Jonathan

Littell

BINEVOITOARELE

ROMAN DISTINS ÎN 2006 CU PREMIUL GONCOURT
ȘI CU MARELE PREMIU AL ACADEMIEI FRANCEZE

JONATHAN LITTELL

BINEVOITOARELE

Traducere din limba franceză
VASILE SAVIN

CUPRINS

TOCCATA 4
ALLEMANDE I şi II 31
CURANTA 385
SARABANDA 489
MENUET (ÎN RONDOURI) 610
AIR 787
GIGĂ 787
GLOSAR 787
TABEL DE ECHIVALENŢĂ A GRADELOR MILITARE 787

Pentru cei morţi

TOCCATA

Fraţi oameni, lăsaţi-mă să vă povestesc cum s-au petrecut toate acestea. Nu-ţi suntem fraţi, o să-mi ziceţi, şi nu vrem să ştim. Şi într-adevăr este vorba despre o poveste sumbră, dar şi edificatoare, un adevărat basm moral, vă asigur. Riscă să fie puţin cam lung, în fond s-au petrecut multe lucruri, dar dacă este astfel, dumneavoastră nu sunteţi grăbiţi şi cu puţin noroc aveţi timp să ascultaţi. Şi apoi, sunt lucruri care vă privesc. Să nu credeţi că încerc să vă conving de ceva, în definitiv, ceea ce credeţi e treaba dumneavoastră. Dacă m-am hotărât să scriu, după atâţia ani, este pentru a pune lucrurile la punct pentru mine, nu pentru dumneavoastră. Mult timp, ne târâm pe acest pământ asemenea unei omizi, în aşteptarea fluturelui splendid şi diafan pe care îl poartă în sine. Iar timpul trece, nu ajungem în stadiul de nimfa, rămânem larvă, constatare ce ne supără, ce-i de făcut? Sinuciderea rămâne, desigur, o opţiune. Dar, sincer să fiu, sinuciderea nu mă prea ispiteşte. Se înţelege că m-am gândit îndelung la asta, iar dacă ar trebui să recurg la ea, uite cum aş face. Mi-aş pune o grenadă în dreptul inimii şi aş zbura într-o explozie de veselie. O grenadă micuţă şi rotundă pe care aş amorsa-o cu delicateţe înainte de a da drumul mânerului, zâmbind la uşorul zgomot metalic produs de arc, ultimul pe care l-aş auzi, în afara bătăilor de inimă din

urechi. Apoi, în sfârşit, fericirea, sau în orice caz pacea, şi pereţii biroului meu decoraţi cu resturi. Femeilor de serviciu le revine sarcina să cureţe, doar sunt plătite pentru asta, treaba lor. Dar, cum am spus, sinuciderea nu mă tentează. De altfel, nu ştiu de ce, o veche urmă de morală filosofică probabil mă face să spun că la urma urmei nu suntem aici pentru a ne distra. Dar atunci, pentru ce anume? N-am nicio idee, pentru continuitate, desigur, ca să tocăm timpul până nu ne toacă el. Iar în cazul acesta, ca activitate, în orele pierdute, a scrie este o ocupaţie ca oricare alta. Nu că aş avea atâtea ore de pierdut, sunt un om ocupat, am ceea ce se numeşte o familie, o slujbă, deci am responsabilităţi. Toate astea necesită timp, nu îţi prea lasă vreme de depănat amintiri. Cu atât mai mult cu cât am destule amintiri, chiar o cantitate considerabilă. Sunt o adevărată uzină de amintiri. Poate că mi-am petrecut viaţa producând amintiri, chiar dacă acum sunt plătit mai degrabă ca să fac dantelă. De fapt, aş fi putut la fel de bine să nu scriu. La urma urmei, nu este o obligaţie. De la război, am rămas un om discret. Slavă Domnului, nu a fost niciodată nevoie să-mi scriu memoriile ca să mă justific, fiindcă nu am nimic de justificat, şi nici ca să câştig bani, căci îmi câştig destul de bine traiul aşa. Odată, mă aflam în Germania într-o călătorie de afaceri, discutam cu directorul unei mari case de lenjerie intimă, căruia voiam să-i vând dantelă. Îi fusesem recomandat de nişte foşti prieteni, şi astfel, fără a pune întrebări, ştiam amândoi la ce să ne aşteptăm unul de la celălalt. După întrevedere, desfăşurată de altfel într-un mod deosebit de pozitiv, s-a ridicat să scoată un volum din biblioteca sa spre a mi-l oferi. Era vorba despre memoriile postume ale lui Hans Frank, guvernatorul general al Poloniei, intitulate *în faţa eşafodului.* „Am primit o scrisoare de la văduva sa, mi-a explicat interlocutorul. Ea a editat manuscrisul, pe care el l-a scris după proces, pe cheltuială proprie, şi vinde cartea pentru a-şi putea întreţine copiii. Vă imaginaţi, să ajungi aşa? Văduva guvernatorului general. I-am comandat douăzeci de exemplare, pentru a le oferi. Le-am mai propus şi tuturor şefilor mei de departament să cumpere. Mi-a

trimis o emoţionantă scrisoare de mulţumire. L-aţi cunoscut?” L-am asigurat că nu, dar că voi citi cartea cu interes. De fapt, dacă l-am întâlnit pe acesta pentru o clipă, am să vă povestesc poate ceva mai târziu, de voi avea curajul şi răbdarea. Dar în acel moment nu ar fi avut vreun sens să vorbesc despre un astfel de subiect. De altfel, cartea era foarte proastă, confuză, jeluitoare, scăldată într-o curioasă ipocrizie religioasă. Poate că şi aceste însemnări vor fi confuze, ba chiar proaste, dar voi face tot ce-mi va sta în putinţă să fiu clar; vă pot asigura că ele nu vor fi un act de pocăinţă. Nu regret nimic: mi-am făcut treaba, asta-i tot. Cât priveşte chestiunile mele de familie, pe care poate că le voi povesti, nu mă privesc decât pe mine; în ce priveşte restul, spre sfârşit, fără discuţie că am cam forţat limita, dar nu mai eram chiar eu însumi, nu mai ştiam ce să fac, de altfel totul în jur se răsturna, nu am fost singurul care-şi va fi pierdut capul, trebuie să recunoaşteţi. Şi apoi, eu nu scriu pentru a-mi hrăni văduva şi copiii, eu sunt în stare să le satisfac nevoile. Nu, dacă în sfârşit m-am hotărât să scriu, este fără îndoială pentru a-mi petrece timpul, şi, de asemenea, dacă e cu putinţă, să limpezesc unul sau două aspecte obscure, poate şi pentru dumneavoastră, cât şi pentru mine. În plus, mă gândesc la faptul că aşa ceva mi-ar face bine. Este drept că dispoziţia mea se dovedeşte mai degrabă temă. Din cauza constipaţiei, desigur. Problemă supărătoare şi dureroasă, de altfel nouă pentru mine; altădată, era tocmai invers. Mult timp, a trebuit să merg de trei, patru ori pe zi la toaletă; acum, o dată pe săptămână ar însemna fericire. Am ajuns de fac spălături, procedură dezagreabilă, dar eficace. Iertaţi-mă că vă vorbesc despre detalii atât de scabroase; am dreptul să mă plâng un pic. Şi apoi, dacă nu suportaţi, atunci ar fi bine să vă opriţi aici. Eu nu sunt Hans Frank, nu-mi plac fandoselile. Vreau să fiu precis, pe cât mă ţin mijloacele. În pofida cusururilor mele, şi au fost nenumărate, am rămas unul dintre cei care cred că singurele lucruri absolut necesare vieţii omeneşti sunt aerul, mâncatul, băutul şi excreţia, cât şi căutarea adevărului. Restul este facultativ.

Acum câtva timp, soţia mi-a adus acasă o pisică neagră,

gândind, desigur, că o să-mi facă plăcere. Bineînţeles că nu-mi ceruse părerea. Trebuie să fi socotit că aş fi refuzat cât se poate de clar, iar faptul împlinit era mai sigur. Odată adusă, nu mai era nimic de făcut, nepoţii ar plânge etc. Şi totuşi, pisica era foarte dezagreabilă. Când încercam să o mângâi, ca să dau dovadă de bunăvoinţă, o zbughea pe pervazul ferestrei şi îşi aţintea ochii gălbui la mine; dacă încercam să o iau în braţe, mă zgâria. Noaptea, dimpotrivă, mi se ghemuia pe piept, ca o greutate sufocantă, iar în somn visam că mă asfixiam sub un morman de pietre. Cu amintirile mele a fost cam la fel. Prima dată când m-am hotărât să le notez în scris, mi-am luat concediu. Probabil că a fost o greşeală. Totuşi, lucrurile erau pe făgaşul cel bun: cumpărasem şi citisem o cantitate considerabilă de cărţi pe acest subiect, ca să-mi împrospătez memoria, făcusem un plan, stabilisem cronologii detaliate şi aşa mai departe. Concediul mi-a adus însă dintr-odată timp şi am început să mă gândesc. În plus, mai era şi toamnă. O ploaie murdară făcea să cadă frunzele, lăsând copacii goi, şi m-am cufundat încet în angoasă. Am observat că a gândi nu-i lucru bun.

Aş fi putut să bănuiesc. Colegii mă considerau un om calm, hotărât, chibzuit. Calm, desigur, însă foarte adesea de-a lungul zilei capul începe să-mi vuiască, surd, ca un cuptor de crematoriu. Vorbesc, discut, iau decizii, ca toată lumea, dar când stau la măsuţa de la bar, în faţa paharului, îmi imaginez că un om intră cu o puşcă de vânătoare şi trage; la cinematograf sau la teatru, îmi închipui o grenadă amorsată rostogolindu-se pe sub rândurile de scaune; în piaţa publică, într-o zi de sărbătoare, văd explozia unui vehicul burduşit cu explozibil, veselia după-amiezii transformată în măcel, sângele şiroind printre pavele, bucăţile de came lipite de ziduri sau zburând prin geamuri şi ajungând în supa duminicală, aud ţipetele, gemetele oamenilor cu membrele smulse ca nişte picioruşe de insectă de către un băieţel curios, năuceala supravieţuitorilor, o linişte ciudată parcă lipită de timpane, începutul unei frici îndelungate. Calm? Da, stau liniştit, orice s-ar întâmpla, nu las să se observe nimic, sunt cuminte,

impasibil, asemenea faţadelor mute ale oraşelor sinistrate, ca bătrâneii de pe băncile parcurilor, cu bastoanele şi medaliile lor, ca figurile înecaţilor plutind la suprafaţa apei şi niciodată găsiţi. N-aş putea rupe acest calm îngrozitor, nici chiar dacă aş vrea. Nu-s dintre cei care fac scandal pentru un da sau pentru un nu, ştiu să mă stăpânesc. Cu toate astea, asemenea chestii mă apasă şi pe mine. Dar cel mai rău lucru nu sunt aceste imagini pe care tocmai le-am descris; asemenea fantezii trăiesc în mine de mult timp, cu siguranţă că din copilărie, oricum, cu mult înainte de a mă afla în mijlocul măcelului. În acest sens, războiul nu a fost decât o confirmare, iar eu m-am obişnuit cu asemenea mici scenarii, pe care le consider comentarii pertinente asupra zădărniciei lucrurilor. Nu, ceea ce s-a dovedit a fi apăsător a fost faptul de a gândi tot timpul. Ia reflectaţi puţin: la ce vă umblă mintea de-a lungul unei zile? La foarte puţine lucruri. A stabili o clasificare sistematică a gândurilor dumneavoastră de zi cu zi ar fi o sarcină uşoară: gânduri practice sau mecanice, planificări ale gesturilor şi ale timpului (exemplu: a pune apa pentru cafea la fiert înainte de a vă spăla pe dinţi, pâinea pentru tartine punând-o după la prăjit, fiindcă aceasta se face mai repede); preocupări privind munca, griji financiare; probleme casnice, visuri sexuale. N-am să vă dau detalii. La prânz, vă uitaţi la chipul îmbătrânind al soţiei, mult mai puţin excitantă decât amanta, dar de altfel bine sub toate raporturile, ce să-i faci, asta-i viaţa şi ca atare vorbiţi despre ultima criză ministerială. De fapt vi se rupe-n paişpe de ultima criză ministerială, dar despre ce altceva să discuţi? Eliminaţi acest tip de gânduri şi veţi fi de acord cu mine că nu mai rămâne mare lucru. Există, desigur, şi altfel de clipe. Spre exemplu, auzi dintr-odată, între două reclame pentru detergenţi, un tangou de dinainte de război, *Violetta,* să zicem, şi iată cum revin clipocitul nocturn al fluviului, lampioanele de la vreun bufet, mireasma transpiraţiei de la pielea unei femei vesele; la intrarea într-un parc, chipul zâmbitor al unui copil, amintindu-vă de cel al fiului, cu o clipă înainte de a se îndepărta; pe stradă, o rază de soare străpunge norii şi se răsfrânge pe frunzele mari, pe trunchiul alburiu al

unui platan, şi brusc vă gândiţi la copilărie, la curtea şcolii unde vă jucaţi de-a războiul urlând de teamă şi de fericire. Tocmai v-a trecut prin minte un gând omenesc. Dar se întâmplă atât de rar.

Or, dacă întrerupem treaba, activităţile banale, agitaţia de fiecare zi, pentru a ne consacra în mod serios unui gând, e cu totul altceva. Lucrurile nu întârzie să se facă simţite, ca nişte valuri grele şi întunecate. Noaptea, visele se dezarticulează, se răspândesc întinzându-se, proliferează, iar la trezire lasă un uşor strat acru şi umed în minte, căruia îi trebuie mult timp ca să se risipească. Să fim bine înţeleşi: aici nu-i vorba de vinovăţie sau de remuşcare. Este şi asta, fără îndoială, nu vreau s-o neg, dar cred că lucrurile sunt deosebit de complexe. Chiar şi un bărbat care nu a făcut războiul, care nu a trebuit să ucidă, va avea parte de ceea ce spun eu. Revin micile răutăţi, laşitatea, falsitatea, meschinăriile de care orice om este atins. Aşadar, nu-i mare mirare că oamenii au inventat munca, alcoolul, pălăvrăgeala. Nu-i de mirare că televiziunea are atâta succes. Pe scurt, am pus degrabă capăt concediului nepotrivit. Era mai bine. Aveam destul timp la vremea prânzului sau seara, după plecarea secretarelor, pentru a mâzgăli câteva rânduri.

Făceam o scurtă pauză ca să mă duc să vomit, apoi o luam de la capăt. Este unul dintre numeroasele mele mici necazuri: din când în când, mâncarea mi se întoarce în gât, uneori imediat, alteori mai târziu, aşa, fără niciun motiv. E o chestie veche, din vremea războiului, şi, ca să fiu mai precis, a început prin toamna lui 1941, în Ucraina, la Kiev cred, sau poate la Jitomir. Am să mai vorbesc despre treaba asta. Oricum, cu timpul m-am obişnuit. Mă spăl pe dinţi, beau un păhărel de alcool şi-mi reiau lucrul. Să ne întoarcem la amintirile mele. Mi-am cumpărat mai multe caiete de şcoală, format mare, dar cu pătrăţele mici, pe care le păstrez la birou într-un sertar încuiat. Înainte, făceam nişte notaţii pe nişte fişe din carton fin, tot cu pătrăţele. Acum m-am hotărât s-o iau la rând, fără întrerupere. Ca să fac ce anume, nu prea ştiu. Cu siguranţă pentru a-mi lămuri urmaşii. Dacă acum aş muri

subit, de o criză cardiacă, să zicem, sau de o embolie cerebrală, iar secretarele mele ar lua cheia şi ar deschide acest sertar, ar avea un şoc, sărmanele, ca şi soţia mea. De altminteri, fişele cartonate ar fi îndeajuns. Va trebui să se ardă totul foarte repede pentru a se evita un scandal. Mie mi-ar fi indiferent. Voi fi mort. Şi în fond, chiar dacă mă adresez vouă, nu pentru voi scriu.

Biroul meu este un loc agreabil pentru a scrie. Este mare, sobru; un loc tihnit. Pereţii sunt albi, aproape fără decoraţiuni, o vitrină pentru eşantioane, iar în spate, o uşă vitrată ce dă spre sala maşinilor. În ciuda geamurilor duble, clinchetul neîncetat al războaielor de ţesut Leavers ajunge în cameră. Când vreau să gândesc, mă ridic de la masa de lucru şi mă aşez în faţa geamului, privesc războaiele aliniate la picioarele mele, mişcările sigure şi precise ale ţesătoarelor de tul, şi mă las purtat de ele. Uneori, cobor să mă plimb printre maşini. Sala este întunecată, ochiurile de fereastră au o tentă albăstruie, fiindcă dantela este fragilă, se teme de lumină, iar această lucire albastră îmi linişteşte gândurile. Îmi place să mă pierd puţin în ţăcănitul monoton care domină spaţiul, această bătaie metalică în doi timpi, obsedantă. Războaiele de ţesut continuă să mă impresioneze. Sunt din fontă, vopsite în verde, iar fiecare cântăreşte zece tone. Unele sunt foarte vechi, de mult nu se mai fabrică. Piesele de schimb se fac la comandă. După război, am trecut de la aburi la electricitate, dar nimeni nu s-a atins de maşini. Nu mă apropii de ele, pentru a nu mă murdări: atât de multe piese mobile trebuie să fie unse în mod constant, însă uleiul, evident, ar strica dantela, de aceea se foloseşte grafitul, o mină de plumb măcinată pe care muncitorul o presară pe organele în mişcare cu ajutorul unei şosete, ca un fel de cădelniţă. Dantela se face neagră, praful se aşază pe pereţi, pe jos, pe maşini şi pe oamenii care le supraveghează. Chiar dacă nu particip prea adesea, cunosc mecanismele astea mari. Primele războaie de ţesut tul englezeşti, secret păstrat cu străşnicie, au trecut prin contrabandă în Franţa imediat după războaiele napoleoniene graţie unor muncitori care se fereau de taxele vamale. Cel care

le-a modificat a fost un lyonez, Jacquard, ca să producă dantelă, introducând o serie de cartoane perforate care formează tiparul. În partea de jos, nişte suluri alimentează cu fir, în inima războiului de ţesut, cinci mii de bobine, *sufletul,* sunt adunate într-un cărucior; apoi un *catch-bar* (păstrăm în franceză unii termeni englezeşti) reţine şi mişcă acest căruţ cu un plescăit hipnotic, înainte şi înapoi. Firele, ghidate lateral, de nişte *combs* din cupru prinse pe plumb, după o coregrafie complexă codificată de cinci sau şase sute de cartoane Jacquard, fac nodurile; un *gât de lebădă* ridică pieptenele; în fine apare dantela, păienjeniş, tulburătoare sub stratul său de grafit, şi se înfăşoară uşor pe un tambur, fixat în vârful Leavers-ului.

Munca în uzină cunoaşte o strictă segregare sexuală: bărbaţii creează motivele, perforează cartoanele, montează lanţurile, supraveghează războaiele şi îndrumă ajutoarele care le deservesc; soţiile şi fiicele lor, încă şi azi mai sunt wheeleuze, degrafâteuze, reparatoare, destrămătoare şi împăturitoare. Tradiţiile sunt puternice. Aici, lucrătorii din dantelărie formează un fel de aristocraţie proletară. Ucenicia este îndelungată, iar munca, delicată; în secolul trecut, la Calais, aceştia veneau în caleaşca şi purtând joben, tutuindu-l pe patron. Vremurile s-au schimbat. Războiul, în afara câtorva meseriaşi care au lucrat pentru Germania, a ruinat industria. A fost nevoie să se ia totul de la capăt. Astăzi, în Nord, mai sunt cam trei sute de aparate, acolo unde înainte de război funcţionau patru mii. Totuşi, odată cu relansarea economică, cei din dantelărie şi-au luat automobil înaintea multor burghezi. Muncitorii mei însă nu mă tutuiesc. Nu cred că mă plac. Nu-i ceva grav, nu le cer să mă iubească. Şi apoi, nici ei nu-mi sunt dragi. Lucrăm împreună, asta-i tot. Când un angajat este conştiincios şi sârguincios, iar dantela care iese de la maşina lui nu cere multe reparaţii, îi acord o primă la sfârşit de an, iar pe cel care întârzie la lucru sau vine beat, îl sancţionez. Pe această bază, ne înţelegem bine.

Vă întrebaţi probabil cum de am ajuns în domeniul dantelăriei. Să ştiţi că nici pe departe nu am fost predestinat

comerţului. Am făcut studii de drept şi de economie politică, sunt doctor în drept, iar în Germania formula *Dr. Jur.* Face parte în mod legal din apelativul meu. Este adevărat însă că circumstanţele m-au cam împiedicat să-mi valorific diploma, după 1945. Dacă vreţi într-adevăr să ştiţi totul, eram departe de a fi predestinat chiar şi dreptului. Tânăr fiind, doream înainte de toate să studiez literatura şi filosofia. Dar nu m-au lăsat; e un alt episod trist din *romanul meu familial,* asupra căruia poate că am să revin. Trebuie totuşi să recunosc că, în privinţa dantelei, dreptul serveşte mai mult decât literatura. Iată cam cum s-au petrecut lucrurile. Când, în sfârşit, s-a terminat totul, am reuşit să vin în Franţa şi să trec drept francez. Nu era ceva greu, dat fiind haosul din acele vremuri; m-am alăturat deportaţilor care se întorceau, şi nu se puneau multe întrebări. Este adevărat că vorbeam o franceză impecabilă. Asta pentru că am avut o mamă franţuzoaică, mi-am petrecut zece ani din copilărie în Franţa, am făcut colegiul, liceul, clasele pregătitoare şi chiar doi ani de studii superioare la ELSP{1}, şi, cum am crescut în Sud, puteam chiar să pun un strop de accent meridional, oricum nimeni nu dădea vreo atenţie, era cu adevărat o totală harababură, am fost primit la Orsay cu supă, dar şi cu câteva insulte, trebuie să spun că nu încercasem să trec drept un deportat, ci un lucrător de la STO{2}, iar asta nu le plăcea prea tare, lor, gaulliştilor, aşa că m-au cam tăbăcit, ca şi pe ceilalţi amărâţi, apoi ne-au dat drumul, fără a avea drept la *Lutetia,* însă fiind liberi. Nu am rămas la Paris, cunoşteam prea multă lume, şi dintre cei care nu trebuia, aşa că am mers în provincie, am trăit făcând mici treburi pe ici, pe colo. Apoi lucrurile s-au aşezat. Au încetat repede să mai împuşte oamenii, iar în scurt timp nu se mai oboseau nici măcar să-i bage la închisoare. Atunci am făcut cercetări şi am ajuns să dau de un om pe care îl cunoşteam. Se descurcase bine, trecuse de la o administraţie la alta fără probleme şi, ca o persoană prevăzătoare ce era, se ferise cu multă grijă să afişeze serviciile pe care ni le făcea. La început, nu voia să mă primească, dar când în cele din urmă a înţeles cine eram, şi-a dat seama că nu avea de ales. Nu pot

spune că a fost o discuţie plăcută. Exista clar un sentiment de jenă, de constrângere. Dar înţelegea limpede că aveam interese comune: eu să-mi găsesc un post, el să şi-l păstreze pe al său. Avea un văr în Nord, un fost comisionar care încerca să repună pe picioare o mică întreprindere cu trei Leavers recuperate de la o văduvă falimentară. Omul acesta m-a angajat, eu trebuia să călătoresc, să tratez pentru a-i vinde dantela. Treaba aceasta mă oripila; am reuşit într-un târziu să-l conving că i-aş putea fi de folos pe planul organizării. Este adevărat că aveam o experienţă apreciabilă în domeniu, chiar dacă nu puteam să mi-o valorific, aşa cum nu puteam cu doctoratul. Afacerea s-a dezvoltat, mai ales din anii ’50, când mi-am reluat nişte contacte în Republica Federală, ajungând să intrăm şi pe piaţa germană. Aş fi putut atunci uşor să mă întorc în Germania; mulţi dintre foştii mei colegi trăiau acolo în deplină tihnă, câţiva avuseseră parte de o mică pedeapsă, alţii nici măcar nu fuseseră tulburaţi. Cu studiile mele, mi-aş fi putut relua numele, doctoratul, aş fi putut cere o pensie de fost combatant şi de invaliditate parţială; nimeni nu ar fi observat. Aş fi găsit repede de lucru. Dar, îmi spuneam, ce interes aveam? în fond, dreptul nu-mi dădea o motivaţie mai mare decât comerţul, şi apoi sfârşisem prin a prinde gustul dantelei, această încântătoare şi armonioasă creaţie a omului. Când am reuşit să răscumpărăm destule războaie de ţesut, patronul s-a hotărât să deschidă o a doua fabrică şi mi-a încredinţat conducerea ei. De atunci ocup acest post, aşteptând pensionarea. Între timp, m-am căsătorit, cu o oarecare silă, este adevărat, dar aici, în Nord, acest fapt era mai degrabă necesar, reprezenta un mod de a-mi consolida avutul. Am ales-o de familie bună, relativ frumoasă, o femeie la locul ei, i-am făcut imediat un copil, ca să aibă ocupaţie. Din păcate a făcut gemeni, iar asta dă de lucru în familie, a mea, vreau să spun; un singur mucos mi-ar fi fost cât se poate de-ajuns. Patronul mi-a dat bani, mi-am cumpărat o casă confortabilă, nu prea departe de mare. Şi aşa am ajuns în categoria burghezilor. Oricum, era mai bine. După câte se întâmplaseră, aveam mai ales nevoie de tihnă şi de ordine.

Visurilor mele de tinereţe le-a frânt oasele cursul vieţii, iar neliniştile mele se consumaseră de la un capăt la celălalt al Europei germane. Am ieşit din război un om sfârşit, doar cu amărăciune şi o nesfârşită ruşine, ca un nisip scrâşnind în dinţi. De aceea o viaţă conformă tuturor convenţiilor sociale îmi convenea: o acoperire confortabilă, chiar dacă adeseori o privesc ironic, iar uneori cu mânie. În ritmul acesta sper ca într-o bună zi să ajung la starea de graţie a lui Jerome Nadal şi să *nu mă aplec în faţa nimănui, dacă nu trebuie să mă înclin în faţa nimănui.* Iată că devin livresc; e unul dintre defectele mele. Din păcate pentru sfinţenie, încă nu m-am eliberat de nevoile mele. Soţia mi-o onorez din când în când, conştiincios, fără prea multă plăcere, dar şi fără un dezgust excesiv, spre a asigura liniştea căminului. Iar uneori, în timp ce călătoresc, mă străduiesc să-mi reiau vechile obiceiuri, dar o fac aproape din considerente de igienă. Toate astea şi-au pierdut mult din interes pentru mine. Trupul unui băiat frumos sau o sculptură de Michelangelo înseamnă acelaşi lucru: încă mai sunt în stare. E ca după o bolire îndelungată, când alimentele nu mai au gust, şi atunci, fie că mănânci vită sau pui, ce importanţă mai are? Trebuie să te hrăneşti, asta-i tot. La drept vorbind, nu prea mai sunt lucruri care să-şi păstreze interesul pentru mine. Poate că literatura, dar şi aici nu sunt sigur dacă nu-i cumva numai obişnuinţa. Poate de aceea scriu aceste amintiri: ca să-mi pun sângele în mişcare, să văd dacă încă mai pot simţi ceva, dacă mai ştiu să sufăr puţin. Curios exerciţiu.

Cu toate acestea, ar trebui să cunosc suferinţa. Toţi europenii din generaţia mea au trecut prin asta, dar pot să spun fără falsă modestie că eu am văzut mai mult decât mulţi dintre ei. Şi apoi, constat în fiecare zi că oamenii uită repede. Chiar cei care au participat la asemenea lucruri se servesc aproape întotdeauna, pentru a vorbi, de gânduri şi de fraze gata făcute. E destul să vezi proza lamentabilă a scriitorilor germani care descriu luptele din Est: un sentimentalism rânced, o limbă moartă, hidoasă. Proza lui Herr Paul Carrell, spre exemplu, un autor de succes din ultimii ani. Întâmplarea face să-l fi cunoscut pe Herr Carrell, în Ungaria, pe vremea

când încă se mai numea Paul Cari Schmidt şi scria, sub egida ministrului său von Ribbentrop, ceea ce gândea cu adevărat, într-o proză viguroasă de cel mai bun efect: *Chestiunea evreiască nu este o chestiune de umanitate, nu este o chestiune de religie, este doar o chestiune de igienă politică.* Acum, onorabilul Herr Carrell-Schmidt a reuşit marea lovitură de a publica patru volume insipide despre războiul din Uniunea Sovietică fără a menţiona o singură dată cuvântul „evreu". O ştiu, le-am citit: era penibil, dar eu sunt încăpăţânat. Autorii noştri francezi, ca de-alde Mabire, Landemer, nu-s mai de soi. În ceea ce-i priveşte pe comunişti, problema este aceeaşi, numai că din celălalt punct de vedere. Unde au dispărut cei care cântau *Băieţi, ascuţiţi-vă cuţitele de bordura trotuarului?* Tac sau au murit. Flecărim, ne luăm aere de mironosiţă, ne bălăcim într-o mocirlă insipidă plină de cuvinte precum „glorie", „onoare", „eroism", este obositor, nimeni nu vorbeşte. Poate că sunt nedrept, dar îndrăznesc să sper că mă veţi înţelege. Televiziunea ne asasinează cu tot felul de date impresionante, aliniind zerourile, dar cine dintre dumneavoastră se opreşte uneori pentru a gândi cu adevărat la acele cifre? Care dintre dumneavoastră chiar a încercat vreodată să socotească toate persoanele pe care le cunoaşte sau le-a cunoscut în viaţa sa şi să compare această sumă rizibilă cu cifrele pe care le aude la televizor, acele faimoase *şase milioane,* sau *douăzeci de milioane?* Să facem puţină matematică. Matematica este folositoare, dă perspective, înviorează mintea. Uneori este un exerciţiu foarte instructiv. Aveţi aşadar puţină răbdare şi fiţi atenţi la mine. Nu voi avea în vedere decât cele două teatre unde am putut juca un rol, oricât de infim va fi fost: războiul împotriva Uniunii Sovietice şi programul de exterminare oficial desemnat în documentele noastre drept „Soluţia finală a chestiunii evreieşti", *Endlosung der Judenfrage,* pentru a cita acest atât de frumos eufemism. Pentru fronturile din Vest, oricum, pierderile au rămas relativ minore. Cifrele mele de pornire vor fi un pic cam arbitrare: nu am de ales, nimeni nu se pune de acord. În ansamblul pierderilor sovietice, reţin cifra tradiţională, citată de Hruşciov în 1956, de douăzeci de

milioane, notând că Reitlinger, un autor englez reputat, găseşte doar douăsprezece, iar Erickson, un autor scoţian la fel de reputat, dacă nu mai renumit, ajunge să numere cel puţin douăzeci şi şase de milioane. Prin urmare, cifra sovietică oficială tranşează mărul în două, plus, minus un milion. Pentru pierderile germane – se înţelege că numai în URSS – ne putem baza pe încă oficiala şi nemţeasca cifră precisă de 6 172 373 de soldaţi pierduţi în Est între 22 iunie 1941 şi 31 martie 1945, cifră contabilizată într-un raport intern al OKH (înaltul Comandament al Armatei) găsit după război, dar care înglobează morţii (peste un milion), răniţii (aproape patru milioane) şi dispăruţii (adică morţi, plus prizonieri, plus prizonieri morţi, în jur de 1 288 000). Să zicem aşadar, ca să rotunjim, două milioane, răniţii nu ne interesează în acest moment, punând la socoteală, foarte aproximativ, cele cincizeci şi ceva de mii de morţi suplimentari dintre 1 aprilie şi 8 mai 1945, în principal la Berlin, la care trebuie să se adauge încă un milion de morţi civili estimaţi la invadarea Estului german şi în deplasările populaţiei subsecvente. În total, să zicem trei milioane. În ceea ce îi priveşte pe evrei, avem de ales: cifra consacrată, chiar dacă puţini oameni ştiu de unde provine, este de şase milioane (Hottl este cel care a declarat la Numberg că i-ar fi spus-o Eichmann, însă Wisliceny a afirmat că Eichmann le spusese colegilor cinci milioane, iar Eichmann însuşi, când evreii au putut în sfârşit să-i pună personal întrebări, a zis între cinci şi şase milioane, dar sigur cinci). Dr. Korherr, care compila statisticile pentru Reichsfuhrer-SS Heinrich Himmler, ajunsese la puţin sub două milioane în decembrie 1942, dar recunoştea, când am putut discuta cu el în 1943, că cifrele sale de pornire nu erau chiar de încredere. În sfârşit, foarte respectatul profesor Hilberg, specialist în această problemă, un om care nu poate fi suspectat de vederi partizane, cel puţin, progermane, ajunge, după o demonstraţie riguroasă pe nouăsprezece pagini, la cifra de 5 100 000, ceea ce corespunde în mare opiniei decedatului Obersturmbannfuhrer Eichmann. Să mergem pe cifra profesorului Hilberg, ceea ce, recapitulând, ne dă:

Morţi sovietici 20 milioane
Morţi germani 3 milioane
Subtotal (războiul din Est)… 23 milioane
Endlosung 5,1 milioane

Total 26,5 milioane, ştiind că 1,5 milioa ne de evrei au fost contabilizaţi şi ca morţi sovietici („Cetăţeni sovietici ucişi de invadatorul germano- fascist", aşa cum arată cu atâta discreţie extraordinarul monument de la Kiev).

Acum matematica. Conflictul cu URSS a durat de la 22 iunie 1941, ora trei dimineaţa, până la, oficial, 8 mai 1945 la ora 23.01, ceea ce înseamnă trei ani, zece luni, şaisprezece zile, douăzeci de ore şi un minut, în total, rotunjind, 46,5 luni, 202,42 săptămâni, 1417 zile, 34 004 ore sau 2 040 241 de minute (socotind şi minutul suplimentar). Pentru programul zis al „Soluţiei fmale", voi reţine aceleaşi date calendaristice: înainte, nimic nu era încă hotărât şi nici sistematizat, pierderile evreieşti erau întâmplătoare. Să alăturăm acum cifrele: pentru germani, asta înseamnă 64 516 morţi pe lună, adică 14 821 pe săptămână, aşadar 2 117 morţi pe zi, 88 de morţi pe oră şi 1,47 morţi pe minut, asta în medie pentru fiecare minut al fiecărei ore a fiecărei zile din săptămână a fiecărei luni din fiecare an, timp de trei ani, zece luni, şaisprezece zile, douăzeci de ore şi un minut. Pentru evrei, inclusiv cei sovietici, avem înjur de 109 677 de morţi pe lună, adică 25 195 de morţi pe săptămână, 3 599 de morţi pe zi, 150 de oră, 2,5 pe minut pentru aceeaşi perioadă. În sfârşit, din partea sovietică, avem 430 108 de morţi pe lună, 98 804 de morţi pe săptămână, 14 114 de morţi pe zi, 588 de morţi pe oră, sau 9,8 morţi pe minut, aceeaşi perioadă. Asta înseamnă, total global pentru câmpul meu de activitate, medii de 572 043 de morţi pe lună, 131 410 de morţi pe săptămână, 18 772 de morţi pe zi, 782 de morţi pe oră şi 13,04 de morţi pe minut, în fiecare minut din fiecare oră din fiecare zi din fiecare săptămână a fiecărei luni a fiecărui an din perioada dată, adică, pentru a se reţine, pe o perioadă de trei ani, zece luni, şaisprezece zile, douăzeci de ore şi un minut. Pentru cei care au râs de acest minut suplimentar oarecum cam pedant

să se considere că acest lucru înseamnă totuşi 13,04 morţi în plus, în medie, şi să-şi imagineze treisprezece persoane din anturajul lor omorâte într-un minut, dacă sunt în stare. Putem să facem un calcul ce defineşte intervalul de timp dintre fiecare mort. Asta ne dă în medie un mort german la fiecare 40,8 secunde, un mort evreu la fiecare 24 de secunde şi un mort bolşevic (socotindu-i şi pe evreii sovietici) la fiecare 6,12 secunde, ceea ce înseamnă în ansamblu un mort la fiecare 4,6 secunde, pentru perioada mai sus amintită. Acum sunteţi pregătiţi să faceţi, pornind de la aceste cifre, exerciţii de imaginaţie concrete. Luaţi, spre exemplu, un ceas şi socotiţi un mort, doi morţi, trei morţi etc. La fiecare 4,6 secunde (sau 6,12 secunde, 24 de secunde ori 40,8 secunde, dacă aveţi o anumită preferinţă), încercând să vă reprezentaţi, ca şi cum ar fi în faţa dumneavoastră, aliniaţi, aceşti unu, doi, trei morţi. Veţi vedea că este un bun exerciţiu de meditaţie. Sau luaţi o altă catastrofa, mai recentă, care v-a afectat în mod deosebit, şi faceţi comparaţia. Spre exemplu, dacă sunteţi francez, luaţi în considerare mica dumneavoastră aventură algeriană care v-a traumatizat în aşa măsură concetăţenii. Aţi pierdut aici 25 000 de oameni în şapte ani, socotind şi accidentele: aproape echivalentul unei zile şi treisprezece ore de morţi pe frontul de Est, sau aproape şapte zile de morţi evrei. Evident că nu contabilizez morţii algerieni: cum dumneavoastră nu pomeniţi, ca să zic aşa, niciodată despre ei în cărţile şi emisiunile dumneavoastră, se pare că nu le acordaţi prea multă importanţă. Totuşi, aţi ucis câte zece pentru fiecare din propriii morţi, efort onorabil chiar comparat cu al nostru. Mă opresc aici, aş putea continua vreme îndelungată. Vă invit să continuaţi singuri, până vă fuge pământul de sub picioare. Pentru mine, nu este nevoie: de mult timp gândul morţii este *mai aproape de mine decât vena de la gât,* după cum spune acea atât de frumoasă frază din Coran. Dacă aţi reuşi vreodată să mă faceţi să plâng, lacrimile mele v-ar vitriola faţa.

Concluzia pentru toate acestea, dacă îmi permiteţi un alt citat, ultimul, vă promit, este, după cum spunea Sofocle: *Ceea ce trebuie să preferi oricărui lucru este să nu te fi născut.* De

altfel, Schopenhauer scria aproape aceeaşi idee: *Ar fi mai bine dacă nu ar fi nimic. Cum pe pământ există mai multă durere decât plăcere, orice satisfacţie nu-i decât trecătoare, creând noi dorinţe şi noi supărări, iar agonia animalului devorat este mai mare decât plăcerea devoratorului.* Da, ştiu, sunt două citate, dar semnificaţia este aceeaşi: adevărul e că noi trăim în cea mai rea dintre lumile posibile. Desigur, războiul s-a terminat. Şi apoi, am înţeles lecţia, nu se va mai întâmpla. Dar sunteţi într-adevăr siguri că lecţia a fost înţeleasă? Aveţi certitudinea că lucrul acesta nu se va mai petrece? Chiar sunteţi convinşi că războiul s-a sfârşit? într-un fel, războiul nu s-a terminat niciodată, sau nu se va sfârşi decât atunci când ultimul copil născut în ultima zi de luptă va fi înmormântat, dar chiar şi atunci el va continua, în rândul copiilor săi, apoi în rândul copiilor lor, până când în sfârşit moştenirea se diluează puţin, amintirile se destramă, iar durerea se mai ostoieşte, chiar dacă în acel moment toată lumea va fi uitat de ani şi ani, iar toate acestea vor face deja de mult timp parte din lumea poveştilor, nici măcar bune pentru speriat copiii, cu atât mai puţin copiii morţilor şi ai celor care şi-ar fi dorit să fie, morţi vreau să spun.

Vă ghicesc gândul. Iată un om răutăcios, veţi spune, un om rău, pe scurt, o otreapă, privit din toate punctele de vedere, care mai degrabă ar trebui să mucezească în închisoare decât să ne bată la cap cu filosofia sa de fost fascist pocăit pe jumătate. Cât priveşte fascismul, să nu facem totală confuzie, iar referitor la problema responsabilităţii mele penale, să nu ne pripim, încă nu mi-am spus întreaga poveste; în ceea ce priveşte chestiunea responsabilităţii mele morale, îngăduiţi-mi câteva păreri. Filosofii politici au observat că pe timp de război cetăţeanul, cel puţin bărbatul, îşi pierde unul dintre drepturile sale fundamentale, acela la viaţă, iar asta se ştie de la Revoluţia Franceză şi de la inventarea recrutării, principiu acum admis, sau aproape, în mod universal. Dar rareori au consemnat că acest cetăţean îşi mai pierde şi un alt drept, de asemenea fundamental şi poate pentru el încă şi mai vital, în ceea ce priveşte ideea pe care şi-o face despre sine ca om

civilizat: dreptul de a nu ucide. Nimeni nu-ţi cere părerea. Nici omul aflat în picioare pe marginea gropii comune, în majoritatea cazurilor, nu a cerut să se afle acolo, cum nici cel culcat, mort sau muribund, în fundul aceleiaşi gropi. Îmi veţi obiectiva că a ucide un alt militar în timpul luptei nu este acelaşi lucru cu a ucide un civil dezarmat. Legile războiului permit atât una, cât şi cealaltă; de altfel şi morala comună. Un bun argument în abstract, desigur, dar care nu ţine în mod imperios cont de condiţiile conflictului în chestiune. Distincţia absolut arbitrară stabilită după război între, pe de o parte, „operaţiunile militare", echivalente celor ale oricărui alt conflict, iar de cealaltă parte „atrocităţile" dirijate de o minoritate de sadici şi de dereglaţi este, după cum sper să arăt, o fantasmă consolatoare a învingătorilor – a învingătorilor occidentali, ar trebui să precizez, sovieticii, în pofida retoricii lor, înţelegând întotdeauna despre ce era vorba: lui Stal în, după mai 1945, şi după primele gesticulări pentru mulţime, nu-i păsa câtuşi de puţin de o iluzorie „justiţie", el voia duritate, concret, sclavi şi material pentru a ridica şi a reconstrui, nu remuşcări ori lamentaţii, fiindcă ştia la fel de bine ca şi noi că defuncţii nu aud plânsetele, iar părerile de rău nu au ţinut niciodată de foame. Nu pledez pentru *Befehinotstand,* constrângerea prin ordine atât de acceptată de bunii noştri avocaţi germani. Ceea ce am făcut am făcut în deplină cunoştinţă de cauză, gândind că era de datoria mea şi că era necesar să fie făcut, oricât de neplăcut şi de nefericit se dovedea. Războiul total înseamnă şi: civilul nu există, iar între copilul evreu gazat şi copilul german mort sub bombele incendiare nu-i decât o diferenţă de mijloace; aceste două morţi erau la fel de inutile, niciuna din ele nu a scurtat războiul nici măcar cu o secundă, însă, în ambele cazuri, omul sau oamenii care i-au ucis credeau că este just şi necesar. Dacă s-au înşelat, atunci pe cine trebuie să blamăm? Ceea ce spun rămâne adevărat chiar dacă se face distincţie în mod artificial între război şi ceea ce avocatul evreu Lempkin a numit genocid, notând că în secolul nostru cel puţin, încă nu a existat genocid fără război, că genocidul nu există în afara

războiului şi că, întocmai precum războiul, este vorba despre un fenomen colectiv: genocidul modem este un proces care se aplică maselor de către mase, pentru mase. Iar în cazul care ne preocupă, mai este de asemenea şi un proces segmentat de exigenţele metodelor industriale. La fel cum, după opinia lui Marx, muncitorul este alienat în raport cu produsul muncii sale, în genocid sau în războiul total sub forma sa modernă, executantul este alienat în raport cu produsul acţiunii sale. Judecata merge şi în cazul în care un om îi pune o puşcă la tâmplă unui alt om şi apasă pe trăgaci. Fiindcă victima a fost adusă acolo de alţi oameni, moartea i-a fost hotărâtă de alţii, iar trăgătorul ştie că nu-i decât ultima verigă dintr-un lanţ lung şi că nu trebuie să-şi pună mai multe întrebări decât membrul unui pluton care în viaţa civilă execută un om condamnat în mod clar de legi. Trăgătorul ştie că numai întâmplarea face ca el să tragă, că tovarăşul său ţine frânghia ce înconjoară deţinuţii şi că un al treilea conduce camionul. El va încerca poate cel mult să schimbe locul cu gardianul sau cu şoferul. Un alt exemplu, extras mai mult din abundenta literatură istorică decât din experienţa personală: cel al programului de exterminare a persoanelor cu handicap sever şi a bolnavilor mentali germani, zis programul „Eutanasie" sau „T-4", aplicat cu doi ani înainte de programul „Soluţia final ă". Aici, bolnavii selecţionaţi în cadrul unui dispozitiv legal erau primiţi într-o clădire de către infirmiere profesioniste, care îi înregistrau şi îi dezbrăcau. Medicii îi examinau şi îi conduceau într-o cameră închisă. Un muncitor dădea drumul la gaz, alţii curăţau, un poliţist întocmea certificatul de deces. Interogată, după război, fiecare dintre aceste persoane spune: „Eu, vinovat?"Infirmiera nu a ucis pe nimeni, ea nu a făcut decât să dezbrace şi să-i liniştească pe bolnavi, care sunt gesturi obişnuite ale profesiei sale. Nici medicul nu a ucis, ci doar a confirmat un diagnostic conform unor criterii stabilite de alte instanţe. Omul însărcinat cu deschiderea robinetului de gaz, cel care este cel mai aproape de omor în timp şi spaţiu, îndeplineşte o funcţie tehnică sub controlul superiorilor săi şi al medicilor. Muncitorii care golesc camera

fac o activitate necesară de asanare, care în plus mai este şi foarte respingătoare. Poliţistul îşi urmează procedura, aceea de a constata un deces şi de a nota că acesta a fost săvârşit fără încălcarea legilor în vigoare. Aşadar, cine este vinovat? Toţi sau nimeni? De ce muncitorul repartizat la gaz ar fi mai vinovat decât muncitorul care se ocupă de cazane, de grădină, de vehicule? La fel se petrec lucrurile şi cu toate faţetele acestei imense acţiuni. Acarul de la căile ferate, spre exemplu, este vinovat de moartea evreilor pe care i-a îndreptat spre lagăr? Muncitorul acesta este un funcţionar. Face aceeaşi treabă de douăzeci de ani; el dirijează trenurile după un plan, nu-i treaba lui să ştie ce se află în ele. Nu-i vina lui dacă aceşti evrei sunt transportaţi de la un punct A, trecând prin zona sa de dirijare, la un punct B, unde cineva îi ucide. Şi totuşi, acest acar joacă un rol crucial în munca de exterminare: fără el, trenul cu evrei nu poate ajunge la punctul B. La fel este şi în cazul funcţionarului însărcinat să rechiziţioneze apartamente pentru sinistraţii de la bombardamente, al tipografului care pregăteşte avizele de deportare, al furnizorului care vinde beton sau sârmă ghimpată către SS, al subofiţerului de la intendenţă care livrează benzină unui Teilkommando al SP, al lui Dumnezeu de sus care îngăduie toate acestea. Fără discuţie că pot fi stabilite niveluri de responsabilitate penală relativ precise, care permit să fie condamnaţi unii şi lăsaţi toţi ceilalţi faţă în faţă cu conştiinţa proprie, dacă au vreuna; de aceea este mai uşor să se dea legi după ce s-au petrecut faptele, ca la Numberg. Dar chiar şi acolo s-a cam făcut după ureche. De ce a fost spânzurat Streicher, necioplitul ăla impotent, şi nu sinistrul von dem Bach-Zelewski? De ce a fost spânzurat superiorul meu Rudolf Brandt, şi nu al său, Wolff? De ce a fost spânzurat ministrul Frick şi nu subordonatul său Stuckart, care făcea toată treaba pentru el? E un om fericit, acest Stuckart, care nu şi-a murdărit niciodată mâinile decât cu cerneală, nu cu sânge. Mai spun o dată, să fim clari: nu încerc să mă disculp în privinţa unui fapt sau a altuia. Sunt vinovat, dumneavoastră nu, prea bine. Ar trebui totuşi să puteţi să vă spuneţi că ceea ce am făcut eu aţi fi făcut şi voi. Poate cu mai

puţin zel, dar poate că şi cu mai puţină disperare, oricum într-un fel sau altul. Mă gândesc că îmi este permis să conchid ca un fapt stabilit de istoria modernă că toată lumea, sau aproape, într-un ansamblu de împrejurări date, face ceea ce i se spune, şi, scuzaţi-mă, sunt puţine şanse ca să fiţi o excepţie, cum nu am fost nici eu. Dacă v-aţi născut într-o ţară sau într-o epocă în care nu numai că nimeni nu vine să vă omoare soţia, copiii, dar în care nimeni nu vine să vă ceară să ucideţi femeile sau copiii altora, binecuvântaţi-L pe Dumnezeu şi mergeţi în pace. Păstraţi însă în mintea voastră gândul acesta: aţi avut probabil mai mult noroc decât mine, dar nu sunteţi mai buni. Fiindcă dacă aveţi aroganţa de a socoti că sunteţi, atunci aici e pericolul. Ne place să opunem statul, totalitar sau nu, omului de rând, vierme de pământ sau trestie. Dar în cazul acesta se uită că statul este făcut din oameni, cu toţii mai mult sau mai puţin obişnuiţi, fiecare cu viaţa sa, cu povestea sa, cu şirul de întâmplări care au făcut ca într-o zi să se afle de partea bună a armei sau a unei foi de hârtie în timp ce alţii se găseau de partea cea rea. Drumul acesta face foarte rar obiectul unei alegeri, chiar al unei predispoziţii. Victimele, în majoritatea cazurilor, nu au fost torturate sau ucise pentru că erau bune, ori călăii lor le vor fi făcut necazuri pentru că erau nişte firi rele. Ar fi o naivitate să credem aşa ceva, şi este suficient să observăm orice birocraţie, chiar aceea a Crucii Roşii, pentru a ne convinge. De altfel, Stalin a făcut o demonstraţie elocventă a ceea ce spun eu, transformând fiecare generaţie de călăi în victime ale generaţiei următoare, fără ca totuşi să ducă lipsă de călăi. Or, maşina statului este făcută din aceeaşi textură de nisip friabil ca şi aceea pe care o macină, fir cu fir. Ea există pentru că toată lumea este de acord că pentru a exista este nevoie chiar până în ultima clipă de victime. Fără alde Hoss, Eichmann, Goglidze, Vâşinski, dar şi fără acari, fără fabricanţii de beton şi contabilii ministerelor, un Stalin sau un Hitler n-ar fi decât o băşică umflată de ură şi de terori neputincioase. A zice acum că marea majoritate a celor care gestionau procesele de exterminare nu erau nişte sadici sau nişte anormali ţine de

locul comun. Sadici, ţicniţi au existat, bineînţeles, ca în orice război, şi au comis atrocităţi nemaiauzite. Este adevărat. Tot adevărat este că SS şi-ar fi putut intensifica eforturile pentru a-şi controla oamenii, chiar dacă a făcut mai mult decât se crede în mod obişnuit; iar faptul nu este evident: între- baţi-i pe generalii francezi dacă se simţeau bine, în Algeria, cu ofiţerii lor alcoolici, violatori, ucigaşi. Problema însă nu în asta constă. Oameni săriţi de pe fix există oriunde şi oricând. Mahalalele noastre liniştite fojgăie de pedofili şi de psihopaţi, azilurile de noapte sunt pline de megalomani înrăiţi. Unii devin efectiv o problemă. Ucid una, două, zece, chiar cincizeci de persoane – apoi acelaşi stat se va servi de ei fără să-i pese, într-un război care îi va strivi ca pe nişte ţânţari burduşiţi de sânge. Aceşti oameni bolnavi nu reprezintă nimic. Adevăratul pericol îl constituie însă oamenii obişnuiţi din care este format statul – mai ales în vremuri nesigure. Adevăratul pericol pentru om suntem eu, dumneavoastră. Iar dacă dumneavoastră nu sunteţi convinşi de asta, atunci este inutil să citiţi mai departe. Nu veţi înţelege nimic şi vă veţi supăra, fără ca dumneavoastră sau eu să câştigăm ceva.

Asemenea majorităţii, nu am cerut niciodată să devin asasin. Dacă aş fi putut, am mai spus-o, aş fi făcut literatură. Să scriu, dacă aş fi avut talent pentru aşa ceva, ori să predau cursuri sau în orice caz să trăiesc în mijlocul lucrurilor frumoase şi paşnice, al celor mai bune creaţii ale spiritului omenesc. Cine, din propria-i voinţă, cu excepţia unui nebun, alege să omoare? Şi apoi, aş fi vrut să cânt la pian. Înfr-o zi, la un concert, o doamnă cam trecută s-a aplecat spre mine, zicându-mi: „Cred că sunteţi pianist”. „Din nefericire, nu, doamnă14, a trebuit să-i răspund cu regret. Chiar şi acum, faptul că nu cânt la pian şi că nu voi cânta niciodată mă înăbuşă, uneori chiar mai mult decât ororile, valurile negre ale trecutului meu care mă poartă în cuprinsul anilor. Literalmente, nu-mi revin. Pe vremea când încă mai eram copil, mama mi-a cumpărat un pian. Cred că era pentru aniversarea a nouă ani. Sau opt. În orice caz, era înainte de a pleca să locuim în Franţa cu acel Moreau. De luni şi luni de

zile o rugam. Visam să devin pianist, un mare pianist de concert. Sub degetele mele, catedrale, uşoare ca un fulg. Însă nu aveam bani. Tata plecase de ceva timp, conturile îi erau blocate (aveam să o aflu mult mai târziu), iar mama trebuia să se descurce. Dar atunci, ea găsise bani, nu ştiu cum, probabil că făcuse economii, sau se împrumutase, poate chiar se prostituase, nu ştiu, nu are importanţă. Fără îndoială că avea nişte ambiţii pentru mine, voia să-mi cultive talentul. Aşa că, în ziua aniversării, ni s-a adus pianul, un pian fără coadă. Chiar şi de ocazie, trebuie să fi costat mult. La început, eram fascinat. Am luat lecţii, însă lipsa de progres m-a făcut să mă plictisesc repede, şi am renunţat în scurt timp. Ca orice copil, nu-mi imaginasem că ar fi trebuit să fac game. Mama nu a îndrăznit niciodată să-mi reproşeze uşurătatea şi lenea, însă cred că gândul la atâta bănet risipit trebuie să o fi măcinat. Pianul a rămas, peste el aşezându-se praful. Nici pe sora mea nu o interesa, eu nici nu m-am mai gândit la el şi abia am băgat de seamă când, intr-un târziu, l-a vândut, desigur în pierdere. Niciodată nu mi-am iubit mama cu adevărat, chiar am detestat-o, însă acest incident m-a făcut să fiu trist pentru ea. Într-un fel este şi vina ei. Dacă ar fi insistat, dacă ar fi ştiut să fie severă atunci când trebuia, aş fi putut să învăţ să cânt la pian, ceea ce ar fi fost o mare bucurie pentru mine, un refugiu sigur. Să cânt doar pentru mine, acasă, m-ar fi făcut fericit la culme. Desigur, ascult adesea muzică şi îmi face o deosebită plăcere, dar nu-i acelaşi lucru, este un substitut. La fel ca şi amorurile mele masculine. Realitatea, nu roşesc mărturisind-o, este că aş fi preferat fără îndoială să fiu femeie. Nu neapărat o femeie vie, trăind în această lume, o soţie, o mamă, nu, ci o femeie goală, stând pe spate, cu picioarele desfăcute, strivită de greutatea unui bărbat, agăţată de el şi pătrunsă de el, înecată în el şi devenind marea nemărginită în care el însuşi se îneacă, plăcere nesfârşită, dar şi fără început. Dar nu a fost să fie. În loc de asta, m-am trezit jurist, funcţionar al securităţii, ofiţer SS, apoi director al unei fabrici de dantelă. E trist, dar aşa e.

Ceea ce am scris este adevărat, dar tot adevărat este şi că

am iubit o femeie. Una singură, însă mai mult decât orice pe lume. Or, tocmai pe aceasta nu o puteam avea. Putem concepe că visând să fiu femeie, visând să am un trup de femeie, încă o mai căutam, voiam să mă apropii de ea, doream să fiu ca ea. Este absolut plauzibil, chiar dacă faptul nu schimbă nimic. Nu i-am iubit pe niciunul dintre tipii cu care m-am culcat. M-am servit de ei, de trupurile lor, atâta tot. Cât despre ea, dragostea ei mi-ar fi fost de ajuns. Nu râdeţi: dragostea aceasta este singurul lucru bun pe care l-am făcut. Vă veţi gândi desigur că toate acestea pot părea un pic stranii pentru un ofiţer al *Schutzstaffel.* Dar de ce un SS-Obersturmbannfuhrer nu ar fi putut avea o viaţă interioară, dorinţe, pasiuni ca oricare om? Cei dintre noi pe care dumneavoastră încă îi mai judecaţi drept criminali au fost cu miile: printre ei, ca printre toate fiinţele umane, existau oameni banali, fără îndoială, dar şi oameni deosebiţi, artişti, oameni de cultură, nevrozaţi, homosexuali, oameni îndrăgostiţi de mamele lor, sau mai ştiu eu ce fel. De ce nu? Niciunul nu era mai tipic decât oricare alt om din oricare altă profesie. Există oameni de afaceri cărora le plac vinul bun şi trabucurile, oameni de afaceri obsedaţi de bani şi oameni de afaceri care îşi introduc un falus artificial în fund ca să meargă la birou şi ascund, sub costumul lor la patru ace, tatuaje obscene. Chestia asta ni se pare un lucru evident, de ce nu ar fi aşa şi la cei din SS sau din Wehrmacht? Medicii noştri militari găseau mai des decât se crede desuuri feminine atunci când tăiau uniformele răniţilor. A afirma că eu nu eram tipic nu înseamnă nimic. Trăiam, aveam un trecut, un trecut greu şi oneros, dar e un lucru care se întâmplă, şi mi-l gestionam în felul meu. Apoi a venit războiul, serveam ţara, şi m-am trezit în mijlocul unor lucruri îngrozitoare, al unor atrocităţi. Nu mă schimbasem, eram acelaşi om, problemele mele nu erau rezolvate, chiar dacă războiul îmi punea noi probleme, chiar dacă aceste orori m-au transformat. Există oameni pentru care războiul, sau chiar uciderea, reprezintă o soluţie, însă eu nu fac parte dintre ei, pentru mine, ca pentru majoritatea oamenilor, războiul şi omorul constituie **o** întrebare, **o**

întrebare fără răspuns, fiindcă atunci când strigi în noapte, nimeni nu-ţi răspunde. Iar un lucru atrage după sine un altul: am început în cadrul serviciului militar, apoi, sub presiunea evenimentelor, am sfârşit prin a depăşi acest cadru; dar totul se leagă, strâns, intim: mi-e imposibil a spune că dacă nu ar fi fost războiul, aş fi ajuns totuşi la aceste puncte extreme. Poate că s-ar fi întâmplat, sau poate că nu, poate aş fi găsit O altă soluţie. Cine ştie? Eckhart a scris: *Un înger în Infern zboară în norişorul său de Paradis.* Întotdeauna am înţeles că şi contrariul trebuia să fie adevărat, că un demon în Paradis ar zbura în norişorul său de Infern. Dar nu cred că sunt un demon. Pentru tot ce am făcut, existau întotdeauna motive, bune sau rele, nu ştiu, oricum nişte raţiuni omeneşti. Cei care ucid sunt oameni, ca şi cei care sunt ucişi. Asta-i îngrozitor. Nu puteţi spune niciodată: „N-am să ucid, este imposibil", cel mult puteţi spune: „Sper să nu ucid". Şi eu speram, şi eu voiam să duc o viaţă bună şi folositoare, să fiu un om printre oameni, egal cu ceilalţi, şi eu doream să contribui la opera comună. Dar speranţa mea a fost dezamăgită, iar alţii s-au folosit de sinceritatea mea pentru a duce la bun sfârşit o lucrare ce s-a dovedit a fi proastă şi nesănătoasă, iar eu *am trecut dincolo de malurile întunecate,* şi tot acest rău a intrat în viaţa mea, şi nimic nu se va putea repara vreodată. Nici cuvintele nu folosesc la nimic, dispar ca apa în nisip, iar acest nisip îmi umple gura. Trăiesc, fac ce se poate, şi aşa se petrec lucrurile cu toată lumea. Sunt un om ca şi ceilalţi, sunt un om ca şi voi. Zău, dacă vă spun că sunt ca voi!

ALLEMANDE I şi II

La frontieră se construise un pod plutitor. Alături, cuprinse de apele cenuşii ale Bugului, încă se mai vedeau ieşind traversele strâmbate ale podului metalic dinamitat de sovietici. Se zice că oamenii noştri îl ridicaseră pe cel nou într-o singură noapte, iar nişte Feldgendarmi impasibili, ale căror petliţe de forma unei jumătăţi de lună aruncau raze de soare, dirijau vioi circulaţia, ca şi cum erau încă acasă. Trupele Wehrmachtului aveau prioritate. Ni se spuse să aşteptăm. Am privit îndelung marele râu molcom, pădurile liniştite de pe malul celălalt, învălmăşeala de pe pod. Apoi veni rândul nostru să trecem şi imediat, dincolo, începea un fel de bulevard de carcase de material rusesc, camioane arse şi prăbuşite, tancuri spintecate ca nişte cutii de conserve, afeturi de artilerie răsucite ca nişte fetuşi, răsturnate, spulberate, claie peste grămadă într-o nesfârşită bandă calcinată făcută din mormane neregulate, de-a lungul acostamentelor. Dincolo de ele, pădurile sclipeau într-un roşu aprins în lumina splendidă a verii. Drumul de ţară fusese degajat, dar se vedeau urmele exploziilor, pete mari de ulei şi resturi împrăştiate pretutindeni. Apoi se zăreau primele case din Sokal. În centru, câteva incendii încă mai fumegau, cadavre prăfuite, majoritatea în haine civile, barau o parte a străzii, amestecate

cu dărâmături şi cu moloz, iar în faţă, în umbra unui parc, cruci albe cu nişte mici şi curioase acoperişuri se aliniau frumos sub copaci. Doi soldaţi germani îşi scrijeleau numele pe ele. Am aşteptat în timp ce Blobel, însoţit de Strehlke, ofiţerul nostru de la intendenţă, pleca la cartierul general. Un miros dulceag, cam greţos, se înnoda cu acreala fumului. Blobel se întoarse repede. „E-n regulă. Strehlke se ocupă de încartiruire. Veniţi după mine."

AOK[3] ne plasase într-o şcoală. „îmi pare rău, se scuză un intendent micuţ, îmbrăcat într-o uniformă feldgrau boţită. Abia ne organizăm. Dar o să vă trimitem raţiile." Comandantul nostru adjunct, von Radetzky, un baltic elegant, dădu din mâna înmănuşată şi zâmbi. „Nu-i nimic. Nu vom rămâne." Nu existau paturi, dar aduseserăm pături. Oamenii se aşezau pe scăunelele şcolarilor. Cred că eram vreo şaptezeci. Seara mâneam o supă făcută din varză şi cartofi, aproape rece, ceapă crudă şi nişte calupuri de pâine neagră, cleioasă, care se usca de îndată ce o tăiai. Îmi era foame şi o mâneam fărâmată în supă, muşcând direct din ceapă. Von Radetzky organiză paza, iar noaptea trecu în linişte.

A doua zi dimineaţă, Standartenfuhrerul Blobel, comandantul nostru, îi adună pe Leiteri ca să meargă la cartierul general. Leiterul III, superiorul meu direct, voia să bată la maşină un raport şi mă trimise în locul său. Statul-major al Armatei a 6-a, AOK 6, de care eram ataşaţi, ocupase o clădire mare austro-ungară, cu faţada refăcută într-un portocaliu vesel, plină de coloane şi de decoraţiuni din stuc şi pe care se vedeau urmele de gloanţe. Ne primi un Oberst, în mod evident o cunoştinţă a lui Blobel. „Generalfeldmarschallul lucrează afară. Veniţi după mine." Ne duse spre un parc mare ce se întindea de la clădire până la un cot al Bugului, în partea de jos. Lângă un arbore izolat, un om în costum de baie mergea cu paşi mari, înconjurat de o grămadă zgomotoasă de ofiţeri cu uniformele transpirate. Se întoarse către noi. „A, Blobel! Bună ziua, meine Herren!" L-am salutat: era Generalfeldmarschallul von Reichenau, comandantul-şef al Armatei. Pieptul bombat şi păros strălucea

de vigoare. Prins în grăsime, unde, în ciuda carurii sale atletice, se sfârşea fineţea prusacă a trăsăturilor sale, celebrul său monoclu lucea în soare, ciudat, aproape ridicol. Continuând să formuleze instrucţiuni precise şi meticuloase, îi dădea înainte cu mersul său sacadat dus-întors; trebuia să te ţii după el; era cam greu; m-am izbit de un Major şi nu am prins mare lucru. Apoi se opri pentru a ne da liber. „A, da. Încă un lucru. Pentru evrei, cinci puşti, e prea mult, nu aveţi destui oameni. Vor fi suficiente două puşti pentru fiecare condamnat. Pentru bolşevici, vom vedea. Dacă sunt femei puteţi folosi un pluton întreg." Blobel îl salută. *„Zu Befehl,* Herr Generalfeldmarschall" Von Reichenau îşi izbi călcâiele goale şi ridică braţul. „Heil Hitler!" „Heil Hitler!" răspunserăm cu toţii în cor înainte de a ne retrage.

Sturmbannfuhrerul dr. Kehrig, superiorul meu, îmi primi raportul cu un aer morocănos. „Asta-i tot?" „Nu am auzit totul, Herr Sturmbannfuhrer." Făcu o grimasă, jucându-se distrat cu foile sale. „Nu înţeleg. De la cine ar trebui să primim ordine, până la urmă? De la Reichenau sau de la Jeckeln? Şi unde este Brigadefuhrerul Rasch?" „Nu ştiu, Sturmbannfuhrer." „Nu ştiţi mare lucru, ObersturmFührer. Liber."

A doua zi, Blobel îi convocă pe toţi ofiţerii. Dis-de-dimineaţă, vreo douăzeci de oameni plecaseră cu Callsen. „L-am trimis la Luţk cu un Vorkommando. Restul îi va urma peste o zi sau două. Acolo ne vom stabili statul-major, pentru moment. Şi AOK va fi transferată la Luţk. Diviziile noastre înaintează repede, trebuie să ne apucăm de treabă. Îl aştept pe Obergruppenfuhrerul Jeckeln, care ne va da instrucţiuni." Jeckeln, un veteran al partidului, în vârstă de patruzeci şi şase de ani, era Hotiere 55 und Polizeifuhrer pentru sudul Rusiei. Cu acest titlu, toate formaţiunile SS din zonă, inclusiv a noastră, depindeau de el într-un fel sau altul. Dar problema cine pe cine comandă continua să-l preocupe pe Kehrig. „Atunci înseamnă că suntem sub controlul Obergruppenfuhrerului?" „Din punct de vedere administrativ, depindem de Armata a 6-a. Tactic însă primim ordine de la

RSHA, via Gruppenstab, şi de la HSSPF. E clar?" Kehrig dădu din cap şi oftă. „Nu chiar, dar îmi imaginez că detaliile se vor limpezi pe parcurs." Blobel se înroşi. „Ei, pe naiba, dar vi s-a explicat totul la Pretzsch!" Kehrig îşi păstră calmul. „La Pretzsch, Herr Standartenfuhrer, nu ni s-a explicat absolut nimic. Ni s-au ţinut discursuri şi ne-au pus să facem sport. Atât. Vă amintesc că la întâlnirea cu Gruppenfuhrerul Heydrich, de săptămâna trecută, reprezentanţii SD nu au fost chemaţi. Sunt sigur că existau motive întemeiate. Însă personal nu am nicio idee despre ceea ce trebuie să fac, în afară de a scrie rapoarte privind moralul şi comportamentul Wehrmachtului. Se întoarse spre Vogt, Lefterul IV: Eraţi de faţă la această întâlnire. Ei bine, când ni se vor explica sarcinile, le vom executa."

Vogt bătea cu stiloul în masă, cu un aer stânjenit. Blobel îşi morfolea fălcile privind ţintă un punct de pe zid cu ochii săi negri. „Bine, zise el pe un ton ridicat. Oricum, Obergruppenfuhrerul soseşte diseară. Vom vedea mâine."

Această întâlnire, nu prea concludentă, a avut loc fără îndoială pe 27 iunie, fiindcă a doua zi am fost convocaţi să ascultăm un discurs al Obergruppenfuhrerului Jeckeln, iar carnetele mele îmi spun că discursul s-a ţinut pe 28. Jeckeln şi Blobel îşi ziseseră probabil că oamenii din Sonderkommando aveau nevoie de un pic de îndrumare şi de motivare, aşa că, spre sfârşitul dimineţii, întregul Kommando veni să se alinieze în curtea şcolii pentru a-l asculta pe HSSPF. Jeckeln fu cât se poate de clar. Sarcina noastră, ne explică el. Era de a identifica şi de a elimina orice element din spatele liniilor susceptibil de a ne ameninţa securitatea trupelor. Orice bolşevic, orice comisar al poporului, orice evreu şi orice ţigan putea oricând să ne dinamiteze cartierele, să ne asasineze oamenii, să facă să deraieze trenurile sau să transmită inamicului informaţii vitale. Datoria noastră nu era de a aştepta să acţioneze şi a-i pedepsi apoi, ci de a-i împiedica să acţioneze. Dată fiind rapiditatea cu care înaintam, nu era vorba nici de a crea sau de a umple lagăre: orice suspect era executat. Pentru juriştii aflaţi printre noi, se amintea faptul că

URSS refuzase să semneze convenţiile de la Haga şi că astfel dreptul internaţional privitor la acţiunile noastre din Vest nu se aplica aici. Vor fi desigur unele erori, victime inocente, dar din păcate asta înseamnă război. Atunci când bombardezi un oraş, mor şi nişte civili. Că aşa ceva, în unele împrejurări, ar fi stânjenitor, că sensibilitatea şi delicateţea noastră de oameni şi de germani ar suferi uneori, o ştia. Noi trebuia să trecem peste aceste scrupule ale noastre, iar el nu putea decât să ne împărtăşească un cuvânt al Fuhrerului, pe care îl auzise chiar din gura sa: *Conducătorii îi datorează Germaniei sacrificarea îndoielilor lor.* Mulţumesc şi Heil Hitler. Cel puţin asta avea meritul francheţei. La Pretzsch, discursurile lui Miiller sau Streckenbach colportau aceleaşi fraze frumoase privind necesitatea de a fi nemiloşi şi duri, dar în afară de a ne confirma că efectiv mergeam în Rusia, spuneau generalităţi. Heydrich, la Diiben, la parada de plecare, ar fi fost probabil mai explicit, însă abia luase cuvântul, că a şi început o ploaie violentă. Îşi anulase discursul şi o ştersese la Berlin. Prin urmare, confuzia noastră nu era surprinzătoare, cu atât mai mult cu cât puţini dintre noi aveau ceva experienţă operaţională. Eu însumi, după încadrarea la SD, nu făceam aproape nimic altceva decât să compilez nişte dosare juridice, şi eram departe de a fi excepţia. Kehrig se ocupa de chestiuni constituţionale. Chiar Vogt, Leiterul IV, venea din departamentul fişierelor. Cât îl priveşte pe Standartenfuhrerul Blobel, adus de la *Staatspolizei* din Diisseldorf, cu siguranţă nu făcuse altceva decât să aresteze persoane asociale sau homosexuali, şi poate câte vreun comunist din când în când. La Pretzsch se povestea că fusese arhitect. Era limpede că nu făcuse carieră. Nu era ceea ce se poate numi un om agreabil. Era agresiv, aproape brutal cu colegii. Faţa sa rotundă, cu bărbia teşită şi urechile clăpăuge, părea cocoţată pe un guler de uniformă asemenea unui cap pleşuv de uliu, asemănare accentuată şi de nasul în formă de cioc. De fiecare dată când treceam pe lângă el, puţea a alcool: Häfner afirma că încerca să trateze o dizenterie. Eram fericit că nu aveam treabă direct cu el, iar dr. Kehrig, care era obligat să o facă, părea să sufere

din această pricină. El însuşi dădea impresia că locul lui nu era acolo. La Pretzsch, Thomas îmi spunea că majoritatea ofiţerilor fuseseră luaţi din birourile unde nu erau indispensabili, li se dăduseră din oficiu grade SS (aşa am ajuns eu SS-Obersturmfuhrer, echivalentul unuia dintre locotenenţii voştri). Kehrig, Oberregierungsrat sau consilier guvernamental cu abia o lună mai înainte, beneficiase de rangul său în sistemul funcţionăresc ca să fie promovat Sturmbannfuhrer, şi era limpede că îi venea greu să se deprindă cu noii săi epoleţi, ca şi cu noile funcţii. Cât despre subofiţeri şi oamenii de trupă, majoritatea proveneau din clasa mică de mijloc, negustori, contabili, misiţi, tipul de om care se angaja în SA în timpul crizei în speranţa de a găsi de lucru, şi nu mai ieşise niciodată. Printre ei se găsea un oarecare număr de *Volksdeutschen* din ţările baltice sau din Rutenia, oameni taciturni, şterşi, care nu se simţeau bine în uniformele lor şi a căror singură calificare o reprezenta cunoaşterea limbii ruse. Unii chiar nu reuşeau să se facă înţeleşi în germană. Este adevărat că von Radetzky era altfel: se lăuda că ştie la fel de bine argoul din bordelurile din Moscova, unde se născuse, ca şi pe cel de la Berlin, şi avea întotdeauna aerul că ştie ce face, chiar şi atunci când nu făcea nimic. Rupea un pic de ucraineană, pare-se că lucrase în import-export şi, ca şi mine, provenea din *Sicherheitsdienst,* Serviciul de securitate SS. Afectarea sa la sectorul Sud îl făcea să dispere. Visase să fie la Centru, să intre ca un cuceritor în Moscova, *să calce cu cizmele sale covoarele Kremlinului.* Vogt îl consola spunând că vor găsi ceva cu ce să se distreze la Kiev, însă von Radetzky strâmba din nas. „Este adevărat că *lavra* este magnifică. Dar în afara de asta, restul este o fundătură.” în seara discursului lui Jeckeln primiserăm ordin să ne strângem lucrurile şi să ne pregătim de marş pentru a doua zi: Callsen era gata să ne întâmpine.

Luţk încă mai ardea la sosirea noastră. O ştafetă a Wehrmachtului ne primi ca să ne conducă la locul de încartiruire. Trebuia să ocolim oraşul vechi şi fortul, iar drumul era complicat. Kuno Callsen rechiziţionase Academia de Muzică, în apropiere de piaţa mare, la poalele castelului:

un edificiu frumos din secolul al XVII-lea, simplu, o fostă mănăstire care servise şi de închisoare în secolul anterior. Callsen ne aştepta pe trotuarul de la intrare alături de câţiva oameni. „Este un loc practic, îmi explică el în timp ce ni se descărnau materialul şi lucrurile. Încă mai sunt celule în pivniţă, nu avem decât de refăcut închizătorile, lucru pe care l-am început deja.” în locul celulelor, eu preferam biblioteca, însă toate volumele erau în rusă sau ucraineană. Von Radetzky îşi plimba şi el pe aici nasul borcănat şi ochii tulburi, preocupat de decoraţiuni. Când trecu pe lângă mine, i-am atras atenţia că nu se găsea nicio carte poloneză. „E ceva curios, Herr Sturmbannfuhrer. Nu de mult aici era Polonia.” Von Radetzky ridică din umeri. „E clar că staliniştii au curăţat totul.” „în doi ani?” „Doi ani e destul. Mai ales pentru o Academie de Muzică.”

Vorkommandoul era deja depăşit. Wehrmachtul arestase deja câteva sute de evrei şi de hoţi şi dorea să ne ocupăm de ei. Focurile continuau să ardă şi se părea că erau întreţinute de nişte sabotori. Mai era şi problema vechiului fort. Dr. Kehrig, aranjându-şi dosarele, îşi găsise baedekerul şi mi-l întinsese pe deasupra cutiilor deschise ca să-mi arate notiţa. „Castelul Lubart. A fost construit de un prinţ lituanian, să ştiţi.” Curtea centrală era plină de cadavre. Se zicea că erau prizonieri împuşcaţi de NKVD înainte de a se retrage. Kehrig îmi ceru să merg să văd. Castelul avea ziduri imense din cărămidă, clădite pe nişte metereze de pământ, cu trei turnuri. Santinelele Wehrmachtului păzeau portalul şi fu nevoie de intervenţia unui ofiţer Abwehr ca să pot intra. „Scuzaţi-ne, Generalfeldmarschallul ne-a ordonat să securizăm locul.” „Desigur, înţeleg.” O duhoare îngrozitoare mă izbi imediat ce am trecut de poartă. Nu aveam batistă şi mi-am pus la nas una dintre mănuşi pentru a putea respira. „Luaţi asta, îmi propuse Hauptmannul de la Abwehr, întinzându-mi o bucată de pânză umedă, ajută un pic.” într-adevăr, ajuta, dar nu îndeajuns. Degeaba respiram printre dinţi, mirosul îmi umplea nările, dulceag, greu, greţos. Am icnit, încercând să nu vomit. „E prima dată?” zise blând Hauptmannul. Am încuviinţat dând

din cap. „O să vă obişnuiţi, continuă el, însă niciodată pe deplin.” Chiar şi el se îngălbenise, dar nu-şi acoperea gura. Trecuserăm printr-un lung coridor boltit, apoi printr-o curticică. „Pe aici.”

Cadavrele erau îngrămădite într-o curte mare pavată, în mormane mici dezordonate, ici şi colo. În aer plutea un bâzâit general, obsedant. Mii de muşte mari albastre zburau peste trupuri, peste bălţile de sânge, peste materiile fecale. Cizmele mi se lipeau de dale. Morţii se umflau deja. M-am uitat la pielea lor galben-verzuie, la feţele deformate, ca ale unui om bătut. Mirosul era cumplit, iar eu ştiam că însemna sfârşitul, însuşi sensul existenţei noastre. Gândul acesta mă făcea să leşin. Mici grupuri de soldaţi din Wehrmacht purtând măşti de gaze încercau să desfacă acele grămezi ca să alinieze trupurile. Unul trăgea de un braţ şi rămase cu el în mână. Îl aruncă cu un gest de lehamite peste o altă grămadă. „Sunt peste o mie, îmi zise ofiţerul de la Abwehr, aproape în şoaptă. Toţi ucrainenii şi polonezii pe care îi ţineau în puşcărie de la invazie. S-au găsit femei şi chiar copii.” Voiam să închid ochii sau să mi-i acopăr cu mâna, dar în acelaşi timp doream şi să mă uit, să privesc până mă satur şi să înţeleg privind acest lucru de neînţeles, aflat dinaintea mea, acest vid pentru gândirea omenească. Descumpănit, m-am întors spre ofiţerul din Abwehr. „Aţi citit Platon?” El mă privi uimit. „Despre ce vorbiţi?” „Nu, nimic.” M-am întors şi am plecat. În capătul primei curţi mai mici se afla o uşă care dădea la stânga. Am împins-o. Ducea la nişte trepte. La etaj, am rătăcit la întâmplare prin culoarele stinghere, apoi am observat o scară în formă de spirală, într-un turn. Sus, ducea la o pasarelă din lemn fixată de zid. De acolo, simţeam mirosul incendiilor din oraş. Era totuşi ceva mai bine şi am respirat adânc, apoi am scos o ţigară din tabacheră şi am aprins-o. Aveam impresia că mirosul cadavrelor putrezite încă îmi persista în nări şi am încercat să-l alung dând fumul pe nas, dar n-am reuşit decât să mă fac să tuşesc convulsiv. Am contemplat priveliştea, în zona îndepărtată a fortului se vedeau grădini, mici grădini de zarzavat şi câţiva pomi fructiferi; dincolo de ziduri vedeam

oraşul şi bucla Styrului; în partea aceea nu era fum, iar soarele strălucea peste câmpie. Am sfârşit ţigara în tăcere. Apoi am coborât şi m-am întors în curtea mare. Ofiţerul din Abwehr se afla tot acolo. Mă fixă cu un aer curios, dar nu ironic. „E mai bine?" „Da, mulţumesc." M-am străduit să iau un aer oficial. „Aveţi ceva precis? Pentru raportul meu." „Nu încă. Cred că mâine." „Iar naţionalităţile?" „V-am spus, sunt cu siguranţă ucraineni, polonezi. Greu să te pronunţi. Majoritatea nu au acte. Au fost împuşcaţi în grupuri, se vede că au făcut-o în grabă." „Sunt şi evrei?" Mă privi cu uimire. „Bineînţeles că nu. Evreii au făcut asta." M-am strâmbat un pic. „A, da, desigur." Se întoarse spre cadavre şi rămase o clipă tăcut. „Ce porcărie", murmură el într-un sfârşit. L-am salutat. Afară, se adunau copii. Unul mă întrebă ceva, dar nu-i înţelegeam limba. Am trecut fără să spun nimic şi m-am întors la Academia de Muzică pentru a-i raporta lui Kehrig.

A doua zi, Sonderkommandoul se puse temeinic pe treabă. Un pluton, sub ordinele lui Callsen şi Kurt Hans, împuşcă trei sute de evrei şi douăzeci de hoţi în grădinile castelului. Însoţit de dr. Kehrig şi de Sturmbannfuhrerul Vogt, mi-am petrecut ziua în întâlniri organizatorice cu însărcinatul informaţiilor militare al Armatei a 6-a, Ic/AO Niemeyer, şi câţiva colegi de-ai săi, printre care Hauptmannul Luley, pe care îl întâlnisem în ajun în fort şi care se ocupa cu contraspionajul. Blobel spunea că ne lipseau oamenii şi voia ca Wehrmachtul să ne împrumute, însă Niemeyer rămânea pe poziţii, cei care trebuiau să hotărască în acest gen de chestiuni erau Generalfeldmarschallul şi şeful său de stat-major, Oberst Heim. În decursul altei întruniri, după-amiază, Luley ne anunţă cu o voce gravă că printre morţii din castel se aflau şi zece soldaţi germani mutilaţi îngrozitor. „Erau legaţi şi li s-au tăiat nasul, urechile, limba şi părţile genitale." Vogt urcă la castel cu el şi se întoarse cu o figură răvăşită. „Da, este adevărat. E îngrozitor! Sunt nişte monştri!" Această veste stârni o vie emoţie. Blobel avea accese de vomă pe culoare, apoi se întorcea la Heim. Seara el ne anunţă: „Generalfeldmarschallul vrea să întreprindă o acţiune de

pedepsire. Să dea o lovitură puternică, să descurajeze aceste jigodii." Callsen ne făcu un raport privind execuţiile din cursul zilei. Totul se petrecuse fără incidente, însă metoda impusă de von Reichenau, cu doar două puşti pentru fiecare condamnat, avea unele dezavantaje. Aceasta obliga, dacă voiai să fii sigur de ceea ce faci, să ţinteşti mai degrabă capul decât pieptul, ceea ce făcea ca oamenii să fie împroşcaţi cu sânge şi creier pe faţă, lucru de care se plângeau. Faptul atrase după sine o discuţie aprinsă. Häfner zise: „Veţi vedea că asta va sfârşi în *Genickschuss,* ca bolşevicii." Blobel se înroşi şi bătu în masă. „Meine Herren! Un asemenea limbaj este inadmisibil! Noi nu suntem bolşevici!… Noi suntem soldaţi germani. În serviciul Vo/A-ului şi al Fuhrerului nostru! Ei, drăcia dracului! Se întoarse către Callsen: Dacă oamenii dumneavoastră sunt prea sensibili, le vom da schnaps. Apoi către Häfner: Oricum, nu va fi vorba de gloanţe în ceafă. Nu vreau ca oamenii să aibă un sentiment de responsabilitate personală. Execuţiile se vor derula conform metodei militare, şi cu asta, basta."

In dimineaţa următoare am rămas la AOK. Aceştia puseseră mâna pe nişte cutii cu documente în momentul cuceririi oraşului, iar eu trebuia să trec aceste dosare în revistă împreună cu un traducător, în special cele ale NKVD-ului, şi să hotărăsc care dintre ele să fie încredinţate celor de la Sonderkommando pentru o analiză prioritară. Căutam în special liste ale membrilor Partidului Comunist, ai NKVD sau ai altor organe, întrucât multe dintre aceste persoane trebuie să fi rămas în oraş, amestecate în populaţia civilă pentru a comite acte de spionaj şi de sabotaj. Trebuiau identificate urgent. Pe la prânz m-am întors la Academie pentru a-l consulta pe dr. Kehrig. La parter domnea o oarecare agitaţie. Grupuri de oameni se învârteau pe la colţuri, şuşotind încordaţi. L-am apucat pe un Scharfuhrer de mânecă. „Ce se întâmplă?" „Nu ştiu, Herr Obersturmfuhrer. Cred că e o problemă cu Standartenfuhrerul." „Unde sunt ofiţerii?" îmi arătă o scară care ducea la birourile noastre. La etaj, m-am întâlnit cu Kehrig, care cobora mormăind. „Orice, într-adevăr orice." „Ce se-ntâmplă?" l-am întrebat, îmi aruncă o privire

posomorâtă şi zise: „Dar cum vreţi să muncim în asemenea condiţii?” îşi continuă drumul. Am mai urcat câteva trepte şi am auzit o împuşcătură, un zgomot de geam spart şi strigăte. Pe palier, în faţa uşii deschise de la camera lui Blobel, doi ofiţeri din Wehrmacht se agitau împreună cu Kurt Hans. „Ce-i?” l-am întrebat pe Hans. Îmi arătă cu un gest din cap încăperea, ţinându-şi mâinile la spate. Am intrat. Blobel, stând pe pat, încălţat cu cizmele, dar fără haină, agita un pistol; Callsen stătea lângă el în picioare, încercând să-i prindă mâna şi să-i îndrepte pistolul spre perete; un geam fusese făcut ţăndări; pe jos, am văzut o sticlă de schnaps. Blobel era palid, scoţând cuvinte de neînţeles şi stropind cu salivă. Häfner intră după mine. „Ce se întâmplă?” întrebă el. „Nu ştiu, s-ar părea că Standartenfuhrerul face o criză.” „Da, e limpede că-i furios.” Callsen se întoarse spre noi. „O, Obersturmfuhrer. Vreţi să-i rugaţi pe oamenii din Wehrmacht să ne scuze şi să revină mai târziu?” M-am dat înapoi, izbindu-mă de Hans, care se hotărâse să intre. „August, caută un medic”, îi zise Callsen lui Häfner. Blobel continua să urle: „Nu-i posibil, nu-i posibil, sunt bolnavi, am să-i ucid!” Cei doi ofiţeri din Wehrmacht stăteau retraşi pe culoar, ţepeni, palizi. „Meine Herren…” am început eu. Häfner mă împinse şi coborî scările în grabă. Hauptmannul continua: „Kommandantul dumneavoastră a înnebunit! Voia să tragă în noi!” Nu ştiam ce să zic. Hans se ivi din spatele meu. „Meine Herren, vă rugăm să ne scuzaţi. Standartenfuhrerul este în plină criză şi am chemat un medic. Vom fi obligaţi să reluăm discuţia mai târziu.” în cameră, Blobel striga cât îl ţinea gura: „îi omor pe nenorociţii ăştia! Lasă-mă!” Hauptmannul ridică din umeri. „Dacă ăştia sunt ofiţerii superiori din SS… Ne vom lipsi de cooperarea dumneavoastră.41 Se întoarse spre colegul său, agitând din braţe. „Nu se poate! Cred că au dat drumul la casele de nebuni.” Kurt Hans se îngălbeni. „Meine Herren! Onoarea SS-ului…” Acum se bâlbâia şi el. Într-un final, am intervenit: „Domnilor, încă nu ştiu ce se petrece, dar este clar că avem o problemă de ordin medical. Hans, ne enervăm degeaba. Meine Herren, aşa cum vă spunea şi colegul meu, ar

fi mai bine să ne scuzaţi un moment". Hauptmannul mă cântări din priviri. „Sunteţi dr. Aue, da? Bine, hai să mergem", îi spuse el colegului. Pe scară se întâlniră cu Sperath, medicul Sonderkommandoului, care urca împreună cu Häfner. „Dumneavoastră sunteţi doctorul?" „Da." „Aveţi grijă, s-ar putea să tragă şi în dumneavoastră." M-am dat deoparte, lăsându- i pe Sperath şi pe Häfner să treacă, apoi urmându-i în cameră. Blobel lăsase pistolul pe noptieră şi îi spunea cu o voce sacadată lui Callsen: „Dar înţelegeţi că nu-i posibil să fie împuşcaţi atâţia evrei. Ar trebui un plug, un plug, trebuie să-i băgăm în pământ!" Callsen se întoarse către noi. „August, vrei să te ocupi o clipă de Standartenfuhrer?" îl luă pe Sperath de braţ, îl trase deoparte şi începu să şuşotească aprins. „Fir-ar al dracului!" strigă deodată Häfner. M-am răsucit. Se lupta cu Blobel, care încerca să ia pistolul. „Herr Standartenfuhrer, Herr Standartenfuhrer, calmaţi-vă, vă rog!"am strigat eu. Callsen reveni lângă el şi începu să-i vorbească pe un ton calm. Sperath se apropie la rândul său şi-i luă pulsul. Blobel dădu din nou să apuce pistolul, dar Callsen nu-l lăsă. Acum îi vorbea şi Sperath: „Ascultă, Paul, eşti surmenat. Trebuie să-ţi fac o injecţie." „Nu! Nu injecţie!" Braţul lui Blobel, scăpat din strânsoare, îl lovi pe Callsen peste faţă. Häfner culese sticla de pe jos şi mi-o arătă ridicând din umeri. Era aproape goală. Kurt Hans stătea lângă uşă şi privea fără să zică nimic. Blobel striga aproape incoerent: „Jigodiile astea din Wehrmacht trebuie împuşcate! Toate!" Apoi începea să mormăie. „August, Obersturmfuhrer, veniţi să mă ajutaţi", ordonă Callsen. Toţi trei îl apucarăm pe Blobel de picioare şi de subsuori şi îl întinserăm pe pat. Nu se zbătea. Callsen îşi împături vestonul şi i-l puse sub cap, iar Sperath îi sufleca mâneca şi-i făcea o injecţie. Părea un pic mai liniştit. Sperath îi duse pe Callsen şi pe Häfner spre uşă pentru o mică discuţie, iar eu am rămas lângă Blobel. Ochii lui bulbucaţi fixau tavanul, iar la colţul gurii făcea un pic de spumă, morfolind nişte cuvinte. „Să-i băgăm sub brazdă, să-i îngropăm pe evrei." Cu grijă, am băgat pistolul într-un sertar. Nimeni nu se gândise la asta. Blobel părea că adormise. Callsen se întoarse la pat şi zise: „îl vom

duce la Lublin". „Cum, la Lublin?" „Există un spital acolo pentru asemenea cazuri", explică Sperath. „Un azil de nebuni, ce mai", zise cu grosolănie Häfner. „August, gura!" i-o reteză Callsen. În prag îşi făcu apariţia von Radetzky. „Ce-i toată harababura asta?" Kurt Hans zise: „Generalfeldmarschallul a dat un ordin, iar Standartenfuhrerul este bolnav şi nu a suportat. Voia să tragă în ofiţerii din Wehrmacht". „Dimineaţă deja avea febră", adăugă Callsen. În câteva cuvinte îi expuse lui von Radetzky situaţia, cât şi propunerea lui Sperath. „Bine, tranşă von Radetzky, vom face cum a spus doctorul. Am să-l duc eu însumi. Părea un pic palid. În ce priveşte ordinul Generalfeldmarschallului, aţi început să vă organizaţi?" „Nu, n-am făcut nimic", spuse Kurt Hans. „Bine. Callsen, ocupaţi-vă atunci de pregătiri. Häfner, dumneata vii cu mine." „De ce eu?" se schimbă Häfner la faţă. „Uite-aşa, izbucni von Radetzky iritat. Pregăteşte Opelul Standartenfuhrerului. Luaţi câteva canistre cu benzină de rezervă." Häfner insista: „Nu poate merge Janssen?" „Nu, Janssen îi va ajuta pe Callsen şi pe Hans. Hauptsturmfuhrer, zise el către Callsen, sunteţi de acord?" Callsen dădu gânditor din cap. „Poate că ar fi mai bine ca dumneavoastră să rămâneţi şi să-l însoţesc eu, Herr Sturmbannfâihrer. Acum dumneavoastră sunteţi la comandă." Von Radetzky clătină din cap. „Tocmai. De aceea cred că ar fi mai bine să-l însoţesc eu." Callsen părea să aibă îndoieli. „Sunteţi sigur că nu aţi face mai bine să rămâneţi?" „Da, da. Oricum, fiţi liniştit. Obergruppenfuhrerul Jeckeln soseşte în curând cu statul său major. Majoritatea au sosit deja. Mă întorc. Se va ocupa el." „Bine. Pentru că eu, ştiţi, o *Aktion* de o asemenea amploare…" Un zâmbet uşor flutură pe buzele lui von Radetzky. „Staţi liniştit. Mergeţi la ObergruppenFührer şi pregătiţi-vă. Totul va fi bine, vă asigur."

O oră mai târziu, ofiţerii se strângeau în sala mare. Von Radetzky şi Häfner plecaseră cu Blobel. Când îl urcau în Opel, lovise cu picioarele, iar Sperath fusese obligat să-i mai facă o injecţie în timp ce Häfner îl imobilizase. Callsen luă cuvântul: „Bun, cred că sunteţi toţi mai mult sau mai puţin la curent cu situaţia". Vogt îl întrerupse: „N-am putea oare să

recapitulăm?”

„Dacă doriţi. În dimineaţa aceasta, Generalfeldmarschallul a dat ordin să se pornească o acţiune de represalii pentru cei zece soldaţi germani găsiţi mutilaţi în fortăreaţă. A ordonat ca pentru fiecare persoană asasinată de bolşevici să fie executat un evreu. Adică peste o mie de evrei. Standartenfuhrerul a primit ordinul, iar asta se pare că i-a grăbit criza…” „E oarecum şi greşeala armatei, interveni Kurt Hans. Ar fi putut trimite pe cineva cu mai mult tact decât pe acest Hauptmann. De altfel, a transmite un ordin de o asemenea importanţă printr-un Hauptmann este aproape o insultă.” „Trebuie să recunoaştem că toată această poveste aruncă o lumină proastă asupra onoarei SS”, comentă Vogt. „Ascultaţi, rosti Sperath cu glas hotărât, nu asta-i problema. Pot să vă spun că Standartenfuhrerul era deja bolnav, iar în dimineaţa aceasta avea febră mare. Cred că este un început de febră tifoidă. Cu siguranţă că i-a grăbit criza.” „Da, dar, în fine, bea mult”, observă Kehrig. „E adevărat, am îndrăznit eu, în cameră se găsea o sticlă goală.” „Avea probleme intestinale, răspunse apăsat Sperath. Credea că asta îl putea ajuta,” „Oricum, conchise Yogt, iată-ne fără comandant. De altfel şi fără adjunct. Nu se poate. Propun ca până la întoarcerea Sturmbannfuhrerului von Radetzky, Hauptsturmfuhrerul Callsen să preia comanda Sonderkommandoului.” „Dar nu sunt cel mai mare în grad, obiectă Callsen. Sunteţi dumneavoastră sau Sturmbannfuhrerul Kehrig.” „Da, dar noi nu suntem ofiţeri de operaţiuni. Dintre şefii de la Terlkommando, dumneavoastră sunteţi cel mai vechi.” „Sunt de acord”, zise Kehrig. Callsen, cu faţa încordată, se uita ţintă când la unul, când la celălalt, apoi se întoarse către Janssen, care îşi feri privirea, apoi clătină din cap. „Şi eu, întări Kurt Hans. Hauptsturmfuhrer, dumneavoastră trebuie să luaţi comanda.” Callsen tăcu, apoi ridică din umeri. „Bine. Cum doriţi.” „Am o întrebare, spuse Strehlke, Leiterul II, cât se poate de serios. Se întoarse către Sperath. Doctore, în opinia dumneavoastră, în ce stare este Standartenfuhrerul? Vom putea conta pe întoarcerea sa cât mai curând sau nu?” Sperath

îşi ţuguie buzele. „Nu ştiu. E greu de spus. O parte din problema sa este cu siguranţă de origine nervoasă, dar trebuie să existe şi nişte cauze organice. Va trebui să vedem cum se comportă după ce-i va scădea febra." „Dacă v-am înţeles bine, zise Vogt dregându-şi glasul, nu se va întoarce imediat." „E puţin probabil. Oricum, nu în zilele următoare." „Dacă-i aşa, înseamnă că nu se va mai întoarce", spuse brusc Kehrig. În sală se făcu linişte. Era clar că toţi gândeam la fel, chiar dacă nimeni nu voia să o spună: poate că nu era chiar rău dacă Blobel nu se mai întorcea. Cu o lună mai înainte, nimeni nu-l cunoştea, iar noi ne aflam sub comanda sa de abia de o săptămână. Totuşi, înţelesesem că a lucra cu el părea să fie dificil, chiar stânjenitor. Callsen rupse tăcerea. „Ascultaţi, fiindcă nu am terminat. Trebuie să începem să planificăm acţiunea." „Da, însă, reluă Kehrig vehement, povestea asta este absolut grotescă. Nu are niciun sens." „Ce-i grotesc?" întrebă Vogt. „Cum, ce? Represaliile. Am zice că suntem pe vremea Războiului de Treizeci de Ani! Şi mai întâi de toate, cum vreţi să identificaţi o mie de evrei? într-o noapte? Duse mâna la nas. Din ochi? Examinându-le nasul? Măsurându-i?" „Aşa-i, recunoscu Janssen, care nu spusese nimic până atunci. N-o să fie uşor." „Häfner avea o idee, propuse laconic Kurt Hans. N-avem decât să le cerem să-şi dea pantalonii jos." Kehrig sări brusc. „Dar este absolut ridicol! V-aţi pierdut cu toţii bunul- simţ? Callsen, spune-le." Callsen tăcea încruntat, dar nu se pierdu cu firea. „Ascultaţi, Sturmbannfuhrer. Calmaţi-vă. Trebuie să existe o soluţie, am să discut imediat cu Obergruppenfuhrerul. Cât priveşte principiul chestiunii, nu-mi place nici mie. Dar acestea sunt ordinele." Kehrig se uita fix la el, muşcându-şi limba. Se vedea clar că încerca să se stăpânească. „Dar, sări el într-un târziu, ce spune Brigadefuhrerul Rasch? În fond, ne este superiorul direct." „Tocmai, e o altă problemă. Am încercat deja să iau legătura cu el, dar se pare că Gruppenstab este încă în marş. Aş vrea să trimit un ofiţer la Lemberg ca să-i facă un raport şi să-i ceară instrucţiuni." „Pe cine vă gândeaţi să trimiteţi?" „Mă gândeam la Obersturmfuhrerul Aue. Aţi putea să vă lipsiţi de el o zi,

două?” Kehrig se întoarse către mine. „În ce stadiu vă aflaţi cu dosarele alea, Obersturmfuhrer? „ „Am triat deja o bună parte. Mai am treabă câteva ore, cred.” Callsen se uită la ceas. „Oricum, e cam târziu ca să puteţi ajunge înainte de căderea nopţii.” „Bine, se hotărî Kehrig. În cazul acesta, terminaţi în seara asta şi plecaţi mâine în zori.” „Foarte bine… Herr Hauptsturmfuhrer, ce doriţi să fac?” l-am întrebat pe Callsen. „Raportaţi-i Brigadefuhrerului situaţia şi problema Kommandantului. Explicaţi-i care au fost hotărârile noastre şi spuneţi-i că-i aşteptăm instrucţiunile.” „în timpul ăsta, adăugă Kehrig, informaţi-vă asupra situaţiei locale. Se pare că nu-i prea clar pe acolo, aş vrea să ştiu ce se întâmplă.” *„Zu Befehl.”*

Cum seara se lăsase, îmi trebuiră patru oameni ca să duc arhivele selecţionate la birourile SD. Kehrig era într-o dispoziţie execrabilă. „Domnule Obersturmfuhrer, spuse el iritat la vederea cutiilor, parcă v-am cerut să-mi triaţi totul!” „Ar trebui să vedeţi ce am lăsat acolo, Herr Sturmbannfuhrer.” „Tot ce se poate. Va trebui să mai împrumutăm traducători. Bine. Vehiculul este gata, să-l cereţi pe Hofler. Plecaţi devreme. Acum mergeţi la Callsen.” Pe culoar m-am întâlnit cu Untersturmfuhrerul Zom, un alt ofiţer subaltern, care în general îl seconda pe Häfner. „A, Doktor Aue! Aveţi noroc.” „De ce spuneţi asta?” „Fiindcă plecaţi. Urâtă treabă, mâine.” Am dat din cap. „Desigur. Totul e gata?” „Nu ştiu. Eu trebuie să mă ocup de cordon.” „Zom nu ştie decât să se plângă”, mormăi Janssen, care ne ajunsese din urmă. „Aţi rezolvat problema?” l-am întrebat. „Care?” „Problema evreilor. Cum să-i depistaţi.” Râse mânzeşte. „A, asta! De fapt, este foarte simplu. AOK tipăreşte afişe. Toţi evreii sunt rugaţi să se prezinte mâine-dimineaţă în piaţa mare pentru munca obligatorie. Îi vom lua pe cei care vin.” „Şi credeţi că vor fi destui?” „Obergruppenfuhrerul spune că da, că figura asta ţine de fiecare dată. Dacă nu, atunci îi vom aresta pe fruntaşii evrei şi vom ameninţa că-i vom împuşca dacă nu avem numărul cerut.” „înţeleg.” „O, este o treabă foarte urâtă, toată chestia asta, se jelui Zom. Din fericire, eu trebuie să mă ocup de cordon.” „Cel puţin dumneavoastră veţi fi acolo, mârâi

Jansen, nu ca porcul ăla de Häfner." „Nu-i vina lui, am obiectat eu. Voia să rămână. Sturmbannfuhrerul a insistat ca să-l însoţească." „Păi tocmai. De ce nu-i el aici?" Mă privi cu un aer răutăcios. „Şi mie mi-ar plăcea să merg să mă plimb la Lublin sau la Lemberg." Am ridicat din umeri şi am plecat să-l caut pe Callsen. Stătea aplecat asupra unui plan al oraşului, împreună cu Vogt şi Kurt Hans. „Da, Obersturmfuhrer?" „Aţi vmt să mă vedeţi." Callsen părea mult mai sigur pe sine decât după-amiază, aproape destins. „îi veţi spune Brigadefuhremlui dr. Rasch că Obergruppenfuhrerul Jeckeln confirmă ordinele armatei şi ia această *Aktion* sub controlul său personal. Se uită ţintă la mine cu nişte ochi senini. În mod vizibil, hotărârea lui Jeckeln îi lua o povară de pe umeri. El confirmă şi poziţia mea de comandant interimar până la întoarcerea Sturmbannfuhrerului von Radetzky, continuă el, doar dacă Brigadefuhreml nu are o altă preferinţă. În fine, pentru *Aktion,* ne împrumută nişte trupe auxiliare ucrainene şi o companie a Batalionului 9 de rezervă din poliţie. Atât." Am salutat şi am ieşit fără vreun cuvânt. În noaptea aceea am stat mult timp treaz: mă gândeam la evreii care se vor prezenta a doua zi. Metoda adoptată mi se părea foarte nedreaptă; vor fi pedepsiţi evreii de bună-credinţă, cei care vor fi avut încredere în cuvântul Reichului german;

cât priveşte pe ceilalţi, laşii, trădătorii, bolşevicii aceştia vor sta ascunşi şi nu vor fi găsiţi. Aşa cum zicea Zom, era o mare porcărie. Eram fericit că plec la Lemberg, urma să fie o călătorie interesantă, dar nu-mi plăcea faptul că evitam în felul acesta acţiunea. Consideram că un lucru ca acesta reprezenta o problemă gravă, dar că trebuia să mă confrunt cu ea şi să o rezolv, cel puţin pentru mine însumi, nicidecum să o evit. Ceilalţi, Callsen, Zom, voiau cu toţii să se fofileze, în orice caz, să nu-şi asume responsabilitatea. Nu era corect, după părerea mea. Dacă făceam o nedreptate, trebuia să reflectăm, să hotărâm dacă era necesară şi inevitabilă, sau dacă era doar rezultatul uşurinţei, al lenei, al lipsei de judecată. Reprezenta o chestiune de rigoare. Ştiam că aceste hotărâri se luau la un nivel mult superior nouă; totuşi, nu

eram nişte automate, era important nu numai să ne supunem unor ordine, dar şi să aderăm la ele. Or, eu aveam îndoieli, iar asta mă tulbura. Până la urmă, am citit puţin şi am dormit câteva ore.

La ora patru, m-am îmbrăcat. Hofler, şoferul, mă aştepta deja la popota ofiţerilor cu nişte cafea proastă. „Dacă doriţi, am şi nişte pâine şi brânză, Herr Obersturmfuhrer.” „Nu, mulţumesc, nu mi-e foame.” Mi-am băut cafeaua în tăcere. Hofler moţăia. Nu se auzea niciun zgomot afară. Popp, soldatul care trebuia să-mi servească de escortă, sosi şi începu să mănânce zgomotos. M-am ridicat şi am ieşit să fumez în curte. Cerul era senin, stelele sclipeau deasupra faţadelor vechii mănăstiri, cu ferestrele închise şi nepăsătoare în blânda lumină albă. Nu vedeam luna. Hofler veni şi mă salută. „Gata, Herr Obersturmfuhrer.” „Ai luat canistre cu benzină?” „Da, trei.” Popp stătea la portiera din faţă a maşinii Admirai, cu un aer stângaci şi satisfăcut cu puşca sa. I-am făcut semn să urce în spate. „Herr Obersturmfuhrer, de obicei escorta se aşază în faţă.” „Dar, dar eu prefer să te urci în spate.”

După Styr, Hofler o coti spre sud. Nişte panouri străjuiau drumul. După hartă, aveam de mers câteva ore. Era o frumoasă dimineaţă de luni, calmă, liniştită. Satele adormite nu păreau prea afectate de război, posturile de control ne lăsau să trecem fără dificultate. La stânga noastră, cerul deja prindea culoare. Puţin mai târziu, soarele, încă roşu, se ivi printre arbori. Pâlcuri delicate de negură se ridicau de pe sol; între sate, câmpuri largi se întindeau cât vedeai cu ochii, întretăiate de boschete, de coline pline de tufişuri şi nu prea înalte. Cerul se înălbăstrea uşor. „Pământul trebuie să fie bun pe aici”, comentă Popp. N-am răspuns, iar el tăcu. La Radziechow am făcut un popas ca să mâncăm. Din nou, carcase de blindate zăceau vraişte prin şanţuri, iar izbele arse desfigurau satul. Circulaţia se înteţea. Ne întâlneam cu coloane întregi de camioane încărcate cu soldaţi şi cu provizii. Cu puţin înainte de Lemberg, un baraj ne obligă să tragem pe dreapta ca să lăsăm să treacă panzerele. Drumul se zguduia, nori de praf ne întunecau geamurile şi pătrundeau pe la

încheieturi. Hofler ne oferi câte o ţigară mie şi lui Popp. Aprinzând-o, se strâmbă. „E-o-ntreagă porcărie, cu Sportnixurile astea.” „Mai răbdăm, am zis. Nu trebuie să ne enervăm.” După ce trecură tancurile, se apropie un Feldgendarm şi ne făcu semn să nu pornim. „Mai vine o coloană”, ne strigă el. Mi-am terminat ţigara şi am aruncat chiştocul prin portiera deschisă. „Popp are dreptate, zise brusc Hofler. E o ţară frumoasă.

Ne-am putea stabili aici, după război.” „Ai veni tu să te stabileşti aici?” l-am întrebat zâmbind. El ridică din umeri. „Depinde.” „De ce depinde?” „De birocraţi. Dacă e ca la noi, nu merită.” „Şi ce-ai face?” „Dacă aş putea, Herr Obersturmfuhrer? Aş deschide o afacere, ca acasă. Tutun bun, o tejghea, poate legume şi fructe, depinde.” „Şi ai prefera să o ai aici decât la tine acasă?” Izbi cu pumnul în volan. „La mine, a trebuit să închid. Încă din ’38.” „De ce?” „Nenorocitele astea de carteluri, Reemtsma. Au hotărât că trebuia să aduci un venit de cel puţin cinci mii de reichsmarks pe an, ca să te aprovizioneze. În satul meu, abia dacă sunt vreo şaizeci de familii, şi atunci, până să vinzi ţigări de cinci mii de reichsmarks… Nu ai ce face, numai ei sunt furnizorii. Eu eram singurul care vindeam tutun în sat, Parteifuhrerul mă sprijinea, a trimis scrisori către Gauleiter în numele meu, am încercat de toate. Nimic. Am ajuns la tribunalul economic şi am pierdut, aşa că a trebuit să închid. Legumele nu erau suficiente. Apoi am fost chemat în armată.” „înseamnă că nu mai există tutun prin satul tău?”zise Popp cu glasul lui înfundat. „Păi, după cum vezi.” „La noi, n-a fost niciodată.” Sosea cea de a doua coloană de panzere şi totul începu să se zguduie. Unul dintre geamurile Admiralului, prost fixat, păcănea nebuneşte în ramă. I l-am arătat lui Hofler, iar el dădu din cap. Coloana defila, nesfârşită; frontul încă mai înainta în mare viteză. Finalmente, Feldgendarmul ne semnală că drumul era liber.

La Lemberg era haos. Niciunul dintre soldaţii pe care i-am întrebat la posturile de control nu ne putea indica PC-ul *Sicherheitspolizei* şi al SD. Deşi oraşul fusese cucerit de două

zile, se pare că nimeni nu-şi dăduse osteneala să pună panouri tactice. Mergeam pe o stradă mare, cam la întâmplare. Aceasta dădea într-un bulevard lung despărţit în două de un parc şi mărginit de faţade zugrăvite în culori pastel, ornamentate cochet cu stucaturi albe. Străzile forfoteau de lume. Printre vehiculele militare germane circulau maşini şi camioane descoperite, decorate cu banderole şi cu drapele albastru şi galben, pline de oameni în civil sau uneori purtând câteva elemente de uniformă, înarmaţi cu puşti şi cu pistoale. Urlau, cântau, îşi descărcau armele în aer. Pe trotuare şi în parc, alţi oameni, înarmaţi sau nu, îi aclamau, amestecaţi printre soldaţii germani indiferenţi. Un Leutnant din Luftwaffe putu în sfârşit să-mi arate un PC de divizie; de acolo, am fost trimişi la AOK 17. Ofiţerii alergau pe scări, intrau, ieşeau din birouri trântind uşile; culoarele erau înţesate de teancuri de dosare sovietice răsturnate şi călcate în picioare; în hol se afla un grup de oameni cu brasarde albastre şi galbene pe costumele lor civile şi înarmaţi cu puşti; discutau aprins, în ucraineană sau în poloneză, nu ştiu, cu nişte soldaţi germani care aveau un ecuson pe care se afla imprimată o privighetoare. Intr-un târziu am pus mâna pe un tânăr Major din Abwehr. „Einsatzgruppe B? Au sosit ieri. Au ocupat birourile NKVD-ului.” „Care se află unde?” Mă privi cu un aer sfârşit. „Habar n-am.” îmi găsi în final un subaltern care fusese pe acolo şi îl trimise să mă conducă.

Pe bulevard, circulaţia înainta la pas, apoi o învălmăşeală bloca totul. Am ieşit din Opel să văd ce se întâmplă. Oamenii urlau, aplaudau; unii scoseseră scaune dintr-o cafenea ori nişte lăzi şi se urcaseră pe ele ca să vadă mai bine, alţii îşi ţineau copiii pe umeri. Mi-am croit drum cu greu. În mijlocul mulţimii, într-un cerc mare, se dădeau în spectacol nişte oameni îmbrăcaţi în nişte costume furate de la teatru sau de la vreun muzeu, ţinute extravagante, o perucă Regence cu o vestă de husar din 1812, o togă de magistrat tivită cu hermină, armuri mongole şi fuste scoţiene, un costum de operetă pe jumătate roman, pe jumătate renascentist, cu guler plisat; un bărbat purta o uniformă din cavaleria lui Budionâi,

dar avea un joben şi un guler de blană şi agita un pistol Mauser. Toţi aveau bâte sau puşti. La picioarele lor, mai mulţi indivizi în genunchi lingeau pavajul; din când în când, unul dintre tipii în costum le trăgea câte un şut sau îi lovea cu bâta; majoritatea dintre ei sângerau abundent, iar mulţimea urla tot mai tare. În spatele meu, cineva începu un cântec vesel la acordeon; imediat, zeci de glasuri prinseră să cânte, în timp ce omul în kilt scoase o vioară pe care, fiindcă nu avea arcuş, o zdrăngănea ca pe o chitară. Un spectator mă trase de mânecă şi urlă către mine: *„Yid, yid, kaputt!”* Asta deja o înţelesesem. M-am retras brusc şi am traversat din nou mulţimea. Între timp, Hofler întorsese. „Cred că putem trece pe acolo”, zise omul de la Abwehr, arătând o stradă transversală. Nu după mult timp, ne rătăcirăm. În fine, Hofler avu ideea să întrebe un trecător: „NKVD? NKVD?” „NKVD *kaputt!”* urlă bucuros tipul. Prin gesturi, ne arătă drumul. Era într-adevăr la două sute de metri de AOK, iar noi plecaserăm în direcţia opusă. I-am dat liber călăuzei şi am urcat să mă prezint. Am fost informat că Rasch convocase toţi Leiterii şi ofiţerii armatei şi nimeni nu ştia când putea să mă primească. Apoi îmi veni în ajutor un Hauptsturmfuhrer. „Veniţi de la Luţk? Am aflat deja. Brigadefuhrerul a vorbit la telefon cu Obergruppenfuhrerul Jeckeln. Dar sunt sigur că raportul dumneavoastră îl va interesa.” „Bine, atunci am să aştept.” „O, nu-i nevoie. Va sta cel puţin două ore. Puteţi să vizitaţi oraşul. Mai ales oraşul vechi merită osteneala.” „Oamenii îmi par agitaţi, am zis eu.” „A, da. NKVD-ul a masacrat trei mii de persoane în închisori, înainte de a-şi lua tălpăşiţa. Şi apoij toţi naţionaliştii ucraineni şi galiţieni au ieşit în sfârşit din păduri. Dumnezeu ştie pe unde se ascundeau, şi sunt un pic enervaţi. Evreii vor avea ceva de suferit.” „Dar Wehrmachtul nu face nimic?” Făcu cu ochiul. „Ordine *de sus,* Obersturmfuhrer. Populaţia le face de petrecanie trădătorilor şi colaboratorilor, nu-i treaba noastră. E un conflict intern. Bine, pe curând.” Dispăru într-un birou, iar eu am ieşit. Împuşcăturile ce veneau dinspre centru păreau nişte serii de pocnitori într-o zi de chermeză. I-am lăsat pe Hofler şi Popp cu Opelul şi am luat-o pe jos spre bulevardul

central. Sub colonadă domnea o atmosferă de veselie. Uşile şi ferestrele cafenelelor fuseseră date de perete, iar oamenii beau, strigau. Îmi strângeau mâna în trecere. Un chefliu îmi întinse o cupă de şampanie, pe care am golit-o. Înainte de a i-o înapoia, dispăruse. Amestecaţi în mulţime, ca la carnaval, câţiva oameni se împopoţonaseră în costume de scenă, unii purtau chiar măşti, amuzante, hidoase, groteşti. Am traversat parcul. De cealaltă parte începea oraşul vechi, cu un aspect total diferit de bulevardul austro- ungar. Aici se aflau case înalte, înguste, din Renaşterea târzie, cu acoperişuri ţuguiate şi faţade în culori variate, dar foarte decolorate, împodobite cu ornamente baroce din piatră. Pe străduţele acelea era mult mai puţină lume. Un afiş macabru acoperea vitrina unui magazin închis. Era o fotografie mărită prezentând nişte cadavre cu o inscripţie în chirilică. Am reuşit să descifrez doar cuvintele „Ucraina" şi *„Jidy",* evrei. Am trecut pe lângă o biserică frumoasă şi mare, cu siguranţă catolică. Era închisă şi nimeni nu răspunse atunci când am bătut. În josul străzii, printr-o uşă deschisă veneau zgomote de pahare sparte, de lovituri şi de ţipete. Puţin mai departe, cadavrul unui evreu zăcea cu nasul în rigolă. Mici grupuri de oameni înarmaţi, cu brasarde în culorile albastru şi galben, discutau cu civili. Din timp în timp, intrau în câte o casă şi atunci se auzea din nou vacarm, uneori chiar împuşcături. În faţa mea, la etaj, un om ţâşni brusc printr-o fereastră închisă şi se zdrobi aproape la picioarele mele, într-o ploaie de cioburi; a trebuit să sar în lături ca să mă feresc de sticla fărâmată şi am auzit clar pocnetul sec al gâtului rupt lovindu-se de pavaj. Un om, în jachetă şi cu caschetă, se aplecă peste fereastra spartă. Văzându-mă, îmi zise vesel într-o germană chinuită: „Scuzaţi-mă, Herr german Offizier! Nu v-am observat11. Teama îmi creştea, am ocolit cadavrul şi am mers mai departe în tăcere. Puţin mai încolo, un bărbos în veşmânt de preot apăru de sub un portal, aflat la baza unui turn vechi. Când m-a văzut, pomi spre mine. „Herr Offizier! Herr

Offizier! Veniţiˆ veniţi vă rog." Germana sa era mai bună decât a celuilalt, dar avea un accent curios. Mă trase aproape

cu forţa spre portal. Auzeam ţipete, urlete sălbatice. În curtea bisericii, un grup de oameni bateau crunt nişte evrei întinşi la pământ, cu bâte şi cu bare de fier. Unele tmpuri nu mai mişcau sub lovituri, altele încă mai tresăreau. „Herr Offizier! striga preotul. Faceţi ceva, vă rog! Aici e o biserică." Am rămas lângă portal, nehotărât. Preotul încerca să mă tragă de braţ. Nu ştiu la ce mă gândeam. Am fost zărit de unul dintre ucraineni, iar acesta le spuse ceva camarazilor, făcând un semn cu capul în direcţia mea; oamenii ezitară, apoi se opriră. Preotul revărsă un potop de vorbe asupra lor pe care nu le-am înţeles, apoi se întoarse către mine. „Le-am zis că aţi dat ordin să înceteze. Le-am spus că bisericile sunt sfinte şi că sunt nişte porci, că bisericile se află sub protecţia Wehrmachtului şi că dacă nu pleacă vor fi arestaţi." „Sunt absolut singur11, i-am răspuns. „N-are importanţă11, mi-o întoarse preotul. Mai spuse câteva fraze pe un ton ridicat în ucraineană. Încet, oamenii lăsau jos bâtele. Unul dintre ei îmi adresă o tiradă pătimaşă, din care nu am înţeles decât cuvintele „Stalin11, „Galiţia11 şi „evrei11. Un altul scuipă peste trupuri. Trecu un moment lung de incertitudine. Preotul mai strigă câteva cuvinte, iar oamenii îi lăsară pe evrei şi porniră unul după altul, dispărând în stradă, fără a spune vreun cuvânt. „Mulţumesc, îmi zise preotul, mulţumesc." Se grăbi să-i examineze pe evrei. Curtea era uşor în pantă. În partea de jos, o frumoasă colonadă umbrită, cu acoperiş de aramă coclită, se lipea de biserică. „Ajutaţi-mă, zise preotul. Acesta încă mai trăieşte." îl ridică de subsuori, iar eu l-am apucat de picioare. Am văzut că era un tânăr, căruia de abia îi dăduseră tuleiele. Capul îi căzu pe spate, iar un fir de sânge îi curgea din cârlionţi, lăsând o dâră de picături strălucitoare pe dale. Inima îmi bătea foarte tare. Niciodată nu transportasem astfel un muribund. Trebuia să ocolim biserica. Preotul mergea cu spatele, bombănind în germană. „Mai întâi bolşevicii, acum descreieraţii de ucraineni. De ce armata dumneavoastră nu face nimic?" în capăt, se deschidea o arcadă dând într-o curte, apoi către o uşă a bisericii. L-am ajutat pe preot să-l ducă pe evreu în vestibul şi să-l aşeze pe o bancă. Preotul strigă.

Apărură doi oameni, încruntaţi şi bărboşi ca şi el, dar în costum, ieşind din naos. Li se adresă într-o limbă stranie, care nu semăna întru nimic nici cu ucraineana, nici cu rusa, nici cu poloneza. Toţi trei ieşiră în curtea de la intrare. Unul o luă spre spate pe o alee, în timp ce ceilalţi doi o porniră în direcţia evreilor. „L-am trimis după un medic”, zise preotul. „Ce-i aici?” l-am întrebat. El se opri şi mă fixă. „E catedrala armenească.” „Aşadar la Lemberg se găsesc armeni?” m-am mirat eu. El ridică din umeri. „De mai mult timp decât germanii sau austriecii.” El şi tovarăşul său luară un alt evreu care gemea. Sângele evreilor curgea încet de-a lungul dalelor curţii înclinate, spre colonadă. Sub arcade, vedeam pietre tombale în zid sau pe pământ, acoperite de inscripţii cu semne misterioase, fără îndoială armeneşti. M-am apropiat. Sângele umplea caracterele săpate în pietrele aşezate la nivelul solului. Brusc, m-am întors pe călcâie. Simţeam o apăsare, eram descumpănit. Mi-am aprins o ţigară. Sub colonade era răcoare. În curte, soarele sclipea în băltoacele de sânge proaspăt şi pe dalele din calcar, pe trupurile grele ale evreilor, pe hainele lor din postav grosolan, negru sau maroniu-închis, îmbibate de sânge. Muştele bâzâiau în jurul capetelor lor şi se aşezau pe răni. Preotul se întoarse şi se postă lângă ei. „Şi morţii? mă întrebă el. Nu pot fi lăsaţi aici.” Eu însă nu aveam nicio intenţie să-l ajut; ideea de a atinge unul dintre aceste trupuri inerte îmi repugna. M-am îndreptat spre portal, ocolindu-i, şi am ieşit în stradă. Era pustie, şi am luat-o la întâmplare spre stânga. Puţin mai încolo, strada se termina într-o fundătură, însă la dreapta dădea într-o piaţă dominată de o impunătoare biserică barocă, cu ornamente rococo, având un portal mare cu coloane şi terminându-se cu un dom învelit cu tablă de cupru. Am intrat, urcând treptele. Bolta largă a naosului, sus, se sprijinea pe nişte coloane fine torsadate; lumina zilei ce căd’ea în valuri prin vitralii mângâia sculpturile din lemn acoperite cu foiţă de aur. Băncile întunecate şi lustruite se aliniau până în spate, goale. Pe o latură a unui hol mic dat cu var am observat o uşă scundă, din lemn vechi şi cu feronerie. Am împins-o. Câteva trepte din piatră duceau către un culoar

larg şi jos, luminat de ferestre duble. Nişte etajere vitrate ocupau zidul opus, pline de obiecte de cult. Unele mi se păreau vechi, lucrate minunat. Spre surpriza mea, în una dintre vitrine se vedeau obiecte evreieşti: suluri în ebraică, şaluri pentru rugăciune, gravuri vechi prezentându-i pe evrei la sinagogă. Cărţi în ebraică purtau menţiunile de imprimare în germană: *Lwow, 1884; Lublin, 1853, bei Schmuel Berenstein.* Am auzit paşi şi mi-am ridicat capul. Un călugăr tuns se îndrepta spre mine. Purta rasa albă a dominic anilor. Ajuns în dreptul meu, se opri. „Bună ziua, spuse în germană. Vă pot ajuta?" „Ce-i aicii?" „Vă aflaţi într-o mănăstire." Am arătat spre etajere. „Nu, vreau să spun toate astea." „Astea? Muzeul religiilor. Toate obiectele provin din regiune;. Aruncaţi o privire, dacă doriţi. În mod normal, cerem *o* tnică donaţie, dar astăzi este gratuit." îşi continuă drumul şi dispăru în tăcere prin uşa ferecată. Mai departe, acolo unde el îşi făcuse apariţia, culoarul făcea un unghi drept; mă aflam într-un loc de recluziune, înconjurat de un zid şi închis cu ferestre prinse între coloane. Atenţia îmi fu atrasă de o vitrină lungă şi joasă. Un proiector mic, agăţat de zid, lumina interiorul. M-am aplecat. Două schelete zăceau îmbrăţişate, pe jumătate degajate dintr-un strat de pământ uscat. Cel mai mare, cu siguranţă bărbatul, în pofida unor cercei mari din cupru aşezaţi lângă craniu, era culcat pe spate; celălalt, în mod evident o femeie, se chircise pe o parte stând în braţele sale, cu ambele picioare petrecute peste unul de-al său. Era magnific; niciodată nu mai văzusem aşa ceva. Zadarnic am încercat să descifrez eticheta. De câte secole se odihneau ei aşa, înlănţuiţi unul cu altul? Aceste corpuri trebuie să fi fost foarte vechi, pierdute undeva în negura timpurilor. Cu siguranţă, femeia fusese sacrificată şi culcată în mormânt împreună cu soţul ei mort. Un asemene: a lucru, ştiam, se întâmpla în epocile primitive. Dar un astfel de raţionament nu avea nicio importanţă. În fond, era poziţia repausului de după dragoste, pierdută, de o tandreţe mişcătoare. M-am gândit la sora mea şi mi s-a strâns inima. Ea ar fi plâns văzând asta. Am ieşit din mănăstire fără a întâlni pe nimeni. Afară, am luat-o

drept înainte, spre cealaltă parte a pieţei. Dincolo de ea se deschidea o altă piaţă, având în centru o construcţie alipită de un turn, înconjurată de câţiva arbori. Case înguste se îngrămădeau în jurul acestei pieţe, decorate extraordinar, fiecare intr-un alt stil. În spatele clădirii centrale se aduna o mulţime zgomotoasă. Am evitat-o şi am luat-o la stânga, apoi am ocolit marea catedrală pe sub o cruce de piatră ţinută cu dragoste în braţe de un înger, flancată de un Moise languros cu Tablele sale şi de un sfânt gânditor, îmbrăcat în nişte zdrenţe şi aşezat pe un craniu şi nişte oase încrucişate, aproape aceeaşi emblemă precum cea cusută pe chipiul meu. În spate, într-o străduţă, fuseseră scoase câteva mese şi nişte scaune. Îmi era cald, eram obosit, iar cârciuma părea goală. O fată ieşi, adresându-mi-se în ucraineană. „Aveţi bere? Bere?" am spus eu în germană. Ea clătină din cap. *„Piva nietu."* Asta am înţeles. „Cafea? *Kava?" „Da. Vodă?" „Da.* „Fata dispăru înăuntru şi se întoarse cu un pahar cu apă pe care l-am băut dintr-o răsuflare. Apoi îmi aduse o cafea. Pusese deja zahăr în ea şi nu am băut-o. Am aprins o ţigară. Fata reveni şi văzu cafeaua. „Cafea? Nu e bun?" întrebă ea într-o germană aproximativă. „Zahăr. *Niet. „* Ea zâmbi, luă cafeaua, apoi îmi aduse o alta. Era tare, fără zahăr, şi am băut-o fumând. La dreapta, lângă catedrală, o capelă acoperită cu basoreliefuri, dispuse în benzi negre, îmi împiedica vederea spre piaţa principală. Un bărbat în uniformă germană îi dădea ocol, privind atent înlănţuirea de sculpturi. Mă văzu şi se îndreptă spre mine. I-am observat epoleţii, m- am ridicat repede şi l-am salutat. Îmi răspunse. „Bună ziua. Aşadar, sunteţi german?" „Da, Herr Hauptmann." Scoase o batistă şi îşi tamponă fruntea. „A, cu atât mai bine! îmi permiteţi să mă aşez?" „Desigur, Herr Hauptmann." Fata reapăru. „Preferaţi cafeaua cu sau fără zahăr? E tot ce au." „Cu zahăr, vă rog." Am făcut-o pe fată să înţeleagă să ne mai aducă două cafele, cu zahărul alături. Apoi am luat loc. Îmi întinse mâna. „Hans Koch. Sunt cu Abwehrul." M-am prezentat şi eu. „A, sunteţi de la SD? A, da, nu vă remarcasem ecusonul. Foarte bine, foarte bine." Acest Hauptmann părea simpăticuţ. Cred că sărise de cincizeci

de ani, purta ochelari rotunzi şi avea un pic de burtă. Vorbea cu un accent din sud, nu chiar cel de la Viena. „Cred că sunteţi austriac, Herr Hauptmann." „Da, din Styria. Dar dumneavoastră?" „Tata este din Pomerania, la origine. Dar m-am născut în Alsacia. Apoi am locuit prin diferite părţi." „Desigur, desigur. Vă plimbaţi?" „într-un fel, da." Clătină din cap. „Eu mă aflu aici pentru o reuniune. Acolo, alături, în curând." „O reuniune, Herr Hauptmann?" „Vedeţi, când ne-au invitat, ne-au explicat că va fi vorba despre o întâlnire culturală, dar eu cred că va fi una politică. Se aplecă spre mine ca pentru a-mi face o mărturisire. M-au desemnat pentru că sunt considerat expert în chestiunile naţionale ucrainene." „Şi sunteţi?" Se trase în spate. „Deloc! Sunt profesor de teologie. Cunosc puţin chestiunea uniată, dar atât. Cu siguranţă că m-au numit pe considerentul că am servit în armata imperială. Ştiţi, eram Leutnant în timpul Marelui Război şi probabil că şi-au spus că aveam cunoştinţe despre chestiunea naţională, însă eu eram pe frontul italian pe atunci, şi, în plus, la intendenţă. Este adevărat că aveam colegi croaţi…" „Vorbiţi ucraineana?" „Nicio iotă. Dar am un traducător cu mine. Bea cu tipii de la OUN, în piaţă." „OUN?" „Da. Nu ştiţi că au luat puterea azi-dimi- neaţă? Mă rog, au cucerit radioul. Apoi au dat o proclamaţie despre renaşterea statului ucrainean, dacă am înţeles bine. De aceea trebuie să merg la această întâlnire în curând. Am auzit că mitropolitul ar fi binecuvântat noul Stat. Se pare că noi i-am cerut să o facă, dar nu sunt la curent."

„Care mitropolit?" „Uniatul, bineînţeles. Ortodocşii ne urăsc. II urăsc şi pe Stalin, dar pe noi şi mai abitir." Eram gata să pun o altă întrebare, dar am fost întrerupt cu brutalitate. O femeie cam grasă, aproape goală, cu ciorapii rupţi, venea de după catedrală urlând. Se repezi peste mese, se clătină, răsturnă una din ele şi se prăbuşi la picioarele noastre, scâncind. Pielea sa albă era plină de contuzii, dar nu sângera prea tare. Doi ţipi zdraveni cu brasarde o urmăreau liniştiţi. Unul ni se adresă într-o germană stricată. „Scuzaţi, Offizieren. *Kein Problem. „* Celălalt o ridică pe femeie de păr şi-i trase un

pumn în burtă. Ea scoase un icnet şi tăcu, făcând spume. Primul îi trase un şut în fund, iar ea începu din nou să alerge. Porniră în pas mai vioi în urma ei şi dispărură după capelă. Koch îşi scoase chipiul şi îşi tamponă din nou fruntea în timp ce eu ridicam masa răsturnată. „Sunt cu adevărat nişte sălbatici ăştia de pe aici", am zis eu. „O, da, sunt absolut de acord cu dumneavoastră. Dar credeam că-i încurajaţi." „M-ar mira, Herr Hauptmann. Însă eu de-abia am venit, nu sunt la curent cu ce se petrece." Koch continuă: „Am auzit spunându-se la AOK cum că *Sicherheitsdienst* pusese să fie tipărite afişe, incitându-i pe oamenii aceştia. Ar fi botezat-o *Aktion Petliura*. Ştiţi, e vorba de liderul ucrainean. Se pare că a fost ucis de un evreu. În 26 sau 27". „Vedeţi, sunteţi totuşi un specialist." „O, abia ce am citit câteva rapoarte." Fata ieşise din cârciumă. Zâmbi şi îmi dădu de înţeles că respectivele cafele ne fuseseră oferite din partea casei. Oricum nu aveam bani de-ai locului. M-am uitat la ceas. „Vă rog să mă scuzaţi, Herr Hauptmann. Trebuie să plec." „O, vă rog! îmi strânse mâna. Curaj."

Am părăsit oraşul vechi pe drumul cel mai scurt şi mi-am făcut loc cu greu prin mulţimea veselă. La Gruppenstab era agitaţie. Am fost întâmpinat de acelaşi ofiţer. „A, tot dumneavoastră." itn cele din urmă, Brigadefuhrerul dr. Rasch mă primi. Îmi strânse mâna cordial, însă figura masivă îi rămase aspră. „Luaţi loc. Ce s-a întâmplat cu Standartenfuhrerul Blobel?" Nu purta caschetă, iar fruntea înaltă şi bombată îi lucea în lumina becului. I-am povestit pe scurt prăbuşirea lui Blobel. „După părerea medicului, ar fi din cauza febrei şi a epuizării."

Buzele sale se strânseră într-o grimasă. Umblă prin hârtiile de pe birou şi scoase o foaie. „Ic al AOK 6 mi-a scris ca să se plângă de vorbele ce i-au fost aruncate. Ar fi ameninţat nişte ofiţeri ai Wehrmachtului?" „E o exagerare, Herr Brigadefuhrer. Este adevărat că delira şi spunea fraze incoerente, dar vorbele nu vizau pe nimeni în vreun mod anume, erau un efect al bolii." „Bine." Mă chestionă asupra câtorva aspecte, apoi îmi spuse că întrevederea s-a încheiat. „Sturmbannfuhrerul von Radetzky s-a întors deja la Luţk şi îi

va lua locul Standartenfuhrerul ui până se va însănătoşi. Vom pregăti ordinele şi alte documente. Pentru seara aceasta, luaţi legătura cu Harţi, la administraţie, el se va ocupa să vă cazeze undeva." Am ieşit şi am plecat să caut biroul Leiterului I. Unul dintre adjuncţii săi îmi dădu bonurile. Apoi am coborât să-i găsesc pe Hofler şi pe Popp. În hol m-am întâlnit cu Thomas. „Max!" Mă bătu pe umăr şi am fost cuprins de un val de plăcere. „Ce bine că te văd aici. Ce faci?" I-am explicat. „Rămâi până mâine? E grozav! Voi lua cina cu oameni din Abwehr, într-un mic restaurant, foarte bun, pe cât se pare. Vii cu noi. Ţi-au găsit un loc de dormit? Nu-i lux, dar cel puţin vei avea cearceafuri curate. Fii fericit că nu ai venit ieri. Era harababura de pe lume. Roşiii au prădat totul înainte de a pleca, iar ucrainenii au trecut înainte să ajungem noi. Pentru a curăţa, au fost prinşi nişte evrei, dar a necesitat ceva timp şi nu am putut să ne culcăm până spre dimineaţă." Am stabilit să ne întâlnim în grădina din spatele imobilului şi ne-am despărţit. Popp sforăia în Opel, iar Hofler îşi omora timpul jucând cărţi cu nişte poliţişti. I-am explicat ce şi cum şi m-am dus să fumez în grădină în aşteptarea lui Thomas.

Thomas era un camarad bun, eram într-adevăr fericit să-l revăd. Prietenia noastră dura de câţiva ani; la Berlin, luam adeseori cina împreună; uneori mă purta prin localuri după el sau prin sălile de concert reputate. Era un tip care ştia să trăiască şi să se descurce în viaţă. De altfel, am ajuns în

Rusia în mare parte din cauza lui. Cel puţin, sugestia venea de la el. În fapt, povestea datează mai de demult. În primăvara lui 1939, tocmai îmi dădusem doctoratul în drept şi intrasem în SD; se vorbea mult despre război. După Boemia şi Moravia, Führerul îşi îndrepta atenţia spre Danzig. Problema era de a anticipa reacţia Franţei şi a Marii Britanii. Majoritatea gândeau că nu vor risca să intre în război pentru Danzig ori pentru Praga, însă garantaseră frontiera occidentală a Poloniei şi se înarmau pe cât de repede posibil. Am discutat îndelung asupra acestui subiect cu dr. Best, superiorul meu şi într-o oarecare măsură mentorul meu de la SD. În teorie, afirma el, nu ar trebui să ne fie frică de război, fiindcă războiul era

rezultatul logic al *Weltan- schauung*-ului. Citându-i pe Hegel şi pe Jiinger, el argumenta că statul nu îşi putea atinge gradul său de unitate ideal decât în şi prin război. „Dacă individul este negarea statului, atunci războiul este negarea acestei negaţii.

Războiul este momentul socializării absolute a existenţei colective a poporului, a Vro7A'-ului." însă în sferele mai înalte existau preocupări mai prozaice. În sânul ministerului lui von Ribbentrop, la Abwehr, în propriul nostru departament extern, fiecare evalua situaţia în felul său. Într-o zi am fost convocat la *der Chef,* Reinhard Heydrich. Mi se întâmpla pentru prima dată, iar când am intrat în biroul său eram nervos şi cuprins de teamă. Concentrat adânc, el lucra la un teanc de rapoarte, şi am stat mai multe minute în poziţie de drepţi înainte să-mi facă semn să iau loc. Am avut timp să-l observ de aproape. Îl zărisem desigur de mai multe ori, la conferinţele de cadre sau pe culoarele de la Prinz-Albrecht-Palais, dar în vreme ce de la distanţă reprezenta incarnarea însăşi a *Ubermensch*-ului nordic, de aproape îţi făcea o impresie curioasă, uşor neclară. În final, am considerat că era o chestiune de proporţii: sub fruntea anormal de înaltă şi bombată, gura îi era prea mare, buzele – prea subţiri pentru faţa sa îngustă, mâinile păreau prea lungi, ca nişte alge nervoase ataşate de braţe. Când a ridicat ochii săi mici, prea apropiaţi, spre mine, aceştia nu stăteau locului, iar când în sfârşit mi s-a adresat, vocea părea mult prea ascuţită pentru un om cu un trup atât de zdravăn. Îmi dădea o impresie deranjantă de feminitate, lucru care îl făcea şi mai sinistru. Frazele sale cădeau repede, scurte, încordate. Nu le termina aproape niciodată, dar sensul răzbătea distinct şi clar. „Am o misiune pentru dumneavoastră, Doktor Aue." Reichsfuhrerul era nemulţumit de rapoartele pe care le primea despre intenţiile puterilor occidentale. Dorea o altă evaluare, independentă de cea a departamentului externe. Toată lumea ştia că în aceste ţări exista un puternic curent pacifist, mai cu seamă în cadrul mediilor naţionaliste sau fasciste, însă ceea ce era dificil de judecat era influenţa lor asupra guvernelor. „Cunoaşteţi bine

Parisul, mi se pare. Conform dosarului dumneavoastră, aveaţi legături cu mediile apropiate de Acţiunea franceză. Oamenii aceştia au dobândit o oarecare importanţă de atunci." Am încercat să spun ceva, dar Heydrich m-a întrerupt. „Nu-i nimic." Voia să mă întorc la Paris şi să reiau contactele cu vechile cunoştinţe pentru a studia importanţa politică reală a cercurilor pacifiste. Pretextul îl reprezenta o vacanţă pentru terminarea studiilor. Fireşte, trebuia să repet cui voia să asculte intenţiile pacifiste, faţă de Franţa, ale Germaniei naţional-socialiste. „Dr. Hauser va merge cu dumneavoastră. Dar veţi trimite rapoarte separate. Standartenfuhrerul Taubert vă va furniza valuta şi documentele necesare. E totul clar?" În realitate, mă simţeam complet pierdut, dar mă luase repede. „Zu *Befehl,* Herr Gruppenfuhrer." A fost tot ce am putut să spun. „Bine. Reveniţi la sfârşitul lui iulie. Liber."

M-am dus să-l văd pe Thomas. Eram mulţumit că mergeam împreună. „Ei, dar ai o figură… îmi zise el când mă văzu. Cred că eşti fericit. O misiune, ţi s-a încredinţat o misiune, e ceva." Dintr-odată, mi-am dat seama că dăduse norocul peste mine. „Ai să vezi. Dacă reuşim, ni se vor deschide multe uşi. Lucrurile vor începe să se mişte, iar în curând va fi loc pentru cei care ştiu să prindă momentul." Mersese să-l vadă pe Schellenberg, care trecea drept principalul consilier al lui Heydrich în chestiunea afacerilor externe. Schellenberg îi detaliase ce se aştepta de la noi. „E destul să citeşti ziarele pentru a şti cine vrea război şi cine nu. Mai greu este să judeci influenţa reală a unora şi a altora. Şi mai ales influenţa reală a evreilor. Se pare că Führerul este convins că aceştia vor să antreneze Germania într-un alt război, dar vor suporta asta francezii? Aceasta-i întrebarea. Râse din toată inima. Şi apoi, la Paris, se mănâncă bine! Iar fetele sunt frumoase." Misiunea s-a derulat fără incidente. Mi-am regăsit prietenii. Pe Robert Brasillach, care se pregătea să facă turul Spaniei în rulotă împreună cu sora sa Suzanne şi cu Bardeche, cumnatul său, Blond, Rebatet, alţii mai puţin cunoscuţi, toţi vechii mei prieteni din clasele pregătitoare şi ai anilor de la ELSP. Noaptea, Rebatet, pe jumătate beat, mă ţâra prin Cartierul

Latin ca să comenteze doct graffiti proaspăt scrise – Mane, Tekel, Fares – pe zidurile Sorbonei. Ziua mă ducea uneori la Celine, acum deosebit de celebru, care tocmai publicase un al doilea pamflet scris cu vitriol. În metrou,

Poulain, un prieten de-al lui Brasillach, îmi declama pasaje întregi: *Nu există nicio ură fundamentală, iremediabilă între francezi şi germani, Ceea ce există este o maşinaţiune permanentă, implacabilă, iudeo-britanică pentru a împiedica din răsputeri ca Europa să se reformeze compact, o singură putere franco-germană, ca înainte de 843. Întregul geniu al Iudeo-Britaniei constă în a ne duce de la un război la altul, de la un camagiu la altul, măceluri din care ieşim în mod regulat, mereu, într-o condiţie îngrozitoare, francezi şi germani, vlăguiţi, pe de-a-ntregul la mâna evreilor din City.* În ceea ce îi privea pe Gaxotte şi pe Robert însuşi, despre care *L 'Humanite* spunea că sunt închişi, aceştia explicau cui voia să-i asculte că întreaga politică franceză era călăuzită de cărţile de astrologie ale lui Trarieux d'Egmont, care avusese şansa să prezică în mod precis data de la Munchen. Guvernul francez, semn rău, tocmai îi expulzase pe Abetz şi pe alţi trimişi germani. Părerea mea interesa pe toată lumea. „Din momentul în care Versailles a ajuns la groapa istoriei, pentru noi nu mai există o chestiune franceză. Nimeni în Germania nu are pretenţii faţă de Alsacia sau Lorena. Dar cu Polonia nu este totul reglat. Nu înţelegem ce anume o împinge pe Franţa să se amestece." Or, era un fapt stabilit, guvernul francez voia să-şi bage nasul. Cei care nu acreditau teza evreiască blamau Anglia. „Vor să-şi protejeze Imperiul. De pe timpul lui Napoleon, politica lor este următoarea: să nu existe putere continentală unică." Alţii gândeau că, dimpotrivă, Anglia avea mai degrabă reticenţe în a interveni, că statul-major francez era acela care, visând o alianţă cu Rusia, voia să doboare Germania *cât nu e încă prea târziu.* În pofida entuziasmului lor, prietenii mei se arătau pesimişti: „Dreapta franceză se pişă împotriva vântului, mi-a spus Rebatet într-o seară. Pentru onoare." Toată lumea părea să accepte, cu părere de rău, că războiul avea să vină, mai devreme sau mai târziu. Dreapta blama stânga şi pe evrei, stânga şi evreii, desigur, blamau

Germania. Pe Thomas îl vedeam rar. Odată, l-am adus la bistroul unde am întâlnit echipa de la ziarul *Je Suiş Partout,* prezentându-l drept un camarad de universitate. „Este Pylade al tău?" mă interpelă cu asprime Brasillah în greacă. „Exact, i-o întoarse Thomas în aceeaşi limbă, modulată de dulcele său accent vienez. Iar el e Oreste pentru mine. Atenţie la puterea prieteniei înarmate." Personal, el dezvoltase mai degrabă contacte în mediile de afaceri şi, în timp ce eu mă mulţumeam cu vin şi paste în mansardele pline de tineri excitaţi, el gusta pateuri în cele mai bune braserii din oraş. „Taubert va plăti nota, râdea el. De ce să mă lipsesc?"

Întorşi la Berlin, mi-am bătut raportul la maşină. Concluziile mele erau pesimiste, însă lucide: dreapta franceză era fundamental împotriva războiului, dar din punct de vedere politic avea puţină importanţă. Guvernul, influenţat de evrei şi de plutocraţii britanici, hotărâse că expansiunea germană, chiar în limitele Grossraum-ului său natural, constituia o ameninţare pentru interesele vitale ale Franţei. Va merge la război, nu în numele Poloniei, ci în numele garanţiilor sale date Poloniei. I-am transmis raportul lui Heydrich. La cererea sa, am remis o copie şi lui Wemer Best. „Cu siguranţă că aveţi dreptate, mi-a spus acesta. Dar nu asta vor să audă." Despre raportul meu nu discutasem cu Thomas, iar când i-am spus ce conţinea a făcut o mutră dezgustată. „Dar tu nu înţelegi într-adevăr absolut nimic! Ai crede că tocmai ai picat din fundul Franconiei." El scrisese exact contrariul. Că industriaşii francezi se împotriveau războiului în numele exporturilor lor, şi prin urmare şi armata franceză, şi că încă o dată guvernul se va pleca în faţa faptului împlinit. „Dar ştii foarte bine că lucrurile nu se vor petrece aşa", am obiectat eu. „Ce ne pasă de ceea ce se va întâmpla? Ce ne priveşte pe tine şi pe mine? Reichsftihrerul vrea un singur lucru: să-l poată asigura pe Führer că Polonia poate fi ocupată după cum crede de cuviinţă. Ce se va întâmpla după aceea, vom vedea. Clătină din cap. Reichsfuhrerul nici măcar nu-ţi va vedea raportul."

Fără discuţie că avea dreptate. Heydrich nu a reacţionat în niciun fel la ceea ce i-am trimis. Când Wehrmachtul a invadat

Polonia, o lună mai târziu, iar Franţa şi Marea Britanie ne-au declarat război, Thomas a fost afectat la una dintre noile Einsatzgruppen de elită ale lui Heydrich, iar pe mine m-au lăsat să vegetez la Berlin. Am înţeles în curând că mă băgasem serios în interminabilele *jocuri ale circului naţional-socialiştilor,* că interpretasem greşit semnalele ambigui de sus, că nu anticipasem corect voinţa Fuhrerului. Analizele mele erau exacte, ale lui Thomas, eronate. El fusese recompensat printr-o repartizare de invidiat, dublată de şanse de promovare, iar pe mine mă trecuseră pe linie moartă: merita să meditez la asta. În decursul lunilor următoare, am detectat prin indicii sigure că în sânul RSHA, recent formată pornind de la fuziunea oficioasă a SP cu SD, influenţa lui Best se diminua, în pofida faptului că fusese numit în fruntea a două departamente, iar steaua lui Schellenberg, dimpotrivă, urca pe zi ce trecea.

Or, ca din întâmplare, Thomas pornise încă de la începutul anului să-l frecventeze pe Schellenberg. Prietenul meu avea geniul straniu şi infailibil de a se afla la locul potrivit în momentul potrivit, însă cu un pas mai devreme, de aceea părea de fiecare dată că fusese dintotdeauna acolo, iar revirimentul priorităţii birocratice nu făcea decât să-l ajungă din urmă. Aş fi putut să-l înţeleg mai devreme, dacă aş fi fost atent. Acum, eu bănuiam că numele meu rămânea asociat cu cel al lui Best, în felul acesta fiiind alipit termenilor de *birocrat, jurist îngust,* nu destul de *activ,* nu destul de *dur.* Aş fi putut continua să redactez opinii juridice, era nevoie de oameni pentru aşa ceva, dar asta ar fi fost tot. Şi, într-adevăr, în iunie anul următor, Wemer Best a demisionat din RSHA, la crearea căreia totuşi contribuise mai mult decât oricine altcineva. M-am oferit atunci voluntar pentru o repartizare în Franţa; mi s-a răspuns că serviciile mele vor fi mai utile la departamentul legal. Best era şiret, avea prieteni şi protectori în alte părţi; deja de mai mulţi ani publicaţiile sale evoluau dinspre dreptul penal şi constituţional către dreptul internaţional şi teoria *Grossraum,* a „spaţiilor largi", pe care o dezvolta împotriva lui Cari Schmitt în tovărăşia fostului meu profesor Reinhard Hohn şi a altor câtorva intelectuali; jucând

abil aceste cărţi, a obţinut un post sus-pus în sânul administraţiei militare în Franţa. Pe mine nici nu mă lăsau măcar să public.

Thomas, în permisie, mi-a confirmat respectivul diagnostic: „Ţi-am zis că ai făcut o tâmpenie. Toţi cei care contează sunt în Polonia11. Pentru moment, adăuga el, nu putea face mare lucru pentru mine. Schellenberg era starul zilei, protejatul lui Heydrich, iar Schellenberg nu mă plăcea, găsea că aveam vederi înguste. În ceea ce-l privea pe Ohlendorf, celălalt sprijin al meu, avea destule dificultăţi cu propria-i poziţie ca să se mai gândească şi la mine. Probabil că trebuia să merg să-i văd pe foştii şefi ai tatălui meu. Însă toată lumea era cam ocupată.

în final, Thomas a fost acela care a făcut să se repună în mişcare lucrurile pentru mine. După Polonia, a plecat în Iugoslavia şi în Grecia, de unde s-a întors cu gradul de HauptsturmFührer, decorat de mai multe ori. Nu mai purta decât uniforma, la fel de elegant croită ca altădată costumele. În mai 1941, m-a invitat să iau cina la Horcher, un restaurant faimos pe Lutherstrasse. „Fac cinste11, a exclamat el râzând din toată inima. A comandat şampanie şi am băut pentru victorie: „Sieg Heil!" Victorii trecute şi viitoare, a adăugat el. Eram la curent cu cele privind Rusia? „Am auzit nişte zvonuri, am recunoscut eu, doar atât." A zâmbit. „Atacăm. Luna viitoare." A făcut o pauză pentru ca noutatea să producă efectul dorit. „Doamne", am zis eu într-un sfârşit. „Nu există Dumnezeu. Există numai Adolf Hitler, Führerul nostru, şi puterea invincibilă a Reichului german. Suntem pe cale să adunăm cea mai mare armată din istoria omenirii. Îi vom zdrobi în câteva săptămâni." Am băut amândoi. „Ascultă, a zis el apoi. *Der Chef* tocmai formează mai multe Einsatzgruppen pentru a însoţi trupele de asalt ale Wehrmachtului. Unităţi speciale, ca în Polonia. Am motive să cred că vor primi pozitiv orice tânăr ofiţer SS de talent care s-ar prezenta voluntar pentru acest Einsatz." „Am încercat deja să mă înscriu voluntar. Pentru Franţa. Am fost refuzat." „De data aceasta nu te vor refuza." „Mergi şi tu?" El a ameţit puţin şampania în

cupă. „Desigur. Am fost afectat la o Gruppen- stăbe. Fiecare grupă va conduce mai multe Kommandouri. Sunt sigur că îţi vor putea găsi un loc în unul dintre Kommandostăbe.” „Iar aceste grupe la ce vor servi, mai exact?” A zâmbit. „Ţi-am spus, la acţiuni speciale. Muncă de SP şi de SD, securitatea trupelor în spatele liniilor, informaţii, chestii din astea. Atenţie şi la militari. Au fost cam dificili în Polonia, lucruri vechi, n-am dori să se mai repete. O să te gândeşti?” Vă poate mira faptul că nici măcar nu am ezitat? Ceea ce Thomas îmi propunea nu putea decât să mi se pară rezonabil, chiar excitant. Puneţi-vă în locul meu. Ce om sănătos la minte şi-ar fi putut imagina că erau selecţionaţi jurişti pentru a asasina oameni fără proces? Ideile mele erau clare şi deschise şi abia dacă am stat o clipă pe gânduri înainte de a răspunde: „Nu-i nevoie. Mă plictisesc de moarte la Berlin. Dacă poţi să îmi aranjezi intrarea, plec.” A zâmbit din nou. „întotdeauna am zis că eşti un tip bine, că se poate conta pe tine. Vei vedea, ne vom distra.” Am râs de plăcere şi am mai băut şampanie. Aşa creşte împărăţia Diavolului, nu altfel.

Dar lucrurile acestea încă nu puteam să le ştiu la Lemberg. Se însera când Thomas a venit să mă trezească din visare. Încă se mai auzeau împuşcături izolate dinspre bulevard, dar lucrurile se calmaseră în bună măsură. „Vii? Ori rămâi să căşti gura?” „Ce este *Aktion Petliura?”* l-am întrebat. „Ceea ce ai văzut în stradă. Dar unde ai auzit de asta?” N-am dat atenţie întrebării. „E adevărat că voi aţi lansat pogromul ăsta?” „Să zicem că nu l-am împiedicat. S-au făcut câteva afişe. Dar nu cred că ucrainenii aveau nevoie de noi pentru a începe. N-ai văzut afişele OUN? *L-aţi întâmpinat pe Stalin cu flori, noi îi oferim lui Hitler capetele voastre în semn de bun venit.* Chestia asta au găsit-o singuri.” „înţeleg. Mergem pe jos?” „E foarte aproape.” Restaurantul se găsea într-o străduţă din spatele marelui bulevard. Uşa era închisă, iar când Thomas ciocăni, se întredeschise, apoi se deschise de tot, dezvăluind un interior întunecat, luminat cu lumânări. „Numai pentru germani11, zâmbi Thomas. „A, profesore, bună seara!” Ofiţerii Abwehrului se aflau deja acolo. În afară de ei, nu mai era

nimeni. L-am recunoscut imediat pe cel mai masiv dintre ofiţeri, cel pe care Thomas îl salutase, un om distins şi încă tânăr, ai cărui ochi căprui jucau în mijlocul unei feţe mari ovale, senine, selenare. Îşi purta părul blond cam prea lung şi ridicat pe o parte într-un moţ dichisit, prea puţin militar. I-am strâns şi eu mâna. „Profesor Oberländer. E o plăcere să vă revăd!”Se uită lung la mine. „Ne cunoaştem?”„Am fost prezentaţi unul altuia acum câţiva ani după una din conferinţele pe care le-aţi ţinut la Universitatea din Berlin. De către dr. Reinhard Hohn, profesorul meu.” „A, eraţi un student al lui Hohn! Minunat.” „Prietenul meu, dr. Aue, este una dintre stelele în ascensiune ale SD”, strecură cu maliţiozitate Thomas. „Dacă este un elev al lui Hohn, nu mă miră. Uneori îţi vine să spui că întregul SD a trecut prin mâinile sale. Se întoarse spre colegul său. Dar nu vi l-am prezentat pe Hauptmann Weber, adjunctul meu.” Am băgat de seamă că amândoi aveau acel ecuson cu privighetoare pe care îl remarcasem după-amiază pe braţul unor soldaţi. „Scuzaţi-mi ignoranţa, am întrebat eu în timp ce ne aşezam, dar ce reprezintă acest însemn?”„Este emblema «Nachtigall», răspunse Weber, un batalion special al Abwehr, recrutat dintre naţionaliştii ucraineni din Galiţia Occidentală.” „Profesorul Oberländer comandă «Nachtigall». Aşadar, suntem concurenţi11, interveni Thomas. „Exageraţi, Hauptsturmfuhrer!”„Nu chiar. Voi l-aţi adus în bagajele voastre pe Bandera, iar noi pe Melnik şi comitetul de la Berlin.” Discuţia deveni foarte repede înflăcărată. Ni se servi vin. „Bandera ne poate fi de folos11, afirmă Oberländer. „în ce anume? i-o întoarse Thomas. Oamenii săi sunt dezlănţuiţi, lansează proclamaţii în toate direcţiile, fără a consulta pe nimeni. Ridică braţele. Independenţa! Ce să zic.” „Credeţi că Melnik ar face ceva mai bun?”„Melnik este un om rezonabil. Caută un ajutor european, nu teroarea. Este un om politic, şi e gata să lucreze cu noi pe termen lung, iar asta ne lasă mai multe opţiuni.” „Poate, însă strada nu-l ascultă.” „Nişte ţicniţi! Dacă nu se astâmpără, îi vom pune cu botul pe labe.” Continuam să bem. Vinul era bun, puţin cam aspru, dar

consistent. „De unde provine?”întrebă Weber ciocnind paharul cu unghia. „Vinul? Cred că din Transcarpatica11, răspunse Thomas. „Ştiţi, reluă Oberländer fără a se da bătut, OUN rezistă împotriva sovieticilor de doi ani, cu succes. Nu ar fi uşor de eliminat. E mai bine să încercăm să-i recuperăm şi să le canalizăm energiile. Pe Bandera cel puţin îl vor asculta. L-a întâlnit pe Stetko astăzi, iar lucrurile s-au desfăşurat foarte bine.” „Cine-i Stetko?”am întrebat. Thomas îmi răspunse, pe un ton ironic: „Jaroslav Stetko este noul prim-ministru al unei pretinse Ucraine independente pe care noi nu am autorizat-o.” „Dacă ne jucăm corect cărţile, continuă Oberländer, îşi vor diminua repede pretenţiile.” Thomas reacţionă imediat: „Cine? Bandera? Terorist este, terorist va rămâne. Are suflet de terorist. De altfel, tocmai de aceea toţi isterizaţii ăştia îl adoră. Se întoarse către mine. Ştii unde s-a dus Abwehrul ca să-l pescuiască pe Bandera? în închisoare!”„La Varşovia, preciză surâzând Oberländer. Ispăşea o pedeapsă pentru că asasinase un ministru polonez, în 1934. Dar nu văd niciun rău în asta.” Thomas se întoarse către el. „Am spus doar că nu poate fi controlat. Veţi vedea. E un fanatic, visează la o Ucrainã Mare, de la Carpaţi până la Don. Se consideră reincarnarea lui Dmitri Donskoi. Melnik, cel puţin, este realist. Şi are şi el mulţi susţinători. Toţi militanţii istorici se reclamă de la el.” „Da, dar tocmai asta e, nu-l susţin tinerii. Şi apoi, recunoaşteţi că, în privinţa chestiunii evreieşti, nu prea este motivat.” Thomas ridică din umeri. „De problema asta ne putem ocupa fără el. Oricum, din punct de vedere istoric, OUN nu a fost niciodată antisemită. Datorită lui Stalin au evoluat un pic în această direcţie.” „Poate că este adevărat, recunoscu pe un ton blând Weber. Există totuşi un fond, în ce priveşte legătura strânsă dintre evrei şi proprietarii polonezi.” Soseau mâncărurile: raţă friptă umplută cu mere, piure şi sfeclă coaptă pe jar. Ne servi Thomas. „E formidabilă11, aprecie Weber. „Da, excelentă11, aprobă Oberländer. „Este o specialitate a regiunii?”„Da, explică Thomas între două înghiţituri. Raţa este preparată cu măghiran şi usturoi. În mod normal se serveşte la început împreună cu o supă cu sânge de

raţă, dar astăzi nu au putut." „Scuzaţi-mă, am intervenit eu. În toată problema asta, care este poziţia celor din «Nachtigall»? Oberländer termină de mestecat şi îşi şterse gura înainte să răspundă. „în privinţa lor, e altă chestie. Este spiritul rutean, dacă vreţi. Din punct de vedere ideologic – şi chiar personal, pentru cei mai bătrâni dintre ei – descind dintr-o formaţiune naţională a vechii armate imperiale care se numea «Ukrainski Sichovi Striltsi», care s-ar putea traduce Puşcaşii Ucraineni din Sich, o referinţă cazacă. După război, au rămas aici şi mulţi dintre ei au luptat sub Petliura împotriva Roşiilor, şi, de asemenea, un pic împotriva noastră, în 1918. OUN nu-i iubeşte prea tare. Într-un fel, sunt mai degrabă autonomişti decât independenţi." „De altfel, ca şi bulboviţii, adăugă Weber. Se uită la mine: „încă nu şi-au scos nasul la Luţk?" „Nu, după câte ştiu. Sunt tot ucraineni?" „Locuitori din Volânia, preciză Oberländer. Un grup de autoapărare care a început împotriva polonezilor. Din '39 luptă împotriva sovieticilor, şi ar fi interesant pentru noi să ne înţelegem cu ei. Dar eu cred că se află mai degrabă în partea dinspre Rovno şi mai sus, în mlaştinile Pripetului." Toată lumea reîncepu să mănânce. „Ce nu înţeleg eu, reluă după o vreme Oberländer îndreptând furculiţa spre noi, este de ce bolşevicii i-au reprimat pe polonezi şi nu pe evrei. Cum zicea Weber, totuşi au fost întotdeauna asociaţi." „Cred că răspunsul este evident, zise Thomas. Puterea stalinistă este oricum dominată de evrei. Când bolşevicii au ocupat regiunea, au luat locul *panilor* polonezi, menţinând însă aceeaşi configuraţie, adică continuând să se sprijine pe evrei pentru a exploata ţărănimea ucraineană. De unde şi dreapta mânie populară, aşa cum am putut constata astăzi." Weber pufni luând paharul, Oberländer tuşi sec. *„Dreapta mânie populară.* Cum o mai spuneţi, Hauptsturmfâihrer." Se afundă din nou în scaun, bătând cu cuţitul în marginea mesei. „Asta-i bună pentru alde gură-cască. Pentru aliaţii noştri, poate pentru americani. Dar ştiţi la fel de bine ca şi mine cum se organizează această dreaptă mânie." Thomas zâmbea amabil. „Profesore, chestiunea are cel puţin meritul de a implica populaţia din punct de vedere psihologic. După aceea nu vor putea decât aplauda introducerea măsurilor noastre." „Trebuie să recunoaştem că este adevărat." Chelneriţa debarasa masa. „Cafea?" întrebă Thomas. „Cu plăcere, dar repede, mai avem de lucru în seara

aceasta." Thomas oferi ţigări în timp ce se aducea cafeaua. „Oricum ar fi, comentă Oberländer aplecându-se spre bricheta întinsă de Thomas, aş fi foarte curios să trec peste Zbruci." „De ce?" întrebă Thomas, aprinzându-i ţigara lui Weber. „Mi-aţi citit cartea? Despre suprapopulaţia rurală din Polonia." „îmi pare rău. Din păcate, nu." Oberländer se întoarse către mine. „Dar dumneavoastră, cu Hohn, îmi imaginez că da." „Bineînţeles." „Bun. Ei bine, dacă teoriile mele sunt corecte, cred că odată ajunşi în Ucraina propriu-zisă vom găsi o populaţie bogată." „Cum aşa?" întrebă Thomas. „Tocmai graţie politicii lui Stalin. Într-un deceniu, douăzeci şi cinci de milioane de gospodării familiale au devenit două sute cincizeci de mii de exploataţii agricole la scară mare. Deschiaburirea, după opinia mea, şi mai ales foametea planificată din 1932, ar reprezenta încercări de a găsi punctul de echilibru între spaţiul disponibil pentru extragerea resurselor comestibile şi populaţia consumatoare. Am motive să cred că au reuşit." „Şi dacă au eşuat?" „Atunci ne revine nouă sarcina să reuşim." Weber îi făcu semn, iar el îşi termină cafeaua. „Meine Herren, zise el ridicându-se şi bătând din călcâie, mulţumesc pentru o seară reuşită. Cât datorăm?"„Lăsaţi, spuse Thomas ridicându-se la rândul său, a fost o plăcere." „Atunci, ne vom revanşa altă dată." „Cu plăcere. La Kiev sau la Moscova?"Izbucniră în râs cu toţii şi îşi strânseră mâinile. „Salutările mele dr. Rasch, zise Oberländer. Ne vedeam adesea, la Konigsberg. Sper să aibă timp să ni se alăture, în una din aceste seri." Cei doi bărbaţi ieşiră, iar Thomas se reaşeză. „Serveşti un coniac? Grupul ne răsfaţă." „Cu plăcere." Thomas comandă. „După cât se vede, vorbeşti bine ucraineana", i-am zis. „O, în Polonia, învăţasem un pic de poloneză, e aproape acelaşi lucru." Coniacurile sosiră şi am ciocnit. „Spune-mi, ce insinua în legătură cu pogromul?"Thomas nu răspunse imediat. După o vreme, îşi luă inima în dinţi. „Dar, preciză el, păstrezi pentru tine. Ştii că în Polonia au fost destule probleme cu militarii. Mai ales în privinţa metodelor speciale. Domnii aceştia aveau obiecţii de ordin moral. Îşi imaginau că se poate face omletă fără să spargi ouă. De data aceasta s-au luat măsuri spre a se evita neînţelegerile. *Der Chef* şi Schellenberg au negociat acorduri precise cu Wehrmachtul, vi s-a explicat asta, la Pretzsch." Am încuviinţat, iar el continuă. „Totuşi, am dori să rămână pe

direcţia aceasta. Iar pentru asta, pogromurile au un mare avantaj. Arată Wehrmachtului că dacă SS şi *Sicherheitspolizei* au mâinile legate, va fi haos în spate. Iar dacă există un lucru care repugnă încă mai mult unui militar decât *dezonoarea,* cum spun ei, atunci e dezordinea. Încă trei zile precum aceasta şi vor veni să ne implore să ne facem treaba: curat, discret, eficace, fără gălăgie." „Iar Oberländer bănuieşte toate astea." „O, în ceea ce îl priveşte, asta nu-l deranjează deloc. Vrea doar să fie sigur că va fi lăsat să umble cu micile sale intrigi politice, însă, adăugă el zâmbind, va fi şi el controlat la timpul potrivită

Un băiat ciudat, totuşi, m-am gândit eu în timp ce mă pregăteam de culcare. Cinismul său mă izbea uneori, chiar dacă îl găseam adesea înviorător, în acelaşi timp, ştiam că nu puteam să-i judec comportamentul după vorbe, îi acordam toată încrederea mea. La SD, mă ajutase întotdeauna loial, fără a i-o cere, chiar şi atunci când nu aş fi putut în mod limpede să-i fiu de vreun folos. Odată l-am întrebat deschis, iar el a izbucnit în râs. „Ce vrei să-ţi spun? Că te păstrez pentru un plan pe termen lung? îmi place de tine, asta-i tot." Aceste cuvinte m-au impresionat adânc, iar el se grăbi să adauge: „Oricum, dezgheţat cum eşti, cel puţin sunt sigur că nu vei putea niciodată să mă ameninţi. Asta-i tot." Jucase un rol în intrarea mea în SD, de altfel aşa îl întâlnisem. Este adevărat că asta se petrecuse în nişte circumstanţe destul de aparte, dar nu avem întotdeauna de ales. Făceam deja parte de câţiva ani din reţeaua *Vertrauensmänner* a SD, acei agenţi confidenţiali folosiţi în toate sferele vieţii germane, industrie, agricultură, birocraţie, universitate. Ajungând la Kiel, în 1934, aveam resurse nelimitate, iar pe baza sfatului dat de unul dintre foştii directori ai tatălui meu, dr. Mandelbrod, solicitasem intrarea în SS, ceea ce îmi permitea să evit cheltuielile de înscriere la Universitate. Cu sprijinul său, fusesem repede acceptat. Doi ani mai târziu, asistasem la o extraordinară conferinţă a lui Otto Ohlendorf despre devierile naţional-socialismului, după care i-am fost prezentat de dr. Jessen, profesorul meu de economie, care fusese şi al său cu

câţiva ani mai înainte. Ohlendorf, s-a dovedit, auzise deja vorbindu-se de mine de la dr. Mandelbrod, cu care era în relaţie. Mi-a lăudat destul de deschis *Sicher- heitsdienst,* şi m-a recrutat imediat ca *V-Mann.* Munca era simplă: trebuia să trimit rapoarte despre ceea ce se vorbea, despre zvonurile care circulau, despre glumele care se făceau, reacţiile oamenilor faţă de ascensiunea naţional-socialismului. La Berlin, îmi explicase Ohlendorf, rapoartele miilor de *V-Manner* erau compilate, apoi SD distribuia o sinteză la diferitele instanţe ale partidului, pentru a le da posibilitatea să judece asupra sentimentelor *Volk*-ului şi să-şi formuleze politica după cum era cazul. Lucrul acesta înlocuia într-un fel alegerile. Ohlendorf era unul dintre creatorii acestui sistem, de care se arăta vizibil mândru. La început, mi se părea excitant, discursul lui Ohlendorf mă impresionase puternic şi eram fericit să pot participa astfel în mod concret la edificarea naţional-socialismului. Însă la Berlin, Hohn, profesorul meu, mă descurajă în mod subtil. La SD, el fusese naşul lui Ohlendorf, ca al atâtor altora, dar de atunci se certase cu Reichsfuhrerul şi părăsise serviciul. A reuşit în scurt timp să mă convingă că a lucra pentru un serviciu de informaţii sau de spionaj ţinea de un pur romantism, şi că eu puteam face servicii mult mai utile Naţiunii. Am rămas în contact cu Ohlendorf, însă acesta nu-mi prea mai vorbea despre SD. Şi el, am aflat-o mai târziu, avea dificultăţi cu Reichsfuhrerul. Am continuat să-mi plătesc cotizaţia SS şi să merg la exerciţii, dar nu mai trimiteam rapoarte, şi, nu după mult timp, nici nu m-am mai gândit la aşa ceva. Mă concentram asupra tezei mele, una destul de dificilă; în plus, făcusem o pasiune pentru Kant şi toceam conştiincios Hegel şi filosofia idealistă; încurajat de Hohn, mă gândeam să solicit un post în minister. Dar trebuie să spun că şi altceva mă reţinea. Motive personale. Într-o seară sublimasem într-un Plutarh următoarele fraze despre Alcibiade: *Dacă l-am judeca după înfăţişarea exterioară, s-ar putea spune: „Nu, nu eşti fiul lui, ci însuşi Ahile", un om ca Licurg l-a format. Dar, dacă i s-ar fi observat adevăratele sentimente şi acţiuni, s-ar putea spune: „Dar e chiar aceeaşi femeie acum ca şi*

odinioară!” Lucrul acesta vă va face probabil să zâmbiţi sau să vă strâmbaţi de dezgust; acum, mi-e totuna. La Berlin, în pofida Gestapoului, încă se putea găsi la vremea respectivă tot ce îţi doreai în genul acesta. Localuri rău famate reputate, precum Kleist-Kasino sau Silhouette, rămâneau deschise, iar descinderile pe aici erau rare, probabil că plăteau pe cineva. Mai existau şi unele locuri prin Tiergarten, aproape de Neuer See, în faţă la Zoo, unde cei de la Schupo rar se aventurau noaptea. Atunci în spatele arborilor aşteptau cei din *Strichjungen* sau tineri muncitori musculoşi din Wedding la Rouge. La Universitate, avusesem una sau două relaţii, obligatoriu discrete şi oricum scurte, însă eu preferam amanţii proletari, nu-mi plăcea să discut.

Cu toată discreţia mea, am ajuns să am necazuri. Aş fi putut fi mai atent; la urma urmei, avertismentele nu lipseau. Hohn îmi ceruse – complet inocent – să recenzez cartea avocatului Rudolf Klare, *Homosexualitatea şi legea criminală.* Omul acesta, deosebit de informat, stabilise o tipologie a practicilor cu o precizie surprinzătoare, apoi, pornind de la ea, o clasificare a delictelor, pornind de la *coitul abstract sau contemplarea* (nivelul 1), trecând prin *apăsarea penisului gol pe o parte a corpului partenerului* (nivelul 5) şi *frecarea ritmică între genunchi sau picioare sau sub braţ* (nivelul 6), pentru a sfârşi cu *atingerea penisului cu limba, penis în gură* şi *penis în anus* (nivelurile 7, 8 şi respectiv 9). La fiecare nivel de delict corespundea o pedeapsă cu severitate crescută. Klare, se vedea, trebuie să fi trecut prin internat, însă Hohn afirma că Ministerul de Interne şi *Sicherheitspolizei* îi luau ideile în serios. Eu găseam comic acest lucru. Intr-o seară de primăvară – era în 1937 – m-am dus să mă plimb prin spatele Neuer See. Am contemplat umbrele arborilor până ce privirea mi s-a încrucişat cu cea a unui tânăr.

Am luat o ţigară şi i-am cerut foc, iar când el şi-a ridicat bricheta, în loc să mă aplec spre mâna sa, i-am dat-o deoparte, am aruncat ţigara, l-am luat de după gât şi l-am sărutat pe gură, gustându-i blând respiraţia. L-am urmat pe sub arbori, ne îndepărtam de drumuri, inima îmi bătea, ca de fiecare

dată, nebuneşte în gât şi în tâmple, un văl mi se lăsase peste respiraţie, i-am desfăcut pantalonii, mi-am băgat faţa în mirosul acru de transpiraţie, de piele de mascul, de urină şi de apă de colonie, mi-am frecat faţa de pielea sa, i-am lins sexul acolo unde părul se îndesea, i l-am luat în gură, apoi, când nu am mai rezistat, l-am împins lâ un copac, m-am întors fără să-i dau drumul şi l-am afundat în mine până ce timpul şi pofta au dispărut. Când totul s-a terminat, s-a îndepărtat repede, fără vreun cuvânt. Exaltat, m-am sprijinit de arbore, mi-am aranjat hainele, mi-am aprins o ţigară şi am încercat să-mi stăpânesc tremurai picioarelor. Când am putut să merg, am luat-o spre Landwehr Canal, pentru a-l traversa înainte de a porni spre S-Bahn-ul de la Zoo. O vioiciune nestăpânită îmi mâna paşii. Pe podul Lichtenstein, un om se sprijinea de balustradă. Îl ştiam, aveam relaţii în comun. Se numea Hans P. Părea foarte palid, pierdut, nu avea cravată; o sudoare fină îi făcea să lucească faţa verzulie în lumina mohorâtă a becurilor. Brusc, sentimentul meu de euforie a luat sfârşit. „Ce faceţi aici?" l-am interpelat pe un ton ridicat, foarte puţin amical. „A, Aue, dumneavoastră sunteţi!" Rânjetul său avea un grăunte de isterie. „Vreţi să ştiţi?" întâlnirea aceasta lua o întorsătură tot mai insolită; am rămas stană de piatră. Am încuviinţat din cap. „Voiam să mă arunc, mi-a explicat el, muşcându-şi buza de sus. Dar nu îndrăznesc. Am adus chiar, a continuat el, dându-şi deoparte haina ca să-mi arate mânerul unui pistol, am adus chiar şi asta." „Unde naiba l-aţi găsit?" l-am întrebat cu o voce înfundată. „Tata este ofiţer. I l-am furat. E încărcat." S-a uitat fix la mine, cu un aer neliniştit. „Nu aţi vrea să mă ajutaţi?" M-am uitat înjur, de-a lungul canalului nu era nimeni cât vedeam cu ochii. Încet, am întins mâna şi i-am scos pistolul de la centură. Se uita la mine fascinat, pietrificat. Am examinat încărcătorul. Părea plin şi l-am reintrodus în mâner cu un sunet sec. L-am apucat brutal cu mâna de gât, l-am împins în balustradă, i-am băgat ţeava între buze. „Deschide! m-am răstit.

Deschide gura!" Inima îmi bătea gata să sară din piept, mi se părea că strig când de fapt mă străduiam să vorbesc în

şoaptă. „Deschide!” I-am îndesat ţeava printre dinţi. „Asta vrei? Suge!” Hans P. Se înmuia de frică şi am simţit dintr-odată un miros acra de urină. Am coborât privirea: făcuse în pantaloni. Furia mea s-a risipit imediat, la fel de misterios cum apăruse. I-am pus pistolul înapoi la centură şi l-am bătut uşor pe obraz. „Gata. Întoarce-te acasă.” L-am lăsat acolo, am traversat podul şi am luat-o la dreapta, de-a lungul canalului. Câţiva metri mai încolo câţiva Schupo au apărut ca din senin. „Ei, tu, ăla! Ce faci pe-aici? Actele.” „Sunt student. Mă plimb.” „Da, cunoaştem genul ăsta de plimbare. Şi cel de pe pod? E prietena ta?” Am ridicat din umeri. „Nu-l cunosc. Avea un aer ciudat, a încercat să mă amenințe.” Au schimbat o privire şi doi dintre ei au pornit în fugă spre pod. Am încercat să mă îndepărtez, dar cel de-al treilea m-a apucat de braţ. Pe pod s-a iscat zarvă, s-au auzit ţipete, apoi nişte împuşcături. Cei doi Schupo au revenit, unul din ei se ţinea de umăr şi sângele îi şiroia printre degete. „Jigodia. A tras în mine. Dar l-am făcut.” Camaradul său mi-a aruncat o privire răutăcioasă. „Tu vii cu noi.”

M-au dus la *Polizeirevier* de pe Derfflingerstrasse, colţ cu Kurfursten- strasse. Aici, un poliţist pe jumătate adormit mi-a luat actele, mi-a pus câteva întrebări şi a scris răspunsurile pe un formular, apoi m-a trimis să iau loc pe o bancă. Două ore mai târziu, am fost condus vizavi, la *Abschnitt- kommando* din Tiergarten, comisariatul central al cartierului. Am fost introdus într-o cameră unde un bărbat nu prea bine bărbierit, dar cu un costum călcat cu meticulozitate, stătea în spatele unei mese. Era de la Kripo. „Tinere, ai dat de dracu’! Un om a tras asupra unui agent de poliţie şi a fost ucis. Cine era? îl cunoşteai? Ai fost văzut cu el pe pod. Ce făceaţi acolo?” Stând pe bancă am avut timp să mă gândesc şi m-am ţinut de o versiune simplă: student la doctorat, îmi plăcea să mă plimb noaptea ca să meditez asupra tezei mele. Plecasem de acasă, de la Prenzlauer Berg, să hoinăresc pe Unter den Linden, apoi prin Tiergarten, voiam să ajung la S-Bahn ca să mă întorc acasă. Am traversat podul, iar acel om m-a acostat şi spunea ceva ce n-am priceput; aerul său ciudat m-a înfricoşat, am

crezut că mă ameninţă şi mi-am văzut de drum, apoi i-am întâlnit pe cei de la Schupo şi asta era tot. El mi-a pus aceeaşi întrebare ca şi poliţiştii: „Locul acela este un loc de întâlnire cunoscut. Sunteţi sigur că nu era mai degrabă prietenul dumneavoastră? O ceartă între amanţi? Cei din Schupo afirmă că aţî vorbit cu el. Am negat şi mi-am repetat povestea: student care îşi dă doctoratul etc. Problema a durat ceva timp. El punea întrebările pe un ton brutal, dur. De câteva ori a încercat să mă provoace, dar nu m-am lăsat intimidat, ştiam că lucrul cel mai înţelept era să-mi păstrez calmul. Începeam să fiu presat de o nevoie puternică şi am cerut permisiunea să merg la WC. El a rânjit. „Nu. După.” Şi a continuat. După o vreme a dat din mână. „Bine, domnule avocat. Mergeţi să aşteptaţi pe culoar. Reluăm mai târziu.” Am ieşit din birou şi m-am aşezat la intrare. În afară de doi Schupo şi un beţiv adormit pe bancă, eram singur. Un bec clipea din când în când. Totul era curat, ordonat, calm. Aşteptam.

Trebuie să fi trecut câteva ore, cred că am aţipit, fiindcă lumina zorilor începea să pătrundă prin geamurile de la intrare; un bărbat tocmai intra. Era îmbrăcat cu gust, într-un costum reiat şi cu o croială elegantă, cu guler apre- tat şi o cravată împletită de un gri perlat. La rever purta insigna partidului şi ţinea sub braţ o servietă din piele neagră. Părul său negru, des, lucind de briantină, era pieptănat pe spate şi, deşi faţa îi era serioasă, ochii păreau că râd privindu-mă. Le-a şoptit câteva cuvinte celor din Schupo care stăteau de pază. Unul din ei a apucat-o înainte pe culoar şi s-a făcut nevăzut. Câteva minute mai târziu, tipul de la Schupo a revenit şi mi-a făcut semn cu degetul mare. „Tu, de colo. Pe-aici.” M-am ridicat, mi-am întins mădularele şi l-am urmat, reprimându-mi tare nevoia. Respectivul m-a condus în camera unde fusesem interogat. Inspectorul de la Kripo dispăruse; în locul său se afla tânărul bine îmbrăcat, ţinându-şi un braţ cu manşeta apretată pe masă, iar celălalt, aruncat neglijent dinapoia spătarului de la scaun. Servieta cea neagră se afla aproape de cot. „Intraţi, zise el politicos, dar ferm. Mi-a arătat scaunul din faţa mesei. Luaţi loc, vă rog!” Cel din Schupo a închis uşa în

urma mea, iar eu am făcut câţiva paşi până la scaun, aşezându-mă. Auzeam cizmele cu tălpile lor pline de ţinte bocănind pe culoar, în vreme ce se îndepărtau. Tânărul elegant şi politicos avea un glas domol, dar care ascundea tonuri ascuţite. „Confratele meu de la poliţia criminală, Halbey, vă consideră ca pe unul de paragraful 175. Sunteţi un paragraf 175?" Mi se părea o întrebare reală şi am răspuns deschis. „Nu." „Şi eu cred la fel", a spus el. M-a privit şi mi-a întins mâna peste birou. „Mă numesc Thomas Hauser. Încântat." M-am grăbit să i-o strâng. Strânsura era fermă, pielea îi era uscată şi întinsă, avea unghiile perfect tăiate. „Aue. Maximilien Aue." „Da, ştiu. Aveţi noroc, Herr Aue. Kriminalkommissarul Halbey a trimis deja un raport preliminar privitor la acest nefericit incident la *Staatspolizei,* menţionând prezumata dumneavoastră implicare. Era adresat în copie lui Kriminalrat Meisinger. Ştiţi cine este Kriminalrat Meisinger?" „Nu, nu ştiu." „Kriminalrat Meisinger conduce Biroul central al Reichului pentru combaterea homosexualităţii şi avortului. Se ocupă aşadar de cei de la articolul 175. Un om foarte puţin plăcut. Un bavarez. A făcut o pauză. Din fericire pentru domnia voastră, raportul Kriminalkommissarului Halbey a trecut mai întâi pe la biroul meu. Eram de gardă, seara trecută. Am putut pentru moment să blochez copia adresată Kriminalratului Meisinger." „E foarte amabil din partea dumneavoastră." „Da, într-adevăr. Vedeţi dumneavoastră, prietenul nostru Kriminalkommissarul Halbey a formulat presupuneri în ceea ce vă priveşte. Însă Kriminalratul Meisinger nu se ocupă de bănuieli, ci de fapte. Iar el are metode pentru a obţine aceste fapte care nu sunt întru totul agreate în cadrul *Staatspolizei,* dar care se dovedesc în general eficace." Am clătinat din cap. „Ascultaţi… Nu înţeleg prea bine despre ce vorbiţi. Trebuie să fie vorba despre o neînţelegere." Thomas a plescăit din buze. „Pentru moment, aveţi dreptate. Se pare că este vorba despre o neînţelegere. Sau mai degrabă despre o coincidenţă nefericită, dacă doriţi, interpretată grăbit de zelosul Kriminalkommissar Halbey." M-am aplecat, desfăcându-mi braţele. „Scuzaţi-mă, dar toată

chestia asta este o idioţenie. Sunt student, membru al partidului, al SS…" El m-a întrerupt. „Ştiu că sunteţi un membru al partidului şi al SS. Îl cunosc foarte bine pe profesorul Hohn. Ştiu exact cine sunteţi." Atunci am înţeles. „A, sunteţi de la SD!" Thomas zâmbea amical. „Cam aşa ceva, da. În vremuri normale, lucrez cu dr. Six, suplinitorul profesorului dumneavoastră, dr. Hohn. Dar acum sunt detaşat la *Staatspolizei* ca asistent al dr. Best, care îl secondează pe *der Chef* în elaborarea cadrului juridic al SP." Mi-a atras atenţia emfaza apăsată cu care pronunţa cuvintele *„der Chef'*. „Aşadar sunteţi cu toţii doctori, cei de la *Sicherheitsdienst?"* am zis. A zâmbit din nou, un zâmbet larg şi deschis. „Aproape." „Şi dumneavoastră sunteţi doctor?" El a încuviinţat din cap. „în drept." „înţeleg." „în schimb, *der Chef* nu este doctor. Dar e mult mai inteligent decât noi, ceilalţi. Se foloseşte de talentele noastre pentru a-şi atinge scopurile." „Şi care sunt aceste scopuri?" Thomas a ridicat din sprâncene. „Ce studiaţi cu Hohn? Protejarea statului, desigur." A tăcut. Am tăcut şi eu. Ne priveam. Părea să aştepte ceva. S-a aplecat sprijinindu-şi bărbia în mână, în timp ce cu cealaltă bătea darabana pe masă. După un timp a întrebat cu un aer deranjat. „Nu vă interesează protecţia statului, Herr Aue?" Am ezitat. „Eu nu sunt doctor…" „Dar veţi fi în curând. S-au mai scurs câteva secunde de tăcere. „Nu înţeleg ce căutaţi", am zis în sfârşit. „Nu caut absolut nimic, doar dacă nu vreţi dumneavoastră să evitaţi necazuri inutile. Ştiţi, rapoartele pe care le-aţi scris pentru SD la un moment dat au fost imediat remarcate. Foarte bine scrise, sintetice, hrănite de o *Weltanschauung* a cărei rigoare nu lasă niciun semn de îndoială. Păcat că nu aţi continuat, dar, mă rog, asta vă priveşte. Totuşi, când am văzut raportul Kriminal- kommissarului Halbey, mi-am zis că ar fi o pierdere pentru naţional-socia- lism. I-am telefonat dr. Best, de altfel l-am trezit din somn, era de acord cu mine şi m-a autorizat să trec pe aici pentru a-i sugera Kriminal-kommissarului Halbey să-şi limiteze iniţiativele supărătoare. Înţelegeţi, se va deschide o anchetă de natură criminală, aşa cum se face atunci când moare un om. În plus, a mai fost rănit

şi un poliţist. Veţi fi citat cel puţin ca martor. Dat fiind locul unde s-a petrecut crima, un loc de rendez-vous notoriu al homosexualilor, cazul, chiar dacă îl pot convinge pe Kriminal-kommissarul Halbey să-şi modereze zelul, va fi în mod automat trimis pentru avizare, mai devreme sau mai târziu, către serviciile Kriminalratului Meisinger. În acel moment, Kriminalrat Meisinger se va interesa de domnia voastră. Va începe să-şi bage nasul, ca un animal grosolan ce este. Oricare ar fi rezultatele, lucrul acesta va lăsa urme de neşters în dosarul dumneavoastră personal. Or, Reichsfuhrerul SS are o obsesie aparte faţă de homosexualitate. Homosexualii îl sperie, îi urăşte. El crede că un homosexual ereditar poate contamina zeci de tineri cu boala sa, şi că toţi aceştia vor fi pierduţi pentru rasă. Mai crede şi că invertiţii sunt nişte mincinoşi congenitali, care cred în propriile minciuni, de unde rezultă o iresponsabilitate mintală care îi face incapabili de loialitate, îi face să vorbească aiurea, ceea ce poate duce la trădare. Astfel, această ameninţare potenţială reprezentată de un homosexual înseamnă că problema, pentru Reichsfuhrer, nu este una medicală, ţinând de terapie, ci o chestiune politică ce trebuie tratată cu metodele SP-ului. Nu de mult s-a entuziasmat la propunerea unuia dintre cei mai buni istorici ai noştri de drept, profesorul şi SS-Untersturmfuhrerul Eckhardt, pe care trebuie să-l cunoaşteţi, de a se reveni la vechea uzanţă germană care constă în a-i îneca într-o mlaştină. Lucrul acesta, aş fi primul să o recunosc, este un punct de vedere mai degrabă extrem şi, deşi logica sa este clară, nu toată lumea vede lucrurile la fel de tranşant. Se pare că Fuhrcrul însuşi rămâne mai degrabă indiferent în privinţa acestei chestiuni. Tocmai de aceea, puţinul interes pe care îl arată faţă de respectivul subiect îi lasă cale liberă Reichsfuhrerului, cu ideile sale disproporţionate, pentru a defini politica actuală. Astfel, dacă Kriminalratul Meisinger formula o părere defavorabilă la adresa dumneavoastră, chiar dacă nu ar reuşi să obţină o condamnare conform paragrafelor 175 sau 175a din Codul Penal, aţi putea avea tot felul de neplăceri. S-ar putea chiar întâmpla, în cazul în care Kriminalratul Meisinger

ar insista, să fie emis un ordin de detenţie pe numele dumneavoastră. Personal, nu m-aş simţi bine la gândul acesta, şi nici dr. Best."

Îl ascultam doar pe jumătate, fiindcă voiam la toaletă mai imperios ca oricând, dar am zis. „Nu înţeleg unde vreţi să ajungeţi. Vreţi să-mi faceţi o propunere?" „O propunere?" Thomas a înălţat din sprâncene. Dar drept cine ne luaţi? Credeţi într-adevăr că SD are nevoie să recurgă la *chantage* pentru a face recrutări? Nici să nu vă gândiţi! Nu, a continuat el cu un zâmbet larg, prietenos, am venit doar să vă ajut într-un spirit camaraderesc, ca de la un naţional-socialist la altul. Desigur, a adăugat el cu o privire ironică, bănuim că profesorul Hohn îşi pune studenţii în gardă faţă de SD, că trebuie să vă fi descurajat un pic, şi e păcat. Ştiaţi că el m-a recrutat? A devenit nerecunoscător. Dacă vă schimbaţi cumva părerea despre noi, cu atât mai bine. Mă gândesc că dacă munca noastră v-ar apărea într-o lumină mai favorabilă, dr. Best ar fi fericit să discute cu dumneavoastră. Vă invit să reflectaţi la asta. Însă lucrul nu are nimic de-a face cu demersul meu din seara aceasta." Trebuie să mărturisesc că o astfel de atitudine atât de deschisă şi de directă mi-a plăcut. Eram foarte impresionat de rectitudinea, energia, calma convingere pe care o transmitea Thomas. Lucrul nu corespundea deloc cu ideea pe care mi-o făcusem despre SD. Dar deja omul se ridica. „Veţi ieşi cu mine. Nu vor fi obiecţii. Merg să-l informez pe Kriminalkommissar Halbey că eraţi în respectivul loc în timpul serviciului, iar lucrurile se vor opri aici. La momentul potrivit veţi face o declaraţie în acest sens. În felul acesta, totul va fi perfect civilizat." Eu însă nu puteam să nu mă gândesc la toaletă, iar odată întrevederea încheiată Thomas a aşteptat răbdător pe culoar în timp ce eu în sfârşit mă uşuram. Am avut astfel timp să mă gândesc puţin: când am ieşit, cred că luasem decizia. Afară se lumina de ziuă. Thomas m-a lăsat în Kurfurstenstrasse, strângân- du-mi mâna cu putere. „Sunt sigur că ne vom revedea în curând. *Tehiiss!"* Şi astfel, CU curul plin încă de spermă, m-am hotărât să intru în *Sicherheitsdienst.*

A doua zi după dineul cu Oberländer, îndată ce m-am sculat, am mers să-l văd pe Hennicke, şeful de stat-major al grupului. „A, Obersturm- fuhrerul Aue! Depeşele pentru Luţk sunt aproape gata. Mergeţi să vă întâlniţi cu Brigadefuhrerul. E la închisoarea Brygidki. Untersturmfuhrerul Beck vă va conduce.14 Acest Beck era încă foarte tânăr; avea prestanţă, dar mi se părea cam întunecat, clocind o mânie ascunsă. După ce mă salută abia dacă îmi vorbi. Pe stradă, oamenii păreau încă şi mai agitaţi decât în ajun. Grupuri de naţionalişti înarmaţi patrulau şi se circula greu. Se vedeau de asemenea şi mai mulţi soldaţi germani. „Trebuie să trec pe la gară să iau un colet, zise Beck. Vă deranjează?" Şoferul său cunoştea bine drumul. Ca să evite mulţimea, o apucă pe o străduţă care o tăia pieziş; mai departe aceasta şerpuia pe marginea unui deal pe care se aflau case burgheze, liniştite şi înstărite. „E un oraş frumos", am zis eu. „E normal să fie. În fond, este un oraş german", răspunse Beck. Am tăcut. La gară, mă lăsă la maşină şi dispăru în mulţime. Tramvaiele îşi descărcau călătorii, luau pe alţii, plecau, într-un părculeţ, pe stânga, indiferenţi la toată acea agitaţie, leneveau câteva familii de ţigani, murdari, cu pielea tuciurie, îmbrăcaţi în zdrenţe colorate. Alţii stăteau în apropiere de gară, fără însă a cerşi; copiii nu se jucau nici ei. Beck se întorcea cu un pachet. Îmi urmări privirea şi îi văzu pe ţigani. „Decât să ne pierdem timpul cu evreii, am face mai bine să ne ocupăm de ăştia, zise el cu năduf, pe un ton răutăcios. Sunt mult mai periculoşi. Lucrează pentru Roşii, ştiaţi? Dar o să le-o facem noi. Pe lunga stradă care urca de la gară, vorbi din nou: Sinagoga e aici, alături. Aş vrea să o văd. Apoi mergem la închisoare."

Sinagoga era construită într-un loc retras, pe o străduţă, pe partea stângă a bulevardului care ducea spre centru. Doi soldaţi germani stăteau de pază la intrare. Faţada vetustă era amărâtă, doar o stea a lui David pe fronton îţi permitea să identifici natura locului. Nu se vedea niciun evreu. L-am urmat pe Beck, intrând pe uşa mică. Marea sală centrală se înălţa pe două etaje, înconjurată în partea de sus de o galerie, fără îndoială pentru femei. Pereţii erau acoperiţi de picturi

frumoase în culori vii, într-un stil naiv, însă viguros, reprezentând un Leu mare de Iudeea înconjurat de stele evreieşti, de papagali şi de rândunele, ciuruit prin unele locuri de gloanţe. În locul băncilor se găseau nişte scaune mici fixate de nişte bănci de şcolari. Beck contemplă îndelung picturile, apoi ieşi. Strada din faţa închisorii gemea de lume, o forfotă monstruoasă. Oamenii urlau, femeile, isterice, îşi rupeau hainele şi se tăvăleau pe jos. Nişte evrei în genunchi, păziţi de câţiva Feldgendarmi, frecau trotuarul. Din când în când vreun trecător le trăgea câte un şut, un Feldwebel rubicond urla: *„Juden, kaputt!”,* nişte ucraineni aplaudau admirativ. La poarta închisorii a trebuit să cedăm rândul unei coloane de evrei, în cămaşă sau cu pieptul gol, majoritatea plini de sânge, care, încadraţi de soldaţi germani, încărcau nişte cadavre intrate în putrefacţie în câteva căruţe. Nişte femei bătrâne îmbrăcate în negru se aruncau peste trupuri jeluind, apoi se repezeau la evrei, zgâriindu-i, până când un soldat încerca să le îndepărteze. II pierdusem pe Beck din vedere, am intrat în curtea închisorii, iar acolo era acelaşi spectacol. Câţiva evrei îngroziţi triau cadavrele, alţii frecau pavelele sub huiduielile unor soldaţi. Aceştia se repezeau la ei, îi loveau cu mâna goală sau cu patul puştii, evreii urlau, se prăbuşeau, se zbăteau ca să se scoale şi să reia munca, alţi soldaţi fotografiau scena, iar alţii, râzând, înjurau sau îi încurajau. Uneori câte un evreu nu se mai ridica şi atunci mai mulţi oameni îl loveau cu cizmele, apoi unul sau doi evrei se înfiinţau să târâie trupul într-o parte, alţii veneau şi spălau din nou. În sfârşit, am găsit un SS-ist. „Ştiţi unde se găseşte Brigadefuhrerul Rasch?” „Cred că e în birourile închisorii, pe acolo, l-am văzut adineauri urcând.” Pe culoarul lung veneau şi plecau soldaţi. Era mai calm, însă zidurile verzi, lucitoare şi jegoase, erau stropite cu sânge, mai mult sau mai puţin proaspăt, iar uneori petele aveau şi resturi de creier, de păr, chiar fragmente de oase. Pe jos se vedeau urme de trupuri târâte, îţi alunecau picioarele în vreme ce mergeai. În capăt, Rasch cobora o scară însoţit de un Oberfuhrer înalt, cu faţa ca de păpuşă, şi de un grup de mai mulţi ofiţeri. I-am salutat. „A, dumneavoastră sunteţi. Am

primit un raport de la von Radetzky; să-i spuneţi să treacă pe aici când are ocazia. Iar dumneavoastră să-i faceţi personal o prezentare Obergruppenfuhrerului Jeckeln despre cum se derulează *Aktion* aici. Să insistaţi pe faptul că naţionaliştii şi poporul sunt cei care au luat iniţiativa. NKVD-ul şi evreii au asasinat la Lemberg trei mii de persoane. Aşa că poporul se răzbună, e normal. Am cerut la AOK să-i lase câteva zile." *„Zu Befehl,* Herr Brigadefuhrer." Am ieşit după ei. Rasch şi Oberfuhrerul discutau cu aprindere. În curte, în afară de duhoarea cadavrelor, se simţea un miros greu şi greţos de sânge proaspăt. Ieşind, am întâlnit doi evrei care urcau strada sub escortă. Unul din ei, un băiat foarte tânăr, se zguduia de plâns, dar în tăcere. L-am regăsit pe Beck lângă maşină şi ne-am întors la Gruppenstab. I-am ordonat lui Hofler să pregătească Opelul şi să-l găsească pe Popp, apoi am trecut să iau depeşele şi corespondenţa de la Leiterul III. Am întrebat şi unde se afla Thomas, fiindcă voiam să-l salut înainte de a pleca. „îl găsiţi pe bulevard, mi se spuse. Mergeţi şi vedeţi la cafeneaua Metropole, în Sykstuska." Jos, Popp şi Hofler erau gata. „Plecăm, Herr Obersturmfuhrer?" „Da, dar ne oprim pe drum. Ia-o spre bulevard." Am găsit cu uşurinţă Metropole. Înăuntru, grupuri de oameni discutau zgomotos, unii, deja beţi, urlau răguşit. Lângă bar, nişte ofiţeri din *Rollbahn* beau bere comentând evenimentele. L-am găsit pe Thomas în spate, împreună cu un tânăr blond, în civil, cu faţa buhăită şi botos. Beau cafea. „Salut, Max! Ţi-l prezint pe Oleg. Un om foarte pregătit, foarte inteligent." Oleg se ridică şi se grăbi să-mi strângă mâna; de fapt, părea perfect idiot. „Ascultă, plec." Thomas îmi răspunse în franceză: „Foarte bine. Oricum, ne vom revedea în curând. Conform planului, Kommandostabul tău va staţiona la Jitomir, împreună cu noi." „Excelent." El continuă în germană: „Curaj, şi fii tare!" L-am salutat pe Oleg şi am ieşit. Trupele noastre se aflau încă departe de Jitomir, însă Thomas părea încrezător. Probabil avea informaţii bune. Pe drum, am regăsit cu plăcere blândeţea câmpiei galiţiene; înaintam încet, în praful coloanelor de camioane şi de materiale care se îndreptau spre front. Din loc în loc, soarele

străbătea prin şirurile lungi de nori albi care defilau pe cer, un vast plafon de umbre, vesel şi liniştit.

Am sosit la Luţk după-amiază. Blobel, după spusele lui von Radetzky, nu avea să se întoarcă prea curând; Häfher ne mărturisi că în final fusese dus la un azil de alienaţi al Wehrmachtului. Represaliile se desfaşuraseră cu bine, dar nimeni nu prea era dispus să vorbească. „Vă puteţi considera fericit că nu aţi fost de faţă", îmi zise Zom. Pe 6 iulie, Sonderkommandoul, alăturându-se trupelor Armatei a 6-a care înainta, se mută la Rovno, apoi imediat la Tsviahel sau Swjagel, pe care sovieticii îl numeau Novograd- Volinskii. La fiecare oprire, erau detaşaţi cei de la Teilkommando pentru a identifica, aresta şi executa potenţialii opozanţi. Trebuie spus că majoritatea erau evrei, dar împuşcam şi comisari sau funcţionari ai Partidului Bolşevic, când găseam, hoţi, jefuitori, ţărani care îşi ascundeau grânele, ţigani. Beck trebuie să fi fost mulţumit. Von Radetzky ne explicase că trebuia să gândim în termeni de *ameninţare obiectivă:* a demasca pe fiecare vinovat individual era o imposibilitate materială, trebuiau identificate categoriile socio-politice cele mai susceptibile să ne dăuneze şi să acţionăm în consecinţă. La Lemberg, noul Ortskommandant, generalul Rentz, reuşise încetul cu încetul să restabilească ordinea şi să domolească excesele. Totuşi, Einsatzkommando 6, apoi 5, venit să-l înlocuiască, continuaseră să execute sute de persoane în afara oraşului. Începeam să avem necazuri şi cu ucrainenii. Pe 9 iulie, scurta experienţă de independenţă se sfârşi brusc: SP îi aresta pe Bandera şi Stetsko, trimiţându-i sub escortă la Cracovia, în timp ce oamenii lor erau dezarmaţi. Dar în altă parte OUN-B se revolta. La Drohobycz, deschideau focul împotriva trupelor noastre, ucigând mai mulţi germani. Din acel moment se începu a-i trata ca *ameninţare obiectivă* pe partizanii lui Bandera. Melnikiştii, încântaţi, ne ajutau să-i identificăm şi preluau controlul administraţiilor locale. Pe"iulie, Gruppenstabul căruia îi eram subordonaţi făcu schimb de denumire cu cel ce ţinea de Grupul de Armate Centru: pe viitor, Einsatzgruppul nostru se numea „C". În aceeaşi zi, cele

trei Opel Admirai ale noastre intrau în Jitomir odată cu tancurile Armatei a 6-a. Câteva zile mai târziu am fost trimis să întăresc acest Vorkommando, aşteptând să vină grosul statului-major.

De la Tsviahel peisajul se schimba cu totul. Ne aflam de-acum în stepa ucraineană, o imensă câmpie unduitoare, cultivată intens. În lanurile de grâu se stingeau macii, dar secara şi orzul se coceau, iar pe kilometri nesfârşiţi, floarea-soarelui, îndreptată spre cer, îşi întorcea pălăria după soare. Ici şi colo, de parcă erau aruncate la întâmplare, un şir de izbe la umbra salcâmilor sau dumbrăvi de stejar, de arţari şi de frasini întrerupeau priveliştile uimitoare. Drumurile de ţară erau mărginite de tei, râurile – de plopi şi de sălcii; în oraşe fuseseră plantaţi castani de-a lungul bulevardelor. Hărţile noastre se dovedeau complet inadecvate: rutele semnalate nu existau sau dispăruseră. Dimpotrivă, acolo unde ni se indica o stepă pustie, patrulele noastre găseau colhozuri şi câmpii întinse de bumbac sau de pepeni, de sfeclă. Minusculele orăşele deveniseră centre industriale dezvoltate. Din contră, în timp ce Galiţia căzuse aproape intactă în mâinile noastre, Armata Roşie practicase, în retragerea sa, o distrugere sistematică. Satele, câmpurile ardeau, găseam fântâni dinamitate sau astupate, drumuri minate, clădiri cu capcane; în colhozuri se găseau animale, păsări şi femei, bărbaţii şi caii însă dispăruseră. La Jitomir, incendiaseră tot ce putuseră. Din fericire, printre ruinele fumegânde rămăseseră în picioare numeroase locuinţe. Oraşul continua să se afle sub control maghiar, iar Callsen era furios. „Ofiţerii lor îi tratează prieteneşte pe evrei. Iau masa la evrei!” Bohr, un alt ofiţer, completă: „Se pare că unii ofiţeri sunt ei înşişi evrei. Vă daţi seama? Aliaţi ai Germaniei! Nu mai îndrăznesc să le strâng mâna.” Locuitorii ne primiseră bine, dar se plângeau de înaintarea honvezilor în teritoriul ucrainean. „Germanii ne sunt prieteni de-a lungul istoriei, spuneau ei. Maghiarii vor doar să ne anexeze.” Aceste tensiuni dădeau naştere zilnic unor incidente mărunte. O companie de pionieri ucisese doi unguri; un general de-al nostru trebui să meargă să prezinte

scuze. Pe de altă parte, honvezii blocau activitatea poliţiştilor noştri locali, iar Vorkommandoul fu nevoit să facă plângere, prin Gruppenstab, la cartierul general al grupului de armate, OKHG Sud. În fine, pe 15 iulie, ungurii fură înlocuiţi, iar AOK 6 se instala la Jitomir, urmată îndeaproape de Kommandoul nostru şi de Gruppenstab C. Între timp, fusesem trimis la Tsviahel ca să asigur legătura. Celor din Teilkommando aflaţi sub îndrumarea lui Callsen, Hans şi Janssen le fu repartizat câte un sector, iradiind ca un fascicul aproape până la frontul imobilizat în faţa Kievului. La sud, zona noastră o întâlnea pe cea a Ek 5, şi era nevoie ca operaţiunile să fie coordonate, fiindcă fiecare Teilkommando funcţiona în mod autonom. În felul acesta m-am aflat, împreună cu Janssen, în regiunea dintre Tsviahel şi Rovno, la frontiera cu Galiţia. Scurtele furtuni de vară deveneau tot mai mult nişte averse, transformând praful fin de loess, ca făina, într-un noroi lipicios, gros şi negru, pe care soldaţii îl numeau *buna.* Atunci totul se transforma în nişte întinderi nesfârşite mlăştinoase, unde se descompuneau încet cadavrele şi hoiturile de cai lăsate în urmă de luptele care avuseseră loc. Oamenii aveau încontinuu diaree, începeau să apară păduchii, camioanele se împotmoleau şi deplasarea devenea din ce în ce mai dificilă. Pentru a asista Kommandourile se recrutau numeroase ajutoare de la ucraineni, porecliţi „askari” de cătanele bătrâne din Africa. Erau finanţaţi de municipalităţile locale şi din fonduri confiscate de la evrei. Mulţi dintre ei erau bulboviţi, extremiştii volânieni despre care vorbea Oberländer (îşi luau numele de la Taras Bulba). După lichidarea OUN-B, li se dăduse de ales între uniforma germană şi lagăr. Majoritatea se topiseră în mulţime, dar un oarecare număr venise să se angajeze. În schimb, mai la nord, între Pinsk, Mozyr şi Olevsk, Wehrmachtul lăsase să se instaureze o „Republică ucraineană Polesia”, condusă de un anume Taras Boroveţ, fost proprietar al unei cariere la Kostopol naţionalizate de bolşevici. Acesta urmărea unităţile izolate ale Armatei Roşii şi pe partizanii polonezi, fapt care ne lăsa disponibile nişte trupe; noi în schimb îl toleram, însă Einsatzgruppe era neliniştit fiindcă

proteja elemente ostile ale OUN-B, cei care erau numiţi în glumă „OUN (bolşevici) ’1, în opoziţie cu „menşevicii11 lui Melnik. Mai recrutam şi *Volkdeutschen* pe care îi găseam în comunităţi, pentru a servi ca primari sau ca poliţişti. Evreii fuseseră puşi, cam peste tot, la muncă forţată, şi începeau să fie împuşcaţi sistematic cei care nu munceau. Însă de partea ucraineană a Zbruciului acţiunile noastre erau adesea încurcate de apatia populaţiei locale, care nu denunţa mişcările evreilor. Aceştia profitau pentru a se deplasa ilegal, ascunzându-se în pădurile din nord. Brigadefuhrerul Rasch dădu atunci ordin ca evreii să defileze în public, înaintea execuţiilor, spre a distruge în ochii ţăranilor ucraineni mitul puterii politice a evreilor. Însă asemenea măsuri nu păreau să aibă mare efect.

Intr-o dimineaţă, Janssen îmi propuse să vin să asist la o acţiune. Mai devreme sau mai târziu lucrul acesta trebuia să se întâmple, o ştiam şi reflectasem pe respectiva temă. Pot să spun cu toată sinceritatea că aveam îndoieli în privinţa metodelor, fiindcă nu prea pricepeam logica. Discutasem cu prizonierii evrei. Aceştia afirmau că, pentru ei, lucrurile rele veneau dintotdeauna dinspre est, iar cele bune, de la vest. În 1918, ne primiseră trupele ca eliberatoare, salvatoare, acestea se purtaseră omeneşte cu ei, dar după plecarea lor, ucrainenii lui Petliura se întorseseră să-i masacreze. Cât despre puterea bolşevică, ea înfometa poporul. Acum, noi îi uci- deam. Şi într-adevăr, omoram mulţi oameni. Lucrul acesta mi se părea o nenorocire cu care trebuie să te confrunţi; trebuie să fii mereu gata să priveşti în faţă inevitabilul şi necesitatea, să accepţi să vezi consecinţele care decurg din ele. A închide ochii nu-i niciodată un răspuns. Am acceptat oferta lui Janssen. Acţiunea era comandată de Untersturmfuhrerul Nagel, adjunctul său. Am plecat din Tsviahel împreună. În ajun plouase, dar drumul era bun. Călătoream încet, între două ziduri înalte de verdeaţă sclipind de lumină, care ascundeau vederii câmpiile. Satul, nu-mi mai aduc aminte numele, se afla pe marginea unui râu lat, la câţiva kilometri dincolo de fosta frontieră sovietică; era un târg mixt; ţăranii

galiţieni trăiau de o parte, iar de cealaltă se aflau evreii. La sosirea noastră am găsit cordoanele deja desfăşurate. Nagel îmi arătă o pădure în spatele oraşului. „Acolo se petrec toate." Părea nervos, ezitant, cu siguranţă că nici el nu împuşcase încă pe nimeni. În piaţa centrală, askarii noştri îi adunau pe evrei, oameni bătrâni, adolescenţi. Îi aduceau în grupuri mici din străduţele evreieşti, uneori îi loveau, apoi îi obligau să se chircească la pământ, păziţi de cei de la Orpo. Erau însoţiţi de câţiva germani. Unul dintre ei, Gnauk, îi biciuia pe evrei cu o cravaşă ca să-i facă să înainteze. Dar, în afară de câteva strigăte, totul părea relativ calm, ordonat. Nu se vedeau oameni care să caşte gura. Din când în când, apărea câte un copil la colţul pieţei, se uita la evreii ghemuiţi, apoi fugea. „Cred că mai durează vreo o jumătate de oră", zise Nagel. „Pot să vizitez împrejurimile?"l-am întrebat. „Bineînţeles. Luaţi-vă totuşi ordonanţa. „ Aşa îi zicea lui Popp, care nu mă mai părăsea de la Lemberg şi îmi pregătea camera şi cafeaua, îmi văcsuia cizmele şi îmi dădea uniforma la curăţat, deşi nu îi cerusem nimic. M-am îndreptat spre micile gospodării galiţiene, spre râu; Popp mă urma la câţiva paşi, cu puşca pe umăr. Casele erau lungi şi joase, iar porţile stăteau închise, nu vedeam pe nimeni la răscruci. În faţa unei porţi de lemn vopsit cu un albastru siniliu grosolan, vreo treizeci de gâşte făceau gălăgie, aşteptând să intre. Am depăşit ultimele case şi am coborât spre râu, însă malurile deveneau mlăştinoase, aşa că am urcat un pic înapoi. Mai departe, se vedea pădurea. Aerul înfierbântat răsuna de orăcăitul ascuţit al broaştelor. Mai sus, între nişte ogoare umede unde ochiurile de apă reflectau soarele, o duzină de gâşte albe mergeau în rând, grase şi cu capul sus, urmate de un viţel înfricoşat. Avusesem ocazia să văd câteva sate în Ucraina. Mi se păreau mult mai sărace şi mai amărâte decât acesta şi mă temeam ca Oberländer să nu fie dezamăgit în teoriile sale. M-am întors. În faţa porţii albastre, gâştele încă mai aşteptau, pândind o vacă mugind, cu ochii plini de muşte lipite. În piaţă, askarii îi urcau pe evrei în camioane cu strigăte şi cu lovituri de bastoane; totuşi, evreii nu opuneau rezistenţă. Doi ucraineni,

în faţa mea, târau un bătrân care avea un picior de lemn; proteza i se desprinse, iar ei îl aruncară în camion fără menajamente. Nagel se depărtase, l-am oprit pe unul din askari şi i-am arătat piciorul de lemn. „Pune asta în camion cu el.” Ucraineanul ridică din umeri, luă piciorul şi-l aruncă după bătrân. În fiecare camion erau înghesuiţi în jur de treizeci de evrei. În piaţă trebuie să fi fost cam o sută cincizeci cu toţii, iar noi nu aveam la dispoziţie decât trei camioane, şi trebuia făcut un al doilea drum. Când acestea fură încărcate, Nagel îmi făcu semn să mă urc în Opel şi să plec spre pădure, urmat de camioane. La lizieră, cordonul se instalase deja. Fură descărcate camioanele, apoi Nagel dădu ordin să fie aleşi evreii care să sape, ceilalţi aşteptând. Un HauptscharFührer făcu selecţia şi se distribuiră lopeţi. Nagel formă o escortă, iar grupul se afundă în pădure. Camioanele plecaseră. M-am uitat la evrei; cei care erau mai aproape de mine păreau palizi, dar calmi. Nagel se apropie şi-mi zise mânios: „E necesar, înţelegeţi? în toată chestia asta suferinţa umană nu trebuie să conteze câtuşi de puţin.” „Da, şi totuşi, contează ceva.” Acesta era lucrul pe care nu reuşeam să-l cuprind cu mintea: prăpastia, inadecvarea absolută între uşurinţa cu care se poate ucide şi marea dificultate ce trebuie să fie faptul de a muri. Pentru noi, era o altă zi murdară de lucru; pentru ei, sfârşitul a toate.

Din pădure se auzeau ţipete. „Ce este?” întrebă Nagel. „Nu ştiu, Herr Untersturmfuhrer, răspunse un subofiţer, merg să văd.” Intră în pădure. Unii evrei mergeau în sus şi în jos, târându-şi picioarele, cu ochii ţintă în pământ, într-o linişte mohorâtă de oameni sfârşiţi ce aşteaptă moartea. Un adolescent, ghemuit pe vine, murmura un joc-numărătoare privindu-mă curios. Îşi apropie două degete de buze. I-am dat o ţigară şi chibrituri. Îmi mulţumi cu un zâmbet. Subofiţerul reapăru la marginea pădurii şi strigă: „Au găsit o groapă comună, Her Untersturmfuhrer!” „Cum adică o groapă comună?” Nagel se îndreptă spre pădure, iar eu l-am urmat. Sub copaci, Hauptscharfuhrerul pălmuia un evreu, strigând: „Ştiai, putoare, aşa-i? De ce nu ne-ai spus?” „Ce se-ntâmplă?”

întrebă Nagel. Hauptscharfuhrerul se opri şi răspunse: „Uitaţi-vă, Herr Untersturmfuhrer. Am dat peste o groapă a bolşevicilor." M-am apropiat de tranşeea săpată de evrei. Pe fund, se desluşeau corpuri mucegăite, îngrămădite, aproape mumificate. „Trebuie să fi fost împuşcaţi astă-iamă, am comentat eu. De aceea nu s-au descompus." Un soldat aflat în groapă se ridică şi spuse: „S-ar zice că au fost uciși de un glonţ tras în ceafă, Herr Untersturmfuhrer. Trebuie să fie o acţiune a NKVD-ului". Nagel îl chemă pe *Dolmetscher:* „întreabă-l ce s-a întâmplat". Translatorul traduse, iar evreul vorbi la rândul său. „Spune că bolşevicii au arestat mulţi oameni din sat. Dar că nu ştia că fuseseră îngropaţi aici." „Jigodiile astea nu ştiau! explodă Hauptscharfuhrerul. I-au ucis chiar ei, da!" „Liniştiţi-vă, HauptscharFührer. Puneţi să fie acoperită groapa şi săpaţi în altă parte. Dar marcaţi locul, în cazul în care ar fi vorba de revenit pentru o investigaţie." Ne-am întors la cordon. Camioanele veneau cu restul de evrei. După douăzeci de minute Hauptscharfuhrerul, roşu la faţă, apăru şi el. „Iar am dat peste nişte trupuri, Herr Untersturmfuhrer. Nu e posibil aşa ceva. Au umplut pădurea." Nagel ne convocă la o discuţie. „Nu sunt multe poieni în pădurea asta, sugeră un subofiţer, de aceea săpăm în aceleaşi locuri ca şi ei." în timp ce discutau aşa, am observat că nişte aşchii lungi şi fine îmi intraseră în degete exact sub unghii. Pipăind, am descoperit că ajungeau până la falanga a doua, exact sub piele. Era ceva surprinzător. Cum ajunseseră acolo? Nu simţisem nimic. Am început să le extrag cu grijă, una câte una, încercând să evit să iasă sânge. Din fericire, alunecau foarte uşor. Nagel părea să fi ajuns la o decizie: „Există o altă parte a pădurii, pe acolo, mai joasă. Vom încerca acolo". „Am să vă aştept aici", i-am spus. „Foarte bine, Herr Obersturmfuhrer. Am să trimit pe cineva după dumneavoastră." Absorbit, mi-am îndoit degetele de mai multe ori: totul părea în ordine. M-am îndepărtat de cordon de-a lungul unei pante uşoare, prin ierburile sălbatice şi florile aproape uscate. Mai jos, începea un câmp semănat cu grâu, păzit de o cioară atârnată de picioare şi cu aripile desfăcute. M-am întins pe iarbă şi am privit cerul. Am închis ochii.

Popp veni să mă ia. „Sunt aproape gata, Herr Obersturmfuhrer.” Cordonul cu evreii se deplasase spre lizieră. Condamnaţii stăteau sub copaci, în grupuri mici, unii sprijinindu-se cu spatele de trunchiuri. Mai departe, în pădure, Nagel aştepta cu ucrainenii. Câţiva evrei, în fundul tranşeei lungă de câţiva metri, încă mai aruncau noroi peste marginea gropii. M-am aplecat: apa umplea groapa, iar evreii săpau cu apa nămoloasă până la genunchi. „Asta nu e o groapă, ci o piscină”, i-am zis sec lui Nagel. Acesta nu prea gustă vorbele mele. „Ce-aţi vrea să fac, Herr Obersturmfuhrer? Am dat de un pământ de unde izvorăşte apă, şi se ridică pe măsură ce sapă. Suntem prea aproape de râu. N-am să-mi pierd totuşi vremea săpând la gropi prin pădure.” Se întoarse spre Hauptscharfuhrer. „Gata, destul. Scoateţi-i. Era palid. Trăgătorii sunt gata?” întrebă el. Am înţeles că-i punea pe ucraineni să tragă. „Da, Herr Untersturmfuhrer”, răspunse Hauptschar- fuhrerul. Se întoarse spre *Dolmetscher* şi îi explică procedura. *Dolmetscher*-ul le traduse ucrainenilor. Douăzeci dintre ei se aşezară în rând în faţa gropii; ceilalţi cinci îi apucară pe evreii care săpaseră şi care erau plini de noroi, facându-i să îngenuncheze pe margine, cu spatele la trăgători. La un ordin al Hauptscharfuhrerului, askarii puseră carabinele la ochi şi le îndreptară spre ceafa evreilor. Dar nu ieşeau socotelile. Trebuiau să fie doi trăgători de evreu; or, săpaseră cincisprezece. Hauptscharfuhrerul mai numără o dată, apoi le dădu ordin ucrainenilor să lase armele jos şi scoase cinci evrei din rând, care merseră să aştepte alături. Mai mulţi dintre ei recitau ceva cu glas scăzut; desigur, nişte rugăciuni. Nu ziceau nimic altceva. „Ar fi mai bine să mai adăugăm nişte askari, sugeră un subofiţer. Ar merge mai repede.” Urmă o mică discuţie; ucrainenii erau douăzeci şi cinci în total; subofiţerul propunea să se mai alăture cinci de la Orpo; Hauptscharfuhrerul susţinea că nu putea descompleta cordonul. Nagel, exasperat, tranşă chestiunea: „Continuaţi aşa”. Hauptscharfuhrerul dădu un ordin, iar askarii îşi ridicară puştile. Nagel făcu un pas înainte. „La comanda mea… Glasul îi juca feste, iar el se străduia să se stăpânească. Foc!” Rafala

izbucni şi am văzut stropi de sânge, mascaţi de o perdea de fum. Majoritatea celor ucişi căzură în faţă, cu capul în apă; doi rămaseră culcaţi, căzuţi pe marginea gropii. „Curăţaţi şi aduceţi-i pe următorii", ordonă Nagel. Câţiva ucraineni îi luară pe cei doi evrei de mâini şi de picioare şi îi aruncară în groapă. Aceştia aterizară cu zgomot în apă, iar sângele care le curgea abundent din capetele zdrobite murdări cizmele şi uniformele verzi ale ucrainenilor. Apărură doi oameni cu lopeţi, netezind marginea gropii şi aruncând pământul plin de sânge şi fragmente alburii de creier peste morţi. M-am dus să văd. Cadavrele pluteau în apa noroioasă, unii pe burtă, alţii pe spate, cu nasul şi cu barba afară din apă. Sângele se întindea dinspre capetele lor pe suprafaţa apei ca un strat subţire de ulei, însă de un roşu aprins, cămăşile cândva albe erau tot roşii şi mici dâre de sânge curgeau pe piele şi în perii bărbii. Se aducea cel de-al doilea grup, cei cinci care săpaseră şi alţi cinci de la marginea pădurii, aşezându-i în genunchi, cu faţa la groapă, spre trupurile plutitoare ale vecinilor lor; unul dintre ei se întoarse spre trăgători, cu capul sus, şi îi privi în tăcere. M-am gândit la ucrainenii ăia: cum de ajunseseră într-o astfel de situaţie? Majoritatea dintre ei se bătuseră împotriva polonezilor, apoi împotriva sovieticilor, trebuie să fi visat la un viitor mai bun, pentru ei şi pentru copiii lor, şi iată că acum se aflau într-o pădure, purtând o uniformă străină şi ucigând oameni care nu le făcuseră nimic, fără să poată cumva înţelege. Ce puteau ei gândi despre toate astea? Şi totuşi, când li se dădea ordinul, trăgeau, împingeau trupurile în groapă şi îi aduceau pe alţii, fără să protesteze. Ce vor gândi mai târziu despre toate astea? Traseră din nou. Acum se auzeau vaiete din groapă. „Ei, fir-ar să fie, n-au murit toţi", bodogăni Hauptscharfuhrerul. „Ei bine, daţi-i gata", strigă Nagel. La ordinul Hauptscharfuhrerului, doi askari înaintară şi traseră în cei din groapă. Strigătele continuau. Traseră a treia oară. Lângă ei, se curăţa marginea gropii. Din nou, erau aduşi alţi zece. L-am remarcat pe Popp. Luase un pumn de pământ din movila de pe margine, se uita la el, îl frământa cu degetele sale groase, mirosea, punând chiar un pic pe limbă. „Ce-i,

Popp?" El se apropie de mine. „Uitaţi-vă la pământul ăsta, Herr Obersturmfuhrer. E pământ bun. Sunt şi locuri mai rele decât ăsta în care s-ar putea trăi." Evreii îngenuncheau. „Aruncă pământul, Popp", i-am zis. „Ni s-a zis că, după, vom putea veni să ne aşezăm aici, să ne ridicăm gospodării. E-o regiune bună, e tot ce pot spune." „Taci, Popp!" Askarii mai trăseseră O salvă. Din nou din groapă se ridicau gemete şi strigăte care te sfredeleau. „Vă rog, domnilor germani! Vă rog!" Hauptscharfâihrerul ceru să li se dea lovitura de graţie, însă strigătele nu încetau. Se auzeau oameni care se zbăteau în apă, iar Nagel strigă: „Trag de parcă ar fi câşi, oamenii voştri! Să coboare în groapă!" „Dar, Herr Untersturmfuhrer…" „Să coboare!" HauptscharFührerul ceru să se traducă ordinul. Ucrainenii începură să vorbească agitat. „Ce spun?" întrebă Nagel. „Nu vor să coboare, Herr Untersturmfuhrer „, îi explică *Dolmetscher*-ul. Spun că nu-i nevoie. Pot trage de pe margine." Nagel era roşu la faţă. „Să coboare!" Hauptschar- fuhrerul îl apucă pe unul de braţ şi îl trase spre groapă. Ucraineanul se împotrivi. Acum toată lumea striga, în ucraineană şi în germană. Puţin mai departe, următorul grup aştepta. Scos din sărite, askariul desemnat îşi aruncă arma la pământ şi sări în groapă, alunecă, se prăbuşi în mijlocul cadavrelor şi al muribunzilor. Tovarăşul său coborî după el ţinându-se de margine, ajutându-l să se îndrepte. Ucraineanul înjura, scuipa, plin de noroi şi de sânge. HauptscharFührerul îi întinse arma. Din stânga se auziră mai multe focuri de armă şi strigăte. Oamenii din cordon trăgeau înspre pădure. Unul dintre evrei profitase de toată zarva aceea ca să o întindă. „L-ai împuşcat?" strigă Nagel. „Nu ştiu, Herr Untersturmfuhrer", răspunse de la distanţă unul dintre poliţişti. „Du-te să vezi!" Alţi doi evrei o zbughiră din cealaltă parte, iar cei din Orpo începură să tragă: unul se prăbuşi imediat, celălalt dispăru în pădure. Nagel îşi scosese pistolul şi îl agita în toate direcţiile, dând ordine contradictorii. În groapă, askariul încerca să-şi sprijine puşca de fruntea unui evreu rănit, dar acesta se rostogolea în apă, iar capul i se tot scufunda. Ucraineanul trase la nimereală, lovitura îi smulse evreului maxilarul, fără însă a-l omorî, omul

se zbătea, îi prindea picioarele ucraineanului. „Nagel”, am zis. „Ce-i?” Figura îi era zăpăcită, pistolul îi atârna în mână. „Merg să aştept la maşină.” în pădure se auzeau împuşcături. Cei de la Orpo trăgeau asupra fugarilor. M-am uitat rapid la degete să văd dacă scosesem toate aşchiile. În apropiere de groapă un evreu începu să plângă.

Un asemenea amatorism deveni rapid o excepţie. Pe măsură ce se scurgeau săptămânile, ofiţerii câştigau experienţă, soldaţii se obişnuiau cu procedurile şi în acelaşi timp vedeai că fiecare îşi căuta locul în toate acestea, se gândea la ceea ce se petrecea, fiecare în felul său. Seara, la masă, oamenii discutau despre acţiuni, îşi spuneau anecdote, comparau experienţele, unii pe un ton trist, alţii pe un ton vesel. Alţii tăceau. Aceştia erau cei care trebuiau supravegheaţi. Avuseserăm parte deja de două sinucideri, iar într-o noapte, un om se trezise descărcându-şi puşca în tavan, a fost nevoie să fie legat, un subofiţer fusese cât pe ce să fie ucis. Unii reacţionau brutal, alţii – cu sadism, îi loveau pe condamnaţi, îi chinuiau înainte de a muri. Ofiţerii încercau să controleze aceste ieşiri, dar era dificil şi se făceau excese. Oamenii noştri, foarte adesea, fotografiau execuţiile; în taberele lor făceau schimburi, dându-le pe tutun, le agăţau pe pereţi, oricine putea să-şi comande copii. Ştiam, prin cenzura militară, că mulţi trimiteau aceste fotografii acasă în Germania, unii făceau chiar mici albume însoţite de explicaţii. Fenomenul îi neliniştea pe şefi, însă părea imposibil de stăpânit. Înşişi ofiţerii se lăsau antrenaţi. Odată, în timp ce evreii săpau, l-am surprins pe Bohr fredonând: „Pământul e rece, pământu-i blajin, sapă, evreiaşule, sapă”. *Dolmetscher-ul* traducea, lucru care m-a şocat profund. Îl cunoşteam pe Bohr de ceva timp, era un om normal, nu nutrea vreo animozitate aparte împotriva evreilor, facându-şi datoria aşa cum i se cerea; dar era limpede că lucrul îl măcina, fiindcă nu reacţiona bine. Existau antisemiţi cu adevărat în Kommando. Lubbe, spre exemplu, un alt Untersturmfuhrer, nu scăpa nicio ocazie ca să blesteme Israelul cu o virulenţă extremă, ca şi cum iudaismul mondial nu era decât un vast complot îndreptat împotriva sa,

Liibbe. Obosea pe toată lumea, însă atitudinea sa faţă de acţiuni era ciudată. Câteodată se comporta brutal, dar uneori, dimineaţa, îl apuca o diaree puternică şi brusc se îmbolnăvea, fiind nevoie să fie înlocuit. „Doamne, cât urăsc aceste scursori, spunea el privindu-i cum mor, dar ce sarcină scârboasă." Iar când l-am întrebat de nu cumva convingerile sale îl ajutau să suporte asta, răspunse ţâfnos: „Ascultaţi-mă, dacă mănânc carne nu-nseamnă că mi-ar plăcea să muncesc într-un abator". De altfel, câteva luni mai târziu fu îndepărtat, când dr. Thomas, înlocuindu-l pe Brigadefuhrerul Rasch, epură Kommandourile. Dar tot mai mulţi ofiţeri, cum oamenii deveneau tot mai greu de controlat, credeau că îşi pot permite lucruri ce nu se cuveneau, lucruri nemaiauzite, şi e ceva fără îndoială normal, întrucât cu acest gen de muncă limitele deveneau tulburi, neclare. Şi mai era şi faptul că unii îi furau pe evrei. Păstrau ceasurile de aur, inelele, banii, deşi totul trebuia dat la Kommandostab pentru a fi expediat în Germania. În timpul operaţiunilor, ofiţerii erau obligaţi să-i supravegheze pe cei de la Orpo, de la Waffen-SS, pe askari, pentru a fi siguri că nu sustrăgeau ceva. Însă ofiţerii păstrau şi ei unele lucruri. Şi apoi, beau, iar simţul disciplinei scădea. Într-o seară, eram cantonaţi într-un sat, Bohr aduse două fete, nişte ţărănci ucrainene, şi votcă. El, Zom şi Muller începură să bea cu fetele şi să le pipăie, să le bage mâna pe sub fuste. Stăteam pe patul meu, încercând să citesc. Bohr mă strigă: „Veniţi să profitaţi şi dumneavoastră.41 „Nu, mulţumesc." Una din fete era descheiată, pe jumătate goală, iar sânii gelatinoşi îi atârnau un pic. Dorinţa aceea acră, cărnurile acelea grase mă dezgustau, dar nu aveam unde să mă duc. „Nu sunteţi prea vesel, doctore", îmi zise Bohr. Eu priveam ca şi cum ochii îmi erau un aparat Roentgen: sub came percepeam scheletul, iar când Zom lua în braţe câte o fată, era ca şi cum oasele, separate de un voal subţire, se izbeau; când râdeau, sunetul scârţâia, ieşind dintre maxilarele craniului. Mâine vor fi deja bătrâni, fetele vor ajunge obeze sau, dimpotrivă, pielea zbârcită le va atârna pe oase, ţâţele supte şi goale vor cădea ca nişte burdufuri spălate, iar Bohr, Zom şi

aceste fete vor muri şi vor ajunge sub pământul rece, pământul blajin, la fel ca evreii seceraţi în floarea vârstei, gurile lor pline de ţărână nu vor mai râde. Şi atunci, la ce bun acest trist dezmăţ? Dacă l-aş fi întrebat pe Zom, ştiam ce îmi va răspunde: „Tocmai, să profităm înainte de a crăpa, să ne bucurăm de puţină plăcere." Dar nu împotriva plăcerii eram eu, fiindcă şi eu mă înfruptam atunci când voiam. Nu, eu eram fără îndoială contra lipsei lor înspăimântătoare de conştiinţă de sine, a acelui cutremurător fel de a nu gândi niciodată la lucmri, atât la cele bune, cât şi la cele proaste, de a se lăsa duşi de val, de a ucide fără a pricepe de ce şi de a nu-şi face vreo grijă, de a pipăi femeile fiindcă şi ele o doreau, de a bea fără a căuta să-şi facă iertat trupul. Iată ce nu înţelegeam eu, dar nu mi se cerea să înţeleg.

La începutul lui august, Sonderkommandoul a trecut la prima curăţire la Jitomir. După statisticile noastre, acolo trăiau treizeci de mii de evrei înainte de război, însă majoritatea fugiseră cu Armata Roşie. Mai rămâneau cam vreo cinci mii, adică nouă la sută din populaţia actuală. Rasch hotărâse că era totuşi prea mult. Generalul Reinhardt, care comanda Divizia a 99-a, ne fumiză soldaţi pentru *Durchkämmung,* un cuvânt german frumos pe care nu l-aş putea traduce, şi care înseamnă cernere. Toată lumea era un pic iritată. Pe 1 august, Galiţia fusese ataşată la General-Gouvemement, iar regimentele „Nachtigall" se răzvrătiseră până la Viniţa şi Tiraspol. A fost nevoie să identificăm toţi ofiţerii şi subofiţerii OUN-B din trupele auxiliare, să-i arestăm şi să-i trimitem împreună cu ofiţerii de la „Nachtigall" alături de Bandera, la Sachsenhausen. De atunci trebuia să fim cu ochii pe cei care rămâneau, fiindcă nu toţi erau siguri. Chiar la Jitomir, banderiştii asasinaseră doi funcţionari melnikişti pe care îi instalaserăm noi. Întâi au fost bănuiţi comuniştii, apoi au fost împuşcaţi toţi partizanii OUN-B pe care i-am găsit. Din fericire, relaţiile noastre cu Wehrmachtul se dovedeau excelente. Veteranii polonezi se arătau surprinşi. Se aşteptau cel mult la un consimţământ ostil, or, relaţiile noastre cu statele-majore deveneau cu adevărat cordiale. Adesea, armata

era aceea care lua iniţiativa acţiunilor. Ne cerea să-i eliminăm pe evreii din satele unde avuseseră loc sabotaje, ca partizani sau cu titlu de represalii, şi ne dădea evrei şi ţigani spre execuţie. Von Roques, comandantul zonei din spate Sud, ordonase ca, în cazul în care autorii unui act de sabotaj nu puteau fi identificaţi cu certitudine, să trecem la represalii asupra evreilor sau asupra ruşilor, fiindcă nu trebuiau să fie blamaţi în mod arbitrar ucrainenii: *Noi trebuie să transmitem impresia că suntem drepţi.* Desigur, nu toţi ofiţerii Wehrmachtului aprobau aceste măsuri, ofiţerii mai vârstnici, mai ales, după opinia lui Rasch, arătau lipsă de înţelegere. Grupul avea şi unele probleme cu anumiţi comandanţi de Dulag, care se împotriveau să ne dea comisarii şi prizonierii de război evrei, însă von Reichenau, se ştia, apăra straşnic SP-ul. Iar uneori, dimpotrivă, se întâmpla ca Wehrmachtul să ne devanseze. PC-ul unei divizii voia să se instaleze într-un sat, dar nu era loc. „Iar e vorba de evrei", ne sugera şeful lor de stat-major, iar AOK îi sprijinea cererea, şi trebui să ucidem toţi bărbaţii din sat, apoi să strângem femeile şi copiii în câteva case spre a elibera locuri de încartiruire pentru ofiţeri. În raport se notă ca o acţiune de represalii. O altă divizie merse până într-acolo încât ne ceru să-i lichidăm pe pacienţii unui azil de nebuni pe care voiau să-l ocupe, la care Gruppenstabul răspunse cu indignare că *oamenii de Ia Staatspolizei nu sunt călăi pentru Wehrmacht.* „Niciun interes al SP-ului nu face această acţiune necesară. Faceţi-o singuri." (Dar altă dată Rasch pusese să fie împuşcaţi nişte nebuni fiindcă toţi paznicii şi toate infirmierele spitalului plecaseră şi considera că bolnavii ar profita ca Să fugă şi ar constitui un risc pentru securitate.) în plus, se părea că lucrurile urmau să se intensifice în curând. Din Galiţia ne parveneau zvonurile unor *metode noi;* Jeckeln, pare-se, primise întăriri considerabile şi proceda la razii mult mai extinse decât tot ce se întreprinsese până atunci. Callsen, întors dintr-o misiune la Tamopol, ne făcu o menţiune vagă despre o nouă *Olsardinenmanier,* însă refuza să ofere detalii şi nimeni nu ştia prea bine despre ce vorbea. Apoi se întoarse Blobel. Se

vindecase şi părea că bea mai puţin, dar rămânea la fel de arţăgos. Acum îmi petreceam cea mai mare parte a timpului la Jitomir. Thomas era şi el acolo şi îl vedeam aproape în fiecare zi. Era foarte cald. În livezi, copacii se aplecau sub greutatea prunelor violete şi a piersicilor; pe ogoarele de la marginea oraşului se vedeau bostani mari, câteva tulpini de porumb deja uscate, şiruri izolate de floarea-soarelui care îşi plecau capul în pământ. Când aveam timp liber mergeam amândoi să ne plimbăm cu barca pe Teterev şi să înotăm, apoi, culcaţi sub meri, beam vin prost alb de Basarabia ronţăind un fruct copt, pe care îl găseam mereu la îndemână, prin iarbă. Pe atunci încă nu se aflau partizani prin regiune, era linişte. Uneori ne citeam unul altuia pasaje curioase sau amuzante, ca nişte studenţi. Thomas găsise o broşură franţuzească la Institutul de Studiere a Problemelor Evreieşti. „Ascultă proza asta uimitoare. Articolul «Biologie şi colaborare», al unui anume Charles Laville. Iată. *O politică trebuie să fie una biologică sau să nu existe deloc.* Ascultă, ascultă: *Vrem să rămânem un vulgar polipier? Vrem, dimpotrivă, să ne îndreptăm spre un stadiu superior de organizare?* Citea în franceză cu un accent aproape cântat. Răspuns: *Asocierile celulare de elemente cu tendinţe complementare sunt acelea care au permis formarea de animale superioare, până la om. A o refuza pe aceea care ni se oferă ar fi, într-un fel, o crimă împotriva umanităţii, la fel ca şi împotriva biologiei.”în* ce mă priveşte, eu citeam corespondenţa lui Stendhal. Într-o zi, nişte pionieri ne invitară în barca lor cu motor; Thomas, care era deja cam ameţit, îşi pusese o cutie cu grenade între picioare şi, întins confortabil la probă, le lua una câte una, le trăgea cuiul şi le arunca leneş peste cap; jerbele de apă proiectate de detonările subacvatice ne stropeau, pionierii înarmaţi cu plase încercau să adune zecile de peşti morţi din siajul bărcii, râdeau, iar eu le admiram pielea bronzată şi tinereţea nepăsătoare. Seara, Thomas trecea pe la sediul nostru să asculte muzică. Bohr găsise un mic evreu orfan şi îl adoptase ca mascotă: băiatul spăla maşinile, lustruia cizmele şi curăţa pistoalele ofiţerilor, dar mai ales cânta la pian dumnezeieşte, cu uşurinţă, rapid, antrenant. „Un tuşeu ca

acesta te iartă de toate, chiar şi de faptul că eşti evreu", zicea Bohr. Îl punea să cânte Beethoven sau Haydn, însă tânărul, Iakov pe numele lui, prefera Bach. Părea să cunoască toate *Suitele* pe de rost. Era minunat. Până şi Blobel îl tolera. Când Iakov nu cânta, mă distram câteodată sfidându-mi în glumă colegii, citindu-le pasaje din Stendhal despre retragerea din Rusia. Unii se ofuscau. „Da, poate că francezii sunt un popor nul. Noi suntem însă germani." „Desigur, dar ruşii sunt tot ruşi." „Tocmai, că nu! sărea Blobel. Şaptezeci sau optzeci la sută dintre popoarele din URSS sunt de origine mongolă. E dovedit. Iar bolşevicii au dus o politică deliberată de amestec rasial. În timpul Marelui Război, da, ne băteam împotriva adevăraţilor mujici ruşi, şi e adevărat că erau zdraveni, însă bolşevicii i-au exterminat! Aproape că nu au mai rămas ruşi adevăraţi, slavi adevăraţi. Oricum, continua el fără nicio logică, slavii sunt prin definiţie o rasă de venetici, de robi. Nişte bastarzi. Niciun conducător de-al lor nu a fost cu adevărat rus, erau mereu de sânge normand, mongol, apoi german. Chiar poetul lor naţional era un *Mischlinge* negrotei, iar ei tolerează asta, e o dovadă… „ „în orice caz, adăuga sentenţios Vogt, Dumnezeu este cu Naţiunea şi cu *Volk*-ul germane. Nu putem pierde acest război." „Dumnezeu? scuipa Blobel. Dumnezeu este un comunist. Iar dacă dau de el, va sfârşi ca şi comisarii săi."

Ştia despre ce vorbeşte. La Cemiakov, SP îl arestase pe preşedintele Troicii regionale a NKVD, iar un coleg de-al său îi şi trimisese la Jitomir. Interogat de Vogt şi de colegii săi, judecătorul respectiv, Wolf Kieper, recunoscuse că pusese să fie executaţi peste o mie trei sute cincizeci de persoane. Era un evreu în jur de şaizeci de ani, comunist din 1905 şi judecător popular din 1918. Celălalt, Moise Kogan, era mai tânăr, dar era tot cekist şi evreu. Blobel discutase despre caz cu Rasch şi cu Oberst Heim şi căzuseră de acord să facă o execuţie publică. Kieper şi Kogan fură judecaţi în faţa unui tribuna] militar şi condamnaţi la moarte. Pe 7 august, în zori, ofiţerii din Sonderkommando, sprijiniţi de cei de la Orpo şi de askarii noştri, trecură la arestări de evrei, adunându-i în piaţă.

Armata a 6-a pusese la dispoziţie o maşină de campanie de propagandă care, dotată cu un difuzor, străbătea străzile oraşului anunţând execuţia în germană şi în ucraineană. Am sosit în piaţă cam pe la sfârşitul dimineţii, însoţit de Thomas. Peste patru sute de evrei fuseseră adunaţi şi forţaţi să stea jos cu mâinile la ceafă, aproape de spânzurătoarea ridicată în ajun de către şoferii de la Sonderkommando. Dincolo de cordonul Waffen-SS se adunau sute de gură-cască, mai ales militari, dar şi oameni ai Organizaţiei Todt şi NSKK, precum şi numeroşi civili ucraineni. Aceştia umpleau piaţa din toate părţile şi era greu să-ţi faci loc printre ei. Vreo treizeci de soldaţi chiar se căţăraseră pe acoperişul din tablă al unei clădiri învecinate. Oamenii râdeau, glumeau, mulţi fotografiau scena. Blobel stătea la piciorul spânzurătorii împreună cu Häfher, care se întorcea de la Belaia Ţerkov. Dinspre rândurile evreilor, von Radetzky se adresa mulţimii în ucraineană. „Are cineva de reglat nişte conturi cu vreunul din aceşti evrei?” întreba el. Atunci din mulţime ieşea câte un om şi trăgea un şut unuia dintre cei ce stăteau jos, apoi se întorcea la loc. Alţii aruncau cu fructe şi cu roşii stricate. M-am uitat la evrei. Aveau chipuri pământii, aruncau priviri înfricoşate, întrebându-se ce urma să li se întâmple. Printre ei se aflau mulţi bătrâni, cu barbă albă bogată şi îmbrăcaţi în caftane jegoase, dar şi oameni tineri. Am observat că în cordonul de pază se aflau mai mulţi Landser de la Wehrmacht. „Ce fac aici?” l-am întrebat pe Häfner. „Sunt voluntari. Au cerut să dea o mână de ajutor.” Am făcut o grimasă. Erau mulţi ofiţeri, dar nu recunoşteam pe niciunul de la AOK. M-am dus la cordon şi l-am întrebat pe un soldat: „Ce faci aici? Cine ţi-a cerut să faci de gardă?” El luă un aer jenat. „Unde îţi este superiorul?” „Nu ştiu, Herr Offizier”, răspunse el în sfârşit, scărpinându-se sub chipiu. „Ce faci aici?” am repetat eu. „Am mers la ghetou în dimineaţa aceasta împreună cu camarazii, Herr Offizier, ne-am oferit să ajutăm, iar colegii dumneavoastră au fost de acord. Comandasem o pereche de cizme la un evreu şi voiam să-l găsesc înainte… înainte…” Nu îndrăznea nici măcar să pronunţe cuvântul. „înainte de a-l

împuşca, aşa-i?" am zis eu acru. „Da, Herr Offizier." „Şi l-ai găsit?" „E acolo. Dar nu am putut să vorbesc cu el." M-am întors lângă Blobel. „Herr Standartenfuhrer, ar trebui trimişi înapoi oamenii de la Wehrmacht. Nu este normal ca să participe la *Aktion* fără ordin." „Lăsaţi, lăsaţi, Obersturmfuhrer. E bine că arată entuziasm. Sunt nişte buni naţional-socialişti, vor să contribuie şi ei. Am ridicat din umeri şi m-am dus lângă Thomas. El arătă înspre mulţime cu un gest din bărbie. „Am fi putut vinde bilete, ne-am fi îmbogăţit. Râse ironic. Cei de la AOK numesc asta *Exekution-Tourismus*."Camionul sosise şi făcea manevre sub spânzurătoare. Doi soldaţi din Waffen-SS îi scoaseră pe Kieper şi pe Kogan. Erau în cămăşi ţărăneşti şi aveau mâinile legate la spate. Barba lui Kieper albise de la arestare. Şoferii puseră o scândură de-a latul camionului, se urcară şi începură să aşeze frânghiile. Am observat că Hofler stătea deoparte, fumând cu un aer morocănos; Bauer, şoferul personal al lui Blobel, încerca laţurile. Apoi se urcă şi Zom, iar cei de la Waffen-SS îi suiră pe condamnaţi. Îi aşezară sub spânzurătoare. Zom ţinu un discurs. Vorbea în ucraineană, probabil explica sentinţa. Spectatorii strigau, şuierau, iar el se făcea cu greu auzit. Făcu mai multe semne ca să se păstreze liniştea, dar nimeni nu-l lua în seamă. Soldaţii fotografiau, arătându-şi-i râzând unii altora pe condamnaţi. Atunci Zom şi unul de la Waffen-SS le puseră laţurile la gât. Condamnaţii nu ziceau nimic, închişi fiind în sine. Zom şi ceilalţi coborâră, iar Bauer făcu semn să plece camionul. „Mai încet, mai încet", strigau Landserii care fotografiau. Camionul înainta, cei doi oameni încercau să-şi păstreze echilibrul, apoi căzură unul după altul şi se legănară de mai multe ori înainte şi înapoi. Lui Kieper îi căzură pantalonii până la glezne, pe sub cămaşă era gol, îi vedeam cu oroare membrul sculat care încă mai ejacula. *„Nix Kultura!"* grohăi un Landser, iar alţii reîncepură să ţipe. Pe stâlpul spânzurătorii, Zom fixa nişte panouri explicând condamnarea: se putea citi cum că toate cele o mie cinci sute cincizeci de victime ale lui Kiefer erau *Volksdeutschen* şi ucraineni.

Apoi soldaţii din cordon le ordonară evreilor să se ridice şi

să meargă. Blobel se urcă în maşina sa împreună cu Häfner şi cu Zom. Von Radetzky mă invită să merg cu el, luându-l şi pe Thomas. Mulţimea îi urma pe evrei bulucindu-se. Toată lumea se îndrepta în afara oraşului, spre ceea ce se numea *Pferdefriedhof,* cimitirul cailor. Acolo fusese deja săpată o tranşee în spatele căreia se ridicase o movilă pentru a opri gloanţele rătăcite. Obersturmfuhrerul Grafhorst, care comanda compania noastră de Waffen- SS, aştepta cu vreo douăzeci de oameni. Blobel şi Häfner inspectară şanţul, apoi urmă un moment de pauză. Eu mă gândeam. Mă gândeam la viaţa mea, la relaţia care putea exista între viaţa pe care am trăit-o – o viaţă absolut normală, viaţa oricărui om, dar prin anumite aspecte şi extraordinară, neobişnuită, deşi acest neobişnuit era tot normal – şi ceea ce se petrecea aici. Exista o relaţie, lucrul era clar. Desigur, nu participam la execuţii, nu comandam plutoane, însă asta nu schimba mare lucru, fiindcă asistam în mod regulat la ele, ajutam la pregătirea lor şi apoi redactam rapoartele. În plus, fusesem afectat la Ştab cumva din întâmplare, şi nu la Teilkommando. Iar dacă mi s-ar fi dat un Teilkommando pe mână, aş fi putut şi eu, la fel ca Nagel sau ca Häfner, să organizez razii, să sap gropi, să aliniez condamnaţii şi să strig „Foc!"? Da, fără îndoială. Încă din copilărie eram bântuit de pasiunea pentru absolut şi pentru depăşirea limitelor. Acum, această pasiune mă adusese pe marginea gropilor comune din Ucraina. Mi-am dorit întotdeauna ca gândirea mea să fie radicală; or, Statul, Naţiunea aleseseră la rândul lor radicalul, absolutul, cum să întorci spatele tocmai acum, să spui nu şi să preferi în final confortul legilor burgheze, siguranţa mediocră a contractului social? Era evident imposibil. Iar dacă radicalitatea era radicalitatea prăpastiei, iar dacă absolutul se revela a fi absolutul cel rău, trebuia totuşi, cel puţin de lucrul acesta eram absolut convins, să le urmez până la capăt, cu ochii larg deschişi. Mulţimea sosea şi umplea cimitirul. Am observat soldaţi în costume de baie, dar şi femei şi copii. Se bea bere şi se treceau ţigări de la unii la alţii. M-am uitat la un grup de ofiţeri din statul- major. Era acolo Oberst von Schuler, un Ha, cu mai

mulţi alţi ofiţeri. Grafhorst, Kompaniefuhrerul, aşeza oamenii în poziţie. Se trăgea acum cu o singură puşcă pentru fiecare evreu, o împuşcătură în piept, la nivelul inimii. Adeseori nu era suficient pentru a ucide, iar un om trebuia să coboare în groapă pentru a da lovitura de graţie. Printre sporovăieli şi gălăgia mulţimii se auzeau strigăte. Hăfner, care comanda mai mult sau mai puţin acţiunea, urla. Între salve, din mulţime veneau oameni care le cereau celor de la Waffen-SS să le cedeze locul. Grafhorst nu obiecta, iar oamenii săi le dădeau acestor Landseri carabinele; respectivii trăgeau o dată sau de două ori înainte de a se reîntoarce în mulţime. Cei din Waffen-SS care îi aparţineau lui Grafhorst erau destul de tineri şi încă de la începutul execuţiei manifestau o oarecare agitaţie. Hăfner începu să-l înjure pe unul, care la fiecare salvă întindea carabina unui soldat voluntar şi stătea alături de el, galben precum ceara. În plus, erau destule lovituri care nu reuşeau şi constituiau efectiv o problemă. Hăfner opri execuţiile şi avu o discuţie cu Blobel şi cu cei doi ofiţeri ai Wehrmachtului. Nu-i cunoşteam pe aceştia, dar după culoarea însemnelor de la guler era vorba despre un judecător militar şi despre un medic. Apoi Hăfner merse să discute cu Grafhorst. Vedeam că acesta obiecta la cele ce spunea Hăfner, dar nu le auzeam cuvintele. În fine, Grafhorst aduse o nouă serie de evrei. Aceştia fură aşezaţi cu faţa spre groapă, însă trăgătorii Waffen-SS ţintiră mai mult capul decât pieptul. Rezultatul fu înfiorător: partea de sus a craniilor zbura prin aer, trăgătorii erau stropiţi pe faţă de resturi de creier. Unul dintre trăgătorii voluntari ai Wehrmachtului prinse să vomite, iar camarazii săi râdeau de el. Grafhorst se înroşise de tot şi îi arunca vorbe grele lui Hăfner, apoi se întoarse spre Blobel, reluându-se dezbaterea. Schimbară din nou metoda: Blobel mai adăugă nişte trăgători, iar acum trăgeau câte doi în ceafă, ca în iulie; când era nevoie, Hăfner însuşi dădea lovitura de graţie.

în seara acestei execuţii l-am însoţit pe Thomas la cazinou. Ofiţerii de la AOK discutau cu aprindere cele petrecute în timpul zilei. Ne salutară curtenitor, dar păreau stânjeniţi, nu se simţeau în apele lor, Thomas începu o conversaţie, iar eu

m-am retras într-un separeu ca să fumez singur. După cină discuţiile se reluară. L-am remarcat pe judecătorul militar pe care îl văzusem vorbind cu Blobel. Părea deosebit de agitat. M-am apropiat, alăturându-mă grupului. Am înţeles că ofiţerii nu aveau obiecţii în privinţa acţiunii în sine, ci faţă de prezenţa a numeroşi soldaţi ai Wehrmachtului şi de participarea acestora la execuţie. „Dacă li se ordonă, e o chestie, susţinea judecătorul, dar aşa este inadmisibil. Este o ruşine pentru Wehrmacht." „Poftim? zise Thomas. SS poate împuşca, iar Wehrmachtul nu poate nici măcar privi?" „Nu e vorba despre asta, absolut deloc. E o chestiune de ordin. Sarcini precum acestea sunt neplăcute pentru toată lumea. Însă numai cei care au primit ordin trebuie să participe. Altfel, întreaga disciplină militară se prăbuşeşte." „Sunt de acord cu dr. Neumann, interveni Niemeyer, Abwehroffizierul. Nu este un eveniment sportiv. Oamenii se comportau de parcă erau la curse." „Totuşi, Herr Oberstleutnant, i-am amintit eu, AOK era de acord ca lucrul să fie anunţat public. Dumneavoastră ne-aţi împrumutat chiar PK-ul." „Eu nu critic deloc SS, care face o muncă foarte dificilă, răspunse Niemeyer dând puţin înapoi. Într-adevăr, am discutat în prealabil şi am căzut de acord că ar fi un exemplu bun pentru populaţia civilă, că era util să vadă cu propriii ochi cum sfărâmăm puterea evreilor şi a bolşevicilor. Însă în cazul acesta s-a mers puţin cam departe. Oamenii dumneavoastră n-ar fi trebuit să le dea armele alor noştri." „Oamenii dumneavoastră, spuse Thomas răstit, n-ar fi trebuit să le ceară." „Se impune totuşi, răsună glasul lătrat al judecătorului Neumann, să ridicăm problema în faţa Generalfeldmarschallului. „

Din toate acestea rezultă un ordin tipic al lui von Reichenau. Referindu-se la *execuţiile necesare de criminali, de bolşevici şi de elemente în esenţă evreieşti,* le interzicea soldaţilor din Armata a 6-a, *fără ordin de la un ofiţer superior,* să asiste, să fotografieze sau să participe la acţiuni. Lucrul acesta n-ar fi schimbat mare lucru, însă Rasch ne ordonă să desfăşurăm operaţiunile în afara oraşelor şi să dispunem un cordon în

perimetrul respectiv pentru a interzice prezenţa spectatorilor. După toate aparenţele, pe viitor se impunea discreţie. Totuşi, dorinţa de a vedea aceste lucruri era ceva omenesc. Frunzărind prin Platon, găsisem pasajul din *Republica* la care mă făcuse să mă gândesc reacţia mea în faţa cadavrelor de la Luţk: *Leontis, fiul lui Aglaion, suia dinspre Pireu pe partea de dinafară a zidului dinspre nord, când zări mai multe trupuri moarte căzute în jurul călăului. Dorea să le vadă, dar, totodată, simţi dezgust la gândul acesta şi vru să ocolească. Multă vreme s-a tot luptat cu sine, ferindu-şi privirea, dar în final a cedat dorinţei, şi deschizându-şi larg ochii cu degetele alergă spre cadavre, zicând: „Poftim, blestemaţilor! Săturaţi-vă de acest frumos spectacol!”* La drept vorbind, soldaţii păreau rareori să încerce teama lui Leontis, ci doar dorinţa lui, şi ăsta trebuie să fi fost lucrul care deranja ierarhia, ideea că oamenii puteau să capete plăcerea pentru astfel de acţiuni. Totuşi, toţi cei care participau la ele căpătau gustul lor. Lucrul mi se părea evident. Unii se bucurau în mod vizibil de actul în sine, însă aceştia puteau fi consideraţi nişte bolnavi, şi era drept să fie cercetaţi şi să li se încredinţeze alte sarcini, să fie chiar condamnaţi, dacă depăşeau limita. Cât îi priveşte pe ceilalţi, că problema le repugna sau îi lăsa indiferenţi, ei se achitau din simţul datoriei şi al obligaţiei, găsind astfel plăcere în devotament şi în capacitatea de a duce lucrul la bun sfârşit, în ciuda dezgustului şi a temerii faţă de o sarcină atât de dificilă: „Dar nu-mi face deloc plăcere să ucid”, spuneau adesea, găsind acum plăcere în rigoare şi-n virtute. Cei de sus, evident, trebuie să fi considerat aceste probleme în ansamblul lor, răspunsurile date nu puteau fi, desigur, decât aproximative şi grosolane. Fără îndoială, acele *Einzelaktionen,* acţiunile individuale, erau pe bună dreptate considerate drept nişte omoruri şi condamnate. Beruckul von Roques promulgase o interpretare a ordinului OKW privind disciplina, dând şaizeci de zile de arest, pentru *insubordonare,* soldaţilor care trăgeau asupra evreilor din proprie iniţiativă. Se spune că, la Lemberg, un subofiţer luase şase luni de închisoare pentru moartea unei bătrâne evreice. Dar cu cât acţiunile luau

amploare, cu atât erau mai greu de controlat toate consecinţele. Pe”şi pe 12 august, BrigadeFührerul Rasch îi adună la Jitomir pe toţi şefii de Sonderkommando şi de Einsatzkommando, pe lângă Blobel, Hermann de la 4b, Schulz de la 5 şi Kroeger de la 6. Veni şi Jeckeln. Aniversarea lui Blobel cădea pe 13, iar ofiţerii hotărâseră să-l sărbătorească. În timpul zilei se arătă şi mai prost dispus ca de obicei, petrecând singur ore îndelungate, închis în birou. Chiar şi eu eram puţin cam ocupat. Tocmai primisem un ordin de la Gruppenfiuhrerul Muller, şeful de la *Geheime Staatspolizei,* să adun materiale vizuale privind activităţile noastre – fotografii, filme, afişe, anunţuri – pentru a le transmite Führerului. Mersesem să negociez un mic buget cu Harţi, administratorul de la Gruppenstab, ca să cumpăr copii ale fotografiilor de la oameni. La început m-a refuzat, spunându-mi de un ordin al Reichsfuhrerului care le interzicea membrilor din Einsatzgruppen să profite de execuţii indiferent în ce fel. Or, pentru el, vânzarea de fotografii constituia un profit. Am reuşit în final să-l conving că nu le puteam cere oamenilor să finanţeze din buzunarul lor munca grupului şi că era nevoie să le plătească acestora fotografiile pe care doream să le arhivăm. A acceptat, dar cu condiţia să se plătească doar fotografiile subofiţerilor şi ale soldaţilor. Ofiţerii trebuiau să-şi reproducă fotografiile pe cheltuială proprie, dacă făceau. Bazat de acest acord, mi-am petrecut restul zilei în baracamente, examinând colecţiile oamenilor şi comandându-le copii. De altfel, unii dintre ei erau fotografi deosebit de pricepuţi, însă munca lor îmi lăsa o urmă de dezgust; în acelaşi timp, nu puteam să nu privesc. Rămâneam ca prostit. Seara, ofiţerii se adunară la popota aranjată cu acest prilej de Strehlke şi de adjuncţii săi. Când apăru Blobel, deja băut, avea ochii injectaţi, dar era stăpân pe sine şi vorbea puţin. Vogt, care era ofiţerul cel mai în vârstă, îi făcu urările de cuviinţă şi toastă în sănătatea sa, apoi i se ceru să vorbească. El ezită, apoi puse paharul pe masă şi ni se adresă ducându-şi mâinile la spate. „Meine Herren! Vă mulţumesc pentru urări. Să ştiţi că apreciez din tot sufletul încrederea dumneavoastră. Trebuie

să vă aduc la cunoştinţă o veste neplăcută. Ieri, HSSPF Russland-Sud, Obergruppenfuhrerul Jeckel, ne-au transmis un nou ordin. Acesta venea direct de la ReichsFührerul-SS şi emană, subliniez pentru dumneavoastră aşa cum a subliniat şi el pentru noi, de la Führer în persoană. Vorbind, tresărea. Între fraze, îşi morfolea buzele. Acţiunile noastre împotriva evreilor vor trebui de acum să includă întreaga populaţie. Nu vor fi excepţii." Ofiţerii prezenţi fură consternaţi. Mai mulţi începură să vorbească în acelaşi timp. Vocea lui Callsen se ridică, acestuia nevenindu-i să creadă: „Toţi?" „Toţi", confirmă Blobel. „Dar e imposibil", spuse Callsen. Părea că imploră. Eu tăceam, simţeam că mă lua cu frig. O, Doamne, îmi spuneam, va trebui să o facem şi pe asta, aşa a fost scris, va trebui să trecem şi prin asta. Mă simţeam cuprins de o oroare fără margini, însă am rămas calm, nu se vedea nimic, respiraţia rămânându-mi egală. Callsen îşi continua obiecţiile: „Dar, Herr Standartenfuhrer, majoritatea dintre noi suntem căsătoriţi, avem copii. Nu ni se poate cere aşa ceva". „Meine Herren, îl întrerupse Blobel cu o voce tranşantă, dar şi fără inflexiuni, este vorba despre un ordin direct de la Fuhrerul nostru, Adolf Hitler. Suntem naţional-socialişti şi SS-işti, şi ne vom supune. Înţelegeţi că în Germania chestiunea evreiască a putut fi rezolvată, în ansamblu, fără excese şi într-un mod conform cu exigenţele umanităţii. Însă când am cucerit Polonia am preluat încă trei milioane de evrei. Nimeni nu ştie ce să facă cu ei şi nici unde să-i pună. Aici, în această ţară imensă, unde ducem un război de distrugere nemiloasă împotriva hoardelor staliniste, a trebuit să luăm de la început măsuri radicale pentru a ne asigura spatele. Cred că aţi înţeles cu toţii necesitatea lor şi eficacitatea. Forţele noastre nu sunt suficiente pentru a patrula în fiecare sat şi în acelaşi timp să lupte, iar noi nu putem să ne permitem să lăsăm nişte inamici potenţiali atât de şireţi, de vicleni, în spatele nostru. La *Reichssicherheitshauptamt* se discută posibilitatea ca, odată războiul câştigat, să-i adunăm pe toţi evreii într-o mare rezervaţie în Siberia sau în Nord. Acolo, vor fi liniştiţi, iar noi la fel. Dar mai întâi trebuie să câştigăm războiul. Am executat

deja mii de evrei şi mai rămân încă zeci de mii. Cu cât forţele noastre înaintează, cu atât vor fi mai mulţi. Or, dacă noi îi executăm pe bărbaţi, nu mai rămâne nimeni care să hrănească femeile şi copiii. Wehrmachtul nu are resursele pentru a hrăni zeci de mii de inutile femele evreice împreună cu copiii lor. Dar nu putem nici să-i lăsăm să moară de foame; acestea sunt metode bolşevice. Date fiind împrejurările, a le include în operaţiunile noastre, împreună cu soţii şi copiii lor, este, în fapt, soluţia cea mai umană. În plus, experienţa ne-a demonstrat că evreii din Est, mai prolifici, sunt sursa originară unde se reînnoiesc în mod constant forţele iudeo-bolşevismului, ca şi plutocraţii capitalişti. Dacă i-am lăsa pe unii să supravieţuiască, aceste produse ale selecţiei naturale se vor afla la originea unei înfloriri încă şi mai periculoase pentru noi decât pericolul actual. Copiii evrei de astăzi sunt sabotorii, partizanii, teroriştii de mâine." Ofiţerii tăceau, încruntaţi. Kehrig, am remarcat eu, bea întruna. Ochii injectaţi ai lui Blobel luceau prin vălul de alcool. „Suntem cu toţii naţional- socialişti, continuă el, SS în slujba Volk-ului şi a Fuhrerului nostru. Vă amintesc că *Führerworte haben Gesetzeskraft,* cuvântul Fuhrerului are putere de Lege. Trebuie să rezistaţi ispitei de a fi umani." Blobel nu era un om prea inteligent; formulele sale vădind atâta forţă nu proveneau cu siguranţă de la el. Totuşi, credea în ele. Mai mult, voia să creadă în ele şi le oferea la rândul său celor care aveau nevoie, celor cărora ele puteau să le servească. Pentru mine, ele nu erau de mare folos. Eu trebuia să-mi elaborez singur raţionamentele. Dar îmi venea greu să gândesc, capul îmi vâjâia, simţeam o presiune cumplită, voiam să merg la culcare. Callsen îşi învârtea verigheta pe deget, şi sunt sigur că nu-şi dădea seama de asta; vru să spună ceva, dar se răzgândi. *„Schweinerei,* este o *grosse Schweinerei",* mormăia Flăfner, şi nimeni nu-l contrazicea. Blobel părea stors, golit de idei, dar simţeam cu toţii că voinţa sa ne ţinea şi n-avea să ne dea drumul, aşa cum alte voinţe îl ţineau pe el. Într-un stat ca al nostru, rolurile erau împărţite: Tu, victima, iar Tu, călăul, şi nimeni nu avea de ales, nu se cerea consimţământul nimănui,

fiindcă toţi erau interschimbabili, atât victimele, cât şi călăii. Ieri, ucise- serăm bărbaţi evrei, mâine vor fi femei şi copii, iar poimâine alţii, iar noi, după ce ne vom fi îndeplinit rolul, vom fi înlocuiţi. Germania, cel puţin, nu îşi lichida călăii, ci dimpotrivă, avea grijă de ei, spre deosebire de Stalin, cu mania sa de a epura, dar şi asta era în logica lucrurilor. Pentru ruşi, ca şi pentru noi, omul nu conta; Naţiunea, Statul erau totul, iar în acest sens ne reflectam unii altora imaginile. Şi evreii aveau acest sentiment puternic al comunităţii, al *Volk*-ului: îşi plângeau morţii, îi îngropau dacă puteau şi citeau din Kaddish; dar atâta timp cât unul singur rămânea în viaţă, Israelul trăia. Poate că de aceea erau inamicii noştri preferaţi, fiindcă prea ne semănau.

Nu era vorba despre o problemă de umanitate. Unii, bineînţeles, ne puteau critica acţiunile în numele valorilor religioase, dar eu nu făceam parte dintre aceia, iar în SS nu trebuie să fi fost mulţi; sau în numele valorilor democratice, dar, legat de ceea ce se numeşte democraţie, noi, în Germania, depăşisem acest stadiu de ceva vreme. În fapt, raţionamentele lui Blobel nu erau total idioate: dacă valoarea supremă este *Volk*-ul, poporul căruia îi aparţinem, iar dacă voinţa acestui popor se incarnează într-un conducător, atunci, într-adevăr, *Fuhrerworte haben Gesetzeskraft.* Însă era totuşi vital să se înţeleagă *în sine* necesitatea ordinelor Fuhrerului. Dacă le urmam din simplu spirit prusac de ascultare, din spirit de *Knecht,* fără a le înţelege şi a le accepta, adică fără a mă *supune,* atunci nu eram decât un viţel, un sclav şi nu un om. Evreul, atunci când se supunea Legii, simţea că această Lege trăia în el, şi cu cât era mai grea, mai dură, mai exigentă, cu atât o adora mai mult. Naţional-socialismul trebuia să fie tot aşa ceva: o Lege vie. A ucide era un lucru îngrozitor; reacţia ofiţerilor o arăta clar, chiar dacă nu toţi trăgeau consecinţele propriilor reacţii, iar cel pentru care a ucide nu însemna un lucru groaznic, a ucide atât un bărbat înarmat, cât şi un bărbat dezarmat, a ucide un bărbat dezarmat, dar şi o femeie şi copilul ei, acela nu era decât un animal, nedemn să aparţină unei comunităţi de oameni. Însă era posibil ca acest lucru

înfiorător să fie totodată necesar, iar în acest caz se cuvenea să te supui respectivei necesităţi. Propaganda noastră repeta fără încetare că ruşii erau nişte *Untermenschen,* nişte suboameni, dar şi lucrul acesta refuzam să-l cred. Interogasem ofiţeri capturaţi, comisari, şi vedeam bine că şi ei erau oameni ca noi, oameni care nu doreau decât binele, care îşi iubeau familiile şi patria. Totuşi, aceşti comisari şi ofiţeri făcuseră să moară milioane de concetăţeni, îi deportaseră pe chiaburi, înfometaseră ţărănimea ucraineană, îi reprimaseră şi îi împuşcaseră pe burghezi şi pe deviaţionişti. Desigur că printre ei se găseau sadici şi dezaxaţi, dar şi oameni buni, cinstiţi şi integri, care voiau sincer binele poporului lor şi al clasei muncitoare. Iar dacă o luau pe căi greşite, rămâneau totuşi de bună-credinţă. Şi ei erau în majoritate convinşi de necesitatea celor ce făceau, nu erau nebuni, oportunişti sau criminali ca acel Kieper. În cazul inamicilor noştri, de asemenea, un om bun şi onest putea fi convins să facă lucruri îngrozitoare. Ceea ce ni se cerea acum ne punea aceeaşi problemă.

A doua zi m-am trezit descumpănit, cu un fel de ură tristă în cap. M-am dus să-l văd pe Kehrig şi am închis uşa biroului. „Aş dori să vă vorbesc, Herr Sturmbannfuhrer." „Despre ce, Obersturmfuhrer? „Despre *Fuhrervemichtungsbefehl. „* îşi înălţă capul său de pasăre şi mă fixă prin ochelarii cu montură fină. „Nu-i nimic de discutat, Obersturmfuhrer. Oricum, eu plec." îmi făcu semn şi m-am aşezat. „Plecaţi? Cum asta?" „Am rezolvat problema cu Brigadefuhrerul Streckenbach prin intermediul unui prieten. Mă întorc la Berlin." „Când?" „în curând. Peste câteva zile." „Iar înlocuitorul dumneavoastră?" Ridică din umeri. „Va veni, când va veni. Între timp, dumneavoastră veţi conduce pe aici. Mă fixă din nou: Dacă vreţi să plecaţi şi dumneavoastră, ştiţi, se poate aranja. Pot să merg la Streckenbach, la Berlin, dacă doriţi." „Mulţumesc, Herr Sturmbannfâihrer. Dar eu rămân." „Ca să faceţi ce? întrebă el cu glas iritat. Ca să sfârşiţi ca Hăfner sau ca Hans? Ca să vă bălăciţi în mocirla asta?" „Şi dumneavoastră aţi rămas până acum", am zis eu încet. El râse sec. „Mi-am cerut transferul încă de la începutul lui iulie. La Luţk. Dar ştiţi cum

este, e nevoie de ceva timp.” „Aş fi dezolat să vă văd plecând, Herr Sturmbannfâihrer.” „Eu nu. Ceea ce vor să facă este o nebunie. Nu sunt singurul care crede asta. Schulz, de la Kommando 5, a leşinat când a auzit de *Führerbefehl.* A cerut să plece imediat, iar Obergruppenfuhrerul şi-a dat acordul.” „Poate că aveţi dreptate. Dar dacă dumneavoastră plecaţi, dacă Oberfuhrerul Schulz pleacă, dacă toţi oamenii onorabili pleacă, nu vor mai rămâne aici decât măcelarii, scursura. Nu se poate accepta aşa ceva.” Făcu o grimasă de dezgust. „Pentru că socotiţi că rămânând veţi schimba ceva? Dumneavoastră! Clătină din cap. Nu, doctore, ascultaţi-mi sfatul, plecaţi. Lăsaţi măcelarii să se ocupe de măcelărie.” „Mulţumesc, Herr Sturmbannfuhrer.” I-am strâns mâna şi am ieşit. M-am îndreptat spre Gruppenstab şi l-am căutat pe Thomas. „Kehrig este o muiere, zise el pe un ton tranşant când i-am relatat discuţia avută. Şi Schulz. Pe Schulz l-am luat la ochi de ceva vreme. La Lemberg a dat drumul unor condamnaţi, fără permisiune. Cu atât mai bine dacă pleacă, nu avem nevoie de asemenea ţipi. Se uită la mine visător. Bineînţeles că este ceva atroce ceea ce ni se cere. Dar ai să vezi, o vom scoate la capăt. Deveni apoi complet serios. Nu cred că este soluţia cea bună. Este un răspuns improvizat în grabă, din cauza războiului. Trebuie să câştigăm repede acest război; după aceea, vom putea discuta mai calm, pentru a lua hotărâri planificate. Se vor putea auzi şi păreri mai nuanţate. Cu războiul, e imposibil.” „Crezi că va mai dura mult timp? Ar trebui să fim la Moscova peste cinci săptămâni. Dar au trecut deja două luni şi nu am cucerit încă nici Kievul, nici Leningradul.” „Greu de spus. Este evident că li s-a subestimat potenţialul industrial. De fiecare dată când credem că rezervele li s-au terminat, ei trimit divizii proaspete. Dar în curând trebuie să dea de capăt. Şi apoi, hotărârea Fuhrerului de a ni-l trimite pe Guderian va debloca repede frontul aici. Cât despre Centru, de la începutul lunii au făcut patru sute de mii de prizonieri. Iar la Uman suntem pe cale să încercuim două armate.”

M-am întors la Kommando. La popotă era doar Iakov, micul

evreu al lui Bohr, care cânta la pian. M-am aşezat pe o bancă să-l ascult. Cânta Mozart, andantele unei sonate, iar asta mă apăsa pe suflet, adâncindu-mi tristeţea. Când termină, l-am întrebat: „Iakov, ştii Rameau? Couperin?" „Nu, Herr Offizier. Ce este?" „Muzică franţuzească. Ar trebui să înveţi. Am să încerc să-ţi găsesc partiturile." „E frumos? „Poate că este ce poate fi mai frumos." „Mai frumos decât Bach?" Am dat atenţie întrebării. „Aproape la fel de frumos ca Bach", am recunoscut eu. Acest Iakov trebuie să fi avut vreo doisprezece ani. Ar fi putut cânta în orice sală de concert din Europa. Venea din regiunea Cernăuţi şi crescuse într-o familie germanofonă. Odată cu ocuparea Bucovinei, în 1940, s-a trezit în URSS, tatăl îi fusese deportat de sovietici, iar mama sa murise în unul dintre bombardamentele noastre. Era un băiat într-adevăr frumos. Avea o faţă lungă şi îngustă, buze frumoase, părul negru cu bucle rebele, degete lungi cu vene albăstrii. Toată lumea îl îndrăgea, nici măcar Liibbe nu-i făcea zile fripte. „Herr Offizier, zise Iakov. Stătea cu ochii la pian. Pot să vă pun o întrebare?" „Desigur." „E-adevărat că îi veţi ucide pe toţi evreii?" Am tresărit. „Cine ţi-a spus asta?" „L-am auzit aseară pe Herr Bohr când vorbea cu ceilalţi ofiţeri. Vorbeau foarte tare." „Băuseră. N-ar fi trebuit să asculţi." Băiatul insista, cu ochii tot plecaţi: „Atunci o să mă ucideţi şi pe mine?" „Nu." Mâinile mă furnicau, mă străduiam să păstrez un ton normal, aproape vesel: „De ce să vrei ca să te ucidă cineva?" „Şi eu sunt evreu." „Nu-i grav. Tu lucrezi pentru noi. Acum eşti un Hiwi." începu să bată uşor într-o clapă, o notă acută. „Ruşii ne spuneau mereu că germanii sunt răi. Dar nu credeam. Eu vă iubesc." Nu am zis nimic. „Doriţi să cânt?" „Cântă." „Ce doriţi să cânt? „Cântă ce vrei."

Atmosfera din cadrul Kommandoului devenise una execrabilă. Ofiţerii erau nervoşi, ţipau din nimic. Callsen şi ceilalţi plecaseră la Teilkomman-dourile lor, fiecare îşi păstra părerea pentru sine, dar se vedea că noile sarcini îi apăsau. Kehrig plecă repede, aproape fără să-şi ia rămas-bun. Liibbe era adesea bolnav. De pe teren, Teilkommandofuhrerii trimiteau rapoarte extrem de negative cu privire la moralul

trupelor: existau căderi nervoase, oamenii plângeau; după opinia lui Sperath, mulţi sufereau de impotenţă. Existară câteva incidente cu cei de la Wehrmacht: în apropiere de Korosten, un Hauptscharfuhrer le forţase pe femeile evreice să se dezbrace şi le pusese să fugă în faţa unei mitraliere; făcuse fotografii, iar acestea fuseseră interceptate de AOK. La Belaia Ţerkov, Hăfner avu o confruntare cu un ofiţer de la statul-major al unei divizii, care intervenise pentru blocarea unei execuţii a orfanilor evrei; Blobel merse la faţa locului, iar problema ajunse până la von Reichenau, care confirmă execuţia şi îl mustră pe ofiţer. Lucrul însă stârni destulă vâlvă, şi, în plus, Hăfner refuză să pună execuţia pe umerii oamenilor săi, lăsând totul în seama askarilor. Alţi ofiţeri procedară în acelaşi fel, dar cum dificultăţile cu OUN-B continuau, această practică dădea naştere la rândul ei unor noi probleme. Ucrainenii, dezgustaţi, dezertau, sau chiar trădau. Alţii, dimpotrivă, executau fără a crâcni, însă îi furau pe evrei cu neruşinare, violau femeile înainte de a le ucide. Uneori trebuia să ne ucidem propriii soldaţi. Înlocuitorul lui Kehrig nu mai sosea, iar eu eram ocupat până peste cap. La sfârşitul lunii, Blobel m-a trimis la Korosten. „Republica Polesia", în nord-estul oraşului, ne era interzisă din ordinele Wehrmachtului, însă se găsea destul de muncă în regiune. Responsabilul era Kurt Hans. Nu-mi plăcea prea mult Hans. Era un om rău, lunatic. Nici el nu mă plăcea. Totuşi, trebuia să lucrăm împreună. Metodele se schimbaseră, fuseseră raţionalizate, sistematizate în funcţie de noile exigenţe. Cu toate acestea, schimbările nu uşurau întotdeauna munca oamenilor. Condamnaţii, de acum, trebuiau să se dezbrace înainte de execuţie, fiindcă se recuperau hainele pentru Serviciul de lamă şi trimise în ţară. La Jitomir, Blobel ne expusese noua practică a *Sardinenpackung* dezvoltată de Jeckeln, metoda „în sardine" pe care Callsen o cunoştea deja. Odată cu creşterea considerabilă a volumelor, în Galiţia, încă din iulie, Jeckeln considerase că gropile se umpleau prea repede; trupurile cădeau la întâmplare, se amestecau, se irosea mult spaţiu şi se pierdea prea mult timp cu săpatul. Acum,

condamnaţii dezbrăcaţi se culcau pe burtă în fundul gropii, iar câţiva trăgători le administrau un glonţ în ceafa. „întotdeauna am fost împotriva *Genickschuss*-ului, ne amintea Blobel, însă acum nu avem încotro." După fiecare rând de împuşcături, un ofiţer trebuia să inspecteze şi să se asigure că toţi condamnaţii muriseră, apoi erau acoperiţi cu un strat subţire de pământ, iar grupul următor venea şi se întindea peste ei, cu capul invers. După cinci, şase asemenea straturi, se astupa groapa. Teilkomman- dofuhrerii considerau că oamenii găseau acest lucru prea dificil, însă Blobel nu voia să asculte obiecţii. „în Kommandoul meu, vom face după cum spune Obergruppenfuhrerul." Oricum, pe Kurt Hans asta nu-l deranja prea tare; părea indiferent la toate cele. Am asistat împreună cu el la mai multe execuţii. Acum puteam distinge trei feluri de temperament printre colegii mei. Mai întâi erau cei care, chiar dacă încercau să o ascundă, ucideau cu voluptate. Am vorbit deja despre aceştia: nişte criminali care se descoperiseră pe sine graţie războiului. Apoi erau cei pe care lucrul acesta îi dezgusta şi care ucideau din datorie, depăşindu-şi repulsia, din dragoste pentru ordin. În fine, erau cei care îi considerau pe evrei nişte animale şi îi ucideau aşa cum un măcelar taie o vacă, sarcină îndeplinită bucuros sau posac, după starea în care se aflau sau în funcţie de dispoziţie. Kurt Hans aparţinea clar acestei ultime categorii; pentru el, singurul lucru care conta era precizia gestului, eficacitatea, randamentul. În fiecare seară, îşi trecea în revistă meticulos totalurile. Dar în privinţa mea? Eu nu mă identificam cu niciunul dintre aceste trei tipuri, dar nu ştiam să mai existe altul, iar dacă cineva m-ar fi împins puţin, mi-ar fi fost greu să articulez un răspuns de bună-cre- dinţă. Încă mai căutam acest răspuns. Se regăseau aici pasiunea mea pentru absolut, dar şi curiozitatea, după cum mi-am dat seama cu spaimă într-o zi. Aici, ca şi în atâtea alte ocazii din viaţa mea, eram curios, căutam să văd ce efect ar avea toate astea asupra mea. Mă observam în permanenţă. Era ca şi cum o cameră de luat vederi se găsea fixată deasupra mea, iar eu eram în acelaşi timp acel aparat, persoana care filma şi omul care studia

filmul. Faptul acesta mă dădea uneori peste cap, şi adeseori, noaptea, nu dormeam, mă uitam ţintă în tavan, iar obiectivul nu mă lăsa în pace. Însă răspunsul la întrebarea mea continua să-mi scape printre degete.

Cu femeile, dar mai ales cu copiii, treaba noastră devenea uneori foarte dificilă. Ni se întorcea stomacul pe dos. Bărbaţii se plângeau tot timpul, mai ales cei în vârstă, cei care aveau o familie. În faţa acestor oameni fără apărare, acestor mame care vedeau cum le sunt ucişi copiii fără puterea de a-i proteja, care nu puteau decât să moară împreună cu ei, soldaţii noştri sufereau un sentiment de neputinţă, simţindu-se şi ei fără de apărare. „Nu vreau decât să rămân integru11, îmi spuse într-o zi un tânăr Sturmmann de la Waffen-SS, iar această dorinţă o înţelegeam prea bine, însă nu-l puteam ajuta. Atitudinea evreilor nu ne uşura defel situaţia. Blobel trebui să trimită înapoi în Germania un Rottenfâihrer de treizeci de ani care vorbise cu un condamnat; evreul, care avea aceeaşi vârstă cu Rottenfuhrerul, ţinea în braţe un copil de vreo doi ani şi jumătate, iar soţia, alături de el, avea un bebeluş cu ochii albaştri; bărbatul îl privise pe Rottenfuhrer drept în ochi şi îi spusese calm, într-o germană fără accent: „Vă rog, mein Herr, împuşcaţi copiii curat". „Era de loc din Hamburg, avea să îi explice mai târziu Rottenfuhrerul lui Sperath, care ne istorisi totul mai apoi, aproape că era vecin cu mine, copiii lui aveau vârsta alor mei." Eu însumi începeam să mă clatin. În timpul unei execuţii, mă uitam la un băiat cum murea în tranşee. Trăgătorul trebuie să fi ezitat, iar glonţul intrase prea jos, în spate. Băiatul horcăia, cu ochii deschişi, tulburi, iar această scenă îngrozitoare se suprapunea peste o scenă din copilăria mea: mă jucam cu un prieten de-a cow- boy-ii şi indienii, cu pistoale de tablă. Era imediat după Marele Război. Tata se întorsese, iar eu trebuie să fi avut cinci, şase ani, cam de vârsta copilului din tranşee. Mă ascunsesem după un copac; când prietenul meu s-a apropiat, am sărit şi mi-am golit pistolul în burta lui, strigând: „Pac! Pac!" El dădu drumul la pistol, se prinse cu mâinile de burtă şi se prăbuşi răsucindu-se. I-am luat pistolul şi am vrut să i-l

dau: „Hai, ia-l. Hai să continuăm”. „Nu pot. Sunt un cadavru.” Am închis ochii, dinaintea mea copilul continua să icnească. După operaţiune, am vizitat *shtetl-u*\, acum gol, pustiu. Am intrat în izbe, nişte case joase de oameni săraci, având pe pereţi calendare sovietice şi imagini decupate de prin reviste, câteva obiecte religioase, mobilă grosolană. Astea aveau puţin de-a face cu *Intemazional- Finanzjudung.* Într-o casă am găsit pe foc un ceaun mare cu apă, fierbând. Pe jos erau oale cu apă rece şi o albie. Am închis uşa, m-am dezbrăcat şi m-am spălat cu această apă, folosind o bucăţică de săpun tare. Nu am pus multă apă rece. Apa ffigea, iar pielea mi s-a făcut stacojie. Apoi m-am îmbrăcat şi am ieşit. La intrarea în sat, casele ardeau deja. Întrebarea nu-mi dădea pace, am revenit mereu la ea, şi aşa s-a întâmplat că, altă dată, pe marginea gropii, o fetiţă de vreo patru ani se apropie încet şi mă luă de mână. Am încercat să scap, dar ea se agăţa. În faţa noastră erau ucişi evrei. *„Gde mama?”* am întrebat-o pe fetiţă în ucraineană. Ea arătă cu degetul spre tranşee. Am mângâiat-o pe păr. Am stat aşa amândoi preţ de câteva minute. Ameţeam, voiam să plâng. „Vino cu mine, nu-ţi fie teamă, i-am zis în germană, hai.” M-am îndreptat spre gura gropii. Ea rămase pe loc, încercând să mă reţină, apoi mă urmă. Am ridicat-o şi i-am dat-o unui Waffen-SS. „Fii blând cu ea”, i-a zis destul de prosteşte. Simţeam o mânie de om nebun, însă nu voiam să mă manifest nici faţă de copilă, nici faţă de soldat. Acesta coborî în groapă cu fetiţa în braţe, iar eu m-am întors brusc pe Călcâie, afundându-mă în pădure. Era O pădure mare şi luminoasă de pini, rară şi plină de o strălucire domoală. În spatele meu se auzeau salvele. Când eram mic, mă jucam în astfel de păduri, în jurul oraşului Kiel, Uâlde locuiam după război: nişte jocuri curioase. De ziua mea de naştere, tata îmi dăruise o cutie cu mai multe volume din cartea *Tarzan* a scriitorului american E.R. Burroughs, pe care le citeam şi reciteam cu nesaţ la masă, la toaletă, noaptea cu o lanternă, iar în pădure, asemenea eroului meu, mă dezbrăcăm la piele şi mă strecuram printre copaci, printre ferigile mari, îmi făceam culcuşuri din ace de pin uscate, bucurându-mă de micile înţepături pe piele, mă

ghemuiam după vreun tufiş sau vreun arbore căzut pe vreo ridicătură deasupra unui drum, pentru a-i pândi pe cei care veneau să se plimbe pe acolo, *ceilalţi,* oamenii. Nu erau jocuri cu adevărat erotice, eram prea tânăr pentru asta, cred că nici nu mi se scula încă, însă pentru mine întreaga pădure devenise un teren erogen, o piele întinsă la fel de sensibilă ca a mea, piele goală de copil înfrigurat. Mai târziu, ar trebui să adaug, aceste jocuri au luat o turnură încă şi mai ciudată, tot la Kiel, însă fără îndoială după plecarea tatălui. Cred că aveam cam nouă ani, cel mult zece. Gol, mă atârnam de gât de o creangă, cu cureaua, şi mă lăsam să spânzur cu toată greutatea, iar sângele, panicat, îmi umfla faţa, tâmplele îmi băteau să se spargă, aerul îmi şuiera în gâtlej, apoi mă redresam, îmi recăpătăm răsuflarea, după care o făceam din nou. Astfel de jocuri, o plăcere intensă, o libertate fără margini, iată ce însemnau înainte pădurile pentru mine. Acum pădurile mă speriau.

M-am întors la Jitomir. O agitaţie intensă domnea la Kommandostab. Bohr se afla la arest, iar Liibbe, la spital. Bohr îl atacase la popotă, în faţa celorlalţi ofiţeri, întâi cu scaunul, apoi cu cuţitul. A fost nevoie de şase inşi pentru a-l potoli, iar Strehlke, Verwaltungsfuhrerul, avea o tăietură la mână, nu prea adâncă, dar dureroasă. „A înnebunit41, îmi spuse el arătându-mi punctele de sutură. „Dar ce s-a întâmplat?" „Din cauza micuţului său evreu. Cel care cânta la pian." Iakov avusese un accident reparând o maşină cu Bauer. Cricul, pus greşit, cedase şi îi zdrobise mâna. Sperath îl examinase şi declarase că trebuia amputată. „Atunci nu mai serveşte la nimic", hotărâse Blobel, şi dăduse ordin să fie lichidat. „Vogt s-a ocupat de asta, zise Strehlke, care îmi spunea povestea. Bohr nu a zis nimic. Dar la cină Liibbe a început să-l sâcâie. Ştiţi cum este. «Gata cu pianul», zicea el cu glas tare. Atunci l-a atacat Bohr. Părerea mea este că Liibbe a primit ce a meritat, dar e păcat de Bohr: un ofiţer bun. Îşi distruge cariera pentru un evreu. Parcă de evrei ducem lipsă pe-aici." „Ce o să se întâmple cu Bohr?" „Depinde de raportul Standartenfuhrerului. În cel mai rău caz va merge la

închisoare. Altfel, va fi degradat şi trimis la Waffen-SS pentru ispăşire." L-am părăsit şi am urcat să mă închid în camera mea, cuprins de dezgust. Îl înţelegeam pe deplin pe Bohr; greşise, bineînţeles, dar îl înţelegeam. Liibbe nu trebuia să-şi bată joc, era ceva nedemn. Şi eu mă ataşasem un pic de micuţul Iakov. Îi scrisesem pe ascuns unui prieten de la Berlin să-mi trimită partituri de Rameau şi Couperin. Doream ca Iakov să le poată studia, să descopere *Chemarea păsărilor, Cele trei mâini, Baricadele misterioase* şi toate celelalte minunăţii. Acum, aceste partituri nu aveau să mai fie de folos nimănui. Eu nu cânt la pian. În noaptea aceea, am avut un vis ciudat. Mă ridicam şi mă îndreptam spre uşă, însă o femeie îmi bara trecerea. Avea părul alb şi purta ochelari. „Nu, mi-a spus ea. Nu poţi să ieşi. Stai jos şi scrie." M-am întors spre birou: un bărbat stătea pe scaunul meu şi îmi chinuia maşina de scris. „Scuzaţi-mă", am spus eu. Clapele scoteau sunete asurzitoare, iar bărbatul nu mă auzea. Timid, l-am atins pe umăr. El se întoarse şi clătină din cap. „Nu", spuse el, arătându-mi uşa. M-am dus la bibliotecă, dar şi aici era cineva care smulgea liniştit foile cărţilor, iar copertele le arunca într-un colţ. Bine, am zis, în cazul acesta am să dorm. O femeie tânără se culcase în patul meu, goală sub cearceafuri. Când mă văzu, mă trase spre ea, acoperindu-mi faţa cu sărutări, cuprinzându-mi picioarele cu ale sale şi încercând să-mi desfacă centura. Abia am reuşit să o îndepărtez, iar efortul m-a lăsat fără suflu. M-am gândit să mă arunc pe fereastră, dar aceasta era blocată, prinsă în vopsea. Din fericire, toaleta era liberă şi m-am închis repede acolo.

Wehrmachtul îşi reluase în sfârşit înaintarea şi ne pregătea noi sarcini. Guderian îşi desăvârşea pătrunderea, atacând din flanc armatele sovietice de la Kiev; acestea nu reacţionau, de parcă erau paralizate. Armata a 6-a se punea în mişcare, trecuserăm Niprul. Mai la sud, Armata a 17-a trecea şi ea Niprul. Era cald şi vreme uscată, iar trupele în mişcare ridicau coloane de praf cât casa. Când venea ploaia, soldaţii se bucurau, apoi blestemau noroiul. Nimeni nu avea timp să se spele, iar oamenii erau cenuşii de praf şi de noroi.

Regimentele avansau ca nişte mici corăbii izolate prin oceanul de porumb şi de grâu dat în pârg. Nu vedeau zile întregi pe nimeni, singurele veşti le veneau de la şoferii de la *Rollbahn* care urcau până la linia frontului.

De jur împrejurul lor, plat şi pustiu, se întindea pământul nemărginit: *E om să trăiască în astă câmpie?* cântă viteazul din poveştile ruseşti. Câteodată ne încrucişam cu câte una din aceste unităţi atunci când plecam în misiune. Ofiţerii ne invitau la masă, fericiţi să ne vadă. Pe 16 septembrie, Guderian făcu joncţiunea cu panzerele lui von Kleist în Loviţa, la o sută cincizeci de kilometri după Kiev, încercuind, după spusele Abwehrului, patru armate sovietice. La nord şi la sud, aviaţia şi infanteria începură să le zdrobească. Kievul ni se deschidea larg. La Jitomir, de la sfârşitul lui august, se încetase uciderea evreilor, iar supravieţuitorii fuseseră adunaţi într-un ghetou. Pe 17 septembrie, Blobel părăsea oraşul cu ofiţerii săi, două unităţi din Regimentul de poliţie Sud şi askarii noştri, lăsând în urmă doar ordonanţele, bucătăria şi atelierele pentru repararea vehiculelor. Kommandostabul trebuia să se instaleze cât mai repede posibil la Kiev. Dar a doua zi Blobel îşi schimbă hotărârea sau primi un contraordin. Se întoarse la Jitomir pentru a lichida ghetoul. „Atitudinea lor insolentă nu s-a schimbat, în pofida tuturor avertismentelor noastre şi a măsurilor speciale. Nu-i putem lăsa în spatele nostru.” A format un Vorkommando sub conducerea lui Häfner şi a lui Janssen pentru a intra în Kiev cu Armata a 6-a. M-am oferit voluntar, iar Blobel fu de acord.

În noaptea aceea Vorkommandoul se încartirui într-un sătuc pustiu din apropierea oraşului. Afară, croncănitul obsedant al ciorilor te făcea să te gândeşti la strigătele unor sugari. În timp ce mă culcam pe o rogojină într-o izbă pe care o împărţeam cu ceilalţi ofiţeri, o pasăre mică, probabil o vrabie, intră în cameră, izbindu-se de pereţi şi de ferestrele închise. Pe jumătate epuizată, rămase culcată câteva secunde, fără suflu, cu aripile întinse, apoi se dezlănţui din nou, într-o scurtă şi inutilă frenezie. Trebuie să fi fost pe moarte. Ceilalţi dormeau sau nu reacţionau. Am reuşit, într-un târziu, să o

prind sub o cască şi i-am dat drumul afară. Se mistui în noapte ca şi cum s-ar fi trezit dintr-un coşmar. Zorile ne găsiră deja pe drum. Acum războiul se afla drept în faţa noastră şi înaintam foarte încet. Pe marginea drumului zăceau risipiţi morţii neadormiţi, cu ochii deschişi, goi. Verigheta unui soldat german sclipea în soarele dimineţii, faţa îi era roşie, umflată, muşte îi acopereau gura şi ochii. Caii sfârtecaţi se amestecau cu oamenii; unii, răniţi de gloanţe sau de schije, mureau, nechezau, se zbăteau, se rostogoleau furioşi peste celelalte hoituri sau peste trupurile călăreţilor. În apropiere de un pod improvizat, în faţa noastră, curentul apei ducea trei soldaţi, iar de pe mal privirăm îndelung uniformele ude, feţele palide ale înecaţilor care se îndepărtau încet. Prin satele pustii, părăsite de locuitori, vacile cu ugerele umflate mugeau de durere, gâştele, înnebunite, gâgâiau în micile grădini ale caselor, printre iepuri, găini şi câini condamnaţi să moară de foame în lanţ. Uşile erau deschise, oamenii, cuprinşi de panică, îşi abandonaseră cărţile, reproducerile după diverse tablouri, radioul, plăpumile. Apoi veneau cartierele mărginaşe ale Kievului, răvăşite de distrugeri, după care, centrul, aproape intact. De-a lungul bulevardului Şevcenko, sub soarele frumos de toamnă, teii bogaţi şi castanii căpătau tonuri gălbui. Pe Kreşciatik, strada mare principală, trebuia să te strecori printre baricade şi crucile antitanc, pe care soldaţii germani osteniţi se chinuiau să le îndepărteze. Häfner făcu legătura cu cartierul general al Corpului XXIX de Armată, de unde am fost dirijaţi către sediul NKVD-ului, aflat pe un deal, deasupra străzii Kreşciatic, dominând centrul. Fusese un palat frumos de la începutul secolului al XlX-lea, cu o faţadă lungă galbenă, ornată cu muluri şi coloane înalte vopsite în alb flancând poarta principală, sub un fronton triunghiular. Fusese însă bombardat, apoi, pentru a pune capăt, incendiat de NKVD. În opinia informatorilor noştri el servea odinioară drept pension pentru fetele sărace, în 1918 se instalaseră aici *instituţiile sovietice.* De atunci, reputaţia sa sinistră stârnea groază. În grădină, erau împuşcaţi oameni, în spatele celui de-al doilea *korpus.* Häfner trimise un detaşament să prindă nişte

evrei ca să cureţe şi să repare ceea ce se putea. Ne-am instalat birourile şi materialul pe unde s-a putut. Unii începeau deja să muncească. Am coborât la cartierul general pentru a cere genişti. Clădirea trebuia controlată, ca să fim siguri că nu era minată. Mi se promise pentru a doua zi. La palatul fecioarelor, soseau primii evrei sub escortă şi începeau să cureţe. Häfner confis- case de asemenea saltele şi plăpumi, ca să nu dormim pe jos. A doua zi dimineaţă, într-o sâmbătă, nici nu avusesem timp să merg să mă interesez de genişti, că o explozie puternică se produse în centru, spulberând cele câteva geamuri ce ne mai rămăseseră. Imediat se răspândi vestea că sărise în aer citadela Novo-Pecerskaia, ucigând, între alţii, pe comandantul diviziei de artilerie şi pe şeful său de stat-major. Toată lumea vorbea de sabotaj, de detonatoare cu întârziere. Wehrmachtul adopta o poziţie prudentă şi nu înlătura posibilitatea unui accident cauzat de muniţiile stocate în mod necorespunzător. Häfner şi Janssen începură să aresteze evrei, în timp ce eu încercam să recrutez informatori ucraineni. Era greu. Nu ştiam nimic despre ei.

Oamenii care se prezentau puteau la fel de uşor să fie agenţi ruşi. Evreii arestaţi fură închişi într-un cinematograf de pe Kreşciatik. Eu comparam în grabă informaţiile care veneau din toate părţile. Totul părea să indice că sovieticii minaseră cu spirit de răspundere oraşul. Genistii noştri încă nu soseau. În fine, după un protest viguros, ni se trimiseră trei specializaţi. Aceştia plecară după două ore, fără să fi găsit ceva. Noaptea, neliniştea se prelungea în somn şi îmi strica visele: eram cuprins de o puternică dorinţă de defecaţie şi alergam la toaletă, rahatul ţâşnea lichid şi vâscos, un val continuu care umplea repede cuva, se ridica, iar eu îi dădeam înainte, rahatul îmi atingea fundul, îmi acoperea fesele şi scrotul, anusul meu continua să verse. Mă întrebam febril cum să curăţ tot acest rahat, dar nu-l puteam opri, gustul său acru, greţos, sufocant îmi umplea gura, mă tăcea să vomit. M-am trezit sufocat, cu gura uscată, cleioasă şi amară. Se lumina de ziuă, iar eu am urcat pe faleză pentru a privi răsăritul soarelui pe fluviu, podurile dislocate, oraşul şi câmpia de dincolo.

Niprul se întindea la picioarele mele lat, domol, cu apele acoperite de vârtejuri de spumă verde. În mijloc, sub podul dinamitat al căii ferate, se răsfirau câteva insuliţe înconjurate de stufăriş şi de nuferi, alături de câteva bărci de pescuit părăsite. O barjă a Wehrmachtului traversa apa. Mai sus, de partea cealaltă, un vapor sfârşea ruginind pe plajă, pe jumătate eşuat, culcat pe o coastă. Copacii ascundeau *Iavra* şi nu vedeam decât tumul aurit al clopotniţei, care reflecta stins lumina arămie a soarelui înălţându-se pe cer. M-am întors la palat: duminică sau nu, eram copleşiţi de muncă. În plus, sosea Vorkommandoul de la Gruppenstab. Se prezentară pe la mijlocul dimineţii, conduşi de Obersturmfuhrerul dr. Krieger, Leiterul V; împreună cu el se aflau Obersturmfuhrerul Breun, un anume Braun şi Hauptmannul der Schutzpolizei Krumme, care comanda grupul nostru Orpo. Thomas rămăsese la Jitomir şi urma să sosească peste câteva zile cu dr. Rasch. Krieger şi colegii săi ocupară o altă aripă a palatului, unde făcusem puţină ordine. Evreii noştri munceau pe brânci. Noaptea îi ţinurăm într-o pivniţă, în apropierea celulelor NKVD-ului. Blobel ne făcu o vizită după prânz şi ne felicită pentru progrese, apoi plecă la Jitomir. Nu se gândea să rămână acolo, fiindcă oraşul era *judenrein.* Kommandoul golise ghetoul în ziua în care ajunsesem noi la Kiev şi îi lichidase pe cei trei mii o sută patruzeci şi cinci de evrei rămaşi. O cifră în plus pentru rapoartele noastre. În curând vor fi altele. Cine, mă întrebam eu, îi va plânge pe toţi aceşti evrei ucişi, pe toţi acei copii evrei îngropaţi cu ochii deschişi sub roditorul pământ al Ucrainei, dacă le sunt ucise şi mamele, şi surorile? Dacă i-am ucide pe toţi, nu ar mai rămâne nimeni ca să-i plângă, şi poate că tocmai aceasta era ideea. Munca mea progresa: mi se trimiseseră melnikişti de încredere, aceştia îmi triaseră informatorii, ba chiar identificaseră trei bolşevici, dintre care o femeie, aceştia fiind ucişi pe loc. Graţie lor, eu îmi recrutam *dvomi- ki,* tipul acela de portari de bloc sovietici care înainte îi informau pe cei de la NKVD şi nu ezitau, în schimbul unor mici privilegii sau pentru bani, să facă acelaşi lucru pentru noi. În scurt timp aceştia ne denunţară nişte

ofiţeri ai Armatei Roşii deghizaţi în civil, comisari, banderişti, intelectuali evrei, pe care îi transferam lui Häfher sau lui Janssen după un interogatoriu rapid. Cei doi continuau să umple cu evrei arestaţi *Goskino 5*. După explozia de la citadelă, oraşul era calm, Wehrmachtul se organiza, aprovizionarea se îmbunătăţea. Însă percheziţiile fuseseră făcute puţin cam în grabă. Miercuri dimineaţă, aşadar pe 24, o nouă explozie zdruncină Feldkommandantura instalată în hotelul Continental, la intersecţia dintre Kreşciatik şi Proreznaia. Am coborât să văd. Strada forfotea de gură-cască şi de soldaţi fără treabă care priveau clădirea arzând. Nişte Feldgendarmi începeau să regrupeze civilii pentru a-i pune la curăţat resturile; unii ofiţeri evacuau aripa rămasă intactă a hotelului, ducând valize, cuverturi, patefoane. Sticla scrâşnea sub paşi. Pe o rază de câteva străzi în jur geamurile se spărseseră sub forţa suflului. Trebuie să fi fost ucişi mulţi ofiţeri, dar nimeni nu ştia exact numărul. Deodată răsună încă o bubuitură, mai jos, spre Piaţa Tolstoi, apoi o altă bombă de calibru mare explodă într-un imobil din faţa hotelului, aruncând peste noi moloz şi un nor de praf. Oamenii, cuprinşi de panică, alergau în dreapta şi în stânga, mamele îşi strigau copiii, motocicliştii germani goneau pe Kreşciatik printre obstacolele antitanc, trăgând la întâmplare rafale de pistol automat. Un fum negru învăluia repede strada, se declanşaseră mai multe incendii. Mă sufocam. Nişte ofiţeri ai Wehrmachtului dădeau ordine contradictorii; nimeni nu părea să ştie cine comandă. Strada Kreşciatik era acum blocată de dărâmături şi de vehicule răsturnate, firele electrice de la troleibuze, rupte, atârnau pe şosea. La doi metri de mine rezervorul unui Opel explodă, iar maşina luă foc. M-am întors la palat. De sus, toată strada părea să ardă, şi se mai auzeau încă explozii. Blobel tocmai se întorsese şi i-am raportat situaţia. Häfher, sosit şi el, îi explica la rândul sau că majoritatea evreilor ţinuţi în cinematograf, aproape de hotelul Continental, fugiseră în toată acea zăpăceală. Blobel ordonă să fie găsiţi, iar eu i-am sugerat că poate ar fi mat urgent să se fâcâ o nouă verificare de la un capăt la altul al sediului unde

eram încartiruiţi. Atunci Janssen îi împărţi pe cei de la Orpo şi de la Waffen-SS în grupuri mici de câte trei şi îi trimise la toate intrările, cu ordinul să dărâme orice uşă încuiată, şi mai ales să cerceteze pivniţele şi podurile. În mai puţin de o oră, unul dintre oameni descoperi explozibili la subsol. Un Scharfuhrer de la Waffen-SS, care făcuse studiile la geniu militar, se duse să vadă. Era vorba despre vreo şaizeci de sticle umplute cu benzină, ceea ce finlandezii numeau „cocteiluri Molotov" de pe vremea Războiului de lamă, pare-se stocate acolo, dar nu se ştie niciodată. Era nevoie să vină un expert. Se stârni panică. Janssen striga şi-i lovea cu cravaşa pe *Arbeitsjuden*-ii noştri; Häfner, abordând veşnicul său aer de om eficient, împărţea ordine inutile ca să-şi dea importanţă. Blobel avu o discuţie rapidă cu dr. Krieger şi ordonă evacuarea clădirii. Nu se prevăzuse nicio poziţie de repliere, şi nimeni nu ştia unde să meargă. În timp ce se încărcau în grabă vehiculele, am făcut o legătură rapidă cu cartierul general al corpului de armată, însă ofiţerii erau ocupaţi până peste cap şi mi se transmise să mă descurc. Am revenit la palat printre incendii şi într-o confuzie generală. Pompieri de la Wehrmacht încercau să deruleze furtunurile de incendiu, însă flăcările câştigau teren. M-am gândit atunci la stadionul Dinamo; era departe de incendii, aproape de *lavra,* pe înălţimile Pecersk, şi erau puţine şanse ca Armata Roşie să-şi fi dat osteneala să-l mineze. Blobel îmi aprobă ideea şi îndreptă toate maşinile şi camioanele încărcate într-acolo. Ofiţerii se instalară în birourile abandonate şi în vestiarele care încă mai puţeau a sudoare şi a dezinfectant, în timp ce soldaţii ocupau tribunele, iar evreii, aduşi sub pază straşnică, erau puşi să stea pe gazon. În timp ce ne descărcăm şi aranjam dosarele, cutiile şi maşinile de scris, iar specialiştii desfăşurau materialul de comunicaţii, Blobel se duse la rândul său la corpul de armată. La întoarcere, ne ordonă să demontăm totul şi să punem lucrurile în ordine: Wehrmachtul ne atribuia încartiruire într-o fostă reşedinţă a ţarului, puţin mai jos. Trebui să încărcăm din nou totul, pierzându-ne astfel întreaga zi cu aceste schimbări. Numai von Radetzky părea fericit de vânzoleală: *„Krieg ist*

Krieg und Schnaps ist Schnaps”, le zicea cu nasul pe sus celor care se plângeau. Seara, am putut în sfârşit să mă întâlnesc pentru informaţii cu colaboratorii mei melnikişti: era vorba de a afla cât se poate de multe despre planul Roşiilor.

În mod evident, exploziile erau coordonate, trebuiau arestaţi sabotorii şi identificat capul lor. Abwehrul dispunea de informaţii despre un anume Friedmann, un agent NKVD reputat, cap al unei reţele de spionaj şi de sabotaj puse la cale înainte de retragerea Armatei Roşii; cei care cercetau zona susţineau că era vorba doar despre mine plasate dinainte, având detonatoare cu întârziere. Centrul devenise un infern. Avuseseră loc noi explozii, incendiile făceau acum ravagii pe toată strada Kreşciatik, din Piaţa Duttlăl până în Piaţa Tolstoi. Cocteiluri Molotov, lăsate prin poduri, se spărgeau sub efectul căldurii, benzina se scurgea pe scările imobilelor şi îşi aducea contribuţia la conflagraţiile care, treptat, se propagau la străzile paralele, strada Puşkin pe de o parte, apoi Mering, strada Karl Marx, strada Engels, şi până în strada Revoluţiei din Octombrie, lângă palatul nostru. Cele două ŢUM-uri, marile magazine, fuseseră luate cu asalt de populaţia înnebunită. Feldgendarmeria aresta mulţi indivizi care prădau şi voia să ni-i dea nouă, alţii muriseră în flăcări. Toată populaţia din centrul oraşului fugea, cocoşată sub baloturile mari şi împingând landouri încărcate cu radiouri, covoare, lucruri de bucătărie, în timp ce copilaşii ţipau în braţele mamelor. Numeroşi soldaţi germani se amestecaseră printre ei, alergând bezmetic, fără niciun ordin. Din timp în timp câte un acoperiş se prăbuşea în interiorul câte unui imobil, într-un vacarm imens de grinzi sfărâmate. În unele locuri nu puteam respira decât ţinând o batistă umedă la gură, tuşeam convulsiv, scuipând o flegmă groasă.

A doua zi dimineaţă sosi Gruppenstabul, cu grosul Kommandoului nostru condus de Kuno Callsen. Cei de la geniu ne inspectaseră în sfârşit palatul şi scoseseră lăzile cu sticlele explozive, iar noi am putut să revenim la clădirea noastră la timp ca să-i întâmpinăm. Sosea şi un Vorkommando al HSSPF şi ocupa rezidenţa ţarului pe care tocmai o

părăsiserăm, aducând cu ei două batalioane de Orpo, ceea ce însemna întăriri considerabile. Wehrmachtul începea să dinamiteze clădirile din centru pentru a stăpâni incendiile. Se găsiseră patru tone de explozibili la Muzeul Lenin, gata să fie detonate, dar geniştii reuşiră să le dezamorseze şi le stocau în faţa intrării. Noul Kommandant al oraşului, general-maiorul Kurt Eberhard, ţinea întruniri aproape permanente la care trebuiau să asiste reprezentanţi ai grupului şi ai Kommandoului. Cum Kehrig încă tot nu fusese înlocuit, eram în fapt Leiter III *ad interim* al Kommandoului, iar Blobel îmi cerea adeseori să-l însoţesc sau mă delega în locul său atunci când era prea ocupat.

Gruppenstabul ţinea conferinţe din oră în oră cu oamenii de la HSSPF, iar Jeckeln era aşteptat să sosească seara sau a doua zi. Dimineaţa, Wehrmachtul încă se mai gândea la sabotori civili şi ne ceruseră să-i ajutăm să-i găsească şi să-i reprime, apoi, în decursul zilei, Abwehrul descoperi un plan de demolare aparţinând Armatei Roşii, detaliind aproape şaizeci de obiective pregătite pentru distrugere înainte de plecare. Fură trimişi ingineri în inspecţie, iar informaţia părea să se confirme. Peste patruzeci de obiective aşteptau încă să sară în aer, echipate în unele situaţii cu detonatoare fără fir, comandate de la distanţă. Geniştii îşi făceau treaba cu frenezie, cât mai repede posibil. Wehrmachtul voia să ia măsuri radicale; la grup se vorbea de asemenea despre măsuri.

Vineri, *Sicherheitspolizei* îşi începu acţiunile. Cu ajutorul informaţiilor pe care le adunam, au fost arestaţi o mie şase sute de evrei şi comunişti. Vogt organizase şapte comandouri pentru interogatorii, în Dulaguri, lagărul pentru evrei şi lagărul pentru civili, cât şi în oraş, pentru a filtra masele de prizonieri şi a depista elementele periculoase. Am făcut o informare la una dintre întâlnirile cu Eberhard; acesta clătină din cap, armata nu mai voia. Sabotajele continuau. Un tânăr evreu încercase să taie una dintre conductele plasate în Nipru de către pompieri pentru a-şi alimenta robinetele de incendiu. Sonderkommandoul îl împuşcă împreună cu o bandă de ţigani prinşi la furat într-un cartier mai mărginaş, aproape de

biserica ortodoxă. Din ordinul lui Blobel, una dintre secţiile noastre îi lichidă pe bolnavii mintali din spitalul Pavlov, de teamă să nu fugă şi să contribuie la dezordine. Jeckeln era acolo. După-amiază a prezidat o mare reuniune la Ortskommandatur, la care asistau generalul Eberhard şi ofiţeri de stat-major ai Armatei a 6-a, ofiţeri din grup, printre care dr. Rasch, şi ofiţeri din Sonderkommando. Rasch nu prea era în apele sale: nu vorbea, bătea în masă cu un stilou, privirea cam goală se plimba distrată pe feţele din jurul său. În schimb, Jeckeln deborda de energie. Ţinu un mic discurs despre sabotaje, pericol ocazionat de masele de evrei din oraş, şi despre necesitatea de a fi recurs la măsuri de retorsiune, dar şi de prevenire, dintre cele mai energice. Sturmbannfuhrerul Hennicke, Leiter III la Einsatzgruppe, făcu o prezentare statistică: după datele sale reieşea că în Kiev trebuiau acum să locuiască aproximativ o sută cincizeci de mii de evrei, rezidenţi permanenţi sau refugiaţi din vestul Ucrainei. Jeckeln propuse, într-o primă fază, să fie împuşcaţi cincizeci de mii; Eberhard aprobă cu căldură şi promise sprijinul logistic al Armatei a 6-a. Jeckeln se întoarse spre noi. „Meine Herren, declară el, vă dau douăzeci şi patru de ore ca să-mi pregătiţi un plan." Blobel sări: „Herr Obergruppenfuhrer, se Ya face!" Rasch luă cuvântul pentru prima dată: „Puteţi conta pe Standartenfuhrerul Blobel". Tonul său conţinea o ironie destul de evidentă, însă Blobel o luă ca pe un compliment. „Absolut, absolut." „Trebuie dată o lovitură puternică11, fu concluzia trasă de Eberhard, punând punct şedinţei.

Eu lucram deja zi şi noapte, dormeam două ore când apucam, însă la drept vorbind nu am contribuit cu adevărat la planificare: ofiţerii de la Teilkommando, care încă nu prea aveau mult de lucru (erau împuşcaţi *poli- truki* demascaţi de interogatorii lui Vogt şi câţiva suspecţi adunaţi la nimereală, nimic mai mult), îşi asumară această sarcină. Întrunirile cu Armata a 6-a şi cu HSSPF fură reluate a doua zi. Sonderkommandoul propunea un loc: la vest de oraş, în cartierul Şiret, aproape de cimitirul evreiesc, totuşi în afara zonelor locuite, se aflau câteva râpe care ar fi foarte bune.

„Mai este şi o gară de mărfuri, adăugă Blobel. Asta i-ar face pe evrei să creadă că sunt trimişi să se reinstaleze în altă parte.” Wehrmachtul trimise topografii să ia relevee: pe baza raportului lor, Jeckeln şi Blobel se hotărâră asupra râpei numite a Bunicii sau a Bătrânei, în fundul căreia curgea un pârâu. Blobel îi convocă pe toţi ofiţerii. „Evreii ce urmează a fi executaţi sunt nişte asocia- li, fără valoare, intolerabili pentru Germania. Îi vom include şi pe pacienţii de la aziluri, pe ţigani şi orice gură de hrănit inutilă. Vom începe însă cu evreii.” Fură studiate cu atenţie hărţile, trebuiau poziţionate cordoanele, prevăzute drumurile de acces şi planificate transporturile. O reducere a numărului de camioane şi a distanţei ar permite economisirea benzinei. Era de asemenea necesar să ne gândim la muniţii şi la hrănirea trupelor: totul trebuia calculat. Pentru aceasta era de asemenea necesar să se stabilească metoda de execuţie. Blobel optă în cele din urmă pentru varianta *Sardinenpackung.* Ca trăgători şi escorte pentru grupurile de condamnaţi, Jeckeln insista să se utilizeze cele două batalioane ale sale de Orpo, ceea ce îl enerva vizibil pe Blobel. Mai erau şi cei de la Waffen-SS ai lui Grafhorst şi cei de la Orpo ai Hauptmannului Krumme. Pentru cordoane, Armata a 6-a punea la dispoziţia noastră mai multe companii, furnizând şi camioanele. Häfner puse la punct un loc de triere a obiectelor de valoare, între cimitirul Lukianovskoe şi cimitirul evreiesc, la o sută cincizeci de metri de râpă. Eberhard ţinea să se recupereze cheile de la apartamente, etichetate, întru- cât incendiile aruncaseră în stradă douăzeci şi cinci de mii de civili, iar Wehrmachtul voia să-i reinstaleze cât mai repede posibil. Armata a 6-a ne livră o sută de mii de cartuşe şi tipări afişele în germană, rusă şi ucraineană, pe hârtie proastă cenuşie, de ambalaj. Când nu era adâncit în studiul hărţilor, Blobel se dădea peste cap şi găsea timp şi pentru alte activităţi. După-amiază, asistat de cei de la geniu, dinamită Catedrala Adormirii, o superbă bisericuţă ortodoxă din secolul al Xl-lea situată în mijlocul *lavrei.* „Trebuie ca şi ucrainenii să plătească un pic”, avea să ne explice el mai târziu satisfăcut. Am discutat în trecere cu Vogt despre asta,

fiindcă nu înţelegeam deloc sensul acţiunii. După părerea sa, cu siguranţă nu era vorba despre o iniţiativă a lui Blobel, dar nu avea idee despre cine ar fi putut autoriza sau ordona aşa ceva. „Cu siguranţă Obergruppenfuhrerul. Pare a fi mai degrabă stilul său." În orice caz, nu era dr. Rasch, pe care aproape că nu-l mai vedeam. Când m-am întâlnit cu Thomas pe un culoar l-am întrebat pe furiş: „Ce se întâmplă cu Brigadefuhrerul? Nu prea pare să fie în regulă." „S-a certat cu Jeckeln. Şi cu Koch." Hans Koch, Gauleiterul Prusiei de Răsărit, fusese numit Reichskommissar al Ucrainei cu o lună mai devreme. „De la ce?" l-am întrebat. „Am să-ţi povestesc mai târziu. Oricum, nu mai are mult. Ia spune, chestia cu evreii din Nipru e de la voi?" Cu o seară înainte, toţi evreii care merseseră la sinagogă pentru sabat dispăruseră. Li se găsiseră trupurile plutind pe râu. „S-a plâns armata, continuă el. Spun că acţiuni precum aceasta neliniştesc populaţia civilă. Nu-i *gemiitlich. „* „Dar ce se pregăteşte este *gemiitlich?* Cred că populaţia civilă va avea în curând de ce să se neliniştească." „Nu-i acelaşi lucru. Dimpotrivă, vor fi încântaţi să fie debarasaţi de toţi evreii lor." Am ridicat din umeri. „Nu, nu suntem noi. Din câte ştiu. Suntem cam ocupaţi acum, avem altceva de făcut. Şi apoi, nu prea ţine de metodele noastre."

Duminică fură lipite afişe în tot oraşul. Evreii erau invitaţi să se adune a doua zi dimineaţa în faţa cimitirului lor, pe Melnikova, fiecare cu cincizeci de kilograme de bagaje, pentru a fi reinstalaţi drept colonişti în diverse regiuni ale Ucrainei. Aveam îndoieli în privinţa reuşitei acestei manevre: nu mai eram la Luţk, şi ştiam că unele zvonuri privind soarta care îi aştepta pe evrei trecuseră dincolo de linia frontului. Cu cât înaintam mai spre Est, cu atât găseam mai puţini. Acum fugeau din faţa noastră odată cu Armata Roşie, în timp ce, la început, ne aşteptau cu încredere. Pe de altă parte, după cum îmi spuse Hennicke, bolşevicii păstrau o tăcere deplină în privinţa execuţiilor noastre. În emisiunile lor radio ne acuzau de atrocităţi monstruoase, exagerate, dar fără a îi menţiona vreodată pe evrei. Probabil, după părerea experţilor noştri, se temeau să zdruncine *unitatea sfântă a poporului sovietic.* Ştiam, prin informatorii noştri, că mulţi evrei se vedeau desemnaţi pentru evacuări în spatele liniilor, dar păreau a fi selecţionaţi după aceleaşi criterii ca ucrainenii şi ruşii, ca ingineri, medici, membri de partid, muncitori specializaţi. Majoritatea evreilor care fugeau plecau cu mijloace proprii. „E greu de înţeles, adăugă Hetiflicke. Dacă într-adevăr evreii domină în Partidul Comunist, ar trebui să facă mai multe eforturi pentru a-şi salva oamenii.” „Sunt şmecheri, sugeră dr. Von Scheven, un alt ofiţer al grupului. Nu vor să se expună propagandei noastre favorizându-i prea deschis pe ai lor. Stalin trebuie să conteze şi pe naţionalismul Rusiei Mari. Pentru a păstra puterea, îşi sacrifică rudele mai sărace.” „Fără îndoială că aveţi dreptate”, aprobă Hennicke. Zâmbeam în sinea mea, dar cu amărăciune: la fel ca în Evul Mediu, raţionam prin silogisme, care se probau unele pe altele. Iar aceste dovezi ne duceau pe un drum fără întoarcere.

Grosse Aktion debută luni, 29 septembrie, în dimineaţa de Yom Kippur, Ziua Ispăşirii la evrei. Blobel ne anunţase în ajun: „Vor ispăşi, vor ispăşi”. Rămăsesem în biroul meu, la palat, să scriu un raport. Callsen apăru în prag. „Nu veniţi? Doar ştiţi că Brigadefuhrerul a ordonat ca toţi ofiţerii să fie

prezenţi.” „Ştiu. Termin asta şi vin.” „Cum doriţi.” Dispăru, iar eu mi-am continuat munca. O oră mai târziu m-am ridicat de la masă, mi-am luat chipiul, mănuşile şi m-am dus să-mi caut şoferul. Afară era frig. M-am gândit să mă întorc să-mi iau un pulover, apoi am renunţat. Cerul era acoperit, toamna înainta, în curând avea să vină iama. Am trecut printre minele încă fume- gânde de pe Kreşciatik şi am urcat pe bulevardul Şevcenko. Evreii mergeau spre vest în coloane lungi, în familie, calmi, purtând baloturi sau rucsacuri. Majoritatea păreau foarte săraci. Erau, fără îndoială, refugiaţi. Bărbaţii şi băieţii purtau cu toţii şapca proletarilor sovietici, dar ici şi colo se zărea câte o pălărie. Unii veneau în căruţe trase de cai, încărcate cu bătrâni şi cu valize. I-am cerut şoferului să facă un ocol. Voiam să văd mai mult. Acesta o luă la stânga şi coborî dincolo de universitate, apoi o apucă spre gară prin Saksaganskaia. Din toate casele ieşeau evrei cu tot calabalâcul lor şi se amestecau în valul de oameni care se scurgea într-o rumoare liniştită. Nu se vedea aproape niciun soldat german. La colţurile străzilor aceste pâraie umane se uneau, se îngroşau şi continuau să meargă, fără agitaţie. Am urcat din nou colina din spatele gării şi am dat în bulevard, la colţul grădinii botanice. Acolo, un grup de soldaţi, împreună cu câteva ajutoare ucrainene, frigeau un porc la proţap. Mirosea foarte bine, evreii priveau în trecere la porc cu poftă, soldaţii râdeau, bătându-şi joc de ei. M-am oprit şi am coborât din maşină. Norodul venea din toate străzile transversale, alăturându-se valului central, ca nişte râuri vărsându-se în fluviu. Din când în când, periodic, Coloana nesfârşită se oprea, apoi pornea din nou cu o zvâcnire. În faţa mea, bătrâne cu funii de ceapă la gât ţineau de mână copii mucoşi. Am remarcat o fetiţă stând în picioare între mai multe borcane de conserve mai mari ca ea. Mi se părea că sunt mai ales bătrâni şi copii, dar era greu să judeci. Indivizii valizi trebuie să fi intrat în Armata Roşie sau fugiseră. La dreapta, în faţa grădinii botanice, zăcea un cadavru pe rigolă, cu braţul răsucit sub faţă. Oamenii treceau pe lângă el fără să-l privească. M-am apropiat de soldaţii strânşi în jurul porcului. „Ce s-a

întâmplat?”Un Feldwebel mă salută şi răspunse: „Un agitator, Herr Obersturmfuhrer. Striga, stârnea mulţimea calomniind Wehrmachtul. I s-a zis să tacă, dar el a continuat să strige”. M-am uitat din nou la mulţime. Oamenii păreau calmi, poate un pic neliniştiţi, dar pasivi. Prin reţeaua mea de informatori, contribuisem la răspândirea de zvonuri: evreii plecau în Palestina, mergeau în ghetouri, în Germania ca să muncească. Cât priveşte autorităţile locale instaurate de Wehrmacht, acestea se străduiseră să evite panica. Ştiam că umblă vorbe despre masacru, dar toate aceste zvonuri se anulau, oamenii trebuiau să nu mai ştie ce să mai creadă, şi atunci puteam să contăm pe amintirile lor din timpul ocupaţiei germane din 1918, pe încrederea lor în Germania, dar şi pe speranţă, *josnica speranţă.*

Am pornit din nou. Nu-i indicasem nimic şoferului, dar el urma valul de evrei, spre Melnikova. Încă tot nu se vedea vreun soldat german. Existau doar câteva puncte de control la intersecţii, cum era la colţul grădinii botanice sau un altul la întretăierea străzii Artioma cu Melnikova. Acolo am asistat la primul incident din acea zi: câţiva Feldgendarmi băteau mai mulţi evrei bărboşi, cu nişte cârlionţi lungi răsuciţi în dreptul urechilor, poate erau rabini, îmbrăcaţi doar în cămaşă. Erau plini de sânge, aveau cămăşile pătate, vreo câteva femei ţipau, în mulţime se stârnise agitaţia. Apoi Feldgendarmii îi înhăţară pe rabini şi îi duseră de acolo. M-am uitat la oameni: ştiau că aceştia vor muri, se vedea după privirile lor neliniştite, dar sperau să nu li se întâmple asta decât rabinilor, celor pioşi.

La capătul Melnikovei, în faţa cimitirului evreiesc, nişte obstacole antitanc şi sârmă ghimpată îngustau şoseaua, păzite de soldaţii din Wehrmacht şi de nişte Polizei ucraineni. Acolo începea cordonul. Odată aflaţi dincolo de această trecere îngustă, evreii nu se mai puteau întoarce. Zona de triere se afla puţin mai departe, la stânga, pe un teren Yiran în faţa imensului cimitir creştin Lukianovskoe. Un zid lung din cărămidă roşie, destul de scund, străjuia necropola. Dincolo de el, nişte copaci mari mărgineau cerul, pe jumătate desfrunziţi sau mai purtând încă frunze roşii şi galbene. De cealaltă parte

a străzii Degtiarovska fusese instalat un rând de mese prin faţa cărora treceau evreii. Am dat aici peste mai mulţi ofiţeri de-ai noştri. „A început deja?" Häfner făcu un semn cu capul spre nord. „Da, de câteva ore. Unde aţi fost? Standartenfuhrerul este furios." în spatele fiecărei mese stătea un subofiţer din Kommando, flancat de un traducător şi de mai mulţi soldaţi. La prima, evreii trebuiau să prezinte actele de identitate, la a doua dădeau banii, obiectele de valoare şi bijuteriile, apoi cheile de la apartamente, etichetate lizibil, şi în fine hainele şi încălţămintea. Bănuiau ei ceva, dar nu ziceau nimic. Oricum, zona era închisă în spatele cordonului. Unii evrei încercau să discute cu Polizeii, însă ucrainenii ţipau, îi loveau şi îi trimiteau la coadă. Bătea un vânt rece. Îmi era frig şi regretam că nu-mi luasem puloverul. Din când în când, atunci când vântul se înteţea, se putea auzi câte un pârţ slab slobozit de cineva, dar majoritatea evreilor păreau să nu-l remarce. În spatele rândului de mese, askarii noştri îngrămădeau în camioane veşmintele confiscate. Vehiculele porneau spre oraş, unde instalaserăm un centru de triere. M-am dus să examinez teancul de documente aruncate la grămadă în mijlocul terenului pentru a fi mai apoi arse. Se găseau aici paşapoarte rupte, cărţi de muncă, carnete de sindicat sau de raţionalizare, fotografii de familie. Vântul zburătăcea hârtiile mai uşoare, tot locul era acoperit de ele. M-am uitat atent la câteva fotografii: portrete de studio, bărbaţi, femei şi copii, bunici şi bebeluşi bucălaţi; uneori câte o fotografie din vacanţă, înfăţişând fericirea şi normalitatea vieţii lor de dinainte. Faptul îmi amintea o fotografie pe care o ţineam în sertar, lângă pat, la colegiu. Era portretul unei familii prusace dinaintea Marelui Război, cu trei tineri iun- cheri în uniformă de cădeţi şi, desigur, sora lor. Nu-mi mai amintesc unde o găsisem, probabil că într-una din rarele noastre ieşiri, la vreun anticar sau vreun vânzător de cărţi poştale. La vremea aceea, eram foarte nefericit. Fusesem dus cu forţa în respectivul internat în urma unei mari retrageri (asta se petrecea în Franţa, unde plecasem la câţiva ani de la dispariţia tatălui meu). Noaptea, cercetam atent fotografia ore întregi, la

lumina lunii sau sub cuvertură, cu o mică lanternă de buzunar. De ce, mă întrebam, nu se putea să fi crescut într-o familie perfectă ca aceasta, decât în acel infern viciat? Familiile evreieşti din fotografiile risipite păreau şi SlS fericite. Pentru ele, infernul era acum, aici, iar trecutul dispărut nu puteau decât să-l regrete. Dincolo de mese, evreii, purtând numai în veşmintele de corp, tremurau de frig. Polizeii ucraineni separau bărbaţii şi băieţii de femei şi de copiii mici. Femeile, copiii şi bătrânii erau încărcaţi în camioanele Wehrmachtului pentru a fi duşi la râpă, ceilalţi trebuiau să meargă pe jos. Häfher veni la mine. „Vă cheamă Standartenfuhrerul. Fiţi atent, e cu capsa pusă pe bune." „De ce?" „Este furios pe Obergruppenfuhrer pentru că i-a impus cele două batalioane ale sale de poliţie. Crede că Obergruppenfuhrerul vrea să-şi aroge tot meritul pentru *Aktion. „* „Dar e o prostie!" Se apropia Blobel. Băuse, iar faţa îi lucea. De îndată ce mă văzu, începu să mă insulte grosolan: „Ce tot freci pe-acolo? Te aştept de ore în- tregi". L-am salutat. „Herr Standartenfuhrer! SD îşi are propriile sarcini. Examinam dispozitivul, pentru a preveni orice incident/1 Se calmă un pic. „Şi?" bombăni el. „Totul pare în ordine, Herr Standartenfuhrer." „Bine. Mergeţi sus. Brigadefuhrerul vrea să-i vadă pe toţi ofiţerii."

Mi-am luat maşina şi am urmat camioanele. La sosire, Polizeii dădeau jos femeile şi copiii, care se alăturau bărbaţilor ajunşi pe jos. Mulţi evrei, mergând, intonau cântări religioase. Puţini încercau să fugă; erau repede opriţi de cordon sau doborâţi. De pe culme, se auzeau limpede rafalele, iar femeile, mai ales, intrau în panică. Dar nu puteau face nimic. Evreii erau împărţiţi în grupuri mici, iar un subofiţer aşezat la o masă îi număra, după care askarii îi luau şi îi duceau dincolo de buza râpei. După fiecare serie de împuşcături, pleca un alt grup, treaba mergând foarte repede. Am ocolit râpa pe la vest ca să-i întâlnesc pe ceilalţi ofiţeri, care se postaseră pe versantul înalt de la nord. De acolo, râpa se întindea în faţa mea. Trebuie să fi avut cam cincizeci de metri lărgime şi vreo treizeci adâncime, întinzându-se pe mai

mulţi kilometri. Pârâul de pe fund se vărsa puţin mai departe în Şiret, care dădea şi numele cartierului. Peste apă fuseseră aşezate nişte scânduri pentru ca evreii şi trăgătorii să poată traversa uşor. De cealaltă parte, răspândite cam peste tot pe coasta golaşă a râpei, se înmulţeau grămezile albe ca nişte ciorchini. „Ambalatorii" ucraineni îşi împingeau încărcăturile spre grămezi şi îi forţau pe oameni să se întindă deasupra sau alături. Atunci veneau soldaţii plutonului, trecând de-a lungul şirurilor de indivizi culcaţi aproape goi, trăgându-le fiecăruia un glonţ în ceafă. Erau trei plutoane cu totul. Între execuţii, câţiva ofiţeri inspectau trupurile şi dădeau lovitura de graţie cu pistolul. Pe o înălţime, dominând scena, stăteau grupuri de ofiţeri SS din Wehrmacht. Jeckeln se afla printre aceştia, împreună cu anturajul său, flancat de dr. Rasch. Am recunoscut de asemenea mai multe grade superioare din Armata a 6-a. L-am văzut pe Thomas, care mă zări, dar nu îmi răspunse la salut. În faţă, micile grupuri coborau pe coastele râpei şi se alăturau grămezilor de trupuri care se tot întindeau. Frigul devenea mai aspru, dar începuse să se împartă rom, din care am băut şi eu un pic. Blobel sări din maşină direct pe partea noastră de râpă. Trebuie să fi făcut întreg turul, dădea de duşcă dintr-o mică ploscă, nemulţumit, strigând că lucrurile nu mergeau destul de repede. Cu toate acestea cadenţele fuseseră împinse la maximum. Trăgătorii erau schimbaţi la fiecare oră, iar cei care nu trăgeau ne aprovizionau cu rom şi umpleau încărcătoarele. Ofiţerii vorbeau puţin, unii încercând să-şi ascundă tulburarea. Ortskommandantura adusese o baterie de bucătărie de campanie, iar un pastor militar pregătea ceai pentru a-i încălzi pe cei de la Orpo şi pe membrii Sonderkommandoului. La ora prânzului, ofiţerii superiori se întoarseră în oraş, însă subalternii rămaseră să mănânce cu trupa. Cum execuţiile trebuiau să continue fără pauză, cantina a fost instalată mai jos, într-o depresiune de unde nu se vedea râpa. Grupul răspundea de aprovizionare. Când fură desfăcute conservele, oamenii, zărind raţii de caltaboş negru, începură să se agite şi să strige tare. Häfner, care tocmai petrecuse o oră dând

lovituri de graţie, urla aruncând cutiile deschise pe jos: „Dar ce-i porcăria asta?” în spatele meu, un Waffen-SS vomita zgomotos. Eu însumi eram livid, vederea caltaboşului îmi întorcea stomacul pe dos. M-am întors către Harţi, Verwaltungsfuhrerul grupului, şi l-am întrebat cum de putuse face aşa ceva. Însă Harţi, în pantalonii săi de călărie ridicol de largi, rămânea indiferent. Atunci am ţipat la el că este o lipsă de bună-cuviinţă: „în situaţia asta, ne putem lipsi de o asemenea hrană!” Harţi îmi întoarse spatele şi se îndepărtă. Häfner arunca înapoi conservele într-o cutie de carton în timp ce un alt ofiţer, tânărul Nagel, încerca să mă calmeze: „Haideţi, Herr Obersturmfuhrer…” „Nu, nu-i normal, trebuie să te gândeşti la chestiuni de genul acesta. Este de datoria lui.” „Absolut, se strâmbă Häfner. Mă duc să caut altceva.” Cineva îmi turnă un păhărel de rom pe care l-am dat de duşcă. Mă ardea pe gâtlej, îmi făcea bine. Harţi se întorsese şi îndrepta un deget înspre mine: „Obersturmfuhrer, nu puteţi să-mi vorbiţi aşa.” „Iar dumneata nu puteai să… să… să…” bolboroseam eu arătând cutiile răsturnate. „Meine Herren! interveni Vogt. Fără scandal, vă rog.” Se vedea limpede ci toată lumea era la capătul nervilor. M-am îndepărtat şi am mâncat puţină pâine cu o ceapă crudă. În spatele meu, ofiţerii discutau aprins. Puţin mai târziu, ofiţerii superiori se întoarseră, iar Harţi trebuie să fi făcut un raport, fiindcă Blobel veni să mă vadă şi mă mustră în numele dr. Rasch: „în aceste împrejurări trebuie să ne comportăm ca ofiţeri”. Îmi ordonă ca atunci când Janssen va ieşi din râpă să-i iau locul. „Aveţi arma? Da? N-am nevoie de domnişoare în Kommandoul meu, înţelegeţi?” Mă stropea cu salivă, era beat şi aproape că nu se mai controla. Puţin mai târziu l-am văzut pe Janssen urcând. Mă privea cu un aer încruntat. „E rândul dumneavoastră.” Marginea râpei pe care stăteam era prea abruptă ca să pot coborî, aşa că trebui să refac ocolul şi să intru prin partea de jos. În jurul trupurilor, pământul nisipos se îmbiba de un sânge întunecat, pârâul era negru de sânge. Un miros îngrozitor de excremente îl domina pe cel de sânge, mulţi oameni defecând în momentul morţii. Din fericire,

vântul bătea tare şi îndepărta cât de cât aceste efluvii. Văzute de aproape, lucrurile se petreceau mult mai puţin liniştit. Evreii care soseau în partea de sus a râpei, mânaţi de askari şi de cei de la Orpo, urlau de groază descoperind scena, se zbăteau, „ambalatorii" îi băteau cu cravaşa sau cu cabluri metalice pentru a-i obliga să coboare şi să se culce, dar chiar şi întinşi la pământ încă mai strigau şi încercau să se ridice, iar copiii se agăţau de viaţă la fel ca şi adulţii, se ridicau dintr-o săritură şi fugeau până când un „ambalator" îi prindea şi-i dobora, adeseori glonţul nimerind strâmb, iar oamenii nu erau decât răniţi, însă trăgătorii nu dădeau atenţie şi treceau deja la următoarea victimă. Răniţii se răsuceau, se zvârcoleau, gemeau de durere, alţii, dimpotrivă, în stare de şoc tăceau şi rămâneau paralizaţi, cu ochii holbaţi. Soldaţii se perindau încoace şi-ncolo, trăgeau glonţ după glonţ aproape fără încetare. Eu rămăsesem împietrit, neştiind ce trebuie să fac. Grafhorst veni şi mă zgâlţâi de braţ. „Obersturmfuhrer!" îndreptă pistolul spre trupuri. „încercaţi să-i daţi gata pe răniţi." Mi-am scos pistolul şi m-am îndreptat spre un grup. Un tânăr urla de durere. Mi-am îndreptat pistolul spre capul său şi am apăsat pe trăgaci, dar glonţul nu pomi. Uitasem să ridic piedica. Am ridicat-o şi i-am tras un glonţ în frunte.

Acesta zvâcni şi tăcu pe dată. Pentru a ajunge la unii răniţi, trebuia să calci peste trupuri, alunecând îngrozitor, carnea albă şi moale se răsucea sub cizmele mele, oasele se rupeau şi mă făceau să mă clatin. Mă afundam până la glezne în noroi şi în sânge. Era oribil, iar asta mă umplea de un sentiment puternic de dezgust, ca într-o seară în Spania, în latrina cu gândaci. Eram încă tânăr, tata ne oferise o vacanţă în Catalunia, dormeam într-un sat, iar într-o noapte mă luaseră durerile de burtă. Am alergat la closet în fundul grădinii, luminând cu o lanternă de buzunar, iar gaura, curată în timpul zilei, colcăia de gândaci mari şi negri. Asta m-a înspăimântat, am încercat să mă ţin şi m-am întors să mă culc, dar crampele erau prea puternice, nu aveam oală de noapte, mi-am încălţat cizmele mari de ploaie şi m-am întors la latrină, zicându-mi că voi alunga gândacii cu lovituri de picior

şi **o** să fac repede. Mi-am băgat capul pe uşă, luminând pe jos, apoi am observat o lucire pe perete, am îndreptat fasciculul lanternei; pe toţi pereţii mişunau gândaci, pe tavan, pe scândura de deasupra uşii. Mi-am întors încet capul înspre uşă; erau şi acolo, o masă neagră forfotitoare. Atunci mi-am retras capul încet, foarte încet, m-am întors în cameră şi m-am ţinut până dimineaţă. Mersul pe trupurile evreilor îmi dădea acelaşi sentiment, trăgeam aproape la întâmplare, asupra a tot ce vedeam că zvâcneşte, apoi mi-am revenit şi am început să fiu atent, trebuia totuşi ca oamenii să sufere cât mai puţin posibil, însă oricum nu puteam să-i dau gata decât pe ultimii, dedesubt se găseau alţi răniţi, care încă nu muriseră, dar care urmau să-şi afle sfârşitul în curând. Nu eram singurul care să-şi piardă stăpânirea de sine. Şi unii dintre trăgători tremurau şi beau între seriile de împuşcături. L-am remarcat pe un tânăr Waffen-SS. Nu-i ştiam numele. Începea să tragă indiferent cum, ţinând puşca la şold, râdea îngrozitor şi îşi golea încărcătorul la întâmplare, un foc la stânga, apoi la dreapta, apoi două, apoi trei, ca un copil urmărind linia unui pavaj după o misterioasă topografie. M-am apropiat de el şi l-am zgâlţâit, însă el continua să râdă şi să tragă chiar în faţa mea. I-am smuls pistolul-mitralieră şi i-am tras câteva palme, apoi l-am trimis la oamenii care puneau gloanţe în încărcătoare. Grafhorst mi-a trimis un alt om în loc, căruia i-am aruncat arma strigând: „Şi fă asta cum trebuie! S-a înţeles?”în apropiere de mine era adus un alt grup. Privirea mi s-a încrucişat cu cea a unei fete frumoase, aproape goală, dar elegantă, liniştită, cu ochii plini de o tristeţe nemărginită. M-am îndepărtat. Când m-am întors, încă mai trăia, pe jumătate căzută pe spate, un glonţ îi ieşise pe sub sân şi gâfaia, împietrită, buzele sale frumoase tremurau şi păreau că vor să rostească. Mă fixa cu ochii ei mari, nevenindu-i să creadă, ochi de pasăre rănită, iar această privire mă străpunse**,** îmi despică pântecele, lăsând să curgă un val de rumeguş; eram o simplă păpuşă şi nu simţeam nimic, vrând în acelaşi timp din toată inima să mă aplec şi să-i şterg ţărâna şi transpiraţia de pe frunte, să-i mângâi obrazul şi să-i spun că e bine, că totul

va fi bine, însă în loc de asta i-am tras un glonţ în cap, ceea ce în fond însemna acelaşi lucru, măcar pentru ea, dacă nu pentru mine, fiindcă eu, gândindu-mă la această pierdere umană nesocotită, eram cuprins de o furie nemărginită, nemăsurată, continuam să trag în ea, iar capul îi crăpase ca un fruct, şi atunci braţul mi se desprinse de trup şi plecă singur prin râpă, trăgând într-o parte sau alta, eu alergam în urma lui, făcându-i semn cu celălalt braţ să mă aştepte, însă el nu voia, mă sfida şi trăgea în răniţi singur, fără mine, în final, ajuns la capătul suflării, m-am oprit şi am început să plâng. Acum, mă gândeam, s-a sfârşit, braţul nu mi se va mai întoarce nicicând, dar spre marea mea surpriză el se găsea din nou la locul său, prins bine de umăr, iar Häfner se apropia de mine spunându-mi: „Bine, Obersturmfuhrer. Vă înlocuiesc”. Am urcat coasta şi mi se dădu ceai. Căldura lichidului mă reconfortă un pic. Luna, plină pe trei sferturi, se ridicase şi atârna pe cerul cenuşiu, palid şi abia vizibil. Se ridicase un adăpost pentru ofiţeri. Am intrat şi m-am aşezat pe o bancă într-un colţ, să fumez şi să-mi beau ceaiul. În adăpost erau trei oameni, dar nimeni nu vorbea. În depărtare, salvele continuau să se audă: neîncetat, metodic, giganticul dispozitiv pe care îl puseserăm la punct continua să-i distrugă pe aceşti nefericiţi. Părea că nu se va mai opri vreodată. De la începutul istoriei lumii, războiul a fost întotdeauna perceput ca fiind cea mai mare nenorocire. Or, noi inventaserăm ceva în comparaţie cu care războiul părea curat şi pur, ceva de care mulţi căutau deja să scape refugiindu-se în certitudinile fundamentale ale războiului şi ale frontului. Chiar măcelurile demente din Marele Război, pe care le trăiseră taţii noştri sau unii dintre ofiţerii noştri mai vârstnici, păreau aproape curate şi drepte alături de ceea ce aduseserăm noi pe lume. Găseam acest fapt extraordinar. Mi se părea că este ceva crucial, şi că dacă l-aş putea înţelege, atunci aş înţelege totul şi aş putea, în sfârşit, să mă odihnesc. Dar nu reuşeam să gândesc, gândurile mi se învălmăşeau, îmi răsunau în cap ca zgomotul vagoanelor de metrou trecând prin staţie unul după altul, în toate direcţiile şi la toate nivelurile. Oricum, nimănui nu-i păsa de ceea ce

puteam gândi. Sistemului, statului nostru nu-i păsa absolut deloc de gândurile supuşilor săi. Îi era indiferent dacă evreii sunt uciși fiindcă îi uram sau pentru că voiam să avansăm în carieră ori fiindcă, în anumite limite, ne făcea plăcere. La fel cum îi era totuna dacă noi nu-i uram pe evreii, pe ţiganii sau pe ruşii pe care îi ucideam, şi dacă nu simţeam nicio plăcere în a-i elimina, absolut nicio plăcere. În fond, îi era perfect indiferent dacă refuzam să-i ucidem, nu s-ar fi luat nicio măsură, fiindcă ştia bine că rezervorul de ucigaşi disponibili era fără fund, putând lua câţi oameni dorea, şi nouă ne puteau fi repartizate la fel de bine alte sarcini, mai în conformitate cu talentul personal. Schulz, spre exemplu, Kommandant al Ek 5 care îşi ceruse înlocuirea după ce primise *Führer- befehl,* tocmai fusese în sfârşit eliberat din funcţie şi se zicea că obţinuse un post bun la Berlin, în cadrul *Staatspolizei.* Şi eu aş fi putut, desigur, să primesc o recomandare pozitivă de la Blobel sau de la dr. Rasch. Dar de ce nu o făceam? Fără îndoială că încă nu înţelesesem ceea ce voiam să înţeleg. Aveam să înţeleg vreodată? Nimic mai puţin sigur pe lume. O frază din Chesterton îmi răscolea prin minte: *N-am spus niciodată că greşim intrând în ţara zânelor. Am spus doar că întotdeauna este periculos.* Asta era deci războiul, o ţară a zânelor pervertită, terenul de joacă al unui copil dement care îşi strică jucăriile râzând cu urlete, care aruncă vesel pe fereastră vesela?

Cu puţin înainte de ora şase soarele apuse, iar Blobel dădu ordin să ne oprim peste noapte; oricum, trăgătorii nu mai vedeau. Ţinu o conferinţă rapidă cu ofiţerii, în picioare, dincolo de râpă, pentru a discuta unele probleme. Mii de evrei încă mai aşteptau în locul de adunare şi pe Melnikova. După toate socotelile, împuşcaserăm aproape douăzeci de mii. Mai mulţi ofiţeri se plângeau de faptul că li se trimiteau condamnaţii pe la marginea de sus a râpei. Când aceştia vedeau scena ce se întindea la picioarele lor intrau în panică şi erau dificil de controlat. După discuţie, Blobel hotărî să se sape, de către cei de la Ortskommandantură, intrări în râpele care duceau la râpa principală, iar evreii să fie aduşi pe acolo.

În felul acesta nu puteau vedea trupurile decât în ultima clipă. Mai dădu ordin ca morţii să fie acoperiţi cu var. Ne-am întors la locurile unde eram încartiruiţi. În piaţa din faţă de la Lukianovskoe, sute de familii aşteptau, iar oamenii stăteau pe valize sau pe jos. Unii făcuseră focul şi îşi pregăteau de mâncare. Pe stradă, la fel: coada ajungea până în oraş, păzită de un cordon subţire. A doua zi dimineaţă, în zori, totul se reluă, dar cred că nu este necesar să continui descrierea.

Pe 1 octombrie, totul era gata. Blobel puse să se dinamiteze malurile râpei pentru a acoperi trupurile. Se aştepta vizita Reichsfuhrerului şi voia ca totul să fie curat. În acelaşi timp execuţiile continuau. Erau tot evrei, dar şi comunişti, ofiţeri ai Armatei Roşii, marinari din flota de pe Nipru, hoţi, sabotori, funcţionari, banderişti, ţigani, tătari. Apoi Einsatzkommando 5, condus acum, în locul lui Schulz, de un anume Sturmbannfuhrer Meier, sosi de la Kiev pentru a se ocupa de execuţii şi de problemele administrative. Sonderkommandoul nostru continua să avanseze pe urmele Armatei a 6-a, spre Poltava şi Harkov, aşa că, în zilele ce urmară Marii Acţiuni, am fost foarte ocupat, fiindcă trebuia să transfer toate reţelele şi contactele mele succesorului meu, Leiterul III de la Ek 5. Trebuia de asemenea să mă ocup de urmările acţiunii. Adunaserăm o sută treizeci şi şapte de camioane de îmbrăcăminte, destinate *Volksdeutschen*-ilor din Ucraina care aveau nevoie. Păturile aveau să meargă la Waffen-SS pentru un spital de campanie. Şi mai erau şi rapoartele care trebuiau puse la punct. Blobel îmi amintise ordinul lui Miiller şi îmi dăduse sarcina să pregătesc o prezentare vizuală a acţiunii. În sfârşit, Himmler sosi însoţit de Jeckeln şi din prima zi ne răsplăti cu un discurs. După ce ne explică nevoia eradicării populaţiei evreieşti, pentru a *tăia bolşevismul de la rădăcină,* arătă, folosind un ton grav, că era *conştient de dificultatea sarcinii,* apoi, brusc, ne expuse concepţia sa despre viitorul Estului german. Ruşii, la sfârşitul războiului, alungaţi dincolo de Urali, ar putea forma o *Slavland* ca un dos. Fără îndoială că vor încerca tot timpul să se întoarcă, însă, pentru a-i împiedica, Germania va stabili în munţi o linie de oraşe-

gamizoană şi de mici fortăreţe ce vor fi încredinţate Waffen-SS-ului. Toţi tinerii germani vor fi obligaţi să facă timp de doi ani serviciul militar în SS şi vor fi trimişi acolo. Desigur că vor fi pierderi, dar aceste conflicte permanente de mică intensitate îi vor permite Naţiunii Germane să nu *cadă în moleşeala învingătorilor* şi să-şi păstreze întreaga *vigoare a războinicului,* vigilent şi puternic. Protejat de această linie, pământul rusesc şi ucrainean va fi deschis colonizării germane, pentru a fi dezvoltată de veteranii noştri. Fiecare, *soldat-cultivator ca şi fiii săi,* va administra o proprietate mare şi bogată. Lucrările câmpului vor fi asigurate de iloţii slavi, germanul limitându-se la administrare. Aceste ferme vor fi dispuse ca o constelaţie în jurul micilor oraşe de garnizoană şi de piaţă. Cât priveşte îngrozitoarele oraşe industriale ruseşti, acestea vor fi rase într-un final. Kiev, un străvechi oraş german numit la origine *Kiroffo,* ar putea fi totuşi ferit. Toate aceste oraşe vor fi legate de Reich printr-o reţea de autostrăzi şi de trenuri rapide cu două etaje, cu cabine de dormit individuale, pentru care se vor construi linii speciale largi de câţiva metri. Aceste construcţii grandioase vor fi asigurate de evreii rămaşi şi de prizonierii de război. În fine, Crimeea, altădată pământ al goţilor, ca şi regiunile germane de pe Volga şi centrul petrolier Baku vor fi anexate Reichului pentru a deveni o destinaţie de vacanţă şi de destindere, legată direct de Germania, prin Brest-Litovsk, de un rapid. Führerul, după ce îşi va termina treburile importante, se va retrage aici la pensie. Acest discurs avu un important impact asupra spiritelor. Chiar dacă pentru mine viziunea schiţată amintea fantasticele utopii ale unui Jules Veme sau ale unui Edgar Rice Burroughs, era clar că, în sferele rarefiate, mult deasupra noastră, exista un *plan,* un *obiectiv final.*

Reichsfuhrerul profită de ocazie şi pentru a ni-l prezenta pe SS-Brigade- fuhrerul şi Generalmajor der Polizei dr. Thomas, venit cu el ca să-l înlocuiască pe dr. Rasch la conducerea Einsatzgruppe. Rasch părăsise Kievul chiar în a doua zi a acţiunii, fără să-şi ia măcar la revedere. Thomas, ca întotdeauna, anticipase corect evenimentele. Zvonurile

circulau uşor, se specula pe seama conflictului pe care îl avusese cu Koch şi se povestea că ar fi cedat nervos în timpul acţiunii. Dr. Thomas, care avea Crucea de Fier şi vorbea franceza, engleza, greaca şi latina, era un om de altă factură. Medic specializat în psihiatrie, părăsise stagiatura pentru a intra în SD în 1934, din idealism şi din convingere naţional-socialistă. Am avut rapid ocazia să-l cunosc mai bine pentru că încă de la sosire se apucă să viziteze toate birourile grupului şi al Kommandourilor şi să discute individual cu ofiţerii. Părea interesat în mod deosebit de tulburările psihologice ale trupei şi ale ofiţerilor. După cum ne explica el, în prezenţa Leiterului de la Ek 5 care lua dosarele de la mine şi a mai multor ofiţeri SD, era imposibil pentru un om sănătos să fie expus la asemenea situaţii timp de luni de zile fără a avea sechele, uneori grave. În Letonia, în Einsatzgruppe A, un Untersturmfuhrer înnebunise şi omorâse mai mulţi ofiţeri înainte de a fi el însuşi doborât. Cazul respectiv îi preocupa profund pe Himmler şi pe cei din ierarhie, iar Reichsfuhrerul îi ceruse dr. Thomas, căruia specializarea îi conferea o cunoaştere aparte a problemei, să recomande unele măsuri. Brigadefuhrerul dădu imediat un ordin inedit: toţi cei care nu se mai puteau obliga să ucidă evrei, fie din conştiinţă, fie din slăbiciune, trebuiau să se prezinte la Gruppenstab pentru a fi destinaţi altor munci sau pentru a fi trimişi în Germania. Ordinul stârni discuţii aprinse printre ofiţeri. Unii considerau că a-ţi recunoaşte astfel în mod oficial slăbiciunea avea să lase urme dăunătoare în dosarul personal şi ar anula orice şansă de promovare: alţii, dimpotrivă, se declarară gata să ia de bune vorbele dr. Thomas, şi cerură să plece. Alţii, ca Liibbe, fură transferaţi fără a fi cerut ceva, pe baza avizului medicilor din Kommandouri. Lucrurile se linişteau un pic. În privinţa raportului meu mă hotărâsem că, decât să aduc imagini la grămadă, mai bine să pun să se facă un album de prezentare. Lucrul se dovedi a necesita multă muncă. Un membru al Orpo, fotograf amator, făcuse câteva pelicule în culori în timpul execuţiilor şi dispunea şi de soluţii pentru developare. L-am instalat într-o dugheană ca să-mi facă reproduceri după cele

mai bune clişee ale sale. Am colectat de asemenea fotografii alb-negru, am pus să fie copiate toate rapoartele referitoare la acţiune pe hârtie bună, furnizată de intendenţa Corpului XXIX de Armată. Un furier de la Ştab, cu scrisul său frumos, trecu explicaţii sub fotografii şi o pagină de titlu, purtând menţiunea *Marea Acţiune de la Kiev* şi, mai mic, *Rapoarte şi documente,* cât şi data. Printre *Arbeitsjuden* specializaţi păziţi într-un nou Lager din Şiret, am dat peste un bătrân cizmar care restaurase şi cărţi pentru birourile partidului, ba chiar pregătise albume pentru un congres. Von Radomski, comandantul lagărului, mi-l împrumută pentru câteva zile şi, cu o piele luată dintre bunurile confiscate, acesta îmi legă rapoartele şi planşele cu fotografii, sub o copertă pe care era bătut însemnul Sk 4a ornamental. Apoi i-am prezentat cartea lui Blobel. Era încântat. O răsfoia, se extazia în faţa legăturii şi a caligrafiei: „A, cât aş vrea să am una la fel, ca amintire11. Mă felicită şi mă asigură că va fi trimisă Reichsfuhrerului, chiar Führerului însuşi. Kommandoul putea fi foarte mândru. Nu cred că el privea acest album ca şi mine: pentru el era un trofeu; pentru mine, mai degrabă o rememorare amară, un raport solemn. Am discutat asupra acestui lucru cu o nouă cunoştinţă, un inginer din Wehrmacht pe nume Osnabrugge. Îl întâlnisem la cazinoul ofiţerilor, unde îmi oferise de băut. Se dovedise un om interesant, şi-mi plăcea să discut cu el. I-am vorbit de album, iar el avu următoarea reflecţie bizară: „Fiecare om trebuie să-şi facă treaba cu tragere de inimă11. Osnabrugge era absolvent al unei universităţi politehnice de pe Rin, specializat în poduri. Vocaţia sa îl pasiona şi vorbea cu convingere: „înţelegeţi? Eu am fost format să am un sentiment de misiune culturală. Un pod este o contribuţie literală şi materială la comunitate. Creează drumuri noi, legături noi. Şi apoi, este atât de frumos. Nu numai de privit. Ah, dacă aţi putea înţelege calculele, tensiunile şi forţele, arcele şi cablurile, cum se echilibrează totul prin jocul matematic!”De fapt, el nu construise niciun pod. Desenase proiecte, dar niciunul nu fusese realizat. Apoi Wehrmachtul îl trimisese aici pentru a expertiza distrugerile podurilor produse de sovietici.

„Este fascinant. Aşa cum niciun pod nu a fost construit în acelaşi fel, tot astfel niciun pod nu sare în aer în acelaşi mod. Există întotdeauna nişte surprize, este foarte instructiv. Totuşi, sunt dezolat să văd asta. Sunt lucrări atât de frumoase… Dacă doriţi, vi le pot arăta.” Am acceptat cu plăcere, pentru că aveam un pic de timp liber. Îmi dădu întâlnire la baza celui mai mare pod distrus de pe Nipru şi ne văzurăm dimineaţă. „E într-adevăr impresionant11, comentă el privind cu atenţie ruinele, stând cu mâinile în şolduri, nemişcat. Acest imens pod metalic cu arcuri, construit exact sub falezele Pecerskului, se sprijinea pe cinci stâlpi masivi de piatră; trei secţiuni erau în apă, retezate de încărcăturile explozive; în faţă, două secţiuni încă mai rezistau. Geniştii construiau un ponton chiar alături, cu grinzi şi cu elemente din lemn puse pe nişte bărci mari gonflabile. Traversaseră deja aproape jumătate din fluviu. În aşteptarea finalizării construcţiei, traficul se făcea cu barje, iar mulţimea aştepta pe prundiş, militari şi civili. Osnabrugge dispunea de o barcă cu motor. Ocoli pontonul în curs de construire şi acostă lângă grinzile răsucite ale podului prăbuşit. „Vedeţi, îmi arătă el pilonii, au făcut să cadă chiar şi arcul de susţinere, dar dincolo, nu. De fapt nu era nevoie, era suficient să secţioneze elementele portante şi totul cădea. Au făcut exces de zel.” „Şi pilonii?”„Toţi sunt buni, în afară de cel din mijloc. Vom vedea. Oricum, îl vom construi, dar nu imediat.” M- am uitat înjur în timp ce Osnabrugge îmi arăta şi alte detalii. În vârful falezelor împădurite, transformate de toamnă într-o vâlvătaie de portocaliu şi galben, cu tuşe de roşu aprins parcă semănate la întâmplare, clopotniţele aurite de la *lavra* scânteiau în soare. Oraşul se ascundea în spatele lor şi nu se vedea nicio locuinţă pe partea aceea. Mai jos, în aval, alte două poduri demolate barau fluviul. Apa curgea domol printre grinzile pe jumătate scufundate; în faţa noastră, o barjă încărcată cu ţărani purtând fulare pestriţe şi cu soldaţi încă somnoroşi înainta hotărâtă. Contemplând lungile alge undu- ind sub suprafaţa apei, am avut un fel de dublare a vederii: distingeam clar algele şi în acelaşi timp credeam că văd trupuri mari de husari napoleonieni, în uniforme verde-

deschis, verde-închis sau galben, cu cocarde şi cu pene de struţ ondulate, înaintând odată cu curentul. Viziunea a fost foarte intensă şi cred că am pronunţat numele împăratului, fiindcă Osnabrugge zise deodată: „Napoleon? Ştiţi, tocmai înainte de a pleca am găsit o carte despre Eble, şeful inginerilor? Un tip admirabil. Aproape singurul, în afară de Ney, care a intrat la apă, este cazul să o spunem, singurul dintre ofiţerii superiori ai lui Napoleon care a şi murit. La Konigsberg, la sfârşitul anului, în urma lucrărilor de pontaj pe Berezina". „Da, Berezina, ştiu." „Noi am trecut-o în mai puţin de o săptămână. Ştiaţi că acolo Elbe a construit două poduri? Unul pentru oameni şi unul pentru materialul rulant, printre care şi ofiţerii în trăsură, desigur." O pornirăm spre mal. „Ar trebui să citiţi Herodot, i-am spus. Şi el are nişte istorisiri frumoase cu poduri." „O, cunosc, cunosc! Arătă pontonul celor de la geniu: Perşii construiau deja pe nave, ca acolo. Făcu apoi o grimasă de nemulţumire. Desigur, mai bine." Mă lăsă pe prundiş, iar eu i-am strâns mâna prieteneşte. „Mulţumesc pentru mica excursie. Mi-a făcut mult bine. Pe curând, aşadar!" „O, nu ştiu. Mâine trebuie să plec la Dniepropetrovsk. Am de văzut în total douăzeci şi trei de poduri, imaginaţi-vă! Dar o să ne reîntâlnim cu siguranţă cândva."

Aniversarea mea cade pe 10 octombrie, iar în anul acesta Thomas mă invitase la dineu. La sfârşitul după-amiezii, mai mulţi ofiţeri veniră cu o sticlă de coniac să mă felicite şi băurăm împreună câteva pahare. Thomas ni se alătură foarte bine dispus, toastă în cinstea mea, apoi mă trase deoparte, strângându-mi mâna. „Dragul meu, îţi aduc o veste bună drept cadou: vei fi promovat. Încă este secret, dar am văzut hârtiile la Harţi. Reichsfâihrerul, după *Aktion,* a cerut Gruppenchefului să-i prezinte o listă de oameni şi de ofiţeri merituoşi. Albumul tău a făcut o foarte bună impresie, iar numele ţi-a fost trecut pe listă. Ştiu că Harţi a încercat să se opună, încă nu ţi-a iertat cuvintele spuse în timpul *Aktion,* însă Blobel te-a susţinut. De altfel, ai face bine să mergi să-ţi ceri scuze faţă de Harţi în una din zile." „Nici nu se pune problema. Mai degrabă el ar trebui să vină să se scuze." El

râse şi înălţă din umeri. „Cum vrei, Hauptsturmfuhrer. Dar atitudinea ta nu-ţi uşurează viaţa.” M-am întunecat la faţă. „Atitudinea mea este cea a unui ofiţer SS şi a unui naţional-socialist. Cei care pot să spună la fel să vină şi să-mi aducă reproşuri. Am schimbat subiectul: Dar tu?” „Ce anume?”

„Nu te promovează şi pe tine?” Thomas zâmbi larg. „Nu ştiu. Ai să vezi.” „Atenţie! Te ajung din urmă.” Izbucni în râs şi am râs şi eu odată cu el. „M-ar mira”, spuse Thomas.

Oraşul îşi relua încet viaţa. După ce fură redenumite străzile principale (Kreşciatik deveni Eichhomstrasse, în onoarea generalului german care a intrat în Kiev în 1918, bulevardul Şevcenko – Rovnoverstrasse, Artioma – Lembergstrasse, iar Cekistova, preferata mea, o simplă Gothenstrasse), Ortskommandantura autorizase deschiderea câtorva restaurante particulare. Cel mai bun dintre ele, se zicea, era ţinut de un *Volksdeutscher* din Odessa care luase pe seama sa cantina pentru înalţii funcţionari ai partidului, unde lucra ca bucătar. Thomas rezervase o masă. Toţi clienţii erau ofiţeri germani, în afară de două cadre ucrainene care discutau cu ofiţerii de la AOK: l-am recunoscut pe Bahazy, „primarul41 Kievului, instalat de Eberhard. SD îl bănuia de corupţie masivă, dar îl susţinea pe Melnik, von Reichenau îşi dăduse acordul, iar noi am sfârşit prin a ne retrage obiecţiile. Perdele groase din catifea falsă mascau ferestrele, câte o lumânare lumina fiecare separeu. Furăm aşezaţi într-un colţ, un pic mai retras, şi ni se aduseră zacuscă ucraineană – castraveciori, usturoi murat şi slănină afumată. Votcă rece cu miere şi piper. Toastarăm ronţăind murături şi flecărind. „Ei, glumea Thomas, te-ai lăsat ispitit de oferta Reichsfuhrerului, te aşezi ca gentleman- farmer?”„Nu cred! Nu mă prea pricep la lucrările câmpului.” Thomas deja trecea la Marea Acţiune: „Era într-adevăr foarte dur, foarte neplăcut, comenta el. Insă era necesar”. Eu nu voiam să continui: „Dar ce l-a apucat pe Rasch?”am întrebat. „A, el! Eram sigur că ai să mă întrebi. Scoase un teanc de foi împăturite din buzunarul tunicii: Uite, citeşte asta. Dar nu scoţi o vorbă, bine?”Era un raport pe o hârtie purtând antetul grupului, semnat de Rasch, şi datat cu

câteva zile înainte de *Grosse Aktion.* L-am parcurs repede. La sfârşit, Rasch îşi exprima îndoiala că pot fi eliminaţi toţi evreii, şi sublinia că ei nu reprezentau singurul pericol: *Aparatul bolşevic este departe de a fi identic cu populaţia evreiască. În asemenea condiţii, vom rata obiectivul securităţii politice şi înlocuim sarcina principală, care este aceea de a distruge maşina comunistă, prin cea, relativ mai uşoară, de a-i elimina pe evrei.* Mai insista şi pe impactul negativ pe care l-ar avea distrugerea evreilor în privinţa reconstruirii industriei ucrainene şi propunea în mod argumentat punerea în operă la scară mare a forţei de muncă evreieşti. I-am înapoiat raportul lui Thomas, care îl împături cu grijă şi îl puse la loc în buzunar. „înţeleg", am zis muşcându-mi buzele. „Recunoşti însă că nu greşeşte în totalitate." „Bineînţeles! Dar nu serveşte la nimic să faci gura mare. Nu duce la nimic. Adu-ţi aminte de raportul tău din '39. Brigadefuhrerul Thomas i-a făcut pe extremiştii francezi să dinamiteze sinagogi pariziene. Wehrmachtul l-a trimis din Franţa, însă Reichsfuhrerul era încântat." Votca se terminase şi se strângea masa. Apoi ni se aduse vin franţuzesc, bordo. „Dar unde au găsit aşa ceva?" m-âm mirat eu. „O mică surpriză: i-am cerut unui prieten să mi-l trimită din Franţa. Imaginează-ţi că au SOSit întregi. Sunt două." Eram foarte emoţionat, date fiind împrejurările reprezenta cu adevărat un gest frumos. Am gustat vinul cu voluptate. „L-am lăsat să se odihnească, punctă Thomas. E altceva decât poşirca moldovenească, nu? Ridică paharul: Cred că nu eşti singurul care îşi sărbătoreşte aniversarea." „Aşa-i." Thomas era unul dintre puţinii colegi care ştiau că aveam o soră geamănă. Nu obişnuiam să discut pe această temă, dar el observase pe vremuri în dosarul meu, şi atunci i-am explicat totul. „De când nu ai mai văzut-o?" „Se împlinesc în curând şapte ani." „Şi ai veşti de la ea?" „Din când în când. De fapt, destul de rar." „Tot în Pomerania trăieşte?"„Dar merg regulat în Elveţia. Soţul ei îşi petrece mult timp prin sanatorii." „Are copii?"„Nu cred. M-ar mira. Nu ştiu dacă soţul ei chiar este în stare. De ce?" Thomas ridică din nou paharul. „Atunci, în sănătatea ei?" „în sănătatea ei." Băurăm în tăcere,

ne fură aduse mâncărurile, mâncarăm discutând de toate în mod plăcut. După masă, el ceru să se desfacă şi cea de a doua sticlă de vin şi scoase două trabucuri din vestă. „Acum sau la coniac?”M-am îmbujorat de plăcere, dar în acelaşi timp mă simţeam oarecum stânjenit. „Eşti un adevărat magician, am zis. Să le fumăm la coniac, dar mai întâi să terminăm vinul.” Discuţia se referi la situaţia militară. Thomas era foarte optimist. „Aici, în Ucraina, se înaintează bine. Von Kleist se îndreaptă spre Melitopol, iar Harkov va cădea într-o săptămână sau două. Cât priveşte Odessa, situaţia se rezolvă într-o zi sau două, însă ofensiva asupra Moscovei este pe cale de a străpunge totul. De la joncţiunea lui Hoth cu Hoepner, la Vyazma, am mai făcut o jumătate de milion de prizonieri! Abwehrul vorbeşte de treizeci şi nouă de divizii spulberate. Ruşii nu vor putea să suporte în veci un astfel de nivel de pierderi. Şi apoi, Guderian este deja aproape la Mtsensk şi va uni în curând linia frontului cu ceilalţi. Este cu adevărat o lovitură genială a Führerului, aceea de a-l trimite pe Guderian aici să termine cu Kievul, apoi să-l trimită la Moscova. Roşiii nu au înţeles nimic. La Moscova trebuie să fie panică. Într-o lună suntem acolo, apoi războiul s-a terminat.41 „Da, dar dacă nu cucerim Moscova?”„O vom cuceri.” Am insistat. „Da, dar dacă nu o cucerim? Ce se va întâmpla? Cum va petrece iama Wehrmachtul? Ai vorbit cu oamenii de la intendenţă? Nu au prevăzut nimic pentru iarnă. Nimic. Soldaţii noştri sunt tot în uniformă de vară. Chiar dacă încep de pe acum să împartă haine groase, nu vor putea niciodată să echipeze trupele cum trebuie. E o crimă! Chiar dacă ocupăm Moscova, vom pierde zeci de mii de oameni din cauza frigului şi a bolii.” „Eşti un pesimist. Sunt convins că Fuhrerul a prevăzut totul.” „Nu. Iama nu este prevăzută. Am discutat la AOK, nu au nimic. Trimit mereu mesaje la Berlin, sunt înnebuniţi.” Thomas ridică din umeri. „O vom scoate noi la capăt. Vom găsi la Moscova tot ce ne trebuie.” „Poţi fi sigur că mşii vor distrage totul înainte de a se retrage. Şi apoi, dacă nu cucerim Moscova?”„De ce vrei tu să nu cucerim Moscova? Ruşii nu sunt în stare să reziste panzerelor noastre. Au dat tot ce aveau

mai bun la Vyazma şi i-am zdrobit." „Da, pentru că vremea bună continuă. Dar de la o zi la alta vor începe ploile. La Uman, chiar a nins! Mă aprindeam, simţeam că-mi urcă sângele în obraji. „Ai văzut în vara asta ce se întâmplă când plouă o zi sau două? Acolo, va dura două sau trei săptămâni. În fiecare an, în anotimpul acesta, ţara întreagă se opreşte, dintotdeauna. Aşa că şi armatele se vor opri. Iar după aceea va veni frigul." Thomas mă privi ţintă, cu un aer suspicios. Obrajii îmi ardeau, cred că mă înroşisem. „Ai devenit un expert militar, pe cuvânt", începu el. „Ba deloc. Însă tot petrecând timpul printre soldaţi afli nişte lucruri. Şi apoi, citesc. Spre exemplu, am citit o carte despre Carol al XH-lea. Acum gesticulam. Ai auzit de Romny? în regiunea unde Guderian a făcut joncţiunea cu von Kleist? Ei bine, tocmai acolo Carol al XH-lea îşi avea cartierul său general, în decembrie 1708, puţin mai înainte de Poltava. El şi Petra cel Mare făceau manevre cu trape de elită, nu era nevoie să le distrugă, dansau unul în jurul altuia de luni de zile. Apoi, la Poltava, Petra îi atinge un pic pe suedezi şi imediat se retrag. Dar asta încă mai ţine de războiul feudal, război al unor seniori preocupaţi de onoare şi mai ales egali între ei şi prin urmare războiul rămâne în fond o problemă de curtoazie, un fel de joc ceremonial sau o paradă, aproape un fel de teatru, în orice caz, nu prea ucigător. În timp ce după, când supusul regelui, câmpean sau burghez, devine cetăţean, adică atunci când statul se democratizează, ei bine, atunci războiul devine dintr-odată total şi îngrozitor, devine serios. De aceea

Napoleon a strivit întreaga Europă. Nu pentru că armatele sale erau mai numeroase sau pentru că era un strateg mai priceput decât adversarii săi, ci pentru că vechile monarhii se luptau cu el după moda veche, limitat, în timp ce el nu făcea un război limitat. Franţa lui Napoleon este *deschisă talentelor,* cum se spunea, cetăţenii participau în administraţie; statul reglează, însă poporul este suveranul. Astfel, Franţa aceea face desigur un război total, cu toate forţele sale puse în joc. Şi abia atunci când inamicii săi au înţeles şi au început să facă acelaşi lucru, când Rostopcin dă foc Moscovei, iar Alexandru

îi ridică pe cazaci şi pe ţărani pentru a hărţui Marea Armată în timpul retragerii, s-a schimbat norocul. În războiul dintre Petru cel Mare şi Carol al XH-lea se riscă o miză mică: dacă pierzi, te opreşti din joc. Insă atunci când întreaga Naţiune este cea care luptă, ea pune în joc totul şi trebuie să mizeze iar şi iar, până la bancruta totală. Şi tocmai asta e problema. Dacă nu cucerim Moscova, nu ne vom putea opri şi negocia o pace rezonabilă. Prin urmare, va trebui să continuăm. Dar vrei să-ţi spun cu adevărat ce gândesc? Pentru noi, acest război este un pariu. Un pariu enorm, care angajează întreaga Naţiune, întregul *Volk,* şi totuşi, un pariu. Iar un pariu îl câştigi sau îl pierzi. Ruşii nu-şi pot oferi luxul acesta. Pentru ei nu este un pariu, ci o catastrofa care s-a abătut peste ţara lor, un flagel. Poţi pierde un pariu, dar nu poţi pierde în faţa unei calamităţi, eşti obligat să o depăşeşti, nu ai de ales." Debitasem toate acestea dintr-odată, repede, abia trăgân- du-mi sufletul. Thomas tăcea, bea vin. „Şi încă ceva, am adăugat eu aprins. Ţi-o spun numai ţie, atât. În fond, uciderea evreilor nu foloseşte la absolut nimic. Nu are nicio utilitate economică sau politică, nu are nicio finalitate practică. Dimpotrivă, este o ruptură cu lumea economiei şi a politicii. Este o risipă, o pierdere pur şi simplu. Asta-i. Şi aşa ceva nu poate avea decât un sens: cel al unui sacrificiu definitiv, care ne leagă în chip definitiv, ne împiedică o dată pentru totdeauna să facem cale întoarsă. Înţelegi? Cu asta, ieşim din lumea pariului, nu mai poţi da înapoi. *Endsieg* sau moartea. Tu şi eu, noi toţi, suntem acum legaţi, legaţi de sfârşitul acestui război prin acte comise în comun. Iar dacă ne-am înşelat în calculele noastre, dacă am subestimat numărul de uzine pe care Roşiii le-au montat sau le-au deplasat dincolo de Urali, atunci am dat-o dracului" Thomas îşi termina vinul. „Max, zise el în sfârşit, gândeşti prea mult. Nu e bine pentru tine. Coniac?" începeam să tuşesc şi am aprobat din cap. Tuşea continua, în reprize, parcă aveam ceva greu blocat la nivelul diafragmei, ceva ce nu voia să iasă. Am avut un puseu destul de violent. M-am ridicat repede, scuzându-mă, şi am alergat în spatele restaurantului. Am găsit o uşă, am deschis-o, dădea spre o curte interioară.

Aveam accese de vomă. Într-un final, am vomat puţin. Asta m-a uşurat, dar m-a lăsat epuizat, mă simţeam golit, a trebuit să mă sprijin câteva minute de o căruţă trasă acolo cu hulubele în sus. Apoi m-am întors. Am căutat-o pe chelneriţă şi i-am cerut apă. Îmi aduse o căldare, am băut un pic şi m-am spălat pe faţă. M-am reaşezat. „Scuză-mă.” „Nu te simţi bine? Ţi-e rău?” „Nu, nu-i nimic, doar o indispoziţie.” Nu era pentru prima dată, dar nu ştiam când anume începuse. Poate la Jitomir. Nu vomitasem decât o dată sau de două ori, însă, în mod regulat după masă, mă apucau aceste spasme neplăcute şi obositoare, întotdeauna precedate de o tuse uscată. „Ar trebui să te duci la un medic”, zise Thomas. Ni se servi coniac şi băurăm un pic. Mă simţeam mai bine. Thomas îmi oferi din nou un trabuc. L-am luat, dar nu l-am aprins imediat. Thomas părea îngrijorat. „Max… Genul acesta de idei păstrează-le pentru tine. Ai putea să-ţi atragi necazuri.” „Da, ştiu. Ţi le spun doar ţie, pentru că îmi eşti prieten. Brusc, am schimbat subiectul. Ia spune, ai pus ochii pe cineva?” Thomas izbucni în râs. „încă n-am avut timp. Dar nu cred să fie prea complicat. Chelneriţă nu arată rău, ai observat?” Nici măcar nu mă uitasem la chelneriţă, dar am spus da. „Dar tu?” întrebă el. „Eu? Ai văzut câtă treabă am? Am noroc dacă pot dormi. Nu am ore de somn de pierdut.” „Dar în Germania? înainte de a veni aici? Nu ne-am prea văzut, din Polonia. Eşti un tip discret. N-ai vreo drăguţă de *Frăulein* ascunsă pe undeva, care îţi scrie lungi scrisori de dragoste plângăcioase, «Max, Max, dragul meu, întoarce-te repede, ah, ce război mizerabil»?” Am râs amândoi şi eu mi-am aprins trabucul. Thomas îl fuma deja pe al său. Cu siguranţă că băusem mult şi mi-a venit brusc pofta să vorbesc: „Nu. Nicio *Frăulein.* Însă chiar înainte de a te întâlni, aveam o logodnică. Iubirea mea din copilărie.” Vedeam că este curios. „Zău? Povesteşte.” „Nu-i mare lucru de povestit. Ne iubeam de mici. Însă părinţii ei se împotriveau. Tatăl el, mai exact tatăl vitreg, era un important burghez francez, un domn cu principii. Am fost despărţiţi cu forţa, daţi la internate, departe unul de celălalt. Ea îmi scria scrisori disperate pe ascuns, eu la fel. Apoi am fost trimis să studiez la

Paris.” „Şi nu ai mai revăzut-o? „Uneori, în vacanţă, pe la şaptesprezece ani. Apoi am reîntâlnit-o după mulţi ani, exact înainte de a veni în Germania. I-am zis că legătura noastră nu se va rupe niciodată.” „De ce nu ai luat-o în căsătorie?” „Era imposibil.” „Dar acum? Ai o situaţie bună.” „Acum e prea târziu. S-a măritat. Vezi tu, nu poţi avea încredere în femei. Întotdeauna se termină aşa. E dezgustător.” Eram trist, necăjit, nu ar fi trebuit să vorbesc despre asemenea lucruri. „Ai dreptate, spuse Thomas. Tocmai de aceea nu mă îndrăgostesc. De altfel, prefer femeile măritate. E mai sigur. Cum o chema pe dulceaţa ta?” Am făcut un semn de lehamite cu mâna. „N-are importanţă.” Am tăcut, fumând în linişte, bându-mi coniacul. Thomas aşteptă să-mi termin ţigara, apoi se ridică. „Hai, nu fi nostalgic. La urma urmei, este aniversarea ta.” Eram ultimii rămaşi, chelneriţa moţăia în fundul sălii. Afară, şoferul sforăia în Opel. Cerul nopţii lucea, luna în scădere, clară şi liniştită, îşi trimitea lumina albă peste oraş.

Cred că nu eram singurul care îşi punea întrebări. O nesiguranţă surdă, dar profundă se manifesta în rândurile Wehrmachtului. Cooperarea cu SS rămânea excelentă, însă Marea Acţiune provocase mişcări neliniştitoare, începea să circule un nou ordin de zi al lui von Reichenau, un text brut şi dur, o dezminţire brutală a concluziilor lui Rasch. Îndoielile oamenilor erau descrise drept *nişte idei vagi privind sistemul bolşevic. Soldatul aflat în teritoriile din Est este nu numai un combatant după regulile artei războiului* – scria el – *dar şi purtătorul unei ideologii naţionale nemiloase, precum şi răzbunătorul bestialităţilor aplicate Naţiunii Germane şi celor care îi sunt apropiate prin rasă. De aceea, soldatul trebuie să aibă deplină înţelegere pentru necesitatea unei răzbunări aspre, dar drepte împotriva evreimii subumane.* Mila omenească trebuia îndepărtată. A oferi de mâncare unui slav în trecere, poate un agent bolşevic, însemna curată lipsă de judecată, *un act umanitar prost înţeles.* Oraşele vor fi distruse, partizanii, spulberaţi, cât şi cei care ezită. Desigur că nu toate aceste idei veneau de la von Reichenau, câteva pasaje trebuie să i le fi suflat Reichsfuhrerul, dar partea esenţială era că respectivul

ordin *lucra în direcţia Führerului, conform liniei sale şi ţelului său,* pentru a relua atât de frumoasa exprimare a unui obscur funcţionar al Ministerului prusac al Agriculturii, şi nu miră deloc faptul că Führerul a fost încântat, distribuindu-l cu titlu de exemplu la toate armatele din Est. Însă eu mă îndoiam că asta va fi suficient pentru a înseninа spiritele. Naţional-socialismul era o întreagă filosofie, totală, o *Weltanschauung,* cum ziceam noi. Fiecare trebuia să se poată regăsi în el, trebuia să existe loc pentru toţi. Or, în situaţia aceasta, era ca şi cum s-ar fi forţat o deschidere în acest întreg şi fuseseră angajate toate destinele naţional-socialismului, pe o cale unică şi fără de întoarcere, pe care trebuiau să o urmeze toţi, până la capăt.

Fatalitatea lucrurilor. La Kiev, starea mea proastă se adâncea. Pe culoarele palatului tinerelor fecioare, am întâlnit o cunoştinţă de la Berlin. „Herr SturmbannFührer Eichmann! Aţi fost promovat. Felicitări!" „A, Doktor Aue! Tocmai vă căutam. Am un pachet pentru dumneavoastră. Mi-a fost dat la Pnnz-Albrecht-Palais." îl cunoscusem pe acest ofiţer pe vremea când se afla în Birourile Centrale ale Emigraţiei Evreieşti, la Heydrich. Trecea adeseori pe la departamentul meu pentru a ne consulta în unele chestiuni juridice. Pe atunci era Obersturmfuhrer, acum avea noile petliţe la gulerul unei uniforme de oraş negre care se detaşa de ţinuta noastră de campanie. Se înfoia, de-ai fi zis că e un cocoşel. Curios, eu păstram amintirea unui funcţionar zelos şi muncitor, nu-l mai recunoşteam. „Şi ce vă aduce pe aici?" l-am întrebat introducându-l în birou. „Pachetul dumneavoastră. Şi mai am unul pentru un coleg de-al dumneavoastră." „Nu, vreau să spun la Kiev." Ne aşezarăm, iar el se aplecă înainte cu un aer conspirativ. „Am venit să-l văd pe Reichsfuhrer. Strălucea vizibil de mândrie şi părea avid să vorbească. Împreună cu Amtcheful meu. Invitaţie specială. Se aplecă din nou, aducând cu o pasăre de pradă, mică, dar rapidă. A trebuit să prezint un raport. Un raport statistic. Întocmit de serviciile mele. Ştiţi că acum conduc un *Referat?"* „Nu, nu ştiam. Vă felicit." „IV B 4. Pentru problemele evreieşti." îşi pusese chipiul pe biroul meu

şi ţinea strâns pe genunchi o servietă neagră. Din buzunarul tunicii scoase un toc din care luă nişte ochelari groşi, îi puse pe nas şi deschise servieta pentru a scoate un plic mare, destul de gros, pe care mi-l dădu. „Iată fiara. Bineînţeles, nu vă întreb ce este." „O, pot să vă spun. Sunt nişte partituri." „Sunteţi muzician? Imaginaţi-vă că şi eu sunt un pic. Cânt la vioară." „De fapt, nu. Era pentru altcineva, dar a murit între timp." îşi scoase ochelarii. „A, îmi pare foarte rău. Războiul acesta este într-adevăr cumplit. Dar, reluă el, prietenul dumneavoastră, dr. Lulley, mi-a încredinţat şi o mică notă, rugându-mă să-i încasez cheltuielile de transport." „Nicio problemă. Am să vă trimit banii până diseară. Unde staţi?" „La statul-major al Reichsfuhrerului." „Foarte bine. Mulţumesc pentru comision. A fost foarte amabil din partea dumneavoastră." „O, a fost o plăcere! Noi, *SS-Männer,* trebuie să ne ajutăm reciproc. Numai că îmi pare rău că a ajuns prea târziu." Am ridicat din umeri. „Asta e. Vă pot oferi un pahar?" „O, ştiţi, nu ar trebui. Ştiţi, serviciul, dar…" Părea dezolat, aşa că i-am întins o mână de ajutor. „Aici se zice *Krieg ist Krieg…* „ El termină fraza odată cu mine: „*… und Schnaps ist Schnaps.* Da, ştiu. Atunci, unul mic". Am scos din ladă două păhărele fără picior şi sticla pe care o păstram pentru invitaţi. Eichmann se ridică pentru a propune un toast, ceremonios: „în sănătatea Fuhrerului nostru!"Am ciocnit. Vedeam că mai avea încă poftă să vorbească. „Şi în ce constă raportul dumneavoastră? Dacă nu e un secret." „Ei bine, toată treaba aceasta este foarte *hush-hush,* CUIB spun englezii. Dar dumneavoastră pot să vă spun. Gruppenfuhrerul şi eu însumi am fost trimişi aici de către *der Chef-* vorbea de Heydrich, acum instalat la Praga ca Reichsprotektor adjunct – pentru a discuta cu Reichsfuhrerul despre planul de evacuare a evreilor din Reich." „Evacuare?"„Exact. Spre Est. Până la sfârşitul anului." „Toţi?"„Toţi." „Şi unde vor fi trimişi?"„Majoritatea în Ostland, desigur. Şi în Sud, pentru a construi Durchgangstrasse IV. Încă nu s-a stabilit." „înţeleg. Şi raportul?"„Un rezumat statistic. L-am prezentat personal Reichsfuhrerului. Despre situaţia globală în comparaţie cu

emigraţia evreiască.” Ridică un deget. „Ştiţi câţi sunt?”„Ce anume?”„Evrei. În Europa.” Am clătinat din cap. „N-am nicio idee.” „Unsprezece milioane! Unsprezece milioane, vă daţi seama? Bineînţeles, pentru ţările pe care încă nu le controlăm, ca Anglia, cifrele sunt aproximative. Cum ei nu au legi rasiale, a trebuit să ne bazăm pe criterii religioase. Totuşi, asta dă un ordin de mărime. Numai aici, în Ucraina, aveţi trei milioane. Abordă un ton încă şi mai pedant: Două milioane nouă sute nouă zeci şi patru de mii şase sute optzeci şi patru, pentru a fi exact.” „într-adevăr, foarte exact. Însă cu o singură Einsatzgruppe nu se va putea face mare lucru.” „Tocmai. Se studiază alte metode. Se uită la ceas şi se ridică. Acum vă rog să mă scuzaţi, trebuie să dau de Amtchef. Mulţumesc pentru trataţie.” „Mulţumesc pentru pachet! Am să vă trimit banii pentru Lulley imediat.” Am ridicat amândoi braţul şi am strigat: „Heil Hitler!”După plecarea lui Eichmann, m-am aşezat şi am privit îndelung pachetul pus pe biroul meu. Conţinea partiturile din Rameau şi din Couperin pe care le comandasem pentru micuţul evreu din Jitomir. Fusese o prostie, o naivitate sentimentală, totuşi mă umplea de o adâncă melancolie. Acum credeam că înţeleg mai bine reacţiile trupei şi ale ofiţerilor din timpul execuţiilor. Dacă sufereau, aşa cum am suferit eu în timpul Marii Acţiuni, nu se întâmpla doar din cauza mirosului şi a vederii sângelui, ci a terorii şi a durerii morale a condamnaţilor; la fel, cei care erau împuşcaţi sufereau adeseori mai mult de durerea şi de moartea, dinaintea ochilor lor, a celor pe care îi iubeau, soţii, părinţi, copii iubiţi, decât de propria moarte, care le venea în final ca o eliberare. În multe cazuri, îmi ziceam, ceea ce eu luasem drept sadism gratuit, brutalitatea nemaivăzută cu care unii oameni îi tratau pe condamnaţi înainte de a-i executa, nu era decât o consecinţă a milei monstruoase pe care o resimţeau şi care, incapabilă să se exprime altfel, se preschimba în furie, dar o furie neputincioasă, fără obiect, şi care trebuia prin urmare să se întoarcă aproape inevitabil împotriva celor care reprezentau cauza principală a acestui fapt. Dacă îngrozitoarele masacre din Est dovedesc un lucru,

atunci acesta este, paradoxal, înspăimântătoarea, inalterabila solidaritate a omenirii. Oricât de brutalizaţi şi de deprinşi cu moartea erau, niciunul dintre soldaţii noştri nu putea ucide o evreică fără să se gândească la soţia, la sora sau la mama sa, nu putea omorî un copil evreu fără să-şi vadă propriii copii în faţa sa în groapă. Reacţiile lor, violenţa lor, alcoolismul, depresiile nervoase, sinuciderile, propria-mi tristeţe, totul demonstra că *celălalt* există, există ca altă fiinţă, ca fiinţă umană, şi că nicio voinţă, nicio ideologie, nicio cantitate de prostie şi de alcool nu poate rupe această legătură, una indestructibilă. Este un fapt, şi nu o părere.

Cei din ierarhie începeau să observe acest fapt şi să-l facă să intre în calcul. Aşa cum îmi explicase Eichmann, se studiau metode noi. La câteva zile după vizita sa la Kiev sosi un anume dr. Widmann, venit să ne livreze un camion de un gen nou. Acest camion, marca Saurer, era condus de Findeisen, şoferul personal al lui Heydrich, un om taciturn care refuză, în ciuda numeroaselor solicitări, să ne explice de ce fusese ales tocmai el pentru respectiva călătorie. Dr. Widmann, care conducea secţia de chimie a Institutului de Criminologie Tehnică, ataşat la Kripo, făcu o lungă prezentare pentru ofiţeri: „Gazul, declară el, este un mijloc mai elegant11. Camionul, închis ermetic, se servea de propriul gaz de eşapament pentru a asfixia oamenii închişi înăuntru. Soluţia aceasta, intr-adevăr, nu era lipsită de eleganţă, nici de economie. După cum ne explică Widmann, se încercase altceva înainte de a veni aici; condusese personal experienţele la Minsk, făcute pe pacienţii unui azil, în compania Amtchefului său, Gruppen- fâihrerul Nebe. Un test cu explozibili dăduse rezultate dezastruoase. „Ceva de nedescris. O catastrofă.” Blobel se arăta entuziast. Îi plăcea noua jucărie şi ardea de nerăbdare să o aibă. Häfner obiectă că în respectivul camion nu intra multă lume – dr. Widmann ne spusese cincizeci, şaizeci de persoane cel mult că nu funcţiona foarte repede şi, prin urmare, părea puţin eficace, însă Blobel înlătură aceste rezerve: „Vom păstra asta pentru femei şi copii, va fi foarte bine pentru moralul trupelor.” Dr. Widmann luă

cina cu noi, după care, în faţa mesei de biliard, ne povesti cum a fost inventată chestia. „De fapt, GruppenFührerul Nebe a avut ideea. Intr-o seară, la Berlin, băuse un pic mai mult şi a adormit în maşină, în garaj, cu motorul mergând. A fost cât pe ce să moară. Noi deja mergeam pe ideea unui model de camion, însă ne gândeam să folosim monoxid de carbon în butelii, ceea ce nu este deloc un lucru practic în condiţiile oferite de Est. GruppenFührerul a fost acela care, după accident, s-a gândit să se folosească gazul camionului. O idee strălucită.” Ştia istorioara de la dr. Heess, superiorul său, care i-o povestise în metrou. „între Wittemberg-Platz şi Thiel-Platz, mai exact. Eram foarte impresionat.”

Deja de mai multe zile Blobel trimitea oameni de la Teilkommando în afara Kievului pentru a curăţa târgurile: Pereiaslav, Iagotin, Koselet, Cemigov. Erau multe. Însă Teilkommandofuhrerii erau disperaţi. După o acţiune, dacă treceau din nou prin oraş, găseau şi mai mulţi evrei. Cei care se ascunseseră se întorceau după plecarea lor. Se plângeau că faptul acesta le dădea peste cap toate statisticile. Kommandoul, după totalurile cumulate de Blobel, lichidase cincizeci şi una de mii de persoane, *dintre care paisprezece mii fără ajutor din afară* (adică batalioanele Orpo ale lui Jeckeln). Se forma un Vorkommando pentru a se intra în Harkov şi eu trebuia să fac parte din el. Între timp, cum nu mai aveam nimic de făcut la Kiev (Ek 5 preluase toate funcţiile noastre), Blobel îmi ceru să merg să-i sprijin pe cei de la Teilkommando prin inspecţii. Începuseră ploile şi, imediat ce treceam Niprul umflat, intram în noroi. Camioanele, maşinile erau pline de un noroi negru şi gros, întărit cu paie fiindcă soldaţii furau căpiţele aflate la marginea drumului pentru a împrăştia fânul în faţa vehiculelor, în mod inutil. Îmi trebuiră două zile ca să-l ajung din urmă pe Häfner la Pereiaslav, tractat în cea mai mare parte a timpului de maşinile cu şenile ale Wehrmachtului şi având noroi până în ochi tot împingând Admiralul. Am petrecut noaptea într-un sătuc împreună cu câţiva ofiţeri de la o divizie de infanterie care mergea spre front de la Jitomir; nişte oameni sfârşiţi, care vedeau venind

iama cu teamă şi se întrebau care era obiectivul final. M-am ferit să le spun de Urali; nu puteam înainta nici măcar până la Harkov. Se plângeau de noii recruţi, trimişi din Germania pentru a înlocui pierderile, însă prost antrenaţi, iar în faţa focului cuprinşi repede de panică, cel puţin mai repede decât înainte. Materialul tehnic cădea în bucăţi: şaretele germane modeme, cu pneuri din cauciuc şi rulmenţi cu bile, se dislocau pe drumuri şi erau înlocuite cu *panje* luate de la ţărani, aproape indestmetibile. Frumoşii cai germani, unguri sau irlandezi cu care începuseră campania piereau în masă. Supravieţuiau micii ponei ruseşti, care mâncau orice, lăstari de mesteacăn, paie de pe acoperişurile izbelor, însă erau prea fragili pentru lucrările grele de transport, iar unităţile abandonau tone de muniţii şi de echipament. „În fiecare seară, oamenii se luptă pentru a găsi un acoperiş sau un ungher pe jumătate uscat. Toată lumea are uniformele zdrenţuite, sunt pline de păduchi, nu mai primim nimic, şi aproape deloc pâine." Ofiţerii, la rândul lor, nu mai aveau de nici unele: nu mai aveau brice, săpun, pastă de dinţi, piele pentru repararea cizmelor, ace, aţă. Ploua zi şi noapte şi se înregistrau pierderi mai mari din pricina bolilor – dizenterie, icter, difterie – decât de pe urma luptelor. Bolnavii trebuiau să meargă până la treizeci şi cinci de kilometri pe zi, fiindcă nu existau mijloace pentru a-i transporta, iar dacă erau lăsaţi singuri în sate, partizanii veneau şi-i ucideau. Acum, partizanii se înmulţeau ca păduchii, păreau a fi peste tot, iar ştafetele sau oamenii de legătură dispăreau în păduri. Cu toate acestea, remarcasem printre soldaţi numeroşi ruşi în uniformă germană, cu brasarda albă de *Hilfswillige*. „Hiwi? răspunse un ofiţer căruia îi împărtăşisem constatarea mea. Nu, în mod real nu avem dreptul. Dar îi luăm, nu avem de ales. Tipii sunt civili voluntari sau prizonieri. Fac toate treburile legate de bagaje şi cele ale eşalonului B. Merge destul de bine, sunt mai obişnuiţi cu aceste condiţii decât noi. Şi apoi, statului-major nu-i pasă, închide ochii. Oricum, cred că ne-au uitat. Vom ajunge la Poltava şi nu vor mai şti cine ce este." „Dar nu vă e teamă că partizanii s-ar putea infiltra şi i-ar informa pe Roşii despre

mişcările voastre?”El ridică din umeri cu un aer de lehamite şi dezgust. „Dacă îi amuză… Oricum, nu există picior de rus pe o rază de o sută de kilometri. Dar nici german. Nimeni. Doar ploaia şi noroiul, atât.” Acest ofiţer părea complet descurajat, dar îmi arătă cum se curăţă uniforma de noroi. Era ceva folositor şi nu voiam să-l contrazic. „Mai întâi uscaţi noroiul lângă sobă, apoi îl curăţaţi cu cuţitul, înţelegeţi, apoi cu o perie de sârmă şi abia după aceea puteţi să vă spălaţi uniforma. Iar hainele de dedesubt trebuie neapărat să le fierbeţi.” Am asistat la operaţiune. Era ceva hidos, păduchii se desprindeau ciorchine în apa clocotind, mari, umflaţi. Am înţeles mai bine mânia reţinută a lui Hăfner atunci când am ajuns la Pereiaslav. Avea cu el trei Untersturmfuhreri: Ott, Ries şi Dammann, care nu făceau mare lucru fiindcă nu puteau părăsi oraşul, atât de impracticabile erau drumurile. „Ne-ar trebui blindate! exclamă Hăfner văzându-mă. În curând nu vom mai ajunge la Kiev. Poftim, este pentru dumneavoastră. Toate felicitările mele!” Era o telegramă de la Blobel, confirmându-mi promovarea; primisem Crucea de Război, clasa a 2-a. L-am urmat pe Hăfner în clădirea şcolii pe care o ocupa Teilkommandoul, căutând un loc unde să-mi pun lucrurile. Toată lumea, soldaţi şi ofiţeri, dormea în sala de sport. Sălile de clasă serveau de birouri. M-am schimbat şi am mers să-l caut pe Hăfner, care îmi prezentă un raport asupra problemelelor adjuncţilor săi: „Vedeţi satul acesta, Zolotonocea? S-ar părea că aici se află peste patru sute de evrei. Dammann a încercat de trei ori să meargă acolo şi de trei ori a trebuit să se întoarcă. Ultima dată a fost cât pe ce să nu mai poată ajunge înapoi. Oamenii se înrăiesc.” Seara urmau supa şi neplăcutul *Kommissbrot* negru al Wehrmachtului, apoi lumea se culca devreme. Dormeam rău. Unul dintre Waffen-SS, la câţiva metri de rogojina mea, scrâşnea din măsele, un zgomot atroce care te zgâria pe creier. De fiecare dată când aţipeam, mă trezea. Îmi ieşeam din minţi. Nu eram singurul; unii strigau la el, am auzit bufnituri şi am văzut cum îl loveau, dar fără niciun rezultat, sunetul oripilant continua, sau înceta pentru a reîncepe câteva

momente mai târziu. „Aşa-i în fiecare noapte, bodogăni Ries, care dormea alături de mine. Înnebunesc. Am să-l strâng de gât într-o zi.” într-un târziu, am aţipit şi am avut un vis ciudat, impresionant. Eram un mare Zeu-calmar şi domneam peste un foarte frumos oraş zidit făcut din apă şi din piatră albă. Centrul, mai ales, era complet de apă, iar în jur se ridicau clădiri înalte. Oraşul meu era populat de fiinţe umane care mă venerau, iar eu delegasem o parte din putere şi din autoritate unuia dintre ei, Servitorul meu. Într-o zi însă m-am hotărât să-i văd pe toţi aceşti oameni afară din oraş, cel puţin pentru un timp. Ordinul se răspândi ca fulgerul, transmis de Servitorul meu, şi imediat mulţimile începură să fugă prin porţile oraşului ca să meargă să aştepte în tot felul de cocioabe şi de coşmelii îngrămădite dincolo de ziduri. Dar după părerea mea nu mergeau destul de repede şi am început să mă zbat tare, bătând apa cu tentaculele şi facând-o să sară împrejur înainte de a mă repezi asupra roiurilor de fiinţe îngrozite biciuindu-le şi urlând la ele cu glasul meu îngrozitor: „Afară! Afară! Afară!” Servitorul meu alerga furios în toate părţile, comanda, îndruma, le dădea indicaţii celor întârziaţi, şi în felul acesta oraşul se golea. Însă în locuinţele cele mai apropiate de ziduri şi cele mai îndepărtate de apele unde eu îmi descărcăm furia divină, unele grupuri de oameni nu ţineau cont de poruncile mele. Erau nişte străini, nu pe deplin conştienţi de existenţa mea, de puterea mea asupra acelei cetăţi. Auziseră ordinele de evacuare, dar le găseau ridicole şi nu le dădeau atenţie. Servitorul meu trebui să meargă la fiecare grup în parte pentru a-i convinge în mod diplomatic să plece; fii şi cazul conferinţei ofiţerilor finlandezi care protestau fiindcă închiriaseră hotelul şi sala de întruniri plătind în avans, zicând că nu vor pleca aşa, pur şi simplu; cu aceştia, Servitorul meu trebui să mintă cu fineţe, să le spună spre exemplu că era vorba despre o alarmă, un grav pericol exterior, şi că trebuiau să plece pentru propria siguranţă. Găseam lucrul acesta extrem de umilitor, întrucât adevăratul motiv îl reprezenta Voinţa mea, ei trebuiau să plece pentru că aşa voiam eu, şi nu pentru că erau traşi pe sfoară. Furia mea

creştea, mă zbăteam, urlam din ce în ce mai tare, făcând ca valuri uriaşe să se abată prin oraş. Când m-am trezit ploaia continua să cadă dincolo de geamuri. La micul dejun ni se oferiră *Kommissrbrot,* margarină pe bază de cărbune din Ruhr, destul de gustoasă, miere artificială făcută din răşină de pin şi groaznicul erzaţ de ceai Schliiter, ale cărui pachete identice nu conţineau niciodată aceleaşi ingrediente. Oamenii mâncau în tăcere. Ries, indispus, mi-l arătă pe un soldat tânăr aplecat asupra ceaiului său: „El e". „Ce anume?" Ries imită un scrâşnet de maxilar. M-am uitat din nou: era aproape un adolescent, avea faţa suptă, plină de acnee, iar ochii pierduţi în nişte cearcăne imense. Camarazii îl repezeau, trimiţându-l la corvezi înjurându-l, înghiontindu-l dacă nu mergea destul de repede. Băiatul nu zicea nimic. „Toată lumea visează să-l împuşte partizanii, îmi mărturisi Ries. S-a încercat totul. L-au legat şi la gură. Nimic."

Hăfner era un om limitat, dar metodic. Îmi explică planul său de acţiune în faţa unei hărţi, făcându-mi o listă cu tot ce îi lipsea, pentru ca eu să-i pot sprijini cererile. Aveam sarcina să inspectez toate Teilkommandourile. Era clar un lucru imposibil, şi m-am resemnat să rămân câteva zile la Pereiaslav, aşteptând derularea evenimentelor. Oricum, Vorkommandoul se afla deja la Poltava cu Blobel. Dată fiind starea drumurilor, nu puteam spera să-i reîntâlnesc înainte de căderea Harkovului. Hăfner se arăta pesimist: „Sectorul e înţesat de partizani. Wehrmachtul face explorări, dar fără prea mare rezultat. Vor să fie sprijiniţi, însă oamenii sunt epuizaţi, sfârşiţi. Aţi văzut ce mizerie mâncăm". „£ ceea ce se dă de obicei la trupă. Iar ei muncesc mai din greu ca noi," „Fizic, da, nu se pune problema. Insă oamenii noştri sunt cu moralul la pământ." Hăfner avea dreptate şi în curând urma să judec şi singur. Ott pleca însoţit de un grup de douăzeci de oameni pentru a cerceta un sat din apropiere unde se semnalaseră partizani. M-am hotărât să-l însoţesc. Plecarea a fost în zori, cu un camion şi cu un *Kubelwagen,* un vehicul tout-terrain, dat cu împrumut pentru această ocazie de divizia staţionată la Pereiaslav. Ploaia cădea mocăneşte, fără încetare, eram uzi

chiar înainte de a pleca. Mirosul de lână udă umplea vehiculul. Harpe, şoferul lui Ott, conducea dibaci pentru a ocoli cele mai rele gropi. În mod regulat roţile din spate câmeau într-o parte prin noroiul clisos, uneori reuşea să-l controleze, dar adesea vehiculul se aşeza complet de-a curmezişul şi atunci trebuia să ne dăm jos să-l redresăm. Ne afundam în mocirlă până la glezne, unii îşi pierdeau chiar cizmele. Toată lumea înjura, striga, blestema. Ott încărcase scânduri în camion pe care le puneam sub roţile înglodate. Uneori ne erau de ajutor, dar era suficient ca vehiculul să nu fie bine echilibrat pentru ca una dintre roţile motrice, fără sprijin, să se învârtă în gol şi să arunce jerbe de noroi lichid. În curând mantaua şi pantalonii mi se acoperiră de noroi. Unii dintre oameni aveau faţa plină de nămol şi li se vedeau doar ochii obosiţi lucindu-le. Odată vehiculul scos din noroi, aceştia îşi spălau repede mâinile şi faţa într-o băltoacă şi se urcau la loc. Satul se afla la şapte kilometri de Pereiaslav. Am făcut drumul în trei ore. La sosire, Ott trimise un grup în poziţie de blocare dincolo de ultimele case, în timp ce le desfăşura pe celelalte de-a lungul uliţei principale. Izbele sărăcăcioase se aliniau sub ploaie, cu acoperişurile lor de paie de pe care apa curgea inundând nişte grădiniţe. Câteva găini rebegite alergau stinghere. Nu vedeai ţipenie de om. Ott trimise un subofiţer şi pe *Dolmetscher* pentru a-l găsi pe staroste. După vreo zece minute aceştia reveniră însoţiţi de un bătrân îmbrăcat într-un cojoc şi cu o căciulă de iepure care năpârlea. Ott îl interogă stând în ploaie. Bătrânul se jeluia, nega că ar exista partizani. Ott se înfuria. „Spune că nu sunt decât bătrâni şi femei, traducea *Dolmetscher*-ul. Toţi bărbaţii au murit sau au plecat.” „Spune-i că dacă găsim ceva o să-l spânzurăm primul! ţipă Ott. Apoi trimise oamenii să cerceteze prin case.

Verificaţi podelele. Câteodată îşi sapă buncăre.” Am urmat unul dintre grupuri. Noroiul era tot la fel de lipicios pe unica ulicioară din sat ca şi pe drum. Intram în izbe cu bucăţi mari prinse de tălpi, cădeau peste tot. Înăuntru, într-adevăr, nu se găseau decât bătrâni, femei murdare, copii păduchioşi culcaţi

pe sobe de lut date cu var. Nu era mare lucru de căutat. Podeaua era din pământ, fără scânduri, aproape că nu exista mobilă, nici pod, acoperişul se sprijinea direct pe pereţi. Totul puţea a jeg, a stătut, a urină. În spatele caselor aşezate la stânga uliţei începea o pădurice de mesteceni, uşor în pantă. Am trecut printre două izbe şi am mers să studiez liziera. Stropii pocneau pe ramuri şi pe frunziş, umflau frunzele moarte putrezind pe pământ. Costişa era alunecoasă, greu de urcat. Pădurea părea pustie, dar nu se vedea prea departe prin ploaie. O grămadă de crengi plină de forfot îmi atrase privirea. Frunzele înnegrite erau acoperite de sute de scarabei mici şi negri; dedesubt se găseau resturi umane descompuse, pe care încă se mai vedeau zdrenţe de uniformă brună. Am încercat să le acopăr, din oroare faţă de gândaci, dar ei tot ieşeau, alergând pretutindeni. Scos din fire, am dat un şut în grămada aceea. Un craniu se desprinse şi se rostogoli la poalele taluzului, semănând scarabei prin noroi. Am coborât coasta. Craniul zăcea lângă o piatră, curat, curăţat, cu orbite goale în care forfoteau gândacii, iar buzele roase lăsau dezgoliţi dinţii galbeni, spălaţi de ploaie. Maxilarul se deschisese, arătând carnea intactă a gurii şi o limbă mare aproape vie, roză, obscenă. Am ajuns la Ott, care acum se afla în centrul satului cu starostele şi cu *Dolmetscher*-ul. „întreabă-l de unde sunt cadavrele din pădure14, i-am spus translatorului. De pe căciula bătrânului apa îi cădea în barbă. Acesta mormăia, pe jumătate ştirb. „Sunt soldaţi din Armata Roşie. S-au dat lupte în pădure, luna trecută. Au fost ucişi mulţi soldaţi. Sătenii i-au îngropat pe cei pe care i-au găsit, dar nu au căutat peste tot.” „Iar armele?” Din nou, *Dolmetscher-ul* trebui să traducă. „Le-au dat germanilor, zice.” Un ScharFührer se apropie şi îl salută pe Ott. „Herr UntersturmFührer, nu e nimic aici.” Ott era foarte enervat. „Mai căutaţi! Sunt sigur că ascund ceva.” Alţi soldaţi şi câţiva de la Orpo se întorceau la rândul lor. „Herr UntersturmFührer, ne-am uitat. Nu-i nimic.” „Căutaţi, am zis!”în acel moment se auzi un ţipăt ascuţit ceva mai departe. O siluetă neclară alerga pe uliţă. „Acolo!”strigă Ott. Scharfuhrerul puse arma la umăr

şi trase prin perdeaua de ploaie. Silueta se prăbuşi în noroi. Oamenii din grup se desfăşurară pentru a înainta, pregătiţi. „Idiotule, era o femeie", zise cineva. „Pe cine faci tu idiot?" se răsti ScharFührerul. Un soldat întoarse trupul în noroi: era o ţărancă tânără, cu un batic colorat pe cap, şi însărcinată. „S-a speriat, spuse unul. Nu era nevoie să tragi aşa." „încă nu a murit", zise soldatul care o examina. Infirmierul grupului se apropie. „Duceţi-o în casă." Mai mulţi oameni o ridicară; capul îi spânzura pe spate, rochia plină de noroi se lipea de pântecele enorm, stropii de ploaie îi loveau trupul. O purtară în casă şi o aşezară pe o masă. O bătrână bocea într-un colţ, în rest izba era goală. Tânăra horcăia. Infirmierul îi rupse rochia şi o examina. „E dusă. Dar e gata de naştere, cu puţin noroc mai putem salva copilul." începu să dea instrucţiuni celor doi soldaţi care se mai aflau acolo, „încălziţi apă." Am ieşit în ploaie şi m-am dus să-l găsesc pe Ott, care se întorsese la vehicule. „Ce se petrece?" „Fata o să moară. Infirmierul dumneavoastră încearcă să-i facă o cezariană." „O cezariană? Pe cuvântul meu că e nebun!" Pomi pe ulicioară mătăhăind prin noroi până la casă. L-am urmat. Se năpusti pe uşă. „Ce-i porcăria asta, Greve?" Infirmierul ţinea în mâini un ghemotoc sângerând, înfăşurat într-o pânză şi tocmai termina de înnodat cordonul ombilical. Fata, moartă, zăcea cu ochii larg deschişi pe masă, goală, plină de sânge, despicată de la buric până la sex. „A mers, Herr Untersturmfuhrer, zise Greve. N-are de ce să nu trăiască. Dar va trebui găsită o doică." „Eşti nebun! strigă Ott. Dă-ncoace ăla!" „De ce?" „Dă-mi-l!" Ott era galben, tremura. 1-1 smulse pe nou-născut din mâini şi, ţinându-l de picioare, îi sfărâmă capul de colţul sobei. Apoi îl aruncă pe jos. Greve spumega: „De ce aţi făcut asta?!" Ott urla şi el: „Ar fi trebuit să-l laşi să crape în pântecele mă-sii, idiotule! Ar fi trebuit să-l laşi în pace! De ce l-ai scos? Nu-i era destul de cald?" Se răsuci pe călcâie şi ieşi. Greve hohotea: „N-ar fi trebuit să faceţi asta, n-ar fi trebuit!" L-am urmat pe Ott, care tuna şi fulgera prin noroi şi ploaie în faţa Scharfuhrerului şi a câtorva soldaţi stând grămadă. „Ott..." l-am chemat eu. În spatele meu se auzi un strigăt: „Untersturmfuhrer!" M-am

întors. Greve, cu mâinile încă pline de sânge, ieşea din izbă cu puşca la ochi. M-am dat înapoi; infirmierul se îndrepta direct spre Ott. „Untersturmfuhrer!" Ott se întoarse, văzu puşca şi reîncepu să urle: „Ce-i, nenorocitule, ce mai vrei? Vrei să tragi, da? Hai, fă-o!" ScharFührerul zbiera şi el: „Greve, pentru Dumnezeu, lasă puşca!" „N-ar fi trebuit să faceţi asta", răcnea Greve continuând să înainteze spre Ott. „Ei bine, idiotule, trage!" „Greve, opreşte-te imediat!" vocifera ScharFührerul. Infirmierul apăsă pe trăgaci. Ott, lovit în cap, zbură îndărăt şi se prăbuşi zgomotos într-o băltoacă. Greve rămase cu puşca ridicată. Toată lumea tăcea. Nu se mai auzea decât răpăitul ploii în băltoace, pe noroi, pe căştile oamenilor şi pe paiele de pe acoperişuri. Greve tremura ca o frunză, cu puşca aţintită. „N-ar fi trebuit să facă asta", repeta întruna. „Greve", am zis eu blând. Cu un aer rătăcit, infirmierul îndreptă puşca spre mine. Am ridicat încet mâinile fără să spun ceva. Greve îndreptă apoi puşca spre Scharfuhrer. Doi oameni din trupă îl ţinteau pe Greve. Infirmierul rămase cu arma îndreptată înspre Scharfuhrer. Oamenii îl puteau doborî, dar l-ar fi ucis cu siguranţă şi pe Scharfuhrer. „Greve, zise calm Scharfuhrerul, zău că ai făcut o prostie. Ott era o scârbă, de acord. Dar tu eşti sigur în rahat." „Greve, i-am zis şi eu. Lasă arma. Altfel oamenii vor fi obligaţi să te omoare. Dacă te predai, eu voi depune mărturie în favoarea ta." „Oricum am dat-o dracului, spuse Greve. II ţintea în continuare pe Scharfuhrer. Dacă trageţi, n-am să mor singur." îndreptă din nou arma spre mine. Ţeava aproape că mă atingea. Ploaia curgea de pe ţeavă exact în faţa ochilor mei, mi se scurgea pe faţă. „Herr HauptsturmFührer! zise Scharfuhrerul. Sunteţi de acord să rezolv problema în felul meu? Ca să evităm alte nenorociri." Am făcut semn că da. Schrafuhrerul se întoarse spre Greve. „Greve. Îţi dau cinci minute avans. După care venim să te căutăm." Infirmierul ezită. Apoi lăsă puşca în jos şi o porni în fugă spre pădure. Am aşteptat. M-am uitat la Ott. Avea capul în apă, faţa ieşindu-i puţin din băltoacă. În mijlocul frunţii avea o gaură. Sângele făcea cercuri în apa mocirloasă. Ploaia îi spăla faţa, îi bătea în ochii deschişi şi

miraţi, umplându-i încet gura, curgându-i pe la colţuri. „Andersen, zise Scharfuhrerul. Ia trei oameni şi caută-l.” „N-o să-l găsim, Herr Scharfuhrer.” „Du-te şi-l caută.” Se întoarse spre mine. „Aveţi obiecţii, Herr HauptsturmFührer?” Am scuturat din cap. „Niciuna.” Mai veniseră şi alţi oameni. Patru dintre ei se îndreptau spre pădure cu puştile pe umeri. Alţi patru îi luară cadavrul lui Ott, ducându-l de manta spre camion. Îi urmam împreună cu Scharfuhrerul. Aceştia îi aşezară trupul pe o scândură. Scharfuhrerul trimise câţiva soldaţi să dea semnalul de adunare. Voiam să fumez, dar nu se putea, nici măcar sub manta. Oamenii, în grupuri, se întorceau la maşini. I-am aşteptat pe cei trimişi de Scharfuhrer în căutarea lui Greve, pândind împuşcăturile. Am observat că starostele dispăruse prudent, dar nu am zis nimic. Într-un final Andersen şi ceilalţi apărură, umbre cenuşii iţindu-se din ploaie. „Am căutat în pădure, Herr Scharfuhrer. Dar nu am găsit nimic. Cred că se ascunde.” „Bine. Urcaţi.

Scharfuhrerul mă privi. Oricum partizanii o să-i vină de hac ticălosului.” „V-am spus că nu am obiecţii faţă de hotărârea dumneavoastră, Scharfuhrer. Aţi evitat alte vărsări de sânge. Vă felicit!” „Mulţumesc, Herr Hauptsturmfuhrer.” Am pornit din nou la drum, ducând trupul lui Ott. Reîntoarcerea la Pereiaslav ne luă şi mai mult timp ca la venire. Odată sosit, fără să mă schimb, am mers să-i explic incidentul lui Häfner. Acesta stătu îndelung pe gânduri.” „Credeţi că se va alătura partizanilor?” întrebă într-un final. „Cred că sunt partizani prin preajmă şi că îl vor găsi şi-l vor ucide. Oricum, nu va ieşi din iarnă.” „Şi dacă încearcă să trăiască în sat?” „Oamenilor le este prea frică, îl vor denunţa. Fie nouă, fie partizanilor.” „Bine.” Mai medită un timp. „Am să-l declar dezertor, înarmat şi periculos, şi cu asta basta. Făcu din nou o pauză. Sărmanul Ott. Era un ofiţer bun.” „Dacă vreţi părerea mea, am zis eu fără vreo nuanţă în glas, ar fi trebuit trimis de mult să se odihnească. Poate că s-ar fi evitat povestea aceasta.” „Cu siguranţă că aveţi dreptate.” Sub mine începea să se lăţească o băltoacă. Häfner îşi întinse gâtul, făcând să-i iasă în afară bărbia pătrată. „Ce porcărie, totuşi. Vreţi să faceţi raportul

pentru Standartenfuhrer?" „Nu; în fond este Kommandoul dumneavoastră. Faceţi-l, iar eu îl voi contrasemna, ca martor. Şi să-mi faceţi copii pentru Amt III." „Am înţeles." Am plecat apoi să mă schimb şi să fumez o ţigară. Afară ploaia continua, de puteai crede că nu se va mai sfârşi.

Din nou am dormit rău. La Pereiaslav părea că nu se poate altfel. Oamenii mârâiau, sforăiau. De îndată ce aţipeam, scrâşnetele micului Waffen-SS îmi tăiau somnul, mă smulgeau din braţele lui. În această somnolenţă păstoasă, faţa lui Ott în apă şi craniul soldatului rus se contopeau: Ott, culcat în băltoacă, deschidea gura mare şi scotea limba la mine, o limbă groasă şi roză, fragedă, ca şi cum mă invita să o sărut. M-am trezit neliniştit, obosit. La micul dejun m-a apucat din nou tuşea, apoi nişte greţuri violente. M-am refugiat pe un coridor gol, dar nu am regurgitat nimic. Când m-am întors la popotă, Häfner mă aştepta cu o telegramă. „Tocmai a căzut Harkovul, Herr Hauptsturmfuhrer. Standartenfuhrerul vă vrea la Poltava." „La Poltava? I-am arătat cu un gest ferestrele ude. Exagerează! Cum crede el că mă pot duce?"„Trenurile încă mai circulă între Kiev şi Poltava. Când partizanii nu le fac să deraieze. E un convoi al *Rollbahn* care pleacă spre Iagotin. Am telefonat la divizie, sunt de acord să vă ia. Iagotin e la calea ferată şi de acolo vă puteţi descurca să luaţi un tren." Häfner era într-adevăr un ofiţer absolut eficient. „Bine, am să-mi anunţ şoferul." „Nu, şoferul dumneavoastră rămâne aici. Admiralul nu va putea niciodată ajunge până la Iagotin. Veţi pleca în camioanele de la *Rollbahn.* Voi trimite şoferul cu maşina la Kiev îndată ce se va putea." „Bine." „Convoiul pleacă la prânz. Vă voi înmâna nişte depeşe pentru Standartenfuhrer, inclusiv raportul privind moartea lui Ott." „Bine." M-am dus să-mi împachetez lucrurile. Apoi m-am aşezat la o masă şi i-am scris o scrisoare lui Thomas, descriind fără ocolişuri incidentul din ajun: *Vei discuta cu Brigadefuhrerul, fiindcă ştiu că Blobel nu va face nimic, în afară de a se acoperi. Trebuie trase concluziile adecvate, altfel există riscul de a se produce din nou.* Odată scrisoarea terminată, am băgat-o într-un plic şi am pus-o deoparte. Apoi am plecat să-l

caut pe Ries. „Spuneţi-mi, Ries, cum îl cheamă pe micul *Kindersoldat,* cel care scrâşneşte din dinţi?" „Vorbiţi despre Hanika? Franz Hanika. Cel pe care vi l-am arătat?" „Da, el. Puteţi să mi-l daţi?" Omul ridică din sprâncene, surprins. „Să vi-l dau? Pentru ce?" „îmi las şoferul aici; mi-am lăsat ordonanţa la Kiev şi am nevoie de o alta. Şi apoi, la Harkov va exista posibilitatea de a-l caza separat, şi nu va mai supăra pe nimeni." Ries era încântat. „Ascultaţi, Herr Hauptsturmfuhrer, dacă vorbiţi serios… Din partea mea, cu plăcere. Merg să-l întreb pe Obersturmfuhrer. Nu cred că vor exista obiecţii." „Bine. Mă duc să-i spun lui Hanika. L-am găsit la popotă, unde spăla vesela. Hanika!" Băiatul luă poziţie de drepţi şi am văzut că avea o vânătaie pe obraz. „Da." „Plec imediat spre Poltava şi apoi la Harkov. Am nevoie de o ordonanţă. Vrei să vii?" Faţa lui lovită se lumină. „Cu dumneavoastră?" „Da. Munca nu ţi se va schimba cu mult, dar cel puţin nu-i vei mai avea pe ceilalţi pe capul tău." Avea un aer radios, un copil căruia i se face un cadou nesperat. „Du-te şi fă-ţi bagajele", i-am spus.

Călătoria în camion până la Iagotin rămâne pentru mine o lungă divagare, o întunecare fără de sfârşit. Oamenii petreceau mai mult timp jos din camioane, împingând, decât în cabine. Dar oricât de groaznic era noroiul, ideea celor ce aveau să urmeze îi îngrozea şi mai mult. „Nu avem nimic, Herr Hauptsturmfuhrer, înţelegeţi, nimic, îmi explica un Feldwebel. Nu avem schimburi groase, nu avem pulovere, nu avem şube, nu avem antigel, nimic. Roşiii vor fi pregătiţi pentru iarnă." „Sunt oameni ca şi noi. Şi lor le va fi frig." „Nu-i vorba de asta. Cu frigul ne descurcăm. Ne trebuie echipament de război, iar ei îl vor avea. Şi chiar dacă nu-l au, vor şti să-l impro- vizeze. Dintotdeauna au trebuit să se descurce iama." îmi oferiră un exemplu pe care îl aveau de la un Hiwi de-al lor: în Armata Roşie, oamenii primeau cizme cu două numere mai mari. „Odată cu gerul, picioarele se umflă, şi tot mai lasă loc pentru a le umple cu paie şi cu ziare. Noi avem cizmele pe măsură. Jumătate dintre oameni se vor trezi la *Revier* cu degetele de la picioare amputate."

Ajuns la Iagotin, eram atât de plin de noroi, încât

subofiţerul ce răspundea de gară nu-mi recunoscu gradul şi mă întâmpină cu o droaie de sudalme fiindcă îi aduceam noroi în sala de aşteptare. Mi-am pus lucrurile pe o bancă şi m-am răstit la el: „Sunt ofiţer şi nu-mi puteţi vorbi aşa!” Am ieşit să-l caut pe Hanika. Băiatul mă ajută să mă curăţ puţin la o pompă de mână. Subofiţerul prinse a bolborosi o serie de scuze când îmi văzu însemnele de la guler, care erau tot cele de Obersturmfuhrer. Mă pofti să fac o baie şi să cinez. I-am dat scrisoarea pentru Thomas, care să plece odată cu corespondenţa. Mă găzdui într-o cămăruţă pentru ofiţeri. Hanika dormi pe o bancă în sala de aşteptare, împreună cu soldaţii plecaţi în permisie care aşteptau trenul spre Kiev. Şeful de staţie mă trezi în toiul nopţii. „E un tren peste douăzeci de minute. Haideţi.” M-am îmbrăcat în grabă şi am ieşit. Ploaia încetase, dar de peste tot se scurgeau picături, iar şinele sclipeau în lumina tristă a lampadarelor gării. Hanika mi se alăturase cu bagajele. Apoi trenul sosi, iar frânele scârţâiră îndelung şi repetat înainte de a se opri. Ca toate trenurile care se apropiau de front, şi acesta era pe jumătate gol, aşa că ne puteam alege compartimentele. M-am culcat din nou şi am adormit. Dacă Hanika va fi scrâşnit din dinţi, eu nu l-am auzit.

Când m-am trezit nu trecuserăm nici măcar de Lubny. Trenul se oprea adesea, din cauza alarmelor, sau pentru a lăsa să treacă diverse convoaie prioritare. În apropiere de toaletă, am cunoscut pe un maior din Luftwaffe care se întorcea din permisie la escadronul său aflat la Poltava. Părăsise Germania de cinci zile. Îmi vorbi despre moralul civililor din Reich, care rămâneau încrezători, deşi victoria se lăsa aşteptată, şi foarte amabil ne oferi un pic de pâine şi câmaţi. Şi în gări se mai găsea câteodată ceva de ronţăit. Trenul mergea după orarul său, iar eu nu simţeam nicio grabă. În timpul opririlor contemplam îndelung tristeţea gărilor ruseşti. Instalaţiile abia puse în funcţiune păreau deja vechi; mărăcinii şi buruienile invadau liniile. Ici şi colo, în ciuda anotimpului în care ne găseam, se zărea izbucnind culoarea unei flori tenace, pierdută prin pietrişul îmbibat de ulei negru. Vacile care

traversau molcome liniile păreau de fiecare dată surprinse atunci când ţignalul vreunui tren le deranja meditaţia. Un cenuşiu palid de noroi şi de praf acoperea totul. Pe drumurile de pe marginea căii ferate, vreun băiat murdar împingea o bicicletă cârpită, vreo ţărancă bătrână şchiopăta către gară ca să încerce să vândă câteva legume mucegăite. M-am lăsat copleşit de ramificaţiile nesfârşite ale sistemului de linii, ace de schimbare a direcţiei controlate de acari abrutizaţi sau alcoolici. În gările de triaj se vedeau aşteptând şiruri nesfârşite de vagoane murdare, jegoase, pline de noroi, încărcate cu grâne, cărbune, fier, petrol, vite, toate bogăţiile Ucrainei ocupate sechestrate pentru a fi trimise în Germania, toate acele lucruri de care are omul nevoie, deplasate dintr-un loc în altul după un plan de circulaţie grandios şi misterios. Aşadar, pentru asta era războiul, pentru asta mureau oamenii? Or, chiar în viaţa de zi cu zi este la fel. Undeva, un om îşi pierde viaţa, acoperit de praf de cărbune, în adâncurile sufocante ale unei mine; în altă parte, mai încolo, un altul se odihneşte la cald, îmbrăcat în stofă fină de alpaca, afundat într-un fotoliu, cu o carte în mână, fără a se gândi vreodată de unde şi cum îi vin acel fotoliu, acea carte, stofa, căldura. Naţional-socialismul a vrut să facă în aşa fel încât fiecare german, în viitor, să poată avea partea sa modestă de lucruri bune în viaţă. Or, înlăuntrul graniţelor Reichului faptul acesta se dovedise imposibil; acum aceste lucruri le luam de la alţii. Era drept? Atâta vreme cât aveam forţa şi puterea, da, fiindcă, în ceea ce priveşte dreptatea, nu există vreo instanţă absolută, iar fiecare popor îşi defineşte propriul adevăr şi propria dreptate. Dar dacă vreodată forţa noastră ne-ar slăbi, dacă puterea noastră s-ar clătina, atunci va trebui să suportăm dreptatea celorlalţi, oricât de aspră se va dovedi. Şi lucrul acesta ar fi just.

La Poltava, Blobel mă trimise la dezinsecţie de îndată ce mă văzu. Apoi mă informă cu privire la situaţie. „Vorkommandoul a putut intra în Harkov pe 24, împreună cu Corpul LV de Armată. Au fixat deja un birou.” însă Callsen nu avea oameni deloc şi cerea de urgenţă întăriri. Pentru moment, totuşi,

drumurile erau blocate de ploi şi noroaie. Trenul nu înainta, întrucât liniile trebuiau puse la loc şi lărgite, iar asta nu se putea face decât atunci când deplasările aveau să fie din nou posibile. „Imediat ce va da îngheţul, veţi merge la Harkov cu încă vreo doi ofiţeri şi cu trupe; Kommandostabul va veni din urmă puţin mai târziu. Întreg Kommandoul va fi încartiruit pentru iarnă la Harkov."

Hanika se dovedi repede a fi o ordonanţă mai bună decât Popp. În fiecare dimineaţă, îmi găseam cizmele date cu cremă şi o uniformă curăţată, uscată şi călcată. La micul dejun, aducea întotdeauna ceva pentru a îmbunătăţi masa obişnuită. Era foarte tânăr. Fusese trecut de la Hitlerjugend în Waffen-SS, iar de acolo se trezise repartizat la Sonderkommando. Dar nu-i lipseau calităţile. L-am pregătit în domeniul clasării dosarelor, pentru ca să-mi poată aranja sau găsi unele documente. Ries lăsase să-i scape din mână o perlă: băiatul era amabil, serviabil, numai să ştii cum să-l iei. Noaptea, dacă i-aş fi cerut, ar fi dormit în faţa uşii, ca un câine sau ca o slugă dintr-un roman rusesc. Hrănit mai bine, odihnit, faţa i se rotunjea, era efectiv un băiat frumos, în ciuda acneei juvenile.

Blobel însă devenea tot mai bezmetic. Se îmbăta, avea crize de furie oarbă, fără vreun pretext anume. Îi căşuna pe câte unul dintre ofiţeri şi îl urmărea zile de-a rândul, fără să-l slăbească, hărţuindu-l în privinţa fiecărui aspect al muncii sale. În acelaşi timp, era un bun organizator, avea un simţ dezvoltat al priorităţilor şi al constrângerilor practice. Din fericire, nu avusese încă prilejul să-şi testeze noul Saurer. Camionul rămăsese blocat la Kiev şi Blobel aştepta nerăbdător să-i fie adus. Gândul la acel lucru îmi dădea fiori reci pe şira spinării, şi speram să fiu de mult plecat când avea să îl primească. Sufeream de greţuri în continuare, însoţite uneori de balonări dureroase şi extenuante. Nu spuneam însă nimănui. Nu vorbeam nici despre vise. Acum, aproape în fiecare noapte mă urcam într-un metrou, de fiecare dată diferit, dar întotdeauna cumva excentric, decalat, imprevizibil, şi începea o forfotă permanentă de trenuri care vin şi pleacă, scări rulante ori ascensoare care urcau şi coborau de la un

nivel la altul, uşi care se deschideau şi se închideau în contratimp, semnale ce treceau de la verde la roşu fără ca trenurile să se oprească, linii care se întretăiau fără noduri de legătură, şi staţii terminale unde pasagerii aşteptau în zadar, o reţea stricată, zgomotoasă, imensă, nesfârşită, traversată de un trafic neîncetat şi nebun. În tinereţe, adoram metroul. Îl descoperisem la şaptesprezece ani. Când ajunsesem la Paris, şi la cea mai mică ocazie îl luam doar pentru plăcerea mişcării, pentru plăcerea de a privi oamenii, staţiile care defilează pe dinaintea ochilor. Cu un an înainte, CMP{4} tocmai reluase axa nord-sud, şi cu preţul unui tichet puteam traversa oraşul dintr-o parte în alta. Nu după mult timp cunoşteam mai bine geografia subterană a Parisului decât pe cea de la suprafaţă. Împreună cu alţi interni din anul pregătitor, ieşeam noaptea cu o cheie dublă pe care studenţii şi-o treceau de la o generaţie la alta şi, înarmaţi cu lanterne mici de buzunar, aşteptam pe un peron ultima garnitură pentru ca apoi să ne strecurăm în tuneluri şi să mergem pe linii de la o staţie la alta. În curând am descoperit numeroase galerii şi puţuri de acces închise publicului, dar care deveneau folositoare atunci când lucrătorii de la căile ferate, deranjaţi în treaba lor de noapte, încercau să ne urmărească. Această activitate subterană lasă mereu în amintirea mea amprenta unei emoţii puternice, stârnite dintr-un sentiment amical de securitate şi de căldură, fără îndoială având şi o uşoară culoare erotică. Deja de pe vremea aceea metrourile îmi populau visele, însă acum vehiculau o angoasă translucidă şi acidulată, nu puteam niciodată ajunge acolo unde trebuia, ratam legăturile, uşile vagoanelor mi se închideau în nas, călătoream fără bilet, cu frica de controlori, şi mă trezeam adesea cuprins de o spaimă rece, bruscă, lăsându-mă sfârşit.

Când în sfârşit dădu primul îngheţ, întărind drumurile, am putut pleca. Frigul căzu dintr-odată, într-o noapte. Dimineaţa, am văzut, vesele, aburul respiraţiilor şi ferestrele albe de promoroacă. Înainte de a porni, am tras pe mine toate puloverele. Hanika reuşise să-mi găsească o căciulă de lutru pentru câteva mărci. La Harkov, trebuia neapărat să găsesc

haine groase. Pe drum, cerul era curat, albastru, stoluri de păsăret se învârteau pe lângă păduri. În apropierea satelor, ţăranii secerau stuful din bălţi pentru acoperişul izbelor. Drumul rămânea periculos; prin unele locuri, gemi întărise creste haotice de noroi, ridicate de trecerea blindatelor şi a camioanelor, iar aceste creste făceau vehiculele să derapeze, tăiau pneurile, uneori producând răsturnări când vreun şofer nu negocia bine unghiul şi pierdea controlul asupra maşinii. În alte părţi, sub o crustă subţire care se sfărâma sub roţi, noroiul rămânea vâscos, viclean. De jur împrejur se întindeau stepa pustie, ogoarele culese, câteva păduri. Între Poltava şi Harkov sunt cam o sută douăzeci de kilometri. Călătoria dură o zi întreagă. Intrarăm în oraş prin mahalalele devastate, cu pereţi calcinaţi, haotici, dărâmaţi, printre care, degajate rapid, se zăreau mici grămezi de carcase răsucite şi arse de echipament de război risipit, în speranţa unei zadarnice apărări a oraşului. Vorkommandoul se instalase în hotelul International, care mărginea o imensă piaţă centrală dominată, în spate, de clădirea constructivistă a *Dom Gazprom*-ului, clădiri cubice, dispuse în arc de cerc, cu două arcade înalte pătrate şi cu o pereche de zgârie-nori, uimitoare construcţie pentru acest întins oraş leneş, cu casele sale din lemn şi cu vechi biserici ţariste. Casa Planului, incendiată în cursul luptelor, îşi înălţa faţadele masive şi etajele de ferestre sparte chiar alături, pe stânga. În centrul pieţei, un impunător Lenin din bronz întorcea spatele celor două imense clădiri şi, indiferent faţă de vehiculele şi blindatele germane aliniate la picioarele sale, îi chema pe trecători la el. În hotel domnea confuzia. Majoritatea camerelor aveau geamurile sparte, lăsând să pătrundă un frig aspru. Mi-am ales un mic apartament, aproape locuibil, l-am lăsat pe Hanika să se descurce cu ferestrele şi cu încălzirea şi am coborât să-l caut pe Callsen. „Luptele pentru oraş au fost intense, îmi rezumă el situaţia, au fost multe distrugeri, aţi văzut. Va fi greu de găsit spaţiu pentru încartiruirea întregului Sonderkommando.” Vorkommandoul îşi începuse totuşi activitatea de SP şi îi interoga pe suspecţi. În plus, la cererea Armatei a 6-a fuseseră

luaţi numeroşi ostatici spre a preveni alte sabotaje de genul celor de la Kiev. Callsen îşi dezvolta analiza politică: „Populaţia oraşului este în majoritate mseascâ, aşa că problemele sensibile legate de relaţiile cu ucrainenii vor fi mai puţine aici. Există şi o importantă populaţie evreiască, deşi mulţi au fugit odată cu bolşevicii”. Blobel dăduse ordin să fie adunaţi capii evreilor şi să fie împuşcaţi. „Pentru alţii, vom vedea mai târziu.”

In apartamentul de hotel, Hanika reuşise să acopere ferestrele cu carton şi cu prelate, găsise şi câteva lumânări pentru luminat, dar camerele rămâneau friguroase. O bună bucată de vreme, stând pe divan în timp ce el făcea ceai, m-am lăsat dus de o fantezie: sub sub pretextul frigului, îl invitam să doarmă cu mine, pentru a ne încălzi reciproc, apoi, încet, în cursul nopţii îmi strecuram mâna pe sub tunică, îi sărutam buzele tinere, îi căutam în pantaloni ca să-i scot membrul întărit. A seduce un subordonat, chiar dacă acesta consimte, era ceva care nu se punea în discuţie, însă de mult nu mă mai gândisem la asemenea lucruri, şi nu am încercat să mă opun frumuseţii acestor imagini. Îi priveam ceafa şi mă întrebam dacă el cunoscuse vreo fată. Era într-adevăr foarte tânăr, dar chiar înainte de vârsta sa, la internat, noi făceam deja, între băieţi, tot ce se poate face, iar cei mai mari, care trebuie să fi avut pe atunci vârsta pe care Hanika o avea acum, ştiau să-şi găsească fete, în satul vecin, încântate să se dea în bărci. Gândul meu aluneca acum: în locul cefei sale firave se desenau cefe puternice, cele ale oamenilor pe care i-am cunoscut sau doar i-am zărit, şi mă uitam la ele cu privirea unei femei, înţelegând dintr-odată, cu o claritate înfricoşătoare, că bărbaţii nu controlează nimic, nu domină nimic, că sunt cu toţii nişte copii, ba chiar nişte jucării, puşi acolo pentru plăcerea femeilor, o plăcere nesăţioasă şi cu atât mai suverană cu cât bărbaţii cred că au controlul asupra lucrurilor, cred că le domină pe femei, când în realitate femeile îi absorb, le sfărâmă dominarea şi le dizolvă controlul, pentru ca în final să ia de la ei mult mai mult decât vor ei să dea. Bărbaţii cred în mod cinstit că femeile sunt vulnerabile şi

că de această vulnerabilitate ori profiţi, ori o protejezi, în timp ce femeile râd, cu toleranţă şi cu dragoste sau chiar cu dispreţ, de vulnerabilitatea infantilă şi infinită a bărbaţilor, de fragilitatea lor, această friabilitate atât de aproape de pierderea controlului permanent, această prăbuşire perpetuu ameninţătoare, această vacuitate incarnată în trupuri atât de tari. Tocmai de aceea, fără îndoială, femeile ucid atât de rar. Ele suferă mult mai mult, însă vor avea întotdeauna ultimul cuvânt. Îmi sorbeam ceaiul. Hanika îmi făcuse patul cu toate cuverturile pe care putuse să le găsească. Am luat două, lăsându-i-le pe celelalte pe divanul din prima cameră, unde dormea. Am închis uşa şi m-am masturbat repede, apoi am adormit imediat, cu mâinile şi burta murdare de spermă.

Pentru un motiv sau altul, poate pentru a se găsi aproape de von Reichenau, care îşi avea acolo cartierul general, Blobel hotărî să rămână la Poltava, iar noi aşteptarăm Kommandostabul mai mult de o lună. Vorkommandoul nu rămânea inactiv. Ca şi la Kiev, am început să pun la cale reţele de informatori. Era cu atât mai necesar, dat fiind faptul că exista o populaţie pestriţă, plină de imigranţi din întregul URSS, printre care se ascundeau cu siguranţă numeroşi spioni şi sabotori. În plus, nu am putut găsi nicio listă, niciun fişier al NKVD-ului. Înainte de a se retrage, făcuseră o curăţenie metodică în arhive şi nu rămăsese nimic care să ne uşureze sarcina. Munca în hotel devenea destul de stânjenitoare. În timp ce încercai să baţi un raport la maşină sau să discuţi cu un colaborator local, din camera alăturată se auzeau ţipetele unui om interogat. Lucrul acesta mă copleşea. Într-o seară ni se servi vin roşu la masă. Abia terminasem de mâncat, şi totul îmi venea deja înapoi. Nu mi se întâmplase încă niciodată cu o asemenea violenţă, şi am început să mă neliniştesc: înainte de război, nu vomam niciodată, iar din copilărie aproape că nu am vomat vreodată, şi mă întrebam la ce anume corespundea. Hanika, la auzul icnetelor mele prin uşa de la baie, presupuse că de vină era mâncarea proastă, sau poate că sufe- ream de o gripă intestinală. Am clătinat din cap, nu, nu era asta, cu siguranţă, fiindcă începuse ca şi starea de greaţă,

printr-o tuse şi o senzaţie de greutate sau de ceva care bloca, doar că mersese mai departe şi totul se întorsese brusc, mâncare nedigerată amestecată cu vin, o pastă roşie, înfricoşătoare.

Kuno Callsen obţinu într-un târziu de la Ortskommandantură permisiunea de a instala Sonderkommandoul în localurile NKVD-ului, pe Sovnarkomovskaia, strada comisariatelor sovietice ale poporului. Acest mare imobil în formă de L datează de la începutul secolului, iar intrarea principală se află într-o străduţă perpendiculară, mărginită de arbori desfrunziţi de frig. O placă, în ruseşte, precizează că în timpul războiului civil, în mai şi iunie 1920, celebrul Dzerjinski îşi avea sediul acolo. Ofiţerii locuiau tot la hotel; Hanika găsise o sobă; din păcate, o instalase în micul salon unde dormea el, iar dacă lăsam uşa deschisă scrâşnetele sale din dinţi îngrozitoare îmi alungau somnul. I-am cerut să încălzească cele două camere în timpul zilei, ca să mă pot culca cu uşa închisă, însă frigul mă trezea în zori şi am sfârşit prin a dormi îmbrăcat, cu o bonetă de lână, până când Hanika îmi găsi nişte pilote pe care le puneam grămadă ca să pot dormi gol, după cum aveam obiceiul. Continuam să vomit în fiecare seară sau cel puţin o dată la două seri, imediat după masă, ba într-un caz chiar înainte de a termina. Tocmai băusem o bere rece, însoţind cotletul de porc, şi îmi veni totul aşa de repede înapoi, încât lichidul încă mai era rece; o senzaţie îngrozitoare. Reuşeam întotdeauna să vomit cum trebuie, într-un WE sau vreo chiuvetă, fără a mă face prea mult remarcat, dar rămânea un fapt care mă epuiza. Icnetele şi greaţa care precedau regurgitarea mă dădeau gata, mă sleiau de toată energia pentru multă vreme. Cel puţin, mâncarea se întorcea atât de repede, încât nu apuca să devină acidă, digestia abia începea şi nu avea niciun gust. Era suficient să-mi clătesc gura pentru a mă simţi mai bine.

Specialiştii Wehrmachtului cercetaseră atent clădirile publice, în căutare de explozibili şi de mine, dezamorsând câteva dispozitive. Cu toate acestea, la câteva zile după prima

cădere de zăpadă, Casa Armatei Roşii explodă, omorându-l pe comandantul Diviziei 60, pe şeful său de stat-major, Ia şi trei subalterni, ce aveau să fie găsiţi mutilaţi groaznic. În aceeaşi zi se petrecură alte patru explozii. Militarii erau furioşi. Inginerul-şef al Armatei a 6-a, Oberst Selle, dădu ordin să fie plasaţi evrei în toate clădirile mari pentru a preveni noi explozii. Von Reichenau voia represalii. Vorkommandoul nu fu amestecat în treaba asta. Cei care îşi asumară sarcina fură oamenii din Wehrmacht. Ortskommandantul puse să fie spânzuraţi ostatici la toate balcoanele din oraş. În spatele birourilor noastre, două străzi, Cemâşevski şi Girchman, se uneau pentru a forma o întindere neregulată, ca un fel de piaţă între două mici imobile plasate acolo fără niciun plan. Mai multe astfel de clădiri, din perioade şi în culori diferite, se deschideau spre stradă printr-un unghi trunchiat, având deasupra intrării elegante câte un balconaş. Nu după mult timp, de fiecare balustradă atârnau unul sau mai mulţi oameni, ca nişte saci. La o casă boierească de dinainte de ultimul război, de un verde palid şi cu trei etaje, doi atlanţi musculoşi, încadrând uşa, susţineau balconul cu braţele lor albe, duse la ceafa. Când am trecut pe acolo, un trup încă mai tresărea între aceste două statui impasibile. Fiecare spânzurat avea în jurul gâtului o pancartă în ruseşte. Ca să ajung la birou, îmi plăcea să merg pe jos, fie pe sub teii şi plopii goi de pe lunga stradă Karl-Liebknecht, fie traversând marea Grădină a Sindicatelor, cu monumentul închinat lui Şevcenko. Era vorba doar despre câteva sute de metri, iar ziua străzile erau sigure. Şi pe strada Liebknecht se aflau oameni spânzuraţi. Sub un balcon se adunase mulţimea. Mai mulţi Feldgendarmi ieşiseră pe fereastră şi legau strâns şase frânghii cu laţ. Apoi intrară în încăperea întunecată. După o clipă reapărură, ducând un om cu mâinile şi picioarele legate, iar capul într-o cagulă. Un Feldgendarm îi trecu laţul pe după gât, apoi pancarta, apoi îi scoase cagula. O clipă am văzut ochii holbaţi ai omului, ochi de cal în plin efort, apoi, ca atins de oboseală, îi închise. Alţi doi îl ridicară, lăsându-l să lunece încet peste balcon. Membrele legate se zbătură violent, apoi se liniştiră,

omul se legăna încet, cu gâtul rupt, în timp de Feldgendarmii îl spânzurau pe următorul. Mulţimea strânsă privi până la capăt; am privit şi eu, plin de o fascinaţie rea. Scrutam avid feţele spânzuraţilor, ale condamnaţilor înainte de a fi trecuţi peste balustradă. Acele feţe, acei ochi înspăimântaţi sau îngrozitor de resemnaţi nu-mi spuneau nimic. Mai mulţi morţi aveau limba ieşită grotesc şi fire de salivă le curgeau din gură pe trotuar. Unii spectatori râdeau. Angoasa mă cuprindea ca o maree, zgomotul picăturilor de salivă mă oripila. Când eram tânăr, am văzut un spânzurat. Lucrul s-a petrecut în îngrozitorul internat unde fusesem închis; sufeream acolo, dar nu eram singurul. Într-o seară, după cină, se ţinea o rugăciune specială, nu-mi mai amintesc pentru ce, iar eu am cerut permisiunea să lipsesc pretextând originea mea luterană (era un colegiu catolic). Astfel, am putut să mă întorc în cameră. Fiecare dormitor era organizat pe clase şi număra cam cincisprezece paturi duble. Urcând, am trecut prin încăperea învecinată, unde se culcau cei din clasa terminală (eu eram în penultima clasă, cred că aveam cincisprezece ani). Acolo se aflau doi băieţi care scăpaseră la rândul lor de slujbă: Albert, cu care eram mai mult sau mai puţin prieten, şi Jean R., un băiat ciudat, nu prea iubit, dar care îi speria pe ceilalţi elevi cu crizele sale violente şi dezordonate. Am flecărit cu ei câteva minute înainte de a intra în camera mea, unde m-am pus în pat ca să citesc, un roman de E.R. Burroughs, lectură evident interzisă, ca orice altceva în acea închisoare. Tocmai terminam un al doilea capitol când am auzit dintr-odată glasul lui Albert urlând ca un dement: „Ajutor! Ajutor! Săriţi!” Am ţâşnit din pat, cu inima zbătându-mi-se în piept, apoi m-a reţinut un gând: dar dacă Jean R. Era pe cale să-l omoare pe Albert? Albert continua să ţipe. Atunci m-am forţat să merg ca să văd; îngrozit, gata să fug la orice semn de pericol, am înaintat spre uşă şi am împins-o. Jean R. Atârna de o grindă, cu o panglică roşie în jurul gâtului şi cu faţa deja vânătă. Albert, urlând, îl ţinea de picioare şi încerca să-l ridice. Am fugit din cameră, am coborât în goană scările, strigând la rândul meu, am traversat curtea interioară, spre capelă. Mai

mulţi profesori au ieşit, ezitau, apoi au început să alerge spre mine, urmaţi de o droaie de elevi. I-am condus în cameră, unde toată lumea a vrut să intre. Imediat ce şi-au dat seama de situaţie, doi profesori au blocat uşa, făcându-i pe elevi să se retragă pe culoar, dar eu intrasem deja şi am văzut totul. Doi sau trei profesori îl ţineau pe Jean R. În timp ce un altul se zbătea să taie panglica latră cu un briceag sau cu o cheie. Apoi, Jean R. Căzu ca un copac tăiat, trântindu-i la pământ şi pe profesori odată cu el. Albert, ghemuit într-un colţ, hohotea ţinându-şi mâinile crispate peste faţă. Părintele Labourie, profesorul meu de greacă, se străduia să desfacă maxilarul lui Jean R., încercând din toate puterile să-i descleşteze cu ambele mâini dinţii, dar fără succes. Îmi amintesc limpede faţa vânătă şi lucioasă a lui Jean R. Şi de buzele sale violete, pline de spumă albă. Apoi am fost scos afară. Noaptea aceea am petrecut-o la infirmerie, presupun că voiau să mă izoleze de ceilalţi băieţi. Nu ştiu unde l-au dus pe Albert. Puţin mai târziu, a fost trimis la mine părintele Labourie, un om blând şi răbdător, calităţi rare în acest locaş. Nu semăna cu ceilalţi preoţi şi îmi plăcea să discut cu el. A doua zi dimineaţă, toţi elevii au fost adunaţi în capelă pentru o lungă predică privind grozăvia sinuciderii. Jean R., ni s-a spus, a supravieţuit; şi a trebuit să ne rugăm pentru mântuirea sufletului său de păcătos. Nu l-am revăzut niciodată. Cum toţi elevii erau destul de marcaţi, bunii preoţi au decis organizarea unei lungi drumeţii prin pădure. „E o prostie”, i-am zis eu lui Albert când l-am întâlnit în curte. Părea închis în sine, încordat. Părintele Labourie s-a apropiat de mine şi mi-a spus blând: „Hai, vino cu noi. Chiar dacă nu are importanţă pentru tine, asta le va face bine celorlalţi11. Am ridicat din umeri şi m-am alăturat grupului. Ne-au plimbat preţ de câteva ore, şi este adevărat că seara toată lumea era calmă. Am fost lăsat să mă întorc în cameră, unde m-au asaltat ceilalţi băieţi. Cât am mers prin pădure, Albert mi-a povestit că Jean R. Se urcase pe pat şi, după ce îşi pusese laţul în jurul gâtului, îi zisese: „Hei, Albert, ia uită-te”, apoi îşi dăduse drumul. Deasupra trotuarelor din Harkov, spânzuraţii se legănau încet. Printre aceştia ştiam că

sunt evrei, ruşi şi ţigani. Toţi aceşti spânzuraţi cu feţe posomorâte şi legaţi mă făceau să mă gândesc la nişte crisalide somnolente, aşteptând răbdătoare metamorfoza. Dar exista totuşi ceva al cărui înţeles nu-l puteam cuprinde, începeam să-mi dau seama că, indiferent de numărul de morţi pe care îi voi vedea, sau oameni în clipa morţii, nu voi reuşi niciodată să surprind moartea, tocmai acel moment anume. Din două, una: sau eşti mort, şi atunci oricum nu mai era nimic de înţeles, sau încă nu eşti, iar în acest caz, chiar cu arma la ceafa sau cu frânghia de gât, faptul rămâne de neînţeles, o pură abstracţie, acea idee absurdă că eu, singura fiinţă vie de pe lume, pot dispărea. Muritori fiind, probabil că suntem deja morţi, însă nu vom muri niciodată, clipa aceea nu vine niciodată, sau poate că nu se mai sfârşeşte tot venind, iat-o că vine şi tot vine, apoi a trecut deja, fără să fi ajuns vreodată. Iată cum raţionam la Harkov, foarte greşit, desigur, dar nu-mi era deloc bine.

Era sfârşitul lui noiembrie. În întinsa piaţă circulară, rebotezată Adolf- Hitler Platz, o zăpadă cenuşie şi palidă, ca nişte bucăţi de lumină, cădea din cerul amiezii. O femeie atârna într-o frânghie lungă de mâna întinsă a lui Lenin, copiii se jucau dedesubt şi ridicau privirea ca să i se uite sub fustă. Spânzuraţii se înmulţeau. Ortskommandantul ordonase să rămână atârnaţi *ca să dea exemplu.* Trecătorii ruşi păşeau repede prin dreptul lor, lăsând capul în jos; soldaţii germani şi copiii îi cercetau cu multă curiozitate, iar soldaţii îi fotografiau adesea. De mai multe zile nu mai vomam, speram să-mi fie mai bine, dar nu era decât un moment de răgaz. Când m-a apucat din nou, mi-am vărsat câmatul, varza şi berea, la o oră după masă, în stradă, pe jumătate ascuns în dosul unei alei. Puţin mai departe, la colţul Grădinii Sindicatelor, se înălţase o spânzurătoare, şi în ziua aceea erau aduşi doi băieţi tineri şi o femeie, cu mâinile legate la spate, înconjuraţi de o mulţime formată mai cu seamă din soldaţi şi din ofiţeri germani. Femeia purta la gât o pancartă mare în care se explica faptul că erau pedepsiţi ca represalii pentru o tentativă de ucidere a unui ofiţer. Îi spânzurară. Unul dintre

tineri avea un aer uluit, mirat că se afla acolo, celălalt era doar trist. Cât despre femeie, aceasta se schimonosi îngrozitor la faţă când i se trase scaunul de sub picioare, dar atâta tot. Numai Dumnezeu ştie dacă fuseseră efectiv amestecaţi în atentat. Practic era spânzurat oricine, atât evrei, cât şi soldaţi ruşi, oameni fără acte, ţărani care umblau căutând mâncare. Ideea nu era de a-i pedepsi pe vinovaţi, ci de a preveni noi atentate prin apelul la teroare. La Harkov părea că treaba ţinea; de când cu spânzurările nu mai erau explozii, însă în afara oraşului situaţia se înrăutăţea. Oberst von Hombogen, Ic la Ortskommandantură, la care mergeam în mod regulat, păstra pe perete o hartă mare cu împrejurimile Harkovului, plină de bolduri roşii, fiecare însemnând un atac de-al partizanilor sau un atentat. „începe să devină o mare problemă, îmi explica el. Nu putem ieşi din oraş decât în forţă. Oamenii izolaţi sunt vânaţi ca nişte iepuri. Radem de pe faţa pământului toate satele unde se află partizani, dar asta nu ne ajută prea mult. Aprovizionarea devine dificilă, chiar şi pentru trupe. Cât priveşte hrănirea populaţiei civile în iama aceasta, trebuie să ne mutăm gândul." Oraşul număra în jur de şase sute de mii de locuitori. Nu exista nicio rezervă publică de alimente şi se vorbea deja despre bătrâni care mureau de foame. „Vorbiţi-mi de problemele dumneavoastră de disciplină, vă rog", i-am cerut Oberstului, cu care de ceva timp aveam relaţii bune. „E drept că avem dificultăţi. Mai ales cazuri de jaf. Nişte soldaţi au golit apartamentul primarului rus în timp ce se afla la noi. Mulţi soldaţi iau mantouri sau căciuli de blană de la populaţie. Sunt şi cazuri de viol. O rusoaică a fost închisă într-o pivniţă şi violată de şase soldaţi unul după altul." „Cărui fapt atribuiţi acest lucru?" „Mă gândesc că este o chestiune de moral. Trupele sunt epuizate, murdare, pline de păduchi, nu li se dă nici măcar lenjerie curată, şi apoi vine iama, simt că va fi cât se poate de rău. Se aplecă înainte, zâmbind uşor: între noi, pot să vă spun că s-au scris tot felul de lucruri pe clădirile AOK, la Poltava. Chestii ca *Vrem să ne întoarcem în Germania* sau *Suntem murdari, avem păduchi şi vrem să ne întoarcem acasă.* Generalfeldmarschallul

era extrem de furios, luând aceasta drept o insultă personală. Desigur, recunoaşte că există tensiuni şi privaţiuni, dar consideră că ofiţerii ar putea face mai mult pentru educarea politică a oamenilor. În fine, mai neliniştitoare este totuşi aprovizionarea cu alimente."

Afară, un strat subţire de zăpadă acoperea piaţa şi se aduna pe umerii şi-n părul spânzuraţilor. Lângă mine, un tânăr rus intra în goană în Ortskommandantură, oprind, cu multă delicateţe, în trecere cu piciorul uşa batantă grea ca să nu se izbească. Am tras aer în piept; o picătură de apă îmi alunecă pe nas şi mi se scurse peste buze ca o linie rece. Von Hombogen mă făcuse să fiu pesimist. Totuşi, viaţa continua. Se deschideau tot felul de activităţi comerciale, ţinute de *Volksdeutschen,* restaurante armeneşti, ba chiar şi două baruri de noapte. Wehrmachtul redeschisese Teatrul dramatic ucrainean Şevcenko, după ce îi văruise din nou în ocru şi roşu-închis eleganta faţadă din secolul al XlX-lea, cu coloane şi muluri albe mutilate de schije. Se făcuse din el un cabaret botezat *Panzersprenggranate,* „Grenada antitanc", iar o pancartă ţipătoare îi arăta numele deasupra uşilor frumos lucrate. L-am dus aici pe Hanika într-o seară, la un spectacol satiric de revistă. Era ceva mai degrabă de proastă calitate, dar oamenii, încântaţi, râdeau şi aplaudau frenetic. Unele numere puteau fi destul de vesele. Într-o scenă parodică, un cor purtând şalul de rugăciune al rabinilor cânta, destul de bine o arie din *Patimile după Ioan:*

Wir haben ein Gesetz
und nach dem Gesetz
soli er sterben.{5}

Bach, mi-am zis, un om pios, nu ar fi apreciat această glumă. Dar trebuia să recunosc că era ceva comic. Faţa lui Hanika strălucea, aplauda toate numerele, părea fericit. În seara aceea mă simţeam bine, nu vomasem şi apreciam căldura şi buna ambianţă a teatrului. În antract, m-am dus la bufet şi i-am oferit un pahar de votcă cu gheaţă lui Hanika. Se

înroşi, nu era obişnuit. Ajustându-mi uniforma în faţa oglinzii, am observat o pată. „Hanika, i-am zis, ce-i asta?" „Ce anume, Herr Hauptsturmfuhrer?" „Pata aceasta. Uite." El se uită. „Nu văd nimic, Herr Hauptsturmfuhrer." „Ba da, ba da, am insistat eu, aici, e mai închis la culoare. Freacă mai bine când speli." „Da, Herr Hauptsturmfuhrer." Pata nu-mi dădea pace. Am încercat să uit de ea bând încă un pahar, apoi m-am întors în sală pentru a doua parte a spectacolului. După aceea, însoţit de Hanika, am mers pe vechea stradă Liebknecht, rebotezată Horst-Wesselstrasse sau cam aşa ceva. Mai sus, în faţa parcului, nişte bătrâne, supravegheate de soldaţi, dădeau jos spânzuraţii. Cel puţin, mă gândeam văzând asta, ruşii pe care noi îi spânzurăm au nişte mame care să le şteargă frunţile, să le închidă ochii, să le încrucişeze braţele pe piept şi să-i îngroape cu drag. Mă gândeam la toţi acei evrei cu ochii încă deschişi de sub pământul din râpa de la Kiev. Îi lipsisem de viaţă, dar şi de această tandreţe, fiindcă împreună cu ei le uciseserăm şi mamele, şi soţiile, şi surorile, nelăsând pe nimeni să le poarte doliul. Soarta lor fusese amărăciunea unei gropi comune, praznicul lor de înmormântare – bogatul pământ al Ucrainei care le umplea gurile, singurul lor Kaddish – şuieratul vântului prin stepă. Şi aceeaşi soartă li se pregătea coreligionarilor lor din Harkov. Blobel sosise în sfârşit împreună cu Hauptkommando şi descoperise mânios că nu se luase încă nicio măsură, în afară de obligaţia de a purta steaua galbenă. „Dar ce mama dracului fac ăia de la Wehrmacht?!! Vor să petreacă iama împreună cu treizeci de mii de sabotori şi terorişti printre ei?" îl aducea cu sine pe înlocuitorul dr. Kehrig, tocmai sosit din Germania. În felul acesta eu am revenit la vechile mele funcţii subalterne, ceea ce, dată fiind starea mea de oboseală, nu-mi displăcea. Sturmbann- fuhrerul dr. Woytinek era un om mărunt, uscat, morocănos, care nutrea un viu resentiment fiindcă *ratase începutul campaniei* şi care spera că *ocazia de a recupera se va ivi cât se poate de repede.* Ocazia, efectiv, urma să se ivească, dar nu imediat. Încă de la sosire, Blobel şi Vogt începuseră negocieri cu reprezentanţii AOK pentru o nouă *Grosse Aktion.* Însă între

timp von Rundstedt fusese destituit din cauza retragerii de pe Rostov, iar Fuhrerul îl desemnase pe von Reichenau pentru a-l înlocui în fruntea Grupului de Armate Sud. Nu fusese numit încă niciun înlocuitor pentru a prelua comanda Armatei a 6-a. Pentru moment, AOK era condusă de Oberst Heim, şeful de stat-major, iar acesta, în materie de cooperare cu SP şi cu SD, se arăta mai puţin îngăduitor decât fostul său general. Nu emitea nicio obiecţie de principiu, însă zilnic în corespondenţa sa arăta noi dificultăţi practice, iar discuţiile trenau. Blobel spumega şi îşi vărsa nervii pe ofiţerii Komman- doului. Dr. Woytinek se familiariza cu dosarele şi mă sâcâia cu întrebări toată ziua. Dr. Sperath, când mă văzu, făcu următoarea observaţie: „Nu arătaţi prea bine". „Nu am nimic. Doar că sunt un pic obosit." „Ar trebui să vă odihniţi." I-am întors-o: „Da, cu siguranţă după război." Dar eram la fel de preocupat de urmele de noroi de pe pantalonii pe care Hanika, parcă devenit puţin cam neglijent, nu-i spălase bine.

Blobel venise la Harkov cu camionul Saurer şi intenţiona să-l folosească pentru acţiunea planificată. Putuse, în sfârşit, să-l încerce la Poltava. Hăfner, care fusese prezent – cei din Teilkommando se regrupaseră la Poltava înainte de a mărşălui împreună până la Harkov îmi povesti scena într-o seară, la cazinou: „De fapt, nu este o îmbunătăţire. Standartenfuhrerul l-a încărcat cu femei şi copii, apoi a pornit motorul. Evreii, când şi-au dat seama, au început să bată în pereţi şi să urle: «Dragi germani! Dragi germani! Lăsaţi-ne să ieşim!» Eu am rămas în maşină cu Standartenfuhrerul, care bea schnaps. După aceea, în timpul descărcării, pot să vă spun că nu se simţea prea în largul său. Trupurile erau pline de rahat şi de vomă, oamenii noştri erau dezgustaţi. Findeisen, care conducea camionul, inhalase gaz şi voma peste tot. Oribil. Dacă asta este tot ce au găsit ca să ne facă viaţa mai uşoară, ne putem lipsi. Se vede că e o idee de birocrat". „Dar Standartenfuhrerul mai vrea să-l folosească?" „O, da! Dar vă asigur că o va face fără mine."

Negocierile cu AOK ajungeau la un final. Blobel, susţinut de Ic Niemeyer, arătase că eliminarea populaţiei evreieşti, cât şi a

celorlalţi indezirabili şi suspecţi politici, chiar nelocalnici, ar contribui la uşurarea problemei aprovizionării, care devenea din ce în ce mai presantă. Wehrmachtul, în cooperare cu Biroul Repartiţii, acceptă să pună un spaţiu la dispoziţia Sonderkommandoului pentru evacuare. Era KhTZ, o uzină de tractoare, cu barăci pentru muncitori. Aceasta se afla în afara oraşului, la doisprezece kilometri de centru, dincolo de râu, pe vechiul drum spre Moscova. Pe 14 decembrie, se afişă un ordin care le dădea tuturor evreilor din oraş un termen de două zile pentru a se instala acolo. Ca şi la Kiev, evreii se duseră singuri, fără escortă, iar la început chiar fură instalaţi în bara- camente. În ziua evacuării ningea, era foarte frig, copiii plângeau. Am luat o maşină ca să merg la KhTZ. Locul nu fusese împrejmuit şi avea nişte alei enorme. Cum în aceste barăci nu exista nici apă, nici hrană, nici încălzire, oamenii plecau înapoi să caute cele necesare şi nu se făcea nimic pentru a-i împiedica. Doar informatorii îi desemnau pe cei care propagau zvonuri negative şi-i nelinişteau pe ceilalţi. Aceştia erau arestaţi discret şi lichidaţi în pivniţele de la birourile Sonderkommandoului. În tabără domnea un haos deplin. Barăcile cădeau în ruină, copiii urlau, bătrânii deja mureau, iar cum familiile lor nu-i puteau îngropa, îi întindeau afară, unde stăteau înţepeniţi de frig. După un timp, tabăra fu împrejmuită, instalat fiind şi un paznic german. Însă oamenii continuau să vină, evrei care voiau să fie alături de familiile lor, sau consorţi ruşi sau ucraineni care le aduceau de mâncare soţilor, soţiilor sau copiilor. Aceştia încă mai erau lăsaţi să intre şi să iasă, Blobel vrând să evite panica şi să reducă volumul taberei încetul cu încetul, cu discreţie. Wehrmachtul obiectase că o acţiune de amploare, ca la Kiev, ar crea prea multă vâlvă, iar Blobel acceptase argumentul. În ajun de Crăciun, Ortskommandantura îi invită pe ofiţerii de la Sonderkommando la o recepţie într-o mare sală de congrese a Partidului Comunist din Ucraina, redecorată pentru respectiva ocazie. În faţa unui bufet bine garnisit, am băut schnapsuri şi coniacuri cu ofiţerii Wehrmachtului care ridicau paharul pentru Führer, pentru *Endsieg* şi marea noastră operă comună.

Blobel şi Kommandantul oraşului, generalul Reiner, îşi împărţiră cadouri, apoi ofiţerii care aveau voce frumoasă cântară în cor. Începând din a treia zi – Wehrmachtul ţinuse să amâne data până după Crăciun, pentru a nu strica sărbătorile – evreii fură invitaţi să se ofere voluntari ca să meargă la muncă la Poltava, la Lubny, la Romny. Era un ger de crăpau pietrele, zăpada acoperea totul, iar evreii înfriguraţi se grăbeau la punctul de selectare în speranţa de a părăsi cât mai repede tabăra. Erau încărcaţi în camioane conduse de şoferi ucraineni, lucrurile fiindu-le îngrămădite în alte vehicule. Apoi erau trimişi în convoaie la Rogan, o mahala îndepărtată a oraşului, şi erau împuşcaţi în *balki,* nişte râpe alese de topografii noştri. Lucrurile erau duse la nişte depozite pentru a fi triate şi mai apoi distribuite celor din *Volkdeutschen* de către NSV şi Vomi. Astfel, tabăra era golită în grupuri mici, câte puţin în fiecare zi. Exact înainte de Anul Nou, am mers să asist la o execuţie. Trăgătorii erau cu toţii nişte tineri voluntari din Batalionul 314 de poliţie, nu se prea pricepeau, trăgeau strâmb şi existau mulţi răniţi. Ofiţerii îi certau şi li se servea alcool, însă acesta nu le îmbunătăţea performanţele. Sângele proaspăt stropea zăpada, curgea pe fundul râpei, se răspândea în băltoace pe pământul întărit de frig. Nu îngheţa, ci stagna, vâscos. Împrejur, beţele de floarea-soarelui încă se mai înălţau drepte pe câmpurile albe. Toate sunetele, chiar şi ţipetele şi împuşcăturile, parcă erau vătuite. Sub tălpi, zăpada scârţâia. Se foloseau şi camioanele Saurer, dar nu m-am dus să văd. Vomitam adeseori acum şi simţeam că mă îmbolnăvisem puţin: aveam febră, nu mare ca să mă ţină la pat, ci mai degrabă nişte lungi frisoane şi o senzaţie de slăbiciune, ca şi cum pielea îmi devenea de cristal. La *balka9* printre rafale, puseurile febrei îmi străbăteau trupul. Totul era alb, înspăimântător de alb, în afară de sângele care păta orice, zăpada, oamenii, mantaua mea. Pe cer, stoluri mari de raţe sălbatice zburau liniştite spre sud.

Frigul se instala şi era deplin, aproape ca un organism viu care se întinde pe pământ şi pătrunde peste tot, prin cele mai neaşteptate locuri. Sperath mă informă că degeraturile

decimau Wehrmachtul, şi adesea duceau la amputări. Tălpile ţintuite ale *Kommisstiefel* reglementare se dovediseră un conductor termic eficace. În fiecare dimineaţă se descopereau santinele moarte, cu creierul îngheţat de la casca pusă direct pe cap, fără bonetă de lână. Conductorii de panzere trebuiau să ardă cauciucuri pe sub motoare pentru a le putea pomi. O parte a trupei primise în sfârşit haine groase, adunate în Germania de *Winterhilfe,* dar printre ele se găseau tot felul de lucruri bizare, iar unii soldaţi se plimbau în mantouri de blană pentru femei, cu boa sau manşoane. Jefuirea civililor devenea tot mai curentă. Soldaţii le luau cu forţa cojoacele, căciulile şi-i aruncau aproape goi în frig, unde mulţi mureau. Se povestea că la porţile Moscovei era şi mai rău. De la contraofensiva sovietică pornită la începutul lunii, oamenii noştri, trecuţi în defensivă, mureau ca muştele pe poziţii fără ca măcar să-l zărească pe inamic. Dar şi din punct de vedere politic situaţia devenea confuză. Nimeni, la Harkov, nu înţelegea cu adevărat de ce le declaraserăm război americanilor. „Avem deja destule pe cap, bombănea Häfner, secondat de Kurt Hans, n-au decât să se ocupe de asta japonezii pe cont propriu.” Alţii, mai lucizi, vedeau în victoria japoneză un pericol pentru Germania. Dar şi epurarea înaltului comandament al armatei ridica semne de întrebare. La SS, majoritatea considerau a fi un lucru bun faptul că Fuhrerul luase personal conducerea OKH. Acum, spuneau ei, aceşti prusaci reacţionari nu-i vor mai putea pune beţe în roate în mod subtil. În primăvară, ruşii vor fi spulberaţi. La Wehrmacht, oamenii păreau mai sceptici. Von Hombogen, Ic-ul, vorbea despre zvonuri de ofensivă spre sud, având ca obiectiv petrolul din Caucaz. „Nu mai înţeleg, îmi mărturisea el după un pahar sau două la cazinou. Obiectivele noastre sunt politice sau economice?” Cu siguranţă că ambele, sugeram eu, însă pentru el marea întrebare era cea a mijloacelor noastre. „Americanii vor aştepta o vreme pentru a-şi creşte producţia şi a acumula un material de război suficient. Asta ne lasă un pic de timp. Dar dacă până atunci nu am terminat cu Roşiii, am dat-o dracului.” Cuvintele acestea mă şocară; niciodată nu auzisem

o părere pesimistă exprimată atât de deschis. Mă gândisem deja la posibilitatea unei victorii mai limitate decât se prevăzuse, o pace de compromis, spre exemplu, în care noi i-am lăsa lui Stalin Rusia, dar am păstra Ostland şi Ucraina, cât şi Crimeea. Dar înfrângerea? Asta mi se părea de neconceput. Mi-ar fi plăcut să discut cu Thomas, dar era departe, la Kiev, şi nu mai aveam veşti de la el de când fusese promovat ca SturmbannFührer, fapt pe care mi-l anunţase ca răspuns la scrisoarea mea de la Pereiaslav. La Harkov nu prea era multă lume cu care să discuţi. Seara, Blobel se îmbăta şi se dezlănţuia în injurii împotriva evreilor, a comuniştilor, chiar a Wehrmachtului. Ofiţerii îl ascultau, jucau biliard sau se retrăgeau în camerele lor. Adesea făceam şi eu la fel. Pe vremea aceea citeam jurnalul lui Stendhal. Erau aici pasaje încifrate care corespundeau în mod uimitor cu sentimentele mele: *Refuzarea evreilor… Strânsoarea timpului mă doboară… Truda mă preface în maşină…* în schimb, fără îndoială că pornind de la un sentiment de murdărie produs de stările de vomă, începeam să dau o atenţie aproape obsesivă igienei personale. Deja de mai multe ori Woytinek mă surprinsese uitându-mă atent la uniformă, căutând urme de noroi sau de alte materii şi îmi ordonase să încetez să mai *pierd timpul căutând fleacuri.* Imediat după prima mea inspecţie la *Aktion* îi dădusem lui Hanika uniforma murdară să mi-o spele, însă de fiecare dată când mi-o înapoia găseam alte pete noi, iar în final l-am certat serios, reproşându-i în termeni duri lenea şi incompetenţa înainte de a-i trânti bluza în nas. Sperath veni să mă întrebe dacă dormeam bine. Când i-am răspuns că da, avu un aer satisfăcut, şi era adevărat. Noaptea cădeam ca un bolovan imediat ce mă întindeam, însă atunci somnul îmi era străbătut de vise încărcate, dureroase, nu chiar ca nişte coşmaruri, ci ca nişte lungi curenţi submarini care tulburau mâlul din adâncuri în timp ce suprafaţa rămânea nemişcată, ca în palmă. Trebuie să adaug că mă întorceam în mod regulat să asist la execuţii, nimeni nu-mi cerea acest lucru, mergeam pentru că aşa voiam eu. Nu trăgeam, dar îi studiam pe oamenii care trăgeau, mai ales ofiţeri ca Häfner sau ca

Janssen, care se aflau acolo de la bun început şi acum păreau să fi devenit absolut insensibili la munca lor de călăi. Trebuia să ajung ca ei. Obligându-mă să asist la acest jalnic spectacol, pre- simţeam eu, nu intenţionam să mă folosesc de scandal, de sentimentul insurmontabil al unei încălcări, al unei violări monstruoase a Binelui şi a Frumosului, ci se întâmpla că acest sentiment de scandal se uza de la sine, şi căpătai obişnuinţa, iar cu timpul nu mai simţeai mare lucru. Prin urmare, ceea ce căutam eu cu disperare – dar zadarnic – să recapăt era tocmai acel şoc iniţial, senzaţia aceea a unei rupturi, a unei zdruncinări infinite a întregii mele fiinţe. În schimb, simţeam doar o excitare anostă şi temătoare, mereu mai scurtă, acidă, amestecată cu febra şi cu simptomele mele fizice, şi astfel, încet, fără să-mi dau prea bine seama, mă afundam în noroi în timp ce căutam lumina. Un incident minor aruncă o perspectivă crudă asupra acestor fisuri care urmau să se lărgească. În marele parc acoperit de zăpadă, în spatele statuii lui Şevcenko, era dusă o tânără partizană la spânzurătoare. Se adunau o droaie de germani: Landseri de la Wehrmacht, oameni de la Orpo, dar şi de la Organizaţia Todt, nişte *Goldfasanen* de la *Ostminis- terium,* piloţi de la Luftwaffe. Era o fată destul de slabă, cu faţa cuprinsă de isterie, încadrată de un păr negru tăiat scurt, foarte grosolan, de parcă se folosise un secator. Un ofiţer îi legă mâinile, o aşeză sub spânzurătoare şi îi puse laţul de gât. Atunci soldaţii şi ofiţerii prezenţi defilară prin faţa ei şi o sărutară unul după altul pe gură. Ea rămânea mută şi îşi ţinea ochii deschişi. Unii o sărutau tandru, aproape cast, ca nişte şcolari, alţii îi ţineau capul forţându-i buzele. Când îmi veni rândul, se uită la mine, o privire limpede şi luminoasă, fără nicio umbră de gând, şi am văzut că înţelegea totul, ştia totul, iar în faţa acestui lucru atât de pe deplin ştiut am luat foc. Hainele pocneau în flăcări, pielea şi burta mi se despicau, grăsimea sfarâia, focul se-nvârtejea în orbitele şi-n gura mea şi îmi curăţa interiorul craniului. Vâlvătaia era atât de puternică, încât ea trebui să întoarcă faţa. Am ars complet, resturile mele se transformau în statuie de sare, iar bucăţi răcite repede cădeau, mai întâi un umăr,

apoi o mână, apoi jumătate din cap. M-am prăbuşit complet la picioarele ei, iar vântul mătură această grămadă de sare şi o spulberă. Deja ofiţerul următor înainta, iar după ce trecură cu toţii, fata fu spânzurată. Zile întregi am reflectat la această scenă stranie, dar meditaţia mea mi se ridica dinainte ca o oglindă, şi nu-mi răsfrângea decât propria imagine, inversată, desigur, dar fidelă. Însă şi trupul acestei fete era pentru mine o oglindă. Frânghia se rupsese sau fusese tăiată, iar ea zăcea în zăpada din Grădina Sindicatelor, cu gâtul frânt, cu buzele umflate, cu un sân dezgolit ros de câini. Părul ei sârmos forma o creastă de meduză în jurul capului şi mi se părea fabulos de frumoasă, trăind moartea ca un idol, Sfânta Fecioară Mărie a Zăpezii. Pe orice drum porneam ca să merg de la hotel la birou, o găseam mereu culcată în calea mea; o întrebare încăpăţânată, amarnic limitată, care mă proiecta într-un labirint de speculaţii zadarnice şi mă făcea să-mi pierd firea. Asta dură săptămâni întregi.

Blobel puse capăt acelei *Aktion* la câteva zile după Anul Nou. Fuseseră păstrate câteva mii de evrei la KhTZ pentru munci forţate în oraş. Aveau să fie împuşcaţi mai târziu. Tocmai aflaserăm că Blobel urma să fie înlocuit. O ştia şi el de câteva săptămâni, dar nu spusese nimic. De altfel, era şi timpul să plece. De la sosirea la Harkov, devenise o zdreanţă nervoasă, aproape în aceeaşi stare proastă ca la Luţk. Acum ne aduna pentru a se extazia în faţa totalurilor cumulate ale Sonderkommandoului, iar în clipa următoare urla de furie, incoerent, pentru vreo prostie scăpată de cineva, vreo remarcă neavenită. Într-o zi, pe la începutul lui ianuarie, am intrat în biroul său ca să-i aduc un raport al lui Woytinek. Fără a mă saluta, îmi aruncă o foaie de hârtie. „Ia uită-te la rahatul ăsta.” Era beat, palid de furie. Am luat hârtia: era un ordin al generalului von Manstein, comandantul Armatei a 1 l-a, din Crimeea. „Şeful dumneavoastră mi l-a transmis. Citiţi. Citiţi. Aţi văzut acolo, jos? *Este dezonorant ca ofiţerii să fie prezenţi la execuţia evreilor.* Dezonorant! Idioţii! Ca şi cum ceea ce ar face ei este onorabil… ca şi cum şi-ar trata prizonierii cu *onoare!*… Eu, eu am tăcut Marele Război. În timpul Marelui Război ne

ocupam de prizonieri, îi hrăneam, nu-i lăsam să crape de foame ca pe nişte vite." Pe masă se afla o sticlă de schnaps. Îşi turnă un pahar pe care îl goli dintr-o mişcare. Stăteam tot în picioare în faţa biroului său, fără să spun nimic. „Ca şi cum n-am primi toţi ordinele de la aceeaşi sursă… Idioţii! Vor să-şi păstreze mâinile curate rahaţii ăştia de la Wehrmacht. Vor să ne lase nouă treburile murdare. Începea să se enerveze, faţa i se înroşea. Câinii! Vor să poată spune după aceea: «A, nu, ororile nu le-am făcut noi. Ci ăia, alţii, ăia, asasinii de la SS. Noi n-aveam nimic de-a face cu toate astea. Noi ne-am bătut ca nişte soldaţi, cu onoare». Dar cine a cucerit toate aceste oraşe pe care le curăţăm? Ei? Pe cine protejăm noi atunci când eliminăm partizanii, evreii şi toată pleava? Credeţi că se plâng?

Nu, ne-o cer! Striga aşa de tare, încât stropea cu salivă. Jigodia asta de Manstein, ipocritul ăsta, acest semiovreiaş care îşi învaţă câinele să ridice laba când aude «Heil Hitler!» şi care, mi-a spus Ohlendorf, pune să-i fie agăţat în spatele biroului un panou pe care stă scris: *Dar ce-ar spune Führerul despre asta?* Ei, tocmai, ce-ar zice despre asta Fuhrerul nostru? Ce-ar zice când AOK"îi cere Einsatzgruppului său să-i lichideze pe toţi evreii din Simferopol înainte de Crăciun pentru ca ofiţerii să poată petrece sărbătorile *judenfrei?* Şi apoi promulgă tot felul de chestii despre onoarea Wehrmachtului? Porcii! Cine a semnat *Kommissarbefehl?* Cine a semnat ordinul despre jurisdicţii? Cine? Poate Reichsfuhrerul? Se opri ca să-şi tragă răsuflarea şi să mai bea un pahar. Înghiţi greşit, se înecă şi tuşi. Iar dacă totul ia o turnură proastă, o să pună totul în spinarea noastră. Totul. Ei vor ieşi basma curată, eleganţi, fluturând hârtii de şters la fund ca asta – îmi smulsese hârtia din mână şi o agita în aer zicând: «Nu, nu noi i-am omorât pe evrei, pe comisari, pe ţigani, putem s-o dovedim, vedeţi, nu suntem de acord, totul este din vina Fuhrerului şi a SS-ului»… Vocea îi devenise un geamăt: Fir-ar al dracului, chiar dacă vom câştiga, o să ne-o tragă! Fiindcă, ascultaţi-mă, Aue, ascultaţi-mă cu atenţie – aproape că şuşotea acum, cu glas răguşit –, într-o zi totul o să iasă la suprafaţă. Totul. Prea

multă lume ştie, există prea mulţi martori. Iar când va ieşi, fie că vom fi pierdut sau câştigat războiul, o să fie multă zarvă, va fi scandal. Va fi nevoie să cadă capete. Şi atunci tocmai capetele noastre vor fi date mulţimii în timp ce toţi prusaco-ovreii ca von Manstein, toţi de-alde von Rundstedt, von Brauchitsch, von Kluge se vor întoarce la *von* conacele lor confortabile şi îşi vor scrie *von* memoriile, bătându-se pe spate unii pe alţii pentru că au fost *von* soldaţi atât de decenţi şi de onorabili. Iar noi vom sfârşi la rebuturi. Ne vor mai face un 30 iunie, numai că de data asta porumbeii vor fi cei de la SS. Mizerabilii! Scuipa peste tot pe hârtii. Mizerabilii, mizerabilii! Capetele noastre vor sta pe o tavă, iar ei, cu mânuţele lor albe curăţele şi elegante, bine manichiurate, nicio picătură de sânge. Ca şi cum niciunul dintre ei nu ar fi semnat vreodată vreun ordin de execuţie. Ca şi cum niciunul dintre ei nu ar fi întins braţul strigând «Heil Hitler!» când li se vorbea despre uciderea evreilor. Sări de pe scaun, luă poziţie de drepţi, cu pieptul bombat, cu braţul drept ridicat aproape la verticală, urlă: Heil Hitler! Heil Hitler! Sieg Heil! Se reaşeză brusc şi începu să mormăie: Mizerabilii.

Onorabilele jigodii mărunte. Măcar de i-am putea împuşca şi pe ei. Nu pe Reichenau, el este un mujic, ci pe ăilalţi, toţi ceilalţi." Devenea tot mai incoerent. Apoi, tăcu. Am profitat ca să-i întind raportul lui Woytinek şi să mă scuz. Reîncepu să strige imediat ce am închis uşa, însă nu m-am oprit.

în sfârşit, îi sosi înlocuitorul. Blobel nu o lungi: ne ţinu un scurt discurs de adio şi luă primul tren spre Kiev. Cred că nimeni nu-l regreta, cu atât mai mult cu cât noul comandant, Standartenfuhrerul dr. Erwin Weinmann, contrasta în sens pozitiv cu predecesorul său. Era un bărbat tânăr, cu câţiva ani mai în vârstă ca mine, cu o fire reţinută, cu figura preocupată, aproape tristă, un naţional-socialist convins. La fel ca dr. Thomas, era medic de profesie, dar lucra de mai mulţi ani la *Staatspolizei.* Ne făcu imediat o impresie bună. „Am petrecut mai multe zile la Kiev cu Brigadefuhrerul Thomas, ne informă el dintru început, şi mi-a explicat imensele dificultăţi la care ofiţerii şi oamenii din acest Kommando au trebuit să facă faţă.

Să ştiţi că nu degeaba Germania este mândră de dumneavoastră. Îmi voi petrece zilele următoare familiarizându-mă cu munca acestui Kommando. De aceea aş dori să am o discuţie sinceră şi liberă cu fiecare dintre dumneavoastră, individual."

Weinmann ne dădea o nouă importanţă. Von Reichenau fusese în sfârşit înlocuit de la conducerea AOK 6, la începutul anului, de un nou-venit în teatrul de operaţiuni, General der Panzertruppe Friedrich Paulus, unul dintre foştii săi şefi de stat-major care din 1940 era însărcinat cu planificarea la OKW şi pe care îl recomandase. Or, Paulus îşi pierduse deja protectorul, în ajunul sosirii lui Weinmann la Harkov, după turul său matinal pe jos la -20˚, von Reichenau se prăbuşise, lovit de o criză cardiacă, după unii, de o embolie cerebrală, după părerea altora. Weinmann aflase vestea în tren, de la un ofiţer al AOK. Dar cum von Reichenau încă mai trăia, Fuhrerul dăduse ordin să fie adus în Germania. Avionul său se prăbuşi în apropiere de Lemberg, iar când îl găsiră încă mai era legat de scaun, cu bastonul de Feldmarschall în mână. Trist sfârşit pentru un erou german. După unele ezitări, în locul său fu desemnat Generalfeldmarschallul von Bock. Chiar în ziua numirii sale, sovieticii, încercând să-şi capitalizeze succesul de la Moscova, lansau o ofensivă pornind de la Izium, la sud de Harkov în direcţia Poltava. Acum erau -30˚, aproape că niciun vehicul nu mai circula, aprovizionarea trebuia să se facă în vagon *panje,* iar *Rollbahn* pierdea mai mulţi oameni decât diviziile de pe front. Cât priveşte ruşii, aceştia aliniau masiv un redutabil nou tanc, T-34, invulnerabil la frig şi care înspăimânta Landserele. Din fericire nu rezistau la proiectilele noastre de calibru .88. Paulus transferă AOK 6 de la Poltava la Harkov, ceea ce produse animaţie în oraş. Roşiii vizau cu siguranţă să încercuiască Harkovul, însă ofensiva din nord nu avea să demareze niciodată, în schimb cea din sud ne străpunse liniile, fiind cu greu stăpânită pe la sfârşitul lunii, în faţa Krasnogradului şi Pavlogradului, ceea ce lăsă o enormă breşă de peste şaptezeci de kilometri în frontul nostru, un periculos cap de pod dincolo de Doneţk. Partizanii, în spatele

liniilor noastre, îşi intensificau operaţiunile; nici chiar Harkov nu mai devenea prea sigur. Atentatele, în ciuda unor represiuni sângeroase, se înmulţeau. Fără îndoială că foametea cumplită ce se declanşase în oraş avea o contribuţie. Sonderkommandoul nu fii nici el ferit. Într-o zi, chiar la începutul lui februarie, aveam întâlnire într-un birou al Wehrmachtului, pe Maidan Tereleva, în centru. Hanika mă însoţea pentru a găsi ceva cu care să îmbunătăţească raţiile noastre şi l-am lăsat să meargă să caute. Întrevederea a fost scurtă, şi am ieşit repede. În capul scării am făcut o pauză ca să respir aerul rece, înţepător, apoi mi-am aprins o ţigară. Am contemplat piaţa trăgând primele fumuri. Cerul era senin, acel albastru atât de pur al iernilor ruseşti pe care nu-l vezi nicăieri în altă parte. Pe margine, trei bătrâne colhoznice, aşezate pe nişte lăzi, aşteptau să vândă câteva amărâte de legume. În piaţă, la piciorul monumentului bolşevic celebrând eliberarea Harkovului (cea din 1919), câţiva copii se jucau în ciuda frigului cu o minge de cârpă. Câţiva Orpo de-ai noştri mergeau încet un pic mai încolo. Hanika stătea la colţ, aproape de Opelul al cărui şofer lăsase motorul să meargă. Hanika părea palid, închis în sine. Ieşirile mele recente îl zguduiseră, dar şi el mă călca pe nervi. Un alt copil năvăli dintr-o străduţă şi alerga spre piaţă. Ţinea ceva în mână. Ajuns în dreptul lui Hanika, explodă. Detunătura spulberă geamurile automobilului, am auzit clar cum cade sticla pe pavaj. Cei din Orpo, cuprinşi de panică, începură să tragă în rafale asupra copiilor care se jucau. Bătrânele urlau, mingea de cârpă se făcu bucăţi într-o baltă de sânge. Am alergat spre Hanika. Stătea în genunchi pe zăpadă şi se ţinea de burtă. Pielea feţei plină de acnee era de o paloare înspăimântătoare, şi înainte de a ajunge la el capul îi căzu pe spate, iar ochii săi albaştri, am văzut limpede, se amestecară cu albastrul cerului. Cerul i se aşternu peste privire. Apoi se prăbuşi pe o parte. Copilul era mort, cu braţul smuls. În piaţă, poliţiştii, şocaţi, se apropiau de ţâncii morţi pe care colhoznicele îi scuturau scoţând ţipete stridente. Weinmann se arătă mai interesat de nerozia celor din Orpo decât de moartea lui Hanika. „Este

inadmisibil! Noi încercăm să ne îmbunătăţim relaţiile cu populaţia locală şi le împuşcăm copiii. Ar trebui judecaţi." M-am arătat sceptic: „Va fi greu, Herr Standartenfuhrer. Reacţia lor a fost una nefericită, dar de înţeles. În afară de asta, de luni de zile le împuşcăm copiii; nu ar fi bine să fie pedepsiţi pentru acelaşi lucru". „Nu este acelaşi lucru! Copiii pe care îi executăm sunt nişte condamnaţi! Cei de acum sunt nişte copii nevinovaţi." „Dacă îmi permiteţi, Herr Standartenfuhrer, baza pe care sunt hotărâte condamnările face dificilă o asemenea distincţie destul de arbitrară." El căscă ochii mari, iar nările îi tremurară de mânie; apoi îşi luă seama şi se calmă dintr-odată. „Să schimbăm subiectul, Hauptsturmfuhrer. Oricum, de câteva zile voiam să vorbesc cu dumneavoastră. Cred că sunteţi foarte obosit. Dr. Sperath crede că sunteţi aproape epuizat nervos." „Scuzaţi-mă, Herr Standartenfuhrer, dar permiteţi-mi să contrazic această părere. Mă simt foarte bine." îmi oferi o ţigară, aprinzându-şi şi el una. „Hauptsturmfuhrer, eu sunt medic ca pregătire. Ştiu şi eu să recunosc unele simptome. Dumneavoastră sunteţi, după cum se spune în mod vulgar, la pământ. De altfel, nu sunteţi singurul. Aproape toţi ofiţerii din Kommando sunt la capătul puterilor. Oricum, din cauza iernii avem deja parte de o mare scădere a activităţii şi ne putem permite ca timp de o lună sau două să funcţionăm cu efective reduse. Un anumit număr de ofiţeri va fi ori înlocuit, ori trimis în permisie medicală prelungită. Cei care au familie se vor întoarce în Germania. Ceilalţi, cum sunteţi dumneavoastră, vor merge în Crimeea, în unul dintre sanatoriile Wehrmachtului. Se pare că este foarte frumos acolo. Peste câteva săptămâni puteţi chiar să înotaţi. Un zâmbet uşor îi flutură pe faţa îngustă şi îmi întinse un plic. Iată autorizaţia de călătorie şi atestatul. Totul este în ordine. Aveţi două luni, după aceea vom mai vedea. Odihnă plăcută."

Hotărârea lui Weinmann provocase în mine un puseu necontrolat de ură şi de resentiment, însă ajungând în Crimeea am înţeles imediat că avusese dreptate. Pe tot parcursul îndelungatei călătorii cu trenul meditasem puţin, îmi lăsasem gândurile să hoinărească prin nesfârşitele

întinderi albe. Îl regretam pe Hanika. Când m-am întors să-mi fac bagajul, mi s-a strâns inima văzând camera goală. Aveam impresia că sunt acoperit din cap până în picioare de sângele lui Hanika şi m-am schimbat furios. Toate uniformele mi se păreau de o curăţenie îndoielnică, fapt care mă scotea din sărite. Din nou, am avut o criză de vomă, dar nici nu mă gândeam să plâng. Am plecat de îndată ce s-a putut, prin Dniepropetrovsk până la Simferopol. Majoritatea oamenilor din tren erau convalescenţi sau plecaţi în permisie, trimişi să se întremeze după ororile de pe front. Un medic militar îmi spuse că numai în ianuarie pierduserăm echivalentul a douăsprezece divizii din cauza gerului şi a bolilor. Dar temperatura deja începea să se îmblânzească un pic, şi începeam să tragem nădejde că partea mai dură trecuse. Fusese una dintre cele mai aspre ierni din câte îşi aminteau oamenii, şi nu numai în Rusia, atât de frig, încât în Europa se ardeau cărţile, mobilele şi pianele, chiar şi cele mai vechi, aşa cum dintr-o parte în alta a Europei ardea tot ceea ce făcuse mândria civilizaţiei noastre. Negrii, în jungla lor, îmi ziceam, dacă sunt la curent cu cele ce se întâmplă, probabil că se distrează de minune. Ambiţiile noastre nebuneşti, pentru moment, nu aduceau rezultatul scontat, iar suferinţa se întindea, creştea pretutindeni. Nici măcar Reichul nu era la adăpost. Britanicii lansau mari raiduri aeriene, mai cu seamă asupra regiunilor Ruhr şi Rin. Ofiţerii care îşi aveau familiile aici erau foarte afectaţi. Numai în compartimentul nostru, un Hauptmann de artilerie, rănit la picior în faţa Iziumului, îşi pierduse ambii copii într-un bombardament la Wuppertal. I se propusese să se întoarcă acasă, dar el ceruse să meargă în Crimeea, fiindcă nu voia să-şi vadă soţia. „N-aş putea s-o fac”, zise înainte de a se închide în sine, mut.

Medicul militar, un vienez cam rotofei, aproape chel pe nume Hohenegg, se dovedi un foarte agreabil companion de călătorie. Era profesor, titular la o importantă catedră din Viena, care îşi îndeplinea funcţia de anatomopatolog-şef al Armatei a 6-a. Chiar când îşi expunea părerile cele mai serioase, vocea sa blândă, aproape uleioasă, părea că trădează

un strop de ironie. Medicina îi dăduse vederi filosofice. Am discutat destul de mult despre asemenea lucruri în timp ce trenul traversa stepa de dincolo de Zaporojie, la fel de lipsită de orice urrmă de viaţă ca şi depărtările mării. „Avantajul anatomopatologiei, îmi explica el, este că, tot disecând cadavre de toate vârstele şi de toate sexele, ai impresia că moartea îşi pierde din aura înspăimântătoare, se reduce la un fenomen fizic la fel de normal şi de banal ca şi funcţiile naturale ale corpului. Foarte calm, ajung să mă imaginez pe mine însumi întins pe o masă de disecţie, sub mâinile succesorului meu, care ar strâmba uşor din nas văzându-mi starea ficatului." „A, asta-i pentru că dumneavoastră aveţi şansa să-i primiţi deja morţi. E cu totul altceva atunci când, aşa cum se întâmplă adeseori aici, mai ales când munceşti la SD, asişti la însăşi *trecerea spre dincolo."* „Şi chiar contribui." „Exact. Oricare i-ar fi atitudinea sau ideologia, spectatorul nu poate prinde niciodată experienţa trecerii în nefiinţă.14 Hohenegg se gândi. „înţeleg ce vreţi să spuneţi. Dar această ruptură nu există decât pentru cel care priveşte. Fiindcă numai el poate discerne ambele laturi. Cel ce moare nu face decât să primească ceva confuz, mai mult sau mai puţin scurt, mai mult sau mai puţin brutal, care oricum va scăpa conştiinţei sale. Cunoaşteţi Bossuet?"„Chiar în franceză11, am răspuns eu în această limbă, zâmbind. „Excelent. Constat că educaţia dumneavoastră este mai vastă decât cea a unui jurist obişnuit. Declamă într-o franceză destul de greoaie, ruptă: *Această clipă de pe urmă, care va şterge dintr-o singură trăsătură întreaga voastră viaţă, se va pierde şi ea, odată cu restul, în Mul neantului. Pe pământ nu va mai fi nici urmă de vestigiu din ceea ce suntem: carnea îşi va schimba natura, trupul va lua un alt nume, nici măcar acela de cadavru nu va rămâne timp îndelungat. «El va deveni, zice Tertulian, un nu-ştiu-ce care nu mai are nume în nicio Iimbă.» „* „Aceasta, am zis eu, este foarte bine pentru mort. E un lucru la care m-am gândit adesea; e o problemă doar pentru cei vii." „Până la propria moarte11, mi-o întoarse el făcând cu ochiul. Am râs încetişor, iar el îmi urmă exemplul. Ceilalţi pasageri din compartiment, care vorbeau

despre mâncare şi femei, ne priveau cu surprindere.

La Simferopol, punctul terminus al călătoriei cu trenul, am fost îmbarcaţi în camioane sau în ambulanţe ca să fim duşi spre Ialta. Hohenegg, venit să le facă o vizită medicilor de la AOK 11, rămânea la Simferopol. M-am despărţit cu părere de rău de el. Convoiul pornea pe un drum de munte, spre est, pe la Aluşta, fiindcă Bahcisarai continua să fie în zona de operaţiuni a asediului oraşului Simferopol. Am fost cazat într-un sanatoriu la vest de Ialta, mai sus de şoseaua spre Livadia, cu spatele la munţii înzăpeziţi care surplombau oraşul, un fost palat princiar preschimbat în *Kurort* pentru muncitorii sovietici, având mici stricăciuni datorate luptelor, dar cârpit repede şi văruit. Dispuneam de o cameră micuţă şi agreabilă la etajul doi, cu sală de baie şi cu un mic balcon. Mobilierul lăsa un pic de dorit, dar la picioarele mele, dincolo de lămâi, se întindea Marea Neagră, fără valuri, cenuşie, calmă. Nu mă mai săturam să o privesc. Chiar dacă totuşi încă era frig, aerul nu era la fel de rece ca în Ucraina, şi puteam ieşi să fumez pe balconaş ori, culcat pe divan cu faţa la uşa înaltă, petreceam ore îndelungi citind. Nu duceam lipsă de cărţi. Aveam propriile volume şi, în plus, sanatoriul dispunea de o bibliotecă, formată mai ales din lucrări abandonate de pacienţii precedenţi, foarte eclectică; alături de ilizibilul *Mitul secolului al XX-lea* existau traduceri germane din Cehov, pe care le-am descoperit cu o mare plăcere. Nu aveam nicio obligaţie medicală. La sosire mă examinase un medic şi mă pusese să-i descriu simptomele. „Nu aveţi nimic, conchise el, după ce citise nota dr. Sperath. Oboseală nervoasă. Repaus, băi, fără excitante, cât mai puţin alcool posibil şi atenţie la ucrainence. Va trece de la sine. Şedere plăcută!”

În sanatoriu domnea o atmosferă veselă. În majoritate, pacienţii şi convalescenţii erau tineri ofiţeri subalterni, de la toate armele, a căror umoare deocheată era puternic întărită, seara, de vinul de Crimeea servit la masă şi de raritatea femeilor. Aceasta contribuia poate la surprinzătoarea libertate de ton a discuţiilor. Glumele cele mai acide circulau despre Wehrmacht şi despre demnitarii partidului. Un ofiţer îmi arăta

medalia sa pentru campania de iarnă, întrebându-mă suspicios: „Dar voi, la SS, încă nu aţi primit Ordinul Cărnii Congelate?” Faptul că se găseau în faţa unui ofiţer de la SD nu-i deranja câtuşi de puţin pe băieţii aceştia. Păreau să considere ca decurgând de la sine faptul că le împărtăşeam opiniile. Cei mai critici erau ofiţerii Grupului de Armate Centru. În timp ce în Ucraina se considera că trimiterea, la începutul lui august, a Armatei a 2-a blindate a lui Guderian fusese o mişcare genială care, luându-i pe ruşi dintr-un flanc, permisese deblocarea frontului de Sud împotmolit, cucerirea Kievului, şi, în final, înaintarea până la Doneţk, cei de la Centru considerau aceasta ca pe un capriciu al Fuhrerului, o eroare pe care unii o calificau drept criminală. Fără aceasta, susţineau ei cu vehemenţă, decât să se bată pasul pe loc în jurul Smolenskului, am fi cucerit Moscova în octombrie, războiul ar fi luat sfârşit sau ar fi fost aproape încheiat, şi i-ar fi scutit pe oameni de o iarnă prin găuri de zăpadă, detaliu despre care domnii de la OKH habar nu aveau, fiindcă cine a văzut pe vreun general cu picioarele îngheţate? De atunci, istoria le-a dat, fără îndoială dreptate, majoritatea specialiştilor sunt de acord în această privinţă, însă la vremea respectivă maniera de a vedea problemele nu era aceeaşi, asemenea cuvinte frizau defetismul, chiar indisciplina. Dar noi eram în vacanţă, nu avea nicio importanţă, şi nu mă ofuscam. În plus, atâta vivacitate, atâţia tineri frumoşi şi veseli făceau să apară sentimente şi dorinţe pe care nu le mai cunoscusem de luni întregi. Şi nu mi se părea imposibil de satisfăcut: totul era să alegi bine. Luam adesea masa în compania unui tânăr Leutnant din Waffen-SS pe nume Willi Partenau. Subţire, cu alură frumoasă, cu părul aproape negru, îşi revenea după o rană la piept căpătată în faţa Rostovului. Seara, în timp ce ceilalţi jucau cărţi sau biliard, cântau sau beau la bar, noi stăteam la discuţii, la o masă aşezată dinaintea uşilor de la salon. Partenau venea dintr-o familie catolică şi mic-burgheză din zona Rinului. Avusese o copilărie grea. Chiar şi înainte de criza din 1929, familia lui se găsea la marginea proletariatului. Tatăl, un militar mic de statură, dar tiranic,

era obsedat de chestiunea statutului său social şi cheltuia slabele resurse de dispuneau în vederea menţinerii aparenţelor: chiar de-ar fi să mănânce în fiecare zi cartofi şi varză, la şcoală copiii vor purta costum, guler apretat şi pantofi lustruiţi. Partenau fusese crescut într-o religiozitate strictă; la cea mai mică greşeală, tatăl îl obliga să îngenuncheze pe dalele reci şi să spună rugăciuni. Îşi pierduse credinţa de timpuriu, sau mai degrabă o înlocuise cu naţional-socialismul. Mai întâi Hitlerjugend, apoi SS îi permiseră în fine să fugă din acel mediu asfixiant. Pe vremea campaniilor din Grecia şi din Iugoslavia, el încă mai era la antrenamente şi îi părea rău că le pierduse. Bucuria sa nu mai avusese margini când se văzuse afectat la „Leibstandarte Adolf Hitler" pentru invadarea Rusiei. Într-o seară, îmi mărturisi că fusese oripilat de prima sa experienţă legată de metodele radicale folosite de Wehrmacht şi de SS în combaterea partizanilor, însă convingerea profundă că numai un adversar barbar şi pe deplin inuman putea suscita măsuri atât de extreme i se întărise. „La SD trebuie să fi văzut lucruri atroce14, adăugă el. L-am asigurat că da, dar că preferam să nu insist asupra subiectului. În schimb, i-am vorbit un pic despre viaţa mea, şi mai ales despre copilărie. Am fost un copil firav. Eu şi sora mea aveam de-abia un an când tata a plecat la război. Laptele, hrana deveniseră lucruri rare, am crescut slăbuţ, palid, nervos. Îmi plăcea enorm să mă joc în pădure aproape de casa noastră. Locuiam în Alsacia. Acolo sunt păduri mari şi mergeam să observ insectele sau să-mi înmoi picioarele în pâraie. Aveam în minte clar un incident: pe o pajişte sau pe un câmp am găsit un căţel abandonat, amărât, iar inima mi s-a umplut de milă faţă de el. Voiam să-l duc acasă, dar când m-am apropiat să-l prind, căţeluşul, speriat, s-a îndepărtat. Am încercat să-i vorbesc blând, să-l îmbunez ca să mă urmeze, dar fără succes. Nu fugea, ci stătea mereu la câţiva metri de mine, dar nu mă lăsa să mă apropii. Intr-un final, m-am aşezat pe iarbă şi am izbucnit în plâns, sfâşiat de mila pentru acel pui de câine care nu-mi dădea voie să-l ajut. Îl imploram: „Te rog, căţeluşule, hai cu mine!" într-un târziu s-a lăsat prins. Mama a

sărit ca arsă când l-a văzut în grădina noastră, scheunând legat de gard, şi prin tot felul de argumente m-a convins să-l duc la Societatea de Protecţie a Animalelor, unde, mereu m-am gândit la asta, trebuie să-l fi ucis de cum am întors spatele. Dar poate că acest incident a avut loc după război şi după întoarcerea definitivă a tatei de pe front, la Kiel, unde plecaserăm atunci când francezii au recucerit Alsacia. Tata, în sfârşit revenit lângă noi, vorbea puţin, părea închis în el, plin de amărăciune. Cu diplomele sale, nu a durat mult pentru a-şi face o situaţie în cadrul unei mari firme. Acasă, stătea adesea singur în bibliotecă, unde, când nu se afla acolo, mă strecuram pe ascuns ca să mă joc cu fluturii prinşi cu bolduri, unii mari ca mâna unui adult, pe care îi scoteam din cutiile lor şi îi făceam să se rotească învârtind între degete acul lor lung, ca o mică umbreluţă colorată, până în ziua când avea să mă surprindă şi să mă pedepsească. Pe atunci, începusem să şterpelesc de pe la vecini, cu siguranţă, am înţeles mai târziu, pentru a-i atrage atenţia. Furam pistoale din tablă, lanterne, alte jucării, pe care le îngropam într-o ascunzătoare în fundul grădinii. Nici măcar sora mea nu ştia ceva. Apoi s-a descoperit totul. Mama credea că furam *numai din plăcerea de a face rău;* tata mi-a explicat răbdător Legea, apoi mi-a tras o bătaie. Acestea se întâmplau nu la Kiel, ci pe insula Sylt, unde ne petreceam vacanţele de vară. Pentru a ajunge aici, luam trenul care merge de-a lungul barajului Hindenburg. La flux, linia ferată era înconjurată de mare, iar din tren aveai impresia că mergi pe apă, valurile ajungând până la roţi, la osie! Noaptea, deasupra patului meu, trenuri electrice traversau cerul înstelat al visurilor mele.

Se pare că de foarte timpuriu căutam cu aviditate iubirea celor pe care îi întâlneam. Acest instinct, din partea adulţilor, cel puţin, se vedea răsplătit, fiindcă eram un băiat şi frumos şi foarte inteligent. Însă la şcoală, m-am trezit confruntat cu copii cruzi şi agresivi, dintre care mulţi îşi pierduseră tatăl în război, sau erau bătuţi şi neglijaţi de nişte părinţi care se întorseseră îndobitociţi şi pe jumătate nebuni din tranşee. Copiii se răzbunau la şcoală pentru această lipsă de dragoste

de acasă întorcându-se în mod vicios împotriva altor copii mai firavi şi mai slăbuţi. Mă loveau, nu prea aveam prieteni. La sport, când se făceau echipele, nimeni nu mă voia. Atunci, în loc să le cerşesc afecţiunea, le solicitam atenţia. Încercam să-i impresionez şi pe profesori, mai drepţi decât băieţii de vârsta mea. Cum eram inteligent, nu-mi venea greu s-o fac, dar atunci ceilalţi mă tratau drept *favorit* şi mă băteau şi mai tare. Desigur că nu-i pomeneam nimic despre acestea tatei.

După înfrângere, odată instalaţi la Kiel, a trebuit să plece din nou, nu se prea ştia unde şi de ce. Din când în când trecea să ne vadă, apoi dispărea din nou. Nu a revenit acasă definitiv decât la sfârşitul lui 1919. În 1921, a căzut grav bolnav şi a trebuit să înceteze munca. Convalescenţa lui se tot lungea, iar atmosfera din casă a devenit încordată şi morocănoasă. Pe la începutul verii, unul cenuşiu şi rece, după câte îmi amintesc, a venit fratele său în vizită. Acest frate mai mic, vesel şi glumeţ, povestea istorii fabuloase din război şi din călătoriile sale care mă făceau să sar în sus de admiraţie. Sora mea îl aprecia mai puţin. Câteva zile mai târziu, tata a plecat în călătorie cu el să-l viziteze pe bunicul, pe care nu-l văzusem decât o dată sau de două ori şi pe care abia mi-l aminteam (părinţii mamei cred că muriseră). Îmi mai aduc aminte şi azi această plecare: mama, sora mea şi cu mine stăteam aliniaţi în faţa porţii casei; tata îşi punea valiza în portbagajul maşinii care trebuia să-l ducă la gară. „La revedere, copii, a spus el zâmbind, să n-aveţi grijă, mă întorc curând.” Nu l-am revăzut niciodată. Eu şi sora mea geamănă aveam pe atunci aproape opt ani. Am aflat mult mai târziu că mama primise la scurt timp după aceea o scrisoare de la unchi. După ce îl vizitaseră pe bunic, se pare că se certaseră, iar tata, pare-se, luase un tren spre Turcia sau spre Orientul Mijlociu. Despre dispariţia sa, unchiul nu ştia nimic altceva. Muncitorii săi, contactaţi de mama, nu ştiau nici ei nimic. Nu am văzut niciodată această scrisoare de la unchi. Mama a fost cea care mi-a explicat toate astea, iar eu nu am putut niciodată să-i confirm spusele şi nici să-l găsesc pe acest frate care totuşi a existat. Nu i-am povestit toate acestea lui Partenau, ci vouă vi le povestesc.

Acum îl frecventam în mod regulat pe Partenau. Din punct de vedere sexual îmi făcea o impresie nu prea clară. Rigoarea şi entuziasmul său naţional-socialist şi SS se puteau dovedi un obstacol, dar, în fond, presim- ţeam eu, dorinţa sa nu cred că era mai orientată într-o anumită direcţie decât a oricărui altuia. La colegiu, am înţeles acest lucru repede, inversiunea în sine nu exista, băieţii o făceau cu ceea ce se găsea, iar în armată, ca şi în puşcării, cu siguranţă că era la fel. Desigur, din 1937, data scurtei mele arestări pentru problema din Tiergarten, atitudinea oficială se înăsprise considerabil. SS părea vizat în mod deosebit. În toamna precedentă, când soseam la Harkov, Führerul semnase un decret, „Menţinerea Purităţii în rândurile SS şi ale Poliţiei", condamnând la moarte pe orice *SS-Mann* sau funcţionar al poliţiei care şi-ar permite *un comportament indecent* cu un alt bărbat sau chiar *se lăsa abuzat.* Acest decret, *de teamă că ar putea trezi neînţelegeri,* nu fusese publicat, dar noi, la SD, am fost informaţi. În ce mă priveşte, consideram că era vorba mai ales despre o retorică de faţadă, în fapt, dacă ştiai să fii discret, rareori existau probleme. Totul era să nu te compromiţi pe lângă un duşman personal, dar eu nu aveam duşmani personali. Totuşi, Partenau părea influenţat de retorica extremă a *Schwarze Korps* şi a celorlalte publicaţii SS. Însă intuiţia mea îmi spunea că dacă puteai să-i furnizezi cadrul ideologic necesar, restul venea de la sine.

Nu era nevoie să fii subtil, trebuia doar să fii metodic. Câteodată, în unele după-amiezi, dacă vremea se arăta frumoasă, coboram să ne plimbăm prin oraş, să hoinărim pe străzile micuţe sau de-a lungul cheiurilor mărginite de palmieri, apoi mergeam să ne aşezăm într-o cafenea să bem un pahar de muscat de Crimeea, cam dulce după gustul meu, însă agreabil. Pe ţărm, întâlneam mai ales germani, uneori însoţiţi de prostituate; cât priveşte pe localnici, în afară de câţiva tătari sau ucraineni cu banderola albă de Hiwi, nu vedeai pe nimeni. De fapt, Wehrmachtul evacuase în ianuarie întreaga populaţie bărbătească, mai întâi spre taberele de tranzit, apoi până la Generalkommissariatul din Nikolaev. Era,

fără îndoială, o soluţie radicală la problema partizanilor, dar trebuie să recunoaştem că nu se putea risca având acolo atâţia soldaţi răniţi sau convalescenţi. Înainte de primăvară nu prea aveai cum să te distrezi în afară de teatru sau de vizionarea vreunui film organizată de Wehrmacht. *Chiar şi bacilii adorm la Ialta,* scria Cehov, însă mie îmi convenea această plictiseală lentă. Uneori, mai mulţi tineri ofiţeri ni se alăturau şi mergeam să stăm pe o terasă la marginea mării. Dacă găseam – aprovizionarea de la stocurile capturate era dirijată de legi misterioase comandam o sticlă. În afară de muscat, mai era un *Portwein* roşu, tot dulce, care convenea climatului. Comentariile se făceau asupra femeilor localnice lipsite din păcate de soţii lor, iar Partenau nu părea indiferent. În mijlocul hohotelor de râs, unul dintre ofiţeri, mai îndrăzneţ, acosta fete tinere şi într-o bolboroseală neînţeleasă de nimeni le invita la noi. Uneori, ele se înroşeau şi îşi continuau drumul, alteori veneau să ia loc. Atunci Partenau începea repede o conversaţie, făcută mai cu seamă din gesturi, onomatopee şi cuvinte izolate. Trebuia să i se pună capăt. „Meine Herren, nu vreau să fiu unul care strică bucuria, am început eu într-una dintre ocazii, însă trebuie să vă avertizez asupra riscurilor pe care vi le luaţi. Am bătut de câteva ori în masă. La SD, noi primim şi sintetizăm toate rapoartele privind incidentele din zona din spatele Wehrmachtului. Asta ne face să avem o imagine de ansamblu asupra problemelor, imagine pe care dumneavoastră nu o puteţi avea. Trebuie să vă spun că a întreţine relaţii cu femeile sovietice, ucrainene sau rusoaice este nu numai nedemn de un soldat german, dar şi periculos. Nu exagerez deloc. Multe dintre aceste dame sunt evreice, cărora nu le poţi ghici originea, dar fie şi numai atât înseamnă a risca *Rassenschande,* murdărirea rasială. Există însă şi altceva. Nu numai ovreicele, ci şi femeile slave sunt pe mână cu partizanii. Ştim că se folosesc de avantajele lor fizice şi de încrederea soldaţilor noştri pentru a face spionaj în slujba inamicului. Vă gândiţi probabil că vă puteţi ţine gura, dar eu vă spun că nu există detaliu anodin şi că activitatea unui serviciu de informaţii constă în a elabora vaste mozaicuri

pornind de la elemente infime, neînsemnate dacă le luăm individual, dar care puse în raport cu multe alte mii dau un sens. Bolşevicii nu procedează altfel. Cuvintele mele păreau să-i pună pe camarazi în dificultate. Am continuat: La Harkov, la Kiev, am avut numeroase cazuri de oameni din trupă şi de ofiţeri care dispăreau în cursul întâlnirilor galante şi pe care îi regăseam apoi mutilaţi îngrozitor. Şi mai sunt şi bolile. Serviciile noastre de sănătate estimează, conform statisticilor sovietice, că 90% dintre rusoaice au gonoree, iar 50%, sifilis. Mulţi dintre soldaţii noştri s-au infectat, iar aceşti oameni, când pleacă în permisie acasă, îşi contaminează la rândul lor soţiile şi copiii sau prietenele. Serviciile medicale ale Reichului sunt îngrozite şi vorbesc de epidemie. O asemenea profanare a rasei, dacă nu este combătută violent, nu va putea pe termen lung decât să antreneze o *Entdeutschung,* o degermani- zare a rasei noastre şi a sângelui nostru."

Discursul meu îl afectase în mod vizibil pe Partenau. Nu am mai adăugat nimic, era suficient ca să-l lucrez puţin. A doua zi, pe când citeam în frumosul parc cu lămâi şi de pomi fructiferi al sanatoriului, veni să mă caute. „Spuneţi-mi, chiar credeţi într-adevăr ceea ce aţi afirmat ieri?" „Bineînţeles! Este cel mai pur adevăr." „Dar atunci cum credeţi că se poate face? înţelegeţi…" Se înroşea, era stânjenit, dar voia să vorbească. Înţelegeţi, reluă el, în curând se face un an de când sunt aici, fără să mă întorc în Germania, şi este foarte greu. Un bărbat, vedeţi dumneavoastră, are nişte pofte." „înţeleg foarte bine, am răspuns pe un ton doct. Cu atât mai mult, cu cât masturbarea, după părerea tuturor medicilor specialişti, comportă şi nişte riscuri grave. Bineînţeles, unii afirmă că nu este decât un simptom de maladie mentală, şi niciodată cauza; alţii, dimpotrivă, ca marele Sachs, sunt convinşi că este un obicei pernicios care duce la degenerare." „Vă pricepeţi la medicină", constată Partenau impresionat. „Nu sunt un profesionist, asta se vede. Dar m-am interesat, am citit cărţi." „Şi ce citiţi acum?" I-am arătat coperta: *„Banchetul.* L-aţi citit?" „Trebuie să mărturisesc că nu." Am închis cartea şi i-am întins-o. „Luaţi-o. O cunosc pe de rost."

Vremea se înmuia, în curând puteam să facem baie, însă apa rămânea rece. Se ghicea primăvara în aer şi toţi îi aşteptam sosirea cu nerăbdare. L-am dus pe Partenau să viziteze palatul de vară al lui Nicolae al II-lea de la Livadia, incendiat în timpul luptelor, dar încă impozant, cu faţade regulate şi asimetrice şi curţi frumoase în stil florentin şi arab. De acolo, am urcat pe drumul însorit care duce, printre arbori, la un promontoriu deasupra Oreandei. De aici este o privelişte magnifică asupra coastei, cu vârfurile munţilor încă înzăpeziţi dominând şoseaua către Sevastopol, iar mai încolo, foarte jos, elegantul edificiu din granit alb de Crimeea de unde plecaserăm, încă înnegrit de fum, dar sclipind în soare. Ziua se anunţa magnifică, mersul până la promontoriu ne făcu să transpirăm, aşa că mi-am scos bluza. Mai departe, spre apus, se zărea o construcţie cocoţată pe falezele înalte ale unui cap, Cuibul de Rândunică, o fantezie de factură medievală ridicată de un baron german, magnat al petrolului, cu puţin înainte de Revoluţie. I-am propus lui Partenau să mergem până acolo. Fu de acord. Am pornit pe un drum care şerpuia de-a lungul falezelor. Jos, marea se izbea liniştită de stânci; deasupra capetelor noastre, soarele sclipea pe zăpada vârfurilor abrupte. O mireasmă frumoasă de pin şi de ierburi plutea prin aer. „Ştii, zise el dintr-odată, am terminat cartea pe care mi-ai dat-o.” De câteva zile conveniserăm să ne tutuim. „E foarte interesantă. Bineînţeles că ştiam că grecii erau invertiţi, dar nu-mi dădeam seama în ce măsură făcuseră din asta o ideologie.” „E un lucru la care au reflectat îndelung, secole de-a rândul. Treaba aceasta merge mult mai departe decât o simplă activitate sexuală. Pentru ei, era un mod de viaţă şi de organizare total, care privea prietenia, educaţia, filosofia, politica, chiar şi meseria armelor.” Am tăcut; mergeam în linişte, cu bluzele aruncate pe umăr. Apoi Partenau vorbi din nou: „Când eram mic, la catehism, mi se spunea că este o nelegiuire, o oroare. Tata spunea şi el că homosexualii merg în iad. Îmi aduc şi acum aminte textul din Sfântul Pavel pe care îl cita: *Asemenea şi bărbaţii, lăsând rânduiala cea după fire a părţii femeieşti, s-au aprins în pofta lor unii pentru alţii,*

continuând ruşinea de la bărbat la bărbat… De aceea au fost părăsiţi de Dumnezeu. Serile trecute am recitit în Biblie." „Da, dar amin- teşte-ţi ce spune Platon: *în această materie nu-i nimic absolut; lucrul, singur, şi luat în sine, nu este nici frumos şi nici urât.* Am să-ţi spun ce cred eu: prejudecata creştină, interdicţia de tip creştin, este de fapt o superstiţie evreiască. Pavel, care se numea în realitate Saul, era un rabin evreu, iar această interdicţie nu a putut-o nici el depăşi, ca atâţia alţii. Aceasta are o origine concretă: evreii trăiau înconjuraţi de triburi păgâne, şi în multe dintre ele preoţii practicau o homosexualitate ritualică în cadrul unor ceremonii religioase. Era un lucru curent. Herodot spune lucruri asemănătoare despre sciţi, care populau această regiune şi întreaga stepă a Ucrainei. El vorbeşte de enarei, descendenţi din sciţi care ar fi jefuit templul lui Ascalon şi pe care zeiţa i-ar fi lovit cu o boală femeiască. După opinia sa, vracii erau cei care se comportau ca femeile; îi numeşte şi *androginoi,* bărbaţi-femei care îşi aveau perioadele de menstruaţie în fiecare lună. Este clar vorba aici despre practici şamanice pe care Herodot le-a înţeles greşit. Am auzit spunându-se că se mai pot vedea şi azi lucruri asemănătoare la Neapole, că în timpul ceremoniilor păgâne fac să se nască un tânăr dintr-o păpuşă. Mai reţine şi că sciţii sunt strămoşii goţilor, care locuiau aici, în Crimeea, înainte de a migra spre vest. Să nu-i fie cu supărare Reichsfuhrerului, există motive puternice să se creadă că şi ei cunoşteau practici homosexuale înainte de a fi corupţi de popii iudaizaţi." „Nu ştiam. Totuşi, *Weltanschauung*-ul nostru condamnă homosexualitatea. La Hitlerjugend ni se ţineau discursuri pe acest subiect, iar la SS suntem învăţaţi că este o crimă împotriva *Volksgemeinschaft,* comunitatea poporului." „Eu, personal, cred că lucrul despre care vorbeşti este un exemplu de naţional-socialism prost asimilat, sau care serveşte la ascunderea altor interese. Cunosc foarte bine vederile Reichsfuhrerului cu privire la acest subiect, însă Reichsfuhrerul, ca şi tine, provine dintr-un mediu catolic foarte represiv şi, în ciuda întregii forţe a ideologiei sale naţional-socialiste, nu s-a putut dezbăra de anumite

prejudecăţi catolice, confundând în felul acesta lucruri care nu ar trebui confundate. Iar când spun catolic înţelegi bine că vreau să spun evrei, ideologie evreiască. Nu există nimic în *Weltanschauung-u*\ nostru, înţeles cum se cuvine, care să se poată împotrivi unui eros masculin. Dimpotrivă, şi pot să ţi-o demonstrez. De altfel, vei observa că Führerul însuşi nu s-a pronunţat niciodată în privinţa acestei chestiuni." „Totuşi, după 30 iunie, i-a condamnat violent pe Rohm şi pe ceilalţi pentru practicile lor perverse." „Pentru bunii noştri burghezi germani pe care îi sperie orice, era un argument serios, iar Führerul o ştia prea bine. Dar ceea ce probabil că tu nu ştii este că înainte de 30 iunie Führerul apărase întotdeauna comportamentul lui Rohm. În sânul partidului existau multe critici, însă Führerul refuza să le asculte, răspunzând gurilor rele că *SA nu este o instituţie pentru educarea morală a fecioarelor de familie bună, ci o formaţiune pentru luptători încercaţi.*" Partenau izbucni în râs. „După 30 iunie, am continuat eu, când s-a dovedit că mulţi dintre complicii lui Rohm, precum Heines, erau şi iubiţi ai săi, Führerul s-a temut că homosexualii pot face un stat în stat, o organizaţie secretă, la fel ca evreii, care îşi urmăreşte propriile interese şi nu pe cele ale *Volk*-ului, un «Ordin al Celui de-al Treilea Sex» aşa cum există un Ordin Negru. Este ceea ce motivează denunţările. Însă aceasta este o problemă de natură politică, iar nu ideologică. Dintr-un punct de vedere cu adevărat naţional-socialist, am putea, dimpotrivă, considera iubirea fraternă drept adevăratul liant al unei *Volksgemeinschaft* războinice şi creatoare. Platon gândea, în felul său, acelaşi lucru. Îţi aminteşti discursul lui Pausanias, unde el critică alte seminţii care, ca şi evreii, resping erosul masculin: *La barbari, lucrul acesta este considerat ruşinos, cât şi restul, precum dragostea faţă de ştiinţă şi pentru exerciţiul fizic… Astfel, acolo unde se consideră ruşinos ai ceda unui iubitor, obiceiul se bazează pe defectul moral al autorilor săi: dorinţă de dominare la stăpâni şi laşitate la supuşi.* De altfel, am un prieten francez care îl consideră pe Platon drept primul autor cu adevărat fascist." „Şi totuşi! Homosexualii sunt nişte efeminaţi, bărbaţi-femei,

după cum spuneai. Cum ai vrea ca un stat să poată tolera nişte oameni inapţi pentru a fi soldaţi?" „Te înşeli. Este o falsă concepţie să opui soldatul viril invertitului efeminat. Acest gen de oameni există, bineînţeles, dar este un produs modem al coruperii şi al degenerescenţei oraşelor noastre, ale evreilor sau ale celor iudaizaţi, nu prea bine smulşi din ghearele popilor ori pastorilor. Din punct de vedere istoric, cei mai buni soldaţi, soldaţii de elită, au iubit întotdeauna alţi bărbaţi. Ei păstrau femeile pentru a avea grijă de casă şi a le face copii, însă îşi dedicau afecţiunea camarazilor lor. Uită-te la Alexandru Macedon! Şi la Frederic cel Mare, chiar dacă nu vrem să recunoaştem, este acelaşi lucru. Grecii chiar au scos un principiu militar de aici: la Teba, au înfiinţat Liga Secretă, o armată de trei sute de oameni care era cea mai reputată la vremea sa. Fiecare bărbat se bătea în cuplu, împreună cu prietenul său. Când amantul îmbătrânea şi ieşea la pensie, iubitul său devenea amantul unuia mai tânăr. În felul acesta, le era stimulat curajul până la a fi invincibili; niciunul nu ar fi îndrăznit să întoarcă spatele şi să fugă dinaintea prietenului său. În luptă se încurajau pentru a excela. S-au lăsat măcelăriţi până la ultimul la Cheroneea de către macedonenii lui Filip: un exemplu sublim pentru al nostru Waffen-SS. Un fenomen asemănător regăsim în Freikorps; toţi veteranii cât de cât oneşti o recunosc. Vezi tu, acest lucru trebuie privit dintr-un punct de vedere intelectual. Este limpede că numai bărbatul este realmente creativ: femeia dă viaţă, creşte şi hrăneşte, dar ea nu *creează* nimic nou. Bliiher, un filosof foarte apropiat la vremea sa de oamenii din Freikorps, şi care a ajuns până la a se bate alături de ei, a arătat că erosul intramasculin, stimulând bărbaţii să rivalizeze în curaj, virtute şi moralitate, contribuie la război şi la formarea statelor, care nu sunt altceva decât o versiune extinsă a societăţilor masculine cum este armata. E vorba despre o formă superioară de dezvoltare, pentru oameni evoluaţi din punct de vedere intelectual. Îmbrăţişările femeilor înseamnă ceva bun pentru mase, pentru turmă, dar nu pentru şefi. Îţi aminteşti discursul lui Fedru: *Cel iubit, după cum bine vedem, se ruşinează cel mai mult în faţa*

celor ce-l iubesc, când este surprins făcând o faptă urâtă. Dacă ar exista un mijloc dea face o oaste sau o cetate cu îndrăgostiţi şi cu iubiţi, nu ar putea fi o mai bună rânduială pentru ei decât dacă ar respinge tot ceea ce este urât şi s-ar întrece care cum să fie mai onorat de către ceilalţi. Iar dacă asemenea îndrăgostiţi ar lupta cot la cot, chiar de-ar fi doar o mână, ar putea învinge, ca să zicem aşa, lumea întreagă. Cu siguranţă textul acesta i-a inspirat pe tebani." „Acest Bliiher de care vorbeşti, ce a ajuns?" „Cred că încă mai trăieşte. În timpul *Kampfzeit,* «vremea luptei», era foarte citit în Germania şi, în pofida convingerilor sale monarhiste, era foarte apreciat de anumite cercuri de dreapta, inclusiv de naţional-socialişti. După aceea cred că a fost prea mult identificat cu Rohm, iar din 1934 i s-a interzis apariţia. Dar într-o zi se va ridica această interdicţie. Mai este un lucru pe care aş vrea să ţi-l spun: încă şi astăzi, naţional-socialismul face prea multe concesii Bisericilor. Toată lumea este conştientă de asta, iar Führerul suferă din această pricină, dar pe timp de război nu-şi poate permite să le combată deschis. Cele două Biserici încă au prea mare priză asupra spiritelor burgheze, iar noi suntem obligaţi să le tolerăm. Asta nu va dura pe veci. După război, vom putea din nou să ne întoarcem către inamicul interior şi să distrugem această sufocare, această asfixie morală. Când Germania va fi purificată de evreii săi, va trebui ca să fie curăţată şi de ideile lor primejdioase. Atunci vei vedea că multe lucruri vor apărea într-o lumină nouă." Am tăcut. Partenau nu zicea nimic. Drumul ducea în josul stâncilor, spre mare, apoi am mers în tăcere de-a lungul unei plaje înguste şi pustii. „Vrei să înoţi?" i-am sugerat eu. „Apa trebuie să fie ca gheaţa." „Este rece, însă ruşii înoată iama. Şi în partea Balticii e la fel. Biciuieşte sângele." Am lepădat toate lucrurile de pe noi, iar eu am intrat în mare alergând. Partenau mă urmă ţipând. Câteva clipe răceala apei mi-a muşcat pielea, urlam şi râdeam amândoi şi ne-am zbătut clătinându-ne în valuri înainte de a ieşi la fel de repede. M-am întins pe bluza mea, cu faţa în jos. Partenau se întinse alături de mine. Eram încă ud, dar trupului îi era cald, simţeam picăturile şi soarele palid pe pielea mea.

Am stat aşa un răstimp îndelungat, voluptuos, cu dorinţa de a-l privi pe Partenau, apoi m-am întors spre el. Trupul său alb lucea de apa mării, dar faţa îi era roşie, cu pete. Ţinea ochii închişi. Îmbrăcându-ne, îmi observă sexul. „Eşti circumcis?"exclamă el cu surprindere, iar chipul i se înroşi şi mai tare. „O, nu-i nimic. O infecţie din adolescenţă, se întâmplă adesea." Până la Cuibul de Rândunică mai erau vreo doi kilometri, trebuia să urcăm din nou pe faleză. Sus, pe balconul din spatele turnului crenelat, se afla un bufet, fără clienţi, cocoţat deasupra mării. Edificiul era închis, dar aveau *Portwein* şi o imensă perspectivă asupra coastei şi a munţilor, asupra Ialtei cuibărite în golf, albă şi neclară. Am băut câteva pahare, vorbind puţin. Partenau era palid acum, încă îşi mai trăgea sufletul după escaladă şi părea adâncit în gânduri. Apoi un camion al Wehrmachtului ne readuse la Ialta. Acest mic joc mai dură încă vreo câteva zile, dar se încheie aşa cum doream. Finalmente lucrul nu a fost aşa de complicat. Trupul solid al lui Partenau nu avea prea multe surprize. Juisa cu gura deschisă, rotund, o gaură neagră, iar pielea sa avea un miros dulceag, uşor greţos, care mă excita la nebunie. Cum să descrii acele senzaţii cuiva care nu le-a cunoscut? La început, când intră, uneori este dificil, mai ales dacă e puţin uscat. Dar odată ajuns înăuntru, ah, e atât de bine de nici nu vă puteţi imagina. Spatele se curbează şi totul e de parcă o curgere albastră şi luminoasă de plumb topit îţi umple bazinul urcându-se uşor prin măduvă până la cap şi nu mai ştii de tine. Acest efect remarcabil pare a se datora contactului organului penetrant cu prostata, acest clitoris al săracului care, la cel pătruns, se află lângă colon, în timp ce la femeie, dacă noţiunile mele de anatomie sunt exacte, este separat de o parte a organului reproducător, ceea ce ar explica de ce femeilor, în general, pare să nu le prea placă sodomia, sau doar ca o plăcere mentală. Pentru bărbaţi este altceva, şi mi-am zis adeseori că prostata şi războiul sunt două daruri ale lui Dumnezeu aduse bărbatului înspre a-l despăgubi de faptul că nu-i femeie.

Totuşi, nu mi-au plăcut întotdeauna băieţii. Tânăr fiind,

copil încă, aşa cum îi povestisem lui Thomas, iubisem o fată. Dar nu-i spusesem totul lui Thomas. Asemenea lui Tristan şi Isoldei, totul a început pe o corabie. Cu câteva luni mai înainte, la Kiel, mama întâlnise un francez pe nume Moreau. Tata cred că era plecat de trei ani. Acest Moreau avea o întreprindere în sudul Franţei şi călătorea în Germania pentru afaceri. Ce s-a petrecut între ei, nu ştiu, dar după câtva timp s-a întors şi i-a cerut mamei să vină să locuiască împreună cu el. Ea a acceptat. Când ne-a vorbit despre asta, ne-a prezentat lucrurile cu stângăcie, lăudând timpul frumos, marea, hrana bogată. Acest din urmă punct era deosebit de atractiv. Germania tocmai ieşea din marea inflaţie, şi chiar dacă noi eram prea mici pentru a înţelege mare lucru, suferiserăm din cauza ei. Aşa că eu şi sora mea am zis: Foarte bine, dar ce vom face când se va întoarce tata? „Ei bine, ne va scrie şi ne vom întoarce.” „Promiţi?” „Promit.”

Moreau trăia într-o ditamai casa familială, cam veche şi plină de cotloane, la Antibes, aproape de mare. Hrana bogată scăldată în ulei de măsline, soarele cald de aprilie, pe care la Kiel nu-l vezi decât în iulie, ne-au încântat imediat. Moreau, care, în pofida grosolăniei sale, era departe de a fi un om prost, a făcut eforturi deosebite pentru a ne câştiga dacă nu afecţiunea, cel puţin îngăduinţa. În aceeaşi vară a închiriat de la o cunoştinţă un velier mare şi ne ducea în croazieră în insulele Lerins şi chiar mai departe, până la Frejus. La început aveam rău de mare, dar mi-a trecut repede; ea, cea despre care vorbesc, nu avea rău de mare. Ne-am aşezat împreună în partea din faţă a navei şi priveam apa vălurind în spume, apoi ne priveam unul pe celălalt, iar odată cu această privire, însoţită de amărăciunea copilăriei noastre şi de vuietul suveran al mării, s-a petrecut ceva, ceva ireparabil: dragostea, dulce-amăruie, până la moarte. Dar pe atunci nu însemna mai mult de o privire.

Nu a rămas aşa pentru mult timp. Nu s-a petrecut imediat, ci poate un an mai târziu am descoperit acele lucruri. Atunci, o plăcere fără margini ne-a umplut copilăria. Dar într-o zi am fost surprinşi. Au avut loc scene nesfârşite, mama mă făcea

porc şi degenerat, Moreau plângea, şi a fost sfârşitul a tot ceea ce este bun. Câteva săptămâni mai târziu, când a început şcoala, am fost trimişi în câte un pension catolic, la sute de kilometri unul de altul, şi astfel, *vom Himmel durch die Welt zur Holle{6},* a început un coşmar care a durat mai mulţi ani şi care, într-un fel, mai durează şi acum. Nişte preoţi frustraţi, oţărâţi, informaţi despre păcatele mele, mă obligau să stau ore întregi în genunchi pe dalele reci ale capelei şi nu-mi dădeau voie să fac decât duşuri reci. Sărmane Partenau! Şi eu am cunoscut Biserica, şi chiar mai rău. Or, tatăl meu era protestant, iar pe catolici îi dispreţuiam deja. Sub acest tratament, cele câteva fărâme de credinţă naivă de copil s-au risipit, iar în loc de căinţă, am învăţat să urăsc.

Totul, în această şcoală, era deformat şi pervertit. Noaptea, unii băieţi mai mari veneau să se aşeze pe marginea patului meu şi îmi puneau mâna între picioare până când îi plesneam. Atunci, râzând, se ridicau liniştiţi şi plecau, dar la duşuri, după sport, se strecurau lângă mine frecându-şi repede scula de fundul meu. Chiar şi preoţii uneori invitau băieţi în birourile lor ca să-i confeseze, apoi, prin promisiuni de cadouri sau prin intimidare, îi făceau să comită gesturi criminale. Aşa că nu-i deloc de mirare că Jean R. A încercat să se sinucidă. Eram dezgustat, mă simţeam plin de noroi. Nu aveam pe nimeni la care să apelez: tata nu ar fi permis niciodată aşa ceva, dar nu ştiam unde să-l găsesc.

Fiindcă refuzam să mă supun dorinţelor lor odioase, cei mai mari mă tratau la fel de vicios ca şi reverenzii părinţi. Mă băteau sub cel mai mic pretext, mă obligau să-i slujesc, să le lustruiesc încălţămintea, să le perii costumele. Într-o noapte, am deschis ochii: trei dintre ei stăteau în picioare lângă pat şi şi-o frecau deasupra feţei mele. Înainte să apuc să mă feresc, chestiile lor îngrozitoare m-au orbit. Acestui gen de situaţie nu-i scăpai decât într-un singur mod, unul clasic: îţi căutai un protector. Pentru asta, colegiul elaborase un ritual precis. Băiatul mai tânăr era numit *doborâtul;* băiatul mai mare trebuia să facă avansuri, care puteau fi respinse imediat, dar avea dreptul să-şi expună argumentele. Eu nu eram încă

pregătit. Preferam să sufăr şi să visez la dragostea mea pierdută. Apoi, un incident straniu m-a făcut să-mi schimb părerea. Vecinul meu de pat, Pierre S., era de vârsta mea. Într-o noapte m-a trezit glasul său. Nu gemea, dimpotrivă, vorbea tare şi limpede, dar era clar că dormea. Eu eram numai pe jumătate treaz, dar, chiar dacă nu-mi amintesc exact cuvintele sale, oroarea de care m-au umplut rămâne acută. Era ceva de genul: „Nu, nu încă, e destul", sau: „Te rog, e prea mult, doar jumătate". Gândind la asta, sensul acestor cuvinte este echivoc; dar atunci, în toiul nqpţii, interpretarea mea fusese una fără putinţa îndoielii. Îngheţat şi cuprins de frică, m-am ghemuit în pat, încercând să nu aud. Violenţa groazei mele, rapiditatea cu care mă năpădise mă surprindeau. Acele cuvinte, am înţeles în zilele următoare, care spuneau clar lucruri ţinute ascunse, de nenumit, trebuiau să-şi găsească surorile în adâncul meu, iar acestea, trezite, îşi ridicau capetele sinistre şi îşi deschi- deau ochii strălucitori. Încet, încet, începeam să-mi spun: Dacă nu o pot avea pe ea, atunci ce diferenţă poate fi? într-o zi, un băiat m-a acostat pe scară. „Te-am văzut la sport, mi-a zis, eram sub tine, pe obstacol, ţi se zărea totul pe sub chiloţi." Era un băiat atletic cam de şaptesprezece ani, cu părul creţ, destul de puternic pentru a-i intimida pe alţii. „De acord", am răspuns, apoi am coborât în grabă scările. După asta nu am mai avut probleme. Băiatul cu pricina se numea Andre N., îmi făcea mici cadouri, iar din când în când mă lua la toaletă. Un miros pătrunzător de piele fragedă şi de sudoare emana din corpul său, uneori amestecată cu uşoare urme de rahat, ca şi cum nu s-ar fi şters cum trebuie. Toaleta puţea a urină şi a dezinfectant, era mereu murdară, şi chiar şi astăzi pentru mine mirosul de bărbat şi de spermă evocă mirosul de fenol şi de pişat, ca şi faianţa murdară, vopseaua scorojită, rugina şi clanţele stricate. La început, doar mă atingea sau i-o luam în gură. Apoi a vrut altceva. Chestia asta o cunoşteam, o făcusem deja cu ea, după ce îi venise ciclul, şi îi făcuse plăcere, atunci de ce să nu-mi facă şi mie? Şi apoi, gândeam eu, asta m-ar apropia încă mai mult de ea. Într-un fel, aş putea în modul acesta să

simt aproape tot ce simţea ea, atunci când mă atingea, mă săruta, mă lingea, apoi îmi oferea fesele ei slabe şi înguste. Chestia asta mi-a făcut rău, şi ei trebuie să-i fi făcut, şi apoi am aşteptat, iar când am juisat, mi-am imaginat că ea era aceea care juisa aşa, o juisare fulgurantă, sfâşietoare, ajungeam aproape să uit în ce măsură juisarea mea era un lucru sărman şi limitat în comparaţie cu a ei, juisarea ei ca un ocean, deja de femeie.

După aceea, desigur, a devenit o obişnuinţă. Când mă uitam la fete, când încercam să mă imaginez luându-le sânii lăptoşi în gură apoi frecându-mi penisul în mucoasele lor, îmi ziceam: La ce bun, nu-i ea, şi nu va fi niciodată. Ca atare, e mai bine ca eu să fiu ea, iar toţi ceilalţi, eu. Pe ceilalţi nu-i iubeam, v-am explicat de la început. Gura, mâinile, penisul, fundul meu îi doreau, uneori intens, de mi se tăia răsuflarea, dar de la ei nu doream decât mâinile, penisul şi gura. Asta nu înseamnă că nu simţeam nimic. Când contemplam frumosul trup gol al lui Partenau, rănit atât de crâncen, mă cuprindea o teamă surdă. Dacă îmi treceam degetele peste sânul său, atingând sfârcul, apoi cicatricea, îmi imaginam acest sân zdrobit iar de metal. Când îi sărutam buzele, îi vedeam maxilarul smuls de o schijă fierbinte de şrap- nel, iar când coboram între picioare, plonjând în organele sale luxuriante, ştiam că undeva aştepta o mină gata să le facă bucăţi. Braţele sale puternice, şoldurile agile erau la fel de vulnerabile, nicio parte a trupului său scump nu se găsea la adăpost. Luna următoare, peste o săptămână, sau chiar a doua zi, toată această atât de frumoasă şi de dulce came putea să se transforme într-o clipă în fleică, într-o masă sângerândă şi carbonizată, iar ochii săi atât de verzi să se stingă pentru totdeauna. Uneori, aproape că îmi venea să plâng. Dar când, vindecat, plecă în sfârşit, nu am simţit nici urmă de tristeţe. De altfel, fu ucis în anul următor, la Kursk.

Singur, citeam şi mă plimbam. În livada sanatoriului, merii dăduseră în floare, bougainvillea, glicinele, liliacul, salcâmul galben îşi desfăceau mugurii şi asaltau aerul cu un desfrâu de mirosuri violente, grele, contrastante. Zilnic mergeam să mă

plimb şi prin grădinile botanice, la est de Ialta. Diferitele secţiuni se aşezau în etaje deasupra mării, cu mari perspective până la albastml apoi la griul orizontului, având mereu în spate piscul înzăpezit, omniprezent al munţilor Ialtei. În Arboretum, nişte pancarte îl îndrumau pe vizitator spre un arbust de fistic de peste o mie de ani şi o tisă care avea cinci sute. Mai sus, la Vierhnâi Park, rozariul avea două mii de specii care tocmai îşi deschideau bobocii însă deja erau pline de albine, ca lavanda din copilăria mea. La Primorskii Park, se găseau plante subtropicale în seră, uşor deteriorate, iar eu mă puteam aşeza cu faţa către mare pentru a citi, liniştit. Într-o zi, întorcându-mă prin oraş, am vizitat casa lui Cehov, o mică *datcha* albă, confortabilă şi transformată în casă-muzeu de către sovietici. Direcţiunea, judecând după inscripţii, părea deosebit de mândră de pianul din salon, la care cântaseră Rahmaninov şi Şaliapin, însă eu am fost tulburat de paznica locului, Masa, chiar sora acum octogenară a lui Cehov, care stătea pe un simplu scaun de lemn la intrare, nemişcată, tăcută, cu mâinile pe genunchi. Viaţa ei, o ştiam, fusese frântă ca şi a mea de imposibil. Oare mai visa încă, în faţa mea, la cel care ar fi trebuit să-i stea alături, Faraon, defunctul frate şi soţ?

Într-o seară, spre sfârşitul permisiei, am trecut pe la cazinoul din Ialta, instalat într-un soi de palat rococo cam straniu, destul de agreabil. Pe scara mare care ducea spre sală am întâlnit un OberFührer de la SS pe care îl cunoşteam bine. M-am tras deoparte şi am luat poziţie de drepţi pentru a-l saluta, iar el îmi răspunse distrat, însă două trepte mai jos se opri, se întoarse brusc, iar faţa i se lumină: „Doktor Aue! Nu v-am recunoscut!” Era Otto Ohlendorf, Amtcheful meu de la Berlin, care comanda acum Einsatzgruppe D. Urcă în grabă treptele şi îmi strânse mâna, felicitându-mă pentru promovare. „Ce surpriză! Ce faceţi aici?” I-am spus în câteva cuvinte povestea mea. „A, eraţi cu Blobel! Vă plâng de milă. Nu înţeleg cum de se pot păstra bolnavi mintali de felul acesta în SS, ba încă să li se mai şi încredinţeze o comandă.” „Oricum, am răspuns eu, Standartenfuhrerul Weinmann mi s-a părut un

om serios." „Nu-l cunosc prea bine. E un funcţionar de la *Staastpolizei,* nu?" Mă privi o clipă, apoi îmi zise: „De ce nu aţi rămâne cu mine? Am nevoie de un adjunct pentru Leiterul III, la Gruppenstab. Fostul adjunct a contractat tifos şi a fost repatriat. Îl cunosc bine pe dr. Thomas, nu-mi va refuza transferarea dumneavoastră." Oferta m-a luat din scurt. „Trebuie să vă răspund imediat?" „Nu. Sau mai degrabă da!" „Atunci, dacă Brigadefuhrerul Thomas îşi dă acordul, accept." Zâmbi şi-mi strânse din nou mâna. „Excelent, excelent! Acum trebuie să fug. Veniţi să mă vedeţi mâine la Simferopol, vom aranja totul şi vă voi explica detaliile. Nu o să vă fie greu să mă găsiţi, suntem alături de AOK, întrebaţi pe acolo. Bună seara!" Coborî treptele în grabă dând din mână şi dispăru. M-am îndreptat spre bar şi am comandat un coniac. Îl apreciam enorm pe Ohlendorf şi îmi plăceau discuţiile noastre. A lucra din nou cu el reprezenta o şansă nesperată. Era un om de o inteligenţă remarcabilă, pătrunzătoare, cu siguranţă unul dintre spiritele cele mai limpezi ale naţional-socialismului, şi unul dintre cei mai intransigenţi. Atitudinea sa îi atrăgea mulţi duşmani, dar pentru mine era un prilej de inspiraţie. Conferinţa pe care a ţinut-o la Kiel, atunci când l-am întâlnit prima dată, m-a uluit. Vorbind cu elocvenţă după câteva notiţe răzleţe, cu o voce limpede, bine modulată, care marca puternic şi precis fiecare punct, începuse printr-o critică viguroasă a fascismului italian, vinovat, în opinia sa, de o zeificare a statului fără a recunoaşte comunităţile umane, în timp ce naţional-socialismul îşi are fundamentul în comunitate, *Volksgemeinschaft.* Mai mult, Mussolini dărâmase sistematic toate constrângerile instituţionale privind oamenii de la putere. Aceasta ducea direct la o versiune totalitară a etatismului, unde puterea şi abuzurile nu cunosc nici cea mai mică limită. În principiu, naţional-socialismul era bazat pe realitatea valorii vieţii umanului individual şi a *Volk-ului* în ansamblul său. Astfel, statul era subordonat exigenţelor Voiic-ului. Sub fascism, oamenii nu aveau nicio valoare în sine, ci erau doar obiecte ale statului, iar singura realitate dominantă o reprezenta statul însuşi. Totuşi, unele elemente din sânul

partidului voiau să introducă fascismul în naţional-socialism. De la Preluarea Puterii, naţional-socialismul, în unele sectoare, deviase şi se întorcea la vechile metode pentru a depăşi nişte probleme temporare. Aceste tendinţe străine erau deosebit de puternice în economia alimentară, dar şi în marea industrie, care nu avea din naţional-socialism decât numele şi care profita de cheltuieli deficitare necontrolate ale statului pentru a creşte dincolo de orice măsură. Aroganţa şi megalomania care domneau în unele sectoare ale partidului nu făceau decât să agraveze situaţia. Celălalt pericol mortal pentru naţional-socialism îl reprezenta ceea ce Ohlendorf numea deviaţia de natură bolşevică, în principal tendinţele colectiviste ale DAF, Frontul Muncii. Ley denigra constant clasele mijlocii, vrând să distrugă întreprinderile mici şi mijlocii, care formau adevărata bază socială a economiei germane. Obiectul fundamental şi decisiv al măsurilor economiei politice trebuia să fie omul; economia, iar aici se puteau urma întru totul analizele lui Marx, era factorul cel mai important pentru destinul omului. Era adevărat că un ordin economic naţional-socialist încă nu exista. Dar politica naţional-socialistă în toate sectoarele, economic, social sau constituţional, trebuia să păstreze în minte că obiectul său îl constituiau omul şi *Volk*-ul. Tendinţele colectiviste în politica economică şi socială, asemenea tendinţelor absolutiste în politica de tip constituţional, deviau de la această linie. Ca forţe ale viitorului naţional-socialismului, noi, studenţii, viitoarele elite ale partidului, trebuia să continuăm să rămânem credincioşi spiritului său esenţial şi să lăsăm acest spirit să ne îndrume actele şi deciziile noastre.

Era critica cea mai incisivă a stării de lucruri din Germania modernă pe care am auzit-o vreodată. Ohlendorf, un om cu puţin mai în vârstă decât mine, în mod evident meditase îndelung asupra acestor chestiuni şi îşi baza concluziile pe analize profunde şi riguroase. Am aflat de altfel mai târziu că, pe vremea când eu eram student la Kiel, în 1934, fusese arestat şi interogat de Gestapo pentru denunţările virulente ale prostituării naţional-socialismului. Această experienţă

contribuise fără îndoială la împingerea lui către serviciile de securitate. El îşi făcea o idee înaltă cu privire la munca sa, văzând-o ca pe o piesă esenţială a punerii în operă a naţional-socialismului. După conferinţă, când mi-a propus să colaborez cu el ca *V-mann,* am avut nefericita inspiraţie, când mi-a descris sarcinile, să spun prostia: „Păi asta este o treabă de ciripitor!" Ohlendorf a reacţionat prompt. „Nu, Herr Aue, nu este o treabă de *turnător.* Noi nu vă cerem să *mirosiţi,* nici nu ne pasă dacă menajera dumneavoastră spune vreun banc împotriva partidului, ci ne interesează bancul, fiindcă trădează starea de spirit a Volk-ului. Gestapoul dispune de servicii absolut competente pentru a se ocupa de duşmanii statului, dar nu ţine de resortul *Sicherheitsdienst,* care este mai cu seamă un organ de informare." La Berlin, după sosirea mea, treptat mă legasem de el, mai ales graţie interpunerii profesorului meu, Hohn, cu care rămăsese în relaţii după ce părăsise SD-ul. Ne vedeam din când în când ca să bem o cafea, mă invitase chiar la el pentru a-mi explica ultimele tendinţe nesănătoase ale partidului, prezentându-mi şi ideile sale înspre corectarea şi combaterea respectivelor tendinţe. La vremea aceea nu lucra tot timpul la SD, fiindcă făcea cercetări la universitatea din Kiel, iar mai târziu avea să devină o figură importantă în cadrul Reichsgruppe Handel, Organizaţia Comerţului German. Când în sfârşit am intrat în SD, a reacţionat, ca şi dr. Best, cam ca un protector al meu. Dar conflictul său exacerbat în mod constant cu Heydrich şi relaţiile dificile cu Reichsfuhrerul îi degradaseră poziţia, ceea ce nu l-a împiedicat să fie numit Amtchef III – şef al *Sicherheitsdienst* – atunci când s-a format RSHA. La Pretzsch, umblau multe zvonuri referitoare la motivele plecării sale în Rusia. Se povestea că refuzase postul de mai multe ori, înainte ca Heydrich, sprijinit de Reichsfuhrer, să-l forţeze să accepte *pentru a-l băga în mocirlă.*

A doua zi dimineaţa, am luat o navetă militară şi am urcat la Simferopol. Ohlendorf mă primi cu politeţea sa obişnuită, poate fără căldură, dar suavă şi plăcută. „Am uitat să vă întreb ieri ce mai face Frâu Ohlendorf." „Käthe? Foarte bine,

mulţumesc! Bineînţeles că-mi lipseşte, dar *Krieg ist Krieg."* O ordonanţă ne servi o cafea excelentă, iar Ohlendorf se lansă într-o prezentare rapidă. „Munca, veţi vedea, va fi foarte interesantă pentru dumneavoastră. Nu vă veţi ocupa de măsuri executive; eu las toate acestea în seama Kommandourilor. Oricum, Crimeea este cvasi *judenrein,* şi aproape că am terminat şi cu ţiganii." „Toţi ţiganii? l-am întrerupt eu uimit. În Ucraina, noi nu suntem atât de sistematici." „Pentru mine, răspunse el, sunt la fel de periculoşi, dacă nu mai mult, decât evreii. În toate războaiele, ţiganii servesc ca spioni sau ca agenţi de comunicare peste linii. Puteţi vedea povestirile lui Ricarda Huch şi Schiller referitoare la Războiul de Treizeci de Ani. Făcu o pauză. Într-o primă fază, vă veţi ocupa mai cu seamă de cercetări. În primăvară vom înainta spre Caucaz – este un secret pe care vă recomand să-l păstraţi pentru dumneavoastră – şi, cum este o regiune încă nu prea bine cunoscută, aş dori să întocmesc o culegere de informaţii pentru Gruppenstab şi Kommandouri, mai ales în privinţa diferitelor minorităţi etnice şi a relaţiilor dintre ele şi cu puterea sovietică. În principiu, se va aplica acelaşi sistem de ocupaţie ca în Ucraina; vom forma un nou Reichskommissariat, dar desigur că SP şi SD trebuie să aibă un cuvânt de spus, şi cu cât acest cuvânt va fi mai argumentat, cu atât va fi mai ascultat. Superiorul dumneavoastră direct va fi Sturmbannfuhrerul dr. Seibert, care este şi şeful statului-major al grupului. Veniţi cu mine, am să vă prezint şi Hauptsturmfuhrerului Ulrich, care se va ocupa de transferul dumneavoastră."

Îl cunoşteam oarecum pe Seibert. La Berlin, conducea departamentul D (Economie) din cadrul SD. Era un om serios, deschis, cordial, un excelent economist ieşit pe băncile Universităţii din Gottingen, care părea a-şi fi găsit aici locul potrivit la fel de puţin ca şi Ohlendorf. Căderea prematură a părului i se accelerase de când nu-l mai văzusem, dar nici acea frunte înaltă golaşă, nici aerul său preocupat, nici vechea cicatrice care îi însemna bărbia, căpătată în urma unui duel, nu reuşeau să-l facă să piardă o anumită latură de adolescent,

mereu visător. Mă primi cu bunăvoinţă, mă prezentă celorlalţi colaboratori ai săi, apoi – Ohlendorf plecase – mă conduse la biroul lui Ulrich, care mi se păru un mic birocrat chiţibuşar. „Oberfuhrerul are o viziune cam superficială în privinţa procedurilor de afectare, mă informă el cu acreală. În mod normal trebuie făcută o cerere la Berlin, apoi aşteptat răspunsul. Nu poţi lua aşa oameni de pe stradă.” „Oberfuhrerul nu m-a găsit pe stradă, ci într-un cazinou”, i-am atras eu atenţia. Îşi scoase ochelarii şi mă privi, îngustându-şi ochii. „Spuneţi-mi, Hauptsturmfuhrer, vă ţineţi de glume?” „Deloc. Dacă socotiţi într-adevăr că nu este posibil, îi voi raporta Oberfuhrerului şi mă voi întoarce la Kommandoul meu.” „Nu, nu, nu, făcu el frecându-şi cocoaşa nasului. E complicat, asta-i tot. Iar o să ’ am parte de o grămadă de hârtii. Oricum, Oberfuhrerul a trimis deja o scrisoare în privinţa dumneavoastră Brigadefuhrerului Thomas. Când va primi un răspuns, dacă este pozitiv, voi întocmi un referat pentru Berlin. Va lua ceva timp. Întoarceţi-vă la Ialta, apoi reveniţi să mă vedeţi la sfârşitul con- cediului.”

Dr. Thomas îşi dădu rapid acordul. Aşteptând ca Berlinul să accepte transferul, am fost „detaşat temporar” de la Sonderkommando 4a la Einsatzgruppe D. Nu mai fu nici măcar nevoie să mă întorc la Harkov. Strehlke îmi trimise puţinele lucruri pe care le lăsasem acolo. M-am încartiruit la Simferopol într-o agreabilă casă burgheză prerevoluţionară, golită de ocupanţii ei, pe strada Cehov, la câteva sute de metri de Gruppenstab. M-am cufundat cu plăcere în studiile mele caucaziene, începând cu o serie de lucrări, studii istorice, povestiri de călătorie, tratate de antropologie, majoritatea datând, din păcate, de dinainte de Revoluţie. Nu este locul aici să mă întind asupra particularităţilor acestei regiuni fascinante. Lectorul interesat nu are decât să meargă la bibliotecă sau, dacă doreşte, la Arhivele Republicii Federale, unde va putea probabil găsi, cu insistenţă şi puţin noroc, rapoartele mele originale, semnate de Ohlendorf sau de Seibert, însă identificabile după semnele de dictare *M.A.* Noi ştiam puţine lucruri despre condiţiile care domneau în Caucazul sovietic. Câţiva călători occidentali încă mai putuseră să meargă aici prin anii douăzeci; după aceea, chiar informaţiile furnizate de *Auswartiges Amt,* Ministerul nostru al Afacerilor Externe, rămâneau mai degrabă sărace. Pentru a găsi informaţii era nevoie să faci săpături. Gruppenstab avea câteva exemplare dintr-o revistă ştiinţifică germană intitulată *Caucasica:* majoritatea articolelor tratau probleme de lingvistică, într-o manieră extrem de tehnică, dar se puteau culege din ele destule lucruri. Amt VII, la Berlin, comandase colecţia completă. Mai exista şi o bogată literatură ştiinţifică sovietică, dar niciodată tradusă şi greu accesibilă. Am cerut unui *Dolmetscher* nu prea prost să citească lucrările disponibile şi să-mi facă extrase şi sinteze. În termeni de informare, noi dispuneam de date abundente privind industria petrolieră, infrastructurile, comunicaţiile şi industria. În privinţa subiectului referitor la relaţiile etnice sau politice, dimpotrivă, dosarele noastre rămâneau aproape goale. Un anume Sturmbannfuhrer Kurreck, de la Amt VI, se alăturase grupului

pentru a pune la cale nişte „Sonderkommando Zeppelin”, un proiect al lui Schellenberg. Recruta „activişti antibolşevici” prin Stalag-uri şi Oflag-uri, provenind adesea din minorităţile etnice, spre a-i trimite în spatele liniilor ruseşti pentru a spiona sau a sabota. Însă programul tocmai demara şi nu dăduse încă niciun rezultat. Ohlendorf mă trimise să consult Abwehrul. Relaţiile sale cu AOK, foarte tensionate la începutul campaniei, se ameliorară mult de la sosirea lui von Manstein ca înlocuitor al generalului von Schobert, mort în septembrie într-un accident de avion. Dar tot nu reuşea încă să se înţeleagă cu şeful de stat-major, Oberst Wohler, care tindea să trateze Kommandourile ca pe nişte unităţi de poliţie militară secretă şi refuza să-l numească pe Ohlendorf după grad, ceea ce reprezenta o insultă serioasă. Însă relaţiile de muncă cu Ic/AO, Major Eisler, erau bune, iar cele cu ofiţerul de contrainformaţii, Major Riesen, excelente, mai ales după ce Einsatzgruppe participa activ la lupta împotriva partizanilor. Am mers aşadar să-l văd pe Eisler, care mă trimise la unul dintre specialiştii săi, Leutnant dr. Voss. Voss, un bărbat afabil cam de vârsta mea, nu era realmente un ofiţer, ci mai degrabă un cercetător universitar detaşat la Abwehr pe durata campaniei. Provenea ca şi mine de la Universitatea din Berlin şi nu era nici antropolog, nici etnolog, ci lingvist, profesie care, după cum urma în curând să-mi dau seama, putea să treacă rapid dincolo de problemele stricte de fonetică, de morfologie sau de sintaxă, pentru a-şi genera propria *Weltanschauung.* Voss mă primi într-un birou mic unde citea, cu picioarele pe o masă plină cu teancuri de cărţi şi foi risipite. Când mă văzu bătând la uşa sa deschisă, fără măcar să mă salute (îi eram superior ierarhic şi ar fi trebuit cel puţin să se ridice), mă întrebă: „Doriţi ceai? Ceai adevărat. Fără să aştepte un răspuns, strigă: Hans! Hans! Apoi bodogăni: O, dar pe unde s-o fi dus? îşi lăsă cartea pe masă, se ridică, trecu prin faţa mea şi dispăru pe culoar. Apăru după o clipă: E-n regulă. Apa fierbe. Apoi îmi zise: Dar nu staţi acolo! Intraţi!” Voss avea o faţă îngustă fină şi nişte ochi plini de viaţă. Cu părul său blond ridicat, ras pe margini, semăna cu un adolescent

care iese de la colegiu. Însă croiala uniformei sale era cea a unui bun croitor şi o purta cu eleganţă şi sigur pe sine. „Bună ziua! Ce vă aduce pe aici?" I-am explicat obiectul demersului meu. „Aşadar SD se interesează de Caucaz. De ce? Avem de gând să invadăm Caucazul? în faţa minei mele derutate, izbucni în râs. Dar nu faceţi mutra asta! Fiţi convins că sunt la curent. Oricum, nu sunt aici decât pentru aşa ceva. Sunt specialist în limbi indo-germanice şi indo-iraniene, cu o subspecializare în limbi caucaziene. Prin urmare, tot ce mă interesează este acolo, aici bat pasul pe loc. Am învăţat tătara, dar nu-i de un interes major. Din fericire, am găsit nişte lucrări ştiinţifice bune în bibliotecă. Pe măsură ce înaintăm, trebuie să fac o culegere ştiinţifică, dacă se poate, completă, şi să o trimit la Berlin. Izbucni în râs. Dacă am fi rămas la pace cu Stalin, le-am fi putut comanda. Ar fi costat destul de scump, dar cu siguranţă că mai puţin ca o invazie." O ordonanţă aduse apă fierbinte, iar Voss scoase ceai dintr-un sertar. „Zahăr? Din păcate, nu vă pot oferi lapte." „Nu, mulţumesc." Prepară două ceşti, îmi întinse una şi se lăsă în scaun, cu un genunchi la piept. Teancul de cărţi îi masca în parte faţa, aşa că m-am mutat. „Ei, ce doriţi să vă povestesc?" „Totul." „Totul! înseamnă că aveţi timp." Am zâmbit. „Da, am timp." „Excelent. Să începem aşadar cu limbile, fiindcă sunt lingvist. Ştiţi desigur că arabii, încă din secolul al X-lea, numeau Caucazul *Muntele Limbilor*. Este absolut exact. Un fenomen unic. Specialiştii nu cad întru totul de acord cu numărul exact, fiindcă există încă dispute cu privire la unele dialecte, mai cu seamă din Daghestan, dar sunt cam cincizeci. Dacă judecăm în termeni de grup sau de familii de limbi, avem mai întâi limbile indo-iraniene: armeana, desigur, o limbă magnifică, oseta, care mă interesează în mod deosebit, şi tat. Bineînţeles că nu pun la socoteală msa. Apoi sunt limbile turcice, împânzite în jurul munţilor: turca karaciai, balkar, nogai şi kumâk la nord, apoi azera şi dialectul meshet la sud. Azera este limba care seamănă cel mai mult cu cea vorbită în Turcia, însă ea păstrează vechile adaosuri persane de care Kemal Atatiirk a curăţat turca zisă modernă. Toate

aceste popoare, desigur, sunt resturi ale hoardelor turco-mongole care au invadat regiunea în secolul al XlII-lea sau rămăşiţe ale migraţiilor ulterioare. Hanii nogai au domnit de altfel timp îndelungat asupra Crimeii. Le-aţi văzut palatul la Bahcisarai?" „Din păcate, nu. Este în zona frontului." „E drept, dar eu am avut un permis. Şi complexele troglodite sunt extraordinare. Luă o gură de ceai. Unde eram? A, da. Aveţi mai apoi de departe familia cea mai interesantă, familia caucaziană sau ibero-caucaziană. Vă opresc înainte de a interveni: kartveliana sau georgiana nu au niciun raport cu limba bască. Este o idee emisă de Humboldt, odihnească-se în pace sufletul său mare, şi reluată mai apoi, dar greşit. Termenul *ibero* se referă pur şi simplu la grupul caucazian din sud. De altfel, nu suntem siguri că limbile acestea au vreun raport între ele. Se crede – este postulatul de bază al lingviştilor sovietici –, dar nu se poate demonstra genetic. Cel mult se pot desena subfamilii care prezintă o unitate genetică. Pentru sudul caucazian, adică kartveliana, svana, min- grela şi laz, aproape că este sigur. La fel şi pentru caucaziana de Nord-Vest: în pofida – scoase un soi de şuierat, destul de aparte – derutantelor, oarecum, dialecte abhaze, este vorba, în esenţă, împreună cu abaza, adighe şi kabarda-cerkeză, cât şi de ubăş care este aproape pe cale de dispariţie şi nu se mai întâlneşte decât la câţiva vorbitori în Anatolia, de o singură limbă cu puternice variante dialectale. La fel şi pentru vainah, care cunoaşte mai multe forme, dintre care principale sunt cecena şi inguşa. În schimb, în Daghestan, este şi mai confuz. S-au degajat câteva ansambluri ca avar şi limbile andi, dido sau ţez, lak şi lesghiană, însă unii cercetători consideră că limbile vainah le sunt înrudite, alţii nu, iar în interiorul subgrupelor există mari controverse. Spre exemplu, privind relaţia dintre kubaşi şi dargva, sau afiliaţia genetică cu hinalug, pe care unii preferă să o vadă ca o limbă izolată, ca şi archi." Nu înţelegeam mare lucru, dar l-am ascultat cu uimire cum îşi distila materia. Şi ceaiul era foarte bun. În fine, l-am întrebat: „Scuzaţi-mă, dar dumneavoastră cunoaşteţi toate aceste limbi?" El izbucni în râs. „Glumiţi! Aţi văzut ce vârstă am? Şi

apoi, fără muncă de teren, nu se poate face nimic. Nu, eu am o cunoaştere teoretică convenabilă a kartvelia- nei, şi am studiat elemente ale celorlalte limbi, îndeosebi din familia caucaziană din Nord-Vest." „Câte limbi cunoaşteţi, în total?" Continua să râdă. „A vorbi o limbă nu-i acelaşi lucru cu a şti să o citeşti şi să o scrii, iar a avea o cunoaştere exactă a fonologiei sale sau a morfologiei reprezintă de asemenea altceva. Pentru a reveni la limbile caucaziene din Nord-Vest sau limbi adighee, am lucrat sistemele consonantice – dar mult mai puţin vocalele – şi am o idee generală despre gramatică. Dar nu aş putea vorbi cu un locuitor. Acum, dacă dumneavoastră credeţi că în limbajul de zi cu zi rareori se folosesc mai mult de cinci sute de cuvinte şi o gramatică rudimentară, pot asimila fără îndoială orice limbă în zece, cincisprezece zile. În plus, fiecare limbă îşi are propriile dificultăţi şi propriile probleme pe care trebuie să le lucrezi dacă vrei să o stăpâneşti. Putem spune, dacă doriţi, că limba ca obiect ştiinţific este un lucru destul de diferit, în abordarea sa, de limba ca mijloc de comunicare. Un copil abhaz, la patru ani, va fi capabil de articulări de o complexitate fenomenală pe care eu nu le-aş putea niciodată reproduce corect; în schimb, eu pot descompune şi descrie, ca, spre exemplu, serii alveolo-palatale simple sau labializate, ceea ce nu ar spune absolut nimic acestui băiat care are întreaga sa limbă în cap, dar nu va şti niciodată să o analizeze. Se opri să mediteze o clipă. Spre exemplu, m-am uitat odată la sistemul consonantic al unei limbi sud-ciadiene, dar o făceam doar pentru a-l compara cu cel al limbii ubăş. Ubăş este o limbă fascinantă. Este un trib adigheu, sau circasian, cum se zice în Europa, care a fost în întregime alungat din Caucaz de către ruşi în 1864. Supravieţuitorii s-au aşezat în Imperiul Otoman, dar majoritatea şi-au pierdut limba în favoarea limbii turce sau a altor dialecte circasiene. Prima descriere parţială a fost făcută de un german, Adolf Dirr. Era un mare pionier al descrierii limbilor caucaziene: studia câte una pe an, în vacanţă. Din păcate, în timpul Marelui Război a rămas blocat la Tbilisi, de unde a putut în final să scape, pierzând însă majoritatea

notelor, dintre care cele despre ubăş pe care le strânsese în 1913, în Turcia. A publicat ceea ce i-a rămas în 1927 şi a fost totuşi un lucru admirabil. După asta, un francez, Dumezil, s-a apucat şi el şi a publicat o descriere completă în 1931. Or, ubăş are particularitatea de a conţine între optzeci şi optzeci şi trei de consoane, după felul în care le socoteşti. Timp de mai mulţi ani s-a crezut că era record mondial. Apoi s-a avansat ideea că există câteva limbi la sud de Ciad, cum ar fi margi, care ar avea mai multe. Dar încă nu s-a ajuns la o concluzie clară." Lăsasem ceaşca de ceai. „Toate acestea sunt fascinante, Leutnant. Dar eu sunt obligat să mă interesez de lucruri mai concrete." „O, pardon, bineînţeles! în fond, ceea ce vă interesează este politica naţionalităţilor dusă de sovietici. Dar veţi vedea că digresiunile mele nu sunt inutile, fiindcă această politică este întemeiată tocmai pe limbă. În epoca ţaristă, totul era mult mai simplu. Autohtonii cuceriţi puteau face aproape ce voiau, atâta timp cât stăteau liniştiţi şi îşi plăteau impozitele. Elitele puteau fi educate în rusă şi chiar se puteau vedea rusificate – de altfel, un oarecare număr de familii princiare ruse erau de origine caucaziană, mai ales după căsătoria lui Ivan al IV-lea cu prinţesa kabardă Maria Temrukovna. La sfârşitul secolului trecut, cercetătorii ruşi au început să studieze aceste popoare, mai ales din punct de vedere etnologic, şi au realizat lucrări remarcabile, cum sunt cele ale lui Vsevolod Miller, care era şi un excelent lingvist. Majoritatea acestor lucrări sunt disponibile în Germania, iar unele au fost chiar traduse. Există însă şi o cantitate de monografii obscure sau cu tiraj mic pe care sper să le găsesc în bibliotecile republicilor autonome. După Revoluţie şi războiul civil, puterea bolşevică, inspirată la început de o scriere a lui Lenin, a definit, treptat, o politică a naţionalităţilor absolut originală. Stalin, care pe atunci era comisar al poporului pentru naţionalităţi, a jucat un rol de prim-plan. Această politică este o sinteză uimitoare între, pe de o parte, lucrările ştiinţifice absolut obiective, cum sunt cele ale marilor caucazologi Iakovlev şi Trubeţkoi, iar pe de altă parte, o ideologie comunistă intemaţionalistă, la început incapabilă de

a lua în seamă faptul etnic, şi, în fine, realitatea relaţiilor şi aspiraţiilor etnice de pe teren. Soluţia sovietică se poate rezuma astfel: un popor, sau o naţionalitate, cum spun ei, înseamnă o limbă plus un teritoriu. Tocmai pentru a se supune acestui principiu au încercat să le dea evreilor, care aveau o limbă, idiş, dar nu şi teritoriu, o regiune autonomă în Extremul Orient, Birobidjan. Se pare însă că experienţa a eşuat, şi că evreii nu au vrut să trăiască acolo. Apoi, conform importanţei demografice a fiecărei naţionalităţi, sovieticii au creat o scară complexă de niveluri de suveranitate administrativă, unde la fiecare nivel existau drepturi şi limitări precise. Naţionalităţile cele mai importante, precum armenii, georgienii şi aşa-zişii azeri, ca şi ucrainenii şi bieloruşii, au drept la o RSS, o Republică Socialistă Sovietică. În Georgia, chiar învăţământul universitar se poate face, până la capăt, în kartveliană, şi se publică lucrări ştiinţifice de mare valoare în această limbă. La fel este şi cu armeana. Trebuie spus că sunt nişte limbi literare foarte vechi, cu o tradiţie foarte bogată, şi care au fost scrise cu mult înaintea rusei şi chiar a slavonei, pusă pe hârtie mai întâi de Chirii şi de Metodiu. De altfel, dacă îmi permiteţi o paranteză, Mesrop, care a creat la începutul secolului al V-lea alfabetele georgian şi armean – când de fapt aceste două limbi nu au nici cea mai mică legătură între ele –, trebuie să fi fost un lingvist de geniu. Alfabetul său georgian este în întregime fonemic. Nu se poate spune acelaşi lucru şi despre alfabetele caucaziene create de lingviştii sovietici. De altfel, se mai spune că Mesrop ar fi inventat un alfabet pentru albaneza din Caucaz, însă din păcate nu a rămas nicio urmă. Pentru a continua, aveţi mai apoi republicile autonome, precum Kabardino- Balkaria, Cecenia-Inguşetia sau Daghestanul. Germanii de pe Volga aveau acest statut, dar, după cum ştiţi, au fost deportaţi cu toţii, iar republica lor – dizolvată. Apoi continuăm cu teritoriile autonome şi aşa mai departe. Un punct-cheie îl reprezintă noţiunea de limbă literară. Pentru a-şi avea propria republică, un popor trebuie neapărat să aibă o limbă literară, adică scrisă.

Or, în afară de kartveliană, după cum v-am explicat, nicio limbă caucaziană nu îndeplinea această condiţie la Revoluţie. Au existat câteva tentative în secolul al XlX-lea, dar numai pentru uz ştiinţific, şi există inscripţii avare în caractere arabe care ajung până în secolele al X-lea şi al Xl-lea, dar atâta tot. Aici au săvârşit lingviştii sovietici o muncă formidabilă, colosală: au creat alfabete, mai întâi pe bază de caractere latine, apoi chirilice, pentru unsprezece limbi caucaziene, cât şi pentru un mare număr de limbi turcice, dintre care unele siberiene. Aceste alfabete sunt desigur criticabile dintr-un punct de vedere tehnic. Chirilica este puţin adaptată la aceste limbi: nişte caractere latine modificate, aşa cum s-a încercat prin anii douăzeci, sau chiar alfabetul arab ar fi fost ceva mult mai convenabil. De altfel, au făcut o excepţie curioasă cu abhaza, care se scrie în prezent cu un alfabet georgian modificat, însă raţiunile cu siguranţă nu sunt de ordin tehnic. Trecerea obligatorie la chirilică a generat contorsiuni destul de groteşti, precum folosirea semnelor diacritice şi de digrafe, trigrafe, ba chiar, în kabardă, pentru a reprezenta imploziva mută aspirată labializată uvulară, un tetragraf. Luă o foaie de hârtie şi trecu la repezeală pe spate câteva semne, apoi mi-o întinse pentru a-mi arăta inscripţia KXfoY. Asta este o literă. Este la fel de ridicol ca şi la noi când notăm Uţ – mâzgălea din nou – *sheh,* sau şi mai rău, ca la francezi, *chtch.* Apoi, unele dintre noile ortografii sunt foarte nesigure. În abhază, notarea sunetelor aspirate şi ejective este absolut inconsistentă. Mesrop ar fi fost scandalizat. În fine, mai rău ca orice, au insistat ca fiecare limbă să aibă un alfabet diferit. Lingvistic, asta duce la situaţii absurde, cum este Uţ care în kabardă reprezintă *ch,* iar în adighe *teh,* când de fapt este vorba de aceeaşi limbă; în adighe, *ch* se scrie UţL), iar în kabardă *teh* se scrie UI. Acelaşi lucru pentru limbile turcice, unde spre exemplu *g* moale se notează în mod diferit în aproape fiecare limbă. Fără îndoială că au facut-o intenţionat: era o decizie politică, iar nu una lingvistică, vizând în mod foarte clar să separe cât mai mult posibil popoarele învecinate. Iată de altfel o cheie pentru dumneavoastră: popoarele apropiate trebuiau

să înceteze să funcţioneze în reţea, pe orizontală, pentru ca toţi să se raporteze într-o manieră verticală şi paralelă la puterea centrală, care ia poziţia de ultim arbitru al unor conflicte pe care nu încetează, chiar ea, să le suscite. Dar, pentru a reveni la aceste alfabete, în pofida tuturor criticilor mele, este totuşi o realizare imensă, cu atât mai mult cu cât a urmat un mecanism de educare. În cincisprezece, uneori zece ani, popoare întregi analfabete au fost dotate, în limba lor, cu ziare, cărţi, reviste. Copiii încep să citească în limba maternă înainte de a învăţa ruseşte. Este un lucru extraordinar/1 Voss îi dădea înainte, iar eu notam cât de repede puteam. Dar mai mult decât de detalii, eram sedus de ştiinţa sa. Intelectualii cu care avusesem de-a face, ca Ohlendorf sau Hohn, îşi dezvoltau încontinuu cunoştinţele şi teoriile. Când vorbeau, o făceau fie pentru a-şi expune ideile, fie pentru a le dezvolta. În schimb, cele ştiute de Voss păreau că trăiesc în el ca un organism, iar Voss se bucura de aceste cunoştinţe ca de o amantă, senzual, se scălda în ele, descoperea constant noi aspecte, deja prezente în el, dar de care încă nu era conştient, şi se bucura curat ca un copil care învaţă să deschidă şi să închidă o uşă sau să umple o căldăruşă de nisip, apoi să o răstoarne. Iar această plăcere era împărtăşită de cel care îl asculta, fiindcă discursul său reprezenta o înşiruire de meandre capricioase şi de surprize perpetue. Puteai să râzi, dar numai cu râsul de plăcere al tatălui care îşi priveşte copilul cum deschide şi închide o uşă, de zece ori la rând, veselin- du-se. M-am întors să-l văd de mai multe ori, iar el mă primi de fiecare dată cu aceeaşi amabilitate şi cu acelaşi entuziasm. Am legat în curând acea rapidă şi deschisă prietenie pe care o favorizează războiul şi situaţiile excepţionale. Hoinăream pe străzile zgomotoase din Simferopol, profitând de soare, în mijlocul unei mulţimi pestriţe de soldaţi germani, români şi unguri, de Hiwi istoviţi, de tătari negricioşi purtând turban şi de ţărani ucraineni cu obraji bucălaţi. Voss cunoştea toate *ceai hona* din oraş şi discuta familiar, în dialecte variate, cu patronii servili sau veseli care ne serveau scuzându-se un ceai verde prost. Într-o zi mă duse la Bahcisarai să vizitez superbul palat al

hanilor Crimeii, construit în secolul al XVI-lea de nişte arhitecţi italieni, persani şi otomani, cu sclavi ruşi şi ucraineni, cât şi Chufut-Kale, cetatea evreilor, o fortăreaţă de caverne săpate începând din secolul al Vl-lea în falezele de calcar şi ocupate de popoare diverse, dintre care ultimii, cei care au dat locului numele său persan, erau karaiţii, o sectă evreiască disidentă care, după cum i-am explicat lui Voss, în 1937, în urma deciziei Ministerului de Interne, a fost scutită de legile rasiale germane, fiind, în consecinţă, scutite şi aici, în Crimeea, ferite de măsurile speciale ale SP. „Pare-se, karaiţii din Germania au prezentat documente ţariste, inclusiv un ucaz dat de Ecaterina cea Mare, care afirmau că nu erau de origine evreiască, dar se convertiseră la iudaism într-un târziu. Specialiştii ministerului au acceptat autenticitatea acestor documente." „Da, am auzit vorbindu-se de asta, zise Voss surâzând. Erau nişte indivizi şireţi." Aş fi vrut să-l întreb ce înţelegea prin asta, dar el schimbase deja subiectul. Aveam parte de o zi frumoasă. Încă nu era prea cald, cerul rămânea pal, dar limpede; în depărtare, de pe faleze, zăreai marea, o întindere cam cenuşie sub acoperişul cerului. Dinspre sud-est ajungea până la noi foarte vag huruitul monoton al bateriilor care tocau Sevastopolul, răsunând uşor în cuprinsul munţilor. Copii mici de tătari, murdari, în zdrenţe, se jucau printre ruine sau păşteau caprele. Câţiva dintre ei ne priveau curioşi, dar fugiră când Voss îi strigă vorbindu-le în limba lor.

Duminica, atunci când nu aveam prea mult de lucru, luam un Opel şi coboram amândoi la plajă, la Eupatoria. Adesea, conduceam eu însumi. Se făcea din zi în zi mai cald, eram la mijlocul primăverii, şi trebuia să fiu atent la grupurile de copii stând pe burtă în mijlocul şoselei fierbinţi; se răspândeau ca nişte vrăbii în faţa fiecărui vehicul, într-o gălăgie de trupuri mici slabe şi bronzate. Eupatoria avea o moschee frumoasă, cea mai mare din Crimeea, proiectată în secolul al XVI-lea de celebrul arhitect otoman Sinan, şi câteva ruine curioase; însă nu aveau *Portwein,* şi nici la drept vorbind ceai, iar apele lacului stagnau, mâloase. Părăseam aşadar oraşul mergând la plajă, unde întâlneam uneori grupuri de soldaţi venind de la

Sevastopol pentru a se odihni după lupte. Majoritatea timpului goi, aproape în întregime albi, în afară de faţă, gât şi antebraţe, se repezeau în apă, apoi, încă uzi, se întindeau direct pe nisip, aspirându-i căldura ca o rugăciune, pentru a alunga frigul iernii. Adesea plajele erau pustii. Îmi plăcea aspectul desuet al plajelor sovietice: parasolarele învrâstate, dar fără pânză, băncile pătate de găinaţ de pasăre, cabinele din metal ruginit şi cu vopseaua scorojită, dezvăluind picioare şi capete copiilor ascunşi după bariere. În ziua când am descoperit-o, vreo jumătate de duzină de vaci, împrăştiate în juml unui şalutier vopsit în culori vii lăsat pe nisip, păşteau iarba nouă din stepa care invada dunele, indiferente faţă de copilul blond care, pe o bicicletă încropită, se învârtea printre ele. De cealaltă parte a unui golf îngust se auzea încet muzică rusească tristă dintr-o colibă albastră, aşezată pe un ponton, în faţa căruia se legănau, amarate cu nişte frânghii uzate, trei bărci amărâte de pescuit. Locul se scălda într-o abandonare liniştită. Aduseserăm pâine proaspătă şi mere roşii din anul precedent pe care le ronţăiam bând votcă. Apa era rece, înviorătoare. La dreapta se ridicau două chioşcuri cu obloanele trase şi tumul salvamarului, gata să se prăbuşească. Orele treceau fără să spunem mare lucm. Voss citea. Eu terminam fără grabă votca şi mă aruncam din nou în apă. Una dintre vaci, fără vreun motiv, o luă la goană pe plajă. La întoarcere, trecând printr-un sătuc de pescari ca să ajungem la maşina parcată mai sus, am dat de o turmă de gâşte care treceau una după alta pe sub o poartă din lemn; ultima, cu un măr mic verde în cioc, alerga să-şi ajungă suratele din urmă.

Îl vedeam şi pe Ohlendorf adeseori. În privinţa treburilor mele discutam mai ales cu Seibert, dar spre sfârşitul după-amiezii, dacă Ohlendorf nu era prea ocupat, treceam pe la biroul său să bem o cafea. El bea aşa ceva în mod constant, gurile rele spunând că se hrănea practic cu ea. Părea mereu ocupat cu o mulţime de treburi care uneori nu prea aveau de-a face cu cele ale grupului. De fapt, Seibert era cel care organiza activitatea zilnică, el îi superviza pe ceilalţi ofiţeri din Gruppenstab, şi tot el ţinea întrunirile regulate cu şeful de

stat-major sau cu Ic al Armatei a 1l-a. Pentru a supune atenţiei lui Ohlendorf o chestiune oficială, trebuia să treci mai întâi pe la aghiotantul său, Obersturmfuhrerul Heinz Schubert, un descendent al marelui compozitor şi un om conştiincios, deşi cam mărginit. Aşa că, atunci când Ohlendorf mă primea, cam cum primeşte un profesor pe un student în afara cursurilor, nu-i vorbeam niciodată despre activitatea mea, ci discutam mai ales probleme teoretice sau de ideologie. Într-o zi am ridicat împreună chestiunea evreiască. *„Evreii!* exclamă el. *Blestemaţi să fie! Sunt mai răi ca hegelienii!* îmi împărtăşi unul dintre acele rare zâmbete ale sale, apoi continuă cu vocea sa clară, muzicală, puţin cam înaltă: Am putea spune, de altfel. Că Schopenhauer a văzut mai limpede ca oricine că în fond marxismul este o pervertire evreiască a lui Hegel. Nu?" „Doream mai ales să vă cer părerea asupra acţiunii noastre", am zis eu. „Să presupun că vreţi să vorbiţi despre distrugerea poporului evreu?" „Da. Trebuie să vă mărturisesc că această chestiune îmi pune probleme." „Pune probleme tuturor, răspunse el categoric. Şi mie îmi pune probleme." „Atunci, care este părerea dumneavoastră?" „Părerea mea?" Se îndreptă de spate, aducându-şi mâinile în dreptul gurii. Ochii, de obicei pătrunzători, parcă se goliseră. Nu izbuteam să mă obişnuiesc să-l văd în uniformă; pentru mine Ohlendorf rămânea un civil, şi cu greu mi-l imaginam altfel decât în costumele sale discrete, perfect croite. „Este o eroare, spuse el în sfârşit. Dar o eroare necesară. Se aplecă din nou în faţă, sprijinindu-şi coatele de birou. Trebuie să vă explic. Serviţi cafeaua. Este o eroare fiindcă este rezultatul incapacităţii noastre de a gestiona problema într-un mod mai raţional. Însă este o eroare necesară pentru că, în situaţia actuală, evreii prezintă pentru noi un pericol fenomenal, urgent. Dacă Führerul a ajuns la a impune cea mai radicală dintre soluţii este pentru că a fost împins aici de indecizia şi de incompetenţa oamenilor însărcinaţi cu această problemă." „Ce înţelegeţi prin *incapacitate de a gestiona problema?"* „Am să vă explic. Vă amintiţi, desigur, cum, după Preluarea Puterii, toţi iresponsabilii şi psihopaţii partidului au început să zbiere,

reclamând *măsuri radicale,* şi cum au fost lansate tot felul de acţiuni ilegale sau dăunătoare, de genul iniţiativelor idioate ale lui Streicher. Führerul, cu multă înţelepciune, a frânat aceste acţiuni necontrolate şi a pus rezolvarea problemei pe o cale legală, care a dus la legi rasiale, în ansamblu satisfăcătoare, încă din 1935. Dar chiar şi după aceea, între birocraţii chiţibuşari care înecau orice înaintare într-o ploaie de hârtii, şi excitaţii care încurajau *Einzelaktionen,* adeseori pentru interesele lor personale, o soluţie de ansamblu a problemei evreieşti rămânea departe de a fi adoptată. Pogromurile din 1938, care au făcut atât rău Germaniei, au fost o consecinţă logică a acestei lipse de coordonare. Abia când SD a început să se aplece serios asupra problemei s-a putut degaja o alternativă la iniţiativele ad hoc. După îndelungi studii şi discuţii am putut elabora şi propune o politică globală coerentă: emigrarea accelerată. Mă mai gândesc şi astăzi că această soluţie ar fi putut satisface pe toată lumea, şi că era perfect realizabilă, chiar şi după Anschluss. Structurile care au fost create pentru a favoriza emigrarea, în special pentru a utiliza fondurile evreieşti dobândite cum nu trebuie spre a finanţa emigrarea evreilor săraci, s-au dovedit foarte eficace. Vi-l amintiţi, probabil, pe acel micuţ semiaustriac destul de servil care lucra sub îndrumarea lui Knochen, apoi a lui Behrends?" „Vă referiţi la Sturmbannfuhrerul Eichmann? Tocmai l-am văzut anul trecut la Kiev." „Da, el. Ei bine, pusese la cale la Viena o organizare remarcabilă. Mergea foarte bine." „Da, dar după aceea a venit anexarea Poloniei. Şi nicio ţară din lume nu era pregătită să primească trei milioane de evrei." „Exact. Se îndreptă din nou de spate, stând acum picior peste picior. Chiar şi atunci s-ar fi putut rezolva dificultăţile etapă cu etapă. Ghetoizarea, bineînţeles, a fost o catastrofă, însă după părerea mea atitudinea lui Frank a contribuit mult la aceasta. Adevărata problemă este că s-a dorit să se facă totul în acelaşi timp: repatrierea *Volksdeutschen-ilor* şi rezolvarea problemei evreieşti, cât şi a celei poloneze. Bineînţeles că a fost haos." „Da, dar pe de altă parte, repatrierea *Volksdeutschen-ilor* era o

urgenţă; nimeni nu putea şti cât timp va continua Stalin să coopereze. Ar fi putut închide uşile de la o zi la alta. De altfel, nu s-a reuşit salvarea germanilor de pe Volga." „S-ar fi putut, gândesc eu. Însă ei nu voiau să vină. Au făcut greşeala de a avea încredere în Stalin. Se simţeau protejaţi de statutul lor, nu? Oricum, aveţi dreptate: trebuia să se înceapă cu *Volksdeutschen.* Însă aceasta nu privea decât teritoriile încorporate, şi nu General-Gouvemement. Dacă toată lumea ar fi vrut să coopereze, ar fi existat un mijloc de a-i deplasa pe evreii şi pe polonezii din Warthegau şi din Danzig-Westpreussen către General-Gouvemement, pentru a le face loc repatriaţilor. Aici însă atingem limitele statului nostru naţional-socialist aşa cum există el în prezent. Este un fapt incontestabil că administraţia naţional-socialistă încă nu se află pe aceeaşi linie cu nevoile politice şi sociale ale tipului nostru de societate. În partid sunt prea multe elemente stricate, care îşi apără interesele particulare. Astfel, fiecare diferend se transformă imediat în conflict exacerbat. În cazul repatrierii, Gauleiterii din teritoriile încorporate s-au comportat cu o aroganţă fenomenală, iar General-Gouvemement a reacţionat la fel. Fiecare îl acuza pe celălalt că îl tratează ca pe un fel de loc pentru depozitare. Iar SS, care fusese însărcinată cu problema, nu avea destulă putere pentru a impune o reglementare organizată. La fiecare etapă, cineva lua o nouă iniţiativă sau contesta hotărârile Reichsfuhrerului prevalându-se de accesul pe care îl are la Führer. Statul nostru încă nu este un *Fuhrerstaat* absolut, naţional şi socialist decât în teorie; în practică, iar lucrul nu face decât să se strice şi mai tare, este o formă de anarhie pluralistă. Führerul poate încerca să arbitreze, dar nu poate fi peste tot, iar Gauleiterii noştri ştiu foarte bine să-i interpreteze ordinele, să le deformeze, iar apoi să proclame că îi urmează *voinţa* pentru ca în fapt să facă numai ceea ce doresc."

Toate acestea ne cam îndepărtaseră de evrei. „A, da, poporul ales. Chiar cu toate aceste obstacole, existau soluţii echitabile posibile. Spre exemplu, după victoria noastră asupra Franţei, SD, împreună cu *Auswărtiges Amt,* a început să

reflecteze serios la opţiunea Madagascar. Înainte de aceasta, se avusese în vedere gruparea tuturor evreilor în jurul Lublinului, într-un fel de mare rezervaţie unde ar fi putut trăi liniştiţi, fără a constitui riscuri pentru Germania, însă General-Gouvemement a refuzat în mod categoric, iar

Frank, folosindu-se de relaţiile sale, a reuşit să facă în aşa fel încât proiectul să capoteze. Madagascar era ceva serios. S-au făcut studii, era loc pentru toţi evreii din sfera noastră de control. S-a mers foarte departe cu planificarea, chiar au fost vaccinaţi funcţionarii de la *Staatspolizei* împotriva malariei, ca măsură de prevedere pentru plecarea lor. Amt IV se ocupa în principal de proiect, însă SD a furnizat informaţii şi idei, iar eu am citit toate rapoartele.41 „De ce nu a reuşit?" „Pur şi simplu pentru că britanicii, în mod absolut neîntemeiat, au refuzat să ne accepte superioritatea zdrobitoare şi să semneze un tratat de pace cu noi! Totul depindea de asta. Mai întâi pentru că Franţa trebuia să ne cedeze Madagascarul, ceea ce ar fi figurat în tratat, şi de asemenea pentru că ar fi trebuit ca Anglia să contribuie cu flota sa, nu?"

Ohlendorf se întrerupse pentru a merge să-i ceară o altă cană de cafea ordonanţei. „Şi aici, în Rusia, ideea iniţială era mult mai limitată. Toată lumea credea că această campanie va fi scurtă şi s-a vrut a se proceda ca în Polonia, adică să-i decapiteze pe conducători, intelighenţia, şefii bolşevici, toţi oamenii periculoşi. O sarcină îngrozitoare în sine, însă vitală şi logică, dată fiind natura nemăsurată a bolşevismului, lipsa lui absolută de scrupule. După victorie, s-ar fi putut lua în studiu o soluţie globală şi definitivă, creând spre exemplu o rezervaţie evreiască în Nord sau în Siberia, sau tri- miţându-i la Birobidjan, de ce nu?" „Este o sarcină groaznică, orice-ar fi, am zis eu. Aş putea să vă întreb de ce aţi acceptat? Cu gradul şi capacităţile dumneavoastră, aţi fi putut fi mai de folos la Berlin.14 „Fără îndoială, reluă el cu însufleţire. Eu nu sunt nici militar, nici poliţist, iar această muncă de zbir nu-mi convine. Însă era un ordin direct şi a trebuit să accept. Şi apoi, după cum v-am spus, cu toţii credeam că asta va dura o lună sau două, nu mai mult." Eram uimit că răspunsese cu atâta

francheţe, niciodată nu avuseserăm o conversaţie atât de deschisă. „Iar după *Fuhrervemichtungs- befehl?”* am continuat eu. Ohlendorf nu răspunse imediat. Ordonanţa aduse cafeaua; Ohlendorf îmi propuse să mi se mai servească una. „Am băut destul, mulţumesc.” Rămânea cufundat în gândurile sale. După o vreme, răspunse tărăgănat, căutându-şi cuvintele cu grijă. „*Fuhrervemichtungs- befehl* este un lucru teribil. Paradoxal, e ceva ca o poruncă a Dumnezeului Bibliei evreilor, nu? *Mergi acum şi batepeamalec! Şi dă blestemului toate câte are. Să nu-l cruţi, ci să dai morţii de la bărbat până la femeie, de la tânăr până la pruncul de sân, de la bou până la oaie, de la cămilă până la asin.*

Cunoaşteţi asta, este din prima carte a lui Samuel. Când am primit ordinul, la asta m-am gândit. Şi după cum v-am spus, mă gândesc că este o eroare, că ar fi trebuit să avem inteligenţa şi capacitatea de a găsi o soluţie mai… umană, să zicem, mai în acord cu conştiinţa noastră de germani şi de naţional-socialişti. În acest sens este un eşec. Însă trebuie să vedem şi realităţile războiului. Războiul durează, iar fiecare zi în care această forţă inamică rămâne în spatele liniilor îl întăreşte pe adversar şi ne slăbeşte pe noi. Este un război total, toate forţele Naţiunii sunt angajate, iar noi nu trebuie să neglijăm nimic pentru a învinge, nimic. Este ceea ce Fuhrerul a înţeles clar: a tăiat nodul gordian al îndoielilor, al ezitărilor, al intereselor divergente. A făcut-o aşa cum face totul, pentru a salva Germania, conştient că dacă poate trimite la moarte sute de mii de germani, poate şi trebuie să trimită şi evrei şi pe toţi duşmanii noştri. Evreii se roagă şi lucrează pentru înfrângerea noastră, iar atâta timp cât noi nu vom fi învins nu putem încălzi un asemenea şarpe la sânul nostru. Iar pentru noi, cei care am primit greaua sarcină de a duce la bun sfârşit această sarcină, datoria noastră faţă de popor, datoria noastră de adevăraţi naţional-socialişti, este de a ne supune. Chiar dacă *supunerea este cuţitul care frânge voinţa omului,* cum spunea Sfântul Iosif de Cupertino. Trebuie să ne acceptăm datoria la fel cum Avraam acceptă sacrificarea inimaginabilă a fiului său Isaac cerută de Dumnezeu. L-aţi citit pe

Kierkegaard? El îl numeşte pe Avraam *cavalerul credinţei,* care trebuie să-şi sacrifice nu numai fiul, dar şi, mai ales, ideile sale etice. Pentru noi este acelaşi lucru, nu? Noi trebuie să ducem la bun sfârşit sacrificiul lui Avraam."

Ohlendorf, mi-am dat seama din cele spuse, ar fi preferat să nu se afle în această postură; dar cine, în zilele noastre, putea avea norocul să facă ceea ce doreşte? înţelesese asta şi accepta cu luciditate. În calitate de Kommandant, era aspru şi conştiincios. Spre deosebire de fostul meu Einsatzgruppe, care abandonase repede această metodă nu prea practică, el insista ca execuţiile să fie făcute după metoda militară, în pluton, şi îşi trimitea frecvent ofiţerii, ca Seibert şi Schubert, în inspecţie pentru a verifica dacă cei din Kommando îi respectau directivele. Ţinea, de asemenea, să controleze cât mai mult posibil micile furtişaguri sau deturnări la care se dedau soldaţii însărcinaţi cu execuţiile. În fine, interzisese în mod strict lovirea sau chinuirea condamnaţilor. După cum spunea Schubert, aceste dispoziţii erau urmate *cât se poate de bine.* În afară de aceasta, căuta întotdeauna să ia iniţiative pozitive. În toamna precedentă, în colaborare cu Wehrmachtul, organizase o brigadă de meşteşugari şi de fermieri evrei pentru strângerea recoltelor, în apropiere de Nikolaev. Trebuise să pună capăt acestei experienţe la ordinul direct al Reichsfuhrerului, dar ştiam că o regreta, iar în particular considera ordinul o greşeală. În Crimeea, încercase dezvoltarea relaţiilor cu populaţia tătară, cu succese considerabile. În ianuarie, când ofensiva surprinzătoare a sovieticilor şi cucerirea oraşului Kerci puseseră în pericol întreaga noastră poziţie din Crimeea, tătarii, spontan, au pus la dispoziţia lui Ohlendorf o zecime din populaţia lor masculină pentru a ajuta la apărarea liniilor noastre. Ei mai furnizau şi un ajutor considerabil SP şi SD în lupta antipartizani, predându-i pe cei pe care îi capturau sau îi lichidau ei înşişi. Armata aprecia sprijinul oferit, iar eforturile lui Ohlendorf în privinţa acestui plan contribuiseră mult la ameliorarea relaţiilor cu AOK, după conflictul cu Wohler. Totuşi, nu se simţea prea în largul său în rolul acesta şi nu am

fost surprins peste măsură atunci când, la moartea lui Heydrich, el începu să-şi negocieze întoarcerea în Germania. Heydrich fu rănit la Praga pe 29 mai şi muri pe 4 iunie. A doua zi, Ohlendorf zbura spre Berlin pentru a asista la funeraliile sale. Se întoarse în a doua parte a lunii, promovat la rangul de SS-Brigadefuhrer şi cu promisiunea de a fi înlocuit repede. Încă de la întoarcerea sa, începu să facă vizite de adio. Într-o seară, îmi povesti cum se petrecuseră lucrurile. La patru zile după moartea lui Heydrich, Reichsfuhrerul îl convocase la o întâlnire cu majoritatea celorlalţi Amtchefi, Miiller, Streckenbach şi Schellenberg, pentru a discuta despre viitorul RSHA şi chiar despre capacitatea RSHA de a continua fără Heydrich ca organizaţie independentă. Reichsfuhrerul alesese să nu-l înlocuiască pe Heydrich imediat, asigurând chiar el interimatul, dar de la distanţă, iar această decizie reclama prezenţa tuturor şefilor de la Amt la Berlin, pentru a-şi superviza direct *Ămter-'u* în numele lui Himmler. Uşurarea lui Ohlendorf era vizibilă; păstrându-şi rezerva, părea aproape vesel. Dar lucrul abia se remarca în mijlocul agitaţiei generale, fiindcă eram pe punctul de a ne lansa marea campanie spre Caucaz. Operaţiunea Albastră demară pe 28 iunie cu ofensiva lui von Block asupra Voronejului. Două zile mai târziu, înlocuitorul lui Ohlendorf, Oberfuhrerul dr. Walter Bierkamp, sosea la Simferopol. Ohlendorf nu pleca singur; Bierkamp îşi adusese cu el propriul aghiotant, Sturmbannfuhrerul Thielecke, şi se prevedea ca majoritatea ofiţerilor veterani de la Gruppenstab, cât şi şefii Kommandourilor să fie înlocuiţi în cursul verii, în funcţie de disponibilitatea înlocuitorilor lor. La începutul lui iulie, în entuziasmul provocat de căderea Sevastopolului, Ohlendorf ne ţinu un discurs de bun-rămas înălţător, invocând, cu demnitatea sa naturală, toată grandoarea şi dificultatea luptei noastre pe viaţă şi pe moarte împotriva bolşevismului. Bierkamp, care venea din Belgia şi din Franţa, dar care înainte condusese Kripo din Hamburg, oraşul său natal, apoi servise drept IdS la Dusseldorf, ne adresă câteva cuvinte. Părea foarte satisfăcut de noua sa poziţie. „Munca la Est, mai ales pe timp de război, este ceea

ce-i mai stimulator pentru un om", ne declară el. De profesie era jurist şi avocat, iar cuvintele sale, în momentul discursului şi al recepţiei care urmă, lăsau să se perceapă mentalitatea de poliţist. Trebuie să fi avut înjur de patruzeci de ani, fiind mai degrabă rotofei, cam scurt de picioare, cu o mină vicleană; în pofida doctoratului său, cu siguranţă nu era un intelectual, iar felul său de a vorbi amesteca argoul hamburghez cu jargonul din SP; părea însă hotărât şi capabil. Nu l-am mai revăzut pe Ohlendorf decât o singură dată după serata aceea, la banchetul oferit de AOK pentru sărbătorirea cuceririi Sevastopolului. Era ocupat cu ofiţerii din armată, şi petrecu mult timp discutând cu von Manstein, însă îmi ură noroc şi mă invită să-l văd când trec prin Berlin.

Voss plecase la rândul său, brusc transferat la AOK aflat sub conducerea Generaloberstului von Kleist, ale cărui panzere trecuseră deja frontiera Ucrainei şi se năpusteau spre Millerovo. Mă simţeam un pic singur. Bierkamp era absorbit de reorganizarea Kommandourilor, dintre care unele trebuiau desfiinţate pentru a forma în Crimeea structuri permanente ale SP şi SD. De asemenea, Seibert îşi pregătea şi el plecarea. Odată cu vara, interiorul Crimeii devenise sufocant, iar eu continuam să profit de plaje cât de mult se putea. Am mers să vizitez Sevastopolul, unde unul dintre Kommandourile noastre pornise la treabă. În jurul lungului port din golful sudic se întindea o grămadă de ruine încă fumegânde, prin care bântuiau civili obosiţi şi şocaţi, care deja erau evacuaţi. Copii gălbejiţi, murdari se strecurau printre picioarele soldaţilor cerşind pâine. Cel mai adesea românii le răspundeau cu câte o scatoalcă sau cu şuturi în fund. Am coborât să vizitez cazematele subterane ale portului, unde Armata Roşie instalase uzine de producere a armamentului şi muniţiilor. Majoritatea fuseseră jefuite sau pârjolite de aruncătoarele de flăcări. Uneori, în bătălia finală, unii comisari retraşi în ele sau în săpături efectuate în faleze, se aruncaseră în aer împreună cu oamenii lor şi cu civilii adăpostiţi acolo, cât şi cu soldaţii germani prea avansaţi. Dar toţi ofiţerii şi funcţionarii sovietici de rang înalt fuseseră evacuaţi cu submarinul înainte

de căderea oraşului, noi nu capturaserăm decât soldaţii şi subalternii. Înălţimile golaşe ce străjuiau imensul golf dinspre nord, în jurul oraşului, erau acoperite de fortificaţii în ruină; cupelele din oţel ale bateriilor de 30,5 cm fuseseră zdrobite de proiectilele noastre de .80, trase de nişte obuziere gigantice montate pe calea ferată. Ţevile lor lungi răsucite zăceau aiurea sau se înălţau spre cer. La Simferopol, AOK"îşi strângea bagajele; von Manstein, promovat Generalfeldmarschall, pleca împreună cu armata sa să înfrângă Leningradul. Despre Stalingrad, bineînţeles, nimeni nu vorbea la vremea aceea: încă mai era un obiectiv secundar.

La începutul lui august, Einsatzgruppe se puse în mişcare. Forţele noastre, reorganizate în două grupuri de armate A şi B, tocmai recuceream Rostovul după lupte crâncene pe străzi, iar panzerele, trecând Donul, avansau în stepa Kubanului. Bierkamp mă repartiză la Vorkommandoul de la Gruppenstab şi ne trimise, prin Melitopol şi apoi Rostov, să ne ataşăm la Armata 1 blindate. Convoiul nostru trecu repede istmul şi imensul Val al Tătarilor, transformat de sovietici în şanţ antitanc, apoi, după Perekop, o coti pentru a începe traversarea stepei nogailor. Căldura era înfiorătoare, eu transpiram din abundenţă, praful mi se lipea de faţă ca o mască cenuşie; dar în zori, la puţin timp după plecare, nişte culori delicate şi magnifice străbătuseră îndelung cerul care se înălbăstrea încet, şi nu eram nefericit. Ghidul nostru, un tătar, făcea adeseori să se oprească vehiculele ca să se roage; îi lăsam atunci pe ceilalţi ofiţeri să mârâie şi ieşeam să-mi dezmorţesc picioarele, fumând. De o parte şi de alta a drumului, râurile şi pâraiele secaseră şi trasau o reţea de *balki* râpoase care săpau adânc în solul stepei, în jur, nu se vedeau nici arbori, nici dealuri; doar stâlpii aşezaţi regulat ai telegrafului anglo-iranian, construit la începutul secolului de către Siemens, balizau această mohorâtă întindere. Apa fântânilor era sărată, cafeaua avea gust sărat, supa părea plină de sare. Câţiva ofiţeri mâncaseră nişte pepeni verzi şi îi apucase diareea, ceea ce ne încetini şi mai mult marşul. După Mariupol, urmam o rută costieră proastă până la Taganrog,

apoi Rostov. HauptsturmFührerul Remmer, un ofiţer de la *Staatspolizei* care comanda Vorkommandoul, ordonă de două ori oprirea convoiului în apropierea unor imense plaje cu prundiş şi iarbă îngălbenită, pentru ca oamenii să se poată scălda. Aşezaţi pe pietrele fierbinţi, ne uscam în câteva minute, apoi trebuia să ne îmbrăcăm şi să pornim la drum. La Rostov, coloana fu întâmpinată de Sturmbannfuhrerul dr. Christmann, care îl înlocuia pe Seetzen în fruntea Sonderkommandoului 10a. Tocmai terminase execuţia populaţiei evreieşti, într-o râpă numită a Şerpilor, aflată de cealaltă parte a Donului. Mai trimisese un Vorkommando la Krasnodar, cucerit cu două zile mai înainte, unde Corpul V de Armată pusese mâna pe un munte de documente sovietice. Le-am cerut să le verifice cât mai repede şi să mi se transmită toate informaţiile legate de funcţionarii şi membrii de partid, pentru a completa micul registru confidenţial pe care Seibert mi-l încredinţase, la Simferopol, spre a parveni înlocuitorului său. Acesta conţinea, scrise cu litere de tipar mici pe hârtie biblie, numele, adresele şi adesea numerele de telefon ale comuniştilor activi sau ale intelectualilor fără partid, savanţi, profesori, scriitori şi jurnalişti notorii, funcţionari, directori de întreprinderi de stat sau de colhozuri ori sovhozuri, pentru întreaga regiune Kuban-Caucaz. Avea chiar şi liste de prieteni şi de relaţii de familie, descrieri fizice şi câteva fotografii. Christmann ne informă şi de înaintarea Kommandourilor: Sk 11, aflat încă sub comanda dr. Braune, o cunoştinţă intimă a lui Ohlendorf, tocmai intrase în Maikop cu Divizia a 13-a blindate; Persterer, cu Sk 10b, continua să aştepte la Taman, însă un Vorkommando al Ek 12 se afla deja la Voroşilovsk, unde trebuia să se stabilească Gruppenstabul până la cucerirea localităţii Groznîi; Christmann însuşi se pregătea, conform planului nostru prestabilit, să-şi mute Hauptkommandoul la Krasnodar. Nu am văzut aproape nimic din Rostov. Remmer voia să înainteze şi dădu ordinul de plecare imediat după sfârşitul mesei. Dincolo de Don, imens, traversat de un pod plutitor făcut de genişti, se întindeau kilometri de câmpii de porumb care se risipea în întinsa stepă deşertică a Kubanului.

Mai departe, la est, se zărea lunga linie neregulată a lacurilor şi a mlaştinilor Maniei, întretăiată de rezervoare stăvilite de baraje colosale care, pentru unii geografi, trasează frontiera dintre Europa şi Asia. Coloanele din frunte ale Armatei 1 blindate, care avansau în careuri motorizate, cu panzere înconjurând camioanele şi artileria, se vedeau la cincizeci de kilometri: nişte coloane imense de praf pe cerul albastru, o perdea leneşă de fum negru de la satele incendiate. Pe urma lor, ne încrucişam cu rarele convoaie de *Rollbahn* sau cu întăriri. La Rostov, Christmann ne arătase o copie a depeşei lui von Kleist, devenită de acum celebră: *în faţa mea, fără inamici, în spate, fără rezerve.* Iar pustiul acestei stepe nesfârşite avea cu ce să înspăimânte. Înaintam cu greu. Tancurile transformaseră drumurile în mări de nisip fin, vehiculele noastre se afundau adeseori, iar când ieşeam din automobile puteam să ne scufundăm până la genunchi, ca în noroi. Apoi, înainte de Tihoreţk, apărură primele ogoare cu floarea-soarelui, întinderi galbene întoarse către soare, prevestind apa. După care începea paradisul cazacilor din Kuban. Drumul traversa acum câmpurile de porumb, de grâu, de mei, de orz, de tutun, de harbuji. Mai erau şi întinderi de ciulini înalţi cât caii, purtând în vârf flori roz şi violet, iar deasupra tuturor un întins cer tihnit şi palid, fără nori. Satele cazace erau bogate, fiecare izbă îşi avea prunii, caişii, merii, perii, roşiile, pepenii, strugurii săi, o curte plină cu păsări şi câţiva porci. Când ne opream să mâncăm, eram primiţi călduros, ni se aduceau pâine proaspătă, omlete, fripturi de porc, ceapă verde şi apă rece de la fântână. Apoi apăru Krasnodarul, unde îl regăsirăm pe Lothar Heimbach, Vorkommandofuhrerul. Remmer ordonă o staţionare de trei zile, pentru a discuta şi a trece rapid în revistă documentele pe care puseserăm mâna şi pe care Christmann avea să le dea la tradus când va sosi. Dr. Braune venea de la Maikop pentru întruniri. După care Vorkommandoul nostru se îndreptă spre Voroşilovsk.

Zărirăm oraşul din depărtare, întins pe un platou înalt înconjurat de câmpuri şi de livezi. Aici, drumul era mărginit de vehicule răsturnate, de arme grele şi de tancuri distruse; pe

liniile ferate, departe, sute de vagoane de marfa încă mai ardeau, însufleţit. Altădată, acest oraş se numea Stavropol, ceea ce în greacă înseamnă „Oraşul Crucii" sau mai degrabă „Oraşul Răscrucii11. Fusese întemeiat la întâlnirea vechilor rute ale nordului, iar la un moment dat, în secolul al XlX-lea, în timpul campaniei de pacificare a triburilor muntene, servise de bază militară forţelor ruseşti. Acum era un târg de provincie paşnic şi adormit, care nu crescuse suficient de repede pentru a arăta desfigurat, ca atâtea altele, de hidoase cartiere sovietice. Un bulevard lung, dublu, încadrând un parc de platani, urca dinspre gară; spre partea de jos, am observat o frumoasă farmacie în stil Art nouveau, cu o intrare şi cu uşi vitrate în formă de cercuri, cu ochiurile de geam spulberate de detunături. Sosea şi Kommandostabul de la Ek 12, şi furăm încartiruiţi provizoriu la hotelul Kavkaz. Sturmbannfuhrerul dr. Miiller, şeful Einsatzkommandoului, avea misiunea să pregătească sosirea Gruppen- stabului, dar nu se hotărâse niciun aranjament. Totul era încă fluctuant, fiindcă era aşteptat şi statul-major al Grupului de Armate A, iar Oberst Hartung, de la Feldkommandantură, amâna împărţirea încartiruirilor. Einsatzkommandoul îşi avea deja birourile în Casa Armatei Roşii, în faţa NKVD-ului, dar se vorbea de instalarea Gruppenstabului împreună cu OKHG. Cu toate acestea, Vorkommandoul nu şomase. Gazase imediat, într-un camion Saurer, peste şase sute de pacienţi ai unui spital psihiatric susceptibili de a crea tulburări. Se încercase împuşcarea unora, dar lucrul condusese la un incident: unul dintre nebuni începuse să alerge în cerc, iar Hauptscharfuhrerul care încerca să-l doboare trăsese în timp ce unul dintre camarazii săi era în linia de ochire. Glonţul trecuse prin capul nebunului şi rănise un subofiţer la braţ. Capii evreilor, convocaţi la fostele birouri ale NKVD, fuseseră şi ei gazaţi. În fine, Vorkommando împuşcase numeroşi prizonieri sovietici, în afara oraşului, în apropierea unui depozit de carburant pentru aviaţie ascuns; trupurile le fuseseră aruncate în rezervoarele subterane.

Einstazkommando 12 nu trebuia să rămână la Voroşilovsk,

întrucât i se destinase zona pe care ruşii o numeau KMV, *Kavkazskie Mineralnâie Vodî* sau „apele minerale ale Caucazului”, un şirag de oraşe reputate pentru izvoarele lor cu virtuţi curative şi pentru stabilimentele de băi, răspândite printre vulcani, şi avea ordin să plece la Piatigorsk imediat ce regiunea avea să fie ocupată. Dr. Bierkamp şi Gruppenstabul sosiră la o săptămână în urma noastră. Wehrmachtul ne repartiză în fine încartiruirile şi birourile, într-o aripă separată a marelui complex de clădiri care adăposteau OKHG: fusese construit un zid pentru a ne separa de ei, însă cantina rămânea comună, ceea ce ne permise să sărbătorim ascensiunea, de către un PK de la Divizia 1 alpină, pe vârful Elbrus, cel mai înalt din lanţul muntos al Caucazului. Dr. Muller şi Kommandoul său plecaseră, lăsând un Teilkommando sub autoritatea lui Wemer Kleber pentru a termina curăţirea Voroşilovskului. Bierkamp încă mai aştepta sosirea BrigadeFührerului Gerret Korsemann, noul HSSPF pentru Kuban-Caucaz. Cât despre înlocuitorul lui Seibert, acesta tot nu sosea, iar Hauptsturmfuhrerul Prill asigura interimatul. Prill mă trimise în misiune la Maikop.

O ceaţă estivală continuă te împiedica să vezi Caucazul până nu ajungeai la poalele lui. Am traversat contraforturi accidentate prin Armavir şi Labinskaia. Imediat ce părăseam teritoriile cazace, pe case apăreau drapele turceşti, verzi cu semilună albă, ridicate de musulmani pentru a ne ura bun venit. Oraşul Maikop, unul dintre marile centre petroliere ale Caucazului, era aşezat chiar lângă munţi, barat de Belaia, un râu adânc pe care oraşul vechi îl domină de pe înălţimea falezelor cretoase. Înainte de cartierele mărginaşe, drumul mergea de-a lungul unei căi ferate pline cu mii de vagoane, burduşite cu prada pe care sovieticii nu avuseseră timp să o evacueze. Apoi traversam un pod şubred şi intram în oraş, tăiat de lungi străzi drepte, toate la fel, trasate de o parte şi de alta a unui Parc al Culturii unde se măcinau statuile din ghips ale eroilor muncii. Braune, un om cu un aspect puţin cabalin, cu o faţă mare ca o lună şi cu o frunte proeminentă, mă primi agitându-se; simţeam că este bucuros să vadă pe unul dintre

ultimii „oameni ai lui Ohlendorf ’ rămaşi în grup, chiar dacă el însuşi îşi aştepta înlocuitorul de la o săptămână la alta. Braune îşi făcea griji pentru instalaţiile petroliere de la Neftegorsk: Abwehrul, exact înaintea cuceririi oraşului, reuşise să infiltreze o unitate specială, „Şamil”, compusă din munteni din Caucaz şi deghizată în batalion special al NKVD, pentru a încerca să ia puţurile intacte, însă misiunea eşuase, iar ruşii dinamitaseră instalaţiile sub nasul panzerelor. Totuşi, specialiştii noştri munceau deja la punerea lor în funcţiune, iar primii vulturi de la Kontinental-Ol îşi făceau apariţia. Aceşti birocraţi, toţi legaţi de Planul Cvadrienal al lui Goring, beneficiau de susţinerea lui Amo-Schickedanz, Reichskommissarul desemnat al Kuban- Caucazului. „Ştiţi, desigur, că Schickedanz îşi datorează numirea ministrului Rosenberg, cu care a fost coleg de şcoală la liceul din Riga. Dar s-a certat cu fost codiscipol. Se zice că în spatele reapropierii lor se află Herr Komer, *Staatssekretăr* al Reichsmarschallului Goring, iar Schickedanz a fost numit în consiliul de administraţie al Konol, societate înfiinţată de Reichsmarschall pentru a exploata câmpurile de petrol din Caucaz şi din Baku.” După părerea lui Braune, când Caucazul va trece sub control civil, ne puteam aştepta la o situaţie încă şi mai haotică şi mai grea decât în Ucraina, unde Gauleiterul Koch domnea după bunul său plac, refuzând să coopereze atât cu Wehrmachtul şi SS-ul, cât şi cu propriul minister. „Singurul punct pozitiv pentru SS este că Schickedanz a numit ofiţeri SS ca Generalkommissari pentru Vladikavkaz şi Azerbaidjan. În aceste districte, cel puţin, faptul acesta va facilita relaţiile.”

Am petrecut trei zile muncind cu Braune, ajutându-l să pregătească documente, rapoarte de predare a funcţiei. Singura mea distracţie consta în a merge să beau vin local prost în curtea unei cantine ţinute de un bătrân muntean cu faţa plină de riduri. Am făcut totuşi cunoştinţă, nu din întâmplare, cu un ofiţer belgian, Kommandeur al Legiunii „Wallonie”, Lucien Lippert. De fapt, voiam să-l întâlnesc pe Leon Degrelle, şeful mişcării rexiste, care lupta prin apropiere. La Paris, Brasillach îmi vorbise despre el cu un lirism

debordant. Însă Hauptmannul de la Abwehr căruia m-am adresat îmi râse în nas. „Degrelle? Toată lumea vrea să-l vadă. Cu siguranţă că este subofiţerul cel mai celebru din armata noastră. Dar, ştiţi, este pe front, iar acolo arde. Generalul Rupp a fost la un pas de moarte săptămâna trecută într-un atac-surpriză. Belgienii au pierdut mulţi oameni." în locul acestuia, mi-l prezentă pe Lippert, un tânăr ofiţer costeliv şi zâmbitor, îmbrăcat într-un feldgrau şifonat, cârpit, cam prea mare pentru el. L-am luat să-mi vorbească despre politica belgiană sub mărul de la crâşmă. Lippert era militar de carieră, un artilerist. Acceptase să se angajeze în Legiune din antibolşevism, dar rămânea un adevărat patriot, şi se plângea că, în pofida promisiunilor, legionarii fuseseră obligaţi să îmbrace uniforma germană. „Oamenii erau furioşi. Cu greu i-a calmat Degrelle." Când se angajase, Degrelle crezuse că rolul său politic ar merita galoane de ofiţer, dar Wehrmachtul refuzase clar: nu avea deloc experienţă. Lippert încă mai râdea pe această temă. „Bun, a plecat totuşi ca simplu mitralior. Trebuie spus că nu prea avea de ales, în Belgia nu prea îi mergea." De atunci, în pofida unei confuzii iniţiale la Gromovo-Balka, el se bătea curajos şi fusese trimis în linia întâi. „Partea deranjantă este că se consideră un fel de comisar politic, înţelegeţi? Vrea să meargă el însuşi să discute angajarea Legiunii, iar asta nu se poate. În fond nu-i decât un subofiţer." Acum visa ca Legiunea să intre în cadrul Waffen-SS. „Toamna trecută, s-a întâlnit cu generalul vostru, Steiner, iar asta i-a sucit capul de tot. Însă eu spun nu. Dacă face aşa ceva, cer să fiu înlocuit. Figura îi devenise foarte serioasă. Nu mi-o luaţi în nume de rău, nu am nimic împotriva SS, dar sunt militar, iar în Belgia militarii nu fac politică. Nu acesta-i rolul nostru. Sunt regalist, sunt patriot, anticomunist, dar nu naţional-socialist. Când m-am angajat, am fost asigurat, la Palat, că acest demers era compatibil cu jurământul meu de credinţă faţă de rege, de care încă nu mă consider dezlegat, orice s-ar spune. Restul, jocurile politice cu flamanzii, toate astea nu sunt problema mea. Însă Waffen-SS nu este o armată regulată, ci o formaţiune a partidului. Degrelle spune că

numai cei care vor fi luptat alături de Germania vor avea drept la cuvânt, după război, vor avea un loc în noua ordine europeană. Sunt de acord. Însă nu trebuie să exagerăm." Zâmbeam. În ciuda acestei vehemenţe, Lippert îmi plăcea. Era un om drept, integru. I-am mai turnat vin şi am schimbat discuţia: „Trebuie să fiţi primii belgieni care luptaţi în Caucaz". „Greşiţi!"râse el, apoi îmi povesti rapid aventurile rocamboleşti ale lui Don Juan van Halen, erou al revoluţiei belgiene din 1830, un nobil pe jumătate flamand, pe jumătate spaniol, fost ofiţer napoleonian, care din cauza convingerilor liberale aterizase în temniţele Inchiziţiei de la Madrid, sub Ferdinand al VH-lea. Fugise şi eşuase, Dumnezeu ştie cum, la Tbilisi, unde generalul Ermolov, şeful armatei ruse din Caucaz, îi oferise un post de comandă. „Imaginaţi-vă că a luptat împotriva cecenilor", râdea Lippert. Râdeam împreună. Îl găseam foarte simpatic. Însă trebuia să plece; AOK 17 pregătea ofensiva asupra Tuapsei, pentru a lua controlul asupra terminalului conductei de petrol, iar Legiunea, ataşată Diviziei 97 vânători de munte, îşi avea rolul ei. Părăsindu-l, i-am urat noroc. Dar dacă Lippert, asemenea compatriotului său van Halen, părăsi Caucazul viu, nu mai avu noroc un pic mai departe: pe la sfârşitul războiului, am aflat că fusese ucis în februarie 1944, în momentul străpungerii de la Cerkasî. Legiunea „Wallonie" fusese transferată la Waffen-SS în iunie 1943, dar Lippert nu voise să-şi părăsească oamenii fără Kommandeur, şi încă mai aştepta un înlocuitor după opt luni. Degrelle trecu însă prin toate. În momentul dezastrului final, îşi abandonă oamenii aproape de Liibeck şi fugi în Spania cu avionul personal al ministrului Speer. În pofida unei condamnări la moarte în contumacie, nu a fost niciodată neliniştit în mod serios. Sărmanului Lippert i-ar fi fost ruşine de o asemenea atitudine.

M-am întors la Voroşilovsk în timp ce forţele noastre cucereau Mozdok, un important centru militar rus. Frontul urma acum cursul râurilor Terek şi Baksan, iar Divizia 111 de infanterie se pregătea să treacă Terekul în direcţia Groznîi. Komandourile noastre se activau. La Krasnodar, Sk 10a

lichidase pe cei trei sute de pacienţi ai spitalului psihiatric regional, cât şi pe cei ai unui spital psihiatric de copii. La KMV, dr. Muller pregătea o *Aktion* de anvergură, şi formase deja Consilii evreieşti în fiecare oraş. Evreii din Kislovodsk, conduşi de un dentist, se arătaseră atât de cooperanţi, încât veniseră şi ne aduseseră covoarele lor, bijuteriile şi hainele groase chiar înainte de a primi ordinul. HSSPF, Korsemann, tocmai sosise la Voroşilovsk cu statul său major şi ne invită, în seara revenirii mele, la discursul său de prezentare. Îl auzisem deja pe Korsemann vorbind în Ucraina; era un vechi membru al Freikorps şi al SA, care lucrase mai ales la Hauptamt Orpo şi nu intrase în SS decât târziu, exact înainte de război. Umbla vorba că Heydrich nu-l voia şi îl trata drept *agitator SA,* însă el era susţinut de Daluege şi de von dem Bach, iar Reichsfuhrerul hotărâse să facă din el un F1SSPF, ajutându-l să urce treptat în grad. În Ucraina, servea deja ca HSSPF z.b.V., adică „la afectare specială1', dar rămăsese mult în umbra lui Prutzmann, care îi succedase lui Jeckeln ca HSSPF Russland-Sud în noiembrie 1941. Aşadar Korsemann încă tot nu dăduse mari dovezi de om priceput. Ofensiva din Caucaz îi oferea şansa să-şi demonstreze capacităţile. Asta părea să fi stimulat în el un entuziasm care deborda din discurs. SS, zicea el sacadat, trebuia să îndeplinească nu numai sarcini negative, de securitate şi de represiune, ci şi sarcini pozitive, la care Einsatzgruppe putea şi trebuia să contribuie: propaganda pozitivă pe lângă populaţia autohtonă, lupta împotriva bolilor infecţioase, punerea în stare de funcţionare a sanatoriilor pentru răniţii Waffen-SS; în plus, producţia economică, îndeosebi din industria petrolieră, dar şi în ceea ce priveşte alte bogăţii miniere încă neatribuite, şi asupra cărora SS putea să preia controlul pentru întreprinderile sale. Insistă de asemenea foarte tare asupra capitolului relaţiilor cu Wehrmachtul: „Cu siguranţă că sunteţi cu toţii la curent cu problemele care, la acest nivel, au afectat munca Einsatzgruppe la început de campanie. De acum înainte, pentru a evita orice incident, relaţiile SS cu OKHG şi cu cei de la AOK vor fi centralizate de biroul meu. Dincolo de legăturile

şi de relaţiile de muncă obişnuite, niciun ofiţer SS de sub comanda mea nu este abilitat să negocieze direct chestiuni importante cu Wehrmachtul. În caz de iniţiativă intempestivă în acest domeniu, voi fi drastic, fiţi convinşi". Dar în pofida acestei băţoşenii neobişnuite, care părea să derive din lipsa de siguranţă a nou-venitului, încă nu prea în largul său în funcţia preluată, Korsemann vorbea cu elocvenţă şi degaja un mare farmec personal. Impresia generală fu una mai degrabă pozitivă. Seara, mai târziu, în cadrul unei mici reuniuni în formale de ofiţeri subalterni. Remmer încercă o explicaţie a atitudinii procedurale a lui Korsemann: ceea ce îl neliniştea era faptul că încă nu avea aproape nicio autoritate efectivă. Conform principiului dublei subordonări, Einsatzgruppe raporta direct la RSHA, iar Bierkamp putea aşadar, pe această cale, contra orice ordin al lui Korsemann care nu i-ar fi convenit. Acelaşi lucru era valabil şi pentru economiştii SS din WVHA, şi bineînţeles pentru Waffen-SS, oricum subordonată Wehrmachtului. De obicei, pentru a-şi fundamenta autoritatea şi a beneficia de o forţă proprie, un HSSPF dispunea de câteva batalioane Orpo; dar Korsemann încă nu primise asemenea forţe şi rămânea aşadar un HSSPF „fără afectare concretă": el putea emite sugestii, însă Bierkamp, dacă acestea nu-i conveneau, nu era obligat să le urmeze.

La KMV, dr. Muller îşi lansa acţiunea, iar Prill îmi ceru să merg în inspecţie. Am început să consider lucrul acesta curios. Nu aveam nimic împotriva inspecţiilor, însă Prill părea să facă totul pentru a mă îndepărta de Voroşilovsk. Noi aşteptam sosirea iminentă a înlocuitorului lui Seibert, dr. Leetsch. Poate că Prill, care avea acelaşi grad cu mine, era neliniştit de ceea ce, folosindu-mă de raporturile mele cu Ohlendorf, aş putea pune la cale cu Leetsch pentru a fi numit în locul său. Dacă lucrurile stăteau astfel, însemna că era idiot. Nu aveam nicio ambiţie în acest sens, iar Prill nu avea de ce să se teamă de mine. Dar poate că îmi făceam gânduri de pomană. Era greu de spus. Nu stăpânisem niciodată ritualurile de întâietate baroce ale SS, şi era uşor să te rătăceşti, într-un sens sau în altul. Instinctul şi sfaturile lui Thomas mi-ar fi servit aici din

plin. Dar Thomas se afla departe, iar eu nu aveam niciun prieten intim în cadrul grupului. La drept vorbind, nu întâlnisem genul de persoane de care să mă leg uşor. Mersesem să le caut până-n ungherele cele mai dosnice ale birourilor RSHA, iar majoritatea erau foarte ambiţioase, şi nu vedeau munca în Einstazgruppe decât ca pe o trambulină. Aproape toţi, încă de la sosire, păreau să considere munca de exterminare ca mergând de la sine, şi nu îşi puneau nici măcar întrebările care îi frământaseră atât de mult pe oamenii din primul an. În mijlocul acestor indivizi, făceam figură de intelectual cam complicat, aşa că am rămas izolat. Lucrul nu mă deranja: de prietenia oamenilor grosolani m-am lipsit întotdeauna bucuros. Însă era nevoie să fii cu ochii în patru.

Am sosit la Piatigorsk dimineaţa devreme. Era începutul lui septembrie, iar albastrul cenuşiu al cerului era încă încărcat de ceaţă şi de praful verii. Drumul către Voroşilovsk întretaie calea ferată exact în faţă la Mineralnâie Vodî, apoi, urmând-o, şerpuieşte între cele cinci piscuri vulcanice care îi dau numele de Piatigorsk. Am intrat în oraş prin partea de nord, ocolind masivul Maşuk pe flanc. Drumul se caţără, iar târgul îmi apăru brusc la picioare, lăsând să se vadă în zare înălţimile accidentate ale crestelor, pline de vulcani, cu cupolele lor răsturnate puse la întâmplare. Einsatzkommando ocupa un sanatoriu construit la începutul secolului ce se întindea la poalele masivului Maşuk, în partea de est a oraşului. AOK a lui von Kleist rechiziţionase imensul sanatoriu Lermontov, însă SS putuse obţine Voenaia Sanatoria, care trebuia să servească drept lazaret pentru Waffen-SS. De altfel, „Leibstandarte AH” se bătea în regiune, iar eu mă gândeam cu o vagă strângere de inimă la Partenau, dar nu-i bine să reînvii vechile poveşti, şi ştiam că nu voi face niciun efort pentru a-l revedea. Piatigorsk rămăsese aproape intact. După o scurtă încăierare cu o miliţie de autoapărare de la uzină, oraşul fusese cucerit fără lupte, iar străzile forfoteau precum cele dintr-un târguşor minier american în vremea goanei după aur. Cam peste tot, căruţe şi chiar cămile se aşezau de-a curmezişul vehiculelor militare, creând ambuteiaje pe care Feldgendarmii

le descâlceau cu înjurături şi cu lovituri de bastoane. Vizavi de grădina mare Ţvetnik, în faţa hotelului Bristol, câteva maşini şi motociclete aranjate impecabil marcau amplasarea Feldkommandanturii. Birourile pentru Einsatzkommando se aflau mai jos, pe bulevardul Kirov, într-un fost institut cu două etaje. Copacii bulevardului îi ascundeau frumoasa faţadă; am privit atent motivele florale din ceramică, încastrate în muluri de stuc reprezentând un heruvim, cu un paner de flori pe cap, aşezat deasupra a doi porumbei; sus, se vedea un papagal stând cocoţat într-un cerc, şi un cap de fetiţă tristă cu nările subţiri. La dreapta era o curbă ce ducea la o curte interioară. Şoferul trase maşina lângă camionul Saurer în timp ce eu prezentam gărzilor documentele. Dr. Miiller era ocupat şi am fost primit de Obersturmfâihrerul dr. Boite, un ofiţer din *Staatspolizei.* Personalul ocupa nişte săli mari cu plafoane înalte, bine luminate de ferestre largi duble din lemn. Dr. Boite îşi avea biroul într-o încăpere frumoasă, mică şi rotundă, plasată în vârful unuia din cele două corpuri lipite la colţurile clădirii. Îmi prezentă pe scurt procedurile acţiunii: în fiecare zi, după un calendar prestabilit pornind de la cifrele furnizate de Consiliile evreieşti, erau evacuaţi pe calea ferată o parte sau toţi evreii unuia dintre oraşele KMV. Afişele care îi invitau să vină să „se reinstaleze în Ucraina11 fuseseră tipărite de Wehrmacht, care punea de asemenea la dispoziţie trenul şi trupele de escortă. Erau trimişi la Mineralnâie Vodî, acolo fiind plasaţi într-o fabrică de sticlă înainte de a fi duşi mai departe, la un şanţ antitanc sovietic. Cifrele se dovediseră mai mari decât cele prevăzute: se găsiseră mulţi evrei evacuaţi din Ucraina sau din Bielorusia, cât şi cadrele didactice şi studenţii de la Universitatea din Leningrad, trimişi la KMV în anul anterior pentru a fi în siguranţă, dintre care mulţi erau fie evrei, fie membri de partid, fie indivizi consideraţi periculoşi ca intelectuali. Einsatzkommando profita de ocazie pentru a-i lichida pe comuniştii arestaţi, pe comsomolişti, pe ţigani, pe criminalii de drept comun găsiţi în închisoare, cât şi personalul şi pacienţii mai multor sanatorii. „înţelegeţi, îmi explica Boite,

infrastructura aici este ideală pentru administraţia noastră. Spre exemplu, trimişii Reichskommissarului ne-au cerut să eliberăm sanatoriul comisariatului poporului pentru industria petrolieră, la Kislovodsk." *Aktion* deja începuse: se terminase cu evreii din Minvodî încă din prima zi, apoi cu cei din Esentuki şi din Jeleznovodsk. A doua zi, trebuia să se înceapă cu cei din Piatigorsk. În fiecare caz, ordinul de evacuare era lipit cu două zile înainte de operaţiune. „Cum ei nu pot circula dintr-un oraş în altul, nu bănuiesc nimic." Mă invită să merg cu el pentru a inspecta acţiunea în curs. Am răspuns că preferam să vizitez mai întâi celelalte oraşe ale KMV. „Atunci, nu voi putea să vă însoţesc: mă aşteaptă Sturmbannfuhrerul Miiller." „Nu-i nimic. Puteţi să-mi daţi un om care cunoaşte birourile Teilkommandourilor dumneavoastră."

Drumul părăsea oraşul prin partea de vest, ocolind Beshtau, cel mai mare dintre cei cinci vulcani. În vale, se zăreau, din când în când, meandrele Podkumokului, cu ape cenuşii şi mâloase. La drept vorbind, nu aveam prea mare lucru de făcut în celelalte oraşe, dar eram curios să le vizitez, şi nu ardeam de nerăbdare să merg la acţiune. Esentuki, sub sovietici, se transformase într-un oraş industrial fără mare importanţă. M-am întâlnit aici cu ofiţerii de la Teilkommando, am discutat problemele lor şi am plecat mai departe. Kislovodsk, dimpotrivă, se dovedi a fi plăcut, un vechi oraş balnear, cu un farmec ciudat, mai plin de verdeaţă şi mai frumos decât Piatigorsk. Băile principale se aflau într-o curioasă imitaţie de templu indian, construit pe la începutul secolului. Am gustat din apa numită Narzan şi mi s-a părut plăcut acidulată, dar un pic prea acră. După discuţii m-am dus să mă plimb prin parcul mare, apoi m-am întors la Piatigorsk.

Ofiţerii cinau la comun în sala de mese a sanatoriului. Discuţia se învârtea mai cu seamă în jurul evenimentelor militare, iar majoritatea mesenilor afişau un optimism cuviincios. „Acum că panzerele lui Schweppenburg au traversat Terekul, susţinea Wiens, adjunctul lui Muller, un *Volksdeutscher* posomorât care părăsise Ucraina la douăzeci şi patru de ani, forţele noastre vor fi în curând la Groznîi. După

asta, Baku nu-i decât o chestiune de timp. Majoritatea dintre noi vor putea sărbători Crăciunul acasă." „Panzerele generalului Schweppenburg bat pasul pe loc, Hauptsturmfuhrer, am zis eu politicos. De-abia au stabilit un cap de pod. Rezistenţa sovietică în Cecenia- Inguşetia este mai viguroasă decât ne aşteptam." „Eh, mârâi Pfeiffer, un Untersturmfuhrer gras şi roşu, e ultimul lor zvâcnet. Diviziile lor sunt sleite. Lasă în faţa noastră o pojghiţă subţire ca să ne inducă în eroare, însă la primul asalt serios se vor prăbuşi şi-o s-o ia la sănătoasa ca nişte iepuri." „De unde ştiţi?"l-am întrebat curios. „Aşa se spune la AOK, răspunse Wiens în locul lui. De la începutul verii iau foarte puţini prizonieri în încercuiri, ca la Millerovo, şi deduc de aici că bolşevicii şi-au epuizat rezervele, aşa cum prevăzuse înaltul comandament." „Să ştiţi că s-a discutat mult acest aspect al lucrurilor la Gruppenstab şi cu OKHG, am spus eu. Nu toată lumea este de părerea dumneavoastră. Unii susţin că sovieticii au tras învăţăminte din pierderile îngrozitoare de anul trecut, schimbând strategia: se repliază din faţa noastră în bună ordine pentru a pregăti o contraofensivă atunci când liniile de comunicaţie vor fi prea întinse şi vulnerabile." „Văd că sunteţi foarte pesimist, Hauptsturmfuhrer11, mormăi Muller, şeful Kommandoului, cu gura plină. „Nu sunt pesimist, Herr Sturmbannfuhrer, am răspuns eu. Punctez doar faptul că părerile sunt divergente, asta-i tot." „Credeţi că liniile noastre sunt prea întinse?"întrebă curios Boite. „Depinde de ceea ce se află cu adevărat în faţa lor. Frontul Grupului de Armate B se întinde de-a lungul Donului, unde încă mai există capete de pod sovietice pe care nu le-am putut distruge, la Voronej, pe care ruşii încă îl deţin, în ciuda tuturor eforturilor noastre, şi până la Stalingrad." „Stalingradul nu mai are mult, zise Wiens care tocmai golise o halbă. Luftwaffe i-a zdrobit pe apărători luna trecută, iar Armata a 6-a nu are decât să cureţe." „Poate. Tocmai, acum toate trupele noastre sunt concentrate asupra Stalingradului, flancurile Grupului de Armate B nu sunt ţinute decât de aliaţii noştri, pe Don şi în stepă. Ştiţi la fel de bine ca şi mine: calitatea trupelor româneşti sau italiene nu se apropie

de cea a forţelor germane, iar ungurii sunt soldaţi buni, dar le lipsesc toate cele. Aici, în Caucaz, este la fel. Nu avem destui oameni pentru a forma un front neîntrerupt pe creste. Iar între cele două grupuri de armate, frontul se risipeşte în stepa calmucă. Aici sunt trimise doar patrule şi nu suntem feriţi de surprize neplăcute.14 „în acest punct, interveni dr. Strohschneider, un om foarte înalt, cu buzele răzbătând de sub o mustaţă deasă şi care comanda un Teilkommando detaşat la Budionovsk, Hauptsturmfuhrerul Aue cam are dreptate. Stepa este complet deschisă. Un atac îndrăzneţ ne-ar putea slăbi poziţia.14 „O, făcu Wiens, bând bere, nu vor fi decât nişte înţepături de ţânţar. Iar dacă riscă să pornească împotriva aliaţilor noştri, «corsetajul» german va fi arhisuficient pentru a stăpâni situaţia.” „Sper să aveţi dreptate”, am zis eu. „Oricum, conchise sentenţios dr. Miil Ier, Führerul va şti întotdeauna să impună deciziile bune tuturor generalilor reacţionari.” Era efectiv un mod de a vedea lucrurile. Dar deja conversaţia trecuse la *Aktion* din cursul zilei. Ascultam în tăcere. Ca întotdeauna, aveam parte de glumele privind comportamentul condamnaţilor, care se rugau, plângeau, cântau *Internaţionala* sau tăceau, şi de comentarii privind problemele de organizare şi reacţiile oamenilor noştri. Suportam cu lehamite. Chiar şi cei mai vechi nu făceau decât să repete ceea ce se tot auzea de un an de zile. Nu exista nicio reacţie adevărată în aceste fanfaronade şi platitudini. Totuşi, se distingea un ofiţer prin invectivele sale deosebit de consistente şi de grosolane faţă de evrei. Era Leiterul IV al Kommandoului, Hauptsturmfuhrerul Turek, un om dezagreabil pe care îl întâlnisem deja la Gruppenstab. Acest Turek era unul dintre rarii antisemiţi viscerali, obsceni, în stilul lui Streicher, pe care îi întâlnisem în cadrul Einsatzgruppen. La SP şi la SD, în mod tradiţional, se cultiva un antisemitism raţional, iar acest gen de cuvinte emoţionale nu erau bine văzute. Însă Turek avea nefericirea de a poseda un fizic extrem de evreiesc: părul negru şi creţ, un nas proeminent, buze senzuale. Pe la spate, unii îl numeau cu cruzime „evreul Suss”, în timp ce alţii insinuau că avea sânge de ţigan. Cred că suferea încă din copilărie, şi la cea mai mică

ocazie se lăuda cu ascendenţa sa ariană: „Ştiu bine că nu se vede”, începea el înainte de a spune că pentru recenta sa căsătorie făcuse cercetări genealogice exhaustive şi putuse să ajungă până în secolul al XVII-lea. Mergea până într-acolo încât îşi arăta certificatul de RuSHA, care atesta că este *de rasă pură* şi *apt să procreeze copii germani.* Înţelegeam bine toate acestea şi aş fi putut avea milă de el, însă ieşirile sale şi obscenităţile depăşeau limitele. Auzisem că la execuţii îşi bătea joc de penisurile circumcise ale condamnaţilor şi le punea pe femei să se dezbrace pentru a le spune că *vaginele lor evreieşti nu vor mai face copii.* Ohlendorf nu ar fi tolerat un asemenea comportament, însă Bierkamp închidea ochii. Miiller, care ar fi trebuit să-l cheme la ordine, nu zicea nimic. Turek discuta acum cu Pfeiffer, care era însărcinat pe durata acţiunii să conducă plutoanele. Pfeiffer râdea de ieşirile sale şi îl încuraja. Dezgustat, m-am scuzat înainte de desert şi am urcat în cameră. Îmi reveneau greţurile; de la Voroşilovsk, sau poate mai devreme, sufeream din nou de aceste stări de vomă epuizante care mă obosiseră atâta în Ucraina. Nu vomasem decât o dată, la Voroşilovsk, după o masă cam grea, însă uneori trebuia să fac eforturi pentru a-mi stăpâni greaţa. Tuşeam mult, mă înroşeam, găseam că era necuviincios şi preferam să mă retrag.

A doua zi dimineaţă m-am dus la Minvodî cu ceilalţi ofiţeri pentru a inspecta *Aktion.* Am asistat la sosirea şi la descărcarea trenului. Evreii păreau uimiţi că trebuiau să coboare atât de repede, gândindu-se că sunt transferaţi în Ucraina, dar rămâneau calmi. Pentru a evita orice agitaţie, comuniştii recunoscuţi erau păziţi separat. În marele hol supraîncărcat şi plin de praf al fabricii de sticlă, evreilor li se cerea să-şi predea hainele, bagajele, efectele personale şi cheile apartamentelor. Faptul provoca rumoare, cu atât mai mult cu cât podeaua fabricii era plină de cioburi de sticlă, iar oamenii, în şosete, se tăiau la picioare. I-am atras atenţia dr. Boite, dar el ridică din umeri. Nişte Orpo îi loveau întruna, iar evreii, îngroziţi, fugeau să se aşeze pe jos, femeile încercând să-i liniştească pe copii. Afară bătea un vânt răcoros, însă

razele soarelui, pătrunzând prin geamuri, făceau să domnească în interior o căldură înăbuşitoare, ca într-o seră. Un bărbat de vreo patruzeci de ani, într-o ţinută distinsă, cu ochelari şi cu o mustăcioră, se apropie de mine. Ţinea în braţe un copil. Îşi scoase pălăria şi mi se adresă într-o germană perfectă: „Herr Offizier, pot să vă spun câteva cuvinte?” „Vorbiţi foarte bine germana”, am răspuns eu. „Mi-am făcut studiile în Germania, spuse bărbatul cu o demnitate cam ţeapănă. Odinioară era o mare ţară.” Trebuie să fi fost unul dintre profesorii de la Leningrad. „Ce doriţi să-mi spuneţi?” am zis eu sec. Copilul care îl ţinea pe bărbat de gât mă privea cu ochii săi mari albaştri. Avea înjur de doi ani. „Ştiu ce faceţi aici, zise apăsat bărbatul. Este ceva abominabil. Voiam doar să vă urez să supravieţuiţi acestui război pentru ca peste douăzeci de ani să vă treziţi în fiecare noapte urlând. Sper că nu veţi putea să vă priviţi copiii fără a-i vedea pe ai noştri pe care îi asasinaţi.” îmi întoarse spatele şi se îndepărtă înainte de a-i putea răspunde. Băiatul continua să mă fixeze peste umărul bărbatului. Boite se apropie de mine: „Ce insolenţă! Cum îndrăzneşte? Ar fi trebuit să reacţionaţi11. Am dat din umeri. Ce importanţă avea? Boite ştia perfect ceea ce urma să i se facă acestui om şi copilului său. Era firesc să vrea să ne insulte. M-am îndepărtat, pornind spre ieşire. Nişte Orpo încadrau un grup de oameni numai în lenjerie de corp şi îi mânau spre tranşeea antitanc, aflată la un kilometru depărtare. M-am uitat la ei cum se depărtează. Groapa era prea la distanţă ca să se audă împuşcăturile, însă oamenii aceia trebuie să fi bănuit soarta care îi aştepta. Boite mă strigă: „Veniţi?” Maşina noastră depăşi grupul pe care îl văzusem plecând. Oamenii tremurau de frig, femeile îşi strângeau copiii de mână. Apoi am văzut groapa. Soldaţi şi cadre Orpo se odihneau, făcând glume proaste. Am auzit un tumult, strigăte. Am trecut prin mijlocul grupului de soldaţi şi l-am văzut pe Turek. Cu o lopată în mână, lovea un om aproape gol întins pe jos. Alte două trupuri însângerate zăceau în faţa lui. Ceva mai departe, evrei îngroziţi stăteau în picioare, sub pază. „Jigodie! mugea Turek, cu ochii ieşiţi din

orbite. Târăşte-te, ovre- iule!” îl izbi peste cap cu tăişul lopeţii; craniul cedă, stropind cu sânge şi bucăţi de creier cizmele lui Turek. Am văzut limpede un ochi sărind la câţiva paşi. Oamenii râdeau. Am ajuns lângă Turek din două salturi şi l-am apucat brutal de braţ. „Sunteţi nebun! încetaţi imediat!” Eram palid, tremuram. Turek se întoarse furios spre mine şi dădu să ridice lopata, apoi o lăsă în jos şi îşi smulse braţul. Tremura la rândul său. „Vedeţi-vă de treaba dumneavoastră”, rosti printre dinţi. Faţa îi era stacojie, transpira abundent şi i se învârteau ochii în cap. Aruncă lopata şi se îndepărtă. Boite ajunse lângă mine. În câteva cuvinte scurte îi ordonă lui Pfeiffer, care stătea acolo respirând greu, să pună pe cineva să care trupurile şi să continue execuţia. „Nu dumneavoastră vă revenea sarcina să interveniţi”, îmi reproşă el. „Dar genul acesta de lucruri este inacceptabil!” „Poate, însă Kommandoul acesta este condus de Sturmbannfuhrerul Muller. Dumneavoastră sunteţi aici cu titlu de observator.” „Ei bine, atunci unde este Sturmbannfuhrerul Muller?” încă mai tremuram. M-am întors la maşină şi am ordonat şoferului să mă ducă la Piatigorsk. Voiam să aprind o ţigară, însă mâinile continuau să-mi tremure, nu reuşeam să le stăpânesc şi aveam probleme cu bricheta. Până la urmă, am reuşit şi am tras câteva fumuri, apoi am aruncat ţigara pe geam. Întâlneam din nou, în sens opus, coloana care avansa la pas. Cu coada ochiului, am văzut un adolescent ieşind din rând şi alergând să ia chiştocul, după care intră din nou în şir.

La Piatigorsk, nu am putut să dau de Muller. Soldatul de gardă credea că probabil se găsea la AOK, dar nu era sigur. Am ezitat dacă să-l aştept sau nu, apoi m-am hotărât să plec; mai bine îi prezentam incidentul direct lui Bierkamp. Am trecut pe la sanatoriu să-mi iau lucrurile şi am trimis şoferul să ia benzină de la AOK. Nu era prea corect să plec fără să-mi iau rămas- bun, dar nu aveam deloc chef să le spun la revedere. La Mineralnâie Vodî, drumul trecea nu departe de fabrică, situată în spatele căii ferate, la poalele muntelui. Nu m-am oprit. Întors la Voroşilovsk, mi-am redactat raportul, oprindu-mă în special la aspectele tehnice şi organizatorice ale

acţiunii. Dar am inserat şi o frază despre „deplângerea unor excese din partea ofiţerilor care trebuie să dea exemplu”. Ştiam că era suficient. A doua zi, într-adevăr, Thielecke trecu pe la mine ca să-mi spună că Bierkamp dorea să mă vadă. Prill, după ce îmi citise raportul, îmi pusese deja câteva întrebări. Am refuzat să-i răspund, spunându-i că acest lucru nu-l privea decât pe Kommandant. Bierkamp mă primi politicos, îmi ceru să stau jos şi mă întrebă ce se întâmplase. La întrevedere asista şi Thielecke. Le-am povestit incidentul pe un ton cât se poate de neutru. „Şi ce credeţi că e de făcut?” întrebă Thielecke după ce am încheiat. „Părerea mea, Herr Sturmbannfuhrer, este că e un caz care ţine de *SS-Gericht,* o curte de judecată a SS şi a poliţiei, am răspuns. Sau cel puţin de psihiatrie.” „Exageraţi, zise Bierkamp. Hauptsturmfuhrerul Turek este un ofiţer excelent, foarte capabil. Indignarea şi mânia sa legitimă împotriva evreilor, purtători ai sistemului stalinist, sunt de înţeles. Şi apoi, recunoaşteţi chiar dumneavoastră că aţi sosit la sfârşitul incidentului. Fără îndoială că a existat o provocare.” „Chiar dacă aceşti evrei au fost insolenţi sau au încercat să fugă, reacţia sa era nedemnă de un ofiţer SS. Mai ales în faţa trupei.” „Aici aveţi fără îndoială dreptate.” Thielecke şi el se priviră o clipă, apoi se întoarse către mine. „Mă gândesc să merg la Piatigorsk peste câteva zile. Voi discuta personal cu Hauptsturmfuhrerul Turek despre incident. Vă mulţumesc că mi-aţi semnalat aceste fapte.”

Sturmbannfâihrerul dr. Leetsch, înlocuitorul dr. Seibert, sosea chiar în ziua aceea, însoţit de un Obersturmbannfuhrer, Paul Schultz, care trebuia să preia ştafeta de la dr. Braune la Maikop; dar, înainte de a-l putea întâlni, Prill îmi ceru să plec la Mozdok să inspectez Sk 10b care tocmai sosise. „în felul acesta veţi fi văzut toate Kommandourile, îmi spuse el. Îi veţi raporta Sturmbannfuhrerului la întoarcere.” Pentru a ajunge la Mozdok trebuia să socoteşti şase ore de drum, trecând din nou prin Minvodî, apoi prin Prohladnî. Ca atare, mi-am fixat plecarea pentru a doua zi dimineaţă, dar tot nu l-am văzut pe Leetsch. Şoferul mă trezi cu puţin înainte de revărsatul zorilor.

Părăsisem deja platoul Voroşilovsk când soarele se ridica pe cer, luminând cald ogoarele şi livezile şi făcând să răsară în depărtare primii vulcani ai KMV. După Mineralnâie Vodî, drumul, mărginit de tei, trecea pe la poalele lanţului caucazian, abia vizibile. Doar Elbrus, cu forme rotunjite acoperite de zăpadă, apărea în albureala cerului. La nord de drum începeau câmpurile, având din loc în loc nişte sate sărăcăcioase de musulmani. Mergeam în spatele unor lungi convoaie de camioane ale *Rollbahn,* greu de depăşit. La Mozdok domnea o agitaţie intensă, traficul militar bloca străzile prăfoase. Mi-am garat Opelul şi am plecat pe jos să caut cartierul general al Corpului LII de Armată. Am fost primit de un ofiţer din Abwehr, foarte agitat. „N-aţi auzit? Generalfeldmarschallul List a fost înlăturat azi-dimi- neaţă." „Pentru ce?!" am exclamat eu. List, un nou-venit pe frontul de Est, nu stătuse nici măcar două luni. AO-ul înălţă din umeri. „Am fost obligaţi să trecem la defensivă după eşecul pătrunderii pe malul drept al Terekului. Se pare că n-a fost un lucru apreciat acolo, sus." „De ce nu aţi putut înain- ta?" El ridică din braţe. „Ne lipseau forţele, asta-i tot! Divizarea Grupului de Armate Sud în două a fost o eroare fatală. Acum nu avem forţele necesare nici pentru un obiectiv, nici pentru celălalt. La Stalingrad, încă mai bat pasul pe loc la marginea oraşului." „Şi cine a fost numit în locul Feldmarschallului?" Râse amar. „N-o să mă credeţi: însuşi Führerul!" Era într-adevăr ceva nemaiauzit. „Führerul a luat personal comanda Grupului de Armate A?" „Exact. Nu ştiu ce vrea să facă. OKHG rămâne la Voroşilovsk, iar Fuhrerul este la Viniţa. Dar cum este un geniu, trebuie să aibă o soluţie. Tonul său devenea tot mai dur. Comandă deja Reichul, Wehrmachtul şi armata terestră. Acum un grup de armate. Credeţi că va continua astfel? Ar putea lua comanda unei armate, apoi a unui corp, pe urmă a unei divizii. În final, cine ştie, va redeveni caporal pe front, ca la început." „Găsesc că sunteţi foarte obraznic", am zis pe un ton rece. „Iar dumneata, bătrâne, răspunse el, poţi să te duci în mă-ta. Aici te afli într-un sector al frontului, aici SS nu are jurisdicţie." Intră o ordonanţă. „Iată ghidul

dumitale, mi-l arătă ofiţerul. Zi bună.” Am ieşit fără să spun nimic. Eram şocat, dar şi neliniştit: dacă ofensiva noastră în Caucaz, pe care mizaserăm totul, se poticnea, era semn rău. Timpul nu trecea în favoarea noastră.

Iama se apropia, iar *Endsieg* continua să se ţină departe, asemenea piscurilor vrăjite ale Caucazului. În orice caz, m-am liniştit eu, Stalingradul va cădea în curând. Lucrul acesta va elibera forţe pentru a relua înaintarea de aici.

Sonderkommandoul era instalat într-o aripă parţial în mină a unei baze mseşti. Unele săli puteau fi folosite, celelalte fuseseră închise cu scânduri. Am fost primit de şeful Kommandoului, un austriac zvelt cu o mustaţă tăiată ca a Fuhremlui, Sturmbannfuhrerul Alois Persterer. Era un om al SD care fusese Leiter la Hamburg pe vremea când Bierkamp conducea acolo Kripo, dar nu părea să fi păstrat cu acesta relaţii deosebit de apropiate. Îmi făcu o expunere concisă a situaţiei: la Prohladnî, un Teilkommando împuşcase nişte kabarzi şi balkari asociaţi cu autorităţile bolşevice, evrei şi partizani. La Mozdok, în afară de câteva cazuri suspecte date de Corpul LII de Armată, nu începuseră cu adevărat execuţiile. I se vorbise despre un colhoz evreiesc în regiune; urma să facă cercetări, să se ocupe de problemă. Oricum, nu erau prea mulţi partizani, iar în zona frontului autorităţile păreau ostile Roşiilor. L-am întrebat în ce relaţii era cu Wehrmachtul. „Nu pot nici măcar spune mediocre, răspunse el într-un târziu. Par mai degrabă să ne ignore.” „Da, îi preocupă eşecul ofensivei.” Am petrecut noaptea la Mozdok pe un pat de campanie pus într-un birou, şi am plecat a doua zi dimineaţă. Persterer îmi propusese să asist la o execuţie la Prohladnî, cu camionul lor cu gaz, dar l-am refuzat politicos. La Voroşilovsk, m-am prezentat la dr. Leetsch, un ofiţer mai degrabă vârstnic, cu o faţă îngustă şi lunguiaţă, cu părul grizonant şi cu buze subţiri. După ce îmi citi raportul, dori să discute. I-am vorbit despre impresiile mele privind moralul Wehrmachtului. „Da, zise el apoi, aveţi absolută dreptate. De aceea mă gândesc că este important să strângem legăturile cu ei. Mă voi ocupa eu însumi de relaţiile cu OKHG, dar vreau să detaşez un bun

ofiţer de legătură la Piatigorsk, pe lângă Ic al AOK. Voiam să vă cer să acceptaţi acest post." Am ezitat o clipă. Mă întrebam dacă ideea venea cu adevărat de la el, sau îi fusese sugerată de Prill în timpul absenţei mele. Am răspuns: „Numai că relaţiile mele cu Einsatzkommando 12 nu sunt dintre cele mai bune. Am avut o altercaţie cu unul dintre ofiţerii lor şi mi-e teamă ca lucrul acesta să nu creeze complicaţii!"„Fiţi liniştit. Nu veţi avea mare lucru de făcut cu ei. Vă veţi stabili cartierul general la AOK şi îmi veţi raporta direct."

Astfel am ajuns la Piatigorsk, unde îmi fu repartizată o locuinţă puţin mai departe de centru, la poalele Maşukului, într-un sanatoriu (în partea cea mai înaltă a oraşului). Aveam o uşă vitrată şi un mic balcon de unde vedeam lunga creastă golaşă a Goriatciaia Gora, cu pavilionul ei chinezesc şi câţiva arbori, apoi câmpia şi vulcanii la orizont, pierduţi progresiv în ceaţă. Dacă mă întorceam şi mă aplecam într-o parte, puteam zări peste acoperiş un colţ din Maşuk barat de un nor care părea că înaintează aproape la înălţimea mea. Plouase în cursul nopţii, iar aerul părea plăcut şi proaspăt. După ce am trecut pe la AOK să mă prezint lui Ic, Oberstul von Gilsa, şi colegilor săi, am ieşit să mă plimb. O alee lungă urcă din centru şi ţine coasta masivului. Dincolo de monumentul închinat lui Lenin e nevoie să escaladezi câteva trepte largi abrupte, apoi, după bazine, între şirurile de stejari tineri şi de brazi mirositori, panta devine mai blândă. Am lăsat la stânga sanatoriul Lermontov, unde se aşezaseră von Kleist şi statul său major. Eu stăteam într-un loc un pic mai retras, într-o aripă separată, lângă muntele acum aproape complet ascuns de nori. Mai sus, aleea se lărgeşte într-un drum care ocoleşte Maşuk pentru a lega un şirag de sanatorii. Acolo, am luat-o spre micul pavilion numit Harfa Eoliană, de unde poţi cuprinde cu ochii întinderea câmpiei de sud, presărată cu nişte gheburi ireale, un vulcan, apoi un altul, apoi iarăşi unii stinşi, liniştiţi. Spre dreapta, soarele făcea să lucească tabla caselor răspândite într-o verdeaţă deasă, iar mai departe, în spate, norii se adunau, mascând masivele Caucazului. Un glas vesel se auzi în urmă: „Aue! Sunteţi aici de mult?" M-am

întors. Voss venea zâmbind pe sub arbori. I-am strâns călduros mâna. „Tocmai am sosit. Sunt detaşat ca ofiţer de legătură la AOK.” „A, excelent! Şi eu sunt la AOK. Aţi luat masa?” „încă nu.” „Atunci, veniţi cu mine. Chiar aici jos este o cârciumioară bună.” O luă pe un drumeag de piatră tăiat în stâncă, iar eu l-am urmat. Mai jos, barând vârful întinsei râpe ce separă Maşuk de Goriatciaia Gora se înălţa o lungă galerie cu coloane, într-un stil italian în acelaşi timp greu şi frivol, în granit roz. „Este Galeria Academică11, îmi spuse Voss. „A, am exclamat eu, foarte agitat, dar e vechea galerie Elisabeta! Aici a zărit-o prima dată Peciorin pe prinţesa Maria.” Voss izbucni în râs. „Cunoaşteţi aşadar Lermontov? Toată lumea îl citeşte aici.” „Desigur! *Un erou al timpului nostru* era, într-o vreme, cartea mea de căpătâi.” Drumul ne adusese la nivelul galeriei, construită pentru a adăposti un izvor sulfuros. Câţiva soldaţi estropiaţi, galbeni şi înceţi, se plimbau sau stăteau pe bănci, în faţa unei văi ce se deschidea către oraş. Un grădinar rus săpa straturile de lalele şi de garoafe roşii aşezate de-a lungul scării lungi care cobora până la strada Kirov, în fundul depresiunii. Acoperişurile din aramă ale băilor ghemuite lângă Goriatciaia Gora, depăşind copacii, scânteiau în soare. Dincolo de creastă nu se zărea decât unul dintre vulcani. „Veniţi?” zise Voss. „O clipă.” Am intrat în galerie pentru a mă uita la izvor, dar am fost dezamăgit: sala era goală şi pustie, iar apa curgea dintr-un robinet ordinar. „Cafeneaua este în spate”, zise Voss. Trecu pe sub arcul ce separa aripa stângă a galeriei de corpul central. În spate, zidul forma cu stânca un separeu larg, unde se puseseră nişte mese şi câteva scaune. Am luat loc, iar o fată îşi făcu apariţia printr-o uşă. Voss schimbă câteva cuvinte cu ea în ruseşte. „Astăzi nu au şaşlâk, dar au cotlete de Kiev.” „E perfect.” „Doriţi apă de izvor sau o bere?” „Cred că iau o bere. Este proaspătă?” „Aproape. Dar vă previn că nu este bere germană.” Am aprins o ţigară şi m-am sprijinit cu spatele de zidul galeriei. Era răcoros. Pe stâncă se prelingea apă, două păsărele viu colorate ciuguleau de pe jos. „Vă place Piatigorsk?” mă întrebă Voss. Zâmbeam, eram fericit că îl văd aici. „Nu am văzut mare lucru”, am zis. „Dacă vă place

Lermontov, oraşul este un adevărat pelerinaj. Sovieticii au creat un muzeu drăguţ în casă. Când veţi avea o după-amiază liberă, vom merge să-l vedem." „Cu plăcere. Ştiţi unde se află locul duelului?" „Cel al lui Peciorin sau cel al lui Lermontov?" „Cel al lui Lermontov." „Dincolo de Maşuk. Este acolo un monument îngrozitor. Şi imaginaţi-vă că i-am găsit chiar şi un descendent." Am izbucnit în râs. „Imposibil!" „Ba da, ba da. O doamnă Evghenia Akimovna Han-Girei. E foarte bătrână. Generalul i-a atribuit o pensie, mai mare decât cea a sovieticilor." „Ea l-a cunoscut? „Ei, nu. Ruşii tocmai se pregăteau să sărbătorească centenarul morţii sale în ziua când i-am invadat. Frâu Han-Girei s-a născut cu zece, cincisprezece ani mai târziu, prin anii cincizeci, cred." Chelneriţa se întorcea cu două farfurii şi cu tacâmurile. „Cotletele" erau de fapt rulouri de pui, umplute cu unt şi pane, însoţite de o tocană de ciuperci sălbatice cu usturoi. „E grozav! Nici berea nu-i chiar aşa de rea." „V-am spus, nu? Vin aici de fiecare dată când am ocazia. Nu este niciodată multă lume." Am mâncat fără să scot o vorbă, profund mulţumit. „Aveţi multă treabă?" l-am întrebat apoi. „Să zicem că am timp liber pentru cercetările mele. Luna trecută am prădat biblioteca Puşkin din Krasnodar şi am găsit lucruri foarte interesante. Aveau lucrări mai ales despre cazaci, dar am dat şi peste gramatici caucaziene şi peste nişte opuscule destul de rare ale lui Trubeţkoi. Mai trebuie să merg la Cerkesk, unde sunt sigur că au lucrări despre circasieni şi karaciai. Visul meu este să dau peste un ubăş care să-şi mai ştie limba. Dar pentru moment, nicio şansă. În rest, redactez texte pentru AOK. „Ce fel de texte?" „De propagandă. Ei le aruncă prin munţi din avion. Am făcut unul în karaciai, kabardă şi balkar, consultându-i pe localnici, desigur, care era foarte simpatic: *Munteni – înainte aveaţi totul, insă puterea sovietică v-a luat totul! Intâmpinaţi-i pe fraţii voştri germani care au zburat precum vulturii peste munţi ca să vă elibereze!* Etc." Am pufnit în râs amândoi. „Am făcut şi hârtii de liberă trecere pe care le trimit partizanilor pentru a-i încuraja să întoarcă armele. Se scrie acolo că vor fi primiţi ca nişte *soiuzniki* în lupta generală împotriva iudeo-

bolşevismului. Cred că evreii aflaţi printre ei râd în hohote. Aceste *propuska* sunt valabile *până la sfârşitul războiului*." Chelneriţa strânse masa şi ne aduse două cafele turceşti. „Au de toate aici!" m-am mirat eu. „Da. Pieţele sunt deschise, se vând chiar şi alimente în maga- zine." „Nu-i ca în Ucraina. „Cu puţin noroc, nu va fi." „Ce vreţi să spuneţi? „O, unele lucruri probabil că se vor schimba." Am plătit şi am ieşit pe sub boltă. Răniţii continuau să se plimbe prin faţa galeriei, bându-şi apa cu înghiţituri mici. „Face într-adevăr bine?" l-am întrebat pe Voss arătând un pahar. „Regiunea este renumită. Ştiţi că oamenii veneau aici pentru ape cu mult înainte de ruşi. Îl ştiţi pe Ibn Battuta?" „Călătorul arab? Am auzit." „A trecut pe aici prin 1375. Se afla în Crimeea, la tătari unde se căsătorise în trecere. Tătarii încă mai trăiau în mari tabere nomade, cetăţi pe roţi făcute din corturi pe nişte căruţe enorme, cu moschei şi prăvălii. În fiecare an, vara, când începea să fie prea cald în Crimeea, hanul Nogai, cu tot oraşul său în marş, trecea istmul Perekop şi venea până aici. Ibn Battuta descrie locul cu precizie şi laudă virtuţile medicale ale apelor sulfuroase. El numeşte situl *Bis* sau *Beş Dagh,* ceea ce, ca şi *Piatigorskâ*n rusă, înseamnă «cei cinci munţi»." Am râs uimit. „Şi ce s-a întâmplat cu Ibn Battuta?" „După aceea? A mers mai departe. A trecut prin Daghestan şi Afganistan şi a ajuns în India. A fost mult timp cadiu la Delhi, şi l-a slujit timp de şapte ani pe Muhammad Tughluq, sultanul paranoic, înainte de a cădea în dizgraţie. Apoi a fost cadiu în Maldive, ajungând chiar până în Ceylon, Indonezia şi China. Apoi s-a întors acasă, în Maroc, pentru a-şi scrie cartea înainte de a muri."

Seara, la popota ofiţerilor, a trebuit să recunosc faptul că Piatigorsk este într-adevăr un loc de întâlnire. Aşezat la o masă cu alţi ofiţeri, l-am zărit pe dr. Hohenegg, acel medic glumeţ şi cinic pe care îl cunoscusem în tren între Harkov şi Simferopol. M-am apropiat să-l salut: „Constat, Herr Oberst, că generalul von Kleist nu se înconjoară decât de oameni de bine". El se ridică pentru a-mi strânge mâna: „A, dar eu nu sunt cu Generaloberst von Kleist. Sunt ataşat tot la Armata a

6-a, cu generalul Paulus”. „Atunci, ce faceţi pe aici?” „OKH a hotărât să profite de infrastructurile KMV ca să organizeze o conferinţă medicală interarme. Un schimb de informaţii foarte utile. Acum rămâne de văzut cine va descrie cazul cel mai cumplit.” „Sunt sigur că această onoare vă va reveni.” „Ştiţi, eu cinez cu confraţii mei, dar dacă doriţi, treceţi după aceea, să bem un coniac în camera mea.” Am plecat să iau masa cu ofiţerii Abwehrului. Erau nişte oameni realişti şi simpatici, dar aproape la fel de critici ca şi ofiţerul din Mozdok. Unii afirmau deschis că dacă nu se va cuceri în curând Stalingradul, războiul este pierdut. Von Gilsa bea vin franţuzesc şi nu îi contrazicea. După aceea, am ieşit să mă plimb singur în parcul Ţvetnik, în spatele galeriei Lermontov, un curios pavilion din lemn bleu pal, în stil medieval, cu acoperişuri ascuţite şi ferestre art deco vopsite în roz, roşu şi alb: efect perfect eteroclit, dar aici fiind absolut la locul său. Am fumat, contemplând distrat lalelele veştejite, apoi am urcat pe colină până la sanatoriu şi m-am dus să bat la uşa lui Hohenegg. Mă primi întins pe divan, cu picioarele goale şi cu mâinile încrucişate pe burta sa mare şi rotundă. „Scuzaţi-mă că nu mă ridic.” Făcu un semn din cap către gheridon. „Coniacul este acolo. Puneţi-mi şi mie unul, vă rog.” Am turnat în două pahare simple şi i-am întins unul. Apoi m-am aşezat pe un scaun, picior peste picior. „Ei, care este cel mai cumplit lucru pe care l-aţi văzut?” Dădu din mână. „Omul, desigur!” „Voiam să zic, din punct de vedere medical.” „Din acest punct de vedere lucrurile cumplite nu prezintă niciun interes. Dimpotrivă, vezi curiozităţi extraordinare, care ne bulversează complet noţiunile despre ceea ce pot suporta sărmanele noastre trupuri.” „Ca de exemplu? „Ei bine, unui om îi intră o schijă în pulpa piciorului şi îi secţionează artera peronieră. Moare în două minute, din picioare, cu sângele scurs în cizmă fără să-şi dea seama. Un altul, dimpotrivă, îi trece un glonţ prin cap de la o tâmplă la alta şi se va ridica singur să vină la postul de prim ajutor.” „Suntem nişte fiinţe mărunte, am comentat eu.” „Tocmai.” Am gustat coniacul lui Hohenegg. Era alcool armean, cam dulce, însă băubil. „îmi cer scuze

pentru coniac, dar nu am putut găsi Remy-Martin în acest oraş de sălbatici. Ca să mă întorc la ceea ce spuneam, aproape toţi confraţii mei cunosc poveşti de genul acesta. De altfel, nu-i ceva nou. Am citit memoriile unui medic militar al Marii Armate, şi povesteşte acelaşi lucru. Bineînţeles că încă mai pierdem mulţi oameni. Medicina militară a făcut progrese din 1812, dar şi mijloacele de căsăpire. Suntem mereu în urmă. Însă, cu timpul, ne vom perfecţiona, cum este adevărat că Gatling a făcut mai mult pentru chirurgia modernă decât Dupuytren." „Totuşi, faceţi adevărate minuni." Bărbatul oftă. „Poate. Problema este că tot nu suport să văd o femeie însărcinată. Mă deprimă enorm gândul la ceea ce îl aşteaptă pe fetusul ei." „*Nimic altceva nu moare decât ceea ce se naşte,* am citat eu. *Naşterea îi este datoare morţii*." El scoase un strigăt scurt, se ridică brusc şi dădu coniacul peste cap. „Iată ce apreciez eu la dumneavoastră, Hauptsturmfuhrer. Un membru al *Sicherheitsdienst* care îl citează mai degrabă pe Tertulian decât pe Rosenberg sau pe Hans Frank este întotdeauna un partener de discuţie agreabil. Însă eu aş putea să vă critic traducerea: pentru *Mutuum debitum est nativitati cum mortalitate,* aş zice mai degrabă: «Naşterea îi este reciproc datoare morţii»„ sau «Naşterea şi moartea îşi sunt datoare una alteia»." „Aveţi, desigur, dreptate. Întotdeauna am fost mai bun la greacă. Am aici un prieten lingvist pe care am să-l întreb." Imi întinse paharul să-i mai tom. „Vorbind de mortalitate, întrebă el glumind, tot îi mai asasinaţi pe sărmanii oameni fără apărare?" I-am dat paharul fără a mă ridica. „Fiindcă vine din partea dumneavoastră, nu o voi lua în nume de rău. Dar oricum, eu nu sunt decât un ofiţer de legătură, ceea îmi convine. Observ numai, fără să fac nimic. Este postura mea preferată." „în cazul acesta aţi fi fost un medic prost. Observaţia fără practică nu înseamnă mare lucra." „Tocmai de aceea sunt jurist." M-am ridicat şi am mers să deschid fereastra. Afară, aerul era călduţ, însă nu se vedeau stelele şi simţeam că vine ploaia. Un vânticel făcea să freamăte arborii. M-am întors lângă divanul pe care Hohenegg se întinsese din nou, după ce îşi descheiase tunica. „Ceea ce vă

pot spune, am zis stându-i dinainte, este că unii dintre scumpii mei colegi, aici, sunt absolut mizerabili." „Nu mă îndoiesc nicio clipă de asta. Este un defect comun celor ce practică fără să observe. Asta se întâmplă şi în cazul medicilor." Am învârtit paharul în mână. Mă simţeam dintr-odată inutil, greoi. Mi-am terminat coniacul şi am întrebat: „Sunteţi aici pentru mult timp?" „Sunt două sesiuni. În prima trecem în revistă rănile, apoi, la sfârşitul lunii, revenim pentru boli. O zi pentru infecţiile venerice, iar două zile întregi consacrate păduchilor şi râiei." „Atunci înseamnă că ne vom revedea. Bună seara, doctore!" îmi întinse mâna şi i-am strâns-o. „Scuzaţi-mă că rămân culcat", spuse el.

Coniacul lui Hohenegg se dovedi un prost digestiv. Întors în cameră, am vomat ce mâncasem la cină. Greţurile mă cuprinseră atât de repede, încât nu am avut nici măcar timpul să ajung la cadă. Cum digerasem deja, a fost uşor de curăţat, însă avea un gust acru, înţepător, neplăcut. Preferam să vomit mâncarea imediat, era mai greu şi mai dureros, însă cel puţin nu avea niciun gust, sau măcar îl avea pe cel al mâncării. M-am gândit să mă întorc la Hohenegg să mai beau un pahar şi să-i cer părerea. În final mi-am clătit gura, am fumat o ţigară şi m-am culcat. A doua zi trebuia neapărat să trec pe la Kommando pentru o vizită de curtoazie. Aici, era aşteptat Oberfuhrerul Bierkamp. M-am dus pe la ora unsprezece. Din valea oraşului, pe bulevard, se distingeau clar, departe, crestele ascuţite ale Beshtau, înălţat ca un idol tutelar. Nu plouase, însă aerul rămânea răcoros. La Kommando, mi se spuse că Miiller era ocupat cu Bierkamp. Am aşteptat pe peronul din curtea mică, privind un şofer cum spală noroiul de pe paraşocurile şi de pe roţile camionului Saurer. Uşa din spate era deschisă. Din curiozitate, m-am apropiat să mă uit în interior, fiindcă nu văzusem niciodată cum arată. Am avut o mişcare de recul şi am început imediat să tuşesc. Era o mizerie cumplită, o baltă de vomă, de excremente, de urină. Şoferul îmi observă indispoziţia şi îmi spuse câteva cuvinte în ruseşte. Am sesizat: *„Griaznâi, kajdâi raz",* însă nu înţelegeam ce

spunea. Un Orpo, fără îndoială un *Volksdeutscher,* se apropie şi traduse: „Spune că aşa-i de fiecare dată, Herr Hauptsturmfuhrer, foarte murdar, dar că se va modifica interiorul, înclinân- du-se podeaua şi plasând o mică trapă la mijloc. Va fi mai uşor de curăţat." „E rus?" „Cine, Zaiţev? Este cazac, Herr Hauptsturmfuhrer, avem mai mulţi." M-am întors pe peron şi mi-am aprins o ţigară. Chiar în acel moment am fost însă chemat şi trebui să o arunc. Miiller mă primi împreună cu Bierkamp. L-am salutat şi i-am prezentat misiunea mea la Piatigorsk. „Da, da, făcu Miiller. Oberfuhrerul mi-a explicat." îmi puseră câteva întrebări şi eu am vorbit despre sentimentul de pesimism care părea să domnească în cadrul ofiţerilor armatei. Bierkamp ridică din umeri. „Soldaţii au fost întotdeauna pesimişti. Deja cei din Renania şi sudeţii chiriau ca nişte femeiuşte. Nu au înţeles forţa voinţei Fuhrerului şi a naţional-socialismu- lui… Spuneţi-mi altceva. Aţi auzit vorbindu-se de un guvern militar?" „Nu,

Herr Oberfâihrer. Despre ce este vorba?" „Circulă un zvon conform căruia Fuhrerul ar fi aprobat un regim de administraţie militară pentru Caucaz, în locul unei administraţii civile. Insă nu reuşim să obţinem confirmarea oficială. La OKHG sunt foarte evazivi.14 „Voi încerca să mă informez la AOK, Herr Oberfâihrer." Am mai schimbat câteva vorbe şi am plecat. Pe culoar, m-am întâlnit cu Turek. Acesta mă măsură din ochi cu un aer sardonic şi rău, zicându-mi cu o grosolănie nemaiauzită: „A, *Papiersoldat!* Nu pierzi timpul!"Bierkamp trebuie să-i fi vorbit. I-am răspuns amabil, zâmbind uşor: „Hauptsturmfuhrer, rămân la dispoziţia dumneavoastră." Se uită fix la mine cu o privire furioasă, apoi dispăru într-un birou. Iată, îmi ziceam, ţi-ai făcut un duşman; nu-i chiar aşa de greu.

La AOK, am solicitat o întrevedere cu von Gilsa şi i-am pus întrebarea lui Bierkamp. „Da, într-adevăr se vorbeşte. Însă detaliile încă nu-mi sunt clare." „Şi ce se va întâmpla atunci cu Reichskommissariatul?"„Acest departament va fi lăsat deoparte un timp." „Şi de ce reprezentanţii SP şi SD nu au fost

informaţi?”„N-aş putea să vă spun. Încă mai aştept informaţii. Dar, ştiţi, problema aceasta ţine de OKHG. Oberfuhrerul ar trebui să li se adreseze direct.” Am ieşit din biroul lui von Gilsa cu impresia că ştia mai multe decât spunea. Am redactat un raport scurt şi l-am trimis lui Leetsch şi lui Bierkamp. În general, munca mea consta în asemenea lucruri: Abwehrul îmi trimitea în copie rapoartele pe care binevoia să mi le trimită, unde se vorbea în general despre evoluţia problemelor partizanilor. La acestea, adăugam informaţii culese oral, majoritatea în timpul meselor, şi trimiteam totul la Voroşilovsk. În schimb, primeam alte rapoarte, pe care i le comunicam lui von Gilsa sau unuia dintre colegii săi. Astfel, rapoartele de activitate ale Ek 12, ale cărui birouri se găseau la cinci sute de metri de AOK, trebuiau trimise mai întâi la Voroşilovsk, apoi, colaţionate cu cele ale Sk 10b (celelalte Kommandouri activau în zona de operaţiuni sau în zona din spatele Armatei a 17-a), ajungeau, parţial, din nou la mine, care le trimiteam la Ic. Bineînţeles că în acelaşi timp Einsatzkommando menţinea relaţii directe cu AOK. Nu aveam prea mult de lucru. Am profitat de asta. Piatigorsk era un oraş plăcut şi existau multe lucruri de văzut. Însoţit de Voss, mereu curios, am mers să vizitez Muzeul Regional, aflat mai jos de hotelul Bristol, în faţa poştei şi a parcului Ţvetnik. Se găseau aici nişte colecţii frumoase, strânse de-a lungul deceniilor de către *Kavkazskoe Gomoe Obşcestvo,* o asociaţie de naturalişti amatori însă entuziaşti. Aceştia aduseseră din expediţiile lor grămezi de animale împăiate, de minerale, /de cranii, plante, flori uscate, morminte vechi şi idoli păgâni din piatră, fotografii emoţionante în alb şi negru, majoritatea reprezentând domni eleganţi, cu cravată, guler fals şi canotiere, cocoţaţi pe coasta abruptă a vreunui pisc, şi, amintindu-mi cu încântare de biroul tatălui meu, un perete întreg de insectare conţinând sute de specimene de fluturi, fiecare etichetat cu data şi cu locul unde fusese prins, sexul şi denumirea ştiinţifică. Erau acolo exemplare din Kislovodsk, din Adigheea, din Cecenia şi până în Daghestan şi Adjaria. Datele erau 1923, 1915, 1909. Seara, mergeam uneori la *Teatr*

Operetî, o altă clădire fantezistă, decorată cu pătrate de ceramică roşie cu desene de cărţi, instrumente şi ghirlande, recent deschis de Wehrmacht. Apoi, cinam fie la popotă, fie într-o cafenea, sau la cazinou, care nu era altceva decât vechiul hotel-restaurant Restoraţia, unde Peciorin o întâlnise pe Maria şi unde, după cum arăta o placă în ruseşte pe care Voss mi-o tradusese, Lev Tolstoi îşi sărbătorise aniversarea a douăzeci şi cinci de ani. Sovieticii făcuseră din acest restaurant un Institut Central Guvernamental de Balneologie. Wehrmachtul lăsase această inscripţie impresionantă pe fronton, cu litere de aur deasupra coloanelor masive, însă îi redase clădirii utilizarea sa originală, şi puteai să bei aici vin sec de Kakhetia şi să mănânci şaşlâk, iar uneori vânat. Aici i l-am prezentat pe Voss lui Hohenegg, iar ei petrecură seara comentând originea numelor de boli, în cinci limbi diferite.

Pe la mijlocul lunii, o depeşă a grupului veni să limpezească puţin situaţia. Führerul aprobase într-adevăr stabilirea, pentru Kuban-Caucaz, a unei administraţii militare, sub OKHG A, condusă de General der Kavallerie Emst Kostring. *Ostministerium* detaşa pe un înalt funcţionar la această administraţie, dar crearea Reichskommissariatului era perpetuu amânată. Încă şi mai surprinzător, OKH dăduse ordin la OKHG A să formeze entităţi teritoriale autonome pentru cazaci şi pentru diferitele popoare muntene, colhozurile aveau să fie desfiinţate, iar munca forţată – interzisă: exact contrariul politicii noastre din Ucraina. Lucrul acesta mi se părea prea inteligent ca să fie adevărat. Trebui să ajung urgent la Voroşilovsk pentru a asista la o întrunire: HSSPF dorea să discute noile decrete. Erau prezenţi toţi şefii Kommandourilor, majoritatea cu aghiotanţii lor. Korsemann părea neliniştit. „Tulburător este faptul că Führerul a luat această hotărâre la începutul lui august, însă eu am fost informat abia ieri. E de neînţeles.14 „OKH trebuie să fie neliniştit de existenţa unei interferenţe a SS", zise Bierkamp.

„Dar de ce? spuse pe un ton plângăreţ Korsemann. Colaborarea noastră este excelentă.14 „SS s-a străduit îndelung să aibă relaţii bune cu Reichs- kommissarul

desemnat. Pentru moment, toată această activitate este la pământ." „La Maikop, interveni Schultz, înlocuitorul lui Braune, pe care îl porecleau Eisbein-Paule din cauza grăsimii sale, se zice că Wehrmachtul va păstra controlul asupra instalaţiilor petroliere." „Vă atrag de asemenea atenţia, Herr Brigadefuhrer, adăugă Bierkamp la adresa lui Korsemann, că dacă aceste «autoguvernări locale» sunt promulgate, ele vor controla şi funcţiile poliţieneşti în districtul lor. Din punctul nostru de vedere, acest lucru este de neacceptat." Discuţia continuă pe acest ton un oarecare timp. Concluzia generală părea a fi aceea că SS fusese pur şi simplu tras pe sfoară. În sfârşit, ni se permise să plecăm, cerându-ni-se să culegem cât mai multe informaţii posibil.

La Piatigorsk, am început să încheg relaţii amabile cu unii ofiţeri din Kommando. Hohenegg plecase şi, în afară de ofiţerii Abwehrului, aproape că nu vedeam mai pe nimeni, cu excepţia lui Voss. Seara, întâlneam uneori ofiţeri SS la cazinou. Turek, desigur, nu-mi vorbea. Cât despre dr. Miiller, de când l-am auzit explicând în public că nu-i place camionul cu gaz, dar găsea execuţia cu plutonul mai *gemiitlich,* hotărâsem că nu prea aveam multe lucruri să ne spunem. Însă printre ofiţerii subalterni se găseau oameni de treabă, chiar dacă adesea erau plictisitori. Într-o seară, pe când beam un coniac cu Voss, Obersturmfuhrerul dr. Kem se apropie; l-am invitat să ia loc. I l-am prezentat lui Voss. „A, dumneavoastră sunteţi lingvistul de la AOK11, zise Kem. „Fără îndoială11, răspunse Voss amuzat. „E bine, spuse Kem, tocmai voiam să vă supun atenţiei un caz. Mi s-a spus că dumneavoastră cunoaşteţi bine popoarele din Caucaz." „Puţin11, recunoscu Voss. „Profesorul Kem predă la Miinchen, am intervenit eu. Este specialist în istoria musulmană." „Este un subiect extrem de interesant11, aprobă Voss. „Da, am petrecut şapte ani în Turcia şi mă pricep un pic11, zise Kem. „Şi atunci, cum de-aţi aterizat aici?"„Ca toată lumea. Am fost mobilizat. Eram deja membru al SS şi corespondent al SD, aşa că am ajuns în Einsatz." „înţeleg. Cazul?"„Mi s-a adus o tânără. Roşcată, foarte frumoasă, încântătoare. Vecinele sale au denunţat-o ca

fiind evreică. Ea mi-a arătat un paşaport sovietic intern, eliberat la Derbent, unde la naţionalitate este trecută *tatka.* Am verificat în fişierele noastre. După părerea experţilor, populaţia tat este asimilată cu *Bergjuden,* evreii munteni. Însă fata mi-a spus că mă înşel şi că ei sunt popor turc. I-am cerut să vorbească. Avea un dialect curios, cam greu de înţeles, dar era într-adevăr turcă. Am lăsat-o să plece." „Vă amintiţi termenii sau turnurile pe care le folosea?" Urmă o conversaţie în turcă: „Nu poate fi chiar asta, zicea Voss, sunteţi sigur?" – şi iar începeau. Într-un târziu, Voss declară: „După cum îmi spuneţi, seamănă mai mult sau mai puţin cu turca vehiculară vorbită în Caucaz înainte ca bolşevicii să impună învăţământul în limba rusă. Am citit că se mai foloseşte încă în Daghestan, în special la Derbent. Toate popoarele de acolo o vorbesc. I-aţi notat numele?" Kem scoase un carnet din buzunar şi îl frunzări. „Da, iată. Ţokota, Nina Şolovna." „Ţokota? zise Voss încruntân- du-se. Curios." „E numele soţului", lămuri Kem. „Aha, înţeleg. Şi, spuneţi-mi, dacă este evreică, atunci ce veţi face cu ea?" Kem avea un aer mirat. „Ei bine, noi… noi… „ Ezita în mod vizibil. I-am venit în ajutor. „Va fi transferată în altă parte." „înţeleg, zise Voss. Medită o clipă, apoi îi spuse lui Kem: După câte ştiu eu, poporul tat îşi are propria limbă, care este un dialect iranian şi nu are nimic de a face cu limbile caucaziene sau cu turca. Se pare că există persoane tat musulmane; la Derbent, nu cunosc, dar am să mă informez." „Mulţumesc, zise Kem. Credeţi că nu ar fi trebuit să-i dau drumul? „Ba da. Sunt sigur că aţi avut dreptate." Kem păru să se liniştească. Era clar că nu sesizase ironia ultimelor cuvinte ale lui Voss. Mai flecăririm un timp, apoi el plecă. Voss privi în urma lui cu un aer uimit. „Sunt cam curioşi, colegii dumneavoastră", zise el după o vreme. „Cum adică?" „Uneori pun întrebări surprinzătoare." Am dat din umeri. „îşi fac treaba." Voss clătină din cap. „Metodele dumneavoastră mi se par un pic cam arbitrare. În fine, nu-i treaba mea." Părea nemulţumit. „Când mergem la muzeul Lermontov?" am întrebat eu ca să schimbăm subiectul. „Când doriţi. Duminică?" „Dacă e vreme bună, mă duceţi să văd locul

duelului.”

Informaţiile cele mai diverse, iar uneori cele mai contradictorii, veneau cu privire la subiectul noii administraţii locale. Generalul Kostring îşi instala birourile la Voroşilovsk. Era deja un ofiţer în vârstă, chemat de la pensie, însă interlocutorii mei de la Abwehr afirmau că era viguros, şi îi ziceau înţeleptul Marabut. Se născuse la Moscova, condusese misiunea germană de la Kiev, pe lângă hatmanul Skoropadsky în 1918, şi servise în două rânduri ca ataşat militar la ambasada noastră din Moscova. Prin urmare, trecea drept unul dintre cei mai buni experţi germani în privinţa Rusiei. Oberst von Gilsa îmi aranjă o întrevedere cu noul reprezentant al *Ostministerium*-ului de pe lângă Kostring, un fost consul la Tbilisi, dr. Otto Brăutigam. Cu ochelarii săi rotunzi cu rame, cu gulerul apretat şi uniforma sa maro arborând Insigna de Aur a partidului, mi se părea puţin cam rigid. Rămânea distant, aproape rece, dar îmi făcu o impresie mai bună decât majoritatea acelor *Goldfasanen.* Von Gilsa îmi explicase că deţinea un post important în departamentul politic al ministerului. „Sunt fericit să vă cunosc, i-am spus strângându-i mâna. Poate ne veţi putea da în sfârşit câteva lămuriri.” „L-am întâlnit pe Brigadefuhrerul Korsemann la Voroşilovsk şi am avut o lungă conversaţie cu el. Einsatzgruppe a fost informată?” „Desigur! Dar dacă aveţi câteva minute, aş fi bucuros să vă vorbesc, fiindcă aceste chestiuni mă interesează foarte tare.” L-am condus pe Brăutigam în biroul meu şi i-am oferit de băut. Mă refuză politicos. „Mă gândesc că *Ostministerium* trebuie să fie dezamăgit de hotărârea de a suspenda stabilirea Reichs- kommissariatului?” am început eu. „Deloc. Dimpotrivă, noi estimăm că hotărârea Führerului reprezintă o ocazie unică pentru a corecta politica dezastruoasă pe care o ducem în această ţară.” „Cum adică?” „Cred că înţelegeţi faptul că ambii Reichskommissari actuali au fost numiţi fără ca ministrul Rosenberg să fie consultat, şi că *Ostministerium* nu exercită asupra lor, ca să zicem aşa, niciun control. Aşadar, nu este greşeala noastră dacă Gauleiterii Koch şi Lohse fac ce-i taie capul; responsabilitatea

le revine celor care îi susţin. Tocmai politica lor nechibzuită şi aberantă i-a adus ministerului reputaţia de *Haostministerium."* Am zâmbit, însă el rămânea serios. „într-adevăr, am zis eu, am petrecut un an în Ucraina, şi politica Reichskommissarului Koch ne-a pus destule probleme. Putem spune că a fost un foarte bun recrutor pentru partizani." „La fel ca şi Gauleiterul Sauckel şi vânătorii lor de sclavi. Este tocmai ceea ce vrem să evităm aici. Vedeţi dumneavoastră, dacă tratăm triburile caucaziene aşa cum i-am tratat pe ucraineni, ele se vor răzvrăti şi vor pleca în munţi. Şi atunci n-o vom mai sfârşi niciodată. În secolul trecut, ruşilor le-au trebuit treizeci de ani să-l supună pe imamul Şamil. Totuşi, rebelii erau doar câteva mii. Ca să-i înfrângă, ruşii au fost nevoiţi să desfăşoare aproape trei sute cincizeci de mii de soldaţi! Făcu o pauză, apoi continuă: Atât ministrul Rosenberg, cât şi departamentul politic al ministerului, predică de la începutul campaniei o linie politică foarte clară: numai o alianţă cu popoarele din Est, oprimate de bolşevici, îi va permite Germaniei să zdrobească definitiv sistemul Stalin. Până acum, această strategie, această *Ostpolitik,* dacă vreţi, nu a avut ecou.

Fuhrerul i-a susţinut întotdeauna pe cei care cred că Germania poate îndeplini această sarcină singură, reprimând popoarele pe care trebuia să le elibereze. Reichskommissarul Schickedanz, în pofida vechii sale prietenii cu ministrul, pare să meargă în această direcţie. Însă minţile calculate din sânul Wehrmachtului, în special Generalquartiermeister Wagner, au vrut să evite în Caucaz repetarea dezastrului ucrainean. Soluţia lor de a păstra regiunea sub control militar pare bună, cu atât mai mult cu cât generalul Wagner a ţinut în mod expres să implice elementele cele mai lucide ale ministerului, după cum o dovedeşte prezenţa mea aici. Pentru noi, ca şi pentru Wehrmacht, reprezintă o oportunitate unică de a demonstra că *Ostpolitik* este singura valabilă. Dacă reuşim aici, vom avea poate posibilitatea să reparăm distrugerile făcute în Ucraina şi în Ostland." „Aşadar, miza este considerabilă", am comentat eu. „Da." „Iar Reichskommissarul desemnat Schickedanz nu a fost prea vexat să se afle în felul acesta dat

deoparte? Şi el beneficiază de sprijin." Brăutigam dădu dispreţuitor din mână. Ochii îi luceau în spatele lentilelor. „Nimeni nu i-a cerut părerea. Oricum, Reichskommissarul desemnat Schickedanz este mult prea ocupat cu studierea schiţelor viitorului său castel din Tbilisi şi cu discutarea cu adjuncţii săi a numărului de portaluri necesar, pentru a se mai apleca aşa cum o facem noi, ceilalţi, asupra detaliilor de gestionare." „înţeleg. Am reflectat un moment: încă o întrebare. Cum vedeţi dumneavoastră, în cadrul acestui aranjament, rolul SS şi SP?" *„Sicherheitspolizei* are desigur sarcini importante de rezolvat. Însă ele vor trebui să fie coordonate cu grupul de armate şi cu administraţia militară, pentru a nu interfera cu iniţiativele pozitive. Mai clar, aşa cum i-am sugerat Brigadefuhrerului Korsemann, va trebui arătată o anumită delicateţe în relaţiile cu minorităţile muntene şi cu cazacii. Există, într-adevăr, printre ei elemente care au colaborat cu comuniştii, dar mai mult din naţionalism decât din convingere bolşevică, pentru a apăra interesele poporului lor. Nu este vorba despre a-i trata din oficiu drept comisari sau funcţionari staliniști." „Şi ce credeţi despre problema evreiască?" El dădu din mână. „Asta-i altceva. Este limpede că populaţia evreiască rămâne unul dintre susţinătorii principali ai sistemului bolşevic." Se ridică să plece. „Vă mulţumesc că aţi avut timp să discutaţi cu mine", am zis eu strângându-i mâna pe terasă. „Vă rog. Eu cred că este foarte important să păstrăm relaţii amiabile atât cu SS, cât şi cu Wehrmachtul. Cu cât veţi înţelege mai bine ce anume vrem să facem aici, cu atât lucrurile se vor desfăşură mai bine." „Puteţi fi sigur că voi face un raport în acest sens către superiorii mei." „Foarte bine! Iată cartea mea de vizită. Heil Hitler!"

Voss consideră această conversaţie foarte comică atunci când i-am relatat. „Era şi timpul! Nimic nu ascute mintea ca insuccesul." Ne-am întâlnit aşa cum stabiliserăm, duminică, spre sfârşitul dimineţii, în faţa Feldkommandanturii. O ceată de copii se căţărau pe baricade, fascinaţi de motocicletele şi de un *Schwimmwagen* amfibie garate acolo. „Partizani!" urla un om de-al locului care încerca zadarnic să-i împrăştie cu un

băţ. Abia alungaţi dintr-o parte, aceştia fugeau în alta, iar rezervistul abia îşi mai trăgea sufletul. Am urcat pe strada Karl Marx, o stradă abruptă, spre muzeu, iar eu terminam de povestit ce spusese Brăutigam. „Mai bine mai târziu decât niciodată, comentă Voss, dar, după părerea mea, nu va merge. Prea am căpătat obiceiuri proaste. Povestea aceasta cu administraţia militară nu este decât un interval de graţie. Peste şase sau zece luni vor fi obligaţi să predea puterea, iar atunci toţi şacalii care acum sunt ţinuţi în lesă vor da năvală, toţi cei gen Schickedanz, Komer, Sauckel-Einsatz, şi va fi din nou harababură. Vedeţi dumneavoastră, problema este că noi nu avem tradiţie colonială. Deja, înainte de Marele Război, gestionam foarte prost posesiunile africane. Iar după aceea, nu am mai avut nicio posesie, iar puţina experienţă acumulată în cadrul administraţiilor coloniale s-a pierdut. Nu aveţi decât să faceţi comparaţie cu englezii: uitaţi-vă la fineţea, la priceperea cu care guvernează şi îşi exploatează Imperiul. Ştiu să mânuiască bastonul foarte bine, atunci când este nevoie, dar propun întotdeauna mai întâi acadele, şi revin imediat tot la acadele după ciomăgeală. Chiar şi sovieticii au acţionat mai bine ca noi: în pofida brutalităţii lor, au ştiut să creeze sentimentul unei identităţi comune, iar Imperiul lor stă în picioare. Trupele care ne-au făcut să eşuăm pe Terek erau formate mai cu seamă din georgieni şi din armeni. Am vorbit cu prizonieri armeni: se simt sovietici şi se bat pentru URSS, fără complexe. Noi nu am ştiut să le propunem ceva mai bun.” Ajunseserăm în faţa porţii verzi a muzeului şi am bătut. După câteva minute poarta se întredeschise, lăsând să se zărească un bătrân ţăran zbârcit, cu caschetă, cu barba şi cu degetele uscate îngălbenite de mahorcă. Acesta schimbă câteva cuvinte cu Voss, apoi trase mai tare de poartă. „Spune că muzeul este închis, dar, dacă vrem, putem să ne uităm. Câţiva ofiţeri germani locuiesc în bibliotecă.” Poarta se deschise spre o curte mică pavată, înconjurată de nişte clădiri date cu var; la dreapta mai era un etaj, ridicat deasupra unei remize, cu o scară exterioară. Biblioteca se afla acolo. În spate se înălţa Maşuk, omniprezent, masiv, cu frânturi de nori agăţate de

flancul răsăritean. La stânga, mai jos, se zărea o grădiniţă, cu o galerie de viţă-de-vie, apoi alte clădiri având acoperişuri din paie. Voss urca treptele spre bibliotecă. Înăuntru, rafturile din lemn lăcuit ocupau atâta spaţiu, încât abia te strecurai. Bătrânul ne urmă. I-am întins trei ţigări. Faţa i se lumină, dar rămase în apropierea uşii, supraveghindu-ne. Voss examina cărţile prin vitrină, dar nu se atingea de nimic. Privirea mi se fixă pe un mic portret în ulei al lui Lermontov, destul de reuşit. Era prezentat în dolman roşu cu epoleţi şi cu fireturi aurite, cu buze umede, cu ochii uimitor de neliniştiţi, ezitând între mânie, teamă sau o batjocură aspră. Într-un alt ungher atârna un portret gravat, pe care am descifrat cu greu o inscripţie chirilică: îl înfăţişa pe Martânov, ucigaşul lui Lermontov. Voss încercă să deschidă o vitrină, dar era încuiată. Bătrânul îi spuse ceva şi discutară puţin. „Conservatorul a fugit, îmi traduse Voss. Una dintre angajate are cheile, dar astăzi nu-i aici. Păcat, au lucruri frumoase." „Veţi reveni." „Cu siguranţă. Veniţi, ne deschide casa lui Lermontov." Traversarăm curtea şi grădiniţa ca să ajungem la una dintre casele joase. Bătrânul împinse uşa. Înăuntru era întuneric, însă lumina ce pătrundea prin deschizătură ne îngăduia să vedem. Pereţii fuseseră văruiţi, mobilierul era simplu. Se găseau acolo nişte frumoase covoare orientale şi săbii caucaziene agăţate în cui. Un divan îngust părea foarte puţin confortabil. Voss se oprise în faţa unui birou, pe care îl mângâia cu degetele. Bătrânul îi mai explică ceva. „A scris *Un erou al timpului nostru* la această masă", traduse gânditor Voss. „Chiar aici?" „Nu, la Sankt-Petersburg. Când s-a creat muzeul, guvernul a trimis masa aici." Nu mai era nimic de văzut. Afară, câţiva nori acopereau soarele. Voss îi mulţumi bătrânului, iar eu i-am mai dat câteva ţigări. „Va trebui să venim când va fi cineva care să ne poată explica totul, zise Voss. A, adăugă el, când eram la poartă, am uitat să vă spun că profesorul Oberländer este aici." „Oberländer? îl cunosc. L-am întâlnit la Lemberg, la începutul campaniei." „Cu atât mai bine. Urma să vă propun să cinăm cu el." Pe stradă, Voss o luă spre stânga, către aleea mare pavată care pleca de la statuia

lui Lenin. Drumul urca mereu, deja respiram precipitat. În loc să părăsim drumul către Harfa Eoliană şi Galeria Academică, Voss o ţinea tot înainte, de-a lungul Maşukului, pe o cale pavată pe care nu fusesem niciodată. Cerul se întuneca rapid şi mă temeam să nu plouă. Trecurăm de câteva sanatorii, apoi şoseaua asfaltată se termina, iar noi continuarăm pe un drum de pământ. Locul nu prea era frecventat. Ne întâlnirăm cu un ţăran aşezat într-o căruţă, în sunete de hamaşament, întretăiate de mugetul boului şi de scârţâitul roţilor neunse; apoi, drumul era pustiu. Puţin mai departe, pe stânga, un arc din cărămizi se deschidea în coasta muntelui. Ne apropiarăm, îngustând privirea ca să vedem în întuneric; o poartă din fier forjat, zăvorâtă, bara accesul la intrare. „Este Proval, zise Voss. În spate se găseşte o grotă care se deschide către cer, cu un izvor sulfuros.14 „Nu aici a întâlnit-o Peciorin pe Vera?” „Nu sunt sigur. Nu cumva în grotă, sub Harfa Eoliană?”„Va trebui să verificăm.” Norii treceau exact pe deasupra capetelor noastre: aveam impresia că dacă ridicam mâna aş putea mângâia volutele vaporoase. Nu se mai vedea deloc cerul, iar atmosfera devenise vătoasă, liniştită. Paşii scrâşneau pe solul nisipos, drumul urca uşor şi în curând furăm învăluiţi de nori. De-abia distingeam copacii mari de pe marginea drumului, aerul părea înfundat, lumea dispăruse. Departe, cântecul unui cuc răsuna în pădure, o chemare neliniştită şi jeluitoare. Mergeam tăcuţi. Dură mult. Ici şi colo, întrezăream mari mase întunecate şi lipsite de contur. Erau nişte construcţii, desigur; apoi, din nou, pădurea. Norii se risipeau, ceaţa sclipea tulbure, apoi dintr-odată vălătucii se subţiară, se risipiră şi ne trezirăm în plin soare. Nu plouase. La dreapta, dincolo de arbori, se profilau formele deşirate ale munţilor Beshtau. După vreo douăzeci de minute de marş am ajuns la monument. „Am ocolit, zise Voss. Pe partea cealaltă se ajunge mai repede.” „Da, dar merita osteneala.” Monumentul, un obelisc alb înălţat în mijlocul unor peluze prost întreţinute, nu prezenta mare interes. Era greu, în faţa acestui decor amenajat cu grijă de pietatea burgheză, să-ţi imaginezi împuşcăturile, sângele, horcăiturile, furia poetului doborât. Nişte vehicule germane se

aflau garate în aria respectivă; mai jos, în faţa pădurii, erau aşezate mese şi bănci unde mâncau soldaţii. Pentru liniştea mea, am mers să examinez medalionul de bronz şi inscripţia de pe monument. „Am văzut fotografia unui monument temporar construit în 1901, mă informă Voss. Un fel de semirotondă fantezistă din lemn şi ghips, cu un bust în vârf, plasat foarte sus. Era mult mai ciudat." „Trebuie să fi avut probleme cu fondurile. Ce-ar fi să mergem să mâncăm?"„Da, fac şaşlâk bun aici." Traversarăm pajiştea, coborând la mese. Două dintre vehicule purtau însemnele tactice ale Einsatzkommandoului. Am recunoscut mai mulţi ofiţeri la una dintre mese. Kem ne făcu semn cu mâna, i-am răspuns, dar nu am mers să le dau bună ziua. Mai erau acolo Turek, Boite, Pfeiffer. Am ales o masă mai retrasă, aproape de pădure, cu taburete grosolane. Un muntean cu chipiu, cu obrajii nu prea bine raşi în jurul mustăţii bogate, se apropie. „Nu au porc. Au numai oaie. Însă au votcă şi *kompot."* „E perfect." Se auzeau frânturi de glasuri de la celelalte mese. Erau şi ofiţeri subalterni de-ai Wehrmachtului, şi câţiva civili. Turek ne privea, apoi l-am văzut discutând aprins cu Pfeiffer. Nişte ţigănuşi alergau printre mese. Unul dintre ei veni spre noi. *„Hleb, hleb",* se milogea, întinzând mâna neagră de murdărie. Munteanul ne adusese mai multe felii şi i-am întins una, pe care o băgă imediat în gură. Apoi, arătând spre pădure, zise: *„Sestra, sestra, dâev. Krasivaia".* Făcu un gest obscen. Voss izbucni în râs şi îi aruncă o frază care-l puse pe fugă. Ţigănuşul se îndreptă spre ofiţerii SS şi repetă mimica. „Credeţi că se vor duce?" întrebă Voss. „Nu în faţa tuturor", am afirmat eu. Turek îi trase micuţului o palmă, atât de grea, încât acesta se rostogoli pe iarbă. L-am văzut făcându-se că scoate arma. Puştiul o zbughi în pădure. Munteanul, care trebăluia în spatele unei cutii lungi de metal cu picioare, se întoarse la noi cu două frigărui pe care le aşează pe pâine, apoi ne aduse băuturile şi paharele. Votca mergea admirabil cu carnea mustoasă şi băurăm fiecare câteva rânduri, clătind totul cu *kompot,* un suc făcut din fructe de pădure. Soarele scânteia în iarbă, pe pinii zvelţi, pe monument şi pe coasta

Maşukului, dominându-le pe toate acestea. Norii se risipiseră complet dincolo de munte. Mă gândeam din nou la Lermontov agonizând pe iarbă la câţiva paşi mai încolo, cu pieptul sfârtecat, doar pentru o remarcă aruncată la întâmplare asupra hainelor lui Martânov. Spre deosebire de eroul său, Peciorin, Lermontov trăsese în aer; adversarul său, nu. Oare la ce se putea gândi Martânov privind cadavrul duşmanului său? El însuşi se voia poet, şi fără îndoială că citise *Un erou al timpului nostru.* Astfel, putea savura ecourile amare şi valurile uşoare ale legendei ce se năştea, ştia că numele nu-i va rămâne în posteritate decât ca asasin al lui Lermontov, un al doilea Dantes încărcând literatura rusă. Totuşi, trebuie să fi avut alte ambiţii lan- sându-se în vâltoarea vieţii. Şi el ar fi vrut să facă literatură, şi să o facă bine. Poate că era invidios pe talentul lui Lermontov? Poate prefera ca lumea să-şi amintească de el mai degrabă pentru răul pe care îl făcuse, decât deloc? Am încercat să-mi amintesc portretul, dar deja nu mai reuşeam. Iar Lermontov? Oare ultimul său gând, după ce îşi va fi golit pistolul în aer şi va fi văzut că Martânov îl ochea, fusese unul amar, disperat, furios, ironic?

Sau pur şi simplu ridicase din umeri şi privise lumina soarelui deasupra pinilor? Ca şi în privinţa lui Puşkin, se povestea că moartea sa fusese pusă la cale, un asasinat comandat. Dacă era aşa, se dusese la moarte cu ochii deschişi, cu complezenţă, arătând clar prin aceasta diferenţa faţă de Peciorin. Ceea ce scrisese Blok despre Puşkin era, fără îndoială, mai adevărat pentru el: *Nu glonţul lui Dantes l-a ucis, ci lipsa de aer.* Şi eu mă sufocam, dar soarele şi şaşlâkul, cât şi bunătatea fericită a lui Voss, îmi permiteau să mai răsuflu un pic. I-am plătit munteanului în *carbovaneţ* de ocupaţie şi am pornit la drum. „Vă propun să trecem pe la vechiul cimitir, sugeră Voss. Există o stelă pe locul unde a fost înmormântat Lermontov." După duel, prietenii îl îngropaseră imediat. Un ân mai târziu, cu o sută de ani înainte de sosirea noastră la Piatigorsk, bunica din partea mamei sale venise să-i ia rămăşiţele pământeşti şi le dusese la ea, aproape de Penza, pentru a le îngropa alături de mama sa. Am acceptat cu

plăcere propunerea lui Voss. Două maşini ne depăşiră într-o trombă de praf. Ofiţerii Kommandoului se întorceau. Turek conducea primul vehicul. Privirea sa duşmănoasă, pe care am zărit-o pe geam, îi dădea într-adevăr un aer de evreu. Micul convoi îşi continuă drumul, dar noi o luarăm la stânga, pe un drum lung pieziş care urca pe coasta Maşukului. Masa luată, votca, soarele mă făceau să mă simt greu, apoi stomacul mi s-a revoltat şi am părăsit drumul, afundându-mă în pădure. „E-n ordine?"întrebă Voss când m-am întors. Am făcut un gest vag cu mâna şi mi-am aprins o ţigară. „Nu-i nimic. Un rest de boală pe care am contractat-o în Ucraina. Revine din când în când." „Ar trebui să consultaţi un medic." „Poate. Dr. Hohenegg trebuie să se întoarcă în curând. Am să văd." Voss aşteptă să-mi termin ţigara, apoi o luarăm din nou la pas. Îmi era cald, aşa că mi-am scos chipiul şi haina. În vârful ridicăturii, drumul făcea o buclă mare de unde aveai o perspectivă frumoasă asupra oraşului şi a câmpiei de dincolo de el. „Dacă o ţinem tot înainte ajungem din nou la sanatorii, zise Voss. Pentru cimitir, o putem lua prin livezile astea." Coasta abruptă, cu iarbă veştejită, era plantată cu pomi fructiferi. Un catâr priponit cu o frânghie căuta mere căzute. Am coborât alunecând puţin, dar am scurtat-o printr-o pădure destul de stufoasă, unde am pierdut repede drumul. Am pus haina pe mine, fiindcă ramurile şi rugii îmi zgâriau braţele. În fine, ţinându-mă pe urmele lui Voss, am dat într-un şanţ de pământ care mergea de-a lungul unui zid de piatră cimentuit. „Aici trebuie să fie, zise Voss. O să-l ocolim." De când trecuseră maşinile nu mai văzusem pe nimeni, aveam impresia că merg prin pustiu, dar la câţiva paşi mai departe ne întâlnirăm cu un copil cu picioarele goale mânând un măgar. Nu zise nimic. Mergând de-a lungul zidului, ajunserăm în sfârşit într-o piaţetă, în faţa unei biserici ortodoxe. O bătrână în negru, stând pe o cutie, vindea câteva flori. Alte femei ieşeau din biserică. Dincolo de gard, mormintele se întindeau sub copaci înalţi care umbreau cimitirul. Urmarăm un drum în pantă, pavat cu pietre mari, afundate în pământ, printre vechile morminte pierdute în iarbă uscată, printre ferigi,

tufişuri spinoase. Pete de lumină se răspândeau printre arbori iar în aceste insuliţe de soare fluturi mici negri şi albi dansau în jurul florilor veştejite. Apoi drumul cotea, iar arborii se deschideau, lăsând să se vadă câmpia din sud-vest. Într-un loc înconjurat cu gărduţ fuseseră plantaţi doi arbuşti pentru a ţine umbră stelei care marca locul unde fusese amplasat primul mormânt al lui Lermontov. Se auzeau doar greierii şi vântul fremătând prin frunze. Aproape de stelă se aflau mormintele rudelor lui Lermontov, familia Han-Girei. M-am întors pe călcâie: în depărtare, nişte lungi *balki* verzi brăzdau câmpia până la primele stânci din coasta muntelui. Umflăturile vulcanilor semănau cu nişte căpiţe căzute din cer; mai încolo, ghiceam zăpezile de pe Elbrus. M-am aşezat pe treptele ce duceau către stelă, în timp ce Voss căuta puţin mai încolo. Gândul îmi era tot la Lermontov. Ca pe toţi poeţii, mai întâi îl ucid, apoi îl venerează.

Coborârăm în oraş prin *Verhnâi rânok,* unde ţăranii îşi strângeau găinile, fructele şi legumele rămase nevândute în căruţe sau pe catâri. În jur se risipea mulţimea de vânzători de seminţe de floarea-soarelui şi de lustragii. Copii, aşezaţi pe nişte cărucioare mici însăilate din scânduri şi din roţi de landouri, încă mai aşteptau ca un soldat întârziat să le ceară să-i ducă bagajele. La poalele colinei, pe bulevardul Kirov, rânduri de cruci proaspete se aliniau pe o movilă înconjurată de un zid mic. Frumosul parc unde se afla monumentul lui Lermontov fusese transformat în cimitir pentru soldaţii germani. Bulevardul, în direcţia parcului Ţvetnik, trecea prin faţa ruinelor vechii catedrale ortodoxe, dinamitate de NKVD în 1936. „Aţi remarcat, zise Voss arătând pietrele ciuntite, că nu s-au atins de biserica germană? Oamenii noştri încă mai merg acolo ca să se roage.” „Da, dar au golit cele trei sate de *Volksdeutschen* din împrejurimi. Ţarul îi poftise să se aşeze aici în 1830. Anul trecut i-au trimis pe toţi în Siberia.” Voss însă se gândea tot la biserica sa luterană. „Ştiaţi că a fost construită de un soldat? Un anume Kempfer, care a luptat împotriva cerchezilor sub Evdokimov, şi care se aşezase aici.” în parc, imediat după poarta de la intrare, se ridica o galerie din lemn

cu două etaje, cu turele având cupole futuriste şi cu un pridvor care făcea ocolul etajului superior. Acolo se aflau câteva mese unde se serveau, pentru cei care puteau plăti, cafea turcească şi zaharicale. Voss alese un loc înspre aleea principală a parcului, deasupra grupului de bătrâni neraşi cum trebuie, ursuzi şi cârtitori, care veneau seara să ocupe băncile pentru a juca şah. Am comandat cafea şi coniac. Ne fură aduse şi prăjituri cu lămâie. Coniacul provenea din Daghestan şi părea încă mai dulce decât cel armean, însă mergea cu prăjiturile şi cu buna mea dispoziţie. „Cum vă merg cercetările?" l-am întrebat pe Voss. El râse. „încă n-am găsit un vorbitor de ubăş, însă am făcut progrese considerabile în kabardă. Ce aştept eu cu nerăbdare este să fie cucerit Ordjonikidze." „De ce? „A, păi v-am explicat doar că limbile caucaziene sunt subspecialitatea mea. Ceea ce mă interesează într-adevăr sunt limbile zise indo-germanice, şi mai cu seamă limbile de origine iraniană. Or, oseta este o limbă iraniană deosebit de fascinantă." „în ce sens?" „Vedeţi situaţia geografică a Osetiei: în timp ce toţi ceilalţi vorbitori necaucazieni ocupă împrejurimile sau dealurile din jurul munţilor Caucaz, ei taie masivul în două, exact la nivelul celei mai accesibile trecători, cea de la Darial, unde ruşii şi-au construit *Voenaia doroga* de la Tbilisi la Ordjonikidze, fostul Vladikavkaz. Deşi aceşti oameni au adoptat îmbrăcămintea şi costumele vecinilor lor munteni, este evident o mişcare invadatoare târzie. Avem temeiuri să credem că oseţii sau osii descind din alani, prin urmare din sciţi. Dacă este exact, atunci limba lor ar constitui o urmă arheologică vie a limbii scite. Mai este ceva: Dumezil a editat în 1930 o culegere de legende osete vorbind despre un popor fabulos, semidivin, pe care îl numesc narţi. Or, în felul acesta Dumezil postulează şi o conexiune între aceste legende şi religia scită, aşa cum este prezentată de Herodot. Cercetătorii ruşi lucrează la acest subiect de la sfârşitul secolului trecut. Biblioteca şi institutele din Ordjonikidze trebuie să fie pline-ochi de materiale extraordinare, inaccesibile în Europa. Sper doar să nu ardă totul pe durata asaltului." „Dacă v-am înţeles bine, aceşti oseţi

ar fi un *Urvolk,* unul dintre popoarele ariene originare." „Originar este un cuvânt folosit prea des, şi cum trebuie, şi cum nu trebuie. Să zicem că limba lor are un caracter arhaic foarte interesant din punctul de vedere al ştiinţei." „Ce vreţi să spuneţi cu privire la noţiunea de originar?" Voss ridică din umeri. „Originar e mai degrabă o fantasmă, o pretenţie psihologică sau politică, decât un concept ştiinţific. Uitaţi-vă la germană, spre exemplu: timp de secole, chiar înainte de Martin Luther, s-a pretins că este o limbă originară sub pretext că nu a recurs la radicali de origine străină, spre deosebire de limbile latine, cu care era comparată. Unii teologi, în delirul lor, au mers până la a pretinde că germana ar fi fost limba lui Adam şi a Evei şi că ebraica ar fi derivat din ea mai târziu. Însă este o pretenţie complet iluzorie, întrucât, chiar dacă radicalii sunt «autohtoni» – în fapt, toţi derivaţi direct din limbile nomade indo-europene –, gramatica noastră este complet structurată de latină. Imaginarul nostru cultural, totuşi, a fost foarte puternic marcat de aceste idei, de această particularitate pe care o are germana în raport cu celelalte limbi europene, aceea de a-şi autogenera vocabularul. Se ştie că orice copil german de opt ani cunoaşte toţi radicalii limbii noastre şi poate descompune şi înţelege orice cuvânt, chiar şi pe cele mai savante, ceea ce nu este cazul pentru un copil francez, spre exemplu, căruia îi va trebui mult timp să înţeleagă cuvintele «dificile» derivate din greacă sau din latină. Asta ne face să mergem departe în ideea că ne formăm din noi înşine: *Deutschland* este singura ţară din Europa care nu se desemnează geografic, care nu poartă numele unui loc sau al unui popor, precum anglii sau francii, ci este ţara unui «popor în sine»; *deutsch* este o formă adjectivală a vechiului cuvânt german *Tuits,* «popor». Tocmai de aceea niciunul dintre vecinii noştri nu ne numesc în acelaşi fel: *Allemands, Germans, Duits, Tedeschi* în italiană care derivă tot din *Tuits,* sau *Nemţi* aici, în Rusia, ceea ce înseamnă tocmai «Muţii», cei care nu ştiu să vorbească, la fel ca *Barbaros* în greacă. Iar întreaga noastră ideologie rasială şi *volkisch* actuală, într-un fel, este ridicată pe aceste foarte vechi pretenţii germane. Care, adaug

eu, nu sunt singurele: Goropius Becanus, un autor flamand, susţinea în 1569 acelaşi lucru cu privire la neerlandeză, pe care o compara cu ceea ce el numea *limbile originare ale Caucazului, vaginul popoarelor. „* Râse voios. Aş fi dorit să continuăm discuţia, în special cu privire la teoriile rasiale, dar el se ridică. „Trebuie să plec. Doriţi să luaţi cina cu Oberländer, dacă este liber?" „Cu plăcere." „Ne revedem la cazinou? Pe la opt?" Coborî în grabă scările. M-am aşezat la loc şi i-am contemplat pe bătrânii care jucau şah. Toamna îşi făcea tot mai simţită prezenţa. Soarele apunea deja dincolo de Maşuk, colorând creasta în roz şi făcând ca, mai jos, pe bulevard, să apară reflexe portocalii prin arbori, până pe geamurile şi tencuiala faţadelor.

Pe la ora şapte şi jumătate am coborât la cazinou. Voss încă nu ajunsese şi am comandat un coniac, cu care m-am dus intr-un separeu mai retras. Câteva minute mai târziu intră Kem, cercetă sala şi se îndreptă spre mine. „Herr HauptsturmFührer! Vă căutam. Îşi scoase chipiul şi se aşeză privind în jur. Părea stingherit, nervos. Herr HauptsturmFührer, voiam să vă împărtăşesc ceva, un lucru care cred că vă priveşte." „Ce anume?" El ezită. „Se… Sunteţi adesea în compania acelui Leutnant din Wehrmacht. Asta… cum să spun? Dă loc la vorbe." „Ce fel de vorbe?" „Vorbe… să zicem periculoase. Genul de zvonuri care duc direct în lagărul de concentrare." „înţeleg. Am rămas neclintit, ca o stană de piatră: Iar acest gen de vorbe ar fi cumva propagat de un anumit gen de persoane?" El se făcu palid la faţă. „Nu vreau să spun mai mult. Găsesc că este josnic, ruşinos. Voiam doar să vă previn, ca să puteţi… să puteţi face în aşa fel ca lucrurile să nu meargă prea departe." M-am ridicat şi i-am întins mâna. „Mulţumesc pentru informaţie, Obersturmfuhrer. Însă pe cei care, cu laşitate, fac să circule astfel de vorbe sordide, în loc să se adreseze cuiva direct, îi dispreţuiesc şi îi ignor." El îmi strânse mâna. „Vă înţeleg întru totul reacţia. Dar fiţi totuşi atent." M-am reaşezat, cuprins de furie: iată ce joc voiau să facă! în plus, se înşelau complet. Am spus-o deja: nu mă leg niciodată de amanţii mei; prietenia este cu totul altceva. Pe

lumea aceasta iubeam o singură persoană, şi chiar dacă nu o vedeam niciodată, îmi era destul. Un astfel de lucru, otrepele mărginite ca Turek şi amicii săi nu ar putea niciodată pricepe. Am hotărât să mă răzbun. Încă nu ştiam cum, dar avea să vină momentul. Kem era un om cinstit, făcuse bine că mă avertizase; asta avea să-mi dea timp să reflectez.

Voss sosi la puţin timp după aceea, însoţit de Oberländer. Încă mai eram cufundat în gândurile mele. „Bună seara, profesore, am zis eu strângându-i mâna lui Oberländer. A trecut ceva timp." „Da, da, s-au petrecut destule lucruri de la Lemberg. Dar tânărul ofiţer care vă însoţea, ce s-a întâmplat cu el?" „Hauptsturmfuhrerul Hauser? Trebuie să fie tot cu grupa C. Nu mai am veşti de mult." I-am urmat în restaurant şi l-am lăsat pe Voss să comande. Ni se aduse vin de Kakhetia. Oberländer părea obosit. „Am auzit spunân- du-se că sunteţi la comanda unei noi unităţi speciale?" am întrebat eu. „Da, Kommandoul «Bergmann». Toţi oamenii mei sunt munteni caucazieni." „De ce naţionalitate?" întrebă Voss plin de curiozitate. „O, sunt de tot neamul. Karaciai şi circasieni, desigur, dar sunt şi inguşi, avari, lak pe care i-am recrutat din Stalag. Am chiar un svan." „Magnific! Mi-ar plăcea să vorbesc cu el." „în cazul acesta, va trebui să mergeţi la Mozdok. Sunt angajaţi acolo în operaţiuni antipartizani." „Nu cumva aveţi şi ubăş?" l-am întrebat eu, maliţios. Voss izbucni în râs. „Ubăş? Nu, nu cred. Ce-i asta?" Voss încerca să-şi stăpânească râsul, iar Oberländer se uita la el, perplex. M-am forţat să fiu serios şi am răspuns: „Este o marotă a dr. Voss. Crede că Wehrmachtul ar trebui să ducă o politică proubăş, pentru a restabili balanţa naturală a puterii între popoarele din Caucaz." Lui Voss, care încerca să bea vin, fu cât pe ce să-i sară totul din gură. Şi eu mă abţineam cu greu. Oberländer tot nu înţelegea şi începea să se enerveze. „Nu înţeleg despre ce vorbiţi", făcu el sec. Am încercat o explicaţie: „Este un popor caucazian deportat de ruşi. În Turcia. Odinioară, dominau o întreagă parte a acestei regiuni." „Erau musulmani?" „Da, desigur." „în acest caz, o susţinere a acestor ubăşi ar intra în cadrul *Ostpolitik* promovate de noi." Voss, roşu la faţă, se

ridică, mormăi o scuză şi o zbughi spre toaletă. Oberländer era uimit. „Ce l-a apucat?" M-am bătut pe burtă. „A, înţeleg. Este frecvent pe aici. Ce ziceam?" „Politica noastră promusulmană." „Da. Bineînţeles că este o politică germană tradiţională. Ceea ce vrem noi să îndeplinim aici nu este de fapt decât o continuare a politicii panislamice a lui Ludendorff. Respectând realizările culturale şi sociale ale islamului, ne facem aliaţi folositori. În plus, menajăm astfel Turcia, care rămâne totuşi importantă, mai ales dacă vrem să ocolim Caucazul pentru a-i lua dintr-o parte pe englezi în Siria şi în Egipt." Voss se întorcea, părea calm. „Dacă vă înţeleg bine, am zis eu, ideea ar fi să unim popoarele din Caucaz şi îndeosebi popoarele turcofone într-o uriaşă mişcare islamică antibolşevică." „Este o opţiune, dar încă nu este acceptată în forurile superioare. Unii sunt îngrijoraţi de o posibilă renaştere panturaniană care ar putea da prea mare putere Turciei, la nivel regional, şi ar putea impieta asupra cuceririlor noastre. Ministrul Rosenberg înclină către o axă Berlin-Tbilisi. Dar aceasta este influenţa lui Nicuradze." „Dar dumneavoastră, ce credeţi?" „în prezent scriu un articol despre Germania şi Caucaz. Probabil că ştiţi că după ce «Nachtigall» s-a dizolvat, am lucrat ca Abwehroffizier pe lângă Reichskommissarul Koch, care îmi este un vechi prieten din Konigsberg. Însă el aproape că nu se află niciodată în Ucraina, iar subordonaţii săi, în special Dargel, au dus o politică iresponsabilă. De aceea, am plecat. În articolul meu încerc să demonstrez că în teritoriile cucerite avem nevoie de cooperarea populaţiilor locale pentru a evita pierderi prea grele pe durata invaziei şi a ocupaţiei. O politică promusulmană sau proturaniană ar trebui să intre în acest cadru. Bineînţeles, o putere şi numai una trebuie să aibă ultimul cuvânt." „Eu credeam că unul dintre obiectivele înaintării noastre în Caucaz este acela de a convinge Turcia să intre în război alături de noi." „Desigur. Iar dacă ajungem până în Irak sau în Iran, o va face cu siguranţă. Saracoglu este un tip prudent, dar nu ar vrea să lase să treacă această oportunitate de a recuceri foste teritorii otomane." „Dar acest

lucru nu ar impieta asupra *Grossraum?”* am întrebat eu. „Absolut deloc. Noi vizăm un Imperiu continental şi nu avem nici interesul, nici mijloacele de a ne pune în cârcă posesiuni îndepărtate. Vom păstra, evident, regiunile producătoare de petrol din Golful Persic, însă vom putea da Turciei tot restul Orientului Apropiat britanic.” „Şi ce ar face, în schimb, Turcia pentru noi?” întrebă Voss. „Ar putea să ne fie utilă. Din punct de vedere strategic, ea deţine o poziţie-cheie. Poate asigura baze navale şi terestre care ne-ar permite să sfârşim cu prezenţa britanică în Orientul Mijlociu. Ea ar putea furniza de asemenea trupe pentru frontul antibolşevic.” „Da, am zis eu, ar putea să ne trimită un regiment ubăş, spre exemplu.” Pe Voss îl apucă un hohot de râs nestăpânit. Oberländer se supără. „Dar, în definitiv, ce-i cu poveştile astea despre ubăş? Nu înţeleg.” „V-am spus, este o obsesie a dr. Voss. Este disperat fiindcă scrie raport după raport însă nimeni la comandament nu vrea să creadă în importanţa strategică a acestor ubăş. Nu au ochi decât pentru karaciai, kabarzi şi balka- ri.” „Păi, atunci de ce râde? „Da. Doktor Voss, de ce râdeţi? l-am întrebat foarte serios. Cred că este pe fond nervos, i-am zis lui Oberländer. Doktor Voss, poftim vin.” Voss bău un pic şi încercă să se stăpânească. „Eu, zise Oberländer, nu cunosc destul această problemă ca să judec.” Se întoarse spre Voss: „Dacă aveţi rapoarte despre ubăş, aş fi încântat să le citesc.” Voss dădu agitat din cap. „Doktor Aue, spuse, v-aş fi recunoscător dacă aţi schimba subiectul.” „Cum doriţi. Oricum, vine mâncarea.” Am fost serviţi. Oberländer părea scos din sărite; Voss era foarte roşu la faţă. Pentru a relansa discuţia, l-am întrebat pe Oberländer: *„Bergmănner*-ii pe care îi aveţi sunt eficace în lupta contra partizanilor?” „în munţi sunt redutabili. Unii ne aduc capete sau urechi în fiecare zi. La câmpie nu sunt mai buni decât ai noştri. Au incendiat mai multe sate din jurul Mozdokului. Încerc să le explic că a face acest lucru sistematic reprezintă o idee proastă, dar parcă este ceva atavic. Şi am avut şi probleme de disciplină destul de serioase. Mai ales dezertări. Se pare că unii dintre ei nu s-au înrolat decât pentru a se întoarce acasă. De când suntem în

Caucaz, fug tot timpul. Însă i-am împuşcat în faţa celorlalţi pe cei prinşi. Cred că asta i-a mai liniştit puţin. Şi apoi, am mulţi ceceni şi daghestanezi care, la ei acasă, se află în mâinile bolşevicilor. Apropo, aţi auzit de o revoltă în Cecenia? în munţi." „Se aude câte ceva, am răspuns eu. O unitate specială ataşată la Einsatzgruppe va încerca să paraşuteze agenţi pentru a lua contact cu rebelii.41 „A, e foarte interesant, rosti Oberländer. Se pare că există lupte şi că represiunea este cumplită. Asta ar putea crea posibilităţi pentru forţele noastre. Cum aş putea afla mai multe?" „Vă sfătuiesc să vă adresaţi Oberfuhrerului Bierkamp, la Voroşilovsk." „Foarte bine. Dar aici? Aveţi multe probleme cu partizanii?" „Nu prea multe. Există o unitate pe lângă Kislovodsk. Detaşamentul «Lermontov». E cam la modă, pe aici, de a numi totul Lermontov." Voss râdea, însă acum era normal. „Sunt activi?" „Nu prea. Nu se depărtează de munţi; le e frică să coboare. Se ocupă mai ales cu informarea Armatei Roşii. Spre exemplu, trimit copii pentru a număra motocicletele şi camioanele din faţa Feldkommandanturii." Isprăveam cu toţii de mâncat. Oberländer vorbea tot despre *Ostopolitik* a noii administraţii militare: „Generalul Kostring este o foarte bună alegere. Cred că prin el experienţa are şanse de reuşită", „îl cunoaşteţi pe dr. Brăutigam?" l-am întrebat. „Fferr Brăutigam? Desigur. Schimbăm adeseori idei. Este un om foarte motivat, foarte inteligent." Oberländer îşi termină cafeaua şi se scuză. Ne salutarăm, iar Voss îl conduse. L-am aşteptat să se întoarcă, fumând o ţigară. „Aţi fost odios", îmi zise, aşezându-se. „Dar de ce?" „Ştiţi foarte bine. Am ridicat din umeri. Nu era ceva prea răutăcios." „Probabil că Oberländer a crezut că ne băteam joc de el." „Păi chiar ne băteam joc de el. Numai că nu va îndrăzni niciodată să o mărturisească. Îi ştiţi la fel de bine ca şi mine pe profesori. Dacă îşi recunosc ignoranţa în chestiunea ubăş, asta ar putea să dăuneze reputaţiei de «Lawrence al Caucazului»." Am ieşit din cazinou. Cădea o ploaie măruntă şi uşoară. „Gata, am zis ca şi cum mi-aş fi spus-o mie însumi. E toamnă." Un cal legat în faţa Feldkommandanturii necheză şi fomăi. Santinelele îşi

îmbrăcaseră mantalele impermeabile. Pe strada Karl Marx, apa curgea în pârâiaşe de-a lungul pantei. Ploaia se înteţea. Ne despărţirăm în dreptul dormitoarelor, urându-ne noapte bună. Ajuns în cameră, am deschis uşa vitrată şi am rămas o bună bucată de vreme ascultând apa căzând peste frunzele copacilor, pe dalele balconului, pe acoperişul de tablă, pe iarbă, pe pământul ud.

Plouă trei zile la rând. Sanatoriile se umpleau de răniţi aduşi de la Malgobek şi de la Sagapos, unde noua noastră ofensivă asupra oraşului Groznîi îşi rupea definitiv şira spinării de o rezistenţă încrâncenată. Korsemann veni să împartă medalii voluntarilor finlandezi de la „Wiking", nişte băieţi frumoşi cu un aer cam rătăcit, decimaţi de focuri încrucişate în valea Juruk, lângă Nijni Kurp. Noua administraţie militară a Caucazului se instaura. La începutul lui octombrie, prin decretul Generalquartier- meisterului Wagner, şase raioane căzăceşti, cu 160 000 de locuitori, primiră noul statut de „autoguvernare11. Urma să se anunţe oficial autonomia zonei Karaciai în cadrul unei mari festivităţi la Kislovodsk. Împreună cu alţi principali ofiţeri SS din regiune, am fost din nou convocat la Voroşilovsk de către Korsemann şi Bierkamp. Korsemann era îngrijorat cu privire la limitarea puterilor poliţieneşti SS în districtele autoguvernate, însă dorea să continue o politică susţinută de cooperare cu Wehrmachtul. Bierkamp se arăta furios. Îi trata pe *Ostpolitiker*-i drept *ţarişti* şi *baroni baltici.* „Această faimoasă *Ostpolitik* nu este altceva decât reînvierea spiritului de la Tauroggen", clama el. În particular, Leetsch mă făcu să pricep prin vorbe cu subînţeles că Bierkamp îşi făcea sânge rău din cauza cifrelor de la execuţiile Kommandourilor, care nu mai depăşeau câteva zeci pe săptămână. Evreii din regiunile ocupate fuseseră aproape toţi lichidaţi, cu excepţia câtorva meseriaşi reţinuţi de Wehrmacht pentru a servi drept cizmari şi croitori, iar partizani şi comunişti se capturau în număr mic. Cât despre minorităţile naţionale şi cazaci, populaţie majoritară, acum erau aproape de neatins. Am considerat această stare de spirit drept una foarte mărginită din partea

lui Bierkamp, dar îl puteam înţelege: la Berlin, eficacitatea Einsatzgruppen era judecată după cifre, iar o scădere a activităţii putea fi interpretată drept o lipsă de implicare din partea Kommandantului. Totuşi, grupul nu era inactiv. La Elista, la marginea stepei calmuce, se forma un Sk „Astrahan11 în vederea ocupării oraşului; în regiunea Krasnodar, după ce îndeplinise toate celelalte sarcini prioritare, Sk 10a lichida azilurile de debili, hidrocefali şi degeneraţi, folosindu-se mai ales de un camion cu gaze. La Maikop, Armata a 17-a îşi relansa ofensiva spre Tuapse, iar Sk"trebuia să contribuie la reprimarea unei gherile din munţi, pe un teren foarte accidentat, făcut şi mai dificil de ploaia persistentă. Pe 10 octombrie, mi-am serbat aniversarea la restaurant cu Voss, fără însă a-i spune despre ce este vorba. A doua zi, amândoi însoţeam o bună parte din AOK la Kislovodsk pentru a sărbători Uraza Bairam, încheierea postului din luna Ramadanului. Fu un fel de triumf. Pe o câmpie întinsă din afara oraşului, imamul karaciai, un bătrân cu chipul brăzdat de riduri şi cu glas puternic şi limpede, conducea o lungă rugăciune colectivă. Dinaintea colinelor nu prea îndepărtate, sute de caschete, chipiuri, pălării, căciuli de blană, în rânduri strânse, se aplecau şi se ridicau în ritmul tânguirii sale. Apoi, pe o estradă decorată cu drapele germane şi musulmane, Kostring şi Brăutigam, cu vocile amplificate de un difuzor de la PK, proclamară stabilirea Districtului Autonom Karaciai. Fiecare frază era punctată de urale şi de focuri de armă. Voss, cu mâinile la spate, traducea discursul lui Brăutigam. Kostring îl citi direct în rusă pe al său, şi se văzu mai apoi aruncat în aer de mai multe ori de către tineri entuziaşti. Brăutigam îl prezentase pe cadiul Bairamukov, un ţăran antisovietic, drept şef al districtului. Bătrânul, îmbrăcat într-o *cerkeska* şi un *bechmet,* purtând pe cap o enormă *papaha* de oaie albă, mulţumi în mod solemn Germaniei pentru faptul de a-i fi eliberat pe karaciai de jugul rusesc. Un tânăr aduse în faţa estradei un superb cal alb de Kabardia, cu spinarea acoperită de un sumak daghestanez în culori calde. Calul fomăi, bătrânul spuse că era un dar din partea poporului

karaciai făcut conducătorului germanilor, Adolf Hitler. Kostring îi mulţumi şi îl asigură că îi va fi trimis Fuhrerului, la Viniţa, în Ucraina. Atunci câţiva tineri munteni în costum tradiţional îi purtară pe Kostring şi pe Brăutigam pe umeri în uralele bărbaţilor, în strigătele femeilor şi în salvele repetate ale puştilor. Voss, roşu de plăcere, privea totul cu încântare. Am urmat mulţimea. Undeva pe câmp o armată mică de femei încărcau nişte mese lungi ferite de vânt cu tot felul de mâncăruri. Cantităţi incredibile de came de oaie, servite cu o zeamă, fierbeau la foc mic în mari ceaune de fontă. Mai era şi came de pasăre, usturoi sălbatic, caviar şi *manti,* un fel de ravioli caucazieni. Femeile karaciai, unele foarte frumoase şi zâmbitoare, puneau în faţa mesenilor noi şi noi feluri de mâncare. Băieţandrii stăteau grămadă într-o parte, vorbind în şoaptă supăraţi, în timp ce maturii, aşezaţi la masă, mâncau. Kostring şi Brăutigam stăteau sub un acoperământ cu cei bătrâni, în faţa calului de Kabardia pe care se pare că îl uitaseră şi care, târându-şi funia, mirosea mâncărurile în râsetele spectatorilor. Câţiva lăutari munteni intonau lungi balade acompaniaţi de instrumente cu coarde care scoteau sunete destul de ascuţite; mai târziu li se alăturară dubaşi, iar muzica se înteţi, îndrăcită. Se formă un cerc mare, iar tinerii, conduşi de un staroste de ceremonii, dansară *lesghinka,* nobili, splendizi, bărbăteşti, apoi alte dansuri cu cuţite, de o virtuozitate stupefiantă. Nu se servea alcool, însă majoritatea mesenilor germani, încălziţi de cărnuri şi de dansuri, erau ca şi beţi, stacojii, transpirând, surescitaţi. Privitorii salutau mişcările de dans cele mai reuşite prin împuşcături, fapt care ducea excitarea la paroxism. Inima îmi bătea să-mi spargă pieptul. Împreună cu Voss, izbeam din picioare şi din mâini, strigam ca un nebun în cercul spectatorilor. La căderea nopţii fură aduse torţe, sărbătoarea continuând. Când cineva se simţea prea obosit, se întorcea la masă pentru a bea ceai şi a mânca un pic. „Cei de la *Ostpolitik* au reuşit! i-am strigat lui Voss. Ceea ce vedem ar convinge pe oricine.”

însă veştile de pe front nu erau bune. La Stalingrad, în ciuda buletinelor militare ce anunţau zilnic o străpungere

decisivă, Armata a 6-a, în opinia Abwehrului, se împotmolise complet în centrul oraşului. Ofiţerii care se întorceau de la Viniţa afirmau că la Marele Cartier General domnea o atmosferă deplorabilă, şi că Führerul aproape că nu le mai vorbea generalilor Keitel şi Jodl, pe care nu-i mai primea la masă. Prin cercurile militare umblau zvonuri sinistre, pe care Voss mi le împărtăşea uneori: Führerul era la capătul nervilor, avea câteodată crize de nebunie şi lua decizii contradictorii, incoerente. Generalii începeau să-şi piardă încrederea în el. Cu siguranţă că se exagera, însă mie mi se părea neliniştitor ca asemenea rumori să se răspândească în armată, şi raportam la capitolul *Moralul Wehrmachtului.* Hohenegg se întorsese, însă îşi ţinea conferinţa la Kislovodsk, iar eu încă nu-l văzusem. După câteva zile îmi trimise un bilet, invitându-mă la cină. Voss plecase la Corpul III blindate de la Prohladnî. Von Kleist pregătea o nouă ofensivă în direcţia Nalcik şi Ordjonikidze, iar el voia să o urmeze îndeaproape pentru a proteja bibliotecile şi institutele.

În aceeaşi dimineaţă, Leutnant Reuter, un adjunct al lui von Gilsa, trecu pe la biroul meu. „Avem un caz curios pe care ar trebui să-l vedeţi. Un bătrân care s-a prezentat singur. Povesteşte lucruri ciudate şi zice că este evreu. Oberstul a propus să-l interogaţi." „Dacă este evreu, ar trebui să-l trimiteţi la Kommando." „Probabil. Dar nu doriţi să-l vedeţi? Vă asigur că este uimitor." O ordonanţă îmi aduse omul. Era un bătrân înalt, cu o barbă albă lungă. Se vedea că încă mai este în putere. Purta o *cerkeska* neagră, botine din piele moale cu galoşi de ţăran caucazian şi o frumoasă tichie brodată cu violet, albastru şi aur. I-am făcut semn să ia loc şi, puţin cam nemulţumit, am întrebat ordonanţa: „Presupun că nu vorbeşte decât rusa. Unde este *Dolmetscher?"* Bătrânul mă privi cu ochi pătrunzători şi îmi zise într-o greacă clasică bizar accentuată, dar comprehensibilă: „Tu eşti un om educat, bag de seamă. Tu trebuie să ştii greaca." Surprins, am dat liber ordonanţei şi i-am răspuns: „Da, ştiu greceşte. Dar cum se face că vorbeşti limba asta?" El nu dădu importanţă întrebării. „Numele meu este Nahum ben Ibrahim, din Magaramkend, *gubematoria*

Derbent. Pentru ruşi, am luat numele de Şamiliev, în cinstea marelui Şamil alături de care a luptat tatăl meu. Dar care-i numele tău?" „Mă numesc Maximilien. Vin din Germania." „Şi cine era tatăl tău?" Am zâmbit. „Pentru ce te interesează, bătrâne?" „Cum vrei tu să ştiu cui mă adresez, dacă nu-i cunosc tatăl?" Greaca sa, înţelegeam acum, avea turnuri absolut neobişnuite, însă reuşeam să-l înţeleg. I-am spus numele tatălui meu, iar el păru satisfăcut. Apoi i-am zis: „Dacă tatăl tău s-a bătut împreună cu Şamil, trebuie să fii foarte bătrân." „Tatăl meu a murit glorios la Dargo după ce a ucis zeci de ruşi. Era un om foarte religios, iar Şamil îi respecta credinţa. El spunea că noi, *Dagh-Şufuti,* credem în Dumnezeu mai adânc decât musulmanii. Îmi amintesc de ziua când a spus-o în faţa *murizilor* săi, la moscheea din Vedeno." „Imposibil! Nu ai avut cum să-l cunoşti pe Şamil. Arată-mi paşaportul." El îmi întinse un document pe care l-am frunzărit repede. „Uite, aici scrie că te-ai născut în 1866. La data aceea, Şamil era deja în mâinile ruşilor la Kaluga." El îmi luă liniştit paşaportul din mână şi îl puse într-un buzunar din interiorul hainei. Ochii păreau că-i sclipesc de umor şi maliţie. „Cum vrei tu ca un amărât de *cinovnic* – folosi termenul rusesc – din Derbent, care nu a terminat nici măcar şcoala primară, să ştie când m-am născut eu? El a socotit şaptezeci de ani de la data când a făcut hârtia, fără să mă întrebe ceva. Dar eu sunt mult mai bătrân. M-am născut înainte ca Şamil să răscoale triburile. Eram deja bărbat când a murit tata la Dargo, ucis de câinii de ruşi. I-aş fi luat locul lângă Şamil, dar studiam deja *Legea,* iar Şamil mi-a spus că avea destui războinici, însă avea nevoie şi de învăţaţi." Nu ştiam ce să cred. Absolut deloc. Părea convins de spusele sale, dar era extraordinar: însemna să fi avut cel puţin o sută douăzeci de ani. „Şi greaca? l-am întrebat eu din nou. Unde ai învăţat-o?" „Tinere ofiţer, Daghestanul nu-i Rusia. Înainte ca ruşii să-i ucidă fără milă, cei mai învăţaţi oameni din lume trăiau în Daghestan, musulmani şi evrei. Veneau oameni din Arabia, din Turkestan şi chiar din China ca să-i consulte. Iar *Dagh-Şufiiti* nu sunt păduchioşii de evrei din Rusia. Limba mamei mele este farsi, şi toată lumea

vorbeşte turca. Am învăţat rusa pentru a face comerţ, căci, aşa cum zicea Rabbi Eliezer, gândul lui Dumnezeu nu umple burta. Araba am studiat-o cu imamii medreseh din Daghestan, iar greaca, la fel ca şi ebraica, din cărţi. Nu am învăţat niciodată limba aceea a evreilor din Polonia, care nu-i decât germană, o limbă de *nemţi. „* „Deci, eşti cu adevărat un om învăţat.” „Nu-ţi râde de mine, *meira- kion.* I-am citit şi eu, pe Platon şi pe Aristotel ai voştri. Dar i-am citit cu Moise de Leon, ceea e o mare diferenţă.” De o bucată de vreme mă uitam atent la barba sa, tăiată drept, şi mai ales la buza sa superioară rasă. Mă intriga un lucru. Sub nas, buza îi era netedă, fără adâncitura obişnuită din centru. „Cum se face că buza îţi este astfel? Niciodată nu am văzut aşa ceva.” El îşi frecă buza. „Asta? Când m-am născut, îngerul nu mi-a pecetluit buzele. În felul ăsta, îmi aduc aminte de tot ce s-a petrecut înainte.” „Nu înţeleg. „Totuşi eşti un om învăţat. Toate acestea sunt scrise în Cartea creaţiei pentru copii a Micilor Midraşimi. La început părinţii omului se acuplau. Asta dă naştere la o picătură în care Dumnezeu introduce duhul omului. Apoi îngerul călăuzeşte picătura dimineaţa în Paradis, iar seara, în Infern, apoi îi arată unde va trăi pe pământ şi unde va fi înmormântată atunci când Dumnezeu va chema la el duhul pe care l-a pus în ea. Apoi, sunt scrise următoarele. Scuză-mă dacă nu recit bine, însă trebuie să traduc din ebraică, pe care tu nu o ştii: *însă îngerul aduce întotdeauna picătura în trupul mamei sale, iar sfântul, fie slăvit, închide în urma-i porţile şi trage zăvoarele. Iar sfântul, fie slăvit, îi zice: Vei merge până acolo, nu mai departe. Iar copilul rămâne în pântecele mamei timp de nouă luni.* Apoi stă scris: *Copilul mănâncă din toate cele ce mănâncă mama sa, bea din tot ce bea mama sa şi nu elimină murdărie, căci dacă ar face-o, mama sa ar muri.* Apoi este scris: *Iar când soseşte clipa venirii sale pe lume, îngerul se înfăţişează dinaintea sa şi îi zice: Ieşi, căci a sosit clipa să te arăţi în lume. Iar duhul copilului răspunde: Am spus deja înaintea celui care a fost acolo că sunt mulţumit în lumea în care am trăit. Iar îngerul îi răspunde: Lumea în care te aduc este frumoasă. Iar apoi: Fără voia ta, ai fost rostuit în trupul mamei tale, şi fără voia ta,*

te-ai născut ca să vii pe lume. Imediat copilul începe să plângă. Dar de ce plânge? Din cauza lumii în care trăise şi pe care este obligat să o părăsească. Şi de îndată ce a ieşit, îngerul îl loveşte peste nas şi stinge lumina de deasupra capului său, face să iasă copilul fără voia sa, iar copilul uită tot ce a văzut. Şi imediat ce iese, începe să plângă. Această lovitură peste nas despre care vorbeşte cartea este următoarea: îngerul pecetluieşte buzele copilului, iar această pecete lasă o urmă. Însă copilul nu uită imediat. Când fiul meu avea trei ani, cu mult timp în urmă, l-am surprins noaptea lângă leagănul surorii sale mai mici: «Vorbeşte-mi de Dumnezeu, îi zicea el. Încep să uit». De aceea omul trebuie să afle din nou totul despre Dumnezeu prin studiu, şi de aceea oamenii devin răi şi se ucid unii pe alţii. Însă pe mine îngerul m-a făcut să ies fără a-mi pecetlui buzele, după cum vezi, şi îmi amintesc totul." „Atunci, îţi aduci aminte locul unde vei fi înmormântat? 14 l-am întrebat eu. Zâmbi larg. „Tocmai de aceea am venit să te văd." „E departe de aici?" „Nu. Pot să-ţi arăt, dacă vrei." M-am ridicat şi mi-am pus chipiul. „Să mergem."

Ieşind, i-am cerut lui Reuter să-mi dea un Feldgendarm. Acesta mă trimise la şeful companiei, care desemnă un Rottwachtmeister: „Hanning! îl însoţeşti pe Hauptsturmfuhrer şi faci ce-ţi spune". Hanning îşi luă casca şi îşi puse puşca pe umăr. Se apropia de patruzeci de ani. Semiluna mare din metal sălta pe pieptul său îngust. „Ne-ar trebui şi o lopată, am adăugat eu. Afară, m-am întors spre bătrân: Pe unde?"El ridică degetul înspre Maşuk, al cărui vârf, acoperit de câţiva nori, părea să scoată fum: „Pe acolo". Urmat de Hanning, am urcat străzile până la ultima, cea care înconjoară muntele. Aici, bătrânul arătă spre dreapta, în direcţia Proval. Drumul era mărginit de pini, iar într-un loc un drumeag se strecura printre arbori. „Pe aici, zise bătrânul." „Eşti sigur că nu ai fost niciodată prin locurile astea?"l-am întrebat. El ridică din umeri. Drumul urca şerpuind, iar coasta era abruptă. Bătrânul mergea în faţă, cu pas uşor şi sigur; în spate, cu lopata pe umeri, Hanning sufla ca un bou. Când am ieşit dintre arbori, am văzut că vântul alungase norii de pe culme. Puţin mai

departe, m-am întors. Caucazul bara orizontul. În cursul nopţii plouase, iar ploaia măturase pâcla omniprezentă a verii, dezvelind munţii limpezi, maiestuoşi. „Nu mai visa”, îmi zise bătrânul. Porniräm din nou la dram. Ne căţărarăm cam o jumătate de oră. Inima mă lăsa, rămăsesem fără răsuflare; Hanning la fel; dar bătrânul părea la fel de proaspăt ca un copac tânăr. Într-un târziu, am ajuns la un fel de terasă plină de iarbă, cam la o sută de metri de vârf. Bătrânul înaintă şi contemplă priveliştea. Era prima dată când vedeam realmente Caucazul. Suveran, lanţul se desfăşura ca un imens zid înclinat, până în străfundurile orizontului, încât puteai să crezi că dacă ai scruta atent ai vedea ultimii munţi scufundându-se, la stânga, în Marea Caspică, iar departe spre dreapta în Marea Neagră. Coastele erau albastre, cu creste colorate în galben pal, alburii. Elbrusul alb, un bol de lapte răsturnat, încorona piscurile; puţin mai departe, Kazbek se înălţa deasupra Osetiei. Erau frumoşi ca un pasaj de Bach. Priveam şi tăceam. Bătrânul întinse mâna spre răsărit. „Acolo, dincolo de Kazbek, e deja Cecenia, iar după, este Daghestanul.” „Dar mormântul tău unde-i?” Examină pajiştea şi făcu vreo doi paşi. „Aici”, zise el în sfârşit bătând cu piciorul în pământ. M-am uitat din nou la munţi. „E un loc frumos pentru îngropăciune, nu crezi?” am zis eu. Bătrânul avea un zâmbet imens, plin de încântare. „Nu-i aşa?” începeam să mă întreb dacă nu cumva îşi bătuse joc de mine. „L-ai văzut într-adevăr?” „Bineînţeles!” zise el indignat. Eu însă aveam impresia că îşi râdea în barbă. „Atunci, sapă”, i-am zis. „Cum asta, sapă? Nu ţi-e ruşine, *meirakiske?* Ştii ce vârstă am? Aş putea fi bunicul bunicului tău! Mai degrabă te-aş blestema, decât să sap.” Am ridicat din umeri şi m-am întors spre Hanning, care aştepta cu lopata. „Hanning, sapă.” „Să sap, Herr Hauptsturmfuhrer? Ce să sap?” „O groapă, Rottwachtmeister. Acolo.” El făcu un semn din cap. „Dar bătrânul? El nu poate săpa?” „Nu. Hai, începe.” Hanning îşi lăsă în iarbă puşca şi casca şi pomi spre locul indicat. Scuipă în mâini şi începu să sape. Bătrânul privea munţii. Am ascultat freamătul vântului, zgomotul stins al oraşului aflat la picioarele noastre, auzeam şi lopata izbind în

pământ, căderea bulgărilor aruncaţi, gâfâitul lui Hanning. M-am uitat la bătrân. Stătea cu faţa spre munţi şi spre soare, murmurând ceva. Am privit iarăşi munţii. Variaţiile delicate şi infinite ale albastrului care colora coastele se puteau citi asemenea unui portativ muzical, ritmat de creste. Hanning, care îşi scosese gulerul cu pafta de la gât şi vestonul, săpa destul de metodic, iar acum groapa ajunsese la nivelul genunchilor. Bătrânul se întoarse spre mine cu un aer vesel. „Merge?" Hanning se oprise din săpat şi răsufla din greu, sprijinit în lopată. „Nu-i de-ajuns, Herr Hauptsturmfuhrer?" întrebă el. Groapa părea acum de lungimea potrivită, dar nu avea decât o jumătate de metru adâncime. M-am întors spre bătrân. „Ţi-e suficient?" „Glumeşti! N-ai să-mi faci mie, Nahum ben Ibrahim, un mormânt de sărac! Nu eşti totuşi un *nepios."* „îmi pare rău, Hanning. Mai trebuie săpat." „Spuneţi-mi, Herr Hauptsturmfuhrer, mă întrebă el înainte de a se apuca din nou de treabă, în ce limbă îi vorbiţi? Nu-i rusă." „Nu, e greacă." „E grec? Credeam că e evreu." „Hai, sapă." Pomi la lucru înjurând. După vreo douăzeci de minute se opri din nou, suflând foarte tare. „Ştiţi, Herr Hauptsturmfuhrer, în mod normal sunt doi pentru a face treaba asta, iar eu nu mai sunt tânăr." „Dă-mi lopata şi ieşi de acolo." Mi-am scos la rândul meu chipiul şi haina şi i-am luat locul lui Hanning în groapă. Săpatul nu reprezenta una dintre abilităţile mele. Mi-au trebuit mai multe minute până mi-am găsit ritmul. Bătrânul se aplecase deasupră-mi: „Nu te pricepi deloc. Se vede că ţi-ai petrecut viaţa printre cărţi. La noi, chiar şi un rabin ştie să ridice o casă. Dar eşti băiat de treabă. Am făcut bine că m-am adresat ţie." Am săpat mai departe. Pământul trebuia aruncat destul de sus acum, iar în bună măsură cădea înapoi în groapă. „E bine aşa?" am întrebat eu după o vreme. „încă un pic. Vreau un mormânt la fel de confortabil ca pântecele mamei mele." „Hanning, am strigat, vino şi mă schimbă!" Groapa era acum la nivelul pieptului şi trebui să mă ajute ca să ies. M-am îmbrăcat şi am prins să fumez în timp ce Hanning reîncepea să sape. Am privit din nou munţii. Nu mă mai săturam uitându-mă. Bătrânul privea şi el. „Ştii, eram

dezamăgit că nu voi fi îngropat în valea mea, lângă Samur, zise. Însă acum înţeleg că îngerul este înţelept. Aici e un loc frumos." „Da", am zis. M-am uitat alături: puşca lui Hanning zăcea în iarbă, lângă cască, părând abandonată. Când capul lui Hanning ajunse la buza gropii, bătrânul se declară mulţumit. L-am ajutat pe Hanning să iasă. „Şi acum?" am întrebat. „Acum trebuie să mă bagi înăuntru. Doar nu crezi că mă va trăsni Dumnezeu!" M-am întors spre Hanning. „Rottwachtmeister, pune-ţi uniforma şi împuşcă-l pe omul acesta." Hanning se înroşi, scuipă şi înjură. „Ce-i?" „Cu tot respectul, Herr Hauptsturmfuhrer, pentru însărcinări speciale trebuie să am un ordin de la superiorul meu." „Leutnant Reuter te-a pus la dispoziţia mea." El şovăi. „Bine. De acord", zise el în cele din urmă. Îşi puse vestonul, gulerul şi casca după ce îşi scuturã pantalonii, apoi înşfacă puşca. Bătrânul se aşezase pe marginea gropii, cu faţa spre munţi, zâmbind întruna. Hanning duse puşca la umăr şi o îndreptă spre ceafa bătrânului. M-am simţit dintr-odată cuprins de spaimă. „Aşteaptă!" Hanning lăsă puşca în jos, iar bătrânul îşi întoarse capul spre mine. „Dar mormântul meu, l-ai văzut?" am întrebat. El zâmbi. „Da." Respiram greu, trebuie să fi fost palid, o teamă teribilă mă cuprindea. „Unde-i?" El continua să zâmbească. „N-am să-ţi spun." „Trage!" am strigat la Hanning. Soldatul ridică puşca şi trase. Bătrânul căzu ca o păpuşă căreia i-ai tăiat sforile. M-am apropiat de groapă şi m-am aplecat. Zăcea în fundul ei ca un sac de cartofi, cu capul întors într-o parte, zâmbind în continuare în barba stropită de sânge. Ochii săi deschişi, îndreptaţi spre peretele de pământ, râdeau la rândul lor. Tremuram. „Astupă! *1 i-am ordonat scurt lui Hanning.

Când am ajuns la poalele Maşukului, l-am trimis pe Hanning la AOK, iar eu m-am dus la Galeria Academică, la băile Puşkin, pe care Wehrmachtul le deschisese parţial pentru convalescenţi. Ajuns acolo, m-am dezbrăcat complet şi mi-am scufundat trupul în apa fierbinte, negricioasă şi sulfuroasă. Am stat aşa o vreme, apoi m-am clătit sub un duş rece. Tratamentul acesta îmi revigoră trupul şi sufletul. Pielea, ca

de marmură, avea pete roşii şi albe, şi mă simţeam treaz, aproape uşor. M-am întors în dormitor şi m-am lungit pe divan timp de o oră cu picioarele încrucişate, cu faţa spre uşa vitrată deschisă. Apoi m-am schimbat şi am coborât la AOK în căutarea unei maşini pe care o comandasem de dimineaţă. Pe drum, am fumat şi am contemplat vulcanii, munţii domoli şi albaştri ai Caucazului. După-amiaza lua sfârşit, era toamnă. La intrarea în Kislovodsk, drumul trecea peste Podkumok. Mai la vale, căruţele ţăranilor traversau râul prin vad. Ultima, cu o scândură pusă deasupra roţilor, era trasă de o cămilă cu păr lung şi cu gât gros. Hohenegg mă aştepta la cazinou. „Păreţi a fi în formă", îmi zise atunci când mă văzu. „Renasc, însă am avut o zi curioasă."„Să-mi povestiţi."Două sticle de vin alb de Palatinat aşteptau lângă masă, în două frapiere. „Mi le-a trimis soţia." „Doctore, sunteţi un om dat dracului!" O deschise pe prima: vinul era rece şi pişcă la limbă, lăsând în urmă mângâierea fructului. „Cum vă merge conferinţa?" l-am întrebat. „Foarte bine. Am trecut în revistă holera, tifosul şi dizenteria, iar acum ajungem la durerosul subiect al degeraturilor." „încă nu-i anotimpul." „Va fi în curând. Dar dumneavoastră?" I-am povestit întâmplarea cu bătrânul *Bergjude.* „Un om înţelept, acest Nahum ben Ibrahim, comentă el, după ce am isprăvit. Putem să-l invidiem." „Aveţi dreptate, fără îndoială." Masa noastră era aşezată lângă un perete despărţitor. Dincolo se afla un separeu de unde ajungeau până la noi râsete şi frânturi de glasuri nedesluşite. Am mai băut un pic de vin. „Vă mărturisesc totuşi că mi-a fost greu să-l înţeleg." „Eu, deloc, afirmă Hohenegg. Vedeţi dumneavoastră, după mine, în faţa acestei vieţi absurde există trei atitudini posibile. Mai întâi atitudinea mulţimii, *hoi polloi,* care refuză pur şi simplu să vadă că viaţa este o glumă. Aceştia nu râd de ea, ci muncesc, adună, mestecă, defechează, se împerechează, se reproduc, îmbătrânesc şi mor ca nişte boi înjugaţi la căruţă, idioţi aşa cum au trăit. Aceasta este marea majoritate. Apoi sunt cei care, asemenea mie, ştiu că viaţa este o glumă şi care au curajul să râdă de ea, în felul taoiştilor sau al evreului dumneavoastră. În fine, mai sunt cei – iar dacă diagnosticul

meu este corect, e cazul dumneavoastră – care ştiu că viaţa este o glumă, dar care suferă din această cauză. Este ca Lermontov al dumneavoastră, pe care în sfârşit l-am citit: *I jâzni takaia pustaia i glupaia şutka,* scrie el." Acum ştiam destulă rusă ca să înţeleg şi să completez: „Ar fi trebuit să adauge: *i grubaia,* «o glumă fără sens, proastă şi murdară»„. „Cu siguranţă că a gândit aşa ceva. Dar ar fi stricat ritmul." „Cei care au această atitudine ştiu totuşi că există un precedent", am zis eu. „Da, dar nu ajuns să şi-o asume." Glasurile de dincolo deveniseră mai clare; o chelneriţă lăsase perdeaua de la cabină dată deoparte, atunci când ieşise. Am recunoscut intonaţiile grosolane aparţinând lui Turek şi amicului său Pfeiffer. „Asemenea femei ar trebui interzise în SS!" răcnea Turek. „Confirm. Ar trebui să se afle într-un lagăr de concentrare, nu într-o uniformă", răspunse Pfeiffer. „Da, se auzi o altă voce, însă e nevoie de dovezi." „I-am văzut, zise Turek. Alaltăieri, în spatele Maşukului. Au părăsit drumul ca să meargă în pădure să-şi facă treburile." „Sunteţi sigur?" „Vă dau cuvântul meu de ofiţer." „L-aţi recunoscut?" „Pe Aue? Era tot atât de aproape de mine cum sunteţi dumneavoastră acum." Oamenii tăcură subit. Turek se întoarse încet. Mă văzu stând în uşa separeului. Faţa-i stacojie se făcu livid㠄. Pfeiffer, la capătul mesei, se îngălbenea. „Este foarte regretabil că vă folosiţi atât de uşor de cuvântul dumneavoastră de ofiţer, Hauptsturmfuhrer, am zis eu clar, cu o voce egală şi neutră. Îi scade din valoare. Totuşi, mai este timp să vă retrageţi cuvintele infame. Vă previn: dacă nu o faceţi, ne vom bate în duel." Turek se ridicase, împingând brutal scaunul. Un tic absurd îi schimonosea gura, dându-i un aer încă mai vlăguit şi mai descumpănit decât de obicei. Căuta privirea lui Pfeiffer. Acesta îl încurajă cu un semn din cap. „Nu am nimic de retras", zise scrâşnind din dinţi. Încă mai ezita în a merge până la capăt. Eram cuprins de o exaltare puternică, vocea îmi rămânea calmă, precisă. „Sunteţi absolut sigur?" Voiam să-l împing, să-l fac să se înflăcăreze şi să nu mai aibă ieşire. „N-am să fiu la fel de uşor de ucis ca un evreu dezarmat, fiţi sigur." Cuvintele mele stârniră rumoare. „Este insultat SS-ul!"

urlă Pfeiffer. Turek era galben precum ceara, mă privea ca un taur furios, fără să spună nimic. „Foarte bine, atunci, am zis. Am să trimit în curând pe cineva la birourile Teilkommandoului.” M-am răsucit pe călcâie şi am ieşit din restaurant. Hohenegg mă ajunse din urmă pe trepte. „Nu-i prea grozav ceea ce aţi făcut acolo. Vi s-a urcat Lermontov la cap.” Am dat din umeri. „Doctore, vă cred un om de onoare. Vreţi să fiţi secundul meu?” Fu rândul lui să ridice din umeri. „Dacă doriţi. Dar este o prostie.14 L-am bătut amical pe umăr. „Nu vă faceţi griji! Totul va fi bine. Dar nu uitaţi vinul, vom avea nevoie.” Mă conduse în camera sa şi dădurăm gata prima sticlă. I-am vorbit puţin despre viaţa mea şi despre prietenia faţă de Voss. „îl apreciez mult. Este un tip uimitor. Însă nu are nimic de-a face cu ceea ce îşi imaginează porcii aceştia.” Apoi l-am trimis la birourile Teilkommandoului şi am început sticla a doua aşteptându-l, fumând şi privind apusul soarelui jucând peste marele parc şi peste versanţii lui Maloe Sedlo. Doctorul se întoarse după o oră. „Vă previn, zise el fără menajamente, pun la cale o măgărie.” „Cum adică?” „Am intrat la Kommando şi i-am auzit urlând. N-am prins începutul conversaţiei, dar l-am auzit pe cel gras spunând: «în felul acesta nu vom risca nimic. Oricum, nu merită altceva». Apoi adversarul dumneavoastră, cel care are o faţă de evreu, da?, a răspuns: «Iar martorul lui?» Celălalt striga: «Treaba lui!» După care am intrat, iar ei au tăcut. După părerea mea, cred că se pregătesc să ne masacreze. Vorbeaţi despre o onoare a SS-ului.” „Nu vă neliniştiţi, doctore. Îmi voi lua măsuri de precauţie. V-aţi pus de acord?” „Da. Îi vom întâlni mâine-seară la ora şase, la ieşirea din Jeleznovodsk, şi vom merge să găsim o *balka* izolată. Moartea celui ucis o vom pune în seama partizanilor care dau târcoale pe acolo.” „Da, banda lui Pustov. E o idee bună. Ce-ar fi să mergem la masă?”

M-am întors la Piatigorsk după ce am mâncat şi am băut fără grijă. Hohenegg, pe timpul cinei, fusese posomorât. Vedeam că nu era de acord cu acţiunea mea şi cu toată povestea aceea. Eu eram ciudat de exaltat. Era ca şi cum o mare greutate mi se luase de pe umeri. Pe Turek urma să-l

dobor cu plăcere, însă trebuia să dejoc capcana pe care voiau să mi-o întindă el şi Pfeiffer. La o oră după întoarcerea mea, cineva îmi bătu la uşă. Era o ordonanţă de la Kommando, care îmi întindea o hârtie. „îmi pare rău că vă deranjez atât de târziu, Herr Hauptsturmfuhrer. Este un ordin urgent de la Gruppenstab." Am deschis plicul: Bierkamp mă convoca la ora opt împreună cu Turek. Cineva turnase. Am dat liber ordonanţei şi m-am prăbuşit pe divan. Aveam impresia că sunt urmărit de un blestem: orice aş face, orice acţiune pură îmi era interzisă! Mi se părea că îl văd pe bătrânul evreu, în groapa sa de pe Maşuk, râzând de mine. Părăsit de orice gând, am izbucnit în lacrimi şi am adormit plângând, îmbrăcat.

A doua zi dimineaţă m-am prezentat la ora cerută la Voroşilovsk. Turek venise separat. Am aşteptat în poziţie de drepţi în faţa biroului lui Bierkamp, unul lângă altul, fără vreun alt martor. Bierkamp intră direct în problemă: „Meine Herren. Am auzit că v-aţi adresat în public cuvinte nedemne pentru nişte ofiţeri SS, şi că, pentru a rezolva cearta dumneavoastră, aveaţi de gând să vă dedaţi la o acţiune interzisă în mod formal de regulament, care în plus ar fi lipsit grupul de două elemente bune şi greu de înlocuit, fiindcă puteţi fi siguri că supravieţuitorul ar fi fost imediat adus în faţa unei curţi SS şi a poliţiei, şi ar fi fost condamnat la pedeapsa capitală sau trimis într-un lagăr de concentrare. Vă reamintesc că dumneavoastră sunteţi aici pentru a-l servi pe Fuhrer şi *Volk*-ul vostru, iar nu pentru a vă satisface pasiunile personale: dacă vă daţi viaţa, atunci o veţi face pentru Reich. Prin urmare, v-am convocat aici pe amândoi ca să vă cereţi scuze şi să face pace. Adaug că este un ordin." Nici Turek, nici eu nu am răspuns. Bierkamp se uită la Turek. „Hauptsturmfuhrer?" Turek nu scotea o vorbă. Bierkamp se întoarse către mine. „Dumneavoastră, Hauptsturmfuhrer Aue?" „Cu tot respectul, Herr Oberfuhrer, cuvintele insultătoare pe care le-am rostit au fost ca răspuns la cele ale Hauptsturmfuhrerului Turek. Ca atare, cred că el trebuie să-şi ceară scuze primul, altfel mă voi vedea obligat să-mi apăr onoarea indiferent de consecinţe." Bierkamp se întoarse din

nou către Turek. „Hauptsturmfuhrer, este adevărat că dumneavoastră aţi pronunţat primele cuvinte ofensatoare?” Turek strângea atât de tare din dinţi, încât muşchii maxilarului îi zvâcneau. „Da, Herr Oberfuhrer, zise el în sfârşit, este exact.” „În acest caz, vă ordon să vă cereţi scuze faţă de Hauptsturmfuhrerul dr. Aue.” Turek se întoarse puţin către mine, pocnind din călcâie, păstrând poziţia de drepţi. Am făcut la fel. „Hauptsturmfuhrer Aue, zise el rar, cu o voce răguşită, vă rog să acceptaţi scuzele mele pentru cuvintele insultătoare pe care le-am rostit la adresa dumneavoastră. Eram sub influenţa băuturii, şi m-am lăsat dus de val.” „Hauptsturmfuhrer Turek, am răspuns eu, cu inima bătând cu putere, vă accept scuzele şi vi le prezint pe ale mele în acelaşi spirit, pentru reacţia mea care v-a rănit.” „Foarte bine, spuse sec Bierkamp. Acum daţi-vă mâinile.” I-am luat mâna lui Turek; era umedă. Apoi ne-am întors cu faţa spre Bierkamp. „Meine Herren, nu ştiu ce v-aţi spus şi nici nu vreau să aflu. Sunt fericit că v-aţi împăcat. Dacă se va mai produce un asemenea incident, vă trimit pe amândoi într-un batalion disciplinar al Waffen-SS. Clar? Rupeţi rândurile!”

Ieşind din biroul său, încă bulversat, m-am îndreptat spre cel al dr. Leetsch. Von Gilsa mă informase că un avion de recunoaştere al Wehrmachtului survolase regiunea Şatoi şi fotografiase numeroase sate bombardate; or, Corpul IV aerian susţinea că aparatele sale de zbor nu între- prinseseră niciun atac asupra Ceceniei, şi atribuia aceste distrugeri aviaţiei sovietice, ceea ce părea să confirme zvonurile unei insurecţii destul de întinse. „Kurreck a paraşutat deja mai mulţi oameni în munţi, mă informă Leetsch. Dar de atunci nu am avut niciun contact cu ei. Fie au dezertat imediat, fie au fost ucişi sau capturaţi.” „Wehrmachtul crede că o revoltă în spatele liniilor sovietice ar putea uşura ofensiva asupra localităţii Ordjonikidze.” „Posibil, dar după părerea mea au înfrânt-o deja, dacă a avut loc vreodată vreo revoltă. Stalin nu ar risca aşa ceva.” „Fără îndoială. Dacă Sturmbannfuhrerul Kurreck află cumva ceva, veţi putea să mă informaţi?” Ieşind, l-am surprins pe Turek sprijinit de cadrul unei uşi, stând de vorbă

cu Prill. Tăcură, se uitară fix la mine în timp ce treceam pe lângă ei. L-am salutat politicos pe Prill, apoi m-am întors la Piatigorsk.

Hohenegg, pe care l-am întâlnit în aceeaşi seară, nu părea foarte dezamăgit. „Este principiul realităţii, prietene, îmi spuse el. Asta o să vă înveţe minte să vă mai jucaţi de-a eroii romantici. Haideţi să bem un pahar." Povestea mea nu-mi dădea însă astâmpăr. Cine ar fi putut să ne denunţe lui Bierkamp? Cu siguranţă că era unul dintre camarazii lui Turek, care se temuse de ceea ce urma să se întâmple. Sau probabil unul dintre ei, fiind la curent cu capcana care mi se pregătea, ar fi vrut să o împiedice? Nu prea era de conceput că Turek însuşi ar fi avut remuşcări. Mă întrebam ce punea la cale cu Prill. Cu siguranţă, nimic bun.

Un nou val de activitate trecu respectiva problemă pe planul doi. Corpul III de blindate al lui von Mackensen, susţinut de Luftwaffe, îşi lansa ofensiva în direcţia Ordjonikidze. Apărarea sovietică din faţa Nalcikului se prăbuşi în două zile, iar la sfârşitul lui octombrie forţele noastre cuceream oraşul, în timp ce panzerele îşi continuau drumul spre est. Am cerut o maşină şi m-am deplasat mai întâi la Prohladnî, unde l-am întâlnit pe Persterer, apoi la Nalcik. Ploua, dar asta nu stânjenea prea tare circulaţia. După Prohladnî, coloane ale *Rollbahn* aduceau provizii. Persterer se pregătea să-şi transfere Kommandostabul la Nalcik şi deja trimisese acolo un Vorkommando pentru a se-ngriji de încartiruire. Oraşul căzuse atât de repede, încât putuseră fi arestaţi mulţi funcţionari bolşevici şi alţi suspecţi. Mai erau şi mulţi evrei, birocraţi veniţi din Rusia, cât şi o importantă comunitate autohtonă. I-am amintit lui Persterer dispoziţiile date de Wehrmacht în privinţa populaţiilor locale: se prevedea formarea rapidă a unui district autonom kabardo-balkar, şi să nu fie în niciun caz prejudiciate bunele relaţii. La Nalcik, am mers la Ortskommandantură, aflată tot în curs de instalare. Luftwaffe bombardase oraşul şi multe case sau clădiri distruse încă mai fumegau în ploaie. L-am regăsit acolo pe Voss, care tria teancurile de cărţi într-o cameră goală. Părea încântat de

cele găsite. „Ia uitaţi-vă”, zise el întinzându-mi o carte veche în franceză. Am examinat pagina de titlu: *Despre popoarele Caucazului şi ale ţărilor din nordul Mării Negre şi al Mării Caspice în secolul al X-lea, sau Călătoria lui Abu-el-Cassim,* editată la Paris în 1828 de un anume Constantin Mouradgea d’Ohsson. I-am dat-o înapoi cu o mină aprobatoare. „Aţi găsit multe?” „Destule. O bombă a lovit biblioteca, dar nu au fost prea mari pierderi. În schimb, colegii dumneavoastră voiau să ia o parte din colecţii pentru SS. I-am întrebat ce anume îi interesa, însă, cum nu au un expert, nu ştiau prea multe. Le-am propus raionul de economie politică marxistă şi mi-au răspuns că trebuiau să consulte Berlinul. Până atunci, eu termin.” Am râs. „Datoria mea ar fi să vă pun beţe în roate.” „Posibil, dar n-o veţi face.” I-am povestit altercaţia cu Turek, pe care o găsi foarte comică. „Voiaţi să vă bateţi în duel din cauza mea? Doktor Aue, sunteţi incorigibil! E absurd!” „Nu mă băteam pentru dumneavoastră. Pe mine mă insultau.” „Şi ziceţi că dr. Hohenegg era gata să vă servească de martor?” „Cam fără tragere de inimă.” „Mă surprinde. Îl credeam un om inteligent.” Am găsit atitudinea lui Voss puţin cam deranjantă. El trebuie să fi remarcat aerul meu nemulţumit, fiindcă izbucni în râs. „De ce faceţi figura asta? Oamenii grosolani şi ignoranţi se pedepsesc singuri.”

Nu puteam petrece seara la Nalcik. Trebuia să mă întorc la Piatigorsk pentru a-mi scrie raportul. A doua zi, am fost convocat de von Gilsa. „Hauptsturmfuhrer, avem o mică problemă la Nalcik care priveşte şi *Sicherheitspolizei.”* Sonderkommandoul, îmi explică el, începuse deja să-i împuşte pe evrei, în apropiere de hipodrom: evrei ruşi, majoritatea membri de partid sau funcţionari, dar şi câţiva evrei locali, care păreau a fi acei faimoşi „evrei din munţi” sau evrei din Caucaz. Unul dintre bătrânii lor mersese să stea de vorbă cu Selim Şadov, avocatul kabard desemnat de administraţia militară să conducă viitorul district autonom. Acesta, la rândul său, avusese, la Kislovodsk, o întrevedere cu Generaloberst von Kleist, căruia îi explicase că *Gorski Evrei* nu erau din punct de vedere rasial evrei, ci un popor muntean

convertit la iudaism, la fel cum kabarzii fuseseră convertiţi la islam. „După opinia sa, aceşti *Bergjuden* mănâncă precum ceilalţi munteni, se îmbracă la fel ca ei, se căsătoresc la fel, şi nu vorbesc nici ebraica, nici idiş. Locuiesc de peste o sută cincizeci de ani la Nalcik şi vorbesc, în plus faţă de propria limbă, kabarda şi turca balkară. Herr Şadov i-a spus Generaloberstului următoarele: kabarzii nu ar accepta să le fie ucişi fraţii munteni şi aceştia ar trebui să fie feriţi de măsurile represive, ba chiar scutiţi de a purta steaua galbenă." „Şi ce zice Generaloberstul?" „După cum ştiţi, Wehrmachtul duce aici o politică ce vizează crearea unor relaţii bune cu minorităţile antibolşevice. Aceste bune relaţii nu trebuie periclitate cu uşurinţă. Bineînţeles că siguranţa trupelor este de asemenea o problemă vitală, dar dacă aceşti oameni nu au rădăcini evreieşti, este posibil să nu prezinte niciun risc. Chestiunea este delicată şi trebuie studiată. Ca atare, Wehrmachtul va întruni o comisie de specialişti şi va proceda la expertize. Până atunci, Generaloberst cere ca *Sicherheitspolizei* să nu ia nicio măsură împotriva acestui grup. Desigur, *Sicherheitspolizei* este absolut liber să-şi dea propriul aviz asupra chestiunii, pe care grupul de armate îl va lua în considerare. Cred că OKHG va trimite problema către General Kostring. În fond, aceasta priveşte o zonă prevăzută pentru autoguvernare." „Foarte bine, Herr Oberst. Am luat notă şi voi trimite un raport." „Mulţumesc. V-aş fi recunoscător dacă i-aţi cere Oberfuhrerului Bierkamp să ne confirme în scris că *Sicherheitspolizei* nu va întreprinde nicio acţiune fără o decizie a Wehrmachtului în acest sens." *„Zu Befehl",* Herr Oberst.

L-am sunat pe Obersturmbannfuhrerul Hermann, înlocuitorul dr. Miiller, care plecase săptămâna trecută, şi i-am explicat problema: Bierkamp tocmai sosea într-o oră, îmi răspunse el invitându-mă să cobor la Kommando. Bierkamp era deja la curent. „Este absolut de neadmis! zicea el. Wehrmachtul îşi depăşeşte atribuţiile. A-i proteja pe evrei reprezintă un atentat direct asupra voinţei Führerului." „Dacă îmi permiteţi, Herr Oberfuhrer, am crezut că înţeleg că Wehrmachtul nu era convins că aceşti oameni trebuie

consideraţi drept evrei. Dacă se demonstrează că sunt, OKHG nu ar trebui să aibă obiecţii ca SP să ia măsurile necesare." Bierkamp ridică din umeri. „Sunteţi naiv, Hauptsturmfuhrer. Wehrmachtul va demonstra ceea ce va dori să demonstreze. Nu-i decât un alt pretext pentru a se împotrivi activităţii *Sicherheitspolizei."* „Scuzaţi-mă, interveni Hermann, un bărbat cu trăsături fine, cu aspect sever, dar şi un pic visător, au mai existat asemenea cazuri?"„Din câte ştiu eu, doar situaţii izolate. Va trebui să verificăm." „Nu-i totul, adăugă Bierkamp. OKHG mi-a scris că, după părerea lui Şadov, am fi lichidat un sat întreg cu aceşti *Bergjuden* în apropiere de Mozdok. Îmi cer să le trimit un raport justificativ." Lui Hermann părea să-i fie greu să urmărească. „E adevărat?"am întrebat eu. „Ascultaţi, dacă dumneavoastră credeţi că eu ştiu pe de rost lista acţiunilor noastre… îl voi întreba pe Sturmbannfuhrerul Persterer, trebuie să fie o problemă care ţine de sectorul său." „Oricum, spuse Hermann, dacă erau evrei, nu ni se poate reproşa nimic." „în cazul acesta, încă nu cunoaşteţi Wehrmachtul, Obersturmbannfuhrer. Pentru ei, toate ocaziile sunt bune ca să ne caute nod în papură." „Care este părerea Brigadefuhrerului Korsemann?"am riscat eu o întrebare. Bierkamp ridică din nou din umeri. „Brigadefuhrerul spune că nu trebuie să avem fricţiuni inutile cu Wehrmachtul. Asta-i obsesia lui acum." „Am putea lansa o contraexper- tiză11, sugeră Hermann. „Este o idee bună, aprobă Bierkamp. Ce părere aveţi, Hauptsturmfuhrer?"„SS dispune de o documentaţie bogată asupra acestui subiect, am răspuns eu. Şi bineînţeles, dacă trebuie, putem să chemăm experţii noştri." Bierkamp dădu din cap. „Dacă nu mă înşel, Hauptsturmfuhrer, aţi făcut cercetări asupra Caucazului pentru predecesorul meu." „Exact, Herr Oberfuhrer. Dar nu privea exact aceşti *Bergjuden*." „Da, dar cel puţin cunoaşteţi deja bine documentaţia. Şi apoi, se vede din rapoartele dumneavoastră că stăpâniţi chestiunile naţionale. Aţi putea să vă ocupaţi de această problemă pentru noi? Să centralizaţi toate informaţiile şi să ne pregătiţi răspunsurile pentru Wehrmacht. Vă voi face o întâmpinare către ei. Bineînţeles că ne veţi consulta pe mine

sau pe dr. Leetsch, în fiecare etapă." *„Zu Befehl,* Herr Oberfuhrer. Voi face tot ce pot." „Bine. Şi, Hauptsturmfuhrer…11 „Da, Herr Oberfuhrer?"„în cercetările dumneavoastră, să nu faceţi prea multă teorie, da? încercaţi să nu pierdeţi din vedere interesele SP." *„Zu Befehl,* Herr Oberfuhrer."

Gruppenstabul păstra toate materialele noastre de cercetare la Voroşilovsk. Am compilat un raport scurt pentru Bierkamp şi Leetsch, cu ceea ce am găsit. Rezultatele erau slabe. Conform unei broşuri din 1941 a Institutului pentru Studierea Ţărilor Străine, intitulată *Lista naţionalităţilor care trăiesc în URSS, Bergjuden-h* erau efectiv evrei. O broşură a SS, mai recentă, făcea câteva precizări suplimentare: *Nişte popoare orientale amestecate, de descendenţă indiană sau o alta însă de origine evreiască, au ajuns în Caucaz în secolul al VUI-lea.* În sfârşit, am găsit o expertiză mai detaliată, comandată de SS la Institutul din Wannsee: *Evreii din Caucaz nu sunt asimilaţi,* afirma textul făcând referire atât la evreii ruşi, cât şi la *Bergjuden.* După opinia autorului, evreii din munţi sau evreii din Daghestan *(Dagh- Şufuti),* la fel ca evreii din Georgia *(Kartveli Ebraelebi),* ar fi sosit, pe vremea naşterii lui Isus, din Mezia, din Palestina sau din Babilon. Fără a cita sursele, acesta conchidea: *Independent de justeţea uneia sau alteia dintre opinii, evreii în ansamblul lor, atât noii sosiţi, cât şi* Bergjuden, *sunt nişte* Fremdkorper, *nişte corpuri străine în regiunea Caucazului.* O notă a Amt IV preciza că această expertiză trebuia să fie suficientă pentru a furniza Einsatzgruppe lămuririle necesare în privinţa *Weltanschauungsgegner,* „adversarii ideologici" din teatrul de operaţiuni. A doua zi dimineaţă, la întoarcerea lui Bierkamp, i-am prezentat raportul, pe care-l parcurse repede. „Foarte bine, foarte bine. Iată ordinul cu misiunea dumneavoastră la Wehrmacht." „Ce spune Sturmbannfuhrerul Persterer în privinţa satului menţionat de Şadov?" „Spune că într-adevăr au lichidat un colhoz evreiesc în această regiune, pe 20 septembrie. Însă nu ştia dacă sunt *Bergjuden* sau nu. Între timp, unul dintre conducătorii acestor evrei a venit la Kommando, la Nalcik.

Aveţi aici un rezumat al discuţiei." Am examinat documentul pe care mi-l întinsese. Conducătorul, un anume Markel Şabaev, se prezentase îmbrăcat într-o *cerkeska* şi cu o căciulă înaltă de astrahan. Vorbind ruseşte, explicase că la Nalcik trăiau câteva mii de tat, un popor iranian pe care ruşii îl desemnau din greşeală ca fiind *Gorski Evrei.* „După opinia lui Persterer, adăugă Bierkamp, vizibil stânjenit, ar fi acelaşi Şabaev care ar fi intervenit pe lângă Şadov. Cred că ar trebui să-l vedeţi." Atunci când, două zile mai târziu, mă chemă în biroul său, von Gilsa părea foarte preocupat. „Ce se întâmplă, Herr Oberst?" l-am întrebat. El îmi arătă o linie pe marea hartă murală. „Panzerele Generaloberstului von Mackensen nu mai avansează. Rezistenţa sovietică s-a întărit în faţa localităţii Ordjonikidze, iar acolo ninge deja. Şi cu toate astea, nu sunt decât la şapte kilometri de oraş. Privirea sa urmărea lunga linie albastră care şerpuia, apoi urca, pierzându-se în nisipurile din stepa calmucă. Şi la Stalingrad bat pasul pe loc. Trupele noastre sunt la capătul puterilor. Dacă OKH nu ne trimite rapid întăriri, vom petrece iama aici." Eu nu spuneam nimic, iar el schimbă subiectul. „Aţi putut lămuri problema acestor *Bergjuden?"* I-am explicat că, în conformitate cu documentaţia noastră, trebuiau consideraţi drept evrei. „Experţii noştri par să creadă contrariul, replică el. Iar dr. Brăutigam, la fel. Generalul Kostring propune convocarea unei întruniri pe acest subiect mâine, la Voroşilovsk. Ţine ca SS şi SP să fie reprezentate." „Foarte bine. Îl voi informa pe Oberfuhrer." I-am telefonat lui Bierkamp, care îmi cern să merg şi îmi spuse că va asista şi el la întrunire. Am plecat la Voroşilovsk împreună cu von Gilsa. Cerul era acoperit, cenuşiu, dar uscat; vârfurile vulcanilor dispăreau în volute de nori agitate, îndrăcite, capricioase. Von Gilsa era întunecat, adâncit în pesimismul său din ajun. Încă un atac eşuase. „Cred că frontul nu se va mai mişca." Se arăta neliniştit şi în privinţa Stalingradului. „Flancurile ne sunt foarte vulnerabile. Trupele aliate sunt într-adevăr de categoria a doua, iar constrângerea nu prea e de folos. Dacă sovieticii încearcă o lovitură serioasă, îi vor străpunge. În acest caz, poziţia Armatei a 6-a ar putea să

devină repede fragilă." „Credeţi că ruşii mai au încă rezervele necesare pentru o ofensivă? Pierderile lor de la Stalingrad sunt totuşi enorme, şi aruncă acolo tot ce au, atât cât să păstreze oraşul." „Nimeni nu ştie cu adevărat care este situaţia rezervelor sovietice, răspunse el. De la începutul războiului, îi subestimăm. De ce nu i-am subestima şi acum?"

Întâlnirea avea loc într-o sală de conferinţe a OKHG. Kostring venise cu aghiotantul său, Hans von Bittenfeld, şi cu doi ofiţeri din statul-major al lui Beruck von Roques. Mai erau Brăutigam şi un ofiţer al Abwehrului ataşat la OKHG. Bierkamp îi adusese pe Leetsch şi pe un adjutant al lui Korsemann. Kostring deschise şedinţa amintind principiile regimului de administraţie militară în Caucaz şi ale autoguvernării. „Popoarele care ne-au primit ca eliberatori şi acceptă tutela noastră binevoitoare îşi cunosc perfect duşmanii, conchise el pe un ton lent şi viclean. Astfel, se cuvine să ştim să le ascultăm." „Din punctul de vedere al Abwehrului, explică von Gilsa, este o chestiune pur obiectivă de securitate a zonelor din spate. Dacă aceşti *Bergjuden* provoacă tulburări, ascund sabotori sau îi ajută pe partizani, atunci trebuie trataţi ca oricare alt grup inamic. Dar dacă stau liniştiţi, nu există motiv să provocăm celelalte triburi prin măsuri represive de ansamblu." „în ce mă priveşte, zise Brăutigam cu vocea sa un pic nazală, eu cred că trebuie să considerăm relaţiile interne ale popoarelor caucaziene în ansamblul lor. Triburile muntene îi consideră pe aceşti *Bergjuden* ca fiind de-ai lor, sau îi resping ca pe nişte *Fremdkdrper?* Faptul că Herr Şadov a intervenit atât de viguros pledează de la sine în favoarea lor." „Herr Şadov are poate motive, să zicem, politice, pe care noi nu le înţelegem, afirmă Bierkamp. Sunt de acord cu premisele dr. Brăutigam, chiar dacă nu pot accepta concluziile pe care le trage din ele." Citi extrase din raportul meu, concentrându-se asupra opiniei Institutului din Wannsee. „Aceasta, adăugă el, pare confirmată de toate rapoartele Kommandourilor noastre în zona de operaţiuni a Grupului de Armate A. Aceste rapoarte ne indică faptul că ura faţă de evrei este generalizată. Toate acţiunile

întreprinse cu privire la ei, de la purtarea stelei la măsuri mai severe, au întâmpinat o deplină înţelegere din partea populaţiei şi chiar sunt aplaudate. De altfel, unele voci importante găsesc că acţiunile noastre împotriva evreilor sunt insuficiente şi cer măsuri mai aspre. „Aveţi deplină dreptate în privinţa evreilor ruşi recent implantaţi, i-o întoarse Brăutigam, noi însă nu avem impresia că această atitudine se extinde la aşa-zişii *Bergjuden* a căror prezenţă se manifestă aici de cel puţin câteva secole. Se întoarse spre Kostring: Am aici o copie după o comunicare a profesorului Eiler făcută la *Auswărtiges Amt.* După opinia sa, *Bergjuden*-ii sunt de ascendenţă caucaziană, iraniană şi afgană, nefiind evrei, chiar dacă au adoptat religia mozaică." „Scuzaţi-mă, interveni Noeth, ofiţerul Abwehr al OKHG, dar atunci de unde au primit religia iudaică?"„Nu este clar, răspunse Brăutigam bătând uşor cu capătul creionului în masă. Poate de la acei faimoşi khazari care s-au convertit la iudaism în secolul al VUI-lea." „Oare nu cumva mai degrabă aceşti *Bergjuden* i-au convertit pe khazari?"se hazardă Eckhardt, omul lui Korsemann. Brăutigam ridică mâinile. „Este tocmai ceea ce trebuie să cercetăm." Vocea tărăgănată, inteligentă, profundă a lui Kostring se făcu din nou auzită: „Scuzaţi-mă, dar nu am avut de-a face cu un caz asemănător în Crimeea?"„Afirmativ, Herr General, răspunse Bierkamp pe un ton sec. Era pe vremea predecesorului meu. Cred că Hauptsturmfuhrerul Aue vă poate explica detaliile." „Desigur, Herr Oberfuhrer. În afară de cazul karaiţilor, recunoscuţi ca non-evrei din punct de vedere rasial în 1937 de către Ministerul de Interne, în Crimeea s-a iscat o controversă în privinţa populaţiei krimciak, ce se prezenta drept popor turc convertit târziu Ia iudaism. Specialiştii noştri au făcut o investigaţie şi au conchis că era într-adevăr vorba despre evrei italieni, veniţi în Crimeea prin secolele al XV-lea sau al XVI-lea şi mai apoi turcizaţi." „Şi ce s-a făcut cu ei?" întrebă Kostring. „Au fost consideraţi evrei şi trataţi ca atare, Herr General." „înţeleg41, zise el suav. „Dacă îmi permiteţi, interveni Bierkamp, am avut de-a face cu *Bergjuden* şi în Crimeea. Era vorba despre un colhoz evreiesc,

în districtul Freidorf, în apropiere de Eupatoria. Era populat de *Bergjuden* din Daghestan reaşezaţi acolo în anii treizeci cu ajutorul organizaţiei Joint, organizaţie evreiască internaţională bine cunoscută. După anchetă, au fost împuşcaţi în martie anul acesta." „Era probabil o acţiune cam prematură, sugeră Brăutigam. Ca şi în cazul colhozului de lângă Mozdok pe care l-aţi lichidat." „A, da, făcu Kostring. Apropo, zise el cu aerul unui om care îşi aminteşte de un detaliu, aţi putut să vă informaţi cu privire la acest subiect, Oberfâihrer?"Bierkamp îi răspunse lui Kostring fără a acorda atenţie remarcii lui Brăutigam: „Da, Herr General. Din păcate, dosarele noastre aduc puţine lămuriri, întrucât, în focul acţiunii din timpul ofensivei, în timp ce Sonderkommandoul tocmai sosise la Mozdok, o parte din acţiuni nu a fost contabilizată cu toată precizia dorită. După opinia Sturmbannfuhrerului Persterer, Kommandoul «Bergmann» al profesorului Oberländer era de asemenea foarte activ în acea regiune. Poate sunt ei". „Acest batalion se află sub controlul nostru, zise scurt Noeth, A.O. Am fi la curent." „Cum se numea satul?"întrebă Kostring. „Bogdanovka, răspunse Brăutigam, care îşi consulta însemnările. După opinia lui Herr Şadov, ar fi fost ucişi şi aruncaţi în fântâni patru sute douăzeci de săteni. Toţi aveau legături de familie cu *Bergjuden*-ii din Nalcik având nume ca Mişiev, Abramov, Şamiliev. Moartea lor a iscat nemulţumiri serioase la Nalcik, nu numai printre *Bergjuden,* ci şi la kabarzi şi balkari, care au fost foarte afectaţi." „Din nefericire, zise Kostring cu un aer distant, Oberländer a plecat. Nu-l vom putea întreba." „Bineînţeles, reluă Bierkamp, este la fel de posibil să fie Kommandourile noastre. La urma urmei, ordinele lor sunt clare. Dar nu sunt sigur." „Bine, spuse Kostring. Oricum, nu-i un lucru important. Ceea ce contează acum este să luăm o decizie în ceea ce-i priveşte pe *Bergjuden*-ii din Nalcik, în număr de…" Se întoarse către Brăutigam. „între şase şi şapte mii11, completă acesta. „Exact, continuă Kostring. Aşadar, o decizie care să fie echitabilă, ştiinţific fondată, şi care în sfârşit să ia în calcul atât securitatea zonei noastre din spatele frontului – înclină

capul în direcţia lui Bierkamp cât şi voinţa noastră de a continua o politică de colaborare maximală cu popoarele locale. Ca atare, avizul comisiei noastre ştiinţifice va fi foarte important." Von Bittenfeld frunzărea un teanc de hârtii. „îl avem la faţa locului pe Leutnant dr. Voss, care, în pofida vârstei sale tinere, face figură de autoritate reputată în mediile ştiinţifice din Germania. În plus, trimitem un antropolog şi un etnolog." „în ceea ce mă priveşte, interveni Brăutigam, l-am contactat deja ministerul nostru. Ne vor trimite un specialist de la Frankfurt, de la Institutul pentru Probleme Evreieşti. Vor încerca să aibă şi pe cineva de la institutul dr. Walter Frank de la Miinchen." „Am solicitat deja opinia departamentului ştiinţific al RSHA, zise Bierkamp. Mă gândesc şi eu să cer un expert. Până atunci, am încredinţat investigaţiile noastre dr. Aue, prezent în sală, care este specialistul nostru în ceea ce priveşte populaţiile caucaziene." Am înclinat politicos capul. „Foarte bine, foarte bine, aprobă Kostring. În acest caz, ne vom reîntâlni atunci când diferitele investigaţii vor fi dat vreun rezultat? Aceasta ne va permite sper să încheiem prezenta problemă. Meine Herren, vă mulţumesc pentru participare." Adunarea se dispersă în zgomot de scaune mutate. Brăutigam îl luase pe Kostring de braţ deoparte şi discuta cu acesta. Ofiţerii ieşeau unul câte unul, însă Bierkamp rămase pe loc împreună cu Leetsch şi cu Eckhardt, cu cascheta în mâini. „Ei pun la bătaie artileria grea. Trebuie să găsim şi noi un bun specialist, altfel vom fi scoşi din joc imediat." „îl voi întreba pe Brigadefuhrer, zise Eckhardt. Poate vom găsi pe cineva în anturajul Reichsfiihremlui, la Viniţa. Altfel, va trebui să aducem pe cineva din Germania."

După părerea lui von Gilsa, Voss se afla încă la Nalcik. Trebuia să-l văd, aşa că am plecat cu prima ocazie. Începând de la Malka, câmpia se acoperise de un strat fin de zăpadă. Înainte de Baksan, cerul se întunecă de viscol, proiectând în lumina farurilor perdele lungi de nea. Munţii, ogoarele, copacii dispăruseră cu totul. Vehiculele ce veneau din sens opus apăreau ca nişte monştri mugind, din culisele ascunse de furtună. Nu aveam decât o manta din anul precedent, care

încă îmi mai folosea, dar nu pentru mult timp. Ar trebui, mi-am zis, să mă gândesc să-mi fac rost de haine groase. La Nalcik, l-am regăsit pe Voss în mijlocul cărţilor, la Ortskommandantură, unde îşi stabilise biroul. Mă duse la popotă să beau un erzaţ, la o măsuţă acoperită cu muşama şi având o vază cu flori din plastic. Cafeaua era infectă şi am încercat să o lungesc cu lapte. Voss părea să nu-i acorde atenţie. „Nu sunteţi dezamăgit de eşecul ofensivei? l-am întrebat. Mă refer la cercetările dumneavoastră." „Puţin, desigur. Dar am cu ce să mă ocup aici." Mi se părea distant, cam pierdut. „Generalul Kostring v-a cerut să participaţi la comisia de anchetă asupra *Bergjuden*-ilor?" „Da. Şi am auzit că dumnea- voastră veţi reprezenta SS-ul." Am râs sec. „Mai mult sau mai puţin. Oberfuhrerul Bierkamp m-a promovat din oficiu specialist în probleme caucaziene. Cred că vina vă aparţine.14 El râse şi bău din cafea. Soldaţi şi ofiţeri, uneori plini de zăpadă, se perindau pe uşă sau conversau cu glas scăzut la celelalte mese. „Şi ce credeţi despre problemă?"am reluat eu. „Ce cred? Aşa cum a fost pusă, este absurdă. Singurul lucru care se poate spune despre aceşti oameni este că vorbesc o limbă iraniană, practică religia mozaică şi trăiesc după obiceiurile muntenilor caucazieni. Atât." „Da, dar au totuşi o origine." El ridică din umeri. „Toată lumea are o origine, cel mai adesea visată. Am mai discutat. Pentru populaţia tat, aceasta s-a pierdut în timp şi legendă. Chiar dacă ar fi evrei veniţi din Babilonia – să zicem, unul dintre triburile pierdute –, s-au amestecat atât de mult între timp cu popoarele de aici, încât faptul nu mai spune nimic. În Azerbaidjan, ar exista o populaţie tat musulmană. Sunt aceştia evrei care au primit islamul? Sau aceşti evrei ipotetici veniţi de aiurea au făcut schimb de femei cu un trib iranian, păgân, ai căror descendenţi s-ar fi convertit mai târziu la una sau alta dintre religiile Cărţii? Este imposibil de spus." „Totuşi, am insistat eu, trebuie să existe indicii ştiinţifice care ar permite tranşarea problemei." „Indiciile sunt multe şi putem să le facem să spună orice. Uitaţi-vă la limba pe care o vorbesc. Am discutat deja cu ei şi-i pot situa destul de bine. Cu atât mai

mult, cu cât am găsit o carte a lui Vsevolod Miller asupra acestui subiect. În esenţă, este un dialect vest-iranian, cu un aport ebraic şi turc. Aportul ebraic priveşte mai ales vocabularul religios, dar nici acela nu este sistematic. Spre exemplu, ei denumesc sinagoga *nimaz,* Pastele evreiesc – *Nisanu,* iar Purimul – *Homonu.* Toate sunt cuvinte persane; înaintea puterii sovietice, îşi scriau limba persană cu caractere evreieşti, dar, după cum spun ei, aceste cărţi nu au supravieţuit reformei. Acum limba tat se scrie cu caractere latine. În Daghestan, publică ziare şi îşi educă progeniturile în această limbă. Or, dacă erau cu adevărat caldeeni sau evrei veniţi din Babilon după distrugerea Primului Templu, după cum ar dori unii, ar trebui, conform oricărei logici, să vorbească un dialect derivat din iraniana medie, apropiată de limba pahlavi din epoca sasanidă. Însă această limbă tat este un dialect nou iranian, prin urmare posterior secolului al X-lea şi apropiat de dări, de baluci sau de kurdă. Fără a forţa faptele, am putea ajunge la concluzia unei imigrări relativ recente, care ar fi fost urmată de o convertire. Dacă însă am vrea să dovedim contrariul, se poate face. Ceea ce nu înţeleg eu este ce raport pot avea toate astea cu securitatea trupelor noastre. Ar trebui totuşi să fim capabili să judecăm obiectiv, pe baza faptelor, a atitudinii lor faţă de noi, nu?" „E pur şi simplu o problemă rasială. Ştim că există grupuri inferioare din punct de vedere rasial, printre care evreii, prezentând caracteristici puternice, care la rândul lor predispun la corupţia bolşevică, la furt, la omor, şi la tot felul de alte manifestări nefaste. Evident, nu este cazul tuturor membrilor grupului. Însă pe vreme de război, într-o situaţie de ocupaţie şi cu resursele noastre limitate, ne este imposibil să procedăm la anchete individuale. Suntem aşadar obligaţi să considerăm grupurile ca fiind purtătoare de risc în ansamblul lor şi să acţionăm global. Faptul acesta creează mari nedreptăţi, dar se datorează situaţiei excepţionale." Voss se uita în cafea cu un aer amar şi trist. „Doktor Aue. Întotdeauna v-am considerat un om inteligent şi cu judecată. Chiar dacă tot ce-mi spuneţi este adevărat, explicaţi-mi, vă rog, ce înţelegeţi prin rasă. Fiindcă

pentru mine este un concept care din punct de vedere ştiinţific nu se poate defini şi prin urmare fără valoare teoretică." „Şi totuşi, rasa există. E un adevăr. Cei mai buni cercetători ai noştri o studiază şi scriu despre acest subiect. O ştiţi foarte bine. Antropologii noştri rasiali sunt cei mai buni din lume." Voss explodă brusc: „Sunt nişte farsori! Nu au nicio concurenţă în ţările serioase fiindcă acolo disciplina lor nu există şi nu este predată. Niciunul dintre ei nu ar avea vreo slujbă şi nu ar fi publicat nimic dacă n-ar fi existat considerentele politice!" „Doktor Voss, vă respect mult opiniile, dar sunteţi cam dur, nu credeţi?" am zis eu blând. Voss lovi cu palma în masă, ceea ce făcu să salte ceştile şi vaza cu flori artificiale. Zgomotul şi izbucnirea sa îi făcură pe câţiva să se întoarcă spre noi. „Această *filosofie de veterinari,* cum zicea Herder, a furat toate conceptele sale de la lingvistică, singura dintre ştiinţele omului care are până acum o bază validată ştiinţific. Înţelegeţi – coborâse tonul, vorbind repede şi furios –, înţelegeţi ce înseamnă o teorie ştiinţifică? O teorie nu este un fapt, ci un instrument care permite emiterea de predicţii şi generarea de noi ipoteze. Se spune despre o teorie că este bună mai întâi dacă este relativ simplă, şi apoi dacă permite să se facă predicţii verificabile. Fizica newtoniană ne permite să calculăm orbite: dacă observăm poziţia Terrei sau a lui Marte la câteva luni de interval, ele se află mereu exact acolo unde teoria zice că trebuie să se afle. Dimpotrivă, s-a constatat că orbita lui Mercur comportă uşoare iregularităţi, care deviază de la orbita prezisă de teoria newtoniană. Teoria relativităţii a lui Einstein prezice aceste devieri cu precizie şi prin urmare este mai bună decât teoria lui Newton. Or, în Germania, altădată cea mai mare ţară ştiinţifică din lume, teoria lui Einstein este denunţată ca fiind *ştiinţă evreiască* şi recuzată fără nicio altă explicaţie. Este de-a dreptul absurd! Este tocmai ce li se reproşează bolşevicilor, cu propriile lor pseudoştiinţe puse în slujba Partidului. Şi pretinsa antropologie rasială este acelaşi lucru pentru lingvistică. În lingvistică, spre exemplu, gramatica indo-germanică comparată a permis degajarea unei teorii a

mutaţiilor fonologice care are o excelentă valoare predictivă. Deja Bopp, în 1820, deriva greaca şi latina din sanscrită. Pornind de la iraniana medie şi urmând aceleaşi reguli fixe, găsim cuvinte în dialectul gaelic. Se potriveşte şi este demonstrabil. Aşadar este o teorie bună, deşi este constant în curs de elaborare, de corectare şi de perfecţionare. Prin comparaţie, antropologia rasială nu are nicio teorie. Ea postulează rase, fără a le putea defini, apoi face ierarhii, fără nici cele mai mici criterii. Toate încercările pentru a defini rasele din punct de vedere biologic au eşuat. Antropologia craniană a fost un fiasco total: după decenii de măsurători şi de compilaţii de tabele, bazate pe indicii şi pe unghiurile cele mai aiurite, tot nu putem distinge un craniu evreiesc de un craniu german cu cel mai mic grad de certitudine. Cât priveşte genetica mendeliană, ea dă rezultate bune pentru organismele simple, însă în afară de bărbia Habsburg suntem încă departe de a şti să o aplicăm la om. Tot ce am spus este atât de adevărat, încât, pentru a redacta faimoasele noastre legi rasiale, am fost obligaţi să ne bazăm pe religia strămoşilor! S-a postulat că evreii din secolul anterior erau puri din punct de vedere rasial, dar este un lucru absolut arbitrar. Chiar şi dumneavoastră puteţi vedea asta. Cât priveşte în ce constă un german pur din punct de vedere rasial, nu-i fie cu supărare Reichsfuhrerului-SS al dumneavoastră, nimeni nu ştie. Astfel, antropologia rasială, incapabilă de a defini ceva, s-a luat după categoriile mult mai uşor de demonstrat ale lingviştilor. Schlegel, care era fascinat de lucrările lui Humboldt şi ale lui Bopp, a dedus din existenţa unei limbi indo-iraniene presupus originară ideea unui popor tot originar, pe care l-a numit arian, preluând termenul lui Herodot. La fel în privinţa evreilor. Odată ce lingviştii demonstraseră existenţa unui grup de limbi zise semitice, rasialiştii au prins ideea, pe care o aplică într-un mod complet ilogic, întrucât Germania caută să cultive relaţiile cu arabii, iar Fuhrerul îl primeşte oficial pe Marele Muftiu al Ierusalimului! Limba, ca vehicul al culturii, poate avea o influenţă asupra gândirii şi asupra comportamentului.

Humboldt o înţelesese deja, cu mult timp în urmă. Însă limba poate fi transmisă, iar cultura, deşi mai încet, de asemenea. În Turkestanul chinez, tur- cofonii musulmani din Urumehi sau din Kaşgar au o aparenţă fizică să zicem iraniană: ai putea spune că sunt sicilieni. Desigur, sunt descendenţi ai popoarelor care au trebuit să migreze dinspre vest şi vorbeau odinioară o limbă indo-iraniană. Apoi au fost invadaţi şi asimilaţi de un popor turc, uigurii, de la care au luat limba şi o parte din obiceiuri. Acum formează un grup cultural distinct. Spre exemplu, popoare turce precum kazahii şi kir- ghizii, dar şi chinezi islamişti numiţi hui sau musulmani indo-iranieni ca tadjicii. A încerca însă a-i defini altfel decât prin limba, religia, cutumele, habitatul, obiceiurile lor economice sau propriul sentiment de identitate nu ar avea niciun sens. Şi toate acestea sunt dobândite, nu înnăscute. Sângele transmite o propensiune către bolile cardiace. Dacă transmite şi o înclinaţie către trădare, nimeni nu a putut să o dovedească. În Germania există idioţi care studiază pisicile cu coada tăiată pentru a încerca să dovedească faptul că puii li se vor naşte fără coadă, şi pentru că poartă un buton de aur li se dă o catedră la Universitate! în URSS, dimpotrivă, în ciuda tuturor presiunilor politice, lucrările lingvistice ale lui Marr şi ale colegilor săi, cel puţin la nivel teoretic, rămân excelente şi obiective, pentnr că – bătu scurt cu degetele în masă –, la fel ca masa aceasta, faptul există. Eu, pe oameni ca alde Hans Giinther sau ca Montandon, în Franţa, care face şi ăsta să se vorbească despre el, îi trimit la dracu'. Iar dacă nişte criterii precum ale acestora sunt cele care servesc la a hotărî asupra vieţii sau morţii unor oameni, aţi face mai bine să mergeţi şi să trageţi la întâmplare în mulţime, fiindcă rezultatul ar fi acelaşi." Nu spusesem nimic în timpul acestei lungi tirade a lui Voss. Când sfârşi, am răspuns încet: „Doktor Voss, nu vă ştiam atât de pătimaş. Tezele dumneavoastră sunt provocatoare, şi nu aş putea să vă urmez în toate punctele. Cred că subestimaţi unele noţiuni idealiste care formează *Weltanschauung-ul* nostru şi care sunt departe de o *filosofie de*

veterinari, după cum spuneţi. Totuşi, acest lucru cere reflecţie şi nu aş vrea să răspund cu uşurătate. Sper, aşadar, să fiţi de acord să reluăm această conversaţie peste câteva zile, când voi fi avut răgazul să meditez asupra subiectului". „Cu multă plăcere, zise Voss, care se calmase subit. Îmi pare rău că m-am aprins. Numai că, atunci când auzi atâtea prostii şi inepţii în jurul tău, devine greu la un moment dat să mai taci. Nu vorbesc de dumneavoastră, desigur, ci de unii dintre confraţii mei. Singura mea dorinţă şi singura mea speranţă ar fi ca ştiinţa germană, atunci când patimile se vor mai fi potolit, să-şi regăsească locul pe care l-a dobândit cu atâta greutate graţie străduniilor unor oameni fini, sensibili, atenţi şi umili în faţa lucrurilor acestei lumi."

Eram sensibil la unele argumente ale lui Voss: dacă aceşti *Bergjuden* se considerau şi erau consideraţi într-adevăr de vecinii lor drept nişte munteni caucazieni, atitudinea lor faţă de noi, în ansamblu, ar putea foarte bine să rămână loială, oricare le-ar fi originea sângelui. Puteau conta şi factorii culturali şi sociali. Spre exemplu, trebuiau luate în considerare relaţiile pe care acest popor le întreţinea cu puterea bolşevică. Cuvintele bătrânului tat, la Piatigorsk, îmi sugeraseră că *Bergjuden-ii* nu-i aveau la suflet pe evreii din Rusia, şi poate era la fel pentru întreg sistemul stalinist. Importantă era şi atitudinea altor grupuri faţă de ei. Nu puteam depinde doar de cuvântul lui Şadov. Poate că şi aici evreii trăiau ca nişte paraziţi. Revenind la Piatigorsk, mă gândeam la celelalte argumente ale lui Voss. A nega în bloc antropologia rasială mi se părea ceva exagerat. Fără îndoială, metodele puteau fi rafinate, şi nu mă îndoiam că nişte oameni fără prea mult talent putuseră profita de legăturile lor din partid pentru a-şi construi o carieră nemeritată. În Germania, acest gen de parazit era în floare (combaterea lui era, de asemenea, una dintre sarcinile SD-ului, cel puţin în mintea unora). Însă Voss, în pofida talentului său, avea părerile tranşante ale unui tânăr. Lucrurile erau cu siguranţă mai complexe decât credea. Nu dispuneam de cunoştinţele necesare pentru a-l critica, dar mi se părea că dacă aveai credinţă într-o anume idee de

Germanie şi de *Volk* german, restul trebuia să urmeze în mod natural. Unele lucruri puteau fi demonstrate, altele însă trebuiau pur şi simplu înţelese. Era, fără îndoială, tot o chestiune de credinţă.

La Piatigorsk, mă aştepta un prim răspuns de la Berlin, trimis prin telex. Amt VII solicitase opinia profesorului Kittel, care declara: *Chestiune dificilă, a se studia local.* Nu prea era încurajator. În schimb, departamentul VII B 1 pregătise documentaţie, care urma să sosească în curând prin corespondenţa aeriană. Specialistul Wehrmachtului, mă informă von Gilsa, era pe drum, cel al lui Rosenberg îl urma îndeaproape. Aşteptându-l pe al nostru, mi-am rezolvat problema hainelor de iarnă. Reuter îmi puse cu amabilitate la dispoziţie unul dinrre meşteşugarii evrei ai Wehrmachtului. Bătrânul respectiv, cu o barbă lungă, destul de slab, veni să-mi ia măsurile, şi i-am comandat o manta lungă cu guler de astrahan, dublat cu blană de oaie, pe care ruşii o numesc *şubă,* şi o pereche de cizme căptuşite. Pentru şapcă (cea de anul trecut dispăruse de mult timp), am mers eu însumi să găsesc una la *Verhnâi rânok,* de vulpe argintie. Mulţi ofiţeri din Waffen-SS luaseră obiceiul de a-şi coase un însemn cu cap de mort pe şepcile lor nereglementare. Găseam că este un lucru un pic cam afectat, însă mi-am scos epoleţii şi o insignă SD de la una din scurte pentru a le coase pe manta.

Greţurile şi vomatul mă apucau din când în când, şi vise angoasante începeau să-mi facă şi mai grea starea de rău. Cel mai adesea rămâneau întunecate şi de nepătruns, iar zorii ştergeau orice imagine şi nu lăsau decât apăsarea. Dar se întâmpla şi ca această obscuritate să se deşire dintr-odată, revelând viziuni fugare clare şi pline de oroare. La două sau la trei zile după întoarcerea de la Nalcik, am deschis din greşeală o uşă: Voss, într-o încăpere întunecată şi goală, stătea în patru labe, cu fundul gol, din anus curgându-i rahat moale. Neliniştit, luam hârtie, nişte pagini din *Izvestia,* şi încercam să şterg acel lichid negricios care devenea tot mai închis la culoare şi tot mai tare. Încercam să-mi păstrez mâinile curate, dar era imposibil, zeama aproape neagră acoperea foile şi

degetele mele, apoi toată mâna. Aproape bolnav de dezgust, alergam să-mi clătesc mâinile într-o cadă apropiată, dar între timp scurgerea continua. Trezindu-mă, am încercat să înţeleg aceste imagini îngrozitoare, dar cred că nu eram pe deplin treaz, fiindcă gândurile mele, care mi se păreau atunci perfect lucide, rămâneau la fel de încurcate ca şi sensul imaginii înseşi. Mi se părea, după anumite indicii, că aceste personaje însemnau de fapt altele, că omul în patru labe trebuie să fi fost eu, iar cel care îl ştergea, tata. Şi despre ce vorbeau articolele din *Izvestia?* Nu va fi fost acolo un articol, definitiv, poate, privind chestiunea tat? Primirea plicului de la VII B 1, expediat de un oarecare Oberkriegs- verwaltungsrat dr. Fiisslein, nu făcu nimic pentru a-mi rezolva pesimismul. Zelosul Oberkriegsverwaltungsrat se mulţumise doar să adune nişte extrase din *Enciclopedia evreiască.* Erau aici lucruri foarte erudite, însă, din păcate, opiniile contradictorii nu duceau la nicio concluzie. Am aflat în felul acesta că evreii din Caucaz se vedeau menţionaţi pentru prima dată de Benjamin de Tudela, care călătorise pe aceste meleaguri pe la 1170, şi de Pathahiah de Ratisbonne, care afirma că aceştia erau de origine persană şi că ajunseseră în Caucaz în secolul al Xll-lea. Wilhelm von Ruysbroek găsise, în 1254, o importantă populaţie evreiască la est de masiv, înainte de Astrahan, însă un text georgian din 314 menţiona nişte evrei vorbind ebraica şi care ar fi adoptat vechea limbă iraniană („parsee" sau „tat") după ocuparea Transcaucaziei de către perşi, încrucişând-o cu ebraica şi cu limbile locale. Or, evreii din Georgia, numiţi, după opinia lui Koch, hu*ria (*derivat probabil din Ib*eria), n*u vorbesc tat, ci un dialect kartvelian. În ceea ce priveşte Daghestanul, după cum se spune în De*rbent-Nameh,* arabii ar fi găsit deja aici evrei atunci când l-au cucerit, în secolul al VlII-lea. Cercetătorii contemporani nu făceau decât să complice problema. Înnebuneai. M-am hotărât să le trimit totul lui Bierkamp şi lui Leetsch fără vreun comentariu, insistând să fie convocat cât mai repede un specialist.

Ninsoarea se opri câteva zile, apoi pomi din nou. La popotă, ofiţerii vorbeau cu glas scăzut, neliniştiţi. Rommel

fusese bătut de englezi la El- Alamein, după care, câteva zile mai târziu, anglo-americanii debarcau în Africa de Nord. Drept represalii, forţele noastre ocupaseră Zona liberă din Franţa, fapt care făcuse ca trupele din Africa ale cabinetului de la Vichy să se alăture Aliaţilor. „Măcar dacă ar merge mai bine aici", comenta von Gilsa. Însă în faţă la Ordjonikidze tmpele noastre trecuseră în defensivă; linia frontului mergea de la sud de Teheguem şi Nalcik spre Cikola şi Gizel, apoi urca de-a lungul Terekului până la nord de Malgobek. Un contraatac sovietic rapid recuceri Gizel. Apoi veni lovitura de teatru. Nu am aflat-o imediat, fiindcă ofiţerii Abwehrului îmi blocară accesul la sala hărţilor, refuzând să-mi dea detalii. „îmi pare rău, se scuză Reuter. Kommandantul dumneavoastră va trebui să discute cu OKHG." La sfârşitul zilei îmi ajungea la urechi faptul că sovieticii lansaseră o contraofensivă pe frontul de la Stalingrad, dar în ce loc, şi de ce amploare, nu reuşeam să aflu. Ofiţerii de la AOK, cu feţe sumbre şi încordate, refuzau cu încăpăţânare să-mi vorbească. Leetsch, la telefon, îmi spuse că OKHG reacţiona la fel. Gruppenstabul nu ştia mai multe decât mine, şi îmi cerea să transmit de urgenţă orice nouă informaţie. Această atitudine persistă şi a doua zi, şi m-am supărat pe Reuter, care îmi răspunse că AOK nu avea nicio obligaţie să informeze SS-ul despre operaţiunile în curs din afara propriei zone. Dar deja zvonurile zburau în stânga şi-n dreapta, ofiţerii nu mai controlau *Latrinenparolen.* În câteva ore, punând cap la cap ce aflam de la şoferi, de la ştafete şi de la subofiţeri, am putut să-mi fac o idee despre amploarea pericolului. L-am sunat din nou pe Leetsch, care părea că dispune de aceleaşi informaţii, însă, în privinţa ripostei Wehrmachtului, nimeni nu putea spune nimic. Cele două fronturi româneşti, la vest de Stalingrad, pe Don şi la sud, în stepa calmucă, se prăbuşeau, iar ruşii vizau clar să atace Armata a 6-a pe flanc. Unde găsiseră forţele necesare? Nu reuşeam să aflu unde se găseau, situaţia evolua prea repede chiar şi pentru cei care o pregăteau, dar părea urgent ca Armata a 6-a să încerce o mişcare de retragere pentru a preveni încercuirea. Or, Armata a 6-a nu se mişca din loc. Pe

21 noiembrie, Generaloberst von Kleist fu promovat Generalfeldmarschall şi numit comandant-şef al Grupului de Armate A. Fuhrerul probabil că se simţea depăşit. Generaloberst von Mackensen îi lua locul lui von Kleist în fruntea Armatei 1 blindate. Von Gilsa îmi transmise oficial această veste. Părea disperat, şi mă lăsa să înţeleg că situaţia devenea catastrofală. În ziua următoare, într-o duminică, cele două laturi sovietice făceau joncţiunea la Kalaci-pe-Don, iar Armata a 6-a, cât şi o parte din Armata a 4-a blindate se treziră încercuite. Zvonurile vorbeau de dezastru, de pierderi masive, de haos, dar fiecare informaţie cât de cât precisă o contrazicea pe precedenta. La sfârşitul zilei, în fine, Reuter mă introduse la von Gilsa, care îmi făcu o expunere pe hărţi. „Hotărârea de a nu evacua Armata a 6-a a fost luată de Fuhrerul însuşi", îmi spuse el. Diviziile încercuite formau acum un gigantic *Kessel,* un „cazan", cum se zicea, despărţit de liniile noastre, desigur, dar întinzându-se de la Stalingrad, prin stepă, aproape până la Don. Situaţia era neliniştitoare, însă zvonurile exagerau teribil: forţele germane pierduseră puţini oameni şi material şi îşi păstrau coeziunea. În plus, experienţa de la Demiansk, din anul precedent, arăta că un *Kessel,* aprovizionat pe cale aeriană, putea să reziste la nesfârşit. „în curând se va lansa o operaţiune de deblocare", conchise von Gilsa. O conferinţă convocată a doua zi de Bierkamp confirma această interpretare optimistă. Reichsmarschallul Goring, anunţa Korsemann, îşi dăduse cuvântul faţă de Führer că Lufâtwaffe era în măsură să aprovizioneze Armata a 6-a. Generalul Paulus revenise la statul său major de la Gumrak pentru a conduce operaţiunile din interiorul *Kessel-ulm,* iar Generalfeldmarschallul von Manstein era chemat de la Vitebsk pentru a forma un nou grup de armate pe Don şi a lansa o străpungere în direcţia forţelor încercuite. Mai ales această ştire generă o mare uşurare: de la cucerirea Sevastopolului, von Manstein era considerat drept cel mai bun strateg din Wehrmacht. Dacă cineva putea dezlega situaţia, atunci el era acela.

între timp, sosea expertul de care aveam noi nevoie. Cum

Reichsfuhrerul părăsise Viniţa împreună cu Fuhrerul la sfârşitul lui octombrie pentru a se întoarce în Prusia Orientală, Korsemann se adresase direct Berlinului, iar RuSHA acceptase să trimită o femeie, dr. Weseloh, specializată în limbi iraniene. Bierkamp se arătă extrem de nemulţumit aflând vestea. El dorea un expert rasial de la Amt IV, însă niciunul nu era disponibil. L-am liniştit, explicându-i că o abordare lingvistică trebuia să se dovedească fructuoasă. Dr. Weseloh putuse lua un avion curier până la Rostov trecând prin Kiev, însă de acolo fusese obligată să meargă cu trenul. M-am dus să o întâmpin la gara din Voroşilovsk, unde am găsit-o în compania celebrului scriitor Emst Jiinger, cu care purta o conversaţie aprinsă. Junger, un pic obosit, dar încă dichisit, purta o uniformă de campanie de Hauptmann din Wehrmacht. Weseloh era în civil, cu o vestă şi o fustă lungă din lână gri. Mă prezentă lui Junger, vizibil mândră de noua sa cunoştinţă. Se trezise din întâmplare în compartimentul acestuia la Krapotkin, şi îl recunoscuse imediat. I-am strâns mâna şi am încercat să spun câteva cuvinte despre importanţa pe care cărţile sale, îndeosebi *Muncitorul,* o avuseseră pentru mine, însă deja ofiţerii de la OKHG îl înconjuraseră şi îl luau cu ei. Weseloh îl privi plecând cu un aer emoţionat, agitând mâna. Era o femeie mai degrabă slabă, cu sâni abia vizibili, dar cu şolduri exagerat de late. Avea o faţă prelungă, cabalină, păr blond strâns într-un coc tapat şi ochelari care arătau nişte ochi cam speriaţi, dar şi scotocitori. „îmi pare rău că nu sunt în uniformă, spuse ea după ce schimbarăm un salut german. Mi s-a cerut să plec atât de repede, încât nu am avut timp să-mi fac una." „Nu-i nimic, am răspuns eu amabil. O să vă fie însă frig. Am să vă caut o manta." Ploua, iar străzile erau pline de noroi. Pe drum îmi vorbi despre Junger, venit din Franţa în inspecţie. Discutaseră despre epigrafe persane, iar Junger o felicitase pentru erudiţia ei. La grup, am prezentat-o dr. Leetsch, care îi explică obiectul misiunii sale. După dejun, mi-o încredinţă şi îmi ceru să-i găsesc o cameră la Piatigorsk, să o ajut în muncă şi să mă ocup de ea. Pe drum, ea îmi vorbi din nou despre Junger, apoi mă întrebă despre situaţia de la

Stalingrad. „Am auzit multe zvonuri. Ce se petrece de fapt?” I-am spus cele câteva lucruri pe care le ştiam. Ea ascultă atentă şi apoi zise cu convingere: „Sunt sigură că este un plan strălucit al Führerului nostru pentru a atrage forţele inamicului într-o capcană şi a le distruge o dată pentru totdeauna”. „Cu siguranţă că aveţi dreptate.” La Piatigorsk, am instalat-o în unul dintre sanatorii, apoi i-am arătat documentaţia mea şi rapoartele. „Avem şi multe surse ruseşti”, i-am explicat. „Din păcate, răspunse ea cu o voce seacă, eu nu citesc ruseşte. Însă ce aveţi aici ar trebui să fie suficient/1 „Foarte bine, atunci. După ce veţi termina, vom merge la Nalcik.” Dr. Weseloh nu purta verighetă, dar părea să nu dea atenţie frumoşilor militari din jurul ei. Totuşi, în pofida fizicului său cam neatrăgător şi a gesturilor largi, neîndemânatice, am primit în următoarele două zile mult mai multe vizite decât de obicei. Ofiţeri, nu numai de la Abwehr, dar chiar şi de la Operaţiuni, care în mod normal nu-mi vorbeau, găseau subit motive presante să vină să mă vadă. Niciunul nu pierdea ocazia să o salute pe specialista noastră, care se instalase la un birou şi rămânea cufundată în hârtiile sale, abia răspunzându-le, distrată sau cu un semn din cap, în afară de cazul în care era vorba despre un ofiţer superior pe care trebuia să îl salute. Nu reacţionă cu adevărat decât o singură dată, când tânărul Leutnant von Open pocni din călcâie în faţa mesei sale, adresându-i-se în următorii termeni: „Permiteţi-mi, Frăulein Weseloh, să vă urez bun venit în Caucazul nostru…” Ea înălţă capul şi îl întrerupse. „Frăulein Doktor Weseloh, vă rog.” Von Open, descumpănit, se înroşi şi bolborosi nişte scuze, însă Frăulein Doktor se întorsese la lectura sa. Cu greu reuşeam să-mi ţin râsul în faţa acestei domnişoare bătoase şi puritane, dar nu lipsită de inteligenţă şi nici fără părţi umane. Am avut ocazia la rândul meu să mă bucur de caracterul său tranşant atunci când am dorit să discutăm rezultatul lecturilor sale. „Nu văd de ce am fost trimisă aici, strâmbă ea din nas cu un aer sever. Chestiunea mi se pare clară.” Am încurajat-o să continue. „Problema limbii nu are nicio importanţă. Cea a cutumelor, doar un pic mai

mult, dar nu prea tare. Dacă sunt evrei, au rămas astfel, în pofida tuturor încercărilor pe care le-au avut de a se asimila, exact ca evreii din Germania, care vorbeau germana şi se îmbrăcau ca nişte burghezi occidentali, însă rămâneau evrei sub plastronul lor scrobit, şi nu înşelau pe nimeni cu asta. Deschideţi pantalonul unui industriaş evreu, continuă ea la fel de direct, şi veţi găsi un circumcis. Aici, va fi acelaşi lucru. Nu văd de ce ne spargem capul." Am trecut peste limbajul frust, care mă lăsa să bănuiesc, la această femeie de o aparenţă atât de glacială, profunzimi tulburi şi agitate de mişcări mâloase, dar mi-am permis să remarc că, date fiind practicile musulmane, acest indiciu, cel puţin, mi se părea puţin probant. Ea se uită la mine cu şi mai mult dispreţ. „Vorbeam metaforic, Hauptsturmfuhrer. Drept cine mă luaţi? Ceea ce vreau să spun este că nişte *Fremdkdrper* rămân aşa indiferent de context. Am să vă arăt imediat la ce mă refer."

Temperatura scădea văzând cu ochii, iar haina mea de blană încă nu era gata. Weseloh avea o manta cam mare, însă căptuşită, de care îi făcuse rost Reuter. Cel puţin, pentru vizitele mele de teren, aveam căciula cu urechi, însă ei nu-i plăcea. „Ţinuta aceasta nu este totuşi reglementară, Hauptsturmfuhrer", zise ea văzându-mă că-mi pun pe cap căciula. „Regulamentul a fost redactat înainte de a ajunge noi în Rusia, i-am explicat eu politicos. Nu a fost adus la zi. Vă semnalez că nici mantaua Wehrmachtului pe care o purtaţi nu este reglementară." Ea ridică din umeri, în timp ce studia documentaţia, încercasem să ajung la Voroşilovsk, sperând să găsesc o ocazie să-l întâlnesc pe Junger, dar nu fusese posibil, şi trebuia să mă mulţumesc cu comentariile lui Weseloh, seara, la popota ofiţerilor. Acum trebuia să o conduc la Nalcik. Pe drum, am menţionat prezenţa lui Voss şi implicarea sa în comisia Wehrmachtului. „Dr. Voss? zise ea gânditoare. Este un specialist destul de cunoscut, într-adevăr. Însă lucrările sale sunt foarte criticate în Germania. Mă rog, va fi interesant să-l întâlnesc." Doream şi eu să-l întâlnesc pe Voss, dar între patru ochi, în orice caz, nu în prezenţa acestei scorpii nordice. Voiam să continui discuţia din zilele trecute, şi apoi, trebuie

să recunosc că visul pe care-l avusesem mă tulburase şi mă gândeam că o discuţie cu Voss, fără a menţiona acele imagini îngrozitoare, desigur, m-ar ajuta să clarific anumite lucruri. La Nalcik, m-am dus mai întâi la birourile Sonderkommandoului. Persterer lipsea, dar i-am prezentat-o pe Weseloh lui Wolfgang Reinholz, un ofiţer al Komman- doului care se ocupa şi de problema *Bergjuden.* Reinholz ne informă că experţii Wehrmachtului şi cei de la *Ostministerium* fuseseră deja pe acolo. „S-au întâlnit cu Şabaev, bătrânul care îi reprezintă mai mult sau mai puţin pe *Bergjuden,* care le-a ţinut nişte discursuri lungi şi i-a dus să viziteze *kolonka." „Kolonka?* întrebă Weseloh. Ce-i asta?" „Cartierul evreiesc. Se află puţin mai la sud de centru, între gară şi râu. Vă vom conduce acolo. După informaţiile mele, adăugă el întorcându-se spre mine, Şabaev a golit toate casele de covoare, paturi, fotolii, pentru a-şi ascunde bogăţia, şi i-a servit pe experţi cu şaşlâk. Nu au văzut decât foc." „De ce nu aţi intervenit?" întrebă Weseloh. „Este un pic mai complicat, Frăulein Doktor, răspunse Reinholz. Sunt probleme de jurisdicţie. Pentru moment, ni s-a interzis să ne amestecăm în treburile acestor evrei." „Orice ar fi, zise ea iritată, vă pot asigura că eu nu mă voi lăsa dusă de nas de astfel de manipulări."

Reinholz trimise doi Orpo să-l cheme pe Şabaev şi o servi pe Weseloh cu ceai. Eu am telefonat la Ortskommandantură pentru a mă pune de acord cu Voss, însă el plecase. Mi se promise că mă va suna când se va întoarce. Reinholz, care auzise, ca toată lumea, de altfel, de sosirea lui Jiinger, o întreba pe Weseloh despre convingerile naţionaliste ale scriitorului. Se vedea clar că Weseloh nu ştia nimic, dar credea că auzise că nu era membru de partid. Puţin mai târziu îşi făcu apariţia Şabaev. „Markel Avgadulovici", se prezentă el. Afişa o ţinută muntenească tradiţională şi o barbă impozantă, păstrând un aer hotărât şi sigur. Rusa lui mi se păru puternic accentuată, însă *Dolmetscher-u*\ nu părea să aibă vreo problemă de traducere. Weseloh îi ceru să stea jos şi începu o discuţie într-o limbă pe care niciunul dintre noi nu o înţelegea. „Cunosc nişte dialecte mai mult sau mai puţin

apropiate de tat, zise ea. Am să vorbesc cu el şi am să vă explic mai târziu." I-am lăsat şi am mers să beau un ceai cu Reinholz într-o altă cameră. Acesta îmi vorbi despre situaţia locală. Succesul ruşilor în jurul Stalingradului provocase mişcări serioase la kabarzi şi la balkari, iar activităţile partizanilor, în munţi, luau amploare. OKHG planifica să proclame în curând autonomia districtului şi conta pe desfiinţarea colhozurilor şi a sovhozurilor în zona de munte (cele din câmpia Baksanului şi Terekului, considerate a fi ruseşti, nu urmau să fie suprimate) şi pe împărţirea pământurilor către populaţia autohtonă, pentru a calma spiritele. După o oră şi jumătate, Weseloh îşi făcu apariţia. „Bătrânul vrea să ne arate cartierul şi casa sa. Veniţi?" „Cu plăcere. Dumneavoastră?"am zis către Reinholz. „Am fost deja. Acolo încă se mănâncă bine." Luă o escortă de trei Orpo şi ne duse cu maşina la Şabaev. Casa, din cărămidă, cu o curte largă, avea camere mari goale, şi nu existau holuri. După ce ne ceru să ne scoatem încălţămintea, furăm poftiţi să ne aşezăm pe nişte pemuţe proaste, iar două femei întinseră o muşama pe jos dinaintea noastră. Câţiva copii se fofilaseră în cameră şi stăteau îngrămădiţi într-un colţ, privindu-ne cu ochi mari, şuşotind şi râzând între ei. Şabaev se aşează pe o pemuţă în faţa noastră, în timp ce o femeie de vârsta sa, având o basma colorată pe cap, ne servi ceai. În cameră era frig, aşa că am lăsat mantaua pe mine. Şabaev spuse câteva cuvinte în limba sa. „Se scuză de primirea proastă, traduse Weseloh, dar nu ne aştepta. Soţia ne va pregăti ceaiul. Şi-a invitat şi câţiva vecini, ca să putem discuta." „Ceaiul, preciză Reinholz, înseamnă a mânca de-ţi crapă burta. Sper să vă fie foame." Un copil intră şi-i spuse repede câteva fraze lui Şabaev, apoi ieşi în fugă. „Asta nu am înţeles", se enervă Weseloh. Schimbă câteva cuvinte cu Şabaev. „Spune că este fiul vecinului şi că vorbeau în kabardă." Din bucătărie, o fată foarte frumoasă, îmbrăcată într-o ţinută lungă şi cu basma, aduse mai multe pâini rotunde şi plate, pe care le aşează pe muşama. Apoi, ea şi soţia lui Şabaev puseră nişte castroane cu brânză albă, cu fructe uscate şi cu bomboane învelite în staniol. Şabaev rupse

una dintre pâini şi ne împărţi bucăţile. Încă mai era caldă, cu o coajă crocantă, delicioasă. Un alt bătrân, purtând *papaha* şi nişte cizme moi, intră şi se aşeză alături de Şabaev, apoi încă unul. Şabaev îi prezentă. „Spune că bărbatul din stânga sa este un tat musulman, explică Weseloh. Încă de la început încearcă să-mi spună că numai unii tat sunt de religie mozaică. Am să-l chestionez." începu un lung dialog cu cel de-al doilea bătrân. Cam plictisit, ronţăiam şi studiam încăperea. Pereţii, fără decoraţiuni, păreau proaspăt văruiţi. Copiii ascultau şi ne examinau în tăcere. Soţia lui Şabaev şi fiica ne aduseră mâncăruri din came de oaie fiartă, cu un sos cu usturoi şi cu nişte cocoloaşe din făină fierte în apă. Am început să mănânc. Weseloh continua să discute. Apoi ni se servi şaşlâk din came de pui tocată pus peste o pâine. Şabaev le rupse pe celelalte şi le împărţi ca să ţină loc de farfurie, apoi, cu un cuţit lung caucazian, un *kinjal,* ne servi fiecămia cocoloaşe tăiate în vârful cuţitului. Ne fură aduse şi fmnze de viţă umplute cu orez şi came. Le preferam pe acestea, şi am început să mănânc serios. Reinholz îmi urmă exemplul, în timp ce Şabaev părea să nu aprecieze faptul că Weseloh nu mânca nimic. Soţia lui Şabaev se aşeză lângă noi şi începu să critice cu gesturi largi lipsa de apetit a lui Weseloh. „Frăulein Doktor, i-am zis între două îmbucături, îi puteţi întreba unde dorm?"Weseloh discută cu soţia lui Şabaev. „După cum spune ea, chiar aici, pe jos, pe duşumea." „După părerea mea, minte", zise Reinholz. „Spune că înainte aveau saltele, dar că bolşevicii le-au luat totul odată cu retragerea." „Se poate să fie adevărat", am zis eu către Reinholz. El mânca din şaşlâk şi se mulţumi să ridice din umeri. Fata ne servea ceai cald pe măsură ce beam, într-un fel curios: turna mai întâi o zeamă neagră, apoi adăuga apă caldă. După ce am terminat de mâncat, femeile luară resturile şi strânseră muşamaua. Apoi Şabaev ieşi şi se întoarse cu câţiva oameni purtând instrumente pe care îi aşeză de-a lungul peretelui, de cealaltă parte a locului unde stăteau copiii. „Spune că acum vom asculta muzică tradiţională tat şi vom vedea dansurile, pentru a constata că sunt aceleaşi cu cele ale altor populaţii muntene", explică Weseloh.

Instrumentele erau un fel de banjouri cu gâtul lung, numite *tar,* fluiere lungi numite *saz-* un cuvânt turcesc, preciză Weseloh din conştiinţă profesională un vas de pământ în care se suflă printr-o ţeavă de stuf şi tamburine. Ne cântară mai multe bucăţi, iar fata care ne servise dansă înaintea noastră, destul de modest, dar cu o graţie şi cu o supleţe deosebite. Bărbaţii care nu cântau băteau cadenţa odată cu percuţioniştii. Intrau şi alte persoane şi se aşezau ori rămâneau în picioare lângă perete, femei cu fuste lungi şi copii stând între picioarele lor, bărbaţi în haine munteneşti, costume vechi şi roase, sau cu rubaşcă şi caschete de muncitori sovietici. Una dintre femeile aşezate alăpta un copil, fără a se feri. Un tânăr îşi scoase haina şi veni să danseze şi el. Era frumos, rasat, elegant, mândru. Muzica şi dansurile semănau cu cele ale karaciailor, pe care le văzusem la Kislovodsk. Majoritatea pieselor, cu ritmuri sincopate foarte curios pentru urechile mele, erau pline de viaţă şi aţâţătoare. Unul dintre bătrânii lăutari interpretă o piesă tânguitoare, acompaniat doar de un banjo cu două corzi pe care le lovea cu un beţişor de os. Mâncarea şi ceaiul îmi aduseră o stare de linişte, aproape de somnolenţă, mă lăsam dus de muzică, şi toată această scenă mi se părea pitorească, iar aceşti oameni primitori – foarte simpatici. Când muzica se opri, Şabaev ţinu un fel de discurs pe care Weseloh nu îl traduse. Apoi primirăm cadouri: un covor oriental mare ţesut de mână pentru Weseloh, pe care doi oameni îl desfăcură în faţa noastră înainte de a-l împături, şi nişte *kinjal-e* frumos lucrate, în nişte casete din lemn negru şi din argint, pentru Reinholz şi pentru mine. Weseloh mai primi nişte cercei din argint şi un inel din partea soţiei lui Şabaev. Întreaga mulţime ne însoţi în stradă, iar Şabaev ne strânse mâna în mod solemn. „Ne mulţumeşte pentru că i-am dat prilejul să ne arate ospitalitatea tat, traduse sec Weseloh. Se scuză pentru primirea sărăcăcioasă, dar spune că pentru aceasta trebuie blamaţi bolşevicii, care le-au furat totul." „Ce circ!" exclamă ea în maşină. „Nu-i nimic, faţă de ce au făcut pentru comisia Wehrmachtului", comentă Reinholz. „Şi cadourile astea! continuă ea. Ce îşi imaginează ei? Că pot

cumpăra ofiţeri SS? Iată într-adevăr o tactică de evrei." Nu ziceam nimic. Weseloh mă agasa. Părea să plece de la o idee preconceptă. Eu nu consideram că trebuie procedat în felul acesta. La birourile Sonder- kommandoului, Weseloh ne spuse că bătrânul cunoştea bine Coranul, rugăciunile şi cutumele musulmane, însă, după părerea ei, asta nu dovedea nimic. O ordonanţă intră şi i se adresă lui Reinholz: „Un telefon de la

Ortskommandantură. Spun că cineva căuta un anume Leutnant Voss." „A, eu sunt", am zis. Am urmat ordonanţa în sala comunicaţiilor şi am ridicat receptorul. O voce necunoscută îmi spuse: „Dumneavoastră aţi lăsat un mesaj pentru Leutnant Voss?" „Da", am răspuns eu perplex. „îmi pare rău că trebuie să vă spun, dar a fost rănit şi nu va putea să vă sune", zise omul. Brusc, am simţit o gheară în gât. „Este ceva serios?" „Da, destul de serios." „Unde se află?" „Aici, la punctul medical." „Vin." Am pus receptorul în furcă şi am trecut în încăperea unde se aflau Weseloh şi Reinholz. „Trebuie să trec pe la Ortskommandantură", am zis, luându-mi mantaua. „Ce este?" întrebă Reinholz. Cred că eram alb la faţă, aşa că am m-am răsucit rapid pe călcâie. „Mă întorc imediat", am zis, ieşind.

Afară, se însera şi era foarte frig. Plecasem pe jos, iar în grabă îmi uitasem căciula. Am început să tremur. Mergeam repede şi era cât pe ce să alunec pe o porţiune de gheaţă. Am reuşit să mă ţin de un stâlp, dar m-am lovit la braţ. Frigul îmi cuprindea capul descoperit, iar degetele, afundate în buzunare, îmi înţepeneau. Simţeam cum mă străbat frisoane puternice. Subestimasem distanţa până la Ortskommandantură. Când am sosit, era noapte de-a binelea, iar eu tremuram ca varga. Am cerut să văd un ofiţer de la Operaţiuni. „Cu dumneavoastră am vorbit?" mă întrebă el când sosi în antreu, unde încercam zadarnic să mă încălzesc. „Da. Ce s-a întâmplat?" „Nu suntem prea siguri. L-au adus nişte munteni într-un car cu boi. Era într-un *aul* kabard, la sud. După cum spun martorii, intra în case şi-i întreba despre limba lor. Unul dintre vecini crede că trebuie să se fi izolat cu o fată, iar tatăl i-a surprins. Au auzit focuri de armă, iar când

au ajuns, l-au găsit pe Leutnant rănit, iar fata era moartă. Tatăl dispăruse. Atunci l-au adus aici. Bineînţeles că asta-i ce ne-au povestit ei. Va trebui deschisă o anchetă." „Cum se simte?" „Mă tem că rău. A fost împuşcat în burtă." „Pot să-l văd?" Ofiţerul ezită, mă privea cu o curiozitate nedisimulată. „Povestea aceasta nu priveşte SS-ul", zise el într-un final. „E un prieten." Se mai codi o clipă, apoi spuse: „în cazul acesta, veniţi. Dar vă previn că este într-o stare foarte proastă".

Mă conduse prin culoarele proaspăt văruite în gri şi verde pal, până la o sală mare, unde câţiva bolnavi şi răniţi uşor zăceau pe un rând de paturi. Nu-l vedeam însă pe Voss. Un medic, într-un halat alb cam pătat pus pe deasupra uniformei, ne veni în întâmpinare. „Da, vă rog?" „Ar vrea să-l vadă pe Leutnant Voss, explică ofiţerul de la Operaţiuni, arătând spre mine.

Vă las, îmi zise apoi. Am treabă." „Mulţumesc", i-am spus. „Poftiţi, făcu medicul. L-am izolat." Mă duse către o uşă din fundul sălii. „Pot să-i vorbesc?" l-am întrebat. „N-o să vă audă", răspunse medicul. Deschise uşa şi mă lăsă să trec prin faţa lui. Voss zăcea sub un cearceaf, cu faţa transpirată, cam verde. Ţinea ochii închişi şi gemea uşor. M-am apropiat. „Voss", am zis eu. Nu avu nicio reacţie. Doar sunetele continuau să-i iasă din gâtlej, şi nu erau nişte gemete cu adevărat, mai degrabă nişte sunete articulate, dar de neînţeles, ca o bolboroseală de copil, traducerea, într-o limbă aparte şi misterioasă, a ceea ce se petrecea în el. M-am întors spre medic. „O să scape?" Medicul clătină din cap. „Nu înţeleg nici cum de a rezistat până acum. Nu a putut fi operat, n-ar fi de niciun ajutor." M-am întors spre Voss. Sunetele continuau neîntrerupt, o descriere a agoniei sale de dincoace de limbă. Simţeam fiori de gheaţă pe şira spinării, abia mai respiram, ca într-un vis în care cineva vorbeşte, iar tu nu înţelegi. Aici însă nu era nimic de înţeles. I-am dat la o parte o şuviţă de păr care îi căzuse peste pleoape. Deschise ochii şi se uită fix la mine, dar privirea părea să nu recunoască nimic. Ajunsese în acel loc aparte, închis, din care nu te mai ridici la suprafaţă, dar din care nici nu alunecase încă. Asemenea unui animal,

trupul se lupta cu ceea ce i se întâmpla, iar sunetele erau tot sunete de animal. Din când în când aceste sunete se întrerupeau ca să poată respira, aspirând aerul printre dinţi cu un zgomot parcă lichid. Apoi totul reîncepea. M-am uitat la medic. „Suferă. Puteţi să-i daţi morfină?" Medicul avea un aer jenat. „I s-a dat deja." „Da, dar i-ar mai trebui." Mă uitam fix la el. Ezita, lovindu-şi dinţii cu unghia. „Aproape că nu mai am, zise el într-un târziu. A trebuit să ne trimitem toate stocurile la Millerovo pentru Armata a 6-a. Trebuie să păstrez ceea ce am pentru cazurile operabile. Oricum, va muri în curând." Am continuat să îl fixez cu privirea. „Nu puteţi să-mi daţi ordine", adăugă el. „Nu vă dau ordin, vă solicit să o faceţi", am zis eu pe un ton rece. Se îngălbeni. „Bine, Hauptsturmfuhrer. Aveţi dreptate… Am să-i dau." Nu m-am mişcat, nu am zâmbit. „Să o facem acum. Am să mă uit." O grimasă scurtă schimonosi buzele medicului. Ieşi. M-am uitat la Voss. Sunete stranii, înfricoşătoare, parcă autoformate, continuau să-i iasă din gura străbătută de convulsii. Un glas străvechi, venit din adâncul veacurilor; dar dacă era un limbaj, nu spunea nimic, şi nu exprima decât propria trecere de pe lume. Medicul se întoarse cu o seringă, descoperi braţul lui Voss, bătu ca să apară vena, apoi injectă. Încet, încet, sunetele se rărire, respiraţia i se calmă. Ochii îi erau închişi. Din când în când mai apăreau câteva sunete, ca un ultim colac de salvare aruncat peste bord. Medicul ieşise. L-am mângâiat uşor pe Voss pe obraz cu dosul mâinii, apoi am ieşit şi eu. Medicul îşi făcea de lucru cu o mină care exprima atât stânjeneală, cât şi resentiment. I-am mulţumit scurt, apoi am pocnit din călcâie ridicând braţul. Medicul nu îmi răspunse la salut şi am ieşit fără a spune vreun cuvânt.

O maşină a Wehrmachtului mă aduse la Sonderkommando. Aici i-am găsit pe Weseloh şi pe Reinholz, discutând în continuare. Reinholz aducea argumente în favoarea unei origini turceşti a *Bergjuden*-ilor. Când mă văzu, se întrerupse. „A, Herr Hauptsturmfuhrer! Ne întrebam ce faceţi. V-am pregătit un loc unde să dormiţi. E prea târziu ca să vă întoarceţi." „Oricum, zise Weseloh, va trebui să rămân aici

câteva zile pentru a-mi continua investigaţiile." „Mă întorc în seara aceasta la Piatigorsk, am zis eu cu o voce uscată. Am treabă. Pe aici nu sunt partizani şi pot merge noaptea." Reinholz ridică din umeri. „Este împotriva instrucţiunilor grupului, Herr Hauptsturmfuhrer, dar faceţi cum doriţi." „V-o încredinţez pe Doktor Weseloh. Contactaţi-mă dacă aveţi nevoie de ceva." Weseloh, stând picior peste picior pe scaunul din lemn, părea pe deplin mulţumită de aventura sa; plecarea mea o lăsa indiferentă. „Mulţumesc pentru însoţire, Hauptsturmfuhrer, zise ea. Spuneţi-mi, aş putea să-l văd pe acest dr. Voss?"Eram deja în prag, cu căciula în mână. „Nu." Nu i-am aşteptat reacţia şi am ieşit. Şoferul nu părea prea fericit să meargă noaptea, însă nu insistă atunci când am repetat ordinul pe un ton aproape brutal. Călătoria dură mult. Lemper, şoferul, mergea foarte încet din cauza gheţii. În afara haloului subţire al farurilor, parţial mascate din cauza posibilelor atacuri antiaeriene, nu se vedea nimic. Din când în când, câte un post de control militar mai apărea din întuneric. Mă jucam absent cu *kinjal*-ul oferit de Şabaev, fumam ţigară după ţigară, priveam fără să gândesc la noaptea întinsă şi pustie.

Ancheta confirmă spusele sătenilor privind moartea Leutnantului dr. Voss. În casa unde avusese loc drama, îi fu găsit carnetul, murdar de sânge, plin de consoane kabarde şi de notări gramaticale. Mama fetei, isterică, se jura că nu-şi văzuse soţul de la incident. După părerea vecinilor, plecase sigur în munţi cu arma crimei, o puşcă veche de vânătoare, ca să *abrek,* cum se spune în Caucaz, adică să se alăture unei bande de partizani. Câteva zile mai târziu, o delegaţie de bătrâni ai satului veni să-l vadă pe generalul von

Mackensen. Aceştia îşi prezentară în mod solemn scuzele în numele *aulu- lui,* reafirmând profunda lor prietenie pentru armata germană, şi depuseră un teanc de covoare, de piei de oaie, de bijuterii, pe care le ofereau familiei defunctului. Jurară să-l găsească ei înşişi pe ucigaş şi să-l omoare sau să-l predea. Cei câţiva oameni valizi din *aul,* afirmau ei, plecaseră să scotocească munţii. Se temeau de represalii: von Mackensen

îi linişti, promiţând că nu va fi nicio pedeapsă colectivă. Ştiam că Şadov discutase cazul cu Kostring. Armata incendie casa vinovatului, dădu un nou ordin de zi reiterând interdicţia privind fraternizarea cu muntencele şi clasă prompt toată povestea.

Comisia Wehrmachtului îşi termina studiul despre *Bergjuden,* iar Kostring dorea să ţină o conferinţă la Nalcik pe acest subiect. Lucrul devenea cu atât mai presant, cu cât Consiliul Naţional Kabardo-Balkar era în curs de formare, iar OKHG voia să regleze afacerea înainte de formarea districtului autonom, prevăzută pentru 18 decembrie, de Kurman Bairam. Weseloh îşi terminase treaba şi îşi redacta raportul. Bierkamp ne convocă la Voroşilovsk pentru a examina poziţia noastră. După câteva zile relativ blânde, când ninsese iarăşi, temperatura coborî din nou până la aproape -20°. Primisem în sfârşit şuba şi cizmele. Erau foarte grele, dar ţineau cald. Am mers împreună cu Weseloh. De la Voroşilovsk, urma să plece direct la Berlin. La Gruppenstab, i-am reîntâlnit pe Persterer şi pe Reinholz. Bierkamp îi convocase şi pe ei. În plus, la întrunire asistau Leetsch, Prill şi Sturmbannfâihrer Holste, Leiter IV/V al grupului. „După informaţiile mele, începu Bierkamp, Wehrmachtul şi acest dr. Brăutigam vor să-i scutească pe *Bergjuden* de măsuri antievreieşti pentru a nu dăuna bunelor relaţii cu kabarzii şi balkarii. Ca atare, vor încerca să pretindă că aceştia nu sunt cu adevărat evrei, punându-se astfel la adăpost de criticile venite de la Berlin. Pentru noi, ar fi o gravă eroare. Ca evrei şi *Fremdkorper* printre popoarele înconjurătoare, această populaţie va rămâne o sursă de permanent pericol pentru forţele noastre: un cuib de spioni şi de sabotori şi o pepinieră pentru partizani. Nevoia unor măsuri radicale este neîndoielnică. Însă trebuie să avem dovezi solide ca să facem faţă argumentaţiei sofisticate a Wehrmachtului.” „Părerea mea, Herr Oberfuhrer, este că nu va fi dificil să ne demonstrăm poziţia, afirmă Weseloh cu vocea ei ascuţită. Sunt dezolată că nu o voi putea face eu însămi, dar înainte de a pleca voi lăsa un raport complet, cu toate punctele importante. Acest lucru vă va permite să

răspundeţi tuturor obiecţiilor Wehrmachtului sau venind dinspre *Ostministerium*. „ „Perfect. Argumentele ştiinţifice le veţi revedea împreună cu Hauptsturmfuhrerul Aue, care va prezenta acest aspect. Personal, voi prezenta poziţia concretă a *Sicherheitspolizei* din punct de vedere al secu- rităţii." în timp ce vorbea, eu parcurgeam rapid lista citatelor întocmită de Weseloh, tinzând să stabilească o origine pur evreiască şi foarte veche a acestor *Bergjuden*. „Dacă îmi permiteţi, Herr Oberfuhrer, aş face o remarcă asupra dosarului întocmit de Doktor Weseloh. Este o lucrare excelentă, însă a omis pur şi simplu să citeze textele care ne contrazic punctul de vedere. Experţii de la Wehrmacht şi de la *Ostministerium* nu se vor feri să ni le opună. Cred că în felul acesta baza ştiinţifică a poziţiei noastre rămâne una destul de fragilă." „Hauptsturmfuhrer Aue, interveni Prill, trebuie că aţi petrecut prea mult timp discutând cu prietenul dumneavoastră, Leutnant Voss. S-ar părea că v-a influenţat felul de a gândi." I-am aruncat o privire exasperată: aşadar, iată ce urzea cu Turek. „Vă înşelaţi, Hauptsturmfuhrer. Încercam doar să supun atenţiei faptul că documentaţia ştiinţifică existentă nu este concludentă şi că a ne baza poziţia pe ea ar fi o eroare." „Cred că acest Voss a fost cel ucis, nu?" interveni Leetsch. „Da, răspunse Bierkamp. Poate de partizani, poate chiar de aceşti evrei. E păcat, desigur, dar am motive să cred că lucra activ împotriva noastră. Hauptsturmfuhrer Aue, vă înţeleg incertitudinea, însă trebuie să priviţi esenţialul, nicidecum detaliile. Interesele SP şi SS aici sunt clare. Asta contează." „Oricum, zise Weseloh, caracterul lor evreiesc sare în ochi. Felul lor de a fi este insinuant, şi au încercat chiar să ne corupă." „Absolut, confirmă Persterer. Au venit de mai multe ori la Kommando ca să ne aducă mantouri îmblănite, cuverturi, obiecte de bucătărie. Ei spun că sunt pentru a ne ajuta trupele, dar ne-au dat şi covoare, nişte cuţite frumoase şi bijuterii." „Nu trebuie să ne lăsăm duşi de nas", zise Holste, care părea că se plictiseşte. „Da, zise Prill, dar gândiţi-vă că fac acelaşi lucru cu Wehrmachtul." Discuţia dură un oarecare timp. Bierkamp conchise: „Brigadefuhrerul Korsemann va veni personal la

conferinţa de la Nalcik. Nu cred că, dacă prezentăm bine lucrurile, grupul de armate va îndrăzni să ne contrazică în mod deschis. În fond, şi securitatea lor este în joc. Sturmbannfuhrer Persterer, contez pe dumneavoastră. Pentru a pune la punct toate detaliile unei *Aktion* rapide şi eficace. De îndată ce vom avea cale liberă, va trebui să ne grăbim. Vreau ca până la Crăciun să fie totul gata, ca să pot include cifrele în raportul meu recapitulativ de sfârşit de an."

După întrunire, am mers să-i spun la revedere lui Weseloh. Ea îmi strânse mâna cu căldură. „Hauptsturmfuhrer Aue, nu puteţi şti cât de fericită am fost să pot îndeplini această misiune! Pentru dumneavoastră, aici, în Est, războiul este o chestiune cotidiană, însă la Berlin, în birouri, se uită repede pericolul mortal în care se află *Heimat-u*\, greutăţile şi suferinţele frontului. Venirea aici mi-a permis să înţeleg toate acestea din adâncul fiinţei mele. Voi evoca amintirea dumneavoastră, a tuturor, ca pe un lucru preţios. Mult noroc, mult noroc. Heil Hitler!" Faţa îi strălucea, căzuse pradă a unei exaltări uimitoare. I-am răspuns la salut şi am plecat.

Jiinger se mai afla încă la Voroşilovsk, şi auzisem că îşi primea admiratorii care îl solicitau. Urma să plece în curând pentru a inspecta diviziile lui Ruoff din faţa oraşului Tuapse. Însă pierdusem orice poftă de a-l mai întâlni pe Jiinger. M-am întors la Piatigorsk gândindu-mă la Prill. Era clar că îmi voia răul. Nu înţelegeam de ce. Nu îl deranjasem niciodată, dar alesese să treacă de partea lui Turek. Se afla în contact permanent cu Bierkamp şi cu Leetsch şi nu era greu ca prin mici insinuări să-i stârnească împotriva mea. Povestea aceasta cu *Bergjuden*-ii risca să mă pună într-o postură proastă. Nu aveam niciun gând aprioric, doream doar să se respecte o anumită onestitate intelectuală, şi nu înţelegeam prea bine insistenţa lui Bierkamp de a vrea cu orice preţ să-i lichideze. Era într-adevăr convins de apartenenţa lor evreiască? Pentru mine faptul acesta nu reieşea clar din documentaţie. Iar în ce priveşte felul cum arătau sau comportamentul lor, nu se asemănau întru nimic cu evreii pe care îi cunoscusem. Văzuţi la ei acasă, păreau întru totul asemenea kabarzilor, balkarilor

sau karaciailor. Şi aceştia ne ofereau cadouri somptuoase, era o tradiţie, nu trebuia neapărat să vedem în asta corupţie. Însă trebuia să fiu atent: o indecizie putea fi interpretată drept slăbiciune, iar Prill şi Turek aveau să profite de cel mai mic pas greşit.

La Piatigorsk, am găsit din nou sala hărţilor închisă. Armata Hoth, formată din resturi întărite ale Armatei a 4-a blindate, îşi lansa străpungerea pornind de la Kotelnikovo în direcţia Kessel-ului. Însă ofiţerii afişau un aer optimist, iar comentariile lor îmi serviră la completarea comunicatelor oficiale şi a zvonurilor. Totul mă făcea să cred că, încă o dată, ca şi în faţa Moscovei în anul precedent, Führerul avusese dreptate să reziste pe poziţie.

Oricum, trebuia să pregătesc conferinţa asupra *Bergjuden*-ilor şi aveam puţin timp pentru altceva. Recitind rapoartele şi însemnările mele, mă gândeam la vorbele lui Voss, cu prilejul ultimei noastre conversaţii, şi, examinând diferitele probe adunate, mă întrebam: Ce-ar fi gândit el, ce ar fi acceptat şi ce ar fi respins? Dosarul, la urma urmei, era foarte subţire. Sincer, ipoteza khazară mi se părea a nu se putea susţine; doar originea persană avea sens. Cât priveşte ce anume voia să spună acest lucru, niciodată nu fusesem mai puţin sigur de ceva. Regretam enorm dispariţia lui Voss. Asupra acestui caz el era singura persoană cu care aş fi putut discuta serios. Ceilalţi, pe cei de la Wehrmacht, ca şi pe cei din SS, puţin îi interesau, în fond, adevărul şi rigoarea ştiinţifică: pentru ei reprezenta doar o chestiune politică.

Conferinţa se ţinu pe la mijlocul lunii, cu câteva zile înainte de Marele Bairam. Se strânsese multă lume. Wehrmachtul zugrăvise în grabă o sală mare de întruniri de la sediul Partidului Comunist, cu o imensă masă ovală încă marcată de schijele de şrapnel care străpunseseră acoperişul. Avu loc o scurtă discuţie aprinsă privind prezenţa: Kostring dorea să grupeze diferitele delegaţii, administraţie militară, Abwehr, AOK, *Ostministerium* şi SS, iar lucrul părea logic, însă Korsemann insista ca toată lumea să se aşeze după grade. Kostring cedă în cele din urmă: în acest fel, la dreapta sa se

aşează Korsemann, puţin mai jos, în cele din urmă, Bierkamp, iar eu m-am trezit aproape de capătul mesei, în faţa lui Brăutigam, care nu era decât un Hauptmann de la rezerve, şi lângă de expertul civil al Institutului ministrului Rosenberg. Kostring deschise şedinţa, apoi îl introduse pe Selim Şadov, şeful Consiliului Naţional Kabardo-Balkar, care ţinu un lung discurs despre foarte vechile relaţii de bună vecinătate, de întrajutorare, de prietenie şi uneori chiar de căsătorie între popoarele kabard, balkar şi tat. Era un om puţin cam gras, îmbrăcat într-un costum dungat dintr-o ţesătură sclipitoare, cu o faţă cam flască întărită de o mustaţă bogată; vorbea o rusă domoală şi emfatică. Kostring îi traducea spusele. Când Şadov încheie, Kostring se ridică şi îl asigură, în rusă (de data aceasta ne traducea un *Dolmetscher),* că se va ţine cont de opinia Consiliului Naţional, şi că speră că problema va fi rezolvată spre satisfacţia tuturor. L-am privit pe Bierkamp, aşezat de cealaltă parte a mesei, la patru scaune de Korsemann. Îşi pusese chipiul pe masă, lângă hârtii, şi îl asculta pe Kostring bătând darabana pe tăblie.

Korsemann zgândărea cu stiloul o gaură făcută de un şrapnel. După răspunsul lui Kostring, Şadov fu poftit afară, iar generalul se aşeză fără a comenta schimbul de cuvinte. „Propun să începem cu raportul experţilor, zise el. Doktor Brăutigam?" Brăutigam arătă înspre bărbatul aşezat la stânga mea, un civil cu piele gălbuie, cu o mică mustaţă căzută şi cu păr gras, pieptănat cu grijă şi plin, ca şi umerii pe care îi ştergea nervos, de o puzderie de mătreaţă. „Daţi-mi voie să vi-l prezint pe dr. Rehrl, un specialist în iudaism oriental de la Institutul pentru Probleme Evreieşti din Frankfurt." Rehrl îşi desprinse repede fundul de scaun printr-o mişcare curbă şi începu, cu o voce monocordă şi nazală: „Socot că aici avem de-a face cu o rămăşiţă a unei populaţii turceşti, care şi-ar fi luat religia mozaică în momentul convertirii nobilimii khazare, şi care mai târziu s-a refugiat la est de Caucaz prin secolele al X-lea şi al Xl-lea, când a fost distrus Imperiul Khazar. Aici, s-ar fi unit şi confundat prin lanţuri de căsătorii cu un trib muntean irano- fon, tat, iar o parte a grupului s-ar fi

convertit sau reconvertit la islam, în timp ce membrii ceilalţi menţineau un iudaism care treptat s-ar fi stricat", începu să enumere dovezile: mai întâi, cuvintele în limba tat pentru mâncare, oameni şi animale, adică substratul fundamental al limbii, erau în principal de origine turcă. Apoi trecu în revistă puţinul ce se ştia despre istoria convertirii khazarilor. Se găseau aici aspecte demne de interes, însă expunerea sa tindea să prezinte lucrurile la grămadă şi era cam greu de urmărit. Am fost totuşi impresionat de argumentul său în privinţa numelor proprii. Se găseau, la *Bergjuden,* nume de sărbători evreieşti, precum Hanuka sau Pesah, folosite ca nume proprii, spre exemplu în numele rusificat Hanukaev, utilizare care nu se regăseşte nici la evreii aşkenazi, nici la sefarzi, dar este atestat la khazari. Numele propriu Hanuka, spre exemplu, apare de două ori în *Scrisoarea de la Kiev,* o scrisoare de recomandare scrisă în ebraică de comunitatea khazară din respectivul oraş la începutul secolului al X-lea; o dată pe o piatră tombală în Crimeea şi o dată în lista regilor khazari. Astfel, pentru Rehrl, *Bergjuden*-ii, în pofida limbii lor, erau asimilabili din punct de vedere rasial mai degrabă nogailor, kumâşilor şi balkarilor, decât evreilor. Şeful comisiei de anchetă a Wehrmachtului, un ofiţer rubicond pe nume Weintrop, luă la rândul său cuvântul: „Opinia mea nu poate fi la fel de tranşantă precum cea a respectatului meu coleg. După părerea mea, urmele unei influenţe caucaziene asupra acestor faimoşi khazari – despre care se ştiu într-adevăr puţine lucruri – sunt la fel de numeroase ca şi dovezile unei influenţe contrare. Spre exemplu, în documentul cunoscut sub numele de *Scrisoarea anonimă de Ia Cambridge,* şi care trebuie să dateze tot din secolul al X-lea, se scrie că *nişte evrei din Armenia s-au căsătorit cu locuitori ai acestui pământ* – vrea să spună khazari. *S-au amestecat cu păgânii, au învăţat practicile lor şi porneau mereu împreună Ia război; şi au devenit un singur popor.* Autorul vorbeşte aici despre evreii din Orientul Mijlociu şi despre khazari. Atunci când menţionează Armenia, nu este vorba despre Armenia modernă pe care o ştim, ci despre Marea Armenie veche, adică aproape întreaga

Transcaucazie şi o bună parte din Anatolia… Weintrop continua în această direcţie; fiecare element doveditor pe care îl aducea părea să se opună celui precedent. Dacă ajungem acum la observaţia etnologică, constatăm puţine diferenţe faţă de vecinii lor convertiţi la islam, unii deveniţi chiar creştini, ca oseţii. Influenţa păgână rămâne foarte puternică: *Bergjuden*-ii practică demonologia, poartă talismane pentru a se proteja de duhuri rele şi aşa mai departe. Asta seamănă cu practicile aşa-zis sufiste ale muntenilor musulmani, cum este cultul mormintelor sau dansurile rituale, care reprezintă tot nişte rămăşiţe păgâne. Nivelul de viaţă al *Bergjuden*-ilor este la fel cu al celorlalţi munteni, fie că este vorba de oraş sau de *aulul* pe care l-am vizitat. Este exclus să se spună că ar fi profitat de iudeo-bolşevism pentru a avea o poziţie mai avansată. Dimpotrivă, par în general aproape mai săraci decât kabarzii. La masa de Sabat, femeile şi copiii se ţin departe de bărbaţi, ceea ce este contrar tradiţiei evreieşti, însă urmează tradiţia muntenească. Din contră, în cadrul căsătoriilor la care am putut asista, cu sute de invitaţi kabarzi şi balkari, bărbaţii şi femeile *Bergjuden* dansau împreună, ceea ce este strict prohibit în iudaismul ortodox". „Aşadar, care vă sunt concluziile?"întrebă von Bittenfeld, adjunctul lui Kostring. Weintrop se scărpină în părul alb, tuns aproape la piele: „în ceea ce priveşte originea, este greu de spus: informaţiile sunt contradictorii. Dar ni se pare evident că sunt complet asimilaţi şi integraţi şi dacă vreţi *vermiseblingt,* «mischlingizaţi». Urmele de sânge evreiesc care rămân trebuie să fie neglijabile". „Totuşi, interveni Bierkamp, se agaţă cu încăpăţânare de religia lor evreiască, pe care au păstrat-o intactă secole de-a rândul." „O, nu intactă, nu intactă, Herr OberFührer, zise Weintrop cu bonomie. Ci foarte stricată, consider eu. Au pierdut complet toată ştiinţa lor talmudică, dacă au avut-o vreodată. Iar demonologia lor face din ei aproape nişte eretici, cum sunt karaiţii. De altfel, evreii aşkenazi îi dispreţuiesc şi îi numesc *biki,* «taurii», un termen peiorativ." „în privinţa acestui subiect, rosti suav Kostring, întor- cându-se spre Korsemann, care este opinia SS?" „Este desigur o chestiune

importantă, spuse Korsemann. Îi voi da cuvântul Oberfuhrerului Bierkamp." Bierkamp îşi aduna deja notiţele. „Din păcate, specialistul nostru, dr. Weseloh, a trebuit să se întoarcă în Germania. Însă ne-a pregătit un raport complet, pe care vi l-am trimis, Herr General, şi care susţine puternic opinia noastră: aceşti *Bergjuden* sunt nişte *Fremdkdrper* extrem de periculoşi care reprezintă o ameninţare pentru trupele noastre, ameninţare la care noi trebuie să reacţionăm cu vigoare şi energic. Acest punct de vedere, care, spre deosebire de cel al cercetătorilor, ia în calcul chestiunea vitală a securităţii, se sprijină şi pe un studiu al documentelor ştiinţifice făcut de dr. Weseloh, ale cărui concluzii diferă de cele ale celorlalţi specialişti aici de faţă. Îi voi lăsa Hauptsturmfuhrerului dr. Aue sarcina să le prezinte." Am înclinat capul. „Mulţumesc, Herr Oberfuhrer. Cred că, pentru a fi clar, este preferabil să diferenţiem nivelurile dovezilor. Mai întâi sunt documentele istorice, apoi acest document viu care este limba. După care vin rezultatele antropologiei fizice şi culturale, iar în final, cercetările etnologice de teren, cum sunt cele ale dr. Weintrop şi ale dr. Weseloh. Dacă avem în vedere documentele istorice, pare a fi stabilit că evreii trăiau în Caucaz înainte de convertirea khazarilor. Am citat din Benjamin de Tudela şi din alte câteva surse vechi, precum *Derbent-Nameh:* în secolul al IX-lea, Eldad ha-Dani a vizitat Caucazul şi a notat că evreii din munţi cunoşteau excelent Talmudul…" „Au pierdut această cunoaştere!"mă întrerupse Weintrop. „Absolut, însă rămâne faptul că într-o anumită vreme talmudiştii din Derbent şi din Şemaha, în Azerbaidjan, erau foarte reputaţi. Ceea ce este poate un fenomen puţin cam tardiv. Într-adevăr, un călător evreu din anii '80 din secolul trecut, un anume Iuda Ciomâi, credea că evreii sosiseră în Caucaz nu după, ci înaintea distrugerii Primului Templu, şi trăiseră rupţi de toate, sub protecţia persană, până în secolul al IV-lea. Abia mai târziu, când tătarii au invadat Persia, *Bergjuden*-ii s-au întâlnit cu evreii din Babilon, care i-au învăţat Talmudul. Aşadar, ar fi adoptat tradiţia şi învăţămintele rabinice doar la această dată. Însă faptul nu este

dovedit. Pentru probe privind vechimea lor, ar trebui mai degrabă să ne îndreptăm spre urmele arheologice, cum sunt acele ruine pustii din Azerbaidjan numite *Şifut Tebe,* «colina evreilor», sau *Şufut Kabur,* «mormântul evreilor». Ele sunt foarte vechi. Cât priveşte limba, observaţiile dr. Weseloh se coroborează cu cele ale răposatului dr. Voss: este un dialect iranian occidental modem – vreau să spun că nu mai vechi de secolul al VlII-lea sau al IX-lea, poate chiar al X-lea –, ceea ce pare să contrazică o ascendenţă caldeeană directă, propusă de Pantâukov după Quatrefages. De altfel, Quatrefages credea că lesghinii, unii svani şi kevsurii aveau tot origini evreieşti. În georgiană, *Kevis Una* înseamnă «evreul din vale». Baronul Peter Uslar, mai rezonabil, sugerează o imigraţie evreiască frecventă şi regulată în Caucaz timp de două mii de ani, fiecare val integrându-se mai mult sau mai puţin triburilor locale. O explicaţie pentru problema limbii ar fi aceea că evreii au avut căsătorii cu membrii unui trib iranian, tat, sosit mai târziu, ei înşişi fiind veniţi din vremea ahemenizilor în calitate de colonişti militari pentru a apăra trecătoarea Derbent împotriva nomazilor din câmpiile de nord." „Evreii, colonişti militari? zise un Oberst de la AOK. Mi se pare ridicol." „Nu chiar, i-o întoarse Brăutigam. Evreii de dinainte de diasporă au o lungă tradiţie războinică. E destul să ne uităm în Biblie. Şi amintiţi-vă cum le-au ţinut piept romanilor." „Da, găsim asta în Flavius Josephus", adăugă Korsemann. „într-adevăr, Herr Brigadefuhrer", aprobă Brăutigam. „Pe scurt, am reluat eu, acest ansamblu de fapte pare să contrazică o origine khazară. Dimpotrivă, ipoteza lui Vsevolod Miller, anume că *Bergjuden*-ii le-ar fi adus khazarilor iudasmul, este mai plauzibilă." „Este exact ce spuneam eu, interveni Weintrop. Însă chiar dumneavoastră, cu argumentul lingvistic, nu negaţi posibilitatea «mischlingizării»." „E într-adevăr păcat că dr. Voss nu mai este printre noi, zise Kostring. Ne-ar fi limpezit acest aspect." „Da, spuse trist von Gilsa. Îl regretăm mult. Este o mare pierdere." „Ştiinţa germană, pronunţă sentenţios Rehrl, plăteşte un greu tribut iudeo-bolşevismului." „Da, în fine, în cazul acestui sărman Voss ar fi

mai degrabă vorba despre o neînţelegere, să zicem culturală", spuse Brăutigam. „Meine Herren, Meine Herren, interveni Kostring, ne îndepărtăm de la subiect. Hauptşturmfuhrer, continuaţi." „Mulţumesc, Herr General. Din păcate, antropologia fizică ne permite cu greu să tranşăm între diversele ipoteze. Permiteţi-mi să vă citez datele culese de marele savant Erckert în lucrarea *Das Kaukasus und Seine Volker,* publicată în 1887. Pentru indexul cefalic, el dă 79,4 (mezocefal) pentru tătarii din Azerbaidjan, 83,5 (brahicefal) pentru georgieni, 85,6 (hiperbrahicefal) pentru armeni şi 86,7 (hiperbrahicefal) pentru *Bergjuden."* „Ha! exclamă Weintrop. Ca mecklemburghezii!" „Şşşt… făcu Kostring. Lăsaţi-l pe Hauptsturmfuhrer să vorbească." Am reluat: „înălţimea capului: calmuci, 62; georgieni, 67,9; *Bergjuden,* 67,9; armeni, 71,1. Index facial: georgieni, 86,5; calmuci, 87; armeni, 87,7; iar *Bergjuden,* 89. În fine, indexul nazal: *Bergjuden*-ii se află în partea de jos a scării, cu 62,4, iar calmucii în partea de sus, cu 75,3, un ecart semnificativ. Georgienii şi armenii sunt între cele două". „Ce vor să spună toate astea? întrebă Oberstul de la AOK. Nu înţeleg nimic." „Asta vrea să spună, explică Brâutigam, care îşi notase repede cifrele şi efectua în grabă un calcul mintal, că dacă luăm în considerare forma craniului ca indicator al unei rase mai mult sau mai puţin elevate, *Bergjuden*-ii formează cel mai frumos tip dintre popoarele caucaziene." „Este tocmai ceea ce spune Erckert, am continuat eu. Însă, bineînţeles, această abordare, dacă nu a fost în întregime respinsă, este puţin folosită în zilele noastre. Ştiinţa a făcut ceva progrese." Am ridicat scurt ochii spre Bierkamp. Mă privea cu un aer sever, bătând uşor în masă cu creionul. Îmi făcu semn să continui, cu vârful degetelor. M-am întors la documentele mele. „Antropologia culturală ne furnizează o mare bogăţie de date. Mi-ar trebui prea mult timp ca să le trec pe toate în revistă. În general, ele tind să-i prezinte pe *Bergjuden* ca adoptând în întregime cutumele muntenilor, inclusiv cele privind *kanly* sau *işkil,* răzbunarea sângelui. Ştim că mari războinici tat au luptat alături de imamul Şamil împotriva ruşilor şi că înainte de colonizarea rusă, *Bergjuden*-ii

se ocupau mai ales cu agricultura, cultivând viţă-de-vie, orez, tutun şi diverse grâne." „Acesta nu-i un comportament evreiesc, observă Brâutigam. Evreii au oroare de munci grele cum ar fi agricultura." „Fără îndoială, Herr Doktor. Mai târziu, sub Imperiul Rus, circumstanţele economice au făcut totuşi din ei meşteşugari, specializaţi în dubitul pieilor şi în domeniul bijuteriilor, fabricanţi de arme şi de covoare, dar şi negustori. Aceasta este o evoluţie recentă, unii *Bergjuden* rămânând fermieri." „Cum erau cei ucişi în apropiere de Mozdok, nu? aminti Kostring. Nu am lămurit niciodată această poveste."

Privirea lui Bierkamp se întunecă. Eu am continuat. „în schimb, un fapt destul de probator este acela că, lăsând la o parte cei câţiva rebeli care s-au alăturat lui Şamil, majoritatea *Bergjuden*-ilor din Daghestan, poate din cauza persecuţiilor musulmane, s-au dat de partea ruşilor în timpul războaielor din Caucaz. După victorie, autorităţile ţariste i-au recompensat, oferindu-le egalitate în drepturi cu celelalte triburi caucaziene şi acces la posturi în administraţie. Faptul acesta seamănă, bineînţeles, cu metodele de parazitare evreieşti pe care le cunoaştem. Trebuie însă notat că majoritatea acestor drepturi au fost abrogate sub regimul bolşevic. La Nalcik, fiind vorba despre o republică autonomă kabardo-balkară, toate posturile care nu au fost atribuite ruşilor sau evreilor sovietici erau împărţite celor două popoare titulare; aici *Bergjuden*-ii nu participau aproape deloc în administraţie, în afara câtorva arhivişti şi funcţionari minori. Ar fi interesant de văzut situaţia din Daghestan." Am încheiat citând observaţiile etnologice făcute de Weseloh. „Nu par să le contrazică pe ale noastre", mormăi Weintrop. „Nu, Herr Major. Ele sunt complementare." „Dimpotrivă, zise gânditor Rehrl, o bună parte dintre informaţiile dumneavoastră este puţin compatibilă cu teza unei origini khazare sau turceşti. Totuşi, o consider solidă. Chiar Miller al dumneavoastră…" Kostring îl întrerupse tuşind uşor: „Suntem cu toţii impresionaţi de erudiţia expusă de specialiştii SS, zise el onctuos adresându-se lui Bierkamp, însă concluziile

dumneavoastră nu mi se par foarte diferite de cele ale Wehrmachtului, nu?" Bierkamp părea acum furios şi neliniştit, îşi muşca buzele. „Aşa după cum am constatat, Herr General, observaţiile pur ştiinţifice rămân foarte abstracte. Trebuie să le coroborăm cu observaţiile furnizate de *Sicherheitspolizei.* Acest lucru ne va permite să conchidem că este vorba despre un inamic periculos din punct de vedere rasial." „Permiteţi-mi, Herr Oberfuhrer, interveni Brăutigam. Nu sunt convins de asta." „Pentru că dumneavoastră sunteţi un civil şi aveţi un punct de vedere civil, Herr Doktor, îi răspunse sec Bierkamp. Nu este o întâmplare faptul că Fuhrerul nostru a considerat că este bine să încredinţeze SS-lui funcţiile de securitate ale Reichului. Mai avem aici şi chestiunea *Weltanschauung*-ului." „Nimeni, aici, nu pune la îndoială competenţele *Sicherheitspolizei* sau ale SS, Oberfuhrer, reluă Kostring cu glasul său domol şi patern. Forţele dumneavoastră sunt nişte auxiliare preţioase pentru Wehrmacht. Totuşi, administraţia militară, care vine tot dintr-o hotărâre a Führerului, trebuie să ia în considerare toate aspectele chestiunii. Din punct de vedere politic, o acţiune nejustificată pe deplin împotriva *Bergjuden-iloî* ne-ar face necazuri aici. Ar trebui deci să existe consideraţii presante pentru a contrabalansa acest lucru. Oberst von Gilsa, care este opinia Abwehrului referitor la nivelul de risc ridicat de această populaţie?"„Chestiunea a fost deja amintită la prima noastră conferinţă pe acest subiect, Herr General, la Voroşilovsk. De atunci, Abwehrul îi observă atent pe *Bergjuden.* Până acum, nu am putut nota nici cea mai mică urmă de activitate subversivă. Nu sunt contacte cu partizanii, nu există sabotaje, nici spionaj, nimic. Dacă şi toate celelalte popoare ar fi la fel de liniştite, sarcina noastră aici ar fi mult uşurată." „SP consideră că nu este nevoie să aştepţi să se producă o crimă pentru a o preveni", obiectă furios Bierkamp. „Fără îndoială, rosti von Bittenfeld, însă într-o intervenţie preventivă trebuie cântărite riscurile şi beneficiile." „Pe scurt, continuă Kostring, dacă există vreun risc din partea *Bergjuden*-ilor, acesta nu este imediat?"„Nu, Herr General, confirmă von Gilsa. Nu din punctul de vedere al

Abwehrului." „Rămâne, aşadar, chestiunea rasială, spuse Kostring. Am auzit multe argumente. Dar cred că veţi fi cu toţii de acord că niciunul nu este pe deplin convingător, nici într-un sens, nici în altul. Făcu o pauză şi se frecă pe obraz. Mi se pare că ne lipsesc date. Este adevărat că Nalcikul nu este habitatul natural al acestor *Bergjuden,* ceea ce deformează cu siguranţă perspectiva. Propun deci să amânăm chestiunea până la ocuparea Daghestanului. Acolo, în habitatul lor de origine, cercetătorii noştri vor trebui să fie capabili să găsească elemente mai probante. Vom institui o nouă comisie atunci. Se întoarse spre Korsemann. Ce credeţi, Brigadefuhrer?"Korsemann şovăi, se uită pieziş la Bierkamp, ezită din nou şi zise: „Nu văd nicio obiecţie, Herr General. Acest lucru mi se pare că ar satisface interesul tuturor părţilor, inclusiv al SS. Aşa este, Oberfuhrer?"Bierkamp stătu puţin înainte de a răspunde: „Dacă aşa consideraţi dumneavoastră, Herr Brigadefuhrer". „Desigur, adăugă Kostring cu aerul său bonom, până atunci îi vom supraveghea îndeaproape. Oberfuhrer, contez şi pe vigilenţa Sonderkommandoului dumneavoastră. Dacă devin insolenţi sau iau contact cu partizanii, pac! Doktor Brăutigam?"Vocea lui Brăutigam era mai înfundată ca oricând: *„Ostministerium*-ul nu are nicio obiecţie la propunerea dumneavoastră pe deplin raţională, Herr General. Cred că ar trebui să le mulţumim şi specialiştilor, dintre care unii s-au deplasat din Reich, pentru activitatea lor remarcabilă". „Absolut, absolut, aprobă Kostring. Doktor Rehrl, Major Weintrop, Hauptsturmfuhrer Aue, vă felicităm atât pe dum- neavoastră, cât şi pe colegii dumneavoastră." întreaga asistenţă aplaudă. Oamenii se ridicau, într-o larmă de scaune mutate şi foşnet de hârtii. Brăutigam ocoli masa şi veni să-mi strângă mâna. „Foarte bună treabă, Hauptsturmfuhrer. Se întoarse spre Rehrl: Bineînţeles că teza khazară se mai poate apăra." „Da, spuse acesta, vom vedea în Daghestan. Sunt sigur că acolo vom găsi noi dovezi, după cum spune generalul. La Derbent, mai ales, vor fi documente, urme arheologice." Am privit în urma lui Bierkamp, care plecase după Korsemann, discutând cu acesta

cu voce scăzută şi gesticulând. Kostring discuta în picioare cu von Gilsa şi cu Oberstul de la AOK. Am mai schimbat câteva fraze cu Brăutigam, apoi mi-am strâns dosarele şi m-am îndreptat spre anticamera unde trecuseră deja Bierkamp şi Korsemann. Bierkamp mă măsură din cap până-n picioare, mânios. „Credeam că interesele SS sunt mai importante pentru dumneavoastră, Hauptsturmfuhrer." Nu m-am lăsat intimidat. „Herr Oberfuhrer, nu am omis nicio singură probă a iudaităţii lor." „Aţi fi putut să le prezentaţi mai clar. Cu mai puţină ambiguitate." Korsemann interveni cu vocea sa sacadată: „Nu înţeleg ce-i reproşaţi, Oberfuhrer. S-a descurcat foarte bine. De altfel, generalul l-a felicitat de două ori". Bierkamp ridică din umeri. „La urma urmei, mă întreb dacă nu avea dreptate Prill." Nu am răspuns. În spatele nostru, ceilalţi participanţi ieşeau. „Mai aveţi alte instrucţiuni pentru mine, Herr Oberfuhrer?" am întrebat eu apoi. Făcu un gest vag cu mâna. „Nu. Nu pentru moment." L-am salutat şi am ieşit în urma lui von Gilsa.

Afară, aerul era uscat, viu, înţepător. Am inspirat adânc şi am simţit cum frigul îmi arde plămânii. Totul părea îngheţat, redus la tăcere. Von Gilsa urcă în maşina sa împreună cu Oberstul de la AOK, oferindu-mi scaunul din faţă. Avură loc câteva schimburi de cuvinte, apoi treptat toată lumea amuţi. Mă gândeam la conferinţă: furia lui Bierkamp era de înţeles. Kostring ne jucase pe degete. Toată lumea, în sală, ştia clar că nu exista nicio şansă ca Wehrmachtul să ajungă în Daghestan. Linii bănuiau – dar poate că nu Korsemann sau Bierkamp – chiar că, dimpotrivă, Grupul de Armate A trebuia în curând să plece din Caucaz. Chiar dacă Hoth reuşea să facă joncţiunea cu Paulus, nu ar fi fost decât pentru a replia Armata a 6-a pe râul Cir, adică Donul de Jos. Era suficient să priveşti o hartă pentru a înţelege că poziţia Grupului de Armate A devenea imposibil de menţinut. Kostring trebuia să aibă ceva certitudini în această privinţă. Astfel, era exclus să-şi ridice împotrivă popoarele muntene pentru o chestiune atât de puţin importantă precum cea a *Bergjuden*-ilor. Deja, când aveau să înţeleagă faptul că Armata Roşie se va întoarce, vor fi

tulburări – fie şi numai pentru a-şi dovedi, cam târziu, desigur, loialitatea şi patriotismul şi trebuia cu orice preţ evitat ca situaţia să degenereze. O retragere printr-un mediu complet ostil, propice pentru lupte de gherilă, putea fi catastrofală. Prin urmare, trebuia să li se dea populaţiilor prietene câteva garanţii. Cred că aşa ceva Bierkamp nu putea înţelege. Mentalitatea sa poliţistă, exacerbată de obsesia cifrelor şi a rapoartelor, îi întuneca minţile. Recent, unul dintre Einsatzkommandouri lichidase un sanatoriu de copii tuberculoşi, într-o zonă retrasă din regiunea Krasnodar. Majoritatea copiilor erau munteni, consiliile naţionale protestaseră viguros şi se înregistraseră câteva ciocniri care costaseră viaţa mai multor soldaţi. Bairamukov, şeful karaciai, îl ameninţase pe von Kleist cu o insurecţie generală dacă aşa ceva avea să se mai întâmple, iar von Kleist îi trimisese o scrisoare furioasă lui Bierkamp, dar acesta, după câte auzisem, o primise cu o ciudată indiferenţă; nu înţelegea unde este problema. Korsemann, mai sensibil la influenţa militarilor, fusese nevoit să intervină şi îl obligase să trimită noi instrucţiuni Kommandourilor. Astfel, Kostring nu avusese de ales. Sosind la conferinţă, Bierkamp credea că jocurile nu erau încă făcute, însă Kostring, împreună cu Brăutigam, fără îndoială, aranjase deja problema, iar schimbul de puncte de vedere nu fusese decât teatru, o reprezentaţie pentru neiniţiaţi. Chiar dacă Weseloh ar fi putut asista la întrunire, sau dacă eu m-aş fi ţinut de o argumentaţie complet tendenţioasă, asta nu ar fi schimbat nimic. Chestia cu Daghestanul era strălucită, o lovitură imparabilă; decurgea în mod natural din ceea ce se spusese, iar Bierkamp nu putea opune nicio obiecţie raţională. Iar a rosti adevărul, cum că nu va exista nicio ocupare a Daghestanului, asta era pur şi simplu ceva de negândit; Kostring ar fi avut atunci prilejul să-l demită pe Bierkamp pentru defetism. Ştiau militarii de ce îi ziceau lui Kostring „vulpe bătrână”. Fusese, mi-am zis cu o plăcere amară, o lovitură de maestru. Ştiam că lucrul acesta urma să-mi creeze necazuri: Bierkamp căuta să arunce vina pentru înfrângerea sa în spinarea cuiva, iar eu eram persoana cea mai

indicată. Şi totuşi, îmi făcusem treaba cu trudă şi rigoare; numai că, era exact ca în cazul misiunii mele de la Paris, nu înţelesesem regulile jocului, căutasem adevărul acolo unde nu se dorea adevărul, ci doar un avantaj politic. Prill şi Turek puteau acum uşor să mă calomnieze. Cel puţin, Voss nu mi-ar fi dezaprobat prezentarea. Din păcate Voss era mort, iar eu eram din nou singur.

Se însera. O promoroacă groasă acoperea totul: crengile răsucite ale copacilor, ulucile gardurilor, iarba ţeapănă, pământul ogoarelor aproape golaşe. Era ca o lume de oribile forme albe, neliniştitoare, feerice, un univers cristalin de unde viaţa părea alungată. Priveam munţii. Vastul zid albastru bara orizontul, paznic al unei alte lumi, ascunse. Soarele, înspre Abhazia, fără îndoială, cădea dincolo de creste, însă lumina sa încă mai atingea vârfurile, aştemând pe zăpadă somptuoase şi delicate luciri roze, galbene, oranj, fucsia, trecând delicat de la un pisc la altul. Era ceva de o frumuseţe crudă, de-ţi tăia răsuflarea, aproape umană, dar în acelaşi timp dincolo de orice grijă omenească. Încet, încet undeva departe, peste munţi, marea înghiţea soarele, iar culorile se stingeau una câte una, lăsând neaua albastră, apoi de un gri-alb, lucind potolit în noapte. Copacii îngheţaţi apăreau în lumina farurilor ca nişte creaturi în plină mişcare. M-aş fi putut crede într-un alt tărâm, acela pe care copiii îl cunosc bine, din care nu te mai întorci.

Nu mă înşelasem asupra lui Bierkamp. Ghilotina căzu încă şi mai repede decât mă aşteptam. La patru zile după conferinţă, mă convocă la Voroşilovsk. Cu două zile mai înainte fusese proclamat Districtul Autonom Kabardo-Balkar, odată cu sărbătoarea de Kurman Bairam, la Nalcik, dar nu asistasem la ceremonie. Se pare că Brăutigam ţinuse un mare discurs, iar muntenii îi acoperiseră pe ofiţeri de cadouri, *kinjal-e,* covoare, Corane copiate de mână. Cât priveşte frontul de la Stalingrad, conform zvonurilor, panzerele lui Hoth se chinuiau să avanseze, împotmolindu-se pe Mâşkova, la şaizeci de kilometri de *Kessel.* Între timp, sovieticii, mai la nord, pe Don, lansau o nouă ofensivă împotriva frontului italian. Se

vorbea de debandadă, iar tancurile ruseşti ameninţau acum aerodromurile de unde Luftwaffe aproviziona, de bine, de rău, *Kessel*-ul. Ofiţerii din Abwehr refuzau în continuare să ofere informaţii precise, şi era greu să-ţi faci o idee exactă despre starea critică a situaţiei, chiar punând cap la cap diversele zvonuri. Personal, raportam la Gruppenstab ceea ce reuşeam să înţeleg sau să coroborez, însă aveam impresia că nu mi se luau prea în serios rapoartele. Ultima dată primisem de la statul-major al lui Korsemann o listă a SSPF şi alţi responsabili SS numiţi pentru diferite districte din Caucaz, inclusiv Groznîi, Azerbaidjan şi Georgia, cât şi un studiu despre planta cocsacâz ce se găseşte împrejurul Maikopului şi pe care Reichsfâihrerul dorea să o cultive pe scară largă pentru a produce un substitut al cauciucului. Mă întrebam dacă Bierkamp gândea la fel de nerealist. În orice caz, convocarea la el mă neliniştea. Pe drum, încercam să adun argumente în apărarea mea, să pun la punct o strategie, dar cum nu ştiam ce urma să-mi spună, mă încurcam în propriile idei.

întrevederea fu scurtă. Bierkamp nu mă invită să iau loc, aşa că am rămas în poziţie de drepţi, iar el îmi întinse o hârtie. O priveam fără a înţelege prea multe. „Ce este?" am întrebat. „Transferul dumneavoastră, însărcinatul cu structurile poliţiei de la Stalingrad a cerut urgent un ofiţer SD. Cel pe care îl avusese a fost ucis acum două săptămâni. Am informat Berlinul că Gruppenstab putea suporta o reducere de personal, şi au aprobat mutarea dumneavoastră. Felicitări, Hauptsturmfuhrer! Este o şansă pentru dumneavoastră." „Aş putea întreba de ce m-aţi propus, Herr Oberfâihrer?"Bierkamp păstra un aer antipatic, dar zâmbi uşor. „în statul meu major, doresc să am ofiţeri care înţeleg ce se aşteaptă de la ei fără a li se da amănunte, altfel mai bine faci treaba singur. Sper că munca SD de la Stalingrad va fi pentru dumneavoastră o ucenicie folositoare. În plus, per- miteţi-mi să vă semnalez că purtarea dumneavoastră personală a fost destul de echivocă pentru a da naştere la rumori neplăcute în sânul grupului. Unii chiar au pus problema unei intervenţii a *SS-Gericht.* Eu refuz din principiu să dau crezare unor asemenea zvonuri, mai

ales referitoare la un ofiţer atât de format din punct de vedere politic, aşa cum sunteţi dumneavoastră, dar nu voi accepta ca un scandal să vină să murdărească reputaţia grupului meu. Pe viitor, vă sfătuiesc să fiţi atent ca nu cumva comportamentul dumneavoastră să dea naştere unor astfel de poveşti. Sunteţi liber." Schimbarăm un salut german şi eu m-am retras. Pe culoar, am trecut prin dreptul biroului lui Prill. Uşa era deschisă şi l-am văzut cum mă privea, cu un uşor surâs pe figură. M-am oprit în prag şi l-am fixat la rândul meu, în timp ce un zâmbet radios, un zâmbet de copil, creştea pe faţa mea. Încet, încet, surâsul lui se stinse şi mă privi cu un aer încruntat, perplex. Nu am zis nimic, continuam să zâmbesc. Ţineam ordinul în mână. Într-un târziu, am ieşit.

Era tot la fel de frig, însă haina îmblănită mă proteja şi am făcut câţiva paşi. Zăpada, prost curăţată, era îngheţată şi alunecoasă. La colţul străzii, aproape de hotelul Kavkaz, am asistat la un spectacol ciudat. Câţiva soldaţi germani ieşeau dintr-o clădire ducând nişte manechine îmbrăcate în uniforme napoleoniene. Erau acolo husari cu chipiuri şi dolmane de un roşu aprins, de culoarea fisticului sau galbene, dragoni în verde cu vipuşcă de un roşu purpuriu, soldaţi din gardă cu mantale albastre şi nasturi aurii, alţii de un roşu ca racul, un lăncier croat complet în alb şi cu o cravată roşie. Soldaţii le aşezau în picioare, în nişte camioane cu prelată, iar alţii le fixau cu frânghii. M-am apropiat de Feldwebelul care supraveghea operaţiunea. „Ce se întâmplă?" Acesta mă salută şi răspunse: „Este Muzeul Regional, Herr Hauptsturmfuhrer. Evacuăm colecţia în Germania. Ordin de la OKHG". Am privit manechinele o clipă, apoi m-am întors la maşină, continuând să ţin foaia de drum în mână. *Finita la commedia.*

CURANTA

Am luat trenul la Minvodî şi am pomit-o cu greu spre nord. Traficul era foarte perturbat şi a trebuit să schimb de mai multe ori. În sălile de aşteptare jegoase, sute de soldaţi aşteptau în picioare sau trântiţi peste bagaje să li se dea o supă sau un erzaţ înainte de a fi îmbarcaţi către necunoscut. Mi se cedă un colţ de bancă şi am rămas aşa, vegetând, până să vină un şef de gară vlăguit să mă trezească. La Salsk, în fine, am fost urcat într-un tren care venea de la Rostov cu oameni şi material pentru armata lui Hoth. Aceste unităţi eteroclite fuseseră formate în grabă, indiferent cum, cu cei plecaţi în permisie şi interceptaţi pe drumul către Reich până la Lublin şi chiar Posen, apoi reexpediaţi în Rusia, recruţi trecuţi de vârstă aduşi la antrenament accelerat apoi scurtat, convalescenţi adunaţi de prin lazarete, indivizi izolaţi din Armata a 6-a găsiţi dincolo de *Kessel* după dezastru. Puţini dintre ei păreau să-şi facă o idee despre gravitatea situaţiei şi nu era de mirare; comunicatele militare păstrau cu încăpăţânare tăcerea cu privire la acest subiect, vorbind cel mult de *activitate în sectorul Stalingrad.* Nu am vorbit cu aceşti

oameni, mi-am aranjat efectele şi m-am fixat în colţul unui compartiment, cu gândurile mele, studiind distrat marile forme vegetale, ramificate şi precise, făcute pe geam de gheaţă. Nu voiam să mă gândesc, însă gândurile veneau, amare, pline de milă faţă de mine însumi. O voce măruntă spumega în mine la adresa lui Bierkamp. Ar fi făcut mai bine dacă m-ar fi pus din oficiu în faţa unui pluton de execuţie, ar fi fost mai omenesc, decât să-mi ţină discursuri ipocrite despre valoarea educativă a unei încercuiri în plină iarnă rusească. Slavă Domnului, gemea o altă voce, măcar am o haină de blană şi nişte cizme. Sincer, îmi venea foarte greu să concep valoarea educativă a bucăţilor de metal fierbinţi trecându-mi prin came. Când era împuşcat un evreu sau un bolşevic, nu era nimic educativ în asta. Erau ucişi şi gata, deşi aveam multe eufemisme şi pentru aşa ceva. Sovieticii, când voiau să pedepsească pe cineva, îl trimiteau la *Ştrafbat,* unde speranţa de viaţă depăşea rareori câteva săptămâni. Era o metodă brutală, dar clară, ca tot ceea ce în general făceau. De altfel, în aceasta rezida, consideram eu, unul dintre marile lor avantaje asupra noastră (în afară de diviziile şi de tancurile lor pare-se nenumărate). Cel puţin, la ei ştiai ce te aşteaptă.

Liniile erau încărcate şi petreceam ore întregi aşteptând pe linii moarte, după nişte reguli de neînţeles de prioritate fixate de instanţe misterioase şi distante. Uneori, mă obligam să ies să respir aerul înţepător şi să-mi dezmorţesc picioarele. Dincolo de tren, nu se afla nimic, doar o nesfârşită întindere albă, pustie, măturată de vânt, fără vreo urmă de viaţă. Sub tălpi, zăpada tare şi uscată se sfărâma ca o crustă. Vântul, când stăteam cu faţa, îmi şfichiuia obrajii. Atunci mă întorceam cu spatele şi priveam stepa, trenul cu geamurile albe de gheaţă, puţinii oameni împinşi afară ca şi mine de plictiseală sau de diaree. Mă cuprindeau nişte pofte nesăbuite: să mă culc pe zăpadă, ghemuit în haina mea, şi să rămân acolo când trenul o lua din nou din loc, ascuns sub un strat alb subţire, ca un cocon, pe care mi-l imaginam moale, călduţ, iubitor, asemenea acelui pântec din care într-o zi fusesem atât de crunt expulzat. Puseurile acestea de lehamite mă speriau.

Când reuşeam să-mi revin, mă întrebam de unde puteau să vină. Nu erau în obiceiul meu. Poate că frica, îmi ziceam într-un sfârşit. Foarte bine, frica, dar atunci frica de ce anume? Moartea, credeam că o supusesem în mine, şi nu numai de la hecatombele din Ucraina, ci deja de mai mult timp. Era cumva o iluzie, o perdea trasă de mintea mea peste scârbosul instinct animalic rămas ascuns undeva? Da, putea fi, cu siguranţă. Dar poate că era şi ideea de închidere: să te întorci viu în această închisoare de sub cerul liber, ca într-un exil fără întoarcere. Dorisem să servesc, săvârşisem pentru Naţiunea şi poporul meu şi în numele acestui serviciu lucruri urâte, îngrozitoare, contrare firii mele; şi iată că eram exilat de mine însumi şi din viaţa comună pentru a-i întâlni pe cei deja morţi, abandonaţii. Ofensiva lui Hoth? Stalingrad nu era Demiansk şi deja la 19 noiembrie ne găseam la capăt, la capătul suflului şi al puterilor, atinsesem limitele cele mai îndepărtate, noi, cei atât de puternici, care socoteam că era suficient să pornim. Stalin, acest oset viclean, folosise cu noi tactici ale strămoşilor săi sciţi: retragerea nesfârşită, tot mai departe în interiorul pământurilor, *micul joc,* după cum îl numea Herodot, *infernala urmărire;* punând în joc, folosind pustiul. *Când perşii dădură primele semne de epuizare şi erau abătuţi, sciţii imaginară un mijloc de a le reda un pic de curaj şi de a-i face să bea în felul acesta paharul până la fund. Sacrificau voit turme, pe care le lăsau să rătăcească la vedere şi asupra cărora perşii se aruncau hulpavi. În felul acesta mai căpătau puţin optimism. Darius căzu de mai multe ori în această capcană, dar în final se trezi înfometat.* Abia atunci (povesteşte Herodot) sciţii îi trimiteau lui Darius misteriosul mesaj sub formă de ofrandă: o pasăre, un şobolan, o broască şi cinci săgeţi. Or, pentru noi nu existau nicio ofrandă, niciun mesaj; doar atât: moartea, distrugerea, sfârşitul speranţei. Se poate ca toate astea să le fi gândit eu atunci? Oare asemenea idei nu mi-au venit mai degrabă mult mai târziu, când se apropia sfârşitul, când totul era deja terminat? E posibil, dar e la fel de posibil să le fi gândit între Salsk şi Kotelnikovo, fiindcă dovezile se aflau acolo, era destul să deschizi ochii ca să le vezi, şi poate că tristeţea mea

începuse deja să-mi deschidă ochii. E greu de spus, ca un vis care nu-ţi lasă dimineaţa decât urme vagi şi amare, ca nişte desene criptate pe care, ca un copil, le trasam cu unghia pe gheaţa de la ferestrele trenului.

La Kotelnikovo, aria de plecare a ofensivei lui Hoth, se descărca un tren înaintea noastră. Trebui să aşteptăm mai multe ore ca să debarcăm. Era o gară mică de ţară din cărămizi roase, cu câteva peroane din beton prost între linii. De o parte şi de alta, vagoanele, cu emblema germană, purtau marcaje cehe, franceze, belgiene, daneze, norvegiene. În căutare de material, dar şi de oameni, acum ajunseserăm cu scotocitul pe la marginile Europei. Stăteam sprijinit în uşa deschisă a vagonului meu, fumam şi contemplam agitaţia confuză a gării. Vedeam militari germani de toate armele, Polizei ruşi sau ucraineni purtând brasarde cu crucea încârligată şi puşti vechi, nişte Hiwi cu trăsături adânci, ţărani arşi de ger veniţi să vândă sau să schimbe câteva legume murate sau o găină numai piele şi os. Germanii purtau mantale sau blănuri, ruşii – haine dublate cu molton, majoritatea flendurite, din care curgeau paie sau ziare, iar această mulţime pestriţă conversa, se vân- zolea, se împingea la nivelul cizmelor mele, cu mişcări bruşte. Chiar sub mine, doi soldaţi mari, trişti, se ţineau de braţ; puţin mai încolo, un rus gălbejit, murdar, tremurând, îmbrăcat doar într-o haină subţire, mergea de-a lungul peronului cu un acordeon în mâini; se apropia de grupurile de soldaţi sau de Polizei, care îl alungau cu o vorbă urâtă sau cu un ghiont, ori în cel mai bun caz îi întorceau spatele. Când ajunse în dreptul meu am scos o bancnotă din buzunar şi i-am întins-o. Am crezut că îşi va continua drumul, dar el rămase pe loc şi mă întrebă, într-un amestec de rusă şi de germană stâlcită: „Tu vrei ce? O populară, o tradiţională sau una cazacă?” Nu înţelegeam despre ce vorbeşte şi am dat din umeri. „Cum vrei”, i-am zis. Stătu o clipă pe gânduri, apoi începu o melodie căzăcească pe care o ştiam fiindcă o auzisem de multe ori în Ucraina, cea cu un refren atât de vesel – *Oi, tî Galea, Galea molodaia…* — şi care povesteşte cumplita istorie a unei tinere răpite de cazaci,

legată cu codiţele de un brad şi arsă de vie. Era magnifică. Omul cânta, stând cu faţa spre mine. Ochii săi, de un albastru şters, sclipeau uşor prin aburii alcoolului şi murdăria feţei. Obrajii, înghiţiţi de o barbă roşcată, tremurau, iar vocea sa de bas îngroşată de mahorcă şi de băutură se înălţa limpede şi puternică, cântând strofă după strofă, de parcă nu s-ar mai fi oprit niciodată. Sub degetele sale, clapele acordeonului sunau. Pe peron, agitaţia încetase, oamenii se uitau la el şi ascultau, puţin miraţi, chiar şi cei care cu câteva clipe mai înainte îl trataseră cu duritate, învăluiţi de frumuseţea simplă şi stranie a acestui cântec. De cealaltă parte a peronului, trei colhoznice grase veneau în şir, ca trei gâşte dolofane pe un drum de ţară, purtând un triunghi mare alb pe cap, o beretă din lână tricotată. Acordeonistul le stătea în cale, iar ele îl ocoliră ca un val de mare trecând pe lângă o stâncă, în timp ce el se întorcea în sens opus fără să-şi întrerupă cântecul, apoi îşi continua drumul de-a lungul trenului, iar mulţimea se aduna, ascultându-l pe muzicant. În spatele meu, în tamburul vagonului, mai mulţi soldaţi ieşiseră din compartimente ca să-l asculte. Totul părea că nu se mai sfârşeşte; după o strofa, începea alta, şi parcă nimeni nu voia să se termine. Într-un târziu se isprăvi şi, fără a mai aştepta să i se dea alţi bani, îşi continuă drumul spre celălalt vagon, iar sub cizmele mele lumea se împrăştia ori îşi relua treburile sau aşteptarea.

În fine, sosi şi rândul nostru să coborâm. Pe peron, Feldgendarmii examinau documentele şi îndrumau oamenii spre diferite puncte de adunare. Am fost trimis la un birou al gării, unde un funcţionar epuizat mă privi cu un aer stins. „Stalingrad? N-am nicio idee. Aici este armata lui Hoth.” „Mi s-a spus să vin aici şi că voi fi transferat la unul dintre aerodromuri.” „Aerodromurile sunt de cealaltă parte a Donului. Mergeţi la cartierul general.” Un alt Feldgendarm mă urcă într-un camion cu destinaţia AOK. Aici, am găsit în sfârşit un ofiţer de la Operaţiuni, oarecum resemnat. „Zborurile spre Stalingrad pleacă de la Taţinskaia. Dar în mod normal, ofiţerii care trebuie să ajungă la Armata a 6-a pleacă de la Novocerkask, unde se află cartierul general al Grupului de

Armate Don. Noi avem o legătură cu Taţinskaia cam la trei zile. Nu înţeleg de ce v-au trimis aici. În fine, vom încerca să vă găsim ceva." Mă instală într-o cameră cu mai multe paturi duble. Reveni câteva ore mai târziu. „E bine. Taţinskaia vă trimite un Storch. Veniţi." Un şofer mă conduse în afara orăşelului, până la o pistă improvizată pe zăpadă. Am mai aşteptat o vreme, într-o gheretă încălzită de o sobă, bând erzaţ cu câţiva subofiţeri din Luftwaffe. Ideea podului aerian cu Stalingradul îi deprima profund. „Pierdem între cinci şi zece aparate pe zi, iar la Stalingrad se pare că lumea moare de foame. Dacă generalul Hoth nu reuşeşte să facă străpungerea, sunt pierduţi." „Dacă aş fi în locul dumneavoastră, adăugă amical un altul, n-aş fi atât de grăbit să ajung la ei." „N-aţi putea să vă faceţi un pic pierdut?" întări primul.

Apoi micul Fieseler Storch ateriză scuturându-se. Pilotul nici măcar nu opri motorul. Făcu ocol la capătul pistei şi veni să se aşeze în poziţie de plecare. Unul dintre oamenii de la Luftwaffe mă ajută să-mi duc bagajele. „Cel puţin sunteţi îmbrăcat bine", îmi strigă el încercând să acopere zgomotul făcut de elice. M-am căţărat la bord şi m-am aşezat în spatele pilotului. „Mulţumesc că aţi venit!" i-am strigat. „N-aveţi pentru ce, răspunse el urlând ca să fie înţeles. Sunt obişnuit să fac pe taxiul." Decolă înainte de a fi apucat să-mi leg centura şi se îndreptă spre nord. Se înserа, însă cerul era limpede şi pentru prima dată vedeam pământul din aer. O suprafaţă plană, albă, uniformă se întindea până la orizont. Din loc în loc, câte un drum zgâria patetic întinderea parcă trasată cu rigla. *Balki* apăreau ca nişte lungi orbite de umbră sub lumina asfinţitului care acoperea stepa. La răscrucea drumurilor apăreau urme de sate, înghiţite deja pe jumătate, cu casele fără acoperiş pline de zăpadă. Apoi apăru Donul, un şarpe enorm cuibărit în albeaţa stepei, făcut vizibil de malurile albăstrite şi de umbra dealurilor de pe malul drept. În depărtare, soarele se aşeza pe linia orizontului ca o minge roşie şi umflată, însă acest roşu nu colora nimic, zăpada rămânea albă, albăstrie. De la decolare, avionul Storch zbura drept, destul de jos, hotărât, ca un bondar liniştit. Brusc, se

înclină spre stânga şi pomi să coboare, iar sub mine se aflau avioane transportoare mari de o parte şi de alta, dar roţile deja atingeau solul, iar aparatul Storch sălta pe zăpada întărită şi mergea să se gareze spre capătul aerodromului. Pilotul opri motorul şi îmi arătă o clădire lungă şi joasă. „Mergeţi acolo. Sunteţi aşteptat.14l-am mulţumit şi m-am îndreptat repede cu bagajele mele spre o uşă luminată de un bec atârnat. Pe pistă, un Junker tocmai aterizase greoi. Odată cu venirea nopţii temperatura scădea repede, frigul mă izbea peste faţă ca o palmă şi îmi ardea plămânii. Înăuntru, un subofiţer mă invită să-mi las bagajul şi mă duse într-o sală de operaţiuni zumzăind ca un stup. Un Leutnant de la Luftwaffe mă salută şi îmi verifică hârtiile. „Din păcate, zise el apoi, zborurile pentru seara aceasta sunt deja pregătite. Vă pot îmbarca abia mâine-dimineaţă. Mai aşteaptă un pasager, pe lângă dumneavoastră.” „Zburaţi noaptea?” El mă privi uimit. „Bineînţeles. De ce?” Am clătinat din cap. Îmi trimise lucrurile într-un dormitor instalat într-o altă clădire. „încercaţi să dormiţi”, îmi spuse la plecare. Dormitorul era gol, dar un alt bagaj se afla pe un pat. „Este ofiţerul care pleacă odată cu dumneavoastră, îmi spuse Spiessul care mă însoţea. Trebuie să fie la popotă. Doriţi să mâncaţi, Herr Hauptsturm- fâihrer?” L-am urmat într-o altă sală, cu câteva mese şi bănci luminate de un bec cu lumină gălbuie, unde mâncau vorbind încet nişte piloţi şi personalul de la sol. Hohenegg stătea singur la o masă. Începu să râdă văzându-mă. „Dragul meu Hauptsturmfuhrer! Ce prostie aţi mai putut face?” Am roşit de plăcere şi m-am dus să-mi iau o farfurie cu o supă groasă de mazăre, pâine şi o ceaşcă de erzaţ, apoi m-am aşezat în faţa lui. „Nu cumva duelul ratat îmi dă plăcerea companiei dumneavoastră? întrebă el cu vocea sa veselă şi plăcută. Nu mi-aş ierta-o.” „De ce spuneţi asta?” Arboră un aer stânjenit şi amuzat totodată. „Trebuie să vă mărturisesc că eu v-am denunţat planul.” „Dumneavoastră!” Nu ştiam dacă trebuia să mă înfurii sau să râd. Hohenegg avea aerul unui copil prins cu minciuna. „Da. Mai întâi, daţi-mi voie să vă spun că era într-adevăr o idee proastă, romantism german deplasat. Şi apoi,

amintiţi-vă că voiau să ne întindă o ambuscadă. Nu aveam nicio intenţie să merg să fiu masacrat împreună cu dumneavoastră." „Doctore, nu prea sunteţi un om de încredere. Noi doi le-am fi dejucat planul." I-am prezentat pe scurt altercaţiile mele cu Bierkamp, Prill şi Turek. „N-ar trebui să vă plângeţi, conchise el. Sunt sigur că va fi o experienţă foarte interesantă." „E ceea ce mi-a spus şi Oberfuhrerul. Dar nu sunt convins de asta." „Asta-i pentru că încă vă mai lipseşte filosofia. Vă credeam altfel." „Poate că m-am schimbat. Dar dumneavoastră, doctore? Ce vă aduce aici?" „Un birocrat medical din Germania a hotărât că ar trebui să profităm de ocazie ca să studiem efectele malnutriţiei asupra soldaţilor noştri. AOK 6 conside- ra că nu este nevoie, dar OKH a insistat. Aşa că mi s-a cerut să mă ocup de acest fascinant studiu. Mărturisesc că, în ciuda circumstanţelor, faptul îmi stârneşte curiozitatea." Mi-am îndreptat vârful lingurii spre burta sa rotundă. „Să sperăm că nu veţi ajunge propriul subiect de studiu." „Hauptsturmfuhrer, deveniţi grosolan! Aşteptaţi să ajungeţi la vârsta mea ca să râdeţi. Dar, spuneţi-mi, ce mai face tânărul nostru lingvist?"L-am privit insistent. „A murit." Chipul lui se întunecă: „Ah, îmi pare foarte rău." „Şi mie." Mi-am terminat supa şi mi-am băut ceaiul. Era infect şi amar, dar ţinea de sete. Am aprins o ţigară. „Duc dorul rieslingului dumneavoastră, doctore", am spus zâmbind. „Mai am o sticlă de coniac, răspunse el. Dar s-o păstrăm. O vom bea împreună în *Kessel.* „ „Doctore, să nu spuneţi niciodată: Mâine voi face cutare sau cutare lucru, fără a adăuga: Dacă vrea Dumnezeu." El clătină din cap. „V-aţi ratat vocaţia, Hauptsturmfuhrer. Haideţi să ne culcăm."

Un subofiţer mă trezi din somnul chinuit pe la şase dimineaţa. La popotă era frig şi aproape pustiu. Nu mă înnebuneam după amărăciunea ceaiului, dar m-am concentrat să-i sorb căldura, strângând în mâini cana de tablă. Apoi furăm conduşi cu tot cu bagaje până la un hangar friguros, unde trebui să aşteptăm mult, bătând din picioare în mijlocul maşinilor unsuroase şi a lăzilor cu piese de schimb. Răsuflarea făcea un nor de aburi greu, suspendat în aerul umed. Într-un

târziu, sosi şi pilotul, care ni se prezentă. „Terminăm cu făcutul plinului şi plecăm. Din păcate, nu am paraşute pentru dumneavoastră.” „Servesc la ceva?” am întrebat eu. El izbucni în râs. „Teoretic, dacă suntem doborâţi de avioanele de vânătoare sovietice, am putea avea timp să sărim. În practică, nu ajungi niciodată să o faci.” Ne conduse la un camion mic, cu care ajunserăm până la un Junker-52, parcat la capătul pistei. În timpul nopţii, cerul se acoperise; la est, întinderea de vată se limpezea. Câţiva oameni terminau de încărcat nişte lăzi mici; pilotul ne făcu semn să urcăm şi ne arătă cum să ne ataşăm de o banchetă îngustă. Un mecanic burtos se aşeză în faţa noastră; zâmbi ironic, apoi nu ne mai dădu nicio atenţie. Dinspre radio veneau valuri de paraziţi şi de voci. Pilotul ieşi din carlingă şi trecu pe lângă noi, verificând ceva la coada avionului, căţărându-se peste grămada de cutii şi de saci prinşi cu o plasă zdravănă. „Faceţi bine că plecaţi astăzi, ne spuse el în trecere. Ruşii sunt aproape la Skassirskaia, chiar la nord. În curând întrerupem zborurile.” „Veţi evacua aerodromul?” am întrebat eu. Pilotul se mulţumi să strâmbe din nas şi se întoarse la post. „Ne cunoaşteţi tradiţiile, Hauptsturmfuhrer, comentă Hohenegg. Evacuăm după ce toată lumea a murit.” Unul câte unul, motoarele tuşeau şi demarau. Un vuiet ascuţit umplea interiorul. Totul vibra, bancheta de sub mine, peretele din spatele meu. O cheie franceză uitată pe podea tresălta. Încet, avionul începu să ruleze spre pistă, se întoarse, apoi luă viteză; coada se ridică, după care întregul aparat se smulse de la sol. Sacii noştri, care nu fuseseră legaţi, alunecară în spate; Hohenegg se lăsă peste mine. Am privit prin hublou: eram pierduţi într-o mare de ceaţă şi nori; abia zăream motoarele. Vibraţiile îmi străbăteau trupul, dându-mi o senzaţie neplăcută. Apoi avionul ieşi din stratul de nori, cerul era de un albastru metalic, iar soarele abia ivit îşi întindea lumina rece peste imensul peisaj de nori, străbătut de *balki* precum stepa. Aerul era aspru, peretele carlingii – îngheţat. M-am înfăşurat în şubă, ghemuindu-mă. Hohenegg părea că doarme, cu mâinile în buzunare şi aplecat în faţă. Vibraţiile şi zvâcnetele avionului mă deranjau teribil,

nu puteam să-i urmez exemplul. După un timp, avionul începu să coboare. Alunecă peste vârful norilor, se scufundă în ei şi din nou totul fu cenuşiu şi întunecat. Prin duduitul monoton al elicelor am crezut că disting o detunătură surdă, dar nu puteam fi sigur. Câteva minute mai târziu, pilotul urlă din cabină: „Pitomnik!" L-am scuturat pe Hohenegg care se trezi fără a fi surprins, şi am şters condensul de pe hublou. Tocmai trecuserăm sub nori, iar stepa albă, aproape fără de formă, ni se întindea sub aripi. În faţa noastră totul era răscolit: cratere întunecate maculau zăpada cu pete mari, murdare; grămezi de fiare zăceau amestecate sub un strat alb. Avionul cobora repede, dar eu tot nu vedeam pista. Apoi, aparatul atinse brutal solul, săltă din nou, se reaşeză. Mecanicul îşi desfăcea deja chingile. „Repede, repede!" striga el. Am auzit o explozie şi o jerbă de zăpadă izbi hubloul şi peretele carlingii. Grăbit, mi-am desfăcut legăturile. Avionul se oprise un pic de-a curmezişul, iar mecanicul deschise uşa şi aruncă scara. Pilotul nu oprise motoarele. Mecanicul ne luă sacii cu efecte, îi aruncă prin deschizătură fără să se sinchisească de ceva, apoi ne făcu semn să coborâm. Un vânt tăios, cu ace de gheaţă, mă izbi în obraji. Nişte oameni încotoşmănaţi se învârteau în jurul avionului, puneau pene la roţi, deschideau cala. Am alunecat de-a lungul scării şi mi-am recuperat pachetul. Un Feldgendarm înarmat cu un pistol-mitralieră mă salută şi îmi făcu semn să-l urmez. I-am strigat: „Aşteptaţi, aşteptaţi!" Hohenegg cobora şi el. Un obuz explodă la câteva zeci de metri distanţă, însă nimeni nu părea să-i dea atenţie. Pe marginea pistei se ridica un taluz de zăpadă adunată. Un grup de oameni aştepta acolo, păziţi de mai mulţi Feldgendarmi înarmaţi, cu sinistrele lor gulere atârnate peste mantale. Eu şi Hohenegg, în spatele escortei, înaintam spre ei. Ajunşi mai aproape, vedeam că majoritatea acestor oameni erau bandajaţi sau se sprijineau în cârje improvizate. Doi dintre ei stăteau întinşi pe targă. Toţi purtau câte un însemn de rănit prins de manta. La un semnal, se repeziră la avion. În spate, o adevărată învălmăşeală: nişte Feldgendarmi blocau o deschizătură în gardul de sârmă ghimpată, dincolo de care se

bulucea o masă de oameni hămesiţi care urlau, implorau, agitau membre bandajate, năvăleau peste Feldgendarmi care la rândul lor urlau şi îşi aţinteau pistoalele-mitralieră. O nouă detunătură, mai aproape, împrăştie zăpadă pretutindeni. Răniţii se aruncaseră la pământ, dar Feldgendarmii rămâneau pe poziţii. În spatele nostru se striga, câţiva dintre oamenii care descărcau avionul păreau a fi atinşi, zăceau pe pământ, iar alţii îi trăgeau deoparte; răniţii admişi la avion se îmbulzeau ca să urce pe scară; alţi oameni terminau de descărcat, aruncând saci şi lăzi pe pământ. Feldgendarmul care ne însoţea trase o rafală în aer, apoi se afundă în mulţimea isterică şi rugătoare, izbind cu coatele. L-am urmat cum am putut, trăgându-l pe Hohenegg în urma mea. Dincolo se găseau şiruri de corturi acoperite de chiciură şi deschizături întunecate de buncăre. Mai încolo, camioane radio erau trase în grup compact, în mijlocul unei păduri de catarge, de antene, de fire. La capătul pistei începea un vast depozit de carcase, de avioane spintecate sau cu tabla contorsionată, de camioane arse, de tancuri, de maşini zdrobite îngrămădite unele peste altele, pe jumătate ascunse sub zăpadă. Câţiva ofiţeri se îndreptau spre noi. Ne salutarăm. Doi medici militari îl întâmpinară pe Hohenegg. Interlocutorul meu era un tânăr Leutnant de la Abwehr, care se prezentă şi îmi ură bun venit: „Trebuie să mă ocup de dumneavoastră şi să vă găsesc un vehicul ca să vă duc în oraş”. Hohenegg se îndepărta. „Doctore!” M-am dus şi i-am strâns mâna. „Ne vom revedea cu siguranţă, îmi spuse el amabil. *Kessel*-ul nu este chiar atât de mare. Când veţi fi trist, veniţi să mă căutaţi şi vom bea coniacul.” Am făcut un gest larg cu mâna. „După părerea mea, coniacul dumneavoastră nu va aştepta mult.” L-am urmat pe Leutnant. În apropiere de corturi am remarcat un şir de grămezi mari, pudrate cu zăpadă. Din loc în loc, în cuprinsul aerodromului răsuna câte o detunătură surdă. Junkerul care ne adusese o pornea încet spre capătul pistei. M-am oprit să-l văd decolând, iar Leutnantul privi alături de mine. Vântul sufla destul de tare şi trebuia să clipeşti des, ca să nu fii orbit de zăpada fină ridicată de la sol. Ajuns în poziţie, avionul

pivotă şi, fără a face o cât de mică pauză, acceleră. Făcu un salt, apoi un altul, periculos de aproape de taluzul de zăpadă, după care roţile se desprinseră de la sol şi aparatul urcă gemând, oscilând şi poticnin- du-se, înainte de a dispărea în masa opacă a norilor. Am privit din nou movila înzăpezită de lângă mine şi am văzut că era făcută din cadavre, aşezate ca nişte bucăţi de lemne, feţele îngheţate având culoarea bronzului coclit, cu bărbi ţepene, cu cristale de zăpadă la colţul gurii, în nări şi în orbite. Trebuie să fi fost cu sutele. L-am întrebat pe Leutnant: „Nu-i îngropaţi? 14 El izbi cu piciorul în pământ. „Cum vreţi să-i îngropăm? Pământul e ca fierul. Nu avem explozibil de risipit şi nici măcar nu putem să săpăm nişte tranşee." Mergeam; pe unde traficul formase drumuri, solul era lucios, alunecos, era mai bine să mergi pe alături, prin nămeţi. Leutnantul mă ducea către o linie lungă joasă, acoperită de zăpadă. Mă gândeam că era vorba despre buncăre, dar când m-am apropiat am constatat că erau de fapt nişte vagoane pe jumătate îngropate, cu pereţii şi acoperişurile acoperite de saci cu nisip, cu trepte săpate în pământ, ducând la uşi. Leutnantul mă pofti să intru. Înăuntru, ofiţerii se agitau pe culoare, compartimentele fuseseră transformate în birouri. Nişte becuri slabe răspândeau o lumină murdară şi gălbuie; probabil că undeva se găsea o sobă, fiindcă nu era aşa frig. Leutnantul mă invită să iau loc într-un compartiment, după ce dădu deoparte nişte hârtii care zăceau acolo. Am remarcat nişte podoabe de Crăciun, decupate grosolan din hârtie colorată şi atârnate la fereastra în spatele căreia zăreai pământul tasat, zăpada şi sacii cu nisip îngheţaţi. „Doriţi ceai? întrebă Leutnantul. Nu vă pot servi altceva." Am acceptat, iar el ieşi. Mi-am scos căciula şi mi-am desfăcut şuba, apoi m-am întins pe banchetă. Leutnantul se întoarse cu două ceşti de erzaţ şi-mi întinse una. El şi-o bău pe a sa stând în picioare în uşa compartimentului. „Nu aveţi noroc, zise el timid, să fiţi trimis aici aşa, tocmai înainte de Crăciun…" Am ridicat din umeri şi am suflat în ceaiul care frigea. „Pentru mine, Crăciunul sau altă zi, mi-e totuna." „Pentru noi, aici, este foarte important. Arătă spre

decoraţiuni. Oamenii ţin mult la asta. Sper ca Roşiii să ne dea pace. Dar nu trebuie să contăm pe asta." Mi se părea a fi un lucru curios: Hoth, în principiu, înainta ca să facă joncţiunea. Socoteam că ofiţerii ar fi trebuit mai degrabă să se pregătească de retragere, decât de Crăciun. Leutnantul se uită la ceas.

.. Deplasările sunt strict limitate şi nu vă putem duce în oraş imediat. Va fi o legătură după-amiază." „Foarte bine. Ştiţi unde trebuie să merg?" Se uită la mine cu un aer surprins. „La Kommandantura oraşului, presupun. Toţi ofiţerii din SP sunt acolo." „Trebuie să mă prezint la Feldpolizeikommissar Moritz." „Da, acolo." Ezită, apoi spuse: „Odihniţi-vă. Am să vin să vă iau". Mă lăsă singur. Puţin mai târziu intră un alt ofiţer, mă salută distrat şi începu să bată tare la o maşină de scris. Am ieşit pe culoar, dar trecea multă lume. Începea să-mi fie foame. Nu mi se oferise nimic în acest sens, iar eu nu voiam să cer. Am ieşit în exterior să fumez o ţigară. Se auzeau huruitul avioanelor, detunăturile mai dese sau mai rare, apoi m-am întors să aştept în păcănitul monoton al maşinii de scris.

Leutnantul reapăru pe la mijlocul după-amiezii. Eram flămând. Îmi făcu semn spre calabalâcul meu şi zise: „Legătura pleacă în curând". L-am urmat până la un Opel cu lanţuri la roţi şi condus, în mod ciudat, de un ofiţer. „Drum bun", spuse Leutnantul, salutându-mă. „Crăciun fericit41, i-am răspuns. Trebui să ne îngrămădim cinci oameni în maşină. Cu mantalele noastre, abia dacă aveam loc cu toţii, iar eu simţeam că mă sufoc. Mi-am sprijinit capul de geamul rece şi am suflat ca să-l dezgheţ. Maşina demară şi pomi hurducăindu-se. Drumul, semnalizat de panouri tactice bătute în nişte pari, de scânduri şi chiar de picioare de cal îngheţate, aşezate cu copita în aer, se dovedea alunecos şi, în ciuda lanţurilor, Opelul derapa adesea la cotituri. În majoritatea cazurilor, ofiţerul de la volan o redresa cu pricepere, însă se întâmpla să se afunde uneori în nămeţii de pe margine şi atunci trebuia să ieşim şi să împingem, pentru a o scoate din zăpadă. Pitomnik, ştiam, se afla undeva în centrul *Kessel-u\m,* însă legătura nu ducea direct la Stalingrad, ci urma o mişcare

capricioasă, oprindu-se la diverse PC. De fiecare dată, unii ofiţeri coborau, iar alţii le luau locul. Vântul se înăsprise şi începea să semene cu o furtună de zăpadă. Înaintam încet, de parcă urmam calea pe pipăite. În fine, apărură primele mine, hogeaguri din cărămidă, ziduri ciuntite întinzându-se de-a lungul drumului. Între două rafale de vânt, am zărit un panou: Stalingrad – intrarea interzisă – pericol de moarte. M-am întors către vecinul meu. „E cumva o glumă?" El mă privi cu un aer stins. „Nu. De ce?" Drumul cobora, şerpuind, un fel de faleză. Jos, începeau minele oraşului: imobile mari crăpate, arse, cu ferestre căscate şi oarbe. Şoseaua era plină de resturi, câteodată înlăturate în grabă pentru ca vehiculele să se poată strecura. Găurile de obuz ascunse de zăpadă puneau la grea încercare amortizoarele. De o parte şi de alta ne defila pe dinainte un haos de carcase de maşini, de camioane, germane şi ruseşti amestecate, uneori băgate unele într-altele. Din când în când întâlneam o patrulă, sau, spre surpriza mea, civili în zdrenţe, mai ales femei, cărând căldări ori saci. Opelul trecu într-un zornăit de lanţuri peste un pod lung, reparat de genişti cu elemente prefabricate, peste o cale ferată. Dedesubt se întindeau sute de vagoane nemişcate, acoperite de zăpadă, întregi sau zdrobite de explozii. După liniştea stepei traversate doar de zgomotul motorului, al lanţurilor şi al vântului, aici domnea un vacarm constant, detunături mai mult sau mai puţin înfundate, lătratul sec al PAK-urilor, pârâitul mitralierelor. După pod, maşina o luă spre stânga, de-a lungul căii ferate şi al trenurilor de marfă abandonate. La dreapta se profila un parc întins, gol, fără niciun arbore. Dincolo de el, se vedeau din nou clădiri în ruină, negre, tăcute, cu faţadele căzute în stradă sau ridicându-se spre cer ca un decor. Drumul ocolea gara, o construcţie masivă de pe vremea ţaristă, altădată vămită desigur în galben şi alb. În piaţa din faţa ei se ridica o grămadă de vehicule arse, sfărâmate de impactul direct, forme răsucite abia îmblânzite de zăpadă. Maşina pătrunse pe o stradă lungă, diagonală. Zgomotul tirurilor se intensifica. În faţă, zăream valuri de fum negru, dar nu aveam nici cea mai mică idee unde putea fi situată linia frontului.

Strada dădea într-o imensă piaţă goală, plină de resturi, înconjurând un soi de parc delimitat de lampadare. Ofiţerul trase maşina în faţa unui imobil mare, având la colţ un peristil în semicerc cu coloane sfărâmate de tiruri, deasupra cu balcoane pătrate şi negre, iar sus de tot un drapel cu crucea încârligată atârna moale de o prăjină. „Aţi sosit”, îmi zise el aprinzând o ţigară. Am ieşit din maşină, am deschis portbagajul şi mi-am scos lucrurile. Câţiva soldaţi înarmaţi cu pistoale-mitralieră stăteau sub peristil, dar nu înaintau. Imediat ce am închis portbagajul, Opelul demară, făcu un scurt ocol şi pomi pe stradă în direcţia gării, într-un zgomot puternic de lanţuri. Am privit piaţa pustie: în centru, o horă de copii din piatră sau din ghips, fără îndoială rămăşiţele unei fântâni, părea a nu lua în seamă minele din jur. Când am înaintat spre peristil soldaţii mă salutară, apoi îmi blocară drumul. Am observat cu uimire că toţi aveau brasarda de Hiwi. Unul dintre ei îmi cern într-o germană stricată actele; i-am întins carnetul de soldă. El îl examină, mi-l înapoie cu un salut şi dădu un ordin scurt, în ucraineană, unuia dintre camarazi. Acesta îmi făcu semn să-l urmez. Am urcat treptele dintre coloanele, sticla şi stucul sfărâmate care îmi scârţâiau sub cizme, pătrunzând în imobilul întunecat printr-o intrare fără uşi. Imediat după, se aliniau un rând de manechine din plastic îmbrăcate în veşmintele cele mai diverse: rochii de femei, salopete de lucru, costume de tot soiul. Figurile, unele cu craniul spart de gloanţe, încă mai zâmbeau tălâmb, cu mâinile ridicate sau întinse într-o gestică juvenilă şi dezordonată. Dincolo de ele, în penumbră, se zăreau rafturi încă pline de obiecte casnice, vitrine sparte sau răsturnate, mese acoperite cu ghips sau cu resturi, suporturi pentru prezentat rochii cu picăţele sau sutiene. L-am urmat pe tânărul ucrainean prin magazinul-fantomă până la o scară păzită de alţi doi Hiwi. La ordinul escortei mele, aceştia se dădură deoparte, lăsându-mă să trec. Tânărul mă conduse până la un subsol scăldat în lumina galbenă, difuză, a unor becuri. Nişte culoare, nişte încăperi pline de ofiţeri şi de soldaţi din Wehrmacht, îmbrăcaţi în uniforme din cele mai

diverse: mantale reglementare, haine de molton, haine de ploaie ruseşti cu însemne germane. Cu cât înaintam, cu atât aerul devenea mai cald, mai umed, mai închis, transpiram abundent în şuba mea. Am continuat să coborâm, apoi am traversat o sală mare şi înaltă de operaţiuni iluminată de o lustră supraîncărcată de ciucuri de sticlă, cu mobile stil Ludovic al XVI-lea şi cu pahare de cristal răspândite printre hărţi şi dosare. O arie de Mozart se înălţa şovăielnic dinspre un gramofon pus pe două lăzi de vin franţuzesc. Ofiţerii lucrau în pantaloni de sport, în papuci şi chiar în şorturi. Nimeni nu-mi dădea vreo atenţie. Dincolo de sală era un alt culoar şi am văzut în sfârşit o uniformă SS. Ucraineanul mă lăsă acolo, iar un Untersturmfuhrer mă conduse la Moritz.

Feldpolizeikommissarul, un buldog burtos cu ochelari având ca uniformă un pantalon cu bretele şi un maiou pătat, mă primi destul de sec. „Nu-i prea devreme. Acuşi sunt trei săptămâni de când cer pe cineva. În fine. Heil Hitler!" Un ghiul din argint sclipea la mâna lui ridicată aproape la nivelul becului suspendat deasupra capului său masiv. Mi se părea vag cunoscut: la Kiev, Kommandoul coopera cu Feldpolizei secretă şi trebuie să-l fi întâlnit pe culoare. „Am primit ordinul de afectare abia acum patru zile, Herr Kommissar. Era imposibil să vin mai repede." „Nu vă condamn. E vorba de tâmpiţii ăştia de birocraţi. Luaţi loc." Mi-am scos şuba şi căciula, le-am pus pe bagajul meu şi mi-am căutat un loc în biroul supraîncărcat. „După cum ştiţi, nu sunt ofiţer SS, iar grupul meu din *Geheime Feldpolizei* se află sub controlul AOK. Dar în calitate de Kriminalrat al Kripo, am în subordine toate structurile poliţiei din *Kessel.* Este o situaţie cam delicată, dar ne înţelegem bine. Cu munca executivă se ocupă Feldgendarmii, sau ucrainenii mei. Aveam opt sute cu totul, însă, vedeţi, au fost pierderi. Sunt repartizaţi între cele două Kommandanturi, aceasta şi o alta la sud de Ţariţa. Sunteţi singurul ofiţer SD din *Kessel,* şi ca atare sarcinile dumneavoastră sunt destul de variate. Leiterul IV vă va explica totul în detaliu. Tot el se va ocupa şi de problemele dumneavoastră de intendenţă. Este un SS-Sturmbannfuhrer şi,

exceptând vreo urgenţă, lui îi veţi raporta în general, iar el îmi va face un rezumat. Curaj."

Ţinându-mi şuba şi bagajul sub braţ, am ieşit din nou pe culoar şi l-am regăsit pe Untersturmfuhrer. „Leiterul IV, vă rog?" „Pe aici." L-am urmat până la o cămăruţă plină de birouri, de hârtii, lăzi, dosare, cu lumânări pe toate suprafeţele libere. Un ofiţer ridică ochii: era Thomas. „Ei bine, zise el vesel, ţi-a luat ceva timp." Se ridică, ocoli masa şi-mi strânse călduros mâna. Mă uitam la el, nu ziceam nimic. Apoi am spus: „Dar ce faci aici?" El desfăcu braţele. Ca de obicei, avea o ţinută impecabilă, proaspăt ras, părul dat cu briantină, tunica încheiată până la gât, cu toate decoraţiile. „Am venit de bunăvoie. Ce ne aduci de mâncare?"Am făcut ochii mari. „De mâncare? Nimic, de ce?" Pe faţă i se aşternu o expresie de uluire. „Vii din afara Stalingradului şi nu aduci nimic de mâncare? Ar trebui să-ţi fie ruşine! Nu ţi s-a explicat situaţia de aici?" Mă frământam, nereuşind să-mi dau seama dacă glumea. „Drept să spun, nu m-am gândit. Mi-am zis că SS-ul are tot ce-i trebuie." El se aşeză brusc, iar glasul îi deveni batjocoritor: „Găseşte o ladă pe care să stai. Ar trebui să înţelegi că SS-ul nu controlează nici avioanele şi nici ceea ce aduc ele. Totul se primeşte de la AOK, iar ei ne distribuie raţiile la tarif sindical, adică, în acest moment… — căută pe birou şi scoase o hârtie – … două sute de grame de came, în general de cal, pentru fiecare om pe zi, două sute de grame de pâine şi douăzeci de grame de margarină sau materie grasă. Este inutil să-ţi spun, continuă el, că asta nu-i ajunge unui om". „Nu pari s-o duci prea rău", i-am zis. „Da, din fericire, unii sunt mai prevăzători ca tine. Şi apoi micii noştri ucraineni sunt destul de descurcăreţi, mai ales dacă nu li se pun prea multe întrebări." Am scos nişte ţigări din buzunarul scurtei şi mi-am aprins una. „Cel puţin, am adus de fumat." „Ei, vezi! Nu eşti chiar atât de bleg. Se pare că ai avut necazuri cu Bierkamp?"„Oarecum, da. O neînţelegere." Thomas se aplecă un pic spre mine şi mă dojeni cu degetul. „Max, de ani de zile îţi spun să ai grijă de relaţiile tale. Într-o zi, o să se sfârşească rău." Am făcut un gest vag spre uşă. „S-ar

zice că deja s-a sfârşit prost. Şi apoi, îţi atrag atenţia că şi tu te afli aici." „Aici? E foarte bine, în afară de haleală. După, vor fi promovări, decoraţii, *e tutti quanti.* Vom fi nişte adevăraţi eroi şi vom putea să facem paradă în cele mai bune saloane cu medaliile noastre. Vor fi uitate până şi micile tale probleme." „Se pare că uiţi un detaliu: între tine şi saloanele tale se află câteva armate sovietice. *Der Manstein kommt,* dar încă nu a sosit." Thomas făcu o mutră dispreţuitoare. „Eşti ca întotdeauna, defetist, în plus, nu eşti bine informat: *der Manstein* nu mai vine. I-a dat deja ordin lui Hoth să se replieze acum câteva ore. Cu frontul italian care se prăbuşeşte, avem nevoie de el în altă parte. Altfel, vom pierde Rostovul. Oricum, chiar dacă ar fi ajuns până la noi, nu s-ar fi dat ordin de evacuare. Iar fără ordin, Paulus nu s-ar fi mişcat în veci. Toată povestea asta cu Hoth, dacă vrei părerea mea, este pentru cumetrele de pe şanţ. Pentru ca Manstein să aibă conştiinţa curată. Ca şi Führerul, de altfel. Asta ca să-ţi spun că niciodată n-am contat pe Hoth. Dă-mi o ţigară." I-am întins una şi i-am aprins-o. Trase adânc în piept şi se lăsă pe spate. „Oamenii indispensabili, specialiştii vor fi evacuaţi exact înainte de sfârşit. Moritz se află pe listă; şi eu, desigur. Bineînţeles că unii vor trebui să rămână până la final ca să ţină şandramaua. Asta, asta înseamnă să n-ai noroc. Este situaţia ucrainenilor. Au scrântit-o, şi ei ştiu asta. Asta îi înrăieşte şi se răzbună dinainte." „Poţi fi ucis mai înainte. Sau chiar la plecare. Am văzut că multe avioane rămân pe loc." Zâmbi din toate puterile. „Dragul meu, astea sunt riscurile meseriei. Poţi să fii strivit de o maşină traversând Prinz-Albrechtstrasse." „Mă bucur să constat că n-ai pierdut nimic din cinismul tău." „Dragul meu Max, ţi-am explicat de o sută de ori că naţional-socialismul este o junglă, care funcţionează după principii strict darwiniste. Supravieţuieşte cel mai tare sau mai viclean. Însă tu nu vrei să înţelegi asta." „Să zicem că am o altă viziune asupra lucrurilor." „Da, şi iată rezultatul: te afli la Stalingrad." „Dar tu, chiar ai cerut să vii?"„Era înainte de încercuire, desigur. Lucrurile nu păreau să meargă prea rău la început. Şi apoi, la grup, situaţia stagna. Nu aveam niciun

chef să mă trezesc KdS în vreo gaură uitată din Ucraina. Stalingrad oferea posibilităţi interesante. Iar dacă ies cu bine din joc, înseamnă că a meritat. Iar dacă nu… — râdea din toată inima – *c'est la vie",* conchise el în franceză. „Optimismul tău este admirabil. Şi care îmi sunt perspectivele?"„Tu? Treaba riscă să fie un pic mai complicată. Dacă ai fost trimis aici, înseamnă că nu eşti considerat indispensabil. Sper să fii de acord cu mine. Aşa că, în privinţa unui loc pe listele de evacuare, voi vedea ce pot face, dar nu garantez nimic. Însă poţi să capeţi o *Heimatschuss.* Aşa se poate aranja să fii scos cu prioritate. Însă, atenţie! Să nu fie o rană prea gravă. Nu sunt repatriaţi decât cei care mai pot fi refăcuţi spre a mai servi. Că veni vorba, începem să avem o experienţă serioasă în privinţa rănilor autoprovocate. Ar trebui să vezi ce inventează unii. Uneori sunt chestii foarte ingenioase. De pe la sfârşitul lui noiembrie, împuşcăm mai mulţi de-ai noştri decât ruşi. *Ca să-i încurajăm pe ceilalţi,* cum spunea Voltaire despre amiralul Byng." „Nu cumva îmi sugerezi…" Thomas dădu din mâini. „Nu, nu! Nu fi aşa de suspicios. Ziceam şi eu aşa. Ai mâncat?" Nu mă mai gândisem la asta de la sosirea în oraş. Stomacul îmi ghiorăi. Thomas izbucni în râs. „La drept vorbind, nu, de azi-dimineaţă. La Pitomnik, nu mi-au oferit nimic." „Se pierde simţul ospitalităţii. Vino, o să-ţi aranjăm lucrurile. Te-am cazat la mine în cameră, ca să te supraveghez de aproape."

Hrănit, mă simţeam mai bine. În timp ce înghiţeam un fel de fiertură în care pluteau nişte vagi urme de came, Thomas îmi explicase care îmi erau, în mare, atribuţiile: să adun zvonuri, şuşoteli şi *Latrinenparolen* şi să informez despre moralul soldaţilor; să combat propaganda defetistă rusească; să ţin legătura cu câţiva informatori, civili, adeseori copii, care se strecurau de la o linie la alta. „Uneori e cu două tăişuri, zicea el, fiindcă le furnizează ruşilor tot atâtea informaţii ca şi nouă. În plus, adesea mint. Însă uneori este util." în cameră, o încăpere strâmtă cu două paturi din metal suprapuse şi cu o ladă de muniţii goală având un lighean emailat şi o oglindă crăpată pentru ras, el îmi aduse o

uniformă de iarnă cu două feţe, produs tipic al geniului german, albă pe o parte, feldgrau pe cealaltă. „Ia asta pentru când vei ieşi, îmi spuse. Şuba ta e bună pentru stepă, în oraş te stânjeneşte prea mult.” „Se poate merge la plimbare?” „Vei fi obligat. Dar am să-ţi dau un ghid.” Mă duse într-o sală de gardă, unde nişte ajutoare ucrainene jucau cărţi bând ceai. „Ivan Vasilievici!” Trei dintre ei ridicară capul. Thomas îi făcu semn unuia, care ne însoţi pe culoar. „Acesta-i Ivan. Unul dintre cei mai buni oameni ai mei. Se va ocupa de tine.” Se întoarse către el şi îi explică ceva în ruseşte. Ivan, un tânăr blond cam plăpând, cu pomeţii ieşiţi, îl asculta cu atenţie. Thomas se întoarse către mine. „Ivan nu este un as în ale disciplinei, dar cunoaşte toate ungherele oraşului şi poţi avea deplină încredere în el. Să nu ieşi niciodată fără el şi fă tot ce-ţi spune, chiar dacă nu înţelegi de ce. Vorbeşte un pic de germană, o să puteţi să vă înţelegeţi. *Capisce?* I-am spus că de acum înainte va fi garda ta de corp personală şi că răspunde de tine cu capul.” Ivan mă salută şi se întoarse în sală. Mă simţeam complet vlăguit. „Hai, mergi de te culcă, zise Thomas. Mâine-seară, sărbătorim Crăciunul.”

În prima mea noapte la Stalingrad, îmi aduc şi acum aminte, am visat din nou un metrou. Era o staţie pe mai multe niveluri, dar care comunicau între ele; un labirint imens din grinzi de oţel, pasarele, scări metalice abrupte, scări în spirală. Trenurile soseau la peron şi apoi plecau într-un vacarm asurzitor. Nu aveam bilet şi mă temeam că voi fi controlat. Am coborât câteva niveluri şi m-am strecurat într-un tren care ieşi din staţie, după care o luă brusc în jos pe şine, ca în picaj. În capăt, frână, îşi schimbă direcţia şi, trecând peste platformă fără să se oprească, plonjă în celălalt sens, într-o mare de lumină şi un zgomot asurzitor. Când m-am trezit, mă simţeam golit pe dinăuntru, am avut nevoie de un efort imens de voinţă pentru a mă dăţi pe faţă şi a mă bărbieri. Mă mânca pielea. Speram să nu fi luat păduchi. Am petrecut câteva ore studiind o hartă a oraşului şi nişte dosare. Thomas mă ajuta să mă orientez. „Ruşii deţin o fâşie îngustă de-a lungul fluviului. Erau încercuiţi, mai ales atunci când fluviul căra sloiuri de

gheaţă şi nu îngheţa complet. Acum degeaba stau cu spatele la râu, ei sunt cei care ne încercu- iese. Aici, sus, este Piaţa Roşie. Luna trecută, am reuşit, puţin mai jos, să tăiem frontul în două şi avem ieşire la Volga, aici, la nivelul fostei lor zone de debarcare. Dacă am avea muniţii, cred că am putea să le tăiem aprovizionarea, însă în condiţiile date nu putem trage decât aproape exclusiv în caz de atac. Aşa că trec cum vor, chiar şi ziua, pe gheaţă. Toată logistica lor, spitalele, artileria sunt de cealaltă parte. Din când în când le trimitem câteva Stukas-uri, însă e doar aşa, ca să-i zădărâm. Undeva, pe aici, s-au agăţat de câteva aglomerări de case, de-a lungul apei; mai departe, ocupă toată marea rafinărie, până la poalele colinei 102, un fost gorgan tătărăsc pe care l-am cucerit şi pierdut de zeci de ori. Sectorul este deţinut de Jägerdivision 100, austrieci, şi un regiment de croaţi. În spatele rafinăriei, sunt faleze care dau spre fluviu, iar ruşii au acolo o întreagă infrastructură, de neatins, fiindcă obuzele noastre trec pe deasupra. Am încercat să-i lichidăm aruncându-le în aer rezervoarele cu petrol, dar le-au reconstruit imediat ce s-a stins focul. Apoi, mai ţin şi o bună parte din uzina chimică Lazur, cu întreaga zonă denumită «racheta de tenis», datorită formei drumurilor. Mai la nord, majoritatea uzinelor sunt ale noastre, în afară de un sector din topitoria Octombrie Roşu. De aici, suntem pe malul apei, până la Spartakovka, la limita de nord a Kes. Se/-ului. Oraşul este controlat de Corpul LI de Armată al generalului Seydlitz, însă sectorul uzinelor aparţine Corpului XI de Armată. La sud, acelaşi lucru: Roşiii ţin doar o fâşie, lată cam de o sută de metri. Tocmai această sută de metri nu a putut fi niciodată cucerită. Oraşul este mai mult sau mai puţin împărţit în două de valea Ţariţa. Am găsit aici o bună infrastructură, săpată în faleză, şi a devenit spitalul nostru principal, în spatele gării se află un Stalag, administrat de Wehrmacht; noi avem un mic KL la colhozul Vertiaşii, pentru civilii pe care îi arestăm şi nu-i executăm imediat. Ce altceva? Există bordeluri prin pivniţe, dar ai să le găseşti singur, dacă te interesează. Ivan le cunoaşte bine. Însă bagă de seamă că fetele sunt cam păduchioase.” „Fiindcă tot veni

vorba de păduchi…” „A, cu asta va trebui să te obişnuieşti. Uite.” îşi desfăcu tunica, îşi trecu mâna pe sub ea, scotoci şi o scoase plină de mici gângănii cenuşii pe care le aruncă pe sobă, unde începură să sfârâie. Thomas continuă liniştit: „Avem probleme enorme cu carburantul. Schmidt, şeful de stat- major, cel care l-a înlocuit pe Heim – îţi aminteşti? — Schmidt controlează toate rezervele, chiar şi pe ale noastre, şi ni le drămuieşte. Oricum, vei vedea: Schmidt controlează totul aici. Paulus nu-i decât o marionetă. Rezultatul este că deplasările cu maşina sunt *verboten.* Între colina 102 şi Gara de Sud, mergem pe jos, iar ca să mergem mai departe facem autostopul cu Wehrmachtul. Ei au legături oarecum regulate între sectoare11. Mai erau multe de aflat, însă Thomas se dovedi răbdător. Pe la mijlocul dimineţii, veni veste că Taţinskaia căzuse în zori. Luftwaffe aşteptase ca tancurile ruseşti să ajungă pe marginea pistei ca să plece şi pierduse 72 de aparate, aproape zece la sută din flota lor de transport. Thomas îmi arătase cifrele aprovizionării: erau catastrofale. În sâmbăta precedentă, pe 19 decembrie, 154 de avioane putuseră ateriza cu 289 de tone; erau însă şi zile cu 15 sau cu 20 de tone. La început, AOK 6 ceruse cel puţin 700 de tone pe zi, iar Goring promisese 500. „Ăstuia, comentă sec Moritz la conferinţa în care îşi anunţa ofiţerii că se pierduse Taţinskaia, i-ar prinde bine un regim de câteva săptămâni în *Kessel.* „ Luftwaffe prevedea să se reinstaleze la Salsk, la 300 de kilometri de *Kessel,* limita autonomiei avioanelor Ju-52. Se anunţa un Crăciun fericit.

Pe la prânz, după o supă şi câţiva biscuiţi uscaţi, mi-am zis: Gata, ar fi timpul să treci la treabă. Dar cu ce? Cu moralul trupelor? De ce nu. Moralul trupelor. Înţelegeam foarte bine că nu era senzaţional, dar voiam să-mi verific părerile. A studia moralul soldaţilor din Wehrmacht însemna să ies pe afară. Mă gândeam că Moritz nu dorea un raport despre moralul ucrainenilor, singurii soldaţi pe care îi aveam pe aproape. Ideea de a părăsi siguranţa provizorie a buncărului mă neliniştea, însă era necesar să o fac. Şi apoi, odată şi odată trebuia să văd oraşul. În plus, poate că m-aş fi obişnuit, iar

treaba avea să meargă mai bine. Când să mă îmbrac în ţinută, am ezitat. M-am hotărât să pun partea gri, dar mi-am dat seama după mutra lui Ivan că făceam o greşeală. „Azi ninge. Pune alb.” N-am ţinut seamă de tutuirea nelalocul ei şi m-am întors să mă schimb. Am luat, la insistenţele lui Thomas, şi o cască. „Ai să vezi că este foarte utilă”, îmi spuse el. Ivan îmi întinse un pistol-mitralieră. M-am uitat întrebător la obiect, nu prea sigur că ştiam să-l folosesc, dar mi l-am pus pe umăr. Afară continua să sufle un vânt violent, măturând valuri groase de omăt. De la intrarea în Univermag, nu se mai zărea nici măcar hora de copii. După zăpuşeala din buncăr, aerul rece şi înţepător mă revigora. *„Kuda?”* întrebă Ivan. Nu aveam idee. „La croaţi”, am zis eu la întâmplare. Thomas, dimineaţa, îmi vorbise într-adevăr de croaţi. „E departe?” Ivan mormăi ceva şi o luă la dreapta, pe o stradă lungă care lăsa impresia că duce la gară. Oraşul părea relativ liniştit. Din când în când, o detunătură surdă se auzea prin zăpadă, dându-mi fiori. Nu am ezitat să-l imit pe Ivan, care mergea pe lângă clădiri, aşa că m-am lipit de ziduri. Mă simţeam îngrozitor de gol, de vulnerabil, ca un crab scos din carapacea sa. Îmi dădeam seama într-un mod acut că, de optsprezece luni de când mă aflam în Rusia, era pentru prima oară când mă găseam cu adevărat *în bătaia focului,* şi o angoasă apăsătoare îmi îngreuna membrele şi-mi amorţea gândurile. Am vorbit mai înainte despre frică. Ceea ce resimţeam atunci nu aş numi frică, în orice caz, nu o frică deschisă şi conştientă, ci era o jenă aproape fizică, un fel de mâncărime pe care nu o poţi scărpina, concentrată asupra părţilor nevăzute ale trupului, ceafa, spatele, fesele. Încercând să dau uitării acea stare, priveam imobilele de pe cealaltă parte a străzii. Mai multe faţade se prăbuşiseră, lăsând să se vadă interiorul apartamentelor, o serie de diorame de viaţă obişnuită, presărate cu zăpadă, uneori ciudate: la etajul trei, o bicicletă agăţată de un perete, la al patrulea, nişte tapet cu flori, o oglindă intactă şi o reproducere înrămată a băţoasei *Necunoscute* a lui Kramskoi, la cinci, un divan verde cu un cadavru culcat, mâna de femeie atârnând în gol. Un obuz,

izbind acoperişul unui imobil, zdrobi această iluzie de linişte. M-am ghemuit şi am înţeles de ce Thomas insistase să iau casca: am primit în cap o ploaie de resturi, fragmente de ţigle şi de cărămizi. Când am ridicat privirea am văzut că Ivan nici măcar nu se aplecase, ci doar îşi acoperise faţa cu mâna. „Vino, zise el, nu-i nimic." Am calculat direcţia râului şi a frontului şi am înţeles că imobilele prin dreptul cărora mergeam ne protejau oarecum. Pentru a cădea pe această stradă, obuzele trebuiau să treacă pe deasupra acoperişurilor, şi existau puţine şanse să explodeze la sol. Dar gândul acesta îmi dădea o siguranţă cam firavă. Strada ajungea la nişte antrepozite şi nişte instalaţii feroviare în ruină. În faţa mea, Ivan traversă în fugă piaţa largă şi pătrunse în unul dintre depozite, printr-o poartă de fier răsucită ca un capac de cutie de sardine. Am ezitat, apoi l-am urmat. Înăuntru, m-am fofilat printre munţi de cutii jefuite de mult, am ocolit o parte din acoperişul prăbuşit şi am ieşit la aer liber printr-o gaură făcută într-un perete de cărămidă, de unde porneau nenumărate urme de paşi în zăpadă. Drumul ducea pe lângă zidurile depozitelor. Pe taluz, la margine, se întindeau garnituri de vagoane de marfă pe care le zărisem în ajun de pe pod, cu pereţii găuriţi de gloanţe şi de obuze şi acoperite cu înscrisuri în rusă şi în germană care mergeau de la comic la obscen. O excelentă caricatură în culori îi arăta pe Stalin şi pe Hitler regu- lându-se în timp ce Roosevelt şi Churchill se masturbau alături. Dar nu reuşeam să-mi dau seama cine o realizase, unul de-ai noştri sau unul de-ai lor, ceea ce nu era de prea mare folos raportului meu. Puţin mai departe, ne intersectarăm cu o patrulă care venea din sens invers fără a spune vreun cuvânt, fără vreun salut. Oamenii aveau feţele scofalcite, gălbejite, nerase, ţinându-şi mâinile în buzunare şi târând cizme învelite în zdrenţe sau băgate în nişte galoşi din paie împletite, foarte incomode. Se topiră în spatele nostru, în zăpadă. Ici şi colo, în câte un vagon sau pe stradă se zăreau cadavre îngheţate, de naţionalitate neclară. Nu se mai auzeau explozii şi totul părea calm. Apoi reîncepu: detunături, focuri de armă, rafale de mitralieră. Trecuserăm de ultimele depozite şi traversaserăm o

zonă locuită. Peisajul se deschidea spre un teren înzăpezit dominat, la stânga, de un enorm mamelon rotund, ca un mic vulcan, vârful lui scuipând din când în când fumul negru al exploziilor. „Mamaev Gorgan”, precizează Ivan înainte de a o lua la stânga şi a intra într-un imobil.

Câţiva soldaţi stăteau în încăperile goale, cu spatele lipit de pereţi, cu genunchii la gură. Ne priveau cu ochi pustii. Am traversat alături de Ivan mai multe clădiri, trecând prin nişte curţi interioare ori prin străduţe. Apoi – cu siguranţă că ne îndepărtaserăm un pic de linii – ucraineanul o apucă pe o stradă. Aici clădirile erau mai joase; cel mult două etaje, poate dormitoare pentru muncitori. Veneau apoi nişte case strivite, prăbuşite, făcute zob, dar oricum, le mai puteai recunoaşte, faţă de cele pe care le văzusem la intrarea în oraş. Din când în când, o mişcare, un zgomot demonstrau că în unele ruine încă se mai locuia. Vântul continua să bată cu putere. Auzeam acum detunăturile de pe gorganul care se profila la dreapta noastră, în spatele caselor. Ivan mă ducea prin nişte grădiniţe, pe care le recunoşteai sub zăpadă după resturile de garduri. Locul părea pustiu, însă drumul pe care mergeam era frecventat, paşii oamenilor deschiseseră o cărare prin zăpadă. Apoi drumul dădea într-o *balka* şi cobora pe o coastă. Gorganul dispăruse din vedere. Ajunşi jos, vântul sufla mai domol, zăpada cădea lent şi dintr-odată lucrurile prinseră viaţă. Doi Feldgendarmi ne barară drumul, în spatele lor era forfotă de soldaţi. Mi-am prezentat hârtiile, iar Feldgendarmii mă salutară, dându-se la o parte ca să ne lase să trecem; am văzut atunci că malul estic al acelei *balka,* cu spatele la gorgan şi la front, era plin de buncăre, nişte găuri negre sprijinite de traverse sau de scânduri din care se ridicau mici hogeaguri făcute din cutii de conserve lipite, care scoteau fum. Oamenii intrau şi ieşeau în genunchi din aceste caverne, adeseori cu spatele. În fundul văii, pe un butuc, doi soldaţi tranşau cu lovituri de secure un cal îngheţat. Bucăţile, tăiate la întâmplare, erau aruncate într- o marmită unde fierbea apa. După vreo douăzeci de minute, drumul dădea într-o altă *balka,* unde se vedeau buncăre asemănătoare. Din loc în loc,

nişte tranşee rudimentare urcau spre gorganul pe care îl ocoleam. La distanţe oarecare, se aflau tancuri îngropate până la turelă, servind ca piese de artilerie fixă. Obuzele ruseşti cădeau uneori în jurul acestor văi, aruncând în aer jerbe mari de zăpadă. Le auzeam şuierând, un sunet strident, de parcă sfredeleau prin came, făcând să mi se strângă stomacul. De fiecare dată trebuia să rezist impulsului de a mă arunca la pământ şi mă forţam să urmez exemplul lui Ivan, care nu le dădea nicio atenţie, păşind mândru. După un oarecare timp am reuşit să-mi recapăt încrederea: m-am lăsat pătruns de sentimentul că toate acestea nu erau decât un joc de copii pe un teren întins, un formidabil tărâm al aventurilor, aşa cum visezi la opt ani, cu zgomote, efecte, căi de trecere misterioase, şi aproape că râdeam de plăcere, cufundat cum mă găseam în acea idee care mă readucea la jocurile mele de demult, când Ivan deodată sări pe mine fără de veste, trântindu-mă la pământ. O detunătură asurzitoare sfâşie lumea, atât de aproape, încât am simţit aerul izbindu-mi timpanele, şi o ploaie de zăpadă şi de pământ se abătu peste noi. Am încercat să mă ghemuiesc, dar Ivan deja mă trăgea de umăr, ridicându-mă. La vreo treizeci de metri, fum negru se înălţa leneş de la pământ. Praful ridicat se aştemea încet pe zăpadă. Un miros acru de cordită umplea aerul. Inima îmi bătea să-mi spargă pieptul, simţeam în coapse o greutate atât de mare, încât mă dureau, îmi venea să mă prăbuşesc la pământ. Ivan însă nu părea să ia asta în serios; îşi curăţa uniforma cu mare atenţie. Apoi mă întoarse cu spatele şi îmi scutură sârguincios haina, în timp ce eu îmi frecam manşetele. Ne reluarăm drumul. Această escapadă începea să mi se pară una idioată: în fond, ce căutam acolo? Pricepeam cam greu că nu mă mai aflam la Piatigorsk. Drumul nostru ieşea din *balki;* dinainte ni se deschidea un platou întins, sălbatic, dominat de spatele gorganului. Frecvenţa detunăturilor în vârf, pe care îl ştiam ocupat de trupele noastre, mă fascina: cum era posibil să stea oameni acolo şi să suporte această ploaie de foc şi metal? Mă depărtasem cu un kilometru sau doi, iar lucrul acesta mă speria. Drumul nostru şerpuia printre nişte moviliţe

de zăpadă pe care vântul, din loc în loc, le dezgolise, lăsând să se vadă un tun îndreptat spre cer, uşa răsucită a unui camion, roţile unei maşini răsturnate. În faţă, ajungeam la calea ferată, de data aceasta pustie, linii care dispăreau departe, în stepă. Venea din spatele gorganului şi mă cuprinse o teamă nebună când am văzut apărând de-a lungul liniilor o coloană de T-34. Apoi o altă vale spinteca platoul şi am coborât-o în urma lui Ivan, ca şi cum mă aflam în calda siguranţă a unei case din copilărie. Şi aici erau buncăre, soldaţi amorţiţi de frig şi îngroziţi. M-aş fi putut opri oriunde, să vorbesc cu oamenii, apoi să mă întorc, dar îl urmam docil pe Ivan, ca şi cum el ştia ce trebuia să fac. În sfârşit, am ieşit din acea lungă *balka.* Din nou, în faţa ochilor se întindea o zonă rezidenţială, însă casele erau rase, arse până la pământ, chiar şi hogea- gurile se năruiseră. Materialul distrus ocupa străduţele: tancuri, vehicule de asalt, piese de artilerie, sovietice şi de-ale noastre. Cadavre de cai zăceau în poziţii absurde, uneori împietrite între hulubele căruţelor volatilizate, ca nişte fetuşi; sub zăpadă încă se mai vedeau trupuri, adeseori cu membre răsucite curios, înţepenite de frig până la dezgheţul următor. Din timp în timp ne încrucişam cu câte o patrulă. Mai erau şi puncte de control, unde nişte Feldgendarmi mai bine îmbrăcaţi decât soldaţii ne verificau atent documentele, apoi ne lăsau să trecem în sectorul următor. Ivan o luă pe o stradă mai largă. O femeie venea spre noi, purtând două mantale şi un fular, cu un sac aproape gol pe umăr. M-am uitat la faţa ei: greu de spus dacă avea douăzeci sau cincizeci de ani. Ceva mai departe, un pod prăbuşit se întindea pe fundul unei râpe adânci. Spre est, către râu, un alt pod, foarte înalt, rămas în mod uimitor intact, trecea peste gura aceleiaşi râpe. Trebuia să coborâm agăţându-ne de resturi, apoi, ocolind sau escaladând bucăţile de beton distrus, să urcăm de partea cealaltă. Un post de Feldgendarmi se adăpostea sub un colţ de tablier prăbuşit. *„Horvati? n* întrebă Ivan. Croaţii?”Feldgendarmul ne informă: nu era prea departe. Intrarăm într-un alt cartier rezidenţial. Peste tot se zăreau vechi amplasamente de tir, existau panouri roşii: Achtung!

minen – resturi de sârmă ghimpată, tranşee pe jumătate pline cu zăpadă, săpate între clădiri. Cândva, aici fusese un sector de front. Ivan mă duse printr-o serie de străduţe, lipindu-se din nou de ziduri. La un colţ, îmi făcu semn cu mâna. „Tu vrei să vezi pe cine?”îmi venea greu să mă obişnuiesc cu tutuitul lui. „Nu ştiu. Un ofiţer.” „Aşteaptă.” Intră într-o clădire masivă, puţin mai departe, de unde ieşi cu un soldat care îi arătă ceva pe stradă. Îmi făcu semn; m-am alăturat lui. Ivan ridică braţul în direcţia râului, de unde venea zgomotul ritmat al mortierelor şi al mitralierelor. „Acolo, *Krasnâi Oktiabr. Ruskii.”* Făcuserăm ceva drum. Ne aflam în apropierea uneia dintre ultimele uzine, parţial deţinute de sovietici, dincolo de gorgan şi de „racheta de tenis”. Clădirile trebuie să fi fost locuinţele colective ale muncitorilor. Ajuns la una dintre aceste barăci, Ivan urcă cele trei trepte de la intrare şi schimbă câteva cuvinte cu un soldat de gardă. Soldatul mă salută şi eu am pătruns în hol. Fiecare încăpere, întunecoasă, cu ferestrele astupate fie cu scânduri, fie cu grămezi de cărămizi puse una peste alta fără mortar, fie cu pături, adăpostea un grup de soldaţi. Majoritatea dormeau, strânşi unii în alţii, uneori mai mulţi sub o pătură. Răsuflările lor formau mici norişori. Domnea un miros înspăimântător, o duhoare alcătuită din toate secreţiile trupului omenesc, dominată de izul de urină şi de cel dulceag al diareii. Într-o încăpere lungă, fără îndoială fosta sală de mese, mai mulţi oameni se îngrămădeau în jurul unei sobe. Ivan îmi arătă un ofiţer stând pe o băncuţă. Ca şi ceilalţi bărbaţi, purta la mâneca scurtei germane o banderolă cu pătrate roşii şi albe. Unii oameni îl cunoşteau pe Ivan. Începură o conversaţie într-un amestec de ucraineană şi croată, împănată cu cele mai grosolane cuvinte (*picika, pizdă, pizdeţ,* care se spun în toate limbile slave şi pe care le înveţi foarte repede). M-am îndreptat spre ofiţer, iar acesta se ridică să mă salute. „Vorbiţi germana?”l-am întrebat după ce am pocnit din călcâie şi am ridicat braţul. „Da, da.” Mă privea curios. Este adevărat că noua mea uniformă nu purta niciun semn distinctiv. M-am prezentat. În spatele lui, cineva lipise nişte amărâte de

decoraţiuni de Crăciun: ghirlande făcute din ziar în jurul unui brad desenat cu cărbune pe zid, nişte stele decupate din tablă şi alte lucruri produse de ingeniozitatea soldaţilor. Se mai vedea un desen mare şi frumos înfăţişând o iesle, însă, în loc a fi reprezentată într-un grajd, scena se desfăşura mai degrabă într-o casă distrusă, în mijlocul unor ruine arse. M-am aşezat împreună cu ofiţerul. Era un tânăr Oberleutnant care comanda una dintre companiile acestei unităţi croate, Regimentul 369 de infanterie: o parte din oamenii săi păzeau un sector al frontului, în faţa uzinei Octombrie Roşu. Ceilalţi se odihneau aici. De câteva zile, ruşii erau relativ calmi. Din când în când, mai trăgeau câte o salvă de mortier, însă croaţii simţeau că era doar ca să-i agaseze. Mai instalaseră şi nişte megafoane în faţa tranşeelor şi transmiteau cât era ziua de lungă muzică tristă sau veselă, întretăiată de mesaje care îi îndemnau pe soldaţi să dezerteze sau să se predea. „Oamenii nu prea dau atenţie propagandei, fiindcă ruşii au făcut înregistrarea folosind un sârb, însă muzica îi deprimă foarte tare.” L-am întrebat cum stăteau cu tentativele de dezertare. Îmi oferi un răspuns destul de vag: „Se mai întâmplă… dar facem totul ca să-i împiedicăm”. Fu mai darnic în explicaţii cu privire la sărbătoarea de Crăciun pe care o pregăteau. Comandantul diviziei, un austriac, le promisese o raţie suplimentară, iar el reuşise să păstreze o sticlă de lozaviţă, distilată de tatăl său, şi pe care se gândea să o împartă cu oamenii. Dar, mai mult decât orice, voia să afle veşti despre von Manstein. „Mai soseşte?” Bineînţeles că eşecul ofensivei lui Hoth nu fusese anunţat trupelor, şi veni rândul meu să fiu neclar. „Fiţi pregătiţi”, i-am răspuns eu lamentabil. Tânărul ofiţer trebuie să fi fost cândva un om elegant şi simpatic; acum însă aducea mai mult cu un câine bătut. Vorbea rar, îşi alegea cuvintele cu grijă, ca şi cum gândea cu încetinitorul. Am mai discutat puţin despre problemele de aprovizionare, apoi m-am ridicat să plec. Din nou, mă întrebam ce naiba căutam eu acolo. Despre ce putea să mă informeze acest ofiţer izolat de lume, lucru despre care să nu fi citit în vreun raport? Desigur, vedeam eu însumi mizeria oamenilor, oboseala, disperarea, dar ştiam şi

asta deja. Pe drum, mă gândisem vag la o discuţie asupra angajării politice a soldaţilor croaţi alături de Germania, despre ideologia ustaşă. Acum înţelegeam însă că lucrul acesta nu avea niciun sens, era cu totul aiurea, iar acest Oberleutnant cu siguranţă nu ar fi ştiut ce să răspundă. În mintea lui nu mai era loc pentru altceva decât pentru hrană, casă, familie, captivitatea sau moartea apropiate. Dintr-odată obosit şi dezgustat, mă simţeam un ipocrit şi un idiot. „Crăciun fericit", îmi spuse ofiţerul, strângându-mi mâna şi zâmbind. Câţiva oameni mă priveau, fără nici cea mai mică lucire de curiozitate în ochi. „Crăciun fericit şi dumneavoastră", m-am forţat să răspund. L-am luat pe Ivan şi am ieşit, respirând avid aerul rece. „Şi acum?" întrebă Ivan. M-am gândit. Dacă tot am venit până aici, ar trebui să merg cel puţin să văd unul dintre avanposturi. „Putem ajunge până la linia frontului?" Ivan ridică din umeri. „Dacă vrei, şefule. Dar trebuie să-l întrebăm pe ofiţer." M-am întors în sala mare. Ofiţerul nu se mişcase; continua să se uite la sobă, cu un aer absent. „Oberleutnant, aş putea inspecta una dintre poziţiile dumneavoastră avansate?" „Dacă doriţi." Chemă pe unul dintre oameni şi îi dădu un ordin în croată. Apoi îmi spuse: „Este Hauptfeldwebel Nisic. Are să vă conducă". Îmi veni dintr-odată ideea să-i ofer o ţigară. Faţa i se lumină şi întinse încet mâna să ia una. Am scuturat pachetul. „Luaţi mai multe." „Mulţumesc, mulţumesc, încă o dată Crăciun fericit." I-am oferit una şi Hauptfeldwebelului, care îmi zise *„Hvala"* şi o puse cu grijă într-o tabacheră. L-am privit din nou pe tânărul ofiţer. Ţinea în continuare cele trei ţigări în mână, cu chipul strălucind ca al unui copil. În cât timp, m-am întrebat, voi ajunge ca el? Gândul acesta mă făcea să plâng. Am ieşit împreună cu Hauptfeldwebelul, care ne duse mai întâi pe stradă, apoi prin nişte curţi, până în interiorul unui depozit. Trebuie să fi fost pe teritoriul uzinei. Nu văzusem niciun zid, însă totul era atât de dărâmat, de răvăşit, încât adesea nu se recunoştea nimic. Solul depozitului era brăzdat de o tranşee în care Hauptfeldwebelul ne obligă să coborâm. Zidul din faţă era plin de găuri, lumina şi zăpada pătrundeau laolaltă cu o

limpezime lipicioasă în acest imens spaţiu pustiu. Mici tranşee auxiliare porneau din acea centrală, conducând în colţurile depozitului. Nu erau săpate drept şi nu vedeam în ele pe nimeni. Am mers în şir pe lângă zidul antrepozitului. Tranşeea traversa o curte şi dispărea în ruinele unei clădiri administrative din cărămidă roşie. Ni e şi Ivan mergeau aplecaţi ca să rămână sub nivelul tranşeei, iar eu le-am urmat cuminte exemplul. În faţa noastră totul era ciudat de liniştit. Mai departe, spre dreapta, se auzeau rafale scurte, împuşcături rătăcite. Interiorul clădirii administrative era întunecat şi puţea şi mai tare decât casa unde dormeau soldaţii. „Iată", spuse calm Nisic. Ne aflam într-o pivniţă, iar singura lumină venea dinspre nişte mici răsuflători sau de la găurile din zid. Un om apăru din întunecime şi vorbi cu Nisic în croată. „Au avut o confruntare. Ruşii voiau să se infiltreze. Au ucis câţiva", traduse Nisic, într-o germană destul de chinuită. Îmi explică în detaliu dispozitivul: unde se afla mortierul, unde era Spandau, unde se aflau puştile-mitralieră, ce câmp de tragere acopereau, care erau unghiurile moarte. Lucrurile acestea nu mă interesau, dar l-am lăsat să vorbească. Oricum, nu îmi era prea clar ce anume mă interesa. „Şi propaganda lor?" l-am întrebat. Nisic vorbi cu soldatul. „După luptă, s-au oprit." Am rămas o clipă tăcuţi. „Pot să le văd liniile?" am întrebat apoi, fără îndoială ca să-mi spun că venisem pentru ceva. „Urmaţi-mă." Am traversat subsolul şi am urcat o scară plină de var şi de bucăţi de cărămidă. Ivan, cu pistolul-mitralieră sub braţ, încheia şirul. La etaj, un coridor ne duse până la o încăpere, în capăt. Toate ferestrele erau mascate cu cărămizi şi scânduri, însă lumina se strecura prin mii de găuri. În ultima încăpere, doi soldaţi stăteau lipiţi de perete cu o Spandau. Nisic îmi arătă o gaură înconjurată de saci cu nisip ţinuţi de nişte scânduri. „Vă puteţi uita pe acolo. Dar nu mult. Lunetiştii lor sunt foarte buni. Se pare că sunt femei." Am îngenuncheat aproape de gaură, apoi am ridicat încet capul. Fanta era îngustă, nu vedeam decât un peisaj de ruine nedefinite, aproape abstract. Atunci am auzit un strigăt, spre stânga: un urlet prelung şi gutural, care se întrerupse brusc.

Apoi izbucni din nou. Nu mai existau alte zgomote, aşa că am auzit foarte clar. Strigătele veneau dinspre un tânăr. Erau lungi, pătrunzătoare, îngrozitor de profunde. Mi-am zis că trebuie să fi fost împuşcat în stomac. M-am aplecat şi am privit într-o laterală: i-am zărit capul şi partea de sus a trupului. Striga până nu mai avea aer, se oprea să răsufle, apoi reîncepea. Fără a şti rusa, am înţeles că striga: „Mama/ Mama/" Era insuportabil. „Ce-i asta?" l-am întrebat prosteşte pe Nisic. „Unul din tipii de adineauri." „N-aţi putea să-l terminaţi?" Nisic se uita la mine cu o privire dură, plin de dispreţ. „N-avem muniţie de risipit", zise într-un sfârşit. M-am aşezat lângă zid, precum cei doi soldaţi. Ivan se sprijinise de canatul uşii. Nimeni nu vorbea. Afară, băiatul continua să urle: „Mama*/ Ia ne haciu! Ia ne haciu! Mama! Ia haciu domoi!"* şi alte cuvinte pe care nu le puteam distinge. Mi-am ridicat genunchii şi i-am cuprins cu mâinile. Nisic, ghemuit, continua să mă privească. Voiam să-mi acopăr urechile, însă privirea lui ca de plumb mă încremenea. Strigătele băiatului îmi sfredeleau creierul, o mistrie care se învârtea într-un noroi gros şi lipicios, plin de viermi şi de o viaţă scârboasă. Oare eu, mă întrebam, eu îmi voi implora mama, când va veni clipa? Totuşi, imaginea acestei femei mă umplea de ură şi dezgust. Nu o mai văzusem de ani de zile, şi nu-mi doream să o revăd. Ideea de a-i invoca numele, ajutorul, mi se părea de neconceput. Totuşi, trebuia să bănuiesc că în spatele acelei mame se găsea o alta, mama copilului care fusesem înainte de a se fi sfărâmat ceva în mine în mod iremediabil. Bineînţeles că şi eu m-aş zvârcoli şi aş urla pentru mama aceea. Iar dacă nu ar fi pentru ea, ar fi pentru pântecele său, cel de dinainte de lumină, nesănătoasa, sordida, bolnava lumină a zilei. „Nu ar fi trebuit să veniţi aici, îmi zise Nisic cu brutalitate. Nu foloseşte la nimic. Şi este periculos. Se întâmplă adeseori accidente." Mă fixa cu o privire în mod limpede rea. Îşi ţinea pistolul-mitralieră de pat, cu degetul pe trăgaci. M-am uitat la Ivan. El îşi ţinea puşca la fel, îndreptată spre Nisic şi spre cei doi soldaţi. Nisic îmi urmări privirea, se uită la arma lui Ivan, la faţa lui, şi scuipă pe jos. „Aţi face mai bine să vă

întoarceţi.” O detunătură seacă mă făcu să tresar, o mică explozie. Fără îndoială, o grenadă. Strigătele încetară o clipă, apoi reîncepură, monotone, sfâşietoare. M-am ridicat. „Da. Oricum, trebuie să ajung la centru. Se face târziu.” Ivan se dădu din prag şi ne lăsă să trecem, urmându-ne apoi, fără a-i pierde însă din ochi pe cei doi soldaţi până ce nu ajunse pe coridor. Am pornit prin aceeaşi tranşee, fără a scoate un cuvânt. La casa în care stătea compania, Nisic mă părăsi fără să mă salute. Nu mai ningea, iar cerul se limpezea. Vedeam luna, albă şi plină, pe cerul care se întuneca repede. „Ne putem întoarce noaptea?”l-am întrebat pe Ivan. „Da. Durează chiar mai puţin. O oră şi jumătate.” Probabil că o puteam lua pe scurtături. Mă simţeam gol pe dinăuntru, bătrân, nelalocul meu. În fond, Hauptfeldwebelul avusese dreptate.

Mergând, îmi reveni intens gândul la mama, izbindu-se în capul meu ca un om beat lovind ziduri. De mult nu mai avusesem asemenea gânduri. Când i-am vorbit lui Partenau, în Crimeea, rămăsesem la nivelul faptelor, a celor care contează mai puţin. Acum aveam parte de un alt tip de gânduri, amare, de ură, cu urme de ruşine. Când începuse asta? De la naştere? Se putea să nu o fi iertat niciodată pentru faptul de a mă fi născut, acest drept de o aroganţă nesăbuită pe care şi-l luase de a mă aduce pe lume? Ciudat, mă dovedisem complet alergic la laptele de la sânul său; aşa cum mi-a povestit ea mai târziu, cu frivolitate, nu avusesem dreptul decât la biberon, şi, cu o privire plină de amărăciune, îmi vedeam sora geamănă sugând. Totuşi, în copilăria mea, trebuie să o fi iubit aşa cum toţi copiii îşi iubesc mamele, îmi amintesc încă de mirosul dulce şi feminin din baia sa, care mă făcea să plonjez într-o încântare amorţită, ca o reîntoarcere în pântecele pierdut: dacă mă gândesc bine, trebuie să fi fost un amestec de aburi umezi de baie, de parfum, de săpun, poate şi de mirosul sexului său, alături de cel al rahatului ei. Chiar şi atunci când nu mă mai lăsa să intru în baie cu ea, nu mă mai săturam să stau pe capacul toaletei, aproape de ea, cuprins de beatitudine. Apoi totul se schimbase. Dar când anume şi de ce? Nu am condamnat-o imediat pentru dispariţia tatei, ci

ideea mi s-a impus abia mai târziu, când ea se prostitua în faţa acelui Moreau. Or, chiar înainte de a-l fi întâlnit, ea începuse să se comporte într-un fel care mă scotea din sărite. Să fi fost de vină plecarea tatei? Greu de spus, însă durerea părea să o înnebunească uneori. Într-o seară, la Kiel, intrase singură într-o cafenea pentru proletari, în apropierea docurilor, şi se îmbătase, înconjurată de străini, de docheri, de marinari. E posibil chiar să se fi aşezat pe o masă, să-şi fi ridicat fusta, expunându-şi sexul. În orice caz, lucrurile au degenerat scandalos, iar *burgheza* a fost aruncată în stradă, unde a căzut într-o băltoacă. Un poliţist a adus-o acasă, udă, şleampătă, cu rochia murdară. Am crezut că mor de ruşine. Aşa mic cum eram – cred că aveam vreo zece ani – îmi venea să o bat, iar ea nu ar fi fost în stare nici măcar să se apere, însă a intervenit sora mea: „Fie-ţi milă. E necăjită. Nu merită să te mânii pe ea”. Mi-a trebuit mult timp să mă liniştesc. Dar nici măcar atunci nu cred că o uram, nu încă, eram doar umilit. Ura trebuie să fi venit mai târziu, când şi-a uitat soţul şi şi-a sacrificat copiii, oferindu-se unui străin. Asta nu s-a întâmplat într-o singură zi; au fost mai multe etape pe acest drum. După cum am spus, Moreau nu era un om rău, şi la început a făcut mari eforturi pentru a fi acceptat de noi, însă era un tip mărginit, prizonier al concepţiilor sale grosolane burgheze şi liberale, sclavul dorinţei sale pentru mama, care s-a dovedit a fi mult mai bărbat ca el. În felul acesta, s-a făcut complicele rătăcirilor ei. Se petrecuse acea mare catastrofa, în urma căreia fusesem trimis la colegiu. Au mai fost şi conflicte mai tradiţionale, precum acela izbucnit atunci când terminam liceul. Urma să-mi dau bacalaureatul. Trebuia să iau o hotărâre în privinţa viitorului. Eu voiam să studiez filoso- fia şi literatura, însă mama m-a refuzat scurt: „Ai nevoie de o profesie. Crezi că vom trăi mereu din bunătatea altora? După aceea, ai să faci ce-ai să vrei”. Iar Moreau îşi bătea joc: „Ce? Institutor timp de zece ani într-un orăşel pierdut? Un scârţa-scârţa de doi bani, cu maţele ghiorăind? Tu nu eşti Rousseau, dragul meu. Coboară cu picioarele pe pământ”. Doamne, cât i-am urât! „Trebuie să faci carieră, spunea Moreau. După aceea,

dacă vrei să scrii poeme când pofteşti, e treaba ta. Dar cel puţin îţi vei câştiga pâinea pentru familie." Toată treaba a durat mai mult de o săptămână. Să fi fugit, nu folosea la nimic, m-ar fi prins, ca atunci când am vrut să o şterg de acasă. A trebuit să cedez. Amândoi au hotărât să intru la Şcoala Liberă de Ştiinţe Politice, de unde aş fi putut accede la una dintre marile instituţii ale statului: Consiliul de Stat, Curtea de Conturi, Inspecţia Generală a Finanţelor. Urma să fiu un inspector al statului, un mandarin: un membru, sperau ei, al *elitei.* „Va fi greu, îmi explica Moreau, va trebui să tragi tare"; însă el avea relaţii la Paris, m-ar fi ajutat. Însă lucrurile nu s-au petrecut aşa cum doreau ei. Mandarinii Franţei, acum, îmi serveau ţara, iar eu eşuasem aici, în ruinele îngheţate ale Stalingradului, fără îndoială locul unde aveam să-mi sfârşesc zilele. Sora a avut mai mult noroc: era fată, iar ceea ce făcea ea conta mai puţin. Nu ar fi fost nevoie decât de câteva tuşe de finisaj, pentru plăcerea viitorului său soţ. Au lăsat-o să meargă la Ziirich, să studieze psihologia cu un anume dr. Karl Jung, destul de cunoscut de atunci încoace.

Lucrul cel mai crâncen se petrecuse deja. Prin primăvara lui 1929 – încă mai eram la colegiu – am primit o scrisoare din partea mamei. Mă anunţa că, întrucât nu mai avea nicio veste de la el, iar cererile sale repetate pe lângă mai multe consulate germane nu dăduseră niciun rezultat, ea depusese o cerere pentru ca tata să fie declarat mort din punct de vedere legal. Trecuseră şapte ani de la dispariţia sa, iar tribunalul dăduse hotărârea pe care ea o dorea; acum urma să-l ia în căsătorie pe Moreau, un om bun şi generos, care ne era ca un tată. Această scrisoare odioasă m-a aruncat pradă unei un fără margini. I-am trimis o scrisoare plină de insulte violente: tata, scriam eu, nu era mort, iar pofta lor nu se dovedea de-ajuns ca să-l ucidă. Dacă ea voia să se vândă unui infam negustor mărunt, treaba ei, dar eu le voi considera căsătoria drept nelegitimă şi bigamă. Speram cel puţin că nu vor încerca să-mi dea un frate vitreg, pe care nu puteam decât să-l detest.

Mama, înţeleaptă, nu mi-a răspuns la această filipică. În vara aceea, am aranjat să fiu invitat de părinţii unui prieten

bogat şi nu am pus piciorul în Antibes. Ei s-au căsătorit în august. Am rupt invitaţia şi am aruncat-o în WE. În vacanţele şcolare următoare, m-am încăpăţânat să nu mă întorc acasă. Până la urmă au reuşit să mă facă să revin, dar asta e deja o altă poveste. Aşteptând, ura nu mă părăsise, stătea în mine ca o rană deschisă, ceva deplin şi aproape savuros, un rug în aşteptarea unui chibrit. Însă eu nu ştiam să mă răzbun decât într-un mod josnic şi ruşinos. Păstrasem o fotografie a mamei. Mă masturbam sau le-o sugeam amanţilor mei în faţa ei şi îi puneam să ejaculeze peste ea. Ba făceam chestii şi mai rele. În casa mare a lui Moreau, mă dedam la jocuri erotice baroce, fantastic elaborate. Inspirate de romanele marţiene ale lui Burroughs (autorul *Tarzanului* copilăriei mele), pe care le devoram cu aceeaşi pasiune ca pe clasicii greci, mă închideam în marea sală de baie de la etaj, dădeam drumul la apă ca să nu atrag atenţia şi făceam puneri în scenă extravagante din lumea mea imaginară. Capturat de o armată de oameni verzi cu patru braţe din Barsoom, eram dezbrăcat, legat şi dus în faţa unei superbe domniţe marţiene cu pielea arămie, şezând dispreţuitoare şi impasibilă pe tronul său. Acolo, folo- sindu-mă de curea pentru legăturile din piele şi cu o mătură sau o sticlă băgată în anus, mă zvârcoleam pe pardoseala rece în timp ce o jumătate de duzină de gardieni masivi şi muţi mă violau pe rând în faţa ei. Însă măturile sau sticlele îmi puteau face rău. Am căutat ceva mai adecvat. Moreau adora câmaţii groşi germani. Noaptea, luam unul din frigider, îl încălzeam în mâini, îl ungeam cu ulei de măsline; apoi, după ce îmi făceam treaba, îl spălam cu grijă, îl uscam şi îl puneam la locul de unde îl luasem. A doua zi mă uitam la Moreau şi la mama cum îl tăiau şi îl mâncau cu plăcere, iar eu îmi refuzam porţia zâmbind, pretextând lipsa de apetit, încântat să rămân cu burta goală ca să-i văd înfulecând. Este adevărat că toate acestea se petreceau înainte de căsătoria lor, când încă mă mai duceam în mod regulat la casa lor. Aşadar, nu era vorba numai despre oficializarea relaţiei lor. Însă nu erau decât nişte mizerabile, nişte amărâte de răzbunări de copil neputincios. Mai târziu, la maturitate, m-am despărţit de ei, plecaţi în

Germania, şi am încetat să-i mai răspund mamei la scrisori. Or, povestea continua, în surdină, şi era suficient un fleac, un strigăt de om în agonie, pentru ca totul să revină, fiindcă existase întotdeauna, izvora de undeva, dintr-o lume care nu era cea a oamenilor şi a muncii de zi cu zi, o lume în mod obişnuit închisă, dar căreia războiul putea brusc să-i arunce în aer dintr-odată toate porţile, eliberând într-un strigăt răguşit şi nearticulat de sălbatic întregul of, o mlaştină pestilenţială, răstumând ordinea stabilită, cutumele şi legile, obligând oamenii să se ucidă între ei, repunându-i sub jugul de care se eliberaseră cu atâta efort, sub greutatea a ceea ce fusese mai înainte. Continuam să urmăm calea ferată, trecând pe lângă vagoane abandonate. Pierdut în gândurile mele, abia observasem lungul ocol, în jurul gorganului. Zăpada tare, care scârţâia sub cizmele noastre, căpăta tente albăstrii în strălucirea alburie a lunii care ne deschisese drumul. Avurăm nevoie de încă un sfert de oră ca să ajungem la Univermag. Nu mă simţeam prea obosit, mersul revigo- rându-mă. Ivan mă salută neglijent şi plecă la compatrioţii săi, luând cu el şi pistolul meu mitralieră. În marea sală de operaţiuni, sub enorma lustră luată de la un teatru, ofiţerii de la Stadtkommandantur beau şi cântau în cor *O du frohliche* şi *Stil le Nacht, heilige Nacht.* Unul dintre ei îmi întinse un pahar de vin roşu; l-am golit dintr-o înghiţitură, deşi era vin bun franţuzesc. Pe hol, l-am întâlnit pe Moritz, care mă privi cu un aer uimit. „Aţi ieşit?" „Da, Herr Kommissar. Am mers în recunoaştere; am văzut o parte a poziţiilor noastre, ca să-mi fac o părere despre oraş." Faţa lui Moritz se întunecă. „Nu riscaţi inutil. Cu greu v-am putut obţine, dacă veţi fi ucis imediat, nu voi mai putea niciodată să vă înlocuiesc." *„Zu Befehl,* Herr Kommissar."

L-am salutat şi am plecat să mă schimb. Puţin mai târziu, Moritz le oferi un cadou ofiţerilor: două sticle de coniac păstrate cu grijă. Mă prezentă noilor mei colegi, Leibbrandt, Dreyer, Vopel, însărcinatul cu informaţiile, Hauptsturmfuhrerul von Ahifen, Herzog, Zumpe. Zumpe şi Vopel, Untersturmfuhrerul pe care îl întâlnisem în ajun, lucrau

cu Thomas. Mai erau şi Weidner, Gestapoleiterul oraşului (Thomas era Leiter IV pe întreg *Kessel*-ul şi prin urmare superiorul lui Weidner). Băurăm pentru Führer şi pentru *Endsieg* şi ne urarăm unii altrora un Crăciun fericit. Totul era sobru şi cordial, şi preferam ca lucrurile să stea astfel, în locul efuziunilor sentimentale sau religioase ale trupei. Eu şi Thomas, din curiozitate, am mers să asistăm la slujba de la miezul nopţii, care se ţinu în sala mare. Preotul şi pastorul unei divizii oficiau pe rând, într-un perfect spirit ecumenic, iar credincioşii celor două confesiuni se rugau împreună. Generalul von Seydlitz- Kurbach, care comanda Corpul LI de Armată, se afla acolo cu mai mulţi generali de divizii şi cu şefii lor de stat-major. Thomas mi-i arătă pe Sanne, care comanda Jägerdivision 100, pe Korfes şi pe von Hartmann. Câţiva din- tre ucrainenii noştri se rugau şi ei. Erau, îmi explică Thomas, uniaţi din Galiţia, care sărbătoresc Crăciunul odată cu noi, spre deosebire de verii lor ortodocşi. I-am cercetat cu privirea, dar nu l-am recunoscut pe Ivan printre ei. După slujbă, ne-am întors să bem coniac, apoi, brusc epuizat, am mers să mă culc. Am visat din nou metrouri. De data aceasta, două linii paralele mergeau între nişte peroane luminate din plin, apoi se uneau departe în tunel, după o despărţire marcată de nişte stâlpi groşi rotunzi, din beton. Însă macazurile nu funcţionau, iar o echipă de femei în uniformă portocalie, printre care şi o negresă, lucrau de zor să le repare, în timp ce trenul plin cu călători părăsea deja staţia.

Am început în sfârşit să muncesc mai organizat şi mai atent. În dimineaţa de Crăciun, o furtună violentă de zăpadă puse capăt speranţelor unei aprovizionări speciale; în acelaşi timp, ruşii lansau un atac asupra sectorului Nord-Est, cât şi în direcţia uzinelor, luându-ne câţiva kilometri de teren şi ucigându-ne peste o mie două sute de oameni. Croaţii, am notat într-un raport, fuseseră deosebit de încercaţi, iar Hauptfeldwebelul Nisic figura pe lista celor ucişi. *Cârpe diem!* Speram că avusese cel puţin timp să-şi fumeze ţigara. Eu citeam rapoarte şi scriam altele. Crăciunul nu părea să aibă

prea mare impact asupra oamenilor: majoritatea, după cum relatau rapoartele sau scrisorile deschise de cei de la cenzură, îşi păstrau intactă credinţa în Führer şi în victorie. Totuşi, în fiecare zi erau executaţi dezertori sau oameni vinovaţi de automutilare. Unele divizii îşi împuşcau propriii condamnaţi, altele ni-i dădeau nouă. Treaba se petrecea într-o curte, în spate la Gestapostelle. Ni se aduceau şi civili, prinşi de Feldgendarmerie la furat sau bănuiţi că duceau mesaje ruşilor. La câteva zile după Crăciun am întâlnit pe hol doi puşti murdari şi mucoşi pe care ucrainenii îi duceau să-i împuşte după interogatoriu: aceştia făceau cizmele ofiţerilor de la diverse PC şi memorau detaliile; noaptea se fofilau printr-o canalizare, mergând să-i informeze pe sovietici. Asupra unuia dintre ei fusese găsită o medalie rusească ascunsă. El spunea că fusese decorat, dar mai mult ca sigur o furase de la un mort. Aveau probabil în jur de doisprezece, treisprezece ani, dar le-ai fi dat mai puţin de zece, iar în timp ce Zumpe, care urma să comande plutonul de execuţie, îmi spunea povestea, ei se uitau la mine cu ochi mari, ca şi cum urma să-i salvez. Asta mă scoase din sărite: Ce vreţi de la mine? voiam să le zic. O să muriţi, şi? Cu siguranţă că şi eu am să mor aici, toată lumea va muri aici! Acesta-i tariful sindical. Îmi trebuiră câteva minute ca să mă calmez. Mai târziu, Zumpe avea să-mi relateze că puştii au plâns, dar au şi strigat: „Trăiască Stalin!" şi *„Ura pobeda!"* înainte de a fi seceraţi. „Trebuie cumva considerată o poveste edificatoare?" i-am zis eu. El plecă un pic descumpănit.

Începeam să-i întâlnesc pe unii dintre aşa-zişii mei informatori, pe care mi-i aducea fie Ivan, fie un alt ucrainean, sau care veneau singuri. Bărbaţii şi femeile acestea se aflau într-o stare deplorabilă, puteau, erau plini de jeg şi de păduchi. Aveam deja păduchi la rândul meu, însă mirosul acestor oameni îmi făcea greaţă. Mi se păreau mai cerşetori decât agenţii: informaţiile pe care mi le furnizau erau, invariabil, inutile sau neverificabile. În schimb, eu trebuia să le dau o ceapă sau un cartof îngheţat, pe care le păstram pentru aşa ceva într-o ladă, un adevărat *fond negru* în monedă

locală. Nu ştiam în ce fel să tratez zvonurile contradictorii pe care mi le aduceau. Dacă le-aş fi trimis mai departe, Abwehrul ar fi râs de noi. Am sfârşit prin a întocmi un tabel intitulat *Informaţii diverse, fără confirmare,* pe care i-l înaintam la fiecare două zile lui Moritz.

Informaţiile privind problemele de aprovizionare, care afectau moralul, mă interesau în mod deosebit. Toată lumea ştia, fără însă a vorbi despre asta, că prizonierii sovietici din Stalagul nostru, pe care nu-i mai hrăneam, ca să zicem aşa, de la o vreme, trecuseră la canibalism. „Iese la lumină adevărata lor natură", îmi aruncase Thomas atunci când am încercat să discut cu el pe această temă. Era de la sine înţeles că Landserul german, în situaţia sa de restrişte, ştia să se abţină. Şocul, cauzat de un raport asupra unui caz de canibalism petrecut într-o companie aflată la marginea *Kessel-* ului, fu cu atât mai mare în rândul superiorilor. Împrejurările făceau ca întâmplarea să fie una deosebit de atroce. Când foamea îi îndemnase să facă asta, soldaţii din companie, încă preocupaţi de *Weltanschauung,* dezbătuseră aspectul următor: trebuia mâncat un rus sau un german? Problema ideologică pusă era cea a legitimităţii de a mânca un slav, un *Untermensch* bolşevic. Carnea lui nu risca oare să strice stomacul germanilor? însă a mânca un camarad mort ar fi fost dezonorant; chiar dacă nu mai puteau fi îngropaţi, li se mai datora respect celor care căzuseră pentru *Heimat.* Daţi fiind termenii dezbaterii, căzuseră până la urmă de acord asupra unui compromis rezonabil: să mănânce un Hiwi. Îl uciseseră, iar un Obergefreite, fost măcelar la Mannheim, trecuse la tranşarea cărnii. Hiwi supravieţuitori intraseră în panică: trei dintre ei fuseseră ucişi atunci când încercaseră să dezerteze, însă un altul reuşise să ajungă la PC-ul regimentului, unde spusese întreaga poveste unui ofiţer. Nimeni nu îl crezuse. După anchetă, trebuiseră să se încline în faţa evidenţei, întrucât compania nu se pricepuse să facă să dispară resturile victimei, găsindu-i-se întreaga cutie toracică şi o parte din părţile socotite improprii consumului. Soldaţii, arestaţi, mărturisiseră totul. După spusele lor, carnea avea gust de

porc, şi era mai bună decât cea de cal. Măcelarul şi alţi patru instigatori fuseseră împuşcaţi discret, iar afacerea – muşamalizată, însă problema stârnise valuri în cadrul statelor-majore. Moritz îmi ceru să fac un raport global asupra situaţiei nutriţionale a trupelor de la închiderea *Kessel*-ului. Avea datele de la AOK, însă le bănuia a fi în mare parte teoretice. M-am gândit să-l caut pe Hohenegg.

De data aceasta, mi-am pregătit cu mai multă atenţie deplasarea. Ieşisem deja cu Thomas, ca să mergem la nişte Ic/AO de divizie. După escapada mea croată, Moritz îmi ordonase să completez în prealabil o hârtie de deplasare, dacă voiam să ies singur. Am telefonat la Pitomnik, la biroul Generalstabsarztului dr. Renoldi, medicul-şef al AOK 6, şi mi se transmise că Hohenegg se afla încartiruit la spitalul central de campanie din Gumrak. Acolo mi se spuse că se deplasa prin *Kessel* pentru diverse observaţii. Intr- un târziu, l-am găsit la Rakotino, o *staniţa* aflată în sudul pungii, sectorul Diviziei 376. Mai trebui apoi să telefonez la diferite PC-uri pentru a pune la punct legăturile. Deplasarea lua o jumătate de zi, iar eu trebuia să-mi petrec noaptea fie la Rakotino, fie la Gumrak. Moritz aprobă deplasarea. Mai erau câteva zile până la Anul Nou. Erau cam -25” de la Crăciun şi am hotărât să-mi iau şuba, în ciuda faptului că păduchii puteau intra în ea. Oricum mă umplusem, iar vânătoarea mea atentă din fiecare seară pe la cusături nu avea niciun rezultat. Burta, subsuorile, partea dintre picioare erau pline de ciupituri, zgaibe pe care le scărpinam până la sânge. În plus, sufeream şi de diaree, fără îndoială din cauza apei proaste şi a alimentaţiei neregulate, un amestec, în funcţie de zi, de jambon la cutie sau pateu franţuzesc şi de *Wassersuppe* de cal. La PC, lucrurile mai mergeau, latrinele ofiţerilor, deşi infecte, cel puţin erau accesibile, însă în deplasare chestiunea putea deveni problematică.

Am plecat fără Ivan: nu aveam nevoie de el în *Kessel*. Oricum, locurile în vehiculele de legătură erau strict limitate. O maşină mă duse la Gumrak, o alta, la Pitomnik. Aici, trebui să aştept mai multe ore o legătură către Rakotino. Nu ningea,

însă cerul era cenuşiu lăptos, mohorât, iar avioanele, care decolau acum din Salsk, nu soseau la timp. Pe pistă domnea un haos încă şi mai înspăimântător decât în săptămâna prededentă. La fiecare avion, mulţimea se repezea, răniţii cădeau şi erau striviţi de ceilalţi, Feldgendarmii trebuiau să tragă rafale în aer pentru ca hoarda disperaţilor să se retragă. Am schimbat câteva cuvinte cu un pilot de la un Heinkel 111 care se îndepărtase de avion ca să fumeze. Era palid, privea scena cu un aer speriat, murmurând: „Nu se poate, nu e posibil… Ştiţi, mi se adresă el într-un sfârşit, în fiecare seară când ajung viu la Salsk, plâng ca un copil." Această frază simplă m-a dat gata. Întorcând spatele pilotului şi turmei încrâncenate, am început să plâng în hohote. Lacrimile îmi îngheţau pe faţă. Plângeam pentru copilăria mea, pentru acele vremuri când zăpada însemna o bucurie nesfârşită, în care un oraş reprezenta spaţiul minunat unde să-ţi duci viaţa, acele vremuri în care o pădure încă nu era un loc la îndemână pentru a ucide oameni. În spatele meu, răniţii urlau ca nişte posedaţi, ca nişte câini turbaţi, acoperind aproape cu strigătele lor huruitul motoarelor. Acest Heinkel, cel puţin, decolă fără probleme. Nu acelaşi noroc avu Junkerul următor. Începeau să cadă din nou obuze. Probabil că nu făcuseră plinul de kerosen cum trebuie, ori poate un motor era defect din cauza frigului. La câteva clipe după ce roţile se desprinseseră de sol, motorul stâng se cală, iar aparatul, care încă nu luase suficientă viteză, făcu o săritură într-o parte; pilotul încercă să-l redreseze, însă avionul era prea dezechilibrat şi dintr-odată se lăsă pe o aripă şi se zdrobi la câteva sute de metri dincolo de pistă, într-o gigantică minge de foc care lumină pentru o clipă stepa. Mă refugiasem într-un buncăr din cauza bombardamentului, dar am văzut totul de la intrare, şi din nou ochii mi s-au umplut de lacrimi, dar am reuşit să mă controlez. După o vreme mă anunţară că venise legătura, dar nu înainte ca un obuz de artilerie să cadă peste un cort de răniţi aflat lângă pistă, împrăştiind membre şi bucăţi de came pe toată zona de descărcare. Cum eu mă aflam în apropiere, a trebuit să ajut la înlăturarea resturilor

sângerânde, pentru a-i căuta pe supravieţuitori. Surprinzându-mă studiind măruntaiele întinse pe zăpada înroşită ale unui soldat tânăr cu pântecele spintecat, spre a găsi urme ale trecutului meu sau indicii pentru viitor, mi-am zis că sigur toate acestea luau aspectul unei farse penibile. Nu am mai putut mişca un deget, am fumat ţigară de la ţigară, în pofida rezervelor mele limitate, şi la fiecare sfert de oră fugeam la latrine ca să las să curgă din mine rahat lichid. La zece minute după plecarea maşinii, trebui să o opresc ca să mă reped după un taluz de zăpadă. Şuba mă incomoda şi am murdărit-o. Am încercat să o curăţ cu zăpadă, dar nu am reuşit decât să fac să-mi îngheţe degetele. Întors la maşină m-am ghemuit lângă uşă şi am închis ochii, încercând să şterg totul din minte. Căutam printre imaginile trecutului meu ca într-un joc de cărţi uzate, încercând să extrag una care ar putea să prindă viaţă câteva clipe dinainte-mi. Ele însă fugeau, se topeau sau rămâneau moarte. Chiar şi imaginea surorii mele, ultimul meu recurs, părea o figură de lemn. Numai prezenţa celorlalţi ofiţeri mă împiedică să izbucnesc din nou în plâns.

Până am ajuns la destinaţie, zăpada pornise să cadă din nou, iar fulgii dansau în aerul cenuşiu, veseli şi uşori; pentru o clipă, ai fi putut crede că stepa nesfârşită, pustie şi albă, era într-adevăr un ţinut al zânelor cristaline, vesele şi uşoare ca nişte fulgi, al căror râset se împletea cu vuietul vântului; dar ştiind-o murdărită de oameni, de nefericirea şi de teama lor sordidă, iluzia cădea. La Rakotino, l-am găsit în sfârşit pe Hohenegg, stând într-o izbă mizerabilă pe jumătate cufundată în zăpadă, bătând la o maşină de scris portabilă, la lumina unei lumânări înfipte într-un tub gol de PAK. Ridică privirea, dar nu păru defel surprins: „Ia te uită! Hauptsturmfuhrerul. Ce vânt vă aduce?" „Dumneavoastră.41 El îşi trecu mâna peste craniul pleşuv. „Nu mă ştiam atât de dorit. Dar vă previn, dacă sunteţi bolnav, aţi venit degeaba. Nu mă ocup decât de cei pentru care e prea târziu." Am făcut un efort ca să îmi vin în fire şi să găsesc o replică. „Doctore, nu sufăr decât de o boală, transmisibilă sexual şi iremediabil fatală: viaţa." El făcu o grimasă. „Nu numai că vă găsesc un pic cam palid, dar mai

şi folosiţi locuri comune. V-am cunoscut într-o formă mai bună. Starea de asediu nu vă prieşte.” Mi-am scos şuba, am agăţat-o într-un cui, apoi, fără să fiu invitat, m-am aşezat pe o bancă grosolană, cu spatele la perete. Încăperea era slab încălzită, atât cât să taie frigul. Degetele lui Hohenegg păreau vinete. „Cum vă merge treaba, doctore?” El ridică din umeri. „Merge. Generalul Renoldi nu m-a primit prea bine. Se pare că el considera această misiune drept una inutilă. Nu m-am ofuscat, dar aş fi preferat să-şi exprime părerea pe când mă mai aflam la Novocerkask. Acestea fiind zise, te mai anunţ şi că generalul greşeşte: încă nu am terminat, însă rezultatele preliminare sunt deja extraordinare.” „Tocmai pentru asta am venit să discutăm.” „SD se interesează acum de nutriţie?” „SD se interesează de toate, doctore.” „Atunci lăsaţi-mă să-mi termin raportul, apoi voi merge să caut o aşa-zisă supă la o aşa-zisă popotă, şi vom vorbi prefăcându-ne că mâncăm. Se bătu cu mâna peste burta rotofeie. Pentru moment, fac o binevenită cură de slăbire. Dar nu va trebui să dureze.” „Cel puţin, dumneavoastră aveţi rezerve.41 „Asta nu înseamnă nimic. Fiinţele nervoase şi slabe ca dumneavoastră par să reziste mult mai mult decât cei graşi şi cei puternici. Lăsaţi-mă să lucrez. Nu sunteţi prea grăbit, nu?” Am ridicat braţele. „Ştiţi, doctore, dată fiind importanţa critică a ceea ce fac pentru viitorul Germaniei şi al Armatei a 6-a…” „Tocmai ce-mi spuneam şi eu. În cazul acesta, veţi petrece noaptea aici şi ne vom întoarce împreună la Gumrak mâine-dimineaţă.”

Satul Rakotino părea scufundat într-o acalmie ciudată. Ne aflam la cel puţin un kilometru de front, însă de când ajunsesem nu auzisem nicio împuşcătură. Ţăcănitul maşinii de scris răsuna în toată această tăcere, facând-o şi mai neliniştitoare. Cel puţin, colicile mele se calmaseră. După un timp, Hohenegg îşi aranjă hârtiile în servietă, se ridică, îşi trase căciula cu urechi jerpelită peste craniul rotund. „Daţi-mi livretul, zise, mă duc după supă. Veţi găsi câteva surcele lângă sobă. Aprindeţi focul, dar folosiţi cât mai puţin lemn posibil. Trebuie să o ducem până mâine-dimineaţă cu asta.” Ieşi, iar eu mi-am făcut de lucru pe lângă sobă. Rezerva de lemne era

într-adevăr mică. Câţiva araci de la o împrejmuire, uzi, cu capete de sârmă ghimpată rămase înfipte. Am rupt un băţ în mai multe bucăţi, pe care am reuşit să le aprind. Hohenegg se întoarse cu o gamelă de supă şi cu o felie groasă de *Kommissbrot*. „îmi pare rău, îmi zise, dar nu vor să dea o raţie suplimentară fără ordin scris de la cartierul general al corpului de blindate. O vom împărţi pe a mea." „Nu vă faceţi probleme, i-am răspuns, prevăzusem asta." M-am dus la şuba mea şi am scos din buzunare o bucată de pâine, nişte biscuiţi uscaţi şi o conservă de came. „Magnific! exclamă el. Păstraţi conserva pentru diseară, am o ceapă. Va fi un festin. Pentru dejun, am asta." Scoase din sacoşă o bucată de slănină învelită într-un ziar sovietic. Cu un briceag, tăie pâinea în mai multe bucăţi, precum şi două felii groase de slănină. Puse totul direct pe plită, împreună cu gamela de supă. „îmi cer scuze, dar nu am farfurii." în timp ce slănina sfarâia, el îşi puse deoparte maşina de scris şi întinse ziarul pe masă. Am mâncat slănina pe feliile de pâine neagră încălzită. Untura topită îmbiba pâinea groasă. Era delicios. Hohenegg îmi oferi supa sa. Am refuzat, arătând spre burtă. El ridică din sprâncene. *„Cacasânge?"* Am dat din cap. „Aveţi grijă la dizen- terie. În vremuri normale, se mai repară, dar în condiţiile astea, îi curăţă pe oameni în câteva zile. Se golesc şi mor." îmi explică măsurile de igienă ce trebuiau luate. „Aici, poate fi puţin cam complicat", i-am atras eu atenţia. „Da, e-adevărat", recunoscu el, trist. În timp ce ne terminam pâinea cu slănină, Hohenegg îmi vorbi de păduchi şi de tifos. „Avem deja cazuri, pe care le izolăm cât putem de bine, îmi explică el. Dar, inevitabil, se va declanşa o epidemie. Iar atunci, va fi catastrofal. Oamenii o să cadă ca muştele." „După părerea mea, mor deja destul de repede." „Ştiţi ce fac *tava- rişci* noştri acum, pe frontul diviziei? Transmit o înregistrare cu tic-tacul unui orologiu, foarte puternică, apoi o voce mormântală anunţă în germană: «La fiecare şapte secunde, un german moare în Rusia!» Apoi tic-tacul reîncepe. Pun asta ore întregi. Este înnebunitor." Pentru oamenii care putrezeau de frig şi de foame, roşi de păduchi, ascunşi în fundul buncărelor de zăpadă şi de pământ

îngheţat, puteam concepe că lucrul acesta era terifiant, chiar dacă, aşa cum am arătat la început, calculul era cam exagerat. La rândul meu i-am relatat lui Hohenegg povestea canibalilor. Singurul său comentariu: „Dacă judec după acei Hiwi pe care i-am examinat eu, nu s-au săturat". Asta ne aduse la obiectul misiunii mele. „Nu mi-am terminat turul tuturor diviziilor, îmi spuse el, şi există diferenţe pentru care nu am găsit încă explicaţii. Dar am făcut deja vreo treizeci de autopsii, iar rezultatele sunt de netăgăduit: peste jumătate prezintă simptome de malnutriţie acută, în mare, aproape că nu mai găsesc ţesut adipos sub piele şi în jurul organelor interne; fluid gelatinos sub mezenter; ficat umflat, organe palide şi lipsite de sânge; măduvă osoasă roşie şi galbenă înlocuită de o substanţă vitroasă; muşchi cardiac atrofiat, cu o lărgire a ventriculului şi auriculului drept. În limbaj de zi cu zi, corpul lor, nemaiavând cu ce să-şi mai susţină funcţiile vitale, se devorează pe sine pentru a-şi găsi caloriile necesare; când nu mai există nimic, totul se opreşte, ca o maşină în pană de benzină. Este un fenomen cunoscut, dar lucrul curios, aici, este că, în ciuda reducerii dramatice a raţiilor, e prea devreme să avem atâtea cazuri. Toţi ofiţerii mă asigură că aprovizionarea este centralizată de AOK şi că soldaţii primesc raţia oficială. Aceasta este pentru moment nu cu mult sub 1 000 de kilocalorii pe zi. Este mult prea puţin, dar e totuşi ceva. Oamenii ar trebui să fie slabi, mai vulnerabili la boli şi la infecţiile obişnuite, dar încă nu ar trebui să moară de foame. De aceea, colegii mei caută o explicaţie. Vorbesc de *epuizare, stres, şoc psihic*. Dar aceştia sunt termeni cam vagi şi puţin convingători. Totuşi, autopsiile mele nu mint." „Şi ce credeţi despre asta? „Nu ştiu ce să zic. Trebuie să fie un complex de motive, greu de disociat în aceste condiţii. Bănuiesc că, la unele organisme, capacitatea lor de a descompune cum trebuie alimentele, să le digere, dacă vreţi, este alterată de alţi factori, cum sunt tensiunea sau lipsa de somn. Există desigur cazuri absolut clare: oameni cu diaree atât de severă, încât până şi puţinul pe care îl absorb nu rămâne pentru mult timp în stomacul lor şi iese aşa cum a intrat. Este mai ales cazul

celor care nu mănâncă aproape nimic altceva decât această *Wassersuppe*. Unele alimente distribuite trupelor sunt chiar nocive. Spre exemplu, carnea în conservă, cum este a dumneavoastră, foarte grasă, ucide uneori indivizii care nu au mâncat decât pâine şi supă săptămâni întregi. Organismul lor nu suportă şocul, inima pompează sânge prea repede şi brusc cedează. Mai este şi untul care încă mai soseşte. E livrat în calupuri congelate; în stepă, Landserii nu au nimic pentru a face focul şi atunci sparg untul cu securea şi sug bucăţile. Asta provoacă diarei înspăimântătoare, care îi dau gata rapid. Dacă vreţi să ştiţi totul, o bună parte dintre cadavrele pe care le primesc au pantalonii plini de rahat, din fericire îngheţat. În final, sunt prea slăbiţi ca să-şi mai dea jos chiloţii. Şi notaţi, vă rog, că sunt cadavre luate de pe linia frontului, nu din spitale. Pe scurt, ca să revenim la teoria mea: va fi greu de demonstrat, însă mi se pare plauzibilă. Însuşi metabolismul este atins de frig, de oboseală, şi nu mai funcţionează cum trebuie." „Iar frica?" „Desigur, şi frica. S-a văzut şi pe vremea Marelui Război. Sub anumite bombardamente deosebit de intense, inima cedează. Se găsesc oameni tineri, bine hrăniţi, sănătoşi, morţi fără cea mai mică rană. Aici însă aş zice că este mai degrabă un factor agravant, şi nu o cauză primară. Încă o dată, trebuie să-mi continui investigaţiile. Desigur că nu va fi de o mare utilitate pentru Armata a 6-a, dar îmi place să cred că asta va servi ştiinţei şi este tocmai ceea ce mă îndeamnă să mă scol dimineaţa. Asta şi inevitabilul *saliut* al amicilor noştri de vizavi. Acest *Kessel* este, efectiv, un laborator-gigant. Un adevărat paradis pentru un cercetător. Am la dispoziţie câte trupuri mi-aş dori, perfect conservate, chiar dacă uneori este cam greu tocmai să le dezgheţ. Trebuie să-i oblig pe sărmanii mei asistenţi să-şi petreacă noaptea cu ele lângă sobă, să le întoarcă regulat. Zilele trecute, la Baburkin, unul dintre ei a adormit. A doua zi dimineaţă mi-am găsit subiectul de studiu îngheţat pe o parte şi prăjit pe cealaltă. Acum veniţi, e ora." „Ora? Ce oră?" „Veţi vedea." Hohenegg îşi strânse servieta şi maşina de scris, îşi îmbrăcă mantaua. Înainte de a ieşi, suflă în lumânare. Afară se lăsase

noaptea. L-am urmat până la o *balka* din spatele satului, unde se strecură cu picioarele înainte într-un buncăr aproape invizibil sub zăpadă. Trei ofiţeri stăteau pe nişte scăunele cu trei picioare, în jurul unei lumânări. „Meine Herren, bună seara, zise Hohenegg. Vi-l prezint pe Hauptsturmfuhrerul dr. Aue, care a venit cu plăcere să vă facă o vizită." Le-am strâns mâinile ofiţerilor şi, cum nu mai era niciun alt scăunel, m-am aşezat direct pe pământul îngheţat, trăgându-mi şuba sub fund. Cu toate acestea, simţeam frigul intrându-mi în oase. „Comandantul sovietic de vizavi este un om de o punctualitate remarcabilă, îmi explică Hohenegg. În fiecare zi, începând de la mijlocul lunii, curăţă acest sector de trei ori pe zi, la ora cinci şi jumătate, la unsprezece şi la patru şi jumătate după-amiază fix. Între timp, nimic, doar câteva tiruri de mortiere. Este foarte practic, asta îmi îngăduie să lucrez." într-adevăr, trei minute mai târziu, am auzit urletul strident, urmat de o serie apropiată de deflagraţii formidabile, al unei salve a „orgii lui Stalin". Întregul buncăr se cutremură, zăpada acoperi pe jumătate intrarea, bulgări de pământ căzdeau ca o grindină din plafon. Firava flacără a lumânării pâlpâia, proiectând umbre monstruoase pe feţele epuizate, prost bărbierite ale ofiţerilor. Urmară alte salve, punctate de detunăturile mai seci ale obuzelor de tancuri sau de artilerie. Zgomotul devenise nebunesc, nefiresc, trăindu-şi propria viaţă, umplând aerul şi zbătându-se la intrarea parţial astupată a buncărului. Mă cuprinse groaza la gândul că voi fi îngropat de viu. Abia m-am abţinut să nu fug. După zece minute bombardamentul încetă brusc. Dar zgomotul, prezenţa sa, apăsarea avură nevoie de timp până să se retragă şi să se risipească. Mirosul acru de cordită înţepa nasul şi ochii. Unul dintre ofiţeri curăţă intrarea buncărului cu mâna, iar noi ieşirăm târâş. Deasupra acelei *balka,* satul părea să fi fost strivit, măturat ca de o furtună. Nişte izbe ardeau, dar mi-am dat seama repede că fuseseră atinse numai câteva case. Majoritatea obuzelor trebuie să fi vizat poziţiile. „Singura problemă, comentă Hohenegg scuturându-mi pământul şi zăpada de pe şubă, este că nu ţintesc niciodată chiar acelaşi

loc. Ar fi şi mai practic. Hai să vedem dacă umilul nostru refugiu a supravieţuit.” Coliba era tot în picioare, chiar şi soba mai încălzea puţin. „Nu vreţi să veniţi să beţi un ceai?” propuse unul dintre ofiţeri, care ne însoţise. L-am urmat până la o altă izbă, împărţită în două de un perete. În prima încăpere, unde se găseau deja ceilalţi doi, se afla o sobă. „Aici, în sat, mai merge, zise un ofiţer. Găsim lemne după fiecare bombardament, însă oamenii de pe linie n-au de nici unele. La cea mai mică rană, mor din cauza şocului şi de degerăturile cauzate de pierderea de sânge. Rareori avem timp să-i evacuăm la un spital.” Un altul pregătea „ceaiul11, nişte Schliiter erzaţ. Toţi trei aveau gradul de Leutnant sau de Oberleutnant, fiind foarte tineri. Se mişcau şi vorbeau cu încetineală, aproape cu apatie. Cel care făcea ceaiul purta Crucea de Fier. Le-am oferit ţigări, producând acelaşi efect asupra lor ca şi asupra ofiţerului croat. Unul scoase la iveală un pachet slinos de cărţi. „Jucaţi?” Am făcut semn că nu, dar Hohenegg acceptă şi împărţi cărţile pentru o partidă de skat. „Cărţi, ţigări, ceai… rânji cel de-al treilea, care nu spusese încă nimic. Am putea crede că suntem acasă.” „înainte, îmi explică primul, jucam şah. Dar nu mai avem putere.” Ofiţerul cu Crucea de Fier ne servea ceaiul în nişte căni turtite. „îmi pare rău, dar nu avem lapte. Şi nici zahăr.” Am băut, iar ei începură să joace. Un subofiţer intră şi începu să-i vorbească în şoaptă ofiţerului cu Crucea de Fier. „în sat, anunţă acesta pe un ton încordat, sunt patru morţi şi treisprezece răniţi. Au încasat-o şi companiile a 2-a şi a 3-a. Se întoarse către mine cu un aer furios şi descumpănit totodată: Dumneavoastră, care vă ocupaţi cu informaţiile, Herr Hauptsturmfuhrer, puteţi să-mi explicaţi ceva? De unde au ei toate armele astea, tunurile şi obuzele? Se face acuşi un an şi jumătate de când îi hărţuim şi-i urmărim. I-am alungat de la Bug până la Volga, le-am distrus oraşele, le-am ras uzinele… Atunci, de unde iau nenorocitele astea de tancuri şi de tunuri?” Era pe cale să izbucnească în lacrimi. „Nu mă ocup de genul acesta de informaţii, i-am explicat calm. Problema potenţialului militar inamic ţine de Abwehr şi de *Fremde Heere Ost.* După părerea mea, a fost

subestimat de la bun început. Şi apoi, au reuşit să evacueze multe uzine. Capacitatea lor de producţie din Urali pare a fi considerabilă." Ofiţerul părea că vrea să continue discuţia, dar era vizibil prea obosit. Reîncepu să joace cărţi, în tăcere. Puţin mai târziu, i-am întrebat ce era cu propaganda defetistă rusească. Cel care ne invitase se ridică, trecu dincolo şi îmi aduse doi fluturaşi. „Ne trimit din astea." Unul din ele avea un simplu poem scris în germană, intitulat *Gândeşte-te la copilul tău!* şi era semnat de un anume Erich Weinert. Celălalt se sfârşea cu un citat: *Dacă soldaţii sau ofiţerii germani se predau, Armata Roşie trebuie să-i ia prizonieri şi să le cruţe viaţa (ordinul nr. 55 al Comisarului Poporului pentru Apărare, 1. Stalin).* Fluturaşii aceia nu erau făcuţi de mântuială. Limbajul folosit şi tiparul erau de o calitate excelentă. „Şi funcţionează?"

am întrebat. Ofiţerii se uitară unii la alţii. „Din păcate, da", zise după un timp cel de-al treilea. „E imposibil să-i împiedici pe oameni să citească", zice cel decorat cu Crucea de Fier. „Nu demult, în timpul unui atac, o subunitate întreagă s-a predat fără a trage vreun foc. Din fericire, o altă subunitate a putut interveni şi stăvili asaltul. În final i-am respins pe Roşii, care nu i-au luat pe prizonieri cu ei. Mai mulţi dintre aceştia au murit în timpul luptei, ceilalţi au fost împuşcaţi." Leutnantul cu Crucea de Fier îi aruncă o privire crâncenă, iar acesta tăcu. „îi pot păstra?"am întrebat eu arătând flu- turaşii. „Dacă doriţi. Noi îi ţinem pentru o anumită treabă." Am împăturit hârtiuţele şi le-am pus în buzunarul scurtei. Hohenegg termină partida şi se ridică. „Mergem?"Le-am mulţumit celor trei ofiţeri şi ne-am întors la izba lui Hohenegg, unde eu am pregătit conserva şi am prăjit nişte felii de ceapă, „îmi pare rău, Hauptsturmfuhrer, dar am lăsat coniacul la Gumrak." „Rămâne pentru altă dată."

Am vorbit despre ofiţeri. Hohenegg îmi povesti ciudatele obsesii care îi cuprindeau pe unii, precum acel Oberstleutnant de la Divizia"care pusese să se demoleze o izbă întreagă unde se adăposteau o duzină dintre oamenii săi ca să-şi încălzească apă pentru o baie, şi care mai apoi, după ce se spălase îndelung şi se bărbierise, îşi pusese uniforma şi îşi trăsese un

glonţ în gură. „Dar, doctore, i-am atras eu atenţia, ştiţi cu siguranţă că în latină a *asedia* se zice *obsidere.* Stalingrad este un oraş obsedat.” „Da. Hai să ne culcăm. Trezitul de dimineaţă este cam brutal.” Hohenegg dispunea de o rogojină şi de un sac de dormit. Îmi găsi două pături, iar eu m-am înfăşurat în şubă. „Ar trebui să vedeţi cum stau la Gumrak, zise el, întinzându-se. Am un buncăr cu pereţi din lemn, încălzit şi cu cearceafuri curate. Lux.” Cearceafuri curate: iată, mi-am zis eu, ceva la care să visezi. O baie caldă şi rufe curate. Se putea oare să mor fără a mai apuca vreodată să fac baie? Da, se putea, şi, văzut din izba lui Hohenegg, faptul părea foarte probabil. Din nou, mă podidi nevoia să plâng. De acum, mă apuca adeseori.

Întors la Stalingrad, am scris un raport cu datele furnizate de Hohenegg, care, după spusele lui Thomas, l-a năucit pe Mbritz. L-a citit dintr-o suflare, mi-a spus el, apoi i-a dat liber fără comentarii. Thomas voia să-l trimită direct la Berlin. „Poţi face asta fără autorizaţia lui Moritz?”l-am întrebat eu mirat. Thomas ridică din umeri. „Sunt un ofiţer de la *Staatspolizei,* nu de la *Geheime Feldpolizei.* Fac ce vreau.” într-adevăr, îmi dădeam eu seama, noi eram mai mult sau mai puţin autonomi. Moritz nu-mi dădea decât rareori instrucţiuni precise şi eram adesea lăsat să fac cum consideram de cuviinţă. Mă întrebam pentru ce mă mai ceruse. Thomas îşi păstra contactele directe cu Berlinul, nu prea ştiam pe ce canal, şi părea mereu sigur de etapa următoare. În primele luni de la ocuparea oraşului, SP-ul, împreună cu Feldgendarmeria, îi lichidase pe evrei şi pe comunişti, apoi procedase la evacuarea majorităţii civililor şi la trimiterea în Germania a celor care puteau munci. În total, aproape şaizeci şi cinci de mii, pentru *Aktion* Sauckel. Dar şi ei nu prea mai aveau ce face acum. Cu toate acestea, Thomas părea mereu ocupat, în fiecare zi îi primea pe Ic, dându-le ţigări şi cutii de conserve. Din lipsă de altceva, m-am hotărât să reorganizez reţeaua de informatori civili pe care o moştenisem. Le-am mai tăiat din porţie celor care mi se păreau inutili, iar celorlalţi le-am declarat că aştept mai mult de la ei. La o sugestie a lui

Ivan, am mers să vizitez împreună cu un *Dolmetscher* pivniţele de la imobilele distruse din centru. Aici se găseau femei bătrâne care ştiau destule, dar nu se puteau deplasa. Majoritatea ne urau, şi îi aşteptau cu nerăbdare pe *naşii,* „ai noştri", însă câţiva cartofi şi mai ales plăcerea de a avea cui vorbi le dezlegau limba. Din punct de vedere militar, ele nu aduceau nimic nou, însă trăiseră luni de zile în spatele liniilor sovietice şi vorbeau cu convingere despre moralul soldaţilor, despre curajul lor, despre încrederea lor în Rusia, şi de asemenea despre imensele speranţe pe care războiul le adusese în popor şi despre care oamenii discutau deschis, chiar cu ofiţerii: liberalizarea regimului, desfiinţarea sovhozurilor şi colhozurilor, anularea cărţilor de muncă, fiindcă acestea împiedicau libera circulaţie. Una dintre bătrâne, Masa, mi-l descrise emoţionată pe generalul lor, Ciuikov, pe care deja îl numea „eroul Stalingradului". Acesta nu părăsise malul drept al fluviului de la începutul luptelor. În seara când le incendiasem rezervoarele de petrol, tocmai se refugiase pe un pinten stâncos, petrecându-şi noaptea între malurile de foc, fără a se îngrijora. Oamenii îşi puseseră toată încrederea în el, eu însă auzeam pentru prima dată acest nume. Tot de la femeile acestea aflam multe despre Landserii noştri: mulţi dintre ei veneau să se refugieze câteva ore la ele, ca să mănânce, să vorbească şi să doarmă un pic. Zona aceasta a frontului era un haos nemaivăzut de imobile prăbuşite, în permanenţă tocat de artileria rusească, ale cărei bubuituri de pe malul celălalt al Volgăi puteau fi uneori auzite. Călăuzit de Ivan, care părea să cunoască până şi cele mai mici unghere, practic mer- geam pe sub pământ, de la o pivniţă la alta, uneori circulând prin canalele de scurgere. În alte părţi, dimpotrivă, mergeam pe la etaj. Din raţiuni misterioase, Ivan găsea acest lucru mai sigur. Traversam apartamente cu resturi de perdele arse, cu plafoane crăpate şi înnegrite, cu cărămida goală vizibilă în spatele tapetului şi ipsosului zdrenţuite, încă pline de resturi de paturi nichelate, de divane desfundate, de bufete şi jucării de copil. Apoi mai erau scândurile puse peste găurile ce se căscau în jos, coridoare expuse unde trebuia să te

târăşti, şi peste tot cărămidă ciuruită ca o dantelă. Ivan părea indiferent la tirul de artilerie, dar avea o teamă superstiţioasă de lune- tişti. Pentru mine, era invers: exploziile mă îngrozeau, trebuia mereu să fac un efort ca să nu mă arunc la pământ, şi nu acordam atenţie lunetiştilor. Dădeam dovadă de ignoranţă, iar Ivan trebuia să mă tragă mereu brutal din câte un loc, fără îndoială mai expus, dar care pentru mine semăna cu toate celelalte. Afirma şi el că majoritatea acestor trăgători de elită erau femei, susţinând că văzuse cu ochii săi cadavrul celei mai celebre dintre ele, o campioană de la Jocurile Olimpice din 1936; însă nu auzise niciodată vor- bindu-se despre sarmaţii de pe Volga de Jos, apăruţi, după cum spune Herodot, din unirea sciţilor cu amazoanele, care îşi trimiteau femeile să se bată cu bărbaţii şi înălţau imense gorgane, cum era cel al mamailor. În aceste peisaje devastate, dezolate, întâlneam şi soldaţi. Unii îmi vorbeau ostil, alţii amabil, iar alţii cu indiferenţă. Îmi povesteau despre *Rattenkrieg,* „războiul şobolanilor”, pentru cucerirea acestor ruine, unde un culoar, un plafon, un perete serveau drept linie de front, unde se aruncau orbeşte grenade prin perdele de praf şi de fum, unde cei vii se sufocau în căldura incendiilor, unde morţii umpleau scările, palierele, pragurile apartamentelor, unde se pierdea orice noţiune a timpului şi spaţiului şi unde războiul devenea aproape un joc de şah abstract, tridimensional. În felul acesta forţele noastre ajunseseră uneori la trei, la două străzi de Volga, dar nu mai departe. Acum era rândul ruşilor. În fiecare zi, în general în zori şi seara, lansau atacuri feroce împotriva poziţiilor noastre, mai ales în sectorul uzinelor, dar şi în centru. Muniţiile companiilor, strict raţionalizate, se epuizau, iar după atac supravieţuitorii se prăbuşeau, sfârşiţi. Ziua, ruşii se plimbau la vedere, ştiind că oamenii noştri nu aveau voie să tragă. În pivniţe, înghesuiţi, trăiau sub covoare de şobolani care, pierzând orice teamă, alergau peste cei vii ca şi peste morţi, iar noaptea veneau să le ronţăie urechile, nasul sau degetele de la picioare celor care dormeau duşi. Într-o zi, mă aflam la etajul doi al unui imobil, când un obuz de mortier explodă în

stradă. La câteva clipe după aceea, am auzit un râs cu adevărat nebunesc. M-am uitat pe fereastră şi am văzut ceva ca un tors uman aflat în mijlocul molozului. Era un soldat german, cu ambele picioare smulse de explozie, râzând cât îl ţinea gura. Mă uitam, iar el continua să râdă, în mijlocul unei băltoace de sânge care se întindea printre resturi de clădire. Spectacolul acesta mă cutremură, mi se puse un ghem în stomac. I-am spus lui Ivan să iasă şi mi-am dat pantalonii jos în mijlocul salonului. În deplasări, când mă apucau durerile, mă uşuram oriunde, pe holuri, în bucătării, în dormitoare, ba chiar, găsind întâmplător prin ruine, câte o budă nu întotdeauna racordată, e drept, la vreo ţeavă. Aceste mari imobile distruse, unde cu o vară mai înainte mii de familii încă mai duceau o viaţă normală, obişnuită, ca toate familiile de pe lume, fără să bănuiască vreodată că în curând nişte oameni vor dormi câte şase în patul lor conjugal, se vor şterge la fund cu perdelele sau cu cearceafurile lor, se vor masacra cu lovituri de lopată prin bucătăriile lor şi vor îngrămădi cadavrele celor ucişi în căzile lor de baie, aceste imobile mă umpleau de o angoasă zadarnică şi amară; iar prin această angoasă, nişte imagini ale trecutului apăreau ca nişte înecaţi după un naufragiu, una câte una, tot mai des. De multe ori, erau nişte amintiri amărâte. Astfel, la două luni după ce am sosit la Moreau, cu puţin înainte de a împlini unsprezece ani, mama, la începutul şcolii, mă plasase într-un internat la Nisa, sub pretextul că la Antibes nu exista un colegiu bun. Nu era o şcoală grozavă, cadrele didactice erau nişte oameni obişnuiţi (cât aveam să regret acest loc mai târziu, când aveam să ajung la preoţi!). Mă întorceam acasă în fiecare joi după-masă şi la sfârşit de săptămână. Totuşi, îi uram. Eram hotărât să nu redevin ţinta privilegiată a pizmei şi a răutăţii celorlalţi copii, ca la Kiel. Faptul că la început mai păstram un uşor accent german mă făcea să fiu şi mai neliniştit. Întotdeauna, mama ne vorbea acasă în franceză, însă înainte de a ajunge la Antibes nu aveam niciun alt exerciţiu al limbii. În plus, eram firav şi mic de statură pentru vârsta mea. Ca să compensez, mi-am cultivat fără să-mi prea dau seama o atitudine vicioasă

şi sarcastică, desigur artificială, pe care o îndreptam împotriva profesorilor. Am devenit clovnul clasei. Întrerupeam lecţiile cu comentarii sau cu întrebări impertinente care îi făceau pe camarazii mei să urle cu o bucurie răutăcioasă. Puneam în scenă farse bine lucrate şi uneori crude. Un anumit profesor îmi devenise victimă predilectă; un om blând şi cam efeminat, care preda engleza şi purta papion şi despre care se spunea că avea practici considerate de mine pe atunci, asemenea tuturor celorlalţi, a fi infame, fără ca totuşi să am cea mai mică idee despre ce însemnau ele. Din aceste motive, şi fiindcă avea o natură slabă, am făcut din el ciuca bătăilor, umilindu-l în mod regulat în faţa clasei, până când, într-o zi, cuprins de o furie neputincioasă, m-a pălmuit. Mulţi ani mai târziu, această amintire mă face să mor de ruşine, fiindcă am înţeles de mult că mă folosisem de acest sărman om aşa cum au făcut brutele celelalte cu mine, fără ruşine, pentru odioasa plăcere de a demonstra o superioritate iluzorie. Acesta este cu siguranţă imensul avantaj al celor ce se numesc tari asupra celor slabi: atât unii, cât şi alţii sunt roşi de angoasă, de teamă, de îndoială, numai că oamenii slabi o ştiu şi suferă, pe când ceilalţi nu văd asta şi, pentru a întări şi mai mult zidul care îi protejează de acest vid fără fund, se întorc împotriva celor a căror fragilitate prea vizibilă le ameninţă fragila siguranţă. În felul acesta cei slabi îi ameninţă pe cei tari şi îşi atrag asupră-le violenţa şi moartea care îi lovesc fără îndurare. Şi abia când violenţa oarbă şi irezistibilă îi loveşte la rândul ei pe cei tari zidul certitudinii lor le crapă, abia atunci îşi dau seama ce îi aşteaptă şi văd că sunt terminaţi. Era ceea ce li se întâmplase tuturor celor din Armata a 6-a, atât de siguri pe ei, atât de aroganţi atunci când striveau diviziile ruseşti, când îi spoliau pe civili, când îi eliminau pe suspecţi aşa cum striveşti nişte muşte. Acum, odată cu artileria şi cu lunetiştii sovietici, cu frigul, cu bolile şi foamea, îi ucidea şi mareea aceea interioară care creştea în ei. Urca şi în mine, acră şi puturoasă ca rahatul cu miros dulceag care îmi curgea în valuri din maţe. O curioasă întrevedere pusă la cale de Thomas mi-o demonstră foarte clar. „Aş vrea să discuţi cu cineva11, îmi spuse el

strecurându-şi capul în chichi- neaţa care îmi servea drept birou. Faptul se petrecea, sunt sigur, în ultima zi a anului 1942. „Cu cine?" „Cu un *politruk* pe care l-am prins ieri în apropiere de uzine. Am stors tot ce am putut, şi Abwehrul la fel, dar mi-am zis că ar fi interesant să discuţi şi tu cu el, să vorbiţi despre ideologie, să vezi cam ce au ăia în căpăţână, zilele astea, pe malul celălalt. Eşti un spirit subtil, ai s-o faci mai bine ca mine. Vorbeşte foarte bine germana." „în regulă, dacă tu crezi că este de folos." „Nu pierde timpul cu întrebări militare: ne-am ocupat deja de asta." „A vorbit?" Thomas ridică din umeri şi spuse, surâzând uşor: „Nu chiar. Nu mai este tânăr, dar se ţine bine. O să-l luăm poate din nou la întrebări". „A, înţeleg: vrei ca eu să-l mai înmoi." „Exact. Fă-i morală, vorbeşte-i de copiii săi."

Unul dintre ucraineni mi-l aduse pe omul încătuşat. Purta o scurtă galbenă de tanchist, unsuroasă, cu mâneca dreaptă deşirată la cusătură; avea un obraz jupuit, parcă dat cu răzătoarea, iar pe celălalt o ditamai vânătaia aproape că-i închidea ochiul; trebuie să fi fost proaspăt ras în momentul capturării. Ucraineanul îl răsuci brutal, obligându-l să se aşeze pe un scăunel de şcolar în faţa biroului meu. „Scoate-i cătuşele, am ordonat. Şi aşteaptă pe coridor." Ucraineanul ridică din umeri, desfăcu cătuşele, apoi ieşi. Comisarul îşi frecă încheieturile. „Sunt simpatici trădătorii noştri naţionali, nu? zise el în batjocură. În ciuda accentului său, vorbea o germană curată. Puteţi să-i păstraţi atunci când veţi pleca." „Nu vom pleca", am replicat eu sec. „A, cu atât mai bine! Ne vor scuti să mai alergăm după ei ca să-i împuşcăm." „Sunt Hauptsturmfuhrer dr. Aue, i-am zis. Dumneavoastră?" El făcu o uşoară plecăciune pe scaun: „Pravdin, Ilia Semionovici, la ordin". Am scos unul dintre ultimele pachete de ţigări. „Fumaţi?" El zâmbi, lăsând să i se vadă doi dinţi lipsă. „De ce oferă poliţaii întotdeauna ţigări? De fiecare dată când am fost arestat, mi s-au oferit ţigări. Dar nu vă refuz." I-am întins una, iar el se aplecă să i-o aprind. „Şi gradul?" l-am întrebat. El slobozi un nor de fum, cu un oftat de mulţumire. „Soldaţii voştri mor de foame, dar văd că ofiţerii lor încă mai au ţigări

bune. Sunt comisar de regiment. Însă recent ni s-au dat grade militare, iar eu l-am primit pe cel de locotenent-colonel." „Dar dumneavoastră sunteţi membru de partid, nu ofiţer al Armatei Roşii." „Exact. Dumneavoastră? Sunteţi tot de la Gestapo?" „De la SD. Nu-i chiar acelaşi lucru." „Cunosc diferenţa. Am interogat deja pe mulţi de-ai voştri." „Şi cum de s-a putut lăsa capturat un comunist ca dumneavoastră?" Figura i se întunecă. „în timpul unui asalt, un obuz a explodat în apropiere de mine şi am fost lovit de pietre la cap. Îmi arătă obrazul jupuit. Am fost doborât. Îmi imaginez că tovarăşii mei m-au crezut mort. Când mi-am recăpătat cunoştinţa, eram în mâinile alor voştri. Nu mai era nimic de făcut", conchise el trist. „Un *politruk* de rang să urce în prima linie, asta e ceva rar, nu?" „Comandantul fusese ucis, iar eu a trebuit să adun oamenii. Dar în general sunt de acord cu dumneavoastră: oamenii din trupă nu-i văd prea des pe responsabilii partidului în linia întâi. Unii abuzează de privilegiile lor. Însă aceste abuzuri vor fi corectate." îşi pipăia cu grijă carnea violacee, zdrobită, din jurul ochiului umflat. „Şi asta-i tot de la explozie?" l-am întrebat. Surâse din nou ştirb. „Nu, asta-i de la colegii dumneavoastră. Cunoaşteţi bine, îmi închipui, acest gen de metode."

„NKVD-ul dumneavoastră le foloseşte în aceeaşi măsură." „Desigur. Nu mă plâng." Am făcut o pauză. „Ce vârstă aveţi, dacă-mi pot permite?" l-am întrebat apoi. „Patruzeci şi doi de ani. M-am născut odată cu secolul, ca Himmler al vostru." „Prin urmare, aţi cunoscut Revoluţia?" El izbucni în râs. „Bineînţeles! Eram militant bolşevic la cincisprezece ani. Am făcut parte dintr-un soviet al muncitorilor din Petrograd. Nu vă puteţi imagina ce vremuri erau! Un mare vânt de libertate." „înseamnă că s-au schimbat multe." Deveni gânditor. „Da. E-adevărat. Cu siguranţă că poporul rus nu era pregătit pentru o libertate atât de mare şi de imediată. Dar va fi, treptat. Trebuie educat, mai întâi." „De unde aţi învăţat germana?" Zâmbi din nou. „Singur am învăţat, la şaisprezece ani, cu prizonierii de război. După aceea, Lenin m-a trimis pe lângă comuniştii germani. Imaginaţi-vă că i-am cunoscut pe

Liebknecht, pe Luxemburg! Oameni extraordinari. Iar după războiul civil m-am întors de mai multe ori în Germania, clandestin, ca să întreţin contactele cu Thălmann şi cu alţii. Nu ştiţi cum a fost viaţa mea. În 1929, am servit drept interpret ofiţerilor voştri care veneau să se antreneze în Rusia sovietică, să-şi testeze noile arme şi noile tactici. Noi, ruşii, am învăţat multe cu voi." „Da, dar nu aţi profitat. Stalin i-a lichidat pe toţi ofiţerii care adoptaseră conceptele noastre, începând cu Tuhacevski." „îmi pare foarte rău de Tuhacevski. Personal, vreau să zic. Politic, nu-l pot judeca pe Stalin. Poate că a fost o greşeală. Şi bolşevicii greşesc. Important este însă că avem puterea să ne curăţăm în mod regulat rândurile, să-i eliminăm pe cei ce deviază, ce se lasă corupţi. Este o forţă care vouă vă lipseşte: partidul vostru se strică din interior." „Şi la noi sunt probleme. Noi, cei de la SD, o ştim mai bine ca oricine, şi muncim ca să facem un partid mai bun şi un *Volk* mai bun." El zâmbi uşor. „Până la urmă, ambele sisteme nu sunt chiar atât de diferite. Cel puţin, în principiu." „Sunt cuvinte curioase, venind de la un comunist." „Nu chiar, dacă staţi să vă gândiţi. În fond, ce diferenţă este între un naţional-socialism şi socialismul dintr-o singură ţară?" „în cazul acesta, de ce ne-am angajat într-o luptă pe viaţă şi pe moarte?" „Voi aţi vrut-o, nu noi. Noi eram pregătiţi pentru tratative. Dar e la fel ca odinioară, cu creştinii şi cu evreii: în loc să se alăture Poporului lui Dumnezeu, de care îi lega totul, pentru a face front comun împotriva păgânilor, creştinii au preferat, fără îndoială că din invidie, să se lase păgânizaţi şi să se întoarcă, spre marea lor nenorocire, împotriva martorilor adevărului. A fost o imensă greşeală." „îmi imaginez că, în comparaţia dumneavoastră, evreii sunteţi voi?" „Bineînţeles. La urma urmei, voi ne-aţi luat totul, chiar dacă numai caricatural. Şi nu vorbesc numai de simboluri, cum este drapelul roşu şi ziua de 1 Mai. Vorbesc despre conceptele cele mai dragi *Weâtanschauung*-ului vostru." „în ce sens?" El începu să înşire pe degete, după moda rusească, îndoind unul câte unul începând cu degetul mic. „Acolo unde comunismul vizează o societate fără clase, voi propovăduiţi *Volksgemeinschaft,* ceea

ce în fond este exact acelaşi lucru, redus la frontierele voastre. Acolo unde Marx vedea proletarul ca purtător al adevărului, voi aţi decis că aşa-zisa rasă germană este o rasă proletară, incarnarea Binelui şi a moralităţii. În consecinţă, luptei de clasă voi i-aţi substituit războiul proletar german împotriva statelor capitaliste. Şi în economie ideile voastre nu sunt decât nişte deformări ale valorilor noastre. Cunosc bine economia voastră politică, fiindcă înainte de război eu traduceam pentru partid unele articole din jurnalele voastre specializate. Acolo unde Marx a pus o teorie a valorii fondate pe muncă, Hitlerul vostru declară: *Marca noastră germană, care nu este susţinută de aur, valorează mai mult decât aurul.* Această frază cam neclară a fost comentată de mâna dreaptă a lui Goebbels, Dietrich, care spunea că naţional-socialismul înţelesese că baza cea mai bună a unor valute este încrederea în forţele productive ale Naţiunii şi în conducerea statului. Rezultatul este că, pentru voi, banul a devenit un fetiş care reprezintă puterea de producţie a ţării voastre, deci o aberaţie totală. Relaţiile voastre cu marii voştri capitalişti sub grosolan de ipocrite, mai ales după reformele ministrului Speer. Responsabilii voştri continuă să predice libera întreprindere, însă toate întreprinderile voastre sunt supuse unui plan, iar profiturile lor sunt limitate la 6%, statul însuşindu-şi restul producţiei." Tăcu. „Şi naţional-socialismul îşi are devierile sale", i-am răspuns eu. I-am expus pe scurt tezele lui Ohlendorf. „Da, îi cunosc bine articolele. Dar şi el se înşală. Fiindcă voi nu aţi imitat marxismul, ci l-aţi pervertit. Substituirea clasei cu rasa, care duce la rasismul vostru proletar, este un nonsens absurd." „Nu mai mult ca noţiunea voastră de război neîntrerupt dintre clase. Clasele sociale sunt un dat istoric. Au apărut la un moment dat şi vor dispărea la fel, bazându-se în mod armonios pe *Volksgemeinschaft* în loc să se lupte până la moarte. În timp ce rasa este un dat biologic, natural, şi prin urmare de neocolit." El ridică mâna. „Ascultaţi, n-am să insist asupra acestui lucru, fiindcă este o chestiune de credinţă şi ca atare demonstraţiile logice, raţiunea nu servesc la nimic. Însă puteţi cel puţin să fiţi de acord cu mine asupra unui aspect.

Chiar dacă analiza categoriilor care intră în joc este diferită, ideologiile noastre au următorul lucru fundamental în comun: ambele sunt în mod esenţial deterministe. Determinism rasial pentru voi, determinism economic pentru noi, şi totuşi determinism. Amândoi considerăm că omul nu îşi alege liber destinul, ci că îi este impus de natură sau de istorie. Şi amândoi tragem concluzia că există *duşmani obiectivi,* că unele categorii de fiinţe umane pot şi trebuie în mod legitim să fie eliminate, nu pentru ceea ce au făcut sau doar au gândit, ci pentru ceea ce sunt. Diferenţa dintre noi constă doar în definirea categoriilor: pentru voi, evreii, ţiganii, polonezii şi chiar, dacă nu mă înşel, bolnavii mintali; pentru noi, culacii, burghezii, deviaţioniştii din partid. În fond, este vorba despre acelaşi lucru. Amândoi recuzăm pe *homo oeconomicus* al capitaliştilor, omul egoist, individualist, prins în capcana iluziilor sale de libertate, în favoarea unui *homo faber: Not a self-made man but a made man,* ar putea spune englezii, mai degrabă un om de făcut, fiindcă omul comunist rămâne să fie construit, educat, ca şi perfectul vostru naţional-so- cialist. Iar acest om care este de făcut justifică lichidarea nemiloasă a tot ceea ce este needucabil, justifică aşadar NKVD-ul şi Gestapoul, grădinarii corpului social, care smulg buruienile şi forţează plantele cele bune să-şi urmeze aracii." I-am mai întins o ţigară şi mi-am aprins una pentru mine. „Aveţi idei largi, pentru un *politruk*bolşevic." El râse un pic amar. „Fiindcă vechile mele relaţii, germane şi altele, s-au întâlnit în defavoarea mea. Când eşti dat deoparte, asta îţi dă timp şi mai ales o perspectivă pentru a reflec- ta." „Este o explicaţie a faptului că un om cu trecutul dumneavoastră are un post, în fond, atât de modest?" „Fără îndoială. Vedeţi dumneavoastră, într-o vreme eram apropiat de Radek – dar nu de Troţki, ceea ce face să mai fiu încă aici. Însă, să ştiţi, avansarea mea atât de înceată nu mă deranjează. Nu am nicio ambiţie personală. Îmi slujesc partidul şi ţara, şi sunt fericit să mor pentru ele. Dar asta nu mă împiedică să reflectez." „Dar dacă dumneavoastră credeţi că sistemele noastre sunt identice, de ce luptaţi împotriva noastră?" „N-am spus niciodată că sunt

identice! Iar dumneavoastră sunteţi prea inteligent ca să fi înţeles aşa ceva. Am încercat să vă arăt că modurile de funcţionare a ideologiilor noastre se aseamănă. Conţinutul, bineînţeles, diferă: clasa e una, rasa e altceva. Pentru mine, naţional-socialismul vostru reprezintă o erezie a marxismului." „Prin ce anume, după părerea dumneavoastră, este superioară ideologia bolşevică celei a naţional-socialismului?"

„Prin aceea că ea vrea binele întregii umanităţi, în timp ce a voastră este egoistă, dorind doar binele germanilor. Nefiind german, îmi este imposibil să ader la ea, chiar dacă aş vrea." „Da, dar dacă v-aţi fi născut burghez, ca mine, v-ar fi imposibil să deveniţi bolşevic. Aţi rămâne, indiferent de convingerile intime, un *duşman obiectiv* „Este adevărat, dar asta e din cauza educaţiei. Un copil de burghez, un nepot de burghez, educat de la naştere într-o ţară socialistă, va fi un adevărat, un bun comunist, mai presus de orice bănuială. Când societatea fără clase va fi o realitate, toate clasele vor fi dizolvate în comunism. În teorie, faptul poate fi extins la lumea întreagă, ceea ce nu este cazul naţional-socialismului „ „în teorie, poate. Dar nu o puteţi dovedi, iar în realitate comiteţi crime atroce în numele acestei utopii." „N-am să vă răspund zicând că voi comiteţi crime şi mai rele. Ci am să vă spun doar că, dacă nu putem dovedi cuiva care refuză să creadă în adevărul marxismului, bunul temei al speranţelor noastre, putem şi vom dovedi concret vanitatea alor voastre. Rasismul vostru biologic postulează că rasele sunt inegale între ele, că unele sunt mai puternice şi mai de acceptat decât altele, şi că rasa cea mai puternică şi mai acceptabilă dintre toate este cea germană. Dar când Berlinul va semăna cu oraşul acesta – arătă cu degetul spre tavan – iar când vitejii noştri soldaţi se vor încartirui pe Unter den Linden, veţi fi cel puţin obligaţi, dacă doriţi să vă salvaţi credinţa rasistă, să recunoaşteţi că rasa slavă este mai puternică decât rasa germană."

Nu m-am lăsat atras în capcană. „Credeţi într-adevăr că veţi cuceri Berlinul, când de-abia aţi rezistat la Stalingrad?

Glumiţi, desigur.” „Nu cred, o ştiu. Este suficient să priviţi potenţialele militare respective. Fără a socoti cel de-al doilea front, pe care aliaţii noştri îl vor deschide în curând în Europa. Sunteţi terminaţi.” „Ne vom bate până la ultimul cartuş.” „Desigur, dar tot veţi pieri. Iar Stalingradul va rămâne ca simbol al înfrângerii voastre. De altfel, pe nedrept. După părerea mea, aţi pierdut războiul anul trecut când aţi fost opriţi în faţa Moscovei. Am pierdut teritoriu, oraşe, oameni; dar toate astea se înlocuiesc. Însă partidul nu a cedat; or, asta era singura voastră speranţă. Fără de asta, aţi fi putut lua chiar Stalingradul, nu ar fi schimbat nimic. Şi aţi fi *putut* lua Stalingradul, dacă nu aţi fi făcut atâtea greşeli, dacă nu ne-aţi fi subestimat atât de mult. Nu era inevitabil să pierdeţi aici, să fie complet distrusă Armata a 6-a. Şi dacă aţi fi câştigat la Stalingrad, ce? Am fi continuat să fim la Ulianovsk, la Kuibăşev, la Moscova, la Sverdlovsk. Iar noi am fi sfârşit prin a face acelaşi lucru puţin mai încolo. Bineînţeles că simbolismul nu ar fi fost acelaşi, nu ar fi fost oraşul lui Stalin. Dar, în fond, cine e Stalin? Şi la ce ne folosesc nouă, bolşevicilor, lipsa sa de măsură şi gloria lui? Pentru noi, aici, cei care murim în fiecare zi, la ce ne folosesc telefoanele zilnice date lui Jukov? Nu Stalin le dă oamenilor curajul să se repeadă înaintea mitralierelor voastre. Desigur, este nevoie de un şef, este nevoie de cineva care să coordoneze totul, dar ar fi putut fi oricare om de valoare. Stalin nu este nici el de neînlocuit, cum nu a fost nici Lenin, cum nu sunt nici eu. Strategia noastră aici a fost o strategie a bunului-simţ. Iar soldaţii noştri, bolşevicii noştri, ar fi arătat acelaşi curaj şi la Kuibăşev. În ciuda tuturor înfrângerilor noastre militare, partidul a rămas neînvins, iar poporul la fel. Acum lucrurile vor merge în celălalt sens. Ai voştri încep deja să plece din Caucaz. Victoria noastră finală este neîndoielnică. *1 „Poate, am zis eu. Dar cu ce preţ pentru comunismul vostru? Stalin, încă de la începutul războiului, face apel la valorile naţionale, singurele care îi inspiră cu adevărat pe oameni, şi nu la valorile comuniste. El a reintrodus ordinele ţariste ale lui Suvorov şi Kutuzov, cât şi epoleţii auriţi pentru ofiţeri, pe

care, în 1917, tovarăşii dumneavoastră din Petrograd le băteau în cuie de umeri. În buzunarele morţilor voştri, chiar ale ofiţerilor superiori, găsim icoane ascunse. Chiar mai mult, ştim din interogatoriile noastre că valorile rasiale se arată la lumina zilei în cele mai înalte sfere ale partidului şi ale armatei, un spirit panrusesc, antisemit, pe care Stalin şi conducătorii partidului îl cultivă. Chiar şi voi începeţi să nu aveţi încredere în evreii voştri, şi totuşi aceştia nu sunt o clasă socială.”„Ceea ce spuneţi este cu siguranţă adevărat, recunoscu el cu tristeţe. Sub apăsarea războiului, atavismele se ridică la suprafaţă. Însă nu trebuie să se uite ce era poporul rus înainte de 1917, starea sa de ignoranţă, de înapoiere. Nu am avut nici măcar douăzeci de ani la dispoziţie pentru a-l educa şi a-l corecta. E puţin. După război vom relua această sarcină şi treptat toate aceste erori vor fi îndreptate.”„Cred că greşiţi. Problema nu o reprezintă poporul, ci conducătorii voştri. Comunismul este o mască lipită pe chipul neschimbat al Rusiei. Stalin al vostru este un ţar, Politbiuroul înseamnă boieri sau nobili avizi şi egoişti, cadrele de partid sunt aceiaşi *cinovniki* cum erau cei ai lui Petru sau Nicolae. Este acelaşi autocratism rusesc, aceeaşi nesiguranţă permanentă, aceeaşi paranoia faţă de străini, aceeaşi incapacitate fundamentală de a guverna corect, aceeaşi substituire a terorii consensului comun, şi prin urmare adevăratei puteri, aceeaşi corupţie deşănţată, sub alte forme, aceeaşi incompetenţă, aceeaşi beţivăneală. Citiţi corespondenţa lui Kurbski şi Ivan, citiţi-l pe Karamzin, citiţi-l pe Custin. Datul central al istoriei voastre nu a fost niciodată modificat: umilinţă din tată în fiu. De la început, dar mai ales de pe timpul mongolilor, totul vă umileşte, şi întreaga politică a guvernanţilor dumneavoastră constă nu în a îndrepta această umilinţă şi cauzele sale, ci a o ascunde faţă de restul lumii. Petersburgul lui Petru nu-i nimic altceva decât tot un sat a la Potemkin. Nu este o fereastră deschisă către Europa, ci un decor de teatru ridicat pentru a-i ascunde Occidentului toată mizeria şi zoaia nesfârşită care se întinde în spate. Or, nu îi poţi umili decât pe cei ce pot fi umiliţi, şi, la rândul lor, numai cei umiliţi umilesc. Umiliţii

din 1917, de la Stalin la mujic, nu fac de atunci decât să bage în alţii frica şi umilinţa lor. Fiindcă, în această ţară de umiliţi, ţarul, indiferent ce forţă are, este neputincios, voinţa i se pierde în mlaştinile administraţiei sale, este repede redus, ca şi Petru, la a ordona ca lumea să se supună ordinelor sale. În faţă i se fac plecăciuni, iar pe la spate se fură şi se complotează împotrivă-i. Toţi îşi flatează superiorii şi îşi asupresc subordonaţii, toţi au o mentalitate de sclavi, de *rabî,* cum spuneţi voi, iar acest spirit de sclav ajunge până la vârf. Cel mai mare sclav dintre toţi este ţarul, care nu poate face nimic împotriva laşităţii şi a umilinţei poporului său de robi şi care, aşadar, în neputinţa sa, îi ucide, îi terorizează şi îi umileşte şi mai abitir. Şi de fiecare dată când există o ruptură reală în istoria voastră, o şansă adevărată de a ieşi din acest ciclu infernal pentru a începe o *nouă istorie,* o rataţi: în faţa libertăţii, acea libertate din 1917 de care vorbeaţi, toată lumea, atât poporul, cât şi conducătorii, se dă înapoi şi se repliază pe vechile reflexe încercate. Sfârşitul NEP-ului, declararea socialismului într-o singură ţară, nu-i nimic altceva decât asta. Şi apoi, cum nu toate speranţele se stinseseră pe de-a-ntregul, a fost nevoie de epurări. Ideea de Rusie Mare de azi nu este decât finalul logic al acestui proces. Rusul, eternul umilit, nu scapă niciodată decât într-un singur fel, identificându-se cu gloria abstractă a Rusiei. Poate lucra cincisprezece ore pe zi într-o uzină îngheţată, poate să mănânce toată viaţa doar pâine neagră şi varză, poate sluji un patron grăsuliu care îşi zice marxist-leninist, dar care merge în limuzină cu gagicile sale de lux şi cu şampania franţuzească; nu are nicio importanţă, din moment ce a Treia Romă se va ridica. Iar această a Treia Romă se poate numi creştină sau comunistă, nu contează în niciun fel. Cât priveşte pe directorul uzinei, el va tremura în permanenţă pentru locul său, îşi va linguşi superiorul şi îi va oferi cadouri somptuoase, iar dacă va fi dat afară, un altul, identic, va fi numit în locul său, la fel de hulpav, de necioplit şi de umilit ca şi el, în plus, dispreţuitor faţă de muncitorii săi, fiindcă, la urma urmei, el serveşte un stat proletar. Fără discuţie că într-o zi faţada

comunistă va dispărea, cu sau fără violenţă. Atunci se va descoperi aceeaşi Rusie, intactă. Dacă veţi câştiga vreodată, veţi ieşi din acest război mai naţional-socialişti şi mai imperialişti ca noi, însă socialismul vostru, spre deosebire de al nostru, nu va fi decât un cuvânt gol, şi nu vă va mai rămâne decât naţionalismul de care să vă agăţaţi. În Germania şi în ţările capitaliste se afirmă că sistemul comunist a ruinat Rusia; eu, dimpotrivă, cred că Rusia a distrus comunismul. Ar fi putut fi o idee frumoasă, şi cine poate spune ce s-ar fi întâmplat dacă Revoluţia s-ar fi petrecut mai degrabă în Germania decât în Rusia? Dacă ar fi fost dusă de germani siguri pe ei, ca prietenii dumneavoastră Roşa Luxemburg şi Karl Liebknecht? în ceea ce mă priveşte, cred că ar fi fost un dezastru, fiindcă aceasta ar fi exacerbat conflictele noastre specifice, pe care naţional-socialismul încearcă să le rezolve. Dar, cine ştie? Sigur e că, fiind încercată aici, experienţa comunistă nu putea fi decât un eşec. Este ca un experiment medical făcut într-un mediu contaminat: rezultatele sunt bune de aruncat la gunoi." „Sunteţi un excelent dialectician, şi vă felicit, s-ar zice că aţi trecut printr-o pregătire comunistă. Dar sunt obosit şi n-am să intru în dispută cu dumneavoastră. Oricum, toate astea nu sunt decât vorbe. Nici dumneavoastră şi nici eu nu vom vedea viitorul pe care îl descrieţi." „Cine ştie? Sunteţi un comisar de rang înalt. Poate că vă vom trimite într-un lagăr ca să fiţi interogat." „Nu vă bateţi joc de mine. Locurile în avioanele dumneavoastră sunt prea limitate ca să evacuaţi un peştişor. Ştiu sigur că voi fi împuşcat, acum, curând, sau mâine. Nu mă deranjează. Reluă, pe un ton vesel: Cunoaşteţi opera scriitorului francez Stendhal? Atunci cu siguranţă că aţi citit această frază: *Numai condamnarea la moarte este cea care îl deosebeşte pe om. E singurul lucru care nu se cumpără.* „ Mă copleşi un râs irezistibil. Râdea şi el, dar mai moale. „De unde aţi cules-o?" am articulat eu într-un final. El dădu din umeri. „O, ştiţi, eu nu l-am citit numai pe Marx." „Păcat că nu am nimic de băut, i-am zis. V-aş fi oferit cu plăcere un pahar. Am redevenit serios: Păcat şi că suntem inamici. În alte circumstanţe, am fi putut să ne înţelegem."

„Poate, zise el gânditor, sau poate că nu.” M-am ridicat, m-am dus la uşă şi l-am chemat pe ucrainean. Apoi m-am întors în spatele biroului meu. Comisarul se ridi- case şi încerca să-şi aşeze mâneca ruptă. Aflat la rândul meu în picioare, i-am oferit restul pachetului de ţigări. „Vai, mulţumesc, zise el. Aveţi chibrituri?” I-am dat şi cutia de chibrituri. Ucraineanul aştepta în prag. „Daţi- mi voie să nu vă strâng mâna”, zise comisarul cu un mic zâmbet ironic. „Vă rog”, i-am replicat eu. Ucraineanul îl luă de braţ, iar el ieşi, punând pachetul de ţigări şi cutia de chibrituri în buzunarul de la haină. Nu ar fi trebuit să-i dau tot pachetul, mi-am zis. Nu va avea timp să-l termine, iar ucrainenii vor fuma restul.

Nu am scris niciun raport despre această întrevedere. Ce-ar fi fost de raportat? Seara, ofiţerii se adunară ca să-şi ureze un an bun şi să dea gata ultimele sticle pe care le mai păstrau unii sau alţii. Dar sărbătoarea rămânea mohorâtă. După toasturile obişnuite, colegii mei fură zgârciţi la vorbă, fiecare stând la locul său, bând sau gândindu-se. Petrecerea se termină repede, încercasem să-i descriu lui Thomas discuţia mea cu Pravdin, dar el mă întrerupsese scurt: „înţeleg că asta te interesează, dar elucubraţiile teoretice nu sunt preocuparea mea majoră”. Dintr-o pudoare curioasă, nu l-am întrebat ce s-a întâmplat cu comisarul. A doua zi m-am trezit, cu mult înainte de un răsărit invizibil aici, sub pământ, cuprins de frisoane de febră. Bărbierindu-mă, mi-am examinat atent ochii, dar nu am văzut nicio urmă roz. La popotă, trebui să mă forţez să-mi înghit supa şi ceaiul. Nu m-am putut atinge de pâine. Rapid, îmi deveni insuportabil să stau jos, să citesc, să scriu rapoarte. Aveam impresia că mă sufoc. M-am hotărât, deşi fără autorizaţia lui Moritz, să ies la aer. Vopel, adjunctul lui Thomas, tocmai fusese rănit, şi doream să merg să-l văd. Fvan, după obicei, îşi puse arma pe umăr fără a crâcni. Afară era o vreme ciudat de blândă şi de umedă. Zăpada, pe jos, se prefăcea în mocirlă, iar un strat gros de nori acoperea soarele. Vopel trebuia să fie la spitalul instalat într-un teatru municipal, puţin mai la vale. Nişte obuze stricaseră treptele şi spulberaseră uşile grele din lemn. În marele foaier, printre

fragmentele de marmură şi de stâlpi sparţi, zăceau îngrămădite zeci de cadavre, pe care ajutoarele le scoteau din pivniţe şi le puneau în ordine acolo, urmând să le ardă. O duhoare înspăimântătoare venea din subterane, umplând holul. „Eu aştept aici”, zise Ivan, postându-se în apropiere de uşile principale ca să-şi răsucească o ţigară. M-am uitat la el, iar uimirea mea în faţa nepăsării soldatului se preschimbă într-o tristeţe subită şi acută: eu aveam, e drept, toate şansele să rămân acolo, el însă nu avea nicio şansă să scape. Fuma liniştit, indiferent. M-am îndreptat spre subsol. „Nu vă apropiaţi prea mult de trupuri”, zise un infirmier de lângă mine. Arăta ceva cu degetul şi am privit: o fojgăială întunecată şi neclară acoperea cadavrele suprapuse, se desprindea de ele, se deplasa printre resturi. Am privit mai îndeaproape, iar stomacul mi s-a întors pe dos. Păduchii părăseau în masă corpurile răcite, în căutarea altor gazde. Am ocolit cu grijă şi am coborât; în spatele meu, infirmierul rânjea. În criptă, duhoarea mă înfăşură ca un linţoliu umed, un lucru viu şi poliform care se instala în nări şi în gâtlej, alcătuit din sânge, din cangrenă, răni în putrefacţie, fum de lemn ud, de lână udată sau stropită cu urină, de diaree aproape dulceagă, de vomă. Respiram pe gură, şuierând, forţându-mă să-mi stăpânesc revolta stomacului. Răniţii şi bolnavii fuseseră aliniaţi pe pături sau uneori direct pe jos, pretutindeni prin vastele pivniţe betonate şi reci ale teatrului; gemete şi strigăte răsunau sub bolţi, iar un strat gros de noroi acoperea solul. Câţiva medici sau infirmieri în halate murdare se deplasau încet printre rândurile de muribunzi, călcând cu luare aminte, ca să nu strivească vreun membru. Nu aveam idee cum să-l găsesc pe Vopel în acel haos. În final, am localizat ceva ce părea a fi o sală de operaţii şi am intrat fără să bat la uşă. Pardoseala era murdară de noroi şi de sânge. La stânga, un bărbat cu un singur braţ stătea pe o bancă, cu ochii deschişi şi pustii. Pe masă zăcea o femeie blondă – fără îndoială, o civilă, fiindcă deja fuseseră evacuate toate infirmierele noastre –, goală, cu nişte arsuri cumplite pe pântece şi sub sâni, cu ambele picioare retezate de deasupra

genunchilor. Priveliştea aceea mă cutremură. Trebui să mă forţez să-mi întorc privirea, să nu mă uit la sexul umflat expus între picioarele ciunge. Intră un medic şi i-am cerut să mi-l arate pe rănitul SS. Îmi făcu semn să-l urmez şi mă duse într-o mică încăpere, unde Vopel, pe jumătate îmbrăcat, stătea în capul oaselor pe un pat pliant. O schijă îl lovise la braţ. Părea foarte fericit, fiindcă ştia că acum putea pleca. Palid, invidios, i-am privit umărul bandajat aşa cum altădată am privit-o pe sora mea sugând la sânul mamei. Vopel fuma şi flecărea, îşi obţinuse *Heimatschuss*- ul, iar norocul ce căzuse pe capul lui îl făcea să fie euforic ca un copil. Îi venea greu să se ascundă. Era insuportabil. Nu înceta să-şi pipăie, ca pe un fetiş, eticheta Verwundete fixată la butoniera bluzei, aruncată pe umeri. Am plecat, promiţându-i să discut cu Thomas despre evacuarea sa. Avea o şansă extraordinară: dat fiind gradul său, nu avea nicio speranţă să figureze pe listele de evacuare a specialiştilor indispensabili, iar noi ceilalţi, cei din SS, ştiam că pentru noi nu vor fi nici măcar lagăre de prizonieri; ruşii îi tratau pe SS aşa cum îi tratam noi pe comisarii şi pe oamenii NKVD-ului. Ieşind, m-am gândit din nou la Pravdin, întrebându-mă dacă aş da dovadă de tot atâta nepăsare ca şi el în acele momente. Sinuciderea mi se părea preferabilă lucrurilor ce mă aşteptau la bolşevici. Nu ştiam însă dacă voi avea curajul. Mai mult ca oricând, mă simţeam încolţit ca un şobolan; nu puteam accepta ca totul să se sfârşească aşa, în acest jeg şi această mizerie. Frisoanele de febră mă încercau din nou. Mă gândeam cu oroare că nu ar fi fost nevoie de mult ca să ajung şi eu întins în această pivniţă împuţită, prins în capcana propriului meu trup până când îmi va veni rândul să fiu scos la intrare, scăpat în fine de păduchi. Ajuns în foaier, nu am ieşit ca să mă întâlnesc cu Ivan, ci am urcat marea scară spre sala de teatru. Trebuie să fi fost o sală frumoasă cândva, cu balcoane şi cu fotolii din catifea; acum, plafonul desfundat de obuze aproape că se prăbuşise complet, lustra se zdrobise în mijlocul fotoliilor, acoperite de un strat gros de moloz şi de zăpadă. Cuprins de curiozitate, dar poate şi de frica subită de a ieşi, am urcat să explorez etajele. Şi aici avuseseră loc lupte:

fuseseră sparţi pereţii pentru a se obţine poziţii de tragere, tuburi de cartuş, cutii de muniţii goale se aflau pe culoare; într-un balcon, două cadavre ruseşti, pe care nimeni nu se obosise să le dea jos, stăteau prăbuşite pe fotolii, ca şi cum aşteptau începutul unei piese mereu reluate. Printr-o uşă dărâmată în capătul unui culoar, am ajuns la o pasarelă suspendată deasupra scenei: majoritatea becurilor de veghe şi a maşinilor pentru decoruri căzuseră, dar unele se mai aflau la locul lor. Am ajuns la pod: acolo unde mai jos se deschidea sala, se găsea numai o gaură căscată, însă deasupra scenei planşeul era intact, iar acoperişul, străpuns peste tot, încă se mai sprijinea pe scheletul de grinzi. Am aruncat o privire printr-o spărtură: vedeam ruine înnegrite, fumul se ridica din mai multe locuri; un pic mai spre nord, se pregătea un asalt violent, iar ceva mai în spate auzeam geamătul caracteristic al Sturmovikurilor invizibile. Am căutat din priviri Volga, pe care mi-aş fi dorit să o văd măcar o dată, dar ea rămânea ascunsă îndărătul ruinelor; teatrul nu era prea înalt. M-am întors şi am privit podul pustiu: mi-l amintea pe cel de la marea casă a lui Moreau, de la Antibes. De fiecare dată când mă întorceam de la internatul din Nisa, cu sora de care pe atunci nu mă despărţeam, exploram ungherele acelei case eteroclite, sfârşind invariabil în pod. Aici aduceam un gramofon cu manivelă luat din salon şi un joc de marionete aparţinând surorii mele, care reprezentau diferite animale, o pisică, o broască, un arici. Intinzând un cear- ceaf între grinzi, puneam în scenă, doar pentru noi, piese şi opere. Spectacolul preferat era *Flautul fermecat* de Mozart: broasca îl înfăţişa pe Papageno, ariciul – pe Tamino, pisica – pe Pamina, iar o păpuşă cu formă umană reprezenta Regina Nopţii. Stând în picioare printre aceste ruine, cu ochi măriţi, mi se părea că aud muzica, vedeam jocul feeric al marionetelor. O crampă puternică îmi cuprinse măruntaiele, mi-am dat jos pantalonii şi m-am ghemuit, şi-n vreme ce rahatul curgea lichid, eu eram departe, mă gândeam la valuri, la marea clipocind sub chila ambarcaţiunii, zăream doi copii aşezaţi în partea din faţă, cu ochii la mare, eu şi sora mea geamănă Una, privirea şi

amândouă mâinile care se atingeau fără ca nimeni să observe, şi dragostea încă mai mare şi nesfârşită decât acest ocean albastru şi decât amărăciunea şi durerea anilor chinuiţi, o splendoare solară, un abis voluntar. Colicile mele, diareea, accesele mele de febră uscată, cât şi teama, toate dispăruseră, se destrămaseră în prezenţa acestei amintiri neaşteptate. Fără să mă obosesc a-mi ridica pantalonii, m-am culcat în praf şi în moloz, iar trecutul se deschise ca o floare primăvara. Ceea ce ne plăcea acolo, în pod, era faptul că, spre deosebire de pivniţe, aveam mereu lumină. Chiar şi atunci când acoperişul nu este ciuruit de şrapnel, fie că lumina se strecoară prin nişte ferestruici sau prin fantele dintre ţigle, fie că urcă prin trapa ce dă spre etaje, nu-i niciodată complet întuneric. Şi tocmai în această lumină difuză, nesigură, fragmentată ne bucuram unul de altul şi aflam lucrurile care trebuiau aflate. Cine ştie cum se întâmplase? Poate că descoperiserăm în biblioteca lui Moreau câteva cărţi interzise, ascunse în spatele altora, sau poate că totul se petrecuse natural, pe măsură ce ne jucam şi descopeream, în vara aceea, am rămas la Antibes, însă sâmbăta şi duminica dimineaţa mergeam la o casă închiriată de Moreau, în apropiere de Saint-Jean-Cap- Ferrat, pe malul mării. Acolo, jocurile noastre cuprindeau câmpia, pădurile de pini negri şi desişurile aflate în apropiere, vibrând de sunetul greierilor şi de bâzâitul de albine în lavandă, al cărei parfum acoperea mireasma rozmarinului, a cimbrişorului şi a răşinii, amestecate, spre sfârşitul verii, cu aroma smochinelor din care mâneam până ni se făcea greaţă, şi apoi, mai departe, marea şi stâncile risipite formând acea coastă sfărâmată până la o insuliţă în pantă, unde ajungeam înot sau cu o barcă. Acolo, goi ca nişte sălbatici, plonjam în apă cu o lingură ca să desprindem aricii-de-mare negri agăţaţi de stâncile submarine. După ce culegeam câţiva, îi desfăceam cu un briceag şi înghiţeam masa portocalie de ouă mici direct din cochilie, apoi aruncam resturile în mare şi scoteam cu răbdare spinii rupţi în degetele noastre, crestând pielea cu vârful unui cuţit şi urinând pe rană. Alteori, când bătea mistralul, valurile se ridicau, spărgându-se de stânci. A ajunge înapoi pe mal

devenea atunci un joc periculos, plin de dibăcie şi de ardoare copilărească. Odată, în timp ce ieşeam din apă, aşteptând un reflux ca să mă agăţ de stâncă, un val neaşteptat m-a izbit de piatră, pielea mi s-a jupuit de la asperităţi, sângele îmi curgea în firişoare ce se topeau în apa mării; sora mea s-a repezit la mine şi m-a întins în iarbă, ca să-mi sărute una câte una juliturile, lingând sângele şi sarea ca un pisoiaş pofticios. În delirul nostru suveran, inventaserăm un cod care ne permitea, în faţa mamei şi a lui Moreau, să ne facem gesturi şi semne precise. Era vârsta purei inocenţe, fericite, magnifice. Libertatea ne poseda trupurile firave, subţiri, bronzate, înotam nişte foci, alergam prin pădure ca nişte vulpi, ne rostogoleam, ne răsuceam împreună în praf, trupurile noastre goale de nedespărţit, niciunul şi nici celălalt fată sau băiat, ci un cuplu de şerpi înlănţuiţi.

Noaptea, febra îmi creştea, tremuram în patul care se afla deasupra lui Thomas, ghemuit sub pături, devorat de păduchi, dominat de imagini depărtate. Când a reînceput şcoala, după acea vară, aproape că nimic nu s-a schimbat. Separaţi, visam unul la altul, şi aşteptam momentul care ne aducea din nou împreună. Aveam viaţa noastră publică, trăită deschis, la fel cu cea a tuturor copiilor, dar şi viaţa noastră privată, care ne aparţinea numai nouă, un spaţiu mai întins decât lumea, limitat doar de posibilităţile spiritelor noastre unite. De-a lungul timpului, decorurile se schimbau, însă pavana iubirii noastre continua să bată ritmul, elegant sau furios. În vacanţa de iarnă, Moreau ne-a dus la munte. Pe atunci era ceva mai rar decât în ziua de azi. A închiriat o cabană care aparţinuse unui nobil rus. Acest moscovit transformase o anexă într-o baie de aburi, ceea ce nimeni dintre noi nu văzuse vreodată, însă proprietarul ne-a arătat cum funcţionează, iar Moreau, îndeosebi, făcu o pasiune pentru această invenţie. La sfârşitul zilei, după ce ne întorceam de la schi, de la săniuş sau din drumeţie, el petrecea aici o oră întreagă transpirând; nu avea totuşi curajul să iasă şi să se rostogolească prin zăpadă, aşa cum făceam noi, îmbrăcaţi, din păcate, din cap până în picioare într-un costum de baie pe care mama ne obliga să-l

purtăm. Ei nu-i plăcea această baie de aburi şi o evita. Dar când ne regăseam singuri în casă, fie în timpul zilei, când ei plecau într-o plimbare în oraş, fie seara, când dormeau, reveneam în baia răcită, ne lepădăm veşmintele, iar trupurile noastre deveneau oglindă unul pentru celălalt. Ne ascundeam de asemenea în mari dulapuri construite sub acoperişul înalt, în pantă, al cabanei, unde nu puteam rămâne în picioare, dar unde stăteam ghemuiţi sau culcaţi, târân- du-ne, lipindu-ne, piele atingând piele, sclavi unul pentru celălalt şi stăpâni peste toate cele.

Ziua, încercam să-mi regăsesc acel sprijin fragil, în sânul unui oraş devastat, însă febra urca, iar diareea mă rodea, mă desprindea de realitatea totuşi apăsătoare şi plină de necazuri care mă înconjura. Mă durea şi urechea stângă. O durere surdă, apăsătoare, exact sub piele, în interiorul pavilionului. Încercam zadarnic să-mi uşurez suferinţa frecând locul respectiv cu degetul mic. Absent, petreceam astfel îndelungate ore cenuşii în biroul meu, înfăşurat în şuba mea murdară, fredonând mecanic şi fără ton o frântură de melodie şi încercând să regăsesc vechile cărări pierdute. Îngerul deschidea uşa biroului meu şi intra, purtător de cărbune încins care ne arde toate păcatele; însă, în loc să-mi atingă buzele, el se afunda cu totul în gura mea; şi dacă atunci aş fi ieşit în stradă, în contact cu aerul rece, aş fi ars de viu. Rămâneam în picioare, nu zâmbeam, însă privirea mea, o ştiam, rămânea liniştită, da, chiar şi atunci când flăcările îmi muşcau pleoapele, îmi năvăleau în nări, îmi umpleau gura şi-mi învăluiau ochii. Când aceste conflagraţii se stingeau, vedeam lucruri surprinzătoare, nemaivăzute. Pe o stradă în pantă, mărginită de maşini şi de camioane distruse, am observat un om pe trotuar, sprijinindu-se cu o mână de un lampadar. Era un soldat, murdar, neras, îmbrăcat în nişte zdrenţe ţinute laolaltă cu sfoară şi cu ace, cu piciorul drept tăiat sub genunchi, o rană proaspătă şi deschisă din care curgea un val de sânge; omul ţinea o cutie de conserve sau poate o cană din tablă sub ciot şi încerca să adune sângele şi să-l bea repede, ca să nu risipească prea mult. Făcea aceste gesturi metodic, cu

precauţie, iar oroarea îmi cuprindea gâtul, sufocându-mă. Nu sunt medic, îmi spuneam, nu pot interveni. Din fericire ne aflam aproape de teatru, şi m-am repezit prin pivniţele acelea lungi şi întunecate, stârnind şobolanii care alergau peste răniţi. „Un doctor! Am nevoie de un doctor!” strigam. Infirmierele mă priveau cu un aer tem şi stins. Nu răspundea nimeni. Am găsit, în sfârşit, un doctor, stând pe un taburet lângă o sobă, bând încet ceai. Trecu ceva timp până să răspundă agitaţiei mele. Părea obosit, uşor enervat de insistenţa mea, dar până la urmă acceptă să mă însoţească. În stradă, omul cu piciorul retezat căzuse la pământ. Rămânea calm şi impasibil, dar puterile-i slăbeau văzând cu ochii. Ciotul mustea acum de o substanţă alburie, poate puroi, amestecându-se cu sângele. Şi celălalt picior sângera, părea că vrea să se desprindă. Medicul îngenunche lângă el şi începu să se ocupe de rănile sale îngrozitoare cu gesturi reci şi profesioniste; mă uluia atât stăpânirea de sine de care dădea dovadă, cât şi capacitatea lui de a atinge fără emoţie şi fără repulsie aceste focare de oroare, lucrând netulburat. Pe mine toate acestea mă îmbolnăveau. Continuând să-şi facă de lucru cu rănile, medicul se uita la mine, iar eu îi înţelegeam privirea: soldatul nu o va mai duce mult, nu era nimic de făcut decât să pară că este ajutat, pentru a-i mai îndulci puţin angoasa şi ultimele clipe din viaţa care i se scurgea din trup. Toate acestea sunt reale, credeţi-mă. Altă dată, Ivan mă duse la un imobil mare, nu prea departe de front, pe Prospekt Respublikanskii, unde se ascundea un dezertor rus. Nu l-am găsit. Am colindat prin toate încăperile, regretând că venisem, când deodată râsul ascuţit al unui copil răsună pe hol. Am ieşit din apartament, dar nu am văzut nimic; câteva clipe mai târziu scara fu însă invadată de o droaie de fete sălbatice şi impudice, care mă atingeau şi mi se strecurau printre picioare înainte de a-şi ridica fustele ca să-mi arate fundurile lor murdare şi să dispară la etaj, sărind pe trepte. Apoi reveneau grămadă, râzând. Semănau cu nişte mici femele de şobolan hulpave, cuprinse de frenezie sexuală. Una dintre ele se aşeză pe o treaptă la nivelul capului meu şi îşi desfăcu picioarele,

arătându-şi vulva goală şi fără păr; o alta mă muşcă de degete. Am apucat-o de păr şi am tras-o spre mine ca să o pălmuiesc, însă o a treia fată îşi strecură mâna între picioarele mele pe la spate, în timp ce fata pe care o ţineam se răsucea, se smulgea şi dispărea într-un hol. Am alergat după ea, dar holul era deja pustiu. Am privit o clipă uşile închise ale apartamentelor, m-am repezit, am deschis una şi trebui să fac un salt înapoi, ca să nu cad în gol; în spatele uşii nu era nimic, şi am închis-o exact înainte ca o rafală de mitralieră rusească să o ciuruiască. M-am aruncat la podea. Un obuz antitanc explodă în perete, asurzindu-mă şi acoperindu-mă de var şi de resturi de lemn şi de ziare vechi. M-am târât frenetic pe coate şi m-am rostogolit într-un apartament, de cealaltă parte a holului, apartament care nu mai avea uşă la intrare. În salon, trăgând guri mari de aer ca să-mi recapăt suflul, am auzit acorduri de pian. Cu pisto- lul-mitralieră pregătit, am deschis uşa de la dormitor. Înăuntru se afla un cadavru sovietic, întins peste patul desfăcut, iar un Hauptmann purtând căciulă de blană, stând pe un taburet picior peste picior, asculta un disc la un gramofon aşezat pe jos. Nu am recunoscut melodia şi l-am întrebat ce era. El aşteptă sfârşitul bucăţii, o piesă uşoară cu o mică ritomelă obsedantă, şi ridică discul ca să se uite la etichetă. „Daquin: *Cucul.”* învârti manivela gramofonului din nou, scoase un alt disc dintr-o învelitoare făcută din hârtie portocalie şi puse acul. „Pe aceasta o veţi recunoaşte.” într-adevăr, era *Rondo a la turque* de Mozart, într-o interpretare rapidă şi vie, dar în acelaşi timp plină de gravitate romantică; cu siguranţă că era un pianist slav. „Cine interpretează?”l-am întrebat. „Rahmaninov, compozitorul. Cunoaşteţi?” „Un pic. Nu ştiam că e şi interpret.” îmi întinse un teanc de discuri. „Trebuie să fi fost un mare meloman, prietenul nostru, zise el arătându-mi patul. Şi trebuie să fi avut nişte legături bune la partid, dacă ne uităm de unde vin discurile.” Am examinat etichetele: erau tipărite în engleză, discurile proveneau din Statele Unite; Rahmaninov interpreta Gluck, Scarlatti, Bach, Chopin, cât şi una dintre lucrările proprii. Înregistrările datau din prima parte a anilor 1920, însă păreau editate recent. Erau

şi discuri ruseşti. Piesa de Mozart se sfârşi, iar ofiţerul puse Gluck, o transpunere a unei melodii din *Orfeo ed Euridice,* delicată, sfâşietoare, îngrozitor de tristă. Am făcut un semn cu bărbia spre pat. „De ce nu vă debarasaţi de el? „Pentru ce? Stă foarte bine acolo unde este." Am aşteptat sfârşitul bucăţii, apoi l-am întrebat: „Spuneţi-mi, nu aţi văzut o fetiţă?" „Nu, de ce, vă trebuie una? E mai bună muzica." I-am întors spatele şi am ieşit din apartament. Am deschis uşa următoare; fata care mă muşcase se pişa, ghemuită pe un covor. Când mă văzu, mă privi cu ochi sclipitori, se şterse cu mâna între pulpe şi ţâşni printre picioarele mele înainte de a apuca să reacţionez, fugind din nou pe scară râzând. M-am aşezat pe canapea şi am contemplat pata umedă de pe covorul înflorat. Încă nu-mi revenisem de pe urma exploziei obuzului, muzica pianului pulsa în urechea infectată care mă făcea să sufăr. Am atins-o uşor cu degetul şi când l-am retras era plin de un puroi gălbui, de care m-am şters absent de canapea. Apoi mi-am suflat nasul în perdele şi am ieşit; treaba ei, avea să-i administreze altcineva bătaia pe care o merita. Ajuns în pivniţa de la Univermag, m-am dus să consult un medic. El îmi confirmă infecţia, o curăţă cât de cât şi îmi puse un bandaj peste ureche, dar nu putu să-mi dea nimic altceva, fiindcă nu mai avea nimic. Nu aş putea spune ce zi era, nu aş putea nici măcar spune dacă marea ofensivă rusească din vestul Resseî-ului începuse. Pierdusem orice noţiune a timpului şi a detaliilor tehnice ale agoniei noastre colective. Când cineva îmi vorbea, cuvintele mi se păreau că vin de foarte departe, o voce sub apă, şi nu înţelegeam nimic din ceea ce încercau să-mi spună. Thomas trebuia să fi observat că mă prăbuşeam cu repeziciune şi făcea eforturi ca să mă ajute, să mă aducă pe căi mai puţin deschise rătăcirii. Dar şi lui îi venea greu să menţină un sens al continuităţii şi al importanţei lucrurilor. Ca să-mi dea o ocupaţie, mă lua cu el. Unii dintre Ic pe care îi frecventa încă mai păstrau câte o sticlă de coniac armean sau de schnaps, şi, în timp ce el vorbea cu ei, eu sorbeam încet un pahar şi mă întăream în tumultul meu interior. Întor- cându-mă dintr-o asemenea expediţie, am zărit la un colţ de stradă o

gură de metrou. Nu ştiam că Stalingradul avea metrou. De ce nu îmi fusese arătat niciodată un plan al oraşului? L-am apucat pe Thomas de mânecă, arătându-i treptele care dispăreau în întuneric, şi i-am zis: „Thomas, hai să vedem metroul acesta mai de aproape”. El îmi răspunse foarte amabil, dar hotărât: „Nu, Max, nu acum. Să mergem”. Am insistat. „Te rog. Vreau să-l văd.” Glasul îmi devenea plângăreţ, o teamă surdă se ridica în mine, această gură mă atrăgea irezistibil, însă Thomas continua să spună nu. Eram pe punctul de a izbucni în lacrimi ca un copil căruia i se refuză o jucărie. În clipa aceea explodă lângă noi un obuz de artilerie, iar suflul mă trânti la pământ. Când fumul se risipi, m-am aşezat în capul oaselor, scuturând din cap. L-am văzut pe Thomas stând întins în zăpadă, cu mantaua sa lungă stropită de sânge amestecat cu resturi de pământ. Intestinele îi ieşeau din pântece ca nişte lungi şerpi lipicioşi, alunecoşi, aburind. Sub privirile mele stupefiate, el se redresă cu mişcări sacadate, dezordonate, ca ale unui copil care tocmai învaţă să meargă, îşi băgă mâna înmănuşată în burtă pentru a scoate bucăţi ascuţite de şrapnel pe care le arunca în zăpadă. Schijele erau în continuare incandescente şi, deşi Thomas purta mănuşi, îi frigeau degetele, pe care şi le sugea trist după fiecare bucată. Când ajungeau în zăpadă, schijele dispăreau sfârâind, scoţând un mic nor de vapori. Ultimele bucăţi trebuie să fi pătruns undeva adânc, fiindcă Thomas trebui să-şi introducă toată mâna ca să le scoată. Începând să-şi adune maţele, trăgându-le uşor spre el şi răsucindu-le pe mână, pe chip îi înflori un zâmbet strâmb. „Mai sunt câteva bucăţi, cred. Dar sunt prea mici.” îşi băgă intestinele înăuntru şi apăsă cu degetele peste carnea sfârtecată. „Pot să-ţi cer fularul?” mă întrebă el. Mereu dandy, Thomas nu purta decât un pulover cu guler răsucit. Livid, i-am întins fularul fără să scot un cuvânt. Trecându-l pe sub zdrenţele uni- formei, îl înfăşură cu grijă în jurul pântecului şi făcu un nod. Apoi, ţinând o mână peste legătură, se ridică în picioare clătinându-se, sprijinindu-se de umărul meu. „Fir-ar să fie, doare rău chestia asta. Se ridică în vârful picioarelor şi se scutură de câteva ori, apoi sări. Bun, s-ar

părea că ţine.” Cu toată demnitatea de care era în stare, îşi adună zdrenţele uniformei şi le trase peste vintre. Sângele năclăit le lipea şi le păstra cât de cât la locul lor. „Tot ce mi-ar trebui acum, ar fi să găsesc un ac cu aţă. Râsul său scurt se transformă în grimasă de durere. Ce porcărie, suspină el. Doamne, adăugă apoi, văzându-mi figura, te-ai cam înverzit.”

Nu am mai insistat să intrăm la metrou, ci l-am însoţit pe Thomas la Univermag, aşteptând sfârşitul. Ofensiva rusească, în partea de vest a Resse/-ului, ne dăduse liniile peste cap. Câteva zile mai târziu, fu evacuat Pitomnikul, într-un haos indescriptibil care lăsă mii de răniţi risipiţi prin stepa îngheţată. Trupele şi PC veneau spre oraş, chiar şi AOK, la Gumrak, îşi pregătea replierea, iar Wehrmachtul ne expulză din buncărul de la Univermag, ca să ne cazeze provizoriu în fostele localuri ale NKVD-ului, altădată un imobil frumos, cu o cupolă mare din sticlă acum sfărâmată şi o pardoseală din granit şlefuit, dar ale cărei pivniţe erau deja ocupate de o unitate medicală, ceea ce ne obligă să luăm nişte birouri demolate de la primul etaj, pe care de altfel trebui să le contestăm la statul-major al lui Seydlitz (la fel ca la un hotel cu vedere spre mare, unde toată lumea ar vrea să stea pe o latură şi nu pe cealaltă). Dar toate aceste evenimente frenetice mă lăsau indiferent şi abia dacă luasem notă de ultimele schimbări, căci făcusem o descoperire minunată, o ediţie din Sofocle. Cartea era ruptă în două de-a lungul cotorului – cineva dorise să o împartă – şi din păcate bucata mea avea numai traduceri, dar rămăsese *Electra* în original, preferata mea. Uitând de frisoanele de febră care îmi zguduiau corpul, de puroiul care îmi curgea de sub bandaj, mă lăsam cuprins de frumuseţea versurilor. La internatul în care mă închisese mama, ca să fug de ambianţa brutală, mă refu- giasem în studiu, şi îmi plăcea în mod deosebit greaca, graţie profesorului nostru, acel tânăr preot despre care am vorbit deja. Încă nu împlinisem cincisprezece ani, dar îmi petreceam orele libere la bibliotecă, descifrând *Iliada* rând cu rând, cu pasiune şi cu o răbdare infinită. La sfârşitul anului şcolar, clasa noastră a organizat reprezentarea unei tragedii, tocmai

Electra, în sala de sport a şcolii, amenajată pentru această ocazie, iar eu am fost ales să interpretez rolul principal. Purtam o robă lungă albă, sandale şi o perucă ale cărei bucle negre îmi jucau pe umeri. Când m-am privit în oglindă am crezut că o văd pe Una, şi era cât pe ce să leşin. Eram despărţiţi de aproape un an. Când am intrat în scenă eram atât de posedat de ură, de iubire şi de senzaţia trupului meu de tânără fecioară, încât nu vedeam şi n-auzeam nimic. Iar când am gemut: *O, Oreste-al meu, moartea ta mă ucide,* îmi izvorau lacrimi din ochi. Iar când Oreste reapăru, posedat de Erinie, eu strigam, îmi rosteam aprig replicile în această limbă atât de frumoasă şi de mândră, *Hai, loveşte înc-o dată, dacă te simţi în stare,* urlam eu, îl încurajam, îl împingeam la omor, *Ucide-l grabnic, apoi expune-i trupul: aşa îşi va avea groparii meritaţi.* Iar când am terminat, nu auzeam aplauzele, nu am auzit cuvintele părintelui Labourie care mă felicita, hohoteam, iar măcelul din palatul atrizilor era sângele din propria-mi casă.

Thomas, care părea complet refăcut după accident, bombănea prieteneşte, însă nu-i dădeam nicio atenţie. Ca să-l tachinez, când îmi scoteam nasul din Sofocle, i-l citam pe Joseph de Maistre: *Ce este o bătălie pierdută? O bătălie pe care crezi că ai pierdut-o.* Thomas, încântat, puse să se scrie o pancartă cu aceste cuvinte, care fu afişată pe culoar. Se pare că primi felicitări din partea lui Moritz, iar noul slogan ajunse până la generalul Schmidt, care dori să-l adopte ca deviză pentru armată, însă Paulus, se zice, se opuse. Nici Thomas, nici eu, de comun acord, nu mai vorbeam despre evacuare, însă toată lumea ştia că este doar o chestiune de zile, iar fericiţii aleşi de la Wehrmacht plecau deja. Mă adânceam într-o indiferenţă sordidă, doar teama de tifos mă mai zguduia din când în când şi, nemulţumit să-mi tot scrutez ochii şi buzele, mă dezbrăcăm ca să caut pete negre pe tors. La diaree nici nu mă mai gândeam, dimpotrivă, ghemuit în latrinele împuţite, regăseam o oarecare linişte, şi mi-ar fi plăcut, ca atunci când eram copil, să mă închid ore în şir ca să citesc, însă nu aveam parte nici de lumină, nici de uşi, iar eu trebuia să mă mulţumesc cu o ţigară, una dintre ultimele. Febra mea, acum

aproape permanentă, devenise ca un cocon cald în care puteam să mă ghemuiesc, şi mă bucuram nebuneşte de jegul meu, de sudoarea mea, de pielea uscată, de ochii înroşiţi. Nu mă mai rădeam de câteva zile şi o barbă fină roşcată contribuia la voluptuosul meu sentiment de murdărie şi de neglijenţă. Urechea bolnavă îmi supura, suna uneori ca un clopot sau ca o sirenă înfundată; câteodată însă nu mai auzeam deloc. Căderea Pitomnikului fusese urmată de o acalmie de câteva zile, apoi, în jur de 20 ianuarie, ruşii reluară zdrobirea metodică a *Kessel*-ului (pentru aceste date, citez din cărţi, nu din amintiri, fiindcă pentru mine calendarul devenise o noţiune abstractă, o amintire fugitivă a unei lumi apuse). Temperatura, după scurta încălzire de la început de an, scăzuse catastrofal. Trebuie să fi ajuns la -25° sau -30°. Amărâtele de focuri aprinse în butoaie de petrol goale nu erau suficiente pentru a încălzi răniţii. Prin oraş, soldaţii trebuiau să-şi înfăşoare scula cu o stofa ca să se poată pişa, o zdreanţă împuţită, păstrată cu grijă în buzunar, iar alţii profitau de ocazie ca să-şi întindă mâinile umflate de degerături sub jetul călduţ. Toate aceste detalii îmi erau aduse la cunoştinţă de mecanismele somnambulice ale armatei. Tot la fel de somnambulic, citeam şi clasam rapoartele, după ce le dădeam un număr de dosar. Trecuse deja multă vreme de când nu mai scriam. Când Moritz dorea informaţii, şterpeleam câteva rapoarte de la Abwehr şi i le aduceam; probabil că Thomas îi explicase că sunt bolnav, el mă privea ciudat, dar nu zicea nimic. Thomas, ca să vorbesc din nou despre el, nu-mi mai înapoiase fularul, iar când ieşeam să iau aer îmi era frig la gât, dar tot ieşeam, fiindcă duhoarea grea a clădirilor devenea insuportabilă. Vindecarea rapidă a lui Thomas mă intriga. Deja avea mina unui om sănătos, iar când l-am întrebat, ridicând din sprâncene în mod semnificativ şi privindu-i pântecele: „Ei, merge?”, el mă privea mirat şi răspundea: „Da, merge foarte bine, de ce n-ar merge?” Plăgile şi stările mele febrile nu se vindecau defel. Tare aş fi vrut să-i ştiu secretul. În una din acele zile, pe 20 sau 21 cu siguranţă, am ieşit să fumez pe stradă, Thomas venind şi el aproape imediat. Cerul

era limpede, curat, frigul – aspru, iar soarele, ivindu-se de peste tot prin deschiderile căscate în faţadele clădirilor, se reflecta pe zăpada îngheţată, scânteia, orbea, şi unde nu putea să treacă proiecta umbre de oţel. „Auzi?" întrebă Thomas, însă urechea mea vuia, nu auzeam nimic. „Vino." Mă trase de mânecă. Am ocolit clădirea şi am descoperit un spectacol insolit: doi sau trei Landseri, înfofoliţi în mantale sau în pături, stăteau lângă un pian în mijlocul străduţei. Un soldat, cocoţat pe un scăunel, cânta, iar ceilalţi păreau să-l asculte cu atenţie, însă eu nu auzeam nimic, era curios, şi m-am întristat: aş fi vrut şi eu să ascult acea muzică, mă gândeam că aveam dreptul la asta la fel ca oricare altcineva. Câţiva ucraineni se îndreptau spre noi. L-am recunoscut pe Ivan, care îmi făcu semn cu mâna. Urechea mă mânca îngrozitor, nu mai auzeam nimic: până şi cuvintele lui Thomas, aflat chiar lângă mine, le percepeam ca pe o bolboroseală neclară. Aveam groaznica şi insuportabila impresie de a trăi într-un film mut. Exasperat, mi-am smuls ban- dajul şi mi-am băgat degetul mic în ureche. Ceva se sparse, un val de puroi ţâşni pe mână şi curse pe gulerul şubei mele. Lucrul acesta mă uşură un pic, dar tot nu auzeam nimic. Pianul, dacă întorceam urechea într-acolo, părea să scoată un zgomot ca de apă. Nici cealaltă ureche nu funcţiona mai bine. Dezamăgit, m-am întors pe călcâie şi m-am îndepărtat încet. Lumina soarelui era cu adevărat splendidă, cizela fiecare detaliu al faţadelor dantelate. În spate, mi se păru că percep agitaţie. M-am întors: Thomas şi Ivan îmi făceau semne, ceilalţi mă priveau. Nu ştiam ce voiau, dar îmi era ruşine să mă fac astfel remarcat, le-am făcut un uşor semn amical şi am continuat să merg. M-am mai uitat odată la ei: Ivan fugea spre mine, dar am fost distras de o uşoară lovitură la frunte. Trebuie să fi fost un rest de moloz sau vreo insectă, fiindcă, atunci când m-am pipăit, pe deget aveam o picătură de sânge. M-am şters şi mi-am continuat drumul spre Volga, care trebuia să se afle prin părţile acelea. Era un sector pe care îl ştiam controlat de trupele noastre; or, eu nu apucasem să văd această faimoasă Volgă şi am pornit hotărât în acea direcţie, ca să o contemplu cel puţin o dată

înainte de a părăsi oraşul. Străzile se ghiceau printre grămezi de ruine liniştite şi pustii, luminate de soarele rece de ianuarie. Era o vreme calmă şi mi se părea totul a fi extraordinar de plăcut. Dacă se trăgea, nu auzeam. Aerul îngheţat mă revigora. Puroiul nu-mi mai curgea din ureche, ceea ce mă făcea să sper că focarul de infecţie era definitiv spart. Mă simţeam cuprins de bună dispoziţie şi plin de energie. După ultimele clădiri, ridicate pe creasta falezelor care surplombau fluviul, trecea o cale ferată abandonată, cu şinele mâncate deja de rugină. Dincolo de asta se întindea suprafaţa albă a fluviului prins în gheţuri, apoi malul celălalt, cel pe care noi nu l-am atins niciodată, complet plat şi la fel de alb, parcă lipsit de orice urmă de viaţă. În jurul meu nu era nimeni. Nu vedeam nici tranşee şi nici poziţii, liniile trebuie să fi fost mai sus. Cuprins de vitejie, am coborât taluzul abrupt şi nisipos şi m-am trezit pe marginea apei. Ezitând la început, apoi mai încrezător, am pus un picior pe gheaţa acoperită cu zăpadă, apoi un altul: mergeam pe Volga şi asta mă făcea să fiu fericit ca un copil. Fulgii de nea ridicaţi de pe gheaţă de un vânt uşor dansau în soare, un joc nebunatic în jurul picioarelor mele. În faţa mea, se deschidea în gheaţă o gaură neagră, destul de largă, făcută desigur de un obuz de mare calibru căzut prea aproape. Prin acea deschizătură se zărea apa curgând repede, aproape verde în lumina soarelui, proaspătă, atrăgătoare. M-am aplecat şi mi-am scufundat mâna. Nu mi se părea rece. Am luat apă în pumn, m-am spălat pe faţă, mi-am spălat urechea, gâtul, apoi am băut de câteva ori. Mi-am scos şuba, am împăturit-o cu grijă, am pus-o împreună cu cascheta pe gheaţă, apoi, trăgând aer în piept, am plonjat. Apa era limpede şi primitoare, de o căldură maternă. Curentul rapid făcea vârtejuri care mă traseră degrabă sub gheaţă. Pe lângă mine treceau tot felul de lucruri pe care le distingeam clar în această apă verde: cai cărora curentul le mişca picioarele de parcă ar fi alergat, peşti mari şi aproape plaţi, mâncători de resturi, cadavre de ruşi cu faţa umflată, prinşi în curioasele lor mantale brune, bucăţi de veşminte şi de uniforme, steaguri găurite plutind pe cozile lor,

o roată de căruţă, cu siguranţă înmuiată în petrol, care încă ardea pe când se învârtea sub apă. Am fost izbit de un trup, apoi acesta îşi continuă drumul; purta o uniformă germană. În timp ce se îndepărta, i-am zărit faţa şi buclele blonde dănţuind prin apă: era Voss, zâmbind. Am încercat să-l prind, dar un vârtej ne despărţi şi mai mult, iar când mi-am restabilit poziţia, dispăruse. Deasupra mea, gheaţa forma un ecran opac, însă mai aveam aer în plămâni, nu mă nelinişteam şi continuam să înot, trecând pe lângă nişte barje scufundate pline cu tineri frumoşi aşezaţi în rânduri, cu arma încă în mână, iar peşti mici mişunau prin părul lor agitat de curent. Apoi, încet, în faţa mea, apa se lumina, coloane verzi strălucitoare pătrundeau prin găurile din gheaţă, deveneau o pădure, apoi se topeau unele în altele, pe măsură ce blocurile de gheaţă se dispersau. Am ieşit, în sfârşit, ca să-mi recapăt suflul. Un mic sloi mă izbi, m-am scufundat din nou, m-am reechilibrat sub apă, după care am ieşit din nou la suprafaţă. Aici, râul aproape că nu mai căra gheaţă. În amonte, la stânga mea, o navetă rusească plutea în derivă, dusă de curent, culcată pe o parte şi arzând uşor. În ciuda soarelui, continuau să cadă câţiva fulgi mari, luminoşi, care se făceau nevăzuţi de îndată ce atingeau apa. Vâslind din mâini, m-am întors. Oraşul, întins de-a lungul malului, dispărea în spatele unei perdele groase de fum negru. Deasupra mea, se învârteau goelanzi ţipând, se uitau intrigaţi la mine, sau poate făceau planuri, apoi plecau să se aşeze pe câte un bloc de gheaţă; şi totuşi marea era departe; să fi venit din Astrahan? Nişte vrăbii zburau şi atingeau luciul apei. Am început să înot hotărât spre malul stâng. După un timp am atins cu picioarele fundul şi am ieşit din apă. Plaja, aici, era făcută dintr-un nisip fin care urca încet, formând mici dune; dincolo, totul era plat. În mod logic, ar fi trebuit să mă aflu undeva vizavi de Krasnaia Sloboda, însă nu vedeam nimic, nici rânduri de artilerie, nici tranşee, nici sat, nici soldaţi. Câţiva copaci amărâţi decorau vârful dunelor aplecate spre Volga care curgea puternic în spatele meu; undeva, cânta un cânepar; un şarpe se strecură printre picioarele mele şi dispăru în nisip. Am urcat dunele şi am

privit. În faţa mea se întindea o stepă aproape goală, un pământ de culoarea cenuşii uşor presărat cu zăpadă, iar pe ici, pe colo cu petice de iarbă arsă de ger şi câteva tufe de pelin; spre sud, un şir de plopi bara orizontul, mărginind probabil un canal de irigaţie; nu era nimic altceva de văzut. Am băgat mâna în buzunarul scurtei şi am scos pachetul de ţigări, dar erau umede. Hainele ude mi se lipeau de trup, dar nu îmi era frig, aerul fiind călduţ şi blând. Am simţit deodată cum mă cuprinde oboseala, desigur, un efect al înotului: am căzut în genunchi şi am scormonit cu degetele în pământul uscat, încă îngheţat. Am reuşit în cele din urmă să scot câteva cocoloaşe, pe care le-am băgat hulpav în gură. Aveau un gust puţin cam acru, mineral, dar, amestecându-se cu saliva mea, acest pământ dădea nişte senzaţii aproape vegetale, avea o viaţă fibroasă, totuşi dezamăgitoare; aş fi vrut să fie moale, cald şi gras, să mi se topească în gură şi să mă pot afunda în el cu tot trupul, ca într-un mormânt. În Caucaz, oamenii de la munte au un fel curios de a săpa mormintele: mai întâi fac o groapă verticală adâncă de doi metri; apoi, la fund, fac o nişă cu partea de sus oblică; mortul, fără sicriu, înfăşurat într-un linţoliu alb, este aşezat pe o parte în această întăritură, cu faţa spre Mecca; apoi locul este acoperit cu cărămizi sau cu scânduri, dacă familia este săracă, şi apoi se umple groapa, pământul în plus făcând un fel de moviliţă; însă mortul nu se odihneşte sub această moviliţă, ci chiar alături. Iată, mi-am zis, când mi s-a descris acest obicei, un mormânt care mi-ar conveni, cel puţin oroarea rece a lucrului este clară, şi apoi trebuie să fie şi mai confortabil, poate chiar mai intim. Aici însă nu era nimeni care să mă ajute să sap, iar eu nu aveam nicio unealtă, nici măcar un cuţit: aşa că am început să merg, cumva în direcţia răsăritului. Era o câmpie întinsă unde nu se afla nimeni, nici viu pe pământ, nici mort sub pământ, iar eu am mers îndelung sub un cer limpede, încât nu puteam să judec ce oră este (ceasul meu, reglat, ca toate cele ale Wehrmachtului, pe ora Berlinului, nu rezistase băii şi continua să arate douăsprezece fără treisprezece minute). Din loc în loc creştea un mac de un roşu aprins, singurele pete de culoare în

acest peisaj mohorât, dar când am vrut să rup unul, se transformă în gri şi se sfărâmă într-o pulbere de cenuşă. Într-un târziu, departe, am zărit nişte forme. Apropiindu-mă, am constatat că era vorba despre un lung dirijabil alb, care plutea deasupra unui gorgan mare. Pe marginile tumulusului se plimbau mai multe siluete. Trei dintre ele se desprin- seră de grup, venind spre mine. Ajunse suficient de aproape, am observat că erau îmbrăcate în halate albe peste salopete, cu gulere false înalte, puţin cam demodate, şi cravate negre. Una dintre ele purta şi melon. *„Guten Tag, meine Herren”,* am zis eu politicos când ajunseră în faţa mea. *„Bonjour, monsieur”,* răspunse în franceză cel cu melon. Mă întrebă ce făceam pe acolo şi, răspunzând în aceeaşi limbă, i-am explicat cât am putut mai bine. Ceilalţi doi clătinau din cap. După ce mi-am terminat povestea, bărbatul cu melon îmi zise: „în acest caz trebuie să veniţi cu noi, doctorul va dori să vă vorbească14. „Dacă aşa vreţi. Cine este doctorul?” „Dr. Sardine, şeful expediţiei noastre.” Mă duseră la poalele gorganului. Trei cabluri groase ancorau dirijabilul, un zepelin care se legăna încet în vânt la peste cincizeci de metri deasupra capetelor noastre, sub lunga masă ovală zărindu-se o nacelă metalică cu două etaje. Un alt cablu, mai fin, părea să fie o linie telefonică. Unul dintre bărbaţi spuse câteva cuvinte într-un aparat aşezat pe o masă pliantă. Pe gorgan, ceilalţi oameni săpau, sondau, măsurau. Am ridicat din nou capul. Un fel de coş cobora încet din nacelă, legănându-se destul de serios în vânt. Când ajunse aproape de pământ, îl apucară şi îl ghidară. Acest coş mare era făcut din nişte leaţuri rotunde şi din împletitură de răchită. Bărbatul cu melon deschise o uşiţă, făcându-mi semn să iau loc, apoi intră şi el, după care o închise. Cablul începu să urce şi cu un salt greoi coşul se smulse de la sol. Încărcat, acum se clătina mai puţin, dar aveam totuşi un pic de rău de mare şi m-am agăţat de margine. Bărbatul cu melon îşi ţinea mâna peste pălărie. Am privit stepa. Cât puteam să văd cu ochii, nu se zărea niciun copac, nicio casă. Departe, la orizont se ghicea un fel de umflătură, desigur, un alt gorgan.

Coşul intră printr-o trapă într-o sală a nacelei. De aici însoţitorul meu mă puse să mă urc pe o scară în spirală, apoi să cobor un coridor lung. Totul era din aluminiu, cositor, alamă, din lemn tare şi bine şlefuit: era într-adevăr o maşinărie frumoasă. Ajuns la o uşă capitonată, bărbatul sună apăsând pe un mic buton. Uşa se deschise; el îmi făcu semn să intru, fără să mă urmeze.

Era o încăpere mare, mărginită de o banchetă şi de o fereastră lungă; o cameră mobilată cu rafturi, având în centru o masă lungă, acoperită de tot felul de lucruri: cărţi, hărţi, globuri, animale împăiate, machete de vehicule fantastice, instrumente de astronomie, de optică, de navigaţie. O pisică albă şi ceacâră se strecura molatic printre aceste obiecte. Un om mărunt, purtând tot halat alb, stătea cocârjat pe un scaun, în celălalt capăt al mesei. Când am intrat se întoarse făcând scaunul să pivoteze. Părul, cu şuviţe cărunte şi pieptănat spre spate, avea un aspect murdar şi încâlcit, fiind oprit să cadă de o pereche de ochelari cu rame groase aşezaţi frunte. Faţa cu obraji cam căzuţi era prost bărbierită şi părea cârcotaşă, neplăcută. „Intraţi! Intraţi… zise cu un glas răguşit. Arătă spre banchetă: Luaţi loc.” Am ocolit masa şi m-am aşezat, picior peste picior. El stropea în vreme ce vorbea, nişte resturi de mâncare îi murdăreau bluza. „Sunteţi foarte tânăr!… „ exclamă el. Am întors uşor capul şi am contemplat stepa golaşă prin fereastra mare, apoi l-am privit din nou pe om. „Sunt HauptsturmFührerul dr. Maximilien Aue, la dispoziţia dumneavoastră”, am zis înclinând capul politicos. „A, orăcăi el, un doctor! Un doctor! Doctor în ce?” „în drept, domnule.” „Un avocat! Sări de pe scaun. Un avocat! Sămânţă hidoasă… rea! Sunteţi mai răi ca evreii! Mai răi ca banksterii! Mai răi ca regaliştii!” „Nu sunt avocat, domnule. Sunt jurist, expert în drept constituţional şi ofiţer în *Schutzstaffel.* „ Se calmă subit şi se aşeză din nou dintr-un salt. Picioarele, prea scurte pentru scaun, îi atârnau la câţiva centimetri de podea. „Nu e ceva cu mult mai bun. Căzu o clipă pe gânduri. Şi eu sunt doctor. Dar… în lucruri folositoare. Sardine, sunt Sardine, dr. Sardine.” „încântat, doctore.” „Eu încă nu. Ce faceţi aici?” „în

aeronava dumneavoastră? Colegii dumneavoastră m-au poftit să urc." „Poftit… poftit… cuvânt mare. Vreau să spun, în regiunea aceasta." „Ei bine, mergeam." „Mergeaţi… fie! Dar cu ce scop?" „Mergeam la întâmplare. La drept vorbind m-am cam pierdut." El se aplecă, luând un aer neîncrezător, apucând cu ambele mâini cotierele scaunului. „Sunteţi sigur? Nu aveaţi un scop precis?" „Trebuie să vă mărturisesc că nu." El continua să mormăie: „Spuneţi, mărturisiţi… nu căutaţi ceva… nu eraţi tocmai… pe urmele mele! Trimis de concurenţii mei invidioşi!" Se aprindea de unul singur. „Cum de ne-aţi găsit tocmai pe noi?" „Aparatul vi se vede de la depărtare pe câmpia aceasta." El continua însă în acelaşi ton. „Nu sunteţi un spion de-al lui Finkelstein…! de-al lui Krasschild! Jidanii ăştia invidioşi… umflaţi de propria importanţă… nişte umflaţi… nişte pitici! văcsuitori de ghete! falsificatori de diplome şi de rezultate…" „Permiteţi-mi, doctore, să remarc faptul că nu prea citiţi ziarele. Altfel, aţi şti că un german, şi cu atât mai mult un ofiţer SS, se pune rar în slujba evreilor. Nu-i cunosc pe domnii despre care vorbiţi, dar, dacă i-aş întâlni, ar fi de datoria mea să-i arestez." „Da… da… zise el fre- cându-şi buza de jos, se poate, într-adevăr…" Scotoci în buzunarul de la halat şi scoase o pungă mică din piele; cu două degete îngălbenite de nicotină, luă un pic de tutun şi începu să-şi răsucească o ţigară. Cum nu părea dispus să-mi ofere şi mie una, am scos din haină pachetul meu. Se uscase, şi răsucind şi bătând un pic una dintre ţigări, am putut să obţin ceva convenabil. Chibriturile însă se stricaseră. M-am uitat pe masă, dar nu am văzut alte chibrituri prin amestecul de lucruri. „Aveţi un foc, doctore?" l-am întrebat. „O clipă, tinere, o clipă…" Sfârşi de răsucit ţigara, luă de pe masă un cub mare din cositor, îşi introduse ţigara într-o gaură şi apăsă pe un buton. Apoi rămase în aşteptare. După câteva minute care mie mi se părură cam lungi, se auzi un sunet ascuţit. Îşi scoase ţigara, al cărei capăt se înroşise, şi trase câteva fumuri. „Ingenios, nu?" „Foarte. Dar poate cam lent." „Rezistenţa se încălzeşte greu. Daţi-mi ţigara." I-am întins-o, iar el repetă operaţiunea, continuând să pufăie. De data aceasta sunetul

ascuţit se auzi mai repede. „Este singurul meu viciu… murmură el. Singurul! Restul… gata! Alcoolul… o otravă… Cât despre ale cărnii… Toate femelele astea hulpave! boite! sifilitice! gata să sugă geniul unui bărbat… să-i facă circumcizie sufletului! Fără a mai vorbi de pericolul procreaţiei… omniprezent… Orice-ai face, nu scapi, ele se descurcă întotdeauna… abominabil! Urâciuni încăpăţânate! neastâmpărate! cochete prefăcute, care aşteaptă momentul să-ţi dea lovitura de graţie! Rutul permanent! Mirosurile! tot anul! Un om de ştiinţă trebuie să ştie să întoarcă spatele la aşa ceva. Să-şi făurească o carapace de indiferenţă… de voinţă… *Noii me tangere*fumând, lăsa să-i cadă scrumul pe jos. Cum nu vedeam vreo scrumieră, făceam la fel. Pisica albă îşi freca gâtul de un sextant. Brusc, Sardine îşi dădu jos ochelarii şi se aplecă să mă cerceteze atent. „Şi dumneavoastră căutaţi capătul lumii?” „Poftim?” „Capătul lumii! Capătul lumii! N-o faceţi pe inocentul. Ce altceva v-ar fi putut aduce aici?” „Nu ştiu despre ce vorbiţi, doctore.” Un rictus îi schimonosi faţa, sări de pe scaun, ocoli masa, apucă un obiect şi mi-l aruncă în cap. L-am prins la timp. Era un con, montat pe un suport, pictat ca un glob pământesc cu continentele desfăşurate deasupra. Baza plată era gri şi purta menţiunea: Terra incognita. „Nu-mi spuneţi că nu aţi văzut niciodată asta?” Sardine se întorsese la locul său şi îşi răsucea o altă ţigară. „Niciodată, doctore, am răspuns eu. Ce este?” „E Pământul! Idiotule! Ipocritule! Prefăcutule!” „îmi pare tare rău, doctore. La şcoală m-au învăţat că Pământul e rotund.” El scoase un mârâit feroce: „Poveşti! Baliverne!… Teorii medievale… răsuflate… Superstiţie!

Iată! urlă el arătând cu ţigara către conul pe care îl mai ţineam în mâini. Iată! Iată adevărul. Şi am să-l dovedesc! în clipa de faţă ne îndreptăm spre Margine.” într-adevăr, observam cum cabina vibra uşor. Am privit pe fereastră: dirijabilul ridicase ancora şi lua încet altitudine. „Şi când vom ajunge acolo, am întrebat eu cu precauţie, aparatul dumneavoastră va trece pe deasupra?” „Nu faceţi pe prostul! Nepriceputule. Spuneţi că sunteţi un om cu şcoală… Gândiţi-

vă! Este de la sine înţeles că, dincolo de Margine, nu mai există câmp gravitaţional. De altfel, s-a dovedit de mult!" „Păi atunci cum socotiţi să faceţi?…" „în asta constă întreg geniul meu, replică el maliţios. Acest aparat ascunde un altul. Se ridică şi veni să se aşeze lângă mine. Am să v-o spun. Oricum, veţi rămâne cu noi. Dumneata, Necredinciosul, vei fi Martorul. La Marginea lumii, ne vom lăsa jos, vom dezumfla balonul de deasupra, care va fi împăturit şi aşezat într-un compartiment prevăzut în acest scop. Dedesubt, sunt nişte picioare pliabile, articulate, sunt opt cu toatele, care se termină cu nişte cleşti puternici. Vorbind, el mima cleştii cu degetele. Aceşti cleşti se pot prinde de orice tip de sol. În felul acesta, vom trece Marea Margine ca o insectă, ca un păianjen. Dar vom trece! Sunt foarte mândru… Vă daţi seama? Dificultăţile… pe timp de război… să construieşti o asemenea maşinărie?… Discuţiile secrete cu ocupantul? Cu măgarii ăştia închingaţi de la Vichy, îmbătaţi cu apă minerală? Cu facţiunile… Toată această supă alfabet, plină de cretini, de microcefali, de arivişti? Şi chiar cu evreii! Da, domnule ofiţer german, şi cu evreii! Un om de ştiinţă nu poate avea scrupule… El trebuie să fie gata să pactizeze şi cu diavolul, dacă trebuie." O sirenă răsună undeva în interiorul navei, între- rupându-l. Se ridică. „Trebuie să plec. Aşteptaţi-mă aici. La uşă, se întoarse către mine. Nu vă atingeţi de nimic!" Rămas singur, m-am ridicat şi am făcut câţiva paşi. Am dat să mângâi pisica, dar aceasta se zbârli şi scuipă arătându-şi colţii. M-am mai uitat la obiectele îngrămădite pe masa aceea lungă, am pipăit unul sau două, am frunzărit o carte, apoi am îngenuncheat pe banchetă şi am privit stepa. Era traversată de un râu şerpuind blând, sclipind în soare. Mi se păru că disting un obiect pe apă. În capătul încăperii se afla o lunetă din metal cositorit, montată pe un trepied, în dreptul ferestrei. Am privit prin ochean, am învârtit de mecanism ca să reglez imaginea şi am căutat râul. Când l-am găsit, am mers pe firul său, în căutarea obiectului. Era o barcă în care se aflau nişte siluete. Am ajustat din nou distanţa focală. O fată goală stătea în mijlocul bărcii, cu flori în păr; în faţa şi în spatele ei, două creaturi îngrozitoare, cu

formă umană şi tot dezbrăcate, vâsleau. Tânăra femeie avea plete lungi, negre. Inima începu să-mi bată brusc cu putere şi am încercat să-i disting faţa, dar nu reuşeam să-i văd trăsăturile. Încet, încet, în mintea mea se făcu lumină: era Una, sora mea. Unde se ducea? Era urmată de alte bărci, acoperite cu flori. Părea o procesiune nupţială. Trebuia să ajung la ea. Dar cum? M-am repezit afară din cabină, am coborât grăbit scara în spirală. În cămăruţa unde se afla coşul se afla un om. „Doctorul? am zis eu abia trăgându-mi răsuflarea. Unde-i? Trebuie să-l văd." îmi făcu semn să-l urmez şi mă conduse în partea din faţă a navei, introducându-mă în cabina de control, unde, dinaintea unei mari ferestre circulare, se învârteau nişte bărbaţi în halate albe. Sardine trona pe un fotoliu supraînălţat, în faţa unui tablou de comandă. „Ce doriţi?" mă întrebă el fără ocolişuri, de îndată ce mă văzu. „Doctore… trebuie să cobor. E o chestiune de viaţă şi de moarte." „Imposibil, zise el cu o voce stridentă. Imposibil! înţeleg totul. Sunteţi un spion! Unul de-al lor!" Se întoarse către cel care mă adusese. „Arestaţi-l! Băgaţi-l în fiare!" Omul îmi puse mâna pe braţ. Fără să stau pe gânduri i-am tras un upercut în barbă şi am ţâşnit pe uşă. Câţiva bărbaţi se repeziră după mine, dar uşa era prea îngustă ca să poată trece toţi, ceea ce îi întârzie. Am urcat scara în spirală sărind câte trei trepte o dată şi m-am postat în vârf: când apăru primul cap în spatele meu, purtând melon, i-am tras un picior care-l făcu să se rostogolească pe trepte, antrenându-i şi pe colegi, într-o adevărată buluceală. L-am auzit pe Sardine urlând. Deschideam uşile la întâmplare: erau cabine, o sală a hărţilor, o sală de mese. În capătul culoarului am dat peste o cămăruţă cu o scară care urca. Trapa din vârf trebuie să fi dat în cocă, pentru reparaţii. Înăuntru se aflau dulapuri metalice. Le-am deschis; aveau paraşute. Urmăritorii mei se apropiau. Mi-am pus una în spate şi am început să mă caţăr. Trapa se deschidea uşor. Deasupra, o imensă burtă cilindrică, din pânză cerată întinsă pe nişte cercuri, se deschidea de-a lungul întregului dirijabil. O lumină difuză traversa ţesătura. Se găseau şi becuri fixate din loc în loc; prin hublouri

transparente se distingeau formele moi ale săculeţilor cu hidrogen. Am început să urc. Puţul de acces, ţinut de nişte armături solide, avea câţiva zeci de metri, şi am obosit repede. Am aruncat o privire sub mine. Prima pălărie apărea deja în trapă, urmată de trupul unui om. Am văzut că individul agita un pistol şi am reînceput să urc. Nu trase. Cu siguranţă că se temea să nu spargă balonaşele. Alţi indivizi îl urmau. Şi ei urcau la fel de încet ca şi mine. Din patru în patru metri puţul era întretăiat de un palier deschis pentru odihnă, dar nu mă puteam opri, continuam să urc, treaptă cu treaptă, sleit de puteri. Nu ridicam ochii şi aveam impresia că această scară nu se va mai sfârşi vreodată. Într-un târziu, creştetul mi se izbi de trapa din vârf. Sub mine răsunau zgomotele metalice ale oamenilor care urcau. Am învârtit manivela de la capac, l-am împins şi am scos capul afară. Un vânt rece mă izbi în obraji. Mă aflam în vârful carenei dirijabilului, o mare suprafaţă curbă, se pare că destul de rigidă. Am ieşit şi m-am ridicat în picioare. Din păcate, nu puteam închide trapa din exterior. Din pricina vântului şi a vibraţiilor aeronavei, echilibrul meu era destul de precar. M-am îndreptat clătinându-mă spre coadă, verificând în acelaşi timp legăturile paraşutei. În trapă apăru un cap şi am început să alerg; suprafaţa era uşor elastică şi zvâcnea sub picioarele mele. Se auzi o împuşcătură, un glonţ îmi trecu pe la ureche. Am căzut pe vine, alunecând, dar, în loc să încerc să frânez, mă lăsam dus. Am auzit o nouă împuşcătură. Panta devenea tot mai abruptă, alunecam repede, încercând să-mi pun picioarele înainte, apoi deveni aproape verticală şi m-am prăbuşit în gol, ca o păpuşă dezarticulată, agi- tându-mi braţele şi picioarele în vânt. Stepa brun-cenuşie se apropia de mine ca un zid. Nu sărisem niciodată cu paraşuta, dar ştiam că trebuie să trag de o sfoară; cu greu, am reuşit să-mi aduc mâinile lângă trup, am găsit mânerul şi am tras; şocul fu atât de brusc, încât durerea îmi cuprinse ceafa. Acum coboram mult mai încet, cu picioarele în jos. Am apucat suspantele şi am ridicat capul. Corola albă a paraşutei umplea cerul, mascând dirijabilul. Am căutat din priviri râul; părea că se află la câţiva kilometri. Şirul de bărci

sclipea în soare şi am calculat în minte pe ce drum să o apuc pentru a ajunge la ele. Pământul se apropia rapid şi am întins picioarele alipite, puţin neliniştit. Apoi am simţit un şoc violent, care mi-a zguduit întreg trupul, am căzut pe o parte, paraşuta trăgându-mă, luată de vânt. În cele din urmă, am reuşit să mă restabilesc şi să mă ridic. Am desfăcut chingile şi am lăsat paraşuta acolo, iar vântul o umfla şi o rostogolea pe pământ. M-am uitat în sus. Dirijabilul se îndepărta impasibil. Am căutat repere şi am început să alerg spre râu.

Dirijabilul dispăru din vedere. Mi se părea că, pe nesimţite, stepa urmează o uşoară pantă. Obosisem, dar mă forţam să continui. Picioarele mi se poticneau de smocurile de iarbă uscată. Gâfâind, am ajuns la râu; abia atunci am descoperit că mă aflam pe o faleză înaltă şi abruptă de vreo douăzeci de metri. Jos, apa curgea cu vârtejuri iuţi; imposibil să sar, dar şi să cobor faleza. Ar fi trebuit să aterizez pe celălalt mal: acolo, malul aproape plat cobora încet spre apă. La stânga, în amonte, vedeam cum se apropia procesiunea de bărci. Lăutarii împodobiţi cu ghirlande, venind în urma gondolei sculptate care o ducea pe sora mea, cântau o muzică stridentă şi solemnă la flaute, instrumente cu coarde şi tobe. O vedeam limpede pe sora mea, stând mândră între cele două creaturi care vâsleau. Şedea jos, în taior, părul ei lung şi negru căzându-i pe sâni. Mi-am pus mâinile pâlnie la gură şi am strigat-o pe nume, de mai multe ori. Ea înălţă capul şi se uită la mine, însă fără să-şi schimbe expresia feţei şi fără să spună ceva, cu privirea lipită de a mea în timp ce barca trecea uşor. Îi strigam numele ca un. Nebun, dar ea nu reacţiona. Apoi se întoarse de la mine. Procesiunea se îndepărta încet în aval, în timp ce eu rămâneam acolo, prăbuşit. Am vrut să pornesc în urmărire, dar în acea clipă m-au apucat nişte crampe violente la stomac. Grăbit, mi-am dat jos pantalonii şi m-am ghemuit. Însă, în loc de rahat, din anus îmi ţâşniră albine, păianjeni şi scorpioni vii. Mă ustura cumplit, dar trebuia să evacuez vietăţile alea. Împingeam, păianjenii şi scorpionii se împrăştiau, alergând, albinele zburau, iar eu trebuia să strâng din dinţi ca să nu urlu de durere. Am auzit ceva şi am întors

capul: doi băieţi, gemeni identici, mă priveau în tăcere. De unde naiba ieşiseră ăştia? M-am ridicat şi m-am îmbrăcat, dar ei deja se întorseseră pe călcâie şi plecau. M-am repezit în urma lor, strigându-i. Dar nu putea să-i ajung. I-am urmărit mult timp.

în stepă, mai era un gorgan. Cei doi băieţi îl urcară, apoi coborâră pe cealaltă parte. Eu am dat ocol în viteză, dar dispăruseră. „Unde sunteţi, băieţi?" am strigat. Mi-am seama că, deşi mă aflam în vârful gorganului, nu mai vedeam râul. Cenuşiul cerului acoperea soarele, nu ştiam cum să mă orientez. Mă lăsasem antrenat de această urmărire ca un idiot! Trebuia să-i găsesc pe cei doi băieţi. Am dat din nou ocol gorganului şi am descoperit o adâncitură. Am pipăit-o şi apăru o uşă. Am bătut, ea se deschise şi am intrat. Dinainte mi se înfăţişa un culoar lung, având în capăt o altă uşă. Am bătut din nou, iar a doua uşă se deschise de asemenea. Acolo era o sală largă, foarte înaltă, luminată de lămpi cu ulei: din exterior, gorganul nu mi se păruse atât de mare. În spatele sălii se deschidea un fel de boltă plină de covoare şi perniţe, cu un pitic burtos care juca ceva. Alături, în picioare, stătea un bărbat deşirat şi slab, cu un petic negru peste un ochi. O bătrână stafidită, cu basma pe cap, mesteca într-un ceaun imens cu decoraţiuni, ce atârna de plafon, într-un colţ. Nici urmă de cei doi băieţi. „Bună ziua, am zis eu politicos. Nu aţi văzut doi băieţi? Gemeni", am precizat. „A, făcu piticul, un vizitator! Ştii să joci *nardi?"* M-am apropiat de boltă şi am văzut că juca un fel de table. Mâna dreaptă, împotriva celei stângi. Fiecare, pe rând, arunca zarurile, apoi mişca nişte piese roşii sau albe. „De fapt, am zis eu, îmi caut sora. O fată foarte frumoasă cu părul negru. O duceau într-o barcă." Piticul, fără a se opri din joc, se uită la chior, apoi se întoarse spre mine. „Pe fata asta o aduc aici. Eu şi fratele meu o vom lua în căsătorie. Sper să fie la fel de frumoasă pe cât se spune. Făcu o mutră pofticioasă şi îşi băgă repede mâna în pantaloni. Dacă eşti fratele ei, atunci o să fim cumnaţi. Stai jos şi bea ceai."

M-am aşezat pe o perniţă, picior peste picior, în faţa

jocului. Bătrâna îmi aduse un bol de ceai bun, cald, ceai adevărat şi nu erzaţ, pe care l-am băut cu plăcere. „Aş prefera să nu o luaţi în căsătorie", am zis eu, după ce am sfârşit. Piticul îşi continua jocul la ambele mâini. „Dacă vrei să nu o luăm în căsătorie, trebuie să joci cu mine. Nimeni nu vrea să joace cu mine." „De ce?" „Din cauza condiţiilor pe care le pun." „Şi care vă sunt condiţiile? l-am întrebat amabil. Spuneţi-mi-le, nu le cunosc." „Dacă eu câştig, te ucid, dacă pierd, te ucid." „Bine, hai să jucăm." Mă uitam cum joacă. Nu era jocul de table pe care îl cunoşteam. La începutul partidei, piesele, în loc să fie aşezate în coloane de două, trei şi cinci, erau toate plasate la extremităţile tablei, iar în cursul partidei, nu puteau fi luate, ci blocau locul pe care îl ocupau. „Astea nu sunt regulile jocului de table", i-am atras eu atenţia. „Băiete, aici nu eşti la Munchen." „Nu sunt din Miinchen." „Atunci, din Berlin. Jucăm *nardi."*

Continuam să privesc: principiul nu părea greu de priceput, dar trebuie să fi avut subtilităţi. „Bine, atunci să jucăm." într-adevăr, se dovedea mai complicat decât la prima vedere, dar am înţeles repede şi am câştigat partida. Piticul se ridică, scoase un cuţit lung şi zise: „Bine, te ucid". „Calmaţi-vă. Dacă aş fi pierdut, aţi fi putut să mă ucideţi, dar am câştigat; de ce m-aţi ucide?" El stătu o clipă în cumpănă, apoi se aşeză din nou. „Ai dreptate. Să mai jucăm încă o dată." De data aceasta câştigă piticul. „Acum ce mai zici? Te ucid." „Bine, nu mai spun nimic, am pierdut, ucideţi-mă. Dar nu credeţi că ar mai trebui să jucăm o partidă pentru departajare?" „Ai dreptate." Am jucat şi am câştigat. „Acum, i-am zis eu, trebuie să-mi daţi sora înapoi." Piticul se ridică dintr-o săritură, îmi întoarse spatele, se aplecă şi-mi trase un ditamai pârţul în faţă. „A, dar e o măgărie!"am exclamat eu. Piticul făcea o serie de salturi pe loc şi la fiecare săritură slobozea un vânt cântând: „Sunt un Dumnezeu şi fac ce vreu, sunt un Dumnezeu şi fac ce vreu. Acum, spuse el întrerupându-se din cântat, am să te ucid". „E clar că nu se poate face nimic cu dumneavoastră, sunteţi prea prost-crescut." M-am ridicat, i-am întors spatele şi am ieşit. În depărtare, vedeam apropiindu-se un nor mare de praf. M-am

urcat pe gorgan ca să văd mai bine: erau nişte cavaleri. Se apropiară, se împărţiră în două şiruri şi veniră să se aşeze faţă în faţă, de o parte şi de alta a intrării gorganului, formând un fel de alee lungă. Îi zăream bine pe cei mai apropiaţi. Caii păreau că sunt pe roţi. Privind mai îndeaproape, am văzut că fuseseră înfipţi în partea din faţă şi în cea din spate în nişte grinzi aşezate pe un soclu prevăzut cu roţi; picioarele le atârnau liber; cavalerii erau şi ei ca traşi în ţeapă, vedeam vârful parului trecând mai sus de cap sau de gură. La drept vorbind, era o treabă cam de mântuială. Fiecare car sau ansamblu era împins de câţiva sclavi goi care, după ce îi aşezară în poziţie, se duseră să se aşeze în grup, puţin mai departe. M-am uitat atent la cavalerii traşi în ţeapă şi mi se păru că recunosc pe ucrainenii lui Moritz. Aşadar şi ei ajunseseră până aici, şi avuseseră parte de soarta care îi aştepta? Dar poate că era o falsă impresie. Chiorul cel deşirat venise lângă mine. „Nu-i normal, l-am mustrat eu, să ziceţi că, per- dant sau câştigător, îi ucideţi pe toţi cei care joacă cu voi.” „Ai dreptate. E din cauză că nu primim mulţi oaspeţi. Dar am să-l oblig pe fratele meu să înceteze cu această practică.” Un vânt uşor pomi din nou să bată şi mătura praful ridicat de care. „Ce e asta?”am întrebat arătând spre ele. „Este garda de onoare. Pentru căsătoria noastră.” „Bine, dar am câştigat două partide din trei. Îmi veţi înapoia sora.” Omul se uită trist cu unicul său ochi. „N-ai s-o poţi lua niciodată înapoi pe sora ta.” O spaimă grea mi se urca în gât. „De ce?” am strigat eu. „Nu se face”, răspunse el. În depărtare, vedeam apropiindu-se nişte siluete mergând pe jos şi ridicând mult praf, repede împrăştiat de vânt. Sora mea mergea în mijloc, tot goală, escortată de cele două creaturi îngrozitoare şi de lăutari. „Dar se face ca ea să meargă aşa, goală, în faţa tuturor?”am întrebat eu furios. Ochiul său mă ţintuia. „De ce nu? în fond, nu mai este o virgină. Şi totuşi, o luăm.” Am vmt să cobor de pe gorgan ca să-i vin în întâmpinare, dar cei doi gemeni, care reapăruseră, îmi tăiau drumul. Am încercat să-i ocolesc, însă ei se mişcau în aşa fel încât să mă împiedice. Cuprins de furie, am ridicat mâna la ei. „Nu-i lovi”, lătră

chiorul. M-am întors spre el, scos din fire. „Dar ce-mi sunt ei?” am strigat furios. El nu zise nimic. În fundul aleii, între rândurile cavalerilor împăiaţi pe caii lor, sora mea înainta cu pas egal.

SARABANDA

De ce totul era atât de alb? Stepa nu fusese atât de albă. Mă odihneam într-o întindere albă. Poate că ninsese, poate că zăceam ca un soldat doborât, ca un steag culcat în zăpadă. Oricum, nu îmi era frig. La drept vorbind, greu de judecat; mă simţeam complet detaşat de trup. Am încercat să identific o senzaţie concretă. În gură aveam gust de noroi. Însă gura aceasta plutea, fără ca vreun maxilar să o susţină. Cât despre piept, părea strivit sub mai multe tone de pietre. Le căutam cu privirea, dar să le găsesc, imposibil. E clar, mi-am zis, iată-mă risipit. O, sărmanul meu trup. Voiam să mă ghemuiesc asupra lui, aşa cum cocoloşeşti la sân un copil drag, noaptea, în frig.

În aceste ţinuturi albe, nesfârşite, se învârtea o minge de foc de-mi crăpau ochii. Dar aceste flăcări ciudate nu dădeau nicio căldură albului. Era imposibil să o prind, dar şi să mă feresc, mă urmărea cu prezenţa ei neplăcută. Eram dominat de panică, iar dacă nu îmi simţeam picioarele, atunci cum să o stăpânesc? Ce greu era. Cât timp am petrecut aşa? Nu aş putea să spun, cel puţin un an de graviditate. Asta îmi dădea timp să observ lucrurile, şi în felul acesta, lent, am constatat că tot

acest alb nu era uniform; existau diferite grade, dar despre niciunul nu puteai să spui că era un gri pal, ci nişte variante. Pentru a le descrie, ar fi trebuit un nou vocabular, la fel de subtil şi de precis precum acela al inuiţilor, pentru a descrie stările gheţii. Şi aceasta trebuia să fie o chestiune de textură; însă vederea mea părea la fel de puţin sensibilă în această privinţă ca şi degetele-mi inerte. Auzeam hârâieli îndepărtate. Am hotărât să mă agăţ de un detaliu, o discontinuitate a albului, până ce îl voi pricepe. Am mai consacrat cel puţin un secol sau două acestui efort imens, dar am înţeles în sfârşit despre ce era vorba: era un unghi drept. Hai, încă un efort. Desfacând acest unghi, am reuşit să descopăr un altul, apoi încă unul. Astfel, evrika, era vorba despre o ramă, iar acum totul mergea mai repede, descopeream altele, dar toate aceste rame erau albe, iar în afara lor era tot alb, înăuntru, la fel: aveam puţine speranţe, îmi ziceam eu disperat, să le dau de capăt repede. Desigur, trebuia să apelez la ipoteze. Să fie artă modernă? Dar aceste cadre regulate erau uneori amestecate cu alte forme, tot albe, dar neclare, moi. O, ce muncă de interpretare, ce activitate fără de sfârşit. Însă încăpăţânarea mea mă ducea mereu la alte rezultate: suprafaţa albă care se întindea departe era de fapt striată, vălurită, poate o stepă văzută din avion (dar nu dintr-un dirijabil, nu avea acelaşi aspect). Ce succes! Eram mândru de mine. Un ultim efort, mi se părea că ar trebui să fac un ultim efort, şi aş da de capătul acestor mistere. Însă o catastrofa neprevăzută puse brutal capăt cercetărilor mele: mingea de foc se stinse şi m-am pomenit aruncat în întuneric, o întunecime adâncă, asfixiantă. Era zadarnic să te zbaţi. Urlam, dar nu ieşea niciun sunet din plămânii mei zdrobiţi. Ştiam că nu sunt mort, întrucât moartea însăşi nu putea fi atât de neagră. Era ceva mai rău ca moartea, o cloacă, o mlaştină opacă, iar eternitatea nu părea decât o clipă în comparaţie cu timpul pe care îl petreceam aici.

În fine, sentinţa fu ridicată. Încet, întunericul nesfârşit al lumii se destrămă. Şi, odată cu reîntoarcerea magică a luminii, vedeam lucrurile mai clar: atunci, nou Adam, îmi fii redată

capacitatea de a numi lucrurile (sau pur şi simplu dată). Zidul, fereastra, cerul lăptos de dincolo de geamuri. Am contemplat acest spectacol extraordinar cu uimire, apoi am detaliat tot ceea ce privirea mea putea să întâlnească: uşa, mânerul uşii, becul cu lumină slabă de sub abajur, piciorul patului, cearceafurile, mâinile străbătute de vene, desigur, ale mele. Uşa se deschise şi apăru o femeie, îmbrăcată în alb, dar odată cu ea o altă culoare pătrunse în această lume, o formă roşie, aprinsă ca sângele pe zăpadă, lucru care mă întristă peste măsură, şi am izbucnit în hohote. „De ce plângeţi?”zise ea cu glas melodios, iar degetele sale palide şi răcoroase îmi mângâiau obrazul. Încet, încet m-am liniştit. Femeia îmi zise ceva ce n-am priceput. Am simţit-o cum îmi mânuieşte trupul. Îngrozit, am închis ochii, ceea ce îmi dădu în sfârşit ceva putere asupra acestui alb orbitor. Mai târziu, apăru şi un bărbat bătrân, trebuie să fi fost ceva ce se numeşte a intra, deci, un bărbat bătrân, cu părul alb, intră la rândul său. „A, sunteţi treaz deci!” se miră el pe un ton vesel. De ce spunea asta? Eu vegheam de o eternitate; cât despre somn, aproape că îi uitasem şi numele. Dar probabil că eu şi bătrânul nu ne gândeam la acelaşi lucru. Se aşeză lângă mine, îmi întoarse fără menajamente pleoapa, îmi băgă o lumină în ochi. „Foarte bine, foarte bine”, repeta el, satisfăcut de mişcarea sa crudă. Până la urmă, plecă şi el.

Îmi trebui ceva timp ca să leg între ele aceste impresii fragmentate şi să înţeleg că ajunsesem pe mâinile reprezentanţilor profesiei medicale. Trebui să fiu răbdător şi să învăţ să mă las frământat. Nu numai femeile, infirmiere, îşi permiteau libertăţi nemaivăzute cu trupul meu, dar şi medicii, oameni gravi şi serioşi, cu glasuri părinteşti, intrau în orice moment, înconjuraţi de un roi de tineri, toţi în halat şi, ridicându-mă fără ruşine, îmi deplasau capul şi discutau pe seama mea, ca şi cum ar fi fost vorba despre un manechin. Acest lucru mi se părea a fi foarte puţin amabil, dar nu puteam protesta: articularea sunetelor, ca şi celelalte facultăţi, îmi lipsea încă. Dar în ziua în care am izbutit să-i spun clar unuia dintre aceşti domni *porc,* el nu se supără, dimpotrivă,

aplaudă. „Bravo, bravo!” Am prins curaj şi, la vizitele următoare, am reînceput: „Putoare, jigodie, împuţit, evreu, nenorocit.41. Medicii dădeau grav din cap, tinerii luau notiţe pe hârtii puse pe nişte planşete. După o vreme, o infirmieră mă certă: „Aţi putea fi totuşi mai poli- ticos”. „Da, aşa-i, aveţi dreptate. Trebuie să vă numesc *meine Dame?”* Ea îmi agită o mână mică şi frumoasă prin faţa ochilor. *„Mein Frăulein”,* răspunse ea, uşor, şi dispăru. Pentru o fată tânără, această infirmieră apuca zdravăn şi cu îndemânare: când trebuia să mă uşurez, ea mă întorcea, mă ajuta, apoi mă ştergea cu multă eficacitate, cu gesturile sigure şi glumeţe, fără urmă de dezgust, ale unei mame care îşi şterge copilul; ca şi cum ea, poate încă virgină, făcuse asta toată viaţa. Probabil că asta îmi făcea plăcere şi mă complăceam în a-i cere acest serviciu. Ea sau altele mă şi hrăneau, strecurându-mi linguri de supă printre buze. Aş fi preferat un biftec în sânge, dar nu îndrăzneam să cer, la urma urmei aici nu era hotel, ci, în sfârşit înţelesesem, un spital; iar a fi pacient înseamnă şi ceea ce anume vrea să spună cuvântul, adică răbdător.

Aşadar, avusesem fără îndoială un accident în circumstanţe care încă îmi scăpau, şi, dacă mă luam după prospeţimea cearceafurilor şi după linişte, după curăţenia locului, nu mă mai aflam la Stalingrad. Fie asta, fie lucrurile se schimbaseră mult. De fapt, nu mai eram la Stalingrad, ci, după cum am aflat în sfârşit, la Hohenlychen, la nord de Berlin, în spitalul Crucii Roşii germane. Cum ajunsesem acolo, nimeni nu-mi putea spune. Fusesem adus într-un furgon, li se transmisese să se ocupe de mine, ei nu puneau întrebări, ci se ocupau de mine, şi nici eu nu puneam întrebări, ci trebuia să mă pun pe picioare.

Într-o zi se stârni gălăgie. Uşa se deschise, camera micuţă se umplu de lume, majoritatea nefiind de data aceasta în alb, ci în negru. Cel mai scund dintre ei, l-am recunoscut după un efort, memoria îmi revenea complet, era Reichsfuhrerul-SS, Heinrich Himmler. Era înconjurat de alţi ofiţeri SS. Alături de el stătea un uriaş pe care nu-l cunoşteam, cu faţă cabalină, parcă tăiată cu barda şi plină de cicatrice. Himmler se propti

lângă mine şi ţinu o mică alocuţiune cu vocea sa nazală şi profesorală. De cealaltă parte a patului, nişte oameni fotografiau şi filmau scena. Am înţeles puţine lucruri din spusele Reichsfuhrerului. Nişte termeni izolaţi ieşeau la suprafaţa frazelor sale, *ofiţer erou, onoare a SS, rapoarte lucide, curajos,* dar acestea nu formau cu siguranţă o poveste în care m-aş fi putut recunoaşte. Îmi venea greu să alătur fiinţei mele aceste cuvinte. Şi totuşi, sensul scenei era limpede, exact despre mine se vorbea, din pricina mea se adunaseră în cămăruţa cea strâmtă toţi acei ofiţeri şi demnitari înfloritori. În mulţime, în spate, l-am recunoscut pe Thomas. Îmi făcu un semn amical, dar din păcate nu-i puteam vorbi. După ce îşi încheie discursul, Reichsfuhrerul se întoarse către un ofiţer cu ochelari rotunzi, destul de mari, cu montură neagră, care îi întinse ceva cu un aer grăbit; apoi se aplecă spre mine şi am văzut cu o panică tot mai mare cum i se apropie pince-nez-ul, mica sa mustaţă grotescă, degetele grase şi scurte cu unghii murdare. Voia să-mi pună ceva pe piept, am zărit un ac, eram îngrozit că vrea să mă înţepe, apoi figura i se aplecă şi mai mult, nu dădea nicio atenţie spaimei mele, răsuflarea sa de verbină mă sufoca, şi depuse un sărut umed pe faţa mea. Se ridică şi îşi aruncă braţul în aer urlând; întreaga audienţă îl imita, iar patul îmi era înconjurat de o pădure de braţe ridicate, negre, albe, brune. Timid, ca să nu mă fac remarcat, mi-am ridicat şi eu braţul. Asta îşi făcu efectul, fiindcă toată lumea se întoarse şi se grăbi spre uşă. Mulţimea dispăru repede, iar eu am rămas singur, epuizat, incapabil să-mi scot acel curios lucru rece care îmi apăsa pieptul.

Puteam acum să fac ceva paşi, dacă eram susţinut. Era un lucru practic. Faptul îmi permitea să merg la WE. Trupul, dacă mă concentram, începea să se supună ordinelor, mai întâi recalcitrant, apoi cu mai multă docilitate. Numai mâna stângă nu participa la activitatea generală. Puteam mişca degetele, dar nu acceptau în niciun caz să se strângă, să formeze un pumn. Mi-am privit pentru prima dată chipul într-o oglindă: drept să spun, nu recunoşteam nimic, nu înţelegeam cum această adunătură de trăsături atât de diverse se ţineau la un

loc, şi cu cât le priveam mai mult, cu atât îmi deveneau mai străine. Benzile albe care îmi înconjurau craniul îl împiedicau cel puţin de la a se desface în bucăţi; era deja ceva, ba chiar un lucru considerabil, însă asta nu făcea să-mi înainteze speculaţiile. Faţa aceasta semăna cu o colecţie de piese bine ajustate, dar provenind de la nişte jocuri de puzzle diferite. În sfârşit un medic veni să-mi spună că urma să plec: eram vindecat, îmi explică el, nu mai puteau face nimic altceva pentru mine, aveau să mă trimită în altă parte ca să mă întremez. Vindecat! Ce cuvânt uimitor; nu ştiam nici măcar că fusesem rănit. În realitate, un glonţ îmi trecuse prin cap. Dintr- o întâmplare mai rară decât se crede, mi se explică răbdător, nu numai că supravieţuisem, dar nu vor exista nici sechele. Faptul că mâna stângă îmi era ţeapănă însemna o uşoară tulburare neurologică care va mai persista un timp, dar va dispărea. Această informaţie ştiinţifică precisă mă umplu de stupoare: aşadar, acele senzaţii neobişnuite şi misterioase aveau o cauză, explicabilă şi raţională. Or, chiar şi cu eforturi, eu nu reuşeam să le raportez la respectiva explicaţie, mi se părea goală, născocită. Dacă raţiunea însemna aşa ceva, atunci şi eu, ca Luther, aş fi vrut să o tratez de *Hure,* de târfă, şi, efectiv, supunându-mă ordinelor calme şi liniştite ale medicilor, raţiunea îşi ridica fusta, arătând că dedesubt nu se găsea nimic. Despre ea, aş fi putut spune acelaşi lucru ca despre capul meu: o gaură este o gaură. Ideea că o gaură ar putea să fie şi un întreg nu-mi venise în minte. După ce îmi fură scoase bandajele, am putut constata singur că nu era aproape nimic de văzut: pe frunte, doar o mică cicatrice rotundă, exact deasupra ochiului drept, iar în spatele craniului, abia vizibil, mă asigurau, se găsea o umflătură. Între cele două, părul care îmi creştea ascundea deja urmele operaţiei pe care o suportasem. Dar dacă ar fi să-i cred pe medicii aceştia atât de siguri de ştiinţa lor, capul îmi era traversat de o gaură, un coridor circular, un puţ fabulos, închis, inaccesibil gândirii, iar dacă lucrul acesta era adevărat, atunci nimic nu mai era la fel. Şi cum ar fi putut de altfel să fie? Judecata mea despre lume trebuia acum să se

reorganizeze în jurul acestei găuri. Dar tot ce puteam spune concret era: M-am trezit şi nimic nu va mai fi la fel. În timp ce reflectam la această impresionantă chestiune, veniră după mine şi mă aşezară pe o targă într-un vehicul spitalicesc; una dintre infirmiere îmi strecurase cu amabilitate în buzunar cutiuţa cu medalia pe care mi-o dăduse Reichsfuhrerul. Mă duseră în Pomerania, pe insula Usedom, în apropiere de Swinemunde. Acolo, pe malul mării, se afla o casă de odihnă a SS, o clădire frumoasă şi spaţioasă. Camera mea, foarte luminoasă, dădea spre mare, iar ziua, în scaunul cu rotile împins de infirmieră, puteam să mă aşez în faţa unei ferestre mari şi să contemplu apele grele şi cenuşii ale Balticii, jocul strident al pescăruşilor, nisipul rece, ud al plajei, plin de pietricele. Holul şi sălile comune erau spălate regulat cu fenol, iar mie îmi plăcea acest miros acru şi echivoc, care îmi amintea cu duritate dezmăţurile atât de savuroase ale adolescenţei mele; mâinile lungi, aproape albastru translucid, ale infirmierelor, fete ale Nordului blonde şi delicate, miroseau tot a fenol, iar convalescenţii, între ei, le numeau *Karbol Mauschen.* Aceste mirosuri şi senzaţii puternice mă făceau să intru în erecţii surprinzătoare, într-atât păreau detaşate de mine însumi; infirmiera care mă spăla zâmbea la văzul lor şi le ştergea cu aceeaşi indiferenţă ca şi pe restul; uneori aceste stări durau, cu o răbdare resemnată; aş fi fost incapabil să mă uşurez. Să fi fost în ziua când devenise pentru mine ceva neaşteptat, nebunesc, imposibil de descifrat; corpul reprezenta încă o lume prea complexă pentru mine; lucrurile trebuiau luate treptat.

Îmi plăcea viaţa ordonată pe această insulă rece şi golaşă, dominată de griuri, de nuanţe de galben şi de albastru pal. Erau pe ea exact atâtea asperităţi de care să te agăţi ca să nu fii luat de vânt, dar nu prea multe, ca să nu rişti să te zdreleşti. Thomas veni să mă vadă; îmi aducea cadouri, o sticlă de coniac franţuzesc şi o frumoasă ediţie legată din Nietzsche. Dar eu nu aveam voie să beau, iar de citit, nu aş fi fost capabil, pierdeam sensul, alfabetul îşi râdea de mine. I-am mulţumit şi am îngrămădit cadourile într-o noptieră. Însemnul

de pe gulerul frumoasei sale uniforme negre avea acum, în afară de patru romburi brodate cu fir de argint, două bare şi un galon ca un căprior ornând centrul epoleţilor săi: fusese promovat SS-Obersturm- bannfuhrer, fiind şi eu, mă informă el, promovat. Reichsfuhrerul mi-o explicase atunci când mi se dăduse medalia, dar nu reţinusem acest detaliu.

Acum eram un erou german. *Schwarze Korps* publicase un articol despre mine, iar decoraţia mea, pe care nu o privisem niciodată, era Crucea de Fier, clasa I (primisem totodată clasa a 2-a, retroactiv). Nu aveam idee despre ce anume făcusem ca să merit asta, însă Thomas, vesel şi volubil, se lansa deja în informaţii şi în bârfe: Schellenberg îi luase în sfârşit locul lui Jost în fruntea Amt VI, Best fusese măturat din Franţa de către Wehrmacht, însă Fuhrerul îl numise plenipotenţiar în Danemarca, iar Reichsfuhrerul se hotărâse în sfârşit să numească un înlocuitor pentru Heydrich, Obergruppenfâihrerul Kaltenbrunner, marele căpcăun plin de cicatrice pe care îl văzusem stând lângă el în camera mea. Numele nu-mi spunea aproape nimic, ştiam că fusese HSSPF-Danube şi că era în general considerat un om fără însemnătate. În privinţa lui Thomas, el se arăta încântat de alegere, Kaltenbrunner era aproape „de-al său", vorbeau acelaşi dialect, şi îl invitase deja la cină. El însuşi se văzu numit Gruppenleiter adjunct al IV A, sub Panzinger, înlocuitorul lui Miiller. Aceste detalii îmi trezeau, ca să fiu drept, puţin interes, dar reînvăţasem să fiu politicos, aşa că l-am felicitat, fiindcă părea foarte mulţumit atât de soarta, cât şi de persoana sa. Îmi istorisi cu mult umor funeraliile grandioase ale Armatei a 6-a. Oficial, toată lumea, de la Paulus la ultimul Gefreiter, *rezistase până la moarte;* în realitate, un singur general, Hartmann, fusese ucis în bătălie, şi unul singur (Stempel) considerase că este bine să se sinucidă. Ceilalţi douăzeci şi doi, printre care şi Paulus, sfârşiseră în mâinile sovieticilor. „O să-i întoarcă pe toate feţele, ca pe o mănuşă, zise vesel Thomas. Ai să vezi." Timp de trei zile, toate radiourile Reichului îşi întrerupseseră emisiunile pentru a pune muzică funebră. „Cel mai rău era cu

Bruckner. A şaptea. Încontinuu. Nu puteai să scapi. Am crezut că înnebunesc." îmi mai povesti, aproape în trecere, cum ajunsesem eu acolo. I-am ascultat istorisirea cu atenţie, şi pot să o relatez, dar, încă mai puţin decât restul, nu o puteam racorda la nimic, rămânea o povestire, veridică, fără îndoială, totuşi o povestire, nu mai mult decât o suită de fraze într-o ordine misterioasă şi arbitrară, condusă de o logică neavând nimic de a face cu aceea care îmi permitea mie să respir aerul sărat al Balticii, să simt, atunci când eram scos, vântul peste faţă, să duc lingurile de supă de la farfurie la gură, apoi să-mi deschid anusul când venea momentul de a evacua deşeurile. Conform acestei povestiri, pe care nu o modific deloc, m-aş fi îndepărtat de Thomas şi de ceilalţi, în direcţia liniilor ruseşti, într-o zonă expusă, fără a da nici cea mai mică atenţie strigătelor lor. Înainte ca ei să mă prindă din urmă, fusese o împuşcătură, doar una, iar eu căzusem inert. Ivan se expusese curajos pentru a-mi trage trupul la adăpost. Avusese şi el parte de o împuşcătură, însă glonţul îi trecuse prin mâneca hainei, fără să-l atingă. Eu – iar aici versiunea lui Thomas se îmbina perfect cu explicaţiile medicului din Hohenlychen – fusesem lovit la cap, însă, spre surpriza celor care se îngrămădeau în jurul meu, încă mai respiram. M-au dus la un punct sanitar. Acolo medicul a declarat că nu poate face nimic, dar fiindcă mă încăpăţânam să respir, m-a trimis la Gumrak, unde se găsea cel mai bun bloc chirurgical din *Kessel.* Thomas rechiziţionase un vehicul şi m-a dus el însuşi, apoi, estimând că a făcut tot posibilul, m-a lăsat acolo. În aceeaşi seară a primit ordinul de plecare. Însă a doua zi Gumrak, pista principală după căderea Pitomnikului, trebuia să fie evacuat din faţa înaintării ruseşti. S-a dus aşadar la Stalingradski, de unde mai plecau câteva avioane. În timp ce aştepta, neavând ce face, a vizitat spitalul improvizat instalat sub nişte corturi, găsindu-mă acolo, inconştient, cu capul bandajat, dar continuând să respir ca o suflantă de forjă. Un infirmier, în schimbul unei ţigări, i-a povestit că fusesem operat la Gumrak, nu ştia prea multe, a avut loc o altercaţie, iar apoi puţin mai târziu chirurgul fusese ucis de un obuz de mortier căzut peste

blocul operator, însă eu mai trăiam, iar ca ofiţer aveam dreptul la mai multă atenţie. La evacuare am fost pus într-un vehicul şi adus acolo. Thomas a vrut să mă pună în avionul său, însă Feldgendarmii au refuzat, întrucât conturul roşu al etichetei mele Verwundete însemna „Netransportabil". „Nu puteam aştepta, fiindcă avionul meu pleca. Şi apoi a început să se tragă din nou. Atunci, am găsit un tip aproape terminat, cu o etichetă normală, şi am schimbat-o cu a ta. Oricum ar fi murit. Apoi te-am lăsat cu răniţii pe marginea pistei şi am plecat. Te-am urcat în avionul următor, unul dintre ultimele. Ar fi trebuit să le fi văzut feţele la Melitopol, când am ajuns. Nimeni nu voia să dea mâna cu mine, atât de frică le era de păduchi. Cu excepţia lui Manstein, el strângea mâna tuturor. În afară de mine nu erau decât ofiţeri de panzere. Nu-i de mirare, dat fiind că Hube întocmea listele pentru Milch. Nu poţi avea încredere în nimeni." M-am întins pe perniţe şi am închis ochii. „în afară de noi, cine a mai scăpat?" „în afară de noi? Doar Weidner – ţi-l aminteşti? — de la *Gestapostelle.* Şi Moritz a primit ordinele, dar nu i s-a dat de urmă. Nici nu e sigur că a putut să plece." „Dar micuţul acela? Colegul tău, cel care primise o schijă şi era atât de mulţumit?" „Vopel? A fost evacuat chiar înainte să fii tu rănit, însă avionul său a fost doborât la decolare de un Sturmovik." „Şi Ivan?" El scoase o tabacheră din argint: „Pot fuma? Da? Ivan? Ei bine, a rămas, desigur. Doar nu crezi că i se va da unui ucrainean locul unui german?" „Nu ştiu. Dar şi el se bătea pentru noi." Trase din ţigară şi zise zâmbind: „Idealism deplasat. Văd că lovitura de la cap nu ţi-a pus gândurile în ordine. Ar trebui să te consideri fericit că trăieşti". Fericit că trăiesc? Faptul mi se părea la fel de nelalocul lui ca şi acela de a mă fi născut.

În fiecare zi soseau noi răniţi; de la Kursk, Rostov, Harkov, oraşe recucerite unul câte unul de sovietici, din Kasserin de asemenea; iar cele câteva cuvinte schimbate cu ultimii veniţi spuneau mai mult decât comunicatele militare. Aceste comunicate, transmise în sălile comune prin nişte difuzoare mici, erau introduse cu uvertura de la cantata lui Bach *Ein Feste Burg ist unser Gott;* or, Wehrmachtul se servea de

aranjamentul lui Wilhelm Friedmann, fiul destrăbălat al lui Johann Sebastian, care adăugase trei trompete şi un timpan la orchestraţia sobră a tatălui său; pretext absolut suficient, după părerea mea, de a fugi din încăpere la fiecare reluare, evitând astfel să mă îmbăt cu droaia de eufemisme liniştitoare, care durau uneori vreo douăzeci de minute bune. Nu eram singurul care manifesta o oarecare aversiune faţă de aceste comunicate. O infirmieră pe care o întâlneam în acele momente, facându-şi de lucru în mod ostentativ pe o terasă, îmi explică într-o zi că majoritatea germanilor aflaseră despre încercuirea Armatei a 6-a în acelaşi timp cu distrugerea ei, ceea ce nu prea fusese de ajutor pentru a tempera şocul moral. Faptul avusese consecinţe pentru viaţa *Volksgemeinschaft-u]* ui. Oamenii vorbeau şi criticau, deschis. Se declarase şi un fel de revoltă studenţească la Munchen. Acestea, desigur, nu le aflasem nici de la radio, nici prin infirmiere, nici de la pacienţi, ci de la Thomas, acum bine plasat pentru a fi informat despre acest tip de evenimente. Fuseseră distribuiţi fluturaşi subversivi, fuseseră scrise sloganuri defetiste pe ziduri. Gestapoul trebuise să intervină dur, şi deja fuseseră condamnaţi şi executaţi capii, majoritatea nişte tineri cu minţile rătăcite. Printre consecinţele anexe ale catastrofei se putea socoti, din păcate, întoarcerea cu surle şi trâmbiţe pe scena politică a dr. Goebbels. Declaraţia sa de *război total,* dată la Sportpalast, ne fusese transmisă integral la radio, fără posibilitatea de a scăpa de ea. Din păcate, într-o casă de odihnă a SS, asemenea lucruri erau luate în serios.

Frumoşii Waffen-SS care umpleau camerele se aflau în majoritatea lor într-o stare jalnică. Le lipseau ba o bucată din braţ sau din picior, ba un maxilar, iar ambianţa nu era întotdeauna una veselă. Băgăm de seamă însă cu interes că aproape toţi, în pofida a ceea ce putea sugera cea mai banală trecere în revistă a faptelor sau studiul unei hărţi, îşi păstrau nealterate credinţa în *Endsieg* şi veneraţia faţă de Führer. Nu era însă cazul tuturor. Unii, în Germania, începeau lucid, pornind de la fapte şi de la hărţi, să tragă în mod obiectiv nişte concluzii. Discutasem asupra acestui aspect cu Thomas.

El îmi dăduse chiar de înţeles că existau oameni, ca Schellenberg, care să reflecteze la consecinţele logice ale concluziilor lor, şi care să se gândească să acţioneze pe aceste baze. Despre toate acestea, desigur, nu discutam cu camarazii mei de suferinţă. A-i demoraliza şi mai mult, a le lua, fără să te gândeşti, acel lucru care constituia fondul vieţilor lor zdrobite, nu ar fi avut niciun sens. Mă întremam. Acum puteam să mă îmbrac singur, să merg singur pe plajă, însoţit numai de vânt şi de ţipătul răguşit al pescăruşilor. Mâna stângă începea în sfârşit să mă asculte. Spre sfârşitul lunii (toate acestea se petreceau în februarie 1943), medicul-şef al stabilimentului, după ce mă examină, mă întrebă dacă eram în stare să plec. Dat fiind cele ce se petreceau, era criză de locuri, iar eu puteam la fel de bine să-mi termin convalescenţa în familie. I-am explicat amabil că a mă întoarce în sânul familiei nu era pe ordinea de zi, însă, dacă dorea, aş pleca, aş merge în oraş, la hotel. Hârtiile pe care mi le eliberă îmi dădeau trei luni de concediu. Aşa că am luat trenul şi m-am dus la Berlin. Acolo, am închiriat o cameră într-un hotel bun, Eden, pe Budapesterstrasse: un spaţiu larg format dintr-un salon, un dormitor şi o sală de baie cu gresie. Apa caldă, aici, nu era raţionalizată, şi mă băgăm în fiecare zi în cadă, ieşind după o oră, cu pielea roşie ca racul, apoi mă prăbuşeam gol pe patul meu, cu inima bătând să-mi sară din piept. Mai erau o uşă mare vitrată şi un balcon micuţ cu vedere spre Zoo. Dimineaţa, sculându-mă şi bându-mi ceaiul, mă uitam la paznici cum îşi făceau rondul şi hrăneau animalele. Îmi făcea mare plăcere. Bineînţeles că toate acestea costau scump, dar încasasem toată solda adunată timp de douăzeci şi una de luni; împreună cu primele, reprezenta o sumă frumuşică, puteam să mă distrez fiind puţin mână spartă. Mi-am comandat la croitorul lui Thomas o magnifică uniformă neagră, pe care am pus să mi se coasă noile galoane de Sturmbannfuhrer şi mi-am prins medaliile (în afară de Crucea de Fier şi de Crucea Serviciului de Război, mai primisem câteva medalii mai mici: pentru rănirea mea, pentru campania de iarnă ’41-’42, cu puţină întârziere, şi o medalie a NSDAP

care se acorda aproape oricui); eu, care nu iubesc uniformele, trebuia să recunosc că aveam o alură mândră şi că era o bucurie să merg astfel să mă plimb prin oraş, cu chipiul pus un pic pe o parte, cu mănuşile ţinute neglijent în mână. Cine s-ar fi gândit, văzându-mă, că în fond nu eram decât un birocrat? Oraşul, de la plecarea mea, se schimbase întru câtva. Măsurile luate pretutindeni împotriva raidurilor aeriene ale englezilor îl desfigurau: un enorm cort de circ, făcut din plase camuflate cu bucăţi de ţesături şi cu crengi de brad, acoperea Charlottenburgstrasse de la Poarta Brandenburg până în capătul Tiergartenului, făcând ca strada să se întunece în plină zi. Coloana Victoriei îşi pierduse foiţa de aur, înlocuită cu o vopsea îngrozitoare de culoare închisă şi de plase. Pe Adolf-Hitler Platz cât şi în alte părţi, fuseseră ridicate imobile false, vaste decoruri de teatru sub care circulau maşinile şi tramvaiele, iar o construcţie fantastică domina Grădina Zoologică din apropierea hotelului, parcă scoasă dintr-un vis de angoasă, o imensă fortăreaţă medievală din beton, prevăzută cu tunuri menite să protejeze oamenii şi animalele împotriva *Luftmorder*-urilor britanice. Nu eram curios să văd această monstruozitate la lucru. Dar trebuie să recunosc că atacurile, la vremea aceea, oricât de mult îngrozeau populaţia, nu semănau deloc cu ceea ce avea să vină mai târziu. Aproape toate restaurantele bune închiseseră pe motiv de *mobilizare totală;* Goring încercase să protejeze Horcher, localul său favorit, şi pusese o gardă, însă Goebbels, în calitatea sa de Gauleiter de Berlin, organizase o *manifestare spontană a mâniei poporului,* în cursul căreia i se spărseseră toate ferestrele, iar Goring trebuise să se încline. Eu şi Thomas nu am fost singurii care să zicem ceva despre acest incident: în lipsa unui regim tip „Stalingrad”, puţină abstinenţă nu avea să-i facă rău Reichsmarschallului. Din fericire, Thomas cunoştea cluburi private, scutite de noile reglementări. Te puteai ghiftui aici cu homari, cu stridii, care costau scump însă nu erau raţionalizate, puteai bea vin de Champagne, strict controlat în Franţa, dar nu şi în Germania. Din nefericire, peştele era de negăsit, ca şi berea. Aceste locuri făceau atunci dovada unui

spirit curios, dat fiind ambianţa generală: la Potcoava de Aur, te întâmpina o negresă, iar clientele se puteau urca pe cal pe o mică pistă de circ spre a-şi expune picioarele; la Jockey Club, orchestra cânta muzică americană; nu se putea dansa, însă barul era ornat cu portretele starurilor de la Hollywood, inclusiv unul al lui Leslie Howard.

Mi-am dat repede seama că veselia care mă cuprinsese odată cu sosirea la Berlin rămânea una de suprafaţă; dedesubt, devenea îngrozitor de fragilă, mă simţeam alcătuit dintr-o substanţă friabilă, care se destrăma la cea mai mică suflare. Oriunde mă uitam, spectacolul vieţii obişnuite, mulţimea din tramvai sau din S-Bahn, hohotul de râs al unei femei elegante, fâsâitul satisfăcut al unui ziar frunzărit mă izbeau ca la contactul cu o lamelă de sticlă care taie. Aveam sentimentul că gaura din fruntea mea se deschisese deasupra unui al treilea ochi, un ochi pineal, neîntors spre soare, capabil să contemple lumina orbitoare a soarelui, dar îndreptat spre tenebre, dotat cu puterea de a privi chipul gol al morţii, de a surprinde acest chip în spatele fiecărui chip de came, sub zâmbete, prin pielea cea mai albă şi cea mai sănătoasă, în ochii cei mai veseli. Dezastrul era pretutindeni în jur, iar ei nu-şi dădeau seama, fiindcă dezastrul îl reprezintă însăşi ideea dezastrului ce va să vină, care distruge totul cu mult înainte de scadenţă. În fond, îmi repetam eu cu o zadarnică amărăciune, doar în primele nouă luni eşti liniştit, iar mai apoi arhanghelul cu sabie de foc te alungă pentru totdeauna prin poarta pe care scrie *Lasciate ogni speranza,* şi nu ai mai vrea decât un lucru, să te întorci, pe când timpul continuă să te împingă nemilos înainte, iar la capăt nu este nimic, absolut nimic. Gândurile acestea nu aveau nimic original, se aflau la îndemâna celui mai mărunt soldat pierdut în zăpezile din Est, care ştie, ascultând liniştea, că moartea este aproape, şi care percepe valoarea infinită a fiecărei respiraţii, a fiecărei bătăi de inimă, a mirosului rece şi casant al aerului, al miracolului reprezentat de lumina zilei. Însă distanţa faţă de front este ca un strat de grăsime morală, şi privindu-i pe aceşti oameni satisfăcuţi mi se tăia uneori răsuflarea şi voiam să strig. Am

mers la frizer: acolo, dintr-odată, în faţa oglinzii, teama. Era o încăpere albă, curată, sterilă, modernă, un salon cam scump; unul sau doi clienţi ocupau celelalte scaune. Frizerul îmi pusese un lung halat negru, iar sub această robă inima mea bătea să se spargă, măruntaiele erau cuprinse de un frig umed, panica îmi inunda întreg trupul, buricele degetelor mă furnicau. Mi-am privit chipul: era calm, dar dincolo de acest calm teama ştersese totul. Am închis ochii: *ţac, tac,* făcea foarfecă liniştită a frizerului în urechea mea. Întorcându-mă la hotel, îmi trecu prin minte următorul gând: Da, continuă să-ţi repeţi că totul va fi bine, nu se ştie niciodată, vei sfârşi poate prin a te convinge. Dar nu reuşeam să mă conving, mă împleticeam. Totuşi nu aveam niciun simptom fizic, precum acelea pe care le cunoscusem în Ucraina sau la Stalingrad: nu mă apuca greaţa, nu vomam, digestia îmi era perfect reglată. Doar pe stradă aveam impresia că merg pe sticlă gata în fiecare clipă să se spargă sub picioarele mele. A trăi însemna să dai o atenţie susţinută lucrurilor, atenţie care mă epuiza. În una dintre micile străzi liniştite din apropiere de Landwehrkanal, am găsit pe marginea unei ferestre de la parter o mănuşă lungă de femeie din satin bleu. Fără să mă gândesc, am luat-o şi am continuat să merg. Am vrut să o încerc; desigur că era prea mică, însă textura satinului mă excita. Mi-am imaginat mâna care trebuia să poarte această mănuşă. Gândul mă tulbură. Nu aveam să o păstrez, numai că, pentru a scăpa de ea, îmi trebuia o altă fereastră, cu o mică bară din fier foijat în jurul pervazului, şi de preferinţă într-un imobil vechi. Dar pe această stradă nu se găseau decât prăvălii, cu vitrine mute şi închise. Până la urmă, chiar înainte de a ajunge la hotel, am găsit fereastra convenabilă. Obloanele erau trase; am pus uşor mănuşa în mijlocul pervazului, ca pe o ofrandă. Două zile mai târziu, obloanele erau tot închise, iar mănuşa stătea acolo, semn nedesluşit, discret, care încerca desigur să-mi spună ceva. Dar ce anume?

Cred că Thomas începea să-mi ghicească starea de spirit, întrucât, după primele zile, nu-l mai căutam la telefon, nu mai ieşeam să cinez cu el. La drept vorbind, preferam să rătăcesc

prin oraş, să contemplu de la balconul meu leii, girafele şi elefanţii de la Zoo sau să plutesc în luxoasa mea cadă, risipind apa caldă fără nici cea mai mică ruşine. În lăudabila preocupare de a mă distra, Thomas îmi ceru să ies cu o femeie tânără, o secretară a Fuhrerului care îşi petrecea permisia la Berlin, cunoscând aici puţină lume. Din politeţe, nu am vrut să refuz. Am cinat cu ea la hotelul Kempinski: chiar dacă aici mâncărurilor li se dădeau denumiri patriotice idioate, bucătăria rămânea excelentă, iar vederea medaliilor mele făcea să nu fiu tracasat cu poveştile despre raţionalizare. Tânăra, care se numea Grete V., se repezi avidă la stridii, facându-le să alunece una după alta dincolo de rândurile de dinţi: se pare că la Rastenburg nu se mânca prea bine. „Şi nu numai! Din fericire, nu suntem obligaţi să mâncăm acelaşi lucru cu Führerul." în timp ce îi mai turnam vin, îmi povesti că Zeitzler, noul şef de stat-major al OKH, scandalizat de minciunile grosolane ale lui Goring privind aprovizionarea aeriană a Kessel-ului, ceruse să fie servit, la cazinou, cu aceeaşi raţie ca şi soldaţii din Armata a 6-a. Pierdu repede în greutate, iar Fuhrerul trebuise să-l oblige să înceteze *aceste demonstraţii maladive;* în schimb fuseseră interzise şampania şi coniacul. În timp ce vorbea, mă uitam atent la ea; figura femeii nu era una obişnuită. Avea maxilarul puternic, foarte lung, faţa căuta normalitatea, dar părea să ascundă o dorinţă adâncă, secretă, care izbucnea prin desenul ca de sânge al rujului de buze. Mâinile îi erau foarte agitate, degetele – înroşite de o proastă circulaţie; avea articulaţii de pasăre, fine, osoase, ascuţite; nişte semne ciudate îi marcau încheietura mâinii stângi, ca o urmă de brăţară sau de sfoară. Mi se păru elegantă şi vioaie, dar învăluită de o falsitate mută. Cum vinul o făcea volubilă, am pus-o să vorbească despre intimitatea Führerului, pe care ea o descrise cu o lipsă surprinzătoare de pudoare: în fiecare seară Fuhrerul vorbea ore în şir, iar monologurile sale erau atât de repetitive, atât de plictisitoare, atât de sterile, încât secretarele, asistenţii şi adjutanţii stabiliseră un sistem de rotaţie ca să-l asculte; cei cărora le venea rândul nu se culcau decât în zori. „Desigur, adăugă ea,

este un geniu, salvatorul Germaniei. Dar războiul acesta îl epuizează." Seara, pe la ora cinci, după conferinţe, dar înainte de cină, de filme şi de ceaiul nocturn, era momentul cafelei pentru secretare. Acolo, înconjurat doar de femei, se comporta mult mai cordial – cel puţin, înainte de Stalingrad –, făcea glume, tachina fetele şi nu se discuta politică. „Flirtează cu dumneavoastră?" am întrebat-o amuzat. Ea luă un aer serios: „O, nu, niciodată!" Mă întrebă despre Stalingrad. I-am făcut o descriere îngrozitoare, care o făcu să râdă până la lacrimi, însă mai apoi se simţi atât de prost, încât se opri brusc. Am însoţit-o la hotel, în apropiere de Anhalter Bahnhof. Mă invită să urc să bem un pahar, dar am refuzat-o politicos; curtoazia mea avea limite. De îndată ce am părăsit-o, am fost cuprins de un sentiment febril, neliniştit: la ce îmi servea să-mi pierd astfel timpul? La ce-mi foloseau şuşotelile şi bârfele din intimitatea Führerului nostru? Ce interes aveam să mă împăunez în faţa unei pipiţe sulemenite, care, în fond, nu aştepta de la mine decât un lucru? Era mai bine să stau liniştit. Dar, chiar şi în hotelul meu de primă clasă, nu aveam linişte: la etajul de dedesubt se ţinea o petrecere zgomotoasă, iar muzica, strigătele, râsetele se ridicau prin planşeu şi mă sufocau. Culcat în patul meu, în întuneric, mă gândeam la soldaţii din Armata a 6-a. Seara despre care vă vorbesc se petrecea la începutul lui martie. Trecuse deja o lună de când ultimele unităţi se predaseră. Supravieţuitorii plini de mizerie şi de febră probabil că se găseau pe drumul spre Siberia sau Kazahstan, chiar în momentul în care eu respiram atât de greu aerul nocturn al Berlinului, iar pentru ei nu exista nici muzică, nici râs, şi strigătele erau de cu totul alt gen. Şi nu numai ei, asta se întâmpla peste tot, lumea întreagă se zvârcolea de durere. Iar toate astea nu erau pentru ca oamenii să se distreze, oricum, nu imediat în orice caz, ar trebui să se mai aştepte puţin, să se scurgă un timp decent. O angoasă fetidă, rea, se ridica şi mă înăbuşea. M-am sculat, am căutat în sertarul biroului, mi-am scos pistolul de serviciu, am verificat dacă era încărcat, apoi l-am pus la loc. M-am uitat la ceas: ora două dimineaţa. Am îmbrăcat haina de uniformă (nu mă

dezbrăcasem) şi am coborât fără să mă închei la nasturi. La recepţie, am cerut telefonul şi l-am sunat pe Thomas la apartamentul pe care îl închiriase. „îmi pare rău că te deranjez la o oră atât de târzie.” „Nu- i nimic. Ce s-a întâmplat?” I-am explicat puseurile mele homicide. Spre surpriza mea, nu reacţionă ironic, ci îmi spuse foarte serios: „E normal. Oamenii aceştia sunt nişte ordinari, nişte profitori. Dar dacă tragi în ei, la grămadă, vei avea totuşi neplăceri.” „Ce-mi sugerezi, atunci?” „Du-te şi vorbeşte cu ei. Dacă nu se liniştesc, vom vedea. Am să chem nişte prieteni.” „Bine, mă duc.” Am închis şi am urcat la etajul de sub mine. Am găsit uşor uşa şi am bătut. O femeie frumoasă în ţinută de seară un pic neglijentă îmi deschise, cu ochii sclipind. „Da?” în spatele ei muzica urla, auzeam pahare ciocnind, râsete nebuneşti. „Este camera dumneavoastră?” am întrebat eu cu inima bătând cu putere. „Nu, aşteptaţi. Se răsuci: Dicky! Dicky! Te caută un ofiţer.” Un om în veston, un pic beat, veni spre uşă. Femeia ne privea fără să-şi ascundă curiozitatea. „Herr Sturmbannfuhrer, zise el, ce pot face pentru dumneavoastră?” Vocea sa afectată, cordială, aproape răguşită traducea aristocraţia de viţă. M-am înclinat uşor şi am debitat pe tonul cel mai neutru posibil: „Locuiesc în camera de deasupra. Mă întorc de la Stalingrad, unde am fost grav rănit şi unde aproape toţi camarazii mei au murit. Distracţia dumneavoastră mă deranjează. Am vrut să cobor şi să vă ucid, dar am telefonat unui prieten care m-a sfătuit să vin mai întâi şi să vă vorbesc. Şi am venit. Ar fi mai bine pentru noi toţi să nu mai cobor”. Omul se îngălbeni. „Nu, nu…” Se întoarse spre cameră: „Gofi! întrerupe muzica! Opreşte-o!” Mă privi: „Scuzaţi-ne. Încetăm imediat”. „Mulţumesc.” în timp ce urcam, vag satisfăcut, l-am auzit strigând: „Toată lumea afară! Gata, s-a terminat. Plecaţi!” Atinsesem un nerv, şi nu era o chestiune de frică; înţelesese şi el, dintr-odată, şi i se făcuse ruşine. În camera mea, totul era liniştit acum. Singurele zgomote mai erau doar trecerea întâmplătoare a unei maşini, răgetul unui elefant care nu avea somn. Totuşi, nu mă calmam: acţiunea mea îmi apărea ca o punere în scenă,

izvorâtă dintr-un sentiment adevărat şi obscur, dar mai apoi stricată, deviată într-o furie de paradă, convenţională. Dar tocmai aici era problema: tot observându-mă astfel, în permanenţă, cu acea privire exterioară, cu ochiul acesta critic, cum aş putea să rostesc vreun cuvânt autentic, să fac cel mai mic gest adevărat? Tot ceea ce făceam devenea un obstacol pentru mine însumi; însăşi meditaţia nu reprezenta decât un alt mod de a mă privi în oglindă, sărman Narcis care făceam mereu sluj pentru mine însumi, dar care nu se lăsa înşelat. Impasul în care mă afundasem de la sfârşitul copilăriei era următorul: numai Una, mai înainte, fusese aceea care mă scosese din mine însumi, mă făcuse să uit puţin de mine, iar de când o pierdusem, nu încetam să mă privesc cu o privire care se confunda în gândurile mele cu a sa, rămânând, fără putinţă de scăpare, a mea. Fără tine, nu sunt eu, iar acest lucru însemna pură teroare, mortală, fără nicio legătură cu terorile delicioase ale copilăriei, o oprire fără posibilitatea de a face apel, dar şi fără judecată.

Tot în aceste dintâi zile de martie 1943 dr. Mandelbrod m-a invitat la ceai.

Îi cunoşteam pe Mandelbrod şi pe asociatul său, Herr Leland, de ceva timp. Odinioară, după Marele Război – şi poate chiar mai înainte, dar nu am nicio posibilitate să verific –, tata lucrase pentru ei (s-ar părea că şi unchiul le servise drept agent la nevoie). Raporturile lor, după cum înţelesesem treptat, depăşeau simpla relaţie de la angajator la angajat. După dispariţia tatălui meu, dr. Mandelbrod şi Herr Leland o sprijiniseră pe mama în căutările sale, şi poate chiar o susţinuseră financiar, însă asta e mai puţin sigur. Şi continuaseră să joace un rol în viaţa mea. În 1934, pe când îmi pregăteam ruperea de mama ca să vin în Germania, am luat legătura cu Mandelbrod, care era deja de mult timp o figură respectată în cadrul Mişcării. M-a încurajat, mi-a oferit ajutorul, tot el m-a îndemnat – de data aceasta pentru Germania şi nu pentru Franţa – să-mi urmez studiile, şi s-a ocupat de înscrierea mea atât la Kiel, cât şi în SS. În pofida numelui său cu consonanţă evreiască, era, ca şi ministrul

Rosenberg, un german pur de veche viţă prusacă, poate cu un strop de sânge slav. Herr Leland era de origine britanică, însă convingerile sale germanofile îl împinseseră să-şi rene- ge ţara natală cu mult înainte de a mă naşte eu. Erau nişte industriaşi, însă poziţia lor exactă era greu de definit. Făceau parte din mai multe consilii de administraţie, în special cel de la IG Farben, şi participau financiar încă la vreo două întreprinderi, fără ca numele să le rămână asociate cu una anume dintre ele. Se zicea că sunt foarte influenţi în sectorul chimic (ambii făceau parte din *Reichsgruppe* pentru industria chimică), dar şi în sectorul metalelor. În afară de asta, erau apropiaţi ai partidului încă de la *Kampfzeit,* şi contribuiseră la finanţarea sa de la bun început. În opinia lui Thomas, cu care discutasem odată asupra subiectului înainte de război, deţineau posturi la cancelaria Fuhrerului, fără însă a-i fi întru totul subordonaţi lui Philipp Bouhler, având intrare la cele mai înalte sfere ale cancelariei partidului. În fine, Reichsfuhrerul-SS îi făcuse membri de onoare ai SS-Gruppenfuhrer şi membri ai *Freundeskreis Himmler*. Thomas însă afirma, misterios, că asta nu dădea SS-ului nicio influenţă asupra lor, ba chiar că, dacă exista vreo influenţă, era mai degrabă una în sens contrar. S-a arătat foarte impresionat când i-am spus de relaţiile mele cu ei şi chiar mă invidia în mod evident pentru că aveam asemenea protectori. Totuşi, interesul lor pentru cariera mea variase în funcţie de vremuri. Când m-am trezit, ca să zic aşa, pe linie moartă după raportul meu din 1939, încercasem să-i văd, însă era o perioadă zbuciumată, şi mi-au trebuit câteva luni până am obţinut un răspuns, şi abia în momentul invadării Franţei m-au invitat la cină. Herr Leland, după cum îi era obiceiul, s-a dovedit mai degrabă taciturn, iar dr. Mandelbrod era preocupat mai ales de situaţia politică. Nu s-a amintit de munca mea, iar eu nu am îndrăznit să abordez subiectul. De atunci nu-i mai văzusem. Invitaţia lui Mandelbrod m-a luat aşadar pe nepregătite: ce anume voia de la mine? Mi-am pus cu această ocazie uniforma nouă şi toate decoraţiile. Birourile lor particulare ocupau ultimele etaje ale unui frumos imobil de pe Unter den Linden, aflat lângă Academia de Ştiinţe şi

lângă sediul *Reichsvereinigung Kohle,* Asociaţia pentru Cărbune, unde jucau de asemenea un rol. Intrarea în clădire nu avea nicio placă. În hol îmi fură controlate documentele de către o femeie cu părul lung, şaten, dat spre spate, purtând haine de culoarea antracitului fără însemne, dar croite ca o uniformă, cu pantaloni bărbăteşti şi cizme, şi nu cu fustă. Mulţumită, mă conduse până la un ascensor privat, pe care îl pomi cu o cheie care îi atârna la gât prinsă de un lănţişor lung, însoţindu-mă până la ultimul etaj, fără a scoate vreun cuvânt. Nu venisem niciodată aici. Prin anii ’30 aveau o altă adresă, şi de altfel în majoritatea timpului îi întâlneam la restaurant sau în unul dintre marile hoteluri. Ascensorul se deschise dând către o sală mare de recepţie cu mobilă din lemn tapisată cu piele de culoare închisă, cu elemente decorative din cositor lustruit şi din sticlă mată, elegante şi discrete. Femeia care mă escorta mă lăsă acolo. O alta, îmbrăcată la fel, îmi luă mantaua şi se duse să o agaţe în cuier. Mă rugă de asemenea să-i dau arma de serviciu şi, ţinând-o cu un aer natural uimitor în degetele sale frumoase şi manichiurate, o puse într-un sertar pe care îl închise cu cheia. Nu am zăbovit acolo; femeia mă introduse printr-o dublă uşă capitonată. Dr. Mandelbrod mă aştepta în capătul unei încăperi imense, în spatele un birou mare de acaju cu reflexe roşietice, cu spatele la o fereastră largă, dar opacă, prin care se filtra o lumină palidă, lăptoasă. Îmi părea încă şi mai obez decât la ultima noastră întâlnire. Câteva pisici se plimbau pe covor sau dormeau pe mobilele din piele şi pe biroul său. Îmi arătă cu degetele sale grăsuţe o canapea aşezată la stânga, în faţa unei mese joase. „Bună ziua, bună ziua. Ia loc, vin imediat. „ Nu am putut niciodată înţelege cum de o voce atât de frumoasă şi de melodioasă putea să răzbată dintre atâtea straturi de grăsime. Faptul acesta mă uimea chiar şi acum. Ţinând chipiul sub braţ, am traversat încăperea şi am luat loc pe fotoliu, dând deoparte o pisică pe jumătate albă, pe jumătate dungată, care nu protestă, ci se strecură pe sub masă, ducându-se să se aşeze în altă parte. Am examinat încăperea. Toţi pereţii erau capitonaţi cu piele, şi, în afară de elementele stilistice din anticameră, nu exista nicio deco-

raţiune, nu existau tablouri, fotografii, nici măcar un portret al Fuhrerului. În schimb, suprafaţa mesei joase era alcătuită dintr-o superbă marchetărie, un labirint complex din lemn preţios, protejat de o placă groasă de sticlă. Doar părul pisicilor, lipit de mobile şi de covoare, urâţea acest decor discret, liniştit. Persista şi un uşor miros neplăcut. Una dintre pisici se frecă de cizmele mele torcând, cu coada ridicată. Am încercat să o alung cu vârful ghe- tei, dar ea nu dădea nicio atenţie gestului meu. Între timp, Mandelbrod trebuie să fi apăsat pe un buton secret. O uşă aproape invizibilă se deschise în perete şi intră o altă femeie, îmbrăcată ca şi primele, dar cu părul complet blond. Trecu în spatele fotoliului lui Mandelbrod, îl trase înapoi, îl făcu să pivoteze şi îl împinse de-a lungul biroului, în direcţia mea. M-am ridicat, într-adevăr Mandelbrod, se îngrăşase: în timp ce pe vremuri circula într-un scaun cu rotile obişnuit, acum era instalat într-un fotoliu larg circular, montat pe o mică platformă. Ca un enorm idol oriental, cu dimensiuni de elefant, semeţ. Femeia împingea acest aparat masiv aproape fără vreun efort vizibil, acţionând şi controlând probabil un mecanism electric. Veni să-l aşeze în faţa mesei joase, pe care am ocolit-o ca să-i strâng mâna. El abia îmi atinse vârful degetelor, în vreme ce femeia se făcea nevăzută pe unde venise. „Ia loc, te rog”, murmură el cu glasul său frumos. Era îmbrăcat într-un costum gros din lână de culoare închisă, iar cravata îi dispărea sub un plastron care îi atârna la gât. Un zgomot grosolan se auzi sub el şi o putoare îngrozitoare ajunse până la mine; am făcut un efort ca să rămân impasibil. În acelaşi timp o pisică îi sări pe genunchi, iar el strănută, apoi începu să o mângâie, după care strănută din nou. Fiecare strănut venea ca o mică explozie care făcea pisica să tresalte. „Sunt alergic la aceste sărmane creaturi, zise trăgându-şi nasul, dar le iubesc prea mult.” Femeia reapăru cu un platou. Veni până la noi cu pas egal şi sigur, aşeză serviciul de ceai pe măsuţă, fixă o tăblie de braţul fotoliului lui Mandelbrod, ne turnă două ceşti şi dispăru din nou. Totul la fel de discret, la fel de silenţios ca şi pisicile. „Ai acolo zahăr şi lapte, zise Mandelbrod. Serveşte-te. Eu nu iau.” Mă scrută preţ

de câteva clipe. O lucire maliţioasă juca în ochii săi mici, aproape înecaţi în adâncul cutelor de grăsime. „Te-ai schimbat, zise el. Estul ţi-a prins bine. Te-ai copt. Tatăl tău ar fi fost mândru." Cuvintele acelea atinseră ceva adânc în mine. „Credeţi?" „Cu siguranţă. Ai făcut o treabă remarcabilă; însuşi Reichsfuhrerul a luat notă de rapoartele tale. Ne-a arătat albumele pe care le-ai pregătit la Kiev. Şeful tău a vrut să ia totul asupra sa, dar noi ştiam că ideea venea de la tine. Oricum era o bagatelă, însă rapoartele pe care le-ai întocmit, mai ales cele din ultimele luni, erau excelente. După părerea mea, ai un viitor strălucit. Tăcu şi se uită la mine îndelung: Cum îţi merge rana?" întrebă apoi. „Bine, Herr Doktor. S-a vindecat. Trebuie doar să mă mai odihnesc un pic." „Şi după aceea?" „Mă întorc la serviciu, desigur." „Ce ai de gând să faci?" „Nu prea ştiu exact. Depinde de ceea ce mi se va propune." „Nu depinde decât de tine să propui ceea ce vrei. Dacă faci o alegere bună, uşile ţi se vor deschide, te asigur eu." „La ce vă gândiţi, Herr Doktor?" îşi ridică încet ceaşca de ceai, suflă în ea şi bău cu zgomot. Am băut şi eu puţin. „în Rusia, din câte ştiu, te-ai ocupat mai ales de problema evreiască, aşa-i?" „Da, Herr Doktor, am spus eu uşor jenat. Dar nu numai de asta." Mandelbrod continua, cu vocea sa egală şi melodioasă. „Din poziţia în care te aflai, nu puteai cu siguranţă să apreciezi nici amploarea problemei, nici soluţia oferită. Fără îndoială că ai auzit zvonuri. Sunt adevărate. De la sfârşitul lui 1941, această soluţie a fost extinsă la toate ţările Europei, în măsura în care a fost posibil. Programul este operaţional începând din primăvara anului trecut. S-au înregistrat deja succese considerabile, dar e departe de a fi încheiat. Aici există loc pentru oameni energici şi devotaţi ca tine." Am simţit cum roşesc. „Vă mulţumesc pentru încredere, Herr Doktor, însă trebuie să vă spun că acest aspect al muncii l-am găsit ca fiind foarte dificil, peste puterile mele. Acum aş dori să mă concentrez pe ceva care să corespundă mai bine talentului şi cunoştinţelor mele, cum este dreptul constituţional sau chiar relaţiile juridice cu celelalte ţări europene. Construcţia noii Europe este un domeniu care mă

atrage mult.” Pe durata tiradei mele, Mandelbrod îşi terminase ceaiul; amazoana blondă reapăruse şi traversase încăperea, îi turnase o altă ceaşcă şi plecase. Mandelbrod bău din nou. „îţi înţeleg ezitările, zise el în sfârşit. De ce să te încarci cu sarcini penibile, există alţii pentru a le face, nu? Este în spiritul vremii. Pe timpul celuilalt război, era altfel. Cu cât o sarcină era mai grea sau mai periculoasă, cu atât mai mult se găseau oameni care se grăbeau să o îndeplinească. Tatăl tău, spre exemplu, considera că dificultatea în sine reprezenta un motiv pentru a face un lucru, şi de a-l face perfect. Bunicul tău era tot la fel. În zilele noastre, în pofida tuturor strădaniilor Führerului, germanii se moleşesc, devin indecişi şi cad pradă compromisului.” Am resimţit insulta indirectă ca pe o palmă, însă altceva din ceea ce spusese mă interesa mai mult. „Scuzaţi-mă, Herr Doktor. Din câte am înţeles, l-aţi cunoscut pe bunicul meu?” Mandelbrod îşi puse jos ceaşca. „Desigur. Şi el a lucrat cu noi, la început. Un om uimitor. Întinse mâna spre biroul său. Du-te să vezi.” L-am ascultat. „Vezi portofelul din marochin? Adu-mi-l.” Am revenit lângă el şi i-am dat portofelul. Îl puse pe genunchi, îl deschise şi scoase o fotografie pe care mi-o întinse. „Uite.” Era o fotografie veche în sepia, puţin cam îngălbenită. Trei siluete alăturate, pe un fundal de arbori tropicali. Femeia din mijloc avea o faţă mică, de păpuşă, încă marcată de rotunjimile adolescenţei. Cei doi bărbaţi purtau costume de vară, de culoare deschisă. Cel din stânga, cu trăsături înguste, cam neclare, având pe frunte o şuviţă de păr, purta cravată; gulerul omului din dreapta era deschis sub o faţă ascuţită, parcă gravată în piatră preţioasă; nici chiar o pereche de ochelari uşor fumurii nu reuşea să-i ascundă intensitatea veselă şi crudă a ochilor. „Care este bunicul? 14 l-am întrebat, fascinat, dar şi cumva neliniştit. Mandelbrod mi-l indică pe omul cu cravata. L-am examinat din nou: contrar celuilalt bărbat, acesta avea ochi tainici, aproape transparenţi. „Dar femeia?”l-am mai întrebat, ghicind deja răspunsul. „Bunica ta. Se numea Eva. O femeie superbă, magnifică.” Nu îi cunoşteam nici pe unul, nici pe celălalt. Bunica murise cu mult înainte de a mă naşte, iar rarele vizite

ale bunicului, când eram foarte mic, nu-mi lăsaseră vreo amintire. Murise la puţin timp după dispariţia tatălui meu. „Dar cine este celălalt bărbat?”Mandelbrod mă privi cu un surâs serafic. „Nu ghiceşti?”M-am uitat la el. „Nu se poate!”am exclamat eu. El continua să zâmbească. „De ce? Doar nu crezi că am fost întotdeauna aşa.” încurcat, am bâiguit: „Nu, nu, nu asta voiam să spun, Herr Doktor! Dar vârsta dumneavoastră… După fotografie, s-ar zice că sunteţi de o seamă cu bunicul meu”. Un alt pisoi, care se plimba pe covor, sări sprinten pe spătarul fotoliului, apoi i se urcă pe umăr, fre- cându-se de capul enorm. Mandelbrod mai strănută o dată. „De fapt, zise el între două strănuturi, eram mai în vârstă ca el. Dar mă păstrez bine.” Continuam să cercetez fotografia, cu aviditate: câte lucruri putea să-mi spună! Timid, am întrebat: „Pot să o păstrez?”„Nu.” Dezamăgit, i-am înapoiat-o. O aşeză cu grijă în portofel şi mă trimise să-l pun la loc pe birou. M-am întors şi am luat loc. „Tatăl tău era un adevărat naţional-socialist, spuse Mandelbrod, chiar înainte ca partidul să existe. Oamenii din vremurile acelea trăiau sub influenţa unor idei false. Pentru ei, naţionalism însemna un patriotism orb şi îngust, un patriotism local, dublat de o imensă nedreptate interioară; socialismul, pentru adversarii lor, însemna o falsă egalitate internaţională de clasă şi o luptă între clasele din cadrul fiecărei naţiuni. În Germania, tatăl tău a fost printre primii care au înţeles că era nevoie de un rol egal, cu un respect reciproc, pentru toţi membrii naţiunii, dar numai în sânul naţiunii. În felul lor, toate marile societăţi ale istoriei au fost naţionale şi socialiste. Uită-te la Temucin, cel exclus: abia când a putut impune această idee şi unifica triburile pe această bază, au putut mongolii să cucerească lumea, în numele acelui declasat devenit împărat Oceanic, Ginghis-Han. I-am dat Reichsfuhrerului să citească o carte despre el şi a fost foarte impresionat. Cu o nemaipomenită înţelepciune şi ferocitate, mongolii au ras totul în faţa lor, pentru a reconstrui apoi pe baze sănătoase, întreaga infrastructură a Imperiului Rus, toate fundamentele pe care germanii au construit mai apoi, la ei, sub ţari de fapt tot germani, au fost aduse de

aceiaşi mongoli: drumurile, banii, poşta, vămile, administraţia. Abia când mongolii şi-au compromis puritatea, căsătorindu-se, generaţie după generaţie, cu femei străine, alese adeseori de altfel dintre nestorieni, adică cei mai evrei dintre creştini, imperiul lor s-a dizolvat şi s-a prăbuşit. Chinezii prezintă un caz opus, dat tot instructiv. Ei nu ies din Imperiul lor de Mijloc, dar absorb şi îşi transmit iremediabil cultura oricărui popor care intră aici, şi, oricât ar fi acesta de puternic, se îneacă într-un ocean fără margini de sânge chinez. Sunt foarte viguroşi. De altfel, după ce vom sfârşi cu ruşii, îi vom avea pe chinezi dinainte. Japonezii nu au cum să le reziste, chiar dacă au întâietate acum. Dacă nu imediat, oricum va trebui să ne confruntăm cu ei într-o zi, peste o sută, două sute de ani. De aceea e nevoie să-i ţinem slabi, să-i împiedicăm pe cât posibil să înţeleagă naţional-socialismul şi să-l aplice la propria lor situaţie. De altfel, ştii că termenul însuşi de «naţional- socialism» a fost inventat de un evreu, un precursor al sionismului, Moise Hess? Citeşte-i cartea, într-o zi, *Roma şi Ierusalim,* şi vei vedea. Este foarte instructivă. Şi nu-i o întâmplare: ce este mai *volkisch* ca sionismul? Ca şi noi, ei au recunoscut că nu pot exista *Volk* şi *Băut* fără *Boden,* şi prin urmare evreii trebuie adunaţi pe un pământ, *Eretz Israel,* fără vreo altă rasă. Desigur, sunt nişte vechi idei evreieşti. Evreii sunt primii adevăraţi naţional-socialişti, de aproape şase mii de ani, de când Moise le-a dat o Lege pentru a-i separa pentru totdeauna de celelalte popoare. Toate marile noastre idei vin de la evrei, şi trebuie să avem luciditatea de a recunoaşte acest fapt: tărâmul ca făgăduinţă şi ca împlinire, noţiunea poporului ales între toate, conceptul purităţii sângelui. De aceea grecii, alteraţi, democraţi, călători, cosmopoliţi, îi urau atât de mult, şi de aceea au încercat mai întâi să-i distrugă, apoi, prin intermediul lui Pavel, să le strice religia din interior, detaşând-o de pământ şi de sânge, făcând-o *catolică,* adică universală, suprimând toate legile care serveau drept barieră pentru a menţine puritatea sângelui evreiesc: interdicţiile alimentare, circumcizia. Tocmai de aceea evreii sunt, dintre toţi inamicii noştri, cei mai răi, cei

mai periculoşi, singurii care merită într-adevăr să fie urâţi. Sunt, efectiv, adevăraţii noştri concurenţi. Singurii noştri rivali serioşi. Ruşii sunt slabi, o hoardă fără un centru, în ciuda încercărilor acestui georgian arogant de a le impune un «naţional-comunism». Iar insularii, britanici sau americani, sunt putrezi, cangrenaţi, stricaţi. Dar evreii! Cine oare, în epoca ştiinţifică, a descoperit, bazându-se pe intuiţia milenară a poporului său, umilit, dar neînvins, adevărul rasei? Disraeli, un evreu. Gobineau a învăţat totul de la el. Nu mă crezi? Du-te şi vezi. Îmi arătă rafturile aflate lângă biroul său: „Acolo, mergi să vezi." M-am ridicat din nou şi m-am dus la rafturi. Mai multe cărţi de Disraeli stăteau alături de cele ale lui Gobineau, Vacher de Lapouge, Drumont, Chamberlain, Herzl şi alţii. „Care, Herr Doktor? Sunt mai multe." „Oricare. Nu are importanţă. Toţi spun acelaşi lucru. Uite, ia *Coningsby*. Citeşti în engleză, nu? Pagina 203. Începe cu *But Sidonia and his breth- ren…* Citeşte cu voce tare." Am găsit pasajul şi am citit: *„Dar Sidonia şi fraţii săi se puteau reclama de la o deosebire pe care saxonul şi grecul, şi restul naţiunilor caucaziene, o abandonaseră. Iudeul este o rasă fără amestecuri… O rasă neamestecată, cu o organizare de primă clasă, este aristocraţia Naturii." „Fo*arte bine! Acum, pagina 231. The *fact is, you cannot destroy… Vor*beşte despre evrei, desigur." „Da. Fapt *este că nu se poate distruge o rasă pură cu organizare caucaziană. Este un fapt fiziologic; o simplă lege a naturii, care i-a ţinut în şah pe regii egipteni şi asirieni, pe împăraţii romani şi pe inchizitorii creştini. Nicio lege penală, nicio tortură fizică nu pot face ca o rasă superioară să fie absorbită de una inferioară, sau distrusă de ea. Rasele persecutoare amestecate dispar; rasa pură persecutată dăinuie." „Ia*tă! Gândeşte-te la acest om. Evreul ăsta a fost prim-ministrul reginei Victoria! Şi tocmai el a întemeiat Imperiul Britanic! El care, încă necunoscut, avansa asemenea teze în faţa unui Parlament creştin! Vino înapoi. Toarnă-mi ceai. Uite." Am revenit lângă el şi i-am mai turnat o ceaşcă. „Din dragoste şi respect pentru tatăl tău, Max, te-am ajutat, ţi-am urmărit cariera, te-am susţinut atunci când am putut. Eşti dator să-l onorezi, să faci onoare rasei sale, care este şi a ta.

Nu există loc pe acest pământ decât pentru un singur popor ales, chemat să le domine pe celelalte: ori ei, aşa cum o doresc evreul Disraeli şi evreul Herzl, ori noi. Iar noi trebuie aşadar să-i doborâm până la ultimul, să le smulgem rădăcina. Căci de-ar rămâne doar zece, un cvorum intact, de-ar rămâne doar doi, un bărbat şi o femeie, peste o sută de ani vom avea aceeaşi problemă, şi totul va trebui luat de la capăt." „Pot să vă pun o întrebare, Herr Doktor?" „Te rog, dragule." „Care este rolul dumneavoastră exact în toată treaba asta?" „Al lui Leland şi al meu, vrei să spui? E cam greu de explicat. Noi nu avem o poziţie birocratică. Noi… noi ne ţinem de partea Fuhrerului. Vezi tu, Fuhrerul a avut curajul şi luciditatea să ia această hotărâre istorică, fatală; dar, desigur, partea practică a lucrurilor nu-l priveşte. Or, între această decizie şi realizarea ei, care i-a fost încredinţată Reichsfuhrerului-SS, este o distanţă imensă. Sarcina noastră constă în a reduce respectiva distanţă. În acest sens, noi nu răspundem nici măcar Fuhrerului, ci mai degrabă acestei distanţe." „Nu sunt chiar sigur că am înţeles totul. Ce anume aşteptaţi de la mine?" „Nimic, decât să-ţi urmezi drumul pe care ţi l-ai trasat tu însuţi, şi până la capăt." „Nu sunt cu adevărat sigur care este drumul meu, Herr Doktor. Trebuie să mă gândesc." „O, desigur, gândeşte-te! Gândeşte-te! Şi apoi sună-mă. Vom mai discuta." O altă pisică încerca să se urce pe genunchii mei, lăsând fire albe pe stofa neagră până să o alung. Mandelbrod, fără ca măcar să clipească, mereu la fel de impasibil, aproape somnolent, slobozi un alt vânt enorm. Mirosul mă sufoca şi am tras înghiţituri scurte de aer, printre dinţi. Intrarea principală se deschise, iar tânăra femeie de la recepţie îşi făcu apariţia, aparent insensibilă la putoare. M-am ridicat. „Vă mulţumesc, Herr Doktor. Respectele mele lui Herr Leland. Pe curând!" Dar Mandelbrod părea deja aproape adormit, doar una dintre enormele sale mâini, care mângâia uşor pisica, dovedind contrariul. Am aşteptat o clipă, dar nu dădea impresia că ar vrea să mai spună ceva, aşa că am ieşit, urmat de fată, care închise uşile fără vreun zgomot.

Când i-am vorbit dr. Mandelbrod despre interesul meu

pentru problemele de relaţii europene, nu minţeam, dar nici nu spusesem totul: de fapt, aveam o idee în cap, o idee precisă despre ceea ce voiam. Nu ştiu exact cum îmi venise; probabil că într-o noapte de semiinsomnie petrecută la hotelul Eden. Trebuie să fac şi eu, mi-am zis, ceva pentru mine, să mă gândesc la mine. Iar ceea ce îmi propunea Mandelbrod nu corespundea acestei idei. Însă nu eram sigur că ştiam cum să procedez pentru a o pune în aplicare. La două sau la trei zile după întrevederea din birourile de pe Unter den Linden, i-am telefonat lui Thomas, care mă invită să trec să-l văd. Nu îmi dădu însă întâlnire la biroul său din Prinz-Albrechtstrasse, ci la direcţia SP şi a SD, pe Wilhelmstrasse, alături. Situat puţin mai jos decât Ministerul Aviaţiei al lui Goring – o imensă structură colţuroasă din beton, de un neoclasicism steril şi pompos –, Prinz-Albrecht-Palais era tocmai contrariul: un elegant mic *palazzo* clasic din secolul al XVIII-lea, renovat în secolul al XlX-lea de Schinkel, dar cu gust şi cu delicateţe, şi închiriat SS-ului de către stat începând din 1934. Îl cunoşteam bine; departamentul meu, înainte de a pleca în Rusia, se afla acolo, şi petrecusem multe ore plimbându-mă prin grădini, o micuţă capodoperă de disimetrie şi de liniştită varietate datorată lui Lenne. Dinspre stradă, o mare colonadă şi câţiva arbori ascundeau faţada. Gărzile, în gheretele lor vopsite în roşu şi alb, mă salutară în trecere, dar o altă echipă, mai discretă, îmi verifică actele într-o cămăruţă de lângă straturile de flori, înainte de a fi condus la recepţie. Thomas mă aştepta. „Ce-ar fi să mergem în parc? E timp frumos” Grădina, la care ajungeam păşind pe câteva trepte mărginite cu vase de flori, se întindea de la palat până la Europahaus, un cub mare modernist pus pe Askanischer Platz şi contrastând în mod straniu cu volutele calme şi sinuoase ale aleilor trasate între straturile lucrate, cu micile bazine rotunde şi cu arborii încă golaşi pe care apăreau primii muguri. Nu era nimeni. „Kaltenbrunner nu vine niciodată aici, comentă Thomas, aşadar va fi linişte.” în schimb lui Heydrich îi plăcea să se plimbe, iar atunci nimeni nu avea acces, decât cei pe care îi chema acesta. Am hoinărit printre copaci şi i-am spus lui

Thomas esenţialul din conversaţia mea cu Mandelbrod. „Exagerează, tranşă el, după ce am terminat. Evreii sunt efectiv o problemă şi trebuie să ne ocupăm de ea, dar nu este un scop în sine. Obiectivul nu este de a ucide oameni, ci de a administra o populaţie. Eliminarea fizică face parte dintre mijloacele gestionării. Nu trebuie să facem din asta o obsesie, există şi alte probleme la fel de serioase. Consideri că el chiar crede tot ce spune?" „Este impresia pe care mi-a facut-o. De ce?" Thomas reflectă un moment: pietrişul scrâşnea sub cizmele noastre. „Vezi tu, reluă el în sfârşit, pentru mulţi, antisemitismul este un instrument. Cum este un subiect la care Fuhrerul ţine mult, a devenit unul dintre cele mai bune mijloace de a te apropia de el. Dacă ajungi să joci un rol în raport cu problema evreiască, cariera ta va avansa mult mai repede decât dacă te ocupi, să zicem, de Martorii lui Iehova sau de homosexuali, în acest sens, putem spune că antisemitismul a devenit deviza puterii statului naţional-socialist. Îţi aduci aminte de ceea ce îţi spuneam în noiembrie '38, după *Reichskristallnacht?"*Da, îmi aminteam. Îl întâlnisem pe Thomas a doua zi după dezlănţuirea celor din SA, cuprins de o furie oarbă. „Idioţii! tunase el strecurându-se în separeul barului unde îl aşteptam. Nenorociţii!" „Cine, cei de la SA?" „Nu fi tâmpit. Cei din SA nu au făcut totul singuri." „Atunci cine a dat ordin?" „Goebbels, infectul ăla şchiop! De ani de zile îi curg balele de poftă să-şi bage nasul în problema evreiască. Aici însă a facut-o de rahat." „Totuşi, nu crezi că era timpul să se facă ceva concret? La urma urmei…" El a râs scurt şi amar. „Bineînţeles că trebuie făcut ceva. Evreii îşi vor bea paharul până la fund. Dar nu aşa. Aşa e pur şi simplu o *idioţenie.* Spune-mi, ai cea mai mică idee despre cât o să ne coste treaba asta?" Privirea mea goală trebuie să-l fi încurajat, întrucât a continuat aproape fără pauză. „După părerea ta, toate aceste vitrine sparte, aparţin cui? Evreilor? Evreii plătesc chirie pentru prăvăliile lor. Şi întotdeauna proprietarul este cel responsabil în caz de daune. Şi apoi, sunt companiile de asigurări. Companii germane care vor trebui să le plătească proprietarilor imobilelor germane, şi chiar proprietarilor

evrei. Altfel, gata cu asigurarea germană. După care mai este sticla. Sticlă de vitrine ca aceasta, vezi tu, nu se produce în Germania. Totul vine din Belgia. Încă se mai estimează pagubele, dar deja înseamnă mai mult de jumătate din producţia lor anuală totală. Şi asta va trebui plătită în valută. Chiar în momentul în care naţiunea îşi întărea toate forţele pentru autarhie şi reînarmare. Da, există într-adevăr cretini desăvârşiţi în ţara asta! Ochii îi sclipeau în timp ce-şi vărsa năduful: Dă-mi voie să-ţi spun. Toate astea s-au *terminat* acum. Führerul tocmai i-a încredinţat oficial problema Reichsmarschallului. Dar în fapt grosul problemei ne va fi delegat nouă, lui Heydrich şi nouă. Şi niciunul dintre tâmpiţii ăştia de la partid nu se va mai putea amesteca. De acum încolo, lucrurile vor fi făcute cum trebuie. De ani de zile ne îndreptăm spre o soluţie globală. Acum o vom putea pune în practică. Curat, eficace. Raţional. În sfârşit, vom putea face lucrurile aşa cum trebuie."

Thomas se aşezase pe o bancă şi, stând picior peste picior, îmi întinse tabachera sa de argint ca să-mi ofere o ţigară de lux, cu capătul aurit. Am luat una şi i-am aprins-o şi pe a lui, dar am rămas în picioare. *„Soluţia globală* despre care vorbeai la vremea aceea o reprezenta emigrarea. Lucrurile au evoluat mult de atunci." Thomas slobozi un fuior lung de fum înainte de a răspunde: „Este adevărat. Şi tot adevărat este că trebuie să evoluezi odată cu timpurile. Asta nu înseamnă că trebuie să devii un cretin. Retorica este în mare parte pentru cei de rangul doi, chiar trei." „Nu despre asta vorbesc. Ceea ce vreau să spun este că nu-i neapărat nevoie să te amesteci." „Ai vrea să faci altceva?" „Da. Chestia asta mă oboseşte." Fu rândul meu să trag adânc din ţigară. Era delicioasă, tutun bogat şi fin. „întotdeauna am fost impresionat de extraordinara ta lipsă de ambiţie, spuse apoi Thomas. Cunosc zece oameni care şi-ar ucide tatăl şi mama pentru a obţine o întrevedere privată cu un om ca Mandelbrod. Gândeşte-te că ia masa cu Führerul! Iar tu o faci pe tipul dificil. Cel puţin, ştii ce vrei?" „Da. Aş vrea să mă întorc în Franţa." „în Franţa! Stătu o clipă pe gânduri. Este adevărat că, având contactele şi cunoştinţele tale de

limbă, nu-i o alegere rea. Dar nu va fi evident. Knochen este BdS, îl cunosc bine, însă locurile la el sunt limitate şi extrem de căutate.14 „Şi eu îl cunosc pe Knochen. Dar nu vreau să ajung la BdS. Vreau un post unde să mă pot ocupa de relaţiile politice." „Asta înseamnă un post la ambasadă sau la *Militarbefehishaber.* Dar am auzit că după plecarea lui Best, SS-ul nu prea este bine văzut la Wehrmacht, şi nici la Abetz. Probabil că am putea găsi ceva care să-ţi convină la Oberg, HSSPF. Dar pentru asta, Amt I nu poate face mare lucru: trebuie să treci direct prin *SS-Personal Hauptamt,* iar acolo eu nu cunosc pe nimeni." „Dacă ar veni o propunere din partea Amt I, ar putea ţine?" „Posibil. Trase un ultim fum şi aruncă neglijent chiştocul pe straturile de verdeaţă. Dacă ar mai fi fost Streckenbach, nu era nicio problemă. Dar el e ca şi tine, gândeşte prea mult şi s-a săturat de toate." „Unde-i acum?" „La Waffen-SS. Comandă o divizie letonă pe front, a XIX-a." „Şi cine l-a înlocuit? Nici măcar nu m-am interesat." „Schulz." „Schulz? Care?" „Nu-ţi mai aminteşti? Schulz care conducea un Kommando, la grupul C, şi care a cerut să plece, chiar de la început. Amărâtul acela cu o mustaţă mică şi ridicolă." „A, el! Nu l-am întâlnit niciodată. Se pare că e un tip corect." „Fără discuţie, dar nu-l cunosc personal, iar între Gruppenstab şi el lucrurile n-au mers bine. Înainte era bancher, înţelegi. Cu Streckenbach e altceva, am servit amândoi în Polonia. Şi apoi, Schulz tocmai a fost numit, aşa că va fi zelos. Mai ales că are pentru ce să fie iertat. În concluzie: dacă faci o cerere oficială, vei fi trimis oriunde, în afară de Franţa." „Atunci, ce-mi sugerezi?" Thomas se ridicase şi ne reluarăm plimbarea. „Ascultă, am să văd. Dar nu o să fie uşor. Poţi şi tu să te interesezi? îl cunoşteai bine pe Best; vine în mod regulat la Berlin, du-te şi cere-i părerea. Poţi să-l contactezi uşor prin *Auswârtiges Amt.* Eu în locul tău însă aş încerca să mă gândesc la alte opţiuni. În plus, e război. Nu prea avem de ales."

Înainte de a pleca, Thomas îmi ceru un serviciu: „Aş dori să vezi pe cineva. Un statistician". „Din SS?" „Oficial, este inspector la statistică pe lângă Reichsfuhrer-SS. Însă este un funcţionar, nici măcar nu este membru al *Allgemeine-SS. „*

„Curios, nu?” „Nu chiar. Reichsfuhrerul dorea cu siguranţă pe cineva din exterior.” „Şi ce-ai vrea să-i povestesc statisticianului tău?” „în prezent pregăteşte un nou raport pentru Reichsfuhrer. O vedere de ansamblu asupra micşorării populaţiei evreieşti. Însă contestă cifrele din rapoartele celor din Einsatzgruppen. L-am văzut deja, dar ar fi bine să discuţi tu cu el. Erai mai aproape de teren ca mine. Scrise o adresă şi un număr de telefon pe o foaie dintr-un carneţel şi mi-o întinse. Biroul său e chiar alături, la SS-Haus, dar îl găseşti tot timpul la IV B 4, la Eichmann, înţelegi cine este? Acolo se arhivează tot ce priveşte această chestiune. Au o clădire întreagă acum.” M-am uitat la adresă; era pe Kurfurstenstrasse. „A, este aproape de hotelul meu. Foarte bine.” Conversaţia cu Thomas mă deprimase, aveam impresia să mă afund într-o mlaştină. Dar nu voiam să mă las să mă scufund, trebuia să preiau controlul situaţiei. Am făcut efortul de a telefona acelui statistician, dr. Korherr. Asistentul său îmi fixă o întâlnire. Clădirea în care îşi avea sediul IV B 4 era un imobil cu patru etaje din piatră, de la sfârşitul secolului trecut. Din câte ştiam eu, nicio altă secţie a *Staatspolizei* nu dispunea de asemenea birouri; activităţile lor trebuie să fi fost colosale. În holul principal, o sală cavernoasă şi prost luminată, se ajungea folosind o scară mare din marmură. Hofmann, asistentul, mă aştepta pentru a mă conduce la Korherr. „E ceva enorm aici”, am comentat eu urcând cu el o altă scară. „Da. Este o fostă lojă iudeo-masonică. Desigur, confiscată.” Mă introduse în biroul lui Korherr, o încăpere minusculă plină de cutii şi de dosare. „Scuzaţi dezordinea, Herr Sturmbannfuhrer. Este un birou temporar.” Dr. Korherr, un om mărunţel, posac, era îmbrăcat în civil şi îmi strânse mâna în loc să salute. „Luaţi loc, vă rog”, zise el în timp ce Hofmann se retrăgea. Încercă să dea deoparte nişte hârtii de pe un birou, apoi se resemnă şi lăsă lucrurile cum erau. „Obersturmbannfuhrerul a fost foarte generos cu documentaţia sa, mormăi el, dar nu-i nicio ordine.” încetă să mai umble prin hârtii, îşi scoase ochelarii şi se frecă la ochi. „Obersturmbannfuhrerul Eichmann este aici?” am întrebat. „Nu, este în misiune. Se va

întoarce peste câteva zile. Obersturmbannfuhrerul Hauser v-a explicat ce fac eu?" „în mare." „Oricum, veniţi puţin cam târziu. Aproape că mi-am terminat raportul. Trebuie să-l predau peste câteva zile. „Atunci, ce pot face pentru dumneavoastră?" l-am întrebat puţin agasat. „Aţi făcut parte din Einsatz, nu?" „Da. Mai întâi dintr-un Kommando…" „Care?" mă întrerupse el. „4a." „A, da. Blobel. Frumos scor." Nu reuşeam să-mi dau seama dacă vorbea serios sau dacă era ironic. „Apoi am servit în Gruppenstab D, în Caucaz." El făcu o mică grimasă. „Da, asta mă interesează mai puţin. Cifrele sunt infime. Vorbiţi-mi despre 4a." „Ce doriţi să ştiţi?" Se aplecă în spatele biroului şi scoase o cutie de carton pe care mi-o puse dinainte. „Iată rapoartele grupului C. Le-am cercetat în amănunţime, împreună cu adjunctul meu, dr. Plate. Or, se constată lucruri curioase: uneori există cifre extrem de precise: 281, 1 472 sau 33 771, ca la Kiev; alteori, sunt cifre rotunjite. Inclusiv pentru acelaşi Kommando. Se găsesc şi cifre contradictorii. Spre exemplu, într-un oraş unde se estimează că trăiesc 1 200 de evrei, rapoartele prezintă 2 000 de persoane faţă de care s-au luat măsuri speciale. Şi aşa mai departe. Deci, ceea ce mă interesează sunt metodele de numărare. Vreau să spun: metodele practice, de la faţa locului." „Ar fi trebuit să vă adresaţi direct Standartenfuhrerului Blobel. Cred că era mai bine plasat decât mine pentru a vă putea răspunde." „Din păcate, Standartenfâihrerul Blobel se află din nou în Est şi nu poate fi contactat. Dar, ştiţi, oricum am o părere. Consider că mărturia dumneavoastră nu va face decât să o confirme. Vorbiţi-mi despre Kiev, spre exemplu. O cifră atât de mare, totuşi precisă, e ceva curios." „Deloc. Dimpotrivă, cu cât respectiva *Aktion* era mai mare şi cât dispuneam de mijloace mai multe, cu atât era mai uşor să se obţină un decont precis. La Kiev, existau cordoane foarte strânse. Chiar în faţa locului unde avea loc operaţiunile, păci… pacienţii, în fine, condamnaţii, erau împărţiţi în grupuri egale, întotdeauna o cifră rotundă, douăzeci sau treizeci, nu-mi mai aduc aminte. Un subofiţer anume număra grupurile care treceau pe la masa sa şi le nota.

În prima zi, ne-am oprit exact la 20 000.” „Şi toţi cei care treceau prin faţa mesei erau supuşi tratamentului special?” „în principiu, da. Bineînţeles că unii au putut, să zicem, să se prefacă morţi pentru ca mai apoi să fugă la adăpostul nopţii. Dar asta ar însemna cel mult o mână de indivizi.” „Iar acţiunile de mică anvergură? „De acestea răspundea un Teilkommandofuhrer care era însărcinat să numere şi să trimită cifrele la Kommandostab. Standartenfuhrerul Blobel insista întotdeauna pe numărători precise. Pentru cazul despre care vorbiţi, vreau să spun cel în care erau ridicaţi mai mulţi evrei decât numărul celor ce se aflau acolo la început, cred că vă pot furniza o explicaţie. La sosirea noastră, mulţi evrei fugeau în păduri sau în stepă. Teilkommandoul îi trata într-o manieră adecvată pe cei pe care îi găsea la faţa locului, apoi pleca. Însă evreii nu puteau rămâne ascunşi: ucrainenii îi alungau din sate, iar partizanii uneori îi ucideau. Atunci, treptat, împinşi de foame, se întorceau în oraşele sau în satele lor, adesea împreună cu alţi refugiaţi. Când se afla, atunci avea loc o a doua operaţiune, care mai suprima un anumit număr. Dar mereu se întorceau alţii şi alţii. Unele sate au fost declarate *judenfrei* de trei, patru, cinci ori, dar de fiecare dată apăreau alţii.” „înţeleg. Este o explicaţie interesantă.” „Dacă înţeleg bine, am zis eu uşor înţepat, dumneavoastră credeţi că grupurile au umflat cifrele?” „Ca să fiu cinstit cu dumneavoastră, da. Desigur, din mai multe motive, avansarea în grad fiind doar unul. Mai sunt şi automatisme birocratice. În statistică, există obiceiul de a vedea unele organisme fixându-se pe o cifră, nimeni nu prea ştie cum, iar această cifră este reluată mai apoi şi retransmisă ca un fapt, fără nicio analiză ori modificare în timp. Se numeşte *cifra casei.* Aceasta însă diferă de la grup la grup şi de la un Kommando la altul. Cel mai rău caz este clar cel al Einsatzgruppe B. Există mari neregularităţi şi printre unele Kommandouri ale grupei D.” „în ’41 sau ’42?” „Mai ales în 1941, la început, apoi şi în Crimeea.” „Am fost pentru scurt timp în Crimeea, dar pe atunci nu aveam nicio legătură cu acţiunile.” „Iar în ce priveşte experienţa dumneavoastră în 4a?” M-am gândit o

clipă înainte de a răspunde: „Cred că ofiţerii erau cinstiţi cu toţii, însă la început lucrurile nu erau bine organizate, iar unele cifre sunt probabil un pic arbitrare.” „Oricum, nu-i ceva foarte grav, zise sentenţios Korherr. Cei de la Einsatzgruppen reprezintă doar o fracţiune din cifrele globale. Chiar şi o deviere de 10% abia ar afecta rezultatele de ansamblu.” Am simţit cum ceva mi se strânge la nivelul diafragmei. „Aveţi cifrele pentru întreaga Europă, Herr Doktor?” „Da, absolut. Până la 31 decembrie 1942.” „Aţi putea să-mi spuneţi cât însumează?” El se uită la mine peste ochelari. „Bineînţeles că nu. Este un secret, Herr Sturmbannfuhrer.” Mai discutarăm un pic despre activitatea Kommandoului. Korherr punea întrebări precise, amănunţite. La final, îmi mulţumi. „Raportul meu va merge direct la Reichsfuhrer, îmi explică el. Dacă atribuţiunile dumneavoastră o cer, atunci veţi lua cunoştinţă de el. Mă însoţi până la intrarea în clădire. Mult noroc! Şi Heil Hitler.”

De ce îi pusesem această întrebare tâmpită şi inutilă? Ce mă privea asta pe mine? Fusese doar o curiozitate morbidă, şi regretam. Nu mai voiam să mă interesez decât de lucrurile pozitive: naţional-socialismul mai avea încă mult de construit, iată în ce direcţie doream să-mi îndrept eforturile. Însă evreii, *unser Ungluck,* mă urmăreau ca un vis urât pe care îl ai spre dimineaţă, lipit în fundul capului. Totuşi, la Berlin, nu mai erau mulţi. Toţi muncitorii evrei aşa-zis „protejaţi” din uzinele de armament tocmai fuseseră luaţi. Dar era scris să-i întâlnesc în locurile cele mai neaşteptate.

Pe 21 martie, de Amintirea Eroilor, Führerul ţinea un discurs. Era prima sa apariţie în public de la înfrângerea suferită la Stalingrad şi, ca toată lumea, îi aşteptam vorbele cu nerăbdare şi cu teamă: ce va spune, cum va arăta? Unda de şoc a catastrofei o resimţeam încă vie, iar zvonurile cele mai diverse circulau liber. Doream să asist la acest discurs. Nu-l văzusem pe Führer în persoană decât o singură dată, cu vreo zece ani mai înainte (de atunci l-am auzit desigur adeseori la radio şi l-am privit la jurnalele de actualităţi). Faptul se petrecuse la prima mea călătorie de întoarcere în Germania, în vara lui 1930, înainte de Preluarea Puterii. Le smulsesem

această călătorie mamei mele şi lui Moreau, în schimbul consimţământului de a urma studiile pe care le voiau ei. După ce mi-am trecut bacalaureatul (însă fără menţiune, ceea ce mă obliga să urmez o clasă pregătitoare pentru a da concurs la ELSP), m-au lăsat să plec. A fost o călătorie minunată, din care m-am întors încântat, uluit. Plecasem împreună cu doi colegi de liceu, Pierre şi Fabrice, iar noi, care nu ştiam nici măcar ce însemnau acei *Wandervogel,* ne-am ţinut parcă instinctiv de urmele lor, îndreptându-se spre păduri, mergând ziua, discutând noaptea în jurul unor mici focuri de tabără, dormind în condiţii grele pe ace de pin. Apoi am coborât să vizităm oraşele de pe Rin, oprindu-ne în cele din urmă la Miinchen, unde am petrecut ore îndelungate la Pinacotecă sau rătăcind pe străduţe. Germania, în vara aceea, redevenea agitată: ricoşeul crahului american din anul precedent se făcea puternic simţit; alegerile pentru Reichstag, prevăzute pentru luna septembrie, trebuiau să decidă în privinţa viitorului naţiunii. Toate partidele politice făceau agitaţie, cu discursuri, parade, uneori cu îmbrânceli sau chiar cu bătăi destul de violente. La Miinchen, un partid se detaşa clar de celelalte: NSDAP, de care auzeam atunci pentru prima dată. Îi văzusem deja pe fasciştii italieni la actualităţi, iar naţional-socialiştii păreau să se inspire din stilul lor, însă mesajul era specific german, iar şeful lor, un soldat de linie, veteran al Marelui Război, vorbea despre o reînnoire germană, despre gloria germană, despre un viitor german bogat şi răsunător. Pentru aceasta, îmi ziceam privindu-i cum defilează, se luptase tatăl meu patru ani îndelungaţi, pentru ca în final să fie trădat, el şi toţi camarazii săi, şi pentru a-şi pierde pământul, căminul, casa noastră. Era şi tot ceea ce Moreau dispreţuia, acest *radical* şi patriot francez, care în fiecare an, de aniversarea lor, bea în sănătatea lui Clemenceau, Foch şi Petain.

Şeful NSDAP trebuia să-şi ţină discursul într-un *Braukeller*. Mi-am lăsat prietenii francezi la micul nostru hotel. M-am aflat în fund, în spatele mulţimii, abia îi auzeam pe vorbitori. Cât despre Führer, îmi amintesc doar gesturile sale frenetice sub imperiul emoţiei şi de felul în care îi tot cădea o şuviţă de

păr rebel pe frunte. Însă rostea, o ştiam cu o certitudine absolută, lucrurile pe care tatăl meu le-ar fi rostit, dacă ar fi fost prezent. Dacă ar fi fost acolo, cu siguranţă că s-ar fi găsit pe estradă, ca un apropiat al acestui om, unul dintre primii săi camarazi, ar fi putut chiar, dacă aşa i-ar fi fost soarta, cine ştie, să fie în locul lui. De altfel, Fuhrerul, când nu se mişca, îi semăna. M-am întors din această călătorie având pentru prima dată în minte ideea că era posibil şi altceva, altceva decât drumul îngust şi umilitor trasat pentru mine de mama şi de soţul ei, şi că viitorul meu se afla acolo, împreună cu acest popor nefericit, poporul tatălui meu, totodată poporul meu.

De atunci, multe lucruri se schimbaseră. Fuhrerul păstra întreaga încredere a *Volk*-ului, însă certitudinea în victoria finală începea să se erodeze în rândul maselor. Oamenii blamau înaltul Comandament, pe aristocraţii prusaci, pe Goring şi a sa Luftwaffe; însă eu ştiam şi că în sânul Wehrmachtului erau condamnate ingerinţele Führerului. La SS se şuşotea că, după Stalingrad, suferea de o depresie nervoasă, că nu mai vorbea cu nimeni; că atunci când Rommel, la începutul lunii, încercase să-l convingă să evacueze armatele din Africa de Nord, el ascultase fără să înţeleagă. Zvonurile publice, în tren, în tramvai, la cozi, deveneau cu adevărat aiuritoare: conform rapoartelor SD pe care le primea Thomas, se spunea că Wehrmachtul îl consemnase pe Fuhrer la domiciliu la Berchtesgaden, că îşi pierduse minţile şi era păzit, drogat, într-un spital SS, că Fuhrerul pe care îl vedeau era sosia sa. Discursul trebuia să se ţină în Zeughaus, fostul arsenal aflat la capătul bulevardului Unter den Linden, lângă canalul râului Spree. Ca veteran de la Stalingrad, rănit şi decorat, nu am întâmpinat nicio greutate în a obţine o invitaţie. I-am propus lui Thomas să vină cu mine, dar el mi-a răspuns râzând: „Eu nu sunt în concediu, eu am treabă”. Aşa că am mers singur. Fuseseră luate măsuri de securitate deosebite. Invitaţia preciza că sunt interzise armele de serviciu. Posibilitatea unui raid britanic îi speria pe unii. În ianuarie, englezii găsiseră o plăcere răutăcioasă în a lansa un atac de Mosquito de Ziua Preluării Puterii, făcând numeroase

victime. Totuşi, fuseseră aşezate scaune în curte la Zeughaus, sub marea cupolă din sticlă.

Mi-am găsit loc pe la mijloc, între un Oberstleutnant acoperit de decoraţii şi un civil arborând la rever Insigna de Aur a partidului. După discursurile introductive, îşi făcu apariţia Fuhrerul. Am căscat ochii mari: pe capul şi pe umerii săi, peste simpla sa uniformă feldgrau, mi se părea că zăresc fularul mare cu dungi albastru şi alb al rabinilor. Fuhrerul se lansă imediat, cu vocea sa iute şi monotonă. M-am uitat la sticla de la cupolă. Să fi fost reflecţia luminii? îi vedeam clar cascheta, însă dedesubt mi se părea că desluşesc bucle lungi, căzând de-a lungul tâmplelor până deasupra reverelor, iar pe frunte, filacterele şi *tefillin-u*, cutiuţa din piele care conţinea versete din Tora. Când ridică braţele, mi se păru că disting în mânecă alte filactere din piele, iar sub veston oare nu atârnau franjurii albi a ceea ce evreii numesc *micul şal?* Nu ştiam ce să cred. M-am uitat la vecinii mei: aceştia ascultau discursul cu o atenţie solemnă, iar funcţionarul dădea doct din cap. Oare nu observau nimic? Eram singurul care vedea acest spectacol nemaiîntâlnit? Am privit atent tribuna oficială: în spatele Fuhrerului îi recunoşteam pe Goring, Goebbels, Ley, Reichsfuhrerul, Kaltenbrunner, alţi conducători cunoscuţi, ofiţeri superiori din Wehrmacht. Toţi contemplau dosul Fuhrerului ori sala, impasibili. Probabil, îmi ziceam eu înnebunit, că este povestea *împăratului gol:* toată lumea vede despre ce-i vorba, dar ascunde lucrul, contând pe vecinul său că face la fel. *Nu,* mi-am zis eu judecând mai bine, *probabil am halucinaţii, cu o rană ca a mea este absolut posibil.* Dar eu mă simţeam sănătos la minte. Mă aflam destul de departe de estradă, iar Fuhrerul era luminat dintr-o parte, poate că aveam parte pur şi simplu de o iluzie. Totuşi, continuam să văd. Oare „ochiul pineal" îmi juca o farsă? însă cele ce vedeam nu aveau nimic din textura unui vis. Se putea şi să fi înnebunit. Discursul fu scurt, iar eu m-am trezit în mijlocul mulţimii grăbite spre ieşire, orbecăind printre gândurile mele. Fuhrerul trebuia acum să meargă în sălile de la Zeughaus ca să viziteze o expoziţie de trofee de război capturate de la

bolşevici, înainte de a pleca să inspecteze o gardă de onoare şi să depună o jerbă la Neue Wache. Ar fi trebuit să-l însoţesc, pe invitaţie stătea scris aşa ceva, dar eram prea zguduit şi confuz. M-am desprins cât se poate de repede de mulţime şi am pomit-o pe bulevard, spre staţia de S-Bahn. Am traversat bulevardul şi am intrat într-o cafenea, sub arcada de la Kaiser Gallerie, unde am comandat un schnaps pe care l-am dat pe gât dintr-o înghiţitură, apoi încă unul. Trebuia să reflectez, însă sensul reflecţiei îmi scăpa, îmi venea greu să respir, m-am descheiat la gât şi am continuat să beau. Exista o modalitate de a fi cu inima împăcată: seara, la cinema, actualităţile vor prezenta extrase din discurs; atunci putea să-mi fie clar. Am cerut să mi se aducă un ziar cu lista programelor de cinematograf: la ora nouăsprezece, nu prea departe, rula *Preşedintele Kruger*. Am comandat un sendviş, apoi m-am dus să mă plimb prin Tiergarten. Frigul încă persista şi erau puţini oameni care să se plimbe pe sub copacii desfrunziţi. Interpretările mi se ciocneau în cap, şi eram grăbit să înceapă filmul, chiar dacă perspectiva de a nu vedea nimic nu era mai liniştitoare decât contrariul. La ora optsprezece, m-am îndreptat spre cinematograf şi m-am aşezat la rând ca să cumpăr un bilet. În faţa mea, un grup comenta discursul, pe care trebuie să-l fi auzit la radio. I-am ascultat cu mare atenţie. „Iar a pus totul pe seama evreilor, zicea un domn destul de slab, cu pălărie. Ceea ce nu înţeleg este următorul lucru: dacă în Germania nu mai sunt evrei, atunci cum poate fi vina lor?" „Dar nu, *Dummkopf,* îi răspunse o femeie destul de vulgară, cu păr decolorat şi cu o coafură permanent dichisită, este vorba despre evreii internaţionali." „Da, i-o întoarse bărbatul, dar dacă aceşti evrei internaţionali sunt atât de puternici, de ce nu i-au putut salva pe fraţii lor de rasă de aici?"„Ne pedepsesc bombardându-ne, zise o altă femeie, cam ştearsă şi uscăţivă. Aţi văzut ce-au făcut zilele trecute, la Munster? Doar ca să ne facă să suferim. De parcă nu am suferi deja destul, cu toţi oamenii noştri pe front." „Ceea ce am găsit eu scandalos, afirmă un bărbat rubicond, burtos, îmbrăcat într-un costum gri cu dungi, este că nici măcar nu

menţionează Stalingradul. E o ruşine.” „O, nu-mi vorbiţi de Stalingrad, zise blonda vopsită. Sărmana mea soră îl avea acolo pe fiul ei Hans, în Divizia 76. E ca şi nebună, nu ştie nici măcar dacă este viu sau mort.” „La radio, zise femeia cenuşie, s-a spus că au murit cu toţii. Că s-au luptat până la ultimul cartuş, aşa au zis.” „Şi tu, sărmana de tine, crezi tot ce spun ei la radio, zise bărbatul cu pălărie. Vărul meu, care este Oberst, spune că au fost mulţi prizonieri. Cu miile. Poate chiar o sută de mii.” „Atunci Hansi este poate prizonier?”întrebă blonda. „E posibil.” „Atunci de ce nu scriu? întrebă burghezul cel burtos. Prizonierii noştri din Anglia sau din America scriu acasă, problema se rezolvă prin intermediul Crucii Roşii.” „Asta aşa-i”, zise femeia cu figura de şoarece. „Cum vreţi să scrie, dacă oficial sunt morţi cu toţii? Ei scriu, dar ai noştri nu transmit scrisorile.” „Permiteţi-mi, interveni un altul, dar asta cam aşa-i. Cumnata mea, sora soţiei, a primit o scrisoare de pe front, era semnată doar: *Un patriot german,* care îi spunea că soţul ei, care este Leutnant la panzere, mai trăieşte. Ruşii au lansat fluturaşi peste liniile noastre, aproape de Smolensk, cu liste de nume şi de adrese, tipărite foarte mic şi cu mesaje către familii. Iar soldaţii care le adună scriu scrisori anonime sau trimit întregul fluturaş.” Un bărbat tuns milităreşte intră în conversaţie: „Oricum, chiar dacă există prizonieri, nu vor supravieţui mult timp. Bolşevicii îi vor trimite în Siberia şi îi vor pune la săpat canale până mor. Nu se va mai întoarce niciunul. Şi apoi, după câte le-au făcut, asta nu ar fi decât dreptate11. „Ce vreţi să spuneţi cu: după câte le-au făcut?” zise aprins grasul. Blonda vopsită mă observase şi îmi examina uniforma. Bărbatul cu pălărie vorbi înaintea militarului: „Fuhrerul a spus că avem 542 000 de morţi de la începutul războiului. Credeţi aşa ceva? Eu cred că minte pur şi simplu”. Blonda îi trase un ghiont şi îşi aruncă ochii spre mine. Bărbatul îi urmări privirea, se înroşi şi bâigui: „în fine, poate că nu i se dau toate cifrele…” Mă priveau şi ceilalţi, cufundaţi în tăcere. Eu păstram un aer neutru, absent. Apoi cel gras dori să lanseze conversaţia pe un alt subiect, însă rândul se puse în mişcare spre ghişeu. Am luat un bilet şi m-am dus să mă aşez.

Imediat se stinseră luminile şi fu proiectat jurnalul de actualităţi, care începea cu discursul Fuhrerului. Filmul avea o granulaţie proastă, se mişca, iar uneori se voala. Trebuie să-l fi developat şi să fi tras copiile în grabă. Mi se părea în continuare că văd fularul mare dungat de pe capul şi de pe umerii Fuhrerului; nu distingeam nimic altceva, în afară de mustaţă; era imposibil să fii sigur de ceva. Gândurile îmi fugeau în toate direcţiile, ca un banc de peşti dinaintea unui scufundător. Abia am băgat de seamă filmul principal, o prostie anglofobă. Continuam să mă gândesc la ceea ce văzusem. Nu avea niciun sens. Mi se părea imposibil să fie real, dar nu puteam nici să accept că aveam halucinaţii. Ce făcuse glonţul acela în capul meu? îmi tulburase iremediabil lumea sau îmi deschisese realmente un al treilea ochi, cel ce vede prin opacitatea lucrurilor? Afară, la ieşire, se lăsase noaptea. Era ora cinei, dar nu voiam să mănânc. M-am întors la hotel şi m-am închis în cameră. Nu am ieşit vreme de trei zile.

Cineva bătu la uşă şi am deschis. Un picolo mă anunţă că Obersturmbannfuhrerul Hauser lăsase un mesaj. I-am spus să ia resturile de la masa pe care o comandasem în ajun, am făcut un duş şi m-am pieptănat, apoi am coborât la recepţie ca să-l sun pe Thomas. Wemer Best era la Berlin, mă informă el, şi accepta să mă vadă, chiar în seara aceea, la barul hotelului Adlon. „Vii şi tu?" Am urcat în cameră, am umplut cada cu apă cât mai fierbinte şi m-am scufundat acolo până când mi s-a părut că îmi crapă plămânii. Apoi am cerut să vină un frizer să mă bărbierească. La ora indicată eram la Adlon, jucându-mă nervos cu piciorul unui pahar de Martini, privindu-i pe Gauleiteri, pe diplomaţi, privind SS-iştii de rang înalt, aristocraţii înstăriţi care se aflau acolo sau stăteau atunci când erau în trecere prin Berlin. M-am gândit la Best. Cum ar reacţiona un om ca Wemer Best dacă i-aş spune că mi s-a părut a-l vedea pe Führer cu fularul rabinilor? Fără îndoială că mi-ar da adresa unui medic bun. Dar poate că mi-ar explica pe un ton rece de ce *trebuia* să fie aşa. Un tip curios. Îl întâlnisem în vara lui 1937, după ce m-a ajutat, prin

intermediul lui Thomas, în momentul arestării mele în Tiergarten. Nu a făcut niciodată vreo aluzie la asta, mai târziu. După recrutarea mea, deşi eram cu zece ani mai mic decât el, a dat impresia că se interesează de mine şi m-a invitat de mai multe ori la cină, în general însoţit de Thomas şi de unul sau doi alţi oficiali din SD, într-o ocazie cu Ohlendorf, care a băut multă cafea şi a vorbit puţin, iar uneori doar noi doi. Era un om extraordinar de precis, rece şi obiectiv, dar în acelaşi timp devotat cu pasiune idealurilor sale. În timp ce eu abia îl cunoşteam, mi se părea evident că Thomas Hauser îi imita stilul, şi am văzut mai târziu că era cazul majorităţii tinerilor ofiţeri SD, care îl admirau cu siguranţă mai mult decât pe Fleydrich. Pe atunci, lui Best îi plăcea să propovăduiască ceea ce el numea *realismul eroic*. „Ceea ce contează, afirma el, citându-l pe Jiinger, pe care îl citea cu aviditate, nu este pentru ceea ce te lupţi, ci cum te lupţi." Pentru acest om, naţional-socialismul nu reprezenta o opinie politică, ci mai degrabă un mod de viaţă, dur şi radical, care amesteca o capacitate de analiză obiectivă cu o aptitudine de a acţiona. Cea mai înaltă moralitate, ne explica el, constă în a depăşi inhibiţiile tradiţionale în căutarea binelui *Volk*-ului. În aceasta, *Kriegsjugendgeneration,* „generaţia tineretului de război", căreia îi aparţinea, asemenea lui Ohlendorf, Six, Knochen, dar şi Heydrich, se distingea net de generaţia anterioară, *junge Frontgeneration,* „tineretul de front", care cunoscuse războiul. Majoritatea Gauleiterilor şi a conducătorilor de partid, ca Himmler şi Hans Frank, dar şi Goebbels şi Darre, aparţineau acestei generaţii, însă Best îi considera prea idealişti, prea sentimentali, naivi şi foarte puţin realişti. Cei din *Kriegsjugend,* prea tineri ca să fi cunoscut războiul sau chiar luptele celor din Freikorps, crescuseră pe vremea anilor tulburi de la Weimar, iar împotriva acestui haos se făurise o abordare *vdlkisch* şi radicală pentru problemele Naţiunii. Intraseră în NSDAP nu pentru că ideologia sa era diferită de cea a celorlalte partide *vdlkisch* din anii '20, ci pentru că, în loc să se împotmolească în idei, în certuri elitiste, în dezbateri sterile şi nesfârşite, el se concentrase

asupra organizării, a propagandei de masă şi a activismului, şi în felul acesta se ridicase în mod natural pentru a lua o poziţie de călăuză. SD incarna această abordare dură, obiectivă, realistă. Cât priveşte generaţia noastră – Best, în aceste discuţii, voia să spună cea a lui Thomas şi a mea –, ea încă nu se definise pe deplin: ajunsese la vârsta maturităţii sub naţional-socia- lism, dar încă nu se confruntase cu adevăratele sale provocări. De aceea, trebuia să ne pregătim, să cultivăm o disciplină severă, să învăţăm să ne batem pentru *Volk*-ul nostru, iar dacă era nevoie să ne distrugem adversarii fără ură şi fără animozitate, nu precum acei granguri teutonici care se mai credeau încă îmbrăcaţi în piei de animale, ci într-un mod sistematic, eficient şi ordonat. Iată întreaga umoare a SD din vremea aceea, cea, spre exemplu, a prof. Dr. Alfred Six, primul meu şef de departament, care conducea şi Facultatea de Economie Externă la Universitate. Era un om închis, mai degrabă neplăcut, şi care vorbea mult mai des despre politica rasialo-biolo- gică decât despre economie, dar preconiza aceleaşi metode ca Best, şi la fel stăteau lucrurile pentru toţi tinerii recrutaţi de-a lungul timpului de către Hohn, *tinerii lupi* ai SD, Schellenberg, Knochen, Behrends, d'Alquen, Ohlendorf desigur, dar şi oameni mai puţin cunoscuţi acum, ca Melhom, Gurke, care a fost ucis pe front în 1943, Lemmel, Taubert. Era o rasă aparte, puţin apreciată în sânul partidului, dar lucidă, disciplinată şi care nu pregeta să acţioneze, iar după intrarea mea în SD nu mai aspirasem la nimic altceva decât să devin unul dintre ei. Acum nu prea mai ştiam ce să vreau. Aveam impresia, după experienţele din Est, că idealiştii din SD fuseseră daţi deoparte de poliţişti, funcţionari ai violenţei. Mă gândeam la ce credea Best despre *Endlosung*. Însă nu aveam nicio intenţie să-l întreb, nici măcar să abordez subiectul, ba încă şi mai puţin pe cel al straniei mele viziuni.

Best sosi cu o jumătate de oră întârziere, îmbrăcat într-o extraordinară uniformă neagră la două rânduri de nasturi auriţi şi cu nişte revere mari de catifea albă. După un schimb formal de saluturi, îmi strânse puternic mâna, scuzându-se pentru întârziere. „Am fost la Führer. Nu am avut timp să mă

schimb." în timp ce ne felicitam pentru promovare, veni un chelner-şef, îl salută pe Best, apoi ne duse într-un separeu rezervat. Am comandat un al doilea Martini, iar Best – un pahar de vin roşu. După care mă întrebă despre cariera mea din Rusia. I-am răspuns fără să intru în detalii. Oricum, Best ştia mai bine ca oricine ce era un Einsatzgruppe. „Şi acum?" Aşa că i-am expus ideea mea. Mă asculta răbdător, dând din cap. Fruntea sa înaltă bombată, lucind în lumina lustrelor, încă purta urma roşie de la chipiul pe care îl aşezase pe banchetă. „Da, îmi amintesc, zise el în final. Începeaţi să vă interesaţi de dreptul internaţional. De ce nu aţi publicat nimic?" „Nu am avut niciodată cu adevărat posibilitatea. La RSHA, după plecarea dumneavoastră, nu mi se încredinţau decât chestiuni de drept constituţional şi penal, iar după aceea, pe teren, era imposibil. În schimb, am acumulat o bună practică a metodelor noastre de ocupaţie." „Nu sunt sigur că Ucraina este cel mai bun exemplu." „Cu siguranţă, nu, am zis eu. Nimeni în RSHA nu înţelege cum de este lăsat Koch să se dezlănţuie aşa. E o catastrofă." „Este una din disfuncţiile naţional-socialismului. Asupra acestui aspect, Stalin este mai energic decât noi. Dar oameni precum Koch nu au, sper, niciun viitor. Aţi citit acea *Festgabe* pe care am publicat-o cu ocazia aniversării a patruzeci de ani ai Reichsfuhrerului?" Am clătinat din cap. „Din păcate, nu." „Am să vă trimit un exemplar. Contribuţia mea dezvoltă aici o teorie a Grossraum-ului fondată pe o bază *volkisch.* Fostul dumneavoastră profesor Hohn a scris un articol pe acelaşi subiect; la fel şi Stuckart, de la Ministerul de Interne. Lemmel, vi-l amintiţi, a publicat de asemenea lucrări despre aceste concepte, dar în altă parte. Era vorba atât de a ne termina lectura critică a lui Cari Schmitt, cât şi, în acelaşi timp, de a pune în faţă SS ca forţă motrice pentru construirea Noii Ordini Europene. Reichsfuhrerul, înconjurat de oameni ca noi, i-ar fi putut fi arhitectul principal. Dar a lăsat să-i scape şansa." „Ce s-a întâmplat?" „E greu de spus. Nu ştiu dacă Reichsfuhrerul era obnubilat de planurile sale pentru reconstrucţia Estului german sau dacă a fost depăşit de sarcinile prea numeroase. Cu siguranţă,

implicarea SS în procesul de amenajare demografică, în Est, a jucat un rol. Oarecum ca urmare a acestui fapt, am ales să părăsesc RSHA." Ştiam că ultima aserţiune nu era adevărată. Pe vremea când îmi terminasem teza (era despre reconcilierea dreptului statal pozitiv cu noţiunea de *Volksgemeinschaft)* şi intram pe deplin în SD, pentru a-l ajuta să redacteze opinii juridice, Best începea deja să aibă probleme, în special cu Schellenberg. Acesta, în particular, dar şi în scris, îl acuza pe Best de a fi prea birocratic, prea îngust, un *avocat academic* sau *unul care desface firul în patru.* După cum se şoptea, tot aceeaşi era şi opinia lui Heydrich; Heydrich îi dăduse apă la moară lui Schellenberg. De partea sa, Best critica „dezoficializarea" poliţiei: concret, susţinea că toţi funcţionarii de la SD detaşaţi la SP, ca Thomas şi ca mine, trebuiau să se supună regulilor şi procedurilor obişnuite ale administraţiei de stat, iar şefii serviciului trebuiau să aibă toţi o pregătire juridică. Însă Heydrich râdea de această *grădiniţă de copii pentru controlori,* iar Schellenberg lansa salvă după salvă. În această privinţă, Best a făcut într-o zi faţă de mine o remarcă frapantă: „Ştiţi, în pofida urii mele faţă de 1793, mă simt uneori aproape de Saint-Just, care spunea: *Mă tem mai puţin de austeritatea sau de delirul unora decât de supleţea altora".* Toate acestea se petreceau în cursul ultimei primăveri de dinaintea războiului. Am vorbit deja despre ce a urmat în toamnă, despre plecarea lui Best şi despre propriile-mi griji, însă înţelegeam bine că Best prefera să vadă partea pozitivă a lucrurilor. „în Franţa, iar acum şi în Danemarca, spunea el, am încercat să lucrez asupra aspectelor practice ale acestor teorii." „Şi cum le vedeţi?" „în Franţa, ideea unei administraţii supervizate era bună. Însă existau prea multe interferenţe cu Wehrmachtul, care îşi urmărea propria politică, şi cu Berlinul, care cam strica un pic lucrurile cu povestea asta cu ostatici. Şi apoi, desigur,"noiembrie a pus capăt la toate cele. După opinia mea, era o eroare grosolană. Dar, în fine! Am toată speranţa că pot face din Danemarca un Protektorat model." „Se vorbeşte numai de bine despre activitatea dumneavoastră." „O, am şi eu criticii mei! Şi apoi, ştiţi, eu nu

fac decât să încep. Dar dincolo de aceste mize precise, ceea ce contează este să te înhami la dezvoltarea unei viziuni globale pentru perioada de după război. Pentru moment, toate măsurile noastre sunt ad hoc şi incoerente, iar Führerul dă semnale contradictorii în privinţa intenţiilor sale. De aceea, este foarte greu să faci promisiuni concrete." „înţeleg foarte bine ce vreţi să spuneţi." I-am vorbit pe scurt despre Lippert, despre speranţele pe care le trezise în cadrul discuţiei de la Maikop. „Da, este un exemplu bun, zise Best. Dar vedeţi dumneavoastră, alte persoane le promit aceleaşi lucruri flamanzilor. Iar acum Reichsfuhrerul, împins de Obergruppenfuhrerul Berger, este pe cale să-şi lanseze propria politică, odată cu crearea legiunilor Waffen-SS naţionale, ceea ce este incompatibil sau în orice caz nu se coordonează cu politica purtată de *Auswărtiges Amt.* Toată problema rezidă în următorul lucru: atât timp cât Führerul nu intervine personal, fiecare îşi duce propria politică. Nu există nicio vedere de ansamblu şi prin urmare nicio politică realmente *volkisch.* Adevăraţii naţional-socialişti sunt incapabili să-şi facă treaba, aceea de a orienta şi de a călăuzi *Volk-ul;* în locul lor, cei care îşi trag fiefuri, apoi le guvernează după bunul plac sunt *Parteigenossen,* oamenii partidului.41 „Nu credeţi că oamenii partidului sunt nişte autentici naţional-socialişti?"Best ridică un deget. „Atenţie. Nu confundaţi membrul de partid cu omul de partid. Nu toţi membrii partidului, ca dumneavoastră şi ca mine, sunt neapărat nişte «PG». Un naţional-socialist trebuie să creadă în viziunea sa. Şi cum în mod obligatoriu viziunea este unică, toţi adevăraţii naţional-socialişti nu pot lucra decât într-o singură direcţie, care este cea a Voâir-ului. Dar dumneavoastră credeţi că toţi oamenii aceştia – făcu un gest larg în direcţia sălii – sunt nişte autentici naţional-socialişti? Un om de partid este cineva care îşi datorează cariera partidului, care are o poziţie de apărat în sânul partidului, şi prin urmare apără interesele partidului în controversele cu celelalte ierarhii, oricare ar fi interesele reale ale *Volk*-ului. Partidul, la început, era conceput ca o mişcare, un agent de mobilizare al *Volk*-ului; acum a devenit o birocraţie ca toate

celelalte. Mult timp, unii dintre noi au nutrit speranţa că SS-ul ar putea prelua ştafeta. Încă nu este prea târziu. Însă şi SS-ul cade pradă unor tentaţii periculoase." Băurăm un pic. Eu voiam să ne întoarcem la subiectul care mă preocupa. „Ce credeţi despre ideea mea? l-am întrebat după o vreme. Mi se pare că, dat fiind trecutul meu, cunoaşterea ţării şi a diferitelor curente de idei franceze, aş putea fi mai de folos." „Poate că aveţi dreptate. Problema, după cum ştiţi, este că, în afară de terenul strict poliţienesc, SS cam este în afara jocului, în Franţa. Şi nu cred că numele meu v-ar fi de folos la *Militărbefehishaber*. Nici cu Abetz nu pot, omul ţine prea mult la bucătăria lui. Dar dacă ţineţi neapărat, contactaţi-l pe Knochen. Ar trebui să-şi amintească de dumneavoastră." „Da, e o idee", am zis eu fără tragere de inimă. Nu asta doream. Best continua: „Puteţi să-i spuneţi că v-am recomandat eu. Dar Danemarca? Nu vă tentează? Aş putea desigur să vă găsesc un post bun aici". Am încercat să nu-mi arăt prea tare jena. „Vă mulţumesc mult pentru propunere. Dar eu am idei precise în ceea ce priveşte Franţa şi aş vrea să le urmez, dacă este posibil." „Vă înţeleg. Dar dacă vă schimbaţi părerea, contactaţi-mă." „Bineînţeles." Se uită la ceas. „Iau cina cu ministrul şi trebuie neapărat să mă schimb. Dacă îmi vine vreo altă idee în privinţa Franţei sau dacă aud vorbindu-se despre vreun post interesant, am să vă informez." „V-aş fi recunoscător. Vă mulţumesc încă o dată că v-aţi făcut timp pentru a ne întâlni." îşi termină paharul şi replică: „A fost o plăcere. Asta îmi lipseşte cel mai mult de când am părăsit RSHA, posibilitatea de a discuta deschis idei cu oameni care au convingeri. În Danemarca, trebuie să fiu tot timpul atent. Bine, seară bună!" L-am însoţit în stradă, în faţa fostei ambasade a Marii Britanii. M-am uitat după maşina lui îndepărtându-se pe Wilhelmstrasse, apoi m-am îndreptat spre Poarta Brandenburg şi Tiergarten, tulburat de ultimele cuvinte ale lui Best. Un om care are convingeri? Altădată, fără îndoială, fusesem un astfel de om, dar acum, unde era limpezimea convingerilor mele? Le puteam zări plutind uşor în jurul meu, dar dacă încercam să prind una, îmi fugea

printre degete, ca o anghilă nervoasă şi musculoasă.

Thomas era cu siguranţă un om cu convingeri: convingeri vizibile, pe deplin compatibile cu urmărirea ambiţiilor sale şi a plăcerilor. Întors în cameră, am găsit un bilet de la el prin care mă invita la un spectacol de balet. I-am telefonat ca să mă scuz, dar până să apuc să deschid gura, mă întrebă: „Ei, cum a fost?" Apoi începu să-mi explice de ce din punctul lui de vedere nu folosea la nimic. Am ascultat răbdător şi la prima ocazie am încercat să-i refuz invitaţia. Dar el nici nu vru să audă. „Te sălbăticeşti. Îţi va face bine să ieşi." La drept vorbind, ideea mă deranja profund, dar într-un final am cedat. Toţi ruşii fiind proscrişi, se prezentau divertismente de Mozart, baletele din *Idomeneo* urmate de o *Gavotte* şi de *Bagatele.* Orchestra era dirijată de Karajan, pe atunci o tânără stea în ascensiune a cărei glorie încă nu o eclipsa pe cea a lui Furtwängler. M-am întâlnit cu Thomas aproape de intrarea artiştilor. Unul dintre prietenii săi îi făcuse rost de o lojă privată. Totul era superb organizat. Nişte plasatoare grijulii ne luară mantalele şi caschetele şi ne conduseră la un bufet unde ni se servi aperitivul în compania muzicienilor şi a starletelor de la studiourile lui Goebbels, imediat fermecate de verva şi de frumoasa ţinută a lui Thomas. Când eram conduşi la lojă, aflată lângă scenă, deasupra orchestrei, i-am şoptit: „Nu încerci să inviţi pe una?" Thomas ridică din umeri. „Glumeşti! Ca să ajungi mai apoi la un doctor bun trebuie să fii cel puţin Gruppenfuhrer." Tachinarea aceea o lansasem mecanic, fără convingere; rămâneam zăvorât în mine însumi, închis, ostil faţă de orice; dar, imediat ce începu spectacolul, am fost încântat. Dansatorii se găseau la doar câţiva metri de mine, iar privindu-i, mă simţeam sărman, şi jigărit, şi amărât, ca şi cum încă nu aş fi scuturat de pe trupul meu frigul şi frica de pe front. Ei, splendizi şi parcă pentru a marca o distanţă de netrecut, săreau în costumele lor sclipitoare, iar trupurile lor superbe şi somptuoase mă împietreau, excitându-mă la nebunie (dar era o excitare vană, fără ţel, descumpănitoare). Aurul, cristalul lustrelor, tulul, mătasea, bijuteriile opulente, dinţii scânteietori ai artiştilor, muşchii lor jucând sub piele mă

copleşeau. La primul antract, transpirând în uniformă, m-am repezit la bar şi am băut câteva pahare, apoi am adus sticla cu mine în lojă. Thomas se uita la mine amuzat, bând şi el, dar mai încet. De cealaltă parte a sălii de spectacole, aşezată într-o lojă de la etaj, o femeie mă privea printr-un binoclu de teatru. Se afla prea departe, nu reuşeam să-i disting trăsăturile, iar eu nu aveam binoclu, dar în mod evident mă fixa, iar jocul acesta mă enervă la culme; la al doilea antract, nu am făcut nicio încercare de a merge să o caut, ci m-am refugiat la bufetul particular şi am continuat să beau cu Thomas; imediat însă ce reîncepu baletul, am fost ca un copil. Aplaudam, mă gândeam chiar să-i trimit nişte flori unei dansatoare, dar nu ştiam pe care să o aleg şi-n plus nu le cunoşteam numele, nici nu mă pricepeam cum să fac să aflu, fiindu-mi teamă să nu mă înşel. Femeia continua să mă privească, dar mie nu-mi păsa. Am băut în continuare, am râs. „Ai avut dreptate, i-am spus lui Thomas, este o idee bună." Totul mă minuna şi mă înspăimânta. Nu reuşeam să înţeleg frumuseţea trupurilor dansatorilor, o frumuseţe aproape abstractă, asexuată, fără nicio deosebire între bărbaţi şi femei: această frumuseţe aproape că mă scandaliza. După balet, Thomas mă duse pe o străduţă din Charlottenburg; spre oroarea mea, intrând am văzut că era vorba de o casă de toleranţă, dar era prea târziu ca să dau înapoi. Am băut şi am mâncat sendvişuri în timp ce Thomas dansa cu fetele dezbrăcate, care, după cum se vedea, îl cunoşteau bine. Mai erau acolo şi alţi ofiţeri, şi câţiva civili. De la un gramofon venea muzică americană, un jazz frenetic şi îndrăcit, care se împletea cu râsul ascuţit şi pierdut al târfelor. Majoritatea nu purtau decât desuuri de mătase colorată, iar carnea lor moale, fadă, adormită, pe care Thomas o înhăţa cu toată mâna, mă dezgusta. O fată încercă să se aşeze pe genunchii mei. Am împins-o uşor, cu mâna pe pântecul ei gol, însă fata insista, aşa că eu am trimis-o la plimbare brutal, iar ea s-a supărat. Eram palid, răvăşit, totul sclipea, totul era numai un clinchet, îmi făcea rău. Thomas veni să-mi mai toarne un pahar, râzând: „Dacă nu-ţi place, nu-i nevoie să faci scandal, mai sunt şi altele. Dădea din mână, cu

faţa roşie. Alege, alege, eşti invitatul meu". Nu aveam niciun chef, însă el insista. În final, ca să mă lase în pace, am apucat sticla din care beam şi am urcat cu o fată, aleasă la întâmplare. Ajuns în camera ei, m-am mai calmat. Mă ajută să-mi scot tunica, dar când dădu să mă descheie la cămaşă, am oprit-o şi i-am spus să stea jos. „Cum te cheamă?" am întrebat-o. „Emilie11, răspunse ea, folosind forma franceză a numelui. „Povesteşte-mi ceva, Emilie." „Ce fel de povestire, Herr Offizier?"„Povesteşte-mi copilăria ta." Primele sale cuvinte mă îngheţară. „Aveam o soră geamănă. A murit la zece ani. Amândouă sufeream de aceeaşi boală, reumatism acut, apoi ea a murit de uremie, apa care urca, urca… A murit sufocată." Scotoci într-un sertar, scoţând două fotografii înrămate. Prima le arăta pe cele două gemene, alături, cu ochi mari şi cu panglici în păr, pe la vârsta de zece ani; cealaltă înfăţişa fata moartă în sicriu, înconjurată de lalele. „Acasă, fotografia aceasta a fost pusă pe perete. Din ziua aceea mama n-a mai putut suporta lalelele, mirosul lor. Zicea: *Am pierdut îngerul şi am păstrat diavolul.* După asta, când din întâmplare mă vedeam într-o oglindă, credeam că o văd pe sora mea moartă. Iar dacă mă întorceam de la şcoală alergând, pe mama o apucau crizele de nervi, crezând că o vede pe sora mea, şi atunci mă forţam să mă întorc întotdeauna încet." „Şi cum ai ajuns aici?"am întrebat-o. Însă târfa, cuprinsă de oboseală, adormi pe divan. M-am aşezat la masă cu capul în palme şi am privit-o, bând din când în când. Ea se trezi. „O, pardon, mă dezbrac imediat." Am zâmbit şi i-am zis: „Nu-i nevoie. M-am aşezat pe canapea, i-am pus capul pe genunchii mei şi i-am mângâiat părul. Hai, mai dormi puţin."

La hotel mă aştepta un nou mesaj. „Frâu von Uxkiill, îmi explică portarul. Acesta este numărul la care puteţi să sunaţi." Am urcat şi m-am aşezat pe divan fără măcar să mă deschei la tunică, terminat. De ce să mă contacteze aşa, după atâţia ani? De ce acum? Nu aş fi putut spune dacă doream să o revăd; dar ştiam că, dacă şi ea şi-o dorea, a nu o revedea mi-ar fi fost la fel de imposibil ca a înceta să mai respir. În noaptea aceea nu am dormit, sau am dormit puţin. Amintirile năvăleau brutal.

Spre deosebire de cele care veneau în valuri mari la Stalingrad, nu mai erau amintiri solare, sclipitoare, cu forţa fericirii, ci nişte amintiri deja atinse de lumina rece a lunii pline, albă şi amară. În primăvară, odată cu revenirea de la sporturile de iarnă, ne-am reluat jocurile noastre în pod, goi, strălucind în lumina încărcată de praf, printre păpuşi, teancuri de valize şi cuiere încărcate de haine vechi în spatele cărora ne ascundeam. După acea iarnă, eu eram palid şi încă fără vreun fir de păr, dar la ea apărea o uşoară tufa între picioare, şi nişte sâni mici începeau să-i deformeze pieptul care mie îmi plăcea plat şi neted. Dar nu exista niciun mijloc de a face cale întoarsă. Încă era frig, pielea ni se strânsese şi se îmbujorase. Ea se urca pe mine, dar deja începea să-i curgă un fir de sânge pe partea internă a pulpelor. Plângea. „începe, începe îmbătrânirea." Am luat-o în braţele mele slabe şi am plâns împreună. Nu împlinisem încă treisprezece ani. Nu era drept, voiam să fiu ca ea, de ce nu puteam sângera şi eu, să împart lucrul acesta cu ea? De ce nu puteam fi la fel? încă nu ejaculam, iar jocurile noastre continuau; dar probabil că acum ne observam unul pe celălalt, ne observam pe noi înşine puţin mai mult, iar asta deja năştea o distanţă, fără îndoială că infimă, însă ne obliga probabil să forţăm lucrurile uneori. Apoi a venit inevitabilul: într-o zi, lichidul alburiu pe mână, pe pulpe. I-am spus Unei şi i-am arătat. Asta o fascina, dar i s-a făcut teamă, i se explicaseră legile mecanicii. Şi pentru întâia oară podul ne părea mohorât, prăfos, plin de pânze de păianjeni. Doream să-i sărut sânul, acum rotund, dar nu o interesa, şi se aşeză în genunchi, arătându-mi micile sale fese de adolescentă. Adusese cremă din sala de baie a mamei. „Uite, a explicat ea. Acolo nu se poate întâmpla nimic." Mai intens decât senzaţia, îmi amintesc mirosul acru şi pătrunzător al cremei. Eram între Vârsta de Aur şi Cădere.

Când am sunat-o, spre sfârşitul dimineţii, glasul îi era absolut calm: „Suntem la Kaiserhof." „Eşti liberă?" „Da. Ne putem vedea?" „Trec să te iau." Mă aştepta în holul de la intrare şi, văzându-mă, se ridică. Mi-am scos cascheta şi ea mă sărută delicat pe obraz. Apoi făcu un pas în spate şi mă privi.

Întinse un deget şi bătu cu vârful unghiei în unul dintre nasturii cu crucea încârligată de la tunică. „îţi stă bine în uniformă.” O priveam fără să zic ceva. Nu se schimbase, doar un pic maturizată, dar era la fel de frumoasă. „Ce faci aici?” am întrebat-o. „Bemdt avea nişte treburi de rezolvat cu notarul. Mi-am zis că poate eşti la Berlin, şi am avut chef să te văd.” „Cum m-ai găsit?” „Un prieten de-al lui Bemdt de la OKW a telefonat la Prinz-Albrechtstrasse şi i-au spus unde locuieşti. Ce vrei să faci?” „Ai timp?” „Toată ziua.” „Hai atunci să mergem la Potsdam. Vom mânca şi ne vom plimba prin parc.”

Era una dintre primele zile frumoase ale anului. Aerul se dezmorţea, copacii înmugureau sub soarele încă palid. În tren schimbarăm puţine cuvinte. Părea distantă, şi, ca să fiu absolut sincer, eu eram îngrozit. Cu faţa întoarsă spre geam, ea privea perindându-se arborii încă goi din pădurea Grunewald, iar eu mă uitam la acest chip. Sub părul greu, negru ca smoala, părea aproape translucid, iar nişte vene lungi albastre se desenau sub pielea lăptoasă. Una dintre ele pornea de la tâmplă, ajungea la colţul gurii, apoi făcea o curbă, traversând obrazul ca o cicatrice. Îmi imaginam sângele ce pulsa încet sub această suprafaţă la fel de subţire şi de profundă ca uleiurile opalescente ale unui maestru flamand. La baza gâtului se înfiripa o altă reţea de vene, se desfăşurau pe deasupra delicatei clavicule şi porneau dedesubtul stofei, o ştiam, ca două mâini mari, deschise să irige sânii. Îi vedeam ochii reflectaţi în fereastră, pe fundalul întunecat al copacilor deşi, fără culoare, distanţi, absenţi. La Potsdam, cunoşteam un mic restaurant aproape de Gamisonskirche. Clopotele băteau mica lor arie melancolică, pe o melodie de Mozart. Restaurantul era deschis. „Ideile fixe ale lui Goebbels nu au trecere la Potsdam”, am comentat eu. Chiar şi la Berlin majoritatea restaurantelor se redeschideau deja. Am comandat vin şi am întrebat-o pe sora mea despre sănătatea soţului ei. „E bine”, îmi răspunse ea laconic. Stăteau la Berlin doar câteva zile, după aceea aveau să meargă la un sanatoriu, în Elveţia, unde von Uxkiill trebuia să facă o cură. Ezitând, i-am

cerut să vorbească despre viaţa ei în Pomerania. „Nu am de ce să mă plâng, afirmă ea, privindu-mă cu ochii săi mari şi limpezi. Fermierii lui Bemdt ne aduc mâncare, avem tot ce ne trebuie. Ni se întâmplă să avem şi peşte. Citesc mult, mă plimb. Războiul mi se pare departe.” „Se apropie, am zis eu cu duritate.” „Doar nu crezi că vor ajunge până în Germania?” Am ridicat din umeri. „Totul este posibil.” Cuvintele ne erau reci, parcă împrumutate, vedeam limpede asta, dar nu ştiam cum să rup această răceală la care ea părea indiferentă. Băurăm şi mâncarăm un pic. În sfârşit, cu mai multă blândeţe, ea zise: „Am auzit că ai fost rănit. Prin prietenii militari ai lui Bemdt. Ducem o viaţă destul de retrasă, însă el păstrează legăturile. Nu am avut detalii şi am fost neliniştită. Dar văzându-te, mi se pare că nu era ceva prea serios”. Atunci, i-am povestit apăsat ce se petrecuse şi i-am arătat gaura. Ea scăpă tacâmurile şi se îngălbeni. Ridică mâna, apoi o lăsă în jos. „îmi cer iertare. Nu ştiam.” Am întins degetele şi i-am atins dosul palmei; ea şi-o retrase încet. Nu ziceam nimic. Oricum nu ştiam ce să zic: tot ce aş fi vrut să spun, tot ce ar fi trebuit să spun, nu puteam spune. Nu aveau cafea; am terminat de mâncat şi am plătit. Străzile Potsdamului erau liniştite: militari, femei cu landouri, câteva vehicule. Ne îndreptarăm spre parc, fără să vorbim. Marlygarten, pe unde intram, prelungea şi întărea încă şi mai mult calmul străzilor. Din loc în loc, se zărea câte un cuplu în depărtare sau câţiva răniţi în convalescenţă, cu cârje ori în scaune cu rotile. „Este îngrozitor, murmură Una. Ce pierderi.” „E necesar”, am zis. Ea nu spuse nimic: continuam să vorbim stând unul lângă celălalt. Nişte veveriţe nu prea spe- rioase se agitau prin iarbă; la dreapta, una dintre ele alerga să ia bucăţi de pâine din mâna unei fetiţe, se trăgea înapoi, se întorcea să ronţăie, iar fata pleca râzând veselă. Pe ochiurile de apă, raţe de felurite soiuri înotau sau se lăsau pe luciu: exact înainte de impact, băteau repede din aripi, aproape vertical, ca să frâneze, întinzându-şi labele palmate spre apă; de îndată ce atingeau apa, îşi strângeau labele şi se lăsau pe abdomenul bombat, stropind puţin înjur. Soarele strălucea printre pini şi printre

crengile goale ale stejarilor; la încrucişarea aleilor se înălţau pe nişte piedestale mici îngeraşi sau nimfe din piatră cenuşie, inutili şi derizorii. La Mohrenrondell, unde se afla un cerc de busturi cu spatele la nişte tufişuri tăiate sub nişte terase etajate de vie şi de sere, Una îşi trase fusta şi se aşeză pe o bancă, iute ca o adolescentă. Am aprins o ţigară, ea mi-o luă şi trase câteva fumuri, după care mi-o înapoie. „Vorbeşte-mi despre Rusia.”l-am explicat, în fraze scurte şi seci, în ce consta munca de securizare a spatelui frontului. Mă ascultă fără să spună vreun cuvânt. La sfârşit, mă întrebă: „Dar tu ai ucis oameni?”„O dată a trebuit să dau lovitura de graţie. În majoritatea timpului mă ocupam cu informaţiile, scriam rapoarte.” „Şi când trăgeai în oamenii aceia, ce simţeai?”Am răspuns fără ezitare: „Acelaşi lucru ca atunci când îi priveam pe alţii trăgând. Din clipa în care trebuie făcut aşa ceva, nu are mare importanţă cine o face. Şi apoi, consider că a privi angajează în aceeaşi măsură responsabilitatea ca şi a face.” „Dar trebuie făcut?”„Dacă vrem să câştigăm acest război, da, fără îndoială.” Se gândi la cele spuse, apoi rosti: „Sunt fericită că nu sunt bărbat”. „Iar eu mi-am dorit adeseori să am norocul tău.” întinse braţul şi-mi puse mâna pe obraz, gânditoare: am crezut că mă voi sufoca de fericire, că mă voi ghemui în braţele ei, ca un copil. Însă ea se ridică, iar eu am urmat-o. Urca hotărâtă terasele etajate, în direcţia micului castel galben. „Ai veşti de la mama?”mă întrebă ea peste umăr. „Niciuna. Nu ne mai scriem de ani de zile. Ce mai face?”„E tot la Antibes, cu Moreau. Făcea afaceri cu armata germană. Acum sunt sub control italian. Se pare că aceştia se comportă foarte bine, însă Moreau este furios pentru că este convins că Mussolini vrea să anexeze Coasta de Azur.”

Ajunseserăm la ultima terasă, unde un covor de pietriş ducea până la faţada castelului. De acolo, dominam parcul, acoperişurile şi clopotniţele Potsdamului se profilau în spatele copacilor. „Tatei îi plăcea mult acest loc”, zise liniştită Una. Sângele îmi năvăli în obraji şi am apucat-o de mână. „De unde ştii?” Ea dădu din umeri. „Ştiu şi gata.” „Niciodată nu ai…” Ea mă privi cu tristeţe. „Max, tata a murit. Trebuie să-ţi bagi asta

în cap". „Până şi tu zici asta", am rostit eu mânios. Însă ea rămase calmă. „Da, până şi eu spun asta." Apoi recită aceste versuri în engleză:

Full fathom five thy father lies;
Of his bones are coral made;
Those are pearis that were his eyes:
Nothing of him that doth fade,
But doth suffer a sea-change
Into something rich and strânge.{7}

Dezgustat, m-am întors şi m-am îndepărtat. Ea mă ajunse din urmă şi mă luă de braţ. „Vino. Vom vizita castelul." Pietrişul scrâşnea sub paşii noştri, ocolirăm clădirea şi trecurăm pe sub arcadă. Înăuntru, am privit cu ochi distrat poleiala, mobila preţioasă, tablourile voluptuoase ale secolului al XVIII-lea; am fost smuls din gânduri doar în sala de muzică, atunci când m-am uitat la pian şi m-am întrebat dacă era acelaşi pe care bătrânul Bach improvizase pentru rege viitoarea *Ofrandă muzicală,* în ziua când venise acolo; de nu ar fi fost paznicul, aş fi întins mâna şi aş fi atins clapele, care simţiseră probabil degetele lui Bach. Faimosul tablou al lui von Menzel, care îl înfăţişa pe Frederic al II-lea, luminat de o mulţime de lumânări, cântând, la fel ca în ziua în care îl primise pe Bach, din flaut, fusese dat jos, desigur de teama bombardamentelor. Puţin mai departe, vizita trecea prin camera de oaspeţi numită *camera lui Voltaire,* cu un pat minuscul, unde marele om ar fi dormit zice-se ani de-a rândul, pe când îl învăţa pe Frederic valorile Iluminismului şi ura faţă de evrei; în realitate, se pare că locuise la castelul oraşului Potsdam. Una studia amuzându-se decoraţiunile frivole.

„Pentru un rege care nu putea nici măcar să-şi scoată cizmele, cu atât mai puţin pantalonii, aprecia femeile goale. Întreg palatul pare erotizat." „Ca să-şi amintească de ceea ce uitase." La ieşire, ea arătă spre deal, unde se vedeau nişte ruine artificiale datorate toanelor acestui prinţ cam ciudat. „Vrei să urci acolo?" „Nu. Aş prefera să mergem în grădină."

Hoinăream leneş, fără a privi prea mult la cele ce ne înconjurau. Ne aşezarăm pentru o clipă pe terasa grădinii, apoi coborârăm treptele care încadrau marile bazine şi straturile de flori ordonate strict, clasic, perfect simetric. Dincolo de asta se găsea parcul, iar noi merserăm la întâmplare, pe una dintre aleile lungi. „Eşti fericit?" mă întrebă ea. „Fericit? Eu? Nu. Dar am cunoscut fericirea. Acum, cu ceea ce-mi e dat, sunt satisfăcut, nu mă plâng. De ce mă întrebi asta?" „Aşa. Fără vreun gând anume." Puţin mai departe, ea continuă: „Poţi să-mi spui de ce nu ne-am vorbit de aproape opt ani?" „Te-ai măritat", am replicat eu, reţinându-mi un puseu de ură. „Da, dar asta a fost mai târziu. Şi apoi, nu-i un motiv." „Pentru mine, este. De ce l-ai luat în căsătorie?" Ea se opri şi mă privi cu atenţie. „Nu trebuie să-ţi dau socoteală. Dar dacă vrei să ştii, îl iubesc." Am privit-o la rândul meu. „Te-ai schimbat." „Toată lumea se schimbă. Şi tu te-ai schimbat." Ne reluarăm plimbarea. „Tu nu ai iubit pe nimeni?" mă întrebă ea. „Nu. Eu îmi ţin promisiunile." „Nu ţi-am făcut niciodată promisiuni." „E-adevărat", am recunoscut eu. „Oricum, continuă ea, ataşamentul faţă de nişte promisiuni vechi nu este o virtute. Lumea se schimbă, trebuie să ştii să te schimbi odată cu ea. Tu rămâi prizonierul trecutului." „Prefer să vorbesc de loialitate, de fidelitate." „Trecutul s-a sfârşit, Max." „Trecutul nu se sfârşeşte niciodată."

Ajunsesem la pavilionul chinezesc. Un mandarin, sub o umbrelă, trona în vârful cupolei mărginite de o streaşină albastră-aurie susţinută de coloane aurite în formă de palmier. Am aruncat o privire în interior: o sală rotundă şi picturi orientale. Afară, la rădăcina fiecărui palmier, se aflau figuri exotice, aurite şi ele. „O adevărată *nebunie,* am comentat eu. Iată la ce visau cei mari odinioară. E un pic cam ridicol." „Nu mai mult ca delirul puternicilor de azi, răspunse ea calm. Mie îmi place mult acest secol. Este singurul despre care cel puţin nu se poate spune că nu a fost un secol al credinţei." „De la Watteau la Robespierre", i-am replicat eu ironic. Ea se strâmbă puţin. „Robespierre înseamnă deja secolul al XlX-lea.

E aproape un romantic german. Tot îţi mai place atât de mult muzica aia franţuzească, Rameau, Forqueray, Couperin?" Am simţit cum mă întunec la faţă. Întrebarea ei mi-l readuse brusc în minte pe Iakov, micuţul pianist din Jitomir. „Da, am răspuns eu după un timp. Dar nu am avut ocazia să mai ascult de mult. Mai ales Rameau. Se zice că nu e rău, că sunt lucruri la el de valoarea lui Bach, la clavir." „Aşa cred şi eu." Purtasem aproape aceeaşi conversaţie cu Iakov. Nu am mai spus nimic. Ajunseserăm la marginea parcului. Făcurăm cale întoarsă şi, de comun acord, o luarăm spre Friedenskirche şi spre ieşire. „Dar tu? am întrebat eu. Eşti fericită, în bârlogul tău pomera- nian?" „Da, sunt fericită." „Nu te plictiseşti? Trebuie să te simţi puţin cam singură uneori." Ea mă privi din nou, lung, înainte de a răspunde. „Nu am nevoie de nimic." Cuvintele acestea mă îngheţară. Luarăm o trăsură până la gară. În aşteptarea trenului, am cumpărat *Volkische Beobachter*. Când mă văzu venind, Una începu să râdă. „De ce râzi?" „Mă gândeam la o glumă a lui Bemdt. Pentru *VB,* el spune *Verblodungsblatt,* foaia care tâmpeşte." M-am întunecat la faţă. „Ar trebui să fie atent la ce spune." „Stai liniştit. Nu-i idiot, iar prietenii săi sunt oameni inteligenţi." „Nu mă nelinişteam. Te puneam în gardă, atât." M-am uitat pe prima pagină: englezii iar bombardaseră Kolnul, făcând numeroase victime civile. I-am arătat articolul. „Aceşti *Luftmdrder* nu au într-adevăr nicio ruşine, am zis. Spun că apără libertatea, dar omoară femei şi copii." „Şi noi ucidem femei şi copii", îmi răspunse ea blând. Cuvintele ei mă făcură să mă ruşinez, însă imediat ruşinea se preschimbă în mânie. „Noi ne ucidem duşmanii, ca să ne apărăm ţara." „Şi ei îşi apără ţara." „Ucid civili nevinovaţi!" Mă înroşeam, dar ea rămânea calmă. „Nu i-aţi prins cu arma în mână pe toţi oamenii pe care îi executaţi. Şi voi aţi ucis copii." Furia mă sufoca; nu ştiam cum să-i explic; diferenţa mi se părea evidentă, însă ea făcea pe încăpăţânata, pretindea că nu o vede. „Mă tratezi ca pe un asasin!" am sărit eu. Ea mă luă de mână. „Ba nu. Calmează-te." M-am calmat şi am ieşit să fumez; apoi urcarăm în tren. Ca şi la dus, ea privea spre Grunewald, şi, contemplându-i

profilul, m-am scufundat, mai întâi încet, apoi vertiginos, în amintirea ultimei noastre întâlniri. Era în 1934, exact după aniversarea de douăzeci şi unu de ani. În sfârşit, eu devenisem liber, o anunţasem pe mama că părăsesc Franţa. În drum spre Germania, am făcut un ocol pe la Zurich. Am închiriat o cameră într-un hotel mic şi m-am dus să o întâlnesc pe Una, care îşi urma studiile aici. S-a arătat uimită să mă vadă. Totuşi, era deja la curent cu scena de la Paris, cu Moreau şi mama, şi cu hotărârea mea. Ne-am dus să luăm cina într-un restaurant destul de modest, dar liniştit. Mi-a explicat că era mulţumită la Ziirich. Avea prieteni, iar Jung era un om magnific. Aceste cuvinte m-au pus pe jar, trebuie să fi fost ceva în tonul vocii ei, dar am tăcut. „Dar tu?" m-a întrebat ea. I-am mărturisit atunci speranţele mele, înscrierea la Kiel, adeziunea la NSDAP (care data de la cea de a doua călătorie a mea în Germania, din 1932). Mă asculta bând vin; beam şi eu, dar mai încet. „Nu sunt sigură că îţi împărtăşesc entuziasmul pentru Hitler, a comentat ea. Mi se pare nevrozat, plin de complexe nerezolvate, de frustrări şi de resentimente periculoase." „Cum poţi spune aşa ceva!" M-am lansat într-o lungă tiradă. Însă ea se întuneca, se închidea în sine. M-am oprit în timp ce ea îşi mai turna un pahar şi mi-am aşezat mâna peste a ei, pe faţa de masă în carouri. „Una. Asta este ceea ce *vreau* să fac, ceea ce *trebuie* să fac. Tatăl nostru era german. Viitorul meu este în Germania, nu cu burghezia stricată din Franţa." „Poate că ai dreptate. Dar mi-e teamă că o să-ţi pierzi sufletul lângă oamenii aceştia." M-am înroşit de furie şi am izbit cu pumnul în masă. „Una!"Era pentru prima dată când ridicam tonul la ea. Sub şocul loviturii, paharul i s-a răsturnat, rostogolindu-se şi spărgându-se la picioarele ei, într-o baltă de vin roşu. Un chelner s-a repezit cu o mătură; Una, care până atunci stătuse cu ochii în pământ, ridică privirea spre mine. Căutătura îi era limpede, aproape transparentă. „Ştii, am zis eu, în sfârşit am citit Proust. Îţi aminteşti pasajul ăsta?"I l-am recitat cu voce sugrumată: *„Paharul acesta va fi, ca în Templu, simbol al unirii noastre de nezdruncinat*'. Ea a dat din mână. „Nu, Max, nu înţelegi nimic, niciodată n-ai înţeles

nimic.” Era roşie la faţă. Probabil că băuse mult. „întotdeauna ai luat lucrurile prea în serios. Erau nişte jocuri, jocuri de copii. Eram copii.” Ochii îmi ieşeau din orbite, venele gâtului mi se umflau. Am făcut un efort ca să-mi stăpânesc glasul. „Te înşeli, Una. Tu eşti cea care nu ai înţeles nimic.” Ea a mai băut. „Trebuie să creştem, Max.” Se împlineau şapte ani de când ne despărţiserăm. „Niciodată, am articulat eu, niciodată.” Iar promisiunea aceasta mi-am ţinut-o, chiar dacă ea nu mi-a fost recunoscătoare.

În trenul de Potsdam, mă uitam la ea dominat de sentimentul unei pierderi irecuperabile, ca şi cum mă scufundasem şi nu mai revenisem la suprafaţă niciodată. Dar ea, la ce se gândea oare? Chipul nu i se schimbase din noaptea aceea de la Ziirich, doar se împlinise puţin; dar îmi rămânea închis, inaccesibil. În spatele lui se găsea o altă viaţă. Trecurăm prin zona elegantelor locuinţe din Charlottenburg, apoi urmară Grădina Zoologică şi Tiergarten. „Ştii, de când sunt la Berlin încă nu am mers la Zoo.” „Şi totuşi, îţi plac grădinile zoologice.” „Da. Va trebui să merg odată să mă plimb.” Coborârăm din tren la Lehrter Hauptbahnhof şi eu am chemat un taxi ca s-o însoţesc până la Wilhelmplatz. „Vrei să cinezi cu mine?” am întrebat-o în faţa intrării de la Kaiserhof. „Cu plăcere, îmi răspunse, dar acum trebuie să merg să-l văd pe Bemdt.” Stabilirăm să ne întâlnim peste două ore şi m-am întors la hotel ca să fac baie şi să mă schimb. Mă simţeam epuizat. Cuvintele ei se amestecau cu amintirile mele, amintirile, cu visele, iar visele, cu gândurile cele mai nebuneşti. Îmi reveni în minte acel citat crud din Shakespeare: trecuse, aşadar, şi ea de partea mamei? Fără îndoială că era influenţa soţului ei, baronul baltic. Mi-am zis plin de furie: Ar fi trebuit să rămână virgină, ca mine. Inconsecvenţa acestui gând mă făcu să izbucnesc în râs, un râs îndelung, sălbatic. În acelaşi timp îmi venea să plâng. La ora stabilită, eram la Kaiserhof. Una m-a întâlnit în hol, printre confortabile fotolii pătrate şi mici palmieri în ghivece. Era îmbrăcată la fel ca după-amiază. „Bemdt se odihneşte”, îmi zise. Şi ea se simţea obosită, aşa că am hotărât să rămânem să mâncăm la hotel.

De când restaurantele începuseră să se deschidă, o nouă directivă a lui Goebbels încerca să le propună clienţilor *Feldkuchengerichte,* bucătărie de campanie, în solidaritate cu trupele de pe front. Explicându-ne aceasta, privirea şefului de sală rămânea agăţată de medaliile mele, iar expresia mea îl făcu să se bâlbâie; râsul vesel al Unei îl scoase din încurcătură. „Cred că fratele meu a mâncat destul." „Da, bineînţeles, se grăbi acesta să spună. Avem şi vânat din Pădurea Neagră. Cu sos de prune. Este excelent." „Foarte bine, am zis. Şi vin franţuzesc." „De Burgundia, cu vânatul?" în timpul mesei discutarăm de toate, învârtindu-ne în jurul lucrurilor care ne priveau cel mai mult. I-am vorbit din nou despre Rusia, nu despre orori, ci despre experienţe mai umane: moartea lui Hanika, şi mai ales cea a lui Voss. „îţi plăcea de el?" „Da, era un tip şic." Ea îmi vorbea despre matroanele care o agasau de când venise la Berlin. Mersese împreună cu soţul la o recepţie şi la câteva dineuri mondene. Acolo, femeile înalţilor demnitari de partid îi defăimau pe *dezertorii de pe frontul reproducerii,* blamau femeile fără copii, vinovate de *trădare împotriva naturii* pentru a lor *grevă a pântecului.* Ea izbucni în râs. „Bineînţeles că nimeni nu a avut tupeul să mă atace direct, toată lumea poate vedea în ce stare este Bemdt. Din fericire, de altfel, fiindcă le-aş fi pălmuit. Însă mureau de curiozitate, se tot învârteau în jurul meu, fără a îndrăzni să mă întrebe deschis dacă el poate *funcţiona. „* Râse din nou şi bău un pic de vin. Am păstrat tăcerea. Şi eu îmi pusesem aceeaşi întrebare. „E una, imaginează-ţi scena, o soţie de Gauleiter, grasă, plină de diamante, cu părul de un permanent cam albăstrui, care a avut îndrăzneala să-mi sugereze – *dacă într-o zi va fi nevoie* – să merg să caut un SS-ist frumos ca să mă fecundeze. Un om – cum a zis oare? — *decent, dolicefai, purtător al unei voinţe* volkisch, *fizic şi psihic sănătos.* Mi-a explicat că exista un asemenea birou SS care se însărcina cu *asistenţa eugenică* şi că mă puteam adresa aici. E adevărat?"„Aşa se spune. E un proiect al Reichsfuhrerului care se numeşte *Lebensbom.* Dar nu ştiu cum funcţionează." „Au devenit cu adevărat bolnavi. Eşti sigur că nu-i tocmai un

bordel pentru SS şi femei de lume?”„Nu, e altceva.” Ea dădu din cap. „Pe scurt, o să-ţi placă poanta: *Nu-ţi vei primi copilul de la Sfanţul Duh,* mi-a zis. A trebuit să mă abţin să-i răspund că, în orice caz, nu cunoşteam niciun SS-ist destul de patriot care s-o lase grea pe ea.” Izbucni din nou în râs şi continuă să bea. Abia dacă se atinsese de mâncare, dar dăduse gata de una singură aproape o sticlă. Totuşi, privirea îi rămânea limpede, nu era beată. La desert, chelnerul ne propuse grepfrut. Nu mai gustasem aşa ceva de la începutul războiului. „Adus din Spania”, preciză el. Una nu voia; se uită la mine cum curăţăm fructul şi îl savuram. I-am dat câteva bucăţi, uşor dulci. Apoi am însoţit-o în holul de la intrare. Am privit-o, încă mai având în gură gustul suav al fructului. „Stai în aceeaşi cameră cu el? „Nu, răspunse ea, ar fi prea complicat.” Ezită, apoi, atingându-mi dosul mâinii cu unghiile sale ovale, zise: „Dacă vrei, urcă să bem un pahar. Dar să nu faci pe prostul. După aceea, trebuie să pleci”. Ajuns în cameră, mi-am pus cascheta pe o mobilă şi m-am aşezat într-un fotoliu. Una se descălţă şi, traversând mocheta în ciorapi de mătase, îmi turnă un coniac; apoi se aşeză pe pat, picior peste picior, şi îşi aprinse o ţigară. „Nu ştiam că fumezi.” „Din când în când, răspunse ea. La un pahar.” Mi se părea mai frumoasă ca orice pe lume. I-am vorbit despre proiectul meu de post în Franţa şi despre dificultăţile pe care le întâmpinam pentru a-l obţine. „Ar trebui să-i spui lui Bemdt, zise ea. Are mulţi prieteni sus-puşi în Wehrmacht, tovarăşi din celălalt război. Poate că izbuteşte să facă ceva pentru tine.” Cuvintele acestea descătuşară furia pe care o ţinusem în mine. „Bemdt! Nu vorbeşti decât de el.” „Calmează-te, Max. E soţul meu.” M-am ridicat şi am început să mă plimb prin cameră. „Nu-mi pasă! Este un intms, nu are ce căuta între noi.” „Max. Continua să vorbească blând, iar ochii îi rămâneau senini. Nu este între noi. Acel noi despre care vorbeşti nu există, nu mai există, s-a dus. Bemdt este viaţa mea de zi cu zi, trebuie să înţelegi.” Furia mea era intr-atât amestecată cu dorinţă, încât nu mai ştiam unde începea una şi unde sfârşea cealaltă. M-am apropiat de ea şi am prins-o de braţe. „Sărută-mă.” Ea scutură din cap. Pentru prima

dată, privirea îi era dură. „Doar n-ai să reîncepi.” Mă simţeam rău, mă sufocam. M-am prăbuşit lângă pat, cu capul pe genunchii ei ca pe tăietor. „La Ziirich m-ai sărutat, am gemut eu.” „La Zurich eram beată.” Se trase într-o parte îşi aşeză mâna pe cuvertură. „Vino. Culcă-te lângă mine.” încălţat cum eram, m-am urcat în pat şi m-am ghemuit la picioarele ei. Îmi părea că-i simt mirosul prin ciorapi. Ea îmi mângâia părul. „Sărmanul meu frăţior cel mic”, murmură ea. Râzând printre lacrimi, am reuşit să spun: „îmi spui aşa pentru că te-ai născut cu un sfert de oră mai devreme, pentru că la mâna ta a fost legat firul roşu”. „Da, dar acum există şi o altă diferenţă: eu sunt femeie, iar tu, tu rămâi un copilaş.” La Zurich, lucrurile se petrecuseră altfel. Băuse mult, băusem şi eu. După ce am mâncat, am ieşit. Afară era frig şi ea tremura, chiar se împleticea puţin, am prins-o de subraţ, iar ea s-a agăţat de mine. „Vino cu mine. La hotel.” Ea a protestat cu o voce cam răguşită. „Nu fi prost, Max. Nu mai suntem copii.” „Vino, am insistat. Să vorbim puţin.” Dar eram în Elveţia, şi chiar şi în acel gen de hoteluri portarii îţi fac greutăţi: „îmi pare rău, mein Herr. Numai locatarii sunt admişi în camere. Puteţi merge la bar, dacă doriţi”. Una s-a întors în direcţia arătată, dar am oprit-o. „Nu, nu vreau să văd oameni. Hai la tine.” Nu s-a opus şi m-a dus în camera ei de studentă, micuţă, plină de cărţi, îngheţată. „De ce nu o încălzeşti mai mult?” am întrebat-o eu curăţând interiorul grătarului de la sobă pentru a face focul. Ea a înălţat din umeri şi mi-a arătat o sticlă de vin alb de Geneva. „Asta-i tot ce am. Îţi e de-ajuns?” „Totul mi-e de ajuns.” Am desfăcut sticla şi am umplut până sus două pahare, ea ţinându-l pe-al ei râzând. A băut, apoi s-a aşezat pe pat. Mă simţeam încordat, crispat. M-am dus la masă şi m-am uitat la teancul de cărţi. Majoritatea numelor îmi erau necunoscute. Am luat una la întâmplare. Una a văzut-o şi a izbunit iar în râs, un hohot ascuţit, care mă călca pe nervi. „A, Rank! Rank, e bine.” „Cine-i ăsta?” „Un fost discipol al lui Freud, un prieten de-al lui Ferenezi. A scris o carte frumoasă despre incest.” M-am întors spre ea şi am privit-o fix. Ea a încetat să mai râdă. „De ce pronunţi cuvântul ăsta?” am zis

într-un final. Ea a ridicat din umeri şi mi-a întins paharul. „încetează cu prostiile, a zis ea. Mai bine mai toamă-mi nişte vin.” Am lăsat cartea şi am luat sticla. „Nu sunt prostii.” Ea a ridicat din nou din umeri, l-am turnat vin în pahar şi a băut. M-am apropiat de ea, cu mâna întinsă, dorind să-i ating părul, părul ei negru şi bogat. „Una… „ Ea mi-a îndepărtat mâna. „încetează, Max.” Se clătina uşor, iar eu mi-am strecurat mâna pe sub păr, i-am mângâiat obrajii şi gâtul. S-a încordat, dar nu mi-a respins mâna; a mai băut nişte vin. „Ce vrei, Max?” „Vreau ca totul să fie ca mai înainte”, am zis încetişor, cu inima bătând. „E imposibil.” A scrâşnit puţin din dinţi şi a băut din nou. „Deja mai înainte nu era ca mai înainte. Acel înainte nu a existat niciodată.” Divaga, ochii i se închideau. „Dă-mi vin.” „Nu.” I-am luat paharul şi m-am aplecat să-i sărut buzele. M-a împins cu putere, însă gestul a facut-o să-şi piardă echilibrul şi a căzut pe spate pe pat. Am pus jos paharul şi m-am apropiat de ea. Nu mai mişca, picioarele cuprinse în ciorapi îi atârnau la marginea patului, fusta i se ridicase peste genunchi. Sângele îmi bătea în tâmple, eram bulversat, în clipa aceea o iubeam mai mult ca niciodată, mai mult decât o iubisem în pântecul mamei noastre, iar ea, ea trebuie să mă fi iubit la rându-i, la fel şi pentru totdeauna. M-am aplecat asupră-i, nu s-a mai împotrivit.

Trebuie să fi adormit. Când m-am trezit, camera era întunecată. Nu mai ştiam unde mă aflu, la Zurich sau la Berlin. Nicio geană de lumină nu răzbătea prin perdelele negre ale apărării pasive. Distingeam vag o siluetă lângă mine: Una se strecurase sub cearceafuri şi dormea. Am stat îndelung, ascultându-i respiraţia liniştită şi egală. Apoi, cu o încetineală infinită, i-am dat deoparte o şuviţă de la ureche şi m-am aplecat asupra chipului ei. Am stat aşa, fără să o ating, respirându-i pielea şi răsuflarea care mai păstra o urmă de ţigară. După o vreme, m-am sculat şi, păşind cu grijă pe covor, am ieşit. În stradă mi-am dat seama că îmi uitasem cascheta, dar nu am mai urcat, cerându-i portarului să-mi cheme un taxi. În cameră la hotel amintirile continuară să curgă, să-mi hrănească insomnia, dar erau amintiri brutale, tulburi,

hidoase. Adulţi fiind, vizitam odată un soi de Muzeu al Torturilor. Se aflau acolo tot felul de bice, de cleşti, o „fecioară de la Niimberg” şi o ghilotină, în sala din capăt. La vederea acestui instrument, sora mea s-a îmbujorat. „Vreau să mă întind acolo.” Sala era pustie. M-am dus la paznic şi i-am strecurat o bancnotă. „Lăsaţi-ne singuri douăzeci de minute.” „Bine, domnule”, a încuviinţat el cu un zâmbet uşor. Am închis uşa şi l-am auzit întorcând cheia în broască. Una se întinsese pe grindă; am desfăcut jugul, i-am băgat capul prin el, l-am închis peste gâtul ei lung, după ce i-am dat deoparte cu grijă pletele grele. Ea gâfâia. I-am legat mâinile la spate cu cureaua, apoi i-am ridicat fusta. Nici măcar nu m-am ostenit să-i trag chiloţii jos; am dat deoparte dantela şi i-am desfăcut fesele cu ambele mâini: în scobitură, ascuns printre fire de păr, anusul i se contracta uşor. Am scuipat peste el. „Nu”, a protestat ea. Mi-am scos penisul, m-am întins peste ea şi l-am introdus. Ea a slobozit un urlet lung, înfundat. O striveam cu toată greutatea mea. Din cauza poziţiei incomode – pantalonii îmi încurcau picioarele – nu mă puteam mişca decât zvâcnind. Aflat deasupra jugului, cu propriul meu gât sub lama ascuţită, îi şopteam: „Am să trag maneta, dau drumul la cuţit”. Ea mă ruga: „Regulează-mi păsărică”. „Nu.” Am ejaculat dintr-odată, o zvâcnire care mi-a golit creierul, ca o lingură curăţând interiorul unui ou fiert moale. Însă această amintire este îndoielnică; din copilărie nu ne mai văzuserăm decât o singură dată, tocmai la Ziirich, iar la Ziirich nu existase ghilotină, nu ştiu, fără îndoială că este un vis, un vis de demult, probabil, de care, în confuzia mea, singur în camera întunecată de la hotelul Eden, mi-am amintit, sau chiar un vis visat în noaptea aceea, în timpul scurtului moment de somn, aproape nebăgat de seamă. Eram supărat, fiindcă acea zi, în ciuda tulburării mele, rămăsese pentru mine una traversată de puritate, iar acum aceste imagini rele veneau să o murdărească. Îmi repugna, dar în acelaşi timp mă descumpănea, fiindcă ştiam că, amintire sau imagine sau fantezie sau vis, şi asta trăia în mine, iar iubirea mea trebuie să fie făcută şi din aşa ceva.

Dimineaţa, pe la ora zece, un băiat care răspundea de etaj îmi bătu la uşă. „Herr Sturmbannfuhrer, sunteţi chemat la telefon.” Am coborât la recepţie şi am ridicat receptorul; glasul vesel al Unei răsună la celălalt capăt al firului: „Max! Vii să iei prânzul cu noi? Spune da. Bemdt ar vrea să te cunoască”. „De acord. Unde?” „La Borchardt. Cunoşti localul? Pe Franzosischestrasse. La ora treisprezece. Dacă ajungi înaintea noastră, spune numele nostru, am rezervat o masă.” Am urcat în cameră să mă bărbieresc şi să fac un duş. Cum nu mai aveam cascheta, m-am îmbrăcat în civil, cu Crucea de Fier pe buzunarul de la haină. Am ajuns înaintea lor şi am cerut masa pentru Freiherr von Uxkull. Am fost condus la o masă puţin mai retrasă şi am comandat un pahar de vin. Gânditor, încă trist de pe urma imaginilor din cursul nopţii, m-am gândit la strania căsătorie a surorii mele, la ciudatul ei soţ. Avusese loc în 1938, în timp ce eu îmi terminam studiile. Sora mea, după noaptea de la Ziirich, nu îmi scria decât rareori. În anul acela, primăvara, primisem de la ea o scrisoare lungă. Îmi povestea că în toamna lui 1935 se îmbolnăvise foarte tare. Făcuse analize, dar depresia se înrăutăţea şi fusese trimisă într-un sanatoriu, în apropiere de Davos, să se odihnească şi să-şi recapete forţele. Stătuse aici mai multe luni, iar la începutul lui 1936 întâlnise un bărbat, un compozitor. De atunci se vedeau în mod regulat şi urmau să se căsătorească. *Sper să te bucuri pentru mine,* scria ea.

Scrisoarea m-a cufundat într-o stare de apatie vreme de mai multe zile. Nu mai mergeam la Universitate, nu mai ieşeam din cameră, stăteam în pat, cu faţa la perete. Iată, îmi ziceam, iată la ce se ajunge. Îţi vorbesc de dragoste, dar cu prima ocazie, la perspectiva unei căsătorii bune burgheze, hop, se dau pe spate şi îşi desfac picioarele. Vai, amărăciunea mea era imensă. Mi se părea sfârşitul inevitabil al unei vechi poveşti, care mă urmărea fără odihnă: istoria familiei mele, care dintotdeauna sau aproape dintotdeauna se încăpăţâna să distrugă orice urmă de dragoste din viaţa mea. Nu mă simţisem niciodată aşa de singur. Când mi-am revenit un pic, i-am trimis o scrisoare ţeapănă şi convenţională, felicitând-o şi

urându-i să aibă parte de cea mai mare fericire.

La vremea aceea, începeam să mă împrietenesc cu Thomas, eram deja la per tu, şi i-am cerut să se intereseze în privinţa logodnicului, Karl Bemdt Egon Wilhelm, Freiherr von Uxkiill. Era mult mai bătrân ca ea, iar acest aristocrat, un baltic german, era paralitic. Nu înţelegeam. Thomas mi-a adus detalii: se distinsese în timpul Marelui Război, pe care îl terminase cu gradul de Oberst, primind Medalia pentru Merit; apoi condusese un regiment al Landeswehr în Curlanda, împotriva letonilor roşii. Acolo, pe pământurile acelea, primise un glonţ în coloana vertebrală, iar de pe targă, înainte de a fi forţat să se replieze, pusese să se dea foc locuinţei sale ancestrale, *pentru ca bolşevicii să nu o pângărească cu dezmăţul şi cu rahatul lor.* Dosarul său SD era destul de gros: fără a fi considerat chiar un opozant, nu era bine văzut, se pare, de unele autorităţi. În anii de la Weimar, dobândise o notorietate europeană în calitate de compozitor de muzică modernă, era cunoscut ca prieten şi partizan al lui Schonberg, şi corespondase cu muzicieni şi cu scriitori din Uniunea Sovietică. În plus, după Preluarea Puterii, respinsese invitaţia lui Strauss de a se înscrie la *Reichsmusikkammer,* ceea ce avea să pună capăt de fapt carierei sale publice, şi refuzase de asemenea să devină membru al partidului. Trăia retras pe domeniul familiei mamei sale, un conac în Pomerania, unde se mutase după înfrângerea armatei lui Bermondt şi evacuarea din Curlanda. Nu îl părăsea decât pentru a urma cure în Elveţia. Rapoartele SD-ului local spuneau că primea puţină lume şi ieşea şi mai puţin, ferindu-se să se amestece în societatea celor din *Kreis.* „Un tip bizar, rezuma Thomas. Un aristo acrit şi înţepenit, un dinozaur. Şi de ce sora ta ia în căsătorie un estropiat? Are complexul asistentei medicale?”Intr-adevăr, de ce? Când am primit invitaţie pentru nuntă, care urma să fie ţinută în Pomerania, am răspuns că studiile mă împiedicau să vin. Aveam pe atunci douăzeci şi cinci de ani, şi mi se părea că tot ce fusese al nostru murea.

Restaurantul se umplea: un chelner împingea scaunul cu rotile al lui Uxkiill, iar Una îmi ţinea cascheta sub braţ. „Uite!

zise ea veselă, sărutându-mă pe obraji. Ai uitat asta." „Da, mulţumesc11, am zis înroşindu-mă. I-am strâns mâna lui von Uxkiill, în timp ce chelnerul trăgea un scaun, şi am declarat destul de solemn: „Freiherr, sunt încântat să vă cunosc". „Şi eu, Sturmbannfâihrer. Şi eu." Una îl împinse la locul său, iar eu m-am aşezat în faţa lui. Sora mea se aşează între noi. Von Uxkiill avea o faţă aspră, cu buze foarte subţiri, cu părul aproape alb tuns perie, însă ochii săi căprui păreau uneori curios de veseli, ridaţi. Era îmbrăcat simplu, într-un costum din lână gri cu o cravată tricotată, fără medalii, având drept singură bijuterie o şeva- lieră din aur, pe care am observat-o atunci când îşi puse mâna pe mâna Unei. „Ce vrei să bei, draga mea?" „Vin." Una părea foarte veselă. Mă întrebam dacă se forţa să fie astfel. Rigiditatea lui von Uxkiill era evident naturală. Ne fu adus vinul, iar von Uxkiill îmi puse întrebări despre rana mea şi despre convalescenţă. Bău, ascultându-mi răspunsul, dar cu înghiţituri foarte mici. Apoi, pentru că nu prea ştiam ce să spun, l-am întrebat dacă fusese la concert de când venise la Berlin. „Nu-i nimic care să mă intereseze, răspunse el. Acest tânăr Karajan nu-mi place prea mult. E prea plin de sine, prea arogant." „îl preferaţi pe Furtwängler, atunci?" „Rareori ai surprize cu Furtwängler. Dar este foarte solid. Din păcate nu mai este lăsat să dirijeze operele lui Mozart, şi este tocmai ceea ce face el mai bine. Se pare că Lorenzo Da Ponte era pe jumătate evreu, iar *Flautul fermecat,* o operă masonică." „Şi nu credeţi asta?" „Poate, dar arătaţi-mi un spectator german care să-şi dea seama pe cont propriu. Soţia mea spune că vă place muzica veche franceză." „Da, mai ales lucrările instrumentale." „Aveţi gust. Rameau şi marele Couperin sunt încă mult prea neglijaţi. Există o întreagă comoară de muzică pentru viola da gamba din secolul al XVII-lea, încă neexplorată, dar din care am putut consulta câteva manuscrise. Este superbă. Dar prima parte a secolului al XVIII-lea francez este într-adevăr vârful. Nu se mai ştie a se scrie astfel. Romanticii au stricat totul, încă ne mai chinuim să ieşim din stilul lor." „Ştii că Furtwängler dirija săptămâna aceasta, interveni Una. La Admiralpalast. Solistă

era micuţa Tiana Lemnitz, care nu e rea deloc. Dar nu ne-am dus. Era muzică de Wagner, iar lui Bemdt nu-i place Wagner." „E puţin spus, reluă acesta. Îl detest. Tehnic, are găselniţe extraordinare, lucruri cu adevărat noi, obiective, dar totul se pierde în emfază, în gigantism şi în manipularea grosolană a emoţiilor, cum este cea mai mare parte a muzicii germane de după 1815. Este scrisă pentru oameni a căror referinţă muzicală rămâne, în fond, fanfara militară. Mă fascinează să citesc partiturile lui Wagner, dar nu aş putea să-l ascult." „Nu există niciun compozitor german care să găsească înţelegere în ochii dum- neavoastră?" „După Mozart şi Beethoven? Câteva piese de Schubert, pasaje din Mahler. Şi încă sunt indulgent. În fond, nu există aproape nimeni decât Bach… iar acum, bineînţeles, Schonberg." „Scuzaţi-mă, Freiherr, dar mi se pare că am putea cu greu califica muzica lui Schonberg drept muzică germană." „Tinere, îmi răspunse sec von Uxkiill, nu încercaţi să-mi daţi lecţii de antisemitism. Eram antisemit înainte de a vă naşte, chiar dacă sunt suficient de demodat pentru a crede că taina botezului este destul de puternică pentru a spăla tara iudaismului. Schonberg este un geniu, cel mai mare de după Bach. Dacă germanii nu-l vor, este problema lor." Una izbucni într-un râs cristalin. „Chiar *VB* încă mai vorbeşte despre Bemdt ca despre unul dintre cei mai buni reprezentanţi ai culturii germane. Dar dacă ar fi fost scriitor, s-ar fi aflat acum ori în Statele Unite, cu Schonberg şi familia Mann, ori la Sachsenhausen." „De aceea nu aţi dat nimic de zece ani?" l-am întrebat. Von Uxkiill îşi agită furculiţa în vreme ce răspundea: „în primul rând, cum eu nu sunt membru al *Musikkammer,* nu pot. Şi refuz să mi se cânte muzica în străinătate, dacă nu o pot prezenta în propria-mi ţară". „Şi atunci de ce nu vă înscrieţi?" „Din principiu. Tocmai din cauza lui Schonberg. Când l-au exclus din Academie şi a trebuit să părăsească Germania, mi-au oferit locul lui. L-am trimis la dracu'. Strauss a venit personal să mă vadă. Tocmai luase locul lui Bruno Walter, un mare şef de orchestră. I-am spus că ar trebui să-i fie ruşine, că era un guvern de gangsteri şi de proletari acriţi şi că nu va dura. De altfel, l-au mătrăşit

pe Strauss doi ani mai târziu, din cauza nurorii sale, care era evreică." M-am străduit să zâmbesc. „Nu vreau să intru într-o discuţie politică, dar, ascultându-vă opiniile, îmi vine greu să înţeleg cum de vă puteţi considera un antisemit." „Şi totuşi e simplu, răspunse von Uxkiill cu trufie. Am luptat împotriva evreilor şi a Roşiilor în Curlanda şi la Memel. Am militat pentru excluderea evreilor din universităţile germane, din viaţa politică şi economică germană. Am băut în sănătatea oamenilor care l-au ucis pe Rathenau. Însă muzica este altceva. Este suficient să închizi ochii şi să asculţi ca să-ţi dai seama imediat dacă este ceva bun sau nu. Asta nu are nimic de-a face cu sângele, şi toată muzica mare este la fel, fie că e de origine germană, franceză, engleză, italiană, rusă sau evreiască. Meyerbeer nu are nicio valoare nu pentru că este evreu, ci pentru că nu valorează nimic. Iar Wagner, care îl ura pe Meyerbeer pentru că era evreu şi pentru că îl ajutase, e la fel, după părerea mea." „Dacă Max le va povesti colegilor săi ceea ce spui tu, zise Una râzând, o să ai necazuri." „Mi-ai spus că este un om inteligent, replică el, privind-o. Ţi-am făcut onoarea de a te crede pe cuvânt." „Nu sunt muzician, am zis, şi este dificil pentru mine să vă răspund. Ceea ce am auzit eu din Schonberg mi s-a părut a nu putea fi ascultat. Însă un lucru este clar: cu siguranţă nu sunteţi în acord cu starea de spirit a ţării dumneavoastră." „Tinere, răspunse el înălţând capul, nu caut să fiu. Nu mă mai amestec în treburile publice de mult, şi mă bazez pe faptul că treburile publice nu se vor amesteca în viaţa mea." Voiam să-i răspund că nu întotdeauna avem de ales, dar mi-am ţinut gura.

La sfârşitul mesei, împins de Una, i-am vorbit lui von Uxkiill despre dorinţa mea de a obţine un post în Franţa. Una adăugase: „Nu-l poţi ajuta?" Von Uxkiill se gândise. „Mă pot interesa. Însă prietenii mei din Wehrmacht nu-i prea au la inimă pe SS-işti." începeam să înţeleg asta, şi îmi spuneam uneori că Blobel, pierzându-şi capul la Harkov, era cel care avea dreptate. Toate pistele mele se înfundau: Best îmi trimisese *Festgabe,* însă fără a menţiona Franţa; Thomas încerca să rămână încrezător, dar nu reuşea nimic pentru

mine. Iar eu, complet absorbit de prezenţa surorii mele şi de gândurile la ea, nu mai încercam nimic, mă împotmoleam în starea mea de amorţeală, ţeapăn, împietrit, o tristă statuie de sare de pe malurile Mării Moarte. În seara aceea, sora mea şi soţul ei erau invitaţi la o recepţie, iar Una îmi propuse să vin. Am refuzat: nu voiam să o văd astfel, în mijlocul aristocraţilor uşuratici, aroganţi, beţi, dând pe gât şampanie şi făcând glume despre tot ceea ce mi se părea mie ca fiind sfânt. În mijlocul acestor oameni, era sigur, m-aş simţi neputincios, jenat, un copil prost; sarcasmele lor m-ar răni, iar angoasa m-ar împiedica să le răspund; lumea lor rămânea închisă unor oameni ca mine şi se pricepeau să te facă să înţelegi asta. M-am încuiat în cameră. Am încercat să frunzăresc *Festgabe,* dar cuvintele nu aveau niciun sens pentru mine. Atunci m-am lăsat purtat de dulcea legănare a iluziilor nebuneşti: Una, cuprinsă de remuşcări, părăsea serata, venea la hotel, uşa se deschidea, îmi zâmbea, iar trecutul, în clipa aceea, era răscumpărat. Toată fantazarea asta era stupidă şi o ştiam, însă, cu cât timpul trecea, cu atât ajungeam să mă conving că aşa ceva urma să se întâmple, acolo, chiar în momentul acela. Stăteam pe întuneric, aşezat pe divan, iar inima îmi sărea la fiecare zgomot de pe culoar, la fiecare sunet al ascensorului. Aşteptam. Dar mereu era o altă uşă care se deschidea şi apoi se închidea, iar disperarea creştea în mine ca o apă neagră, acea apă rece şi nemiloasă care îi cuprinde pe înecaţi şi le ia suflarea, aerul atât de preţios al vieţii. A doua zi, Una şi von Uxkiill plecau în Elveţia.

îmi telefonă dimineaţă, exact înainte de a lua trenul. Glasul îi era plăcut, tandru, cald. Conversaţia fu scurtă, nu eram prea atent la ce spunea, ascultam vocea aceea, agăţat de receptor, pierdut în nefericirea mea. „Ne putem vedea, spunea ea. Poţi să vii la noi.” „Am să văd”, răspunse celălalt care vorbea prin gura mea. Mă apucau din nou greţurile, am crezut că voi voma, mi-am înghiţit convulsiv saliva respirând doar pe nas şi am reuşit astfel să mă abţin. Apoi ea închise, iar eu am fost din nou singur.

Până la urmă, Thomas reuşise să-mi obţină o întrevedere cu

Schulz. „Dat fiind că treaba nu prea avansează, cred că merită osteneala. Încearcă să-l iei cu grijă.” Nu fu nevoie să mă străduiesc prea tare. Schulz, un om plăpând care mormăia în mustaţa sa, cu gura barată de o cicatrice urâtă de la un duel, se exprima în perifraze uneori greu de urmărit şi, continuând să-mi frunzărească dosarul cu obstinaţie, nu-mi prea lăsa loc să spun ceva. Am reuşit să plasez două vorbe despre interesul meu pentru politica externă a Reichului, dar nu părea să audă. Din această întrevedere reieşi că *se vor interesa de mine în locuri sus-puse* şi că *se va vedea la sfârşitul convalescenţei.* Nu era prea încurajator, iar Thomas îmi confirmă interpretarea. „E nevoie să te cheme acolo, pentru un post precis. Altfel, dacă eşti trimis undeva, va fi Bulgaria. E un loc liniştit, e adevărat, dar vinul nu-i grozav.” Best îmi sugerase să-l contactez pe Knochen, însă vorbele lui Thomas îmi dădură o idee mai bună. La urma urmei, eram în concediu şi nimic nu mă obliga să rămân la Berlin.

Am luat expresul de noapte şi am ajuns la Paris imediat după răsăritul soarelui. Controalele nu ridicară niciun fel de probleme. În faţa gării, am contemplat cu plăcere piatra palidă şi cenuşie a clădirilor, agitaţia străzii. Din cauza restricţiilor, circulau puţine vehicule, dar şoselele erau pline de biciclete şi de tricicluri, printre care maşinile germane îşi croiau cu greu drum. Bucuros, am intrat în prima cafenea şi am băut un coniac, la tejghea. Eram în civil, şi nimeni nu avea vreun motiv să mă ia drept altceva decât un francez; mă cuprinsese o plăcere stranie. Am mers liniştit până în Montmartre şi m-am instalat într-un mic hotel discret, pe partea dinspre apus a colinei, mai sus de Pigalle. Cunoşteam locul: camerele erau simple şi curate, iar patronul nu se arăta curios, lucru care îmi convenea. Pentru această primă zi, nu voiam să văd pe nimeni. Am plecat să mă plimb. Era luna aprilie, primăvara se ghicea peste tot, în albastrul uşor al cerului, în mugurii şi-n florile ce se iţeau pe ramuri, iar oamenii aveau o anumită bucurie sau cel puţin o stare de uşurare în mersul lor. Viaţa, ştiam asta, era’dură aici, tenul gălbui al multor figuri trăda dificultăţile aprovizionării. Dar

nimic nu părea schimbat de la ultima mea vizită, în afară de circulaţie şi de graffiti: pe ziduri se vedeau acum inscripţii precum Stalingrad sau 1918, cel mai adesea şterse, iar uneori înlocuite cu 1763, fără îndoială o strălucită iniţiativă a serviciilor noastre. Am coborât hoinărind spre Sena, apoi am mers să caut pe la buchinişti, de-a lungul cheiurilor: spre surpriza mea, alături de Celine, Drieu, Mauriac, Bemanos sau Montherlant se vindeau pe faţă Kafka, Proust şi chiar Thomas Mann. Laxismul părea ceva obişnuit. Aproape toţi vânzătorii aveau un exemplar din cartea lui Rebatet, *Rămăşiţele,* apărută cu un an înainte. Am frunzărit-o curios, dar am zis că o voi cumpăra mai târziu. M-am hotărât în cele din urmă să cumpăr o culegere de eseuri de Maurice Blanchot, un critic de la NRF căruia îi apreciasem unele articole înainte de război. Erau şpalturi legate, fără îndoială revândute de un jurnalist, sub titlul *Paşi greşiţi.* Buchinistul mă lămuri că publicarea cărţii fusese întârziată din lipsă de hârtie, asigurându-mă totodată că era ceea ce se scrisese mai bine în ultima vreme, doar dacă nu cumva îmi place Sartre, lui însă nu-i plăcea Sartre (pe atunci nu auzisem vorbindu-se de Sartre). În Place Saint-Michel, aproape de fântână, m-am aşezat la o terasă şi am comandat un sendviş şi un pahar de vin. Proprietarul anterior al cărţii tăiase doar prima coală. Am cerut un cuţit, şi în aşteptarea sendvişului, am tăiat paginile, un ritual lent, molcom, pe care îl savuram de fiecare dată. Hârtia era de foarte proastă calitate; trebuia să fiu atent să nu rup foile dând dovadă de grabă. După ce am mâncat, am pornit spre Luxembourg. Întotdeauna îmi plăcuse parcul acesta rece, geometric, luminos, străbătut de o agitaţie liniştită. În jurul cercului mare al bazinului central, de-a lungul aleilor dispuse în fascicul, între arborii şi straturile de flori încă goale, oamenii se plimbau, zumzăiau, conversau, citeau, sau, cu ochii închişi, se bronzau la soarele palid, o lungă şi liniştită rumoare. M-am aşezat pe un scaun de metal, cu vopseaua verde scorojită, şi am citit câteva eseuri la întâmplare. Mai întâi cel despre Oreste, care de altfel vorbea mai mult despre Sartre; acesta se pare că scrisese o piesă de teatru unde se

folosea de figura nefericitului paricid pentru a expune idei despre libertatea omului în crimă; Blanchot îl judeca aspru, şi nu puteam decât să-l aprob. Dar am fost sedus mai cu seamă de un articol despre *Moby Dick* de Melville, unde Blanchot vorbea despre acea *carte imposibilă,* care marcase un moment din tinereţea mea, despre acel *echivalent scris al universului,* misterios, ca de o operă care *păstrează caracterul ironic al unei enigme şi nu se revelează decât prin interogarea pe care o propune.* La drept vorbind, nu înţelegeam mare lucru din ceea ce scria el acolo. Dar faptul trezea în mine nostalgia unei vieţi pe care aş fi putut-o avea: era mai degrabă plăcerea liberului joc al gândirii şi al limbajului decât rigoarea apăsătoare a Legii, iar eu mă lăsam purtat cu bucurie de meandrele acestei gândiri adânci şi răbdătoare, care îşi croia o cale printre idei aşa cum un râu subteran îşi sapă încet un drum prin piatră. După un timp, am închis cartea şi mi-am reluat plimbarea, mai întâi spre Odeon, unde se înmulţeau inscripţiile de pe ziduri, apoi pe bulevardul Saint-Germain, aproape gol, spre Adunarea Naţională. Fiecare loc trezea în mine amintiri, din anul preparator şi de după, când am intrat la ELSP; pe atunci trebuie să fi fost foarte zbuciumat, şi îmi amintesc cât de repede îmi creştea ura faţă de Franţa, însă aceste amintiri, acum, peste ani, îmi apăreau liniştite, aproape fericite, cu un nimb de lumină senină, fără îndoială deformantă. Mi-am continuat drumul spre esplanada din faţa Domului Invalizilor, unde trecătorii se adunau ca să se uite la muncitorii care brăzdau cu caii gazonul pentru a semăna legume; ceva mai departe, în apropiere de un blindat uşor de fabricaţie cehă, purtând crucea încârligată, nişte copii se jucau cu mingea, nepăsători la cele din jur. Am traversat apoi podul Alexandre III. La Grand Palais, afişele anunţau două expoziţii: una intitulată *De ce-a dorit evreul războiul?,* cealaltă – o colecţie de opere greceşti şi romane. Nu simţeam nevoia să-mi desăvârşesc educaţia antisemită, însă Antichitatea mă atrăgea, aşa că am plătit biletul şi am intrat. Se găseau aici numeroase piese superbe, majoritatea împrumutate fără îndoială de la Luvru. Am admirat îndelung frumuseţea rece, calmă,

neomenească a unui Apollo cu citera din Pompei, un bronz mare, acum coclit. Avea un trup graţios, nu întru totul format, cu un sex de copil şi cu feste înguste şi ieşite în afară. Mă plimbam de la un capăt la altul al expoziţiei, dar mă tot reîntorceam în faţa lui; frumuseţea acestuia mă fascina. Ar fi putut fi un adolescent minunat şi banal, însă cocleala care îi mânca pielea pe suprafeţe mari îi conferea o profunzime stupefiantă. Mă frapă un anumit detaliu: oricare ar fi fost unghiul din care îi priveam ochii, pictaţi într-o manieră realistă direct pe bronz, el nu mă privea niciodată; era imposibil să-i prind privirea înecată, pierdută în golul eternităţii sale. Lepra metalică îi asprea faţa, pieptul, fesele, îi devora aproape întreaga mână stângă, cea care trebuia să ţină instrumentul dispărut. Privirea lui părea mândră, aproape arogantă. Uitându-mă la el mă simţeam cuprins de dorinţă, de pofta de a-l linge, iar el se descompunea în faţa mea cu o încetineală liniştită şi nesfârşită. După asta, evitând Champs-Elysees, m-am plimbat pe străduţele tăcute din arondismentul VIII, apoi am urcat spre Montmartre. Se apropia seara, în aer plutea o mireasmă frumoasă. La hotel, patronul îmi indică un mic restaurant de piaţă neagră unde puteam mânca fără cartelă: „E plin de oameni fără niciun Dumnezeu, dar bucătăria e bună”. Clientela părea într-adevăr compusă din colaboraţionişti, afacerişti de pe piaţa neagră. Mi se servi burtă de vită cu ceapă prăjită şi fasole verde şi un vin roşu bun, la carafă. Pentru desert, o tartă Tatin cu smântână proaspătă, şi, luxul suprem, cafea adevărată. Însă Apollo de la Grand Palais îmi stârnise alte pofte. Am coborât în Place Pigalle şi am găsit un bar pe care îl cunoşteam bine. Stând la tejghea, am comandat un coniac şi am aşteptat. Nu dură mult; l-am adus pe băiat la hotel. Sub caschetă, avea părul ondulat, în dezordine; un puf uşor îi acoperea pântecele şi se întuneca în cârlionţi pe piept. Pielea sa mată trezea în mine o poftă furioasă de gură şi de cur. Era aşa cum îmi plăceau, taciturn şi disponibil. Pentru el, curul mi se deschise ca o floare, iar când în sfârşit mă pătrunse, un glob de lumină albă începu să-mi crească la baza coloanei dorsale, mi se urca încet prin spate şi

îmi lua minţile. Iar în seara aceea, mai mult ca niciodată, mi se părea că îi răspund în felul acesta direct surorii mele, că mi-o aduceam în trup, fie că accepta sau nu. Ceea ce se petrecea în mine, sub mâinile şi mădularul acestui băiat necunoscut, mă răvăşea. Iar când totul se termină, l-am trimis de acolo, însă nu am adormit, ci am rămas culcat pe cearceafurile boţite, gol şi întins ca un copilaş beat de fericire.

A doua zi dimineaţă, am trecut pe la redacţia ziarului *Je Suiş Partout*. Aproape toţi prietenii mei parizieni lucrau aici, sau gravitau în jurul lui. Când am ajuns la Paris pentru clasele pregătitoare, la şaptesprezece ani, nu cunoşteam pe nimeni. Intrasem la Janson-de-Sailly ca intern; Moreau îmi alocase o mică sumă lunară, cu condiţia să am note bune, şi eram relativ liber; după coşmarul carceral al celor trei ani precedenţi, mi-ar fi fost suficient mult mai puţin ca să mi se sucească minţile. Totuşi, mă ţineam bine, nu făceam prostii. După cursuri, alergam pe malul Senei să scotocesc pe la buchinişti, sau mă întâlneam cu camarazii mei în vreo cârciumioară din Cartierul Latin, ca să bem vin roşu vârtos şi să punem lumea la cale. Dar aceşti camarazi de clasă mi se păreau cam şterşi. Aproape toţi aparţineau înaltei burghezii şi se pregăteau să meargă orbeşte pe urmele părinţilor lor. Aveau bani, şi fuseseră foarte devreme învăţaţi cum era făcută lumea şi ce poziţie urmau a ocupa: cea dominantă. Faţă de muncitori, ei nu simţeau decât dispreţ sau teamă; ideile pe care le adusesem din prima mea călătorie în Germania, anume că muncitorii făceau parte din Naţiune la fel ca şi burghezia, că ordinea socială trebuia aranjată organic în avantajul tuturor şi nu numai al câtorva bogătaşi, că muncitorii nu trebuiau să se vadă reprimaţi, ci mai degrabă să li se ofere o viaţă demnă şi un loc în această ordine, spre a contracara seducţia bolşevismului, toate acestea le rămâneau străine. Opiniile lor politice erau la fel de înguste ca şi sentimentul bunei-cuviinţe burgheze, şi mi se părea încă şi mai inutil să încerc să discut cu ei despre fascism sau despre naţional-socialismul german (care tocmai în septembrie al acelui an dobândea o victorie electorală zdrobitoare, devenind astfel cel

de-al doilea partid al ţării, trimiţând unde de şoc prin Europa învingătorilor), cât şi despre idealurile mişcărilor de tineret propovăduite de Hans Bliiher. Pentru ei, Freud (dacă auziseră vorbindu-se despre el) era un erotoman, Spengler – un prusac nebun şi prea pedant, Jiinger – un belicist care flirta în chip periculos cu bolşevismul; chiar şi pe Peguy îl considerau suspect. Doar câţiva bursieri din provincie păreau un pic mai altfel, şi m-am învârtit mai ales pe lângă ei. Unul dintre aceşti băieţi, Antoine F., avea un frate mai mare la ENS{8}, acolo unde visasem eu să studiez, şi el a fost acela care m-a dus acolo pentru prima dată, să beau grog şi să discut despre Nietzsche şi Schopenhauer, pe care astfel îi descopeream, împreună cu fratele lui şi camarazii săi de cameră. Acest Bertrand F. Era un *carre,* adică un student din anul doi; cele mai bune camere, cu divan, gravuri pe pereţi şi sobă, erau ocupate în majoritatea lor de *cubes,* studenţii din anul trei. Într-o zi, trecând prin faţa uneia dintre acestea am observat o inscripţie greacă pe pragul de sus al uşii: „în această cameră muncesc şase frumoşi şi buni *(hex kaloi kagathoi)* – şi un oarecare altul *(kai tis allos) „.* Uşa era deschisă, am împins-o şi am întrebat în greceşte: „Şi cine-i celălalt?" Un tânăr cu faţa rotundă îşi ridică de la carte ochii aflaţi îndărătul unor ochelari groşi şi răspunse în aceeaşi limbă: „Un evreu, care nu ştie greceşte. Dar tu cine eşti?" „Tot un altul, dar făcut dintr-un metal mai bun decât evreul tău: un german." „Un german care ştie greceşte?" „Ce limbă poate fi mai bună ca să vorbeşti cu un francez?" Acesta izbucni în râs şi se prezentă: se numea Robert Brasillach. I-am explicat că de fapt sunt pe jumătate francez şi trăiam în Franţa din 1924. M-a întrebat dacă m-am mai întors în Germania de atunci, iar eu i-am vorbit despre călătoria mea din vară; nu peste mult timp, discutam despre naţional-socialism. A ascultat cu atenţie descrierile şi explicaţiile mele. „Mai treci când vrei, zise el la sfârşit. Am prieteni care vor fi bucuroşi să te întâlnească." Prin el am descoperit o altă lume, care nu avea nimic de-a face cu cea a viitorilor funcţionari ai statului. Tinerii aceia imaginau viziuni ale viitorului ţării lor şi al Europei despre care discutau

aprins, hrănindu-le totodată cu o bogată cercetare a trecutului. Ideile şi interesele lor se mişcau în toate direcţiile. Brasillach, împreună cu viitorul său cumnat Maurice Bardeche, studia cu pasiune cinematograful şi m-a făcut să îl descopăr, nu numai pe cel al lui Chaplin sau Rene Clair, ci şi al lui Eisenstein, Lang, Pabst, Dreyer. M-a introdus în birourile *Acţiunii Franceze,* în tipografia lor de pe strada Montmartre, o casă frumoasă îngustă cu o scară Renaissance, plină de zgomotul rotativelor. L-am văzut de câteva ori pe Maurras; acesta nu ajungea decât târziu, pe la unsprezece seara, pe jumătate surd, amărât, dar întotdeauna gata să-şi deschidă sufletul şi să-şi verse veninul împotriva marxiştilor, a burghezilor, a republicanilor, a evrei- lor. Brasillach, pe vremea aceea, se găsea complet sub influenţa lui, dar ura obstinată a lui Maurras faţă de Germania constituia pentru mine un obstacol de netrecut, iar eu şi Robert ne certam adesea pe acest subiect. Dacă Hitler ajungea la putere, afirmam eu, şi îl unea pe muncitorul german de clasa de mijloc, contrând definitiv pericolul roşu, iar dacă Franţa făcea acelaşi lucru, şi dacă amândouă reunite reuşeau să elimine influenţa primejdioasă a evreilor, atunci inima Europei, naţionalistă şi socialistă totodată, ar forma, împreună cu Italia, un bloc de interese comune invincibil, însă francezii continuau să-şi vadă de interesele lor mărunte şi de revanşismul întârziat. Bineînţeles că Hitler va mătura clauzele nedrepte de la Versailles, era o pură necesitate istorică, însă, dacă forţele sănătoase ale Franţei ar putea să-şi lichideze Republica cea atât de coruptă şi păpuşarii săi evrei, atunci o alianţă franco-germană nu ar fi numai o posibilitate, ci ar deveni o realitate inevitabilă, o nouă Antantă europeană care ar tăia aripile plutocraţilor şi imperialiştilor britanici, şi care ar fi în curând gata să-i înfrunte pe bolşevici şi să readucă Rusia în sânul concertului naţiunilor civilizate (după cum se vede, călătoria din Germania servise din plin educaţiei mele intelectuale; Moreau ar fi fost îngrozit dacă ar fi ştiut ce foloase trăgeam eu din banii lui). Brasillach, în general, era de acord cu mine: „Da, spunea el, perioada de după război a luat

sfârşit. Trebuie să acţionăm repede dacă vrem să evităm un alt război. Ar fi un dezastru, sfârşitul civilizaţiei europene, triumful barbarilor". Majoritatea tinerilor discipoli al lui Maurras gândeau la fel. Unul dintre cei mai străluciţi şi mai corozivi dintre ei era Lucien Rebatet, care se ocupa de critica literară şi cinematografică la *Acţiunea Franceză* sub numele de Frangois Vinneuil. Era cu zece ani mai mare ca mine, dar ne-am împrietenit repede, apropiaţi fiind de atracţia sa pentru Germania. Se mai numărau printre discipoli Maxence, Blond, Jacques Talagrand care a devenit Thierry Maulnier, Jules Supervielle şi mulţi alţii. Ne întâlneam la braseria Lipp, când cineva avea buzunarul plin, iar dacă nu, atunci la un restaurant pentru studenţi din Cartierul Latin. Discutam aprins despre literatură şi căutam să definim literatura „fascistă". Rebatet propunea Plutarh, Comedie, Stendhal. „Fascismul, zise într-o zi Brasillach, este însăşi poezia secolului XX", iar eu nu puteam fi decât de acord cu el: *fascist, fascio, fascinaţie* (dar mai târziu, devenit mai înţelept sau poate mai pmdent, va decerna acelaşi titlu comunismului).

în primăvara lui 1932, când am reuşit la admitere, majoritatea prietenilor mei normalişti îşi terminau studiile. După ce a trecut vara, s-au răspândit prin toată Franţa, care pentru a-şi satisface serviciul militar, care pentru a lua postul ce i-a fost atribuit în învăţământ. Mi-am petrecut din nou vacanţa în Germania, pe atunci în plină fierbere: producţia germană scăzuse la jumătatea nivelului din 1929, iar Bruning guverna, cu sprijinul lui Hindenburg, prin decrete de urgenţă. O asemenea situaţie nu putea dura. Şi în alte părţi se clătina ordinea stabilită. În Spania, monarhia fusese răsturnată de o cabală de francmasoni, de revoluţionari şi de preoţi. America era aproape în genunchi. În Franţa, efectele directe ale crizei se făceau mai puţin simţite, însă situaţia nu era roză, iar comuniştii îşi duceau discret şi cu obstinaţie munca lor de subminare. Fără a spune cuiva, mi-am depus candidatura la înscrierea în NSDAP, secţia *Ausland* (pentru *Reichsdeutschen* care trăiau în străinătate) şi am fost imediat acceptat. Când am intrat la ELSP, în toamnă, am continuat să-mi văd prietenii

de la Normală şi de la Acţiunea Franceză, care veneau regulat să-şi petreacă weekendul la Paris. Colegii de clasă erau aproape la fel ca la Janson, dar, spre marea mea surpriză, cursurile mi s-au părut interesante. Tot pe atunci, fără îndoială că sub influenţa lui Rebatet şi a noului său prieten Louis Destouches, care căpătase o brumă de celebritate *(Călătoria* tocmai apăruse, dar entuziasmul nu depăşise cercul iniţiaţilor, iar lui Celine îi plăcea în continuare să-i frecventeze pe tineri), am prins pasiune pentru muzica franceză pentru clavecin, care pe atunci începea să fie redescoperită şi cântată; împreună cu Celine, am mers să o ascult pe Marcelle Meyer, regretând mai mult ca niciodată lenea şi uşurătatea mea, care mă făcuseră să abandonez atât de repede pianul. După Anul Nou, preşedintele Hindenburg l-a invitat pe Hitler să formeze un guvern. Camarazii mei de clasă tremurau, prietenii aşteptau să vadă ce se întâmplă, iar eu exultam. Dar în timp ce partidul îi zdrobea pe Roşii, mătura jigodiile şi pe pluto-democraţi, iar în final dizolva partidele burgheze, eu rămâneam blocat în Franţa. Era vorba, în ochii noştri şi ai epocii noastre, despre o adevărată revoluţie naţională, iar eu nu puteam decât să o urmăresc de departe, prin ziare şi prin jurnale de actualităţi la cinema. Şi în Franţa lucrurile fierbeau. Mulţi au mers să vadă la faţa locului, toţi scriau şi visau o asemenea redresare pentru ţara lor. Se lua legătura cu germanii, germanii oficiali acum, care chemau la o apropiere franco-germană. Brasillach m-a prezentat lui Otto Abetz, omul lui von Ribbentrop (pe atunci încă mai era consilier al partidului la Afacerile Externe). Ideile sale nu difereau de cele pe care le expuneam eu după prima întoarcere din Germania. Dar, pentru mulţi, Maurras rămânea un obstacol; doar cei mai buni recunoşteau că era timpul să i se depăşească profeţiile ipohondrice, dar chiar şi ei ezitau, ţinuţi de charisma şi de fascinaţia pe care omul o exercita asupra lor. În acelaşi timp, afacerea Stavisky scotea la lumina zilei dedesubturile poliţiste ale corupţiei de la putere şi restituia Acţiunii Franceze o autoritate morală pe care nu o mai cunoscuse din 1918. Toate acestea au luat sfârşit pe 6

februarie 1934. De fapt, a fost o treabă încurcată: mă aflam şi eu în stradă, împreună cu Antoine F. (intrat în acelaşi timp cu mine la EFSP), cu Blond, cu Brasillach şi cu încă vreo doi. Ni s-a părut că auzim nişte împuşcături venind dinspre Champs-Elysees. Mai jos, în dreptul Place de Concorde, nişte oameni fugeau. Am petrecut restul nopţii bătând străzile, scandând sloganuri atunci când ne întâlneam cu alţi tineri. A doua zi am aflat că au existat morţi. Maurras, spre care toată lumea se întorsese instinctiv, cedase. Toată chestia nu fusese decât o petardă fâsâită. „Neacţiunea Franceză!" spumega Rebatet, care nu avea să-l ierte niciodată pe Maurras. Mie, unul, nu-mi păsa: hotărârea mea era pe cale să prindă contur şi nu-mi mai vedeam niciun viitor în Franţa.

La *Je Suiş Partout* am dat tocmai peste Rebatet. „Ia te uită! Un strigoi." „Aşa cum mă vezi, i-am întors-o eu. Se pare că eşti celebru, acum." El desfăcu braţele şi făcu o strâmbătură. „Zău dacă înţeleg. Şi totuşi, mi-am spart capul ca să fiu sigur că nu uit pe cineva în invectivele mele. De altfel, la început, mergea: Grasset mi-a refuzat cartea pentru că *insultam prea mulţi prieteni de-ai casei,* după cum a zis, iar Gallimard voia să facă tăieturi serioase. În final mi-a luat-o belgianul acela, ţi-aduci aminte, cel care îl publica pe Celine? Rezultatul: el s-a îmbogăţit şi eu la fel. Când m-am dus pe *Rive gauche,* să dau dedicaţii, ai fi crezut că eram un star de cinema. De fapt, numai germanilor nu le-a plăcut. Îmi aruncă o privire bănuitoare. Ai citit-o?" „Nu încă, aştept să mi-o oferi. De ce? Mă insulţi şi pe mine?" El izbucni în râs. „Nu atât pe cât meriţi, neam de Fritz. Oricum, toată lumea te credea mort pe câmpul de onoare. Mergem să bem ceva?" Rebatet avea o întâlnire puţin mai târziu în apropiere de Saint-Germain şi mă duse la Flore. „Mă amuză întotdeauna să merg să le înfund gura *antifasciştilor* noştri de serviciu, mai ales când mă văd." într-adevăr, când intră îi fură aruncate priviri crunte; existau însă şi câteva persoane care se ridicară pentru a-l saluta.

Lucien îşi savura în mod evident succesul. Purta un costum de culoare deschisă, bine croit, şi un papion cu picăţele, puţin cam strâmb. O creastă de păr zbârlit îi încorona faţa îngustă şi

mobilă. Alese o masă în partea dreaptă, la geam, puţin mai retrasă, iar eu am comandat vin alb. Când dădu să-şi răsucească o ţigară, i-am oferit una olandeză, pe care o acceptă cu plăcere. Dar chiar şi atunci când zâmbea, ochii îi rămâneau îngrijoraţi. „Hai, poves- teşte", zise el. Nu ne mai văzuserăm din 1939. Ştia doar că sunt în SS. I-am vorbit repede despre campania din Rusia, fără a intra în detalii. El holbă ochii. „Ai fost, deci, la Stalingrad? Ei, drăcie!" Avea o privire stranie, un amestec de teamă şi de invidie poate. „Ai fost rănit? Arată-mi." I-am arătat gaura şi el fluieră îndelung. „Se poate spune că ai avut baftă." N-am zis nimic. „Robert pleacă în Rusia în curând, continuă el. Cu Jeantet. Dar nu e acelaşi lucru." „Ce fac acolo?" „E o călătorie oficială. Îi însoţesc pe Doriot şi pe Brinon, merg să inspecteze Legiunea de voluntari francezi, undeva pe lângă Smolensk, cred." „Şi ce mai face Robert? „Tocmai ne-am certat un pic zilele astea. A devenit clar petainist. Dacă mai continuă aşa, o să fie scos din *JSP."* „Chiar aşa?" Mai comandă două pahare, iar eu i-am dat o altă ţigară. „Ascultă, zise el arţăgos, e ceva timp de când nu ai mai fost prin Franţa; crede-mă, lumea s-a schimbat mult. Toţi sunt ca nişte câini hămesiţi, disputându-şi resturile din cadavrul Republicii. Petain e senil, Laval se poartă mai rău ca un evreu, Deat vrea să facă social-fascism, Doriot, naţional-bolşevism. Nici măcar o căţea nu şi-ar mai găsi puii în ce-i aici. Ceea ce ne-a lipsit nouă a fost un Hitler. Asta-i drama." „Dar Maurras?" Rebatet făcu o mutră de dezgust. „Maurras? Cu fundul în două luntrii. L-am aranjat cum trebuie în cartea mea; se pare că se înverzise. Şi-apoi am să-ţi spun altceva: de când cu Stalingradul, e debandadă. Şobolanii o şterg. Ai văzut acele graffiti? Nu există niciun vichyst care să nu aibă pe unul din rezistenţă sau vreun evreu la el, ca asigurare de viaţă." „Totuşi, nu suntem terminaţi." „O, ştiu asta foarte bine. Dar ce vrei? Trăim într-o lume de laşi. Eu mi-am făcut alegerea şi nu o voi nega. Dacă barca se duce la fund, mă duc cu ea." „La Stalingrad, am interogat un comisar care mi-a citat-o pe Mathilde de la Mole, îţi aminteşti, în *Roşu şi Negru,* spre sfârşit?" I-am repetat fraza, iar el izbucni într-un hohot de râs.

„Asta-i tare de tot! Ţi-a zis-o în franceză?” „Nu, în germană. Era un vechi bolşevic, un militant, un tip foarte tare. Ţi-ar fi plăcut.” „Ce-aţi făcut cu el?” Am dat din umeri. „Scuză-mă, zise el. O întrebare tâmpită. Dar avea dreptate. Ştii, eu îi admir pe bolşevici. Nu sunt nişte fitecine. Reprezintă un sistem al ordinii. Te înclini ori crapi. Stalin este un tip extraordinar. Dacă nu ar fi fost Hitler, poate că aş fi ajuns comunist, cine ştie?” Băurăm un pic amândoi, iar eu am privit oamenii care intrau şi ieşeau. La o masă, în fundul sălii, şedeau mai multe persoane care se uitau ţintă la Rebatet şi şuşoteau, dar nu-i cunoşteam. „Tot de cinema te ocupi?” l-am întrebat. „Nu prea mult. Acum sunt interesat de muzică.” „Da? îl cunoşti pe Bemdt von Uxkiill?” „Bineînţeles. De ce?” „E cumnatul meu. L-am întâlnit zilele trecute pentru prima dată.” „Nu mai spune! Ai relaţii. Ce mai face?” „Nu mare lucru, din câte am înţeles. Bodogăneşte la el, în Pomerania.” „Păcat. Făcea lucruri bune.” „Nu-i cunosc muzica. Am avut o discuţie lungă despre Schonberg, pe care îl apără.” „Nu mă surprinde. Niciun compozitor serios nu ar putea gândi altfel.” „A, şi tu zici la fel?” El ridică din umeri. „Schonberg nu s-a amestecat niciodată în politică. Şi apoi, cei mai mari discipoli ai săi, Webem sau Uxkiill, sunt arieni, nu? Ceea ce a descoperit Schonberg, seria, este o potenţialitate de sunete care se afla dintotdeauna acolo, o rigoare ascunsă, dacă vrei, de vălul scărilor temperate, iar după el, oricine se poate servi de asta pentru a face ce vrea. Este prima avansare serioasă în muzică de la Wagner încoace.” „Tocmai, că von Uxkiill îl detestă pe Wagner.” „E imposibil! sări el pe un ton îngrozit. Imposibil!” „Totuşi, e-adevărat.” I-am citat cuvintele lui von Uxkiill. „E absurd, replică Rebatet. Bach, desigur… nu există nimic care să se apropie de Bach. Este de neatins, imens. Ceea ce a realizat reprezintă sinteza definitivă a orizontalului şi verticalului, a arhitecturii armonice cu puseul melodic. Cu asta, el pune capăt tuturor celor ce au fost înaintea sa şi stabileşte cadrul din care tot ceea ce îl urmează încearcă într-un fel sau altul să scape, până când, în fine, Wagner îl face să explodeze. Cum se poate ca un german, un compozitor

german, să nu îngenuncheze în faţa lui Wagner?" „Iar muzica franceză?" Se strâmbă. „Rameau al tău? E *amuzant. „* „Nu spuneai în trecut asta." „Mai creştem şi noi, nu?" îşi termină paharul, gânditor. Pentru o clipă am vrut să-i vorbesc de Iakov, apoi m-am răzgândit. „Iar din muzica modernă, în afară de Schonberg, ce-ţi place?" l-am întrebat. „Multe lucruri. De treizeci de ani, iată, muzica se trezeşte, devine extraordinar de interesantă. Stravinsky, Debussy sunt fabuloşi." „Dar Milhaud, Satie?" „Nu fi prost." în clipa aceea intră Brasillach. Rebatet îl strigă pe un ton dramatic. „Hei, Robert! Ia te uită cine-i aici!?" Brasillach ne examină prin ochelarii săi groşi rotunzi, ne făcu un semn cu mâna şi merse să se aşeze la o altă masă. „Devine de-a dreptul insuportabil, mormăi Rebatet. Nu vrea nici măcar să fie văzut cu un Fritz. Totuşi, nu eşti în uniformă, din câte ştiu." Dar nu era vorba numai despre asta, iar eu o ştiam. „M-am certat cu el ultima dată când am fost la Paris", i-am zis lui Rebatet ca să-l liniştesc. Într-o seară, după o mică petrecere unde băuse un pic mai mult decât de obicei, Brasillach găsise curajul să mă invite la el, iar eu am mers. Dar el era acel gen de invertit ruşinos căruia nu-i place nimic mai mult decât să se masturbeze încet, contemplându-şi melancolic eromenes-ul; mie, chestia asta mi se părea plictisitoare şi chiar uşor respingătoare, aşa că i-am tăiat scurt lingoarea. După toate astea, credeam că vom rămâne prieteni. Fără îndoială că îl rănisem fără să-mi dau seama, şi tocmai în unul din punctele sale cele mai vulnerabile: Robert nu a ştiut niciodată să facă faţă realităţii sordide şi amare a poftei, rămânând, în felul său, acel mare boy-scout al fascismului. Sărmanul Brasillach! Atât de rapid împuşcat, când s-a sfârşit totul, pentru ca atâţia indivizi, cu conştiinţa împăcată, să poată să se întoarcă la locurile lor. De altfel, m-am întrebat adeseori dacă înclinaţiile sale avuseseră vreo importanţă în hotărârea care se luase: la urma urmei, colaborarea rămânea o poveste de familie, în timp ce pederastia era cu totul altceva, atât pentru de Gaulle, cât şi pentru vajnicii muncitori din juriu. Cu siguranţă, Brasillach ar fi preferat să moară pentru ideile sale, mai degrabă decât pentru gusturile sale. Dar nu el a fost oare acela

care descrie colaborarea prin această frază de neuitat: *Ne-am culcat cu Germania, iar amintirea aceasta ne va rămâne plăcută?* Cât despre Rebatet, în ciuda admiraţiei sale pentru Julien Sorel, a fost mai şiret: a avut parte de condamnare, dar şi de graţiere; nu s-a făcut comunist şi a avut timp, după toate câte s-au petrecut, să scrie o frumoasă *Istorie a muzicii* şi să se facă un pic uitat.

Plecă propunându-mi să ne reîntâlnim seara, cu Cousteau, pe lângă Pigalle. Ieşind, am trecut să-i strâng mâna lui Brasillach, care stătea cu o femeie pe care nu o cunoşteam; se prefăcu a nu mă fi recunoscut şi mă întâmpină cu un zâmbet, dar nu mi-o prezentă pe cea alături de care stătea. L-am întrebat despre sora sa şi despre cumnat. El se interesă politicos despre condiţiile de viaţă din Germania. Convenirăm vag să ne revedem, fără vreun reper precis. M-am întors în camera mea de hotel, mi-am pus uniforma, am scris câteva cuvinte adresate lui Knochen şi m-am dus să las hârtia în Avenue Foch. Apoi am revenit, m-am schimbat în civil şi am ieşit să mă plimb până la ora convenită. I-am găsit pe Rebatet şi pe Cousteau la Liberty, un local cu tipese, în Piaţa Blanche. Cousteau, totuşi un om pe care nu-l prea puteai suspecta de aşa ceva, îl cunoştea pe patron, Tonton, şi ştia sigur vreo jumătate dintre nebune, pe care le tutuia; mai multe dintre ele, mândre şi ciudate cu perucile, fardul şi bijuteriile lor din sticlă, schimbau glume răutăcioase cu el şi cu Rabatet în timp ce beam cu toţii vişinată. „O vezi pe aia, îmi arăta Cousteau, am botezat-o Pompa-Funebră. Fiindcă te suge până dai ortul popii.” „Ai furat asta de la Maxime du Câmp, tâmpitu- le”, i-o întoarse Rebatet cu o strâmbătură, înainte de a plonja în vastele sale cunoştinţe literare pentru a încerca să-l întreacă. „Dar tu, dragule, ce faci?” zise una dintre nebune aţintind spre mine o ţigaretă de o lungime impresionantă. „E-un gestapovist”, ironiză Cousteau. Madama îşi puse un deget înmănuşat cu dantelă pe buze şi scoase un lung „Ooooh…” Dar Cousteau se lansase deja într-o lungă anecdotă despre băieţii lui Doriot care urmau să cânte la flautul soldaţilor germani în *budele* de la Palais-Royal; poliţiştii parizieni care

efectuau regulat descinderi în aceste vespasiene, sau în cele din partea de jos a bulevardului Champs-Elysees, aveau uneori surprize neplăcute. Însă dacă Prefectura nu mai putea de ciudă, Majesticul părea să nu-şi facă niciun fel de probleme. Aceste cuvinte ambigue mă făceau să nu mă simt bine: de-a ce se jucau ăştia doi? Alţi camarazi, o ştiam, făceau mai puţin pe vitejii şi practicau mai mult. Însă niciunul dintre ei nu avea cel mai mic scrupul în a publica denunţuri anonime în coloanele lui *Je Suiş Partout;* iar dacă cineva nu avea nefericirea de a fi evreu, se putea face foarte bine din el un homosexual; multe cariere, chiar şi vieţi, se văzuseră distruse în felul acesta. Cousteau şi Rebatet, mă gândeam eu, căutau să demonstreze că radicalismul lor revoluţionar trecea peste toate prejudecăţile (în afara celor care erau ştiinţifice şi rasiale, cum trebuia să fie gândirea franceză). În fond, şi ei căutau tocmai să-i *epateze pe burghezi,* asemenea suprarealiştilor şi lui Andre Gide, pe care îl dispreţuiau atât de mult. „Max, mă întrebă Rebatet, ştii că falusul benefic pe care romanii îl plimbau de *Liberalia,* primăvara şi la vremea culesului, se numea *fascinus?* Probabil că Mussolini şi-a amintit asta." Am ridicat din umeri: totul mi se părea fals, un teatru amărât, o punere în scenă, în timp ce-n alte părţi oamenii mureau cu adevărat. Mie îmi era cu adevărat poftă de un băiat, dar nu pentru exhibiţie, ci pentru căldura pielii sale, pentru acreala sudorii sale, pentru blândeţea sexului pitit între picioarele sale ca un animăluţ. Lui Rebatet îi era frică şi de umbra sa, atât de bărbaţi, cât şi de femei, de prezenţa propriei cămi, de toate cele, mai puţin ideile abstracte care nu-i puteau opune nicio rezistenţă. Mai mult ca oricând, voiam să fiu liniştit, dar se pare că era imposibil: îmi jupuiam pielea de lume ca de sticlă spartă; nu încetam să înghit în mod deliberat cârlige, mirându-mă apoi, atunci când îmi scoteam măruntaiele pe gură.

întrevederea de a doua zi cu Helmut Knochen nu făcu decât să-mi întărească acest sentiment. Mă primi cu un amestec curios de camaraderie ostentativă şi de aroganţă condescendentă. Pe vremea când lucra la SD, nu-l frecventam

decât în afara orelor de birou; bineînţeles că ştia că îl vedeam adeseori pe Best (dar probabil că asta nu mai reprezenta o recomandare). Oricum, i-am spus că m-am întâlnit cu Best la Berlin, iar el mă întrebă ce mai face. Am menţionat şi că servisem, ca şi el, sub comanda dr. Thomas; îmi ceru atunci să-i vorbesc despre experienţele mele din Rusia, făcând în mod subtil să se simtă distanţa dintre noi: el, Standartenfuhrerul însărcinat cu o ţară întreagă, iar eu, un convalescent cu un viitor nesigur. Mă primise în biroul său, la o masă joasă decorată cu o vază cu flori uscate; se instalase pe canapea, picior peste picior, nişte picioare lungi, îmbrăcate în pantaloni de călărie, pe mine lăsându-mă afundat într-un fotoliu mic, prea scund. De acolo de unde mă aflam, genunchiul său aproape că îi acoperea faţa şi ochii. Nu ştiam cum să abordez subiectul care mă preocupa. Până la urmă, i-am povestit cam la întâmplare că pregăteam o carte despre viitorul relaţiilor internaţionale ale Germaniei, brodând pe ideile pe care le adunasem de prin *Festgabe* a lui Best (şi, pe măsură ce vorbeam, mă ambalam şi aproape mă convingeam că aveam într-adevăr intenţia să scriu o astfel de carte, care ar înregistra un impact asupra minţilor oamenilor şi mi-ar asigura viitorul). Knochen asculta politicos dând din cap. În fine, am strecurat ideea că aş accepta un post în Franţa pentru a strânge experienţe concrete, susceptibile să le completeze pe cele din Rusia. „Vi s-a propus ceva? zise el cu o lucire de curiozitate. Nu sunt la curent.” „Nu încă, Herr Standartenfuhrer, se discută încă. Chestiunea nu pune probleme de principiu, dar ar trebui să se elibereze un post adecvat sau să fie creat unul.” „La mine, ştiţi, nu există nimic pentru moment. Păcat, postul de specialist în probleme evreieşti era vacant în decembrie, dar a fost ocupat între timp.” M-am străduit să zâmbesc. „Nu este ceea ce caut.” „Totuşi, aţi dobândit o bună experienţă în acest domeniu, din câte mi se pare. Iar chestiunea evreiască, în Franţa, atinge foarte mult relaţiile diplomatice pe care le avem cu Vichy. Dar este adevărat că gradul dumneavoastră este prea mare; în plus, postul este pentru un Hauptsturmfuhrer. Dar la Abetz?

Aţi fost? Dacă îmi amintesc bine, aveaţi contacte personale cu protofasciştii parizieni. Asta ar trebui să-l intereseze pe ambasador.”

M-am regăsit pe trotuarul larg, aproape pustiu, al bulevardului Foch într-o stare de descurajare adâncă: aveam senzaţia că mă confrunt cu un zid, dar un zid moale, insesizabil, neclar şi totuşi la fel de inexpugnabil ca şi un parapet tăiat în piatră. În partea de sus a bulevardului, Arcul de Triumf încă mai ascundea soarele dimineţii, aruncând umbre lungi pe pavaj. Să merg la Abetz? Era adevărat că aş fi putut să mă folosesc de scurta noastră întrevedere din 1933, sau să fiu introdus de cineva din anturajul de la *Je Suiş Partout*. Dar nu aveam curajul. Mă gândeam la sora mea, aflată în Elveţia: poate că o poziţie în Elveţia mi-ar conveni mai bine? Aş putea-o vedea din când în când, atunci când l-ar însoţi pe soţul ei la sanatoriu. Dar în Elveţia aproape că nu existau posturi de SD, iar când apăreau era mare bătaie pe ele. Dr. Mandelbrod ar fi putut fără îndoială înlătura toate obstacolele, atât pentru Franţa, cât şi pentru Elveţia, dar înţelesesem că dr. Mandelbrod îşi făcuse o idee proprie în privinţa mea.

M-am întors să mă schimb în civil, apoi m-am dus la Luvru: cel puţin acolo, înconjurat de acele figuri nemişcate şi senine, mă simţeam mai calm. Am stat jos mult timp dinaintea Hristosului culcat al lui Philippe de Champaigne, însă cel mai mult mă reţinu un tablou micuţ de Watteau, *Indiferentul:* un personaj împodobit pentru petrecere care înaintează dansând, aproape un entrechat, cu braţele în echilibru de parcă aşteptând prima notă a unei uverturi, feminin, dar vizibil în erecţie sub pantalonul din mătase de un verde fistic, şi cu o faţă de o tristeţe nemărginită, aproape pierdută, care uitase deja totul, aproape nemaicăutând să-şi amintească de ce sau pentru cine poza în felul acela. Mi se părea a fi un comentariu destul de pertinent asupra situaţiei mele, dar totul, inclusiv titlul, venea s-o contrazică: indiferent? nu, nu eram indiferent, era destul să trec prin faţa unui tablou de femeie cu păr lung şi negru pentru a resimţi ceva asemănător unei lovituri de

secure a imaginaţiei. Şi chiar şi atunci când figurile nu semănau întru nimic cu al său, sub bogatele străluciri ale Renaşterii sau ale Regenţei, sub aceste ţesături pestriţe, încărcate de culori şi de pietre preţioase, la fel de gros precum uleiul aşternut de pictori, eu ghiceam trupul ei, sânii, pântecele, coapsele, pure, frumos turnate pe oase sau uşor rotunjite, închizând singura sursă de viaţă pe care ştiam unde să o găsesc. Furios, am părăsit muzeul, dar nu era suficient, fiindcă orice femeie pe care o vedeam râzând îndărătul unui geam îmi producea acelaşi efect. Dădeam pe gât pahar după pahar prin cafenele, dar cu cât beam, cu atât mi se părea că devin lucid, ochii mi se deschideau, iar lumea pătrundea în ei, urlând, sângeroasă, vorace, stropindu-mi pereţii interiori ai capului cu zemuri şi cu excremente. Ochiul meu pineal, vagin căscat în mijlocul frunţii, proiecta asupra acestei lumi o lumină crudă, mohorâtă, implacabilă, şi îmi permitea să citesc fiecare picătură de sudoare, fiecare coş de acnee, fiecare fir de păr prost ras, feţe ţipătoare, care mă asaltau ca o emoţie, strigătul nesfârşit de angoasă al copilului prizonier pe viaţă al trupului unui adult neîndemânatic şi incapabil, chiar şi ucigând, să se răzbune pe faptul că trăieşte. Într-un sfârşit, era deja noapte târzie, un băiat mă abordă într-un bistrou ca să-mi ceară o ţigară. M-am gândit că poate aş izbuti să dau totul uitării pentru câteva clipe. El acceptă să urce în camera mea. Încă unul, îmi ziceam urcând scările, încă unul, dar asta nu va fi niciodată suficient. Ne dezbrăcarăm, fiecare de câte o parte a patului; în mod grotesc, el îşi păstră şosetele-n picioare şi ceasul la mână. I-am cerut să mă ia de-a-mpicioarelea, sprijinit de comodă, cu faţa la oglinda îngustă care domina camera. Când mă cuprinse plăcerea, am ţinut ochii deschişi, mi-am scrutat faţa îmbujorată şi hidos umflată, încercând să văd în ea, adevărata faţă împlinindu-mi trăsăturile dindărătul pielii, trăsăturile chipului surorii mele. Dar atunci se petrecu un lucru uimitor: între cele două feţe şi fuziunea lor perfectă se strecură, translucidă ca o folie de sticlă, un alt chip, figura acră şi placidă a mamei noastre, mult mai fină, dar opacă, mai densă decât cel mai gros zid. Cuprins de o furie nebună, am

urlat şi am spart oglinda cu pumnul; băiatul, înfricoşat, făcu un salt înapoi şi se prăbuşi pe pat, ejaculând cu jeturi lungi. Juisam şi eu, dar din reflex, fără să simt, în timp ce mi se înmuia. Sângele picura din degetele mele pe duşumea. M-am dus la baie, mi-am clătit mâna, am scos un ciob de sticlă şi mi-am înfăşurat palma într-un prosop. Când am ieşit, băiatul se îmbrăca, vizibil neliniştit. Am căutat în buzunarul pantalonilor şi i-am aruncat câteva bancnote pe pat. „Tai-o!" El luă banii şi o şterse fără să mai zică ceva. Voiam să mă culc, dar mai întâi am adunat cu grijă cioburile sparte, aruncându-le la coş şi cercetând podeaua ca să fiu sigur că nu mai rămăseseră, apoi am frecat picăturile de sânge de pe jos şi m-am dus să mă spăl. În sfârşit, am putut să mă întind, însă patul era pentru mine un crucifix, un instrument de tortură. Ce căuta ea aici, *căţeaua odioasă*? Nu suferisem destul din cauza ei? Trebuia să mă persecute din nou aşa? M-am aşezat turceşte pe cearceafuri şi am fumat ţigară de la ţigară, meditând. Lumina unei reverbere, palidă, se strecura prin obloanele închise. Gândul meu pornit, înnebunit, se preschimbă într-un bătrân asasin perfid; ca o nouă Macbeth, îmi sugruma somnul. Mi se părea a fi mereu pe cale să înţeleg ceva, dar această înţelegere stătea la capătul degetelor mele crestate, bătându-şi joc de mine, tot dându-se înapoi pe nesimţite, pe măsură ce eu înaintam. În cele din urmă, un gând mi se lăsă prins: l-am contemplat cu dezgust, dar cum niciun altul nu venea să-i ia locul, trebui să-i dau ceea ce i se cuvenea. L-am pus pe noptieră ca pe o monedă veche şi grea: dacă o loveam cu unghia suna cum trebuie, dacă însă o aruncam la cap şi pajură, îmi arăta mereu aceeaşi parte impasibilă.

Dimineaţă, foarte devreme, am plătit nota şi am luat primul tren spre Sud. Francezii trebuiau să-şi facă rezervările cu zile, chiar cu săptămâni înainte, însă compartimentele pentru germani erau întotdeauna pe jumătate goale. Am mers până la Marsilia, la limita zonei germane. Trenul se oprea frecvent; în gări, la fel ca şi în Rusia, ţărăncile dădeau zor să le propună pasagerilor alimente, ouă tari, copane de pui, cartofi fierţi cu sare; când îmi era foame, luam ceva la întâmplare, pe

fereastră. Nu citeam, ci doar priveam absent peisajul perindându-se pe dinaintea ochilor şi îmi cercetam amănunţit falangele zdrelite, cu gândul rătăcind, detaşat de trecut, dar şi de prezent. La Marsilia, am mers la *Gestapostelle* ca să mă informez asupra condiţiilor de trecere în zona italiană. Am fost primit de un tânăr Obersturmfuhrer. „Relaţiile sunt un pic delicate, în momentul de faţă. Italienii sunt lipsiţi de înţelegere faţă de eforturile noastre de a rezolva problema evreiască. Zona lor a devenit un adevărat paradis pentru evrei. Când li s-a cerut ca măcar să-i interneze, ei i-au cazat în cele mai bune staţiuni de schi din Alpi." Pe mine nu mă priveau problemele acestui Obersturmfuhrer. I-am explicat ce doream: căpătă un aer neliniştit, dar l-am asigurat că luam asupra mea întreaga răspundere. În final, acceptă să-mi redacteze o scrisoare prin care le cerea autorităţilor italiene să-mi *faciliteze deplasările pe motive personale.* Se făcuse târziu, aşa că am închiriat pentru noapte o cameră ce dădea spre Portul Vechi. A doua zi dimineaţă, m-am urcat într-un autocar cu destinaţia Toulon; la linia de demarcaţie, *bersaglieri,* cu groteştile lor pălării cu pene, ne lăsară să trecem fără a ne controla; la Toulon am schimbat autocarul, apoi din nou la Cannes; în cele din urmă, am sosit la Antibes în cursul după-amiezii. Autocarul mă lăsă în piaţa mare. Cu sacul pe umeri, am ocolit portul Vauban, am trecut pe lângă fortul Carre, o construcţie masivă şi joasă, şi am început să urc pe drumul de la malul mării. O briză uşoară şi sărată venea dinspre golf, valuri mici lingeau fâşia de nisip, ţipătul pescăruşilor acoperea în răstimpuri sunetul de valuri spărgându-se şi zgomotul rarelor vehicule; în afară de câţiva soldaţi italieni, plaja era pustie. În costumul de civil, nimeni nu-mi dădea nicio atenţie: un poliţist italian mă strigă, dar numai pentru a-mi cere un foc. Casa se afla la câţiva kilometri de centru. Mergeam uşurel, nu mă simţeam zorit; vederea şi mirosul Mediteranei mă lăsau indiferent, nu mai simţeam nici teamă, rămâneam calm. În sfârşit, am ajuns la drumul de ţară, de pământ bătătorit, care ducea la proprietate. Un vânt uşor făcea să freamăte ramurile pinilor aflaţi de-a lungul drumului, ca nişte parasolare, iar

mirosul lor se împletea cu cel al mării. Poarta, cu vopseaua scorojită, era întredeschisă. O alee lungă traversa un parc frumos plantat cu pini negri; nu am luat-o pe acolo, ci m-am strecurat pe lângă zid, spre capătul parcului; acolo, m-am dezbrăcat de hainele civile şi mi-am pus uniforma. Era un pic boţită de atâta stat în sacul de călătorie, am întins-o cu mâna. Mergea. Solul nisipos, între arborii distanţaţi, era plin de ace de pin; dincolo de trunchiurile zvelte se zărea o latură a casei văruite în ocru, cu terasa; soarele, în spatele zidului de incintă, strălucea confuz printre vârfurile unduitoare ale arborilor. M-am întors la grilajul porţii şi am urcat pe alee; când am ajuns la uşa principală, am sunat. Am auzit ceva ca un râs înfundat, spre dreapta, printre arbori: m-am uitat, dar nu am văzut nimic. Apoi o voce de bărbat strigă din cealaltă parte a casei: „Hei, pe aici!" Am recunoscut imediat glasul lui Moreau. Aştepta în faţa intrării de la salon, sub terasă, ţinând în mână o pipă stinsă; purta o jiletcă veche tricotată şi un papion. Mi se păru lamentabil de bătrân, încruntă din sprâncene la văzul uniformei. „Ce doriţi? Pe cine căutaţi? 14 Am înaintat, scoţându-mi cascheta. „Nu mă recunoaşteţi?"El căscă ochii mari, gura i se deschise; apoi făcu un pas înainte şi îmi strânse mâna cu putere, bătându-mă pe umăr. „Bineînţeles, bineînţeles!" Se retrase iar şi mă privi, jenat. „Dar ce-i uniforma aceasta?" „Este cea sub care slujesc." El se întoarse şi strigă în casă: „Heloâse! Vino să vezi cine-i aici!" Salonul era cufundat în întuneric; am văzut o siluetă înaintând, uşoară, căruntă; apoi o bătrână apăru în spatele lui Moreau şi mă privi în tăcere. Aceasta era, prin urmare, mama mea? „Sora ta ne-a scris că ai fost rănit, zise ea intr-un târziu. Ai fi putut să ne scrii şi tu. Ai fi putut cel puţin să ne previi că soseşti." Vocea, în comparaţie cu faţa îngălbenită şi cu părul aproape alb, strâns bine la spate, părea încă tânără; însă pentru mine era ca şi cum vremurile cele mai de demult începeau să-mi vorbească, folosind un ton profund, micşorându-mă, reducându-mă aproape la nimic, în ciuda protecţiei pe care mi-o oferea uniforma, talisman derizoriu. Moreau trebuie să-şi fi dat seama de încurcătura mea.

„Bineînţeles, zise el repede, suntem bucuroşi să te vedem. Aici, eşti mereu la tine acasă.” Mama încă mă fixa cu un aer enigmatic. „Hai, vino, zise ea în sfârşit, sărută-ţi mama.” Am lăsat sacul, am mers până la ea şi, aplecându-mă, am sărutat-o pe obraz. Apoi am luat-o în braţe şi am strâns-o la piept. Am simţit cum se încordează; era ca o ramură în braţele mele, o pasăre pe care aş fi putut-o cu uşurinţă sufoca. Mâinile ei se ridicară şi îmi poposiră pe spate. „Trebuie să fii obosit. Vino, să-ţi arătăm unde o să stai.” I-am dat drumul şi m-am îndreptat de spate. Din nou, dinapoia mea am auzit un râs uşor. M-am întors pe călcâie şi am văzut doi gemeni mici, identici, cu pantaloni scurţi şi cu veste asortate, care, stând în picioare unul lângă celălalt, mă fixau cu ochi mari, curioşi şi amuzaţi. Trebuie să fi avut şapte sau opt ani. „Cine sunteţi?” i-am întrebat. „Copiii unei prietene, îmi răspunse mama. Avem momentan grijă de ei.” Unul din ei ridică mâna şi mă arătă cu degetul. „Dar el cine-i?” „Un german, spuse celălalt. Nu vezi?” „E fiul meu, zise mama. Îl cheamă Max. Veniţi să-i spuneţi bună ziua.” „Fiul dumneavoastră este un soldat german, mătuşă?” întrebă primul. „Da. Daţi-i mâna.” Băieţii şovăiră o clipă, apoi înaintară împreună şi îmi întinseră mâinile lor mici. „Cum vă cheamă?” i-am întrebat. Nu răspunseră. „Ţi-i prezint pe Tristan şi pe Orlando, zise mama. Dar îi confund întotdeauna. Lor le place tare mult să se dea unul drept celălalt. Nu eşti niciodată foarte sigur.” „Fiindcă nu-i nicio diferenţă între noi, mătuşă, zise unul dintre micuţi. Ar fi suficient un singur nume pentru amândoi.” „Vă atrag atenţia că eu sunt poliţist, am zis. Pentru noi, identităţile sunt foarte importante.” Ei făcură ochii mari. „Grozav”, zise unul. „Aţi venit să arestaţi pe cineva?” întrebă celălalt. „Poate”, am zis eu. „încetează să mai spui prostii”, zise mama.

Mă instală în fosta mea cameră, însă acolo nu se mai găsea nimic din ce ar fi putut să mă ajute a o recunoaşte. Afişele mele, cele câteva lucruri lăsate la plecare dispăruseră; schimbaseră patul, comoda, tapetul. „Unde îmi sunt lucrurile?” am întrebat. „în pod, îmi răspunse mama. Am păstrat totul. Le poţi vedea pe urmă.” Mă privea, cu mâinile în

poală. „Şi camera Unei?” am continuat eu. „Momentan acolo stau cei doi gemeni.” Ieşi, iar eu am mers în marea sală de baie pentru a mă dăţi pe faţă şi pe gât. Apoi am revenit în cameră şi m-am schimbat din nou, punându-mi uniforma în dulap. În hol, am şovăit o clipă în faţa uşii de la camera Unei, apoi mi-am continuat drumul. Am ieşit pe terasă. Soarele cobora dincolo de pinii înalţi, proiectând umbre lungi prin parc şi aşezând o tentă frumoasă şi bogată de culoarea şofranului pe pereţii din piatră ai casei. I-am văzut pe gemeni trecând: alergau pe iarbă, apoi dispărură printre copaci. Într-o zi, de pe terasa aceasta, supărat de un fleac, am tras o săgeată (cu vârful acoperit totuşi) spre sora mea, ţintind-o drept în faţă; săgeata a lovit-o chiar deasupra arcadei, cât pe ce să-i scoată ochiul. Dacă stau şi mă gândesc la asta, mi se pare că fusesem mai apoi pedepsit sever de tata; se afla încă lângă noi, poate pentru că incidentul se petrecuse la Kiel, nicidecum aici. Dar la Kiel casa noastră nu avea terasă, iar eu, legat de respectiva întâmplare, îmi aminteam limpede nişte ghivece mari din gresie pentru flori răspândite în jurul ariei cu pietriş unde Moreau şi mama tocmai mă întâmpinaseră. Nu mă mai regăseam şi, contrariat de această incertitudine, am făcut stânga-mprejur şi am intrat în casă. M-am plimbat pe culoare, adulmecând mirosul de ceară al lemnăriei, deschizând uşi la întâmplare. În afară de camera mea, puţine lucruri păreau să se fi schimbat. Am ajuns la scara ce ducea la pod; am ezitat şi aici, apoi am făcut cale întoarsă. Am coborât pe scara mare de la intrare şi am ieşit pe uşa principală. Părăsind degrabă aleea, am pătruns din nou sub arbori, atingând cu degetele trunchiurile cenuşii şi aspre, cleiul scurs şi întărit, dar încă lipicios, lovind cu vârful bocancului conurile de pin căzute pe jos. Mirosul înţepător, ameţitor, de pin înmiresma aerul; simţeam nevoia să fumez, dar am renunţat pentru a continua să simt mireasma. Pământul era gol, fără iarbă, fără tufişuri, fără ferigi: şi totuşi îmi amintea pădurea de lângă Kiel, cea în care mă abandonam curioaselor mele jocuri de copil. Am încercat să mă ghemuiesc cu spatele de un copac, însă trunchiul era lipicios, aşa că am rămas în picioare, cu braţele

atârnând, cu amintirile zbătându-mi-se nebuneşte în cap.

Cina se desfăşură cu vorbe scurte, constrânse, aproape pierdute în clinchetul tacâmurilor şi al platourilor. Moreau se plângea de afacerile sale cu italienii şi insista patetic pe bunele raporturi cu administraţia economică germană, la Paris. Încerca să poarte o conversaţie, iar eu, politicos, îl hărţuiam cu mici întrebări agresive. „Ce reprezintă gradul tău, de pe uniformă?" mă întrebă el. „SS-Sturmbannfuhrer. Este echivalentul unui maior din armata voastră." „A, maior, e bine, ai urcat în grad, felicitări!" Eu l-am întrebat la ce armă servise înainte de iunie '40. Fără să-şi dea seama de ridicolul situaţiei, ridică braţele spre cer: „A, băiete! Aş fi vrut să servesc, dar nu m-au luat, au zis că sunt prea bătrân. Desigur, se grăbi el să adauge, germanii ne-au bătut în mod loial, şi aprob întru totul politica de colaborare a Mareşalului". Mama nu spunea nimic; urmărea atent jocul nostru. Gemenii mâncau veseli, însă din când în când se schimbau complet la faţă, ca şi cum un văl de gravitate cobora peste ei. „Dar prietenii voştri evrei? Cum se numeau? Parcă Benahum. Ce mai fac?" Moreau roşi. „Au plecat, răspunse sec mama. În Elveţia." „Trebuie să fi fost nefericit pentru afacerile dumneavoastră, am continuat eu, adresându-mă lui Moreau. Eraţi asociaţi, nu?" „Le-am cumpărat partea." „A, foarte bine! La un preţ evreiesc sau la un preţ arian? Sper că nu v-aţi lăsat tras pe sfoară." „Destul, zise mama. Afacerile lui Aristide nu te privesc. Mai bine povesteşte-ne experienţele tale. Ai fost în Rusia, aşa-i?" „Da, am zis, brusc umilit. Am mers să lupt împotriva bolşevismului." „A, e lăudabil", comentă pe un ton grav Moreau. „Da, numai că acum ruşii avansează", zise mama. „O, fii liniştită! zise Moreau. Nu vor ajunge până aici." „Am avut parte de înfrângeri, e drept, am zis eu. Dar e ceva temporar. Pregătim arme noi. Şi-i vom zdrobi." „Excelent, excelent, răsuflă Moreau dând din cap. Sper să vă ocupaţi de italieni după aceea." „Italienii sunt fraţii noştri de luptă din primele momente, i-am răspuns eu. Când se va face noua Europă, ei vor fi cei dintâi care îşi vor primi partea." Moreau luă vorbele în serios şi se supără. „Sunt nişte laşi! Ne-au declarat război

când eram deja bătuţi, ca să ne poată jefui. Dar sunt sigur că Hitler va respecta integritatea Franţei. Se zice că îl admiră pe Mareşal." Am ridicat din umeri. „Führerul va trata Franţa aşa cum o merită." Moreau se făcu roşu la faţă. „Max, destul, zise mama din nou. Serveşte-te cu nişte desert."

După cină, mama mă chemă în budoarul ei. Era o încăpere în care dădeai din camera sa, pe care o decorase cu gust. Nimeni nu intra aici fără învoirea ei. Mă abordă direct, fără ocolişuri: „De ce-ai venit? Te previn, dacă o faci pentru a ne pricinui necazuri, să ştii că nu era nevoie". Din nou, simţeam cum mă micşorez. Dinaintea acestui glas poruncitor, a ochilor reci, pierdeam toate mijloacele, deveneam un copil fricos, mai mic decât gemenii. Am încercat să mă stăpânesc, dar zadarnic. „Nu, am reuşit eu să îngăim, voiam doar să vă văd, asta-i tot. Eram în Franţa cu treburi şi m-am gândit la voi. Şi apoi, a fost cât pe ce să fiu ucis, mamă. Poate că nu voi supravieţui acestui război. Şi avem atâtea lucruri de reparat." Ea se mai îmblânzi puţin şi îmi atinse dosul palmei, cu acelaşi gest ca sora mea: încet, mi-am retras mâna, dar ea păru să nu remarce. „Ai dreptate. Mi-ai fi putut scrie totuşi, nu te-ar fi costat nimic. Ştiu că nu eşti de acord cu alegerile mele, dar să dispari aşa, când eşti copilul cuiva, nu se face. E ca şi cum ai fi mort. Poţi să înţelegi asta? Stătu puţin pe gânduri, apoi continuă, grăbindu-se, ca şi cum nu i-ar fi ajuns timpul. Ştiu că eşti supărat pe mine pentru dispariţia tatălui tău, dar pe el ar trebui să fii supărat, nu pe mine. M-a părăsit cu voi, m-a lăsat singură. Un an de zile nu am dormit, sora ta mă trezea în fiecare noapte, plângea de pe urma coşmarurilor pe care le avea. Tu nu plângeai, dar aproape că era şi mai rău. A trebuit să mă ocup singură de voi, să vă hrănesc, să vă îmbrac, să vă educ. Nu-ţi poţi imagina cât era de greu. Aşa că, atunci când l-am întâlnit pe Aristide, de ce aş fi zis nu? E un om bun. M-a ajutat. Ce ar fi trebuit să fac, după tine? Unde îţi era tatăl? Chiar şi când stătea cu noi, parcă eram singură. Eu trebuia să fac totul, să vă şterg la fund, să vă spăl, să vă dau de mâncare. Tatăl vostru trecea să vă vadă un sfert de oră pe zi, se juca un pic cu voi, apoi se întorcea la cărţile sale, la lucrul său. În

schimb tu mă urăşti pe mine." Emoţia îmi tăia glasul: „Dar, mamă, nu te urăsc". „Ba da, mă urăşti, ştiu asta, văd. Ai venit în uniforma asta ca să-mi spui cât de mult mă urăşti." „De ce a plecat tata?" Ea trase adânc aer în piept. „Nimeni nu o ştie, în afară de el. Poate din plictiseală, pur şi simplu." „Nu cred! Ce i-ai făcut?" „Nu i-am făcut nimic, Max. Nu l-am alungat. A plecat şi gata. Poate că îl oboseam. Poate că voi îl oboseaţi." Teama îmi umfla obrajii. „Nu, e imposibil! Ne iubea." „Nu ştiu dacă a cunoscut vreodată ce înseamnă a iubi, răspunse ea cu multă blândeţe. Dacă ne-ar fi iubit, dacă v-ar fi iubit, cel puţin ne-ar fi scris. Fie şi numai pentru a ne spune că nu se va mai întoarce. Nu ne-ar fi lăsat pe toţi pradă îndoielii, pradă fricii." „L-ai declarat mort." „Am făcut-o în mare parte pentru voi. Ca să vă protejez interesele. Nu a dat niciodată vreun semn de viaţă, nu s-a atins de contul din bancă, şi-a lăsat toate afacerile nerezolvate, a trebuit să reglez totul, conturile erau blocate, a fost tare greu. Iar eu nu voiam să fiţi dependenţi de Aristide. Banii cu care ai plecat în Germania de unde credeai că vin? Erau banii lui, i-ai luat şi te-ai folosit de ei. Fără îndoială că e mort pe undeva." „E ca şi cum l-ai fi ucis." Vorbele mele o făceau să sufere, vedeam limpede, însă ea rămânea calmă. „Singur şi-a făcut-o, Max. A fost alegerea lui. Trebuie să înţelegi asta."

Dar eu nu voiam să înţeleg. În noaptea aceea m-am prăbuşit în somn ca într-o apă întunecată, densă, agitată, dar fără vise. Râsetul gemenilor, venind dinspre parc, mă trezi. Era zi; soarele sclipea printre crăpăturile obloanelor. Spălându-mă şi îmbrăcându-mă, mă gândeam la cuvintele mamei mele. Unele dintre ele mă frământau cu precădere: plecarea mea din Franţa, ruptura de mama, toate acestea fuseseră posibile ca urmare a moştenirii lăsate de tata, un mic capital pe care Una şi eu însumi trebuia să-l împărţim la majorat. Or, la vremea aceea, eu nu făcusem niciodată legătura între demersurile atât de odioase ale mamei mele şi aceşti bani care îmi per- miseseră să mă desprind de ea. Pregătisem îndelung acea plecare. În lunile care au urmat lui februarie 1934, am luat contact cu dr. Mandelbrod pentru a-i

cere asistenţă şi sprijin, iar el aşa cum am amintit deja, mi le-a dat cu generozitate. De ziua mea de naştere, totul era organizat. Mama şi Moreau au venit la Paris pentru formalităţile privind moştenirea: la cină, cu hârtiile de la notar în buzunar, le-am anunţat intenţia mea de a părăsi ELSP pentru a merge în Germania. Moreau şi-a înghiţit mânia şi a rămas tăcut, în timp ce mama încerca să mă convingă să-mi intre minţile în cap. În stradă, Moreau s-a întors către mama: „Tu nu vezi că fiul tău a ajuns un mic fascist? Ducă-se să defileze în pas de gâscă, dacă aşa-i place!" Eram prea fericit ca să mă supăr şi m-am despărţit de ei pe bulevardul Montparnasse. A fost nevoie de nouă ani şi un război ca să-i revăd.

Jos, l-am găsit pe Moreau aşezat pe un scaun de grădină, într-un loc însorit, în faţa uşii vitrate a salonului. Vremea era destul de rece. „Ziua bună, îmi zise el cu aerul său viclean. Ai dormit bine?" „Da, mulţumesc. Mama s-a sculat?"„S-a trezit, dar se mai odihneşte. Găseşti pe masă tartine şi cafea." „Mulţumesc." M-am dus să mă servesc, apoi m-am întors la el, cu o ceaşcă de cafea în mână. M-am uitat în parc. Nu-i auzeam pe gemeni. „Unde sunt puştii?"l-am întrebat pe Moreau. „La şcoală. Se întorc după-a- miază." Am sorbit un pic de cafea. „Ştii, îşi reluă el vorba, mama ta e mulţumită că ai venit." „Da, se poate, am zis." Dar el îşi continua netulburat gândul: „Ar trebui să scrii mai des. Vin vremuri grele. Toată lumea va avea nevoie de familie. Familia este singurul lucru pe care poţi conta". Nu am zis nimic, îl priveam absent; el se uita la grădină. „Iată, luna viitoare este Sărbătoarea Mamelor. Ai putea să-i urezi ceva." „Ce sărbătoare e asta?" îmi aruncă o privire mirată. „Mareşalul a instituit-o, acum doi ani. Pentru a cinsti Maternitatea. Este în mai, iar anul acesta cade pe 30. Continua să mă privească. Ai putea să-i trimiţi o felicitare/1 „Da, voi încerca/1 Tăcu şi se întoarse spre grădină. „Dacă ai timp, te-ai putea duce, rogu-te, în remiză să tai lemne pentru sobă? Eu îmbătrânesc." M-am uitat din nou la el, cum şedea prăbuşit în scaunul său: într-adevăr, îmbătrânise. „Dacă doriţi", am răspuns eu.

M-am întors în casă, am pus ceaşca goală pe masă, am ronţăit un biscu- it şi am urcat la etaj; de data aceasta am mers direct la pod. Am închis oblonul în urma mea şi am păşit încet printre mobile şi lăzi, lemnul parchetului pocnind sub călcătura mea. Amintirile se înfiripau în preajma mea, devenite tactile odată cu aerul, mirosul, lumina şi praful, iar eu m-am afundat în aceste senzaţii aşa cum plonjasem în Volga, cu un abandon total. Mi se părea că observ conturul trupurilor noastre prin unghere, strălucirea pielii noastre albe. Apoi m-am scuturat şi am găsit cutiile cu lucrurile mele. Le-am tras într-un loc mai liber, aproape de un stâlp, m-am ghemuit şi am început să caut prin ele. Se găseau acolo maşinuţe din metal, carnete de note şi caiete de cursuri, cărţi de tinereţe, fotografii în plicuri groase, dar şi alte plicuri sigilate, conţinând scrisori de la sora mea, un întreg trecut, străin şi brutal. Nu am îndrăznit să mă uit la fotografii, să deschid plicurile. Simţeam crescând în mine o teroare animalică; până şi obiectele cele mai anodine, cele mai inocente purtau amprenta trecutului, a acelui trecut, şi însăşi existenţa acelui trecut mă îngheţa până la măduvă; fiecare nou obiect, atât de familiar totodată, îmi stârnea un amestec de repulsie şi de fascinaţie, ca şi cum aş fi ţinut în mâini o mină amorsată. Ca să mă liniştesc, m-am uitat la cărţi: era biblioteca oricărui adolescent din vremea mea, Jules Veme, Paul de Kock, Hugo, Eugene Sue, americanii E.R. Burroughs şi Mark Twain, aventurile lui Fantomas sau ale lui Rouletabille, povestiri de călătorie, câteva biografii ale unor oameni importanţi. Mă cuprinse pofta de a citi câteva şi, după câteva momente de reflecţie, am pus deoparte primele trei volume din seria marţiană a lui Burroughs, cele care îmi stârniseră fanteziile din sala de baie de la etaj, curios să văd dacă mai puteau răspunde intensităţii amintirilor mele. Apoi m-am întors la plicurile sigilate. Le-am cântărit în palmă, le-am întors între degete. La început, după scandal şi după trimiterea noastră la colegiu, încă mai aveam dreptul să ne scriem; când primeam o scrisoare de la ea, trebuia să o

deschid în faţa unuia dintre preoţi şi să i-o dau să o citească înainte de a o putea face eu însumi; îmi imaginez că ea trebuia să facă la fel. Scrisorile Unei, bizar bătute la maşină, erau lungi, edificatoare şi solemne: *Dragul meu frate. Aici totul merge bine, sunt tratată cu blândeţe. Mă deschid unei reînnoiri spirituale etc.* Noaptea însă, mă închideam în WE cu un muc de lumânare, tremurând de teamă şi de excitare, şi ţineam scrisoarea deasupra flăcării până când apărea un al doilea mesaj, strecurat între rânduri cu litere de lapte: Ajutor! Scoate-mă de aici, te implor! Ne venise această idee citind, bineînţeles pe ascuns, o viaţă a lui Lenin, găsită la un buchinist de pe lângă primărie. Aceste mesaje disperate m-au panicat şi am decis să fug să o salvez. Însă mi-am pregătit prost tentativa şi m-au prins repede. Am fost aspru pedepsit, mi-am câştigat dreptul la şmotru şi la o săptămână de pâine uscată, iar violenţele băieţilor mai mari nu au făcut decât să fie şi mai rău totul, dar nu-mi păsa; numai că mi s-a interzis să mai primesc scrisori, iar asta m-a aruncat pradă unei furii oarbe şi disperării. Nici nu mai ştiam dacă păstrasem cumva aceste ultime misive, dacă se aflau în aceste plicuri; şi nu doream să le deschid ca să verific. Am pus totul la loc în cutii, am luat cele trei cărţi şi am coborât.

Împins de o putere mută, am intrat în fosta cameră a Unei. Acum se aflau aici un pat dublu, din lemn vopsit în roşu şi albastru, şi nişte jucării frumos rânduite, printre care am observat cu mânie câteva de-ale mele. Toate hainele erau împăturite şi aranjate în sertare şi în cuier. Am scotocit rapid în căutare de indicii, de scrisori, dar nu am găsit nimic. Numele de familie trecut pe carnetele de note îmi era necunoscut, şi părea arian. Aceste carnete de note datau de câţiva ani: aşadar, cei doi copii trăiau de ceva vreme aici. Am auzit-o pe mama în spate: „Ce faci aici?” „Mă uit”, am zis fără să mă întorc. „Ai face mai bine să cobori şi să mergi la tăiat lemne, aşa cum ţi-a spus Aristide. Trebuie să pregătesc de mâncare.” M-am întors spre ea. Stătea în prag severă, impasibilă. „Cine sunt copiii aceştia?” „Ţi-am spus: copiii unei prietene apropiate. I-am luat când ea nu a mai fost în stare să

se ocupe de ei. Nu aveau tată." „De când sunt aici?" „De ceva timp. Şi tu ai plecat de ceva timp, dragul meu." Am privit în jur, am contemplat-o din nou. „Sunt nişte mici evrei, aşa-i? Recunoaşte. Sunt evrei, nu?" Ea nu se pierdu cu firea. „încetează să baţi câmpii! Nu sunt evrei. Dacă nu mă crezi, nu ai decât să te duci să vezi când fac baie. Aşa faceţi voi, nu?" „Da. Uneori aşa facem." „Şi oricum, dacă erau evrei, ce importanţă avea? Ce le-ai face?" „Nu le-aş face nimic." „Ce faceţi cu evreii? continuă ea. Se aud tot felul de grozăvii. Chiar şi italienii spun că nu este de acceptat ceea ce faceţi voi." M-am simţit dintr-odată bătrân, obosit. „îi trimitem la muncă, în Est. Construiesc drumuri, case, lucrează în uzine." Nu se lăsa: „Trimiteţi şi copiii la construit drumuri? Luaţi şi copiii, nu?" „Copiii merg în lagăre speciale. Rămân cu mamele care nu pot munci." „De ce faceţi asta?" Am ridicat din umeri. „Trebuia să o facă cineva. Evreii sunt nişte paraziţi, nişte exploatatori: acum îi slujesc pe cei pe care i-au exploatat. Îţi atrag atenţia că francezii ne dau o mână de ajutor: în Franţa, poliţia e cea care îi arestează şi ni-i trimite. Legea franceză este cea care hotărăşte. Istoria va spune cândva că am avut dreptate." „Sunteţi complet nebuni. Du-te şi taie lemne." Se întoarse pe călcâie şi se îndreptă spre scara de serviciu. M-am dus să pun cele trei cărţi în sacul meu, apoi am plecat la remiză. Mi-am scos haina, am luat toporul, am pus un lemn pe butuc şi am început să tai. Era destul de greu, iar eu nu aveam obişnuinţa unei astfel de munci. Fu nevoie să mă odihnesc în câteva rânduri. Tăind, mă gândeam la cuvintele mamei mele; nu lipsa ei de înţelegere politică mă frământa, ci privirea: ce vedea ea atunci când mă privea? înţelegeam acum în ce măsură mă chinuiam sub povara trecutului, a rănilor primite sau imaginate, a greşelilor ireparabile, a trecerii iremediabile a timpului. A te zbate nu foloseşte la nimic. După ce am tăiat câteva buturugi, am luat braţul de lemne şi le-am dus la bucătărie. Mama curăţa cartofi. Am pus lemnele grămadă lângă sobă şi am ieşit să mai tai şi altele. Am făcut astfel mai multe drumuri. Muncind, mă gândeam: în fond, problema colectivă a germanilor era aceeaşi ca şi a mea. Şi ei se

chinuiau să iasă dintr-un trecut dureros, să facă din el tabula rasa pentru a putea începe lucruri noi. În felul acesta ajunseseră la soluţia radicală, omorul, oroarea îngrozitoare a morţii. Dar uciderea era o soluţie? Mă gândeam la numeroasele conversaţii pe care le avusesem pe acest subiect: în Germania, nu eram singurul care mă îndoiam. Iar dacă omorârea nu era o soluţie definitivă, şi dacă, dimpotrivă, acest nou fapt, încă şi mai puţin reparabil decât cele precedente, deschidea la rândul său noi abisuri? Atunci, ce mai rămânea ca ieşire? în bucătărie, mi-am dat seama că luasem toporul cu mine. Încăperea era goală: mama trebuie să fi fost prin salon. M-am uitat la grămada de lemne, părea să fie suficient. Eram leoarcă de transpiraţie; am pus toporul într-un colţ, lângă lemne, apoi am urcat să mă spăl şi să mă schimb de cămaşă.

Masa se desfăşură într-o tăcere posacă. Gemenii mâncau la şcoală, eram doar noi trei. Moreau încerca să comenteze ultimele ştiri – anglo-america- nii avansau rapid spre Tunis, la Varşovia izbucniseră tulburări –, însă eu tăceam cu încăpăţânare. Mă uitam la el şi îmi ziceam: e un om viclean, trebuie să păstreze contactele şi cu terorişti, să-i ajute un pic; dacă lucrurile se înrăutăţesc, va spune că întotdeauna a fost de partea lor, că a lucrat cu germanii numai ca acoperire. Orice s-ar întâmpla, va şti să-şi facă un cuib, acest bătrân leu laş şi ştirb. Chiar dacă gemenii nu erau evrei, eram sigur că ascundea evrei: era o ocazie prea bună, cu atât de puţină cheltuială (cu italienii, nu risca nimic), să-şi facă mai apoi un alibi. Venea însă apoi acest gând furios: îi vom arăta noi lui, lui şi semenilor săi, ce are Germania în pântece; încă nu suntem la pământ. Mama tăcea la rându-i. După cină am spus că merg să mă plimb. Am traversat parcul, am trecut de poarta care stătea tot întredeschisă şi am coborât până la plajă. Pe drum, mirosul de sare al mării se amesteca puternic cu cel de pini, şi din nou renăscu în mine trecutul fericit care se scăldase în aceste miresme, dar şi cel nefericit. Pe plajă, am luat-o la dreapta, spre port şi spre oraş. La baza fortului Carre, pe o fâşie de pământ care se ridica deasupra mării, înconjurată de pini-parasol, se găsea un teren de sport unde

nişte copii jucau fotbal. Copil fiind, eram firav, nu-mi plăcea sportul, preferam să citesc, însă Moreau, care considera că sunt prea moale, o sfătuise pe mama să mă înscrie la un club de fotbal. Aşa am jucat şi eu pe acest teren. Nu a fost un mare succes. Cum nu-mi plăcea să alerg, m-au pus portar. Într-o zi, un alt băiat mi-a trimis balonul atât de tare în piept, încât am fost proiectat în fundul porţii. Îmi aduc aminte că am rămas aşa, culcat, privind prin plasă creştetul pinilor bătuţi de briză, până când în sfârşit a venit antrenorul să vadă dacă îmi pierdusem cunoştinţa. Puţin mai târziu a avut loc primul nostru meci împotriva altui club. Căpitanul echipei nu voia ca eu să joc; în fine, în repriza a doua, m-a lăsat să intru în teren. M-am trezit, nu ştiu cum, cu balonul la picior şi am început să alerg către poartă. În faţa mea terenul se deschidea mare, spectatorii urlau, şuierau, dar eu nu vedeam decât poarta aceea, portarul neputincios care se străduia să mă oprească agitând braţele, am trecut peste toate şi am marcat, însă am făcut-o în poarta echipei noastre; la vestiare, ceilalţi băieţi m-au zvântat în bătaie, aşa că am rupt relaţiile cu fotbalul. După fort drumul o coteşte către portul Vauban, un golf mare natural, amenajat, unde pluteau bărci de pescuit şi nişte escortoare italiene. M-am aşezat pe o bancă şi mi-am aprins o ţigară, privind pescăruşii învârtindu-se în jurul navelor de pescuit. Şi aici veneam adeseori. Fusese o plimbare, în 1930, exact înainte de a-mi da bacalaureatul, în vacanţa de Paşti. De aproape un an evitam să vin la Antibes, de la căsătoria mamei cu Moreau, însă în vacanţa aceea ea s-a folosit de o şmecherie: mi-a scris, fără nicio aluzie la ceea ce se întâmplase, nici la scrisoarea mea injurioasă, pentru a-mi spune că Una venea acasă de sărbători şi ar fi încântată să mă vadă. Se împlineau trei ani de când ne ţineau separaţi. Nemernicii, îmi ziceam eu, însă nu puteam refuza, şi ei o ştiau prea bine. Revederea a fost jenantă, vorbeam puţin; bineînţeles că mama şi Moreau nu ne lăsau practic deloc singuri. La sosirea mea, Moreau m-a luat de braţ: „Fără porcării, da? Sunt cu ochii pe tine”. Pentru el, burghez încuiat ce era, părea evident că o sedusesem. Nu am spus nimic, dar când a apărut ea, am ştiut că o iubeam mai

mult ca niciodată. Când, în mijlocul salonului, m-a atins în trecere cu dosul mâinii, mângâind-o pe a mea preţ de o fracţiune de secundă, a fost ca şi cum un şoc electric m-ar fi ţintuit de duşumea, a trebuit să-mi muşc buza ca să nu slobozesc un strigăt. Apoi am plecat să ne plimbăm în jurul portului. Mama şi Moreau mergeau în faţa noastră, chiar acolo, la câţiva paşi de locul unde stăteam jos şi îmi aduceam aminte acel moment. I-am vorbit surorii mele despre şcoală, despre preoţi, despre corupţie şi despre moravurile depravate ale camarazilor mei de clasă. I-am spus că fusesem cu băieţi. Ea a zâmbit uşor şi m-a sărutat fugar pe obraz. Experienţele sale nu fuseseră cu mult diferite, chiar dacă violenţa rămânea mai degrabă morală decât fizică. Măicuţele, mi-a spus ea, erau toate *nevrozate, inhibate şi frigide.* Am râs şi am întrebat-o de unde auzise cuvintele acelea; fetele de la pension, mi-a răspuns ea, nu le mai angajau pe portărese ca să le aducă pe ascuns volumele lui Voltaire sau Rousseau, ci mai degrabă Freud, Spengler şi Proust, iar dacă nu îi citisem deja trebuie neapărat să o fac. Moreau s-a oprit ca să ne cumpere comete de îngheţată. Dar când s-a întors din nou la mama, am reluat conversaţia: de data aceasta, eu am vorbit despre tata. „Nu-i mort”, am şoptit eu pătimaş. „Ştiu, a zis ea. Şi chiar dacă este, nu ei trebuie să-l îngroape.” „Nu e vorba de înmormântare. E ca şi cum l-ar fi asasinat. Asasinat cu nişte bucăţi de hârtie. Ce neruşinare! Pentru poftele lor ruşinoase” „Ştii, a zis ea atunci, eu cred că ea îl iubeşte” „Nu-mi pasă! am şuierat eu. Ea s-a căsătorit cu tata şi este soţia lui. Acesta-i adevărul. Un judecător nu poate schimba nimic în privinţa asta” Ea s-a oprit şi m-a privit. „Cu siguranţă că ai dreptate” Dar deja mama ne striga, iar noi înaintam spre ea, lingându-ne cometele de îngheţată cu vanilie.

În oraş, am băut un pahar de vin alb direct la tejghea, gândindu-mă în continuare la acele lucruri, şi mi-am zis că văzusem ceea venisem să văd, chiar dacă tot nu ştiam ce anume era. Deja mă gândeam să plec. Am trecut pe la ghişeu, aflat lângă staţia de oprire a autobuzelor, şi am cumpărat un bilet pentru a doua zi cu destinaţia Marsilia; la gară, situată

imediat alături, am luat un bilet de tren către Paris, legătura era rapidă şi ajungeam seara. Apoi m-am întors la mama. Parcul din jurul casei se întindea dinainte-mi liniştit şi tăcut, străbătut de freamătul uşor al acelor de pin mângâiate de briza mării. Uşa de la salon rămăsese deschisă: m-am apropiat şi am strigat, însă nu veni niciun răspuns. Poate că îşi fac siesta, mi-am zis. Şi eu mă simţeam obosit, cu siguranţă că din cauza vinului şi a soarelui; am dat ocol casei şi am urcat pe scara principală, fără să întâlnesc pe cineva. Camera mea era întunecată, răcoroasă. M-am culcat în pat şi am adormit. Când m-am trezit, lumina se schimbase, era foarte întuneric; în prag i-am zărit pe cei doi gemeni, în picioare, unul lângă celălalt, uitându-se fix la mine cu ochii lor mari şi rotunzi. „Ce vreţi?"am întrebat. La vorbele mele, se dădură înapoi în acelaşi timp şi dispărură. Le auzeam paşi mărunţi răsunând pe duşumea, apoi coborând scara în grabă. Uşa principală se trânti şi se făcu linişte din nou. M-am aşezat pe marginea patului şi mi-am dat seama că sunt gol; nu-mi aminteam totuşi să mă fi ridicat ca să mă dezbrac. Degetele rănite mă dureau şi le-am supt dus pe gânduri. Apoi am învârtit comutatorul şi, clipind din ochi, am vrut să văd ce oră este; ceasul, aflat pe noptieră, mi se oprise. M-am uitat înjur şi nu mi-am văzut hainele. Unde puteau fi? Am luat lenjerie curată din sac şi mi-am scos uniforma din dulap. Barba era puţin aspră, dar m-am hotărât să mă rad mai târziu şi m-am îmbrăcat. Am coborât pe scara de serviciu. Bucătăria era goală, soba, rece. Am mers la intrarea furnizorilor: afară, dinspre mare, se iveau zorile, înroşind puţin orizontul. Curios că gemenii se treziseră aşa devreme. Dormisem prin urmare pe durata cinei? Trebuie să fi fost mai obosit decât credeam. Autobuzul pleca devreme, trebuia să mă pregătesc. M-am întors şi am închis uşa, am urcat cele trei trepte ce duceau la salon şi am intrat, mergând pe bâjbâite spre uşa vitrată. În penumbră m-am izbit de ceva moale, întins pe covor. M-au străbătut fiori de gheaţă. M-am dat înapoi până la comutator, am dus mâna la spate fără să mă întorc şi l-am învârtit. Lumina lustrei izbucni din mai multe becuri, vie, crudă, aproape cenuşie. Am privit forma de

care mă izbisem: era un trup, aşa cum simţisem instinctiv, iar acum am văzut covorul îmbibat de sânge şi faptul că eu călcam printr-o baltă de sânge ce trecea dincolo de covor şi se întindea pe dalele de piatră, de sub masă până la uşa de sticlă. Oroarea, groaza îmi stârneau o nevoie panicată de a fugi, de a mă ascunde într-un loc întunecat. Am făcut un efort să mă stăpânesc şi am scos arma de la centură. Am pipăit cu degetul piedica. Apoi m-am apropiat de trup. Voiam să evit să merg prin sânge, dar era imposibil. Când am ajuns mai aproape am constatat că era vorba – dar o ştiam deja – de Moreau, cu pieptul spintecat, cu gâtul pe jumătate tăiat şi ochii încă deschişi. Toporul pe care îl lăsasem în bucătărie zăcea lângă trup; sângele, aproape negru, i se îmbiba în haine, îi stropise faţa puţin plecată şi mustaţa căruntă. M-am uitat în jur, dar nu am văzut nimic. Uşa de sticlă părea închisă. M-am întors la bucătărie, am deschis debaraua. Nu era nimeni. Cizmele lăsau urme mari de sânge pe podea: am deschis uşa de serviciu, am ieşit şi le-am şters de iarbă, privind spre capătul parcului, poate zăresc pe cineva. Dar nu era nimeni. Cerul pălea, stelele începeau să dispară. Am dat ocol casei, am deschis uşa principală şi am urcat. Camera mea era goală, iar cea a gemenilor, la fel. Cu pistolul în mână, m-am trezit în faţa camerei mamei mele. Am întins mâna stângă spre mânerul uşii; degetele îmi tremurau. L-am apucat şi am deschis. Obloanele erau închise şi era întuneric; pe pat, puteam distinge o formă cenuşie. „Marna?” am murmurat eu. Pe pipăite, am dat de butonul comutatorului şi am aprins lumina. Mama, în cămaşă de noapte cu guler de dantelă, zăcea de-a latul patului; picioarele depăşeau un pic marginea, unul mai purta încă un papuc roz, celălalt, care atârna, era desculţ. Încremenit de oroare, m-am uitat după uşă şi m-am aplecat repede ca să verific sub pat: în afară de papucul căzut, nu mai era nimic. Tremurând, m-am apropiat. Braţele i se odihneau pe cuvertură, cămaşa de noapte, trasă cum se cuvine până la picioare, nu era boţită, nu părea să se fi apărat. M-am aplecat şi mi-am apropiat urechea de gura deschisă: nu se simţea nicio răsuflare. Nu am îndrăznit să o ating. Avea ochii scoşi din

orbite şi urme roşii pe gâtul descărnat. Doamne, mi-am zis, a fost sugrumată, mi-au gâtuit mama. Am examinat camera. Totul era în regulă, sertarele de la mobile erau închise, dulapurile la fel. Am trecut în budoar; era gol. Toate păreau a fi la locul lor. M-am întors în cameră. Atunci am văzut că pe cuvertura patului, pe covor, pe cămaşa de noapte erau pete de sânge: asasinul îl ucisese mai întâi pe Moreau, apoi urcase. Spaima mă sufoca, nu ştiam ce să fac. Să cercetez casa? Să-i găsesc pe gemeni şi să-i întreb? Să chem poliţia? Nu aveam timp, trebuia să prind autobuzul. Încet, foarte încet, am apucat piciorul care atârna şi l-am aşezat la loc în pat. Ar fi trebuit să-i pun papucul căzut, dar nu mai aveam curajul să-mi mai ating mama din nou. Am ieşit din cameră, aproape de-a-ndăratelea. În camera mea, mi-am pus cele câteva lucruri în sac şi am părăsit casa, închizând uşa de la intrare. Cizmele mai purtau încă urme de sânge, şi le-am curăţat într-un lighean abandonat, cu puţină apă de ploaie. Nu vedeam nici urmă de gemeni: trebuie să fi fugit. Oricum, nu aveam nicio treabă cu acei copii.

Călătoria se derulă ca un film, eu nu gândeam, mijloacele de transport se însăilau unul după altul, întindeam biletele când mi se cereau, autorităţile nu-mi făceau niciun fel de probleme. Părăsind casa, pe drumul spre oraş, soarele se ridicase de-acum de tot deasupra mării care vuia puţin, m-am întâlnit cu o patrulă italiană, iar ei au aruncat o privire curioasă spre uniforma mea, dar nu au zis nimic. Exact înainte de a mă urca în autocar, un poliţist francez însoţit de doi *bersaglieri* m-a acostat pentru a-mi cere actele: când i-am arătat şi i-am tradus scrisoarea de la Einsatzkommandoul din Marsilia, m-a salutat şi m-a lăsat să plec. Un lucru bun, fiindcă nu aş fi putut să discut; eram încremenit de spaimă, iar gândurile parcă îmi înţepeniseră, în maşină mi-am dat seama că îmi uitasem costumul, toate hainele din ajun. La gara din Marsilia trebui să aştept o oră; am comandat o cafea şi am băut-o la tejghea, în gălăgia din holul mare. Se impunea să raţionez un pic. Trebuie să fi fost strigăte, zgomot, cum de fusese posibil să nu mă trezesc? Nu băusem decât un pahar de

vin. Şi apoi, omul nu-i omorâse pe cei doi gemeni, iar ei trebuie să fi urlat. De ce nu mă chemaseră? Ce făceau acolo, muţi, când mă trezisem? Asasinul nu cercetase casa, oricum, nu intrase în camera mea. Şi cine era? Un bandit? Un hoţ? Se pare însă că nimic nu fusese atins, mişcat de la locul său, răsturnat. Probabil că gemenii îl surprinseseră, iar el fugise. Dar nu avea sens, nu strigaseră, nu veniseră să mă caute. Ucigaşul era singur? Trenul pleca; am urcat, m-am aşezat, continuând să-mi storc creierii. Dar dacă nu era un hoţ, sau poate nişte hoţi, atunci ce?

O reglare de conturi? O afacere a lui Moreau care dăduse greş? Teroriştii din maquis veniţi să dea un exemplu? însă teroriştii nu-i masacrează pe oameni cu toporul, ca nişte sălbatici, îi duc într-o pădure pentru un simulacru de proces, apoi îi împuşcă. Şi, încă o dată, nu mă trezisem, eu, care aveam somnul atât de uşor, nu înţelegeam, teama îmi cuprindea tot trupul, îmi sugeam degetele pe jumătate cicatrizate, gândurile mi se învârtejeau, derapau nebuneşte, prinse în ritmul sacadat al trenului, nu eram sigur de nimic, nimic nu avea sens. Ajuns la Paris, am prins fără probleme expresul de noapte spre Berlin; sosind, am luat o cameră la acelaşi hotel. Totul era liniştit, tăcut, câteva maşini treceau, elefanţii, pe care tot nu-i văzusem, urlau în lumina zorilor. Dormisem câteva ore în tren, un somn adânc, fără vise. Eram în continuare foarte obosit, dar nu puteam să mă culc. Mi-am zis că trebuie să-mi anunţ sora. M-am dus la Kaiserhof: Freiherr von Uxkiill lăsase vreo adresă? „Nu putem comunica adresele clienţilor noştri, Herr Sturmbannfuhrer", a fost răspunsul. Dar puteau trimite o telegramă? Era vorba despre o urgenţă de familie. Da, era posibil. Am cerut un formular şi am scris direct pe tejgheaua de la recepţie: Mama moartă asasinată stop şi Moreau stop sunt la berlin telefonează-mi stop, adăugând numărul de telefon de la hotelul Eden. I l-am întins recepţionerului împreună cu o bancnotă de zece reichsmarks; el îl citi şi îmi zise cu un aer grav, înclinând uşor capul: „Condoleanţele mele, Herr Sturmbannfuhrer". „O trimiteţi imediat?" „Sun imediat la poştă, Herr

Sturmbannfuhrer.” îmi dădu restul şi m-am întors la Eden, lăsând vorbă să fiu chemat imediat în caz de apel, indiferent de oră. Trebui să aştept până seara. Am preluat apelul într-o cabină aflată lângă recepţie, din fericire izolată. Una avea un glas speriat: „Ce s-a întâmplat?” înţelegeam din tonul ei că plânsese. Am început cât mai calm posibil: „Eram la Antibes, m-am dus să-i vizitez. Ieri-dimineaţă… Vocea îmi tremura. Am tuşit şi am reluat: Ieri-dimineaţă m-am trezit…” Vocea mi se frânse şi nu am mai putut continua. O auzeam pe sora mea întrebând: „Ce este? Ce s-a întâmplat?” „Aşteaptă”, i-am replicat dur şi am lăsat receptorul în jos, la nivelul picioarelor, în timp ce încercam să-mi vin în fire. Nu mi se întâmplase niciodată să-mi pierd controlul asupra vocii, nici chiar în momentele cele mai proaste, am ştiut întotdeauna să-mi stăpânesc glasul, păstrându-l clar şi la obiect. Am tuşit, apoi am adus receptorul la nivelul feţei şi i-am explicat în câteva cuvinte ce se întâmplase. Ea nu avu decât o întrebare rapidă, îngrozită: „Şi gemenii? Unde sunt gemenii?” Şi-atunci parcă am înnebunit, m-am dezlănţuit în cabină, izbind cu pumnii, cu spatele, cu picioarele în pereţi, urlând în receptor: „Cine sunt aceşti gemeni? Fir-ar ei de copii, ai cui sunt?” Un comisionar, alertat de vacarm, se oprise în faţa cabinei, uitându-se la mine prin geam. M-am calmat cu un efort. Sora mea, la capătul firului, păstra tăcerea. Am răsuflat şi am zis în receptor: „Trăiesc. Nu ştiu unde s-au dus”. Nu zicea nimic, mi se părea că îi aud respiraţia prin sfârâitul liniei internaţionale. „Mai eşti acolo?” Niciun răspuns. „Ai cui sunt?” am mai întrebat, pe un ton blând. Tot nu vorbea. „Fir-ar să fie!” am urlat eu şi am închis brusc. Am ieşit vijelios din cabină şi m-am proţăpit în faţa recepţiei. Mi-am deschis carnetul de adrese, am găsit un număr, l-am mâzgălit pe o bucată de hârtie şi i-am întins-o portarului. După câteva clipe, în cabină suna telefonul. Am ridicat receptorul şi am auzit un glas de femeie. „Bună seara, am zis. Aş dori să vorbesc cu dr. Mandelbrod. Sunt Sturmbannfuhrerul Aue.” „îmi pare rău, Herr Sturmbannfuhrer. Dr. Mandelbrod nu este disponibil pentru moment. Puteţi lăsa un mesaj?” „Aş dori să-l văd.” I-am

transmis numărul de la hotel şi am urcat în cameră. O oră mai târziu, un băiat veni să-mi aducă un răspuns: dr. Mandelbrod mă primea a doua zi, la ora zece. Aceleaşi femei, sau altele asemănătoare, mă introduseră la el. În impunătorul birou luminos, străbătut de pisici, Mandelbrod aştepta în faţa măsuţei; Herr Leland, înalt şi slab, într-un costum cu dungi, şedea lângă el. Le-am strâns mâna şi m-am aşezat la rândul meu. De data aceasta nu se servi ceai. Mandelbrod vorbi: „Sunt încântat să te revăd. Ai petrecut un concediu frumos?" Părea că zâmbeşte în grăsimea lui. „Ai avut timp să te gândeşti la propunerea mea?" „Da, Herr Doktor. Dar aş dori altceva. Aş dori să fiu trecut la Waffen-SS şi să plec pe front." Mandelbrod făcu un gest vag, ca şi cum ar fi dat din umeri. Leland mă fixa cu o privire dură, rece, lucidă. Ştiam că are un ochi de sticlă, dar nu putusem niciodată să-mi dau seama care. El fu cel care răspunse, cu o voce aspră, cu o uşoară urmă de accent. „E imposibil. Ţi-am văzut dosarul medical: rana ta este considerată drept o invaliditate serioasă, şi ai fost clasat pentru munca de birou." L-am privit şi am bâlbâit: „Au nevoie de oameni, în fine. Se recrutează de peste tot". „Da, zise Mandelbrod, dar nu este luat oricine. Regulile sunt reguli." „Nu te vor lua niciodată pentru serviciul activ", interveni cu glas sacadat Leland. „Da, continuă Mandelbrod, iar pentru Franţa există de asemenea puţine speranţe. Nu, ar trebui să ai încredere în noi." M-am ridicat. „Meine Herren, mulţumesc că m-aţi primit. Îmi pare rău că v-am deranjat." „Dar nu-i nimic, dragul meu, susură Mandelbrod. Nu te grăbi, mai gândeşte-te." „Dar să ţii minte, adăugă sever Leland. Un soldat pe front nu-şi poate alege locul. El trebuie să-şi facă datoria orice post ar avea."

De la hotel, i-am trimis o telegramă lui Wemer Best, în Danemarca, spu- nându-i că eram dispus să accept un loc în administraţie la el. Apoi am aşteptat. Sora nu mă mai suna, iar eu nu am mai căutat să o contactez. Trei zile mai târziu, îmi fu adus un plic de la *Auswărtiges Amt,* cu răspunsul de la Best: situaţia în Danemarca se schimbase şi nu avea nimic să-mi propună pentru moment. Am făcut ghemotoc plicul şi l-am

aruncat. Amărăciunea, teama deveneau tot mai puternice; trebuia să fac ceva, altfel mă scufundam. Am sunat din nou la biroul lui Mandelbrod, lăsând un mesaj.

MENUET (ÎN RONDOURI)

Desigur că nu veţi fi surprinşi; Thomas fu cel care îmi aduse plicul. Coborâsem să ascult ştirile la barul hotelului, în compania câtorva ofiţeri din Wehrmacht. Trebuie să fi fost pe la mijlocul lui mai: la Tunis, trupele noastre efectuaseră o *restrângere voluntară a frontului conform planului prestabilit;* la Varşovia, lichidarea bandelor teroriste *continua tară obstacole.* Ofiţerii din jur ascultau cu un aer mohorât, în linişte, doar un Hauptmann ciung râse zgomotos la auzul termenilor *freiwillige Frontverkurzung* şi *planmăssig,* dar tăcu atunci când îmi întâlni privirea neliniştită; ca şi el, ceilalţi ştiau destule pentru a interpreta acele eufemisme: evreii răsculaţi din ghetou rezistau în faţa celor mai bune trupe ale noastre de mai multe săptămâni, iar Tunisia era pierdută. L-am căutat din priviri pe chelner ca să mai comand un coniac. Thomas intră. Traversă sala cu pas marţial, îmi lansă ceremonios un salut german pocnind din călcâie, apoi mă apucă de braţ şi mă trase spre un separeu; acolo, se lăsă pe o banchetă, aruncându-şi neglijent cascheta pe masă şi fluturând un plic pe care îl ţinea delicat cu două degete înmănuşate. „Ştii ce-i aici?" întrebă el ridicând din sprâncene. Am făcut semn că nu. Plicul, vedeam asta, purta antetul de la *Personlicher Ştab des Reichsfuhrer-SS.* „Eu ştiu, continuă el pe acelaşi ton. Faţa i se lumină. Felicitări, dragă prietene, îţi ascunzi bine jocul. Ştiam eu că eşti mai

dezgheţat decât pari. Continua să ţină plicul. Ia-l, ia-l.” L-am luat, l-am desfăcut şi am scos o foaie, un ordin de a mă prezenta cu prima ocazie la Obersturmbannfuhrerul dr. Rudolf Brandt, adjunctul personal al Reichsfuhrerului-SS. „E o convocare11, am spus eu, destul de stupid. „Da, e o convocare.” „Şi ce înseamnă asta?”„Asta înseamnă că prietenul tău Mandelbrod are mână lungă. Eşti afectat la statul-major personal al Reichsfuhrerului, bătrâne. Sărbătorim?”

Nu prea aveam chef de sărbătorit, dar m-am lăsat antrenat de avântul lui. Thomas petrecu întreaga noapte plătindu-mi whisky-uri americane şi vorbind despre încăpăţânarea evreilor din Varşovia. „îşi dai seama? Nişte *evrei!”* Cât priveşte noua mea numire, părea să considere că dădusem o lovitură de maestru, eu însă nu aveam nicio idee despre ce era vorba. A doua zi dimineaţă m-am prezentat la SS-Haus, pe Prinz-Albrechtstrasse, exact lângă *Staatspolizei,* într-un fost mare hotel transformat în clădire de birouri. Obersturmbannfuhrerul Brandt, un omuleţ gârbov, cu aspect incolor şi meticulos, cu faţa ascunsă îndărătul unor ochelari mari rotunzi, cu ramă de baga neagră, mă primi imediat. Aveam impresia că îl văzusem la Hohenlychen, când Reichsfuhrerul mă decorase pe patul de spital. Mă puse la curent, în câteva fraze lapidare şi precise, cu ce anume se aştepta de la mine. „Trecerea sistemului lagărelor de concentrare de la o finalitate pur corectoare la o funcţie de provizie de forţă de muncă, începută cu un an mai înainte, nu se îndeplineşte fără sincope.” Problema respectivă privea atât raporturile dintre SS şi intervenienţii externi, cât şi raporturile interne din sânul SS-ului. Reichsfuhrerul dorea să poată înţelege mai exact sursa tensiunilor, spre a le reduce, maximizând astfel capacitatea productivă a acestui considerabil rezervor uman. În consecinţă, hotărâse să numească un ofiţer deja experimentat ca delegat personal pentru *Arbeitseinsatz* („operaţiunea” sau „organizarea muncii”). „După studierea dosarelor şi primirea mai multor recomandări, aţi fost desemnat dumneavoastră. Reichsfuhrerul

are deplină încredere în capacitatea dumneavoastră de a duce la bun sfârşit această sarcină care va cere o mare putere de analiză, un simţ al diplomaţiei şi un spirit de iniţiativă SS aşa cum aţi dovedit în Rusia." Birourile SS avute în vedere vor primi ordinul să coopereze cu mine, dar eu va trebui să mă asigur că această cooperare se va desfăşura cât se poate de bine. „Toate întrebările, cât şi rapoartele dumneavoastră, încheie Brandt, va trebui să mi le adresaţi mie. Reichsfuhrerul nu vă va vedea decât atunci când va considera el necesar. Vă va primi astăzi pentru a vă prezenta ce anume aşteaptă de la dumneavoastră." Ascultasem fără să clipesc; nu înţelegeam despre ce vorbea, dar am judecat că este mai înţelept să-mi păstrez pentru moment întrebările pentru mine. Brandt îmi ceru să aştept la parter, într-un salon; aici am găsit reviste, ceai şi prăjituri. M-am plictisit rapid să frunzăresc numere vechi din *Schwarze Korps* în lumina cernută a sălii; din păcate, nu se putea fuma în clădire, Reichsfuhrerul interzisese asta din cauza mirosului, şi nu puteai nici să ieşi în stradă să fumezi, întrucât era posibil în orice moment să fii convocat. Am fost chemat spre sfârşitul după- amiezii. În anticameră, Brandt îmi dădu ultimele recomandări: „Să nu faceţi comentarii, să nu puneţi întrebări, să nu vorbiţi decât dacă sunteţi întrebat". Apoi mă introduse. Heinrich Himmler stătea în spatele unui birou; am înaintat în pas militar, urmat de Brandt, care mă prezentă; l-am salutat, iar Brandt, după ce îi întinse Reichsfâihrerului un dosar, se retrase. Himmler îmi făcu semn să iau loc şi consultă dosarul. Figura îi părea ciudat de vagă, fără culoare, iar mica sa mustaţă şi pince-nez-ul nu făceau decât să sublinieze caracterul şters al trăsăturilor sale. Mă privi cu un mic zâmbet amical; când ridica fruntea, lumina, reflectată în lentilele pince-nez-ului, le făcea opace, ascunzându-i ochii în spatele a două oglinzi rotunde. „Păreţi a fi într- o formă mai bună decât atunci când v-am văzut ultima dată, Sturmbannfuhrer." Eram foarte uimit că îşi amintea; probabil că în dosar se găsea vreo notă de acest gen. A continuat. „V-aţi refăcut pe deplin de pe urma rănii? E bine. Mai privi câteva pagini. Mama dumneavoastră este

franţuzoaică, din câte văd?" „Născută în Germania, mein Reichsfâihrer. În Alsacia." „Da, şi totuşi franţuzoaică." înălţă capul, iar de data aceasta pince-nez-ul nu mai reflectă lumină, lăsând să se vadă nişte ochi prea mici, prea apropiaţi, cu o privire uimitor de blândă. „Ştiţi, în principiu nu accept niciodată oameni care au sânge străin în statul meu major. Este ca la ruleta rusească: prea riscant. Nu se ştie niciodată ce se va manifesta, chiar şi la unii dintre cei mai buni ofiţeri. Însă dr. Mandelbrod m-a convins să fac o excepţie. Este un om foarte înţelept, a cărui judecată o respect. Făcu o pauză. Avusesem în vedere un alt candidat pentru acest post. Sturmbannfuhrerul Gerlach. Din păcate, a fost ucis acum o lună. La Hamburg, în cursul unui bombardament englez. Nu s-a adăpostit la timp şi i-a căzut un ghiveci cu flori în cap. Nişte begonii, parcă. Sau lalele. A murit pe loc. Englezii ăştia sunt nişte monştri. Să bombardezi civili, aşa, fără discriminare. După victorie, va trebui să organizăm procese pentru crime de război. Responsabilii pentru aceste atrocităţi vor trebui să răspundă. Tăcu şi se cufundă din nou în dosarul meu. În curând împliniţi treizeci de ani şi nu sunteţi căsătorit, zise el ridicând capul. De ce?" Tonul îi era sever, profesoral. M-am înroşit. „încă nu am avut ocazia, mein Reichsfuhrer. Mi-am terminat studiile exact înainte de război." „Va trebui să vă gândiţi serios la asta, Sturmbannfuhrer. Sângele dumneavoastră este bun. Dacă veţi fi ucis în acest război, el nu trebuie să fie pierdut pentru Germania." Cuvintele îmi veniră singure pe buze: „Mein Reichsfuhrer, vă rog să mă scuzaţi, dar apropierea mea spirituală de angajamentul naţional-socialist şi de serviciul meu în SS nu-mi permite să am în vedere căsătoria atât timp cât *Volk*-ul meu nu a pus cu botul pe labe pericolele care îl ameninţă. Afecţiunea pentru o femeie nu poate decât să-l slăbească pe un bărbat. Trebuie să mă dedic în întregime şi nu voi putea împărţi devoţiunea mea înainte de victoria finală". Himmler asculta scrutându-mi faţa; ochii săi se măriseră uşor. „Sturmbannfuhrer, în ciuda sângelui dumneavoastră străin, calităţile germane şi naţional-socialiste sunt impresionante. Nu ştiu dacă pot accepta

raţionamentul dumneavoastră: continui să cred că datoria oricărui SS-Mann este aceea de a perpetua rasa. Dar am să reflectez la cele spuse de dumneavoastră." „Mulţumesc, mein Reichsfuhrer." „Obersturmbannfuhrerul Brandt v-a explicat în ce constă munca dumneavoastră?" „în linii mari, mein Reichsfuhrer." „Nu am mare lucru de adăugat. Daţi dovadă, mai cu seamă, de delicateţe. Nu doresc să provoc conflicte inutile." „Am înţeles, mein Reichsfuhrer." „Rapoartele dumneavoastră sunt foarte bune. Aveţi un excelent spirit de sinteză, sprijinindu-se pe o *Weltanschauung* încercată. Este lucrul care m-a convins să vă aleg. Dar atenţie! Vreau soluţii practice, nu vorbe." „Am înţeles, mein Reichsfuhrer." „Dr. Mandelbrod vă va cere cu siguranţă să-i trimiteţi copii după rapoartele dumneavoastră. Nu mă opun. Curaj, Sturmbannfuhrer. Sunteţi liber." M-am ridicat, am salutat şi mă pregăteam să ies. Deodată, Himmler mă interpelă cu vocea sa înceată şi uscată: „Sturmbannfuhrer!" „Da, mein Reichsfuhrer?" El ezită. „Fără false sentimentalisme, da?" Am rămas ţeapăn, în poziţie de drepţi. „Bineînţeles că nu, mein Reichsfuhrer." Am salutat din nou şi am ieşit. În anticameră, Brandt îmi aruncă o privire întrebătoare. „A decurs bine?" „Cred că da, Herr Obersturmbannfuhrer." „Reichsfuhrerul a citit cu mare interes raportul dumneavoastră asupra problemelor de nutriţie ale soldaţilor noştri de la Stalingrad." „Mă miră că raportul a ajuns până la el." „Reichsfuhrerul se interesează de multe lucruri. Gruppenfuhrerul Ohlendorf şi ceilalţi Amtchefi îi trimit adeseori rapoarte interesante." Brandt îmi dădu din partea Reichsfuhrerului o carte intitulată *Omorul ritualic evreiesc,* de Helmut Schramm. „Reichsfâihrerul a pus să se tipărească pentru toţi ofiţerii SS care au cel puţin gradul de Standartenfuhrer. Dar a cerut să fie distribuită şi ofiţerilor subalterni având legătură cu chestiunea evreiască. Veţi vedea, este foarte interesantă." I-am mulţumit: o carte în plus de citit, eu, care nu mai citeam aproape deloc. Brandt mă sfătui să-mi iau câteva zile pentru a mă instala. „Nu veţi face nimic bun dacă lucrurile dumneavoastră personale nu sunt în ordine. După aceea, treceţi să mă vedeţi."

îmi apăru repede că lucrul cel mai delicat va fi chestiunea locuinţei. Nu puteam rămâne la nesfârşit în hotel. Obersturmbannfuhrerul de la *SS- Personal Hauptamt* îmi propuse două opţiuni: o locuinţă SS pentru ofiţerii celibatari, foarte ieftină, inclusiv masa, sau o cameră la gazdă, pentru care trebuia să plătesc o chirie. Thomas locuia într-un apartament de trei camere, spaţios şi foarte confortabil, cu tavane înalte şi mobile vechi de preţ. Dată fiind grava criză de locuinţe din Berlin – oamenii care dispuneau de o cameră goală erau obligaţi, în principiu, să ia un locatar –, era un apartament luxos, mai ales pentru un Obersturmbannfuhrer celibatar; un Gruppenfuhrer căsătorit, cu copii, nu l-ar fi refuzat. El îmi explică râzând cum îl obţinuse. „Şi totuşi, nu-i complicat. Dacă vrei, te pot ajuta să-ţi găseşti unul, poate nu atât de mare, dar măcar cu două camere." Graţie unei cunoştinţe care lucra la *Generalbauinspektion* al Berlinului, aranjase să i se atribuie printr-o măsură specială un apartament evreiesc, eliberat în vederea reconstruirii oraşului. „Singura problemă este că eram condiţionat să plătesc renovarea, înjur de 500 de mărci. Nu le aveam, dar am reuşit să fac să-mi fie alocate de Berger cu titlul de ajutor excepţional. Răsturnat pe canapea, îşi plimbă privirea satisfăcută înjur. Nu-i rău, nu?" „Dar maşina?" am întrebat eu râzând. Thomas avea şi o cabrioletă mică, cu care îi plăcea să iasă în oraş şi trecea uneori să mă ia seara. „Asta, bătrâne, e-o altă poveste, pe care am să ţi-o istorisesc cândva. Ţi-am spus, la Stalingrad, că dacă reuşim să scăpăm vom avea o viaţă frumoasă. Nu există niciun motiv să ne lipsim." M-am gândit la propunerea lui, dar în final m-am decis să intru la gazdă. Nu ţineam să locuiesc într-un imobil pentru SS, doream să pot să-mi aleg persoanele pe care să le frecventez în afara orelor de muncă, iar ideea de a rămâne singur, de a locui singur, fără altcineva în preajmă, îmi producea, la drept vorbind, teamă. O gazdă ar constitui cel puţin o prezenţă omenească, mi-ar pregăti masa, ar exista sunet pe coridor. Aşa că am depus o cerere precizând că vreau două camere unde să fie o femeie pentru bucătărie şi menaj. Mi se propuse ceva în Mitte, la o

văduvă, aflat la şase staţii de U-Bahn-ul din Prinz-Albrechtstrasse, fără a schimba, şi la un preţ rezonabil; am acceptat fără să vizitez locaţia şi îmi fu dată o scrisoare. Frâu Gutknecht, o femeie voluminoasă şi cu faţă congestionată, trecută de şaizeci de ani, cu sâni mari şi păr vopsit, mă cercetă cu o privire sceptică, atunci când îmi deschise. „Deci, dumneavoastră sunteţi ofiţerul?”îmi zise ea cu un puternic accent berlinez. Am trecut pragul şi i-am strâns mâna: puţea a parfum ieftin. Se retrase pe culoar şi îmi arătă uşile. „Aici, stau eu, acolo, dumneavoastră. Iată cheia. Desigur că am şi eu una” Deschise şi îmi arătă camerele: mobile de serie pline de bibelouri, tapet îngălbenit şi ondulat, un miros de stătut. După salon se afla dormitorul, izolat de restul apartamentului. „Bucătăria şi toaleta sunt în spate. Apa caldă este raţionalizată, deci tară băi” Pe perete atârnau două portrete înrămate în negru: un bărbat de vreo treizeci de ani, cu o mustaţă mică de funcţionar, şi un tânăr blond, solid, în uniforma Wehrmachtului. „E soţul dumneavoastră?”am întrebat politicos. O grimasă îi schimonosi figura. „Da. Şi fiul meu Franz, micuţul meu Franzi. A căzut în prima zi a campaniei din Franţa. Feldwebelul său mi-a scris că a murit ca un erou pentru a-şi salva un camarad, dar nu a căpătat medalie. Voia să-l răzbune pe tatăl său, dragul meu Bubi, care a murit gazat la Verdun” „Condoleanţele mele” „Ştiţi, cu Bubi, m-am obişnuit. Dar micul meu Franzi încă îmi lipseşte. Îmi aruncă o privire, măsurându-mă de sus până jos. Păcat că nu am o fată. Aţi fi putut-o lua în căsătorie. Mi-ar fi plăcut un ginere ofiţer. Bubi al meu era Unterfeldwebel, iar dragul de Franzi, Gefreiter” „Da, într-adevăr, e păcat. Am arătat spre bibelouri. Aş putea să vă rog să luaţi toate astea? Aş avea nevoie de loc pentru lucrurile mele” Ea luă o mină indignată. „Şi unde vreţi să le pun? La mine este şi mai puţin loc. Şi apoi, e ceva frumos. Puteţi să le împingeţi un pic. Dar atenţie! Cine sparge plăteşte! Arătă spre portrete. Dacă vreţi, pot lua asta. Nu aş vrea să vă întristez cu doliul meu” „Nu are nicio importanţă”, am zis. „Bine, atunci le las. Era camera preferată a lui Bubi” Ne puserăm de acord în privinţa mesei şi i-am dat

o parte din tichetele mele de raţie.

M-am instalat cât am putut mai bine. Oricum, nu aveam multe efecte, îngrămădind bibelourile şi romanele proaste de dinainte de război, am reuşit să eliberez câteva etajere, unde mi-am aşezat cărţile, pe care le solicitasem a-mi fi aduse din subsolul unde le aşezasem înainte de a pleca în Rusia. Îmi făcu plăcere să le desfac şi să le frunzăresc, chiar dacă multe fuseseră deteriorate de umezeală. Lângă ele am aşezat ediţia din Nietzsche oferită de Thomas şi pe care nu o deschisesem niciodată, cele trei volume din Burroughs aduse din Franţa şi cartea lui Blanchot, a cărei lectură o abandonasem; volumele din Stendhal pe care le luasem în Rusia rămăseseră acolo, asemenea jurnalelor sale din 1812 şi, în fond, cam în acelaşi fel. Îmi părea rău că nu le înlocuisem în timpul trecerii pe la Paris, dar va mai veni vreo ocazie, dacă voi mai trăi. Opusculul despre omorul ritualic mă puse în dificultate. În timp ce puteam aşeza cu uşurinţă *Festgabe* alături de cărţile mele de economie şi de ştiinţă politică, cartea aceasta nu îşi prea găsea locul. Am strecurat-o printre cărţile de istorie, între von Treitschke şi Gustav Kossinna. Aceste cărţi şi hainele reprezentau tot avutul meu, în afară de un gramofon şi de câteva discuri. Din păcate, *kinjal-ul* de la Nalcik rămăsese şi el la Stalingrad. După ce am aranjat totul, am pus nişte arii de Mozart, m-am răsturnat într-un fotoliu şi am aprins o ţigară. Frâu Gutknecht intră fără să bată şi se supără imediat. „Doar n-o să fumaţi aici! O să-mi impută perdelele.” M-am ridicat şi mi-am aranjat tunica. „Frâu Gutknecht. Am să vă rog să binevoiţi să bateţi la uşă şi să aşteptaţi răspunsul meu înainte de a intra.” Se făcu stacojie. „Scuzaţi-mă, Herr Offizier! Dar sunt în casa mea, nu? Şi apoi, cu tot respectul, v-aş putea fi mamă. Cu ce vă deranjează dacă intru? Doar nu aveţi de gând să aduceţi femei? Aici e o casă respectabilă, o casă de familie bună.” Am decis că este urgent nevoie să pun lucrurile la punct. „Frâu Gutknecht, vă plătesc două camere, ca atare nu mai sunteţi la dumneavoastră, ci la mine acasă. Nu am nicio intenţie să aduc femei, cum ziceţi, dar ţin la viaţa mea privată. Dacă acest aranjament nu vă convine, îmi iau lucrurile şi plata

înapoi şi plec. Înţelegeţi?" Ea se calmă. „Nu o luaţi aşa, Herr Offizier… Nu sunt obişnuită, asta-i tot. Puteţi chiar fuma, dacă doriţi, numai că aţi putea deschide ferestrele… Se uită la cărţile mele: Văd că sunteţi un om cultivat…" Am întrerupt-o: „Frâu Gutknecht. Dacă nu mai aveţi altceva să-mi spuneţi, v-aş fi recunoscător să mă lăsaţi singur". „O, da, scuzaţi-mă." Ea ieşi, iar eu am încuiat uşa în urma femeii, lăsând cheia în broască.

Mi-am pus în ordine hârtiile cu serviciul de personal şi m-am dus să-l văd pe Brandt. Îmi eliberase unul dintre micile birouri luminoase amenajate în podul fostului hotel. Aveam la dispoziţie o anticameră cu telefon şi un cabinet de lucru dotat cu un divan, o secretară tânără, Frăulein Praxa, serviciile unui planton, care deservea trei birouri, şi o echipă de dactilografe disponibile pentru întreg etajul. Şoferul meu se numea Piontek, un *Volksdeutscher* din Silezia Superioară care îmi servea şi ca ordonanţă în timpul deplasărilor. Vehiculul se afla la dispoziţia mea, însă Reichsfuhrerul insista ca orice deplasare de ordin personal să fie contabilizată aparte, iar preţul benzinei să mi se scadă din salariu. Am găsit acest lucru aproape extravagant. „Nu-i nimic. Trebuie să avem mijloacele să lucrăm corect", mă asigură Brandt zâmbind uşor. Nu am putut să-l întâlnesc pe şeful de la *Personlicher Ştab,* Obergruppenfuhrerul Wolff; era în convalescenţă după o boală grea, iar Brandt îşi asuma toate funcţiile sale de luni de zile. Îmi dădu câteva precizări suplimentare referitoare la ceea ce se aştepta de la mine. „Mai întâi e nevoie să vă familiarizaţi cu sistemul şi cu problemele sale. Toate rapoartele adresate Reichsfâihrerului privind acest subiect sunt arhivate aici; cereţi să vi le aducă şi studiaţi-le. Iată o listă de ofiţeri SS din fruntea diferitelor departamente care sunt de competenţa dumneavoastră. Stabiliţi întâlniri şi mergeţi să discutaţi cu ei, vă aşteaptă şi vă vor vorbi deschis. După ce aţi dobândit o vedere de ansamblu corespunzătoare, veţi pleca într-un turneu de inspecţie." Am consultat lista. Era vorba mai ales despre ofiţeri de la *Wirtschafts-Werwaltungshauptamt* (Biroul Central SS pentru Economie şi Administraţie) şi din RSHA.

„Inspectarea lagărelor a fost ataşată la WVHA, nu-i aşa?" am întrebat eu. „Da, răspunse Brandt, acum mai bine de un an. Uitaţi-vă pe lista dumneavoastră, este Amtsgruppe D acum. V-au fost trecuţi BrigadeFührerul Gliicks, şeful direcţiei, adjunctul său, Obersturmbannfuhrerul Liebehenschel, care, între noi fie vorba, vă va fi mai de folos decât superiorul său, şi câţiva şefi de departamente. Dar lagărele nu sunt decât o faţetă a problemei; mai sunt şi întreprinderile SS. Obergruppenfuhrerul Pohl, care conduce WVHA, vă va primi ca să vă vorbească. Desigur, dacă doriţi să întâlniţi şi alţi ofiţeri pentru a aprofunda unele aspecte, nu vă jenaţi, dar vedeţi-i mai întâi pe aceştia. La RSHA, Obersturmbannfuhrerul Eichmann vă va explica sistemul transporturilor speciale şi vă va mai prezenta şi stadiul avansării rezolvării chestiunii evreieşti şi perspectivele sale." „Pot să vă pun o întrebare, Herr Obersturmbannfuhrer? „Vă rog." „Dacă vă înţeleg bine, pot avea acces la toate documentele privind soluţionarea definitivă a chestiunii evreieşti?"„în ceea ce rezolvarea problemei evreieşti afectează direct chestiunea desfăşurării maximale a mâinii de lucru, da. Ţin însă să precizez că acest lucru va face din dumneavoastră, şi la un grad cu mult superior funcţiilor pe care le-aţi avut în Rusia, un *Geheimnisträger,* un purtător de secrete. Vă este strict interzis să discutaţi cu cineva în afara serviciului, inclusiv cu funcţionarii ministerelor şi ai partidului cu care veţi intra în contact. Reichsfuhrerul permite o singură sentinţă pentru orice violare a acestei reguli: pedeapsa cu moartea. Îmi arătă din nou foaia pe care mi-o dăduse. Puteţi vorbi liber cu toţi ofiţerii de pe lista aceasta, dar în privinţa subordonaţilor lor, trebuie ca mai întâi să vă informaţi" „Bine" „Pentru rapoartele dumneavoastră, Reichsfuhrerul a dat nişte *Sprachregelungen,* reguli de limbaj. Luaţi la cunoştinţă şi conformaţi-vă cu stricteţe. Orice raport care nu va fi conform lor vă va fi retumat" *„Zu Befehl,* Herr Obersturmbannfuhrer"

M-am afundat în lucru ca într-o baie înviorătoare, unul dintre izvoarele sulfuroase de la Piatigorsk. Timp de zile întregi, aşezat pe canapeaua mică din birou, devoram

rapoarte, corespondenţe, ordine, tabele de organizare, fumând din când în când discret o ţigară la fereastră. Frăulein Praxa, o sudetă cam ţicnită care se vedea că ar fi preferat să petreacă zile întregi pălăvrăgind la telefon, trebuia să coboare şi să urce constant la arhive, plân- gându-se că i se umflă gleznele. „Mersi, îi ziceam fără să o privesc atunci când intra în cameră cu un nou teanc. Puneţi-le acolo şi luaţi-le pe acestea, am terminat, le puteţi duce înapoi" Ea ofta şi pleca încercând să facă zgomot cât mai mult. Frâu Gutknecht se dovedi rapid a fi o bucătăreasă execrabilă, ştiind cel mult trei feluri de mâncare, toate cu varză, pe care adesea nu le nimerea; în felul acesta am căpătat obişnuinţa ca în fiecare seară să o trimit acasă pe Frăulein Praxa şi să cobor la popotă pentru a mânca la repezeală ceva, lucrând apoi la birou până noaptea târziu, întorcându-mă la gazdă doar ca să dorm. Nedorind să-l reţin pe Piontek, luam U-Bahn-ul. La ora aceea, linia C era aproape pustie şi îmi plăcea să mă uit la rarii pasageri, la feţele lor zbârcite, obosite, acest lucru scoţându-mă un pic din mine însumi şi din munca mea. În mai multe rânduri, m-am aflat în vagon cu acelaşi om, un funcţionar ca şi mine care probabil muncea până noaptea târziu. El nu mă observa niciodată, fiind mereu adâncit în lectura unei cărţi. Însă acest bărbat, pe care altfel nu l-ai fi prea remarcat, citea într-un mod aparte: în timp ce parcurgea rândurile, buzele i se mişcau ca şi cum ar fi pronunţat cuvintele, fără ca să pot totuşi auzi vreun sunet, nici măcar şoapte; simţeam atunci ceva din uimirea lui Augustin când îl văzuse prima oară pe Sfântul Ambrozie al Milanului citind în tăcere, doar cu ochii, el, provincialul care nu ştia că un asemenea lucru era posibil şi care nu ştia să citească decât cu voce tare, ascultându-se.

Pe parcursul lecturilor mele, am dat peste raportul transmis Reichsfuhrerului la sfârşitul lui martie de către dr. Korherr, acel statistician morocănos care ne contesta cifrele; ale sale, trebuie să mărturisesc, mă înspăimântară. Conform unei argumentaţii statistice dificil de urmărit de un nespecialist, el trăgea concluzia că, la 31 decembrie 1942, 1 873 549 de evrei, în afară de Rusia şi de Serbia, muriseră, fuseseră

„transportaţi spre Est” ori „ecluzaţi în lagăre” *(durchgeschâeust,* termen curios, pe care mi-l imaginez impus de *Sprachregelungen* ale Reichsfuhrerului). În total, estima el conchizând, influenţa germană, de la Preluarea Puterii, redusese populaţia evreiască a Europei cu patru milioane, cifră care includea, dacă înţelegeam bine, emigrarea de dinainte de război. Chiar şi după ceea ce văzusem în Rusia, era impresionant: se depăşise de mult nivelul artizanal al Einsatzgruppen. Parcurgând o serie întreagă de ordine şi de instrucţiuni, am putut de asemenea să-mi fac o idee despre dificila adaptare a Inspecţiei Lagărelor la exigenţele războiului total. În timp ce formarea WVHA şi absorbirea IKL, al căror rol era să pună în operă o trecere la producţia de război maximală, data din martie 1942, măsuri serioase pentru reducerea mortalităţii deţinuţilor şi pentru îmbunătăţirea randamentului lor fuseseră promulgate abia în octombrie; încă şi în decembrie, Gliicks, şeful IKL, le ordona medicilor din *Konzentrationslager* să amelioreze condiţiile sanitare, să facă în aşa fel încât să scadă mortalitatea şi să mărească productivitatea, dar şi de data aceasta fără a preciza măsuri concrete. Conform statisticilor de la D II pe care le consultam, mortalitatea, exprimată în procente lunare, scăzuse foarte mult: rata globală pentru ansamblul KL trecuse de la 10% în decembrie, la 2,8% în aprilie. Dar această scădere rămânea relativă, întrucât populaţia lagărelor continua să crească; cifrele reprezentând pierderile nete nu evoluau. Un raport pe jumătate de an al D II arăta că, din iulie până în decembrie 1942, 57 503 deţinuţi din 96 770, adică 60% din total, muriseră; or, din ianuarie, pierderile se situau în jurul cifrei de şase, şapte mii pe lună. Niciuna dintre măsurile întreprinse nu părea a fi în stare să le reducă, în plus, unele lagăre păreau cu mult mai rele decât altele: rata mortalităţii în martie la Auschwitz, un KL din Silezia Superioară despre care auzeam atunci pentru prima dată, fusese de 15,4%. Începeam să-mi dau seama unde bătea Reichsfuhrerul.

Totuşi, eu mă simţeam foarte puţin sigur pe mine. Era, oare, consecinţa evenimentelor recente, sau pur şi simplu lipsa

mea înnăscută de simţ birocratic? Fapt este că, reuşind să culeg din documente o idee de ansamblu a problemei, am hotărât, înainte de a merge la Oranienburg, unde se aflau oamenii de la IKL, să-l consult pe Thomas. Îmi era drag Thomas, dar nu i-aş fi vorbit niciodată de problemele mele personale; însă, în privinţa îndoielilor mele profesionale, el era cel mai bun confident pe care l-am cunoscut. Mi-a explicat odată foarte clar principiul funcţionării sistemului (trebuie să fi fost prin 1939 sau poate chiar pe la sfârşitul lui 1938, în momentul în care se petreceau nişte conflicte interne care zguduiseră mişcarea după *Kristallnacht)*. „Că ordinele rămân întotdeauna vagi, e normal, este chiar deliberat, iar aceasta decurge din chiar logica *Fuhrerprinzip-u\m.* Destinatarului îi revine sarcina să recunoască intenţiile celui care le dă şi să acţioneze în consecinţă. Cei care insistă să aibă ordine clare sau care Vor măsuri legislative nu au înţeles că tot ceea ce contează este voinţa şefului şi nu ordinele sale, şi că persoana care primeşte ordinele trebuie să ştie să descifreze şi chiar să anticipeze această voinţă. Cel ce ştie să acţioneze astfel este un excelent naţional-socialist, şi nu i se va reproşa niciodată excesul de zel, chiar dacă face greşeli; ceilalţi sunt cei cărora, după cum zice Führerul, *le e frică să sară peste umbra lor.* „Asta eu o înţelesesem; însă înţelegeam şi că îmi lipsea talentul de a pătrunde dincolo de faţade, de a ghici mizele ascunse; or, tocmai acest talent era deţinut de Thomas în cel mai înalt grad şi iată de ce el mergea cu maşina sport în timp ce eu mă întorceam acasă în U-Bahn. L-am găsit la Neva Grill, unul dintre restaurantele cu gust pe care îi plăcea să le frecventeze. Îmi vorbi cu amuzament cinic despre moralul populaţiei, aşa cum apărea el în rapoartele confidenţiale ale lui Ohlendorf, din care primea o copie: „Este remarcabil în ce măsură oamenii sunt bine informaţi despre nişte pretinse secrete, programul de eutanasiere, distrugerea evreilor, lagărele din Polonia, gazul, totul. Tu, în Rusia, n-ai auzit vor- bindu-se niciodată de KL-urile de la Lublin sau din Silezia, dar şi cel mai mărunt vatman din Berlin sau din Diisseldorf ştie că aici sunt arşi deţinuţi. Şi în ciuda propagandei năucitoare a lui

Goebbels, oamenii rămân în stare să-şi formeze păreri. Radiourile străine nu sunt singura explicaţie, fiindcă multor oameni le este frică să le asculte. Nu, întreaga Germanie este astăzi o ţesătură de zvonuri, o pânză de păianjen care se întinde peste toate teritoriile aflate sub controlul nostru, frontul rusesc, Balcanii, Franţa. Informaţiile circulă cu o viteză nebună, iar cei mai isteţi sunt capabili să pună cap la cap informaţiile pentru ca uneori să ajungă la concluzii uimitor de precise. Ştii ce s-a făcut nu de mult? S-a lansat un zvon prin Berlin, un adevărat zvon fals bazat pe informaţii autentice însă deformate, spre a se studia în cât timp şi prin ce mijloace se transmite. A fost semnalat la Munchen, la Viena, la Konigsberg şi la Hamburg în douăzeci şi patru de ore, la Linz, Breslau, Lubeck şi Jena în patruzeci şi opt. Sunt tentat să încerc acelaşi lucru pornind din Ucraina, ca să văd. Dar încurajator este faptul că, în pofida a toate, oamenii continuă să susţină partidul şi autorităţile, au în continuare încredere în Führerul nostru şi cred în *Endsieg.* Ceea ce demonstrează ce? Că la numai zece ani de la Preluarea Puterii, spiritul naţional-socialist a devenit *adevărul vieţii* cotidiene a *Volk*-ului. El a pătruns până în cdle mai mici colţuri. Şi chiar dacă pierdem războiul, el va supravieţui". „Hai mai bine să vorbim de modalitatea de a câştiga războiul, vrei?" Mâncând, i-am expus instrucţiunile pe care le primisem şi starea generală a situaţiei, aşa cum o înţelegeam eu. Mă asculta bând vin şi tăindu-şi carnea perfect pătrunsă, cu miezul roz şi suculent. Sfârşi de mâncat tot din farfurie şi îşi mai turnă vin înainte de a răspunde. „Ai prins un post foarte interesant, dar nu te invidiez. Am impresia că te-au aruncat într-un coş plin cu crabi şi că dacă nu eşti atent o să te pişte de fund. Ce ştii de situaţia politică? Internă, vreau să zic." Terminam şi eu de mâncat. „Nu ştiu mare lucru despre situaţia politică internă." „Ei bine, ar trebui. S-a schimbat radical de la începutul războiului. Primo, Reichsmarschallul este *out,* definitiv după părerea mea. Între eşecul Luftwaffe în faţa bombardamentelor, corupţia sa homerică şi folosirea fără măsură a stupefiantelor, nimeni nu-i mai dă nicio atenţie: face figuraţie, îl scot de la

naftalină atunci când este nevoie ca să vorbească cineva în locul Fuhrerului. Scumpul dr. Goebbels, în ciuda eforturilor sale vitejeşti de după Stalingrad, este pe tuşă. Steaua în ascensiune este astăzi Speer. Când Fuhrerul l-a numit, toată lumea îi dădea şase luni; de atunci, el ne-a triplat producţia de armament, iar Fuhrerul îi acordă tot ceea ce solicită. În plus, acest mic arhitect de care lumea râdea s-a dovedit a fi un politician remarcabil, şi s-a îngrijit să aibă sprijin serios: Milch, care gestionează Ministerul Aviaţiei pentru Goring, şi Fromm, şeful de la *Ersatzheer*. Care este interesul lui Fromm? Fromm trebuie să furnizeze oameni pentru Wehrmacht. Aşadar, fiecare muncitor german înlocuit de un muncitor străin sau de un deţinut înseamnă un soldat în plus pentru Fromm. Speer nu se gândeşte decât la mijloacele de creştere a producţiei, iar Milch face acelaşi lucru pentru Luftwaffe. Toţi cer un singur lucru: oameni, oameni, oameni. Şi tocmai aici Reichsfuhrerul are o problemă. Bineînţeles că nimeni nu poate critica programul *Endlosung* în sine: este un ordin care vine direct de la Führer, iar ministerele nu pot ciupi decât de pe la margini, jucând pe direcţionarea unei părţi a evreilor pentru muncă. Dar de când Thierack a acceptat să-şi golească închisorile în favoarea KL-urilor, acestea au ajuns să constituie un bazin de mână de lucru deloc neglijabil. Bineînţeles că este un fleac faţă de muncitorii străini, totuşi înseamnă ceva. Or, Reichsfuhrerul ţine foarte mult la autonomia SS, şi tocmai asta încalcă Speer. Când Reichsfuhrerul a vrut ca industriile să vină să se implanteze în KL, Speer s-a dus la Führer şi – presto! — deţinuţii au fost cei care au mers în uzine. Vezi cum stă problema? Reichsfuhrerul simte că se află în poziţie slabă şi trebuie să-i dea garanţii lui Speer, să arate că face dovadă de bunăvoinţă. Fără îndoială că dacă reuşeşte să dea cât mai multă forţă de muncă pentru industrie, toată lumea este mulţumită. Dar tocmai aici intervine, după părerea mea, problema internă: SS-ul, înţelegi, este asemenea Reichului în mic, trage din toate părţile. Uite, spre exemplu, RSHA: Heydrich era un geniu, o forţă a naturii şi un naţional-socialist admirabil, însă eu sunt convins că Reichsfuhrerul s-a simţit

uşurat de moartea lui. Deja trimiterea lui la Praga fusese un lucru strălucit; Heydrich a luat aceasta ca pe o promovare, însă vedea că era obligat, într-o oarecare măsură, să-şi mai ia mâna de pe RSHA, pur şi simplu pentru că nu se mai afla la Berlin.

Tendinţa sa spre autonomizare era foarte puternică, de aceea Reichsfuhrerul nu a vrut să-l înlocuiască. Iar în cazul acesta Amtchefii au fost cei care s-au dat de partea lui. Atunci Reichsfuhrerul l-a numit pe Kaltenbrunner ca să-i controleze, sperând că acesta, care este un tâmpit sadea, va rămâne controlabil. Dar ai să vezi că toată treaba va porni din nou: funcţia o cere, mai mult decât omul. Şi este la fel pentru toate celelalte departamente şi divizii. IKL este deosebit de bogat în *alte Kämpfer:* iar aici, însuşi Reichsfuhrerul trebuie să umble cu grijă." „Dacă înţeleg bine, Reichsfuhrerul vrea să introducă reforme fără a agita prea mult IKL?" „Sau nu-i pasă de reforme, însă vrea să se servească de ele ca instrument pentru a strânge şurubul faţă de cei recalcitranţi. Şi în acelaşi timp trebuie să-i demonstreze lui Speer că este cooperant, fără însă a-i da posibilitatea să se atingă de SS sau să piardă din privilegii." „Da, e-ntr-adevăr delicat." „Brandt ţi-a spus-o clar: analiză şi diplomaţie." „A mai spus şi iniţiativă." „Fără discuţie! Dacă găseşti soluţii, chiar la probleme ce nu ţi-au fost date în mod direct, dar care răspund intereselor vitale ale Reichsfâihrerului, ţi-ai realizat cariera. Dar dacă începi să faci romantism birocratic şi vrei să răvăşeşti totul, ai să te trezeşti repede un subordonat oarecare într-o *SD-Stelle* păduchioasă în fundul Galiţiei. Aşa că, fii atent: dacă-mi faci aceeaşi figură ca în Franţa, o să-mi pară rău că te-am scos de la Stalingrad. Merită din plin să rămâi în viaţă."

Acest avertisment ironic, dar şi de temut fu dureros subliniat de o scurtă scrisoare primită de la sora mea. Aşa cum bănuiam, plecase la Antibes imediat după conversaţia noastră telefonică:

Max, poliţia vorbea de un psihopat sau de un hoţ, chiar şi

de o reglare de conturi. De fapt, nu ştiu nimic. Mi-au zis că anchetează afacerile lui Aristide. A fost îngrozitor. Mi-au pus tot felul de întrebări despre familie: le-am vorbit de tine, dar nu ştiu de ce m-am ferit să le spun că ai fost acolo.

Nu ştiu la ce mă gândeam, dar îmi era teamă să nu-ţi fac necazuri. Şi apoi, la ce bun? Am plecat imediat după înmormântare. Voiam să fii acolo, dar aş fi fost oripilată să fii prezent. Era un lucru trist, jalnic şi îngrozitor. Au fost înmormântaţi împreună în cimitirul municipal. În afară de mine şi de un poliţist venit să asiste la funeralii mai erau doar nişte vechi prieteni de-ai lui Aristide şi un preot. Am plecat imediat după aceea. Nu ştiu ce altceva să-ţi mai scriu. Sunt îngrozitor de tristă. Ai grijă de tine.

Despre gemeni nu pomenea nimic: după reacţia violentă de la telefon, acest lucru mi se părea ciudat. Dar lucrul încă mai uimitor, pentru mine, era propria-mi lipsă de reacţie: această scrisoare înspăimântată şi îndoliată avea asupra mea efectul unei frunze galbene de toamnă, desprinse şi moarte înainte de a cădea pe pământ. La câteva minute după ce am citit-o, mă gândeam din nou la probleme de muncă. Întrebările care, cu câteva săptămâni mai înainte, mă rodeau şi nu-mi dădeau pace, se înfăţişau acum ca un şir de uşi închise şi mute; gândul la sora mea, un cuptor stins şi mirosind a cenuşă răcită, iar gândul la mama, un mormânt liniştit şi neglijat de mult timp. Această ciudată apatie se întindea asupra tuturor celorlalte aspecte ale vieţii mele: tracasările venite din partea gazdei mă lăsau indiferent, dorinţa sexuală părea o veche amintire abstractă, teama de viitor – un lux frivol şi zadarnic. De altfel, este cam starea pe care o am acum, şi mă simt bine. Gândul îmi stătea numai la muncă. Reflectam la sfaturile lui Thomas: mi se părea că avea chiar mai mare dreptate decât considera el. Spre sfârşitul lunii, când Tiergarten înflorea, iar copacii acopereau oraşul încă cenuşiu cu verdeaţa lor insolentă, am mers să vizitez birourile Amtsgruppe D, fostul IKL, la Oranienburg, în apropiere de KL Sachsenhausen: nişte clădiri lungi, albe şi curate, cu alei trasate cu rigla, straturi săpate cu grijă şi pregătite de către nişte deţinuţi bine hrăniţi şi în

uniformă curată, nişte ofiţeri dinamici, preocupaţi, motivaţi. Am fost primit cu amabilitate de către Brigadefuhrerul Glucks. Gliicks vorbea mult şi repede, iar această avalanşă de cuvinte inutile contrasta serios cu aura de eficacitate care îi caracteriza regatul. Nu avea absolut nicio viziune de ansamblu şi se oprea îndelung şi cu încăpăţânare asupra unor detalii administrative fără nicio importanţă, citându-mi la întâmplare statistici, adeseori false, pe care le notam din politeţe. La fiecare întrebare mai precisă, răspundea invariabil: „O, ar fi mai bine să vedeţi asta la Liebehenschel". Totodată îmi turna coniac franţuzesc şi mă servea cu pişcoturi. „Făcute de soţia mea. În ciuda restricţiilor, ştie să se descurce, e-o zână." Era cât se poate de clar că dorea să scape de mine cât mai repede posibil, fără însă a risca să-l ofenseze pe Reichsfuhrer, pentru a. Se reîntoarce la lâncezeala şi la prăjiturelele sale. Am hotărât să o scurtez; imediat ce am făcut o pauză, el îşi chemă adjunctul şi îmi turnă un ultim coniac, „în sănătatea Reichsfuhrerului nostru." Mi-am înmuiat buzele, am lăsat paharul, am salutat şi mi-am urmat ghidul. „Veţi vedea, îmi zise Gliicks în vreme ce ieşeam pe uşă, Liebehenschel va putea să vă răspundă la toate întrebările.41 Avea dreptate, iar adjunctul său, un om mărunt cu o figură tristă şi obosită care conducea şi Biroul Central al Amtsgruppe D, îmi făcu un expozeu concis, lucid şi realist al situaţiei şi al stării de avansare a reformelor întreprinse. Ştiam deja că majoritatea ordinelor emise sub semnătura lui Gliicks erau în realitate pregătite de Liebehenschel: nu era ceva surprinzător. Pentru Liebehenschel, într-o bună măsură problemele proveneau de la Kommandanten. „Le lipseşte imaginaţia şi nu ştiu cum să ne aplice ordinele. De îndată ce avem un Kommandant cât de cât motivat, situaţia se schimbă complet. Însă avem mare lipsă de personal şi nu există nicio perspectivă pentru a înlocui aceste cadre." „Dar structurile medicale nu reuşesc să suplinească aceste deficienţe?"„în continuare îl veţi vedea pe dr. Lolling şi veţi înţelege" într-adevăr, dacă ora pe care am petrecut-o cu Standartenfuhrerul dr. Lolling nu îmi aduse mare lucru în privinţa problemelor unităţilor medicale ale KL, mi-a permis

cel puţin să înţeleg, în pofida iritării mele, de ce aceste unităţi nu puteau decât să se mulţumească să funcţioneze în mod autonom. Om în vârstă, cu ochii lăcrămoşi, confuz şi complicat, Lolling, al cărui departament superviza toate structurile sanitare ale lagărului, era nu numai alcoolic, ci, după zvonuri spuse pe faţă, lua zilnic morfină din stoc. Nu înţelegeam cum de un asemenea om putea rămâne în SS, ba încă să mai şi ocupe un post cu responsabilitate. Fără îndoială că beneficia de protecţie în sânul partidului. Am scos totuşi de la el un teanc de rapoarte foarte utile: Lolling, din lipsă de ceva mai bun de făcut şi pentru a-şi masca incompetenţa, îşi petrecea timpul comandându-le subordonaţilor să-i facă rapoarte. Nu toţi oamenii erau ca el, se afla acolo şi materie bună.

Mai rămânea Maurer, creatorul şi şeful *Arbeitseinsatz,* desemnată în tabelul de organizare a WVHA ca departament D II. La drept vorbind, m- aş fi putut lipsi de celelalte vizite, chiar şi de aceea la Liebehenschel. Standartenfuhrerul Gerhard Maurer, un om încă tânăr, fără diplome, dar dotat cu o solidă experienţă profesională în contabilitate şi în gestiune, fusese scos din obscuritatea unui birou din fosta administraţie SS de către Oswald Pohl şi se evidenţiase rapid prin capacităţile sale administrative, spiritul de iniţiativă şi înţelegerea clară a realităţilor birocratice. Pohl, când reluase IKL sub aripa sa, îi ceruse să pună la punct D II pentru a putea centraliza şi raţionaliza exploatarea mâinii de lucru din lagăre. Aveam să-l revăd de mai multe ori, mai apoi, şi să corespondez regulat cu el, întotdeauna cu aceeaşi satisfacţie. El reprezenta oarecum pentru mine un anume ideal de naţional-socialist care, dacă trebuie să fie un om de *Weltanschauung,* trebuie să fie totodată şi un om al rezultatelor. Or, rezultatele concrete şi măsurabile constituiau însăşi viaţa lui Maurer. Dacă nu inventase el personal toate măsurile aplicate de *Arbeitseinsatz,* crease întru totul impresionantul sistem de colectare de date statistice care acoperea acum ansamblul lagărelor WVHA. Îmi explică răbdător acest sistem, deta- liindu-mi formularele standardizate şi preimprimate pe care fiecare lagăr trebuia să

le completeze şi să le trimită, semnalându-mi cifrele cele mai importante şi maniera adecvată de a le interpreta: privite astfel, aceste cifre deveneau mai lizibile decât un raport narativ; comparabile între ele şi-n consecinţă vehiculând enorm de multe informaţii, ele îi permiteau lui Maurer să urmărească cu precizie, fără a ieşi din birou, gradul de punere în operă a ordinelor sale şi succesul lor. Aceste date îi permiteau să-mi confirme diagnosticul lui Liebehenschel. Îmi ţinu un discurs dur despre atitudinea reacţionară a corpului de Kommandanten, „formaţi după metoda Eicke", competenţi în ceea ce priveşte fostele funcţii represive şi poliţieneşti, însă în ansamblu mărginiţi şi inepţi, incapabili să asimileze tehnici de gestiune modeme, adaptate noilor exigenţe. „Aceşti oameni nu sunt răi, dar sunt depăşiţi de ceea ce li se cere acum." Maurer nu viza decât un scop: să extragă maximum de capacitate de muncă din KL-uri. Nu mă servi cu coniac, însă când trebui să plec îmi strânse călduros mâna. „Sunt încântat că Reichsfuhrerul se apleacă în sfârşit mai mult asupra acestor probleme. Biroul meu vă stă la dispoziţie, Sturmbannfuhrer, puteţi oricând conta pe mine."

M-am întors la Berlin şi mi-am dat întâlnire cu vechea mea cunoştinţă Adolf Eichmann. Acesta veni personal să mă întâmpine în vastul hol de la intrare de la departamentul său, din Kurfurstenstrasse, mergând cu paşi mici în cizmele sale grele de călărie pe dalele de marmură cernite, felicitân- du-mă călduros pentru promovare. „Şi dumneavoastră, l-am felicitat la rândul meu, aţi fost promovat. La Kiev, încă mai eraţi Sturmbannfuhrer." „Da, zise el cu satisfacţie, este adevărat, dar dumneavoastră, între timp, aţi primit două galoane. Poftiţi, poftiţi." în pofida gradului său superior, mi s-a părut curios de prevenitor, de afabil. Probabil îl impresiona faptul că veneam din partea Reichsfuhrerului. Ajunşi în biroul său, el se lăsă pe scaun, picior peste picior, îşi puse neglijent cascheta pe un teanc de dosare, îşi scoase ochelarii groşi şi începu să-i şteargă cu o batistă, strigând la secretară: „Frâu Werimann! Cafea, vă rog!" Am urmărit aceste manevre cu amuzament: Eichmann căpătase siguranţă de sine de la Kiev încoace. Îşi

ridică ochelarii spre fereastră, îi inspectă meticulos, îi mai şterse puţin, apoi şi-i puse pe nas. Trase o cutie de sub un clasor şi-mi oferi o ţigară olandeză. Cu bricheta în mână, gesticulă arătând spre pieptul meu. „Aţi primit multe decoraţii, vă felicit încă o dată. Iată ce înseamnă avantajul de a fi pe front. Aici, în spate, nu avem nicio ocazie să primim decoraţii. Amtcheful meu mi-a dat Crucea de Fier doar ca să am ceva. M-am oferit voluntar pentru acele Einsatzgruppen, vă amintiţi? însă C. (aşa voia Heydrich să i se spună de către fideli, ca să dea o notă englezească) mi-a ordonat să rămân. *Îmi sunteţi indispensabil,* mi-a spus. *Zu Befehl,* am răspuns, oricum nu aveam de ales." „Totuşi, aveţi o poziţie bună. Departamentul Referat al dumneavoastră este unul dintre cele mai importante din *Staatspolizei.* „ „Da, dar pentru avansare, sunt absolut blocat. Un astfel de departament trebuie să fie condus de un Regierungsrat, de un Oberregierungsrat sau de un grad SS echivalent. Aşadar, în principiu, în acest post nu pot avansa mai sus de Obersturmbannfuhrer. M-am plâns Amtchefului: mi-a răspuns că meritam să fiu promovat, dar că nu voia să-şi creeze probleme cu ceilalţi şefi de serviciu." Făcu o mutră nemulţumită, care îi deformă buzele. Fruntea chelită îi lucea în lumina plafonierei, aprinse deşi era zi. O secretară cam trecută intră cu un platou şi cu două ceşti aburind, pe care le puse în faţa noastră. „Lapte? Zahăr?" întrebă Eichmann. Am făcut semn că nu şi am adulmecat cana: cafea adevărată. În timp ce suflam în ea, Eichmann mă întrebă din senin: „Aţi fost decorat pentru *Einsatzaktion?"* Limbariţa lui începea să mă agaseze, voiam să ajung la scopul vizitei mele. „Nu, am răspuns. Am fost în post la Stalingrad, după aceea." Figura lui Eichmann se întunecă şi îşi scoase brusc ochelarii. *„Ach so,* făcu el ridicându-se. Aţi fost la Stalingrad. Fratele meu Helmut a fost ucis acolo." „îmi pare rău. Condoleanţe. Era fratele dumneavoastră mai mare? „Nu, cel mic. Avea treizeci şi trei de ani. De atunci mama nu şi-a mai revenit. A căzut ca un erou, făcându-şi datoria faţă de Germania. Regret, adăugă el ceremonios, că nu am avut eu această şansă." Am prins prilejul: „Da, însă Germania vă cere alte sacrificii". El îşi

puse ochelarii şi bău un pic de cafea. Apoi îşi strivi ţigara în scrumieră. „Aveţi dreptate. Un soldat nu îşi alege postul. Aşadar, ce pot face pentru dumneavoastră? Dacă am înţeles bine scrisoarea Obersturmbannfuhrerului Brandt, aveţi sarcina să studiaţi *Arbeitseinsatz,* da? Nu prea înţeleg ce legătură are cu serviciile mele." Am scos câteva foi din servieta mea din material sintetic. (De fiecare dată când mânuiam această servietă aveam un sentiment neplăcut, dar nu putusem găsi nimic altceva, din cauza restricţiilor. Îi cerusem sfatul lui Thomas, dar el îmi râsese în nas. „Eu voiam un set de birou din piele, înţelegi, cu mapă şi portstilouri. I-am scris unui prieten, la Kiev, un tip care era la grup şi care a rămas la BdS, să-l întreb dacă îmi poate face aşa ceva. Mi-a răspuns că, de când au fost eliminaţi toţi evreii, în Ucraina nu mai aveai unde să-ţi pui nici măcar o pereche de pingele la cizme.") Eichmann se uita la mine ridicând din sprâncene. „Evreii de care vă ocupaţi constituie azi unul dintre principalele bazine din care *Arbeitseinsatz* poate să-şi mai înnoiască efectivele, i-am explicat eu. În afară de ei, nu mai sunt decât muncitori străini condamnaţi pentru delicte şi deportaţii din ţările aflate sub controlul nostru. Toate celelalte surse posibile, prizonierii de război sau criminalii transferaţi de Ministerul de Justiţie, una peste alta, în ansamblu sunt epuizate. Ceea ce aş dori eu este să avem o vedere de ansamblu asupra funcţionării operaţiunilor şi mai ales asupra perspectivelor dumneavoastră de viitor." în timp ce mă asculta, un tic ciudat îi deforma colţul stâng al gurii; aveam impresia că îşi morfolea limba. Se lăsă din nou în fotoliu, cu mâinile sale lungi şi vânoase unite în formă de triunghi, cu degetul arătător întins. „Bine, bine. Am să vă explic. După cum ştiţi, în fiecare ţară vizată de *Endlosung* există un reprezentant al Referatului meu, subordonat fie BdS, dacă este o ţară ocupată, fie ataşatului de poliţie al ambasadei, dacă este o ţară aliată. Ţin să vă precizez că URSS nu intră în domeniul meu; cât despre reprezentantul meu în General-Gou- vemement, acesta are un rol absolut minor." „Cum asta?" „în GG, problema evreiască este în responsabilitatea SSPF-ului din Lublin, Gruppenfuhrerul

Globocnik, care răspunde direct în faţa Reichsfuhrerului. Prin urmare, în ansamblu, *Staatspolizei* nu are nicio tangenţă. Eichmann îşi ţuguie buzele. Cu câteva excepţii care încă mai trebuie reglate, Reichul propriu-zis poate fi considerat *judenrein.* Cât priveşte celelalte ţări, totul depinde de gradul de înţelegere faţă de rezolvarea chestiunii evreieşti arătat de autorităţile naţionale. Din cauza aceasta, fiecare ţară prezintă într-un fel un caz aparte, pe care vi-l pot explica" Am observat că de îndată ce începea să vorbească, amestecul său deja bizar de accent austriac şi de argou berlinez se complica prin folosirea unei sintaxe birocratice deosebit de încâlcite. Vorbea domol şi clar, căutându-şi cuvintele, dar uneori îmi era greu să-l urmăresc. Chiar el părea să se piardă puţin printre fraze. „Luaţi cazul Franţei, unde, dacă putem spune aşa, am început să lucrăm în vara trecută odată ce autorităţile franceze, călăuzite de specialistul nostru, cât şi de sfaturile şi de dorinţele *Auswărtiges Amt,* ăăă, dacă vreţi, acceptaseră să coopereze şi mai ales când Reichsbahn a consimţit să ne furnizeze transportul necesar. Am putut în felul acesta să pornim, iar la început a fost chiar un succes fiindcă francezii arătau multă înţelegere, şi apoi graţie asistenţei poliţiei franceze, fără de care nu am fi putut face nimic, desigur, fiindcă noi nu avem resursele, iar *Militărbefehishaber* cu siguranţă nu urma să ni le dea, aşadar ajutorul poliţiei franceze era un element vital fiindcă ei erau cei care îi arestau pe evrei şi ni-i transferau nouă, şi de altfel dădeau dovadă de zel, fiindcă noi nu ceruserăm oficial decât evreii de peste şaisprezece ani – pentru început, bineînţeles însă ei nu voiau să păstreze copiii fără părinţi, ceea e de înţeles, şi ca atare ni-i dădeau nouă pe toţi, chiar şi pe orfani – pe scurt, am înţeles repede că de fapt ei nu ni-i dădeau decât pe evreii lor străini, chiar a trebuit să anulez un transport de la Bordeaux fiindcă nu se găseau destui pentru a umple un tren, din aceşti evrei străini, un adevărat scandal, fiindcă în ceea ce-i priveşte pe evreii lor, cei care erau aşadar cetăţeni francezi, vreau să spun, de mult timp, ei bine, ăştia, înţelegeţi, pe ei, nu. Nu voiau şi nu era nimic de făcut. În opinia *Auswărtiges Amt*

însuşi mareşalul Petain se opunea, şi degeaba i-am explicat, nu folosea la nimic. În timp ce, după noiembrie, desigur, situaţia s-a schimbat complet, fiindcă nu mai eram obligaţi prin toate acordurile acestea şi prin legile franceze, dar chiar şi acum, ceea ce v-am spus, era problema poliţiei franceze, care nu mai voia să coopereze, nu vreau să mă plâng de Herr Bousquet, dar avea şi el ordinele sale, şi totuşi nu era posibil să trimitem poliţia germană să bată la uşi, deci, de fapt, în Franţa, situaţia nu mai înaintează. În plus, mulţi evrei au trecut în sectorul italian, iar asta este într-adevăr o problemă, fiindcă ei, italienii, nu au nicio înţelegere, şi avem aceeaşi problemă peste tot, în Grecia şi în Croaţia, unde ei sunt răspunzători, acolo îi protejează pe evrei, şi nu numai pe ai lor, ci pe toţi. Şi este o adevărată problemă care depăşeşte complet competenţele mele şi de altfel eu cred că ştiu că s-a discutat la cel mai înalt nivel, cel mai înalt, iar Mussolini ar fi răspuns că se va ocupa de problemă, dar este clar că nu este o prioritate, nu-i aşa, iar etajele inferioare, cele cu care tratăm noi, aici, e clar obstrucţie birocratică, manevre dilatorii, iar eu mă pricep la asta, ei nu spun niciodată, dar e ca nisipul mişcător şi nu se întâmplă nimic. Iată în ce fază suntem cu italienii" „Iar celelalte ţări?"l-am întrebat. Eichmann se ridică, îşi puse cascheta şi îmi făcu semn să-l urmez. „Veniţi. Am să vă arăt" L-am urmat până într-un alt birou. Picioarele sale, băgăm de seamă asta pentru prima dată, erau curbate ca ale unui călăreţ. „Faceţi echitaţie, Herr Obersturmbannfuhrer?"Faţa lui fu din nou străbătută de o grimasă. „în tinereţe. Acum nu prea mai am ocazia" Bătu la o uşă şi intră. Câţiva ofiţeri se ridicară, salutându-l. Le răspunse la salut, traversă încăperea, bătu la o altă uşă şi intră. În capătul camerei, în spatele unui birou, stătea un Sturmbannfuhrer; mai erau acolo o secretară şi un ofiţer subaltern. Toţi se ridicară la intrarea noastră; Sturmbannfuhrerul, un frumos exemplar blond, mare şi musculos, strâns într-o uniformă croită pe măsură, ridică braţul scoţând un „Heil!" marţial. I-am răspuns la salut, după care ne-am apropiat. Eichmann mă prezentă, apoi se întoarse

către mine. „Sturmbannfuhrerul Gunther este înlocuitorul meu permanent” Gunther mă privi cu un aer taciturn şi îl întrebă pe Eichmann: „Cu ce vă pot fi de folos, Herr Obersturmbannfuhrer?”„îmi pare rău că vă deranjez. Voiam să-i arăt tabelul dumneavoastră” Gunther se depărtă de birou fără vreun cuvânt. În spatele lui, pe perete, era afişat un grafic mare în mai multe culori. „Vedeţi, îmi explică Eichmann, este organizat pe ţări şi adus la zi în fiecare lună. La stânga, aveţi obiectivele, iar mai apoi totalurile cumulate de realizare a obiectivului. Vedeţi imediat că ne atingem ţelul în Olanda, în Belgia 50%, însă în Ungaria şi România, sau în Bulgaria, suntem aproape de zero. În Bulgaria, am avut câteva mii, dar este ceva înşelător: ne-au lăsat să-i evacuăm pe cei din teritoriile pe care le-au ocupat în 1941, în Tracia şi-n Macedonia, dar nu ne putem atinge de cei din Vechea Bulgarie. S-au făcut din nou, oficial, demersuri acum câteva luni, cred că în martie, din partea AA, dar au refuzat din nou. Cum este o chestiune de suveranitate, fiecare vrea garanţii că vecinul său va face la fel, adică bulgarii vor ca să înceapă românii, iar românii vor ca ungurii să o facă întâi, şi ungurii, bulgarii, sau ceva de genul acesta. Observaţi că, de când cu Varşovia, li s-a putut explica pericolul pe care aceştia îl reprezintă, de a avea atâţia evrei la ei, că este un focar de partizani, iar asta cred că i-a impresionat. Dar încă nu am ajuns la capătul necazurilor. În Grecia, s-a început în martie, am un Sonderkommando acolo, la Tesalonic în acest moment, şi vedeţi că treaba merge destul de repede, aproape că am terminat. După asta, ne vor rămâne Creta şi Rodos şi nu va fi o problemă, însă pentru zona italiană, Atena şi restul, v-am explicat deja. După aceea, bineînţeles, sunt toate problemele tehnice asociate şi nu sunt numai probleme diplomatice, ar fi prea uşor, nu, şi mai ales problema transportului, adică materialul rulant, aşadar afectarea de vagoane, cât şi, cum să spun, timpul de mers pe calea ferată, dacă avem vagoanele. Se întâmplă spre exemplu ca să negociem un acord cu un guvern, să-i avem pe evrei în mână şi, dintr-odată, *Transportsperre,* complet blocat fiindcă este o ofensivă în Est sau ceva şi nu

mai putem trece nimic în Polonia. Aşa că, atunci când totul este calm, facem dublu. În Olanda sau în Franţa, se centralizează totul în lagărele de tranzit şi îi distribuim treptat, când avem mijloace de transport, dar şi în funcţie de capacitatea de receptare care este la fel de limitată. Dimpotrivă, pentru Tesalonic s-a hotărât ca totul să se facă dintr-odată, unu, doi, trei şi patru, gata. De fapt, din februarie, avem mult de lucru, transportul este disponibil şi am primit ordin să accelerăm lucrurile. Reichsfuhrerul doreşte ca totul să fie terminat anul acesta şi apoi să nu se mai vorbească." „Este realizabil?" „Acolo unde depinde de noi, da. Vreau să spun că transportul este mereu o problemă, banii, de asemenea, fiindcă trebuie să plătim la Reichsbahn, ştiţi, pentru fiecare pasager, iar eu nu am buget pentru aşa ceva, trebuie să mă descurc. Îi punem pe evrei la contribuţie, foarte bine, însă Reichsbahn nu acceptă plata decât în reichsmarks sau cel mult în zloţi, dacă îi trimitem la GG, însă la Tesalonic aceştia au drahme şi să faci schimb monetar la faţa locului este imposibil. Ca atare trebuie să ne descurcăm, iar asta ştim să o facem. Apoi, desigur, sunt chestiunile diplomatice; spre exemplu, dacă ungurii nu-şi dau acordul, eu nu pot face nimic, nu depinde de mine, iar acest lucru trebuie să fie analizat de Herr Minister von Ribbentrop împreună cu Reichsfuhrerul, nu de mine." „Am priceput. Am studiat o clipă tabelul. Dacă înţeleg bine, diferenţa dintre cifre, acolo, în coloana pentru luna aprilie, şi cifrele din stânga reprezintă sursa potenţială, subiect pentru diversele complicaţii pe care mi le-aţi explicat." „Exact. Însă notaţi că sunt cifre globale, adică o mare parte oricum nu interesează *Arbeitseinsatz,* pentru că, vedeţi dumneavoastră, sunt bătrâni sau copii sau mai ştiu eu ce, iar din cifra aceasta puteţi reţine o bună parte." „Câţi, după părerea dumneavoastră?" „Nu ştiu. Ar trebui să discutaţi cu WSHA, primirea şi selectarea sunt problema lor. Responsabilitatea mea este până la plecarea trenului, pentru restul, nu pot să mă pronunţ. Ceea ce vă pot spune este că, după opinia RSHA, numărul de evrei păstraţi temporar pentru muncă ar trebui să fie cât se poate de

restrâns. A crea nişte mari concentrări de evrei înseamnă, vedeţi dumneavoastră, o invitaţie la o repetare a situaţiei din Varşovia şi este periculos. Cred că pot spune că aceasta este părerea Gruppenfuhrerului Miiller, Amtcheful meu, şi a Obergruppenfuhrerului Kaltenbrunner." „înţeleg. Aţi putea să-mi daţi o copie după aceste cifre?" „Desigur, desigur. Vi le voi trimite mâine. Însă pentru URSS şi GG nu le am, v-am mai spus." Gunther, care nu scosese niciun cuvânt în tot acest timp, ne aruncă un nou „Heil Hitler!" puternic în timp ce ne pregăteam să ieşim. M-am reîntors cu Eichmann în biroul său ca să-mi mai explice câteva aspecte. Când am fost gata de plecare, mă însoţi. În holul de la intrare, făcu o plecăciune. „Sturmbannfuhrer, aş dori să vă invit la mine într-o seară, săptămâna aceasta. Facem uneori muzică de cameră. Hauptscharfuhrerul Boli este vioara întâi." „A! E foarte bine. Iar dumneavoastră, la ce instrument cântaţi?" „Eu? întinse gâtul şi capul, ca o pasăre. Tot vioară, a doua. Din păcate, nu cânt la fel de bine ca Boli, aşa că i-am cedat locul. C… Obergruppenfuhrerul Heydrich, vreau să zic, nu Obergruppenfuhrerul Kaltenbrunner, pe care îl cunosc bine, suntem din aceeaşi zonă şi de altfel el m-a făcut să intru în SS şi încă îşi mai aminteşte de asta – nu, *der Chef* cânta magnific la vioară. Da, era într-adevăr ceva foarte frumos, avea un talent enorm. Era un om de calitate, pe care îl respectam mult. Foarte… grijuliu, un om care suferea în sufletul său. Îl regret." „L-am cunoscut foarte puţin. Şi ce cântaţi?" „Acum? Mai ales Brahms. Un pic de Beethoven." „Nu şi Bach?" Strâmbă din nou din buze. „Bach? Nu-mi prea place. Mi se pare sec, prea… calculat. Steril, dacă vreţi, foarte frumos, desigur, dar fără suflet. Prefer muzica romantică; asta mă bulversează uneori, da, mă scoate din mine." „Nu cred că vă împărtăşesc opinia despre Bach. Dar accept cu plăcere invitaţia.41 De fapt ideea mă plictisea profund, dar nu voiam să-l rănesc. „Bine, bine, îmi zise, strângându-mi mâna. Voi discuta cu soţia şi vă voi telefona. Să nu aveţi nicio grijă în privinţa documentelor. Le veţi avea mâine, pe cuvântul meu de ofiţer SS."

Mai rămânea să-l întâlnesc pe Oswald Pohl, marele

marabut al WVHA. Acesta mă primi în biroul său de pe Unter den Eichen cu o cordialitate expansivă şi trăncăni cu mine despre Kiel, unde petrecuse mulţi ani în Kriegsmarine. Acolo, la cazinou, Reichsfuhrerul îl remarcase şi îl recrutase în vara lui 1933. Începuse prin a centraliza administraţia şi finanţele SS, apoi, treptat, îşi ridicase propria reţea de întreprinderi. „Ca orice multinaţională, suntem bine diversificaţi. Materiale de construcţii, lemn, ceramică, mobilă, editură şi chiar apă minerală.14 „Apă minerală?”„A! Este un domeniu foarte important. Aceasta ne permite să furnizăm celor de la Waffen-SS apă potabilă în toate teritoriile din Est” Susţinea că este deosebit de mândru de ultimele sale creaţii: Oşti, Industriile din Est, o corporaţie ridicată în districtul Lublin pentru a pune în serviciul SS munca evreilor care mai rămăseseră. Dar, în pofida bonomiei sale, devenea repede vag de îndată ce voiam să-i vorbesc despre *Arbeitseinsatz* în general. După părerea sa, majoritatea măsurilor eficace existau, trebuia doar să li se lase timp pentru a-şi face efectul. L-am întrebat despre criteriile de selectare, dar mă trimise la responsabilii de la Oranienburg. „Ei cunosc mai bine detaliile. Dar vă pot garanta, de când selecţia presupune prezenţa cadrelor medicale, e foarte bine” Mă asigură că Reichsfuhrerul era pe deplin informat cu privire la toate aceste probleme. „Nu mă îndoiesc, Herr Obergruppenfuhrer, am răspuns eu. Însă lucrul cu care m-a însărcinat Reichsfuhrerul este să văd unde sunt punctele de blocaj şi ce îmbunătăţiri pot fi aduse. Faptul de a fi fost integrat în WVHA, sub ordinele dumneavoastră, a antrenat modificări considerabile în sistemul nostru de tabere naţional-socialiste, iar măsurile pe care le-aţi ordonat sau suscitat, cât şi alegerea subordonaţilor dumneavoastră, au avut un impact deosebit de pozitiv. Cred că Reichsfuhrerul doreşte acum doar să obţină o vedere de ansamblu. Sugestiile dumneavoastră pentru viitor vor conta enorm, nu mă îndoiesc nicio clipă” Se simţea oare Pohl ameninţat de misiunea mea? După acest mic discurs liniştitor el schimbă subiectul, iar puţin mai târziu se învioră şi chiar ieşi cu mine să-mi prezinte câţiva dintre colaboratori. Îmi făcu invitaţia de a reveni să-l văd la

întoarcerea din inspecţie (în curând trebuia să plec în Polonia şi să vizitez câteva lagăre ale Reichului). Mă urma pe culoar, ţinându-mă familiar de umăr. Afară, m-am întors, iar el încă îşi mai agita mâna, zâmbind. „Călătorie plăcută!

Eichmann se ţinuse de cuvânt. Întorcându-mă din Lichtenfelde, spre sfârşitul zilei, am găsit la birou un plic mare sigilat cu ştampila Geheime Reichssache! Conţinea un teanc de documente însoţite de o scrisoare bătută la maşină. Mai erau şi câteva cuvinte scrise de mână prin care mă invita acasă la el pentru a doua zi seara. Condus de Piontek, am trecut mai întâi să cumpăr flori – un număr impar, aşa cum învăţasem în Rusia – şi ciocolată. Apoi mă lăsă în Kurfurstenstrasse. Eichmann îşi avea apartamentul într-o aripă anexă a biroului, amenajată şi pentru ofiţerii celibatari aflaţi în trecere. Îmi deschise el însuşi, îmbrăcat în civil. *„Ach!* Sturmbannfuhrer Aue. Ar fi trebuit să vă spun să nu veniţi în uniformă. Este o serată absolut simplă. În fine, nu-i nimic. Intraţi, intraţi." Mă prezentă soţiei sale, Vera, o austriacă micuţă, ştearsă, dar care se înroşi de plăcere şi îmi oferi un zâmbet încântător atunci când i-am întins florile făcând o plecăciune. Eichmann îi alinie pe cei doi copii ai săi, Dieter, care trebuie să fi avut şase ani, şi Klaus. „Micuţul Horst doarme deja", zise Frâu Eichmann. „E ultimul nostru copil, adăugă soţul ei. Încă nu a împlinit un an. Veniţi, am să vă prezint.14 Mă duse în salon, unde se aflau deja mai mulţi bărbaţi şi femei, stând în picioare sau aşezaţi pe canapele. Se găseau acolo, dacă îmi amintesc bine, Hauptsturmfuhrerul Novak, un austriac de origine croată cu trăsături ferme şi alungite, destul de frumos, dar straniu de dispreţuitor; Boli, violonistul, şi alţi câţiva cărora, din păcate, le-am uitat numele, toţi colegi de-ai lui Eichmann, cu soţiile. „Va trece şi Gunther, dar numai pentru un ceai. Ni se alătură foarte rar. „Văd că aveţi grijă să cultivaţi spiritul de camaraderie în cadrul secţiei dumneavoastră." „Da, da. Îmi place să am relaţii cordiale cu subordonaţii mei. Ce doriţi să beţi? Un pic de schnaps? *Krieg ist Krieg…"* Am râs, iar el mi se alătură. „Aveţi memorie bună, Herr Obersturmbannfuhrer." Am luat paharul

şi l-am ridicat. „De data aceasta, beau în sănătatea încântătoarei dumneavoastră familii.” El pocni din călcâie şi înclină capul. „Mulţumesc.” Discutarăm un pic, apoi Eichmann mă conduse la bufet ca să-mi arate o fotografie încadrată în negru, reprezentând un bărbat încă tânăr, în uniformă. „Fratele dumneavoastră?”l-am întrebat. „Da.” Mă privi cu acel ciudat aer păsăresc al său, deosebit de accentuat în acea lumină de nasul curbat şi de urechile clăpăuge. „îmi imaginez că nu l-aţi întâlnit pe acolo.” Spuse numărul unei divizii, iar eu am clătinat din cap. „Nu. Am sosit destul de târziu, după încercuire. Şi am întâlnit puţină lume.” „A, înţeleg. Helmut a căzut în timpul uneia dintre ofensivele de toamnă. Nu cunoaştem circumstanţele exacte, dar am primit o notificare ofi- cială.” „A fost un sacrificiu greu”, am zis eu. El îşi trecu mâna peste buze. „Da. Să sperăm că nu a fost zadarnic. Eu cred însă în geniul Führerului.”

Frâu Eichmann servea prăjituri şi ceai; sosi şi Giinther, luă o ceaşcă de ceai şi se aşeză într-un colţ, fără a vorbi cu cineva. Mă uitam din când în când la el, pe furiş, în timp ce invitaţii ceilalţi discutau. Era în mod evident un om foarte mândru, plin de sine în felul său impenetrabil şi închis, pe care îl prezenta în faţa colegilor săi mai vorbăreţi, ca pe un reproş mut. Se zicea că era fiul lui Hans F.K. Giinther, decanul de antropologie rasială germană a cărui operă avea pe atunci o influenţă imensă. Dacă era adevărat, atunci profesorul putea fi mândru de odrasla sa, fiind o trecere de la teorie la practică. Plecă spunând distrat la revedere după o jumătate de oră. Se trecea la muzică. „întotdeauna înainte de cină, îmi spuse Eichmann. După, suntem prea ocupaţi cu digeratul ca să mai cântăm bine.” Vera Eichmann trecu la alto, iar un alt ofiţer scoase un violoncel. Interpretară două din cele trei cvartete pentru coarde de Brahms, plăcute, dar, pentru gustul meu, prea puţin interesante; execuţia era decentă, fără mari surprize, doar violoncelistul avea un talent aparte. Eichmann cânta apăsat, metodic, cu ochii aţintiţi la partitură; nu făcea greşeli, dar nu părea a înţelege că asta nu este de ajuns. Mi-am amintit atunci comentariul pe care îl făcuse cu câteva zile

mai înainte: „Boli cântă mai bine ca mine, iar Heydrich încă şi mai bine”. Poate că în fond înţelegea şi îşi accepta limitele, bucurându-se de puţinul pe care îl reuşea.

Am aplaudat cu putere; Frău Eichmann păru deosebit de flatată de acest lucru. „Merg să-i culc pe copii. Apoi trecem la masă.” Toţi cei prezenţi ne mai turnarăm un pahar, aşteptând-o. Femeile vorbeau despre raţionalizare sau despre zvonuri, iar bărbaţii despre ultimele ştiri, nu prea interesante, întrucât frontul rămânea stabil şi nu se mai petrecuse nimic de la căderea Tunisului. Ambianţa era una informală, *gemiitlich* după moda austriacă, un fleac exagerat. Apoi Eichmann ne invită să trecem în sufragerie. Ne indică el însuşi locurile, aşezându-mă la dreapta sa, în fruntea mesei. Deschise câteva sticle de vin de Rin, iar Vera Eichmann ne aduse o friptură cu sos acrişor şi fasole verde. În felul acesta mai variam şi eu, având parte şi de altceva decât mâncarea cumplită de la Frău Gutknecht şi chiar de la cantina obişnuită a SS-Haus. „Delicios, am complimentat-o eu pe Frău Eichmann. Sunteţi o bucătăreasă neîntrecută.” „O, am noroc. Dolfi face deseori rost de alimente rare. Magazinele sunt aproape goale.” Cuprins de inspiraţie, m-am pornit să-i fac un portret caraghios gazdei mele, începând cu mâncărurile pe care le gătea şi trecând la alte trăsături. „Stalingrad? făceam eu imitându-i dialectul şi vocea, no, dară, da’ ce boala aţi cătat acolo? Nu-i fain aici, la noi? Ş’apăi undi-i, mai întâi şi mai întâi, aiasta?” Eichmann râdea de se îneca bându-şi vinul. Eu continuam: „într-o zi ies în acelaşi timp cu ea şi vedem trecând pe unul care purta steaua, fără îndoială un Mischlinge privilegiat. Şi odată exclamă: *Oh! Dar uitaţi-vă numa, Herr Offizier, un evreu! Pe ăsta încă nu l-aţi gazat?”* Toată lumea hohotea, Eichmann lăcrima de râs şi îşi ascundea faţa în şervet. Frău Eichmann rămânea serioasă. Când mi-am dat seama, m-am întrerupt. Părea că vrea să pună o întrebare, dar se abţinu. Ca să-mi liniştesc avântul, i-am turnat vin lui Eichmann. „Haideţi, beţi.” El încă mai râdea. Conversaţia abordă un alt subiect, iar eu am mâncat. Unul dintre meseni spunea ceva amuzant despre Goring. Eichmann luă un aer serios şi se întoarse spre mine.

„Sturmbannfuhrer Aue, dumneavoastră aveţi studii. Aş dori să vă pun o întrebare serioasă.” I-am făcut semn cu furculiţa să continue. „Presupun că l-aţi citit pe Kant. Acum eu citesc *Critica raţiunii practice*. Bineînţeles, un om ca mine, fără pregătire universitară, vreau să spun, nu poate înţelege totul. Totuşi, pot înţelege unele lucruri. Şi am reflectat mult mai ales asupra imperativului categoric kantian. Sunt sigur că veţi fi de acord cu mine când afirm că orice om onest trebuie să trăiască în conformitate cu acest imperativ.” Am băut o gură de vin şi l-am aprobat. Eichmann continua: „Imperativul, aşa cum îl înţeleg eu, spune: Principiul voinţei mele individuale trebuie să fie în aşa fel încât să devină principiul Legii morale. Acţionând, omul legiferează”. M-am şters la gură. „Cred că înţeleg unde vreţi să ajungeţi. Vă întrebaţi dacă munca noastră este în acord cu imperativul kantian.” „Nu chiar. Însă unul dintre prietenii mei, care este interesat, şi el, de astfel de chestiuni, afirmă că pe timp de război, în virtutea stării de excepţie, dacă vreţi, cauzate de pericol, imperativul categoric kantian se suspendă, întrucât, bineînţeles, ceea ce se doreşte a i se face inamicului nu se doreşte să-i fie făcut lui, şi ca atare ceea ce se face nu poate deveni baza unei legi generale. Este părerea lui, înţelegeţi. Or, eu simt că nu are dreptate şi că tocmai prin fidelitatea noastră faţă de datorie, oarecum, prin supunerea faţă de ordinele superiorilor… trebuie să ne punem voinţa în a executa mai bine ordinele. Să le trăim într-un mod pozitiv. Însă nu am găsit încă argumentul care să-i probeze că greşeşte.14 „Şi totuşi, este destul de simplu, cred. Suntem cu toţii de acord că într-un stat naţional-socialist fundamentul legii pozitive este voinţa Fuhrerului. Este bine cunoscutul principiu *Führerworte haben Gesetzeskraft*. Bineînţeles, iar noi recunoaştem că în practică Fuhrerul nu se poate ocupa de toate şi că prin urmare şi alţii trebuie să acţioneze şi să legifereze în numele său. În principiu, această idee ar trebui extinsă la întregul *Volk*. Astfel, dr. Frank, în tratatul său despre dreptul constituţional, a extins definiţia *Fuhrerprinzipului* în felul următor: *Acţionaţi în aşa fel încât Fuhrerul, dacă v-ar cunoaşte acţiunea, ar aproba-o*. Nu există nicio contradicţie

între acest principiu şi imperativul categoric al lui Kant." „înţeleg, înţeleg. *Frei sein ist Knecht sein. A* fi liber înseamnă a fi un vasal, după cum spune un proverb german." „întocmai. Acest principiu este aplicabil oricărui membru al *Volksgemeinschaft.* Trebuie să-ţi trăieşti naţional-socialismul trăindu-ţi propria voinţă ca pe aceea a Fuhrerului şi prin urmare, pentru a relua termenii lui Kant, ca fundament al *Volksrecht.* Cel ce nu face decât să se supună ordinelor în mod mecanic, fără a le examina în mod critic pentru a le pătrunde deplina necesitate, nu lucrează în direcţia Fuhrerului; în majoritatea timpului, se îndepărtează. Bineînţeles, principiul însuşi al dreptului constituţional *vdlkisch* este *Volk*-ul. El nu se aplică în afara Vo/k-ului. Eroarea prietenului dumneavoastră este că face apel la un drept supra- naţional pe deplin mitic, o invenţie aberantă la Revoluţiei Franceze. Orice drept trebuie să aibă un fundament. Din punct de vedere istoric, acesta a fost întotdeauna o ficţiune sau o abstracţie: Dumnezeu, Regele sau Poporul. Marea noastră noutate a fost aceea de a întemeia conceptul juridic al Naţiunii pe ceva concret şi inalienabil: *Volk*-ul, a cărui voinţă colectivă se exprimă prin Fuhrerul care îl reprezintă. Când spuneţi *Frei sein ist Knecht sein,* trebuie să înţelegeţi că primul vasal dintre toţi este tocmai Fuhrerul, fiindcă el nu este nimic altceva decât pur serviciu. Noi nu îl slujim pe Führer ca atare, ci ca reprezentant al Vo7ir-ului, noi servim *Volk*-ul şi trebuie să-l servim aşa cum îl serveşte Führerul, cu o dăruire totală. De aceea, confruntat cu sarcini dureroase, trebuie să ne înclinăm, să ne stăpânim sentimentele, să le îndeplinim cu hotărâre/1 Eichmann asculta atent, cu gâtul întins, cu ochi neclintiţi în spatele lentilelor groase. „Da, da, zise el cu căldură, vă înţeleg perfect. Datoria noastră, îndeplinirea sarcinii pe care o avem, este cea mai înaltă expresie a libertăţii noastre umane." „Absolut. Dacă voinţa noastră este de a ne servi Führerul şi *Volk*-ul, atunci, prin definiţie, suntem şi noi purtători ai principiului legii Vo/7r-ului, aşa cum este ea exprimată de Fuhrer sau derivată din voinţa sa." „Scuzaţi-mă, interveni unul dintre comeseni, dar Kant, totuşi, nu era antisemit?"„Cert, am răspuns eu. Dar

antisemitismul său rămânea pur religios, tributar credinţei sale în viaţa de apoi. Sunt concepţii pe care le-am depăşit de mult." Frâu Eichmann, ajutată de una dintre invitate, debarasa masa. Eichmann bea schnaps şi îşi aprindea o ţigară. Timp de câteva minute, pălăvrăgeala se reluă. Mi-am băut schnapsul şi am fumat la rândul meu. Frâu Eichmann ne servi cafea. Eichmann îmi făcu semn. „Veniţi cu mine, vreau să vă arăt ceva." L-am urmat în dormitor. El aprinse lumina, îmi arătă un scaun, scoase o cheie din buzunar şi, în timp ce eu mă aşezam, deschise un sertar de la birou şi luă de acolo un album destul de gros, legat în piele neagră granulată. Cu ochii sclipind, mi-l întinse şi se aşeză pe pat. L-am frunzărit: era vorba despre o serie de rapoarte, unele pe hârtie bristol, altele pe hârtie obişnuită, şi fotografii, totul legat într-un album aşa cum îl concepusem eu pe cel de la Kiev, după *Grosse Aktion*. Pagina de titlu, caligrafiată cu litere gotice, anunţa: Cartierul evreiesc din Varşovia nu mai există! „Ce-i asta?" l-am întrebat. „Rapoartele Brigadefuhrerului Stroop privind represiunea revoltei evreieşti. A oferit acest album Reichsfuhrerului, care mi l-a trimis pentru a-l studia. Iradia de fericire. Priviţi, uitaţi-vă, este uimitor!" Am examinat fotografiile: erau unele impresionante. Buncăre fortificate, imobile incendiate, evrei sărind de pe acoperişuri ca să scape din foc; apoi ruinele cartierului după bătălie. Waffen-SS şi forţele auxiliare trebuie să fi redus la tăcere punctele de rezistenţă cu artileria, trăgând direct. „A durat aproape o lună, şopti Eichmann, muşcându-şi o pieliţă de la unghie. O lună! Cu peste şase batalioane. Uitaţi-vă la început, la lista de pierderi." Prima pagină număra şaisprezece morţi, între care un poliţist polonez. Urma o listă lungă de răniţi. „Ce arme aveau?" l-am întrebat. „Nu mare lucru, din fericire. Câteva mitraliere, grenade şi pistolete, nişte sticle incendiare." „Cum au făcut rost de ele? „Cu siguranţă că de la partizanii polonezi. S-au bătut ca nişte lupi, aţi văzut? Evrei flămânzi de trei ani. Cei din Waffen-SS erau şocaţi." Era aproape aceeaşi reacţie ca a lui Thomas, însă Eichmann părea mai mult speriat decât admirativ. „Brigadefuhrerul Stroop afirmă că până şi femeile ascundeau grenade sub fuste, pentru

a sări în aer împreună cu un german atunci când se predau.” „E de înţeles, am zis eu. Ştiau ce le aşteaptă. Cartierul a fost complet golit?”„Da. Toţi evreii prinşi vii au fost trimişi la Treblinka. Este unul dintre centrele conduse de Gruppenfuhrerul Globocnik.” „Fără triere?”„Bineînţeles! Mult prea periculoşi. Ştiţi, şi de data aceasta Obergruppenfuhrerul Heydrich avea dreptate. El compara asta cu o boală: întotdeauna reziduul final este mai greu de distrus. Cei slabi, bătrânii dispar imediat; în final nu mai rămân decât cei tineri, cei puternici, cei vicleni. Este foarte neliniştitor, fiindcă este produsul selecţiei naturale, bazinul biologic cel mai puternic: dacă aceştia supravieţuiesc, peste cincizeci de ani trebuie să o luăm de la capăt. V-am explicat deja că această revoltă ne-a neliniştit mult. Dacă se mai întâmplă, ar putea fi o catastrofă. Nu trebuie să li se lase nicio oportunitate. Imaginaţi-vă o asemenea revoltă într-un lagăr de concentrare! E de neconceput.” „Totuşi, ne trebuie muncitori, o ştiţi foarte bine.” „Fără discuţie, dar nu eu decid. Voiam doar să subliniez riscurile. Problema muncii, v-am spus-o deja, nu este absolut deloc domeniul meu, şi fiecare îşi are ideile sale. Însă vedeţi: cum o spune adeseori Amtcheful meu, *nu poţi gelui o scândură tară ca talaşul să zboare.* Asta-i tot ce vreau să spun.”l-am înapoiat albumul. „Mulţumesc că mi l-aţi arătat, e foarte interesant.” Ne întoarserăm în mijlocul celorlalţi; primii invitaţi îşi luau deja la revedere. Eichmann mă reţinu pentru un ultim pahar, apoi eu m-am retras, mulţumindu-i lui Frâu Eichmann şi sărutându-i mâna. Pe holul de la intrare, Eichmann mă bătu amical pe umeri. „Permiteţi-mi, Sturmbannfuhrer, să vă spun că sunteţi un tip în regulă. Nu unul din aristocraţii ăia cu mănuşi din piele fină din SD. Nu, sunteţi valabil.” Trebuie să fi băut un pic mai mult şi asta îl făcea sentimental. I-am mulţumit şi i-am strâns mâna, lăsându-l în prag, cu mâinile în buzunare, cu un zâmbet în colţul gurii.

Dacă am descris atât de îndelung aceste întâlniri cu Eichmann nu e pentru că mi-l amintesc mai bine decât pe alţii, însă acest micuţ Obersturmbannfuhrer, între timp, a

devenit oarecum o celebritate şi mă gândeam că amintirile mele, luminând personajul, ar putea interesa publicul. S-au scris destule prostii despre el: cu siguranţă nu era *inamicul speciei umane* descris la Numberg (cum nu era acolo, a fost uşor să i se pună totul în cârcă, cu atât mai mult cu cât judecătorii înţelegeau puţine lucruri din funcţionarea serviciilor noastre). Nu era nici incarnarea *răului banal,* un robot fără suflet şi fără chip, cum s-a dorit să fie prezentat după proces. Era un birocrat de mare talent, extrem de competent în funcţia sa, cu o anvergură clară şi cu un simţ al iniţiativei personale considerabil, dar numai în cadrul sarcinilor delimitate: într-un post cu responsabilitate, unde ar fi trebuit să ia decizii, în locul Amtchefului său Muller, spre exemplu, ar fi fost pierdut; însă în calitate de cadru mediu ar fi fost mândria oricărei întreprinderi europene. Nu l-am văzut niciodată nutrind o ură aparte faţă de evrei; doar că, ridicându-şi cariera pe asta, a devenit nu numai specialitatea sa, dar, într-un fel, şi fondul său de comerţ, iar mai târziu, când s-a dorit a i se lua, şi l-a apărat cu străşnicie, ceea ce este de înţeles. Dar ar fi putut la fel de bine să facă altceva, iar când le-a spus judecătorilor că părerea sa era că exterminarea evreilor reprezenta o eroare, poate fi crezut; mulţi, la RSHA şi mai ales în SD, gândeau la fel, şi am arătat-o deja, însă odată hotărârea luată, trebuia dusă la capăt; de acest lucru era foarte conştient; în plus, cariera sa depindea de asta. Nu era, desigur, genul de persoană pe care îmi plăcea să o frecventez, capacitatea sa de a gândi de unul singur era dintre cele mai limitate, şi, întorcându-mă acasă în seara aceea, mă întrebam de ce fusesem atât de expansiv, de ce intrasem atât de uşor în această ambianţă familială şi sentimentală care de obicei îmi repugnă aşa de mult. Probabil că şi eu aveam nevoie un pic să simt că ţin de ceva. Interesul lui răzbătea limpede, îi eram un aliat potenţial într-o sferă înaltă unde în mod normal el nu ar fi avut niciun acces. Dar în pofida acelei cordialităţi ştiam că pentru el rămâneam un străin faţă de departamentul său şi prin urmare o ameninţare potenţială pentru competenţele lui. Şi presimţeam că ar înfrunta cu viclenie şi cu obstinaţie orice

obstacol ce se ridica în faţa a ceea ce el considera a fi obiectivul său, că nu era omul care să se lase uşor contrat. Îi înţelegeam bine temerile faţă de pericolul constituit de concentrările de evrei: dar pentru mine, acest pericol, la rigoare, putea fi minimizat, trebuia doar să reflectez la el şi să iau măsurile adecvate. Pentru moment, încercam să rămân deschis la minte, nu trăsesem încă nicio concluzie, îmi rezervam judecăţile până după ce aveam să închei analiza.

Şi imperativul categoric kantian? La drept vorbind, nu ştiam absolut nimic despre el; îi spusesem ce-mi trecuse prin minte acestui sărman Eichmann. În Ucraina sau în Caucaz, întrebări de ordinul acesta mă mai priveau, eram afectat de dificultăţile întâlnite şi discutam serios asupra lor, cu sentimentul că era vorba despre probleme vitale. Însă acest sentiment părea să se fi pierdut. Unde şi când anume? La Stalingrad? Sau după? Am crezut la un moment dat că mă prăbuşesc, copleşit de cele ce se ridicau din străfundurile trecutului meu. Şi apoi, odată cu moartea stupidă şi de neînţeles a mamei mele, aceste angoase dispăruseră: sentimentul care mă domina acum era o mare indiferenţă, nu morocănoasă, ci uşoară şi limpede. Numai munca mă angaja, simţeam că mi se propusese un pariu stimulant care va face apel la toate capacităţile mele, şi doream să reuşesc – nu în vederea unei avansări sau din ambiţii ulterioare, căci nu aveam niciuna, ci doar pentru a mă bucura de un lucru bine făcut. Tocmai în această stare de spirit am plecat în Polonia, însoţit de Piontek, lăsând-o pe Frăulein Praxa la Berlin să se ocupe de corespondenţă, de chirie şi de unghiile sale. Pentru a-mi începe călătoria, alesesem un moment oportun: fostul meu superior din Caucaz, Walter Bierkamp, îi lua locul Oberfuhrerului Schongarth ca BdS al General-Gouvemement, şi, aflând asta prin Brandt, am cerut să fiu invitat la prezentare. Faptul se petrecea pe la jumătatea lui iunie 1943. Ceremonia avea loc la Cracovia, în curtea interioară de la Wawel, un edificiu magnific, chiar dacă înaltele şi finele sale coloane erau ascunse de steaguri. Hans Frank, guvernatorul general, ţinu un discurs lung de pe estrada ridicată în capătul

curţii, înconjurat de demnitari şi de o gardă de onoare, un pic cam ridicol în uniforma sa de culoare închisă a SA, cu cascheta sa înaltă ca un burlan de sobă, ale cărei curele îi tăiau fălcile grase. Francheţea crudă a discursului mă surprinse, încă îmi mai aduc aminte, fiindcă se afla aici un auditoriu considerabil, nu numai reprezentanţi ai SP şi SD, dar şi ai Waffen-SS, funcţionari ai GG şi ofiţeri din Wehrmacht. Frank îl felicita pe Schongarth, care stătea în picioare în spatele său, ţeapăn şi întrecându-l pe Bierkamp cu un cap, pentru *reuşitele sale în aplicarea aspectelor dificile ale naţional-so- cialismului.* Acest discurs a supravieţuit în arhive, şi iată un extras care ne arată tonul: *într-o stare de război, unde în joc se află victoria, unde privim în ochi eternitatea, aceasta este o problemă extrem de dificilă. Cum, se Întreabă lumea adeseori, se poate reconcilia nevoia de cooperare cu o cultură străină cu scopul ideologic – să zicem -dea elimina* Volkstum-ul *polonez? Cum este compatibilă nevoia de a menţine o producţie industrială cu nevoia, spre exemplu, de a-i distruge pe evrei?* Erau nişte întrebări bune, dar mi se părea uimitor faptul de a fi expuse atât de deschis. Un funcţionar al GG avea să mă asigure mai târziu că Frank vorbea întotdeauna aşa, şi că oricum în Polonia exterminarea evreilor nu era un secret pentru nimeni. Frank, care trebuie să fi fost un bărbat frumos până când grăsimea îi cuprinsese faţa, vorbea cu un glas puternic, dar strident, cam isteric. Se ridica mereu pe vârful picioarelor, întinzându-şi burta peste podium şi dând din mâini. Schongarth, un om cu frunte înaltă şi bine cioplită, vorbind cu o voce apăsată şi puţin pedantă, ţinu la rândul său un discurs, urmat de Bierkamp, ale cărui fraze de credinţă naţional-socialistă nu mă puteam împiedica să le găsesc cam ipocrite (dar fără îndoială că îmi venea greu să-i iert figura pe care mi-o făcuse). Când am ajuns să-l felicit, la recepţie, luă o mină de om încântat să mă revadă. „Sturmbannfuhrer Aue! Am auzit că v-aţi comportat eroic la Stalingrad. Felicitările mele! Niciodată nu m-am îndoit de dumnea- voastră." Zâmbetul de pe figura lui micuţă, de vidră, părea o grimasă, dar era perfect posibil să-şi fi uitat efectiv ultimele cuvinte spuse la Voroşilovsk, puţin compatibile cu

noua mea situaţie. Îmi puse câteva întrebări despre funcţie şi mă asigură de întreaga cooperare a serviciilor sale, promiţându-mi o scrisoare de recomandare către subordonaţii săi din Lublin, unde mă gândeam să-mi încep inspecţia; îmi mai povesti, între două pahare, cum adusese grupul D prin Bielorusia, unde, rebotezat *Kampfgruppe Bierkamp,* fusese afectat luptei antipartizani, mai ales în nordul mlaştinilor de la Pripet, participând la marile operaţiuni de căutare, precum cea botezată „Cottbus", care tocmai se încheia în momentul transferării sale în Polonia. Cât despre Korsemann, îmi şopti el pe un ton confidenţial, acţionase prost şi era pe punctul să-şi piardă postul; se vorbea de judecarea lui pentru laşitate în faţa inamicului, că avea să fie cel puţin degradat şi trimis să se reabiliteze pe front. „Ar fi trebuit să ia exemplu de la cineva ca dumneavoastră. Însă comportamentul servil faţă de Wehrmacht îl costă scump." Vorbele lui mă făcură să zâmbesc: pentru un om ca Bierkamp, în mod limpede, succesul însemna totul. El însuşi se descurcase destul de bine; BdS era un post important, mai ales la nivel de General-Gouvernement. Nici eu nu am amintit trecutul. Ceea ce conta era prezentul, iar dacă Bierkamp putea să mă ajute, cu atât mai bine.

Am petrecut câteva zile la Cracovia, pentru a asista la întruniri, dar şi pentru a profita puţin de acest frumos oraş. Am vizitat fostul cartier evreiesc, Kasimierz, acum ocupat de polonezi palizi, bolnavi şi râioşi, strămutaţi prin germanizarea „teritoriilor încorporate". Sinagogile nu fuseseră distruse: Frank, umbla vorba, ţinea ca anumite urme materiale ale iudaismului polonez să continue să subziste, pentru edificarea generaţiilor viitoare. Unele serveau ca depozite, altele rămâneau închise. Am cerut să mi se deschidă două, cele mai vechi, aflate în jurul Pieţei Szeroka. Sinagoga numită „Bătrâna", care data din secolul al XV-lea, cu lunga sa anexă cu acoperiş crenelat adăugată pentru femei în secolul al XVI-lea sau începutul secolului al XVII-lea, îi servea Wehrmachtului drept loc de stocare a alimentelor şi a pieselor pentru materialul de luptă; faţada, din cărămidă, remodelată de mai multe ori, cu ferestre oarbe, arce din calcar şi cu piatră

de gresie introdusă din loc în loc la întâmplare, avea un farmec aproape veneţian şi datora de altfel mult arhitecţilor italieni care lucrau în Polonia şi în Galiţia. Sinagoga Remuh, în cealaltă parte a pieţei, era o clădire mică, masivă, îngustă şi afumată, fără interes arhitectural; din marele cimitir care o înconjura şi care, cu siguranţă, ar fi meritat să fie vizitat, nu mai rămăsese decât un teren viran şi trist, vechile pietre tombale fiind luate ca material de construcţie. Tânărul ofiţer de la *Gestapostelle* care mă însoţea cunoştea foarte bine istoria iudaismului polonez şi îmi arătă amplasarea mormântului rabinului Moshe Iserles, un celebru talmudist. „Imediat ce domnitorul Mieszko a început, în secolul al X-lea, să impună credinţa catolică în Polonia, îmi explică el, au apărut evreii ca să facă negoţ cu sare, grâu, blănuri, vin. Cum aceştia îi îmbogăţea pe regi, obţineau franciză după fran- ciză. La vremea aceea, poporul încă mai era păgân, sănătos şi proaspăt, în afară de câţiva ortodocşi la est. În felul acesta, evreii au ajutat catolicismul să se implanteze în pământ polonez; în schimb, catolicismul îi proteja pe evrei. Mult timp după convertirea poporului, evreii au păstrat această poziţie de agenţi ai celor puternici, ajutând *panii* să-i stoarcă la sânge pe ţărani prin toate mijloacele, servindu-le ca intendenţi, cămătari, ţinând bine în mâini întregul comerţ. De unde şi persistenţa şi forţa antisemitismului polonez; pentru poporul polonez, evreul a fost dintotdeauna un exploatator, şi, chiar dacă ne urăsc de moarte, printre altele ei ne aprobă soluţia la problema evreiască din adâncul inimii. Lucrul este adevărat şi pentru partizanii din *Armia Krajowa,* care sunt cu toţii catolici şi bigoţi, chiar dacă acest lucru este mai puţin prezent la partizanii comunişti, care sunt obligaţi, câteodată în silă, să urmeze linia partidului şi a Moscovei.” „Totuşi, AK a vândut arme evreilor din Varşovia.” „Cele mai proaste arme ale lor, în cantităţi ridicole, la preţuri exorbitante. Din informaţiile noastre, nu au acceptat să le vândă decât la ordinul direct dat de Londra, unde evreii îşi au aşa-zisul lor guvern din exil.” „Şi câţi evrei mai sunt acum?” „Nu cunosc numărul exact. Dar vă pot asigura că până la sfârşitul anului toate ghetourile vor fi

lichidate. În afară de lagărele noastre şi de o mână de partizani, nu va mai rămâne niciun evreu în Polonia. Atunci va fi timpul să ne ocupăm serios de chestiunea poloneză. Şi ei vor trebui să se supună unei diminuări demografice importante." „Totală?" „Nu ştiu dacă totală. Birourile economice tocmai se gândesc la asta şi fac calcule. Dar va fi una consecventă, suprapopularea este mult prea importantă. Fără aşa ceva, regiunea aceasta nu va putea niciodată prospera şi înflori."

Polonia nu va fi niciodată o ţară frumoasă, dar unele peisaje au un farmec melancolic. Era nevoie de aproape o jumătate de zi ca să mergi de la Cracovia la Lublin. De-a lungul drumului se întindeau câmpuri întinse şi cenuşii de cartofi, întretăiate de canale de irigaţie, alternând cu păduri de pini şi de mesteceni, cu terenuri pustii, fără vegetaţie, întunecate şi mute, parcă închise în lumina frumoasă de iunie. Piontek conducea cu mână sigură, păstrând o viteză constantă. Acest tată de familie taciturn era un excelent tovarăş de călătorie: nu vorbea decât dacă era întrebat şi se achita de sarcinile sale cu calm şi metodic. În fiecare dimineaţă îmi găseam cizmele lustruite, iar uniforma, periată şi călcată; când ieşeam, Opelul aştepta, spălat de praful şi de noroiul din ajun. La masă, Piontek mânca bine şi bea puţin, iar între mese nu cerea nimic. I-am încredinţat imediat banii de călătorie, iar el ţinea socotelile în fiecare zi cu meticulozitate, notând fiecare pfennig cheltuit cu un capăt de creion pe care îl umezea între buze. Vorbea o germană dură, cu accent puternic, dar corectă, şi se descurca şi în poloneză. Se născuse în apropiere de Tamowitz; în 1919, după împărţire, familia sa şi el se treziseră cetăţeni polonezi, şi aleseseră să rămână acolo ca să nu piardă peticul de pământ pe care îl aveau; apoi tatăl său fusese ucis într-o revoltă în zilele tulburi care precedaseră războiul: Piontek mă asigura că fusese vorba despre un accident şi nu-i condamna pe foştii săi vecini polonezi, majoritatea expulzaţi sau arestaţi în momentul reîncorporării acestei părţi a Sileziei Superioare. Redevenit cetăţean al Reichului, fusese mobilizat şi ajunsese în poliţie, iar de acolo, nu prea ştia cum, se văzuse

trimis la serviciul *Personlicher Ştab,* la Berlin. Soţia sa, cele două fete şi mama sa bătrână locuiau tot la vechea casă şi nu le vedea des, dar le trimitea cea mai mare parte din salariul său; ele, în schimb, îi trimiteau produse cu care să mai suplinească meniul obişnuit: un pui, o jumătate de gâscă, destul pentru a-şi face fericiţi câţiva camarazi. Odată, l-am întrebat dacă nu-i lipsea familia: mai ales fetele, mi-a răspuns; îi părea rău că nu le vede crescând, dar nu se plângea, ştia că are noroc şi că serviciul acesta era mai bun decât să-i îngheţe curul în Rusia. „Cu tot respectul, Herr SturmbannFührer."

La Lublin, ca şi la Cracovia, m-am instalat la *Deutsche Haus.* La sosirea noastră, sala bamlui era deja animată; îi anunţasem din vreme, iar camera mea era rezervată; Piontek se culca într-un dormitor pentru trupă. Mi-am urcat bagajele şi am cerut apă caldă ca să mă spăl. După vreo douăzeci de minute se auziră bătăi în uşă şi intră o tânără servitoare poloneză cu două căldări aburinde. I-am arătat baia, iar ea le duse acolo. Cum nu mai ieşea, am mers să văd ce face: am găsit-o pe jumătate goală, dezbrăcată până la talie. Uluit, m-am uitat la obrajii ei roşii, la sânii micuţi, dar încântători; cu mâinile în şolduri, se uita la mine cu un surâs impudic. „Ce faci?" am întrebat-o cu asprime. „Eu… a spăla… tu", răspunse ea într-o germană stâlcită. I-am luat bluza de pe taburetul unde o pusese şi i-am întins-o: „îmbracă-te şi ieşi". Ea se supuse cu aceeaşi naturaleţe. Era pentru prima dată când mi se întâmpla aşa ceva: acele *Deutsche Hâuser* pe care eu le ştiam erau ţinute din scurt; dar aici în mod clar acest lucru trebuie să fi fost o practică obişnuită şi nu mă îndoiam că nu exista nicio obligaţie de a se limita lucrurile doar la baie. După ce ieşi fata, m-am dezbrăcat, m-am spălat şi, schimbat în uniforma de oraş (pentru deplasările lungi, din cauza prafului, foloseam uniforma cenuşie de campanie), am coborât. O mulţime gălăgioasă umplea acum barul şi sala restaurantului. Am ieşit în curtea din spate ca să fumez şi l-am întâlnit acolo pe Piontek, stând în picioare, cu o ţigară în gură, privind doi adolescenţi care ne spălau maşina. „Unde i-ai găsit?" l-am întrebat. „Nu eu, Sturmbannfuhrer, ci *Haus.* De altfel,

mecanicul garajului se plânge, spunea că putea avea evrei gratis, însă ofiţerii făceau scene dacă un evreu se atingea de maşina lor. Aşa că plătesc polonezi ca ăştia, cu o reichsmark pe zi." (Chiar şi în Polonia, era o sumă ridicolă. O noapte la *Deutsche Haus,* totuşi subvenţionată, cu trei mese, îmi revenea la aproape douăsprezece reichsmarks; o cafea la Cracovia costa o reichsmark şi cincizeci.) Ne uitarăm împreună la polonezii care ne spălau maşina. Apoi l-am invitat la masă. Trebui să ne croim drum prin mulţime ca să ne găsim un colţ de masă liber. Oamenii beau, urlau, parcă pentru simpla plăcere de a-şi auzi glasurile. Se aflau acolo membri SS, nişte Orpo, oameni din Wehrmacht şi din Organizaţia Todt; aproape toată lumea era în uniformă, inclusiv cele câteva femei, probabil nişte dactilografe sau secretare. Chelneriţele poloneze îşi făceau loc cu greu cu platourile încărcate cu bere şi cu de-ale gurii. Masa era copioasă: friptură feliată, sfeclă, cartofi asezonaţi. Mâncând, cercetam din ochi mulţimea. Mulţi nu făceau decât să bea. Chelneriţele trudeau din greu: bărbaţii, deja beţi, le pipăiau în trecere sânii sau fundul, şi cum ele aveau mâinile ocupate, nu se puteau apăra. Lângă barul lung stătea un grup în uniformă „SS-Totenkopf', fără îndoială că făceau parte din personalul lagărului de la Lublin, având şi două femei printre ei, nişte *Aufseherinnen,* îmi închipui. Una din ele, care bea coniac, avea o faţă masculină şi râdea mult; ţinea o cravaşă cu care lovea în cizmele înalte. La un moment dat, una dintre chelneriţe se trezi blocată în apropierea lor: acea *Aufseherin* întinse cravaşa şi încet, în râsetele camarazilor săi, îi ridică fusta pe la spate, până la fese. „îţi place, Erich! exclamă ea. Totuşi are curul jegos, ca toate polonezele" Ceilalţi râdeau cât îi ţinea gura. Ea lăsă fusta să cadă şi îi trase fetei o cravaşă peste fund. Aceasta scoase un ţipăt şi trebui să facă un efort ca să nu răstoarne berea. „Dă-i drumul, înaintează, scroafo! strigă *Aufseherin.* Puţi!"Cealaltă femeie se zguduia de râs şi se freca fără ruşine de unul dintre subofiţeri. În fundul sălii, sub o arcadă, nişte Orpo jucau biliard strigând tare; aproape de ei, am observat-o pe chelneriţa tânără care îmi adusese apă caldă; stătea pe

genunchii unui inginer de la OT care îi băgase mâna pe sub bluză şi o pipăia în timp ce ea râdea şi îi mângâia fruntea cheală. „Fără discuţie, i-am zis lui Piontek, la Lublin e atmosferă.” „Mda. E recunoscut pentru aşa ceva.” După masă, am luat un coniac şi un trabuc mic olandez; *Deutsche Haus* avea o vitrină plină la bar, puteai alege dintre mai multe mărci de calitate. Piontek plecase să se culce. Se pusese muzică şi mai multe perechi dansau; cea de a doua *Aufseherin,* vizibil beată, îşi ţinea partenerul de fese; o secretară SS se lăsa sărutată pe gât de un Leutnant de la intendenţă. Această atmosferă înăbuşitoare, grasă şi lubrică, zgomotoasă, îmi întindea nervii, îmi strica plăcerea de a fi în călătorie, veselul sentiment al libertăţii pe care îl încercasem în timpul zilei pe drumurile lungi, aproape pustii. Şi fiind imposibil să scapi acestei ambianţe ţipătoare, sordide, te urmărea până la căcătoare. Totuşi, sala mare era deosebit de curată, cu faianţă albă până în plafon, cu uşi din stejar masiv, cu oglinzi, cu chiuvete frumoase din porţelan şi cu robinete din alamă pentru apa curentă; cabinele erau albe şi curate: sigur frecau în mod regulat toaletele turceşti. Mi-am dat jos pantalonii şi m-am ghemuit; când am terminat, am căutat hârtie; nu părea să existe; atunci am simţit ceva atingându-mi fundul; am făcut un salt şi m-am întors, tremurând, căutând deja arma de serviciu, cu chiloţii lăsaţi ridicol în vine: o mână de om era întinsă printr-o gaură în zid şi aştepta, cu palma în sus. Un pic de rahat proaspăt îi păta deja vârful degetelor, acolo unde mă atinsese. „Cară-te! am urlat. Cară-te!” încet, mâna se retrase în gaură. Am izbucnit într-un râs nervos: era o mizerie, toţi înnebuniseră într-adevăr la Lublin. Din fericire, păstram întotdeauna câteva pătrăţele de ziar în tunică, o bună precauţie la vreme de călătorie. M-am şters repede şi am ieşit grăbit, fără să trag apa. Întorcându-mă în sală, aveam impresia că toată lumea se va uita la mine, dar nimeni nu era atent; toţi beau, ţipau, cu râsete groase şi isterice, crude, ca o curte medievală. Zguduit, m-am aşezat la bar şi am mai comandat un coniac; bând, îl priveam pe grăsanul Spiess de la KL, cu *Aufseherin,* şi, gând greţos, mi-l imaginam ghemuit,

lăsând să-i fie şters curul cu deliciu de o mână poloneză. M-am întrebat de asemenea dacă WE-urile pentru femei beneficiau de un dispozitiv asemănător: uitându-mă la ele, îmi ziceam că da. Mi-am terminat coniacul dintr-o înghiţitură şi am urcat să mă culc; am dormit prost, din cauza zgomotului, totuşi mai bine decât sărmanul Piontek: nişte Orpo aduseseră poloneze în cameră şi petrecuseră noaptea regulându-le în paturile de lângă al său, fără jenă, schimbând fetele între ele şi râzând de el că nu voia. „Le plătesc cu cutii de conserve", îmi explică el laconic la micul dejun.

De la Cracovia, fixasem deja întâlnire, prin telefon, cu Gruppenfuhrerul Globocnik, SSPF al districtului Lublin. Globocnik dispunea de două birouri: unul pentru statul său major al SSPF, şi un altul, în strada Pieradzki, de unde era condus Einsatz Reinhard şi unde mă invitase să-l întâlnesc. Globocnik era un om puternic, în mai mare măsură decât o arăta gradul său; superiorul său ierarhic, HSSPF-ul de la General-Gouvemement (Obergruppenfuhrer Kruger), nu avea aproape niciun drept asupra acelui Einsatz, care acoperea toţi evreii din GG şi depăşea astfel cu mult Lublinul; prin aceasta, Globocnik depindea direct de Reichsfuhrer. El deţinea de asemenea importante funcţii în cadrul comisariatului Reichului pentru întărirea germanităţii. Cartierul General al Einsatzului se afla într-o fostă şcoală de medicină, o clădire văruită în ocru-galben, măruntă, cu acoperişul roşu înclinat, caracteristic pentru această regiune unde influenţa germană fusese întotdeauna puternică, clădire în care se intra printr-o uşă dublă sub o arcadă în semilună, deasupra căreia încă mai scria Collegium anatomi- cum. Mă întâmpină o ordonanţă şi mă introduse la Globocnik. Gruppenfuhrerul, prins într-o uniformă atât de strâmtă, încât părea cu câteva numere mai mică pentru carura sa impozantă, îmi primi distrat salutul şi îmi agită pe dinainte ordinul de misiune. „Aşa deci, Reichsfuhrerul îmi trimite un spion!"începu să râdă cu hohote puternice. Odilo Globocnik era un carintian, născut la Trieste şi fără îndoială de origine croată; *Altkâmpfer* al NSDAP austriac, a fost pentru scurt timp Gauleiter de Viena, după

Anschluss, înainte de a cădea în dizgraţie din cauza unei poveşti de trafic de valută. Făcuse închisoare sub Dollfuss pentru uciderea unui bijutier evreu: oficial, asta făcea din el un martir al *Kampfzeit,* însă gurile rele spuneau că diamantele evreului jucaseră un rol mai mare în afacere decât ideologia. Agita în continuare hârtia. „Spuneţi-mi drept, SturmbannFührer! Reichsfuhrerul nu mai are încredere în mine, aşa-i?" Continuând să stau drepţi, am încercat să mă justific: „Herr GruppenFührer, misiunea mea…" Se abandonă din nou unui râs homeric. „Glumesc, SturmbannFührer! Ştiu mai bine ca oricare că mă bucur de deplina încredere a Reichsfuhrerului. Nu-i el cel care îmi zice *bătrânul Globus?* Şi nu numai Reichsfuhrerul! Chiar Fuhrerul în persoană a venit să mă felicite pentru marea noastră operă. Luaţi loc. Sunt propriile sale cuvinte, *o mare operă.* «Globocnik, mi-a zis el, sunteţi unul dintre eroii necunoscuţi ai Germaniei. Aş vrea ca toate ziarele să vă poată publica numele şi faptele de eroism! Peste o sută de ani, când vom putea vorbi despre asta, faptele dumneavoastră măreţe le vor fi predate copiilor încă de la şcoala primară! Sunteţi un viteaz, şi admir faptul că aţi putut rămâne atât de modest, atât de discret, după ce aţi săvârşit asemenea lucruri.» Iar eu – era şi Reichsfuhrerul de faţă – m-am adresat Führerului: «Mein Führer, nu mi-am făcut decât datoria». Luaţi loc, luaţi loc." M-am aşezat în fotoliul pe care mi-l arăta; el se lăsă să cadă lângă mine bătându-mă pe pulpă, apoi luă o cutie de trabucuri din spate şi îmi oferi unul. Când am refuzat, el insistă: „în acest caz, păstraţi-l pentru mai târziu". Îşi aprinse unul. Faţa sa lunară iradia de satisfacţie. Pe mâna care ţinea bricheta, inelul mare de SS-ist din aur părea ca incrustat într-un deget umflat. Slobozi fumul cu o expresie de plăcere pe chip. „Dacă înţeleg bine scrisoarea Reichsfuhrerului, sunteţi unul dintre pisălogii aceia care vor să salveze evrei sub pretextul că e nevoie de forţă de muncă?" „Deloc, Herr Gruppenfâihrer, am răspuns eu curtenitor. Reichsfuhrerul mi-a dat ordin să analizez problemele din *Arbeitseinsatz* în ansamblul lor, în vederea evoluţiilor viitoare." „îmi închipui că doriţi să ne vedeţi instalaţiile." „Dacă vă

referiţi la staţiile de gazare, Herr Gruppenfâihrer, acest lucru nu mă priveşte. Ceea ce mă preocupă este mai degrabă chestiunea selectării şi folosirii acestor *Arbeitsjuden.* Aş dori deci să începem cu Oşti şi cu DAW." „Oşti! încă o idee grandioasă a lui Pohl! Adunăm milioane, aici, milioane, iar Pohl vrea ca eu să mă ocup de haine vechi, ca un telal evreu. Ostindustrie, vreau eu, da! încă o porcărie ce mi s-a dat." „Poate, Herr Gruppenfâihrer, dar…" „Niciun dar! Oricum, evreii vor trebui să dispară, cu toţii, cu industrie sau fără. Bineînţeles că mai putem păstra câţiva, atât timp cât avem nevoie până îi formăm pe polonezi ca să-i înlocuiască. Polonezii sunt nişte câini, dar se pot ocupa de zdrenţe, dacă-i de folos pentru *Heimat.* Din moment ce asta aduce bani, nu sunt împotrivă. Mă rog, veţi vedea. Am să vă încredinţez adjunctului meu, Sturmbannfuhrerul Hofle. El vă va explica modul de desfăşurare, iar dumneavoastră veţi trata cu el. Se ridică, cu trabucul bine prins între două degete, şi îmi strânse mâna. Puteţi vedea tot ce doriţi, desigur. Dacă Reichsfuhrerul v-a trimis, atunci înseamnă că ştiţi să vă ţineţi gura. Aici, eu pe flecari îi împuşc. Se întâmplă în fiecare săptămână. Dar nu-mi fac griji pentru dumneavoastră. Dacă aveţi vreo problemă, veţi la mine. Adio."

Hofle, supleantul de la Einsatz Reinhard, era tot un austriac, dar mult mai cumpănit decât şeful său. Mă primi cu un aer morocănos, obosit. „Nu prea zdruncinat? Staţi liniştit, aşa-i cu toată lumea." îşi muşcă buza şi îmi puse o foaie de hârtie în faţă. „Trebuie să vă cer să semnaţi asta." Am citit textul: era o declaraţie de păstrare a secretului cu mai multe puncte. „Totuşi, am zis, mi se pare că sunt obligat să păstrez secretul prin chiar poziţia mea." „Ştiu foarte bine asta. Dar este o regulă impusă de Gruppenfuhrer. Toată lumea trebuie să semneze." Am ridicat din umeri. „Dacă îi face plăcere." Am semnat. Hofle puse foaia într-o mapă şi îşi aşeză mâinile pe masă, cu degetele împreunate. „De unde vreţi să începem?" „Nu ştiu. Explicaţi-mi sistemul." „De fapt este foarte simplu. Dispunem de trei structuri, două pe Bug şi una la frontiera Galiţiei, la Belzec, pe care suntem pe punctul de a o închide,

întrucât Galiţia, în afara lagărelor de muncă, este, în mare, *juden- rein.* Treblinka, deservind în principal Varşovia, va fi şi ea închisă. Însă Reichsfuhrerul tocmai a dat ordin ca Sobibor să fie transformat în KL, ceea ce va fi gata spre sfârşitul anului." „Şi toţi evreii trec prin aceste trei centre?" „Nu. Din motive de ordin logistic, nu era posibil sau practic să evacuăm toate târguşoarele din regiune. Pentru asta, Gruppenfuhrerul a primit câteva batalioane de Orpo care i-au tratat pe aceşti evrei pe loc, treptat. Eu conduc Einsatzul zi de zi, cu inspectorul meu pentru lagăre, Sturmbannfuhrerul Wirth, care este aici încă de la început. Mai avem şi o tabără de antrenament pentru Hiwi, mai ales ucraineni şi letoni, la Travniki." „Şi în afară de ei, întregul personal este SS?" „Tocmai, că nu e. Din patru sute cincizeci de oameni, fără a-i socoti şi pe Hiwi, avem aproape o sută care ne-au fost detaşaţi de cancelaria Fuhrerului. Aproape toţi şefii noştri de lagăr. Tactic, ei se află sub controlul Einsatzului, dar administrativ, depind de cancelarie. Ei supervizează tot ceea ce-i legat de salarii, de concedii, de promovări şi aşa mai departe. Se pare că există un acord special între Reichsfuhrer şi Reichsleiterul Bouhler. Unii dintre aceşti oameni nici măcar nu sunt membri ai *AUgemeine-SS* sau ai partidului. Dar sunt cu toţii veterani ai centrelor de eutanasie din Reich; când au fost închise majoritatea acestor centre, o parte a personalului, cu Wirth în frunte, a fost vărsat aici pentru ca Einsatzul să profite de experienţa lor." „înţeleg. Dar Oşti?" „Oşti este o creaţie recentă, rezultatul unui parteneriat între Gruppenfuhrer şi WVHA. Încă de la începutul Einsatzului, a trebuit să stabilim nişte centre pentru a sorta bunurile confiscate. Treptat, ele s-au transformat în ateliere de diferite feluri, pentru efortul de război. Ostindustrie este o corporaţie cu răspundere limitată creată în noiembrie anterior pentru a regrupa şi ordona toate aceste ateliere. Consiliul de administraţie i-a încredinţat administrarea unuia de la WVHA, dr. Hom, cât şi Gruppenfuhrerului. Hom este un birocrat destul de chiţibuşar, dar îmi închipui că este competent." „Iar KL?" Hofle dădu din mână. „KL nu are nimic de-a face cu noi. Este un lagăr

obişnuit al WVHA. Bineînţeles că Gruppenfuhrerul răspunde de el, ca SS und Polizeifuhrer, dar este complet separat de Einsatz. Ei gestionează şi întreprinderi, în special un atelier al DAW, dar asta cade în responsabilitatea economistului SS ataşat la SSPF. Noi cooperăm, desigur, îndeaproape. O parte din evreii noştri le-a fost livrată lor, fie pentru a munci, fie pentru *Sonderbehandlung;* şi cum de ceva vreme noi suntem supraîncărcaţi, şi-au făcut propriile instalaţii pentru «tratament special». Aveţi şi toate întreprinderile de armament ale Wehrmachtului, care folosesc şi evreii pe care îi furnizăm noi. Însă aceasta ţine de Inspecţia Armamentului de la GG, condusă de Generalleutnant Schindler, la Cracovia. În sfârşit, aveţi reţeaua economică civilă, sub controlul noului guvernator al districtului, Gruppenfuhrerul Wendler. Veţi putea poate să-l vedeţi, dar fiţi atent, nu se înţelege deloc cu Gruppenfuhrerul Globocnik." „Economia locală nu mă interesează, eu sunt preocupat de circuitele de afectare a deţinuţilor pentru economie în ansamblul său." „Cred că înţeleg. Atunci, mergeţi să-l vedeţi pe Hom. E puţin cu capul în nori, dar veţi scoate totuşi ceva de la el."

Acest Hom mi s-a părut nervos, agitat, debordând de zel, dar şi de frustrări. Era un contabil, format la Universitatea Politehnică din Stuttgart; odată cu războiul, fusese chemat de Waffen-SS, dar, în loc să-l trimită pe front, fusese afectat la WVHA. Pohl îl alesese ca să vină să pună la punt Oşti, o filială a întreprinderilor Economice Germane, holdingul creat de WVHA pentru a grupa companiile SS. Era foarte motivat, dar în faţa unui om ca Globocnik nu rezista, iar el ştia acest lucra. „Când am sosit, era un haos… inimaginabil, îmi explica el. Erau de toate: o fabrică de coşuri împletite şi ateliere de tâmplărie la Radom, o uzină dedicată producţiei de perii, aici, la Lublin, o fabrică de sticlă. Dintru început, Gruppenfuhrerul a insistat să se păstreze un lagăr de muncă pentru el, pentru a se autoaprovi- ziona, după cum spune el. Foarte bine, oricum aveam cu ce. Totul era administrat aiurea. Conturile nu erau la zi. Iar producţia se apropia de zero. Ceea ce este absolut de înţeles, dată fiind starea mâinii de lucru. Atunci m-am pus pe

treabă: însă aici au făcut totul ca să-mi complice existenţa. Eu formez specialişti; îmi sunt luaţi şi dispar Dumnezeu ştie unde. Cer o mai bună alimentaţie pentru muncitori şi mi se răspunde că nu există hrană suplimentară pentru evrei. Cer ca măcar să nu fie bătuţi în orice clipă şi mi se dă de înţeles că nu trebuie să mă amestec unde nu-mi fierbe oala. Cum vreţi să se muncească aşa cum trebuie în asemenea condiţii?"înţelegeam de ce Hofle nu îl prea aprecia pe Horn: când te plângi, nu prea ajungi departe. Totuşi, Horn dădea dovadă de o bună analiză a dilemelor. „Mai este şi problema că WVHA nu mă susţine. Trimit raport după raport către Obergruppenfuhrerul Pohl. Întreb mereu: Care factor trebuie să aibă întâietate? Factorul politico- poliţist? în acest caz, da, concentrarea evreilor este obiectivul principal, iar factorii economici trec pe planul secund. Sau factorul economic? Dacă este aşa, atunci trebuie sistematizată producţia, organizate lagărele într-un mod flexibil, astfel încât să se poată trata un evantai de comenzi pe măsură ce sunt stabilite şi mai ales să se asigure un minimum vital de subzistenţă pentru muncitori. Iar Obergruppenfuhrerul Pohl îmi răspunde: Ambele. Îţi vine să-ţi iei lumea în cap!" „Iar dumneavoastră consideraţi că dacă vi s-ar da mijloacele, aţi putea crea întreprinderi modeme şi profitabile cu munca forţată evreiască?" „Bineînţeles. Evreii, e de la sine înţeles, sunt oameni inferiori, iar metodele lor de muncă sunt complet arhaice. Am studiat organizarea muncii în ghetoul din Litzmannstadt: o catastrofă. Toată supervizarea, de la primirea materiilor prime până la livrarea produsului finit, este asigurată de evrei. Bineînţeles că nu există niciun control asupra calităţii, însă cu supervizori arieni, bine pregătiţi, şi cu o diviziune şi organizare a muncii raţionale şi modeme, se pot realiza la lucruri foarte bune. Trebuie luată o decizie în acest sens. Aici, nu întâlnesc decât obstacole şi simt că nu am niciun sprijin."

Căuta acest sprijin, era cât se poate de limpede. Mă duse să vizitez mai multe întreprinderi, arătându-mi fără a se ascunde după deget starea de subalimentare şi de proastă igienă a deţinuţilor plasaţi sub responsabilitatea sa, dar şi

îmbunătăţirile pe care le putuse introduce, ridicarea calităţii articolelor, furnizate în principal Wehrmachtului, dar şi creşterea cantitativă. Trebui să recunosc faptul că prezentarea sa era absolut convingătoare: părea să se fi realizat aici o modalitate de acordare a exigenţelor războiului cu productivitatea crescută. Bineînţeles că Horn nu era informat despre Einsatz, cel puţin nu despre amploarea sa, şi m-am ferit să-i spun. Aşa însă, era dificil să-i explici cauzele obstrucţiilor venite din partea lui Globocnik. Acestuia îi venea greu să concilieze cererile lui Hom cu ceea ce considera ca fiind misiunea sa principală. Totuşi, pe fond, Hom avea dreptate: selectând evreii cei mai puternici sau mai specializaţi, concentrându-i şi supra- veghindu-i în mod adecvat, se putea în mod sigur aduce o contribuţie deloc neglijabilă la economia de război.

Am vizitat KL-ul. Se întindea de-a lungul unei coline cu mici văi, chiar la marginea oraşului, la vest de şoseaua spre Zamosc. Era un stabiliment imens, având aliniate până în capăt sectoare lungi de barăci din lemn, împrejmuite cu sârmă ghimpată şi cu turnuri de pază. Kommandantura se afla în afara lagărului, în apropiere de şosea, la poalele colinei. Am fost primit de Florstedt, Kommandantul, un Sturmbannfuhrer cu faţa anormal de îngustă şi de alungită, care se uită la ordinele mele de misiune cu o neîncredere evidentă. „Nu se precizează că aveţi acces în lagăr.” „Ordinele mele îmi dau acces la toate structurile controlate de WVHA. Dacă nu mă credeţi, contactaţi-l pe Gruppenfuhrer şi vă va confirma.” Continua să frunzărească documentele. „Ce doriţi să vedeţi?” „Tot”, am zis eu cu un zâmbet amabil. Până la urmă, mă încredinţă unui Untersturmfuhrer. Era pentru prima dată când vizitam un lagăr de concentrare şi am cerut să mi se arate totul. Printre deţinuţi – sau *Häftlinge* – se aflau tot soiul de naţionalităţi: ruşi, polonezi, desigur, alături de evrei, dar şi deţinuţi politici şi criminali germani, francezi, olandezi, mai ştiu eu de care. Barăcile, nişte încăperi lungi de campanie ale Wehrmachtului, modificate de arhitecţii SS, erau negre, împuţite, ticsite; deţinuţii, majoritatea în zdrenţe, se

înghesuiau câte trei, patru pe un prici, pe mai multe nivele. Am discutat despre problemele sanitare şi igienice cu medicul-şef: acesta, cu Untersturmfuhrerul mereu pe urmele noastre, îmi arătă baraca Baie şi Dezinfecţie, unde se proceda de o parte la duşul pentru noii sosiţi, iar de cealaltă parte la gazarea celor inapţi de muncă. „Până în primăvară, preciză Untersturmfuhrerul, aici nu era decât *desprăfuirea.* Dar de când Einsatzul ne-a transferat o parte din sarcinile sale, suntem depăşiţi." Lagărul nu mai ştia unde să pună cadavrele şi comandase un crematoriu, echipat cu cinci cuptoare cu o singură intrare concepute de Kori, o firmă specializată din Berlin. „Aceştia îşi dispută piaţa cu Topf und Sohne, din Erfurt, adăugă el. La Auschwitz nu se lucrează decât cu Topf, însă noi am considerat condiţiile de la Kori mai competitive." în mod curios, gazarea nu se făcea cu monoxid de carbon, ca în furgoanele pe care le foloseam în Rusia sau, după câte citisem, în instalaţiile fixe ale Einsatz Reinhard; aici se folosea acid cianhidric sub formă de pastile care eliberează gazul în contact cu aerul. „Este mult mai eficace decât monoxidul de carbon, îmi certifică medicul-şef. Este rapid, pacienţii suferă mai puţin şi nu există rateuri." „De unde vine produsul?" „De fapt, este un dezinfectant industrial, folosit pentru fumigaţii împotriva păduchilor şi a altor dăunători. Se pare că Auschwitzul a avut ideea de a-l testa pentru tratamentul special. Merge foarte bine." Am inspectat şi bucătăria, apoi depozitele de aprovizionare; în pofida asigurărilor date de SS-Führer, şi chiar de funcţionarii deţinuţi care distribuiau supa, raţiile mi se păreau insuficiente, impresie care mi-a fost de altfel confirmată prin cuvinte cu subînţeles de către medicul-şef. Am revenit mai multe zile de-a rândul pentru a studia dosarele *Arbeitseinsatz;* fiecare *Haftling* îşi avea fişa individuală, clasată în ceea ce se numea *Arbeitstatistik,* şi era afectat, dacă nu era bolnav, la un Kommando de lucru. Linii în interiorul lagărului, pentru mentenanţă, alţii în exterior. Kommandourile cele mai importante trăiau la locul de muncă, aşa cum era cel al DAW, întreprinderile de Armament Germane, la Lipowa. Pe hârtie, sistemul părea solid, însă

diminuările de efective rămâneau considerabile. Iar criticile lui Horn mă ajutau să înţeleg că majoritatea deţinuţilor folosiţi, prost hrăniţi, murdari, bătuţi în mod regulat, erau incapabili să facă o treabă consistentă şi productivă.

Am petrecut câteva săptămâni la Lublin şi am vizitat şi regiunea. M-am dus la Himmlerstadt, fostul Zamosc, bijuterie excentrică a Renaşterii construită *ex nihilo,* la sfârşitul secolului al XVI-lea, de un cancelar polonez cam megaloman. Oraşul înflorise graţie poziţiei sale avantajoase pe rutele comerciale dintre Lublin şi Lemberg, dar şi Cracovia şi Kiev. Acum era inima celui mai ambiţios proiect al RKF, organismul SS însărcinat, din 1939, să asigure repatrierea *Volksdeutschen-Wor* din URSS şi din Banat, apoi să lucreze la germanizarea Estului: crearea unei pelicule transparente pe treptele regiunilor slave, în faţa Galiţiei Orientale şi a Volâniei. Am discutat detaliile cu delegatul lui Globocnik, un birocrat de la RKF care îşi avea oficina la primărie, un turn baroc înalt pe marginea pieţei pătrate, cu o intrare la etaj, deservită de o scară maiestuoasă, ca de corn de lună. Din noiembrie până în martie, îmi explică el, fuseseră expulzate peste o sută de mii de persoane – polonezii valizi dirijaţi spre uzinele germane prin intermediul Aktion Sauckel, ceilalţi spre Auschwitz, iar toţi evreii spre Belzec. RKF avea în vederea înlocuirea lor cu *Volksdeutscheni;* însă, în pofida tuturor îndemnurilor şi a bogăţiilor naturale oferite de regiune, cu greu reuşeau să atragă suficienţi coloni. Când l-am întrebat dacă răsturnările de situaţie din Est nu îl descurajau – conversaţia avea loc în iulie, când tocmai se declanşase marea bătălie de la Kursk –, acest administrator conştiincios mă privi uimit şi mă asigură că *Volksdeutschen*-ii nu erau defetişti şi că, oricum, strălucita noastră ofensivă urma să restabilească rapid situaţia şi să-l îngenuncheze pe Stalin. Acest om atât de optimist începea însă uneori să vorbească în termeni descurajaţi despre economia locală: în ciuda subsidiilor, regiunea se găsea departe de a se putea autosusţine, depinzând în totalitate de perfuzii financiare şi alimentare din partea RKF; majoritatea colo- nilor, chiar şi cei care preluaseră ferme întregi la cheie,

nu reuşeau să-şi hrănească familiile, iar în ceea ce-i priveşte pe cei care se ambiţionau să pornească întreprinderi, aveau nevoie de ani ca să se menţină cât de cât pe linia de plutire. După această vizită, i-am cerut lui Piontek să mă ducă la sud de Flimmlerstadt: era, într-adevăr, o regiune frumoasă, având dealuri domoale cu pajişti şi crânguri din loc în loc, cu pomi fructiferi, o zonă mai degrabă cu aspect galiţian decât polonez, desfăşurând câmpii bogate sub un cer de un albastru molcom, monoton, pe care abia se zăreau câteva petice de nouri albi. Din curiozitate, am mers până la Belzec, unul dintre ultimele oraşe înainte de hotarele districtului. M-am oprit aproape de gară, unde domnea o oarecare animaţie: câteva maşini şi căruţe circulau pe strada principală, ofiţeri de la diverse arme, alături de coloni în haine deja roase aşteptau un tren, ţărani cu aspect mai mult românesc decât german, pe marginea drumului, vindeau mere pe nişte lăzi întoarse. Dincolo de calea ferată se înălţau depozite din cărămidă, un soi de fabrică mică, iar chiar în spate, la câteva sute de metri mai departe, se ridica un fum negru dintr-o pădure de mesteceni. I-am prezentat actele unui subofiţer SS care stătea acolo şi l-am întrebat unde se află lagărul: îmi arătă pădurea. Am urcat înapoi în maşină şi am făcut cam trei sute de metri pe şoseaua care mergea pe lângă calea ferată în direcţia Rawa Ruska şi Lemberg; lagărul se ridica de cealaltă parte a şinelor, înconjurat de o pădure de brazi şi de mesteceni. În gardul de sârmă ghimpată fuseseră puse crengi pentru a masca interiorul, dar unele erau deja date deoparte, lăsând să se vadă prin aceste găuri echipe de deţinuţi, ocupaţi ca nişte fumicuţe, care dărâmau barăci, iar prin unele locuri chiar gardul; fumul se ridica dintr-o zonă ascunsă vederii, aflată pe o ridicătură, în capătul lagărului; deşi nu bătea vântul, un miros dulceag şi greţos umplea aerul, simţindu-se chiar şi în maşină. După tot ce mi se spusese şi mi se arătase, credeam că lagărele Einsatzului erau instalate în locuri nelocuite şi greu accesibile; or, acesta se afla lângă un târg plin de coloni germani cu familiile lor; calea ferată principală care leagă Galiţia de restul GG, şi pe care circulau zilnic civili şi militari,

trecea chiar pe lângă sârma ghimpată, prin mirosul îngrozitor al fumului: şi toţi aceşti oameni, negustorind, călătorind, răspândindu-se într-o direcţie sau alta, vorbeau, comentau, scriau scrisori, răspândeau zvonuri sau glume.

În orice caz, în pofida interdicţiilor, a promisiunilor de a ţine secret şi a ameninţărilor lui Globocnik, oamenii de la Einsatz rămâneau vorbăreţi. Era suficient să porţi o uniformă SS şi să frecventezi barul de la *Deutsche Haus,* plătind la nevoie un pahar, ca să fii repede informat despre toate cele. Descurajarea perceptibilă cauzată de veştile militare, cu uşurinţă descifrabile dincolo de optimismul iradiant al comunicatelor, contribuia la dezlegarea limbilor. Când se trâmbiţa că în Sicilia *curajoşii noştri aliaţi italieni, sprijiniţi de forţele noastre, rezistă,* toată lumea înţelegea că inamicul nu putuse fi aruncat în mare şi că deschisese în fine un al doilea front în Europa; cât despre Kursk, neliniştea creştea de la o zi la alta, fiindcă Wehrmachtul, după primele triumfuri, păstra acum cu obstinaţie şi în mod neobişnuit tăcerea: iar când, în cele din urmă, începu să fie menţionată *conduita planificată de tactici elastice* în jurul Orelului, chiar şi cei mai mărginiţi trebuie să fi înţeles după o vreme. Erau mulţi cei care se arătau frământaţi de aceste desfăşurări de evenimente, iar printre cei ce urlau, dezlănţuindu-se în fiecare seară, nu era deloc greu să găseşti un om care să bea singur şi în linişte şi să începi o conversaţie. În felul acesta, într-o zi, am început să discut cu un bărbat în uniformă de Untersturmfuhrer, sprijinit de bar în faţa unei halbe de bere. Doll, aşa se numea bărbatul, părea flatat că un ofiţer superior îl tratează atât de familiar; şi totuşi, avea cu zece ani mai mult ca mine. Arătă spre „ordinul de came congelată" şi mă întrebă unde petrecusem acea iarnă; când i-am răspuns că la Harkov, se destinse complet. „Şi eu am fost acolo, între Harkov şi Kursk. Operaţiuni speciale." „Nu eraţi totuşi cu Einsatzgruppe?" „Nu, era vorba de altceva. De fapt, eu nu sunt de la SS." Era unul dintre acei faimoşi funcţionari ai Führerului. „între noi, zicem T-4. Aşa se numeşte." „Şi ce făceaţi la Harkov?" „Ştiţi, eram la Sonnenstein, unul dintre centrele pentru bolnavi, acolo…" Am

dat din cap în semn că ştiam despre ce era vorba şi el continuă. „în vara lui ’41, s-a închis, iar pe o parte dintre noi, consideraţi specialişti, au vrut să ne păstreze, aşa că ne-au trimis în Rusia. Eram o întreagă delegaţie. Cel care ne comanda era însuşi Oberdienstleiterul Brack, erau medici de spital, totul, şi făceam operaţiuni speciale. Cu camioanele cu gaz. Fiecare aveam o notiţă în carnetul de soldă, o hârtie roşie semnată de OKW, care interzicea să fim trimişi prea aproape de front: se temeau să nu cădem în mâinile ruşilor.” „Nu înţeleg prea bine. Măsurile speciale, în această regiune, toate măsurile SP, cădeau în responsabilitatea Kommandoului meu. Spuneţi că aveaţi camioane cu gaz, dar cum puteaţi avea aceleaşi sarcini ca şi noi fără să ştim?” El căpătă o mină iritată, aproape cinică. „Nu aveam aceleaşi însărcinări. Nu ne atingeam de evrei şi de bolşevici.” „Păi şi atunci?” Ezită şi sorbi din bere cu înghiţituri lungi, apoi îşi şterse cu dosul mâinii spuma de pe buze. „Noi ne ocupam de răniţi.” „De răniţii ruşi?” „Nu înţelegeţi. De răniţii noştri. Cei care erau prea ciuntiţi ca să mai aibă o viaţă utilă ne erau trimişi nouă.” Am înţeles, iar el zâmbi când văzu că vorbele sale îşi produseseră efectul. M-am întors spre bar şi am mai comandat un rând. „Vorbiţi de răniţii germani”, am zis eu încet. „Aşa cum vă spun. O adevărată porcărie. Ţipi ca dumneavoastră şi ca mine, care dăduseră totul pentru *Heimat,* şi crac! Iată cum li se mulţumea. Pot să vă spun un lucru: am fost mulţumit când m-au trimis aici. Nu este cu mult mai vesel, dar cel puţin nu-i aşa ceva.” Ne sosiră paharele. Îmi vorbi de tinereţea lui: făcuse o şcoală tehnică, voia să fie fermier, dar odată cu criza intrase în poliţie. „Copiilor mei le era foame, reprezenta singurul mijloc de a fi sigur că le pot pune o farfurie pe masă în fiecare zi.” La sfârşitul lui 1939, fusese afectat la Sonnenstein pentru Einsatz Euthanasie. Nu ştia cum de fusese ales. „Pe de o parte, nu era prea plăcut, dar de cealaltă, evitam frontul, apoi salariul era bun, soţia îmi era mulţumită. Şi atunci, nu am zis nimic.” „Iar Sobibor?” Apucase deja să-mi spună că în prezent lucra acolo. Ridică din umeri. „Sobibor? E acelaşi lucru; te obişnuieşti.” Făcu un gest straniu, care mă

impresionă puternic: cu vârful cizmei, frecă podeaua ca şi cum strivea ceva. „Bărbăţei, femeiuşte, nicio diferenţă. Ca şi cum ai călca pe carcalac.”

S-a vorbit mult, după război, încercând să se explice ce s-a întâmplat, despre inuman. Dar inumanul, scuzaţi-mă, nu există. Există umanul şi numai umanul: iar acest Doll este un exemplu bun. Ce este altceva, Doll, decât un bun tată de familie care voia să le dea copiilor săi de mâncare şi care se supunea guvernului, chiar dacă în forul său interior nu era complet de acord? Dacă s-ar fi născut în Franţa sau în America, s-ar fi zis că este un stâlp al comunităţii şi un patriot; dar s-a născut în Germania, şi prin urmare este un criminal. Necesitatea, grecii o ştiau deja, este o zeiţă nu numai oarbă, dar şi crudă. Nu-i vorba că lipseau criminalii pe vremea aceea. Tot Lublinul, am încercat să arăt asta, se scălda într-o atmosferă dubioasă de corupţie şi de exces; Einsatzul, dar şi colonizarea, exploatarea acestei regiuni izolate, îi făceau pe mulţi să-şi piardă capul. De când cu remarcile lui Voss referitoare la acest subiect, m-am gândit la diferenţa între colonialismul german, aşa cum s-a practicat el în Est timp de ani de zile, şi colonialismul britanicilor şi al francezilor, cu mult mai civilizat. Aşa cum sublinia Voss, există fapte obiective: după pierderea coloniilor sale, în 1919, Germania a trebuit să-şi cheme cadrele şi să-şi închidă birourile de administraţie colonială; şcolile de pregătire au rămas deschise, din principiu, dar nu atrăgeau pe nimeni, din lipsă de debuşeu; douăzeci de ani mai târziu, o întreagă iscusinţă se pierduse. Astfel stând lucrurile, naţional-socialismul dăduse impulsul unei alte generaţii, plină de idei noi şi avidă de noi experienţe, care, în materie de colonizare, erau poate pe măsura celor vechi. Cât priveşte excesele – excesele aberante, cum puteau fi văzute la *Deutsche Haus,* sau, mai sistematic, imposibilitatea în care administraţiile noastre păreau să se afle în a trata popoarele colonizate, dintre care unele ar fi fost gata să ne slujească de bunăvoie dacă am fi ştiut să le dăm câteva garanţii, altfel decât cu violenţă şi cu dispreţ –, nu trebuie uitat nici faptul că acest colonialism al nostru, chiar cel

african, era un fenomen tânăr, iar celelalte, la începuturile lor, nu au făcut ceva mai bun: să ne gândim la masivele exterminări belgiene făcute în Congo, la politica lor de mutilare sistematică, sau la politica americană, precursoare şi model pentru a noastră, a creării de spaţiu vital prin omor şi strămutări forţate – America, se tinde a se uita acest lucru, nu era nicidecum un „spaţiu virgin", dar americanii au reuşit acolo unde noi am eşuat, ceea ce face întreaga diferenţă. Chiar englezii, atât de adesea citaţi ca exemplu şi pe care îi admira atât de mult Voss, au avut nevoie de traumatismul din 1858 pentru a începe să dezvolte mijloacele de control un pic mai sofisticate; iar dacă, treptat, au învăţat să aplice cu virtuozitate alternanţa morcovului şi bastonului, nu trebuie uitat că bastonul era departe de a fi neglijat, aşa cum s-a putut vedea cu prilejul masacrului de la Amritsar, al bombardamentului de la Kabul şi în multe alte cazuri uitate.

Iată-mă departe de primele mele reflecţii. Ceea ce doream eu să spun este că, dacă omul cu siguranţă nu e aşa cum l-au vrut unii poeţi şi filosofi, bun de la natură, el nu este nici rău: binele şi răul sunt categorii care pot servi pentru a califica efectul acţiunilor unui om asupra altuia, însă după părerea mea ele sunt funciar inadaptate, chiar inutilizabile, pentru a putea să judeci ce se petrece în sufletul acelui om. Doll omora sau punea să fie ucişi oameni, aşadar incarnează Răul; dar în sine, el era un om bun faţă de apropiaţii săi, indiferent faţă de ceilalţi şi, în plus, cu respect faţă de legi. Ce i se cere în plus individului din oraşele noastre, civilizate şi democratice? Şi câţi filantropi, de prin lume, ajunşi celebri pentru generozitatea lor extravagantă, sunt, dimpotrivă, nişte monştri de egoism şi de insensibilitate, avizi de glorie publică, plini de vanitate, tiranici faţă de apropiaţii lor? Orice om doreşte să-şi satisfacă nevoile personale şi rămâne indiferent faţă de cele ale altora. Şi pentru ca oamenii să poată trăi împreună, pentru a evita starea hobbesiană de „toţi împotriva tuturor" şi, dimpotrivă, graţie întrajutorării şi a producţiei crescute care derivă de aici, pentru a satisface o cât mai mare parte din dorinţele lor, este nevoie de instanţe regulatoare, care să

traseze limitele acestor dorinţe şi să arbitreze conflictele: acest mecanism este Legea. Dar mai trebuie ca oamenii, egoişti şi nevolnici, să accepte constrângerea Legii, iar aceasta trebuie să se refere la o instanţă exterioară omului, trebuie să fie întemeiată pe o putere pe care omul o resimte ca fiindu-i superioară. Aşa cum îi sugerasem lui Eichmann, la dineu, această referinţă supremă şi imaginară a fost mult timp ideea de Dumnezeu; de la acel Dumnezeu invizibil şi atotputernic, ea a alunecat către persoana fizică a regelui, suveran de drept divin; iar când acest rege şi-a pierdut capul, suveranitatea a trecut la Popor şi la Naţiune, fondându-se pe un „contract14 fictiv, fără fundament istoric sau biologic şi prin urmare la fel de abstract ca ideea de Dumnezeu. Naţional-socialismul german a vrut să-l ancoreze în *Volk,* o realitate istorică: *Volk*-ul este suveran, iar Fuhrerul exprimă sau incarnează această suveranitate. Din această suveranitate derivă Legea, iar pentru majoritatea oamenilor, din toate ţările, morala nu este altceva decât Legea: în acest sens, legea morală kantiană, de care era atât de preocupat Eichmann, derivată din raţiune şi aceeaşi pentru toţi oamenii, este o ficţiune ca toate legile (dar probabil o ficţiune utilă). Legea biblică spune: „Să nu ucizi", şi nu prevede nicio excepţie; însă orice evreu sau creştin acceptă că în vreme de război această lege este suspendată, că este drept să-l ucizi pe duşmanul poporului tău, că nu este niciun păcat în asta, iar când războiul ia sfârşit, iar armele sunt puse deoparte, vechea lege îşi reia cursul ei liniştit, ca şi cum întreruperea nu avusese loc niciodată. Astfel, pentru un german, a fi un bun german înseamnă a te supune legilor şi prin urmare Führerului: nu poate exista o altă moralitate, fiindcă nimic nu ar putea-o fonda (şi nu este o întâmplare dacă rarii opozanţi faţă de putere au fost în majoritate credincioşi: ei păstrează o altă referinţă morală, puteau arbitra Binele şi Răul după un alt punct de referinţă decât Fuhrerul, iar Dumnezeu le servea de punct de sprijin pentru a-şi trăda conducătorul şi ţara. Fără Dumnezeu, asta le-ar fi fost imposibil, fiindcă, unde să găseşti justificarea? Ce om singur, din propria voinţă, poate tranşa şi spune: asta e bine, asta e

rău? Ce exces ar fi şi ce haos, dacă fiecare s-ar apuca să facă la fel: fiecare om să trăiască după Legea sa, oricât de kantiană ar fi ea, şi iată-ne din nou la Hobbes). Iar dacă dorim aşadar să judecăm acţiunile germane din acest război ca fiind criminale, înseamnă a cere socoteală întregii Germanii, nu numai celor alde Doll. Dacă Doll s-a aflat la Sobibor, iar vecinul său nu, asta-i o întâmplare, iar Doll nu este mai responsabil de Sobibor decât vecinul său mai norocos; în acelaşi timp, vecinul său este la fel de responsabil ca şi el de Sobibor, fiindcă ambii slujesc cu integritate şi cu devoţiune aceeaşi ţară, acea ţară care a creat Sobiborul. Un soldat, când este trimis pe front, nu protestează; nu numai că îşi riscă viaţa, dar este obligat să şi ucidă, chiar dacă nu vrea să o facă; voinţa sa abdică; dacă rămâne la postul său, este un om virtuos, dacă fuge, este un dezertor, un trădător. Omul trimis într-un lagăr de concentrare, cum este cel afectat la un Einsatzkommando sau la un batalion de poliţie, în majoritatea timpului nu judecă altfel: ştie că voinţa sa nu are niciun cuvânt şi că numai hazardul face din el mai degrabă un asasin decât un erou sau un mort. Ori poate ar trebui să privim lucrurile dintr-un punct de vedere moral, nicidecum iudeo-creştin (sau secular, sau democratic, ceea ce înseamnă exact acelaşi lucru), ci grecesc; grecii lăsau un loc hazardului în problemele oamenilor (un hazard, trebuie spus, adeseori deghizat în intervenţia zeilor), dar ei nu considerau deloc că acest hazard le diminua răspunderea. Crima se referă la act, nu la voinţă. Oedip, atunci când îşi ucide tatăl, nu ştie că el comite un paricid; a ucide pe un drum un străin care te-a insultat reprezintă o acţiune legitimă pentru conştiinţa şi legea grecului antic, nu este nicio greşeală aici; însă acest străin era Laios, iar ignoranţa nu schimbă întru nimic crima: iar Oedip recunoaşte acest lucru, iar când află adevărul, îşi alege singur pedeapsa, şi şi-o aplică. Legătura între voinţă şi crimă este o noţiune creştină, care persistă în dreptul modem; legea penală, spre exemplu, consideră omuciderea involuntară sau accidentală drept o crimă, dar implicând o culpă mai mică decât omuciderea premeditată; la fel se întâmplă şi cu

conceptele juridice care atenuează răspunderea în caz de nebunie; iar secolul al XlX-lea a reuşit să lege noţiunea de crimă de cea de anormalitate. Pentru greci, nu are mare importanţă dacă Heracles îşi ucide copiii într-un acces de nebunie sau dacă Oedip îşi ucide tatăl din întâmplare: asta nu schimbă nimic, este o crimă, iar ei sunt vinovaţi; pot fi deplânşi, dar nu pot fi absolviţi – iar asta chiar dacă pedepsirea lor le revine zeilor, nicidecum oamenilor. În această optică, principiul proceselor de după război, care judecau oamenii pentru acţiunile lor concrete, fără a lua în calcul hazardul, era drept, numai că nu a fost folosit cu pricepere; judecaţi de străini, cărora ei le negau valoarea (recunoscându-le numai drepturile de învingător), germanii puteau să se simtă despovăraţi de această greutate, şi prin urmare inocenţi: cum cel care nu se afla sub judecată îl considera pe cel judecat drept o victimă a nenorocului, îl absolvea, şi în acelaşi timp se absolvea pe sine; iar cel care zăcea într-o temniţă englezească sau în gulagul rusesc făcea la fel. Dar putea fi altfel? Cum, pentru un om obişnuit, un lucru poate fi drept într-o zi, iar a doua zi – o crimă? Oamenii au nevoie să fie călăuziţi, nu este vina lor. Sunt întrebări complexe şi nu există răspunsuri simple. Cine ştie unde se află Legea? Fiecare trebuie să o caute, dar e un lucru greu, şi e normal să te înclini în faţa consensului comun. Nu toată lumea poate fi un legislator. Fără îndoială că întâlnirea cu un judecător m-a făcut să mă adâncesc în aceste reflecţii.

Pentru cel căruia nu-i plăceau beţiile de la *Deutsche Haus,* distracţiile, la Lublin, erau puţine. În orele când nu aveam ce face, vizitasem oraşul vechi şi castelul; seara, ceream să mi se aducă mâncarea în cameră şi citeam. Lăsasem la Berlin *Festgabe* a lui Best şi volumul despre omorul ritualic, pe raftul meu; însă luasem culegerea lui Maurice Blanchot cumpărată la Paris, carte pe care o luasem din nou de la capăt, iar după zile întregi de discuţii aprinse, îmi făcea mare plăcere să mă adâncesc în această lume, cu totul diferită, făcută din lumină şi gândire. Însă incidente mărunte continuau să-mi macine liniştea; în această *Deutsche Haus,* părea să nu poată sta altfel

lucrurile. Într-o seară, cam agitat, prea distrat ca să pot citi, coborâsem la bar să beau un schnaps şi să flecăresc puţin (acum îi cunoşteam pe majoritatea clienţilor obişnuiţi). Urcând, era întuneric, am greşit camera; uşa era deschisă şi am intrat: pe pat, doi bărbaţi regulau simultan o fată, unul culcat pe spate, celălalt în genunchi, fata, tot în genunchi, între cei doi. Îmi trebui o clipă ca să înţeleg ceea ce vedeam, iar când în sfârşit, ca într-un vis, lucrurile se aşezară la locul lor, am mormăit o scuză şi am dat să ies. Dar bărbatul care stătea în genunchi, gol, doar cu cizmele în picioare, se retrase şi se ridică. Ţinându-şi penisul sculat cu o mână şi frecându-l uşor, îmi arătă, ca pentru a mă invita în locul său, fesele fetei, unde anusul, cu o aureolă trandafirie, se căsca asemenea unei guri între cei doi globi albi. Din celălalt bărbat nu vedeam decât picioarele păroase, testiculele şi penisul dispărând în vaginul flocos. Fata gemea uşor. Fără vreun cuvânt, zâmbind, am negat dând din cap şi am ieşit închizând încet uşa. După asta, am fost şi mai puţin ispitit să ies din cameră. Dar când Hofle mă invită la o recepţie în aer liber dată de Globocnik de ziua de naştere a comandantului garnizoanei districtului, am acceptat fără ezitare. Petrecerea avea loc la Julius Schreck Kaseme, cartierul general al SS; în spatele unei clădiri vechi se întindea un parc destul de frumos, cu un gazon foarte verde, cu arbori mari în partea din jos, iar pe laturi cu straturi de flori; în capăt, se zăreau câteva case, apoi câmpia. Fuseseră montate mese pe căpriori, iar oaspeţii beau în grupuri pe iarbă; în faţa copacilor, deasupra unor gropi făcute în acest scop, un cerb întreg şi doi porci se învârteau la proţap, supravegheaţi de oamenii de la trupă. Spiessul care mă escortase de la poartă mă duse drept la Globocnik, care stătea alături de invitatul său de onoare, Generalleutnantul Moser, şi de câţiva funcţionari civili. Deşi de-abia se făcuse amiază, Globocnik bea deja coniac şi fuma un trabuc gros, faţa sa roşie asudând peste gulerul încheiat. Am pocnit din călcâie în faţa grupului, am salutat, apoi Globocnik îmi strânse mâna şi mă prezentă celorlalţi; l-am felicitat pe general pentru ziua de naştere. „Ei, Sturmbannfuhrer, îmi aruncă Globocnik,

înaintează anchetele dumneavoastră? Ce-aţi găsit?" „E cam devreme pentru a trage concluzii, Herr Gruppenfuhrer. Şi apoi, e vorba despre probleme destul de tehnice. Este clar că, în termeni de exploatare a mâinii de lucru, s-ar putea face unele îmbunătăţiri." „întotdeauna se poate îmbunătăţi totul! Oricum, un adevărat naţional-socialist nu cunoaşte decât mişcarea şi progresul. Ar trebui să vorbiţi cu Generalleutnantul; tocmai se plângea că au fost scoşi nişte evrei din fabricile Wehrmachtului. Explicaţi-i că nu are decât să aducă polonezi în locul lor." Generalul interveni. „Dragul meu Gruppenfuhrer, nu mă plângeam; eu înţeleg aceste măsuri la fel ca oricare altul. Spuneam doar că interesele Wehrmachtului ar trebui luate în calcul. Mulţi polonezi au fost trimişi să muncească în Reich, iar pentru cei care rămân e nevoie de timp pentru a-i pregăti. Acţionând unilateral, perturbaţi producţia de război." Globocnik izbucni într-un hohot gros de râs. „Ceea ce vreţi să spuneţi, scumpul meu Generalleutnant, este că polacii sunt prea tâmpiţi ca să înveţe să lucreze cum trebuie, iar Wehrmachtul îi preferă pe evrei. Este adevărat că evreii sunt mai isteţi ca polonezii. Tocmai de aceea sunt şi mai periculoşi. Se întrerupse şi se întoarse spre mine. Dar, Sturmbannfuhrer, n-aş vrea să vă reţin. Băuturile sunt pe masă, serviţi-vă, distraţi-vă!" „Mulţumesc, Herr Gruppenfuhrer." Am salutat şi m-am îndreptat spre una dintre mese, care se îndoia sub greutatea sticlelor cu vin, bere, schnaps, coniac. Mi-am turnat un pahar de bere şi am privit în jur. Soseau mereu noi oaspeţi, dar nu cunoşteam prea multă lume. Erau femei, câteva funcţionare de la SSPF în uniformă, şi mai ales soţii de ofiţeri, în civil. Florstedt discuta cu colegii săi de lagăr; Hofle fuma singur pe o bancă, cu coatele pe masă şi cu o sticlă de bere desfăcută în faţă, gânditor, privind în gol. Aflasem de puţină vreme că în primăvară îşi pierduse cei doi copii, gemeni, răpuşi de difterie; la *Deutsche Haus* se povestea că la înmormântare se prăbuşise urlând, văzând în nenorocirea sa o pedeapsă divină, şi că de atunci nu mai era acelaşi om (de altfel, avea să se sinucidă peste douăzeci de ani, în închisoarea de la Viena, fără să mai aştepte verdictul

justiţiei austriece, cu siguranţă mai clement decât cel al lui Dumnezeu, totuşi). M-am hotărât să-l las în pace şi m-am alăturat micului grup din jurul KdS-ului de Lublin, Johannes Miiller. Îl cunoşteam din vedere pe KdO Kintrup; Miiller mi-l prezentă pe celălalt interlocutor. „Acesta este SturmbannFührerul dr. Morgen. Ca şi dumneavoastră, lucrează direct sub ordinele Reichsfuhrerului.” „Excelent. Cu ce titlu?” „Dr. Morgen este un judecător SS, ataşat la Kripo.” Morgen continuă explicaţia: „Momentan, conduc o comisie specială mandatată de Reichsfuhrer pentru a face anchete asupra lagărelor de concentrare. Dar dumneavoastră?” I-am explicat misiunea mea în câteva cuvinte. „A, deci vă ocupaţi tot de lagăre”, comentă el. Kintrup se îndepărtase. Miiller mă bătu pe umeri. „Meine Herren, dacă doriţi să vorbiţi despre muncă, vă las. E duminică.” L-am salutat şi m-am întors spre Morgen. Mă examina cu ochii săi vii şi inteligenţi, uşor ascunşi în spatele ochelarilor cu ramă fină. „în ce constă exact comisia dumneavoastră?” l-am întrebat. „în esenţă, este o curte a SS şi a poliţiei «cu afectare specială». Am împuternicire directă de la Reichsfuhrer pentru a ancheta corupţia în KL-uri.” „E foarte interesant. Sunt multe probleme?” „E puţin spus. Corupţia este masivă. Făcu un semn cu capul spre cineva din spatele meu şi zâmbi uşor. Dacă Sturmbannfuhrerul Florstedt vă vede cu mine, activitatea dumneavoastră nu va fi una uşoară.” „îl anchetaţi pe Florstedt? „Printre alţii.” „Şi el ştie?” „Bineînţeles. Este o anchetă oficială, deja l-am chemat de mai multe ori.” Ţinea în mână o cupă cu vin alb. Bău puţin, iar eu mi-am golit paharul. „Mă interesează enorm cele ce-mi spuneţi.” l-am explicat impresiile mele în privinţa diferenţelor dintre normele alimentare oficiale şi ceea ce primeau efectiv deţinuţii. El asculta dând din cap. „Da, cu siguranţă, se fură şi hrana.” „De către cine?” „De către toată lumea. De la cel mai mic până la cel mai mare. Bucătarii, kapo, SS-Führerii, şefii de depozite, dar şi cei din înalta ierarhie.” „Dacă este adevărat, atunci e scandalos.” „Absolut. Reichsfuhrerul este foarte afectat. Un om din SS trebuie să fie un idealist; nu-şi poate face munca şi

în acelaşi timp să reguleze deţinute şi să-şi umple buzunarele. Totuşi, se întâmplă." „Dar anchetele dumneavoastră au vreun rezultat?"„E foarte greu. Toţi strâng rândurile, iar rezistenţa este enormă." „Totuşi, dacă aveţi deplina susţinere din partea Reichsfuhrerului…" „Totul este de dată foarte recentă. Această curte specială a fost constituită abia acum o lună. Eu îmi desfăşor anchetele deja de doi ani şi am dat peste obstacole considerabile. Am început – la vremea aceea eram membru al curţii SS şi al poliţiei XII, la Kassel – cu KL Buchenwald, în apropiere de Weimar. Mai exact, cu Kommandantul acestui lagăr, un anume Koch. Urmărirea a fost blocată. Obergruppenfuhrerul Pohl i-a trimis atunci o scrisoare de felicitare lui Koch, în care spunea printre altele că se va face scut *de fiecare dată când un jurist aflat în şomaj ar dori să-şi întindă din nou mâinile sale de călău asupra trupului alb al lui Koch.* Ştiu asta pentru că acest Koch a făcut să circule mult respectiva scrisoare. Dar nu l-am slăbit. Koch a fost transferat aici ca să comande KL-ul, şi l-am urmat. Am descoperit o reţea de corupţie care se întindea între diferite lagăre. În final, anul trecut, Koch a fost suspendat. Însă a pus să fie asasinaţi majoritatea martorilor, inclusiv un Hauptscharfuhrer de la Buchenwald, unul dintre complicii săi. Aici, a pus să fie ucişi toţi martorii evrei. Am deschis o anchetă şi asupra acestui fapt, şi atunci toţi evreii din KL au fost executaţi. Când am vrut să reacţionăm, ni s-au pus în faţă *ordine de sus."* „Dar asemenea ordine există, ar fi trebuit să ştiţi." „Am aflat atunci. Şi e clar că în acest caz nu avem nicio competenţă. Există totuşi o distincţie: dacă un membru SS pune să fie ucis un evreu în cadrul unor ordine superioare, este un lucru, dacă însă pune să fie ucis pentru a-şi ascunde malversaţiile, sau pentru plăcerea sa perversă, cum se întâmplă adesea, atunci e altceva: e o crimă. Şi asta chiar dacă evreul trebuia oricum să moară." „Sunt întru totul de acord cu dumneavoastră. Dar cred că este greu de făcut distincţia" „Juridic, cu siguranţă. Putem avea dubii, însă pentru a inculpa pe cineva este nevoie de probe, şi, aşa cum v-am spus, tipii aceştia se ajută între ei, fac să dispară martori. Uneori,

bineînţeles, nu există nicio ambiguitate. Spre exemplu, fac o anchetă şi asupra soţiei lui Koch, o depravată sexuală care punea să fie ucişi unii deţinuţi tatuaţi pentru a le preleva pielea, făcând din ea, după ce o argăsea, abajururi sau alte asemenea obiecte. Odată adunate toate probele, va fi arestată, şi nu mă îndoiesc că va fi condamnată la moarte." „Şi cum s-a terminat ancheta asupra lui Koch?" „E încă în desfăşurare. După ce voi termina treaba aici şi voi fi adunat toate probele, sper să-l pot aresta din nou. Şi el merită pedeapsa cu moartea." „I s-a dat, deci, drumul? Nu prea înţeleg" „A fost achitat în februarie. Dar dosarul nu era în sarcina mea. Am avut probleme cu altcineva, nu un ofiţer de lagăr, ci de la Waffen-SS, un oarecare Dirlewanger. Un nebun furios, aflat în fruntea unei unităţi de criminali şi de braconieri graţiaţi. În 1941, am primit informaţia că făcea împreună cu prietenii săi nişte pretinse experimente ştiinţifice, aici, în GG: asasina fete cu stricnină şi le privea fumând cum agonizau. Dar când am vrut să-l urmăresc, el şi unitatea au fost mutaţi în Bielorusia. Pot să vă spun că beneficiază de protecţii la nivel foarte înalt din SS. În final, am fost casat, schimbat din funcţie, redus la rangul de SS- Sturmmann, şi trimis într-un batalion de marş, apoi în SS- «Wiking», în Rusia. Exact în acest timp procedura împotriva lui Koch s-a prăbuşit. Însă în mai Reichsfuhrerul m-a rechemat, m-a numit Sturmbannfuhrer la rezervă, şi m-a trimis la Kripo. După o nouă plângere a autorităţilor districtului Lublin privind furturile de bunuri aparţinând deţinuţilor, mi-a ordonat să formez această comisie" Am dat din cap, admirativ. „Nu vă temeţi de adversari?"Morgen râse sec. „La drept vorbind, nu. Deja, înainte de război, pe când eram judecător la *Landgericht-ul* din Stettin, am fost casat fiindcă eram în dezacord cu o hotărâre. Aşa am ajuns la *SS-Gericht. „* „Pot să vă întreb unde v-aţi făcut studiile?"„O, nu prea am stat pe loc. Le-am făcut la Frankfurt, la Berlin, la Kiel, apoi la Roma şi la Haga." „Kiel! La Institutul de Economie Mondială? Şi eu mi-am făcut o parte din studii acolo. Cu profesorul Jessen" „îl cunosc bine. Eu studiam dreptul internaţional cu profesorul Ritterbusch" Sporovăirăm un timp,

schimbând amintiri despre Kiel. Am descoperit că Morgen vorbea o franceză foarte bună şi, în plus, alte patru limbi. Am revenit apoi la subiectul iniţial: „De ce aţi început cu Lublin?”„Mai întâi ca să-l înfund pe Koch. Şi sunt pe aproape. Şi apoi, plângerea districtului îmi dădea un bun pretext. Aici se petrec însă tot felul de lucruri bizare. Înainte de a veni, am primit un raport de la KdS despre o căsătorie evreiască în lagărul de muncă. Ar fi fost peste o mie de invitaţi” „Nu înţeleg” „Un evreu, un kapo important, s-a căsătorit în acest *Judertlager*. Erau cantităţi astronomice de alimente şi de alcool. Au participat şi gărzile SS. E clar că trebuie să fi fost infracţiuni criminale” „Unde s-a întâmplat?”„Nu ştiu. Când am sosit la Lublin, l-am întrebat pe Miiller; mi-a răspuns vag. M-a trimis la lagărul DAW, însă acolo oamenii nu ştiau nimic. Apoi am fost sfătuit să merg să stau de vorbă cu Wirth, un Kriminalkommissar, înţelegeţi la cine mă refer? Iar Wirth mi-a spus că este adevărat şi că era metoda sa de a-i extermina pe evrei: dă privilegii unora care îl ajută să-i ucidă pe alţii, apoi îi ucide şi pe aceştia. Am vrut să ştiu mai multe, însă Gruppenfuhrerul mi-a interzis să merg în lagărele Einsatz, iar Reichsfuhrerul a confirmat interdicţia.” „Aşadar nu aveţi nicio jurisdicţie asupra Einstatzului?” „Nu asupra problemei exterminării. Însă nimeni nu mi-a interzis să văd ce se petrece cu bunurile luate. Einsatzul aduce sume colosale, în aur, valută şi obiecte. Toate aparţin Reichului. Am mers deja să le văd depozitele aici, pe strada Chopin, şi doresc să anchetez mai adânc.” „Tot ceea ce îmi spuneţi, am zis eu cu căldură, este extraordinar de interesant pentru mine. Sper să putem discuta mai în detaliu. Într-un anume sens, misiunile noastre sunt complementare.” „înţeleg ce vreţi să spuneţi: Reichsfuhrerul doreşte să pună ordine în toate astea. Poate că, temându-se mai puţin de dumneavoastră, veţi putea dibui lucrurile care mi se ascund. Ne vom mai vedea.”

De câteva minute, Globocnik invita lumea să treacă la masă. M-am nimerit în faţa lui Kurt Claasen, un coleg al lui Hofle, şi lângă o secretară SS foarte vorbăreaţă. Ea dori imediat să-mi povestească deziluziile sale, dar din fericire

Globocnik începu un discurs în onoarea generalului Moser, fiind obligată să se liniştească. Încheie repede, şi întreaga asistenţă se ridică pentru a bea în sănătatea lui Moser, apoi generalul rosti câteva cuvinte de mulţumire. Fură aduse mâncărurile: animalele fripte fuseseră tăiate cu multă pricepere, iar bucăţile, îngrămădite pe platouri de lemn repartizate pe mese. Fiecare se putea servi după pofta inimii. Erau şi salate, şi legume proaspete. Totul era delicios. Fata de lângă mine ronţăia un morcov şi încercă imediat să-şi reia povestea: am ascultat-o absent în vreme ce mâneam. Vorbea despre logodnicul ei, un Hauptscharfuhrer în post în Galiţia, la Drohobycz. O poveste tragică: pentru el, ea rupsese logodna cu un soldat vienez, iar el era căsătorit, dar cu o femeie pe care nu o iubea. „Voia să divorţeze, dar eu am făcut o prostie, l-am revăzut pe soldatul cu care o rup- sesem, el mi-a cerut-o, iar eu am zis da, iar Lexi – era numele logodnicului – a aflat, ceea ce l-a descurajat, fiindcă nu mai era sigur de dragostea mea şi s-a reîntors în Galiţia. Din fericire, mă iubeşte în continuare.” „Şi ce face la Drohobycz?” „Este în SP, o face pe generalul pentru evreii din Durchgangstrasse.” „înţeleg. Şi vă vedeţi des?” „Când avem permisii. Vrea să locuiesc cu el, dar eu nu ştiu ce să fac. Se pare că este foarte murdar acolo. Dar el îmi spune că nu îi voi vedea pe evrei, că poate găsi o casă bună. Dar dacă nu suntem căsătoriţi, nu ştiu, ar trebui să divorţeze. Dumneavoastră ce părere aveţi?” Aveam gura plină şi m-am mulţumit să dau din umeri. Apoi am discutat puţin cu Claasen. Spre sfârşitul mesei apăru o orchestră care se instală pe treptele ce duceau în grădină şi atacă acordurile unui vals. Mai multe cupluri se ridicară pentru a dansa pe iarbă. Tânăra secretară, desigur dezamăgită de lipsa mea de interes pentru necazurile ei sentimentale, se duse să danseze cu Claasen. La o altă masă, l-am observat pe Horn, care sosise mai târziu; m-am ridicat şi m-am îndreptat spre el, pentru a schimba câteva cuvinte. Într-o zi, observându-mi servieta din piele artificială, îmi propuse, sub pretextul că-mi arată calitatea muncii evreilor săi, să comande una din piele; tocmai o primisem, o servietă frumoasă din marochin, cu fermoar din alamă. I-am

mulţumit călduros, dar am insistat să-i plătesc pielea şi mâna de lucru, spre a evita orice neînţelegere. „Nu-i nicio problemă, consimţi Horn. Vă vom face o factură.” Morgen părea să fi dispărut. Am mai băut o bere, am fumat şi m-am uitat la dansatori. Era cald, iar în combinaţie cu carnea grasă şi cu alcoolul ajunsesem să transpir în uniformă. M-am uitat în jur: mai multe persoane se descheiaseră la gât sau chiar îşi descheiaseră tunica. Mi-am dat drumul la guler. Globocnik nu rata niciun dans, invitând de fiecare dată o femeie în civil sau o secretară; vecina mea de masă se trezi şi ea în braţele sale. Dar puţine persoane aveau avântul său. După câteva rânduri de vals şi alte dansuri, orchestra fu înlocuită, iar un cor de ofiţeri din Wehrmacht şi din SS se întruni ca să cânte *„Drei Lilien, kommt ein Reiter, bringt die Lilien”* şi altele. Claasen mi se alăturase, cu un pahar de coniac în mână; rămăsese în cămaşă, avea faţa roşie şi umflată; râdea răutăcios şi în timp ce orchestra cânta *„Es geht alles voruber”* el murmura o variantă cinică:

Es geht alles voruber
Es geht alles vorbei
Zwei Jahre în Russland
Und nix ponimai.{9}

„Kurt, dacă te aude Gruppenfuhrerul, ai să sfârşeşti ca Sturmmann la Orei, şi să vezi atunci *nix ponimai.* „ Wippem, un alt şef de departament de la Einsatz, se apropiase şi îl incita pe Claasen. „Ne ducem să înotăm, vii?” Claasen mă privi. „Veniţi? E o piscină în capătul parcului.” Am luat încă o bere dintr-o frapieră şi i-am urmat printre arbori. În faţa noastră auzeam râsete şi zgomot de apă împroşcată. La stânga, prin spatele pinilor, se întindeau firele de sârmă ghimpată „Ce este aici?” l-am întrebat pe Claasen. „Un mic lagăr de *Arbeitsjuden.* Gruppenfuhrerul îi păstrează aici pentru lucrări de întreţinere, grădină, vehicule, lucruri din astea.” Piscina era despărţită de lagăr printr-o uşoară ridicătură a terenului; mai multe persoane, între care două femei în costum de baie,

înotau sau se bronzau pe iarbă. Claasen se dezbrăcă până la chiloţi şi plonjă în apă. „Veniţi?” strigă el ieşind la suprafaţă. Am mai băut puţin, apoi, împăturindu-mi uniforma alături de cizme, m-am dezbrăcat şi am intrat în apă. Era răcoroasă, cam de culoarea ceaiului, am făcut câteva lungimi, apoi am rămas în mijloc, plutind pe spate, contemplând cerul şi vârfurile tremurătoare ale arborilor. În spatele meu auzeam două fete trăncănind, stând pe marginea piscinei. Izbucni o ceartă; nişte ofiţeri îl împinseseră pe Wippem, care nu voia să se dezbrace, în apă, iar el înjura şi vocifera ieşind din piscină în uniforma udă. În timp ce îi priveam pe ceilalţi cum râdeau, menţinându-mi poziţia în mijlocul piscinei dând uşor din mâini, apărură doi Orpo cu cască din spatele valului de pământ, cu puşca pe umăr, împingând în faţa lor doi oameni foarte slabi, în ţinută vărgată. Claasen, stând în picioare pe marginea piscinei, cu chiloţii şiroind de apă, strigă: „Franz! Ce dracu’ faceţi?” Cei doi Orpo salutară. Deţinuţii, care mergeau cu capul în pământ, cu boneta în mână, se opriră. „Nişte ovrei pe care i-am găbjit la furat de coji de barabule, Herr Sturmbannfuhrer, explică unul dintre Orpo în acel fel aparte de a vorbi al *Volksdeutschen.* Scharfuhrerul nostru ne-a zis să-i împuşcăm.” Claasen se încruntă. „Doar nu o s-o faceţi aici, sper. Gruppenfuhrerul are invitaţi.” „Nu, nu, Herr Sturmbannfuhrer, mergem mai încolo, la tranşeea aia de colo.” Brusc mă cuprinse o teamă nebună: cei doi Orpo îi vor împuşca pe evrei chiar aici şi îi vor arunca în piscină, iar noi va trebui să înotăm în sânge, printre corpurile plutind pe burtă. M-am uitat la evrei; unul din ei, care trebuie să fi avut pe la vreo patruzeci de ani, se uita pe furiş la fete, celălalt, mai tânăr, continua să stea cu ochii aţintiţi în pământ. Departe de a fi liniştit de ultimele cuvinte ale soldatului, am resimţit o tensiune foarte mare, angoasa mea creştea. Pe când cei doi Orpo o luau din loc, am rămas în mijlocul piscinei făcând pluta, forţându-mă să trag aer adânc în piept. Dar acum apa mi se părea un veşmânt apăsător, înăbuşitor. Starea aceasta stranie persistă până când se auziră cele două focuri de armă, puţin mai departe, abia audibile, ca un fel de

pocnete venind de la sticlele de şampanie pe care le desfaci. Încet, angoasa mea se îndepărtă, până dispăru cu totul la vederea celor doi soldaţi revenind, mergând cu paşii lor greoi. Trecând pe lângă noi, ne salutară din nou, mergând în direcţia lagărului. Claasen discuta cu una dintre fete, Wippem încerca să-şi stoarcă uniforma. Eu m-am lăsat pe spate, plutind.

L-am revăzut pe Morgen. Era pe punctul de a-i inculpa pe Koch şi pe soţia acestuia, alături de alţi câţiva ofiţeri şi subofiţeri de la Buchenwald şi din Lublin; sub pecetea tainei, îmi destăinui că şi Florstedt avea să fie inculpat. Îmi arătă în detaliu şiretlicurile folosite de aceşti oameni corupţi pentru a-şi acoperi malversaţiile şi metoda de care se folosea ca să-i prindă în capcană. Compara înscrisurile *Abteilungen* din lagăr: chiar şi atunci când vinovaţii falsificau o mişcare, nu se mai osteneau să-şi racordeze falsurile cu documentele şi cu rapoartele celorlalte departamente. Astfel, la Buchenwald, adunase primele probe serioase privind omorurile comise de Koch atunci când constatase că acelaşi deţinut se găsea înregistrat în acelaşi moment în două locuri diferite: la o anumită dată, registrul închisorii *Politische Abteilung* conţinea, lângă numele deţinutului, menţiunea „Eliberat, la amiază”, în timp ce registrul Revierului indica: „Pacient decedat la 9 şi 15”. În fapt, deţinutul fusese asasinat în închisoarea Gestapoului, dar voiseră să facă să se creadă că murise de boală. De asemenea, Morgen îmi explică felul în care se puteau compara diferite registre administrative sau ale Revierului cu cele ale blocurilor pentru a încerca găsirea unor probe de deturnare de hrană, de medicamente sau de bunuri. Era foarte interesat de faptul că voiam să merg la Auschwitz: mai multe dintre pistele pe care le urma duceau la acest lagăr. „Este fără îndoială Lagerul cel mai bogat, pentru că într-acolo se îndreaptă acum majoritatea transporturilor speciale ale RSHA. Ca şi aici, împreună cu Einsatzul, au depozite imense pentru trierea şi ambalarea tuturor bunurilor confiscate. Bănuiesc că asta trebuie să dea naştere la malversaţii şi la furturi colosale. Am fost alertaţi de un pachet trimis din KL prin poşta militară: din cauza greutăţii sale neobişnuite, a fost

deschis; înăuntru, s-au găsit trei bucăţi de aur dentar, cât pumnul, trimise soţiei sale de către un infirmier al lagărului. Am calculat că o asemenea cantitate de aur reprezintă peste o sută de mii de morţi." Am scos o exclamaţie de uimire. „Şi imaginaţi-vă! continuă el. Este doar ce a putut deturna un singur om. După ce terminăm aici, vom institui o comisie la Auschwitz."

În ce mă priveşte, eu aproape că terminasem cu Lublinul. Am făcut un scurt turneu de adio. Am trecut să reglez problema cu Horn, pentru servietă, şi l-am găsit la fel de deprimat şi de agitat, zbătându-se cu dificultăţile de gestiune, cu pierderile financiare, cu directivele sale contradictorii. Globocnik mă primi mult mai calm decât prima dată; avurăm o discuţie scurtă, dar serioasă despre lagărul de muncă, pe care Globocnik voia să-l dezvolte mai mult; era vorba, spunea el, despre lichidarea ultimelor ghetouri, ca să nu mai rămână niciun evreu în General-Gouvemement în afara lagărelor aflate sub controlul SS; era, afirma el, voinţa nezdruncinată a Reichsfuhrerului. Pe întregul GG mai rămâneau o sută treizeci de mii de evrei, în principal la Lublin, la Radom şi în Galiţia; Varşovia şi Cracovia fiind, în afară de clandestini, complet *judenrein.* Încă era un număr mare. Dar problemele aveau să fie rezolvate cu hotărâre.

Mă gândisem să merg în Galiţia ca să inspectez un lagăr de muncă, aşa cum era cel al nenorocosului Lexi; însă timpul îmi era limitat şi trebuia să aleg, iar eu ştiam că, în afara unor mici diferenţe minore datorate condiţiilor locale sau personalităţilor, problemele vor fi aceleaşi. Doream acum să mă concentrez asupra lagărelor din Silezia Superioară, zisă „Ruhrul de Est": KL Auschwitz şi numeroasele sale dependinţe. De la Lublin, cel mai repede se trecea prin Kielce, apoi prin regiunea industrială Katowice, un peisaj plat, mohorât, cu pâlcuri de pini sau de mesteceni, şi desfigurat de coşurile înalte ale uzinelor şi furnalelor care, ridicate spre cer, vomau un fum acru şi sinistru. Deja cu treizeci de kilometri înainte de Auschwitz, câteva posturi de control SS ne verificau cu atenţie actele. Apoi ajungeam la Vistula, largă şi tulbure. În

depărtare se zărea linia albă a Munţilor Beskides, contur palid, tremurând în negura verii, un masiv mai puţin spectaculos decât Caucazul, însă nimbat de o frumuseţe blândă. Şi aici coşurile fumegau, în câmpie, la poalele munţilor: nu bătea vântul, iar fumul urca drept, înainte de a se lăsa sub propria-i greutate, abia tulburând cerul. Şoseaua se sfârşea la gară şi la *Haus der Waffen-SS,* unde ne aştepta încartiruirea. Sala de la intrare era aproape goală, îmi fu arătată o cameră simplă şi curată. Mi-am aranjat lucrurile, m-am spălat şi m-am schimbat de uniformă, apoi am ieşit ca să mă prezint la Kommandantură. Drumul din lagăr trecea pe lângă Sola, un afluent al Vistulei; pe jumătate ascunsă de arborii stufoşi, mai verde decât marele râu în care se vărsa, curgea în meandre liniştite, pe lângă un mal abrupt şi ierbos. Pe apă, nişte raţe frumoase cu cap verde se lăsau duse de curent, apoi se avântau în aer, încordându-se din tot corpul, cu gâtul întins, cu labele alipite, aripile viguroase proiectând micul stol spre înalt, înainte de a recădea leneş puţin mai departe, aproape de mal. Un post de control bara intrarea în Kasemestrasse; dincolo, în spatele unui turn de pază din lemn, se ridica zidul lung din beton cenuşiu al lagărului, cu sârmă ghimpată deasupra, în spatele căruia se profilau acoperişurile roşii ale baraca- mentelor. Kommandantura ocupa prima dintre cele trei clădiri dintre alee şi zid, o construcţie joasă cu faţada din stuc, cu un peron înalt flancat de felinare din fier forjat. Am fost imediat introdus la Kommandantul lagărului, Obersturmbannfuhrerul Hoss. Acest ofiţer, după război, a dobândit o oarecare notorietate, ca urmare a numărului colosal de oameni omorâţi sub responsabilitatea sa, cât şi a memoriilor sincere şi lucide pe care le-a redactat în închisoare, la proces. Era totuşi un ofiţer absolut tipic al IKL, muncitor, obstinat şi limitat, fără fantezie şi imaginaţie, având doar în mişcările sale şi-n felul de a vorbi puţin din acea savoare virilă, deja diluată de timp, al celor care cunoscuseră busculadele Freikorps şi a şarjelor de cavalerie. Mă primi cu un salut german, apoi îmi strânse mâna; nu zâmbea, dar nu părea nemulţumit să mă vadă. Purta un pantalon de călărie

din piele care, pe el, nu părea o preţiozitate de ofiţer: avea un grajd în lagăr şi călărea adesea. La Oranienburg se zicea că îl găseai mai des pe cal decât în spatele biroului. În vreme ce vorbea, stătea cu ochii săi uimitor de şterşi aţintiţi la mine, iar eu găseam acest lucru deconcertant, ca şi cum era în permanenţă pe punctul de a sesiza ceva care totuşi îi scăpa printre degete. Primise de la WVHA un telex în privinţa mea. „Lagărul este la dispoziţia dumneavoastră." Mai degrabă lagărele, fiindcă Hoss gestiona o întreagă reţea de KL-uri: *Stammlager,* lagărul principal, aflat în spatele Kommandanturii, dar şi Auschwitz II, un lagăr pentru prizonierii de război transformat în lagăr de concentrare şi situat la câţiva kilometri de gară, în câmpie, în apropierea vechiului sat polonez Birkenau; un lagăr mare de muncă aflat dincolo de Sola şi de oraş, creat pentru a deservi uzina de cauciuc sintetic al IG Farben de la Dwory; şi aproape o duzină de lagăre auxiliare – sau *Nebenlager* – împrăştiate, constituite pentru proiecte agricole sau pentru întreprinderi miniere ori metalurgice. Vorbind, Hoss îmi arăta toate acestea pe o hartă mare atârnată pe peretele biroului, trasând cu degetul zona de interes a lagărului, care acoperea întreaga regiune cuprinsă între Vistula şi Sola, de peste zece kilometri la sud, exceptând terenurile din jurul gării de călători, controlate de municipalitate. „în acest sens, îmi explica el, am avut un dezacord, anul trecut. Oraşul voia să construiască aici un nou cartier, pentru muncitorii de la căile ferate, în timp ce noi doream să dobândim acest teren ca să ridicăm un sat pentru SS-iştii noştri căsătoriţi şi familiile lor. În final, nu s-a făcut nimic. Dar lagărul este în continuă expansiune."

Lui Hoss, când lua o maşină şi nu un cal, îi plăcea să conducă el însuşi. Aşa trecu să mă ia, a doua zi dimineaţă, la intrarea de la *Haus.* Piontek, văzând că nu am nevoie de el, îmi ceruse o zi liberă; voia să ia trenul ca să meargă să-şi vadă familia la Tamowitz; i-am dat şi o noapte liberă. Hoss îmi propunea să începem cu Auschwitz II: sosea un convoi RSHA din Franţa şi dorea să-mi arate cum se face trierea. Aceasta avea loc pe rampa gării de mărfuri, la jumătatea drumului

dintre cele două lagăre, sub îndrumarea unui medic de garnizoană, dr. Thilo. Acesta, la sosirea noastră, aştepta la capătul peronului, cu gărzi Waffen-SS, câini şi echipe de deţinuţi în haine vărgate care, la vederea noastră, îşi scoteau bonetele de pe craniile rase. Era un timp mai frumos ca în ajun, munţii, la sud, sclipeau în soare. Trenul, după ce trecuse prin Protektorat şi prin Slovacia, sosea din această direcţie. În timp ce aşteptam, Hoss îmi explica procedura. Apoi trenul trase la peron şi se deschiseră uşile vagoanelor de marfa. Mă aşteptam ca lumea să se repeadă haotic: însă, în pofida ţipetelor şi a lătratului câinilor, lucrurile se petrecură oarecum în ordine. Cei sosiţi, vizibil dezorientaţi şi epuizaţi, apăreau din vagoane într-o duhoare îngrozitoare de excremente; *Häftlinge* din Kommandoul de muncă, urlând într-un amestec de poloneză, idiş şi germană, îi făceau să-şi abandoneze bagajele şi să se alinieze în rânduri, bărbaţii de o parte, femeile şi copiii de alta; în timp ce şirurile înaintau cu paşi mici spre Thilo, iar el îi separa pe cei apţi de muncă de cei inapţi, trimiţând mamele de aceeaşi parte cu copiii lor, spre camioanele care aşteptau puţin mai departe – „Ştiu că ele ar putea munci, îmi explicase Hoss, dar a încerca să le desparţi de copiii lor ar însemna să te expui la tot felul de dezordini” –, m-am deplasat încet printre rânduri. Majoritatea vorbeau încet în franceză, alţii, fără îndoială evrei naturalizaţi sau străini, în diverse limbi; am ascultat frazele pe care le înţelegeam, întrebările, comentariile: oamenii habar nu aveau unde se aflau, nici ce îi aştepta. Soldaţii din Kommando, supunându-se instrucţiunilor, îi linişteau. „Staţi calmi, vă veţi întâlni după aceea, vi se vor da bagajele; ceaiul şi supa vă aşteaptă după ce faceţi duş.” Coloanele înaintau cu paşi mici. O femeie, văzându-mă, mă întrebă într-o germană stricată: „Herr Offizier! Vom putea rămâne împreună?” „Fiţi liniştită, doamnă, i-am răspuns în franceză pe un ton politicos, nu veţi fi despărţiţi.” Imediat întrebările începură să curgă din toate părţile: „O să muncim? Familiile vor putea rămâne împreună? Ce veţi face cu bătrânii?” înainte să le pot răspunde, un subofiţer se repezi şi împărţi câteva lovituri drept pedeapsă.

„încetează, Rottenfuhrer!” am strigat eu. Acesta luă o figură plouată. „Ca să nu-i lăsăm să se stârnească, Herr Sturmbannfuhrer.” Câteva persoane sângerau, copiii plângeau. Mirosul ce emana din vagoane şi chiar din hainele evreilor mă sufoca; simţeam cum îmi revine vechea şi cunoscuta greaţă, aşa că am respirat pe gură ca să o stăpânesc. În vagoane, echipele de deţinuţi aruncau la grămadă pe rampă bagajele părăsite; şi cadavrele oamenilor morţi pe drum aveau parte de aceeaşi soartă. Câţiva copii se jucau de-a v-aţi ascunselea: cei din Waffen- SS îi lăsau în pace, însă strigau la ei dacă se apropiau de tren, de teamă să nu o şteargă pe sub vagoane. În spatele lui Thilo şi Hoss, primele camioane plecau deja. M-am dus la ei şi am observat felul în care lucra Thilo: pentru unii, era destul o privire, altora le punea câteva întrebări, traduse de un *Dolmetscher,* le examina dinţii, le pipăia braţele, îi punea să se descheie la cămaşă. „La Birkenau, veţi vedea, comentă Hoss, avem doar două ridicole staţii de despăduchere. În zilele încărcate, aceasta limitează considerabil capacitatea de primire. Însă pentru un singur convoi, mai merge.” „Cum faceţi dacă sunt mai multe?” „Depinde. Putem trimite pe unii la centrul de primire al *Stammlager-ului.* Altfel, suntem obligaţi să reducem cota. Avem prevăzută construirea unei noi saune centrale pentru a remedia problema.

Planurile sunt gata, aştept aprobarea de la Amtsgruppe C pentru buget. Dar avem în mod constant probleme financiare. Se doreşte ca să măresc lagărul, să primesc mai mulţi deţinuţi, să triez mai mulţi, dar sar în sus când e vorba de mijloace. Adesea sunt obligat să improvizez.” Am ridicat din sprâncene. „Ce înţelegeţi prin improvizare?” Mă privi cu ochii săi tulburi. „Tot felul de lucruri. Închei acorduri cu firmele cărora le dăm muncitori: acestea mă plătesc uneori în natură, cu materiale de construcţie sau altceva. Am avut chiar şi camioane. O firmă mi-a trimis câteva pentru transportul muncitorilor şi nu mi le-a mai cerut înapoi. Trebuie să ştii să te descurci.” Selectarea se apropia de sfârşit: totul durase mai puţin de o oră. După ce ultimele camioane fură la rândul lor încărcate, Thilo adună repede cifrele şi ni le arătă: dintr-o mie de persoane sosite,

păstrase 369 de bărbaţi şi 191 de femei. „55%, comentă el. Cu convoaiele din Vest obţinem rezultate bune, dar cu cele de polonezi, e o catastrofă. Nu depăşim niciodată 25%, iar uneori, în afară de două sau trei procente, nu se poate păstra nimic.” „Cărui fapt îi atribuiţi acest lucru?” „Starea lor la sosire este deplorabilă. Evreii din GG trăiesc de ani de zile în ghetouri, sunt prost hrăniţi, au tot soiul de boli. Chiar printre cei selecţionaţi – şi am încercat să fim atenţi –, mulţi mor în carantină.” M-am întors către Hoss. „Primiţi multe convoaie din Vest?” „Din Franţa, acesta este al cincizeci şi şaptelea. Am avut douăzeci din Belgia, iar din Olanda nu-mi mai amintesc. Dar în ultimele luni, am avut mai ales convoaie din Grecia. Nu sunt prea buni. Veniţi, am să vă arăt cum se procedează la primire.” L-am salutat pe Thilo şi m-am urcat în maşină. Hoss conducea repede. Pe drum, continua să-mi explice greutăţile: „De când Reichsfuhrerul a hotărât să afecteze Auschwitzul pentru distrugerea evreilor, avem numai probleme. Tot anul trecut a trebuit să lucrăm cu instalaţii improvizate. O rasoleală. Abia am reuşit să încep construirea unor instalaţii permanente, cu o capacitate de primire adecvată, în ianuarie, anul acesta. Dar încă nu este totul pus la punct. Au existat întârzieri în transportarea materialelor de construcţie. Şi apoi, din cauza grabei, au fost şi defecte de fabricaţie: cuptorul crematoriului III a crăpat la două săptămâni de la prima folosire, fusese încălzit prea tare. Am fost nevoit să-l închid pentru reparaţii. Însă nu trebuie să te enervezi, trebuie să ai răbdare. Au fost atât de mulţi, încât am fost nevoiţi să trimitem un mare număr de convoaie către lagărele Gruppenfuhrerului Globocnik, unde, bineînţeles, nu s-a făcut nicio triere. Acum e o perioadă mai liniştită, dar va reîncepe nebunia peste zece zile: GG vrea să golească ultimele ghetouri.” în faţa noastră, în josul şoselei, se întindea o clădire lungă din cărămidă roşie, având la capăt o arcadă şi fiind prevăzută cu un turn de pază ţuguiat; de pe laturile sale porneau nişte stâlpi din beton cu sârmă ghimpată, cât şi o serie de foişoare, aşezate la intervale regulate, iar în spate, cât vedeai cu ochii, se întindeau rânduri de barăci din lemn,

identice. Lagărul era imens. Grupuri de deţinuţi în haine vărgate circulau pe nişte alei minuscule, ca nişte insecte într-o colonie. Sub turn, în faţa porţii de la arcadă, Hoss viră la dreapta. „Camioanele o ţin tot înainte. Kremas şi staţiile de despăduchere sunt în capăt. Noi vom trece mai întâi pe la Kommandantură." Maşina mergea de-a lungul stâlpilor văruiţi şi al turnurilor de observare; barăcile ne defilau pe dinaintea ochilor, iar alinierea lor perfectă lăsa să se vadă lungi perspective cenuşii, diagonale care se deschideau şi apoi se uneau cu următoarea. „Firele sunt electrificate?" „De puţin timp. Şi asta a fost o problemă, dar am rezolvat-o." în capăt, Hoss pregătea un nou sector. „Acesta va fi *Haftâingskrankenbau,* un spital enorm care va deservi toate lagărele din regiune. Tocmai se oprise în faţa Kommandanturii şi arătă cu mâna un câmp întins pustiu, înconjurat cu sârmă ghimpată. Vă deranjează dacă mă aşteptaţi cinci minute? Trebuie să-i spun ceva Lagerfuhrerului." Am ieşit din maşină şi am fumat o ţigară. Clădirea în care tocmai intrase era construită tot din cărămizi roşii, cu un acoperiş aplecat şi cu un turn de trei etaje în centru; un drum lung trecea prin faţa noului sector şi dispărea în direcţia unei păduri de mesteceni vizibilă în spatele baracamentelor. Erau puţine zgomote, doar din când în când un ordin scurt şi un strigăt răguşit. Un Waffen-SS ieşi pe bicicletă din una dintre secţiile sectorului central, îndreptându-se spre mine. Ajungând în dreptul meu, mă salută fără să oprească şi se îndreptă spre intrarea lagărului, pedalând domol, fără să se grăbească, de-a lungul sârmei ghimpate. Turnurile de veghe erau goale: ziua, gardienii stăteau într-un dispozitiv tip „lanţ mare" în jurul celor două lagăre. Am privit dus pe gânduri maşina plină de praf a lui Hoss: nu avea nimic altceva de făcut decât să plimbe un vizitator? Un subaltern, ca şi la KL-ul din Lublin, ar fi putut-o face foarte bine. Însă Hoss ştia că raportul meu va merge la Reichsfuhrer, şi probabil că voia să mă facă să înţeleg bine cât de multe realizase. Când reapăru, am aruncat chiştocul şi m-am urcat alături de el; o apucă pe drumul spre mesteceni, arătându-mi pe rând „câmpurile" – sau sublagărele

– sectomlui central. „Suntem în curs de a reorganiza totul în vederea unei desfăşurări maxime pentru muncă. Când va fi gata, tot lagărul acesta nu va servi decât pentru a alimenta cu muncitori industriile din regiune şi chiar din *Altreich*. Doar deţinuţii permanenţi vor fi cei care vor contribui la întreţinerea şi la gestionarea lagărului. Toţi deţinuţii politici, în special polonezii, vor rămâne în *Stammlager*. Din februarie, mai am şi un lagăr familial pentru ţigani." „Un lagăr familial?" „Da. Este un ordin al Reichsfuhrerului. Când a decis deportarea ţiganilor din Reich, a vrut să nu fie triaţi, să poată rămâne împreună, în familie, şi să nu muncească. Însă mulţi mor de boală. Nu rezistă." Ajunseserăm la o barieră. Dincolo, un gard viu lung format din copaci şi din tufişuri ascundea un ocol înconjurat cu sârmă ghimpată, izolând două clădiri lungi solide, identice, fiecare prevăzute cu două coşuri înalte. Hoss trase aproape de clădirea din dreapta, în mijlocul unui luminiş cu pini rari. În faţă, pe o peluză bine întreţinută, nişte femei şi nişte copii evrei se dezbrăcau, supravegheaţi de gărzi şi de nişte deţinuţi în haine vărgate. Hainele formau grămezi cam peste tot, separate ordonat, având deasupra o bucată de scândură cu un număr. Unul dintre deţinuţi striga: „Hai, repede, repede la duş!" Ultimii evrei intrară în clădire; doi băieţi fără astâmpăr se distrau schimbând numerele de pe grămezi; o şterseră când un Waffen-SS ridică bastonul. „Este ca la Treblinka sau la Sobibor, comentă Hoss. Sunt lăsaţi să creadă până în ultima clipă că merg la despăduchere. În majoritatea timpului, treaba merge foarte calm. Începu să-mi explice cum se face: Acolo, mai jos, avem alte două crematorii, dar mult mai mari: camerele de gazare se află sub pământ şi încap până la două mii de persoane. Aici camerele sunt mai mici, două pentru fiecare Krema. E mai practic pentru convoaiele mici." „Care este capacitatea maximă?" „Dacă vorbim de gazare, practic nelimitată. Constrângerea majoră ţine de capacitatea cuptoarelor. Au fost concepute special pentru noi de firma Topf. Oficial, au o capacitate de 768 de trupuri pentru fiecare instalaţie timp de douăzeci şi patru de ore. Dar putem duce şi până la o mie, ba chiar o mie

cinci sute, dacă trebuie." O ambulanţă purtând crucea roşie sosi şi trase lângă maşina lui Hoss; un medic SS, într-un halat alb pus peste uniformă, veni să ne salute. „Vi-l prezint pe Hauptsturmfuhrerul dr. Mengele, zise Hoss. A venit la noi acum două luni. Este medicul-şef al lagărului de ţigani." l-am strâns mâna. „Dumneavoastră supravegheaţi azi?" îl întrebă Hoss. Mengele aprobă din cap. Hoss se întoarse spre mine. „Vreţi să vedeţi?"„Nu-i nevoie, am zis. Ştiu." „Totuşi, e mai eficace decât metoda lui Wirth. „Da, ştiu. Mi s-a explicat la KL Lublin. Au adoptat şi ei metoda dumneavoastră.14 Cum Hoss părea să se întunece la faţă, am întrebat, pentru a fi politicos: „Cât timp vă ia, în total?" Mengele răspunse cu vocea sa melodioasă şi suavă: „Sonderkommandoul îşi deschide uşile după o jumătate de oră. Dar lăsăm timp ca să se împrăştie gazul. În principiu, moartea intervine în mai puţin de zece minute. Cincisprezece, dacă este timp umed".

Trecuserăm deja în „Canada11, unde bunurile confiscate erau triate şi depozitate înainte de a fi distribuite, când deodată coşurile crematoriului pe care îl părăsiserăm începură să fumege, răspândind acel miros dulce- acrişor, groaznic, pe care îl cunoscusem la Belzec. Hoss, observându-mi neplăcerea, comentă: „Eu m-am obişnuit cu acest miros de când eram mic. Este mirosul lumânărilor proaste de la biserică. Tata era foarte credincios şi mă ducea adeseori la biserică. Voia să mă fac preot. Cum nu erau bani pentru ceară, făceam lumânări din grăsime animală, şi scotea acelaşi miros. Este din cauza compoziţiei chimice, dar am uitat cum îi zice; mi-a spus Wirths, medicul nostru şef'. Insistară să vizitez şi celelalte două crematorii, nişte construcţii colosale, inactive în acel moment; apoi *Frauenlager,* sau lagărul femeilor; şi staţia de tratare a apelor uzate, construită în urma plângerilor repetate ale districtului, conform cărora lagărul contamina Vistula şi bazinul acvatic înconjurător. După care mă aduse la *Stammlager* şi mi-l arătă de la un capăt la altul. În fine, mă conduse de cealaltă parte a oraşului ca să-mi arate rapid lagărul Auschwitz III, unde trăiau deţinuţii care lucrau pentru IG Farben. Mi-l prezentă pe Max Faust, unul dintre inginerii

uzinei, cu care am convenit să revin într-o altă zi. Nu am să descriu toate instalaţiile; sunt arhicunoscute şi detaliate în numeroase cărţi. Nu am nimic de adăugat. Întors în lagăr, Hoss dori să mă invite la o partidă de călărie, dar eu de-abia mă mai ţineam pe picioare şi îmi stătea gândul mai ales la o baie, şi am reuşit să-l conving să mă lase să merg în cameră.

Hoss îmi repartizase un birou gol în Kommandantura *Stammlager-ului.* Aveam vedere asupra Solei şi asupra unei cochete case pătrate, înconjurate de copaci, de pe Kasemestrasse, care nu era altceva decât locuinţa Kommandantului şi a familiei sale. Acea *Haus* unde locuiam se dovedi mult mai liniştită decât cea de la Lublin; oamenii care dormeau acolo erau nişte profesionişti sobri, aflaţi în trecere pe diverse motive. Seara, ofiţerii din lagăr veneau să bea şi să joace biliard, dar cel mai adesea aveau un comportament corect. Se mânca foarte bine, porţii mari stropite cu vin bulgăresc, cu şliboviţă croată ca digestiv, iar uneori îngheţată cu vanilie. Interlocutorul meu principal, în afară de Hoss, era medicul-şef al garnizoanei, Sturmbannfuhrerul dr. Eduard Wirths. Îşi avea birourile în spitalul SS din *Stammlager,* la capătul Kasemestrasse, în faţa localurilor aparţinând *Politische Abteilung* şi dinaintea unui crematoriu care urma să fie scos din funcţie de la o zi la alta. Vioi, inteligent, cu trăsături fine, ochi palizi şi păr rar, Wirths părea epuizat de sarcinile pe care le avea, dar hotărât să depăşească toate dificultăţile. Obsesia sa era lupta împotriva tifosului: lagărul trecea deja prin cea de a doua epidemie din acel an, care decimase lagărul ţiganilor, dar lovise, uneori mortal, şi gardieni SS sau familiile lor. Am petrecut cu el ore îndelungate discutând. La Oranienburg depindea de dr. Lolling, şi se plângea de lipsa de susţinere. Când l-am lăsat să înţeleagă că îi împărtăşeam opinia, se deschise faţă de mine şi îmi mărturisi incapacitatea sa de a munci constructiv cu acest om incompetent şi abrutizat de stupefiante. El nu era un profesionist de la IK.L. Servea pe front din 1939, la Waffen-SS, şi câştigase Crucea de Fier, clasa a doua, însă fusese reformat din cauza unei boli serioase şi afectat la serviciul lagăre. Găsise Auschwitzul într-o stare

catastrofală, iar de un an de zile îl rodea dorinţa de a ameliora lucrurile.

Wirths îmi arătă rapoartele pe care le adresa lunar lui Lolling: situaţia în care se aflau diferitele părţi din lagăr, incompetenţa unor medici şi ofiţeri, brutalitatea subalternilor şi a kapos, piedicile zilnice ce se puneau în calea muncii sale, totul era descris într-un limbaj frust şi fără fard. Îmi promise că îmi va da copii după ultimele şase rapoarte. Era deosebit de pornit împotriva folosirii criminalilor în posturile de răspundere ale lagărului. „Am discutat de zeci de ori cu Obersturmbannfuhrerul Hoss. Aceşti «verzi» sunt nişte brute, adeseori psihopaţi, sunt corupţi, impun un regim de teroare asupra celorlalţi deţinuţi, şi toate acestea au acordul SS. Este inadmisibil, fără a mai vorbi de faptul că rezultatele sunt lamentabile." „Ce aţi prefera? Deţinuţi politici, comunişti?"„Bineînţeles!"începu să numere pe degete. „Unu: sunt prin definiţie oameni care au o conştiinţă socială. Chiar dacă se lasă corupţi, nu vor comite niciodată atrocităţi de drept comun. Gândiţi-vă că, în lagărul femeilor, *Blockăltesten* sunt prostituate, degenerate! Iar şefii de bloc bărbaţi păstrează în majoritatea lor ceea ce se numeşte aici un *Pipei,* un băiat care le serveşte ca sclav sexual. Iată pe ce ne sprijinim! în timp ce «Roşiii», toţi, refuză să frecventeze bordelul pentru deţinuţii funcţionari. Şi cu toate astea unii sunt în lagăr de zece ani. Păstrează o disciplină impresionantă. Doi: acum prioritatea o reprezintă organizarea muncii. Or, ce organizator mai bun am găsi decât un comunist sau un militant SD? «Verzii» nu ştiu decât să bată şi iar să bată. Trei: mi se obiectează că «Roşiii» vor sabota în mod deliberat producţia. La care eu răspund că nu ar putea fi mai rea decât producţia actuală şi că, la urma urmei, există mijloace de control: politicii nu sunt idioţi, vor înţelege foarte bine că vor fi îndepărtaţi la cea mai mică problemă şi că vor reveni deţinuţii de drept comun. Ca atare, va fi în interesul lor, atât pentru ei, cât şi pentru ansamblul *Häftlinge*-*or,* să garanteze o bună productivitate. Pot să dau un exemplu, cel de la Dachau, unde am lucrat puţin. «Roşiii» controlează totul şi vă pot asigura că

acolo condiţiile sunt incomparabil mai bune decât la Auschwitz. Aici, în serviciul meu, eu nu folosesc decât politicii. Nu am de ce mă plânge. Secretarul meu particular este un comunist austriac, un tânăr serios, cumpătat, eficace. Uneori avem conversaţii foarte deschise, şi sunt foarte utile pentru mine, fiindcă prin ceilalţi deţinuţi ştie lucruri care mi se ascund, iar el mi le raportează. Am mai multă încredere în el decât în unii dintre colegii SS." Discuţia noastră se referi şi la selectare. „Consider că principiul este odios, îmi mărturisi el deschis. Iar dacă tot trebuie făcut, atunci să se facă de către medici. Înainte se ocupau de asta Lagerfuhrerul şi oamenii săi. O făceau la întâmplare şi cu o brutalitate inimaginabilă. Cel puţin acum, totul e în ordine, şi conform unor criterii raţionale." Wirths ordonase ca toţi medicii lagărului să participe pe rând la rampă. „Merg chiar şi eu, chiar dacă mi se pare a fi ceva îngrozitor. Trebuie să dau exemplu." Zicând aceasta, avea un aer pierdut. Nu era pentru prima dată când cineva mi se destăinuia astfel: de la începutul misiuni, unii dintre indivizi, fie pentru că înţelegeau instinctiv că mă interesam de problemele lor, fie pentru că sperau să găsească în mine un canal prin care să-şi spună doleanţele, îmi făceau confidenţe dincolo de exigenţele serviciului. Este adevărat că Wirths nu găsea aici prea adesea o ureche prietenoasă. Hoss era un bun profesionist, dar lipsit de orice sensibilitate, şi la fel trebuie să fi fost şi cazul majorităţii subordonaţilor.

Am inspectat în detaliu diferitele sectoare ale lagărului. M-am întors de mai multe ori la Birkenau şi am cerut să mi se arate sistemele de inventariere a bunurilor confiscate în „Canada". Era o dezordine de neînchipuit. Puteai să vezi cutii cu valută neluate în calcul, călcâi în picioare bilete de bancă, rupte şi amestecate cu noroiul de pe alei. În principiu, deţinuţii erau percheziţionaţi la ieşirea din zonă; dar îmi imaginam că, apelând la ceas sau câteva reichsmarks, nu era greu să corupi un paznic. Kapo-ul „verde" care ţinea scriptele mi-o confirmă de altfel indirect: după ce mă duse să vizitez un depozit de obiecte – munţi de haine folosite, de la care nişte echipe descoseau stelele galbene înainte de a le repara, tria,

apoi aşeza în teancuri; lăzi cu ochelari, cu ceasuri, stilouri în vrac; rânduri bine ordonate de cărucioare şi landouri; grămezi de păr de femeie, făcute balot pe numele unor firme germane care le transformau în şosete pentru marinarii de pe submarine, sau cu care se umpleau saltelele, ori ca materiale izolatoare, şi mormanele ete- roclite de obiecte de cult, cu care nimeni nu prea ştia ce să facă – acest funcţionar deţinut, aflat pe punctul de a ne despărţi, îmi zise într-o doară în argoul său miştocar de Hamburg: „Dac' vă face ceva c'ochiul, ziceţi, s'o- cupă mandea". „Ce vreţi să spuneţi?" „O, nu-i prea complicat, câteodată. Ştiţi, nouă ăstora ne place să ne facem mici servicii." Despre asta vorbea Morgen: SS-iştii din lagăr, cu complicitatea deţinuţilor, considerau această „Canada" drept un soi de rezervă personală. Morgen mă sfătuise să merg să vizitez dormitoarele gardienilor: i-am găsit acolo pe SS-işti lăfaindu-se pe canapele făcute din ţesături luxoase, pe jumătate beţi, cu ochii pierduţi în gol; câteva deţinute evreice, îmbrăcate nu în haine vărgate, ci în rochii vaporoase, frigeau câmaţi şi plăcinte cu cartofi pe o sobă mare din fontă; toate erau nişte frumuseţi, nu fuseseră tunse, iar când îi serveau pe gardieni, aducându-le de mâncare sau tumându-le alcool din nişte carafe de cristal, li se adresau familiar, îi tutuiau, strigându-i cu diminutive. Niciun gardian nu se ridică să mă salute. I-am aruncat o privire şocată Spiessului care mă însoţea în deplasări. Acesta ridică din umeri. „Sunt obosiţi, Herr Sturmbannfuhrer. Ştiţi, au avut o zi grea. Deja au sosit două transporturi." Aş fi vrut să-l pun să-şi deschidă dulapurile, însă poziţia pe care o aveam nu mă autoriza. Eram sigur că aş fi găsit tot felul de valori şi de valute. De altfel, aveam impresia că această corupţie generalizată se ridica până la cel mai înalt nivel, după cum sugerau nişte remarci auzite din întâmplare. La barul de la *Haus der Waffen-SS* surprinsesem o discuţie dintre un Oberscharfuhrer din lagăr şi un civil; subofiţerul, rânjind, spunea că îi trimisese lui Frău Hoss „un coş plin de chiloţei, şi încă de cea mai bună calitate, din mătase şi din dantelă. Voia să-şi schimbe chiloţii uzaţi, înţelegeţi". Nu preciză proveniența, dar am ghicit-o uşor. Eu

însumi primeam propuneri, se făceau încercări de a mi se oferi sticle de coniac sau alimente, *ca să-mi îmbunătăţesc meniul obişnuit.* Am refuzat, dar politicos: nu voiam ca aceşti ofiţeri să se ferească de mine, mi-ar fi dăunat în muncă.

Aşa cum conveniserăm, m-am dus să vizitez marea uzină IG Farben, numită Buna, de la denumirea cauciucului sintetic pe care urma să-l fabrice cândva. Construcţia înainta cu greu, se pare. Faust era ocupat, aşa că delegase pe unul dintre asistenţii săi, inginerul Schenke, un bărbat la vreo treizeci de ani, îmbrăcat într-un costum gri, cu insigna partidului. Acest Schenke părea fascinat de Crucea de Fier pe care o purtam; atunci când îmi vorbea, ochii îi alunecau în permanenţă spre aceasta. În cele din urmă, mă întrebă, timid, în ce circumstanţe o primisem. „Am fost la Stalingrad.” „A! Aţi avut noroc.” „Că am scăpat? am întrebat eu râzând. Da, aşa zic şi eu.” Schenke luă un aer încurcat. „Nu, nu asta voiam să spun, ci că aţi fost acolo, că aţi putut să vă bateţi pentru *Heimat,* împotriva bolşevicilor.” M-am uitat curios la el şi bărbatul se înroşi. „Din copilărie am o deformaţie la picior. Un os rupt care s-a sudat prost. Asta mi-a făcut imposibil să merg pe front. Şi eu aş fi vrut să servesc Reichul.” „îl serviţi aici”, am zis eu. „Fără îndoială. Dar nu-i acelaşi lucru. Toţi prietenii mei din copilărie sunt pe front. Te simţi… exclus.” într-adevăr, Schenke şchiopăta. Asta însă nu-l împiedica să meargă cu pas nervos şi iute, astfel încât trebuia să mă grăbesc ca să-l urmez. Pe drum, îmi explica povestea uzinei: conducerea Reichului insistase ca Farben să construiască o uzină de buna – un produs vital pentru armament – în Est, din cauza bombardamentelor care răvăşeau deja Ruhrul. Locul fusese ales de unul dintre directorii de la IG, dr. Ambros, ca urmare a unui mare număr de criterii favorabile: confluenţa a trei râuri care furnizau cantităţile considerabile de apă cerută de producţia de buna; existenţa unui platou întins, aproape pustiu (cu excepţia unui sat polonez, care fusese ras de pe faţa pământului), iar din punct de vedere geologic ideal fiindcă se afla situat la înălţime; intersectarea mai multor reţele feroviare, şi proximitatea a numeroase mine de cărbune.

Prezenţa lagărului fusese şi ea un factor pozitiv: SS se declarase încântat să susţină proiectul şi promisese să furnizeze deţinuţi. Însă construcţia uzinei lâncezea, în parte din cauza dificultăţilor de aprovizionare, în parte fiindcă randamentul *Häftlinge*-ilor se dovedise a fi slab, iar direcţiunea era furioasă. Degeaba trimisese uzina în mod regulat înapoi în lagăr pe deţinuţii care deveniseră incapabili să muncească şi cerea, aşa cum permitea contractul, înlocuirea lor, nou-veniţii erau doar cu puţin mai buni. „Ce se întâmplă cu cei pe care îi trimiteţi înapoi?" am întrebat eu pe un ton neutru. Schenke mă privi surprins. „Nu am idee. Nu e treaba mea. Cred să sunt duşi la spital. Dumneavoastră nu ştiţi?" M-am uitat gânditor la acest tânăr inginer atât de motivat: era oare posibil să nu ştie? Coşurile de la Birkenau fumegau zilnic la opt kilometri depărtare, iar eu ştiam la fel de bine ca oricine cum umblă zvonurile. Dar, în fond, dacă nu voia să ştie, putea să nu ştie. Regulile secretului şi ale camuflajului serveau şi la aşa ceva.

Totuşi, văzând tratamentul la care erau supuşi deţinuţii folosiţi, nu mi se părea că soarta lor reprezenta preocuparea majoră a lui Schenke şi a colegilor săi. În mijlocul unui imens şantier noroios, coloane de *Häftlinge* rahitici, în zdrenţe, cărau în pas alergător, sub ploaia de strigăte şi de lovituri ale kaposilor, grinzi sau saci de ciment mult prea grei pentru ei. Dacă un lucrător se clătina în saboţii săi groşi de lemn şi lăsa să-i scape greutatea sau se prăbuşea cu totul, loviturile se înmulţeau, iar sângele proaspăt, roşu, ţâşnea în noroiul gros. Unii nu se mai ridicau. Vacarmul era infernal, toată lumea urla, subofiţerii SS, kapo; deţinuţii bătuţi scoteau ţipete jalnice. Schenke mă conducea prin această gheenă fără a da cea mai mică atenţie celor din jur. Din loc în loc se oprea şi vorbea cu alţi ingineri în costume bine călcate, înarmaţi cu rigle galbene pliante şi carneţele din plastic unde îşi notau nişte cifre; se comenta progresul construirii unui zid, apoi unul dintre ei îi şoptea câteva cuvinte unui Rottenfuhrer, care începea să urle şi să-l lovească sălbatic pe kapo cu cizmele sau cu patul armei; la rândul său, kapo se repezea în mulţimea deţinuţilor, împărţind lovituri crunte la întâmplare, mugind,

iar atunci acei *Häftlinge* aveau un zvâcnet de activitate, care se stingea aproape imediat, fiindcă abia se mai ţineau pe picioare. Respectivul sistem mi se părea deosebit de ineficient, şi i-am spus-o lui Schenke. Acesta ridică din umeri şi se uită înjur ca şi cum vedea scena pentru prima oară. „Oricum nu înţeleg decât de frica loviturilor. Ce altceva vreţi să facem cu o astfel de mână de lucru?" M-am uitat din nou la acei *Häftlinge* subalimentaţi, la zdrenţele lor murdare de noroi, de unsoare neagră, de dizenterie. Un „roşu" polonez se opri o clipă în faţa mea şi am văzut o pată întunecată apărând pe fundul pantalonilor săi şi în spatele piciorului; apoi omul o porni mai departe, repede, înainte ca un kapo să apuce să se apropie. Arătându-l cu mâna, i-am zis lui Schenke: „Nu credeţi că ar fi important să le supravegheaţi mai bine igiena? Nu vorbesc numai de miros, dar este periculos, aşa se declanşează epidemiile". Schenke îmi răspunse pe un ton cam îngâmfat: „Toate astea cad în sarcina SS. Noi plătim lagărului ca să avem deţinuţi în stare să muncească. Dar lagărul trebuie să-i spele, să-i hrănească şi să-i îngrijească. Este cuprins în înţelegere". Un alt inginer, un şvab îndesat şi asudând în vestonul său prins în curele, izbucni într-un hohot de râs gros. „Oricum, evreii, ca şi vânatul, sunt mai buni când sunt un pic fezandaţi." Schenke zâmbi strâmb, iar eu i-am întors- o sec: „Nu toţi muncitorii dumneavoastră sunt evrei". „O, ceilalţi nu sunt nici ei mai buni. Schenke începea să se simtă agasat. „Sturmbannfuhrer, dacă dumneavoastră consideraţi nesatisfacătoare condiţia acestor *Häftlinge,* ar trebui să faceţi plângere către lagăr, nu nouă. V-am mai spus că lagărul este răspunzător de întreţinerea lor. Toate astea sunt cuprinse în contract." „Fiţi convins că înţeleg cât se poate de bine." Schenke avea dreptate; chiar şi loviturile erau administrate de gărzile SS şi de acei kapo ce le intrau în subordine. „Mi se pare totuşi că s-ar putea obţine randamente mai bune tratându-i puţin mai bine. Nu credeţi?" Schenke ridică din umeri. „La modul ideal, poate. Şi noi ne plângem adesea lagărului de starea muncitorilor. Însă noi avem alte priorităţi decât să tot cârtim." în spatele lui, agoniza un deţinut în urma unei

lovituri de baston; capul însângerat se afunda în noroiul gros, numai tremurul mecanic al picioarelor mai arăta că mai era în viaţă. Schenke, pornind mai departe, păşi peste el fără să-l privească. Încă se mai gândea la vorbele mele, iritat. „Nu putem avea o atitudine sentimentală, Sturmbannfuhrer. Suntem în război. Producţia, înainte de toate." „Dar eu nu zic altceva. Obiectivul meu este tocmai de a sugera mijloace pentru a creşte producţia. Lucrul acesta ar trebui să vă privească. Şi la urma urmei, la ce duce asta? Construiţi de doi ani şi nu aţi produs niciun kilogram de buna." „Da, dar vă atrag atenţia că uzina de metanol funcţionează de o lună."

În pofida răspunsului său, ultima mea observaţie trebuie să-l fi supărat pe Schenke; pentru restul vizitei, se rezumă la comentarii seci şi scurte. Am cerut să mi se arate KL-ul ataşat uzinei, un dreptunghi de teren înconjurat cu sârmă ghimpată, aflat în sudul complexului, pe un teren viran, pe locul satului desfiinţat. Am considerat că aici condiţiile de viaţă erau deplorabile. Lagerfuhrerului i se părea însă ceva normal. „Oricum, cei pe care IG ni-i refuză îi trimitem la Birkenau, contra unei taxe." întorcându-mă la *Stammlager,* am observat, pe un zid al oraşului următoarea inscripţie surprinzătoare: Katyn = Auschwitz. Din martie, într-adevăr, presa lui Goebbels nu înceta cu informaţiile privind descoperirea în Bielorusia a unor cadavre de polonezi, mii de ofiţeri asasinaţi de către bolşevici după 1939. Dar cine putuse oare să scrie aşa ceva aici? La Auschwitz nu mai existau demult niciun polonez şi niciun evreu. Oraşul mi se păru tem, mohorât, înstărit, ca toate vechile oraşe germane din Est, cu piaţa sa pătrată, cu biserica dominicană cu acoperişuri în pantă, iar chiar la intrare, dominând podul de pe Sola, vechiul castel al ducelui din regiune. Timp de mai mulţi ani, Reichsfuhrerul favorizase planuri pentru mărirea oraşului spre a face din el o comunitate model pentru Estul german. De atunci, odată cu intensificarea războiului, aceste proiecte ambiţioase fuseseră lăsate deoparte, iar oraşul rămânea un târg trist şi plat uitat între lagăr şi uzină, un apendice inutil.

Viaţa lagărului se dovedea bogată în fenomene singulare.

Piontek mă lăsase în faţa Kommandanturii şi dădea înapoi ca să gareze Opelul; eram pe cale să urc, când atenţia îmi fu atrasă de un zgomot din grădina casei lui Hoss. Mi-am aprins o ţigară şi m-am apropiat discret. Prin gard, am văzut nişte copii care se jucau de-a *Häftlinge.* Cel mai mare, care stătea cu spatele la mine, purta o brasardă pe care scria Kapo şi striga cu o voce stridentă comenzi standard: *„Ach… tung! Miitzen… auf! Mtitzen… ab! Zu fâinf!”* Ceilalţi patru, trei fetiţe, dintre care una foarte mică, şi un băiat, stăteau în rând cu faţa la mine şi se străduiau cu neîndemânare să execute; fiecare purta cusut pe piept un triunghi de o culoare diferită: verde, roşu, negru, violet. În spatele meu răsună vocea lui Hoss. „Bună ziua, Sturmbannfuhrer! La ce vă uitaţi?” M-am întors: Hoss înainta spre mine cu mâna întinsă. În apropiere de barieră, o ordonanţă ţinea căpăstrul calului său. L-am salutat, i-am strâns mâna şi, fără un cuvânt, i-am arătat grădina. Hoss se înroşi brusc, deschise poarta şi se repezi la copii. Fără să le spună nimic, fără să le dea vreo palmă, le smulse triunghiurile şi brasarda şi îi trimise în casă. Apoi se reîntoarse, încă roşu la faţă, cu bucăţile de pânză în mână. Se uită la mine, privi însemnele, mă privi din nou, apoi, tot tăcut, trecu pe lângă mine şi intră în Kommandantură, aruncând însemnele într-un coş metalic aflat lângă uşă. Am luat de jos ţigara, pe care o aruncasem pentru a-l saluta şi care încă fumega. Un deţinut grădinar, în costum vărgat curat şi călcat, cu grebla în mână, ieşi pe lângă mine scoţându-şi boneta şi se duse să ia coşul ca să-l golească în panerul pe care îl avea cu el, apoi se întoarse în grădină.

Ziua, mă simţeam proaspăt, bine dispus; la *Haus* mâneam bine, iar seara mă gândeam cu plăcere la patul meu, cu cearceafuri curate; însă noaptea, de la sosirea acolo, visele veneau în rafale, uneori scurte şi seci şi repede uitate, alteori derulându-se ca un vierme lung în capul meu. Se repeta mai ales o secvenţă, amplificându-se noapte de noapte, un vis neclar şi greu de descris, fără vreun sens narativ, dar care se desfăşura după o logică spaţială, în acest vis parcurgeam, dar parcă suspendat în aer, la diferite înălţimi, şi mai degrabă ca o

pură perspectivă sau ca o cameră de filmat decât ca o fiinţă vie, o cetate imensă, nesfârşită, cu o topografie monotonă şi repetitivă, împărţită în sectoare geometrice şi animată de o circulaţie intensă. Mii de fiinţe se duceau şi veneau, intrau şi ieşeau din clădiri identice, mergeau pe alei rectilinii, coborau sub pământ prin guri de metrou pentru a ieşi într-un alt loc, neîncetat şi fără vreun scop aparent. Dacă eu, sau mai degrabă acea privire care eram, coboram în alei pentru a mă uita mai cu atenţie, constatam că aceşti bărbaţi şi aceste femei nu se distingeau unii de alţii prin nicio trăsătură particulară. Toţi aveau pielea albă, părul de culoare deschisă, ochii albaştri, palizi, pierduţi, ochii lui Hoss, dar şi ochii fostei mele ordonanţe, Hanika, în clipa când a murit la Harkov, ochi de culoarea cerului. Linii ferate brăzdau oraşul, iar trenuri mici înaintau şi se opreau în anumite locuri pentru a vărsa un val de pasageri imediat înlocuiţi, cât vedeai cu ochii. În cursul nopţilor următoare, am pătruns în câteva clădiri: şiraguri de oameni se întindeau între nişte lungi mese comune şi nişte latrine, mâncând şi defecând în şir indian; alţii, pe paturi suprapuse, se regulau, apoi se năşteau copii, se jucau printre rândurile de paturi, iar când se făceau destul de mari ieşeau să-şi ia locul în valurile umane din acest oraş al fericirii perfecte. Încet, încet, tot contemplând din diferite unghiuri, din această forfotă în aparenţă arbitrară se degaja o tendinţă: imperceptibil, un anumit număr de oameni sfârşeau mereu de aceeaşi parte şi intrau până la urmă în nişte clădiri fără ferestre, unde se culcau ca să moară fără vreun cuvânt. Nişte specialişti veneau şi luau de la ei ceea ce mai putea contribui la hrănirea economiei oraşului; apoi trupurile le erau arse în nişte cuptoare care serveau simultan la încălzirea apei distribuite pe sectoare prin canalizări; oasele erau pisate; fumul care ieşea din coşuri se unea cu cel de la vecini, formând un râu lung, liniştit şi solemn, far atunci când punctul din care observam în vis se înălţa, puteam distinge un echilibru în toate acestea: cantitatea de naşteri, în dormitoare, egala numărul de decese, iar societatea se autoreproducea într-un echilibru perfect, mereu în mişcare, fără a produce

vreun excedent şi fără a suferi vreo diminuare. La trezire, mi se părea evident că aceste visuri senine, lipsite de orice teamă, reprezentau lagărul, însă un lagăr perfect, care atinsese un punct de stază imposibilă, fără violenţă, autoreglat, funcţionând perfect şi tot atât de inutil, întrucât, în ciuda acestei mişcări, nu producea nimic. Dar reflectând mai mult, cum încercam să o fac bându-mi erzaţul în sala de la *Haus der Waffen-SS,* oare nu era o reprezentare a vieţii sociale în ansamblul ei? Debarasată de farduri şi de agitaţia sa vană, viaţa omenească nu se reducea la mai mult; odată cu reproducerea, se atingea finalitatea speciei; iar în ceea ce priveşte propria finalitate, totul nu era decât o amăgire, o stimulare pentru a te încuraja să te scoli dimineaţa; dacă însă examinai lucrul în mod obiectiv, aşa cum credeam că o pot face eu, inutilitatea tuturor acestor eforturi era evidentă, la fel cum era reproducerea însăşi, fiindcă nu servea decât la a produce noi inutilităţi. În felul acesta, ajungeam să gândesc: lagărul însuşi, cu toată rigiditatea organizării sale, cu violenţa sa absurdă, cu ierarhia meticulos pusă la punct, nu ar fi decât o metaforă, o *reductio ad absurdum* a vieţii de zi cu zi?

Însă eu nu venisem la Auschwitz ca să filosofez. Am inspectat nişte *Nebenlager:* staţiunea agricolă experimentală de la Rajsko, atât de dragă Reichsfuhrerului, unde dr. Caesar îmi explică felul în care tot încercau să rezolve problema culturii la scară mare a plantei cocsacâz, descoperită, dacă vă mai amintiţi, în apropiere de Maikop, şi producătoare de cauciuc; apoi fabrica de ciment de la Golleschau, oţelăria de la Eintrachthutte, minele de la Jawizowitz şi de la Neu-Dachs. În afară de Rajsko, un caz puţin mai aparte, condiţiile din aceste locuri păreau, dacă e cu putinţă, şi mai rele ca la Buna: absenţa oricărei măsuri de securitate atrăgea după sine nenumărate accidente, lipsa de igienă asalta în permanenţă simţurile, violenţa kaposilor şi a maiştrilor civili se dezlănţuia la cel mai mic pretext, sălbatică şi ucigătoare. Am coborât în fundul puţurilor de mină cu ascensoare făcute din cuşti cu grilaj care abia se ţineau; la fiecare nivel, orizonturile galeriilor, slab luminate de lămpi cu lumină gălbuie,

străpungeau întunericul; deţinutul care cobora aici trebuia să-şi piardă orice speranţă de a mai vedea vreodată lumina zilei. În adânc, apa şiroia pe pereţi, se auzeau zgomote metalice şi strigăte răsunând prin galeriile joase şi împuţite. Nişte jumătăţi de butoaie de petrol cu o scândură pusă deasupra serveau drept latrine: unii *Häftlinge* erau atât de slăbiţi, încât cădeau înăuntru. Alţii, scheletici, cu picioarele umflate de edeme, se chinuiau să împingă nişte vagonete supraîncărcate pe nişte şine prost îmbinate, sau să sape în perete cu târnăcoape ori cu sau pickhammere pe care abia le ţineau. La ieşire, şiruri de muncitori epuizaţi, susţinuţi de camarazi pe jumătate leşinaţi şi pur- tându-i pe cei morţi pe nişte tărgi improvizate, aşteptau să urce la suprafaţă pentru a fi trimişi la Birkenau; ei cel puţin vor revedea cerul, fie şi numai pentru câteva ore. Nu mă surprindea să aflu că aproape peste tot lucrările progresau mai încet decât prevăzuseră inginerii. De obicei se dădea vina pe *proasta calitate a mărfii furnizate de lagăr*. Un tânăr inginer de la Hermann-Goring Werke încercase, spunea el cu un aer resemnat, să obţină o raţie suplimentară pentru deţinuţii de la Jawizowitz, însă direcţiunea refuzase suplimentarea. Cât despre probema reducerii bătăilor, până şi acest om cu idei progresiste recunoştea trist că era una dificilă: dacă erau loviţi, deţinuţii avansau încet, dar dacă nu erau loviţi, nu mai înaintau deloc.

Am avut o discuţie interesantă cu dr. Wirths tocmai pe acest subiect, al violenţei fizice, fiindcă ea îmi amintea de problemele deja întâlnite în Einsatzgruppen. Wirths era de acord cu mine, spunând că până şi oamenii care, la început, loveau doar din obligaţie, sfârşeau prin a simţi o plăcere. „Departe de a corecta nişte criminali înrăiţi, afirma el cu patimă, îi întărim în perversitatea lor dându-le drepturi depline asupra celorlalţi prizonieri. Şi chiar creăm unii noi printre SS-iştii noştri. Aceste lagăre, cu metodele actuale, sunt o pepinieră de boli mintale şi de deviaţii sadice. După război, când aceşti oamenii vor intra în viaţa civilă, ne vom afla în faţa unei probleme considerabile.” I-am explicat că, după cum umbla vorba, decizia de a transfera exterminarea către lagăre

venea în parte şi de la problemele psihologice pe care aceasta le suscita în cadrul trupelor afectate la execuţiile în masă. „Desigur, răspunse Wirths, însă nu s-a izbutit decât să se paseze problema, în special prin amestecarea funcţiilor de exterminare cu funcţiile corecţionale şi economice ale lagărelor obişnuite. Mentalitatea născută din exterminare dă pe dinafară şi afectează tot restul. Chiar şi aici, în Revierele mele, am descoperit că unii medici asasinau pacienţi, depăşind cadrul instrucţiunilor. Mi-a fost foarte greu să pun capăt acestor practici. Cât despre derivele sadice, acestea sunt foarte frecvente, mai ales la gardieni, şi adeseori legate de tulburări sexuale. „Aveţi exemple concrete?" „Rareori vin să mă consulte. Dar se întâmplă. Acum o lună, am văzut un gardian care este aici de un an. Un om din Breslau, de treizeci şi şapte de ani, căsătorit, trei copii. Mi-a mărturisit că îi bate pe deţinuţi până când el ejaculează, fără ca măcar să se atingă. Nu mai avea niciun raport sexual normal. Când primea o permisie, nu se ducea acasă, atât îi era de ruşine. Dar înainte de a veni la Auschwitz, a afirmat el, era perfect normal." „Şi ce aţi făcut pentru el?" „în condiţiile astea, nu pot mare lucru. I-ar trebui un tratament psihiatric susţinut. Încerc să-i obţin mutarea, în afara sistemului lagărelor, dar e greu: nu pot spune totul, fiindcă ar fi arestat. Or, acesta este un om bolnav, are nevoie să fie tratat." „Şi cum credeţi că se dezvoltă acest sadism? l-am întrebat. Vreau să spun, la oamenii normali, fără nicio predispoziţie care nu ar face decât să se reveleze în aceste condiţii?" Wirths privea pe fereastră, gânditor. Tăcu o vreme, înainte de a răspunde. „E o întrebare la care m-am gândit îndelung, şi e greu de răspuns. O soluţie facilă ar fi să condamnăm propaganda, aşa cum este predată aici trupelor de către Oberscharfuhrerul Knittel, care conduce *Kulturabteilung: Häftling-vX* este un subom, nici măcar nu este fiinţă umană, ca atare este absolut legitim să fie lovit. Dar nu-i numai asta: în fond, nici animalele nu sunt fiinţe umane, dar niciunul dintre gardienii noştri nu ar trata un animal aşa cum îi tratează pe *Häftlinge.* Propaganda joacă într-adevăr un rol, dar într-un mod mai complex. Am ajuns la concluzia că

gardianul SS nu devine violent ori sadic pentru că nu îl consideră pe deţinut drept o fiinţă umană; dimpotrivă, ura sa creşte şi se transformă în sadism atunci când îşi dă seama că deţinutul, departe de a fi un subom, aşa cum i s-a spus, este, la urma urmei, un om ca şi el, iar gardianul tocmai această rezistenţă o găseşte, înţelegeţi, insuportabilă, această stăruinţă mută a celuilalt, iar gardianul îl loveşte mai tare pentru a încerca să facă să dispară umanitatea lor comună. Bineînţeles că acest lucru nu funcţionează: cu cât gardianul loveşte mai tare, cu atât este obligat să constate că deţinutul refuză să se recunoască un nonuman. În final, nu-i mai rămâne ca soluţie decât uciderea, ceea ce înseamnă constatarea eşecului definitiv." Wirths tăcu. Continua să privească pe fereastră. Am rupt tăcerea. „Pot să vă pun o întrebare personală, doctore?" Wirths îmi răspunse fără să se uite la mine, bătând cu degetele lui fine în masă. „Puteţi." „Sunteţi credincios?" Trecu ceva timp până când îmi răspunse. Privea în continuare afară, spre stradă şi spre crematoriu. „Da, am fost", zise el într-un târziu.

Mă despărţisem de Wirths şi mergeam pe Kasernestrasse spre Kommandantură. Exact în faţa postului de control, cu bariera sa vopsită în roşu şi alb, l-am observat pe unul dintre copiii lui Hoss, cel mare, ghemuit în stradă dinaintea porţii de la casa lor. M-am apropiat şi l-am salutat:. „Bună ziua!" Băiatul ridică spre mine nişte ochi sinceri şi inteligenţi şi se ridică. „Bună ziua, Herr Sturmbannfuhrer." „Cum te cheamă?" „Klaus." „La ce te uiţi, Klaus?" Klaus întinse degetul spre portal. „Ia priviţi." Pământul din faţa pragului era negru de furnici, o forfotă de o densitate incredibilă. Klaus se ghemui din nou ca să le observe, iar eu m-am aplecat lângă el. La prima vedere, aceste mii de furnici păreau a alerga în dezordinea cea mai frenetică, absolută, fără scop. Dar m-am uitat mai atent, am încercat să o urmăresc pe una, apoi pe o alta. Am observat atunci că aspectul sacadat al acestei forfote venea din faptul că fiecare insectă se oprea tot mereu pentru a-şi atinge antenele de cele ale suratelor pe care le întâlnea, încet, încet am văzut că o parte din furnici porneau spre stânga, în timp ce altele soseau purtând resturi de mâncare: o

muncă obositoare, lipsită de măsură. Cele care veneau, datorită antenelor, trebuie să le fi informat pe celelalte cu privire la originea hranei. Poarta se deschise şi ieşi un *Häftlinge,* grădinarul pe care îl văzusem mai înainte. Băgând de seamă că mă aflam acolo, se îndreptă din spate şi îşi scoase boneta. Era un om cu puţin mai în vârstă ca mine, un politic polonez, după cum arăta triunghiul. El vzuă furnicarul şi zise: „Am să distrug asta, Herr Offizier." „Ba deloc! Să nu te atingi." „Da, Stani, întări Klaus, lasă-le. Nu ţi-au făcut nimic." Băiatul se întoarse spre mine: „Unde se duc?"„Nu ştiu. Putem vedea." Furnicile mergeau pe lângă zidul grădinii, apoi o ţineau de-a lungul străzii, trecând prin spatele vehiculelor şi al motocicletelor garate în faţa Kommandanturii, apoi continuau drept înainte, o linie lungă străbătută de întreruperi, până dincolo de clădirea administraţiei lagărului. Le urmam pas cu pas, admirându-le hotărârea neobosită. Ajunşi la *Politische Abteilung,* Klaus mă privi neliniştit. „Scuzaţi-mă, Herr Sturmbannfuhrer, tata nu vrea să vin pe aici." „Atunci, aşteaptă-mă, mă duc eu să văd şi-ţi spun." în spatele baracamen- tului departamentului politic se înălţa masa burtoasă a crematoriului, un fost buncăr pentru muniţii acoperit cu pământ, aducând vag, lăsând la o parte coşul, cu un gorgan aplatizat. Furnicile se îndreptau spre masa întunecată; se urcau pe flancul înclinat, se strecurau prin iarbă, apoi se întorceau şi coborau pe o bucată de zid din beton, acolo unde intrarea buncărului formează un colţ între ridicăturile de pământ. Le-am urmărit în continuare şi am observat că trec prin uşa întredeschisă, pătrunzând în interiorul crematoriului. M-am uitat în jur: în afara unui gardian care se uita curios la mine şi a unei coloane de deţinuţi care împingeau roabe puţin mai încolo, în partea de extindere a lagărului, nu mai era nimeni. M-am apropiat de uşa încadrată de două deschizături ca două ferestre; înăuntru, domneau întunericul şi liniştea. Furnicile treceau pe la colţul pragului. Am făcut cale întoarsă şi am ajuns la Klaus. „Merg pe acolo, am făcut eu cu mâna, vag. Au găsit de mâncare." Urmat de micuţ, m-am întors la Kommandantură. Ne

despărţirăm la intrare. „Veniţi în seara aceasta, Herr Sturmbannfuhrer?”mă întrebă Klaus. Hoss dădea o mică petrecere şi mă invitase. „Da.” „Atunci, pe diseară!”Sărind peste furnicar, băiatul intră în grădină.

La sfârşitul zilei, după ce am trecut pe la *Haus der Waffen-SS* ca să mă spăl şi să mă schimb, m-am întors la Hoss. În faţa porţii, nu se mai găseau decât câteva zeci de furnici, alergând de colo, colo. Celelalte mii trebuie să fi fost sub pământ acum, săpând, curăţând întărind pereţii, invizibile dar continuând fără odihnă munca lor fără sens. Hoss mă întâmpină în faţa treptelor, cu un pahar de coniac în mână. Mă prezentă soţiei sale, Hedwig, o femeie blondă cu zâmbet ţeapăn şi cu ochi duri, îmbrăcată într-o rochie de seară de mătase care îi cădea bine, cu guler şi cu manşete din dantelă, şi celor două fete mai mari, Kindi şi Piippi, la fel de frumos îmbrăcate. Klaus îmi strânse mâna prieteneşte. Purta o haină din tweed, de croială englezească, având nasturi din os şi petice din piele de căprior la coate. „E o haină frumoasă, am zis eu. Unde ai găsit-o?” „Mi-a adus-o tata din lagăr, răspunse el iradiind de plăcere. Şi încălţămintea.” Erau nişte botine din piele neagră, lustruite, cu bumbi pe o parte. „Foarte elegant”, am zis eu. Wirths se afla şi el acolo şi mi-o prezentă pe soţia sa. Ceilalţi musafiri erau ofiţeri din lagăr. Se găseau acolo Hartjenstein, comandantul garnizoanei, Grabner, şeful departamentului politic, Lagerfuhrerul Aumeier, dr. Caesar şi alţi câţiva. Atmosfera era una destul de afectată, în orice caz, mai mult decât la Eichmann, dar rămânea cordială. Soţia lui Caesar, o femeie încă tânără, râdea mult; Wirths îmi spuse că este vorba despre una dintre asistentele sale, pe care o ceruse în căsătorie la puţin timp după ce soţia de a doua murise de tifos. Conversaţia se purta asupra recentei căderi şi arestări a lui Mussolini, care şocase pe toată lumea; protestele de loialitate ale lui Badoglio, noul prim-ministru, nu prea inspirau încredere. Apoi se discută despre dezvoltarea Estului german gândită de Reichsfuhrer. Între musafiri se desfăşurau schimburii de idei dintre cele mai contradictorii; Grabner încercă să mă atragă într-o discuţie privind proiectul de

colonizare a Himmlerstadtului, însă eu am răspuns evaziv. Un lucru rămânea clar: oricare erau vederile unora sau ale altora în privinţa viitorului regiunii, lagărul constituia parte integrantă. Hoss credea că acesta avea să dureze cel puţin zece, douăzeci de ani. „Extinderea *Stammlager-u\ui* este prevăzută în această optică, explică el. După ce vom termina cu evreii şi cu războiul, Birkenau va dispărea, terenul va fi redat agriculturii. Însă industria Sileziei Superioare, mai ales cu pierderile germane din Est, nu va putea să se lipsească de mâna de lucru poloneză. Lagărul va rămâne vital pentru controlarea acestor populaţii, mult timp." Două deţinute, îmbrăcate în rochii simple, dar curate şi dintr-o ţesătură bună, circulau printre invitaţi ducând platouri. Purtau triunghiul violet al celor de la IBV, cei cărora li se zice „martorii lui Iehova". Camerele erau bine amenajate, cu covoare, canapele şi fotolii din piele, mobile luxoase din lemn, bine lucrate, cu vaze cu flori proaspete puse pe nişte rondele de dantelă. Becurile răspândeau o lumină galbenă, discretă, aproape cernută. Nişte fotografii mărite, cu dedicaţii ale Reichsfuhrerului în timp ce vizita lagărul alături de Hoss sau ţinându-i copiii pe genunchi, decorau pereţii. Coniacurile şi vinurile erau de bună calitate; Hoss le mai oferea invitaţilor ţigări bune iugoslave, marca Ibar. L-am privit cu atenţie pe acest om atât de rigid şi de conştiincios, care îşi îmbrăca odraslele cu hainele copiilor evrei ucişi sub răspunderea sa. Se gândea oare la asta atunci când se uita la ei? Cu siguranţă că nici nu-i trecea prin minte. Soţia îl ţinea de cot şi izbucnea în hohote de râs puternice, ascuţite. Am privit-o şi m-am gândit la sexul ei, sub rochie, cuibărit în chiloţii de dantelă ai unei evreice tinere şi frumoase gazate de soţul ei. Evreica era de mult arsă, cu sexul ei cu tot, transformată în fumul ajuns la nori, iar chiloţii ei scumpi, pe care îi pusese special pentru deportare, înfrumuseţa şi proteja acum sexul doamnei Hoss. Oare Hoss se gândea la această evreică atunci când îi scotea chiloţii soţiei ca să o onoreze? Dar poate că nu se mai interesa deloc de sexul lui Frâu Hoss, oricât de delicat ar fi el acoperit: munca în lagăre, când nu făcea din bărbaţi nişte stricaţi, îi

făcea adesea impotenţi, îşi avea el oare pe undeva propria evreică, bine hrănită, o norocoasă, târfa Kommandantului? Nu, nu el: dacă Hoss şi-ar lua o metresă dintre deţinute, ar fi o germană, nu o evreică.

Nu-i niciodată înţelept să ai asemenea gânduri, o ştiu prea bine. În noaptea aceea visul meu recurent cunoscu o intensificare finală. Mă apropiam de acea imensă cetate pe o cale ferată dezafectată; în depărtare, şiragul de coşuri fumega liniştit, iar eu mă simţeam pierdut, izolat, un căţeluş abandonat, şi nevoia de a fi în mijlocul oamenilor mă strângea ca într-un cleşte. M-am amestecat prin mulţime şi am rătăcit timp îndelungat, atras irezistibil de crematoriile care vomau în cer volute de fum şi roiuri de scântei… *like a dog, both attracted and repell'd/ By the stench of his own kind/ Buming.*{10} Dar nu puteam ajunge şi am intrat în unul dintre vastele imobi- le-barăci, unde am ocupat o cuşetă, împingând o femeie necunoscută care voia să se lege de mine. Am adormit imediat. Când m-am trezit, am observat un pic de sânge pe pernuţa mea. Am privit mai atent şi am văzut că era şi pe cearceafuri. Le-am ridicat; dedesubt erau ude de sânge amestecat cu spermă, nişte spermă prea groasă ca să treacă prin pânză. Dormeam într-o cameră din casa lui Hoss, la etaj, lângă dormitorul copiilor, şi nu aveam nicio idee cum să duc aceste cearceafuri murdare la baie ca să le spăl, fără ca Hoss să bage de seamă. Problema îmi stârnea o jenă îngrozitoare, plină de teamă. Apoi Hoss intră în cameră cu un alt ofiţer. Îşi dădură jos chiloţii, se aşezară picior peste picior lângă patul meu şi începură să se masturbeze viguros, glandurile înroşite dispăreau şi apăreau din prepuţ, până când trimiseră nişte jeturi lungi de spermă pe pat şi pe covor. Voiau să le urmez exemplul, dar am refuzat. Această ceremonie avea se pare o semnificaţie precisă, dar nu ştiam care.

Acest vis violent şi obscen marcă sfârşitul primei mele şederi la KL Auschwitz. Îmi terminasem treaba. M-am întors la Berlin, iar de acolo am plecat să vizitez câteva lagăre din *Altreich,* KL-urile Sachsenhausen, Buchenwald şi Neuengamme, cât şi alte câteva lagăre anexe. Nu am să mă

mai întind cu aceste vizite: toate aceste lagăre au fost amplu descrise în literatura istorică şi mult mai bine decât aş putea-o face eu; şi apoi, este absolut exact că dacă ai văzut unul, le-ai văzut pe toate. Toate lagărele seamănă între ele; e un fapt bine-cunoscut. Nimic din ceea ce vedeam, în pofida variaţiilor locale, nu-mi modifica semnificativ opinia şi concluziile. M-am reîntors definitiv la Berlin pe la jumătatea lui august, cam între recucerirea Orelului de către sovietici şi cucerirea finală a Siciliei de către anglo-ame- ricani. Mi-am redactat raportul în scurt timp; îmi sintetizasem notele pe drum, nu-mi mai rămânea decât să organizez capitolele şi să bat totul la maşină, ceea ce era o problemă de ordinul câtorva zile. Am luat aminte atât la text, cât şi logica argumentaţiei; raportul se adresa Reichsfuhrerului, iar Brandt mă prevenise că va trebui fără îndoială să-l prezint şi verbal. Odată corectată şi dactilografiată versiunea finală, am trimis-o şi am aşteptat.

Am regăsit-o, trebuie să mărturisesc că fără plăcere, pe gazda mea, Frâu Gutknecht. Aceasta se extazie şi ţinu morţiş să-mi facă un ceai, însă nu înţelegea cum, dacă veneam din Est, *unde se găsesc de toate de-ale gurii,* nu mă gândisem să aduc o pereche de gâşte, pentru casă, desigur. (La drept vorbind, nu era singura: Piontek se întorsese din permisia de la Tamowitz cu un cufăr ticsit de mâncare şi se oferise să-mi vândă o parte fără cupoane.) în plus, aveam impresia că profitase de absenţa mea ca să-mi umble prin lucruri. Indiferenţa mea faţă de chirăiala şi de fandoseala ei era, din păcate, pe sfârşite. Frăulein Praxa îşi schimbase coafura, dar nu şi culoarea ojei. Thomas fu bucuros că mă revede. Se pregăteau mari schimbări, afirma el, era bine că mă aflam la Berlin, trebuia să fiu pregătit.

Ce senzaţie stranie să mă regăsesc dintr-odată, după o asemenea călătorie, fără a avea nimic de făcut! Terminasem de mult cartea lui Blanchot. Am deschis tratatul despre omorul ritualic, dar numai ca să-l închid foarte repede, mirat că Reichsfuhrerul putea să se intereseze de asemenea prostii. De altfel, nu aveam chestiuni private: toate dosarele mele erau clasate. Ţineam fereastra biroului deschisă spre parcul Prinz-Albrecht- Palais, luminos dar deja uscat un pic de căldurile din august, stând picior peste picior pe canapea, sau aplecat la fereastră ca să fumez o ţigară, şi mă gândeam; iar când nemişcarea începea să mă apese, coboram în grădină, mă plimbam pe aleile cu pietriş prăfuit, ispitit de colţurile cu iarbă, umbroase. Cugetam la cele văzute în Polonia, dar, pentru un motiv pe care nu aş putea să-l explic, gândul îmi aluneca dincolo de imagini şi se agăţa de cuvinte. Mă preocupau cuvintele. Deja mă întrebasem în ce măsură diferenţele dintre germani şi ruşi, în termeni de reacţie faţă de masacrele în masă, şi care făceau ca în final noi să fi schimbat metoda, pentru a atenua oarecum lucrurile, în timp ce ruşii păreau, chiar după un sfert de secol, să rămână indiferenţi la aşa ceva, puteau consta în diferenţe de vocabular: în fond, cuvântul *Tod* are rigiditatea unui cadavru deja rece, curat, aproape abstract, în orice caz finalitatea de după moarte, în timp ce *smiert* cuvântul rusesc, este greu şi apăsător ca lucrul însuşi. Dar franceza? Pentru mine, limba aceasta rămâne tributară feminizării morţii de către latină: ce diferenţă capitală între *la Mort,* cu toate imaginile aproape calde şi tandre pe care le suscită, şi teribilul Thanatos al grecilor! Cât despre germani, aceştia măcar păstraseră masculinul (în treacăt fie spus, *smiert'* este tot un feminin). Acolo, în lumina verii, mă gândeam la acea hotărâre pe o luaserăm noi, acea idee extraordinară de a-i omorî pe toţi evreii, indiferent cum sunt, tineri sau bătrâni, buni sau răi, să distrugem iudaismul în persoana purtătorilor săi, decizie care primise numele, bine-cunoscut acum, de *Endlosung:* „soluţia finală". Dar ce cuvânt frumos! Totuşi, el nu fusese întotdeauna sinonim cu

exterminarea. De la început se cerea pentru evrei o *Endlosung,* sau o *vollige Losung* (soluţie completă), sau o *allgemeine Losung* (soluţie generală), şi după cum erau vremurile asta însemna excluderea din viaţa publică, excludere din viaţa economică, în cele din urmă emigraţia. Şi, treptat, semnificaţia alunecase spre prăpastie, dar fără ca semnificantul să se schimbe şi era aproape ca şi cum acest sens definitiv trăise mereu în inima cuvântului, iar lucrul fusese atras, înghiţit de el, de greutatea sa, o apăsare nemăsurată, în această gaură neagră a spiritului, până la singularitate: iar atunci s-a depăşit orizontul evenimentelor, de la care nu mai există întoarcere. Mai credem încă în idei, în concepte, mai credem că vorbele desemnează idei, dar nu este neapărat adevărat, poate că nici nu sunt cu adevărat idei, poate că în realitate nu sunt decât nişte cuvinte, şi greutatea proprie cuvintelor. Şi poate că aşa ne-am lăsat antrenaţi de un cuvânt şi de inevitabilitatea lui. Aşadar, în noi, nu ar fi fost nicio idee, nicio logică, nicio coerenţă? Nu ar fi existat în limba noastră, atât de aparte, decât acel cuvânt, *Endlosung,* cu frumuseţea lui curgătoare? Căci cum ai fi putut realmente să rezişti în faţa seducţiei unui asemenea cuvânt? Ar fi fost la fel de neconceput ca a rezista în faţa cuvântului a *te supune,* cuvântului a *servi,* cuvântului *Lege.* Şi poate tocmai aceasta era, în fond, raţiunea de a fi a *Sprachregelungen,* destul de transparente finalmente în termeni de camuflaj *(Tamjargon),* însă utile pentru a-i ţine pe cei care se foloseau de aceste cuvinte şi expresii – *Sonderbehandlung* (tratament special), *abtransportiert* (transportat mai departe), *entsprecbend behandelt* (tratat într-o manieră adecvată), *Wohnsitzverlegung* (schimbare de domiciliu) sau *Exekutivmassnahmen* (măsuri executive) – între vârfurile ascuţite ale abstracţiei lor. Această tendinţă se extindea la tot limbajul nostru birocratic, *biirokratische Amtsdeutsche,* cum spunea colegul nostru Eichmann: în corespondenţă, dar şi în discursuri, turnurile pasive dominau, „s-a decis ca…", „evreii au fost transportaţi luându-se măsuri speciale", „această sarcină dificilă a fost îndeplinită", şi în felul acesta lucrurile se făceau de la sine, nimeni nu făcea nimic vreodată, nimeni nu

acţiona, erau nişte acţiuni fără făptaşi, ceea ce este întotdeauna liniştitor, iar într-un anumit fel nici măcar nu erau fapte, întrucât, prin folosirea aparte pe care limba noastră naţional-socialistă o aplica unor substantive, se ajungea, dacă nu la totala eliminare a verbelor, cel puţin la a le reduce la starea de apendice inutile (totuşi decorative), şi astfel, se lipseau chiar de acţiune, erau doar faptele, realităţi brute fie deja prezente, fie aşteptându-şi îndeplinirea lor inevitabilă, cum sunt *Einsatz,* sau *Einbruch* (străpungerea), *Verwertung* (utilizarea), *Entpolonisierung* (depolonizarea), *Ausrottung* (exterminarea), dar şi, în sens contrar, *Versteppung,* „stepizarea" Europei de către hoardele bolşevice care, spre deosebire de Attila, râdeau civilizaţia ca să lase să crească iarba pentru cai. *Man lebt în seiner Sprache,* scria Hanns Johst, unul dintre cei mai buni poeţi ai noştri naţional-socialişti: „Omul trăieşte în limba sa". Voss, eram sigur, nu l-ar fi contrazis.

Continuam să aştept convocarea la Reichsfuhrer atunci când englezii îşi reluară, cu o vigoare considerabilă, atacurile masive asupra Berlinului. Era în 23 august, o zi de luni, după câte îmi amintesc, târziu, în noapte: mă aflam acasă, culcat, dar cu siguranţă încă nu dormeam, când deodată se declanşară sirenele. Aş fi fost tentat să rămân lungit, dar Frâu Gutknecht deja bătea în uşa mea cu pumnul. Urla aşa de tare, încât abia se auzeau sirenele: „Herr Offizier! Herr Offizier! Doktor Aue! Sculaţi-vă! Vin *Luftmorder!!!* Ajutor!" Am tras pantalonul pe mine şi am descuiat uşa. „Da, Frâu Gutknecht. Este RAF. Ce vreţi să fac?" Obrajii căzuţi îi tremurau, se îngălbenea şi se tot închina murmurând: „Iisuse-Marie-Iosife, Iisuse-Marie-Iosife, ce ne facem?" „Vom coborî în -adăpost, ca toată lumea." Am împins uşa şi m-am îmbrăcat, apoi am coborât calm, încuind uşa cu cheia din pricina hoţilor. Se auzeau tunând Flakurile, mai ales spre sud şi spre Tiergarten. Pivniţa imobilului fusese transformată în adăpost antiaerian. Nu ar fi rezistat niciodată unei lovituri directe, dar era ceva mai bun decât nimic. M-am strecurat printre valize şi picioare şi m-am aşezat într-un colţ, cel mai îndepărtat posibil de Frâu

Gutknecht, care îşi împărtăşea groaza cu câteva vecine. Nişte copii plângeau de frică, alţii alergau printre oamenii purtând fie costum, fie încă halat de casă. Pivniţa era luminată doar de două lumânări, nişte flăcărui mici tremurânde, pâlpâind, ce înregistrau detonările apropiate ca nişte seismografe. Alarma dură câteva ore; din nefericire fumatul era interzis în aceste adăposturi. Cred că am aţipit, mi s-a părut că nicio bombă nu lovise cartierul nostru. Când totul se sfârşi am urcat să mă culc, fără să merg în stradă să văd ce se întâmplase. A doua zi, în loc să iau metroul, am telefonat la SS-Haus şi am cerut să mi- 1 trimită pe Piontek. Acesta îmi zise că bombardierele veneau din sud, din Sicilia, fără îndoială, şi că fuseseră bombardate mai ales cartierele Steglitz, Lichterfelde şi Marienfelde, deşi fuseseră distruse multe imobile de la Tempelhof şi până la Zoo. „Ai noştri au folosit o nouă tactică, *Wilde Sau,* aşa i-au zis la radio, dar n-au prea explicat ce înseamnă, Herr Sturmbann- Führer. Se pare că a mers şi că le-au fost doborâte peste şaizeci de avioane, nenorociţii! Sărmanul Herr Jeschonnek, ar fi trebuit să aştepte un pic.” Generalul Jeschonnek, şeful de stat-major de la Luftwaffe, tocmai se sinucisese, din cauza eşecurilor repetate ale serviciului său de a împiedica raidurile anglo-americane. Şi într-adevăr, chiar înainte de a traversa Spree, Piontek trebui să facă un ocol ca să evite o stradă plină de dărâmături, resturile unui imobil care fusese lovit în plin de un bombardier, un Lancaster, cred: coada lui se ridica din ruine, singuratică, precum pupa unei nave în momentul naufragiului. Un fum negru şi gros acoperea soarele. I-am dat ordin lui Piontek să mă ducă spre sudul oraşului. Cu cât înaintam, cu atât mai numeroase erau clădirile care încă mai ardeau, străzile fiind pline de resturi. Nişte oameni încercau să-şi scoată mobilele din locuinţele sfârtecate ca să le îngrămădească în mijlocul unor străzi inundate de apa împrăştiată de tulumbe; bucătării mobile de campanie serveau supă unor şiruri de supravieţuitori şocaţi, epuizaţi, plini de funingine; în apropierea maşinilor de pompieri, pe trotuare zăceau aliniate siluete, uneori cu picioarele – goale sau mai

purtând un rest de pantof – ieşind de sub o bucată de pânză murdară. Unele străzi erau barate de tramvaie culcate pe o parte de suflul detonărilor sau înnegrite de foc; liniile electrice se întindeau pe jos, arborii zăceau rupţi, sau rămăseseră în picioare, însă goi, fără nicio frunză. Cartierele cele mai lovite erau de netrecut; l-am pus pe Piontek să întoarcă şi m-am dus la SS-Haus. Clădirea nu fusese atinsă, dar câteva lovituri apropiate făcuseră să zboare ferestrele, iar sticla spartă îmi scrâşnea sub tălpi, înăuntru, m-am întâlnit cu Brandt în hol, foarte surescitat, animat de o bucurie destul de surprinzătoare, date fiind circumstanţele. „Ce se întâmplă?" El se opri o clipă. „A, Sturmbannfuhrer, încă nu aţi aflat vestea! O mare veste! Reichsfuhrerul a fost numit ministru de interne." Acestea erau deci schimbările despre care vorbea Thomas, m-am gândit în timp ce Brandt intra în ascensor. Eu am urcat pe scară. Frăulein Praxa era la locul ei, machiată, proaspătă ca un trandafir. „Aţi dormit bine?" „O, ştiţi, Herr Sturmbannfuhrer, eu locuiesc la Weissensee, nu am auzit nimic." „Cu atât mai bine pentru dumneavoastră." Fereastra cabinetului meu era intactă; căpătasem obiceiul de a o lăsa deschisă seara. Am reflectat la importanţa veştii anunţate de Brandt, dar îmi lipseau elemente pentru a face o analiză temeinică. Apriori, mi se părea că asta nu schimba mare lucru pentru noi: deşi Himmler, ca şef al poliţiei germane, din punct de vedere tehnic se afla în subordinea ministrului de interne, în realitate era complet autonom, şi asta cel puţin din 1936; nici Frick, ministrul care pleca, nici Staatsekretârul său Stuckart nu avuseseră nici cea mai mică influenţă asupra RSHA sau asupra Hauptamtului Orpo. Singurul lucru asupra căruia putuse păstra un control era administraţia civilă, funcţionărimea. Acum aceasta îi revenea Reichsfuhrerului, dar nu puteam crede că reprezintă o miză majoră. Evident, a avea rang de ministru nu putea decât să-i întărească poziţia Reichsfuhrerului în raport cu rivalii, dar eu nu prea eram la curent cu disputele de la vârful statului pentru a aprecia datele respective la justa valoare.

Îmi imaginasem că această numire amâna prezentarea

raportului meu până la calendele greceşti: asta însemna însă că nu-l cunoşteai cum trebuie pe Reichsfuhrer. Am fost convocat la biroul său două zile mai târziu. În noaptea precedentă, englezii reveniseră, nu atât de puternic ca prima dată, totuşi dormisem puţin. Mi-am frecat faţa cu apă rece, înainte de a coborî, ca să capăt o figură mai omenească. Brandt, fixându-mă cu aerul său de bufniţă, îmi oferi, după obicei, câteva comentarii preliminare: „Reichs- fâihrerul, după cum vă puteţi închipui, este extrem de ocupat în aceste momente. Totuşi, a ţinut să vă primească întrucât este vorba despre un dosar căruia vrea să-i dea curs. Raportul dumneavoastră a fost socotit excelent, poate cam prea direct, dar concludent. Reichsfuhrerul vă va cere cu siguranţă să-i faceţi un rezumat. Fiţi concis. Are puţin timp."

De data aceasta, Reichsfuhrerul mă primi cu o urmă de cordialitate. „Dragul meu Sturmbannfuhrer Aue! Scuzaţi-mă că v-am făcut să aşteptaţi în aceste ultime zile." îşi agită mâna moale şi străbătută de vene în direcţia unui fotoliu. „Luaţi loc." Ca şi prima dată, Brandt îi întinsese un dosar pe care el îl răsfoia. „L-aţi văzut aşadar pe bunul Globus. Ce mai face?" „Gruppenfuhrerul Globocnik părea într-o formă excelentă, mein Reichsfuhrer. Foarte entuziast" „Şi ce credeţi despre felul în care gestionează produsele de la Einsatz? Puteţi vorbi deschis." Ochii săi mici şi reci sclipeau în spatele pince-nez-ului. Brusc, mi-am amintit primele cuvinte ale lui Globocnik. Cu siguranţă îl cunoştea mai bine pe Reichsfuhrer decât îl cunoşteam eu. Mi-am ales cuvintele cu grijă. „Gruppenfuhrerul este un naţional-socialist fervent, nu există nicio îndoială. Însă asemenea bogăţii pot da naştere la tentaţii formidabile în anturajul său. Am avut impresia că Gruppenfuhrerul ar fi putut fi mai exigent la nivelul acesta, fiindcă are prea mare încredere în unii dintre subordonaţii săi." „în raportul dumneavoastră vorbiţi mult despre corupţie. Consideraţi că este o problemă reală?" „Sunt convins. Dincolo de anumite proporţii, faptul afectează munca din lagăre, cât şi din *Arbeitseinsatz.* Un SS care fură este un SS pe care deţinutul îl poate cumpăra." Himmler îşi dădu jos pince-nez-ul, scoase o

batistă din buzunar şi începu să-şi şteargă ochelarii. „Care vă sunt concluziile, pe scurt." Am scos o foaie cu însemnări din servietă şi am început. „în sistemul KL, aşa cum funcţionează el acum, văd trei obstacole în utilizarea la maximum şi raţională a mâinii de lucru disponibile. Primul obstacol, tocmai l-am discutat, este corupţia printre SS-iştii din lagăr. Nu este numai o chestiune de morală, ci pune probleme practice la numeroase nivele. Însă pentru aceasta, remediul există deja; este vorba despre comisia specială pe care aţi mandatat-o, şi care ar trebui să-şi intensifice lucrările. Cel de-al doilea obstacol este reprezentat de o incoerenţă birocratică persistentă, pe care eforturile Obergruppenfuhrerului Pohl încă nu au rezolvat-o. Permiteţi-mi să vă dau un exemplu, scos dintre cele citate în raportul meu: ordinul BrigadeFührerului Gliicks din 28 decembrie 1942, adresat tuturor medici- lor-şefi ai KL-urilor, le dădea printre altele responsabilitatea, în vederea reducerii mortalităţii, ameliorării hranei pentru *Häftlinge.* Or, în lagăre, bucătăria depinde de departamentul administrativ, care este subordonat departamentului D IV al WVHA; raţiile sunt fixate centralizat de către D IV 2, în acord cu SS-Hauptamt. Nici medicii, nici departamentul D III nu au vreun drept de observare la respectivul proces. Această parte a ordinului pur şi simplu nu a avut efect; raţiile rămân identice celor din anul precedent." Am făcut o pauză. Himmler, care mă privea cu amabilitate, dădu din cap. „Totuşi, mi se pare că mortalitatea a scăzut." „Desigur, dar din alte motive. S-au făcut progrese în domeniul îngrijirii şi al igienei, pe care medicii îl controlează direct. Dar ar mai putea scădea. În starea actuală de lucruri, dacă îmi permiteţi să fac o remarcă, mein Reichsfuhrer, fiecare *Häftling* mort prematur reprezintă o pierdere netă pentru producţia de război a Reichului." „O ştiu mai bine ca dumneavoastră, Sturmbannfuhrer, spuse el pe un ton nemulţumit de învăţător pedant. Continuaţi." „Am înţeles. Cel de al treilea obstacol îl reprezintă mentalitatea ofiţerilor superiori veterani ai IKL. Aceste remarci nu privesc câtuşi de puţin calităţile lor considerabile de oameni, de ofiţeri SS şi de naţional-socialişti. Însă majoritatea dintre ei, este un fapt, au

fost formaţi într-o epocă în care funcţia lagărului era total diferită, conform directivelor răposatului Obergruppenfuhrer Eicke." „L-aţi cunoscut pe Eicke?" mă întrerupse Himmler. „Nu, mein Reichsfuhrer, nu am avut această onoare." „Păcat. Era un mare om. Ne lipseşte mult. Dar, scuzaţi-mă, v-am întrerupt. Continuaţi." „Mulţumesc, mein Reichsfuhrer. Ceea ce voiam să spun este că aceşti ofiţeri au dobândit astfel o optică îndreptată spre funcţia politică şi poliţienească a lagărelor, cum predomina la vremea respectivă. În pofida experienţei lor în acest domeniu, mulţi dintre ei au fost incapabili să evolueze şi să se adapteze la noile funcţii economice ale lagărelor. Este o problemă atât de stare de spirit, cât şi de pregătire: puţini dintre ei au o minimă experienţă de gestiune comercială, şi lucrează destul de prost cu administratorii întreprinderilor WVHA. Subliniez că este vorba despre o problemă de ansamblu, o problemă de generaţie, dacă se poate spune, şi nu de personalitate individuală, chiar dacă am citat pe unii cu titlu de exemplu." Himmler îşi pusese mâinile împreunate sub bărbie. „Bine, Sturmbannfâihrer. Raportul dumneavoastră va fi difuzat la WVHA şi cred că îi va da apă la moară prietenului meu Pohl. Însă pentru a nu ofusca pe nimeni, veţi efectua unele corecturi. Brandt vă va comunica lista. Mai ales, nu veţi numi pe nimeni. Înţelegeţi de ce." „Desigur." „în schimb vă autorizez, cu titlu confidenţial, să trimiteţi o copie necorectată a raportului dumneavoastră dr. Mandelbrod." *„Zu Befehl. „* Himmler tuşi, ezită, scoase o batistă şi tuşi din nou acoperindu-şi gura. „Scuzaţi-mă, zise el strângân- du-şi batista. Am o nouă sarcină pentru dumneavoastră. Chestiunea alimentaţiei în lagăre, pe care o menţionaţi, este o problemă care revine adesea. Mi se pare a fi o chestiunea pe care începeţi să o cunoaşteţi." „Mein Reichsfuhrer…" El făcu un semn cu mâna. „Ba da, ba da. Îmi amintesc raportul dumneavoastră de la Stalingrad. Iată ce doresc: în timp ce departamentul D III acoperă toate problemele medicale şi sanitare, nu avem, după cum aţi subliniat, o instanţă centralizată pentru alimentaţia deţinuţilor. De aceea am

hotărât să creez un grup de lucru interdepartamental pentru a rezolva această problemă, iar dumneavoastră îl veţi coordona. Veţi implica toate departamentele competente ale IKL; Pohl va delega şi un reprezentant al întreprinderilor SS, care vă va expune punctul său de vedere. Între altele, doresc ca RSHA să poată avea un cuvânt de spus. În final, aş dori să consultaţi celelalte ministere răspunzătoare, mai ales cel al lui Speer, care nu încetează să ne bombardeze cu plângeri din partea întreprinderilor private. Pohl vă va pune la dispoziţie experţii necesari. Doresc o soluţie de consens, Sturmbannfuhrer. După ce veţi pregăti propuneri concrete, mi le veţi prezenta, iar dacă vor fi bune şi realiste, vor fi adoptate. Brandt vă va ajuta în privinţa mijloacelor necesare. Întrebări?" M-am ridicat. „Mein Reichsfuhrer, încrederea dumneavoastră mă onorează şi vă mulţumesc. Aş dori să fiu sigur asupra unui aspect." „Care?" „Că obiectivul principal rămâne creşterea producţiei." Himmler se lăsase pe spate în fotoliul său, cu mâinile abandonate pe braţele acestuia; figura sa îşi reluase expresia maliţioasă. „Cât nu lezează celelalte interese ale SS şi nu interferează cu programele în curs, răspunsul este da. Făcu o pauză. Dorinţele celorlalte ministere sunt importante, dar ştiţi că există constrângeri pe care ele nu le stăpânesc. Luaţi şi aceasta în calcul. Dacă aveţi dubii, trataţi cu Pohl. El ştie ce vreau. Ziua bună, Sturmbannfuhrer."

Trebuie să recunosc că pluteam atunci când am ieşit din biroul lui Himmler. În sfârşit, mi se încredinţa o responsabilitate, una adevărată! Fusesem aşadar recunoscut la justa mea valoare. Şi, în plus, era o sarcină pozitivă, un mijloc de a face ca lucrurile să avanseze în direcţia cea bună, un mod de a contribui la efortul de război şi la victoria Germaniei, altfel decât prin ucidere şi prin distrugere. Înainte de a discuta cu Rudolf Brandt mi-am făcut tot felul de planuri, ca un adolescent, visuri de glorie, ridicole: convinse de argumentaţia mea fără fisură, departamentele mă urmau; idioţii şi criminalii erau răsturnaţi de la putere, trimişi înapoi în gaura lor; în câteva luni aveau loc progrese considerabile, deţinuţii îşi recăpătau forţele, sănătatea, mulţi dintre ei, atraşi de forţa

naţional-socialismului care nu mai avea nicio piedică, veneau să lucreze cu bucurie pentru a ajuta Germania în lupta sa; producţia creştea de la o lună la alta; eu obţineam un post mai important, o influenţă reală îmi permitea să ameliorez lucrurile după principiile adevăratei *Weltanschauung,* iar Reichsfuhrerul însuşi îmi asculta sfaturile, cele ale unuia dintre cei mai buni naţional-socialişti. Grotesc, pueril, o ştiu, totuşi ameţitor. Desigur că nimic nu avea să se petreacă astfel. Dar la început eram plin de entuziasm. Chiar Thomas părea impresionat.

„Vezi ce însemnă să-mi asculţi sfaturile în loc să faci de capul tău", îmi zise el cu un zâmbet sardonic. Dar dacă mă gândesc bine, nu acţionasem atât de diferit ca în cazul misiunii noastre comune din 1939; încă o dată scrisesem strictul adevăr, fără a mă gândi prea mult la consecinţe, numai că avusesem mai mult noroc, iar adevărul, de data aceasta, corespundea celor ce se dorea a fi auzite.

M-am lansat în această activitate cu multă îndârjire. Cum nu exista suficient spaţiu la SS-Haus, Brandt îmi atribui un birou la *Zentralabteilung* de la Ministerul de Interne, pe Konigsplatz, unde Spree făcea o meandră, la ultimul etaj; eram cu spatele la Reichstag, dar de la ferestre zăream, de o parte, în spatele Operei Kroll, întreaga întindere verde şi liniştită de la Tiergarten, iar de cealaltă parte, dincolo de râu şi de podul Moltke, gara vamală din Lehrter, cu vasta sa reţea de linii şi garaje, animate în permanenţă de un trafic lent, neregulat, apăsător, o perpetuă plăcere de copil. Chiar mai mult; Reichsfuhrerul nu venea niciodată pe aici, aşa că puteam fuma în pace în cabinetul meu. Frâulein Praxa, care nu-mi displăcea prea tare, şi care ştia cel puţin să răspundă la telefon şi să preia mesaje, mă însoţi; am reuşit de asemenea să-l păstrez pe Piontek. În plus, Brandt îmi atribui un Hauptscharfâihrer, Walser pe numele său, pentru a se ocupa cu arhivarea, două dactilografe, şi mă autoriză să iau un ajutor administrativ cu grad de Untersturmfuhrer; i-am cerut lui Thomas să-mi recomande unul. Se numea Asbach, un tânăr abia intrat în *Staatspolizei* după studii de drept şi un stagiu la

Junkerschule din Bad Tolz.

Avioanele britanice reveniră câteva nopţi la rând, dar de fiecare dată mai puţine. *Wilde Sau,* care permitea avioanelor noastre de vânătoare să doboare aparatele inamice de sus, ele rămânând deasupra nivelului atins de Flakuri, făcea ravagii, iar Luftwaffe începuse de asemenea să se folosească de proiectile luminoase pentru a vedea ţintele ca în plină zi; după 3 septembrie, raidurile încetară de tot. Noile noastre tactici îi descurajaseră. M-am dus să-l văd pe Pohl la sediul său din Lichterfelde pentru a discuta despre componenţa grupului de lucru. Pohl părea foarte satisfăcut că lumea începe să se ocupe în fine într-un mod sistematic de această problemă; se săturase, îmi declară el cu sinceritate, să trimită la Kommandanten ordine care nu erau urmate de vreun efect. Conveniram ca Amtsgruppe D să detaşeze trei reprezentanţi, unul de la fiecare departament. Pohl îmi propuse şi un administrator al sediului DWB, întreprinderile Economice Germane, pentru a ne consilia în privinţa aspectelor economice şi a constrângerilor firmelor care foloseau forţa de muncă a deţinuţilor; în fine, mi-l mai detaşă pe inspectorul său de la Nutriţie, profesorul Weinrowski, un om cu părul deja alb şi cu ochi umezi, având o gropiţă adâncă în bărbie în care se cuibăreau fire de păr rebele care scăpaseră de brici. De aproape un an, Weinrowski se străduia să amelioreze alimentaţia *Häfilinge*-ilor, fără succes, însă avea o bogată experienţă în privinţa obstacolelor ce se iveau iar Pohl dorea ca el să participe la lucrările noastre. După un schimb de corespondenţă cu departamentele respective, am convocat o primă reuniune pentru a stabili care este situaţia. La cererea mea, profesorul Weinrowski ne pregătise împreună cu asistentul său, Hauptsturmfuhrerul dr. Isenbeck, un scurt memoriu care fu distribuit participanţilor şi pe care ni-l prezentă oral. Era o zi foarte frumoasă de septembrie, sfârşitul verii indiene; soarele sclipea în arborii din Tiergarten şi trimitea şuvoaie de lumină în sala noastră de conferinţă, înconjurând cu un nimb strălucitor părul profesorului. Situaţia nutriţională a *Häftlinge,* ne explică Weinrowski cu vocea lui

sacadată şi didactică, era destul de confuză. Directivele de la centru fixau norme şi bugete, însă lagărele se aprovizionau, bineînţeles, local, ceea ce dădea loc la variaţii uneori considerabile. Ca raţie-tip, el propuse exemplul din KL-ul Auschwitz, unde un *Häftling* afectat la o muncă grea trebuia să primească pe zi 350 de grame de pâine, o jumătate de litru de erzaţ şi un litru de supă cu cartofi ori cu napi, iar ca supliment, de patru ori pe săptămână, 20 de grame de came în supă. Deţinuţii afectaţi unor munci uşoare sau la infirmerie primeau, evident, mai puţin; mai existau şi tot felul de alte raţii speciale, cum sunt cele pentru copiii din lagărul familial sau ale deţinuţilor selecţionaţi pentru experimentele medicale. Dacă situaţia se putea rezuma, în mare, un deţinut care efectua o muncă grea primea oficial 2 150 de kilo- calorii pe zi, iar cel de la munca uşoară, 1 700. Or, chiar fără a şti dacă aceste norme erau aplicate, ele se dovedeau deja insuficiente: un om în repaus, în funcţie de talie şi de greutate, şi ţinând cont de mediul înconjurător, are nevoie de un minimum de 2 100 de kilocalorii pe zi pentru a fi sănătos, iar un om care munceşte, de 3 000. Prin urmare deţinuţii nu puteau decât să piară, cu atât mai mult cu cât balanţa dintre lipide, glucide şi protide era departe de a fi respectată: în plus, 6,4% din raţie consta în proteine, când ar fi fost nevoie de cel puţin 10%, baa chiar de 15%. După ce îşi termină expunerea, Weinrowski se aşează cu un aer satisfăcut, iar eu am citit nişte extrase din seria de ordine ale Reichsfuhrerului către Pohl privind îmbunătăţirea alimentaţiei în lagăre, pe care îl pusesem pe noul meu asistent, Asbach, să le analizeze. Primul dintre aceste ordine, care era datat martie 1942, rămânea destul de vag: Reichsfuhrerul îi cerea pur şi simplu lui Pohl, la câteva zile după încorporarea IKL în WVHA, să *dezvolte gradual un regim care, la fel cu cel al soldaţilor romani sau al sclavilor egipteni, să conţină toate vitaminele, rămânând totodată simplu şi ieftin.* Scrisorile următoare erau mai precise: *mai multe vitamine, multe legume crude şi ceapă, morcov, varză, napi,* apoi *usturoi,* mult usturoi, *mai ales iama, pentru a ameliora starea de sănătate*." „Cunosc aceste ordine, declară profesorul

Weinrowski după ce am terminat de citit. Dar după părerea mea nu aici este esenţialul." Pentru un om care munceşte, importante sunt caloriile şi proteinele; vitaminele şi micronutrimentele rămân, în fond, de ordin secundar. Hauptsturmfuhrerul dr. Alicke, care reprezenta D III, aproba acest punct de vedere; în schimb, tânărul Isenbeck avea îndoieli: nutriţia clasică, părea să gândească el, subestimează importanţa vitaminelor, şi aducea în favoarea acestei opinii, ca şi cum ea ar tranşa totul, un articol extras dintr-un ziar profesionist britanic din 1938, referinţă care nu păru să-l impresioneze prea mult pe Weinrowski. Hauptsturmfuhrerul Gorter, reprezentantul *Arbeitseinsatz,* luă şi el cuvântul: în ceea *ce* priveşte statisticile globale ale deţinuţilor înregistraţi, situaţia continua să arate o ameliorare progresivă; de la 2,8% în aprilie, rata medie de mortalitate trecuse la 2,23% în iulie, apoi la 2,09% în august. Chiar la Auschwitz se învârtea în jurul a 3,6%, o scădere remarcabilă din martie. „în acest moment sistemul KL numără în jur de 160 000 de deţinuţi. Din această cifră, doar 35 000 sunt clasaţi de *Arbeitseinsatz* ca fiind inapţi pentru muncă, iar 100 000, ceea ce înseamnă ceva, lucrează în exterior, în uzine sau în întreprinderi." Cu programele de construcţie ale Amtsgruppe C, suprapopularea, sursă de epidemii, se diminua; dacă îmbrăcarea muncitorilor rămânea problematică, în pofida folosirii efectelor luate de la evrei, aspectul medical făcuse mari progrese. Pe scurt, situaţia părea să se stabilizeze. Obersturmfuhrerul Jedermann, de la administraţie, se declară de acord; şi apoi, aminti el, stăpânirea costurilor rămânea o problemă vitală: sumele bugetare erau constrângătoare. „Este absolut adevărat, interveni atunci Sturmbannfuhrerul Rizzi, specialistul economic ales de Pohl, dar există numeroşi factori ce trebuie luaţi în calcul." Era un ofiţer de vârsta mea, cu părul rar şi cu un nas în vânt, aproape slav; când vorbea, buzele sale fine şi palide abia se mişcau, însă cuvintele erau clare şi precise. Productivitatea unui deţinut putea fi exprimată în general în termenii unui procentaj al unui muncitor german sau al unui muncitor străin; or, aceste două categorii antrenau costuri

mult mai mari decât un *Häfuing,* fără a mai vorbi despre faptul că disponibilitatea lor devenea tot mai limitată. Desigur, de când marile întreprinderi şi Ministerul Armamentului se plânseseră de concurenţa neloială, SS nu mai putea furniza propriilor întreprinderi deţinuţi la costul real, ci trebuia să şi-i factureze la acelaşi cost ca pentru întreprinderile exterioare, adică de la 4 la 6 reichs- marks pe zi, costul întreţinerii unui deţinut rămânând în mod evident inferior acestei sume. Însă, o uşoară creştere a costului real de întreţinere, bine gestionată, putea antrena o creştere considerabilă a ratei de productivitate, caz în care toată lumea avea de câştigat. „Să mă explic: WVHA cheltuieşte în prezent, să zicem, 1,5 reichsmark pe zi pentru un deţinut capabil să îndeplinească 10% din activitatea cotidiană a unui muncitor german. Prin urmare, este nevoie de zece deţinuţi, adică de 15 reichsmarks pe zi, pentru a înlocui un german. Dar dacă, cheltuind 2 reichsmarks pe zi pentru un deţinut, s-ar putea să i se redea forţele, crescându-i durata de aptitudine pentru muncă şi astfel să fie pregătit corect? în acest caz ar fi de avut în vedere că un deţinut poate, după câteva luni, furniza 50% din munca omologului său german. Astfel, ar fi nevoie de doar doi deţinuţi, adică de 4 reichsmarks pe zi, pentru a îndeplini sarcina unui german. Mă urmăriţi? Bineînţeles că aceste cifre sunt nişte aproximări. Ar trebui făcut un studiu." „Aţi putea să luaţi această sarcină?" l-am întrebat cu interes. „Aşteptaţi o clipă, mă întrerupse Jedermann. Dacă eu trebuie să plătesc pentru o sută de mii de deţinuţi câte 2 reichsmarks în loc de 1,5, asta îmi cere un plus de 50 000 de reichsmarks net pe zi. Faptul că produc mai mult sau mai puţin nu schimbă cu nimic situaţia. Bugetul meu nu se schimbă." „E adevărat, am zis. Însă înţeleg unde vrea să ajungă Sturmbannfuhrerul Rizzi. Dacă ideea sa este bună, profiturile globale ale SS vor creşte, întrucât deţinuţii vor produce mai mult fără a mări costurile pentru întreprinderile care i-ar folosi. Ar fi suficient, dacă faptul se poate demonstra, să fie convins

Obergruppenfuhrerul Pohl să verse o parte din aceste profituri crescute la bugetul de întreţinere al Amtsgruppe D."

„Da, nu-i rău, zise Gorter, omul lui Maurer. Iar dacă deţinuţii îşi păstrează forţele timp mai îndelungat, în final, efectivele, în fapt, cresc mai repede. De unde şi importanţa reducerii mortalităţii, în fond."

Reuniunea se încheie în această notă şi am propus o repartizare a sarcinilor pentru a pregăti reuniunea următoare. Rizzi va încerca să studieze validitatea ideii sale; Jedermann ne va expune în detaliu constrângerile bugetare; iar pe Isenbeck îl voi însărcina, cu acordul lui Weinrowski (care se vedea clar că nu dorea să se deplaseze prea mult), să inspecteze rapid patru lagăre: KL-urile Ravensbruck, Sachsenhausen, Gross-Rosen şi Auschwitz, având ca obiectiv să aducă toate tipurile de raţii, meniurile efectiv pregătite pentru categoriile principale de deţinuţi de-a lungul ultimei luni şi, mai ales, eşantioane de raţii pe care le vom trimite la analize; voiam să pot compara meniurile teoretice cu hrana efectiv servită.

La această din urmă remarcă, Rizzi îmi aruncă o privire curioasă; după încheierea conferinţei, l-am luat în biroul meu. „Aveţi motive să credeţi că *Häftlinge* nu primesc ceea ce ar trebui?" mă întrebă el în felul său sec şi direct. Mi se părea un om inteligent, iar propunerea sa mă făcuse să mă gândesc la faptul că ideile şi obiectivele noastre se puteau intersecta. Am hotărât să-mi fac din el un aliat. Oricum, nu vedeam niciun risc dacă mă destăinuiam lui. „Da, am, i-am răspuns. Corupţia este o problemă majoră în lagăre. O bună parte din hrana cumpărată de D IV este deturnată. Este greu de dat o cifră, dar acei *Häftlinge* aflaţi la capătul lanţului – nu vorbesc de kapos şi de *Prominenten* – sunt lezaţi cu de la 20 până la 30% din raţia lor. Cum aceasta deja nu ajunge, numai deţinuţii care reuşesc să obţină un supliment, legal sau ilegal, au o şansă să rămână în viaţă mai mult de câteva luni." „înţeleg. Se gândi un timp, frecându-şi baza nasului pe sub ochelari. Ar trebui să putem calcula precis speranţa de viaţă şi să o modulăm în funcţie de gradul de specializare. Mai făcu o pauză, apoi conchise: Bine, am să văd."

Din păcate am înţeles destul de repede că entuziasmul meu

urma să fie oarecum temperat. Întâlnirile următoare se împotmoliră într-o grămadă de detalii tehnice destul de voluminoasă şi contradictorie. Isenbeck făcuse o analiză bună a meniurilor, dar părea incapabil să demonstreze ce raport aveau acestea cu raţiile realmente distribuite; Rizzi părea să se concentreze pe ideea accentuării diviziunii dintre muncitorii specializaţi şi cei nespecializaţi, şi pe necesitatea de a ne concentra eforturile asupra celor dintâi; Weinrowski nu reuşea să se pună de acord cu Isenbeck şi cu Alicke asupra chestiunii vitaminelor. Pentru a încerca să stimulez dezbaterile, am invitat un reprezentant al ministerului lui Speer; Schmelter, care conducea departamentul pentru alocarea mâinii de lucru, îmi răspunse că este urgentă nevoie ca SS să ia în calcul această problemă şi îmi trimise un Oberregierungsrat cu o lungă listă de doleanţe. Ministerul lui Speer tocmai preluase o parte a competenţelor Ministerului Economiei şi fusese rebotezat Ministerul Armamentului şi al Producţiei de Război, RMfruK, conform acronimului barbar, spre a reflecta puterile sale lărgite în acest domeniu, iar această reorganizare părea să se reflecte în siguranţa de sine afişată de dr. Kuhne, trimisul lui Schmelter. „Nu vorbesc numai în numele ministerului, începu acesta atunci când l-am prezentat colegilor mei, ci şi al întreprinderilor care folosesc mâna de lucru furnizată de SS, ale căror plângeri repetate ne parvin zilnic.” Acest Oberregierungsrat purta un costum maro, cu papion, şi avea o mustaţă prusacă tăiată periuţă; părul rar şi aţos era pieptănat cu grijă într-o parte, pentru a acoperi vârful ţuguiat al craniului. Însă fermitatea discursului său îi dezminţea aspectul oarecum ridicol. Aşa cum desigur o ştiam, deţinuţii soseau în general în uzine într-o stare de mare slăbiciune, şi adeseori, doar la capătul a câtorva săptămâni, epuizaţi, ei trebuiau retrimişi în lagăr. Or, instruirea lor necesita cel puţin câteva săptămâni; lipseau instructorii şi nu existau mijloacele pentru a forma noi grupe în fiecare lună. În plus, pentru cea mai măruntă treabă care cerea un minimum de calificare, era nevoie de cel puţin şase luni până ce randamentul atingea un nivel satisfăcător: dar puţini deţinuţi rezistau atâta timp.

Reichsministerul Speer era foarte dezamăgit de starea de lucruri şi considera că această contribuţie a SS la efortul de război, la respectivul nivel, ar avea de câştigat dacă ar fi îmbunătăţită. Încheie înmânându-ne un memoriu conţinând extrase din scrisorile trimise de întreprinderi. După plecarea sa, în timp ce frunzăream memoriul, Rizzi ridică din umeri şi îşi linse buzele fine. „E tocmai ceea ce spuneam eu la început. Muncitori calificaţi." Mai cerusem de asemenea, de la biroul lui Sauckel, plenipotenţiarul general pentru *Arbeitseinsatz* sau GBA, să fie trimis cineva pentru a-şi exprima punctul de vedere. Un asistent al lui Sauckel îmi răspunsese destul de dur că, din moment ce SP considera că orice pretext este bun pentru arestarea muncitorilor străini şi pentru trimiterea lor ca să îngroaşe efectivele din lagăre, atunci revenea în sarcina SS-ului să se ocupe de întreţinerea lor, iar GBA nu se mai simţea responsabilă. Brandt îmi telefonase pentru a-mi reaminti că Reichsfuhrerul acorda mare importanţă avizului din partea RSHA, aşa că îi scrisesem lui Kaltenbrunner, care mă trimisese la Miiller, care la rândul său îmi răspunsese să iau legătura cu Obersturmbannfuhrerul Eichmann. Degeaba protestasem că problema o depăşea cu mult pe cea a evreilor, unic domeniu de competenţă a lui Eichmann, Miiller insistase; aşadar am telefonat în Kurflirstenstrasse şi i-am cerut lui Eichmann să trimită un coleg. Mi-a răspuns că preferă să vină personal. „Adjunctul meu Giinther se află în Danemarca, mi-a explicat el când l-am întâmpinat. Oricum, chestiunile de o asemenea importanţă prefer să le tratez eu însumi." La masa comună, se lansă într-un rechizitoriu nemilos împotriva deţinuţilor evrei, care, conform opiniei lui, reprezentau o ameninţare tot mai acută; de când cu Varşovia, revoltele se înmulţeau; o revoltă într-un lagăr special din Est (era vorba despre Treblinka, însă Eichmann nu făcu precizarea), produsese câteva pierderi printre SS-işti, iar sute de deţinuţi evadaseră. Nu toţi fuseseră prinşi. RSHA, ca şi însuşi Reichsfuhrerul, se temea ca nu cumva asemenea incidente să se înmulţească, iar lucrul acesta, dată fiind situaţia încordată de pe front, nu putea fi permis. Ne reaminti că evreii aduşi în

lagăr în convoaiele RSHA erau cu toţii condamnaţi la moarte. „Aici nu putem schimba nimic, chiar dacă am vrea. Cel mult se putea folosi de la ei, oarecum, capacitatea de muncă pentru Reich înainte de a muri." Cu alte cuvinte, chiar dacă unele obiective politice erau lăsate deoparte din considerente economice, rămâneau totuşi în vigoare. Prin urmare, nu era vorba despre a face o distincţie între deţinuţii specializaţi şi ceilalţi – îi expusesem pe scurt în ce stadiu se găseau discuţiile noastre –, ci între diferitele categorii politico- poliţieneşti. Muncitorii ruşi sau polonezi arestaţi pentru furt, spre exemplu, erau trimişi într-un lagăr, dar pedeapsa lor nu mergea mai departe; prin urmare WVHA putea să dispună de ei după bunul plac. Cât priveşte condamnaţii pentru „murdărirea rasei", problema era deja mai delicată. Dar referitor la evreii şi la asociaţii transferaţi de Ministerul de Justiţie, era nevoie ca pentru toată lumea să fie limpede: ei erau oarecum împrumutaţi la WVHA, întrucât RSHA îşi păstra jurisdicţia asupra lor până ce mureau; pentru ei, politica *Vemichtung durch Arbeit,* distrugerea prin muncă, trebuia să fie strict aplicată: ca atare, era inutil să risipeşti hrana pe ei. Aceste cuvinte produseră impresie asupra unora dintre colegii mei, iar după ce Eichmann plecă începură să se propună raţii diferite pentru deţinuţii evrei şi pentru ceilalţi. Eu am ajuns până intr-acolo încât l-am reîntâlnit pe Oberregierungsrat Kiihne ca să-i împărtăşesc respectiva sugestie; acesta îmi răspunse în scris că, în acest caz, întreprinderile îi vor refuza cu siguranţă pe deţinuţii evrei, ceea ce era contrar atât acordului dintre Reichsministerul Speer şi Führer, cât şi decretului din ianuarie 1943 privind mobilizarea mâinii de lucru. Totuşi, colegii mei nu abandonară ideea. Rizzi îi ceru lui Weinrowski să-i spună dacă tehnic este posibil să se calculeze raţii care să-l facă pe un om să moară într-un interval de timp dat; o raţie, spre exemplu, care i-ar da trei luni unui evreu necalificat, o alta care i-ar da nouă luni unui muncitor specializat asocial. Weinrowski fu nevoit să-i răspundă că nu, nu se putea; fără a mai vorbi despre ceilalţi factori, ca frigul şi bolile, totul depindea de greutatea şi de

rezistenţa subiectului. Cu o raţie dată, un individ putea muri în trei săptămâni, un altul ar duce-o la nesfârşit, cu atât mai mult cu cât deţinutul isteţ ar mai găsi întotdeauna ceva supliment, pe când cel deja slăbit s-ar lăsa dus mult mai repede. Acest raţionament îi dădu o idee strălucită Hauptsturmfuhrerului dr. Alicke. „Ceea ce spuneţi, zise el de parcă gândea cu voce tare, este că deţinuţii mai puternici se vor descurca întotdeauna ca să fure o parte din raţiile celor mai slabi, şi prin urmare să trăiască. Dar nu este întru câtva în interesul nostru ca deţinuţii cei mai slabi să nu-şi mai primească nici măcar raţiile complete? Imediat ce au depăşit un nivel de slăbiciune, în mod automat, ca să zicem aşa, li se fură raţia, mănâncă mai puţin şi mor mai repede. Ca atare, economisim hrana. Cât priveşte ceea ce li se fură, asta îi întăreşte pe deţinuţii deja mai valizi, care, în felul acesta, muncesc mai bine. Este pur şi simplu mecanismul natural al supravieţuirii celui mai tare. Tot la fel, un animal bolnav cade rapid în gheara prădătorilor." Era totuşi cam mult, aşa că am reacţionat prompt. „Hauptsturmfuhrer, Reichsfuhrerul nu a pus la punct lagărele de concentrare pentru a face experienţe cu uşile închise privind darwinismul social. Prin urmare, raţionamentul dumneavoastră nu mi se pare foarte pertinent. M-am întors către ceilalţi. Adevărata problemă este: pe ce anume ne fixăm prioritatea? Pe imperativele politice sau pe nevoile economice?" „Cu siguranţă că aşa ceva nu se poate decide la nivelul nostru", zise calm Weinrowski. „De acord, interveni Gorter, şi totuşi, pentru *Arbeitseinsatz,* instrucţiunile sunt clare: totul trebuie pus în operă pentru a creşte productivitatea acestor *Häftlinge."* „Din punctul de vedere al întreprinderilor noastre SS, confirmă la rândul său Rizzi, e la fel. Cu toate astea, nu putem ignora unele imperative ideologice." „Oricum, meine Herren, am conchis eu, nu ţine de noi rezolvarea acestei chestiuni. Reichsfuhrerul mi-a cerut să dau recomandări care să satisfacă interesele departamentelor dumneavoastră. În cel mai rău caz, putem pregăti mai multe opţiuni, pentru a le lăsa posibilitatea de a alege. Orice-ar fi, lui îi revine decizia finală."

începeam să înţeleg că aceste discuţii sterile ar putea continua la nesfârşit, iar o astfel de perspectivă mă îngrozea. Ca atare, m-am hotărât să schimb tactica: să pregătesc o propunere concretă şi să fac să fie acceptată de toată lumea, chit că o modificam un pic, dacă ar fi fost nevoie. Pentru asta, am hotărât să mă pun mai întâi de acord cu specialiştii: Weinrowski şi Isenbeck. Când l-am abordat, Weinrowski îmi înţelese imediat intenţiile şi îmi promise susţinerea sa; Isenbeck îmi preciză că va face ceea ce i se va spune să facă. Însă ne lipseau datele concrete. Weinrowski parcă auzise că IKL făcuse deja cercetări cu privire la acest subiect; l-am trimis pe Isenbeck la Oranienburg cu un ordin de serviciu; triumfător, îmi aduse un teanc de dosare: la sfârşitul anilor ’30, departamentul medical al IKL făcuse într-adevăr o serie de experienţe, la KL Buchenwald, privind alimentaţia deţinuţilor supuşi muncii forţate; folosindu-se drept motivaţie numai pedepsirea sau ameninţarea cu pedepsa, fusese testat un mare număr de formule, schim- bându-se frecvent raţiile şi cântărind în mod regulat subiecţii; reieşise o întreagă serie de date. În timp ce Isenbeck cerceta aceste rapoarte, eu discutam cu Weinrowski asupra a ceea ce numeam „factori secundari”, ca igiena, frigul, boala, bătăile. Am cerut de la SD o copie a raportului meu de la Stalingrad, care trata tocmai respectivul subiect. Parcurgându-l, Weinrowski exclamă: „A, dar dumneavoastră îl citaţi pe Hohenegg!” La auzul vorbelor sale, amintirea acelui om, ascunsă înlăuntrul meu ca o bulă de aer, se desprinse din adânc şi urcă, luând viteză cu fiecare clipă înainte de a ţâşni la suprafaţă: ce curios, mi-am zis, nu m-am mai gândit la el de mult timp. „îl cunoaşteţi?” l-am întrebat pe Weinrowski, cuprins de o agitaţie puternică. „Desigur! Este unul dintre colegii mei de la Facultatea de Medicină din Viena.” „Aşadar, trăieşte?”„Da, fără îndoială, de ce nu?”

Am început imediat să-l caut: era bine-sănătos, şi nu mi-a fost deloc greu să-l găsesc. Lucra şi el în Berlin, la departamentul medical de pe Bendlerstrasse. Fericit, am pus să fie chemat la telefon fără să-mi dau numele; vocea sa amplă şi muzicală părea un pic deranjată atunci când răspunse:

„Da?” „Profesorul Hohenegg?”„El. Despre ce este vorba?”„Vă sun de la SS. Este vorba despre o datorie veche.” Vocea sa căpătă o tentă şi mai agasată. „Despre ce vorbiţi? Cine sunteţi?”„Vorbesc despre o sticlă de coniac pe care mi-aţi promis-o acum nouă luni.” Hohenegg izbucni într-un hohot de râs. „Vai, vai, trebuie să vă mărturisesc ceva: crezând că aţi murit, am băut-o în sănătatea dumneavoastră.” „Ce om necredincios!”„Aşa, deci, trăiţi.” „Şi promovat: Sturmbannfuhrer.” „Bravo! Ei bine, nu-mi rămâne decât să găsesc o altă sticlă.” „Aveţi la dispoziţie douăzeci şi patru de ore: o vom bea mâine-seară. În schimb, vă ofer cina. La Borchardt, orele opt, vă convine?”Hohenegg scoase un fluierat lung. „Trebuie să vă fi mărit şi retribuţia! Dar permiteţi-mi să vă atrag atenţia că încă nu-i sezonul stridiilor.” „Nu-i nimic, vom mânca pateu de porc mistreţ. Pe mâine! 11

Hohenegg, de cum mă văzu, dori să-mi pipăie cicatricele; m-am lăsat pipăit graţios, sub privirile uimite ale şefului de sală care ne propunea lista de vinuri. „Frumoasă treabă, făcea Hohenegg, frumoasă treabă! Dacă aţi fi căpătat asta înainte de Kislovodsk, v-aş fi citat în seminarul meu. În final, am făcut bine că am insistat.” „Ce vreţi să spuneţi?”„La Gumrak, chirurgul renunţase să vă mai opereze, ceea ce era de înţeles. Vă trăsese un cearceaf peste faţă şi le sugerase infirmierilor, cum se făcea pe atunci, să vă pună în zăpadă ca să se termine mai repede. Eu treceam pe acolo, am observat pânza mişcându-se în dreptul gurii şi mi s-a părut ceva curios: un mort care respira din greu sub linţoliul său. L-am dat deoparte: imaginaţi-vă ce surpriză! Apoi mi-am zis că măcar atât puteam face, să cer ca altcineva să se ocupe de dumneavoastră. Chirurgul nu voia, am avut un schimb de replici, dar cum eram superiorul său ierarhic, a trebuit să se supună. Striga tot timpul că e pierdere de vreme. Eram grăbit, l-am lăsat în pace. Îmi închipui că s-a mulţumit cu o hemostază. Dar sunt fericit că toată treaba a servit la ceva.” Rămăsesem nemişcat. Mă agăţam de vorbele lui, şi în acelaşi timp mă simţeam enorm de departe de toate acestea, ca şi cum ar fi fost vorba despre altcineva, pe care abia îl

cunoscusem. Şeful de sală aducea vinul. Hohenegg îl întrerupse înainte de a turna. „O clipă, vă rog. Aţi putea să ne aduceţi două pahare pentru coniac? 14 „Bineînţeles, Herr Oberst” Cu un surâs, Hohenegg scoase din servietă o sticlă de Hennessy şi o puse pe masă. „Iată. Zis şi făcut” Şeful de sală reveni cu două pahare, desfăcu sticla şi ne turnă fiecăruia. Hohenegg luă paharul şi se ridică; eu am făcut la fel. Dintr-odată căpătase un aer serios şi am observat că îmbătrânise mult în comparaţie cu felul în care mi-l aminteam: pielea sa, galbenă şi moale, îi atârna sub ochi şi pe obrajii rotunzi; trupul, încă masiv, părea cumva să se fi îndesat pe oase. „Propun, zise el, să bem pentru toţi camarazii noştri de nefericiri care nu au avut tot atât noroc ca noi. Şi mai ales pentru cei care mai sunt încă în viaţă, pe undeva” Băurăm şi ne aşezarăm la loc. Hohenegg rămase tăcut încă vreo câteva clipe, jucându-se cu cuţitul, apoi îşi reluă aerul vesel. I-am povestit cum am scăpat, cel puţin ceea ce îmi spusese Thomas, şi i-am cerut să-şi spună la rândul său povestea. „La mine e mai simplu. Îmi terminasem treaba, i-am înmânat raportul generalului Renoldi, care îşi pregătea deja valizele pentru Siberia şi nu-i păsa deloc de restul, şi mi-am dat seama că uitaseră de mine. Din fericire, cunoşteam un tânăr foarte amabil de la AOK. Datorită lui am putut trimite un semnal la OKHG cu o copie pentru facultatea mea, spunând doar că eram gata să prezint raportul. Atunci şi-au amintit de mine şi a doua zi am primit ordinul să părăsesc *Kessel*-ul. De altfel, am dat peste dumneavoastră în vreme ce aşteptam un avion la Gumrak. Aş fi vrut să vă iau cu mine, dar în starea aceea eraţi netransportabil, iar eu nu puteam aştepta să vă opereze, zborurile erau puţine. De altfel, cred că am prins una dintre ultimele plecări din Gumrak. Avionul care a plecat înaintea mea s-a prăbuşit sub ochii mei. Încă mai eram ameţit de zgomotul exploziei atunci când am ajuns la Novorossisk. Am decolat direct prin perdeaua de fum, iar flăcările care se ridicau din carcasa prăbuşită erau foarte impresionante. După aceea am avut un concediu, şi în loc să mă repartizeze la noua Armată a 6-a, mi-au dat un post la OKW. Dar cu

dumneavoastră ce se mai întâmplă acum?”în timp ce mâneam, i-am descris problemele grupului meu de lucru. „într-adevăr, comentă el, chestiunea mi se pare delicată. Îl cunosc bine pe Weinrowski, este un om cinstit şi un savant integru, dar nu are niciun fel de simţ politic şi calcă adesea greşit” Am rămas pe gânduri. „Nu aţi putea să ne întâlnim odată toţi trei, ca să ne ajutaţi să ne orientăm?”„Dragul meu Sturmbannfuhrer, vă amintesc că sunt un ofiţer al Wehrmachtului. Mă îndoiesc că superiorii dumneavoastră – dar şi ai mei – ar vedea cu ochi buni un amestec al meu în această poveste întunecată” „Nu oficial, desigur. O simplă discuţie privată, cu vechiul dumneavoastră prieten de facultate?”„Nu am spus niciodată că a fost prietenul meu. Hohenegg îşi trecu gânditor mâna peste chelie; gâtul său ridat depăşea gulerul încopciat. Bineînţeles, în calitate de anatomopatolog, sunt întotdeauna gata să ajut specia umană; în fond, nu-mi lipsesc clienţii. Dacă vreţi, putem termina această sticlă în trei”

Weinrowski ne invită la el. Locuia împreună cu soţia într-un apartament de trei camere, la Kreuzberg. Ne arătă două fotografii de bărbaţi tineri aflate pe pian, una încadrată cu o panglică neagră: fiul cel mare, Egon, ucis la Demiansk; cel mic servea în Franţa şi până atunci avusese parte de linişte, însă divizia sa fusese trimisă de urgenţă în Italia, pentru a întări noul front, în timp ce Frâu Weinrowski ne servea ceai şi prăjituri, noi comentam situaţia din Italia; aşa cum se aştepta aproape toată lumea, Badoglio nu căuta decât o ocazie ca să-şi schimbe opţiunea, şi imediat ce anglo-ameri- canii puseseră piciorul pe solul italian, o şi prinsese. „Din fericire, din fericire, Fuhrerul a fost mai viclean ca el!” exclamă Weinrowski. „Zici tu asta, murmură trist Frâu Weinrowski oferindu-ne zahăr, numai că acolo e fiul tău Karl, şi nu Fuhrerul.” Era o femeie un pic cam greoaie, cu trăsăturile îngroşate şi obosite, însă desenul gurii şi lumina din ochi lăsau să se întrevadă o frumuseţe trecută. „Ia mai taci, o certă Weinrowski, Fuhrerul ştie ce face. Uită-te la acest Skorzeny! Spune dacă nu a fost asta o lovitură de maestru” Raidul asupra Gran Sasso, pentru a-l elibera pe Mussolini, era de

două zile pe prima pagină în presa lui Goebbels. De atunci, forţele noastre ocupaseră Italia de Nord, cuprinseseră 650 000 de soldaţi italieni şi instalaseră o republică fascistă la Salo; şi toate acestea erau prezentate drept o victorie considerabilă, o anticipare sclipitoare a Führerului. Dar reluarea raidurilor asupra Berlinului reprezenta o consecinţă directă a acestui lucru, noul front ne subţia diviziile, iar în august americanii reuşiseră să bombardeze Ploieştiul, ultima noastră sursă de petrol. Germania era prinsă serios între două guri de foc.

Hohenegg scoase la iveală coniacul iar Weinrowski merse să aducă pahare; soţia lui dispăruse în bucătărie. Apartamentul era întunecat, purtând acel miros încărcat de loc închis al locuinţelor vechi. M-am tot întrebat de unde venea acest miros. Şi eu voi mirosi aşa dacă voi trăi mai mult? Curioasă idee. În orice caz, astăzi nu simt nimic, dar se zice că nu îţi simţi niciodată propriul miros. Când Weinrowski reveni, Hohenegg turnă în pahare şi băurăm în memoria fiului defunct. Weinrowski părea un pic emoţionat. Apoi am scos documentele pe care le pregătisem şi i le-am arătat lui Hohenegg, după ce l-am rugat pe Weinrowski să facă mai multă lumină. Weinrowski se aşezase lângă fostul său coleg de facultate şi comenta hârtiile şi tabelele pe măsură ce Hohenegg le examina; fără să-şi dea seama, trecuseră la un dialect vienez pe care eu îl urmăream cu greu. M-am afundat în fotoliu şi am băut din coniacul lui Hohenegg. Cei doi aveau o atitudine mai degrabă curioasă: într-adevăr, aşa cum îmi explicase Hohenegg, Weinrowski avea vechime mai mare în cadrul facultăţii, dar ca Oberst îi era superior lui Weinrowski, care în SS avea rang de Sturmbannfuhrer de rezervă, echivalentul unui Major. Nu păreau să ştie care din ei îi datora celuilalt întâietatea, şi în consecinţă adoptaseră o atitudine deferentă, cu mult „Vă rog”, „Nu, nu, desigur, aveţi dreptate”, „Experienţa dumneavoastră…”, „Practica dumneavoastră…”, ceea ce devenea un pic comic. Hohenegg înălţă capuul şi mă privi. „Dacă înţeleg bine, după părerea dumneavoastră deţinuţii nu primesc nici măcar raţiile complete descrise aici?” „Cu excepţia câtorva privilegiaţi, nu. Ceilalţi pierd cel puţin

20%.” Hohenegg se întoarse la discuţia cu Weinrowski. „Asta nu e bine.” „Cu siguranţă. Asta face între 1 300 şi 1 700 de kilocalorii pe zi.” „E totuşi mai mult decât la oamenii noştri de la Stalingrad. Se uită din nou la mine. „Ce vizaţi, în final?” „Idealul ar fi o raţie minimală normală.” Hohenegg bătu cu degetele în hârtii. „Da, dar asta, dacă am înţeles eu bine, este imposibil. Din lipsă de resurse.” „într-un fel, da. Dar am putea propune îmbunătăţiri.” Hohenegg se gândea. „De fapt, adevărata dumneavoastră problemă o reprezintă argumentaţia. Deţinutul care ar trebui să primească 1 700 de kilocalorii primeşte doar 1 300; ca să primească efectiv 1 700…” „Ceea ce, oricum, este insuficient”, interveni Weinrowski. „… ar trebui ca raţia să fie de 2 100. Dar dacă solicitaţi 2 100, trebuie să justificaţi 2 100. Nu puteţi spune că solicitaţi 2 100 ca să primiţi 1 700.” „Doctore, ca întotdeauna, este o plăcere să discut cu dumneavoastră, am zis eu surâzând. După cum vă este obiceiul, mergeţi direct la fondul problemei.” Hohenegg continua fără a se lăsa întrerupt: „Aşteptaţi. Pentru a solicita 2 100, ar trebui să demonstraţi că 1 700 nu sunt suficiente, ceea ce nu puteţi face, fiindcă în realitate ei nu primesc 1 700. Şi, bineînţeles, nu puteţi ţine cont de factorul deturnare în argumentaţia dumneavoastră/1 „Nu chiar. Direcţiunea ştie că problema există, dar noi nu ne amestecăm. Există alte instanţe pentru asta.” „înţeleg.” „De fapt, problema ar fi să se obţină o creştere a bugetului global. Însă cei care gestionează acest buget estimează că acesta *ar trebui* să fie suficient şi este greu de dovedit contrariul. Chiar dacă demonstrăm că deţinuţii continuă să moară prea repede, ni se răspunde că nu aruncând cu banii vom rezolva problema.” „Ceea ce nu este neapărat greşit.” Hohenegg se scărpina în cap; Weinrowski tăcea şi asculta. „Nu am putea modifica repartizările?” întrebă după o vreme Hohenegg. „Adică?” „Ei bine, fără a se creşte bugetul global, să se favorizeze un pic deţinuţii care muncesc, şi mai puţin ceilalţi, care nu muncesc.” „în principiu, doctore, nu există deţinuţi care să nu muncească. Există doar bolnavii; dar dacă sunt hrăniţi mai puţin decât se face, nu vor avea nicio şansă să se

recupereze şi să redevină apţi. În acest caz, mai bine nu-i mai hrănim deloc, însă atunci va creşte din nou mortalitatea." „Da, însă ce vreau eu să spun este că femeile şi copiii sunt ţinuţi undeva. Prin urmare trebuie şi ei hrăniţi?" M-am uitat la el fără să răspund. Tăcea şi Weinrowski. Într-un final am zis: „Nu doctore. Femeile, bătrânii şi copiii nu sunt păstraţi." Hohenegg căscă ochii şi mă privi fără să răspundă, ca şi cum ar fi vrut să-i confirm că spusesem într-adevăr ceea ce spusesem. Am dat din cap. În cele din urmă, pricepu. Răsuflă îndelung şi se frecă la ceafă. „Ei bine…" Eu şi Weinrowski tăceam în continuare. „A, da… da. E severă chestia asta. Trase cu putere aer în piept. Bine. Înţeleg ce este. Presupun că, în fond, mai ales după Stalingrad, nu prea avem de ales." „Nu, doctore, într-adevăr." „Totuşi e cam sever. Toţi?" „Toţi cei ce nu pot lucra." „Ei bine… îşi regăsi cumpătul. „în fond, e normal. Nu există motiv să ne tratăm duşmanii mai bine decât pe propriii soldaţi. După cele văzute de mine la Stalingrad… Chiar şi raţiile acestea sunt un lux. Oamenii noştri rezistau cu mult mai puţin. Şi apoi, ce le dăm acum să mănânce celor care au supravieţuit? Camarazii noştri din Siberia ce primesc? Nu, nu, aveţi dreptate. Se uită la mine cu un aer gânditor. Oricum, este o *Schweinerei,* o adevărată porcărie. Ş totuşi, aveţi dreptate."

Avusesem dreptate şi să-i cer părerea: Hohenegg înţelesese imediat ceea ce Weinrowski nu putea să vadă, anume că era vorba despre o problemă politică şi nu tehnică. Aspectul tehnic trebuia să servească la justificarea unei alegeri politice, dar nu o putea dicta. Discuţia noastră din ziua aceea nu ajunse la o concluzie, însă mă făcu să meditez şi, în final, am găsit o soluţie. Cum Weinrowski îmi părea incapabil să continue, i-am cerut, ca să-i dau o ocupaţie, un alt rezumat, şi m-am îndreptat spre Isenbeck pentru susţinerea tehnică necesară. Îl subestimasem pe acest băiat: era foarte energic şi se dovedi foarte capabil să-mi înţeleagă gândul, chiar să îl anticipeze, într-o noapte de muncă, singuri, în biroul nostru de la Ministerul de Interne, bând cafeaua pe care ne-o aducea o ordonanţă somnolentă, am trasat proiectul în linii mari. Am

pornit de la conceptul lui Rizzi, stabilind o distincţie între muncitorii calificaţi şi cei necalificaţi: toate raţiile vor fi mărite, dar cele ale muncitorilor necalificaţi numai un pic, în timp ce muncitorii calificaţi vor putea primi o serie întreagă de noi avantaje. Proiectul nu vorbea despre diferitele categorii de deţinuţi, însă permitea, dacă RSHA insista, să li se dea acelor categorii ce se dorea a fi defavorizate, precum evreii, doar munci necalificate. Oricum, opţiunile rămâneau deschise. Pornind de la această distincţie centrală, Isenbeck mă ajută să găsesc şi altele: muncă grea, muncă uşoară, spitalizare. În final, se forma o grilă la care era suficient să se indexeze nişte raţii. Decât să ne zbatem cu raţii fixe, care, oricum, nu puteau fi respectate din cauza restricţiilor şi a dificultăţilor de aprovizionare, i-am cerut lui Isenbeck să calculeze – plecând totuşi de la meniuri-tip – o sumă bugetară per zi care să corespundă fiecărei categorii, apoi, în anexă, să sugereze variaţii de meniuri care ar corespunde acestor bugete. Isenbeck insista ca aceste sugestii să includă şi opţiuni calitative, ca spre exemplu distribuirea de ceapă crudă în loc de prăjită, pentru vitamine; l-am lăsat să o facă. Dacă priveam bine, acest proiect nu avea nimic revoluţionar: el relua nişte practici care se aplicau deja, modificându-le uşor, spre a încerca să treacă drept o argumentaţie clară. Pentru a o justifica, l-am căutat pe Rizzi, i-am explicat conceptul şi i-am cerut să redacteze o argumentaţie economică în termeni de randament; el acceptă imediat, cu atât mai mult cu cât îi atribuiam cu plăcere paternitatea ideilor-cheie. Mie îmi rezervam redactarea proiectului, imediat ce deţineam toate elementele tehnice.

Important era, şi înţelegeam bine acest lucru, ca RSHA să nu aibă prea multe obiecţii; dacă proiectul li se părea acceptabil, departamentul D IV al WVHA nu se putea opune. L-am sunat, aşadar, pe Eichmann ca să testez terenul. „A, dragul meu Sturmbannfuhrer Aue! Să ne întâlnim? Numai că sunt ocupat până peste cap în acest moment. Da, Italia, şi altceva. Atunci pe diseară? La un pahar. E o cafenea nu prea departe de biroul meu, colţ cu Potsdamerstrasse. Da, lângă

intrarea la U-Bahn. Atunci, pe diseară.” Când sosi, se lăsă să cadă pe banchetă cu un oftat şi îşi aruncă pe masă cascheta, masându-şi baza nasului. Comandasem deja două schnapsuri şi i-am oferit o ţigară pe care o primi cu plăcere, dându-se pe spate şi punând picior peste picior, trecându-şi o mână pe după spătar. Între două fumuri, îşi morfolea buza de jos. Fruntea sa cheală reflecta luminile din cafenea. „Italia?” am întrebat. „Problema nu e chiar Italia – bine, acolo, desigur, vom găsi opt sau zece mii –, ci mai ales zonele pe care le ocupă ei şi care din cauza politicii lor imbecile au devenit paradisuri pentru evrei. Sunt pretutindeni! în sudul Franţei, pe coasta dalmată, în zonele lor din Grecia. Am trimis imediat echipe cam peste tot, dar o să fie ceva treabă; în plus, cu problemele de transport, nu se va face cât ai bate din palme. La Nisa, cu efectul surprizei, am reuşit să arestăm câteva mii, însă poliţia franceză devine tot mai puţin cooperantă, iar asta complică lucrurile. Ne lipsesc enorm resursele. Apoi ne preocupă mult şi Danemarca.” „Danemarca?” „Da. Trebuia să fie foarte simplu şi a devenit foarte complicat. Gunther este furios. V-am spus că l-am trimis acolo?” „Da. Ce se întâmplă?” „Nu ştiu exact. După părerea lui Gunther, dr. Best, ambasadorul, face un joc ciudat. Îl cunoaşteţi, nu?” Eichmann goli paharul dintr-o înghiţitură şi mai comandă unul. „A fost superiorul meu. Înainte de război.” „Da, ei bine, nu ştiu ce-i în capul lui, acum. Luni şi luni de zile a făcut totul pentru a ne frâna, sub pretext că asta… — făcu un gest de sus în jos, de mai multe ori – … îi va atinge politica sa de cooperare. Iar în august, după revolte, când a fost impusă starea de urgenţă, noi, ceilalţi, am zis, bine, gata, să-i dăm drumul. La faţa locului este un nou BdS, dr. Mildner, dar e deja depăşit; în plus, Wehrmachtul a refuzat imediat să coopereze, şi tocmai de aceea l-am trimis pe Gunther, pentru a pune lucrurile în mişcare. Aşa că am pregătit totul, un vapor pentru patru mii de persoane care se află la Copenhaga, trenuri pentru ceilalţi, iar Best nu încetează să ne facă greutăţi. Mereu are câte o obiecţie, danezii, Wehrmachtul, e *tutti quanti*. În plus, treaba asta trebuia să rămână un secret, pentru a-i putea strânge pe

toţi dintr-odată, pe neaşteptate, însă Gunther spune că ei sunt deja la curent. Pare a se fi pornit prost." „Şi în ce stadiu vă aflaţi?" „Este prevăzut peste câteva zile. O vom face dintr-o singură mişcare. Oricum nu sunt foarte numeroşi. Eu l-am chemat pe Gunther şi i-am zis: Gunther, prietene, dacă este aşa, spune-i lui Mildner să avanseze data, însă Best a refuzat. Prea sensibil, probabil că încă mai discută cu danezii. Gunther crede că o face anume ca să dăm chix. „Totuşi, îl cunosc bine pe dr. Best: e orice, dar nu un prieten al evreilor. Cu greu aţi găsi un naţional-socialist ca el." Eichmann strâmbă din nas. „Mda. Ştiţi, politica schimbă oamenii. În fine, vom vedea. În ceea ce mă priveşte, sunt acoperit, am totul pregătit, am prevăzut totul, dacă treaba eşuează nu eu voi avea probleme, v-o spun. Dar proiectul dumneavoastră cum merge?"

Am mai comandat un rând: avusesem deja ocazia să observ că băutura avea tendinţa să-l destindă pe Eichmann, să-i trezească latura sentimentală şi amicală. Nu încercam să-l ameţesc, departe de mine gândul acesta, însă voiam să capete încredere în mine şi să vadă că ideile mele nu erau incompatibile cu felul său de a privi lucrurile. I-am expus în linii mari proiectul. După cum prevăzusem, el abia îi dădu atenţie. Un singur lucru îl interesa. „Cum conciliaţi totul cu principiul *Vemichtung durch Arbeit?"* „Foarte simplu: îmbunătăţirile nu-i privesc decât pe muncitorii calificaţi. Va fi suficient să ne asigurăm că evreii şi asocialii sunt daţi la munci grele, dar necalificate." Eichmann se scărpină pe obraz. Bineînţeles, eu ştiam că, în fapt, deciziile de repartizare a muncitorilor individuali erau luate de *Arbeitseinsatz* la nivelul fiecărui lagăr, însă dacă voiau să-i păstreze pe evreii calificaţi, atunci aceasta devenea problema lor. De altfel, Eichmann părea să aibă alte griji. După un minut de gândire, zise: „Bine, merge." Şi începu să vorbească despre sudul Franţei. Îl ascultam sorbind din pahar şi trăgând din ţigară. După un timp, găsind prilejul, i-am zis politicos: „Ca să revenim la proiectul meu, Herr Obersturmbannfuhrer, e aproape gata şi aş vrea să vi-l trimit pentru a-l studia." Eichmann dădu din mână. „Dacă doriţi. Deja primesc atâtea hârtii…" „Nu vreau

să vă deranjez, ci doar pentru a fi sigur că nu aveţi obiecţii." „Dacă e aşa cum spuneţi…" „Ştiţi ce, dacă aveţi timp, uitaţi-vă la el şi trimiteţi-mi câteva rânduri. În felul acesta voi putea arăta că am luat în calcul părerea dumneavoastră." Eichmann râse scurt, ironic şi dădu din deget spre mine. „Sunteţi şiret, Sturmbannfuhrer Aue! Şi dumneavoastră vreţi să fiţi acoperit." Eu am rămas impasibil. „Reichsfuhrerul doreşte să fie luate în calcul avizele tuturor departamentelor care au legătură cu problema. Obergruppenfuhrerul Kaltenbrunner mi-a spus că, pentru RSHA, trebuie să mă adresez dumneavoastră. Găsesc că este un lucru normal." Eichmann se posomori. „Bineînţeles că nu eu hotărăsc: va trebui să-l supun atenţiei Amtchefului meu. Dar dacă dau o recomandare pozitivă, nu există niciun motiv să refuze să semneze. În principiu, bineînţeles." Am ridicat paharul: „Pentru succesul Einsatzului danez, atunci?" Zâmbi; când zâmbea aşa, urechile păreau foarte depărtate, făcându-l să semene mai mult ca niciodată cu o pasăre; în acelaşi timp, un tic nervos îi deforma zâmbetul, transformându-l aproape într-o strâmbătură. „Da, mulţumesc. Pentru Einsatz. Şi pentru proiectul dumneavoastră."

Am redactat textul în două zile; Isenbeck pregătise minuţios nişte tabele detaliate frumos pentru anexe, şi am reluat fără a retuşa prea mult argumentele lui Rizzi. Nu terminasem cu totul, când Brandt mă chemă la el. Reichsfuhrerul urma să meargă la Warthegau să ţină nişte discursuri importante; pe 6 octombrie se ţinea aici o conferinţă cu Reichsleiterii şi cu Gauleiterii, la care avea să fie prezent şi dr. Mandelbrod, iar acesta din urmă ceruse ca eu să fiu prezent. Cum stăteam cu proiectul? I-am dt asigurări că era aproape terminat. Mai trebuia, înainte de a-l trimite la birourile direct interesate pentru a avea acordul lor, să-l prezint colegilor. Discutasem deja despre el cu Weinrowski, prezentându-i scalele lui Isenbeck ca pe o simplă elaborare a ideilor sale: după toate aparenţele, considera lucrul acesta ca fiind unul foarte bun. Adunarea generală se desfăşură fără probleme; l-am lăsat să vorbească mai ales pe Rizzi şi m-am mulţumit să subliniez că

aveam acordul verbal al RSHA. Gorter părea mulţumit şi se întreba doar dacă merseserăm suficient de departe; Alicke se arăta depăşit de argumentaţia economică a lui Rizzi; Jedermann bombănea că totuşi avea să coste scump, şi unde se vor găsi banii? Dar se linişti când i-am garantat că, dacă proiectul va fi aprobat, va fi finanţat graţie unor credite suplimentare. Am solicitat fiecăruia un răspuns scris al Amtchefilor lor pentru data de 10, socotind că la data respectivă mă voi fi reîntors la Berlin; i-am trimis o copie lui Eichmann. Brandt îmi dăduse de înţeles că aş putea fără îndoială prezenta proiectul Reichsfuhrerului în persoană, odată ce departamentele se vor fi pronunţat de acord.

în ziua plecării, spre sfârşitul după-amiezii, m-am dus în Prinz- Albrecht-Palais. Brandt mă poftise să asist la un discurs al lui Speer înainte de a-l întâlni pe dr. Mandelbrod în trenul special prevăzut pentru ştabi. În holul de la intrare, am fost primit de Ohlendorf, pe care nu îl mai văzusem de la plecarea sa din Crimeea. „Doktor Aue! Ce plăcere să vă reîntâlnesc! Se pare că vă aflaţi la Berlin de mai multe luni. De ce nu m-aţi sunat? Aş fi fost fericit să vă văd." „Scuzaţi-mă, Herr Brigadefuhrer, dat am fost teribil de ocupat. Îmi închipui că şi dumneavoastră." Părea că iradiază forţă, o energie neagră, concentrată. „Brandt v-a trimis pentru conferinţa noastră, aşa-i? Dacă am înţeles bine, vă ocupaţi de probleme de productivitate." „Da, dar numai în ce priveşte deţinuţii din lagărele de concentrare." „înţeleg. În seara asta vom promova un nou acord de cooperare între SD şi Ministerul Armamentului. Însă subiectul este mult mai amplu. Printre altele, se va discuta şi despre tratarea muncitorilor străini." „Acum sunteţi la Ministerul Economiei, Herr Brigadefuhrer, nu-i aşa?" „Ei, da. Mi se înmulţesc funcţiile. Păcat că nu sunteţi economist; odată cu aceste acorduri, un întreg domeniu nou se va deschide pentru SD, sper. Poftim, urcaţi, în curând va începe."

Conferinţa se ţinea în una dintre marile săli lambrisate ale palatului, unde decoraţiunile naţional-socialiste nu se prea potriveau cu lemnăria şi candelabrele aurite din secolul al

XVIlI-lea. Erau prezenţi peste o sută de ofiţeri SD. Printre ei, mulţi dintre colegii mei sau superiori: Siebert, cu care servisem în Crimeea, Regierungsrat Neifend, care lucra mai înainte la Amt II dar de atunci trecuse Gruppenleiter la Amt III, şi alţii. Ohlendorf îşi avea locul său lângă tribună, alături de un bărbat în uniformă de SS- Obergruppenfuhrer, cu fruntea mare descoperită şi cu trăsături ferme şi hotărâte: Karl Hanke, Gauleiterul din Silezia Inferioară, care îl reprezenta pe Reichsfâihrer la această ceremonie. Reichsministerul Speer sosi cu puţină întârziere. Mi se păru că avea un aer uimitor de tânăr, chiar dacă începea să chelească, era zvelt, viguros; purta un costum simplu, având doar insigna de aur a partidului. Îl însoţeau câţiva civili, care luară loc pe scaunele aliniate în spatele lui Ohlendorf şi Hanke, în timp ce el urca la tribună şi îşi începea discursul. La început vorbi cu un glas aproape blând, precis, rafinat, care mai degrabă sublinia decât masca o autoritate pe care Speer părea să o dega- je mai mult prin persoana sa decât prin poziţie. Ochii săi întunecaţi şi vii rămâneau fixaţi asupra noastră şi nu ne slăbeau decât din timp în timp, pentru a-şi privi însemnările; când se lăsau în jos, aproape că dispăreau sub sprâncenele groase, încruntate. Notiţele trebuie să-i fi servit numai pentru a-şi orienta discursul, abia dacă le consulta, şi părea să scoată toate cifrele direct din minte pe măsură ce avea nevoie de ele, ca şi cum stăteau acolo în permanenţă, gata spre a fi folosite. Frazele îi erau de o francheţe brutală şi după părerea mea înviorătoare; dacă nu era totul imediat pus în operă pentru o producţie militară totală, războiul era pierdut. Nu se găseau aici nişte avertismente de Casandră; Speer compara producţia noastră actuală cu estimările de care dispuneam asupra producţiei sovietice şi mai ales a celei americane; în ritmul acesta, ne demonstra el, nu aveam să rezistăm un an. Însă resursele noastre industriale erau departe de a fi exploatate la maximum, iar unul dintre obstacolele majore, în afara mâinii de lucru, îl reprezenta obstrucţia, la nivel regional, venită din partea unor interese particulare. Din această pricină conta pe susţinerea SD, şi era unul dintre principalele subiecte ale

acordurilor pe care urma să le încheie cu SS-ul. Tocmai semnase o convenţie importantă cu ministrul economiei franceze, Bichelonne, pentru a transfera mare parte din producţia noastră de bunuri de consum în Franţa. Aceasta ar da desigur un avantaj comercial considerabil Franţei de după război, dar nu aveam de ales, dacă voiam victorie, trebuia să facem sacrificii. Această măsură ar permite trecerea unui milion şi jumătate de muncitori suplimentari în domeniul armamentului. Dar ne puteam aştepta ca numeroşi Gauleiteri să se împotrivească unor închideri necesare de întreprinderi; aici era terenul privilegiat în care SD putea interveni. După acest discurs, Ohlendorf se ridică, îi mulţumi şi prezentă rapid conţinutul acordului: SD-ul va fi autorizat să examineze condiţiile de recrutare şi tratare a muncitorilor străini, de asemenea, orice refuz din partea unor *Gaue* de a urma instrucţiunile ministrului va face obiectul unei anchete a SD. Acordul fu parafat în chip ceremonios de către Hanke, Ohlendorf şi Speer pe o masă adusă special în acest scop, apoi toată lumea execută un salut german; Speer le strânse mâna tuturor, apoi o şterse. M-am uitat la ceas: mai aveam trei sferturi de oră, dar îmi luasem sacul de călătorie. În vâltoarea care se născu, m-am strecurat până la Ohlendorf, care vorbea cu Hanke. „Herr Brigadefuhrer, scuzaţi-mă, iau acelaşi tren cu Reichs- ministerul, trebuie să plec.” Ohlendorf, puţin uimit, ridică din sprâncene. „Sunaţi-mă când vă întoarceţi”, îmi zise.

Trenul special pleca nu de la una dintre gările principale, ci din staţia S-Bahn din Friedrichstrasse. Peronul, înconjurat de forţele de poliţie şi de Waffen-SS, era plin de înalţi funcţionari şi de Gauleiteri în uniforme SA sau SS, care se salutau zgomotos. În timp ce un Leutnant de la Schupo verifica lista sa şi documentele mele, am examinat mulţimea. Nu-l vedeam pe dr. Mandelbrod, pe care trebuia să-l întâlnesc acolo. I-am cerut Leutnantului să-mi spună compartimentul său; el îşi consultă lista. „Herr Doktor Mandelbrod, Mandelbrod… Da, este vagonul special de la coada trenului.” Vagonul respectiv avea o construcţie aparte: în loc de o uşă normală, la o treime din lungimea sa se găsea o uşă dublă, ca într-un furgon de

marfă, iar nişte obloane de oţel închideau toate ferestrele. Una dintre amazoanele lui Mandelbrod stătea în faţa uşii, în uniformă SS cu galoane de Obersturm- fuhrer. Nu purta fusta reglementară, ci un pantalon de călărie masculin, şi era cu cel puţin câţiva centimetri mai înaltă decât mine. Mă întrebam de unde anume îşi recruta Mandelbrod toate aceste ajutoare; trebuie să fi avut o înţelegere aparte cu Reichsfuhrerul. Femeia mă salută. „Herr Sturmbannfuhrer, dr. Mandelbrod vă aşteaptă." Părea să mă fi recunoscut, totuşi eu nu o recunoşteam; e adevărat că se cam asemănau între ele. Îmi luă sacul de voiaj şi mă introduse într-o anticameră tapiţată, de unde pornea spre stânga un culoar. „Cabina dumneavoastră va fi a doua pe dreapta, îmi preciză ea. Am să vă pun lucrurile acolo. Dr. Mandelbrod se află aici." O uşă dublă culisantă, în partea opusă culoarului, se deschidea automat. Am intrat. Mandelbrod, scăldându-se în duhoarea lui îngrozitoare obişnuită, era instalat în enormul fotoliu-platformă, care, prin dispunerea uşilor vagonului, putea fi urcat la bord; în apropierea lui, într-un mic fotoliu rococo, stătea picior peste picior ministrul Speer. „A, Max! Iată-te! exclamă Mandelbrod cu glasul său muzical. Vino, vino." în momentul în care am dat să înaintez, o pisică se strecură printre picioarele mele şi fu cât pe ce să mă împiedic; m-am redresat şi l-am salutat pe Speer, apoi pe Mandelbrod. Acesta din urmă întoarse capul spre ministru. „Dragul meu Speer, îţi prezint pe unul dintre tinerii mei protejaţi, dr. Aue." Speer mă examină pe sub sprâncenele sale stufoase şi se ridică. Spre marea mea surpriză, se apropie de mine pentru a-mi strânge mâna. „încântat, Sturmbannfuhrer." „Dr. Aue lucrează pentru Reichsfuhrer, preciză Mandelbrod. Încearcă să amelioreze productivitatea lagărelor noastre de concentrare." „A, făcu Speer, e foarte bine. Veţi reuşi?" „Mă ocup de problema aceasta de-abia de câteva săptămâni, Herr Reichsminister, iar rolul meu este minor. Însă în ansamblu deja au fost făcute nişte eforturi. Cred că aţi putut constata rezultatele." „Da, desigur. Este un subiect despre care am discutat recent cu Reichsfuhrerul. A fost de acord cu mine că ar putea fi şi mai

bine.” „Fără nicio îndoială, Herr Reichsminister. Lucrăm intens.” Urmă o pauză; Speer căuta în mod evident un subiect care să-i permită câteva cuvinte; ochii îi căzură pe medaliile mele. „Aţi fost pe front, Sturmbannfuhrer?” „Da, Herr Reichsminister. La Stalingrad.” Privirea i se întunecă şi lăsă ochii în jos; maxilarul i se încleştă. Apoi mă privi din nou cu ochii săi ficşi şi scrutători, străjuiţi, o vedeam pentru prima dată, de nişte cearcăne mari. „Fratele meu Emst a dispărut la Stalingrad”, spuse el cu o voce calmă, uşor încordată. Am înclinat capul. „îmi pare rău să aud asta, Herr Reichsminister. Condoleanţele mele. Ştiţi în ce circumstanţe a căzut?” „Nu. Nu ştiu nici măcar dacă e mort. Vocea îi părea distantă, parcă detaşată de sine. Părinţii au primit nişte scrisori, era bolnav într-un spital. Condiţiile erau… îngrozitoare. În penultima scrisoare spunea că nu mai suportă şi că se întoarce la camarazii de la postul său de artilerie. Totuşi, era aproape invalid.” „Dr. Aue a fost grav rănit la Stalingrad, interveni Mandelbrod. A avut însă noroc, a putut fi evacuat.” „Da… rosti Speer. Acum avea un aer visător, aproape pierdut. Da… aţi avut noroc. Întreaga sa unitate a dispărut în timpul ofensivei ruseşti din ianuarie. Cu siguranţă că a murit. Fără nicio îndoială. Părinţii nu îşi revin nici acum. Mă privi din nou în ochi. Era băiatul preferat al tatei.” Stânjenit, am murmurat o altă formulă de politeţe. Din spatele lui Speer, Mandelbrod spunea: „Rasa noastră suferă, dragă prietene. Trebuie să-i asigurăm viitorul.” Speer dădu din cap şi se uită la ceas. „Plecăm. Merg în compartimentul meu.” îmi întinse din nou mâna. „La revedere, Sturmbannfuhrer.” Am pocnit din călcâie şi l-am salutat, dar el deja îi strângea mâna lui Mandelbrod, care îl trăgea uşor spre el şi-i şoptea ceva ce nu am putut auzi. Speer ascultă cu atenţie, dădu din cap şi ieşi.

Mandelbrod îmi arătă fotoliul proaspăt eliberat. „Ia loc, ia loc. Ai luat cina? Ţi-e foame?” O altă uşă dublă se deschise silenţios în capătul salonului, iar o tânără în uniformă SS se prezentă, semănând aproape leit cu prima, dar trebuie să fi fost o alta – numai dacă nu cumva cea care mă primise nu făcuse înconjurul vagonului prin exterior. „Doriţi să serviţi

ceva, Herr Sturmbannfuhrer?" întrebă ea. Trenul se zgudui puţin, punându-se în mişcare, şi acum părăsea gara. Nişte perdele ascundeau ferestrele, salonul era scăldat în lumina caldă şi aurie a mai multor lustre mici; la o curbă, una dintre perdele se întredeschise, lăsând să se vadă prin geam oblonul metalic şi m-am gândit că probabil întreg vagonul era blindat. Tânăra reapăru şi aşeză un platou cu sendvişuri şi bere pe o masă pliantă pe care o desfăcu abil cu o mână, lângă mine. În timp ce mâneam, Mandelbrod mă întrebă despre muncă; îi plăcuse mult raportul meu din august şi aştepta cu plăcere proiectul pe care trebuia să-l realizez; părea să fie deja la curent cu majoritatea detaliilor. Îmi preciză şi că Herr Leland se interesa de problemele de randament individual. „Herr Leland călătoreşte împreună cu noi, Herr Doktor?" l-am întrebat. „Ni se va alătura la Posen", răspunse Mandelbrod. Se afla deja în Est, în Silezia, prin nişte locaţii pe care eu le vizitasem şi unde amândoi aveau interese considerabile. „Este foarte bine că l-ai întâlnit pe Reichsministerul Speer, zise el părând a fi cu gândul departe. E un om cu care este important să te înţelegi. SS-ul şi el ar trebui să se apropie mai mult." Mai discutarăm un pic, eu am terminat de mâncat şi mi-am băut berea; Mandelbrod mângâia o pisică strecurată pe genunchii săi. Apoi îmi permise să mă retrag. Am trecut în anticameră şi am ajuns la cabină. Era spaţioasă, cu o cuşetă confortabilă, deja pregătită, o măsuţă de lucru şi un lavabou deasupra căruia se găsea o oglindă. Am dat la o parte perdeaua: şi aici, un oblon din oţel închidea fereastra, şi părea că nu existe vreo modalitate de a-l deschide. Am renunţat la fumat şi mi-am scos tunica şi cămaşa ca să mă spăl. Abia mă săpunisem pe faţă, cu un săpun mic şi parfumat pus lângă chiuvetă – exista chiar şi apă caldă –, când cineva bătu la uşă. „O clipă!" M-am şters, am tras cămaşa şi tunica fără să o mai închei, apoi am deschis. Una dintre asistente stătea pe culoar şi mă fixa cu ochii ei limpezi, cu umbra unui zâmbet pe buze, delicat ca şi parfumul ei pe care tocmai îl simţeam. „Bună seara, Herr Sturmbannfuhrer, zise ea. Cabina este pe placul dumneavoastră?"„Da, pe deplin." Mă privea bătând uşor din

gene.

„Dacă doriţi, continuă ea, aş putea să vă ţin companie toată noaptea.” Această ofertă neaşteptată, rostită pe acelaşi ton indiferent cu care fusesem întrebat dacă vreau să mănânc, mă luă, trebuie să recunosc, cam din scurt; am simţit că roşesc şi am căutat ezitând un răspuns. „Nu cred că dr. Mandelbrod ar aproba aşa ceva”, am zis eu în sfârşit. „Dimpotrivă, răspunse ea pe acelaşi ton amabil şi liniştit, dr. Mandelbrod ar fi foarte mulţumit. Este ferm convins că toate ocaziile pentru a ne perpetua specia ar trebui folosite. Bineînţeles că, dacă aş rămâne însărcinată, munca dumneavoastră nu ar avea de suferit nicidecum. SS dispune de instituţii prevăzute în acest scop.” „Da, ştiu”, am zis. Mă întrebam ce ar face dacă aş accepta: aveam impresia că ar intra, s-ar dezbrăca fără niciun comentariu şi ar aştepta pe pat, goală, să-mi termin toaleta. „Este o propunere foarte tentantă, am rostit eu apoi, şi regret într-adevăr că trebuie să refuz. Dar sunt extrem de obosit, iar ziua de mâine va fi una încărcată. Altă dată, cu puţin noroc.” Figura femeii rămase neschimbată; abia dacă va fi clipit din ochi. „Cum doriţi, Herr Sturmbannfuhrer, răspunse ea. Dacă aveţi nevoie de ceva, puteţi suna. Voi fi alături. Noapte bună!” „Noapte bună”, am zis eu, forţându-mă să zâmbesc. Am închis uşa. După ce mi-am terminat toaleta, am stins lumina şi m-am culcat. Trenul gonea prin noaptea ascunsă vederii, clătinându-se uşor în ritmul roţilor. Îmi trebui mult timp ca să adorm.

Din discursul de o oră şi jumătate ţinut de Reichsfuhrer pe 6 octombrie seara în faţa Reichsleiterilor şi a Gauleiterilor adunaţi, am puţine de spus. Acest discurs este mai puţin cunoscut decât cel, aproape de două ori mai lung, pe care îl citise pe 4 octombrie Obergruppenfuhrerilor săi şi celor din HSSPF; în afară de câteva diferenţe datorate naturii auditoriului respectiv şi de tonul mai puţin informai, mai puţin sardonic, mai puţin împănat cu argou decât cel de-al doilea discurs, Reichsfuhrerul zicea în esenţă acelaşi lucru. Prin hazardul supravieţuirii arhivelor şi a justiţiei învingătorilor, aceste discursuri au devenit celebre mult în afara cercurilor închise cărora ele erau destinate; nu veţi găsi

nicio lucrare despre SS, despre Reichsfuhrer sau despre distrugerea evreilor unde să nu fie citate; dacă vă interesează conţinutul lor, le puteţi consulta cu uşurinţă şi în mai multe limbi; discursul din 4 octombrie figurează în întregime în protocolul marelui proces de la Numberg, la cota 1919-PS (este evident că sub această formă l-am putut în fine studia în detaliu, după război, deşi în linii mari luasem cunoştinţă chiar la Posen);

de altfel, el a fost înregistrat, fie pe disc, fie pe bandă magnetică, istoricii nu se pun de acord, iar asupra acestui aspect nu-i pot lămuri, nefiind prezent la respectivul discurs, dar oricum înregistrarea a supravieţuit şi, dacă doriţi, îl puteţi asculta şi în felul acesta puteţi auzi vocea monotonă, pedantă, didactică şi precisă a Reichsfuhrerului, doar un pic mai grăbită atunci când ironizează, ba chiar având unele ieşiri de mânie, rare, e drept, evidente mai ales cu trecerea timpului, când ajunge la subiectele asupra cărora probabil simţea că avea mai puţină priză, cum ar fi spre exemplu corupţia generalizată, despre care a vorbit pe 6 în faţa demnitarilor regimului, dar asupra căreia a insistat mai ales, am aflaat ata încă de pe atunci prin intermediul lui Brandt, în discursul ţinut în faţa Gruppenfuhrerilor pe 4. Or, dacă aceste discursuri au intrat în Istorie, nu este din această cauză, ci mai ales pentru că Reichsfuhrerul, cu o francheţe pe care nu a mai egalat-o vreodată, după cunoştinţele mele, nici înainte şi nici după aceea, cu francheţe aşadar şi într-o manieră pe care am putea-o numi crudă, prezenta programul distrugerii evreilor. Mie însumi, când am auzit asta pe 6 octombrie, nu mi-a venit să cred, sala era plină, somptuoasa Sală Aurită a castelului din Posen, iar eu tocmai în fund, în spatele a vreo cincizeci de conducători ai partidului şi a unor *Gaue,* fără a mai vorbi de câţiva industriaşi, de doi şefi de serviciu şi de trei (sau poate doi) miniştri ai Reichului; acest lucru mi s-a părut, având în vedere regulile secretului cu care eram constrânşi, cu adevărat şocant, aproape indecent, iar la început nu m-am simţit deloc în apele mele, şi cu siguranţă că nu eram singurul, îi vedeam pe Gauleiteri oftând şi ştergân- du-şi ceafa sau fruntea, nu

pentru că aflau ceva nou, nimeni, în acea sală cu lumini camuflate nu putea să nu fie la curent, chiar dacă unii, până atunci, nu căutaseră desigur să gândească lucrul până la capăt, să-i vadă valoarea, să se gândească, spre exemplu, la femei şi la copii, şi probabil tocmai de aceea Reichsfuhrerul insista asupra acestui punct, cu mult mai mult, de altfel, în faţa Reichsleiterilor şi a Gauleiterilor decât a Gruppenfuhrerilor săi, care în niciun caz nu îşi puteau face iluzii, fără îndoială de aceea insista că da, ucideam femeile şi copiii, pentru a nu lăsa să subziste nicio ambiguitate, şi tocmai asta era atât de inconfortabilă, această absenţă totală, odată pentru totdeauna, de ambiguitate, şi era ca şi cum viola o regulă nescrisă, cu mult mai puternică decât propriile reguli date subordonaţilor săi, *Sprachregelungen* totuşi absolut stricte, regula tactului probabil, a acelui tact despre care vorbi în primul său discurs, evocând, în contextul execuţiei lui Rohm şi a camarazilor săi din SA, *un fel de tact natural printre* noi. *Slavă Domnului,* zise el, o *consecinţă a acelui tact care a făcut ca noi să nu vorbim între noi,* dar probabil că era vorba şi despre altceva decât despre problema acestui tact şi a regulilor sale, şi atunci am început să înţeleg, cred, raţiunea profundă a acestor declaraţii, dar şi de ce demnitarii oftau şi transpirau într-atât, fiindcă şi ei, ca şi mine, începeau să înţeleagă, să înţeleagă că nu era o întâmplare dacă Reichsfuhrerul, astfel, la începutul celui de al cincilea an de război, pomenea deschis dinaintea lor distrugerea evreilor, fără eufemisme, fără făcut cu ochiul, în cuvinte simple şi brutale precum a *ucide – prin a extermina,* zise el, *vreau să spun a ucide sau a da ordinul de a ucide* că, o *dată,* Reichsfuhrerul *le vorbea deschis despre problema aceasta… pentru a vă spune cum stau lucrurile,* nu, cu siguranţă că nu era o întâmplare, iar dacă el îşi permitea să o facă, atunci Fuhrerul era la curent, bachiar mai rău, Fuhrerul o dorise, de unde şi starea lor de teamă, Reichsfuhrerul vorbea cu siguranţă aici în numele Fuhrerul ui, iar el spunea aceasta, acele cuvinte ce nu trebuiau spuse, şi le înregistra, pe disc sau pe bandă magnetică, nu are nicio importanţă, şi lua notă atent de cei prezenţi şi de cei absenţi – printre şefii SS, singurii care

nu asistară la discursul din 4 octombrie fiind Kaltenbrunner, care suferea de flebită, Daluege, cu o boală gravă de inimă şi aflat în concediu pentru un an sau doi, Wolff, tocmai numit HSSPF pentru Italia şi plenipotenţiar pe lângă Mussolini, şi Globocnik, care, încă nu o ştiam şi am aflat abia la Posen, fusese subit mutat din micul său regat Lublin în oraşul natal Trieste, ca SSPF pentru Istria şi Dalmaţia, tocmai sub comanda lui Wolff, însoţit de altfel, dar asta am aflat-o tot mai apoi, de aproape întreg personalul de la Einsatz Reinhardt, inclusiv T-4, se lichida totul, Auschwitz va fi suficient de acum încolo, iar frumoasa coastă adriatică reprezenta un frumos coş de gunoi pentru toţi acei oameni care nu mai erau folosiţi, chiar Blobel va veni printre ei puţin mai târziu, pentru a fi ucişi de partizanii lui Tito, lucrul acesta ne-ar scuti de ceva curăţenie în propria ogradă; cât despre demnitarii de partid, se luase notă de persoanele absente, însă nu am văzut niciodată lista –, toate acestea, aşadar, Reichsfuhrerul le făcea în mod deliberat, pe bază de instrucţiuni, iar toate nu puteau avea decât un singur motiv, de unde şi tulburarea perceptibilă a auditoriului, care pricepea foarte bine această raţiune: ca fiecare dintre ei să nu poată, mai târziu, să spună că nu ştia, să nu poată încerca să lase să se creadă, în caz de înfrângere, că habar nu avea de ce era mai rău, să nu se poată gândi ca, într-o zi, să iasă din joc; era pentru a-i *mânji,* iar ei o înţelegeau foarte bine, de unde şi descumpănirea lor. Conferinţa de la Moscova, la finalul căreia Aliaţii jurau să-i urmărească pe „criminalii de război” *până în cel mai ascuns colţ al planetei,* încă nu avusese loc, va fi câteva săptămâni mai târziu, înainte de sfârşitul acestei luni de octombrie 1943, dar deja BBC, mai ales de la începutul verii, ducea o propagandă intensivă pe această temă, dând nume, cu o oarecare precizie, de altfel, fiindcă ea cita uneori unii ofiţeri şi chiar subofiţeri de KL-uri specifice, era foarte bine informată, *Staatspolizei* se întreba cum anume, iar asta, este important să se noteze, provoca o oarecare nervozitate la cei interesaţi, cu atât mai mult cu cât veştile de pe front nu erau bune, pentru a ţine Italia fusese nevoie să se golească frontul din Est, şi existau puţine şanse să se poată

rezista pe Doneţk, pierduserăm deja Briansk, Smolensk, Poltava şi Kremenciuk, Crimeea era ameninţată, pe scurt, oricine putea vedea că treaba mergea rău şi cu siguranţă trebuiau să fie mulţi cei care îşi puneau întrebări despre viitor, cel al Germaniei în general, bineînţeles, dar şi al lor în particular, de unde şi o anumită eficacitate a acestei propagande englezeşti, care nu numai că îi demoraliza pe unii, cei citaţi, dar şi pe ceilalţi, încă necitaţi, încurajându-i să creadă că sfârşitul Reichului nu însemna automat propriul lor sfârşit, lăsând aşadar ca spectrul înfrângerii să nu fie prea apăsător, de unde, astfel, se poate concepe, în orice caz în ceea ce privea cadrele partidului, ale SS-ului şi ale Wehrmachtul-ului, necesitatea de a-i face să înţeleagă că o eventuală înfrângere îi privea şi pe ei, personal, pentru a-i remotiva un pic, că pretinsele crime ale unora ar fi în ochii Aliaţilor crimele tuturor, la nivelul aparatului în orice caz, că toate navele, sau punţile, cum doriţi, ardeau, că nu exista nicio întoarcere posibilă şi că singura salvare era victoria. Şi într-adevăr victoria ar fi reglementat totul, fiindcă dacă am fi câştigat, imaginaţi-vă pentru o clipă, dacă Germania i-ar fi zdrobit pe Roşii şi ar fi distrus Uniunea Sovietică, nu s-ar mai fi pus niciodată chestiunea crimelor, sau mai degrabă da, însă cea a crimelor bolşevice, temeinic documentate graţie arhivelor capturate (arhivele NKVD-ului din Smolensk, evacuate în Germania şi recuperate la sfârşitul războiului de către americani, cu siguranţă jucară acest rol, când în sfârşit veni timpul în care trebui aproape de la o zi la alta să se explice electorilor democraţi de ce monştrii infami din ajun trebuiau acum să servească drept zid de apărare împotriva aliaţilor din ajun, astăzi descoperiţi ca fiind nişte monştri şi mai răi), probabil chiar, ca să reluăm, prin procese în toată regula, de ce nu, procesul conducătorilor bolşevici, imaginaţi-vă asta, pentru a da o notă de seriozitate aşa cum au vrut să o facă anglo-americanii (Stalin, se ştie, îşi bătea joc de aceste procese, le lua drept ceea ce erau, o ipocrizie, pe deasupra una inutilă), iar mai apoi, toată lumea, cu englezii şi cu americanii în frunte, ar fi căzut la pace cu noi, diplomaţiile s-ar fi

realiniat pe noile realităţi şi, în ciuda inevitabilelor zbierete ale evreilor din New York, cei din Europa, care nu ar fi lipsit nimănui, ar fi fost trecuţi la rubrica pierderi şi profituri, ca de altfel toţi ceilalţi morţi, ţigani, polonezi, mai ştiu eu cine, iarba creşte viguroasă pe mormintele învinşilor şi nimeni nu-i cere socoteală învingătorului, nu spun aceasta pentru a încerca să ne justificăm, nu, este simplul şi îngrozitorul adevăr, uitaţi-vă la Roosevelt, acest om de bine, cu scumpul său Uncie Joe, câte milioane dintre ei ucisese Stalin, în 1941, sau chiar înainte de 1939, mult mai mult ca noi, asta e sigur, şi chiar dacă facem un bilanţ definitiv riscul este foarte mare să rămână în frunte, între colectivizare, deschiaburire, marile epurări şi deportări de popoare în 1943 şi 1944, iar asta se ştia bine pe atunci, toată lumea ştia, mai mult sau mai puţin, prin anii ’30, ce se petrecea în Rusia, Roosevelt ştia la rându-i, acest prieten al oamenilor, dar asta nu l-a împiedicat niciodată să laude loialitatea şi omenia lui Stalin, de altfel în ciuda avertismentelor repetate ale lui Churchill, mai puţin naiv dintr-un anumit punct de vedere, mai puţin realist, dintr-un altul, iar dacă noi am fi câştigat efectiv războiul, cu siguranţă că ar fi fost la fel, treptat, treptat, încăpăţânaţii care nu ar fi încetat să ne numească duşmanii speciei umane ar fi tăcut pe rând, din lipsă de public, iar diplomaţiile ar fi lăsat-o mai moale, fiindcă în fond, nu-i aşa, *Krieg ist Krieg und Schnaps ist Schnaps,* astfel e lumea făcută. Şi poate că în final ni s-ar fi aplaudat eforturile, aşa cum a prezis-o adeseori Fuhrerul, sau poate că nu, oricum însă mulţi ar fi aplaudat, cei care între timp vor fi tăcut, fiindcă am pierdut, dură realitate. Şi chiar dacă o oarecare tensiune ar fi persistat în privinţa acestui subiect, timp de zece sau cincisprezece ani, ea s-ar fi risipit, mai devreme sau mai târziu, când spre exemplu diplomaţii noştri ar fi condamnat ferm, păstrându-şi totuşi posibilitatea de a face dovadă de un anumit grad de înţelegere, măsurile dure, susceptibile să dăuneze drepturilor omului, pe care într-o zi sau alta le-ar fi aplicat Marea Britanie ori Franţa spre a restaura ordinea în coloniile lor recalcitrante, sau, în cazul Statelor Unite, să asigure stabilitatea comerţului mondial şi să

combată focarele de revoltă comuniste, aşa cum toţi au sfârşit prin a o face, cu rezultatele care se cunosc. Fiindcă ar fi o eroare, gravă după părerea mea, să crezi că simţul moral al puterilor occidentale diferă atât de fundamental de al nostru: la urma urmei, o putere este o putere, nu ajunge astfel din întâmplare, şi nici nu rămâne. Locuitorii din Monaco sau cei din Luxemburg îşi pot oferi luxul unei anumite rectitudini politice; pentru englezi e un pic altfel. Nu un administrator britanic, educat la Oxford sau la Cambridge, a fost acela care, încă din 1922, preconiza *masacre administrative* pentru a asigura securitatea coloniilor şi regreta amarnic că situaţia politică *în the Home Islands* făcea imposibile aceste măsuri salutare? Sau, dacă se doreşte, cum o fac unii, să ni se impute toate greşelile doar pe baza antisemitismului – o eroare grotescă, după părerea mea, dar seducătoare pentru mulţi –, nu ar trebui să se recunoască faptul că Franţa, în ajunul Marelui Război, făcea mult mai mult decât noi în acest domeniu (fără a mai vorbi despre pogromurile din Rusia!)? Sper că nu veţi fi prea surprinşi de altfel că devalorizez astfel antisemitismul ca fiind cauză fundamentală a masacrării evreilor; ar însemna să se uite faptul că politicile noastre de exterminare urmăreau ceva mult mai mult. Când am fost înfrânţi – şi departe de mine a dori să se rescrie Istoria, voi fi primul să o recunosc –, deja, în afară de evrei, terminasem distrugerea tuturor handicapaţilor fizici şi mintali incurabili germani, a majorităţii ţiganilor şi a milioane de ruşi şi de polonezi. Iar proiectele, se ştie, erau încă şi mai ambiţioase: pentru ruşi, *diminuarea naturală* necesară trebuia să atingă după opinia experţilor Planului Cvadrienal şi a RSFIA treizeci de milioane, chiar între patruzeci şi şase şi cincizeci şi unu de milioane, conform părerii unui Dezement cam zelos de la *Ostministerium.* Dacă războiul ar mai fi durat câţiva ani, am fi început cu siguranţă o reducere masivă a polonezilor. Ideea plutea deja în aer de un oarecare timp: vedeţi voluminoasa corespondenţă dintre Gauleiterul Greiser de la Warthegau şi Reichsfuhrer, unde Greiser cere, începând din mai 1942, permisiunea de a se servi de instalaţiile de gazare de la

Kulmhof pentru a distruge 35 000 de polonezi tuberculoşi care constituiau după părerea sa o gravă ameninţare pentru sănătatea *Gau*-lui său; Reichsfuhrerul, după şapte luni, l-a făcut să înţeleagă în sfârşit că propunerea sa era interesantă, însă prematură. Probabil că dumneavoastră veţi considera că vă spun aceste lucruri cu indiferenţă rece: nu, este doar pentru a vă demonstra că distrugerea prin grija noastră a poporului lui Moise nu pornea doar dintr-o ură iraţională faţă de evrei – cred că am demonstrat deja în ce măsură antisemiţii de tip emoţional erau prost văzuţi la SD şi la SS în general ci mai ales dintr-o acceptare fermă şi raţională a recurgerii la violenţă pentru rezolvarea unor probleme sociale dintre cele mai variate, lucru care de altfel nu ne desparte de bolşevici decât prin aprecierile respective ale categoriilor de probleme ce trebuie rezolvate: abordarea lor fiind fondată pe o grilă de lectură socială orizontală (clasele), a noastră, verticală (rasele), dar amândouă la fel de deterministe (cred că am subliniat deja acest lucru) şi ajungând la concluzii similare în termeni de remediu ce se impune a fi folosit. Iar dacă reflectăm bine la asta, am putea deduce că această voinţă, sau cel puţin această capacitate de a accepta necesitatea unei abordări mult mai radicale a problemelor care bântuie orice societate, nu poate lua naştere decât din înfrângerile noastre din timpul Marelui Război. Toate ţările (în afară probabil de Statele Unite) au suferit, însă victoria, şi aroganţa, şi confortul moral născute din victorie le-au permis fără îndoială englezilor şi francezilor, chiar şi italienilor, să uite mai uşor suferinţele şi pierderile pe care le-au avut şi să ia din nou loc, uneori chiar să se cuibărească în culcuşul călduţ al autosatisfacţiei, şi astfel să li se facă frică mai uşor, temându-se să nu vadă cum se dezinte- greză acest compromis atât de fragil. În ce ne priveşte, nu mai aveam ce pierde. Ne-am luptat la fel de onorabil ca şi duşmanii noştri; am fost trataţi drept criminali, am fost umiliţi şi ciopârţiţi, ni s-au batjocorit morţii. Obiectiv privind lucrurile, soarta ruşilor nu a fost deloc mai bună. Şi atunci ce este mai logic decât faptul de a ne spune: Ei bine, dacă este aşa, dacă este drept să sacrificăm ceea ce are

Naţiunea mai bun, să-i trimitem la moarte pe oamenii cei mai patrioţi, cei mai inteligenţi, cei mai devotaţi, cei mai loiali din rasa noastră, şi toate astea în numele salvării Naţiunii – iar asta să nu folosească la nimic şi să se scuipe pe sacrificiul lor –, atunci ce drept la viaţă ar avea elementele cele mai rele, criminalii, nebunii, debilii, asocialii, evreii, fără a mai vorbi de inamicii noştri exteriori? Bolşevicii, sunt convins de asta, au gândit la fel. Întrucât a respecta regulile pretinsei umanităţi nu ne-a folosit la nimic, de ce să ne încăpăţânăm în acest respect pentru care nici măcar nu ni s-a mulţumit? De aici, inevitabil, o abordare mult mai strictă, mai dură, mai radicală a problemelor noastre. În toate societăţile, în toate timpurile, problemele sociale au cunoscut un arbitraj între nevoile colectivităţii şi drepturile individului, dând aşadar loc unui număr de răspunsuri în fond foarte limitat: în mod schematic, moartea, mila sau excluderea (mai ales, vorbind din punct de vedere istoric, în forma exilului exterior). Grecii îşi părăseau copiii diformi; arabii, recunoscând că din punct de vedere economic constituiau o sarcină prea grea pentru familiile lor, dar nedorind să-i ucidă, îi dădeau în grija comunităţii, prin mecanismul numit *zakat,* milostenia religioasă obligatorie (un impozit pentru opere de caritate); încă şi în zilele noastre, la noi, există stabilimente specializate pentru asemenea cazuri, pentru ca nenorocirea lor să nu stânjenească vederea celor sănătoşi. Or, dacă adoptăm o asemenea viziune de ansamblu, putem constata că, cel puţin în Europa, începând din secolul al XVIII-lea, toate soluţiile clare pentru diverse probleme – supliciul pentru criminali, exilul pentru bolnavii conta- gioşi (leprozeriile), milostenia creştină pentru imbecili – au dus, sub influenţa Iluminismului, spre un tip de soluţie unică, aplicabilă tuturor cazurilor şi declinabilă după dorinţă: închiderea instituţionalizată, finanţată de stat, o formă de exil interior, dacă doriţi, cu pretenţii pedagogice uneori, dar mai ales cu finalitate practică: criminalii, în închisoare, bolnavii, în spital, nebunii, în azil. Cine nu poate vedea că aceste soluţii atât de umane, la rândul lor, rezultau din compromis, erau posibile ca urmare a

bogăţiei, şi rămâneau, la urma urmei, contingente? După Marele Război mulţi au înţeles că nu mai erau adaptate, că nu mai erau suficiente pentru a face faţă noii amplori a problemelor, ca urmare a restrângerii mijloacelor economice, cât şi a nivelului, altădată de negândit, al mizelor (milioanele de morţi din război). Era nevoie de noi soluţii, au fost găsite, aşa cum omul găseşte mereu soluţiile de care are nevoie, aşa cum şi ţările zise democratice le-ar fi găsit, dacă ar fi avut nevoie. Dar de ce evreii, ne-am întreba noi astăzi. Ce treabă au evreii cu nebunii, cu criminalii, cu contagioşii voştri? Totuşi, nu este greu de văzut că, din punct de vedere istoric, evreii înşişi s-au constituit într-o „problemă11, dorind cu orice preţ să rămână aparte. Primele scrieri împotriva evreilor, cele ale grecilor din Alexandria, cu mult înainte de Hristos şi de antisemitismul teologic, nu-i acuzau oare că sunt asociali, că încalcă legile ospitalităţii, fundament şi principiu politic major al lumii antice, în numele interdicţiilor lor alimentare, care îi împiedicau să meargă să mănânce la alţii sau să-i primească, să fie gazde? Apoi, bineînţeles, a fost chestiunea religioasă. Nu încerc aici, aşa cum s-ar putea crede, să-i scot pe evrei responsabili de catastrofa lor; caut doar să spun că o anumită istorie a Europei, nefericită pentru unii, inevitabilă pentru alţii, a făcut în aşa fel încât, chiar şi în zilele noastre, în vreme de criză, să fie normal să te întorci împotriva evreilor, şi că dacă te angajezi într-o refacere a societăţii prin violenţă, mai devreme sau mai târziu evreii vor plăti – mai devreme, în cazul nostru, mai târziu, în cel al sovieticilor – şi că nu este întru totul o întâmplare. Chiar şi unii evrei, după ce ameninţarea antisemitismului este îndepărtată, cad pradă lipsei de măsură.

Aceste reflecţii eu consider că le găsiţi interesante, nu mă îndoiesc nicio clipă; însă m-am cam îndepărtat şi tot nu am vorbit despre acea faimoasă zi de 6 octombrie, pe care doream să o descriu pe scurt. Câteva ciocănituri scurte în uşa compartimentului meu mă treziseră; cu obloanele trase, imposibil să-ţi dai seama de oră, mă adâncisem fără îndoială într-un vis şi îmi amintesc că eram complet dezorientat. Apoi

am auzit vocea asistentei lui Mandelbrod, blândă, dar hotărâtă: „Herr Sturmbannfuhrer. Ajungem într-o jumătate de oră.” M-am spălat, m-am îmbrăcat şi am ieşit să-mi dezmorţesc picioarele în anticameră. Tânăra stătea acolo. „Bună ziua, Herr Sturmbannfuhrer. Aţi dormit bine?” „Da, mulţumesc. Dr. Mandelbrod s-a trezit?” „Nu ştiu, Herr Sturmbannfuhrer. Doriţi cafea? Un mic dejun complet va fi servit la sosire.” Se întoarse cu un platou mic. Am băut cafeaua în picioare, cu picioarele uşor desfăcute din cauza mişcărilor trenului; ea se aşezase pe un fotoliu mic, stând picior peste picior, într-o atitudine discretă; am observat că acum purta o fustă lungă în locul pantalonului negru din ajun. Părul îi era adunat într-un coc strâns. „Dumneavoastră nu doriţi?” am întrebat-o. „Nu, vă mulţumesc.” Râmaserăm astfel cufundaţi în tăcere până când se auzi scrâşnetul frânelor. I-am înapoiat ceaşca şi mi-am luat sacul de călătorie. Trenul încetinea. „O zi bună, îmi spuse ea. Dr. Mandelbrod vă va întâlni ceva mai târziu.” Pe peron, era puţină învălmăşeală; Gauleiterii obosiţi coborau din tren căscând, întâmpinaţi de o droaie de funcţionari în civil sau în uniformă SA. Unul dintre ei îmi văzu uniforma SS şi se încruntă. I-am arătat vagonul lui Mandelbrod, iar el se lumină la faţă. „Scuzaţi-mă”, făcu el înaintând. I-am spus numele, iar el consultă o listă. „Da, văd. Sunteţi cu membrii Reichsfuhrung, la hotelul Posen. Există o cameră pentru dumneavoastră. Merg să caut o maşină. Poftim programul.” La hotel, un imobil luxos şi puţin cam trist datând din perioada prusacă, am făcut duş, m-am bărbierit, m-am schimbat şi am mâncat câteva tartine cu dulceaţă. Pe la orele opt am coborât în holul de la intrare. Diverşi oameni se perindau pe acolo. Am găsit în sfârşit un asistent al lui Brandt, un Hauptsturmfuhrer, şi i-am arătat programul pe care-l primisem. „Ştiţi, puteţi merge chiar acum. Reichsfâihrerul va sosi abia după-amiază, dar vor fi câţiva ofiţeri.” Maşina împrumutată de *Gau* mă să aştepta şi am cerut să fiu dus la Schloss Posen, admirând tumul bleu şi loggia cu arcade de la primărie, apoi faţadele multicolore ale caselor burgheze îngrămădite în Piaţa Veche, reflectare a mai multor secole de

arhitectură discret fantezistă, până când această trecătoare plăcere matinală se izbi de castelul însuşi, o vastă adunătură de construcţii cu spatele la o mare piaţă goală, frust şi cu o grămadă de acoperişuri ţuguiate, cu un tum înalt cu ogive lipit de el, masiv, demn, sever, monoton, în faţa căruia se aliniau unul câte unul Mercedesurile cu fanion ale demnitarilor. Programul debuta cu o serie de conferinţe ale experţilor din anturajul lui Speer, printre care Walter Rohland, magnatul oţelului, care expuseră unul după altul, cu o precizie cruntă, starea producţiei de război. În rândul întâi, ascultând cu feţe grave aceste sumbre veşti, se afla o bună parte din elita statului: dr. Goebbels, ministrul Rosenberg, Axmann, Fuhrerul de la Tineretul Reichului, marele amiral Donitz, Feldmarschallul Milch de la Luftwaffe şi un om gras cu gât de taur, cu părul des pieptănat spre spate, despre care am aflat cine este într-una dintre pauze: Reichsleiterul Bormann, secretar personal al Fuhrerului şi director al cancelariei NSDAP. Numele său îmi era cunoscut, desigur, dar ştiam puţine lucruri despre el; jurnalele şi actualităţile de la cinema nu îl menţionau niciodată, şi nu îmi aminteam să-i fi văzut fotografia. După Rohland, veni rândul lui Speer: prezentarea sa, care dură mai puţin de o oră, relua aceleaşi teme abordate în ajun la Prinz-Albrecht-Palais, într-un limbaj uimitor de direct, aproape brutal. Abia atunci l-am remarcat pe Mandelbrod. Fusese amenajat un loc special într-o latură pentru platforma sa greoaie, iar el asculta cu ochii mijiţi, cu absenţa de sine a unui Buddha, flancat de două dintre asistentele sale – aşadar, erau două – şi de silueta înaltă ca din topor a lui Herr Leland. Ultimele cuvinte ale lui Speer stârniră un adevărat tumul: revenind asupra temei obstrucţiei diferitelor *Gaue,* el menţionă acordul încheiat cu Reichsfâihrerul, ameninţând că ia măsuri împotriva recalcitranţilor. Imediat ce coborî de pe estradă, mai mulţi Gauleiteri îl înconjurară vociferând. Eram prea departe, în fundul sălii, ca să aud ce spun, dar îmi puteam imagina cuvintele. Leland se aplecase şi şoptea ceva la urechea lui Mandelbrod. Apoi, ni se făcu invitaţia de a ne întoarce în oraş,

la hotelul Ostland, unde erau cazaţi demnitarii, pentru o recepţie cu bufet. Asistentele îl conduseră pe Mandelbrod printr-o ieşire secundară, dar l-am găsit în curte şi m-am dus ca să-l salut, salutându-l totodată şi pe Herr Leland. Am putut atunci să văd cum călătorea: Mercedesul său special, cu un salon imens, era echipat cu un dispozitiv datorită căruia fotoliul, detaşat de platformă, culisa în maşină; un al doilea vehicul transporta atât platforma, cât şi pe cele două asistente. Mandelbrod mă invită să urc şi am luat loc pe strapontină; Leland se aşeză în faţă, lângă şofer. Mi-a părut rău că nu m-am urcat în maşină cu tinerele femei: Mandelbrod nu părea să-şi dea seama de vânturile îngrozitoare pe care le slobozea corpul său; din fericire, drumul era scurt. Mandelbrod nu vorbea, părea că somnolează. M-am întrebat dacă se ridica vreodată din fotoliul său, iar dacă nu, cum se îmbrăca, cum îşi făcea necesităţile. Asistentele sale trebuie să fi avut serios de lucru. În timpul recepţiei, am discutat cu doi ofiţeri din *Personlicher Ştab,* Wemer Grothmann, care nu-şi mai revenea din uimirea de a fi fost numit în locul lui Brandt (Brandt, promovat Standartenfuhrer, îi lua locul lui Wolff), şi un adjunct însărcinat cu poliţia. Cred că ei îmi vorbiră cei dintâi despre puternica impresie produsă printre Gruppenfuhreri, cu două zile mai înainte, de discursul Reichsfuhrerului. Discutarăm de asemenea şi despre plecarea lui Globocnik, o adevărată surpriză pentru toată lumea; dar nu ne cunoşteam suficient de bine pentru a ne lansa în speculaţii asupra motivelor respectivei mutări. Una dintre cele două amazoane – îmi era aproape imposibil să disting între ele, nu puteam nici măcar spune anume mi se oferise în ajun – apăru lângă mine. „Scuzaţi-mă, meine Herren", zise ea zâmbind. M-am scuzat la rândul meu şi am urmat-o prin mulţime. Mandelbrod şi Leland vorbeau cu Speer şi cu Rohland. I-am salutat şi l-am felicitat pe Speer pentru discurs. El afişă un aer melancolic. „în mod clar nu a fost pe gustul tuturor." „Nu face nimic, o întoarse Leland. Dacă reuşiţi să vă înţelegeţi cu ReichsFührerul, niciunul dintre aceşti idioţi ameţiţi nu va putea să vă ţină piept." Eram uimit: niciodată nu-l auzisem pe

Herr Leland vorbind atât de dur. Speer dădea din cap. „încercaţi să rămâneţi în contact continuu cu Reichsfuhrerul, susură Mandelbrod. Nu lăsaţi să se stingă acest nou elan. Pentru chestiuni minore, dacă nu doriţi să-l deranjaţi pe ReichsFührer, vă puteţi adresa tânărului meu prieten aici prezent. Răspund pentru el.” Speer mă privi distrat. „Am deja un ofiţer de legătură cu ministerul.” „Fără îndoială, spuse Mandelbrod, numai că Sturmbannfuhrerul Aue va avea fără îndoială un acces mai direct la Reichsfuhrer. Nu vă fie teamă să-l deranjaţi.” „Bine, bine”, zise Speer. Rohland se întoarse către Leland. „Atunci, suntem de acord pentru Mannheim…” Cu o uşoară apăsare a cotului, asistenta lui Mandelbrod mă făcea să înţeleg că nu mai era nevoie de mine. Am salutat şi m-am retras discret la bufet. Tânăra mă însoţi şi ceru un ceai, în timp ce eu ciuguleam ceva. „Cred că dr. Mandelbrod este foarte mulţumit de dumneavoastră”, spuse cu vocea ei frumoasă fără relief. „Nu văd de ce, dar dacă ziceţi dumneavoastră, trebuie să vă cred. Lucraţi de mult pentru el?” „De câţiva ani.” „far înainte?” „Terminam un doctorat în filologia latină şi germană, la Frankfurt.” Am ridicat din sprâncene. „N-aş fi ghicit. Nu este prea greu să lucrezi cât e ziua de lungă pentru dr. Mandelbrod? Mi se pare destul de exigent.” „Fiecare serveşte acolo unde trebuie, răspunse ea fără ezitare. Sunt extrem de onorată de încrederea dr. Mandelbrod. Datorită unor oameni ca el şi ca Herr Leland, Germania va fi salvată.” I-am privit atent faţa fără riduri, ovală, machiată discret. Trebuie să fi fost foarte frumoasă, însă niciun detaliu, nicio particularitate nu îngăduiau să te agăţi de această frumuseţe absolut abstractă. „Pot să vă pun o întrebare?” am zis eu. „Desigur.” „Culoarul vagonului nu era prea luminat. Dumneavoastră aţi bătut la uşa mea?” Ea izbucni într-un râs cristalin. „Culoarul vagonului nu este chiar atât de rău luminat, dar răspunsul este nu: era colega mea, Hilde. De ce? Aţi fi preferat să fiu eu?” „Nu, era doar aşa, am spus prosteşte.” „Dacă se iveşte ocazia, zise ea privindu-mă drept în ochi, îmi va face plăcere. Sper că veţi fi mai puţin obosit.” Am roşit. „Atunci, cum vă numiţi? Ca să ştiu pe

viitor.” îmi întinse mâna ei micuţă cu unghii sidefii; palma îi era uscată şi moale, iar strângerea de mână, la fel de fermă ca a unui bărbat. „Hedwig. O zi plăcută în continuare, Herr Sturmbannfuhrer.”

Reichsfuhrerul, înconjurat de o mulţime tăcută de ofiţeri şi flancat de Rudolf Brandt, îşi făcu apariţia pe la orele trei după-amiază, la puţin timp după întoarcerea noastră la Schloss. Brandt mă văzu şi îmi făcu un semn scurt din cap; purta deja noile galoane, dar nu îmi dădu timp să-l felicit atunci când m-am apropiat. „După discursul Reichsfuhrerului, plecăm la Cracovia. Veţi veni cu noi.” „Am înţeles, Herr Standartenfuhrer.” Himmler se aşezase în primul rând, alături de Bormann. Ni se servi mai întâi un discurs al lui Donitz, care justifica încetarea temporară a războiului submarin, sperând că avea să fie reluat în curând, apoi unul al lui Milch, care spera că noile tactici ale Luftwaffe vor pune în viitorul apropiat capăt raidurilor teroriste asupra oraşelor noastre, şi unul al lui Schepmann, noul şef de stat-ma- jor al SA, care nu spera nimic din câte am reţinut eu. Pe la cinci şi jumătate,

Reichsfuhrerul se urcă la tribună. Micuţa sa siluetă de pe estrada înaltă era încadrată de drapele roşii ca sângele şi de căştile negre din garda de onoare; microfoanele aproape că îi ascundeau faţa, lumina sălii îi juca în lentilele ochelarilor. Staţia de amplificarea dădea o tonalitate foarte metalică vocii sale. Despre reacţiile asistenţei am vorbit deja; regretam că, găsindu-mă în capătul sălii, trebuia să contemplu mai degrabă cefele decât feţele oamenilor. În pofida spaimei şi a surprizei mele, aş putea adăuga că unele cuvinte, personal, m-au impresionat, în special cele care se refereau la efectul acestei discuţii asupra celor însărcinaţi să o execute, la pericolul peste care dădeau în spiritul lor *de a deveni cruzi şi indiferenţi şi de a nu mai respecta viaţa omenească, sau de a se înmuia şi de a cădea în slăbiciune şi în depresii nervoase* – da, această *cale cumplit de îngustă între Scylla şi Caribda* o cunoşteam foarte bine, aceste cuvinte ar fi putut să-mi fie adresate, iar într-o anumită măsură, cu toată modestia, aşa şi erau, mie şi celor ca mine ce erau apăsaţi de această îngrozitoare responsabilitate, adresate

de Reichsfuhrerul nostru care înţelegea bine ceea ce înduram noi. Nu că s-ar fi lăsat purtat spre sentimentalisme; aşa cum o rosti atât de brutal spre sfârşitul discursului: *Mulţi vor plânge, dar asta nu înseamnă nimic; deja e multă jale,* cuvinte care, pentru urechea mea, aveau un suflu shakespearian, dar poate că se găseau în celălalt discurs, cel pe care l-am citit mai târziu, nu mai sunt sigur, nu are însă mare importanţă. După discurs, trebuie să fi fost orele nouăsprezece, Reichsleiterul Bormann ne pofti la un bufet într-o sală învecinată. Demnitarii, mai ales Gauleiterii cei mai vârstnici, luară barul cu asalt; cum eu trebuia să călătoresc împreună cu Reichsfuhrerul, m-am abţinut să beau. L-am văzut într-un colţ, stând în picioare în faţa lui Mandelbrod, împreună cu Bormann, cu Goebbels şi cu Leland; stătea cu spatele la sală şi nu dădea nici cea mai mică atenţie efectului pe care îl produseseră cuvintele sale. Gauleiterii beau pahar după pahar şi discutau cu voce scăzută; din când în când unul dintre ei mai zicea tare câte o platitudine; colegii săi dădeau solemn din cap şi continuau să bea. Trebuie să mărturisesc că, în ce mă priveşte, în pofida efectului discursului, eram mai preocupat de mica scenă de la prânz: aveam impresia clară că Mandelbrod era pe cale să mă plaseze, dar cum şi la ce, încă nu-mi dădeam seama; ştiam prea puţine despre relaţiile cu Reichsfuhrerul sau cu Speer, pentru a îmi forma o părere, iar lucrul acesta mă neliniştea, simţeam că miza mă depăşea. Mă întrebam dacă Hilde sau Hedwig m-ar fi putut lămuri; în acelaşi timp ştiam foarte bine că, până şi în pat, ele nu mi-ar fi spus nimic ce Mandelbrod nu ar fi dorit să ştiu. Dar Speer? Mult timp, am socotit a-mi aminti, însă fără să reflectez la asta, că şi el discuta cu Reichsfuhrerul la această mică petrecere. Apoi, într-o zi, acum câtva timp, am aflat dintr-o carte că de ani de zile neagă cu tărie că ar fi fost acolo, că plecase la ora prânzului cu Rohland, şi că nu asistase la discursul Reichsfuhrerului. Nu vă pot spune decât că este posibil. În ce mă priveşte, după schimbul de replici de la recepţia de la amiază, nu am mai fost atent la el, mă concentram mai ales asupra lui Mandelbrod şi asupra

Reichsfuhrerului, şi apoi, era într-a- devăr multă lume; totuşi, aveam impresia că-l văzusem seara, şi chiar el a descris beţia dezlănţuită a Gauleiterilor, la sfârşitul căreia, după cum spune în cartea sa, a fost nevoie ca mai mulţi dintre ei să fie duşi la trenul special, în acel moment eram deja plecat cu Reichsfuhrerul, prin urmare nu am văzut-o, dar el o descrie ca şi cum s-ar fi aflat acolo, aşadar este greu de spus, şi oricum este o vorbărie cam goală: că auzise sau nu în ziua aceea cuvintele Reichsfuhrerului, Reichsministerul Speer le ştia, ca de altfel toată lumea; în orice caz, atunci, *ştia destul pentru a şti că era mai bine să nu ştie mai mult,* ca să citez un istoric, şi pot afirma că puţin mai târziu, când l-am cunoscut mai îndeaproape, ştia totul, inclusiv despre femei şi copii, că în fond nu s-ar fi putut stoca fără ştirea lui, chiar dacă nu vorbea despre asta niciodată, este adevărat, şi chiar dacă nu era la curent cu toate detaliile tehnice, care nu priveau domeniul său de competenţă specifică. Nu neg că ar fi preferat fără îndoială să nu ştie; şi Gauleiterul von Schirach, pe care l-am văzut în seara aceea prăbuşit pe un scaun, cu cravata desfăcută şi descheiat la guler, bând coniac după coniac, ar fi preferat desigur să nu ştie, şi mulţi alţii ca el, fie că le-ar fi lipsit curajul convingerilor proprii, fie că se temeau deja de represaliile Aliaţilor, însă trebuie să adaug că oamenii aceia, Gauleiterii, au făcut puţine pentru efortul de război, iar în unele cazuri chiar i-au pus piedici, în timp ce Speer – toţi specialiştii o afirmă acum – a dat cel puţin doi ani în plus Germaniei naţional-socialiste, contribuind mai mult decât oricine la prelungirea situaţiei, şi ar mai fi prelungit-o dacă ar fi putut, şi cu siguranţă că dorea victoria, s-a zbătut ca un diavol pentru victorie, victoria acestei Germanii naţional-socialiste care îi distrugea pe evrei, inclusiv femeile şi copiii, dar şi pe ţigani şi pe mulţi alţii de altfel, şi de aceea îmi permit să găsesc totuşi indecente, în pofida imensului respect pe care i-l port pentru ceea ce a săvârşit ca ministru, regretele sale publice afişate după război, regrete care, desigur, i-au salvat pielea, în timp ce el nu ar fi meritat nici mai mult, nici mai puţin viaţa decât alţii, Sauckel spre exemplu, sau Jodl, şi

care l-au obligat mai apoi, pentru a menţine poza, la o echilibristică din ce în ce mai barocă, în timp ce ar fi fost atât de simplu, mai ales după ce şi-a ispăşit pedeapsa, să zică: „Da, ştiam, ei şi? Aşa cum a spus-o atât de bine camaradul meu Eichmann, la Ierusalim, cu toată simplitatea directă a oamenilor simpli: «Regretele sunt bune pentru copii» „.

Am părăsit recepţia pe la orele douăzeci, la ordinul lui Brandt, fără să-l fi putut saluta pe dr. Mandelbrod, absorbit de discuţiile sale. Am fost condus împreună cu mai mulţi ofiţeri la hotelul Posen ca să-mi iau lucrurile, apoi la gară, unde ne aştepta trenul special al ReichsFührerului. Din nou am avut la dispoziţie un compartiment personal, dar de dimensiuni mult mai modeste decât în vagonul dr. Mandelbrod, cu o cuşetă îngustă. Acest tren, botezat *Heinrich,* era extraordinar de bine conceput: în faţă se găseau, în afară de vagoanele blindate personale ale Reichsfuhrerului, nişte vagoane amenajate ca birouri şi centru de comunicare mobilă, totul protejat de platforme echipate cu piese de artilerie antiaeriană; dacă era nevoie, întregul Reichsfuhrung-SS putea lucra în deplasare. Nu l-am văzut urcând pe Reichsfuhrer, iar la puţin timp după sosirea noastră, trenul se puse în mişcare. De data aceasta, cabina avea un geam, puteam stinge lumina şi, stând în întuneric, puteam contempla noaptea, o noapte frumoasă şi limpede de toamnă, luminată de stele şi de un colţ de lună care împrăştia un luciu fin metalic peste peisajul sărac al Poloniei. De la Posen la Cracovia sunt aproximativ 400 de kilometri; cu numeroasele opriri impuse de alarme şi de traficul intens, sosirăm dimineaţa târziu; deja trezit, stând în cuşeta mea, mă uitam cum se înroşeau uşor câmpurile cenuşii de cartofi. La gara din Cracovia, ne aşteptau o gardă de onoare cu guvernatorul general în frunte, covor roşu şi fanfară; de departe, l-am văzut pe Frank, înconjurat de tinere polonezeân costume naţionale şi purtând coşuri cu flori, cum îi adresează Reichsfuhrerului un salut german care aproape că făcu să-i sară cusăturile uniformei, schimbând apoi câteva cuvinte cu el înainte de a se afunda într-o enormă berlină. Ne fură repartizate camere la un hotel aflat la poalele Wawelului;

am făcut baie, m-am bărbierit cu atenţie şi mi-am trimis o uniformă la spălat. Apoi m-am îndreptat, plimbându-mă pe străduţele vechi, frumoase şi însorite, spre birourile HSSPF, de unde am trimis un telex la Berlin ca să aflu noutăţi privind stadiul proiectului meu. Pe la jumătatea zilei, am participat la dejunul oficial ca membru al delegaţiei Reichsfuhrerului; stăteam la o masă cu mai mulţi ofiţeri din SS şi de la Wehrmacht, cât şi cu funcţionari mai mici din General-Gouvemement; înspre capul mesei Bierkamp stătea aproape de Reichsfuhrer şi de guvernatorul general, dar nu mi se ivi nicio ocazie să merg să-l salut. Discuţia se purta mai ales asupra situaţiei din Lublin. Oamenii lui Frank ne confirmau zvonurile din GG, cum că Globocnik ar fi fost destituit din cauza enormelor malversaţii pe care le făcuse; conform unei versiuni, Reichsfâihrerul ar fi vrut chiar să-l aresteze, ca să dea un exemplu, însă Globocnik adunase un mare număr de documente compromiţătoare şi s-ar fi folosit de ele pentru a-şi negocia o retragere aproape aureolată pe coasta sa natală. După agapă urmau discursuri, însă nu am aşteptat şi m-am întors în oraş ca să-mi scriu raportul către Brandt, care se instalase la HSSPF. Nu era mare lucru de trecut pe hârtie: în afară de D III, care spusese imediat da, încă mai aşteptam avizul celorlalte departamente ale RSHA. Brandt mă însărcină să accelerez lucrurile de îndată ce mă întorc: Reichsfâihrerul dorea ca proiectul să fie gata la mijlocul lunii.

Pentru recepţia de seară, Frank nu se zgârcise deloc. O gardă de onoare, cu sabia în mână şi cu uniforme pline de galoane aurite, forma un zid în diagonala curţii castelului Wawel; pe scară, alţi soldaţi prezentau armele din trei în trei trepte; la intrarea în sala de bal, Frank însuşi, în uniformă SA, cu soţia alături, o matroană cu cărnuri albe ieşind dintr-o monstruoasă confecţie din catifea verde, îi întâmpina pe invitaţi. Castelul Wawel scânteia în noapte, cu toate luminile aprinse; din oraş, îl vedeai strălucind în vârful falezei; ghirlande de becuri electrice decorau colonadele înalte ce înconjurau curtea; soldaţi, postaţi în spatele gărzii de onoare, ţineau în mână torţe, iar dacă ieşeai din sala de bal ca să te

plimbi prin loggii, curtea părea încercuită de inele de flăcări, o fântână de lumină în adâncul căreia sfârâiau molcom rândurile paralele de torţe; de cealaltă parte a palatului, de la imensul balcon agăţat pe latura sa, oraşul se întindea negru şi tăcut sub picioarele invitaţilor. Pe o estradă, în capătul sălii principale, o orchestră cânta valsuri vieneze; oamenii aflaţi în post la GG îşi aduseseră femeile, câteva cupluri dansau, ceilalţi beau, râdeau, ciuguleau antreuri de pe mesele supraîncărcate sau, ca mine, studiau mulţimea. În afară de câţiva colegi din delegaţia Reichsfuhrerului, cunoşteam puţină lume. Priveam plafonul măiestru lucrat, pătrate din lemn preţios de toate culorile, fiecare compartiment având un cap sculptat şi pictat, soldaţi bărboşi, burghezi cu pălării, curtezane pline de pene, femei cochete, toate contemplându-i de sus, impasibile, pe acei invadatori care eram noi. Dincolo de scara principală, Frank pusese să fie deschise şi alte săli, fiecare cu propriul bufet, cu fotolii, divane, pentru cei care doreau să se odihnească sau să stea liniştiţi. Covoare vechi, mari şi frumoase întrerupeau perspectivele armonioase ale dalajului în romburi cu negru şi alb, reducând la tăcere paşii care, în alte părţi, răsunau pe marmură. Două gărzi cu cască, cu sabia trasă şi ridicată în dreptul feţei asemenea gărzilor călări engleze, stăteau la fiecare uşă ce ducea dintr-o sală în alta. Cu un pahar de vin în mână, am rătăcit prin aceste încăperi, admirând frizele, plafoanele, tablourile; polonezii, din păcate, luaseră la începutul războiului faimoasele tapiserii flamande ale lui Sigismund Augustus: se zicea că s-ar afla în Anglia, sau chiar în Canada, iar Frank denunţase adeseori ceea ce el considera a fi o jefuire a patrimoniului cultural polonez. Sătul de atâta plimbat, m-am alăturat în cele din urmă unui grup de ofiţeri SS care vorbeau despre căderea Neapolelui şi despre vitejiile lui Skorzeny. Îi ascultam cu jumătate de ureche, fiindcă un zgomot curios îmi atrăsese atenţia, un fel de frecare ritmică. Se apropia, aşa că m-am uitat în jur; am simţit o izbitură în cizmă şi am coborât privirea: tocmai usesem lovit de o multicoloră maşinuţă cu pedale, condusă de un frumos copil blond. Copilul mă privea cu un aer sever, fără

să spună nimic, cu mâinile sale grăsuţe prinse de volan; probabil că avea patru sau cinci ani, şi purta un costum pepit. Am zâmbit, dar el tot nu spunea nimic. Atunci am înţeles şi m-am dat deoparte cu o plecăciune. Păstrând în continuare tăcerea, el începu să pedaleze frenetic spre o cameră învecinată, dispărând printre gărzile cariatide. Câteva minute mai târziu l-am auzit revenind: o ţinea drept înainte, fără să fie atent la oameni, care trebuiau să se dea din calea lui. Ajungând la bufet, se opri şi ieşi din maşină ca să se ducă să ia o bucată de prăjitură. Numai că braţul său era prea scurt. Degeaba se tot ridica pe vârful picioarelor, nu putea ajunge. M-am dus la el şi l-am întrebat: „Pe care o vrei?" Fără o vorbă, îmi arătă cu degetul o *Sacher Torte*. „Vorbeşti ger- mana?" l-am întrebat. El se indignă: „Bineînţeles că vorbesc germana!" „Atunci înseamnă că ai fost învăţat să spui *bitte*. „ Copilul scutură din cap. „Eu nu am nevoie să spun *bitte!"* „Şi de ce, mă rog?" „Fiindcă tata este regele Poloniei, iar toată lumea aici trebuie să i se supună!" Am dat din cap.

„Asta e foarte bine. Dar trebuie să înveţi să recunoşti uniformele. Eu nu-l slujesc pe tatăl tău, îl servesc pe Reichsfuhrerul-SS. Aşa că, dacă vrei prăjitură, trebuie să-mi spui *bitte*. „ Copilul, cu buzele ţuguiate, ezita: nu era deprins cu astfel de opoziţii. În final, cedă. „Pot avea o prăjitură, *bitte?"* Am luat o bucată de *Torte* şi i-am întins-o. În timp ce o mânca, mânjindu-se de ciocolată în jurul gurii, îmi examina uniforma. Apoi întinse un deget spre Crucea de Fier. „Sunteţi un erou?" „într-un fel, da." „Aţi luptat?" „Da." „Tata comandă, el nu luptă." „Ştiu. Locuieşti aici tot timpul?" Făcu semn că da. „Şi îţi place să locuieşti într-un castel?" Ridică din umeri. „Merge. Dar nu mai sunt şi alţi copii." „Ai totuşi fraţi şi surori." El aprobă din cap: „Da, dar nu mă joc cu ei." „De ce?" „Nu ştiu. Pur şi simplu." Voiam să-l întreb de nume, dar în sala de la intrare lumea se puse în mişcare: o mulţime de oameni se îndrepta spre noi, cu Frank şi cu Reichsfuhrerul în frunte. „A, aici erai! zise Frank spre micuţ. Vino, vino cu noi. Şi dumneavoastră, Sturmbannfuhrer." Frank îşi luă fiul în braţe şi îmi făcu semn spre maşină. „Puteţi să o aduceţi?" Am

ridicat maşinuţa şi i-am urmat. Mulţimea traversă toate sălile şi se adună dinaintea unei uşi pe care Frank puse să fie deschisă. Apoi se dădu deoparte pentru a-l lăsa pe Himmler. „După dumneavoastră, scumpe Reichsfuhrer. Poftiţi, intraţi. Îşi lăsă fiul jos, ezită o clipă, mă căută din ochi, apoi îmi şopti: „Puteţi să o lăsaţi într-un colţ. O vom lua după aceea." I-am urmat în sală şi m-am dus să las maşina. În mijlocul încăperii se afla o masă mare cu ceva deasupra, sub o pânză neagră. Frank, avându-l alături pe Reichsfuhrer, îi aştepta pe ceilalţi invitaţi şi îi aşeza în jurul mesei care măsura cel puţin trei metri pe patru. Micuţul, din nou, se agăţa de masă, ridicat pe vârful picioarelor, dar de-abia ajungea la înălţimea tăbliei. Frank se uită în jur, mă văzu un pic mai retras şi mă chemă: „Scuzaţi-mă, Sturmbannfuhrer. Văd că v-aţi împrietenit deja. Vă deranjează dacă îl ţineţi în braţe ca să poată vedea?" M-am aplecat şi l-am luat pe copil în braţe. Frank îmi făcu loc lângă el şi în timp ce ultimii convivi intrau îşi trecea degetele ascuţite prin păr şi bătea darabana într-una dintre medalii; părea că abia se abţine de nerăbdare. Când toată lumea sosi, Frank se întoarse către Himmler şi declară cu o voce solemnă: „Scumpul meu Reichsfuhrer, ceea ce urmează să vedeţi este o idee care mă preocupă în timpul liber de la o vreme încoace. Este un proiect care, sper, va fi un simbol al oraşului Cracovia după război, capitala General-Gouvememententului Poloniei, şi va fi o atracţie pentru întreaga Germanie. Mă gândesc ca atunci când va fi realizat să-l dedic Fuhrerului la aniversare, dar întrucât ne faceţi plăcerea de a ne vizita, nu vreau să mai păstrez mult timp secretul." Faţa sa umflată, cu trăsături slabe şi carnale, strălucea de plăcere. Reichsfuhrerul, cu mâinile încrucişate la spate, se uita prin pince-nez la el cu un aer pe jumătate sarcastic, pe jumătate plictisit. Eu speram mai ales să se grăbească: copilul din braţe mi se părea tot mai greu. Frank făcu un semn, iar câţiva soldaţi traseră pânza, descoperind o machetă mare arhitecturală, un fel de parc având arbori şi drumuri curbe, trasate printre case de stiluri diferite, înconjurate de garduri. În timp ce Frank se înfoia de mulţumire, Himmler scruta macheta. „Ce este? întrebă într-un

final. S-ar zice că este o grădină zoologică." „Aproape, scumpul meu Reichsfuhrer, gâlgâi Frank, cu degetele mari în buzunarele tunicii. Este, ca să vorbim ca vienezii, o *Menschengarten,* o grădină antropologică pe care aş vrea să o fac aici, la Cracovia. Făcu un gest larg deasupra machetei. Vă amintiţi, scumpe Reichsfuhrer, în tinereţea noastră, înainte de război, de acele *Volkerschauen* ale lui Hagenbeck? Cu familii din Samoa, din Laponia, din Sudan? A trecut una pe la Miinchen şi tata m-a dus să le văd; trebuie să o fi văzut şi dumneavoastră. Mai erau la Hamburg, la Frankfurt, la Basel şi aveau mare succes." Reichsfuhrerul îşi freca bărbia, gânditor. „Da, da, îmi aduc aminte. Erau nişte expoziţii ambulante, nu?" „Exact, însă aceasta va fi permanentă, ca o grădină zoologică. Şi nu va fi, scumpe Reichsfuhrer, un prilej de distracţie, ci un instrument pedagogic şi ştiinţific. Vom aduna specimene din toate popoarele dispărute sau pe cale de dispariţie din Europa, ca să păstrăm astfel o urmă vie. Şcolile germane vor veni aici cu autocarul pentru a se instrui! Priviţi, priviţi." Arăta înspre una dintre case: aceasta era pe jumătate deschisă, în secţiune; în interior, se vedeau mici figurine aşezate în jurul unei mese pe care trona un sfeşnic cu şapte braţe. „Pentru evreu, spre exemplu, am ales tipul din Galiţia ca fiind cel mai reprezentativ dintre *Ostjuden.* Casa este tipică pentru habitatul lor murdar; bineînţeles că va trebui să se facă dezinfecţie în mod regulat, iar specimenele să fie supuse controlului medical pentru a evita contaminarea vizitatorilor. Acestor evrei, care vreau să fie din cei pioşi, foarte pioşi, li se va da un Talmud iar vizitatorii vor putea să-i vadă mormăindu-şi rugăciunile, iar pe femei pregătind mâncare cuşer. Aici sunt ţărani polonezi din Mazuria; acolo, colhoznici bolşevizaţi, dincolo ruteni, iar acolo ucraineni, vedeţi, cei cu cămăşile brodate. Clădirea aceasta înaltă va adăposti un institut de cercetări antropologice; eu însumi voi ţine o catedră, savanţii vor putea veni aici să studieze la faţa locului aceste popoare altădată atât de numeroase. Pentru ei va fi o ocazie unică." „Fascinant, murmură Reichsfuhrerul. Iar vizitatorii obişnuiţi?"„Se vor putea plimba liber înjurai ocolurilor, să se uite cum muncesc

specimenele în grădină, cum bat covoarele, cum îşi întind lenjeria. Apoi vor fi vizite ale caselor, sub însoţirea ghizilor şi comentate, ceea ce le va permite să observe habitatul şi obiceiurile." „Şi cum veţi menţine instituţia aceasta în timp? Specimenele dumneavoastră vor îmbătrâni, unii vor muri." „Tocmai aici, scumpe Reichsfuhrer, voi avea nevoie de sprijinul dumneavoastră. Pentru fiecare popor, ne vor trebui efectiv câteva zeci de specimene. Se vor căsători între ei şi se vor reproduce. Se va expune de fiecare dată o singură familie, celelalte vor servi pentru a-i înlocui dacă se îmbolnăvesc, pentru a procrea, pentru a-i învăţa pe copii obiceiurile, rugăciunile şi toate celelalte. Mă gândeam să fie păstraţi în apropiere într-un lagăr, sub supravegherea SS." „Dacă Fuhreral o va autoriza, va fi posibil. Dar va trebui să discutăm. Nu este sigur că ar fi de dorit să evităm ca unele rase să se stingă, chiar şi astfel. Ar putea fi periculos." „Bineînţeles, sunt luate toate măsurile de precauţie. După părerea mea, o asemenea instituţie se va dovedi preţioasă şi de neînlocuit pentru ştiinţă. Cum vreţi ca generaţiile viitoare să înţeleagă amploarea operei noastre, dacă nu pot avea nicio idee despre condiţiile de dinainte?" „Cu siguranţă că aveţi dreptate, dragul meu Frank. E o idee foarte frumoasă. Şi cum vă gândiţi să finanţaţi acest… *Vdlkerschauplatz?"* „Pe o bază comercială. Numai institutul de cercetări va beneficia de subsidii. Pentru grădină vom crea o AG pentru a strânge capital prin subscripţie. După ce se va amortiza investiţia iniţială, biletele de intrare vor acoperi cheltuielile de întreţinere. M-am documentat în privinţa expoziţiilor lui Hagenbeck; aduceau beneficii considerabile. Grădina Botanică din Paris pierdea regulat bani până când, în 1877, directorul ei a organizatf expoziţii etnologice de nubieni şi de eschimoşi. În primul an, au avut un milion de vizitatori plătitori. Şi aşa a continuat până la Marele Război." Reichsfuhrerul dădea din cap. „Frumoasă idee." Examina atent macheta, iar Frank îi semnala din când în când câte un detaliu. Băieţelul începuse să se agite, aşa că l-am lăsat jos. Se urcă în maşinuţa cu pedale şi o şterse pe uşă. Musafirii ieşeau şi ei. Într-una dintre săli l-am

întâlnit pe Bierkamp, acelaşi tip mieros, cu care am discutat un pic. Apoi am ieşit să fumez sub colonade, admirând splendoarea barocă a iluminaţiilor şi a acelei gărzi marţiale şi barbare care părea inventată pentru a pune în valoare formele graţioase ale palatului. „Bună seara, se auzi o voce lângă mine. E impresionant, nu?" M-am întors şi l-am recunoscut pe Osnabrugge, acel inginer amabil de Drumuri şi Poduri pe care îl întâlnisem la Kiev. „Bună seara! Ce surpriză plăcută! 14 „A, a curs multă apă pe sub podurile distruse de pe Nistru." Avea în mână un pahar de vin roşu şi ciocnirăm în cinstea întâlnirii noastre. „Dar ce vă aduce în *Frank-Reich?"* întrebă el. „îl însoţesc pe Reichsfuhrer. Dar dumneavoastră?" Faţa lui ovală, blândă, luă un aer maliţios şi preocupat. „Secret de stat! îşi miji ochii şi zâmbi. Dar dumneavoastră vă pot spune: sunt în misiune pentru OKH. Pregătesc programe de demolare a podurilor din districtele Lublin şi Galiţia." L-am privit surprins. „Dar pentru care dracului motiv? „Ei, în caz de înaintare a sovieticilor." „Dar bolşevicii sunt pe Nipru!" îşi frecă nasul câm; am observat că între timp chelise intensiv. „L-au trecut astăzi, spuse el în sfârşit. Au cucerit şi Nevel." „Totuşi, e destul de departe. Vor fi opriţi cu mult înainte. Nu găsiţi că pregătirile dumneavoastră au o latură defetistă?" „Deloc. E o măsură de prevedere. Calitate încă foarte acceptată de militari, pot să vă spun. Oricum, eu fac ce mi se cere. Am făcut acelaşi lucru la Smolensk în primăvară şi în Bielorusia în timpul verii." „Şi în ce constă un program de demolare a podurilor, dacă îmi puteţi explica?" Luă un aer trist. „O, nu-i prea complicat. Inginerii locali fac un studiu pentru fiecare pod de demolat, eu le revăd, le aprob, şi apoi se calculează cantitatea de explozibili necesară pentru ansamblul districtului, numărul detonatoarelor etc., apoi se hotărăşte unde şi cum se stochează, la faţa locului. În fine, se stabilesc fazele care le vor permite mai apoi comandanţilor locali să ştie exact când trebuie să pună încărcăturile, când să instaleze detonatoarele şi în ce condiţii pot apăsa pe buton. Ce mai, un întreg plan. Asta ne păzeşte, în caz de întâmplări neprevăzute, de la a lăsa inamicului poduri fiindcă nu avem la îndemână

ceea ce trebuie ca să fie aruncate în aer." „Iar dumneavoastră încă tot nu aţi construit?" „Din păcate, nu! Misiunea din Ucraina a însemnat pierzania mea. Raportul privind demolările sovietice a plăcut într-atât inginerului-şef de la OKHG Sud, încât l-a trimis la OKH. Am fost chemat la Berlin şi promovat responsabil în departamentul Demolări; doar pentru poduri, alte secţii se ocupă de uzine, de căile ferate, de drumuri; cu aerodromurile se ocupă Luffwaffe, însă din când în când facem conferinţe comune. Pe scurt, de atunci, fac numai asta. Toate podurile de pe râul Maniei şi de pe Donul de Jos sunt opera mea. Doneţk, Dezna, Oka, tot eu.

Am aruncat deja câteva sute în aer. Îţi vine să plângi. Soţia este mulţumită fiindcă înaintez în grad – se bătu peste epoleţi; într-adevăr, fusese promovat de mai multe ori după Kiev însă mie mi se rupe inima. De fiecare dată am impresia că asasinez un copil." „N-ar trebui să o luaţi aşa, Herr Oberst. În fond, sunt încă poduri sovietice." „Da, dar dacă se continuă, într-o zi vor fi poduri germane." Am zâmbit. „Asta chiar că este defetism." „Scuzaţi-mă. Uneori sunt cuprins de descurajare. De mic îmi plăcea să construiesc, în timp ce toţi colegii de clasă nu voiau decât să strice." „Nu există dreptate pe lume. Poftiţi, haideţi să ne umplem paharele." în sala mare, orchestra cânta Liszt, iar câteva cupluri încă mai dansau. Frank stătea la un colţ de masă împreună cu Himmler şi cu Staatsekretărul său Buhler; discutau aprins şi beau cafea şi coniac; până şi Reichsfuhrerul, care fuma un trabuc gros, avea, contrar obiceiului său, un pahar plin dinainte. Frank îi dădea înainte cu planurile, cu privirea umedă deja înceţoşată de alcool; Himmler ridica din sprâncene cu un aer iritat: probabil că nu-i plăcea muzica. Am ciocnit din nou cu Osnabrugge în timp ce bucata muzicală se termina. Când orchestra se opri, Frank, cu paharul de coniac în mână, se ridică. Uitându- se la Himmler, declară cu o voce puternică, dar prea ascuţită: „Scumpe Reichsfuhrer, cred că ştiţi acest vechi catren popular: *Clarum regnum Polonorum/ Est costum Nobiliorum/ Paradisum Judeorum/ Et infemum Rusticorum.* Iată că nobilii au dispărut de mult şi, datorită eforturilor noastre, la fel evreii; ţărănimea,

pe viitor, se va îmbogăţi şi ne va binecuvânta, iar Polonia va fi Cerul şi Paradisul poporului german, *Ccelum et Paradisum Germanorium."*Latineasca lui ezitantă o făcu pe o femeie de alături să pufnească în râs. Frâu Frank, tolănită nu departe de soţul ei, ca un idol hindus, o fulgeră din priviri. Impasibil, cu ochii săi reci şi de nepătruns din spatele ochelarilor, Reichsfuhrerul ridică paharul şi îşi umezi buzele. Frank ocoli masa, traversă sala şi sări cu pas uşor pe estradă. Pianistul se ridică brusc de pe scaun şi se dădu deoparte. Frank se aşeză în locul său şi, inspirând adânc, îşi scutură mâinile lungi şi grăsuţe deasupra claviaturii, apoi începu să cânte o *Nocturnă* de Chopin. Reichsfuhrerul oftă; clipi repede şi trase cu putere din trabucul care ameninţa să se stingă. Osnabrugge se aplecă spre mine. „După părerea mea, guvernatorul general îl tachinează intenţionat pe Reichsfuhrer. Nu vi se pare?" „Ar fi ceva copilăresc, nu?" „E iritat. Se zice că a mai încercat să demisioneze şi luna trecută, dar că Führerul a refuzat din nou." „Dacă am înţeles bine, nu prea controlează mare lucru aici." „în opinia colegilor mei din Wehrmacht, nimic. Polonia este un *Frankreich ohne Reich.* Sau *ohne Frank,* mai degrabă." „Mai degrabă un mic prinţ decât un rege." Toate acestea fiind zise, cu excepţia alegerii piesei – chiar dacă se cântă Chopin, există totuşi ceva mai bun decât *Nocturnele-,* Frank interpreta bine, însă cu prea multă emfază. M-am uitat la soţia lui, ai cărei umeri şi sâni, cărnuri grase şi înroşite, luceau de transpiraţie în decolteul rochiei; ochii ei mici, afundaţi, sclipeau de mândrie. Copilul părea să fi dispărut, nu i se mai auzea maşinuţa de ceva timp. Se făcea târziu, iar invitaţii plecau. Brandt se apropiase de Reichsfuhrer şi, privindu-i calm faţa atentă de pasăre, îi stătea la dispoziţie. Mi-am notat numerele de telefon pe o foaie din carneţel, am rupt-o şi i-am dat-o lui Osnabrugge. „Iată. Dacă ajungeţi la Berlin, sunaţi-mă. Vom merge să bem un pahar." „Plecaţi?" Am întins bărbia către Himmler, iar Osnabrugge ridică din sprâncene. „A, atunci, bună seara. A fost o plăcere să vă revăd."

Pe scenă, Frank îşi încheia interpretarea legănând din cap. M-am strâmbat: chiar şi pentru Chopin, chestia asta nu

mergea, guvernatorul general abuza într-adevăr de legato.

Reichsfuhrerul pleca a doua zi dimineaţă. În Warthegau, o ploaie de toamnă udase ogoarele arate, formând brazde de apă ca nişte bălţi mici, teme şi de parcă absorbiseră toată lumina de sub cerul nemişcat. Pădurile de pini, care îmi păreau mereu că ascund fapte îngrozitoare şi neştiute, întunecau acest peisaj noroios, de necuprins; doar ici şi colo câţiva mesteceni încoronaţi cu flăcări îşi mai ridicau un ultim protest împotriva venirii iernii. La Berlin ploua, oamenii dădeau zor în hainele lor ude; pe trotuarele sparte de bombe, apa forma uneori întinderi de netrecut, pietonii trebuiau să se întoarcă din drum şi să apuce pe o altă stradă. Încă de a doua zi am plecat la Oranienburg pentru a grăbi treburile în privinţa problemei mele. Eram convins că Sturmbannfuhrerul Burger, noul Amtchef de la DIV, avea să-mi dea cel mai mult de furcă; însă Burger, după ce mă ascultă preţ de câteva minute, declară scurt: „Dacă este finanţat, nu am nimic împotrivă" şi-i ordonă aghiotantului să-mi redacteze o scrisoare de susţinere. În schimb, Maurer îmi făcu multe greutăţi. Departe de a fi mulţumit de progresul pe care îl reprezenta proiectul meu pentru *Arbeitseinsatz,* el estima că nu mergea destul de departe şi îmi spuse hotărât că aprobându-l se temea că închide orice posibilitate a Unor îmbunătăţiri viitoare. Timp de peste o oră m-am folosit de toate argumentele, explicându-i că fără acordul RSHA nu se va putea face nimic, şi că RSHA nu va susţine un proiect prea generos, de teamă să nu-i favorizeze pe evrei şi pe ceilalţi duşmani periculoşi. Dar asupra acestui subiect se dovedea extrem de dificil să te înţelegi cu el: se încurca, repeta întruna că tocmai asta era, în privinţa evreilor, la Auschwitz cifrele nu se legau, că în conformitate cu statisticile abia 10% dintre ei munceau, şi atunci unde se duceau ceilalţi? Nu era totuşi posibil ca atâţia dintre ei să fie inapţi de muncă. În acest sens îi trimitea lui Hoss scrisoare după scrisoare, însă primea răspunsuri vagi, sau deloc. Se afla în mod evident în căutarea unei explicaţii, dar nu intra în sarcina mea să i-o furnizez; m-am mulţumit să-i sugerez că o inspecţie la faţa locului ar

clarifica probabil lucrurile. Însă Maurer nu avea timp de inspecţii. Am reuşit să-i smulg totuşi un consimţământ condiţionat: nu se va împotrivi la clasificare, dar va cere ca scalele să fie mărite. Întors la Berlin, i-am raportat lui Brandt. L-am arătat că, după informaţiile mele, RSHA urma să aprobe proiectul, chiar dacă încă nu aveam confirmarea scrisă. Îmi ordonă să-i transmit raportul, cu o copie lui Pohl; ulterior, Reichsfuhrerul avea să ia o decizie finală, însă între timp aceasta va servi de bază de lucru. În ceea ce mă priveşte, îmi ceru să iau cunoştinţă de rapoartele SD privind muncitorii străini şi să încep să mă gândesc şi la asta.

Era ziua mea de naştere: împlineam treizeci de ani. Ca şi la Kiev, îl invitasem pe Thomas la cină, şi nu voiam să văd pe nimeni altcineva. La drept vorbind, la Berlin aveam multe cunoştinţe, foşti colegi de universitate sau de la SD, dar pe nimeni în afară de el nu-l socoteam a fi prieten. După perioada convalescenţei mele, mă izolasem cu totul; cufundat în munca mea, în afară de relaţii profesionale nu aveam aproape deloc viaţă socială, iar viaţa afectivă sau sexuală lipseau cu desăvârşire. De altfel, nu simţeam nicio nevoie, iar când mă gândeam la excesele mele de la Paris, mă simţeam rău şi nu doream să recad prea grabnic pradă unor în asemenea aventuri tulburi. Nu mă gândeam la sora mea, şi de altfel nici la mama defunctă; cel puţin, nu-mi amintesc să mă fi gândit mult la ea. Probabil că după îngrozitorul şoc al rănii (deşi era pe deplin vindecată, mă îngrozea de fiecare dată atunci când mă gândeam la ea, rămâneam fără vlagă de parcă eram de sticlă, de cristal, şi riscam să mă sparg în bucăţi la cea mai mică atingere) şi după activităţile din primăvară, mintea aspira la un calm monoton şi respingea tot ceea ce ar fi putut-o tulbura. Însă, în seara aceea – sosisem la întâlnire mai devreme ca să am timp să meditez un pic, şi beam un coniac la bar – mă gândeam din nou la sora mea: la urma urmei, şi ea aniversa treizeci de ani. Oare unde şi-i sărbătorea? în Elveţia, într-un sanatoriu plin de străini? în obscura ei locuinţă din Pomerania? De mult timp nu ne mai sărbătorisem aniversarea împreună. Încercam să mi-o

amintesc pe ultima: trebuie să fi fost în copilărie, la Antibes, dar, spre disperarea mea, zadarnic mă concentram, nu puteam să-mi aduc aminte, să revăd cu ochii minţii scena. Puteam să calculez data: logic, era în 1926, fiindcă în 1927 mă aflam deja la colegiu. Aşadar, aveam treisprezece ani; ar fi trebuit să pot să-mi amintesc, dar era imposibil, nu vedeam nimic. Poate că existau fotografii de la această sărbătoare în albumele sau în cutiile din pod de la Antibes. Îmi părea rău că nu le cercetasem mai cu grijă. Cu cât reflectam la acest detaliu în fond idiot, cu atât golurile memoriei mă descumpăneau. Din fericire, sosi Thomas şi mă scoase din acea stare de spleen. Fără discuţie că am mai spus-o, dar pot să o repet: ceea ce îmi plăcea la Thomas era optimismul său spontan, vitalitatea sa, inteligenţa, cinismul calm; bârfele lui, vorbăria punctată cu subînţelesuri îmi produceau întotdeauna bucurie, fiindcă mi se părea că alături de el pătrundeam dedesubturile vieţii, ascunse privirilor profane care nu văd decât acţiunile evidente ale oamenilor, însă ca scoase la lumina soarelui prin cunoaşterea conexiunilor disimulate, a legăturilor secrete, a discuţiilor purtate cu uşile închise. Putea deduce o realiniere a forţelor politice doar dintr-o simplă întâlnire, chiar dacă nu ştia ce se spusese acolo; iar dacă uneori se înşela, aviditatea sa de a aduna noi informaţii îi permitea să corecteze continuu construcţiile hazardate pe care le ridica în felul acesta. Totodată, nu avea nici urmă de fantezie, şi am socotit întotdeauna, în pofida capacităţii sale de a contura un tablou complex prin doaar câteva tuşe, că ar fi fost un slab romancier: în raţionamentele şi intuiţiile sale, steaua sa polară rămânea întotdeauna interesul personal, iar dacă, ţinând-o tot aşa, rareori se înşela, era incapabil să aibă în vedere o altă motivaţie pentru faptele şi vorbele oamenilor. Pasiunea sa – aici era contrariul lui Voss (şi îmi aminteam aniversarea precedentă, regretând această prietenie atât de scurtă) –, pasiunea sa nu era cea a cunoaşterii pure, a cunoaşterii în sine, ci doar una a cunoaşterii practice, dătătoare de instrumente de acţiune. În seara aceea, îmi vorbi mult despre Schellenberg, dar într-un mod straniu aluziv, ca şi cum trebuia

să înţeleg singur: Schellenberg avea îndoieli, Schellenberg se gândea la alternative, dar la ce se refereau acele îndoieli, în ce constau acele alternative, nu voia să zică. Îl cunoşteam într-o oarecare măsură pe Schellenberg, dar nu pot spune că îl apreciam. La RSHA, avea o poziţie un pic mai aparte, datorată mai ales, cred eu, relaţiei sale privilegiate cu Reichsfuhrerul. În ceea ce mă priveşte, nu îl consideram drept un veritabil naţional-socialist, ci mai degrabă un tehnician al puterii, sedus de putere în sine şi nu de obiectul ei. Recitind cele ce am scris îmi dau seama că, luân- du-vă după vorbele mele, aţi putea crede acelaşi lucru şi despre Thomas, însă cu Thomas era altceva; chiar dacă avea un dispreţ profund pentru discuţiile teoretice şi ideologice – ceea ce explica, spre exemplu, aversiunea sa faţă de Ohlendorf – şi chiar dacă avea mare grijă să vegheze la viitorul personal, până şi cele mai mărunte acţiuni ale sale erau parcă ghidate de un naţional-socialism instinctiv. Schellenberg însă era o giruetă şi nu îmi venea greu să mi-l imaginez lucrând pentru Secret Service al britanicilor sau pentru OSS, ceea ce, în cazul lui Thomas, era de negândit. Schellenberg avea obiceiul să-i trateze pe oamenii pe care nu-i iubea drept *curve,* iar acest termen îi convenea cât se poate de bine, iar dacă ne gândim bine, este adevărat că insultele pe care oamenii le preferă, care le vin cel mai spontan pe buze, le revelează în final propriile defecte ascunse, fiindcă urăsc în chip natural acel ceva cu care se aseamănă cel mai mult. Această idee nu-mi dădu pace toată seara şi, întors la mine, târziu în noapte, poate uşor ameţit, am luat de pe etajeră o antologie a discursurilor Führerului care îi aparţinea lui Frău Gutknecht şi am început să o frunzăresc, căutând pasajele cele mai virulente, mai ales asupra evreilor, şi, citindu-le, mă întrebam dacă, atunci când urla: *Evreilor le lipseşte capacitatea creativă în toate domeniile în afară de unul: minciuna şi trişarea,* sau *întregul edificiu al evreilor se va prăbuşi dacă refuzăm să-l urmăm,* ori *Sunt nişte mincinoşi, nişte prefăcuţi, nişte făţarnici. Nu au ajuns acolo unde au ajuns decât graţie naivităţii celor din jurul lor,* sau *Putem trăi fără evreu. Însă el nu poate trăi fără noi,* Führerul, fără să ştie, se descria pe sine. Or, acest om nu

vorbea niciodată în nume propriu, accidentele personalităţii sale contau prea puţin: rolul său era aproape cel al unui focar optic, capta şi concentra voinţa Vo/Ar-ului pentru a o îndrepta asupra unui punct, tot mai bun. Astfel, dacă aici vorbea despre sine, oare nu vorbea despre noi toţi? Dar lucrul acesta abia acum îl pot spune.

în decursul cinei, Thomas îmi reproşase încă o dată lipsa de sociabilitate şi programul meu imposibil. „Ştiu bine că fiecare trebuie să dea tot ce poate, însă tu îţi vei distruge sănătatea, ducând-o tot aşa. Şi apoi, chiar vrei să ţi-o spun, Germania nu va pierde războiul dacă tu te bucuri de seri şi de duminici. Mai durează, găseşte-ţi ritmul, altfel te vei prăbuşi. De altfel, uită-te la tine: ai început să faci burtă." Aşa era. Nu mă îngrăşasem, însă muşchii mei abdominali îşi pierdeau fermitatea. „Vino cel puţin să faci un pic de sport, insista Thomas. De două ori pe săptămână eu fac scrimă, iar duminica merg la piscină. Ai să vezi, îţi va face bine." Ca întotdeauna, avea dreptate. Am prins repede gust pentru scrimă; o practicasem un pic şi la universitate; am optat pentru sabie; îmi era dragă această armă pentru latura ei iute şi nervoasă. Îmi plăcea la sportul acesta faptul că, în pofida agresivităţii, nu este un sport de brute: reflexele şi supleţea pe care le necesită mânuirea armei contează tot atât cât activitatea mentală de dinaintea atacului, anticiparea intuitivă a mişcărilor celuilalt, calcularea rapidă a răspunsurilor posibile, jocul de şah fizic în care trebuie să prevezi mai multe lovituri, fiindcă, odată partida începută, nu mai ai timp să reflectezi, şi se poate adeseori spune că atacul este câştigat sau pierdut chiar înainte de a porni, după cum ai anticipat corect sau nu, loviturile nefacând altceva decât să confirme sau să dezmintă calculul. Partidele aveau loc în sala de arme a RSHA, pe Prinz-Albrecht-Palais; pentru nataţie însă preferam să mergem la o piscină publică, în Kreuzberg, în locul celei aparţinând Gestapoului: mai întâi pentru că, aspect capital pentru Thomas, acolo se găseau femei (altele decât eternele secretare); apoi, era mai mare, iar după ce înotai, te puteai duce să te aşezi, în halat, la nişte mese din lemn pe un balcon

larg, la etaj, şi să bei bere rece contemplând înotătorii ale căror strigăte de bucurie răsunau în sala vastă, împletindu-se cu plescăitul apei. Când m-am dus prima dată, am avut un şoc, iar pentru restul zilei m-am găsit în braţele unei angoase groaznice. Ne dezbrăcăm la vestiare: m-am uitat la Thomas şi am observat că avea pe pântec o cicatrice mare, bifurcată. „Unde ai căpătat-o?" m-am mirat eu. Thomas se uită surprins la mine. „La Stalingrad. Nu-ţi mai aminteşti? Erai de faţă." Aveam o amintire, într-adevăr, şi am aştemut-o pe hârtie alături de altele, dar o aşezasem undeva în adâncul minţii, în podul halucinaţiilor şi-al viselor; acum această cicatrice venea să bulverseze totul, aveam subit impresia că nu mai puteam fi sigur de nimic. Continuam să mă uit la burta lui Thomas, iar el se bătu cu palma peste muşchii abdominali, zâmbind larg. „Gata, nu-ţi fâ griji, s-a reiacut. Şi apoi, pe fete le înnebuneşte, cred că le excită." închise un ochi şi îndreptă arătătorul spre fruntea mea cu degetul mare ridicat, ca un copil care se joacă de-a cowboy-i: „Pac!" Aproape că am simţit lovitura în frunte, iar spaima creştea ca o făptură cenuşie şi flască, nemărginită, un corp monstruos care ocupa spaţiul restrâns al vestiarelor şi mă împiedica să mă mişc, un Gulliver îngrozit şi încolţit într-o casă a liliputanilor. „Nu fâ figura asta, zicea vesel Thomas, hai să înotăm!" Apa, încălzită, dar totuşi un pic rece, îmi făcu bine; obosit după câteva lungimi de bazin – mă lăsasem purtat de vânt –, m-am întins pe un şezlong, în timp ce Thomas se hârjonea, ţipând, lăsându-se băgat cu capul la fund de nişte tinere pline de veselie. Mă uitam la toţi oamenii aceia care se jucau, se distrau, se bucurau de propria vigoare; mă simţeam atât de departe de ei. Trupurile, chiar şi cele mai frumoase, nu mă mai stârneau, aşa cum se-ntâmpla acum câteva luni cu cele ale dansatorilor din balet. Mă lăsau indiferent, atât corpurile băieţilor, cât şi ale fetelor. Puteam admira cu detaşare jocul muşchilor sub pielea albă, curba unui şold, şiroirea apei pe spinare: acel Apollo din bronz coclit de la Paris mă excitase cu mult mai mult decât orice tânără musculatură neruşinată care se desfăşura aici cu nepăsare, parcă râzându-şi de cărnurile flasce şi gălbejite ale celor

câtorva bătrâni care frecventau acest loc. Atenţia îmi fu atrasă de o tânără care făcea notă discordantă prin calmul pe care-l afişa; în timp ce prietenele sale alergau sau se gudurau pe lângă Thomas, ea rămânea nemişcată, cu ambele braţe pe marginea piscinei, cu trupul plutind în apă în vreme ce-şi sprijinea pe antebraţe capul oval, cuprins într-o elegantă cască din cauciuc negru; ochii săi mari şi întunecaţi erau îndreptaţi către mine. Nu-mi puteam da seama dacă mă privea cu adevărat; fără a se mişca, părea să contemple cu plăcere tot ce se găsea în câmpul ei vizual; după un timp, ridică braţele şi se lăsă încet să se scufunde. Am aşteptat să iasă, însă secundele treceau; când în sfârşit reapăru, se găsea în cealaltă parte a piscinei, o traversase pe sub apă, la fel de calm cum traversasem eu odinioară Volga. M-am lăsat pe şezlong şi am închis ochii, concentrându-mă la senzaţia oferită pielii de apa clorinată ce se usca încet pe mine. Temerea din ziua aceea mă părăsi slobozi cu greu din strânsoarea ei asfixiantă. Dar în duminica următoare m-am reîntors la piscină cu Thomas.

Între timp, fusesem din nou convocat de către Reichsfâihrer. Îmi ceru să-i explic în ce fel ajunsesem la rezultatele noastre; m-am lansat într-o explicaţie detaliată, fiindcă erau aspecte tehnice greu de sintetizat; el mă lăsă să vorbesc, cu un aer rece şi nu prea binevoitor, iar când am terminat, mă întrebă: „Dar *Reichssicherheitshauptamtul?”* „Specialistul lor este în principiu de acord. Încă mai aşteaptă confirmarea de la Gruppenfuhrerul Miiller” „Trebuie atenţie, Sturmbannfuhrer, multă atenţie”, zise el cu cea mai doctorală voce cu putinţă. Aflasem că avusese loc o nouă revoltă evreiască în GG, de data aceasta la Sobibor. Din nou fuseseră ucişi nişte SS-işti, şi, în pofida unei urmăriri îndelungate, o parte dintre evadaţi nu mai fuseseră prinşi. Or, era vorba despre *Geheimnisträger,* martori ai operaţiunilor de exterminare; dacă reuşeau să ajungă la partizanii din Pripet, erau mari şanse ca să fie recuperaţi mai apoi de bolşevici. Înţelegeam neliniştea Reichsfuhrerului, însă trebuia să se hotărască. „Sper că l-aţi întâlnit pe Reichsministerul Speer”, zise el brusc. „Da. Am fost prezentat de dr. Mandelbrod.” „I-

aţi vorbit despre proiectul dumneavoastră? „Nu am intrat în detalii; ştie însă că lucrăm la ameliorarea stării de sănătate a *Häfuinge. „* Şi ce zice?" „Părea satisfăcut" Răscoli prin câteva hârtii de pe birou. „Dr. Mandelbrod mi-a trimis o scrisoare în care îmi spune că Reichsministerul Speer părea să vă aprecieze. E adevărat?"„Nu ştiu" „Dr. Mandelbrod şi Herr Leland vor cu orice preţ să mă apropii de Speer. În principiu, nu este o idee proastă, fiindcă avem interese comune. Toată lumea continuă să creadă că eu şi Speer suntem în conflict. Nu-i deloc aşa. Deja din 1937 eu am creat Deşt şi am stabilit lagăre speciale pentru el, pentru a-i furniza materialele de construcţie, cărămizile şi granitul pentru noua capitală pe care urma să o construiască pentru Führer. La vremea aceea, întreaga Germanie nu putea furniza decât 4% din necesarul de granit. Era foarte satisfăcut de ajutorul meu şi încântat să coopereze. Însă, desigur, nu trebuie să avem încredere în el. Nu este un idealist şi nu înţelege SS-ul. Am vrut să fac din el unul dintre Gruppenfuhrerii mei şi a refuzat. Anul trecut, şi-a permis să critice organizarea muncii noastre în faţa Fuhrerului: dorea să obţină jurisdicţie asupra lagărelor noastre. Chiar şi astăzi, visează la un drept de observare a funcţionării noastre interne. Totuşi, este important să cooperez cu el. I-aţi consultat ministerul în pregătirea proiectului dumneavoastră?"„Da. Unul dintre funcţionarii lor a venit să ne facă o prezentare" Reichsfuhrerul dădu încet din cap. „Bine, bine… Apoi păru că se decide: Nu avem prea mult timp de pierdut. Îi voi spune lui Pohl că aprob proiectul. Trimiteţi o copie Reichsministerului Speer, direct, cu o notă personală semnată de dumneavoastră prin care îi reamintiţi întâlnirea, semnalându-i totodată că proiectul va fi aplicat. Şi, desigur, trimiteţi o copie dr. Mandelbrod." „Zu *Befehl.* Iar în privinţa muncitorilor străini ce doriţi să fac?" „Deocamdată nimic. Studiaţi problema, din perspectiva nutriţiei şi a productivităţii, dar numai atât. Vom vedea cum evoluează lucrurile. Iar dacă Speer sau unul dintre asociaţii săi vă contactează, informaţi-l pe Brandt şi reacţionaţi favorabil."

Am urmat întocmai instrucţiunile Reichsfuhrerului. Nu ştiu

ce a făcut Pohl cu proiectul nostru, pe care îl concepusem totuşi cu atâta dragoste. Câteva zile mai târziu, spre sfârşitul lunii, trimitea un ordin către toate KL-urile, cerându-le să diminueze mortalitatea şi morbiditatea cu 10%, însă fără niciun fel de instrucţiune concretă. După cunoştinţele mele, raţiile lui Isenbeck nu au fost niciodată aplicate. Am primit însă o scrisoare foarte măgulitoare din partea lui Speer, care se felicita pentru adoptarea proiectului, *dovadă concretă a noii noastre cooperări recent inaugurate.* Şi sfârşea astfel: *Sper să am ocazia să vă revăd în curând, pentru a discuta aceste probleme. Al dumneavoastră, Speer.* Am trimis această scrisoare lui Brandt. La începutul lui noiembrie am mai primit una: Gauleiterul din Westmark îi scrisese lui Speer pentru a solicita ca un număr de cinci sute de muncitori evrei livraţi de SS unei uzine de armament în Lorena să fie retraşi imediat: *Prin grija mea, Lorena este judenfrei şi va rămâne aşa,* scria Gauleiterul. Speer îmi cerea să trimit această scrisoare la instanţa competentă pentru a regla problema. L-am consultat pe Brandt; câteva zile mai târziu, îmi trimitea o notă internă, cerându-mi să-i răspund eu însumi Gauleiterului în numele Reichsfuhrerului, negativ. *Ton: sec,* scria Brandt. M-am dedicat cu plăcere sarcinii:

Dragă camarad de partid Burckel!

Cererea dumneavoastră este inoportună şi nu poate fi acceptată. În aceste momente dificile pentru Germania, ReichsFührerul este conştient de nevoia de a folosi la maximum forţa de muncă a duşmanilor Naţiunii noastre. Deciziile de afectare a muncitorilor sunt luate prin consultare cu RMfruK, singura instanţă competentă astăzi să trateze această chestiune. Interdicţia actualmente în vigoare de a folosi muncitori deţinuţi evrei nea- vând în vedere decât Altreichul şi Austria, nu pot să mă desprind de impresia că solicitarea dumneavoastră decurge mai ales din dorinţa de a vă asi- gura că veţi fi consultat în cadrul reglării globale a chestiunii evreieşti. Heil

Hitler! Al dumneavoastră etc.

I-am trimis o copie lui Speer, care îmi transmise mulţumiri. Treptat, lucrurile începură să se repete, Speer trimiţându-mi cereri şi solicitări iritante, cărora eu le răspundeam în numele Reichsfuhrerului; în cazurile mai complicate mă informam la SD, trecând mai degrabă prin cunoştinţe decât pe calea oficială, pentru a accelera lucrurile. L-am revăzut în felul acesta pe Ohlendorf, care mă invită la cină, şi îmi ţinu o lungă tiradă împotriva sistemului de autogestionare a industriei pus în practică de către Speer, pe care îl considera a fi o simplă uzurpare a puterilor statului de către capitalişti fără nici cea mai mică răspundere faţă de comunitate. Dacă Reichsfuhrerul îl aproba, în opinia lui asta însemna că nu înţelegea nimic din economie şi că, în plus, era influenţat de Pohl, el însuşi un pur capitalist obsedat de expansiunea imperiului său industrial SS. La drept vorbind, nici eu nu înţelegeam mare lucru din economie, şi nici din raţionamentele dure ale lui Ohlendorf în privinţa respectivului domeniu. Era însă întotdeauna o plăcere să-l asculţi: francheţea şi onestitatea sa intelectuală te răcoreau ca un pahar de apă rece, şi avea dreptate atunci când sublinia că războiul cauzase sau accentuase numeroase derive; după, trebuiau reformate structurile de stat în profunzime.

începeam să prind iar gustul vieţii dincolo de muncă. Poate erau efectele benefice ale sportului, poate altceva. Nu ştiu. Într-o zi, mi-am dat seama că Frâu Gutknecht îmi devenise de mult insuportabilă; a doua zi am început să caut un alt apartament. Se dovedi pic mai complicat, dar în final Thomas mă ajută să găsesc ceva: un apartament mobilat, la ultimul etaj al unei clădiri recent construite. Aparţinea unui Hauptsturmfuhrer care tocmai se căsătorise şi pleca la post în Norvegia. M-am înţeles repede cu el asupra unei chirii rezonabile şi într-o după-amiază, cu ajutorul lui Piontek şi sub un potop de smiorcăieli şi de implorări venite din partea lui Frâu Gutknecht, mi-am mutat cele câteva lucruri. Apartamentul nu era mare: două camere separate printr-o uşă dublă, o bucătărioară şi o sală de baie, însă avea balcon, iar cum sufrageria se găsea pe colţul imobilului, ferestrele se

deschideau pe ambele părţi. Balconul dădea spre un părculeţ, aşa că mă puteam uita la copiii care se jucau, în plus era linişte, nu eram deranjat de zgomotele maşinilor. De la fereastră aveam o frumoasă perspectivă asupra unui peisaj de acoperişuri, o împreunare reconfortantă de forme, mereu schimbătoare, după cum era vremea şi lumina. În zilele cu timp frumos, apartamentul era luminat de dimineaţa până seara: duminica, vedeam din camera mea răsărind soarele, iar din salon îl vedeam apunând. Ca să-l luminez şi mai tare, am pus, cu permisiunea proprietarului, să se dea jos tapetul ponosit şi să se văruiască pereţii în alb; la Berlin nu prea era un lucru obişnuit, dar la Paris cunoscusem asemenea apartamente, şi îmi plăceau, iar în combinaţie cu parchetul căpăta aproape un aer ascetic, ce corespundea stării mele de spirit. Aşezat pe divan şi fumând liniştit, mă întrebam de ce nu mă gândisem să mă mut mai demult. Dimineaţa mă trezeam devreme, înainte de răsăritul soarelui, în acest anotimp, mâneam câteva tartine şi beam cafea neagră adevărată. Thomas o obţinea din Olanda, printr-o cunoştinţă, şi îmi revindea o parte. Ca să merg la muncă, luam tramvaiul, îmi plăcea să văd străzile desfaşurându-mi-se dinainte, să contemplu la lumina zilei figurile tovarăşilor de călătorie, triste, închise, indiferente, obosite, dar uneori şi uimitor de fericite, iar dacă sunteţi atenţi veţi observa că rareori întâlneşti un chip fericit pe stradă sau în tramvai, însă atunci când se întâmpla eram la rându-mi fericit, simţeam că reintru în comunitatea oamenilor, acei oameni pentru care munceam şi de care fusesem separat atâta vreme. Timp de mai multe zile în şir, în tramvai, observasem o femeie blondă, frumoasă, care mergea în aceeaşi direcţie cu mine. Avea o faţă liniştită şi gravă, iar eu i-am remarcat mai întâi gura, mai cu seamă buza superioară, având colţuri ferme şi agresive. Simţindu-mi privirea, femeia se uită la mine. Sub arcul înalt şi fin al sprâncenelor se găseau ochii întunecaţi, aproape negri, asimetrici şi asirieni (dar fără îndoială că această comparaţie mi-a venit pur şi simplu în minte prin asonanţă). Se ţinea de un mâner din piele şi mă fixa cu o privire calmă, serioasă.

Aveam impresia că o mai zărisem undeva, cel puţin privirea mi-era cunoscută, dar nu îmi puteam aminti unde. A doua zi, mi se adresă: „Bună ziua. Nu vă mai amintiţi de mine, dar ne-am mai văzut. La piscină.” Era vorba despre femeia care se sprijinea de marginea bazinului. Nu o vedeam în fiecare zi; când o întâlneam, o salutam amabil, iar ea zâmbea uşor. Seara, ieşeam mai des: mă duceam să iau cina cu Hohenegg, pe care i l-am prezentat lui Thomas, revedeam foşti colegi de universitate, accerptam invitaţii la supeuri şi laa mici petreceri unde beam şi flecăream cu plăcere, fără oroare şi fără teamă. Era o viaţă normală, viaţa de fiecare zi, la urma urmei şi aceasta merita să fie trăită.

La puţin timp după ce am luat cina cu Ohlendorf, am primit o invitaţie din partea dr. Mandelbrod să vin să-mi petrec weekendul la una dintre proprietăţile de la ţară aparţinând unuia dintre directorii de la IG Farben, la nord de Brandenburg. Scrisoarea preciza că era vorba despre o partidă de vânătoare şi despre o cină informală. Nu mă tenta să masacrez nişte zburătoare, însă nu eram obligat să trag, puteam pur şi simplu să mă plimb prin pădure. Era un timp ploios. Berlinul se cufunda în apele toamnei, zilele frumoase de octombrie se sfârşiseră, copacii îşi scuturau ultimele frunze. Totuşi, din când în când, vremea se mai limpezea, puteam ieşi, bucurân- du-mă de aerul deja rece. Pe 18 noiembrie, la ora cinei, sirenele începură să sune, iar Flakurile prinseră să bubuie pentru prima oară de la sfârşitul lui august. Mă aflam la restaurant cu nişte prieteni, printre care Thomas, tocmai terminaserăm partida de scrimă, şi trebui să coborâm în pivniţă, fără să fi apucat să mâncăm. Alarma ţinu două ore, dar ni se servi vin, şi petrecurăm timpul spunând glume. Raidul produse daune serioase în centrul oraşului. Englezii trimiseseră peste patru sute de aparate de zbor: se hotărâseră să răspundă provocator noilor noastre tactici. Acestea se petreceau joi seara; sâmbătă dimineaţa, Piontek mă duse în direcţia Prenzlau, până în satul menţionat de Mandelbrod. Casa se găsea la câţiva kilometri mai încolo, în capătul unei lungi alei mărginite de stejari bătrâni, mulţi copaci lipsind

însă din rând, prăbuşiţi de boli sau de furtuni; era un conac vechi, cumpărat de directorul respectiv, învecinat cu o pădure mixtă dominată de pini amestecaţi cu ulmi şi cu arţari şi înconjurat de un parc luminos, apoi, mai departe, de câmpii întinse, pustii şi noroioase. Plouase tot drumul, însă cerul, măturat de un vânticel rece, se limpezise. Pe prundişul din faţa intrării, erau parcate mai multe berline una lângă alta, iar un şofer în uniformă le spăla de noroi. Am fost întâmpinat pe trepte de Herr Leland; în ziua aceea avea un aer foarte milităros, în ciuda vestonului său din lână neagră. Proprietarul lipsea, îmi explică el, dar le pusese casa la dispoziţie; Mandelbrod sosea spre seară, după partida de vânătoare. La sfatul său, l-am trimis pe Piontek înapoi la Berlin: invitaţii aveau să se întoarcă împreună şi cu siguranţă că urma a se găsi un loc în plus într-o maşină. O servitoare în uniformă neagră, cu un şorţ din dantelă, îmi arătă camera. Focul torcea în cămin, iar afară reîncepuse să plouă. Aşa cum mi se sugerase în invitaţie, nu purtam uniforma, ci o ţinută de campanie, un pantalon din lână cu cizme şi o haină austriacă fără guler, cu nasturi din os, făcută să reziste la ploaie; pentru seară, îmi adusesem un costum de interior, pe care l-am desfăcut, l-am periat şi l-am atârnat în cuier înainte de a coborî. În salon, mai mulţi invitaţi beau ceai sau discutau cu Leland; Speer, stând jos în dreptul unei ferestre, mă recunoscu imediat şi, cu un zâmbet amical, se ridică pentru a- mi strânge mâna. „Sturmbannfuhrer, ce plăcere să vă revăd! Herr Leland mi-a spus că veţi sosi. Veniţi să v-o prezint pe soţia mea.” Margret Speer stătea aşezată lângă şemineu cu o altă femeie, o anume Frâu von Wrede, soţia unui general care urma să vină; ajuns în faţa lor, am bătut din călcâie, lansând un salut german la care Frâu von Wrede îmi răspunse; Frâu Speer se mulţumi să-mi întindă o mână mică înmănuşată, elegantă. „încântată, Sturmbannfuhrer. Am auzit vorbindu-se de dumneavoastră, soţul mi-a spus că sunteţi de mare ajutor la SS.” „Fac tot ce pot, meine Dame.” Era o femeie subţire, blondă, de o frumuseţe foarte nordică, cu un maxilar pătrat, puternic şi cu ochi de un albastru foarte deschis sub nişte

sprâncene blonde; părea însă obosită şi asta dădea o tentă gălbuie tenului ei. Mi se servi ceai şi am vorbit un pic cu ea, în vreme ce soţul se ducea lângă Leland. „Nu au venit şi copiii?”am întrebat eu politicos. „O, dacă i-am fi adus, nu ar mai fi fost odihnă. Au rămas la Berlin. Oricum îl smulg cu greu pe Albert de la ministerul său, şi când în sfârşit acceptă nu vreau să fie deranjat. Are atâta nevoie de repaus.41 Conversaţia se îndreptă spre Stalingrad, întrucât Frâu Speer ştia că venisem de acolo. Frâu von Wrede îşi pierduse un văr pe acele meleaguri, un Generalmajor care comandase o divizie şi care se găsea fără îndoială în mâinile ruşilor. „Trebuie să fi fost îngrozitor!”Da, am confirmat eu, fusese groaznic, dar din curtoazie nu am adăugat că totuşi pentru un general de divizie nu fusese la fel ca pentru un om de trupă precum fratele lui Speer, care, dacă prin minune încă mai trăia, nu urma nicidecum să beneficieze de tratamentul preferenţial pe care bolşevicii, foarte puţin egalitari în această privinţă, îl acordau conform informaţiilor noastre ofiţerilor superiori. „Albert a fost foarte afectat de pierderea fratelui său, spuse visătoare Margret Speer. Nu o arată, dar eu ştiu. I-a dat numele său ultimului nostru născut”

Încetul cu încetul, am fost prezentat celorlalţi oaspeţi: industriaşi, ofiţeri superiori ai Wehrmachtului sau ai Luftwaffe, un coleg al lui Speer, alţi înalţi funcţionari. Eram singurul membru SS şi de asemenea cel mai mic în grad din grup, însă nimeni nu părea să dea atenţie acestui fapt, iar Herr Leland mă prezenta drept „Dr. Aue”, adăugând uneori că îndeplineam „funcţii importante pe lângă Reichsfuhrerul-SS”; astfel, eram tratat cât se poate de cordial, iar nervozitatea mea, foarte accentuată la început, scădea puţin câte puţin. Pe la prânz, ne fură servite sendvişuri cu pateu şi bere. „O masă frugală, spuse Leland, ca să nu fiţi obosiţi.” Vânătoarea începea după. Ni se turnă cafea, apoi fiecare primi o tolbă de vânătoare, ciocolată elveţiană şi o sticluţă cu brandy. Ploaia încetase, o lumină slabă părea că vrea să străpungă cerul mohorât; după spusele unui general care zicea că se pricepe, era un timp perfect. Urma să împuşcăm cocoşi-de-munte,

privilegiu pare-se foarte rar în Germania. „Casa aceasta a fost cumpărată după război de un evreu, le explica Leland invitaţilor. Voia să-şi dea aere de mare senior şi punea să se aducă din Suedia cocoşi-de-munte. Pădurea pica numai bine, iar proprietarul actual limitează strict vânătorile.” Nu mă pricepeam deloc la aşa ceva şi nu aveam nicio intenţie de a mă iniţia; din politeţe, m-am hotărât totuşi să-i însoţesc pe vânători, mai degrabă decât să plec singur de capul meu. Leland ne adună în faţa intrării, iar servitorii ne împărţiră puşti, muniţie şi câini. Întrucât cocoşul-de-munte de obicei se vânează de unul singur sau în doi, aveam să fim împărţiţi în grupuri mici. Pentru a se evita accidentele, fiecăruia i se repartizase un sector de pădure, şi nu trebuia să devieze de la traseu. În plus, plecările erau Generalul amator plecă primul, singur cu un câine, fiind urmat de câteva perechi de oameni. Spre marea mea surpriză, Margret Speer se alăturase grupului şi luase şi o puşcă; plecă împreună cu colegul soţului ei, Hettlage. Leland se întoarse spre mine. „Max, ce-ar fi dacă l-ai însoţi pe Reichsminister? Luaţi-o pe aici. Eu voi merge cu Herr Strohlein.” Am făcut un gest din braţe. „Cum doriţi.” Speer, cu puşca deja la subsuoară, îmi zâmbi: „Bună idee! Haideţi.” Am apucat-o prin parc în direcţia pădurii. Speer purta o haină bavareză din piele, cu revere rotunjite, şi o pălărie; şi eu luasem ceva cu care să-mi acopăr capul. La marginea pădurii, Speer îşi încărcă arma, o carabină cu ţeavă dublă. Eu m-am mulţumit să o ţin pe a mea pe umăr, descărcată. Câinele care ne fusese încredinţat fremăta, stând la liziera pădurii, cu limba de-un cot, pregătit. „Aţi mai vânat cocoşi-de-munte?” mă întrebă Speer. „Niciodată, Herr Reichsminister. De fapt, eu nu vânez. Dacă nu vă deranjează, doar am să vă însoţesc.” „Cum doriţi, spuse el mirat. Apoi arătă spre pădure. „Dacă am înţeles bine, trebuie să mergem un kilometru până la un pârâu şi să-l traversăm. Tot ce se află dincolo, până la marginea pădurii, este al nostru. Herr Leland va rămâne de partea aceasta.” Intră în pădure. Erau pâlcuri dese de vegetaţie, trebuiau ocolite multe tufe, se dovedea imposibil să ţii drumul drept; picăturile de ploaie se scurgeau de pe frunze, lovindu-se

de pălăriile noastre sau de mâini. Pe jos, frunzele moarte, ude, răspândeau un puternic miros de humus, foarte frumos, bogat şi înviorător, dar care îmi stârnea amintirea unor întâmplări nefericite. Mă cuprinse un acces de amărăciune. Iată, îmi ziceam, ce-au făcut din mine; un om care nu poate vedea o pădure fără să se gândească la o groapă comună. O creangă uscată pocni, rupându-se sub cizmă. „E surprinzător că nu vă place vânătoarea11, spuse Speer. Învăluit în gândurile mele, am răspuns fără să reflectez: „Numi place să ucid, Herr Reichsminister." El îmi aruncă o privire în care se citea curiozitate, iar eu am precizat: „Uneori este nevoie să ucizi din datorie, Herr Reichsminister. Dar a ucide din plăcere reprezintă o alegere11. El zâmbi. „Eu, mulţumesc lui Dumnezeu, am ucis întotdeauna din plăcere. Nu am cunoscut războiul." Mai merserăm o bucată de drum în tăcere, în pocnetul crengilor frânte sub talpă şi-n susurul apei, blând şi discret. „Ce făceaţi în Rusia, Sturmbannfuhrer?"întrebă Speer. Eraţi în Waffen-SS? „Nu, Herr Reichsminister. Eram cu SD. Pentru securitate." „înţeleg." Ezită, apoi, cu o voce apăsată, detaşată, spuse: „Se aud tot felul de zvonuri despre soarta evreilor din Est. Trebuie să ştiţi câte ceva." „Cunosc zvonurile, Herr Reichsminister. SD-ul le adună şi am citit rapoartele. Au tot soiul de origini." „Trebuie să aveţi vreo idee despre adevăr, având în vedere poziţia dumneavoastră." în mod ciudat, nu făcea nicio aluzie la discursul de la Posen al Reichsfuhrerului (pe atunci eram convins că asistase la el, dar poate că plecase mai înainte). Am răspuns curtenitor: „Herr Reichsminister, în privinţa multor aspecte ale sarcinilor mele, am obligaţia păstrării secretului. Mă gândesc că puteţi înţelege. Dacă doriţi într-adevăr precizări, aş putea să vă sugerez să vă adresaţi Reichsfuhrerului sau Standartenfuhrerului Brandt. Sunt sigur că vor fi bucuroşi să vă trimită un raport detaliat." Ajunseserăm la pârâu. Câinele fericit se zbenguia prin apa nu prea adâncă. „Aici este, zise Speer. Îmi arătă o zonă, puţin mai departe. Vedeţi, acolo, în rariştea aceea, pădurea se schimbă. Sunt răşinoase şi mai puţin ariniş, sunt afini. E cel mai bun loc pentru a stârni

cocoşul. Dacă nu trageţi, staţi în spatele meu.” Traversarăm pârâul din câteva salturi. Ajunşi în luminiş, Speer îşi închise puşca pe care o purta deschisă pe braţ şi o duse la umăr. Apoi începu să înainteze, pândind. Câinele stătea lângă el, cu coada ridicată. După câteva minute am auzit un zgomot puternic şi am zărit o formă întunecată ţâşnind printre copaci; în aceeaşi clipă, Speer trase, dar trebuie să-şi fi ratat ţinta, fiindcă încă mai auzeam fâlfâitul aripilor. Un fum gros şi un miros acru de cordită se răspândiră împrejur. Speer nu coborâse puşca de la ochi, însă acum totul era liniştit. Din nou, un fâlfâit de aripi prin crengile ude, însă Speer nu trase; nici eu nu văzusem nimic. O a treia pasăre îşi luă zborul chiar de sub nasul nostru; pe-aceasta am zărit-o foarte clar; avea aripi groase, un gât cu pene înfoiate şi se strecura printre arbori cu o agilitate uimitoare pentru masa sa, accelerând la cotituri. Speer trase, dar pasărea era prea rapidă iar el nu avusese timp să traverseze, aşa că lovitura nu nimeri ţinta. Desfăcu puşca, aruncă tuburile goale, suflă ca să împrăştie fumul şi scoase două cartuşe din buzunarul hainei. „Cocoşul este foarte greu de vânat, comentă el. Tocmai de aceea este interesant. Trebuie să-ţi alegi arma. Aceasta este echilibrată, însă prea lungă pentru gustul meu. Mă privi zâmbind: Primăvara e foarte frumos, în sezonul împerecherii. Cocoşii dau din cioc, se adună în luminişuri pentru a face paradă de penaj şi a cânta. Îşi etalează culorile. Femelele sunt foarte teme, cum se întâmplă deseori.” Termină de încărcat puşca şi o duse la umăr, apoi o porni mai departe. În locurile cu tufişuri multe, îşi croia drum printre ramuri cu ţeava puştii, fără să o lase o clipă în jos. Când zări o altă pasăre, trase imediat, puţin mai în faţă; am auzit zburătoarea căzând şi în aceeaşi clipă câinele o luă la fugă, dispărând în hăţiş. Apăru după câteva clipe cu pasărea în gură, cu capul atârnând moale. O lăsă la picioarele lui Speer, care o puse în tolbă. Un pic mai încolo, am dat peste un luminiş, acoperit de tufe de iarbă îngălbenită şi dând spre un câmp. Speer îşi scoase tableta de ciocolată. „Doriţi?” „Nu, mulţumesc. Vă deranjează dacă stau să fumez o ţigară?” „Deloc. E un loc bun pentru odihnă.” îşi desfăcu puşca, o puse

jos şi se aşează la rădăcina unui arbore, ronţăindu-şi ciocolata. Am luat o gură de brandy, i-am întins sticluţa şi mi-am aprins o ţigară. Iarba de sub fund îmi înmuia pantalonul, dar nu-mi păsa. Cu pălăria pe genunchi, mi-am sprijinit capul de scoarţa zgrunţuroasă a pinului lângă care mă aşezasem şi am contemplat liniştit întinderea de iarbă şi pădurea tăcută. „Ştiţi, zise Speer, înţeleg foarte bine imperativele securităţii. Dar din ce în ce mai mult acestea se află în conflict cu nevoile industriei de război. Prea mulţi muncitori potenţiali nu sunt folosiţi." Am slobozit fumul pe nas înainte de a răspunde. „E posibil, Herr Reichsminister. Însă în această situaţie, cu dificultăţile noastre, cred că sunt inevitabile aceste conflicte de prioritate." „Trebuie totuşi să le rezolvăm."

„Fără îndoială. Dar, în definitiv, Herr Reichsminister, Führerul trebuie să tranşeze situaţia, nu? Reichsfuhrerul nu face decât să se supună directivelor sale." El încă ronţăia la batonul de ciocolată. „Nu credeţi că prioritatea, atât pentru Führer, cât şi pentru noi, o reprezintă câştigarea războiului?" „Bineînţeles, Herr Reichsminister." „Atunci de ce să ne lipsim de resurse preţioase? în fiecare săptămână Wehrmachtul vine să mi se plângă că i se iau muncitorii evrei. Şi nu sunt duşi în altă parte, altfel aş şti. E aiurea! în Germania problema evreiască este rezolvată, şi, de altfel, ce importanţă are pentru moment? Să câştigăm mai întâi războiul, după aceea va fi destul timp să le rezolvăm şi pe celelalte." Mi-am ales cuvintele cu grijă. „Herr Reichsminister, probabil că unii îşi spun că dacă războiul întârzie în a fi câştigat, anumite probleme trebuie rezolvate imediat…" El întoarse capul spre mine şi mă ţintui cu privirea sa ascuţită. „Credeţi?" „Nu ştiu. Este o posibilitate. Pot să vă întreb ce spune Führerul când îi vorbiţi despre asta?" El mişcă din maxilar cu un aer gânditor. „Führerul nu vorbeşte niciodată despre asemenea lucruri. Cel puţin cu mine. Se ridică, îşi scutură pantalonii. Continuăm?" Mi-am aruncat ţigara, am mai gustat un pic din brandy şi am pus sticluţa la loc. „Pe unde?" „E o întrebare bună. Mi-e teamă că dacă trecem dincolo, vom da peste unul dintre prietenii noştri. Se uită spre capătul luminişului, la dreapta. Dacă o

luăm pe acolo, ar trebui să ajungem la pârâu. După aceea vom putea să ne întoarcem." Ne reluarăm marşul, în lungul lizierei; câinele ne urma la câţiva paşi, prin iarba umedă a pajiştii. „A, să nu uit, zise Speer, încă nu v-am mulţumit pentru intervenţii. Le apreciez mult." „Cu plăcere, Herr Reichsminister. Sper că este ceva util. Sunteţi mulţumit de noua cooperare cu Reichsfuhrerul?" „Drept să vă spun, Sturmbannfuhrer, mă aşteptam la mai mult din partea sa. Deja i-am trimis câteva rapoarte despre unii Gauleiteri care refuză să închidă întreprinderile inutile în favoarea producţiei de război. Însă după câte văd, Reichsfuhrerul se mulţumeşte să trimită aceste rapoarte Reichsleiterului Bormann. Iar Bormann, bineînţeles, le dă întotdeauna dreptate Gauleiterilor. Reichsfuhrerul pare să accepte aceasta fără prea multe comentarii. Ajunseserăm la capătul poienii şi intram în pădure. Începu din nou să plouă; o ploaie măruntă, uşoară, care ne pătrundea în haine. Speer înainta cu puşca ridicată, concentrat asupra tufărişurilor din faţa sa. Am mers aşa preţ de o jumătate de oră, până la pârâu, apoi am făcut cale întoarsă, în diagonală, înainte de a porni încă o dată înspre pârâu. Din când în când, din depărtare se auzeau împuşcături izolate, sunete afundate în ploaie. Speer trase de alte patru ori, doborând un cocoş negru care avea un foarte frumos guler de pene cu reflexe metalice. Uzi până la piele, traversarăm pârâul, apucând-o spre casă. Cu puţin înainte de a ajunge în parc, Speer mi se adresă din nou. „Sturmbannfuhrer, vreau să vă cer ceva. BrigadeFührerul Kammler construieşte în perioada aceasta o instalaţie subterană, în Harz, pentru producerea de rachete. Aş dori să vizitez respectivele instalaţii, să văd în ce stadiu sunt lucrările. Îmi puteţi aranja asta?" Luat pe nepregătite, am răspuns: „Nu ştiu, Herr Reichsminister. Nu am auzit vorbindu-se despre aşa ceva. Dar voi face o cerere." El izbucni în râs. „Acum câteva luni, Obergruppenfuhrerul Pohl mi-a trimis o scrisoare în care se plângea că nu vizitasem decât un singur lagăr de concentrare şi că îmi formasem o opinie asupra exploatării muncii deţinuţilor având la bază prea puţine informaţii. Vă voi

trimite o copie. Dacă întâmpinaţi greutăţi, nu aveţi decât să le arătaţi asta.”

Eram obosit, dar resimţeam acea oboseală plăcută de după un exerciţiu fizic. Merseserăm destul de mult timp. La intrarea în conac, am dat înapoi puşca şi tolba, mi-am curăţat cizmele de noroi şi am urcat în cameră. Cineva pusese lemne pe foc, era o căldură plăcută; mi-am scos hainele ude şi am intrat în baia ce se deschidea din încăperea mea. Nu numai că exista apă curentă, dar mai era şi caldă. Mi se părea un miracol. La Berlin, apa caldă reprezenta o raritate. Probabil că proprietarul instalase un boiler. Am umplut cada cu apă aproape opărită şi m-am cufundat în ea: trebui să strâng din dinţi, însă odată obişnuit, întins cât eram de lung, mă simţeam ca în lichidul amniotic. Am stat în ea cât s-a putut de mult. Ieşind din cadă, am deschis larg ferestrele şi am stat gol în dreptul lor, cum se face în Rusia, până când pielea mi se marmoră, în roşu şi în alb; am băut apoi un pahar de apă rece şi m-am întins pe burtă în pat.

Seara, mi-am îmbrăcat costumul, fără cravată, şi am coborât. În salon era puţină lume, însă dr. Mandelbrod se afla în scaunul său mare în faţa căminului, stând într-o parte, ca şi cum ar fi vrut să-şi încălzească doar o jumătate de trup şi nu pe cealaltă. Avea ochii închişi, aşa că nu l-am deranjat. Una dintre asistentele sale, în ţinută severă de campanie, veni să-mi strângă mâna. „Bună seara, dr. Aue. E o plăcere să vă văd.” M-am uitat atent la chipul ei. Nicio şansă, toate semănau între ele. „Scuzaţi-mă, sunteţi Hilde sau Hedwig?” Ea hohoti uşor, cristalin. „Niciuna, nici alta! într-adevăr, nu sunteţi un prea bun fizionomist. Mă numesc Heide. Ne-am văzut la biroul dr. Mandelbrod.” M-am înclinat cu un zâmbet şi mi-am prezentat scuzele. „Nu aţi venit pentru vânătoare? 14 „Nu. Noi abia am sosit” „Păcat. Mi vă imaginez cu o puşcă la subraţ. O Artemis germană” Ea mă măsură din ochi, cu un surâs. „Sper să nu veţi împinge comparaţia prea departe, Doktor Aue.” Am simţit că roşesc; era clar că Mandelbrod recmta nişte asistente tare ciudate. Cu siguranţă, şi aceasta urma să-mi ceară să-i fac un copil. Din fericire, Speer apăru cu soţia. „A! Sturmbannfâihrer!

exclamă el vesel. Suntem nişte vânători vai de capul nostru! Margret a adus cinci păsări, Hettlage, trei" Frâu Speer chicoti. „O! Tu trebuie să fi fost ocupat să vorbeşti despre muncă" Speer se duse să-şi toarne ceai dintr-un ceainic cu incrustaţii, asemănător samovarelor ruseşti; eu am luat un pahar de coniac. Dr. Mandelbrod deschise ochii şi îl chemă pe Speer, care se duse să-l salute. Leland intră la rândul său şi li se alătură. M-am reîntors la discuţia cu Heide. Avea o solidă pregătire filosofică şi îmi vorbi cu suficientă limpezime a minţii despre teoriile lui Heidegger, pe care îl cunoşteam destul de puţin. Ceilalţi invitaţi soseau unul câte unul. Puţin mai târziu, Leland ne invită pe toţi să trecem într-o altă sală, unde păsările doborâte fuseseră aşezate pe o masă lungă, în grupuri, ca o natură moartă din pictura flamandă. Frâu Speer deţinea recordul; generalul amator de vânătoare ucisese doar una şi, nemulţumit, se plângea de sectorul de pădure care îi fusese repartizat. Mă gândeam că măcar aveam să ne ospătăm cu victimele acestei hecatombe, dar nu, trebuiau lăsate la fezandat, iar Leland se angajă să le trimită atunci când vor fi gata. Cina fu totuşi una variată şi îmbelşugată, vânat cu sos de agrişe, cartofi prăjiţi în grăsime de gâscă, sparanghel şi dovleac, totul stropit cu vin de Burgundia dintr-un an excelent. M-am trezit în faţa lui Speer, aproape de Leland. Mandelbrod stătea în capul mesei. Herr Leland, pentru prima dată de când îl cunoşteam, se arăta foarte locvace: dând peste cap pahar după pahar, vorbea despre trecutul său de administrator colonial în Africa de Sud-Vest. Îl cunoscuse pe Rhodes, pentru care avea o admiraţie nemărginită, însă rămânea vag în privinţa trecerii sale în coloniile germane. „Rhodes a zis odată: *Colonizatorul nu poate face nimic rău, ceea ce face el devine drept. Este de datoria lui să facă ce vrea.* Acest principiu, aplicat strict, e cel care i-a adus Europei coloniile, dominaţia asupra popoarelor inferioare. Decadenţa a apărut abia când democraţiile corupte au vrut, pentru a avea conştiinţa împăcată, să amestece nişte principii de morală ipocrite. Veţi vedea: indiferent care va fi rezul- tatul războiului, Franţa şi Marea Britanie îşi vor pierde coloniile.

Degetele lor au slăbit, nu vor mai şti să strângă pumnul. Germania este cea care a preluat acum ştafeta. În 1907 am lucrat cu generalul von Trotha. Populaţiile herero şi nama se ridicaseră, însă von Trotha era un om care înţelesese sensul profund al ideii lui Rhodes. O spunea deschis: *Strivesc triburile rebele cu râuri de sânge şi cu râuri de bani. Abia după o asemenea curăţare va putea apărea ceva noi.* Dar deja la vremea aceea Germania slăbea, iar von Trotha a fost rechemat în patrie. Întotdeauna am considerat că ăsta era un semn care anunţa 1918. Din fericire, cursul lucrurilor s-a inversat. Astăzi Germania domină lumea cu un cap. Tineretul nostru nu se teme de nimic. Expansiunea noastră este un proces căruia nu i se poate rezista" „Totuşi, interveni generalul von Wrede, care sosise cu puţin înainte de Mandelbrod, ruşii…" Leland bătu cu vârful degetului în masă. „Tocmai, ruşii. În zilele noastre, este singurul popor de talia germanilor. De aceea războiul nostru cu ei este atât de teribil, atât de nemilos. Doar unul din doi va supravieţui. Celelalte nu contează. Vi-i puteţi imagina pe yankei, cu comed-beeful şi chewing-gumul lor, suportând măcar a zecea parte din pierderile ruseşti? Măcar a suta parte? Şi-ar face bagajele şi s-ar vor întoarce la ei, iar Europa, ducă-se dracului! Nu, ceea ce trebuie este să le arătăm occidentalilor că o victorie bolşevică nu e în interesul lor, că Stalin va lua jumătate din Europa drept pradă, dacă nu cumva pe toată. Dacă anglo-saxonii ne-ar ajuta să terminăm cu ruşii, am putea să le lăsăm nişte firimituri, sau, după ce ne vom fi recăpătat forţele, să-i zdrobim şi pe ei, în linişte. Uitaţi-vă ce a izbutit în mai puţin de doi ani *Parteigenosse* Speer! Şi nu-i decât un început. Imaginaţi-vă ce ar fi fost dacă mâinile nu ne erau legate, dacă toate resursele statului s-ar fi aflat la dispoziţia noastră. Atunci lumea ar putea fi refăcută aşa cum ar trebui"

După cină am jucat şah cu Hettlage, colaboratorul lui Speer. Heide ne privea jucând, tăcută. Hettlage câştigă uşor. Am luat un ultim coniac şi am mai vorbit puţin cu Heide. Invitaţii urcau să se culce. Ea se ridică şi, la fel de direct ca şi colegele sale, îmi zise: „Acum trebuie să merg să-l ajut pe dr.

Mandelbrod. Dacă nu doriţi să staţi singur, camera mea se află la două uşi de a dumneavoastră, pe stânga. Puteţi veni să bem un pahar, puţin mai târziu. „Mulţumesc, i-am răspuns. Am să văd" Am urcat în camera mea, gânditor, m-am dezbrăcat şi m-am pus în pat. Jarul din şemineu sclipea. Lungit acolo, în întuneric, îmi ziceam: în fond, de ce nu? Era o femeie frumoasă, avea un trup superb, ce mă împiedica să profit? Nu era vorba despre vreo relaţie care să se continue, era o propunere simplă şi clară. Şi chiar dacă nu prea aveam exerciţiu în acest sens, trupul femeilor nu-mi displăcea, probabil că era ceva plăcut, dulce şi moale, te puteai abandona lui ca într-un aşternut. Însă exista acea promisiune, iar eu poate nu eram multe pe lume, dar eram un om care îşi ţinea promisiunile. Încă nu fusese totul lămurit.

Duminica fu o zi liniştită. Am dormit până târziu, până pe la nouă – de obicei mă sculam la cinci şi jumătate –, şi am coborât să mănânc. M-am aşezat în faţa unei ferestre şi am frunzărit o veche ediţie din Pascal, în franceză, pe care o găsisem în bibliotecă. Spre sfârşitul dimineţii, le-am însoţit pe Frâu Speer şi pe Frâu von Wrede într-o plimbare în parc. Soţul celei din urmă, împreună cu generalul vânător şi cu Hettlage, se afla în toiul unui joc de cărţi cu un industriaş cunoscut pentru faptul că îşi construise imperiul prin manevre abile de arianizare. Iarba, încă udă, sclipea în lumină, mici băltoace se găseau din loc în loc pe aleile de pietriş şi de pământ, aerul umed era rece, înviorător, iar răsuflările noastre formau norişori în dreptul gurii. Cerul era de un cenuşiu uniform. La prânz, am luat cafeaua cu Speer, care tocmai apăruse. Îmi vorbi în detaliu despre chestiunea muncitorilor străini şi despre problemele sale cu Gauleiterul Sauckel, apoi conversaţia se îndreptă spre cazul Ohlendorf, pe care Speer îl considera un romantic. Noţiunile mele de economie erau prea lacunare pentru a putea susţine tezele lui Ohlendorf, iar Speer îşi apăra viguros principiul autorăspunderii industriei. „în fond, nu există decât un singur argument: treaba merge. După război, dr. Ohlendorf va putea reforma după pofta inimii, dacă va dori cineva să-l asculte, dar până atunci, aşa cum v-am

spus ieri, să câştigăm mai întâi războiul."

Leland şi Mandelbrod, atunci când mă aflam în preajma lor, discutau cu mine de toate, dar niciunul, nici celălalt nu părea să aibă ceva deosebit să-mi spună. Începeam să mă întreb pentru ce mă chemaseră; cu siguranţă nu pentru a mă bucura de farmecele lui Frăulein Heide. Însă când m-am gândit din nou la asta, spre sfârşitul după-amiezii, în maşina lui von Wrede care mă aducea la Berlin, răspunsul mi se păru evident: ca să mă pună în legătură cu Speer, ca să mă apropie de el. Şi mi se părea că avusese efect, fiindcă la plecare Speer mă salutase foarte cordial, promiţându-mi că ne vom revedea. Însă o întrebare nu-mi dădea pace: cui servea asta? în interesul cui Herr Leland şi dr. Mandelbrod mă ajutau să *avansez?* Fiindcă nu încăpea îndoială că era vorba despre o ascensiune programată: de obicei, miniştrii nu îşi petrec timpul flecărind astfel cu nişte simpli maiori. Faptul acesta mă neliniştea, fiindcă nu dispuneam de elemente pentru a înţelege ce relaţii precise existau între Speer, ReichsFührer şi cei doi protectori ai mei. Era limpede că aceştia trăgeau sfori, dar în ce direcţie şi în favoarea cui? Voiam să intru în joc, dar care era acesta? Dacă nu era cel al SS, atunci era periculos. Trebuia să rămân discret, să fiu atent. Cu siguranţă făceam parte dintr-un plan, iar dacă acesta eşua, era nevoie de un ţap ispăşitor.

Îl cunoşteam destul de bine pe Thomas ca să ştiu, fără să-l întreb, ce m-ar fi sfătuit: Acoperă-te. Luni dimineaţa, am cerut o întrevedere cu Brandt, pe care mi-o acordă în decursul zilei. I-am descris weekendul şi i-am raportat conversaţiile avute cu Speer, ale căror aspecte esenţiale mi le notasem de altfel într-un carnet pe care i l-am înmânat. Brandt nu părea să fie nemulţumit. „V-a cerut să-l ajutaţi să viziteze Dora?" Era numele de cod al instalaţiei de care îmi vorbise Speer, oficial denumită *Mittelbau,* „construcţii centrale". „Ministerul său a depus o cerere în acest sens. Noi încă nu am răspuns." „Şi ce credeţi, Herr Standartenfuhrer?" „Nu ştiu. Reichsfuhrerul decide. Acestea fiind zise, aţi făcut bine că mi-aţi adus la cunoştinţă." Mai discutarăm un pic despre munca mea şi i-am

prezentat primele sinteze ce se degajau din documentele pe care le studiasem. Când m-am ridicat să plec, îmi spuse: „Cred că Reichsfuhrerul este mulţumit de cum merg lucrurile. Continuaţi tot aşa.”

După această întrevedere m-am întors la biroul meu. Ploua în rafale, abia zăream copacii din Tiergarten printre trombele de apă care biciuiau crengile desfrunzite. Pe la orele şaptesprezece, am trimis-o acasă pe Frăulein Praxa; Walser şi Obersturmfuhrerul Elias, un alt specialist trimis de Brandt, plecară pe la orele optsprezece împreună cu Isenbeck. Un ceas mai târziu, m-am dus să-l caut pe Asbach, care încă mai lucra. „Mergeţi, Untersturmfuhrer? Vă invit la un pahar.” El îşi privi ceasul. „Nu credeţi că se vor întoarce? în curând o să fie ora.” Am privit pe fereastră. Se întunecase şi încă mai ploua uşor. „Credeţi? Pe o vreme ca asta?” Dar în holul de la intrare portarul ne opri. *„Luftgefahr* 15, meine Herren.” Se prevedea un raid serios. Probabil că ai noştri detectaseră avioanele venind. M-am întors către Asbach şi i-am spus vesel: „Aţi avut dreptate. Ce facem? Riscăm să ieşim sau rămânem aici?” Asbach avea un aer neliniştit. „Am soţia…” „După părerea mea, nu aveţi timp să ajungeţi. Vi l-aş fi dat pe Piontek. Dar a plecat deja. Am rămas o clipă pe gânduri. Ar fi mai bine să aşteptăm aici, puteţi să vă duceţi după ce se termină. Soţia dumneavoastră va intra intr-un adăpost. O să fie în regulă.” El ezită. „Herr Sturmbannfuhrer, am să-i telefonez. E însărcinată, mi-e teamă să nu-şi facă griji.” „Foarte bine. Vă aştept.” Am ieşit prin faţa clădirii şi mi-am aprins o ţigară. Sirenele începură să urle, iar trecătorii de pe Konigsplatz grăbiră pasul, căutând un adăpost. Nu eram deloc neliniştit: această anexă a ministerului dispunea de un buncăr excelent. Mi-am terminat ţigara pe când Flakurile începeau să se dezlănţuie şi am intrat în hol. Asbach cobora grăbit scările. „E în regulă, se duce la mama ei. Stă alături.” „Aţi deschis geamurile?” l-am întrebat. Coborârăm în adăpost, un bloc de beton solid şi bine iluminat, cu scaune, paturi pliante şi cu rezervoare pline cu apă. Nu era multă lume: majoritatea funcţionarilor plecau devreme, din cauza cozilor de la magazine şi a raidurilor. În depărtare

începură bubuiturile. Apoi am auzit detunături la diferite intervale, puternice; se apropiau una câte una, ca nişte paşi mari de gigant. La fiecare lovitură presiunea aerului creştea, apăsând dureros pe urechi. Urmă un zgomot imens, foarte aproape. Simţeam cum se clatină pereţii buncărului. Luminile pâlpâiră, apoi se stinseră brusc, scufundând adăpostul în întuneric. O fată ţipă îngrozită. Cineva aprinse o lanternă, alţii scăpărară chibrituri. „Nu există generator de urgenţă?" încercă să spună cineva dar fu întrerupt de o detunătură asurzitoare. Din tavan cădea moloz, diverse persoane ţipau. Simţeam fum, mirosul prafului de puşcă îmi ardea nările. Probabil că fusese atinsă clădirea. Exploziile se îndepărtară; prin ţiuitul din urechi, auzeam slab vuietul escadrilelor. O femeie plângea; un glas de bărbat bolborosea sudalme; mi-am aprins bricheta şi m-am îndreptat spre uşa blindată. Împreună cu portarul, am încercat să o deschid: era blocată, scara fusese probabil astupată de moloz. Numărând până la trei, ne-am repezit asupra ei, izbind cu umărul, reuşind să o deschidem atât cât să ne putem strecura afară. Treptele erau acoperite cu un morman de cărămizi. Le-am escaladat cum am putut până la parter, urmat de un funcţionar. Uşa mare de la intrare fusese smulsă din balamale şi aruncată în hol; lambriuri- le şi ghereta portarului ardeau. Am urcat scările în viteză, am intrat pe un culoar plin cu uşi smulse din ţâţâni şi cu pervazuri de ferestre, apoi am mai urcat un etaj, spre birouri. Voiam să recuperez dosarele cele mai importante. Balustrada din fier a scărilor era răsucită; buzunarul de la tunică mi se agăţă de o bucată de metal contorsionat şi se rupse. Sus, birourile ardeau şi trebui să fac cale întoarsă. Pe culoar, un funcţionar ducea un teanc de dosare; un altul veni la noi, cu faţa palidă, purtând urme de fum şi de praf. „Lăsaţi asta! Aripa de vest arde. O mină a trecut prin acoperiş" Crezusem că atacul trecuse, dar escadroanele mugeau din nou pe cer; o serie de detunături se apropia cu o viteză înspăimântătoare. Am alergat spre adăpost; o explozie puternică mă ridică în aer şi mă aruncă peste trepte. Pentru o clipă, am asurzit. Mi-am venit apoi în fire, orbit de o lumină albă, crudă, care se dovedi

a fi cea a unei lanterne de buzunar. Îl auzeam pe Asbach strigând: „Sturmbannfuhrer! Sturmbannfuhrer!”„E-n regulă”, am bâiguit eu, ridicându-mă. La lumina incendiului, mi-am examinat tunica: bucata de metal rupsese ţesătura, era distrusă. „Ministerul arde, se auzi o altă voce. Trebuie să ieşim” împreună cu alţi oameni, am curăţat de bine, de rău intrarea în buncăr, ca să poată ieşi toată lumea. Sirenele continuau să urle, dar Flakurile tăcuseră; ultimele avioane se îndepărtau. Era ora opt şi jumătate. Raidul durase o oră. Cineva ne arătă căldările şi am format un lanţ uman pentru a stinge incendiul; un efort inutil, căci în douăzeci de minute terminaserăm apa stocată în pivniţă. Robinetele nu funcţionau, bombele probabil spărseseră canalizările. Portarul încercă să cheme pompierii, dar telefonul era mut. Mi-am recuperat pardesiul din adăpost şi am ieşit ca să examinez distrugerile. Aripa dinspre răsărit părea intactă, în afară de ferestrele căscate, însă o parte din aripa de apus se prăbuşise, iar ferestrele învecinate scoteau un fum negru. Probabil că şi birourile noastre ardeau. Asbach veni lângă mine, cu faţa plină de sânge. „Ce aţi păţit?”l-am întrebat. „Nu-i nimic, o cărămidă” încă mai eram asurzit, urechile îmi vuiau dureros. M-am uitat spre Tiergarten: copacii, iluminaţi de mai multe focare de incendiu, fuseseră sfârtecaţi, rupţi, smulşi din rădăcini. Semăna cu o pădure din Flandra după un asalt, din cărţile pe care le citeam în copilărie. „Mă duc acasă, zise Asbach. Teama îi schimonosea faţa însângerată. Vreau să-mi văd soţia” „Mergeţi. Fiţi atent la zidurile care pot să cadă” Două maşini de pompieri soseau tocmai atunci şi se aşezau în poziţie, dar se părea că aveau o problemă cu apa. Funcţionarii de la minister ieşeau; mulţi purtau dosare, pe care se duceau să le aşeze ceva mai la departe, pe trotuare; timp de o jumătate de oră, i-am ajutat să ducă diferite clasoare şi hârtii; oricum, birourile mele erau inaccesibile. Se stârnise un vânt puternic, iar la nord, la est, şi mai departe la sud, dincolo de Tiergarten, cerul era roşu. Un ofiţer trecu să ne spună că focul se extindea, însă ministerul şi clădirile învecinate mi se păreau a fi protejate de meandra râului Spree de o parte, de

Tiergarten şi de Konigsplatz de cealaltă. Reichstagul, întunecat şi închis, nu părea să fi suferit stricăciuni.

Am şovăit. Îmi era foame, dar aveam slabe speranţe că se putea găsi de mâncare. Acasă aveam ceva de ronţăit, dar nu ştiam dacă apartamentul meu mai exista. Am hotărât până la urmă să merg la SS-Haus şi să mă pun la dispoziţie. Am coborât pe Friedensallee în fugă; în faţa mea, Poarta Brandenburg se înălţa sub plasele de camuflaj, intactă. Dar în spatele ei, întreg Unter den Linden părea pradă flăcărilor. Aerul era încărct de fum şi de praf, apăsător şi cald; începea să-mi fie greu să respir. Jerbe de scântei ţâşneau cu pârâituri din clădirile în flăcări. Vântul sufla tot mai tare. De cealaltă parte a Pariser Platz, Ministerul Armamentului ardea, parţial prăbuşit sub lovituri. Nişte secretare purtând căştile de fier ale apărării civile se învârteau printre ruine în aceeaşi strădanie de a salva dosare. Un Mercedes cu fanion era parcat alături. Prin mulţimea de funcţionari, l-am recunoscut pe Speer, cu capul descoperit, cu faţa neagră de funingine. M-am dus să-l salut şi să-mi ofer ajutorul. Când mă văzu, îmi strigă ceva ce nu am înţeles. „Ardeţi!" repetă el. „Poftim?" Veni spre mine, mă apucă de braţ, mă întoarse şi mă bătu pe spate cu mâna. Nişte scântei trebuie să-mi fi aprins pardesiul, fără să îmi dau seama. Confuz, i-am mulţumit şi l-am întrebat în ce fel puteam fi de folos. „în niciun fel. Cred că s-a scos tot ce s-a putut. Biroul meu personal a primit o lovitură din plin. Nu mai există nimic." M-am uitat împrejur: ambasada Franţei, fosta ambasadă a Marii Britanii, hotelul Bristol, birourile IG Farben, totul era fie puternic deteriorat, fie în flăcări. Elegantele faţade ale caselor maestrului Schinkel, aflate lângă Poartă, se profilau pe un fundal de incendii. „Ce nenorocire", am murmurat eu. „E îngrozitor că ajung să o spun, rosti gânditor Speer, dar e mai bine să se concentreze asupra oraşelor." „Ce vreţi să spuneţi, Herr Reichsfuhrer?" „în vară, când s-au năpustit asupra Ruhrului, am tremurat. În august au atacat Schweinfurtul, unde află concentrată întreaga noastră producţie de rulmenţi cu bile. Apoi din nou, în octombrie. Producţia a scăzut la 67%. Poate că nu ştiţi asta, dar,

Sturmbannfuhrer, dacă nu există rulmenţi cu bile, nu există război. Dacă se concentrează asupra Schweinfurtului, capitulăm în două luni, cel mult trei. Aici – flutură cu mâna spre incendii – ucid oameni, îşi risipesc resursele asupra monumentelor noastre culturale. Slobozi un hohot de râs sec şi dur. Oricum, urma să reconstruim totul. Ha!" L-am salutat.

„Dacă nu aveţi nevoie de mine, Herr Reichsminister, am să-mi continui drumul, dar voiam să vă spun că solicitarea dumneavoastră este studiată. Vă voi contacta pentru a vă informa despre rezultat." El îmi strânse mâna. „Bine, bine. Seară bună, Sturmbannfuhrer."

îmi înmuiasem batista într-o găleată şi o ţineam la gură ca să pot înainta; am cerut unui pompier să nă ude din belşug atât pe umeri, cât şi pe caschetă. În Wilhelmstrasse, vântul vuia printre clădirile ministerelor şi biciuia flăcările care lingeau ferestrele ca nişte orbite goale. Soldaţi şi pompieri alergau într-o parte şi-n alta, fără prea mare folos. *Auswârtiges Amt* părea serios avariat, însă cancelaria, aflată puţin mai departe, reuşise să scape aproape neatinsă. Păşeam pe un covor de sticlă spartă. Pe toată strada nu mai găseai un geam intact. Pe Wilhelmplatz, lângă un camion răsturnat al Luftwaffe, erau întinse câteva trupuri. Câţiva civili înspăimântaţi ieşeau din staţia U-Bahn şi priveau în jurul lor, rătăciţi, pierduţi. Din când în când se auzea câte o detunătură, o bombă cu întârziere sau poate vuietul surd al unui imobil care se prăbuşea. Priveam trupurile: un bărbat fără pantaloni, cu fesele însângerate expuse grotesc; o femeie având ciorapii întregi, însă neavând cap. Mi se păru un lucru deosebit de obscen să fie lăsaţi aşa, dar nimănui nu-i păsa. Puţin mai departe, fuseseră postate gărzi în faţa Ministerului Aviaţiei; trecătorii le aruncau insulte sau lansau sarcasme despre Goring, fără însă a se opri din drum; nu se formau grupuri. Mi-am arătat legitimaţia de la SD şi am trecut de cordon. În sfârşit, am ajuns la colţul de la Prinz-Albrechtstrasse: SS-Haus nu mai avea niciun geam, dar nu părea deteriorată. În hol, oameni din trupă măturau molozul, ofiţerii puneau scânduri ori saltele în dreptul ferestrelor căscate. Pe un culoar, l-am

găsit pe Brandt, care dădea instrucţiuni cu voce calmă şi plată: era preocupat mai ales de restabilirea legăturilor telefonice. L-am salutat şi l-am informat despre distrugerea birourilor mele. El clătină din cap. „Bine. Vom vedea mâine." Cum nu părea a fi mare lucru de făcut, am trecut alături, la *Staatspolizei;* aici, oamenii încercau să pună cât de cât la loc uşile smulse. Câteva bombe loviseră destul de aproape, fiindcă un crater enorm desfigura strada, puţin mai încolo, iar apa ţâşnea dintr-o canalizare spartă. L-am găsit pe Thomas în biroul său, bând schnaps cu alţi trei ofiţeri, cu hainele în dezordine, negru de murdărie, hilar. „Ia te uită, exclamă el. Arăţi bine. Unde te aflai?" l-am povestit pe scurt ce mi se întâmplase la minister. „Ha! Eu eram deja acasă, am coborât în pivniţă cu vecinii. O mină a trecut prin acoperiş, iar clădirea a luat foc. A trebuit să spargem zidurile de la pivniţele vecine, mai multe, ca să ieşim în capătul străzii. Toată strada a ars iar jumătate din imobilul meu, inclusiv apartamentul meu, s-a prăbuşit. Şi ca să pună capac la toate, mi-am găsit sărmana cabrioletă sub un autobuz. Pe scurt, sunt terminat. Îmi mai turnă un pahar. Dacă suntem necăjiţi, hai să bem, cum zicea bunica mea, Ivona."

Ca să închei, am petrecut noaptea la *Staatpolizei.* Thomas trimise după sendvişuri, ceai şi supă. Îmi împrumută una dintre uniformele sale de schimb, puţin cam mare pentru mine, dar oricum mai prezentabilă decât zdrenţele mele; o dactilografă zâmbitoare se ocupă cu schimbarea galoane- lor şi a petliţelor. Fuseseră instalate paturi pliante în sala de sport pentru vreo cincisprezece ofiţeri sinistraţi; l-am regăsit acolo pe Eduard Holste, pe care îl cunoscusem pentru scurtă vreme ca Leiter IV/V la grupa D, pe la sfârşitul lui 1942; pierduse totul şi aproape că plângea de necaz. Din păcate duşurile tot nu funcţionau şi abia m-am putut spăla pe mâini şi pe faţă. Mă ustura gâtul, tuşeam, dar schnapsurile lui Thomas tăiaseră un pic gustul de cenuşă. Afară se auzeau în continuare detunături. Vântul urla, dezlănţuit şi obsedant.

Dimineaţa, foarte devreme, fără să-l aştept pe Piontek, am luat maşina din garaj şi am plecat spre apartamentul meu.

Străzile, pline de tramvaie arse ori răsturnate, de arbori doborâţi, de bucăţi desprinse din clădiri, erau greu practicabile. Un nor de fum negru şi acru acoperea cerul şi numeroşi trecători ţineau la nas prosoape sau batiste umede. Continua să plouă mărunt. Am depăşit şiruri de oameni care fie împingeau cărucioare mici pline cu lucruri, fie duceau ori trăgeau din greu nişte valize. Pretutindeni, apa curgea din canalizări, trebuia să trec prin bălţi în care riscam în fiecare orice moment să-mi tai cauciucurile în cioburi ori table ascuţite. Totuşi, circulau multe maşini, majoritatea fără geamuri, iar unele chiar fără portiere, însă pline ochi; cele care aveau locuri libere îi luau pe sinistraţi, ceea ce am făcut şi eu cu o mamă epuizată, împreună cu cei doi copii ai ei, care voiau să meargă să-şi vadă tatăl. Am tăiat-o prin Tiergarten, care era devastată. Coloana Victoriei, încă în picioare, ca o sfidare, se înălţa în mijlocul unui lac format de apa canalizărilor sparte, şi trebui să fac un ocol considerabil pentru a trece. Am lăsat-o pe femeie în ruinele de pe Händelallee şi am mers în continuare spre apartament. Peste tot, se făceau eforturi să se repare stricăciunile; în faţa imobilelor distruse echipajele de salvatori pompau aer în pivniţele prăbuşite şi săpau pentru a-i scoate pe supravieţuitori, ajutaţi de prizonierii italieni cu literele KGF vopsite cu roşu pe spate, cei care erau strigaţi doar „Badoglio”. Staţia U-Bahn din Briickenallee era o ruină; eu locuiam puţin mai departe, pe Flensburgerstrasse. Imobilul meu părea a fi, ca prin miracol, intact: la o sută cincizeci de metri mai încolo, nu vedeam decât moloz şi faţade distruse. Bineînţeles că ascensorul nu funcţiona; am urcat opt etaje pe scări. Vecinii mei măturau în casa scărilor sau îşi puneau la loc, pe cât puteau, uşile. Pe a mea am găsit-o smulsă din balamale şi zăcând de-a latul; înăuntrul apartamentului, un strat gros de sticlă spartă şi de tencuială acoperea totul; se vedeau şi nişte urme de paşi; gramofonul îmi dispăruse, dar se pare că nimic altceva nu mai fusese luat. Un vânt rece şi tăios sufla prin ferestre. Am umplut imediat o valiză, apoi am coborât să discut cu o vecină care mai venea din când în când

pentru menaj, cerându-i să urce să facă puţin curat; i-am dat bani ca să pună pe cineva să repare uşa chiar atunci, şi ferestrele de îndată ce era posibil. Îmi promise că mă contactează la SS-Haus când va fi cât de cât posibil de locuit în apartament. Am ieşit, în căutarea unui hotel; mai mult decât toate, îmi doream o baie. Cel mai apropiat era hotelul Eden, unde locuisem cândva, pentru un timp. Aveam noroc, întreaga Budapesterstrasse părea rasă, însă Eden îşi păstra uşile deschise. Asupra recepţiei se dădeau asalturi; sinistraţi bogaţi şi ofiţeri îşi disputau camerele. Când mi-am invocat gradele, medaliile, invaliditatea şi am minţit, exagerând starea în care se găsea apartamentul meu, administratorul, care mă recunoscuse, acceptă să-mi dea un pat, cu condiţia să împart camera cu cineva. I-am dat o bancnotă băiatului care răspundea de etaj ca să-mi aducă apă caldă; în cele din urmă, pe la orele zece, am putut să am o baie, călâie însă delicioasă. Apa se făcu imediat neagră, dar nu-mi păsa. Când intră vecinul meu de cameră, eu încă mă mai aflam în cadă. Se scuză foarte politicos prin uşa închisă de la baie şi îmi zise că va aştepta jos până terminam. Imediat ce m-am îmbrăcat am coborât să-l caut: era un aristocrat georgian, foarte elegant, care fugise cu toate lucrurile din hotelul său care luase foc şi ajunsese aici.

Toţi colegii mei avuseseră ideea să-şi dea întâlnire la SS-Haus. I-am regăsit aici pe Piontek, imperturbabil, pe Frăulein Praxa, cochet aranjată, deşi garderoba îi fusese arsă, pe Walser, foarte vesel pentru că nu-i fusese atins cartierul decât foarte puţin, şi pe Isenbeck, puţin zdruncinat întrucât vecina sa, o bătrână, murise de o criză cardiacă lângă el în timpul alarmei, fără ca el să-şi dea seama, în întuneric. Weinrowski se întorsese de câtva timp la Oranienburg. Cât despre Asbach, acesta trimisese un bilet: soţia îi era rănită şi va veni de îndată ce va fi posibil. L-am trimis pe Piontek la el pentru a-i spune să-şi ia câteva zile de concediu dacă avea nevoie: oricum, erau puţine şanse să se poată relua treaba imediat. Am trimis-o pe Frăulein Praxa înapoi acasă, şi, însoţit de Walser şi de Isenbeck, am mers la minister pentru a vedea ce se mai putea

încă salva. Incendiul fusese stins, însă aripa vestică rămânea închisă; un pompier ne escortă printre dărâmături. Ultimul etaj era în mare parte ars, la fel şi acoperişul. Din birourile noastre mai rămăsese o încăpere cu un dulap cu documente care scăpase din incendiu, dar fusese inundat de apa pompierilor. Printr-o bucată de perete prăbuşit se vedea o parte din dezastrul din Tiergarten; aplecându-mă, am constatat că şi Lehrter Bahnhof suferise stricăciuni, dar fumul gros care domnea peste oraş mă împiedica să văd mai departe; în zare, se distingeau totuşi liniile marilor străzi incendiate. Împreună cu colegii, am început să recuperăm dosarele scăpate din foc; am mai găsit o maşină de scris şi un telefon. Era o treabă delicată, fiindcă pe alocuri flăcările găuriseră planşeul, iar culoarele erau înfundate de resturi şi care trebuiau înlăturate. Când sosi Piontek, am umplut maşina şi l-am trimis cu toate cele la SS-Haus. Acolo îmi fu dat un dulap ca să le depozitez temporar, dar nimic altceva. Brandt era în continuare prea ocupat ca să se ocupe de mine. Cum nu mai aveam nimic de făcut, le-am dat drumul lui Walser şi lui Isenbeck, iar Piontek mă lăsă la hotelul Eden, după ce stabilirăm că va trece a doua zi dimineaţă să mă ia. Neavând familie, putea să doarmă la garaj. Am coborât la bar şi am comandat un coniac. Vecinul meu de cameră, georgianul, împopoţonat cu o pălărie de fetru şi cu o eşarfă albă, cânta Mozart la pian, cu un tuşeu foarte accentuat. Când se opri, i-am oferit un pahar şi am discutat un pic. Era oarecum afiliat la unul dintre acele grupuri de emigranţi care se agitau zadarnic prin oficinele *Auswărtiges Amt* şi SS. Numele de Misa Kedia, pe care îl rosti, îmi amintea în mod confuz de ceva. Când află că fusesem în Caucaz, sări în sus de bucurie, mai comandă un rând, ţinu un toast solemn şi interminabil (deşi nu pusesem niciodată piciorul pe partea lui de munte), mă obligă să golesc paharul dintr-o înghiţitură şi mă invită imediat, când trupele noastre vor fi eliberat oraşul, să stau la Tbilisi, în casa sa strămoşească, încet, încet barul se umplea. Pe la orele şapte, conversaţiile se răreau, oamenii începeau să privească orologiul de deasupra barului: zece minute mai

târziu, sirenele se declanşară, apoi porniră Flakurile, violente şi foarte aproape. Administratorul veni imediat să ne asigure că barul servea şi de adăpost, toţii clienţii hotelului coborâră şi în curând nu se mai găsea niciun loc liber. Ambianţa deveni destul de veselă şi animată: în timp ce primele bombe se apropiau, georgianul se aşeză la pian şi începu să cânte jazz. Nişte femei în ţinută de seară se ridicară ca să danseze, zidurile şi lustrele se cutremurau, paharele căzeau la bar şi se spărgeau, muzica abia se auzea printre bubuituri, presiunea aerului devenea insuportabilă, eu beam, femeile, isterice, râdeau, una încercă să mă sărute, apoi izbucni în hohote. Când totul se termină, administratorul oferi un rând la toată lumea. Am ieşit: Grădina Zoologică fusese lovită, unele pavilioane ardeau, se vedeau din nou incendii cam peste tot; am fumat o ţigară, cu regretul că nu fusesem să văd animalele cât încă se mai putea. O bucată de zid căzuse; m-am apropiat; oamenii alergau în toate direcţiile, unii aveau arme, se vorbea de lei şi tigri în libertate. Căzuseră mai multe bombe incendiare, iar dincolo de avalanşa de cărămizi vedeam cum ard galeriile; marele templu indian era spintecat; înăuntru, îmi zise cineva care trecea pe lângă mine, se găsiseră cadavre de elefanţi sfârtecaţi de bombe şi un rinocer, în aparenţă intact, dar tot mort, probabil de frică. În spatele meu, o bună parte dintre clădirile de pe Budapesterstrasse ardeau. M-am dus să le dau o mână de ajutor pompierilor; ore întregi am ajutat la înlăturarea molozului; din cinci în cinci minute, la un sunet de ţignal, ne opream pentru ca salvatorii să poată asculta loviturile înfundate ale oamenilor prinşi sub dărâmături, iar unii erau scoşi vii, fiind răniţi sau chiar nevătămaţi. Spre miezul nopţii, m-am întors la Eden; faţada era deteriorată, dar structura scăpase de o lovitură directă; la bar, distracţia continua; noul meu prieten georgian mă forţă să beau mai multe pahare la rând; uniforma pe care mi-o împrumutase Thomas era plină de murdărie şi de fum, asta însă nu le împiedica pe femeile din lumea bună să flirteze cu mine; în mod evident, puţine dintre ele doreau să-şi petreacă noaptea singure. Georgianul făcu în aşa fel încât mă îmbătă de nu mai

ştiam de mine: a doua zi dimineaţă, m-am trezit în patul meu, fără să-mi aduc aminte să fi urcat în camera mea, cu tunica şi cămaşa scoase, dar în cizme. Georgianul sforăia în patul de alături. M-am spălat cum am putut, mi-am îmbrăcat una dintre uniformele curate, iar pe cea a lui Thomas am dat-o la curăţat; lăsându-l acolo pe tovarăşul meu de cameră, am dat pe gât nişte cafea proastă, am cerut o pastilă pentru durerea de cap şi m-am întors în Prinz-Albrechtstrasse.

Ofiţerii din Reichsfuhrung aveau cu toţii un aer cam pierdut. Mulţi alţii nu dormiseră, unii erau sinistraţi, iar alţii pierduseră pe cineva din familie, în holul de la intrare şi pe scări, nişte deţinuţi în haine vărgate, păziţi de „SS-Totenkopf', măturau pe jos, băteau scândurile la loc, văruiau pereţii. Brandt îmi ceru să ajut câţiva ofiţeri să întocmească pentru Reichsfuhrer, contactând autorităţile municipale, un bilanţ provizoriu al stricăciunilor. Treaba era destul de simplă: fiecare dintre noi alegea un sector – victime, clădiri de locuit, clădiri guvernamentale, infrastructură, industrie – şi contacta autorităţile competente pentru a lua notă de cifrele lor. Am fost cazat într-un birou cu telefon şi un anuar; câteva linii încă funcţionau. Am instalat-o acolo pe Frăulein Praxa – care îşi găsise pe undeva o nouă ţinută –, ca să sune la spitale. Pentru a nu mi se încurca printre picioare, am hotărât să-l trimit pe Isenbeck la şeful său, Weinrowski, la Oranienburg, cu dosarele recuperate; i-am cerut lui Piontek să-l ducă. Walser nu venise. Când Frăulein Praxa reuşea să contacteze un spital, le ceream numărul de morţi şi de răniţi pe care îl primiseră; când ea făcea o listă de trei sau patru instituţii ce nu puteau fi contactate, trimiteam un şofer şi o ordonanţă să aducă datele. Asbach sosi pe la prânz, cu figura obosită, făcând eforturi vizibile ca să pară liniştit. L-am dus la popotă să mănânce nişte sendvişuri şi să bea ceai. Încet, între două înghiţituri, îmi povesti ce se întâmplase: în prima seară, imobilul în care soţia se dusese la mama sa primise o lovitură directă şi se prăbuşise peste adăpost, care nu rezistase decât parţial. Soacra lui se pare că murise imediat sau cel puţin destul de repede; soţia îi fusese îngropată de vie şi nu putuse fi scoasă decât a doua zi

dimineaţă, sănătoasă, dar cu un braţ rupt şi serios tulburată; în timpul nopţii avortase, şi încă era cu minţile rătăcite, trecând de la bolboroseli de copil la hohote isterice. „Am să fiu obligat să-i îngrop mama fără ea, spuse trist Asbach bându-şi ceaiul cu înghiţituri mici. Aş fi vrut să mai aştept puţin ca să-şi revină, dar morgile sunt pline ochi, iar autorităţile medicale se tem de epidemii. Se pare că trupurile care nu sunt solicitate în termen de douăzeci patru de ore vor fi îngropate în gropi comune. E îngrozitor.” Am încercat să-l consolez pe cât am putut, dar trebuie să recunosc că nu prea am talent la astfel de lucruri. I-am vorbit de fericirea conjugală viitoare; trebuie să fi sunat fals. Totuşi, se pare că îl reconforta. L-am trimis acasă cu un şofer de la Reichsfuhrung, promiţându-i să-i fac rost de o camionetă pentru funeraliile de a doua zi.

Raidul de marţi, chiar dacă nu implicase decât jumătate din numărul de aparate de zbor folosite luni, părea să fie mai dezastruos. Cartierele muncitoreşti, în special Wedding, fuseseră puternic atinse. La sfârşitul după-amie- zii, adunaserăm destule informaţii pentru a redacta un raport scurt: erau cam 2 000 de morţi, plus sute aflaţi încă sub dărâmături, 3 000 de imobile incendiate sau distruse, 175 000 de sinistraţi, dintre care 100 000 putuseră deja să părăsească oraşul ca să ajungă fie în satele din jur, fie în alte oraşe din Germania. Pe la orele şase fură lăsaţi să plece toţi cei care nu efectuau o muncă importantă; am mai rămas puţin, iar când sirenele începură să geamă, mă aflam încă pe drum, cu un şofer de la garaj. M-am hotărât să nu continuăm drumul până la Eden: barul-adăpost nu-mi prea inspira încredere, şi preferam să evit o repetare a beţiei deşănţate din noaptea precedentă. I-am ordonat şoferului să ocolească Grădina Zoologică ca pentru a ajunge la buncărul cel mare. O mulţime de oameni se grăbeau să intre prin uşile prea înguste şi prea puţine ca număr; nişte maşini parcau chiar lângă faţada de beton; în faţa lor, într-o zonă special rezervată, zeci de cărucioare se desfăşurau în cercuri concentrice. Înăuntru, soldaţi şi poliţişti strigau cât puteau de tare nişte ordine pentru a determina lumea să urce; la fiecare etaj oamenii se îngrămădeau, nevrând să urce mai sus, femeile ţipau, în timp ce copiii lor alergau prin mulţime jucându-se de-a războiul. Furăm trimişi la etajul al doilea, dar băncile, aliniate ca la biserică, erau deja pline, aşa că m-am dus să stau lângă un perete de beton. Şoferul dispăruse în mulţime. La puţin timp după aceea, tunurile de .88 de pe acoperiş deschideau focul. Imensa structură vibra din temelii, se clătina ca un vapor pe marea învolburată. Oamenii, aruncaţi unii în alţii, ţipau sau gemeau. Luminile se micşorară, dar nu se stinseră. Pe la colţuri şi în întunericul scărilor în spirală care conducea spre etaje, cupluri de adolescenţi se lipeau unii de alţii, înlănţuiţi; unii păreau că fac dragoste, printre detunături se auzeau gemete de o altă tonalitate decât cele ale gospodinelor

înnebunite, bătrânii protestau indignaţi, cei din Schupo urlau obligându-i pe oameni să nu se ridice în picioare. Simţeam nevoia să fumez, dar era interzis. M-am uita la femeia de pe banca din faţa mea: stătea cu capul aplecat, nu-i vedeam decât părul blond, bogat, tuns la nivelul umerilor. O bombă explodă foarte aproape, făcând să tremure buncărul şi prăvălind un nor de praf. Femeia înălţă capul şi am recunoscut-o imediat; era cea pe care o întâlneam uneori dimineaţa, în tramvai. Mă recunoscu la rându-i şi un zâmbet îi lumina faţa în timp ce îmi întindea mâna albă. „Bună seara! îmi făceam griji pentru dumnea- voastră." „De ce?" Din pricina Flakurilor şi a deflagraţiilor din jur, abia ne auzeam. M-am lăsat jos şi m-am aplecat spre ea. „Nu aţi fost duminică la piscină, îmi zise femeia la ureche. Mi-a fost teamă că vi s-a întâmplat ceva." Mie mi se părea că duminică fusese într-o altă viaţă, deşi trecuseră abia trei zile. „Am fost la ţară. Mai există piscina?" Ea zâmbi din nou. „Nu ştiu." O nouă detunătură, puternică, zgâlţâi structura, iar ea mă prinse de mână, strângându-mă tare. După ce trecu şocul, îmi dădu drumul, scuzându-se. În ciuda luminii gălbui şi a prafului, aveam impresia că se înroşise uşor. „Scuzaţi-mă, i-am zis, cum vă numiţi?" „Helene, răspunse ea. Helene Anders." M-am prezentat la rândul meu. Lucra la serviciul de presă de la *Auswărtiges Amt.* Biroul său, asemenea unei mari părţi din minister, fusese distrus luni seara, însă casa părinţilor săi, din Alt Moabit, unde locuia, era încă în picioare. „Oricum, era înaintea acestui raid. Dar dumneavoastră?" Am râs. „Aveam birourile la Ministerul de Interne, dar au ars. Pentru moment, sunt la SS-Haus." Continuarăm să discutăm până la sfârşitul alarmei. Venise pe jos până în Charlottenburg ca să-şi consoleze o prietenă sinistrată, iar sirenele o surprinseseră la întoarcere şi se refugiase aici, în buncăr. „Nu credeam că se vor întoarce şi a treia noapte", zise ea încet. „La drept vorbind, nici eu, am zis, dar sunt mulţumit că asta ne-a dat ocazia să ne revedem." O spuneam pentru a fi politicos, dar mi-am dat seama că nu o făceam numai din acest motiv. De data aceasta se înroşi vizibil, însă tonul îi rămase sincer şi clar: „Şi eu. Tramvaiul

nostru riscă să fie scos din trafic pentru un timp." Când reveni lumina, se ridică scuturându-şi mantoul. „Dacă vreţi, am zis, vă pot însoţi. Cu condiţia să mai am maşină, am adăugat eu râzând. Nu refuzaţi. Nu-i prea departe."

L-am regăsit pe şofer, care era foarte supărat. Automobilul nu mai avea geamuri, iar partea dreaptă era zdrobită de maşina vecină, proiectată de suflul unei explozii. Din cărucioare nu mai rămăseseră decât nişte resturi răspândite prin jur. Grădina Zoologică ardea din nou; se auzeau nişte sunete îngrozitoare, mugete, urlete, gemete de animale în agonie. „Sărmanele animale, murmură Helene, nu ştiu ce li se întâmplă." Şoferului nu-i stătea gândul decât la maşina lui. M-am dus să caut vreo câţiva Schupo ca să ne ajute să o scoatem dintre resturi. Portiera pasagerului era înţepenită; am urcat-o pe Helene în spate, apoi m-am strecurat pe deasupra scaunului şoferului. Traseul se dovedi a fi un pic mai complicat. Trebui să facem un ocol prin Tiergarten, din cauza străzilor blocate, dar am avut plăcerea să văd, trecând prin Flensburgerstrasse, că imobilul meu supravieţuise. Alt Moabit, cu excepţia câtorva bombe rătăcite, fusese ferit mai mult sau mai puţin, şi am lăsat-o pe Helene în faţa micului său imobil. „Acum, i-am zis eu la despărţire, ştiu unde locuiţi. Dacă îmi permiteţi, vă voi face o vizită când lucrurile se vor mai fi calmat un pic." „Voi fi încântată14, răspunse ea, ofe- rindu-mi acelaşi zâmbet calm. Apoi m-am întors la hotelul Eden, unde nu am găsit decât o carcasă spintecată, pradă flăcărilor. Trei mine trecuseră prin acoperiş şi nu mai rămăsese nimic. Din fericire, barul rezistase, iar locatarii hotelului se salvaseră şi putuseră să fie evacuaţi. Vecinul meu georgian bea coniac direct din sticlă, cu alţi câţiva sinistraţi; imediat ce mă văzu, mă obligă să trag o înghiţitură. „Am pierdut totul! Totul! Dar ce regret cel mai mult este încălţămintea. Patru perechi noi!" „Aveţi unde vă duce?" El ridică din umeri. „Am nişte prieteni, nu prea departe. În Rauchstrasse." „Veniţi, vă duc acolo." Casa pe care georgianul mi-o arătă nu mai avea ferestre, dar părea încă locuită. Am aşteptat câteva minute, cât timp el se duse după informaţii. Se întoarse cu un aer vesel. „E perfect! Se duc la

Marienbad. Plec cu ei. Veniţi să beţi un pahar?" Am refuzat politicos, dar el insistă: „Haideţi! Pentru *posoşok."* Mă simţeam golit pe dinăuntru, epuizat. I-am urat noroc şi am plecat imediat. La *Staatspolizei,* un Untersturm- fuhrer îmi spuse că Thomas găsise refugiu la Schellenberg. Am mâncat ceva, am cerut să mi se facă un pat în dormitorul improvizat şi am adormit.

A doua zi, joi, am continuat să adun date statistice pentru Brandt. Walser tot nu apăruse, dar nu-mi făceam griji prea mari. Pentru a suplini lipsa de linii telefonice, aveam acum la dispoziţie un grup de la Hitlerjugend dat de Goebbels. Îi trimiteam peste tot, pe bicicletă sau pe jos, să transmită sau să aducă mesaje şi corespondenţă. În oraş, munca îndârjită a serviciilor municipale dădea deja roade: în unele cartiere există apă curentă, se refăcuseră legăturile electrice, se puneau în funcţiune câteva tronsoane de linii de tramvai, cât şi U-Bahn şi S-Bahn, acolo unde se putea. Ştiam şi că Goebbels se gândea la o evacuare parţială a oraşului. Pretutindeni, peste ruine apăreau inscripţii făcute cu cretă, oamenii încercau să-şi găsească rudele, prietenii, vecinii. Pe la prânz, am rechiziţionat o furgonetă a poliţiei şi m-am dus să-l ajut pe Asbach să-şi îngroape soacra în cimitirul din Plotzensee, lângă soţul ei răpus cu patru ani mai înainte de un cancer. Asbach părea că se simte mai bine: soţia îşi revenea, îl recunoscuse, dar el încă nu-i spusese nimic, nici în legătură cu mama, nici cu copilul. Frăulein Praxa ne însoţi şi izbuti chiar să găsească nişte flori; Asbach fu vizibil impresionat. În afară de noi mai erau încă trei prieteni de-ai lor, între care un cuplu, şi un pastor. Sicriul era făcut din scânduri grosolan geluite; Asbach tot repeta că, de îndată ce va fi posibil, va solicita un permis de exhumare pentru a-i face soacrei sale funeralii cum se cuvine. Nu se înţeleseseră niciodată, ea neascunzându-şi dispreţul pentru uniforma sa SS, totuşi era mama soţiei sale, iar Asbach îşi iubea soţia. Nu îi invidiam situaţia: a fi singur pe lume reprezintă uneori un mare avantaj, mai ales pe timp de război. L-am lăsat la spitalul militar unde i se afla soţia şi m-am întors la SS-Haus. În seara aceea nu fu niciun raid; se

declanşă o alarmă la începutul serii, provocând ceva panică, însă nu erau decât nişte avioane de recunoaştere venite să fotografieze distrugerile. După alarmă, pe care am petrecut-o în buncărul de la *Staatspolizei,* Thomas mă duse la un mic restaurant care deja deschisese pentru public. Era vesel: Schellenberg aranjase să i se dea o căsuţă la Dahlem, într-un cartier şic în apropiere de Grunewald, iar el urma să cumpere o cabrioletă Mercedes de la văduva unui Hauptsturmfuhrer ucis în cursul primului raid, aflată în mare nevoie de bani. „Din fericire, banca mea este intactă. Asta contează." M-am uitat strâmb la el. „Există totuşi alte lucruri care contează mai mult." „Ce, spre exemplu?" „Sacrificiile noastre. Suferinţa oamenilor de aici, din jurul nostru, de pe front." în Rusia, treburile mergeau foarte prost: după ce pierdusem Kievul, recucerisem Jitomirul, pentru pierde Cerkasî în ziua în care eu eram la vânătoare de cocoşi-de-munte cu Speer; la Rovno, insurgenţii ucraineni din UPA, pe cât de antigermani, pe atât de antibolşevici, îi împuş- cau pe oamenii noştri izolaţi ca pe iepuri. „Mereu ţi-am spus, Max, că tu iei lucrurile prea în serios", rosti Thomas. „E o chestiune de *Weltanschauung",* am zis eu ridicând paharul. Thomas hohoti scurt, batjocoritor. *„Weltanschauung pe ici, Weltanschauung pe colo,* zicea Schnitzler. Toată lumea are o *Weltanschauung* în zilele astea, şi cel mai pârlit brutar sau instalator îşi are propria *Weltanschauung,* mecanicul meu îmi încarcă factura de reparare a maşinii cu 30% însă îşi are şi el propria *Weltanschauung.* Şi eu însumi am una…" Tăcu şi sorbi din pahar. Am băut şi eu. Era un vin bulgăresc, cam aspru, dar, date fiind circumstanţele, nu era cazul să ne plângem. „Am să-ţi spun eu ce contează, reluă furios Thomas. Să-ţi slujeşti ţara, să mori pentru ea dacă trebuie, dar să profiţi de viaţă cât mai mult posibil până atunci. Acea *Ritterkreuz* care ţi se va acorda postum o va alina probabil pe bătrâna ta mamă, dar pentru tine va fi o consolare rece. „Mama mea e moartă", am zis eu încet. „Ştiu. Îmi cer scuze." într-o seară, după mai multe pahare, îi vorbisem despre moartea mamei, fără a da prea multe detalii, iar de atunci nu mai discutaserăm pe acest

subiect. Thomas mai bău, apoi izbucni din nou: „Ştii de ce îi urâm pe evrei? Am să-ţi spun eu. Evreii sunt urâţi pentru că sunt un popor econom şi prudent, avar, nu numai în privinţa banilor şi a securităţii, ci şi a tradiţiilor, a cunoştinţelor acumulate şi a cărţilor sale, incapabil să dăruiască şi să cheltuie, un popor care nu cunoaşte războiul. Un popor care nu ştie decât să acumuleze, nu şi să risipească. La Kiev spuneai că uciderea evreilor era o risipă. Ei bine, tocmai risipindu-le vieţile aşa cum arunci cu orez la nuntă, noi i-am învăţat să cheltuiască, i-am învăţat războiul. Iar dovada că e aşa, că evreii încep să înţeleagă lecţia, o reprezintă Varşovia, este Treblinka, Sobibor, Bialystok, este că vreii redevin războinici, devin cruzi, şi ei ucigaşi. Mi se pare un lucru foarte frumos. Am refăcut un inamic demn de noi. Acea *Pentru semit*-se lovi în piept în dreptul inimii, acolo unde se coase steaua – recapătă valoare. Iar dacă germanii nu se vor trezi, ca evreii, în loc să se lamenteze, nu vor avea decât ceea ce merită. *Vae victis.”lşi* goli paharul dintr-o înghiţitură, cu privirea pierdută. Mi-am dat seama că era beat. „Mă duc acasă”, zise el. M-am oferit să-l conduc, dar mă refuză: luase o maşină de la garaj. Ajunşi în strada doar pe jumătate curăţată, el îmi strânse absent mâna, trânti portiera şi demară în trombă. M-am întors să dorm la *Staatspolizei;* era cald, iar duşurile, măcar ele, fuseseră repuse în funcţiune.

În seara următoare, avurăm parte de un nou raid, al cincilea şi ultimul din seria aceasta. Pagubele erau înspăimântătoare: centrul oraşului zăcea în ruine, la fel o bună parte din Wedding. Erau peste 4 000 de morţi şi 400 000 de sinistraţi, numeroase uzine şi mai multe ministere fuseseră distruse, iar comunicaţiilor şi transporturilor publice le vor trebui săptămâni întregi pentru a fi restaurate. Oamenii trăiau în apartamente fără ferestre şi fără căldură; o parte importantă din rezervele de cărbune, stocate în grădini pentru iarnă, arseseră. Era imposibil să găseşti pâine, magazinele rămâneau goale, iar NSV instalase bucătării de campanie pe străzile răvăşite ca să împartă supă de varză. În complexul Reichsfuhrungului şi al RSHA, era ceva mai bine: se găsea de

mâncare şi puteai dormi, iar celor care pierduseră totul li se aduceau haine şi uniforme. Când Brandt mă primi la el, i-am propus să transfere o parte a echipei mele la Oranienburg, în localurile IKL, şi să se păstreze un mic birou la Berlin pentru legătură. Ideea i se părea bună, dar voia să-l consulte pe Reichsfuhrer. Acesta, mă informă el, acceptase ca Speer să viziteze *Mittelbau,* iar eu trebuia să mă ocup cu întreaga organizare. „Faceţi în aşa fel încât Reichsministerul să fie… satisfăcut11, preciză el. Mai avea o surpriză pentru mine: eram promovat Ober- sturmbannfâihrer. Eram mulţumit, însă mirat. „Dar pentru ce?" „Aşa a hotărât Reichsfuhrerul. Sarcinile dumneavoastră au căpătat deja o anumită importanţă şi vor continua să capete importanţă. Apropo, ce părere aveţi despre reorganizarea Auschwitzului?" La începutul lunii, Obersturm- bannfuhrerul Liebehenschel, adjunctul lui Glucks la IKL, făcuse schimb de locuri cu Hoss, iar de atunci Auschwitzul fusese împărţit în trei lagăre distincte: *Stammlager,* complexul Birkenau şi Monowitz, cu toate *Nebenlager*. Liebehenschel rămânea Kommandant pentru Auschwitz I, dar şi *Standortălteste* pentru toate trei, ceea ce îi dădea dreptul să vadă cum îşi desfăşoară activitatea ceilalţi doi noi Kommandanten, Hartjenstein şi Hauptsturmfuhrerul Schwarz, care până atunci fusese Arbeits- kommandofuhrer, apoi Lagerfuhrer sub Hoss. „Herr Standartenfuhrer, sunt de părere că reorganizarea administrativă reprezintă o iniţiativă excelentă; lagărul era mult prea mare şi devenea imposibil de administrat. Cât despre Obersturmbannfuhrerul Liebehenschel, după câte am putut eu vedea, este o alegere bună, el a înţeles foarte bine noile priorităţi. Însă trebuie să vă spun că mi-e greu să înţeleg politica de personal a acestei organizaţii atunci când mă gândesc la numirea Obersturmbannfuhrerului Hoss la IKL. Am cel mai mare respect pentru Obersturmbannfuhrerul Hoss, îl consider un excelent soldat, dar, dacă doriţi părerea mea, el ar trebui să fie în fruntea unui regiment Waffen-SS, pe front. Nu este un gestionar. Liebehenschel se ocupa cu majoritatea problemelor curente ale IKL. Cu siguranţă că nu Hoss va fi cel care se va

interesa de aceste detalii administrative." Brandt mă scruta prin ochelarii săi cu lentile ca nişte ochi de bufniţă. „Vă mulţumesc pentru opinia sinceră. Dar nu cred că Reichsfuhrerul va fi de acord cu dumneavoastră. Şi oricum, chiar dacă Obersturmbannfuhrerul Hoss are alte talente decât Liebehenschel, mai rămâne Standartenfuhrerul Maurer." Am dat din cap; Brandt împărtăşea aceeaşi opinie în privinţa lui Glucks. Când l-am revăzut în săptămâna următoare, Isenbeck îmi raportă ce se spunea la Oranienburg: toată lumea înţelegea că Hoss îşi trăise traiul la Auschwitz, în afară de Hoss însuşi. Se pare că Reichsfuhrerul în persoană îl informase despre transfer, în timpul unei vizite în lagăr, sub pretextul – e ceea Hoss povestea la Oranienburg – emisiunilor BBC privind exterminările; promovarea sa în fruntea D I făcea acest lucru plauzibil. Dar de ce era tratat cu atâta delicateţe? Pentru Thomas, pe care l-am întrebat, nu exista decât o singură explicaţie: Hoss făcuse închisoare cu Bormann prin anii '20, pentru un omor vehmic. Trebuie să fi rămas în legătură, iar Bormann îl proteja pe Hoss.

Imediat ce Reichsfâihrerul îmi aprobă propunerea, am trecut la reorganizarea biroului. Întreaga unitate însărcinată cu cercetările, cu Asbach în frunte, fu transferată la Oranienburg. Asbach părea uşurat că părăseşte Berlinul, împreună cu Frăulein Praxa şi cu alţi doi asistenţi, m-am reinstalat în vechea locaţie de la SS-Hauss. Walser nu se mai întorsese: Piontek, pe care l-am trimis să se informeze, îmi raportă că adăpostul imobilului său fusese lovit, în seara de marţi. Se estima că erau o sută douăzeci şi trei de morţi, întreaga populaţie a imobilului. Nu exista niciun supravieţuitor, însă majoritatea cadavrelor scoase de sub dărâmături erau de nerecunoscut. Pentru liniştea mea, l-am dat dispărut, aşa că poliţia îl căuta prin spitale, dar nu-mi prea făceam speranţe că aveau să-l găsească viu. Piontek părea foarte afectat. Thomas, după ce îi trecu spleenul, deborda de energie, iar acum că eram vecini de birou, îl vedeam mai des. Însă în loc să-l informez cu privire la promovarea mea, aşteptam, ca să-i fac surpriză, să primesc întâi notificarea

oficială şi să-mi cos noile galoane şi petliţele la guler. Când m-am prezentat la biroul său, izbucni în râs, căută pe birou, scoase o foaie de hârtie, o agită în aer, şi izbucni: „A! Mizerabile. Credeai că mă prinzi din urmă!" Făcu din document un avion şi îl aruncă spre mine; vârful acestuia se izbi de Crucea de Fier, iar eu l-am desfăcut şi am citit că Muller îl propunea pe Thomas ca Standartenfuhrer. „Şi poţi fi sigur că nu voi refuza. Însă, adăugă el cu amabilitate, până nu devine oficial, eu plătesc cina."

Promovarea mea avu la fel de puţin efect asupra imperturbabilei Frăulein Praxa, dar aceasta nu îşi putu ascunde uimirea atunci când primi un telefon direct de la Speer. „Reichsministerul ar dori să vă vorbească", mă informă ea cu o voce emoţionată, întinzându-mi receptorul. După ultimul raid, îi tri- misesem lui Speer un mesaj pentru a-l informa despre noua mea adresă. „Sturmbannfuhrer? spuse el cu glasul său ferm şi agreabil. Ce mai faceţi? Nu aveţi prea multe stricăciuni?" „Arhivarul meu a fost sigur ucis, Herr Reichsminister. În rest, e-n regulă. Dumneavoastră?" „M-am instalat în nişte birouri temporare şi mi-am trimis familia la ţară. Noutăţi? „Vizita dumneavoastră la *Mittelbau* tocmai a fost aprobată, Herr Reichsminister. Am fost însărcinat cu organizarea ei. Imediat ce se poate o voi contacta pe secretara dumneavoastră pentru a fixa data." Pentru chestiuni importante, Speer îmi ceruse să-i telefonez mai degrabă secretarei sale personale decât unui asistent. „Foarte bine, zise. Pe curând." Scrisesem deja la *Mittelbau* pentru a-i anunţa că trebuie să pregătească vizita. I-am telefonat Obersturm-bannFührerului Forschner, Kommandantul de la Dora, pentru a confirma aranjamentele. „Ascultaţi, mârâi vocea sa obosită la capătul firului, vom face tot ce putem." „Nu vă cer să faceţi tot ce puteţi, Obersturmbannfuhrer. Vă cer ca instalaţiile să fie prezentabile pentru vizita Reichsministerului. Reichsfuhrerul a insistat personal în această privinţă. M-aţi înţeles?" „Bine, bine. Voi mai da ordine." Apartamentul meu fusese retapetat mai mult sau mai puţin. Într-un final reuşisem să găsesc geam pentru două ferestre; celelalte rămâneau astupate cu o prelată.

Vecina nu numai că îmi reparase uşa, dar îmi găsise şi nişte lămpi cu ulei, până avea să se restabilească legătura electrică. Mi se adusese, la cererea mea, cărbune, şi, odată aprinsă soba mare din teracotă, nu mai era frig deloc. Îmi ziceam că închirierea unui apartament la ultimul etaj nu fusese un lucru prea inspirat. Avusesem o şansă nemaiîntâlnită să scape nevătămat din raidurile din cursul săptămânii, însă dacă acestea reveneau, şi probabil că n-aveau să întârzie, nu putea să mai reziste mult. În adâncul meu, refuzam să-mi fac griji: locuinţa nu-mi aparţinea, şi aveam puţine lucruri personale. Trebuia să-mi păstrez atitudinea senină a lui Thomas faţă de lucruri. Mi-am cumpărat un nou gramofon, discuri cu *Partite* de Bach la pian, cât şi cu arii de operă de Monteverdi. Seara, în blânda şi arhaica lumină a lămpii cu ulei, cu un coniac şi cu ţigări la îndemână, mă întindeam pe divan pentru a asculta muzică şi a uita de restul.

Totuşi, un gând nou îmi trecea tot mai des prin minte. În duminica de după bombardamente, pe la prânz, am luat maşina de la garaj şi am plecat la Helene Anders. Era o vreme rece, umedă, cerul rămânea acoperit, dar nu ploua. Pe drum, am reuşit să găsesc un buchet de flori, vândute pe stradă de o bătrână, lângă o staţie de S-Bahn. Ajuns la clădirea ei, mi-am dat seama că nu ştiam în ce apartament locuia. Numele ei nu figura pe cutiile de scrisori. O femeie destul de solidă, care ieşea în clipa aceea, se opri şi mă cântări din cap până în picioare înainte de a mi se adresa într-un puternic jargon berlinez: „Căutaţi, pe cine?" „Frăulein Anders." „Anders? Nu există niciun Anders pe aici." I-am descris-o. „Vreţi să ziceţi fata soţilor Winnefeld. Dar nu este o *Frăulein*âmi spuse numărul apartamentului şi am urcat să sun. Îmi deschise o doamnă cu părul alb şi ridică din sprânce- ne. „Frâu Winnefeld?" „Da." Am pocnit din călcâie şi am înclinat capul. „Omagiile mele, meine Dame. Am venit să o văd pe fiica dumneavoastră." I-am întins florile şi m-am prezentat. Helene apăru pe hol cu un pulover pe umeri, iar faţa i se îmbujoră uşor. „Vai! surâse ea. Dumneavoastră sunteţi." „Am venit să vă întreb dacă vreţi să înotaţi astăzi." „Mai funcţionează

piscina?”zise ea. „Din păcate, nu.” Trecusem pe acolo înainte de a veni: o bombă incendiară lovise tavanul din plin, iar portarul care păzea ruinele mă asigurase că, date fiind priorităţile, cu siguranţă nu va fi deschisă înainte de terminarea războiului. „Dar cunosc o alta.” „Atunci, cu plăcere. Mă duc să-mi iau lucrurile.” Jos, am poftit-o în maşină şi am demarat. „Nu ştiam că sunteţi o *Frau”,* am zis eu după câteva clipe. Ea mă privi cu un aer gânditor. „Sunt văduvă. Soţul meu a fost ucis în Iugoslavia anul trecut, de partizani. Eram căsătoriţi de mai puţin de un an.” „îmi pare rău.” Privea pe geam. „Şi mie, zise ea. Se întoarse spre mine: Dar trebuie să trăim, nu?” Eu nu am spus nimic. „Lui Hans, soţul meu, reluă ea, îi plăcea mult coasta dal- mată. În scrisori îmi spunea că după război voia să ne stabilim acolo. Cunoaşteţi Dalmaţia?”„Nu. Am făcut serviciul militar în Ucraina şi în Rusia. Dar nu aş vrea să mă stabilesc acolo.” „Unde aţi vrea să locuiţi?”„Drept să vă spun, nu ştiu. Dar cred că nu la Berlin. Nu ştiu.”l-am vorbit pe scurt despre copilăria mea din Franţa. Ea era berlineză din neam: bunicii ei locuiau deja în Moabit. Ajunseserăm în Prinz-Albrechtstrasse şi am oprit maşina în faţa numărului 8. „Dar aici e Gestapoul!”zise ea cu un aer speriat. Am izbucnit în râs. „Ei, da. Au o mică piscină încălzită la subsol.” Mă cercetă cu privirea. „Sunteţi poliţist?”„Deloc. Prin geam, i-am arătat fostul hotel Prinz-Albrecht de alături. Lucrez acolo, în birourile ReichsFührerului. Sunt jurist, mă ocup de probleme economice.” Asta avu darul să o liniştească. „Nu vă faceţi griji. Piscina serveşte mai mult dactilografelor şi secretarelor decât poliţiştilor, care au altceva de făcut.” într-adevăr, piscina era atât de mică, încât trebuia să te înscrii dinainte. L-am regăsit acolo pe Thomas, deja în costum de baie. „A, vă cunosc! exclamă el sărutând galant mâna albă a Flelenei. Sunteţi prietenă cu Liselotte şi cu Mina Wehde.” I-am arătat vestiarul pentru femei şi m-am dus să mă schimb, în timp ce Thomas îmi zâmbea cu un aer viclean. Când am ieşit, Thomas, în apă, vorbea cu o fată, însă Helene încă nu apăruse. Am plonjat în bazin şi am făcut câteva lungimi. Helene ieşi din

vestiar. Costumul ei de o croială modernă se mula pe nişte forme pline şi zvelte; pe la curbe, se ghiceau clar muşchii. Faţa, căreia casca de baie nu-i micşora din frumuseţe, era veselă. „Duşuri calde! Ce lux!” Plonja şi ea, traversă jumătate din piscină pe sub apă şi începu să înoate de-a lungul bazinului. Eu eram deja obosit. Am ieşit, am luat un halat şi m-am aşezat pe unul din scaunele din jurul piscinei, ca să fumez şi să o privesc cum înoată. Thomas, cu apa scurgându-se şiroaie, veni să se aşeze lângă mine. „E timpul să-ţi mişti fundul.” „îţi place?” am întrebat eu. Clipocitul apei răsuna sub bolta sălii. Helene făcu patruzeci de lungimi de bazin fără să se oprească, un kilometru. Apoi veni să se sprijine de margine, ca atunci când o văzusem prima oară, şi îmi zâmbi. „Nu înotaţi prea mult.” „Din cauza ţigărilor. Nu mai am suflu.” „Păcat.” Ridică din nou mâinile şi se lăsă să se scufunde, dar de data aceasta apăru la suprafaţă în acelaşi loc şi ieşi din piscină cu o mişcare suplă. Luă un prosop, se şterse pe faţă şi veni să se aşeze alături de noi, scoţându-şi casca şi scuturându-şi părul umed. „Dar dumneavoastră, i se adresă ea lui Thomas, tot de probleme economice vă ocupaţi?” „Nu, răspunse el. Las asta în seama lui Max. E mult mai inteligent ca mine.” „E poliţist”, am adăugat eu. Thomas se strâmbă. „Să zicem că lucrez la siguranţă.” „Brrr… făcu Helene. Trebuie să fie sinistru.” „Ei, nu chiar.” Mi-am terminat ţigara şi m-am dus să mai înot puţin. Helene făcu alte douăzeci de lungimi de bazin. Thomas flirta cu una dintre dactilografe. După ce am ieşit din apă, m-am clătit la duş şi m-am schimbat; lăsându-l acolo pe Thomas, i-am propus Helenei să mergem să bem un ceai. „Unde?” „Bună întrebare. Pe Unter den Linden nu mai este nimic. Dar vom găsi noi ceva.” în final, am dus-o la hotelul Esplanade, în Bellevuestrasse. Era un pic zguduit, dar rezistase. În interiorul salonului de ceai, lăsând la o parte scândurile de la ferestre, mascate cu perdele din brocart, ai fi crezut că te afli cândva înainte de război. „E un loc frumos, şopti Helene. Nu am fost niciodată aici.” „Se pare că prăjiturile sunt excelente. Şi nu servesc erzaţ.” Am comandat o cafea, ea ceru un ceai. Am luat şi câteva prăjituri asortate.

Erau într-adevăr formidabile. Când mi-am aprins o ţigară, îmi ceru şi ea una. „Fumaţi?” „Câteodată.” Ceva mai târziu, zise gânditoare: „Este păcat că-i război. Lucrurile ar fi putut merge atât de bine…” „Poate. Trebuie să vă mărturisesc că nu mă gândesc la asta.” Se uită la mine. „Spuneţi-mi deschis: vom pierde, nu?” „Nu! am zis eu şocat. Bineînţeles că nu!” Din nou, ea privea în gol şi trăgea un ultim fum din ţigară. „Vom pierde”, spuse ea. Am condus-o acasă. În faţa intrării, îmi strânse mâna cu un aer foarte serios.

„Mulţumesc, spuse ea. Mi-a făcut mare plăcere.” „Sper că nu va fi ultima dată.” „Şi eu. Pe curând.” Am privit-o traversând trotuarul şi dispărând în clădire. Apoi m-am întors acasă pentru a asculta Monteverdi.

Nu înţelegeam ce căutam eu cu această femeie; dar nici nu încercam să înţeleg. Ceea ce îmi plăcea la ea era acea blândeţe, o blândeţe pe care nu socotisem a exista decât în tablourile lui Vermeer din Delft, prin care răzbătea forţa suplă a unei lame de oţel. Îmi plăcuse mult acea după-amiază, iar pentru moment nu mă gândeam mai departe, nu voiam să mă gândesc. Dacă aş fi gândit, presimţeam că asta ar fi atras o suită de întrebări şi de pretenţii dureroase: de data aceasta nu simţeam nevoia de asta, eram mulţumit să mă las în voia lucrurilor, ca purtat de muzica suveran lucidă şi emotivă a lui Monteverdi, şi apoi vom mai vedea. În cursul săptămânii următoare, când nu aveam de lucru, sau seara, acasă, gândul meu se întorcea la figura ei serioasă sau la liniştea zâmbetului ei, aproape călduros, un gând prietenos, afectuos, care nu mă speria.

Dar trecutul este ceva care, de îşi va fi înfipt colţii în carnea ta, nu-ţi mai dă drumul. Pe la mijlocul săptămânii de după bombardamente, Frăulein Praxa bătu la uşa cabinetului meu. „Herr Obersturmbannfuhrer? Doi domni de la Kripo ar dori să vă vadă.” Eram cufundat în lectura unui dosar deosebit de stufos. Agasat, i-am răspuns: „Ei bine, să procedeze ca toată lumea, să fixeze o audienţă.” „Foarte bine, Herr Obersturmbannfuhrer.” închise uşa. Un minut mai târziu bătu din nou. „Scuzaţi-mă, Herr Obersturmbannfuhrer. Insistă.

Spun că este vorba despre o chestiune personală, ceva legat de mama dumneavoastră." Am inspirat adânc şi am închis dosarul. „Bine, să intre."

Cei doi bărbaţi care au intrat în biroul meu erau adevăraţi poliţişti, nu din cei onorifici, precum Thomas. Purtau nişte mantale cenuşii, din lână tare şi grosieră, fără îndoială ţesută cu fibre de lemn, şi îşi ţineau pălăriile în mână. Şovăiră o clipă, apoi ridicară braţul zicând: „Heil Hitler!"Le-am răspuns la salut şi i-am invitat să ia loc pe divan. Se prezentară: Kriminalkommissar Clemens şi Kriminalkommissar Weser, din Referat V B 1, „Einsatz/Crime capitale11. „Lucrăm, zise în loc de introducere unul din ei, probabil Clemens, la cererea făcută de V A 1, care se ocupă de cooperarea internaţională. Au primit o cerere de asistenţă judiciară din partea poliţiei franceze…11 „Scuzaţi-mă, l-am întrerupt eu din scurt, aş putea să vă văd documentele?" îmi întinseră cărţile de identitate, dar şi un ordin de misiune semnat de un anume Regierungsrat Galzow, care le încredinţa ca sarcină să răspundă la întrebările transmise justiţiei germane de către prefectul din departamentul Alpes-Maritimes în cadrul anchetei privind decesul lui Moreau Aristide şi cel al soţiei sale, Moreau Heloâse, văduvă Aue, născută C." „Aşadar, dumneavoastră anchetaţi moartea mamei mele, am zis, înapoindu-le documentele. Care este rolul poliţiei germane? Au fost ucişi în Franţa." „Absolut, absolut", zise cel de-al doilea, fără îndoială Weser. Primul scoase un carneţel din buzunar şi îl frunzări. „După câte se pare a fost o moarte foarte violentă, zise el. Cu siguranţă un nebun sau un sadic. Probabil că aţi fost foarte afectat." Eu am păstrat un ton sec şi dur. „Kriminalkommissar, sunt la curent cu ceea ce s-a petrecut. Reacţiile mele personale mă privesc. Pentru ce aţi venit să mă vedeţi?" „Am dori să vă punem câteva întrebări", zise Weser. „Ca martor potenţial", adăugă Clemens. „Martor la ce?" am întrebat eu. Clemens mă privi drept în ochi: „I-aţi văzut în perioada aceea, nu?" Continuam şi eu să mă uit ţintă la ei. „Exact. Sunteţi bine informaţi. Am fost să-i vizitez. Nu ştiu exact când au fost ucişi, dar s-a întâmplat puţin mai

târziu.” Clemens îşi examină carneţelul, apoi i-l arătă lui Weser. Acesta reluă: „După cum spune Gestapoul din Marsilia, vi s-a eliberat un permis de liberă trecere pentru zona italiană pe data de 26 aprilie. Cât timp aţi stat la mama dumneavoastră?” „Doar o zi.” „Sunteţi sigur?” întrebă Clemens. „Cred că da. De ce?” Weser consultă din nou carneţelul lui Clemens. „După cum spune poliţia franceză, un jandarm a văzut un ofiţer SS părăsind Antibes în autocar, în dimineaţa lui 29. Nu erau mulţi ofiţeri SS în sector, şi cu siguranţă că nu se plimbau cu autocarul.” „Se poate să fi rămas două nopţi. Am călătorit mult atunci. E important?” „Poate. Trupurile au fost descoperite pe 1 mai, de către un lăptar. Erau cam trecuţi. Medicul legist a estimat că decesul survenise cu şaizeci până la optzeci şi patru de ore înainte, adică undeva între 28 seara şi 29 seara.” „Ce vă pot eu spune este că atunci când am plecat erau în viaţă.” „Deci, zise Clemens, dacă aţi plecat pe 29 dimineaţa, atunci au fost ucişi în cursul zilei de 29.” „E posibil. Nu mi-am pus întrebarea.” „Cum aţi aflat de moartea lor?” „Am fost informat de sora mea.” „într-adevăr, zise Weser aplecându-se să vadă ceva în carneţelul lui Clemens, a sosit aproape imediat. Pe 2 mai, ca să fim exacţi. Ştiţi cum a aflat vestea?” „Nu.” „Aţi mai văzut-o de atunci?” „Nu.” „Unde se află acum?” întrebă Weser. „Locuieşte cu soţul ei în Pomerania. Vă pot da adresa, dar nu ştiu dacă sunt acolo. Se duc adesea în Elveţia/1 Weser luă carneţelul din mâinile lui Clemens şi notă ceva. Clemens mă întrebă: „Nu ţineţi legătura cu ea?” „Nu prea des”, am răspuns eu. „Dar pe mama dumneavoastră o vedeaţi des?” întrebă Weser. Părea că vorbesc în mod sistematic pe rând, iar lucrul acesta mă enerva la culme. „Nici pe ea, prea des”, am răspuns cât de sec am putut. „Pe scurt, zise Clemens, nu sunteţi prea apropiat de familia dumneavoastră.” „Meine Herren, v-am spus deja, nu am de ce vorbi despre sentimentele mele intime. Nu văd în ce fel vă privesc relaţiile mele cu familia.” „Când e vorba despre un omor, Herr Obersturmbannfuhrer, zise sentenţios Weser, toate cele privesc poliţia.” Semănau cu o pereche de poliţişti din filmele americane. Dar cu siguranţă că

o făceau intenţionat. „Acest Herr Moreau era tatăl dumneavoastră vitreg prin alianţă, aşa-i?” reluă Weser. „Da. S-a căsătorit cu mama cred că în… 1929. Sau poate ’28.” „1929, exact”, zise Weser studiindu-şi carneţelul. „Sunteţi la curent cu dispoziţiile sale testamentare?” întrebă brusc Clemens. Am clătinat din cap. „Deloc. De ce?” „Herr Moreau nu era un om sărac, spuse Weser. Veţi moşteni probabil o sumă frumuşică.” „M-ar mira. Eu şi tatăl meu vitreg nu ne înţelegeam deloc.” „Se prea poate, dar el nu avea copil, nici fraţi şi nici surori. Dacă a murit fără testament, dumneavoastră şi sora dumneavoastră veţi împărţi totul.” „Nici măcar nu m-am gândit la asta, am spus eu sincer. Dar decât să facem speculaţii în gol, spuneţi-mi: s-a găsit vreun testament?” Weser frunzări iar prin carnet: „La drept vorbind, încă nu ştim.” „în orice caz, pe mine nu m-a contactat nimeni.” Weser scrise ceva în carneţel. „O altă întrebare, Herr Obersturmbannfuhrer: la Herr Moreau se aflau doi copii. Doi gemeni. Vii.” „I-am văzut pe cei doi copii. Mama mi-a spus că erau ai unei prietene. Ştiţi cine sunt?” „Nu, mormăi Clemens. Se pare că nu ştiu nici francezii.” „Au fost martori la omor?” „N-au scos niciun vreun cuvânt”, zise Weser. „E posibil să fi văzut ceva”, adăugă Clemens. „Dar nu voiau să vorbească”, repetă Weser. „Probabil că erau şocaţi”, explică Clemens, „Şi ce s-a întâmplat cu ei?” am întrebat. „Tocmai asta e curios, răspunse Weser. Sora dumneavoastră i-a luat cu ea.” „Nu înţelegem prea bine de ce, spuse Clemens. Şi nici cum.” „în plus, nu pare deloc în regulă”, comentă Weser. „Deloc, repetă Clemens. Dar pe atunci acolo erau italienii. Cu ei, totul e posibil.” „Da, într-adevăr, totul, întări Weser. În afară de o anchetă cum se cuvine.” „De altfel, e acelaşi lucru şi cu francezii”, reluă Clemens. „Da, şi ei sunt la fel, confirmă Weser. Nu-i o plăcere să lucrezi cu ei.” „Meine Herren, i-am întrerupt eu. E-n regulă, dar ce mă priveşte pe mine?” Clemens şi Weser făcură un schimb de priviri. „Vedeţi dumneavoastră, sunt foarte ocupat acum. Dacă nu aveţi alte întrebări, putem să ne oprim aici.” Clemens dădu din cap, Weser frunzări carneţelul şi i-l înapoie. Apoi se ridică. „Vă rugăm să ne scuzaţi, Herr Obersturm-

bannfuhrer." „Da, zise Clemens, ridicându-se şi el. Vă rugăm să ne scuzaţi. Pentru moment, asta-i tot." „Da, reluă Weser, tot. Mulţumim pentru cooperare." Eu le-am întins mâna. „Vă rog. Dacă aveţi alte întrebări, nu ezitaţi să mă contactaţi din nou." Am luat nişte cărţi de vizită de pe birou şi am dat fiecăruia câte una. „Mulţumesc", zise Weser punând-o pe a sa în buzunar. Clemens se uită la cartea de vizită. *„Reprezentant special al Reichsfuhrerului-SSpentru Arbeitseinsatz,* citi el. Ce este?" „Secret de stat, Kriminalkommissar", i-am răspuns. „O, scuzele mele!" Cei doi mă salutară şi se îndreptară spre uşă. Clemens, care era mai înalt cu mai bine de un cap decât Weser, o deschise şi ieşi; Weser se opri în prag şi se întoarse spre mine. „Scuzaţi-mă, Herr Obersturmbannfuhrer. Am uitat un detaliu. Se întoarse: Clemens! Carneţelul!" Prinse a-l răsfoi din nou. „A, da, iată. Când v-aţi dus în vizită la mama dumneavoastră, eraţi în uniformă sau în civil?" „Nu-mi mai amintesc. De ce? Are vreo importanţă?" „Desigur că nu. Obersturmfuhrerul din Marsilia care v-a eliberat permisul crede că eraţi în civil." „E posibil. Eram în concediu." Dădu din cap. „Mulţumesc. Dacă mai e ceva, vă vom telefona. Iertaţi-ne că am venit aşa. Data viitoare vom fixa o întâlnire."

Vizita aceasta îmi lăsă un gust amar. Ce voiau de la mine aceste două creaturi? Mi se păruseră foarte agresivi, insinuanţi. Bineînţeles că îi minţisem, dar dacă le-aş fi spus că văzusem trupurile, asta ar fi creat tot felul de complicaţii. Nu aveam impresia că m-ar bănui în privinţa acestui aspect. Suspiciunea lor părea sistematică, o mişcare profesională, fără îndoială. Întrebările lor despre moştenirea lui Moreau le socoteam a fi foarte deranjante: păreau să sugereze că aş fi putut avea un mobil în moartea sa, vreun interes pecuniar, era grotesc. Mă puteau oare bănui de omor? Am încercat să rememorez conversaţia şi trebui să recunosc că era posibil să mă bănuiască. Mi se părea a fi un lucru năucitor, însă mintea unui poliţist de carieră trebuia să fie astfel construită. Dar o altă chestiune mă preocupa şi mai mult: de ce-i luase sora mea pe cei doi gemeni? Ce legătură exista între ei şi ea? Toată chestia asta, trebuie să o mărturisesc, mă tulbura profund. Mi

se părea ceva aproape nedrept. Chiar în momentul în care viaţa mea personală părea să tindă spre o formă de echilibru, spre un sentiment de normalitate, aproape ca a tuturor celorlalţi, aceşti poliţai imbecili veneau să trezească întrebări, să suscite nelinişti, interogări fără răspuns. La drept vorbind, cel mai logic ar fi fost să o sun sau să-i scriu surorii mele, ca să o întreb ce era cu gemenii aceştia, dar şi ca să mă asigur, dacă vreodată aceşti poliţişti o interogau, ca nu cumva povestea ei să o contrazică pe a mea în punctul în care considerasem necesar să ascund o parte din adevăr. Dar nu ştiu de ce nu am făcut-o imediat. Nu pentru că mă reţinea ceva, ci mai degrabă pentru că nu aveam chef să mă precipit. Nu era greu să-i telefonez, puteam să o fac oricând voiam, nu se impunea să mă grăbesc.

În plus, eram foarte ocupat. Echipa de la Oranienburg, care, sub direcţia lui Asbach, continua să se mărească, îmi trimitea regulat sinteze ale studiilor privind muncitorii străini, cei care se numeau *Auslăndereinsatz.* Aceşti muncitori erau repartizaţi în numeroase categorii, pe criterii rasiale, cu niveluri de tratament diferite; printre ei se găseau şi prizonieri de război din ţările occidentale (dar nu KGF sovietici, o categorie aparte, aflată în întregime sub controlul OKW). A doua zi după vizita celor doi inspectori, am fost convocat la Reichsfuhrer, care se interesa de subiect. I-am făcut o prezentare destul de lungă, întrucât problema era complexă, dar completă: ReichsFührerul mă ascultă aproape fără să spună ceva, insondabil în spatele ochelarilor săi mici cu rame de oţel. În acelaşi timp, trebuia să pregătesc vizita lui Speer la *Mittelbau,* şi am plecat la Lichterfelde – după raiduri, gurile rele berlineze numeau cartierul Trichterfelde, „maidanul cu cratere” – pentru a-mi fi explicat proiectul de către Brigadefuhrerul Kammler, şeful de la Amtsgruppe C („Construcţii”) a WVHA. Kammler, un om uscat, nervos, precis, ale cărui debit verbal şi gesturi rapide ascundeau o voinţă de neclintit, îmi vorbi – şi era pentru prima dată când auzeam despre acest subiect altceva decât zvonuri – despre racheta A-4, o armă miraculoasă care, după părerea sa, avea

să schimbe ireversibil cursul războiului din clipa în care va fi produsă în serie. Englezii aflaseră ceva de existenţa ei şi, în august, bombardaseră instalaţiile secrete unde se afla în curs de elaborare, în nordul insulei Usedom, unde îmi petrecusem convalescenţa. Trei săptămâni mai târziu, Reichsfuhrerul îi propunea Führerului şi lui Speer să transfere instalaţiile sub pământ şi să asigure secretul folosind la construcţie doar deţinuţi din lagărele de concentrare. Kammler însuşi alesese locul, nişte galerii subterane din Harz folosite de Wehrmacht pentru stocarea de rezerve de combustibili. Pentru a administra acest proiect fusese creată o societate, Mittelwerke GmbH, sub controlul ministerului lui Speer. Totuşi, SS-ul avea întreaga responsabilitate a amenajării locaţiei, cât şi a securităţii la faţa locului. „Asamblarea rachetelor a început deja, chiar dacă instalaţiile nu sunt încă terminate; Reichsministerul ar trebui să fie satisfăcut. *1 „Sper doar ca deţinuţii să aibă condiţii de lucru adecvate, Herr Brigadefuhrer, am replicat eu. Ştiu că este o preocupare constantă a Reichsministerului.”„Condiţiile sunt cele care sunt, Obersturmbannfuhrer. În fond, e război. Dar vă pot asigura că Reichsministerul nu se va plânge de nivelul productivităţii. Uzina se află sub controlul meu personal. Eu însumi l-am ales pe Kommandant, un om eficace. Nici RSHA nu îmi face probleme. Am plasat un om de-al meu, dr. Bischoff, pentru a veghea la securitatea producţiei şi pentru a preveni sabotajele. Până acum, nu am avut necazuri. Oricum, adăugă el, am inspectat mai multe KL-uri cu câţiva subordonaţi ai Reichsministerului Speer, în aprilie şi în mai: nu au avut prea multe plângeri, iar *Mittelbau* e pe măsura Auschwitzului.”

Vizita se desfăşură într-o vineri, în luna decembrie. Era un frig năprasnic. Speer era însoţit de specialişti din minister. Avionul său personal, un Heinkel, ne transportă până la Nordhausen; acolo, ne întâmpină o delegaţie a lagărului condusă de Kommandantul Forschner şi ne însoţi până la locul respectiv. Drumul, barat de numeroase posturi de control SS, mergea în lungul versantului sudic al Harzului; Forschner ne

spunea că întregul masiv fusese declarat zonă interzisă. Ai noştri lansaseră şi alte proiecte subterane puţin mai la nord, în nişte lagăre auxiliare ale *Mittelbau.* Chiar şi la Dora, partea de nord a celor două tunele fusese destinată construirii de motoare de avion Junker. Speer îi asculta explicaţiile fără să spună nimic. Drumul dădea într-un spaţiu întins de pământ bătătorit; pe o parte se aliniau baracamentele gărzilor SS şi ale Kommandanturii; în faţă, plină de grămezi de materiale de construcţii şi acoperită cu plase de camuflaj, retrasă sub o creastă plantată cu brazi, se căsca intrarea în primul tunel. Pătrunserăm acolo, în urma lui Forschner şi a mai multor ingineri de la Mittelwerke. Praful de ghips şi fumul acru de la explozivii industriali mă înecau. Amestecate cu acestea, veneau şi alte mirosuri greu de definit, dulcege şi greţoase, care îmi aminteau primele vizite făcute în lagăre. Pe măsură ce înaintam, *Häftlinge,* alertaţi de Spiessul care mergea înaintea delegaţiei, se aliniau în poziţie de drepţi şi îşi scoteau bonetele. Majoritatea erau atât de slabi, încât te înspăimântau. Capetele lor, aflate într-un echilibru precar pe nişte gâturi descărnate, semănau cu nişte bile hidoase decorate cu nasuri enorme şi cu urechi decupate parcă din carton, bile în care fuseseră înfipte perechi de ochi imenşi, go, care refuzau să se fixeze asupra ta. În apropiere de ei, mirosurile pe care le remarcasem la intrare deveneau o duhoare cumplită care emana din veşmintele murdărite, din răni, din chiar trupurile lor. Mai mulţi oameni de-ai lui Speer, verzi la faţă, îşi ţineau batista la gură. Speer avea mâinile la spate şi examina totul cu un aer închis în sine şi încordat. La fiecare douăzeci şi cinci de metri se găseau nişte galerii transversale care legau cele două tuneluri principale, A şi B. În prima din ele am văzut rânduri de cadre din lemn grosolan, suprapuse pe patru nivele, din care, sub loviturile de baston ale unui subofiţer SS, coborau ca să se alinieze în poziţie de drepţi o hoardă grohăitoare de deţinuţi în zdrenţe, majoritatea goi sau aproape goi, unii dintre ei cu picioarele pătate de rahat. Bolţile de beton erau umede. În faţa paturilor suprapuse, la intersecţia cu tunelul principal, nişte butoaie mari metalice, tăiate în două pe

lungime şi aşezate pe o latură, serveau drept latrine; aproape că dădeau pe-afară de lichid vâscos, galben, verde, brun, duhnind îngrozitor. Unul dintre asistenţii lui Speer exclamă: „Dar aici e infernul lui Dante!”; un altul, mai în urmă, voma lângă un zid. Simţeam şi eu cum îmi revine vechea greaţă, dar mă abţineam şi respiram şuierând printre dinţi, îndelung. Speer se întoarse către Forschner. „Deţinuţii trăiesc aici?” „Da, Herr Reichsminister.” „Nu ies niciodată?” „Nu, Herr Reichsminister.” în timp ce continuam să înaintăm, Forschner îi explica lui Speer că ducea lipsă de toate cele şi că îi era cu neputinţă să asigure condiţiile sanitare cerute; epidemiile îi decimau pe deţinuţi. Ne arătă până şi câteva cadavre îngrămădite la intrarea galeriilor perpendiculare, despuiate sau acoperiţi cu vreo bucată de prelată, nişte schelete umane cu pielea sfâşiată. În una din galeriile-dormitor se servea supa. Speer ceru să o guste. El înghiţi o lingură, apoi îmi dădu să gust şi mie. Trebui să mă forţez să nu o scuip; era o zeamă amară, infectă; ai fi zis că fuseseră fierte nişte buruieni; nici chiar pe fundul cazanului nu se găsea vreun fel de materie solidă. Vizitarăm astfel tunelul cât era de lung, până la uzina Junker, călcând prin noroi şi prin mizerii, respirând greu, în mijlocul a mii de *Häftlinge* care se descopereau mecanic unii după alţii, cu faţa lipsită de orice expresie. M-am uitat atent la însemnele lor: în afară de germani, se aflau mai ales „verzi”, erau şi „roşii” din toată Europa, francezi, belgieni, italieni, olandezi, cehi, polonezi, ruşi şi chiar spanioli, republicani închişi în Franţa după ce fuseseră înfrânţi (dar bineînţeles că nu existau evrei: la vremea aceea, muncitorii evrei erau încă interzişi în Germania). În galeriile transversale, după dormitoare, nişte deţinuţi încadraţi de ingineri civili lucrau la componentele rachetelor şi montarea acestora; mai departe, într-un vacarm asurzitor şi în mijlocul unui praf greu de pătruns, o adevărată armată de furnici săpau noi galerii şi evacuau pietrele în nişte bene împinse de alţi deţinuţi pe câteva linii puse în grabă. Îndreptându-ne spre ieşire, Speer dori să vadă Revierul; era o instalaţie dintre cele mai sumare, cu locuri pentru cel mult patruzeci de oameni. Medicul-şef îi

arătă statisticile privind mortalitatea şi morbiditatea: dizenteria, tifosul şi tuberculoza mai ales făceau ravagii. Afară, în faţa întregii delegaţii, Speer explodă într-un acces de furie, stăpânită, totuşi violentă: „Obersturmbannfuhrer Forschner! Uzina aceasta este un adevărat scandal! în viaţa mea nu am văzut aşa ceva! Cum puteţi dumneavoastră să speraţi să se muncească aşa cum trebuie cu nişte oamenii în starea aceasta?" Forschner, sub potopul de reproşuri, luase instinctiv poziţia de drepţi. „Herr Reichsminister, replică el, sunt gata să îmbunătăţesc condiţiile, dar nu mi se dau mijloacele pentru asta. Nu pot fi socotit responsabil." Speer era alb ca hârtia. „Foarte bine, izbucni el. Vă ordon să construiţi imediat un lagăr aici, în exterior, cu duşuri şi cu grupuri sanitare. Întocmiţi imediat hârtiile pentru atribuirea de materiale şi le voi semna înainte de plecare." Forschner ne duse la barăcile Kommandanturii şi dădu ordinele necesare. În timp ce Speer discuta cu ajutoarele sale şi cu inginerii, furios, eu l-am luat pe Forschner deoparte. „V-am cerut în mod expres în numele Reichsfâihrerului să faceţi în aşa fel ca lagărul să fie prezentabil. Asta este o *Schweinerei."* Forschner nu se lăsă intimidat. „Obersturmbannfuhrer, ştiţi la fel de bine ca şi mine că un ordin fără mijloacele de a-l executa nu valorează mare lucru. Scuzaţi-mă, dar nu am o baghetă fermecată. Am pus de s-au spălat galeriile în dimineaţa aceasta, dar nu puteam face mai mult. Dacă Reichsministerul ne furnizează materiale de construcţie, cu atât mai bine." Speer se apropie de noi. „Voi face în aşa fel încât lagărul să primească raţii suplimentare. Se întoarse spre inginerul civil de lângă el. Sawatsky, se înţelege de la sine că deţinuţii aflaţi sub ordinile dumneavoastră vor avea prioritate. Nu se poate cere o activitate de montaj complex unor bolnavi sau unor muribunzi." Civilul dădu din cap. „Bineînţeles, Herr Reichsminister. Mai ales rotaţia este greu de suportat. Trebuie să-i înlocuim atât de des, încât este imposibil să-i pregăteşti cum trebuie." Speer se întoarse către Forschner. „Aceasta nu înseamnă că dumneavoastră trebuie să-i neglijaţi pe cei care sunt afectaţi la construirea galeriilor. Le veţi mări şi lor raţia,

în măsura posibilului. Voi vorbi cu Brigadefuhrerul Kammler.” *„Zu Befehl,* Herr Reichsminister”, zise Forschner. Figura îi rămânea de nepătruns, nu i se clintea niciun muşchi. Sawatsky avea o mină fericită. Afară, câţiva dintre oamenii lui Speer ne aşteptau, notând de zor în carneţele şi inspirând avid aerul rece. Mă străbătu un frison: se aştemea iama.

La Berlin, m-am trezit din nou copleşit de solicitările Reichsfuhrerului. I-am rezumat vizita lui Speer iar el făcu doar un comentariu: „Reichsministerul Speer ar trebui să ştie ce vrea.” Acum îl vedeam în mod regulat pentru a discuta probleme privind mâna de lucm. El dorea cu orice preţ să mărească numărul de muncitori disponibili în lagăre pentru a avea ce da industriilor SS, întreprinderilor private, şi mai ales noilor proiecte de construcţii subterane pe care Kammler voia să le dezvolte. Gestapoul făcea tot mai multe arestări, dar de cealaltă parte, odată cu venirea toamnei, apoi a iernii, mortalitatea, net în scădere în cursul verii, creştea din nou, iar Reichsfuhrerul era nemulţumit. Totuşi, când îi propuneam diverse măsuri după părerea mea realiste, pe care le planificasem cu echipa mea, nu reacţiona, iar măsurile concrete aplicate de Pohl şi de IKL păreau accidentale şi imprevizibile, fără a corespunde vreunui plan. Odată, m-am folosit de ocazia oferită de o remarcă a Reichsfuhrerului pentru a critica ceea ce consideram a fi nişte iniţiative arbitrare şi fără legătură între ele. „Pohl ştie ce face”, mi-o întoarse el sec.

La puţin timp după aceea, Brandt mă convocă şi îmi făcu o mustrare pe un ton amabil dar hotărât: „Ascultaţi, Obersturmbannfuhrer, dumneavoastră faceţi o treabă bună, dar am să vă spun ceea ce i-am zis de sute de ori Brigadefuhrerului Ohlendorf: în loc să-l deranjaţi pe ReichsFührer cu critici negative şi sterile şi cu chestiuni complicate pe care oricum nu le înţelege, aţi face mai bine să cultivaţi bunele relaţii cu el. Aduceţi-i, ştiu eu, un tratat medieval despre medicina plantelor, bine legat, şi discutaţi un pic cu el. Va fi încântat şi asta vă va permite să intraţi în contact, să vă faceţi mai bine înţeles. Asta vă va uşura multe

lucruri. Şi apoi, scuzaţi-mă, când vă prezentaţi rapoartele, sunteţi atât de rece şi de cu nasul pe sus, încât asta nu face decât să-l enerveze şi mai mult. Nu aşa veţi aranja lucrurile.41 Continuă o vreme pe această linie. Eu nu spuneam nimic, mă gândeam. Fără îndoială că avea dreptate. „încă un sfat: aţi face bine să vă căsătoriţi. Atitudinea dumneavoastră faţă de acest subiect îl agasează profund pe Reichsfuhrer." Am sărit: „Herr Standartenfuhrer, i-am expus deja Reichsfuhrerului motivele mele. Dacă nu e de acord cu ele, ar trebui să mi-o spună el însuşi".

Un gând ciudat îmi trecu prin minte şi mi-am stăpânit un zâmbet. Brandt însă nu zâmbea şi mă fixa ca o bufniţă prin ochelarii săi mari, rotunzi. Lentilele sale îmi reflectau imaginea, dublată, lucirea împiedicându-mă să-i disting privirea. „Greşiţi, Obersturmbannfuhrer, greşiţi. În fine, este alegerea dumneavoastră."

Atitudinea lui Brandt îmi stârnea resentimente; era după părerea mea, una absolut nejustificată: nu avea de ce să se amestece în viaţa mea privată. Aceasta tocmai luase o turnură plăcută şi de mult nu mă mai distrasem astfel. Duminica mergeam la piscină cu Helene, uneori însoţiţi de Thomas şi de una sau alta dintre prietenele sale; după care ieşeam la un ceai sau la o ciocolată caldă, apoi o duceam pe Helene la cinema, dacă era ceva care să merite, sau la concert, să-l vedem pe Karajan ori pe Furtwängler, apoi luam cina împreună, înainte de a o însoţi acasă la ea. O mai vedeam din când în când şi în cursul săptămânii; la câteva zile după vizita la *Mitteâbau,* am invitat-o la sala noastră de scrimă, la Prinz-Albrecht-Palais, unde ne văzu luptând, aplaudând fiecare lovitură, apoi, în compania prietenei sale Liselotte şi a lui Thomas, care flitra din răsputeri cu aceasta, am mers într-un restaurant italian. Pe 19 decembrie, eram împreună în timpul marelui atac englez; în adăpostul public unde ne refugiaserăm, ea stătu lângă mine fără să spună nimic, cu umărul lipit de al meu, tresărind uşor la auzul detunăturilor mai apropiate. După raid, am dus-o la *Esplanade,* singurul restaurant pe care l-am găsit deschis. Stând în faţa mea, cu mâinile sale lungi şi albe aşezate pe

masă, ea mă fixa în tăcere cu ochii săi întunecaţi şi adânci, o privire cercetătoare, curioasă, senină. În asemenea momente, îmi ziceam că dacă lucrurile ar fi fost altfel, aş fi putut să mă căsătoresc cu această femeie, să am copii cu ea, aşa cum am făcut-o mult mai târziu cu o altă femeie, care nu îi era pe măsură. Şi nu pentru a-i face plăcere lui Brandt sau Reichsfuhrerului, pentru a îndeplini o îndatorire, pentru a satisface nişte convenţii, ci ar fi fost o parte din viaţa mea de zi cu zi şi a tuturor oamenilor, simplă şi naturală. Dar viaţa mea o luase pe alt drum, şi era prea târziu. Chiar şi ea, atunci când mă privea, trebuie să fi avut gânduri asemănătoare, sau mai degrabă gânduri de femeie, diferite de cele ale bărbaţilor, în tonalitate şi-n culoare mai degrabă decât în conţinut, gânduri greu de intuit pentru un bărbat, chiar şi unul ca mine. Eu mi le reprezentam astfel: Aş putea să intru în patul acestui bărbat, să mă dau lui? A se da, curioasă formulă în limba noastră; dar fie ca bărbatul care nu poate pricepe pe deplin aceasta să încerce la rândul său să se lase pătruns, căci i se vor deschide ochii. Aceste gânduri, în general, nu-mi stârneau regrete, ci mai degrabă un sentiment de amărăciune, aproape dulceag. Însă uneori, pe stradă, fără să se gândească, cu un gest natural, mă lua de braţ, şi atunci, da, mă surprindeam regretând viaţa aceea care ar fi putut fi dacă ceva nu s-ar fi sfărâmat atât de timpuriu. Nu era numai problema legată de sora mea, era ceva mai mult decât atât, era întregul curs al evenimentelor, mizeria trupului şi a dorinţei, deciziile pe care le iei şi asupra cărora nu mai poţi reveni, sensul însuşi pe care alegi să-l dai acestui lucru numit, poate pe nedrept, viaţă.

începuse să ningă, o zăpadă moale, care se topea de îndată; iar atunci când în sfârşit rezista preţ de o noapte sau două, dăruia o scurtă şi stranie frumuseţe ruinelor oraşului, apoi se mistuia, îngroşând noroiul care desfigura străzile întoarse pe dos. Cu cizmele mele mari de călărie, eu treceam prin nămol fără să-i dau atenţie, a doua zi o ordonanţă se îngrijea să mi le cureţe, însă Helene purta nişte simpli pantofi, iar când ajungeam la o întindere cenuşie şi groasă de zăpadă topită, căutam o scândură pe care o aruncam deasupra, apoi îi ţineam

mâna delicată ca să traverseze, iar atunci când acest lucru sde dovedea imposibil, o purtam, uşoară, pe braţe. În ajunul Crăciunului, Thomas organiză o mică petrecere în noua sa casă din Dahlem, o micuţă vilă cochetă. Ca întotdeauna, ştiuse să se descurce. Schellenberg era cu soţia, se găseau acolo şi alţi ofiţeri. Eu îl invitasem pe Hohenegg, dar nu reuşisem să dau de Osnabrugge, care probabil se afla în continuare în Polonia. Thomas părea să o fi cucerit pe Liselotte, prietena lui Helene. La sosirea noastră, cele două femei se îmbrăţişară cu patimă. Helene îşi pusese o nouă rochie – Dumnezeu ştie unde găsise materialul, restricţiile fiind tot mai severe –, avea un zâmbet încântător, părea fericită. Toţi bărbaţii erau în civil. Abia ajunseserăm, când deodată sirenele se puseră să urle. Thomas ne linişti explicându-ne că avioanele venind din Italia nu îşi aruncau pri- mele bombe înainte de Schoneberg şi Tempelhof, iar cele din Anglia treceau la nord de Dahlem. Totuşi, luminile fură micşorate; nişte perdele groase şi negre mascau ferestrele. Flakurile începură să bubuie, Thomas puse un disc, un jazz american îndrăcit, şi o luă pe Liselotte la dans. Helene bea nişte vin alb şi se uita la ei cum dansează; după aceea, Thomas puse o muzică lentă, iar ea mă invită la dans. Deasupra se auzeau trecând escadrilele, Flakurile nu conteneau din tras, geamurile tremurau iar melodia abia mai făcea faţă, însă Helene dansa ca şi cum am fi fost singuri într-o sală de bal, sprijinindu-se delicat de mine, ţinându-şi mâna într-a mea. Apoi dansă cu Thomas, în timp ce eu schimbam un toast cu Hohenegg. Thomas avea dreptate: la nord mai mult se ghicea decât se auzea o imensă vibraţie surdă, însă nu cădea nimic în jurul nostru. M-am uitat la Schellenberg. Luase în greutate, succesele sale nu reprezentau pentru el un îndemn la moderaţie. Discuta cu specialiştii săi, glumind despre retragerile noastre din Italia. Ajunsesem să-l înţeleg pe Schellenberg pe baza câtorva remarci pe care Thomas le lăsa uneori să-i scape, credea că deţine cheia viitorului Germaniei; era convins că dacă am fi ascultat de el şi de analizele sale irecuzabile, s-ar mai fi găsit timp de salvat mobilele. Numai faptul că vorbea despre *a salva mobilele* era suficient ca să-mi

ridice tensiunea; dar se pare că avea influenţă asupra Reichsfuhrerului, şi mă întrebam cam pe unde se afla cu intrigile sale. Odată alarma sfârşită, Thomas încercă să sune la RSHA, însă liniile erau întrerupte. „Idioţii ăştia au făcut-o anume ca să ne strice Crăciunul, îmi zise el. Dar nu o să le-o permitem." M-am uitat la Helene. Stătea lângă Liselotte şi discuta cu aprindere. „E foarte bună fata asta, rosti Thomas, care îmi urmărise privirea. De ce nu o iei în căsătorie?" Am zâmbit. „Thomas, vezi-ţi de treburile tale." El ridică din umeri. „Cel puţin, lansează zvonul că eşti logodit. În felul acesta Brandt o să te lase în pace." îi povestisem despre comentariile lui Brandt. „Dar tu? i-am întors-o eu. Eşti mai mare cu un an ca mine. Nu te plictiseşti?" El izbucni în râs. „Eu? Nu-i acelaşi lucru. În primul rând, incapacitatea mea congenitală de a rămâne mai mult de o lună cu aceeaşi fată este bine-cunoscută. Dar fii atent – zise Thomas cu voce înceată –, ţine asta numai pentru tine, am trimis deja două la *Lebensbom.* Se pare că Reichsfuhrerul era încântat." Se duse să pună un disc cu muzică de jazz; mi-am zis că probabil se servea din stocurile de discuri confiscate de Gestapo. L-am urmat şi am invitat-o din nou pe Helene la dans. La miezul nopţii, Thomas stinse toate luminile. Am auzit un strigăt vesel de fată, un râset înfundat. Helene se afla lângă mine: pentru a clipă i- am simţit răsuflarea blândă şi caldă pe obraz, iar buzele sale se lipiră puţin de ale mele. Inima îmi bătea să-mi spargă pieptul. Când se aprinse din nou lumina, ea îmi spuse pe un ton profund şi liniştit: „Trebuie să mă întorc acasă. Nu i-am anunţat pe părinţii mei. O să-şi facă griji din cauza alarmei." Luasem maşina lui Piontek. Am urcat spre centru pe Kurfurstendamm; la dreapta, incendiile declanşate de bombardamente înroşeau cerul. Începuse să ningă. Câteva bombe căzuseră în Tiergarten şi pe Moabit, dar distrugerile păreau minore în comparaţie cu marile raiduri din luna precedentă. Ajunşi în dreptul locuinţei sale, ea îmi luă mâna şi mă sărută fugar pe obraz. „Crăciun fericit! Pe curând." M-am întors la Dahlem ca să mă îmbăt, încheind noaptea culcat pe mochetă, cedând canapeaua unei secretare supărate că fusese

scoasă din camera stăpânului casei de către Liselotte.

Clemens şi Weser se întoarseră câteva zile mai târziu, de data aceasta cerând audienţă la Frăulein Praxa, care îi introduse în biroul meu dându-şi ochii peste cap. „Am încercat să o contactăm pe sora dumneavoastră, zise Clemens, cel înalt, ca introducere. Dar nu era acasă." „Este foarte posibil. Soţul ei este invalid. Îl însoţeşte adeseori în Elveţia, pentru cure." „Am cerut ambasadei din Berna să încerce să o găsească, zise pe un ton răutăcios Weser, înălţând din umerii lui înguşti. Am dori să-i vorbim." „E aşa de important?" l-am întrebat. „Tot chestia asta idioată cu gemenii", se pomeni vorbind Clemens cu vocea sa groasă de berlinez. „Nu prea înţelegem", adăugă Weser cu un aer şiret. Clemens îşi scoase carneţelul şi citi: „Poliţia franceză a anchetat". „Puţin cam târziu", îl întrerupse Weser. „Da, dar mai bine mai târziu decât niciodată. După toate aparenţele, aceşti gemeni locuiau la mama dumneavoastră cel puţin din anul 1938, când au început să meargă la şcoală. Mama dumneavoastră îi prezenta drept nişte nepoţi orfani. Iar unii dintre vecinii săi par să creadă că au sosit chiar mai devreme, pe când erau doar nişte ţânci, în 1936 sau 1937." „E totuşi ceva ciudat, zise acru Weser. Nu i-aţi văzut niciodată înainte?" „Nu, am rostit eu sec. Dar nu-i nimic ciudat în asta. Nu mergeam niciodată la mama." „Niciodată? mormăi Clemens. Niciodată?" „Niciodată." „în afară de momentul acela, zise Weser. Cu câteva ore înaintea morţii ei violente. Înţelegeţi că-i ciudat?" „Meine Herren, am ridicat eu tonul, insinuările dumneavoastră sunt absolut deplasate. Nu ştiu unde aţi învăţat meserie, dar atitudinea dumneavoastră mi se pare grotescă. În plus, nu aveţi nicio autoritate să mă anchetaţi fără un ordin de la *SS-Gericht*. „ „E-adevărat, recunoscu Clemens, însă nu vă anchetăm pe dumneavoastră. Momentan vă ascultăm ca martor." „Da, repetă Weser, ca martor, atâta tot." „Trebuie să spunem, reluă Clemens, că sunt multe lucruri pe care nu le înţelegem şi am dori să le înţelegem." „Spre exemplu, povestea asta cu gemenii, adăugă Weser. Să admitem că sunt nepoţi de-ai mamei dumneavoastră…" „Nu am găsit nici urmă de fraţi sau de

surori, dar să admitem11, interveni Clemens. „Dumneavoastră ştiţi ceva în sensul ăsta?" întrebă Weser. „Ce anume?"„Dacă mama dumneavoastră avea vreun frate sau vreo soră." „Am auzit vorbindu-se despre un frate, dar nu l-am văzut niciodată. Am plecat din Alsacia în 1918 şi după asta, din câte ştiu, mama nu a mai avut niciun contact cu familia sa rămasă în Franţa." „Să admitem deci că sunt într-adevăr nepoţi. Nu s-a găsit nicio hârtie care să o dovedească, niciun acte de naştere, nimic." „Iar sora dumneavoastră nu a prezentat niciun document atunci când i-a luat cu ea." Weser zâmbea cu un aer şmecheresc. „Pentru noi, sunt nişte martori potenţiali, foarte importanţi, care dintr-odată dispar." „Nu se ştie unde, mârâi Clemens. Este inadmisibil ca poliţia franceză să-i lase să plece aşa." „Da, zise Weser privindu-l, dar ce s-a dus, s-a dus. Nu-i nevoie să tot insistăm." Clemens continua fără să se întrerupă: „Totuşi, la urmă, noi o să avem necazuri, nu altcineva11. „Pe scurt, mi se adresă Weser, dacă vorbiţi cu ea, transmiteţi-i să ia legătura cu noi. Sora dumneavoastră, vreau să spun." Am dat din cap. Păreau a nu mai avea nimic de spus, aşa că am încheiat întrevederea. Tot nu încercasem să dau de sora mea, iar treaba părea să devină importantă, fiindcă, dacă o găseau iar povestea ei o contrazicea pe a mea, bănuielile lor vor creşte considerabil; ar fi chiar capabili, m-am gândit eu cu oroare, să mă acuze. Dar unde să o găsesc? Mi-am zis că Thomas trebuie să aibă contacte în Elveţia, i-ar putea cere lui Schellenberg o favoare. Trebuia făcut ceva, situaţia devenea ridicolă. Iar chestiunea gemenilor era preocupantă.

Cu trei zile înainte de Anul Nou ninse destul de tare, iar de data aceasta zăpada ţinu. Inspirat de succesul petrecerii de Crăciun, Thomas hotărî să reînnoiască invitaţia pentru toată lumea. „Să profităm de şandrama până nu ia foc şi ea11, zise el. I-am cerut lui Helene să-şi anunţe părinţii că se va întoarce târziu şi avurăm parte de o petrecere foarte frumoasă. Cu puţin înainte de miezul nopţii, întreaga companie se înarmă cu şampanie şi coşuri cu stridii de Baltica şi o porni pe jos spre Grunewald. Sub arbori, neaua odihnea feciorelnică şi pură; cerul era senin, luminat de luna aproape plină, care scălda

într-o lucire albăstrie întinderile albe. Într-o poiană, Thomas decapită şampania – se înarmase cu o sabie adevărată de cavalerie luată de pe peretele de la sala noastră de arme – iar cei mai puţin neîndemânatici se străduiră să deschidă stridiile, artă delicată şi periculoasă pentru cei lipsiţi de deprindere. La miezul nopţii, în locul focurilor de artificii, artileriştii de la Lufitwaffe îşi aprinseră proiectoarele, lansară proiectile luminoase şi tra- seră câteva salve de calibru .88. De data aceasta Helene mă sărută fără reţinere, nu îndelung, dar un sărut apăsat şi vesel care-mi răspândi prin mădulare un val trimis de teamă şi de plăcere. Uimitor, îmi ziceam eu bând ca să-mi ascund tulburarea, eu, care credeam că nu-mi este străină nicio senzaţie, iată că sărutul unei femei mă face să mă pierd. Ceilalţi râdeau, aruncau cu bulgări de zăpadă şi înghiţeau stridiile direct din cochilie. Hohenegg, cu o şapcă jerpelită pe capul său oval şi chel, se dovedise a fi cel mai îndemânatic la desfacerea stridiilor. „Ori asta, ori un torace, e aproape acelaşi lucru”, râdea el. Schellenberg se tăiase la degetul mare şi sângera liniştit pe zăpadă, bând şampanie, fără a-i trece cuiva prin minte să-l bandajeze. Cuprins de veselie, am început să alerg şi să arunc cu bulgări. Pe măsură ce beam, jocul devenea tot mai îndrăcit, ne repezeam unii la picioarele celorlalţi, ca la rugby, ne băgăm pumni de zăpadă după gât, mantalele ne erau ude, dar noi nu simţeam frigul. Am împins-o pe Helene în zăpada pufoasă, m-am dezechilibrat şi m-am prăbuşit lângă ea; culcată pe spate, cu braţele lăsate ca o cruce în zăpadă, ea râdea; în cădere, rochia sa lungă se ridicase şi, fără să stau pe gânduri, i-am pus mâna pe genunchiul dezgolit, protejat doar de un ciorap. Ea întoarse capul spre mine şi mă privi fără să se oprească din râs. Apoi, mi-am retras mâna şi am ajutat-o să se ridice. Ne întoarserăm abia după ce golirăm şi ultima sticlă; fu necesar să-l orpim pe Schellenberg, care voia să tragă în cele goale; mergând prin zăpadă, Helene mă ţinea de braţ. Acasă, Thomas cedă galant camera de oaspeţi fetelor obosite, care adormiră îmbrăcate, câte trei în pat. Am încheiat noaptea jucând şah şi discutând despre *De trinitate* a lui Augustin cu Hohenegg, care îşi băgase

capul în apă rece şi sorbea ceai. Astfel începu anul 1944.

Speer nu mă mai contactase după vizita la *Mittelbau;* la începutul lui ianuarie, mă sună ca să-mi ureze un an bun şi să-mi ceară un serviciu. Ministerul său depusese o cerere la RSHA pentru a împiedica deportarea câtorva evrei din Amsterdam, specializaţi în cumpărări de metale, având contacte preţioase în ţările neutre; RSHA refuzase cererea, motivând deteriorarea situaţiei din Olanda şi nevoia de a se arăta *în mod special severi.* „E ridicol, îmi zise Speer cu un glas încărcat de oboseală. Ce risc pot însemna pentru Germania trei evrei traficanţi de metale? Serviciile lor ne sunt preţioase în momentul de faţă." I-am cerut să-mi trimită o copie a corespondenţei, promiţând să fac tot ce pot. Scrisoarea de refuz de la RSHA era semnată de Miiller, dar purta marca de dictare a IV B 4a. I-am telefonat lui Eichmann şi am început prin a-i ura un an bun. „Mulţumesc, Obersturm- bannfuhrer, zise el cu acel amestec curios de accent austriac şi berlinez. Felicitări pentru promovare." Apoi i-am expus cazul lui Speer. „Nu am tratat eu cazul, zise Eichmann. Trebuie să fi fost Hauptsturmfuhrerul Moes. El se ocupă de cazurile individuale. Bineînţeles că are dreptate. Ştiţi câte cereri primim de genul acesta? Dacă am spune de fiecare dată da, ar trebui să închidem prăvălia, nu ne-am mai putea atinge de niciun evreu." „înţeleg foarte bine, Obersturmbannfuhrer. Însă aici este vorba despre o cerere a ministrului pentru înarmare şi Producţie de Război în persoană." „Mda. Probabil că tipul lor din Olanda face exces de zel şi încet, încet a ajuns la ministru. Însă astea nu-s decât poveşti de rivalitate interdepartamentală. Nu, ştiţi, nu se poate accepta. În plus, situaţia din Olanda este putredă. Există tot soiul de grupuri care se plimbă în libertate, nu merge deloc." Eu am mai insistat, însă Eichmann se încăpăţâna. „Nu. Dacă acceptăm, ştiţi, o să se zică din nou că în afară de Fuhrer nu mai există antisemit convins printre germani. E imposibil."

Ce se putea înţelege de aici? Oricum, Eichmann nu lua deciziile de unul singur şi o ştia cât se poate de bine. „Ascultaţi, ştiţi ce, trimiteţi-ne asta în scris", sfârşi el prin a

zice călcându-şi pe inimă. M-am hotărât să-i scriu direct lui Miiller, însă acesta îmi răspunse la fel, nu se puteau face excepţii. Ezitam dacă să-i cer sau nu această favoare Reichsftihrerului; m-am decis să-l contactez din nou pe Speer, pentru a vedea în cât de mare măsură ţinea el la aceşti evrei. Dar la minister mi se transmise că era în concediu de boală. M-am informat: fusese spitalizat la Hohenlychen, spitalul SS unde fusesem îngrijit după Stalingrad. Am găsit un buchet de flori şi m-am dus să-l văd. Rechiziţionase un rând de camere în aripa privată şi se instalase aici cu secretara personală şi câţiva asistenţi. Secretara îmi spuse că o mai veche inflamare a genunchiului revenise după o călătorie de Crăciun în

Laponia; starea i se înrăutăţea, dr. Gebhardt, faimosul specialist în domeniu, credea că este o inflamaţie reumatoidă. L-am găsit pe Speer foarte prost dispus. „Obersturmbannfuhrer, dumneavoastră sunteţi. Lin an bun. Ei bine?" I-am explicat că RSHA îşi menţinea poziţia; poate dacă ar avea o întrevedere cu Reichsfuhrerul, i-am sugerat el, i-ar putea strecura o vorbă. „Cred că Reichsfuhrerului îi arde curul de alte probleme, răspunse el grosolan. Şi eu la fel. Trebuie să văd de treburile ministerului de aici, după cum vedeţi. Dacă nu reuşiţi să rezolvaţi problema singur, lăsaţi-o baltă." Am mai rămas câteva minute, apoi m-am retras: simţeam că sunt de prisos.

De altfel starea sa se deteriora rapid; când am sunat câteva zile mai târziu pentru a afla noutăţi, secretara îmi transmise că nu mai primeşte apeluri. Am dat câteva telefoane: se zicea că este în comă, la un pas de moarte. Mi se păruse ciudat ca o inflamaţie a genunchiului, chiar reumatoidă, să ajungă până într-acolo. Hohenegg, căruia i-am povestit, nu avea nicio părere. „Dar dacă moare, să mă lase să-i fac autopsia, şi-am să vă spun ce avea." Dar şi mie îmi ardea curul de alte probleme. În seara de 30 ianuarie, englezii între- prinseseră cel mai nenorocit raid de la cele din noiembrie. Mi-am pierdut din nou geamurile, iar o parte din balcon se prăbuşi. A doua zi, Brandt mă convocă spre a mă informa, amabil, că *SS-Gericht* îi ceruse Reichsfuhrerului permisiunea să mă ancheteze în

legătură cu moartea mamei. M-am înroşit tot şi am sărit de pe scaun. „Herr Standartenfuhrer! Povestea asta este o infamie născută din creierul bolnav al unor poliţişti carierişti. Sunt gata să accept o anchetă pentru a-mi spăla numele de orice bănuială, însă în acest caz cer să fiu trimis în concediu până ce voi fi găsit nevinovat. Ar fi inacceptabil ca Reichsfuhrerul să păstreze în statul său major un om bănuit de o asemenea oroare.” „Liniştiţi-vă, Obersturmbannfuhrer. Încă nu s-a luat nicio decizie. Povestiţi-mi mai bine ce s-a întâmplat.” Am luat din nou loc şi i-am povestit evenimentele, în versiunea pe care o dădusem poliţiştilor. „I-a înnebunit vizita mea la Antibes. Este adevărat că eu şi mama am fost mult timp în relaţii reci. Dar ştiţi ce rană am căpătaţ la Stalingrad. Când treci atât de aproape pe lângă moarte, asta te face să reflectezi. Mi-am zis că este nevoie să reglăm povestea noastră o dată pentru totdeauna. Din păcate, a murit într-un mod cumplit, nemaiauzit.” „Şi cum credeţi că s-a întâmplat?” „Nu am habar, Herr Standartenfuhrer. Am început să lucrez pentru Reichsfuhrer la puţin timp după aceea şi nu m-am mai întors acolo. Sora mea, care a fost la înmormântare, mi-a vorbit de terorişti, de o reglare de conturi. Tatăl meu vitreg era unul dintre furnizorii Wehrmachtului.” „Din nefericire, e absolut posibil. Acest gen de lucruri se produce tot mai des în Franţa.” îşi ţuguie buzele şi lăsă capul în jos, lumina jucându-i în lentilele ochelarilor. „Ascultaţi, cred că Reichsfuhrerul va dori să vă vorbească înainte de a lua o decizie. Până atunci, permiteţi-mi să vă sugerez să-i faceţi o vizită judecătorului care a formulat cererea. Este vorba despre judecătorul Baumann, de la Curtea SS şi a poliţiei din Berlin. Este un om absolut onorabil. Dacă sunteţi într-adevăr victima unor rele-intenţii, poate că veţi reuşi să-l convingeţi chiar dumneavoastră.”

Am luat imediat legătura cu acest judecător Baumann. Mă primi în cabinetul său de lucru de la tribunal: era un jurist trecut de patruzeci de ani, în uniformă de Standartenfâihrer, cu o figură pătrăţoasă şi cu un nas strâmb, cu aer de luptător. Îmbrăcasem cea mai bună uniformă şi îmi pusesem toate

medaliile. După ce l-am salutat, mă invită să iau loc. „Vă mulţumesc că m-aţi primit, Herr Richter", am zis eu, preferând adresarea obişnuită, în locul gradului său SS." „O, dar e o nimica toată, Obersturmbannfuhrer. A deschis un dosar. Am cerut dosarul dumneavoastră personal. Sper să nu mi-o luaţi în nume de rău." „Deloc, Herr Richter. Daţi-mi voie să vă spun ceea ce am de gând să-i transmit şi Reichsfuhrerul ui: consider aceste acuzaţii, care mă ating într-o chestiune atât de personală, drept odioase. Sunt gata să cooperez cu dumneavoastră prin toate mijloacele posibile pentru a fi întru totul înlăturate." Baumann îşi drese glasul. „Cred că înţelegeţi că încă nu am ordonat o anchetă. Nu o pot face fără acordul Reichsfuhrerului. Dosarul de care dispun este foarte subţire. Am făcut cererea pe baza unei solicitări din partea Kripo, care afirmă că dispune de elemente probante pe care anchetatorii lor ar dori să le aprofundeze." „Herr Richter, am vorbit de două ori cu aceşti anchetatori. Tot ce mi-au furnizat în materie de elemente erau insinuări fără dovezi şi temeiuri, o plăsmuire – scuzaţi-mă – delirantă a minţii lor." „E posibil, într-adevăr, zise el pe un ton glumeţ. Văd că aveţi studii excelente. Dacă aţi fi continuat dreptul, am fi putut ajunge colegi. Îl cunosc foarte bine pe dr. Jessen, fostul dumneavoastră profesor. Un foarte bun jurist." Baumann continua să răsfoiască dosarul. „Scuzaţi-mă, dar tatăl dumneavoastră nu cumva a luptat alături de Freikorps Rossbach, în Curlanda? îmi amintesc de un ofiţer pe nume Aue." Pronunţă prenumele. Inima începu să-mi bată violent. „Da, e într-adevăr tatăl meu, Herr Richter. Dar nu ştiu nimic din ceea ce mă întrebaţi. Tata a dispărut în 1921, şi de atunci nu mai am nicio veste. E posibil să fie acelaşi om. Ştiţi ce s-a întâmplat cu el?" „Din păcate, nu. L-am pierdut din vedere odată cu retragerea, în 19 decembrie. La vremea aceea încă mai trăia. Am mai auzit spunându-se că a participat la puciul lui Kapp. Erau mulţi *Baltikumer."* Reflectă un moment. „Aţi putea face cercetări. Încă mai există asociaţii de veterani din Freikorps" „Da, Herr Richter. Este o idee excelentă.41 îşi drese din nou glasul şi se aşeză mai bine în fotoliu. „Bine. Să

revenim la afacerea dumneavoastră. Ce-mi puteţi spune în privinţa aceasta? „l-am relatat acelaşi lucru ca şi lui Brandt. „E o poveste groaznică, zise el în final. Probabil că aţi fost extrem de afectat" „Bineînţeles, Herr Richter. Dar am fost şi mai afectat de acuzaţiile acestor doi apărători ai ordinii publice care, sunt sigur, nu au petrecut nicio zi pe front şi care îşi permit să defăimeze un ofiţer SS." Baumann îşi frecă bărbia. „Pot înţelege cât de deranjant este pentru dumneavoastră, Obersturmbannfuhrer. Dar poate că soluţia cea mai bună ar fi să se facă deplină lumină asupra acestei afaceri" „Nu am de ce să mă tem, Herr Richter. Voi face după cum va decide Reichsfuhrerul" „Aveţi dreptate. Se ridică şi mă însoţi până la uşă. Încă mai am câteva fotografii vechi din Curlanda. Dacă doriţi, mă pot uita să văd dacă nu este vreuna cu acest Aue." „Herr Richter, aş fi încântat. Ajunşi în coridor, Baumann îmi strânse mâna. Fiţi liniştit, Obersturmbannfuhrer. Heil Hitler!"întrevederea mea cu Reichsfuhrerul avu loc a doua zi dimineaţă şi fu una scurtă şi concludentă. „Ce-i cu povestea asta ridicolă, Obersturmbannfuhrer?"„Sunt acuzat că aş fi un asasin, mein Reichsfuhrer. Ar fi comic, dacă nu ar fi atât de tragic" I-am istorisit pe scurt circumstanţele. Himmler se decise repede. „Obersturmbannfuhrer, încep să vă cunosc. Aveţi defectele dumneavoastră. Sunteţi, scuzaţi-mă că vă spun, încăpăţânat şi uneori pedant. Dar nu văd în dumneavoastră nici cea mai mică urmă a unei tare morale. Din punct de vedere rasial sunteţi un specimen nordic perfect, cu o uşoară urmă de sânge alpin. Numai naţiunile rasial degenerate, polonezii, ţiganii, sunt în stare să comită un matricid. Sau un italian cu sângele înfierbântat, la o ceartă, dar fără sânge rece. Nu, e ridicol! Serviciului Kripo îi lipseşte complet discernământul. Va trebui să-i dau instrucţiuni Gruppenfuhrerului Nebe ca să-şi pregătească oamenii în analiza rasială. Ar pierde mult mai puţin timp. Bineînţeles, nu voi autoriza ancheta. Asta ar mai lipsi! „

Baumann îmi telefonă câteva zile mai târziu. Cred că ne găseam pe la mijlocul lui februarie, fiindcă îmi aduc aminte că era chiar după bombarda- mentul masiv în cursul căruia

fusese lovit hotelul Bristol în timpul unui banchet oficial; muriseră atunci vreo şaizeci de persoane sub ruine, printre care o serie de generali cunoscuţi. Baumann părea vesel şi mă felicită din plin. „Personal, i-am auzit eu glasul de la celălalt capăt al firului, toată această afacere mi se părea grotescă. Mă bucur pentru dumneavoastră că Reichsfuhrerul a tranşat-o. Asta va împiedica să se nască tot felul de poveşti.” Cât despre fotografii, găsise una unde se vedea acest Aue, dar cam neclar şi nu prea vizibil; nici măcar nu era sigur să este el, dar îmi promise că va face o copie şi mi-o va trimite.

Singurii nemulţumiţi de hotărârea Reichsfuhrerului fură Clemens şi Weser. I-am întâlnit într-o seară pe stradă, în faţă la SS-Haus, cu mâinile în buzunare, cu umerii şi cu pălăriile acoperite de un strat fin de zăpadă. „Ei, ia te uită, am zis eu batjocoritor, Stan şi Bran. Ce vânt vă aduce?” De data aceasta nu mă salutară. Weser răspunse: „Voiam să vă spunem bună seara, Obersturmbannfuhrer. Dar secretara dumneavoastră n-a vrut să ne fixeze o întâlnire.” N-am dat atenţie omiterii particulei *Herr*. „A avut absolută dreptate, am zis eu cu aroganţă. Cred că nu mai avem ce ne spune.” „Vedeţi dumneavoastră, Obersturmbannfuhrer, mârâi Clemens, noi credem că dimpotrivă.” „în acest caz, meine Herren, vă sugerez să mergeţi să cereţi o autorizaţie de la judecătorul Baumann.” Weser clătină din cap. „Am înţeles bine, Obersturmbannfuhrer, că judecătorul va spune nu. Am înţeles bine că sunteţi, ca să zic aşa, de neatins.” „Totuşi, reluă Clemens, aburii răsuflării acoperindu-i faţa turtită, nu-i normal, Obersturmbannfuhrer, vă daţi seama. Trebuie totuşi să se facă dreptate.” „Sunt perfect de acord cu dumneavoastră, însă calomniile dumneavoastră absurde nu au nimic de-a face cu justiţia.” „Calomnii, Obersturmbannfuhrer? zise Weser ridicând din sprâncene. Calomnii? Sunteţi chiar atât de sigur? După părerea mea, dacă judecătorul Baumann ar fi citit într-adevăr dosarul, ar fi mai puţin sigur ca dumneavoastră.” „Mda, făcu Clemens. Spre exemplu, ar fi putut să-şi pună întrebări privind îmbrăcămintea.” „îmbrăcămintea? Despre ce îmbrăcăminte vorbiţi?” Weser răspunse în locul lui.

„îmbrăcămintea pe care a găsit-o poliţia franceză în cada din baie, de la primul etaj. Haine civile…” Se întoarse spre Clemens. „Carneţelul.” Clemens scoase mica agendă dintr-un buzunar al hainei şi i-o întinse. Weser o răsfoi: „Da, iată: *haine maculate de sânge*. Maculate. Acesta este cuvântul pe care-l căutam.” „Adică stropite”, preciză Clemens. „Obersturmbannfuhrerul ştie ce înseamnă asta, Clemens, mârâi Weser. ObersturmbannFührerul a făcut studii. Are un vocabular bogat. Se întoarse la carnet. Deci, haine civile, maculate, aruncate în cadă. Mai era sânge şi pe pardoseală, pe pereţi, în chiuvetă, pe prosoape. Iar jos, în salon şi la intrare, erau urme de paşi cam peste tot, din cauza sângelui. Erau urme de încălţăminte; încălţările au fost găsite la un loc cu îmbrăcămintea, dar mai existau şi urme de cizme. Cizme mari.” „Ei bine, am zis eu ridicând din umeri, asasinul probabil s-a schimbat înainte de a pleca, ca să nu atragă atenţia.” „Vezi, Clemens, când îţi spun că Obersturmbannfuhrerul este un om inteligent! Ar trebui să mă asculţi. Se întoarse către mine şi mă privi pe sub pălărie. Aceste haine erau toate de marcă germană, Obersturmbannfuhrer. Răsfoi din nou în carneţel: *Un costum de culoare închisă, din lână, de bună calitate, etichetă de croitor german. O cămaşă albă, fabricaţie germană. O cravată de mătase, fabricaţie germană, o pereche de şosete din bumbac, fabricaţie germană, un slip, fabricaţie germană. O pereche de pantofi de oraş din piele de culoare închisă, mărimea 42, fabricaţie germană.* Ridică ochii spre mine. „Ce măsură purtaţi la pantof, Obersturmbannfuhrer? Dacă îmi permiteţi să vă întreb. Şi ce mărime la costum?” Eu am zâmbit. „Meine Herren, nu ştiu din ce bârlog aţi ieşit, dar vă sfătuiesc să vă întoarceţi înapoi cât se poate de repede. Jegul nu are drept de şedere în Germania.” Clemens ridică din sprâncene: „Ia zi, Weser, ne insultă, nu?” „Da, ne insultă. Ne şi ameninţă. Cred că ai dreptate. Poate că Obersturmbannfuhrerul e mai puţin inteligent decât pare.” Weser îşi duse un deget la pălărie. „Bună seara, Obersturmbannfuhrer. Pe curând, poate.”

I-am privit îndepărtându-se, mergând spre Zimmerstrasse

pe sub fulgu- ială. Thomas, cu care îmi dădusem întâlnire, sosi. „Cine sunt ăia?" zise el făcând semn cu capul în direcţia celor două siluete. „Nişte nenorociţi. Nebuni. Nu-i poţi băga într-un lagăr de concentrare, ca să-i linişteşti?" El ridică din umeri. „Dacă ai un motiv întemeiat, se poate aranjaa. Mergem să mâncăm?" De fapt, pe Thomas îl interesau prea puţin problemele mele, dar se interesa mult de cele ale lui Speer. „Lumea se agită pe acolo, spuse el la restaurant. Şi la OT. E greu de urmărit. Dar e clar că unii îi văd spitalizarea ca pe o oportunitate." „O oportunitate?" „Pentru a-l înlocui. Speer şi-a făcut mulţi duşmani. Bormann este împotriva lui, Sauckel la fel, toţi Gauleiterii, în afară de Kaufmann şi poate de Hanke." „Iar Reichsfuhrerul?" „Reichsfuhrerul l-a susţinut mai mult sau mai puţin până acum. Dar apele s-ar putea să se schimbe/1 „Trebuie să-ţi mărturisesc că nu înţeleg nimic din intrigile astea, am zis eu cu glas tărăgănat. E destul să te uiţi la cifre: fără Speer, am fi pierdut deja războiul. Acum, situaţia este clar critică. Întreaga Germanie ar trebui să fie unită în faţa acestui pericol." Thomas zâmbi. „Rămâi într-adevăr un idealist. E bine! Dar majoritatea Gauleiterilor nu văd mai departe de interesele lor personale, sau cele ale Gau-lui lor." „Ei bine, în loc să se împotrivească eforturilor făcute de Speer pentru a creşte producţia, ar face mai bine să aibă în minte că, dacă se pierde războiul, vor sfârşi cu toţii, inclusiv ei, atârnând de ştreang. Asta aş numi eu interesul lor personal, nu?" „Fără discuţie, dar tu trebuie să vezi că în toată treaba asta e vorba şi de altceva. Este şi o chestiune de viziune politică. Diagnosticul lui Schellenberg nu este acceptat de toată lumea, şi nici soluţiile pe care le preconizează/1 Iată-ne ajunşi într-un punct crucial, mi-am zis. Am aprins o ţigară. „Şi care este diagnosticul prietenului tău Schellenberg? Şi soluţiile?" Thomas privi în jur. Pentru prima dată din câte îmi amintesc, avea un aer cam neliniştit. „Schellenberg crede că, dacă vom continua aşa, războiul este pierdut, indiferent de minunile industriale ale lui Speer. El consideră că singura soluţie viabilă este o pace separată cu occidentalii." „Dar tu? Tu ce crezi?" Se gândi o clipă. „Nu greşeşte. De altfel, încep să

nu mai fiu bine văzut la *Staatspolizei,* în unele cercuri, din cauza acestei poveşti. Schellenberg este ascultat de Reichsftihrer, însă încă nu l-a convins. Şi mulţi alţii nu sunt de acord, precum Miiller şi Kaltenbrunner. Kaltenbrunner caută să se apropie de Bormann. Dacă reuşeşte, va putea să-i facă probleme Reichsfuhrerului. La nivelul acela, Speer reprezintă o problemă secundară." „Nu spun că Schellenberg are dreptate. Dar ce văd ceilalţi ca soluţie? Dat fiind potenţialul industrial al americanilor, orice ar face Speer, timpul joacă împotriva noastră." „Nu ştiu, spuse Thomas visător. Îmi închipui că ei îşi pun credinţa în acele arme miraculoase. Tu le-ai văzut. Ce părere ai?" Am dat din umeri. „Nu ştiu. Nu ştiu ce valoare au." Sosi mâncarea, iar conversaţia continuă pe alte subiecte. La desert, Thomas reveni asupra lui Bormann, cu un surâs maliţios. „Ştii, Kaltenbrunner pune la cale un dosar despre Bormann. Mă ocup un pic de sata. „Despre Bormann? Tocmai mi-ai spus că dorea să se apropie de el." „Ăsta nu-i un motiv. Bormann are dosare despre toată lumea, despre Reichsfuhrer, despre Speer, Kaltenbrunner, despre tine, dacă e cazul. Thomas îşi pusese o scobitoare în gură şi se distra întorcând-o cu limba. Şi atunci, ceea ce voiam să-ţi spun… Rămâne între noi, nu? pe bune… Kaltenbrunner a interceptat multe scrisori ale lui Bormann şi ale soţiei acestuia. Nişte bijuterii. Bucăţi antologice. Se aplecă, având un aer zeflemitor. Bormann se ţinea după o actriţă măruntă. Ştii că este un om cu temperament, cel dintâi armăsar de dactilografe din Reich. Schellenberg îi zice *Futangiul de dactilografe.* Pe scurt, a avut-o. Dar ceea ce-i grozav este că i-a scris soţiei, care este fiica lui Buch, înţelegi, şeful Curţii partidului? I-a turnat deja nouă sau zece copii, nici nu mai ştiu. La care ea îi răspunde, în mare: Foarte bine, nu sunt supărată, nu sunt geloasă. Şi îi propune să o aducă pe fată acasă. După care îi scrie: *Având în vedere scăderea teribilă a producţiei de copii din cauza acestui război, vom pune la punct un sistem de maternitate prin rotaţie, ca să ai întotdeauna o femeie în stare să servească.* „Thomas marcă pauza cu un zâmbet, în timp ce eu izbucneam în râs. „Fără glumă! Chiar aşa a scris?" „îţi jur. *O femeie în*

stare să servească. Îţi imaginezi?" Râdea şi el. „Cunoşti răspunsul lui Bormann?" l-am întrebat. „A felicitat-o, desigur. Apoi i-a debitat platitudini ideologice. Cred că i-a spus că este *copilă pură a naţional-socialismului.* Dar este clar că îi spunea asta ca să-i facă plăcere. Bormann nu crede în nimic. În afară de eliminarea definitivă a tot ceea ce ar putea veni să se intercaleze între el şi Führer." Mă uitam la el, şiret. „Dar tu în ce crezi?" Răspunsul său nu mă dezamăgi. Adoptând un ton marţial, declară: „Ca să citez o scriere de tinereţe a ilustrului nostru ministru al Propagandei: *Important nu este atât de mult ce crezi, important este să crezi. „* Am zâmbit. Uneori, Thomas mă impresiona. De altfel, i-am zis: „Thomas, mă impresionezi". „Ce vrei? Nu mă mulţumeşte să zac prin oficine. Eu sunt un adevărat naţional-socialist. Şi Bormann, în felul său. De Speer al tău nu prea sunt sigur. Are talent, dar nu cred că are importanţă regimul pe care îl serveşte." Am zâmbit din nou, gândindu-mă la Schellenberg. Thomas continua: „Cu cât lucrurile vor deveni mai dificile, cu atât va trebui să contăm doar pe singurii adevărat naţional-socialişti. Şobolanii vor începe cu toţii să părăsească nava. Ai să vezi."

Într-adevăr, în calele Reichului, şobolanii se agitau, chiţcăiau, foşgăiau, cuprinşi de o nemaipomenită tulburare. După trădarea italiană, tensiunile cu ceilalţi aliaţi ai noştri lăsau să răzbată reţele fine de fisuri la suprafaţa relaţiilor noastre. Fiecare, în felul său, începea să-şi caute portiţe de ieşire, iar aceste portiţe nu erau germane. După părerea lui Thomas, Schellenberg credea că românii negociau cu sovieticii la Stockholm. Dar se vorbea mai ales de unguri. Forţele ruseşti cuceriseră Luţk şi Rovno; dacă Galiţia cădea în mâinile lor, se vor găsi la porţile Ungariei. De mai bine de un an, prim-ministrul Kâllay îşi făurea conştiincios în cercurile diplomatice reputaţia unui prieten nu chiar atât de apropiat al Germaniei. De asemenea, ne ridica probleme atitudinea maghiară în privinţa problemei evreieşti. Nu numai că nu doreau să treacă dincolo de o legislaţie discriminatorie deosebit de inadecvată, date fiind circumstanţele – evreii din Ungaria păstrau poziţii importante în industrie, iar semievreii, sau bărbaţii căsătoriţi

cu evreice, în guvern însă, având încă o pepinieră de muncă evreiască deosebit de apreciată şi în bună parte specializată, refuzau toate cererile germane de a pune la dispoziţie o parte din această forţă pentru efortul de război. Deja la începutul lui februarie, în cursul unor conferinţe ce implicau experţi din numeroase departamente, începuseră discuţii cu privire la aceste chestiuni. Am asistat la unele dintre ele, la altele trimiteam unul dintre specialiştii mei. RSHA preconiza o schimbare de guvernare; participarea mea se limita la studii privind posibila folosire a muncitorilor evrei unguri în cazul în care situaţia ar evolua în chip favorabil. În acest cadru, am avut o serie de consultări cu unii colaboratori ai lui Speer. Însă poziţiile lor erau adesea ciudat de contradictorii şi greu de reconciliat. Speer rămânea inaccesibil; se zicea că o duce cât se poate de rău. Era destul de derutant: aveam impresia că fac planificare în gol, că adun studii care nu valorează mai mult decât nişte ficţiuni. Totuşi, componenţa biroului meu devenea tot mai numeroasă; acum dispuneam de trei ofiţeri specialişti, iar Brandt îmi mai promisese unul. Dar fragilitatea poziţiei mele începea să se facă simţită; pentru a avansa propunerile nu prea aveam sprijin, nici din partea RSHA, în ciuda legăturilor mele la SD, şi nici la WVHA, în afară de Maurer, atunci când situaţia îi convenea.

La începutul lui martie, lucrurile începură să se precipite, dar nu şi să se clarifice. Speer, aflasem asta la sfârşitul lui februarie printr-un telefon de la Thomas, îşi revenise şi, chiar dacă pentru moment rămânea la Hohenlychen, recăpăta încet, încet, frâiele ministerului. Împreună cu Feldmarschallul Milch, hotărâse să facă un *Jăgerstab,* un stat-major special pentru a coordona producţia de avioane de vânătoare; dintr-un anumit punct de vedere, era un pas important înspre unificarea ultimului sector al producţiei de război care scăpa de sub controlul ministerului său; pe de altă parte, intrigile luau o tot mai mare amploare: se zicea că Goring se împotrivise creării acelui *Jăgerstab,* că Saur, adjunctul lui Speer numit la conducerea sa, nu era cel pe care l-ar fi ales el, şi încă alte lucruri. În plus, oamenii ministerului lui Speer discutau acum

pe faţă despre o idee fabuloasă, ieşită din comun: să se ascundă sub pământ întreaga producţie de avioane, pentru a o pune la adăpost de bombardierele anglo-americane. Lucrul acesta implica însă construirea a sute de mii de metri pătraţi de galerii subterane. Kammler, se zicea, susţinea cu patimă acest proiect, iar birourile sale aproape că terminaseră studiile necesare; era limpede pentru toată lumea că, în starea actuală de lucruri, doar SS putea duce la bun sfârşit o iniţiativă atât de nebunească. Însă acest fapt depăşea cu mult capacităţile mâinii de lucru disponibile: era nevoie de găsirea unor noi resurse, iar în situaţia prezentă – cu atât mai mult cu cât acordul dintre Speer şi ministrul Bichelonne interzicea noi preluări de mână de lucru franceză – nu mai exista decât Ungaria. Rezolvarea problemei maghiare se impunea astfel a fi urgentată. Inginerii lui Speer şi Kammler îi integrau deja pe evreii unguri în calculele şi-n previziunile lor, în timp ce încă nu se ajunsese la niciun acord cu guvernul Kâllay. La RSHA se studiau acum soluţii de rezervă: eu nu dispuneam decât de puţine detalii, însă Thomas mă informa uneori despre evoluţia planificării, ca să o pot ajusta pe a mea. Schellenberg era băgat până peste cap în aceste proiecte. În februarie, o poveste urâtă de trafic de devize cu Elveţia antrenase căderea amiralului Canaris; întreg Abwehrul se trezi atunci încorporat în RSHA, fuzionând cu Amt VI ca să formeze un Amt Mii sub controlul lui Schellenberg, care se afla în felul acesta în fruntea tuturor serviciilor de informaţii externe ale Reichului. Avea puţin timp la dispoziţie pentru a exploata această poziţie: ofiţerii de carieră din Abwehr nu-i aveau la inimă pe SS-işti, iar controlul pe care îl exercitau asupra lor era departe de a fi asigurat. În această optică, Ungaria trebuia să-i permită să testeze limitele noului său instrument. Cât priveşte mâna de lucru, o schimbare de politică avea să deschidă perspective considerabile: optimiştii vorbeau despre patru sute de mii de muncitori disponibili şi care puteau fi repede mobilizaţi, din care cea mai bună parte ar fi muncitori deja calificaţi sau specializşti. Luând în consideraţie nevoile noastre, acest lucru ar fi reprezentat un aport considerabil. Însă afectarea lor,

înţelegeam deja asta, ar fi făcut obiectul unor controverse aprinse: împotriva părerii lui Kammler şi a lui Saur, auzeam opiniile a numeroşi experţi, oameni sobri şi serioşi, care-mi declarau că acest concept, al uzinelor subterane, oricât de seducător ar fi, era unul iluzoriu, fiindcă nu ar fi niciodată gata suficient de devreme pentru a schimba cursul evenimentelor, iar între timp asta ar însemna o risipă inadmisibilă de mână de lucru, de muncitori care s-ar fi dovedit cu mult mai utili, constituiţi în brigăzi, pentru a repara uzinele lovite, a construi locuinţe pentru muncitorii noştri sinistraţi sau a ajuta la descentralizarea unor industrii vitale. Conform opiniei acestora, Speer împărtăşea acelşi punct de vedere; momentan, eu nu mai aveam acces la Speer. Din partea mea, aceste argumente mi se păreau unele de bun-simţ, dar, la drept vorbind, treaba aceasta nu mă privea pe mine.

În fond, cu cât reuşeam să văd mai limpede în acel vârtej al intrigilor din sferele înalte ale statului, cu atât mă interesa mai puţin să particip la ele. Înainte de a ajunge la poziţia mea actuală, mă gândisem, în mod naiv, că marile decizii se luau pe baza justeţii ideologice şi a raţionalităţii. Vedeam însă acum că, chiar dacă judecata rămânea parţial adevărată, interveneau mulţi alţi factori, conflictele de întâietate birocratică, ambiţia personală a unora, interesele particulare. Bineînţeles că Fuhrerul nu putea tranşa el însuşi toate chestiunile, iar dincolo de el, o bună parte a mecanismelor pentru a se ajunge la un consens păreau deformate, chiar viciate. În aceste situaţii Thomas se simţea ca peştele în apă, însă pe mine mă indispuneau, şi nu numai întrucât îmi lipsea talentul pentru intrigă. Mi s-a părut întotdeauna că trebuiau să se verifice acele versuri ale lui Coventry Patmore: *The truth is great, and shall prevail, / When none cares whether itprevail ornot*{11}*;* şi că naţional-socialismul nu putea fi altceva decât căutarea în comun, cu bună-credinţă, a acestui adevăr. Pentru mine era cu atât mai necesar cu cât circumstanţele vieţii mele tulburate, divizate între două ţări, mă plasau în afara celorlalţi semeni; dar şi eu voiam să-mi aduc contribuţia la edificiul

comun, şi eu voiam să pot să mă simt o parte a întregului. Din păcate, în statul nostru naţional-socialist, şi mai ales în afara cercurilor SD, puţin oameni gândeau ca mine. În acest sens, puteam admira francheţea brutală a unui Eichmann: el îşi avea ideea personală asupra naţional-socialismului, asupra propriului loc, şi a ceea ce avea de făcut, şi nu renunţa la această idee, ci îşi punea în serviciul ei tot talentul şi obstinaţia, iar atâta timp cât superiorii săi îl întăreau în această convingere, că era cea bună, Eichmann rămânea un om fericit, sigur pe sine, conducându-şi serviciul cu o mână fermă. Nu era nici pe departe cazul meu. Nefericirea mea, poate, venea din faptul că mi se încredinţaseră sarcini ce nu corespundeau înclinaţiei mele naturale. Încă din Rusia mă simţeam cumva decalat, capabil să fac ceea ce mi se cerea, dar parcă limitat în mine însumi ca iniţiativă, fiindcă aceste sarcini, poliţiste, apoi economice, este adevărat că le studiasem şi le stăpâneam, dar încă nu reuşisem să mă conving de justeţea lor, nu reuşeam să cuprind întru totul nevoia profundă care le călăuzea, şi prin urmare să-mi găsesc drumul meu *cu precizia şi cu siguranţa unui somnambul,* precum Fuhrerul şi precum atâţia alţi colegi şi camarazi de-ai mei mult mai înzestraţi ca mine. Ar fi existat un alt domeniu de activitate care mi-ar fi corespuns mai bine, unde să mă fi simţit în largul meu? Probabil, însă e greu de spus, întrucât aceasta nu s-a întâmplat, iar în final ceea ce contează este ceea ce a fost, iar nu ceea ce ar fi putut să fie. Dintru bun început lucrurile nu au fost aşa cum le-aş fi dorit eu: cu privire la aceasta îmi formasem o părere de multă vreme (şi în acelaşi timp, mi se pare, nu am acceptat niciodată ca lucrurile să fie aşa cum sunt, atât de false şi de rele, cel mult mi-am recunoscut finalmente neputinţa în a le modifica). Este adevărat că şi eu m-am schimbat. Tânăr fiind, simţeam pulsând în mine o luciditate transparentă, aveam idei clare şi precise despre lume, despre ceea ce trebuia să fie şi ceea ce era în realitate, cât şi asupra locului meu în această lume; şi cu întreaga nebunie şi aroganţă specifice acestei tinereţi, mă gândisem că aşa va fi mereu, că atitudinea indusă de analiza

mea nu se va schimba nicicând; dădeam însă uitării – sau mai degrabă nu cunoşteam încă – puterea timpului, a timpului şi a oboselii. Şi mai mult decât indecizia mea, decât tulburarea mea ideologică, decât incapacitatea de a adopta o poziţie clară în privinţa chestiunilor pe care le tratam şi a mă ţine de ea, aceasta mă mina pe dinăuntru, aceasta îmi trăgea pământul de sub picioare. O asemenea oboseală nu are sfârşit, doar moartea îi poate pune capăt, mai durează şi astăzi şi va continua să dăinuie.

Nu vorbeam niciodată despre aşa ceva cu Helene. Atunci când o vedeam, seara sau duminica, vorbeam despre cele de peste zi, despre greutăţile vieţii, despre bombardamente, sau despre artă, literatură, cinema. Uneori îi vorbeam despre copilăria mea, despre viaţa mea; dar nu pomeneam deloc, evitam faptele groaznice şi dificile. Câteodată eram tentat să-i vorbesc mai deschis, însă ceva mă oprea. De ce? Nu ştiu. S-ar putea spune: îmi era teamă să nu o şochez, să nu o supăr. Dar nu era asta. În fond, o cunoşteam destul de puţin pe femeia aceasta, suficient însă pentru a înţelege că ştia să asculte, să asculte fără să judece (scriind acestea, mă gândesc la defectele personale ale vieţii mele; la vremea respectivă nu aveam nicio modalitate de a prezice care i-ar fi putut fi reacţia aflând toată întinderea şi implicaţiile muncii mele, şi oricum, despre asta era exclus să-i vorbesc, în primul rând din cauza regulii păstrării secretului, dar cred că şi datorită acordului tacit dintre noi, şi în plus, a existenţei unui fel de „tact”). Şi atunci, ce anume îmi bloca cuvintele în gâtlej atunci când, seara, după cină, într-un puseu de oboseală şi de tristeţe, ele-mi urcau spre buze? Era cumva teama, nu faţă de reacţia sa, ci pur şi simplu teama de a-mi deschide întru totul inima? Sau doar frica de a o lăsa să se apropie de mine mai mult decât o făcuse deja şi decât o lăsasem eu să o facă, chiar fără să fi vrut? Fiindcă devenea clar că dacă relaţia noastră rămânea cea a unor buni prieteni, de curând cunoscuţi, în ea, încet, se petrecea ceva, gândul la aşternut; poate şi la altceva. Uneori lucrul acesta mă întrista, neputinţa mea de a-i oferi ce avea nevoie sau de a accepta ceea ce avea ea de oferit mă depăşea:

se uita la mine cu acea privire lungă şi răbdătoare care mă impresiona atât de mult, iar eu îmi ziceam, cu o violenţă care creştea cu fiecare nou gând: Noaptea, când te culci, te gândeşti la mine, poate că îţi atingi trupul, sânii, gândin- du-te la mine, îţi pui mâna între picioare gândindu-te la mine, poate că te laşi pradă gândurilor despre mine, iar eu, eu nu iubesc decât o singură făptură, cea pe care, dintre toate fiinţele, nu o pot avea, cea înspre care gândul mă poartă totdeauna, părăsindu-mi mintea doar pentru a-mi pătrunde în oase, cea care va fi întotdeauna între lume şi mine şi prin urmare între tine şi mine, cea ale cărei sărutări îşi vor râde mereu de ale tale, cea a cărei căsătorie face ca niciodată să nu te pot lua de soţie decât pentru a încerca să simt ceea ce simte ea în căsnicie, cea a cărei existenţă face ca tu pentru mine să nu exişti pe deplin, iar în ce priveşte restul, căci şi restul există, prefer să mi se sfredelească curul de către băieţi necunoscuţi, plătiţi, dacă-i nevoie, asta mă apropie şi mai mult de ea, în felul meu, şi iubesc în mai mare măsură teama şi vidul şi sterilitatea gândului meu decât să mă arăt un om slab şi să cedez.

Planificarea pentru Ungaria prindea contur; la începutul lui martie, am fost convocat de Reichsfuhrer. În ajun, americanii lansaseră primul lor raid de zi asupra Berlinului; fu un raid foarte scurt; trimiseseră numai vreo treizeci de bombardiere, iar presa lui Goebbels se lăuda cu puţine stricăciuni, însă aceste bombardiere veneau, pentru prima dată, însoţite de avioane de vânătoare cu bătaie lungă, o armă nouă şi terifiantă în implicaţiile sale, fiindcă avioanele noastre de vânătoare fuseseră respinse şi înregistraseră pierderi, şi trebuia să fii idiot ca să nu înţelegi că acest raid nu reprezenta decât un test, un test reuşit, şi că de acum înainte nu va mai exista odihnă, nici ziua, nici în nopţile cu lună plină, şi că frontul se găsea acum pretutindeni, oricând. Eşecul Luftwaffe, incapabilă să dea o ripostă eficace, era limpede. Această analiză îmi fu confirmată de cuvintele seci şi concise ale Reichsfuhrerului. „Situaţia din Ungaria, mă informă el fără mai multe detalii, va evolua rapid. Führerul este decis să

intervină, dacă e nevoie. Vor apărea noi oportunităţi, pe care va trebui să nu le ratăm. Una dintre aceste oportunităţi priveşte chestiunea evreiască. La momentul propice, Obergruppenfâihrerul Kaltenbrunner îşi va trimite oamenii. Vor şti ce au de făcut şi nu veţi avea de ce să vă amestecaţi. Dar doresc să mergeţi cu ei, spre a susţine interesele *Arbeitseinsatz*. Gruppenfuhrerul Kammler (Kammler tocmai fusese promovat la sfârşitul lui ianuarie) va avea nevoie de oameni, de enorm de mulţi oameni. Anglo-americanii inovează – arătă cu degetul spre cer – iar noi trebuie să reacţionăm rapid. RSHA trebuie să ia asta în calcul. Am dat instrucţiuni în acest sens Obergruppenfuhrerului Kaltenbrunner, dar vreau ca să vegheaţi să fie riguros aplicate de către specialiştii săi. Mai mult ca niciodată, evreii ne datorează forţa lor de muncă. E clar?" Da, era. Brandt, în urma acestei întâlniri, îmi precizează detaliile: grupul special de intervenţie va fi condus de Eichmann, care va avea mai mult sau mai puţin mână liberă în ceea ce priveşte reglarea respectivei chestiuni. De îndată ce ungurii vor fi acceptat principiul iar colaborarea lor va fi asigurată, evreii vor fi direcţionaţi spre Auschwitz, care va servi drept centru de triere. De acolo, toţi cei apţi de muncă vor fi repartizaţi în funcţie de necesităţi. În cadrul fiecărei etape, trebuia maximizat numărul de muncitori potenţiali.

Un nou rând de conferinţe de pregătire avu loc la RSHA, mult mai la obiect decât cele din luna precedentă; în curând, nu mai trebuia aflată decât data. O stare febrilă se simţea în aer; pentru prima oară de foarte mult timp, oficialii în sarcina cărora cădeau aceste lucruri aveau clar sentimentul că recapătă iniţiativa. L-am revăzut pe Eichmann de mai multe ori, atât în cadrul acestor conferinţe, cât şi în particular. Îmi dădu asigurări că instrucţiunile Reichsfuhrerului fuseseră perfect înţelese. „Sunt mulţumit că dumneavoastră vă veţi ocupa de acest aspect al chestiunii, îmi zise el, mor- folindu-şi obrazul stâng pe dinăuntru. Cu dumneavoastră se poate lucra, dacă îmi permiteţi să o spun. Nu este şi cazul altora.1* Problema războiului aerian preocupa pe toată lumea. La două

zile după primul raid, americanii trimiseră peste 800 de bombardiere, protejate de aproape 650 de noi avioane de vânătoare, pentru a lovi Berlinul la ora prânzului. Datorită timpului urât, bombardamentul fu unul lipsit de precizie, iar pierderile fură limitate; în plus, vânătorii noştri şi antiaeriana Flak doborâră 89 de aparate inamice; un adevărat record; însă aceste avioane de vânătoare erau greoaie şi puţin adaptate împotriva noilor aparate Mustang, iar pierderile noastre se ridicau la 66 de aparate, o catastrofă, piloţii morţi fiind încă şi mai greu de înlocuit decât avioanele. Deloc descurajaţi, americanii reveniră mai multe zile la rând; de fiecare dată, populaţia petrecea ore întregi în adăposturi, orice muncă fiind sistată; noaptea, englezii trimiteau avioane Mosquito, care produceau puţine pagube dar obligau din nou oamenii să meargă în adăposturi, le stricau odihna, le epuizau forţele. Pierderile de vieţi omeneşti fură din fericire mult mai mici decât cele din noiembrie. Goebbels luase decizia de a evacua o bună parte din centrul oraşului, şi majoritatea funcţionarilor veneau acum în fiecare zi de la periferie, dar asta atrăgea după sine ore istovitoare de navetă. Toate acestea se făceau resimţite în calitatea muncii: în materie de corespondenţă, specialiştii de la Berlin, deveniţi nişte somnambuli, făceau greşeli, iar eu trebuia să am grijă ca scrisorile să fie refăcute de trei ori, chiar de cinci ori înainte de a le putea trimite.

într-o seară am fost invitat la Gruppenfuhrerul Mul Ier. Invitaţia mi-a fost transmisă după o alarmă de către Eichmann, în birourile căruia se desfăşura în ziua aceea o importantă întâlnire de planificare. „în fiecare joi, îmi spuse el, Amtchefului îi place să adune la el pe câţiva dintre specialiştii săi, pentru a discuta. Ar fi încântat dacă aţi putea participa.” Asta mă obliga să-mi anulez partida de scrimă, dar am acceptat: nu prea îl cunoşteam pe Miiller, ar fi fost interesant să-l văd de aproape. Muller locuia într-un apartament de serviciu, ceva mai retras, ferit de bombe. Îmi deschise uşa o femeie destul de ştearsă, purtând părul strâs în coc şi având nişte ochi cam apropiaţi. Am crezut că era vorba despre o servitoare, dar se dovedi a fi Frâu Muller. Ea era

singura femeie din casă. Muller purta haine civile, şi, în loc să-mi răspundă la salut, îmi strânse mâna cu mâna lui masivă, cu degete groase şi butucănoase. În afară de această demonstraţie de familiaritate, ambianţa era în mod evident mai puţin *gemutlich* decât la Eichmann.

Şi Eichmann era în civil, dar majoritatea ofiţerilor purtau, ca şi mine, uniformă. Miiller, un bărbat cu picioarele destul de scurte, burtos, cu un craniu pătrat de ţăran, totuşi bine îngrijit, aproape cu preţiozitate, purta o jachetă tricotată, cu mâneci lungi, peste o cămaşă din mătase cu gulerul desfăcut, îmi turnă un coniac şi mă prezentă celorlalţi oaspeţi, aproape toţi Gruppenleiteri sau Referenten la Amt IV: îmi amintesc de doi domni de la IV D, care se ocupau de serviciile Gestapoului în ţările ocupate, şi de un anume Regierungsrat Bemdorff, care conducea *Schutzhaftreferat.* Se mai aflau acolo un ofiţer de la Kripo, precum şi Litzenberg, un coleg al lui Thomas. Thomas, arborând cu dezinvoltură noile sale galoane de Standartenfuhrer, sosi un pic mai târziu şi fu întâmpinat cordial de către Miiller. Conversaţia se purta mai ales în jurul problemei ungare. RSHA identificase deja unele personalităţi maghiare dispuse să coopereze cu Germania; marea problemă rămânea aceea de a şti cum va face Führerul să cadă Kâllay. Când nu lua parte la discuţie, Miiller îşi cerceta oaspeţii cu ochii săi mici şi scrutători, mobili, pătrunzători. Apoi intervenea cu fraze scurte şi reci, dar lungite de puternicul său accent bavarez într-o aparenţă de cordialitate care nu îi putea masca aşa cum trebuie răceala înnăscută. Totuşi, din când în când îşi dădea frâu liber. Împreună cu Thomas şi cu dr. Frey, un fost SD trecut, ca şi Thomas, la *Staatspolizei,* începuserăm să discutăm despre originile intelectuale ale naţional-socialismului. Frey atrăgea atenţia că numele era unul prost ales, fiindcă pentru el termenul „naţional" se referea la tradiţia lui 1789, pe care naţional-socialismul îl respingea. „Ce aţi propune în loc?" l-am întrebat eu. „După părerea mea, ar fi trebuit să fie *Volkisch*-socialism. E mult mai precis." Omul de la Kripo ni se alătură. „Dacă îl urmăm pe Moller van der Bruck, zise el, ar putea fi imperial-socia- lism." „Da, în fine,

asta se apropie mai degrabă de devierea lui Strasser, nu?" sări Frey iritat. Abia atunci l-am observat pe Miiller: stătea în spatele nostru, ţinând strâns un pahar în laba lui groasă, şi ne asculta clipind din ochi. „Ar trebui într-adevăr ca toţi intelectualii să fie băgaţi într-o mină de cărbuni, care apoi să fie dinamitată…" izbucni el cu o voce scrâşnită şi aspră. „Gruppenfuhrerul are absolută dreptate, rosti Thomas. Meine Herren, sunteţi mai răi ca evreii. Luaţi exemplu: acţiune, nu vorbe." Ochii îi sclipeau a râde. Miiller dădea din cap, Frey părea confuz. „E clar că la noi simţul iniţiativei a avut prioritate faţă de elaborarea teoretică…" bălmăji tipul de la Kripo. M-am îndepărtat de grup şi m-am dus la bufet ca să-mi umplu o farfurie cu salată şi câmaţi. Miiller veni după mine. „Şi cum se mai simte Reichsministerul Speer?" mă întrebă el. „Drept să vă spun, Herr Gruppenfuhrer, nu ştiu. Nu am mai avut contacte cu el de când s-a îmbolnăvit. Se zice că e mai bine." „Se pare că va ieşi în curând." „Tot ce e posibil. Ar fi un lucru bun. Dacă am reuşi să obţinem mână de lucru din Ungaria, s-ar deschide noi posibilităţi pentru industria noastră de armament." „Probabil, mârâi Miiller. Dar vor fi mai ales evrei, iar evreii sunt interzişi pe teritoriul Altreichului." Am dat pe gât un cămăcior şi am zis: „în cazul acesta va trebui ca această regulă să se schimbe. Ne aflăm la limita de sus a capacităţii noastre. Fără aceşti evrei, nu vom putea merge mai departe". Eichmann se apropiase de noi şi îmi ascultase ultimele cuvinte sorbind din coniac. Interveni, nelăsându-i lui Miiller răgazul de a răspunde: „Credeţi sincer că, între victorie şi înfrângere, balanţa ţine de munca a câtorva mii de evrei? Iar dacă este cazul, aţi vrea ca victoria Germaniei să se datoreze evreilor?" Eichmann băuse, faţa îi era roşie iar ochii îi luceau; era mândru că putea rosti asemenea cuvinte în faţa superiorului său. L-am ascultat înfruptându-mă cu rondele de cămat din farfuria pe care o ţineam în mână. Rămâneam calm, dar inepţiile sale mă iritau. „Ştiţi, Obersturmbannfuhrer, am răspuns eu pe un ton egal, în anul 1941 aveam armata cea mai modernă din lume. Acum aproape că ne-am întors cu jumătate de secol în urmă. Toate transporturile noastre de pe

front se fac folosind cai. Ruşii înaintează în Studebaker americane. Iar în Statele Unite, milioane de bărbaţi şi de femei construiesc aceste camioane zi şi noapte. Şi mai construiesc şi navele care să le transporte. Experţii noştri afirmă că ei produc o navă cargou pe zi. Cu mult mai mult decât pot să scufunde submarinele noastre, atunci când îndrăznesc să iasă la suprafaţă. Acum ne găsim într-un război de uzură. Tot ce distrugem noi este imediat înlocuit. Suta de aparate pe care le-am doborât săptămâna aceasta este în curs de înlocuire. În timp ce noi, pierderile noastre în material de luptă nu sunt astupate, poate în afară de tancuri, dar şi aici…" Eichmann se umflă în pene. „Sunteţi cam defetist în seara aceasta!" Miiller ne cerceta în tăcere, fără vreo urmă de zâmbet. Ochii săi mici treceau rapid de la unul la altul. „Nu sunt defetist. Sunt realist. Trebuie să ne vedem interesele." Dar Eichmann, puţin cam beat, refuza să fie logic. „Judecaţi ca un capitalist, ca un materialist… Războiul acesta nu este o chestiune de interese. Dacă ar fi fost numai o chestiune de interese, nu am fi atacat niciodată Rusia." Nu-l mai urmăream, părea că o luase razna complet, dar omul nu se oprea, îşi urmărea salturile gândirii. „Nu facem război pentru ca fiecare german să aibă un frigider şi un radio. Facem război pentru a purifica Germania, pentru a crea o Germanie în care am dori să trăim. Credeţi că fratele meu Helmut a fost ucis pentru un frigider? Dumneavoastră v-aţi bătut la Stalingrad pentru un frigider?" Am ridicat din umeri, zâmbind; în starea aceea, nu avea niciun rost să discuţi cu el. Mul Ier îi puse o mână pe umăr. „Eichmann, prietene, aveţi dreptate." Se întoarse către mine: „Iată de ce scumpul nostru Eichmann este aşa de potrivit pentru munca sa: vede numai esenţialul. Asta face din el un atât de bun specialist. Şi de aceea îl trimit în Ungaria: în problemele evreieşti, el este *Meister*-ul nostru." în faţa acestor complimente, Eichmann se îmbujora de plăcere; mie însă mi se părea mai degrabă un individ mărginit în clipa aceea. Dar, în ciuda impresiei produse în mine, Muller avea dreptate: era într-adevăr foarte eficace şi, în fond, tocmai cei limitaţi sunt adeseori cei mai eficienţi. Muller îşi urma vorba: „Numai că,

dragă Eichmann, nu trebuie să te gândeşti doar la evrei. Evreii sunt printre marii noştri duşmani, e adevărat. Dar chestiunea evreiască este aproape reglată în Europa. După Ungaria, nu vor mai rămâne mulţi. Trebuie să ne gândim la viitor. Iar noi avem mulţi duşmani. Vorbea încet, iar glasul lui monoton, legănat de accentul rustic, părea să curgă printre buzele sale subţiri şi nervoase. Trebuie să ne gândim la ce o să facem cu polonezii. Nu are niciun sens să-i eliminăm pe evrei şi să-i lăsăm în viaţă pe polonezi. Şi aici, în Germania, e de lucru. Am început deja, însă trebuie să mergem până la capăt. Va mai fi nevoie şi de o *Endlosung der Sozialfrage,* o soluţie finală la problema socială. Încă mai există prea mulţi criminali, asociali, vagabonzi, ţigani, alcoolici, prostituate, homosexuali. Trebuie să ne gândim la tuberculoşi, care îi contaminează pe oamenii sănătoşi. La cardiaci, care propagă un sânge alterat şi ale căror îngrijiri medicale ne costă o avere. Pe aceştia trebuie cel puţin să-i sterilizăm. De toate astea va trebui să ne ocupăm, categorie după categorie. Toţi bunii noştri germani se opun respectivelor măsuri, şi au întotdeauna motive întemeiate. În acest punct Stalin este atât de puternic: ştie să te facă să i te supui, şi ştie să meargă până la capătul lucrurilor. Muller se uită la mine, apoi continuă: îi cunosc foarte bine pe bolşevici. De la executarea ostaticilor la Munchen, în timpul Revoluţiei. După asta, i-am combătut timp de paisprezece ani, până la Luarea Puterii, şi încă îi mai combat. Dar să ştiţi, îi respect. Sunt oameni care au un simţ înnăscut al organizării, al disciplinei şi care nu se dau înapoi de la nimic. Am putea lua lecţii de la ei. Nu credeţi?" Miiller nu aştepta răspuns la întrebare. Îl luă pe Eichmann de braţ şi îl trase spre o măsuţă joasă, unde se găsea un joc de şah. Îi priveam de departe, sfârşind de mâncat ce aveam în farfurie. Eichmann juca bine, dar nu era de talia lui Miiller. Miiller, îmi ziceam, joacă aşa cum munceşte, metodic, cu tenacitate şi cu o brutalitate rece şi cumpănită. Se înfruntară de-a lungul câtorva partide, aşa că am avut timp să-i observ. Eichmann încerca combinaţii viclene şi calculate, însă Miiller nu se lăsa niciodată prins în capcană, iar apărările sale se arătau de

fiecare dată la fel de puternice precum atacurile, acestea din urmă, sistematic pregătite, dovedindu-se irezistibile. Iar Miiller câştiga mereu.

în săptămâna următoare, am adunat o mică echipă în vederea unui Einsatz în Ungaria. Am desemnat un specialist, Obersturmfuhrerului Elias, câţiva intermediari, ordonanţe şi asistenţi administrativi; şi, desigur, l-am luat şi pe Piontek. Mi-am lăsat biroul în grija lui Asbach, cu instrucţiuni precise. La ordinul lui Brandt, m-am deplasat pe 17 martie la KL Mauthausen, unde se strângea o Sondereinsatzgruppe a SP şi a SD, sub comanda Oberfuhrerului dr. Achamer-Pifrader, fost BdS al Ostland. Eichmann se găsea deja acolo, în fruntea propriului Sondereinsatz- kommando. M-am prezentat la Oberfuhrerul dr. Geschke, ofiţerul responsabil, care îmi instală echipa într-o baracă. Ştiam deja de la plecarea din Berlin că liderul maghiar, Horthy, se întâlnea cu Fuhrerul la Palatul Klessheim, în apropiere de Salzburg. După război, evenimentele de la Klessheim sunt cunoscute: confruntat cu Hitler şi cu von Ribbentrop, care, fără menajamente, i-au dat să aleagă între formarea unui nou guvern pro- german şi invadarea ţării, Horthy – *amiral într-o ţară fără marină, regent într-o ţară fără rege* – s-a decis, după o scurtă criză cardiacă, să evite ceea ce era mai rău. Pe atunci însă noi nu ştiam nimic din toate acestea: Geschke şi Achamer-Pifrader se mulţumi să convoace ofiţerii superiori în seara de 18 pentru a ne informa că a doua zi plecam spre Budapesta. Zvonurile, bineînţeles, circulau liber; mulţi se aşteptau la o rezistenţă maghiară la frontieră; ni se ceru să ne punem uniformele de campanie şi ne fură date pis- toale-mitralieră. Atmosfera era una înfierbântată; pentru mulţi dintre aceşti funcţionari din *Staatspolizei* sau din SD reprezenta prima experienţă de teren; până şi eu, după aproape un an de stat la Berlin, în negura rutinei birocratice, în tensiunea permanentă a intrigilor viclene, în oboseala bombardamentelor pe care trebuia să le suportăm tară a reacţiona, m-am lăsat antrenat de surescitarea generală. Seara, m-am dus să beau câteva pahare cu Eichmann, pe care l-am găsit înconjurat de ofiţerii săi,

strălucind şi înfoin- du-se într-o nouă uniformă feldgrau, croită la fel de elegant ca o uniformă de paradă. Nu cunoşteam decât o parte din colegii săi; mă lămuri că pentru această operaţiune îşi adusese cei mai buni specialişti din întreaga Europă, din Italia, din Croaţia, de la Litzmannstadt, de la Theresienstadt. Mă prezentă prietenului său Hauptsturmfuhrerul Wisliceny, naşul fiului său Dieter, un om înspăimântător de gras, placid, senin, care venea din Slovacia. Oamenii erau binedispuşi; se bea cu măsură, iar toată lumea se arăta nerăbdătoare. M-am întors la baraca mea ca să dorm puţin, fiindcă plecam pe la miezul nopţii, dar somnul se lăsa aşteptat. Mă gândeam la Helene: mă despărţisem de ea cu două zile mai înainte, spunându-i că nu ştiam când aveam să revin la Berlin; fusesem destul de sec, îi dădusem puţine explicaţii şi nu făcusem nicio promisiune; ea acceptase cu blândeţe, gravă, fără să pară a se nelinişti, şi totuşi, cred că era clar pentru amândoi, se formase o legătură, subţire probabil, dar solidă, şi care nu se va rupe de la sine; deja între noi era o poveste.

Trebuie să fi aţipit un pic: Piontek mă trezi pe la miezul nopţii. Mă culcasem îmbrăcat, bagajul îmi era deja făcut. Am ieşit să iau aer în timp ce se verificau vehiculele, am mâncat un sendviş şi am băut cafeaua pe care o ordonanţă, Fischer pe numele ei, mi-o pregătise. Era un frig aspru de sfârşit de iarnă şi mi-am umplut bucuros plămânii cu aerul curat de munte. Puţin mai departe, auzeam zgomot de motoare: Vorkommandoul condus de un adjunct al lui Eichmann pornea la drum. Hotărâsem să mă alătur convoiului Sondereinsatzkommandoului, care număra, în afară de Eichmann şi de ofiţerii săi, peste o sută cincizeci de oameni, majoritatea Orpo şi reprezentanţi ai SD şi SP, dar şi câţiva Waffen-SS. Convoiul lui Geschke şi Achamer-Pifrader urma să încheie marşul. Când cele două maşini ale noastre fură gata, le-am trimis în zona de plecare şi m-am dus pe jos să-l întâlnesc pe Eichmann. Acesta purta ochelari de tanchist pe caschetă şi ţinea un PM Steyr sub braţ. Cu pantalonii săi de călărie, avea un aer puţin ridicol, de parcă s-ar fi deghizat.

„Obersturmbannfuhrer! exclamă el când mă văzu. Oamenii dumneavoastră sunt gata?" Am făcut semn că da şi m-am dus la ei. În zona de adunare domnea obişnuita confuzie de ultimă clipă, strigătele, ordinele date în stânga şi-n dreapta înainte ca o coloană de vehicule să se pună în mişcare în bună ordine. Apăru şi Eichmann, înconjurat de mai mulţi ofiţeri de-ai săi, printre care se afla Regierungsratul Hunsche, pe care îl cunoşteam de la Berlin, şi, după ce dădu câteva ordine contradictorii, urcă în *Schwimmwagen,* un fel de maşină tout-terrain amfibie, condusă de un Waffen-SS; mă întrebam amuzat dacă nu cumva se temea că podurile sunt dinamitate şi avea în vedere să traverseze Dunărea în sărmana lui bărcuţă, cu Steyrul său şi cu şoferul, ca să mănânce singur toate hoardele maghiare. Piontek, la volanul maşinii mele, luase un aer sobru şi serios. În cele din urmă, sub lumina crudă a proiectoarelor lagărului, într-un bubuit de motoare şi un nor de praf, coloana se puse în mişcare. Pe Elias şi pe Fischer i-am aşezat în spate împreună cu armele ce ne fuseseră distribuite, iar eu m-am urcat în faţă, alături de Piontek, în timp ce acesta demara. Cerul era senin, stelele sclipeau, dar nu se zărea luna; coborând drumul şerpuitor spre Dunăre, vedeam limpede, la picioarele mele, întinderea lucitoare a fluviului. Convoiul trecu pe malul drept şi se îndreptă spre Viena. Mergeam cu toţii în şir, cu farurile lăsate din cauza trăgătorilor inamici. Am adormit rapid. Din când în când câte o alarmă mă trezea şi forţa vehiculele să se oprească şi să stingă farurile, însă nimeni nu ieşea din maşină, aşteptând în întuneric. Nu se înregistră niciun atac. În somnolenţa mea cu întreruperi aveam vise stranii, vii şi evanescente, care dispăreau ca un balon de săpun imediat ce o hurducătură sau o sirenă mă trezea. Pe la orele trei, în timp ce ocoleam Viena pe la sud, m-am trezit complet şi am băut cafea dintr-un termos pregătită de Fischer. Luna se ridicase, un corn subţire care făceau ca apele largi ale Dunării să sclipească atunci când le vedeam, în stânga. Continuam să avem parte de alarme şi să facem halte, un şir lung de vehicule disparate ce se puteau distinge de acum în lumina lunii. La est, cerul se înroşea, dezvăluind, pe

înălţimi, crestele Carpaţilor Mici. Una dintre aceste opriri se petrecu deasupra lui Neusiedler See, la doar câţiva kilometri de frontiera ungară. Voluminosul Wisliceny trecu prin dreptul maşinii mele şi bătu în geam. „Luaţi-vă romul şi veniţi.” Ni se dăduseră câteva măsuri de rom pentru drum, dar nu mă atinsesem de el. L-am urmat pe Wisliceny, care îi scotea pe ceilalţi ofiţeri din maşini. În faţa noastră, roata roşie a soarelui atârna peste vârfuri, cerul era palid, de un albastru luminos cu urme de galben, fără vreun nor. Când grupul nostru ajunse în dreptul vehiculului-amfi- bie al lui Eichmann, spre capătul coloanei, l-am înconjurat, iar Wisliceny îi ciocăni să iasă. Erau aici atât ofiţeri de la IV B 4, cât şi comandanţii companiilor detaşate. Wisliceny ridică plosca, îl felicită pe Eichmann şi bău în sănătatea sa. Eichmann îşi serba în acea zi cea de-a treizeci şi opta aniversare. Sughiţa de plăcere. „Meine Herren, sunt emoţionat, foarte emoţionat. Astăzi este cea de-a şaptea mea aniversare ca ofiţer SS. Nu-mi pot imagina un cadou mai frumos decât compania dumneavoastră.41

Strălucea, roşu la faţă, zâmbea la toată lumea, bând cu înghiţituri mici în uralele noastre.

Trecerea frontierei se făcu fără incidente. Pe marginea drumului, vameşi şi soldaţi honvezi ne priveau trecând, morocănoşi sau indiferenţi, fără a se manifesta în vreun fel. Dimineaţa se anunţa luminoasă. Coloana se opri într-un sat pentru micul dejun cu cafea, rom, pâine albă şi vin unguresc cumpărat de acolo. Apoi pornirăm din nou. Acum înaintam mai încet, drumul era plin de vehicule germane, camioane pentru trupe şi blindate, pe care trebuia să le urmezi la pas kilometri întregi înainte de a le putea depăşi. Însă aceasta nu semăna a invazie, totul se petrecea în calm şi în ordine; civilii, pe marginea drumului, se aliniau privindu-ne cum trecem, unii făcând chiar gesturi prieteneşti.

Sosiserăm la Budapesta pe la mijlocul după-amiezii şi furăm încartiruiţi pe malul drept, în spatele castelului, pe Schwabenberg, unde SS rechiziţionase marile hoteluri. M-am trezit instalat provizoriu într-un apartament la Astoria, cu două paturi şi trei canapele pentru opt oameni. A doua zi

dimineaţă am plecat după informaţii. Oraşul era plin de personal german, ofiţeri ai Wehrmachtului şi de la Waffen-SS, diplomaţi de la *Auswărtiges Amt,* funcţionari ai poliţiei, ingineri de la OT, economişti de la WVHA, agenţi ai Abwehrului adesea cu nume schimbate. În această confuzie generală eu nici măcar nu ştiam cui îi eram subordonat, aşa că m-am dus să-l întreb pe Geschke, care îmi preciză că el fusese desemnat BdS, dar că Reichsfuhrerul numise şi un HSSPF, Obergruppenfuhrerul Winkelmann, şi că acest Winkelmann îmi va explica totul. Însă Winkelmann, un poliţist de carieră cam grăsun, cu părul tuns perie şi cu maxilar proeminent, nu fusese informat de existenţa mea. Mă lămuri că, în pofida aparenţelor, nu ocupaserăm Ungaria, ci veniserăm acolo la invitaţia lui Horthy, pentru a sfătui şi susţine serviciile maghiare. În ciuda prezenţei unui HSSPF, a unui BdS, a unui BdO şi a tuturor structurilor auxiliare, noi nu aveam nicio funcţie executivă, iar autorităţile maghiare îşi păstrau toate prerogativele suvera- nităţii lor. Orice diferend serios trebuia adus la cunoştinţa noului ambasador, dr. Veesenmayer, un SS-Brigadefuhrer onorific, sau a colegilor săi de la *Auswărtiges Amt.* După părerea lui Winkelmann, Kaltenbrunner se afla şi el la Budapesta; venise în vagonul special al lui Veesenmayer, ataşat la trenul lui Horthy la întoarcerea acestuia de la Klessheim, şi purta negocieri cu locotenent-generalul Dome Sztojay, fostul ambasador al Ungariei la Berlin, pe tema formării unui nou guvern (Kâllay, ministrul înlăturat, se refugiase la legaţia Turciei). Nu aveam niciun motiv să merg să-l văd pe Kaltenbrunner, aşa că am preferat să mă prezint la legaţia germană. Veesenmayer era ocupat şi am fost primit de însărcinatul său cu afaceri, Legationsrat Feine, care luă notă de misiunea mea şi îmi sugeră să aştept ca situaţia să se clarifice, recomandându-mi să rămân în contact cu ei. Era o mare bramburească.

întors la Astoria, l-am văzut pe Obersturmbannfuhrerul Krumey, adjunctul lui Eichmann. Deja se întâlnise cu conducătorii comunităţii evreieşti şi ieşise satisfăcut de discuţii. „S-au prezentat cu valize, îmi explică el râzând

sănătos, însă i-am asigurat că nimeni nu urma să fie arestat. Erau îngroziţi de *isteria de extremă dreaptă.* Li s-a promis că dacă vor coopera nu se va întâmpla nimic. Asta i-a calmat. Slobozi un nou hohot de râs. „Probabil cred că îi vom proteja de unguri." Evreii trebuiau să formeze un consiliu; ca să nu se sperie – termenul *Judenrat,* răspândit în Polonia, era destul de cunoscut aici şi stârnea o oarecare temere – avea să se numească *Zentralrat.* În zilele care urmară, în timp ce membrii noului consiliu aduceau la Sondereinsatzkommando saltele şi cuverturi – am rechiziţionat mai multe pentru apartamentul nostru –, apoi, pe măsura cererilor, maşini de scris, oglinzi, apă de colonie, lenjerie feminină şi câteva mici tablouri foarte frumoase de Watteau sau cel puţin din şcoala sa, eu am avut o serie de consultări cu ei, în special cu preşedintele comunităţii evreieşti, dr. Samuel Stern, pentru a-mi face o idee despre resursele disponibile. Existau evrei, bărbaţi şi femei, folosiţi în uzinele de armament ungureşti, iar Stern putu să-mi furnizeze nişte cifre aproximative. Se ivi însă imediat o problemă majoră: toţi bărbaţii evrei valizi, fără o slujbă importantă şi aflaţi la o vârstă la care puteau să muncească erau mobilizaţi de mai mulţi ani de zile în Honved pentru a servi în batalioanele de muncă, în spatele frontului. Şi era adevărat, fiindcă îmi aduceam aminte că atunci când intrasem în Jitomir, aflat încă sub unguri, auzisem de aceste batalioane evreieşti, iar asta îi sco- tea din sărite pe colegii de la Sk 4a. „Aceste batalioane nu depind în niciun fel de noi, îmi explica Stern. Luaţi legătura cu guvernul."

La câteva zile după formarea guvernului Sztojay, noul cabinet, într-o singură sesiune legislativă de unsprezece ore, promulga o serie de legi anti- evreieşti pe care poliţia maghiară începea să le aplice imediat. Îl vedeam rar pe Eichmann: era tot timpul ocupat cu diverşi oficiali, sau le făcea vizite evreilor, interesându-se, după spusele lui Krumey, de cultura lor, cerându-le să-i prezinte biblioteca, muzeul, sinagogile. La sfârşitul lunii vorbi în Zentralrat el însuşi. Întregul său SEk se instalase la hotelul Maj estic, eu rămăsesem la Astoria, unde putusem să obţin două camere în

plus pentru a-mi instala birourile. Nu am fost invitat la întâlnire, dar l-am văzut pe Eichmann după aceea; părea foarte mulţumit de sine şi îmi dădu asigurări că evreii urmau să coopereze şi să se supună exigenţelor germane. Discutarăm despre problema muncitorilor; noile legi urmau să le permită ungurilor să mărească batalioanele de muncă civile – toţi funcţionarii, ziariştii, notarii, avocaţii, contabilii evrei care aveau să-şi piardă slujbele vor putea fi mobilizaţi, iar asta îl făcea pe Eichmann să rânjească – „Imaginează-ţi, dragul meu Obersturmbannfuhrer, nişte avocaţi evrei săpând şanţuri antitanc!" –, noi însă nu aveam nici cea mai mică idee despre ceea ce vor accepta ei să ne dea; Eichmann, ca şi mine, se temea ca nu cumva să încerce să păstreze ceea ce era mai bun pentru ei. Însă Eichmann îşi găsise un aliat, un funcţionar al comitatului Budapesta, dr. Lâszlo Endre, un antisemit feroce pe care spera să-l numească la Ministerul de Interne. „Trebuie să evităm repetarea erorii din Danemarca, înţelegeţi, îmi explica el, sprijinindu-şi capul în mâna sa mare, cu vene proeminente, şi ronţăin- du-şi degetul mic. Trebuie ca ungurii să facă totul ei înşişi, să ne ofere evreii lor pe tavă." Deja SEk-ul, împreună cu poliţia maghiară şi cu forţele BdS, îi arestau pe evreii care încălcau noile reguli; în apropierea oraşului, la Kistaresa, fusese ridicat un lagăr de tranzit păzit de jandarmeria ungară, fiind deja internaţi acolo peste trei mii de evrei. În ce mă priveşte, nu rămâneam inactiv; prin intermediul legaţiei, luasem contact cu ministerele Industriei şi Agriculturii pentru a le sonda punctele de vedere; în plus, am studiat noile legislaţii în compania lui Herr von Adamovic, expertul legaţiei, un om afabil, inteligent, dar aproape paralizat de sciatică şi de artrită. Între timp rămâneam în contact cu biroul de la Berlin. Speer, care, printr-o coincidenţă, îşi serba aniversarea în aceeaşi zi cu Eichmann, părăsise Hohenlychen pentru a-şi petrece convalescenţa la Merano, în Italia; îi trimisesem o telegramă de felicitare şi flori, dar nu primisem răspuns. Mai fusesem invitat să asist la o conferinţă în Silezia despre chestiunea evreiască, coordonată de dr. Franz Six, primul meu şef de departament la SD. Lucra

acum la *Auswărtiges Amt,* dar din când în când mai dădea o mână de ajutor la RSHA. Thomas fusese invitat şi el, la fel Eichmann, împreună cu câţiva dintre specialiştii săi. Am făcut în aşa fel încât să merg cu ei. Micul nostru grup se deplasă cu trenul, trecând prin Pressburg, schimbând apoi la Breslau spre Hirschberg; conferinţa se ţinea la Krummhubel, o staţiune de schi cunoscută din Sudeţii silezieni, acum ocupată în mare parte de birourile AA, printre care şi cel al lui Six, evacuate din Berlin din cauza bombardamentelor. Furăm cazaţi într-o *Gasthaus* plină, noile barăci construite de AA nefiind încă gata. L-am reîntâlnit acolo cu plăcere pe Thomas, sosit cu puţin înaintea noastră, care profita de ocazie pentru a schia în compania unor tinere şi frumoase secretare sau asistente, dintre care una de origine rusă, pe care mi-o prezentă; toate aceste femei păreau să aibă foarte puţin de lucru. Eichmann îşi regăsea colegi de prin întreaga Europă şi se umfla în pene. Conferinţa începu în a doua zi de la sosirea noastră. Six deschidea dezbaterile cu un discurs privind „Sarcinile şi scopurile operaţiunilor antievreieşti din străinătate". Ne vorbi despre structura politică a iudaismului mondial, afirmând că *în Europa, evreimea îşi încheiase rolul politic şi biologic.* Făcu de asemenea şi o digresiune interesantă asupra sionismului, nu prea cunoscut la vremea aceea în cercurile noastre; pentru Six, chestiunea reîntoarcerii în Palestina a evreilor care mai rămăseseră trebuia subordonată problemei arabe, care va câştiga în importanţă după război, mai ales dacă britanicii aveau să se retragă din o parte a Imperiului lor. Intervenţia sa fu urmată de cea a specialistului de la *Auswărtiges Amt,* un anume von Thadden, care expuse punctul de vedere al ministerului său privind „Situaţia politică a evreilor din Europa şi situaţia în raport cu măsurile executive antievreieşti". Thomas vorbi despre problemele de securitate ridicate de revoltele evreieşti din anul precedent. Alţi specialişti sau consilieri prezentară situaţia actuală din ţările unde se aflau în post. Însă punctul culminant al zilei fu discursul lui Eichmann. Einsatzul maghiar părea să-l fi inspirat şi mai că ne făcu o frescă a ansamblului operaţiunilor

antievreieşti, aşa cum se derulaseră ele de la început. Trecut rapid în revistă eşecul ghetoizării şi critică ineficacitatea şi confuzia operaţiunilor mobile: „Indiferent de succesele înregistrate, ele rămân sporadice, îngăduie prea multor evrei să fugă, să se refugieze în păduri pentru a îngroşa rândurile partizanilor, iar toate acestea minează moralul oamenilor." Succesul, în ţările străine, depindea de doi factori: mobilizarea autorităţilor locale şi cooperarea, chiar colaborarea cu capii comunitari evrei. „Pentru ceea ce se petrece atunci când încercăm să-i arestăm pe evrei noi înşine, în ţările unde dispunem de resurse insuficiente, este destul să privim exemplul Danemarcei, un eşec total, al sudului Franţei, unde am obţinut rezultate foarte slabe, chiar după ocuparea fostei zone italiene, şi al Italiei, unde populaţia şi Biserica ascund mii de evrei pe care nu îi putem găsi… Cât despre *Judenrăte,* acestea permit o economie considerabilă de personal şi îi pun pe evreii înşişi să se distrugă între ei. Bineînţeles că aceşti evrei îşi au propriile ţeluri, propriile visuri. Dar şi visurile evreilor ne folosesc. Ei visează la o corupţie grandioasă, ne oferă banul lor, bunurile lor. Noi luăm aceşti bani şi aceste bunuri şi ne continuăm sarcina. Ei visează la nevoile economice ale Wehrmachtului, la protecţia dată de certificatele de muncă, iar noi folosim aceste visuri pentru a veni în sprijinul uzinelor noastre de armament, pentru a ne oferi mâna de lucru necesară construirii complexelor noastre subterane, şi pentru a ni se livra totodată cei slabi şi bătrânii, gurile inutile. Dar să mai înţelegeţi şi următoarele: eliminarea primei sute de mii de evrei este cu mult mai uşoară decât cea a ultimelor cinci mii. Uitaţi-vă la ce s-a întâmplat la Varşovia, sau cu ocazia altor revolte despre care ne-a vorbit Standartenfuhrerul Hauser. Atunci când ReichsFührerul mia trimis raportul asupra luptelor de la Varşovia, a notat că nu reuşea să înţeleagă cum nişte evrei dintr-un ghetou se pot bate astfel. Totuşi, regretatul nostru *Chef,* Obergruppenfuhrerul Heydrich, înţelesese aceasta cu mult înainte. Ştia că evreii cei mai puternici, cei mai zdraveni, cei mai vicleni, cei mai isteţi vor scăpa de toate selecţiile şi vor fi cel mai greu de distrus.

Or, tocmai aceştia sunt cei care formează rezervorul vital pornind de la care iudaismul s-ar putea reconstitui, *celula bacteriană a regenerării evreieşti,* cum spunea răposatul Obergruppenfuhrer. Lupta noastră o continuă pe cea a lui Koch şi a lui Pasteur, şi trebuie mers până la capăt…" Un tunet de aplauze întâmpină aceste cuvinte. Oare Eichmann credea realmente în ele? Era pentru prima dată când îl auzeam vorbind astfel şi aveam impresia că îl luase valul, se lăsase dus de noul său rol, că îi plăcea atât de mult jocul acesta, încât ajungea să se confunde cu el. Totuşi, comentariile sale practice erau departe de a fi idioate, se vedea bine că analizase atent experienţele trecute pentru a trage învăţăminte esenţiale. La cină – Six, din politeţe şi în amintirea trecutului, mă invitase împreună cu Thomas la un mic supeu privat – i-am comentat favorabil discursul. Dar Six, care nu-şi abandona niciodată aerul morocănos şi deprimat, îl judeca mult mai negativ. „Niciun interes intelectual. Este un om relativ simplu, fără daruri deosebite. Bineînţeles că are prestanţă şi capacităţi în limitele specializării sale." „Tocmai, am spus eu, este un bun ofiţer, motivat şi talentat în felul său. După părerea mea ar putea ajunge şi mai departe" „M-ar mira, interveni sec Thomas. Este prea încăpăţânat. Este un buldog, un executant dotat. Dar nu are pic de imaginaţie. Nu este în stare să reacţioneze la evenimentele exterioare domeniului său, să evolueze. Şi-a construit cariera pe evrei, pe distrugerea evreilor, şi de aceea este foarte puternic. Dar după ce vom termina cu evreii – sau dacă se schimbă vântul, dacă distrugerea evreilor se dovedeşte a nu mai fi la ordinea zilei – el nu va şti să se adapteze, va fi pierdut"

A doua zi, conferinţa continua cu intervenţii minore. Eichmann nu mai zăbovi, avea treabă. „Trebuie să merg în inspecţie la Auschwitz, apoi să mă întorc la Budapesta. Lucrurile încep să se mişte acolo" Pe 5 aprilie, am plecat şi eu. Ajuns în Ungaria, am aflat că Fuhrerul tocmai îşi dăduse acordul pentru folosirea muncitorilor evrei pe teritoriul Reichului. Odată ambiguitatea dispărută, oamenii lui Speer şi ai *Jägerstab* veneau pe capul meu din minut în minut ca să mă

întrebe când li se vor putea trimite primele loturi. Le spuneam să aibă răbdare, că operaţiunea încă nu era pusă la punct. Eichmann se întoarse furios de la Auschwitz, tunând şi fulgerând împotriva respectivilor Kommandanten: „Nişte tâmpiţi, nişte incapabili. Nimic nu este gata pentru primire" Pe 9 aprilie… ah, dar la ce bun să povestesc zi cu zi toate aceste detalii? Lucrul acesta mă epuizează şi în plus mă plictiseşte, dar desigur că şi pe dumneavoastră. Câte pagini am scris deja despre aceste întâmplări birocratice neinteresante? Nu mai pot continua astfel: îmi cade pana dintre degetele ostenite, mai bine zis stiloul. Aş putea să revin cu altă ocazie, dar de ce să reiau această sordidă poveste a Ungariei? Este amplu documentată în cărţi, de către istoricii care au o vedere de ansamblu mult mai coerentă decât a mea. În fond, eu aici nu am jucat decât un rol minor. Dacă i-am putut întâlni pe unii dintre participanţi, nu am totuşi mare lucru de adăugat la amintirile lor. Marile intrigi care au urmat, şi mai ales acele negocieri dintre Eichmann, Becher şi evrei, toate poveştile despre răscumpărarea unor evrei contra unor sume de bani, camioane întregi, cu toate acestea da, eram mai mult sau mai puţin la curent, discutam despre ele, i-am întâlnit chiar şi pe unii evrei implicaţi, l-am întâlnit de asemenea pe Becher, un om tulburător, care venise în Ungaria pentru a cumpăra cai pentru Waffen-SS şi care recuperase repede, în folosul Reichsfuhremlui, cea mai mare uzină de armament a ţării, Manfred-Weiss Werke, fără a preveni pe nimeni, nici pe Veesenmayer, nici pe Winkelmann, nici pe mine, şi căruia mai apoi Reichsfuhrerul i-a încredinţat sarcini care fie că le dublau, fie că le contraziceau pe ale mele, dar şi pe cele ale lui Eichmann, ceea ce, am sfârşit eu prin a înţelege, era o metodă tipică a Reichsfuhremlui, însă pe teren nu folosea decât la a semăna zâzanie şi confuzie, nimeni nu coordona nimic, Winkelmann nu avea nicio influenţă asupra lui Eichmann şi nici asupra lui Becher, care nu îl informau în legătură cu nimic, şi trebuie să mărturisesc că nici eu nu mă comportam mai bine ca ei, negociam cu ungurii fără ştirea lui Winkelmann, mai ales cu Ministerul Apărării, unde luasem

contact cu generalul Greiffenberg, ataşatul militar al lui Veesenmayer, pentru a vedea dacă honvezii nu ar putea să ne detaşeze şi batalioanele lor de muncă evreieşti, chiar şi cu garanţii aparte cu privire la un regim special, Honved bineînţeles refuzând categoric, nemailăsându-ne, ca muncitori potenţiali, decât civilii luaţi în brigăzi la începutul lunii, cei ce puteau fi retraşi din uzine şi familiile lor, pe scurt un potenţial uman de mică valoare, ceea ce reprezintă una dintre cauzele faptului că am fost nevoit să consider această misiune drept un fiasco total, dar nu era singura cauză, voi mai vorbi despre asta, şi voi vorbi poate un pic şi despre negocierile cu evreii, fiindcă şi aceasta, în fond, cădea mai mult sau mai puţin în atribuţiile mele, sau, pentru a fi mai precis, m-am servit, nu, am încercat să mă servesc de aceste negocieri pentru a face să înainteze proiectele mele, nu cu mare succes, recunosc, din pricina unui întreg ansamblu de motive, nu numai cel menţionat deja, în plus exista şi atitudinea lui Eichmann, care devenea din ce în ce mai dificil, Becher la fel, WVHA, jandarmeria ungară, toată lumea se băga, vedeţi dumneavoastră – una peste alta, ceea ce aş vrea eu să spun mai exact este că, dacă se doreşte analizarea motivelor pentru care operaţiunea maghiară a dat nişte rezultate atât de slabe pentru *Arbeitseinsatz,* grija mea primordială, în fond, trebuie luaţi în consideraţie toţi aceşti oameni şi toate aceste instituţii, care jucau fiecare rolul său, dar şi aruncau vina unul pe altul, mă învinovăţeau de asemenea şi pe mine, de acest lucru nu se lipsea nimeni, să fiţi încredinţaţi, pe scurt era o harababură, o adevărată babilonie care a făcut ca în final majoritatea evreilor deportaţi să moară, imediat vreau să zic, gazaţi chiar înainte de a fi putut fi puşi la muncă, fiindcă foarte puţini dintre cei care soseau la Auschwitz erau apţi, nişte pierderi considerabile, poate 70%, nimeni nu este prea sigur, din cauza cărora s-a crezut după război, pierderi şi e lucru de înţeles, că acesta reprezenta însuşi scopul operaţiunii, adică uciderea tuturor acestor evrei, femei, bătrâni, copii frumoşi şi sănătoşi, şi nu se putea înţelege astfel de ce germanii, pierzând războiul (însă spectrul înfrângerii nu era atât de limpede, pe vremea

aceea, din punctul de vedere german cel puţin), se mai încăpăţânau încă să masacreze evrei, să mobilizeze resurse considerabile, în oameni şi în trenuri, mai ales, pentru a extermina femei şi copii, şi cum acest lucru nu putea fi înţeles el fost atribuit nebuniei antisemite a germanilor, unui delir al omorului aflat foarte departe de gândirea majorităţii participanţilor, fiindcă, de fapt, pentru mine, ca pentru mulţi alţi funcţionari şi specialişti, miza era fundamentală, crucială, aceea de a găsi mână de lucru pentru uzinele noastre, câteva sute de mii de muncitori care ne-ar fi permis poate să răstumăm cursul lucrurilor, se doreau evrei, nu morţi, ci vii, valizi, bărbaţi de preferinţă, însă ungurii voiau să-i păstreze pe bărbaţi sau cel puţin pe o parte din ei, şi prin urmare se pornise cu stângul, şi apoi mai erau şi condiţiile de transport, deplorabile, iar Dumnezeu ştie cât m-am certat cu Eichmann pe respectivul subiect, şi el îmi răspundea mereu acelaşi lucru, „Asta nu este răspunderea mea, ci a jandarmeriei ungare, ei încarcă şi aprovizionează trenurile, nu noi", şi mai era şi încăpăţânarea lui Hoss, la Auschwitz, fiindcă între timp, poate ca urmare a raportului lui Eichmann, EIoss revenise ca *Standortälteste* în locul lui Liebehenschel, care fusese tras pe linie moartă la Lublin, era aşadar şi această incapacitate obstinată a lui Hoss de a schimba metoda, însă despre asta voi vorbi poate mai departe şi mai în detaliu, pe scurt, puţini dintre noi doream în mod deliberat ceea ce s-a întâmplat, şi totuşi, veţi spune, s-a întâmplat, e adevărat, şi este adevărat şi că toţi evreii erau trimişi la Auschwitz, nu numai cei care puteau să muncească, ci toţi, ştiindu-se clar că bătrânii şi copiii vor fi gazaţi, aşadar ne întoarcem la întrebarea iniţială, de ce această înverşunare în a goli Ungaria de evreii ei, date fiind condiţiile războiului şi toate astea, iar aici, bineînţeles, eu nu pot avansa decât nişte ipoteze, fiindcă nu era obiectivul meu personal, sau mai degrabă, aici nu prea sunt sigur, ştiu de ce se voia deportarea (pe atunci se zicea *evacuarea)* tuturor evreilor din Ungaria şi uciderea imediată a celor inapţi de muncă, iar asta era din cauză că autorităţile noastre, Fuhrerul, Reichsfuhrerul, hotărâseră să fie ucişi toţi evreii din Europa,

asta este clar, se ştia, aşa cum se ştia că până şi cei puşi la muncă trebuiau să moară, mai devreme sau mai târziu, iar întrebarea de ce toate acestea este una despre care am vorbit mult şi la care încă nu am găsit răspuns, oamenii, la vremea aceea, credeau tot felul de lucruri despre evrei, teoria bacililor, precum Reichsfuhrerul şi Heydrich, teorie citată la conferinţa de la Krummhubel de Eichmann dar pentru care, în opinia mea, trebuie să fi fost mai degrabă o chestiune de tactică, teza revoltelor evreieşti, spionaj şi coloana a cincea în folosul inamicilor care se apropiau, teză care bântuia o bună parte a RSHA şi îl preocupa până şi pe prietenul meu Thomas, teamă şi de omnipotenţa evreiască, în care unii încă mai credeau cu tărie, ceea ce dădea de altfel naştere unor întâmplări hazlii, aşa cum a fost la începutul lui aprilie la Budapesta, când trebuiau mutaţi numeroşi evrei pentru a le goli apartamentele şi când SP cerea crearea unui ghetou, lucru pe care ungurii refuzau să-l facă întrucât se temeau că aliaţii bombardează în jurul acestui ghetou spre a-l proteja (americanii loviseră Budapesta în timp ce mă aflam la Krummhubel), şi atunci ungurii îi răspândiră pe evrei pe lângă obiective strategice, militare şi industriale, ceea ce stârni multă nelinişte printre anumiţi responsabili ai noştri, fiindcă, dacă americanii bombardau totuşi respectivele obiective, asta ar dovedi că iudaismul mondial nu era atât de puternic pe cât se socotea, iar eu trebuie să adaug, pentru a fi corect, că americanii au bombardat efectiv acele obiective, ucigând numeroşi civili evrei, însă eu nu mai credeam de mult în omnipotenţa iudaismului mondial, altfel de ce toate ţările să fi refuzat să-i primească pe evrei în 1937, ’38, ’39, atunci când nu se dorea decât un singur lucru, şi anume, să părăsească Germania, în fond singura soluţie rezonabilă? Ceea ce vreau eu să spun, revenind la întrebarea pe care o puneam, fiindcă m-am cam îndepărtat, este că, deşi, obiectiv vorbind, scopul final era clar, nu toţi intervenienţii lucrau în vederea acestui scop, nu asta îi motiva şi deci îi împingea să muncească atât de energic şi cu atâta îndârjire, ci există o întreagă gamă de motivaţii, şi până şi lui Eichmann, care avea o atitudine foarte

dură, sunt convins că, în fond, nu-i păsa că sunt sau nu uciși evreii, tot ceea ce conta pentru el era să arate ce putea face, să se pună în valoare și de asemenea să utilizeze capacitățile pe care le dezvoltase, de restul i se rupea, atât de industrie, cât și de camerele de gazare, de altfel, singurul lucru de care îi păsa era să nu-și bată cineva joc de el, și de aceea insista atât de mult în privința negocierilor cu evreii; dar voi reveni asupra acestui aspect, fiindcă este totuși interesant, iar pentru ceilalți este la fel, fiecare își avea motivele personale, aparatul maghiar care ne ajuta voia să-i vadă pe evrei părăsind Ungaria, dar i se falfâia de ce li se întâmpla, iar Speer și Kammler și *Jägerstab*-ul voiau muncitori și presau cu înverșunare SS-ul să le dea, dar nu le păsa de ce li se întâmpla celor care nu puteau munci, și-n plus mai erau tot felul de motivații practice, spre exemplu, eu mă concentram doar asupra *Arbeitseinsatz,* dar era departe de a fi singura miză economică, așa cum am aflat întâlnind un expert de la Ministerul nostru pentru Alimentație și Agricultură, un tânăr foarte inteligent, pasionat de munca sa, care îmi explică într-o seară, într-o veche cafenea din Budapesta, aspectul alimentar al chestiunii, care era acela că, odată cu pierderea Ucrainei, Germania trebuia să facă față unui grav deficit în aprovizionare, mai ales lipsă de grâu, și se întorsese așadar către Ungaria, mare producătoare, era de altfel, după el, motivația principală a pseudoinvaziei noastre, aceea de a securiza respectivul grânar și ca atare în 1944 le ceream ungurilor 450 000 de tone de grâu, cu 360 000 de tone mai mult decât în 1942, adică o creștere cu 80%, or, ungurii trebuiau să ia de undeva acest grâu, în fond trebuiau să-și alimenteze populația, iar întâmplarea făcea că aceste 360 000 de tone corespundeau rațiilor a aproximativ un milion de persoane, puțin mai mult decât numărul total de evrei unguri, și ca atare specialiștii Ministerului Alimentației vedeau evacuarea evreilor de către RSHA drept o măsură care i-ar permite Ungariei să elibereze un excedent de grâu cu destinația Germania, corespunzând nevoilor noastre, iar în ceea ce privește soarta evreilor evacuați, care în principiu

trebuiau hrăniţi în altă parte dacă nu erau ucişi, asta nu-l privea pe acest tânăr, una peste alta un expert simpatic, cam obnubilat totuşi de cifrele sale, fiindcă existau alte departamente ale Ministerului Alimentaţiei pentru a se ocupa de asta, alimentarea deţinuţilor şi a altor muncitori străini în Germania nu era treaba lui, iar pentru el evacuarea evreilor reprezenta soluţia la problema sa, chiar dacă altundeva aceasta devenea problema altcuiva. Iar acest om nu era singurul, toată lumea era ca el, şi eu eram ca el, şi voi de asemenea, în locul lui, aţi fi făcut ca el.

Dar poate că în fond puţin vă interesează toate acestea. Poate aţi prefera, în locul reflecţiilor mele nesănătoase şi absconse, nişte anecdote, nişte istorioare picante. Nici nu mai ştiu ce-i bine. Istorioare, vreau să povestesc, bineînţeles: dar o fac scotocind un pic la întâmplare prin amintirile şi prin însemnările mele. V-am spus, obosesc, trebuie să încep a-i pune capăt. Şi apoi, dacă ar trebui să mai povestesc şi restul anului 1944 în detaliu, cam cum am făcut-o până aici, nu aş mai termina niciodată. Vedeţi, mă gândesc şi la dumneavoastră, nu numai la mine, măcar puţin, în orice caz; există desigur limite, dacă îmi produc atâtea suferinţe nu este pentru a vă face plăcere, recunosc, este înainte de toate pentru propria mea igienă mentală, ca atunci când ai mâncat prea mult, iar la un moment dat trebuie să evacuezi deşeurile, fie că miroase bine sau nu, nu avem întotdeauna de ales; şi apoi dumneavoastră dispuneţi de o putere absolută, aceea de a închide această carte şi de a o arunca la gunoi, ultim recurs împotriva căruia nu pot face nimic, aşa că nu văd de ce m-aş purta cu mănuşi. Şi de aceea, recunosc, dacă îmi schimb puţin metoda, o fac mai ales pentru mine, fie că vă place sau nu, încă un semn al egoismului meu nemărginit, cu siguranţă fruct la proastei mele educaţii. Îmi veţi spune că aş fi putut face altceva, e adevărat, poate că ar fi trebuit să fac altceva, aş fi fost încântat să fac muzică, dacă aş fi ştiut să pun două note una lângă alta şi să recunosc o cheie sol, însă am explicat deja limitele mele în materie; sau m-aş fi putut ocupa cu pictura, de ce nu, mi se pare a fi o îndeletnicire agreabilă, o

îndeletnicire liniştită, să te pierzi astfel în forme şi culori, dar ce vreţi, poate că într-o altă viaţă, fiindcă în aceasta niciodată nu am avut de ales, doar un strop, desigur, o oarecare marjă de manevră, însă restrânsă, din cauza fatalităţilor apăsătoare, ceea ce face ca, iată, să ne regăsim în punctul de plecare. Dar să revenim mai degrabă la Ungaria.

Despre ofiţerii care îl înconjurau pe Eichmann nu este mare lucru de spus. Majoritatea erau oameni paşnici, buni cetăţeni care nu-şi făceau decât datoria, mândri şi fericiţi purtători ai uniformei SS, însă timoraţi, puţin capabili de iniţiativă, întrebându-se mereu „Da… dar" şi admirându-şi şeful, pe care-l considerau un geniu măreţ. Singurul care ieşea un pic din tipare era Wisliceny, un prusac de vârsta mea, care vorbea foarte bine englezeşte şi avea excelente cunoştinţe de istorie, şi cu care îmi plăcea să-mi petrec serile discutând despre Războiul de Treizeci de Ani, despre cotitura din 1848 sau despre falimentul moral din epoca wilhelmiană.

Vederile sale nu erau întotdeauna originale, dar se dovedeau solid documentate şi ştia să le insereze într-un discurs coerent, ceea ce este prima calitate a imaginarului istoric. Fusese totuşi superiorul lui Eichmann, în 1936, cred, în orice caz pe vremea SD-Hauptamt, când secţia Afacerilor Evreieşti încă se mai numea Abteilung II 112, însă lenea şi indolenţa lui făcuseră să fie repede depăşit de discipolul său, pe care totuşi nu era supărat, rămăseseră buni prieteni, Wisliceny era un prieten intim de familie, se tutu- iau chiar în public (aveau să se certe puţin mai târziu, din motive pe care nu le cunosc. Wisliceny, martor la Niirnberg, i-a făcut un portret mult deformat fostului său camarad, potrivit care a contribuit timp îndelungat la tulburarea imaginii pe care istoricii şi scriitori şi-o făceau despre Eichmann, unii mergând până la a susţine cu bună-credinţă că acest sărman Obersturmbannfuhrer îi dădea ordine lui Adolf Hitler. Nu-l putem condamna pe Wisliceny: îi era pielea în joc, iar Eichmann dispăruse, pe atunci fiind la modă să pui în cârca celor absenţi, lucru care de altfel nu i-a reuşit sărmanului Wisliceny, fiindcă a sfârşit de capătul unei frânghii la

Pressburg, Bratislava slovacilor, iar funia aceea trebuie să fi fost solidă ca să-i suporte impresionanta greutate). Un alt motiv care mă făcea să-l apreciez pe Wisliceny era acela că nu-şi pierdea capul, spre deosebire de alţii, în special birocraţii de la Berlin care, trimişi pe teren pentru prima oară în viaţa lor şi văzându-se dintr-odată atât de puternici în raport cu demnitarii evrei, oameni cu carte, având uneori dublul vârstei lor, dădeau uitării orice simţ al măsurii. Unii îi insultau pe evrei în modul cel mai grosolan şi mai nesimţit, alţii nu rezistau tentaţiei de a abuza de poziţia lor, toţi se arătau de o aroganţă de nesuportat iar în ochii mei total deplasată. Îmi amintesc, spre exemplu, de Hunsche, un Regierungsrat, adică un funcţionar de carieră, jurist cu o mentalitate de notar, măruntul om şters pe care nu-l remarci niciodată, ascuns în spatele biroului unei bănci, unde mâzgăleşte răbdător hârtie după hârtie aşteptând să iasă la pensie şi să meargă în jiletcă de lână tricotată de soţia sa ca să cultive lalele olandeze sau să vopsească soldaţi de plumb din epoca napoleoniană, pe care îi va aşeza cu grijă, în şiruri impecabile, amintire a ordinii pierdute din tinereţea sa, în faţa unei machete de ipsos a Porţii Brandenburg, ce ştiu eu, visurile care obsedează acest gen de oameni; iar acolo, la Budapesta, grotesc într-o uniformă cu pantaloni de echitaţie ultrabufanţi, fuma ţigări de lux, primindu-i pe notabilii evrei cu cizmele sale murdare urcate pe un fotoliu din catifea, satisfăcându-şi cu neruşinare până şi cea mai măruntă dintre fanteziile sale. În chiar primele zile ale sosirii noastre, ceruse evreilor să-i aducă un pian, zicându-le tară a se gândi prea mult: „Dintotdeauna am visat să am un pian”; evreii, speriaţi, i-au adus opt, iar Hunsche, în faţa mea, pe canapea, înfipt în cizmele sale cu carâmb înalt, îi certa cu un glas care se voia ironic: „Meine Herren! Nu vreau să deschid un magazin, vreau doar să cânt la un pian.” Un pian! Germania geme sub bombe, soldaţii noştri pe front se bat cu membrele îngheţate şi cu degete lipsă, însă Hauptsturmfuhrerul Regierungsrat dr. Hunsche, care nu a ieşit niciodată din biroul său de la Berlin, are nevoie de un pian, fără îndoială ca să-şi calmeze nervii

greu încercaţi. Când îl priveam pregătind ordinele pentru oamenii din lagărul de tranzit – începuseră evacuările – mă întrebam dacă, în momentul în care îşi punea semnătura, nu cumva i se scula pe sub masă. Era, sunt cel dintâi să o recunosc, un specimen jalnic din *Herrenvolk*. Iar dacă Germania trebuie judecată după asemenea gen de oameni, din păcate prea des întâlnit, atunci da, nu pot nega, ne-am meritat soarta, judecata istoriei, *dike* a noastră.

Şi ce să spui atunci de Obersturmbannfuhrerul Eichmann? De când îl cunoşteam, niciodată nu fusese atât de prins în rolul său. Când îi primea pe evrei, era *der Ubermensch* din cap până în picioare, îşi scotea ochelarii, le vorbea cu un glas dur, tăios, totuşi politicos, îi poftea să ia loc şi li se adresa cu „Meine Herren", îl numea pe dr. Stern „Herr Hoffat" şi apoi izbucnea în grosolănii, în mod deliberat, ca să-i şocheze, după care revenea la acea politeţe glacială care părea că-i hipnotizează. Era de asemenea extrem de atent cu autorităţile maghiare, amical şi politicos totodată, îi impresiona, de altfel legase prietenii solide cu unii dintre ei, în special cu Lâszlo Endre, apropierea de acesta permiţându-i să descopere la Budapesta o viaţă socială până atunci necunoscută lui şi care ajunse să-l uluiască, Endre invitându-l în castele, prezentându-l conteselor. Toate astea, faptul că lumea se lăsa prinsă cu plăcere în joc, evrei şi unguri totodată, pot explica de ce şi Eichmann cădea pradă exceselor (dar niciodată cu stupiditatea unui Hunsche) şi ajungea să creadă că era într-adevăr *der Meister,* Maestrul. Intr-adevăr, se considera un condottiere, un von dem Bach-Zelewski, îşi uita natura profundă, cea a unui birocrat de talent, chiar de mare talent în domeniul său restrâns. Totuşi, de îndată ce îl întâlneai între patru ochi, în biroul său, sau seara, de va fi băut puţin, redevenea vechiul Eichmann, cel care se perinda prin birourile de la *Staatspolizei,* respectuos, agitat, impre- sionat de cel mai mic grad superior şi în acelaşi timp ros de invidie şi de ambiţie, acel Eichmann care, pentru fiecare acţiune şi fiecare decizie, se acoperea cu înscrisuri de la Miiller sau Heydrich sau Kaltenbrunner şi care păstra toate aceste ordine sub cheie, clasate cu grijă, acel

Eichmann care ar fi fost la fel de fericit – şi nu mai puţin eficace – să cumpere şi să transporte cai sau camioane, dacă asta i-ar fi fost sarcina, în loc să concentreze şi să evacueze zeci de mii de fiinţe umane destinate morţii. Când veneam să discut cu el despre *Arbeitseinsatz,* în particular, mă asculta, stând îndărătul biroului său, în camera luxoasă de la hotelul Majestic, cu un aer plictisit, crispat, jucându-se cu ochelarii sau cu un creion mecanic pe care îl acţiona făcând *clic-clac, clic-clac,* compulsiv, şi înainte de a răspunde îşi rearanja documentele acoperite de note şi de observaţii, sufla praful de pe birou, apoi, scărpinându-se în creştetul în care părul începea deja să se rărească, se lansa în unul dintre răspunsurile sale lungi, atât de îmbârligate, încât îşi pierdea repede reperele şi nu mai ştia nici el ce spune. La început, când Einsatzul începuse cu adevărat, după ce ungurii, spre sfârşitul lui aprilie, îşi dăduseră acordul pentru evacuări, el era aproape euforic, clocotind de energie; în acelaşi timp, şi cu atât mai mult atunci când greutăţile începuseră să se adune, devenea tot mai dificil, intransigent, chiar şi faţă de mine, un om pe care totuşi îl aprecia, şi începea să vadă duşmani peste tot. Winkelmann. Care nu-i era superior decât pe hârtie, nu-l avea deloc la inimă, dar după părerea mea tocmai acest poliţist sever şi ursuz, cu bunul său simţ înnăscut de ţăran austriac, îl judeca cel mai bine. Alura superioară, la limita impertinenţei, a lui Eichmann îl scotea din fire. Însă citea în el ca într-o carte deschisă. „Are o mentalitate de subaltem", îmi explică el odată, când venisem la el pentru a întreba dacă putea interveni sau cel puţin să facă presiuni în vedere ameliorării condiţiilor foarte proaste ale evreilor… Îşi foloseşte autoritatea fără rezerve, nu cunoaşte nicio reţinere morală sau mentală în exercitarea puterii sale. De asemenea, nu are nici cel mai mic scrupul în a trece dincolo de limitele autorităţii de care dispune, dacă socoate că este în spiritul celui care îi dă ordine şi îl acoperă, cum o fac Gruppenfuhrerul Muller şi Obergruppenfâihrerul Kaltenbrunner." Este, fără îndoială, o caracterizare extrem de peertinentă, cu atât mai mult cu cât Winkelmann nu nega

capacităţile lui Eichmann. Pe atunci, acesta nu mai locuia la hotel, ci ocupa frumoasa vilă a unui evreu, în strada Apostol, pe Rosenberg, o casă cu două etaje şi cu un tum, aflată pe malul Dunării şi înconjurată de o superbă livadă, din păcate desfigurată de tranşeele adăpostului săpat în eventualia- tea vreunui raid aerian. Ducea o viaţă luxoasă şi îşi petrecea majoritatea timpului cu noii săi prieteni maghiari. Evacuările începuseră deja din plin, zonă cu zonă, după un plan foarte precis, iar plângerile veneau de peste tot, de la Jäger*stab, de* la birourile lui Speer, de la Saur însuşi, zburau în toate părţile, spre Himmler, spre Pohl, spre Kaltenbrunner, dar în final toate ajungeau la mine, şi într-adevăr era o catastrofă, un adevărat scandal, şantierele nu primeau decât fetişcane slăbuţe sau bărbaţi pe jumătate morţi, ele, care sperau la un aflux de oameni zdraveni, sănătoşi, solizi, învăţaţi cu munca; se stârnise indignare, nimeni nu înţelegea ce se petrece. O parte din vină, am mai spus-o deja, revenea honvezilor, care, în pofida tuturor, păstrau cu străşnicie batalioanele de muncă. Însă printre cei care rămâneau existau totuşi indivizi care cu puţin timp înainte duceau o viaţă normală, mâncau îndestulător, şi prin urmare ar fi trebuit, şi trebuiau să fie sănătoşi. Or, se dovedea că situaţiile de la punctele de concentrare, unde evreii trebuiau să aştepte zile sau chiar săptămâni, abia nutriţi, înainte de a fi transportaţi, înghesuiţi în vagoane de vite supraîncărcate, fără apă, fără hrană, cu o căldare igienică de fiecare vagon, aceste condiţii le epuizau forţele, bolile se răspândeau, numeroase persoane mureau pe drum, iar cele care ajungeau erau vai de capul lor, astfel încât puţini indivizi treceau de selecţie, şi chiar şi aceia se vedeau refuzaţi sau erau repede trimişi înapoi de către întreprinderi şi şantiere, mai ales cei din Jäger*stab, car*e urlau că li se trimiteau fetiţe incapabile să ridice o cazma. Când îi transmiteam aceste plângeri lui Eichmann, am spus-o, le arunca fără să stea pe gânduri, afirmând că nu este răspunderea sa, că numai ungurii puteau schimba ceva în privinţa condiţiilor. M-am dus aşadar să-l văd pe maiorul Baky, secretarul de stat însărcinat cu Jandarmeria. Baky

mătură toate plângerile mele cu o frază: „Nu aveţi decât să-i luaţi mai repede”, şi mă trimise la locotenent-colonelul Ferenezy, ofiţerul însărcinat cu gestionarea tehnică a evacuărilor, un om posac, greu accesibil, care îmi vorbi mai mult de o oră, explicându-mi că ar fi încântat să-i hrănească mai bine pe evrei, dacă i-ar fi date alimente, şi să încarce mai puţin vagoanele, dacă i s-ar da mai multe trenuri, şi că misiunea sa principală era să-i evacueze, nu să-i răsfeţe. Împreună cu Wisliceny, m-am dus la unul dintre aceste „puncte de adunare”, nu mai ştiu unde, în regiunea Kaschau poate. Era un spectacol groaznic. Evreii erau cazaţi pe familii într-o cărămidărie neacoperită, sub ploaia de primăvară, copiii în pantaloni scurţi jucându-se prin băltoace în vreme ce adulţii, apatici, stăteau pe valize sau se plimbau de colo-colo. Am fost izbit de contrastul dintre aceşti evrei şi cei, singurii pe care îi cunoscusem cu adevărat până atunci, din Galiţia şi din Ucraina; aceştia erau oameni bine educaţi, adeseori burghezi, până şi meşteşugarii şi fermierii, destul de numeroşi, arborând un aspect curat şi demn, copiii fiind spălaţi, pieptănaţi şi aranjaţi, în ciuda condiţiilor improprii, îmbrăcaţi uneori în costume naţionale verzi, cu fireturi negre şi căciuliţe. Toate astea făceau ca scena să fie şi mai apăsătoare, căci dacă lăsai la o parte stelele galbene ar fi putut să fie nişte săteni germani sau cel puţin cehi, iar lucrul acesta îmi dădea gânduri sinistre, mi-i imaginam pe aceşti copii curăţei sau pe aceste fete cu farmec discret sub perdeaua de gaz, gânduri care mă îngreţoşau, însă nu era nimic de făcut, mă uitam la femeile însărcinate şi mi le imaginam în camerele de gazare, cu mâinile pe burţile rotunjite, mă întrebam cu oroare ce i se întâmpla unui fetus al unei mame gazate, dacă pierea odată cu mama sau supravieţuia un pic, prizonier în învelişul său mort, paradis sufocant, iar de aici apăreau amintirile din Ucraina, şi pentru prima dată după mult timp îmi venea să vomit, să-mi vomit neputinţa, tristeţea şi viţa inutilă. L-am întâlnit acolo din întâmplare pe dr. Greii, un Legationsrat însărcinat de Feine să identifice evreii străini arestaţi din greşeală de către poliţia maghiară, mai ales cei din ţările aliate sau neutre, şi

să-i scoată din centrele de tranzit pentru a fi în cele din urmă trimişi acasă. Acest sărman Greii, o „mutră spartă”, desfigurat de o rană la cap şi de nişte arsuri îngrozitoare, care îi speria pe copii şi îi făcea să fugă urlând, mătăhăia prin noroi de la un grup la altul, cu pălăria şiroind, întreba politicos dacă existau deţinători de paşapoarte străine, le examina hârtiile, le ordona jandarmilor unguri să-i pună pe unii deoparte. Eichmann şi colegii îl detestau, îl acuzau de indulgenţă şi de lipsă de discernământ, şi este totodată adevărat că mulţi evrei unguri, pentru câteva mii de pengo, cumpărau un paşaport străin, mai ales românesc, cel mai uşor de obţinut, însă Greii nu-şi făcea decât treaba, şi nu era de datoria lui să judece dacă respectivele paşapoarte fuseseră obţinute legal sau nu, şi, în fond, dacă ataşaţii români erau corupţi, era problema autorităţilor de la Bucureşti, nu a noastră, dacă voiau să-i accepte sau să-i tolereze pe toţi aceşti evrei, cu atât mai rău pentru ei. Îl cunoşteam un pic pe Greii, fiindcă la Budapesta mergeam din când în când să beau un pahar sau să cinez cu el; printre oficialii germani, aproape toată lumea îl evita sau fugea de el, chiar propriii colegi, fără îndoială că din pricina figurii groaznice, dar şi a acceselor sale de depresie, severe şi foarte surprinzătoare; pe mine asta mă deranja mai puţin, poate pentru că rana sa se asemăna cu a mea, şi el primind un glonţ în cap, dar cu consecinţe mult mai grave decât în cazul meu, nu vorbeam, din acord tacit, despre circumstanţe, dar când lua puţin la bord spunea că aveam noroc, şi avea dreptate, aveam norocul chior să am o faţă intactă şi un cap aproape la fel, în timp ce el, dacă bea prea mult, şi se-ntâmpla adeseori să bea prea mult, exploda în crize de furie groaznice, la limita atacului de epilepsie, se schimba la faţă, începea să urle, odată, împreună cu un chelner de la cafenea, trebuise să-l imobilizăm din toate puterile ca să nu spargă toată vesela, a doua zi venise să se scuze, abătut, deprimat, iar eu încercasem să-l liniştesc, îl înţelegeam bine. Aici, în acest centru de tranzit, veni să mă vadă, se uită la Wisliceny, pe care îl cunoştea, şi îmi spuse doar atât: „Urâtă treabă, nu?” Avea dreptate, dar exista ceva şi mai rău. Ca să înţeleg ce se

petrecea la selecţii, am mers la Auschwitz. Am ajuns noaptea, cu Viena-Cracovia; cu mult înainte de gară, pe partea stângă, se vedea o linie de puncte albe luminoase; erau proiectoarele de la gardurile de sârmă ghimpată din Birkenau plecate asupra stâlpilor daţi cu var, dincolo de acea linie domnind întunecarea, un hău ce exala cumplitul miros de carne arsă, care străbătea din când în când vagonul. Pasagerii, mai ales militari sau funcţionari care se întorceau la posturi, se înghesuiau la geamuri, adesea împreună cu soţiile. Se auzeau tot felul de comentarii: „Arde drăguţ11, îi zise un civil soţiei sale. La gară, am fost întâmpinat de un Untersturmfuhrer care îmi pregătise o cameră la Haus *der Waffen-SS. A d*oua zi dimineaţă îl revedeam pe Hoss. La începutul lui mai, după inspecţia făcută de Eichmann, aşa cum am spus, WVHA bulversase din nou organizarea complexului de la Auschwitz. Liebehenschel, cu siguranţă cel mai bun Kommandant pe care l-a cunoscut lagărul, se văzuse înlocuit de o nulitate, Sturmbannfâihrerul Bar, un fost cofetar care fusese un timp adjunctul lui Pohl; la Birkenau, Hartjenstein îşi schimbase locul cu Kommandantul de la Natzweiler, Hauptsturmfuhrerul Kramer; iar Hoss, pe durata Einsatzului maghiar, îi superviza pe ceilalţi. Mi se păru evident, vorbindu-i, că el considera că numirea sa privea doar exterminarea: în timp ce evreii soseau uneori în ritm de patru trenuri pe zi, cu trei mii de unităţi fiecare, el nu construise nicio nouă baracă, pentru a-i primi; dimpotrivă, îşi canalizase toată energia în repunerea în stare de funcţionare a crematoriilor şi a aduce o linie ferată chiar în mijlocul Birkenaului, lucru de care era deosebit de mândru, pentru a putea descărca vagoanele chiar lângă camerele de gazare. Încă de la primul convoi al zilei, mă duse să văd selectarea şi restul operaţiunilor. Noua rampă trecea pe sub tumul de pază al clădirii de intrare de la Birekenau şi continua, cu trei ramificaţii, până la crematoriile din spate. O mulţime impresionantă viermuia pe peronul de pământ, gălăgioasă, mai sărmană şi mai pestriţă decât cea pe care o văzusem în centml de tranzit, evreii aceştia probabil că veneau din Transilvania, femeile şi fetele purtau baticuri

înflorate, bărbaţii, încă în paltoane, aveau mustăţi mari, stufoase, şi feţe prost bărbierite. Nu prea era dezordine; am observat îndelung felul în care medicii efectuau selectarea (Wirths nu era acolo): acordau două, trei secunde fiecărui caz, la cea mai mică îndoială era nu, *păr*eau să refuze şi multe femei care mie mi se păreau perfect valide. Când i-am spus lui Hoss, acesta îmi răspunse că astea sunt instrucţiunile, că barăcile erau înţesate, nu mai existau locuri unde să-i aşeze pe oameni, întreprinderile strâmbau din nas, nu-i primeau pe aceşti evrei destul de repede, iar ei se tot adunau, epidemiile se făceau din nou simţite, iar cum Ungaria continua să trimită zilnic, era obligat să facă loc, deja făcuse mai multe selecţii printre deţinuţi, încercase să lichideze şi lagărul ţiganilor, dar fuseseră probleme şi se amânase pentru mai târziu, ceruse permisiunea să golească „lagărul familial" de la Theresienstadt, dar încă nu o primise, şi ca atare, aşteptând, nu putea într-adevăr selecţiona decât pe cei mai buni, oricum, dacă lua mai mulţi, mureau repede din cauza bolilor. Îmi explica toate acestea cu calm, cu ochii săi albaştri şi goi îndreptaţi spre mulţime şi spre rampă, absenţi. Eram disperat, se dovedea chiar mai greu să-l faci pe acest om să înţeleagă decât pe Eichmann. El insista să-mi arate instalaţiile de distrugere şi să-mi explice totul: mărise Sonderkommandourile de la 220 la 860 de oameni, însă fusese supraestimată capacitatea Kremasurilor; nu gazarea punea într-atât probleme, cât cuptoarele, care erau supraîncărcate, iar pentru a remedia acest lucru pusese să se sape tranşee de incinerare, şi mânând de la spate Sonderkommandourile treaba merge, ajungea la şase mii de unităţi pe zi, ceea ce însemna că unii trebuiau uneori să aştepte ziua următoare, dacă erau deosebit de aglomeraţi. Era groaznic, fumul şi flăcările tranşeelor, alimentate cu petrol şi cu grăsimea trupurilor, probabil că se vedeau kilometri împrejur. L-am întrebat dacă lucrul acesta nu putea deveni stânjenitor. „O, autorităţile din Kreis sunt neliniştite, dar nu-i problema mea", veni răspunsul. Dacă m-aş fi luat după el, nimic din ceea ce ar fi trebuit să fie nu era problema lui. Scos din fire, am cerut să văd baracamentele.

Noul sector, prevăzut de un oarecare timp drept lagăr de tranzit pentru evreii unguri, rămăsese neterminat; mii de femei, deja gălbejite şi slabe deşi nu se găseau decât de puţin timp acolo, se îngrămădeau în aceste grajduri împuţite; multe nu aveau locuri şi dormeau afară, în noroi; şi în deşi nu existau destule uniforme vărgate pentru a le îmbrăca, nu li se lăsau hainele lor, ci le erau date nişte zdrenţe luate de la „Canada"; vedeam femei complet goale, sau îmbrăcate doar într-o cămaşă din care ieşeau două picioare galbene şi flasce, uneori murdare de excremente. Nu era de mirare că Jäger*stab-ul* se plângea! Hoss arunca vag vina pe celelalte lagăre, care, în opinia sa, refuzau transporturile, din lipsă de locuri. Toată ziua am străbătut lagărul, secţie cu secţie, baracă după baracă; bărbaţii nu erau nici ei într-o formă mai bună decât femeile. Am inspectat registrele. Bineînţeles că nimeni nu se gândise să respecte elementara regulă a oricărei depozitări: prim*ul intrat, primul ieşit. În* timp ce unii nou-veniţi nu petreceau nici măcar douăzeci şi patru de ore în lagăr înainte de a fi reexpediaţi, alţii stăteau trei săptămâni, se epuizau şi apoi adeseori mureau, ceea ce făcea să crească pierderile. Însă, la fiecare problemă pe care i-o semnalam, Hoss, imperturbabil, găsea mereu pe altcineva căruia să-i paseze vina. Mentalitatea sa, formată în anii de dinainte de război, era total neadaptată acestei sarcini. Lucrul respectiv îţi sărea în ochi. Dar nu era el singurul blamabil, mai era şi vina celor care îl trimiseseră să-l înlocuiască pe Liebehenschel, care, atât cât îl cunoşteam eu, ar fi acţionat cu totul altfel. Am alergat aşa până seara. Avurăm parte de ploaie de câteva ori în cursul zilei. Ploi scurte şi înviorătoare de primăvară, care curăţau aerul de praf, însă sporeau totodată mizeria deţinuţilor rămaşi în aer liber, chiar dacă majoritatea se gândeau mai degrabă la cum să adune câteva picături ca să le bea. Întreaga zonă din spate a lagărului era dominată de foc şi de fum, până dincolo de întinderea liniştită a Birkenwaldului. Seara, coloane nesfârşite de femei, copii şi bătrâni încă urcau pe rampă printr-un lung coridor de sârmă ghimpată, spre Kremas III şi IV, unde îşi aşteptau liniştiţi rândul sub mesteceni, iar lumina frumoasă a

soarelui la apus, căzând peste vârfurile Birkenwaldului, lungea la nesfârşit umbrele şirurilor de barăci, făcea să lucească într-un galben opalescent de pictură olandeză cenuşiul întunecat al fumului, arunca reflexe blânde în băltoace şi-n bazinele de apă, zugrăvea într-un portocaliu aprins şi vesel cărămizile

Kommandanturii, şi brusc mi se făcu lehamite şi l-am lăsat naibii pe Hoss, întorcându-mă la *Haus,* unde mi-am petrecut noaptea redactând un raport virulent privind deficienţele lagărului. Luat de val, am continuat cu un altul despre partea ungară a operaţiunii şi, în furia mea, nu am ezitat să calific atitudinea lui Eichmann drept *obstrucţionista.* (Negocierile cu evreii unguri erau deja în desfăşurare de două luni, iar oferta pentru camioane trebuie să fi avut o vechime cam de o lună, fiindcă vizita mea la Auschwitz se petrecea cu câteva zile înainte de debarcarea din Normandia; Becher se plângea de mult timp de atitudinea puţin cooperantă a lui Eichmann, care ni se părea amândurora că nu negocia decât de formă.) *Eichmann este obnubilat de mentalitatea sa de logistician,* scriam eu. *Este incapabil să înţeleagă şi să integreze în demersul său finalităţi complexe.* Şi ştiu din sursă sigură că după aceste rapoarte, pe care le-am trimis lui Brandt pentru Reichsfâihrer şi direct lui Pohl, Pohl l-a convocat pe Eichmann la WVHA şi l-a muştruluit în termeni direcţi şi brutali în privinţa situaţiei sosirilor şi a numărului inacceptabil de morţi şi de bolnavi; însă Eichmann, în încăpăţânarea sa, s-a mulţumit să răspundă că era jurisdicţia ungurilor. Împotriva unei asemenea inerţii nu se putea face nimic. Cădeam pradă depresiei; de altfel, organismul meu se resimţea: dormeam prost, cu un somn tulburat de vise neplăcute şi întrerupt de trei, patru ori pe noapte de sete sau de dorinţa de a urina, care se transforma în insomnie; dimineaţa, mă trezeam cu migrene puternice, care nu mă lăsau toată ziua să mă concentrez, obligându-mă uneori să mă întind pe un divan timp de o oră, cu o compresă rece pe frunte. Dar, oricât de obosit eram, mă temeam de venirea nopţii: insomniile în care răsuceam pe toate feţele problemele pe care le aveam, sau visele tot mai neliniştitoare, nu ştiu care mă tulburau mai mult. Lată unul dintre aceste vise, care m-a

răvăşit în mod deosebit: rabinul din Bremen emigrase în Palestina. Dar când auzi spunându-se că germanii îi ucideau pe evrei, nu îi veni să creadă. Aşa că se duse la consulatul german şi ceru o viză pentru Reich, pentru a vedea cu ochii lui dacă zvonurile erau întemeiate, Bineînţeles, rabinul o sfârşea rău. Între timp scena se schimba: ca specialist al Afacerilor Evreieşti, aşteptam o audienţă la Reichsfâihrer, care dorea să afle unele lucruri de la mine. Sunt destul de nervos, fiindcă e sigur că, dacă nu-i satisfăcut de răspunsurile mele, sunt un om mort. Scena aceasta se petrece într-un castel sumbru. Îl întâlnesc pe Himmler într-o încăpere; îmi strânge mâna, om mărunt, calm şi nu prea remarcabil, îmbrăcat într-o manta lungă, cu eternul său pince-nez cu lentile rotunde. Apoi eu îl conduc printr-un lung culoar ai cărui pereţi sunt acoperiţi de cărţi. Aceste cărţi se pare că îmi aparţin, fiindcă Reichsfuhrerul pare foarte impresionat de bibliotecă şi mă felicită. Apoi ne aflăm într-o altă încăpere, discutând despre lucrurile pe care vrea să le cunoască. Mai târziu, mi se pare că suntem afară, în mijlocul unui oraş în flăcări. Teama mea de Heinrich Himmler a trecut, mă simt absolut în siguranţă cu el, dar acum mi-e frică de bombe, de foc. Traversăm, în fuga mare, curtea incendiată a unui imobil. Reichsfuhrerul mă apucă de mână. „Ai încredere în mine. Orice s-ar întâmpla, n-am să-ţi dau drumul. Trecem împreună sau eşuăm împreună." Nu înţeleg de ce vrea să-l protejeze pe *Judelein,* micul evreu care sunt, dar am încredere, ştiu că este sincer, şi aş putea chiar simţi dragoste pentru acest om ciudat.

Ar trebui totuşi să vă vorbesc despre acele faimoase negocieri. Nu am participat la ele direct: odată, l-am întâlnit pe Kastner cu Becher, când Becher negocia unul dintre acele acorduri private care îl scoteau pe Eichmann din sărite. Dar eu eram foarte interesat, întrucât una dintre propuneri consta în a pune un oarecare număr de evrei „la frigider11, adică să fie trimişi să muncească fără a trece prin Auschwitz, ceea ce mi-ar fi convenit de minune. Becher era fiul unui om de afaceri din societatea cea mai bună din Hamburg, un cavaler care ajunsese ofiţer la *Reiter-SS* şi se distinsese în mai multe

rânduri în Est, în special la începutul lui 1943 pe frontul de la Don, unde obţinuse Crucea Germană de Aur. De atunci ocupa funcţii logistice importante la *SS-Fuhrungshauptamt,* acel FHA care superviza întregul Waffen-SS. După ce pusese mâna pe Manfred-Weiss Werke – nu mi-a vorbit niciodată despre asta, şi ştiu cum s-a întâmplat doar din cărţi, dar se pare că a pornit absolut din întâmplare –, Reichsfuhrerul îi ordonă să continue negocierile cu evreii, dându-i în acelaşi timp instrucţiuni asemănătoare şi lui Eichmann, deliberat, ca să fie în rivalitate. Iar Becher putea promite multe, beneficiind de încrederea Reichsfuhrerului, dar nu era în principiu responsabil de Afacerile Evreieşti şi nu avea nicio autoritate directă în materie, chiar mai puţin decât mine. Tot felul de alte persoane erau de asemenea amestecate în povestea asta: o echipă de zdrahoni ai lui Schellenberg, gălăgioşi, indisciplinaţi, unii din fostul Amt VI, ca Hottl, care îşi spunea Klages şi a publicat mai târziu o carte tot sub un alt nume, alţii de la Abwehrul lui Canaris, Gefrorener (alias dr. Schmidt), Durst (alias Winniger), Laufer (alias Schroder), dar poate că eu confund numele şi pseudonimele, mai era şi acel odios Paul Cari Schmidt, viitorul Paul Carrell pe care l-am menţionat deja şi pe care cred că nu-l confund cu Gefforener alias dr. Schmidt, dar nu e sigur. Iar evreii dădeau bani şi bijuterii tuturor acestor oameni, şi toţi luau, în numele serviciilor respective sau pentru ei înşişi, imposibil de ştiut; Gefrorener şi colegii săi, care în martie îl puseseră sub arest pe Joel Brandt pentru a-l „proteja14 de Eichmann, îi ceruseră mai multe mii de dolari pentru a-l prezenta lui Wisliceny, iar mai apoi Wisliceny. Krumey şi Hunsche au primit mulţi bani de la el, înainte de a vorbi despre camioane. Însă eu nu l-am întâlnit niciodată pe Brandt, Eichmann era cel care trata cu el, apoi a plecat destul de repede la Istanbul şi nu s-a mai întors niciodată. Am văzut-o pe soţia sa, odată, la Majestic, cu Kastner, o femeie de tip evreiesc pronunţat, nu cu adevărat frumoasă, dar având mult caracter. Mi-a prezentat-o Kastner drept soţia lui Brandt. Nu se ştie prea bine cine a avut ideea camioanelor, Becher a zis că el, dar eu sunt convins că Schellenberg este cel care i-a şoptit

ideea Reichsfuhrerului, sau, dacă a fost într-adevăr ideea lui Becher, atunci Schellenberg este cel care a dezvoltat-o, fapt este că, la început de aprilie, Reichsfuhrerul i-a convocat pe Becher şi pe Eichmann la Berlin (Becher mi-a povestit-o, nu Eichmann) şi i-a dat ordin lui Eichmann să motorizeze Divizia 8 de cavalerie SS şi Divizia 22 de cavalerie SS cu camioane, înjur de zece mii, pe care trebuia să le obţină de la evrei. Aşadar asta este acea faimoasă poveste a propunerii care a fost botezată „Sânge contra bunuri11, zece mii de camioane echipate pentru iarnă în schimbul a un milion de evrei, şi care a făcut să curgă multă cerneală şi va mai face să curgă. Nu am mare lucru de adăugat la ceea ce a fost spus: principalii participanţi, Becher, Eichmann, cuplul Brandt şi Kastner, au supravieţuit cu toţii războiului şi au depus mărturie în această afacere (însă nefericitul de Kastner a fost asasinat cu trei ani înainte de arestarea lui Eichmann, în 1957, de extremiştii evrei, la Tel-Aviv – pentru „colaborarea" sa cu noi, ceea ce reprezintă o ironie tristă). Una dintre clauzele propunerii făcute evreilor preciza că aceste camioane vor fi folosite numai pe frontul de Est, împotriva sovieticilor, dar nu împotriva puterilor occidentale, iar aceste camioane, bineînţeles, nu ar fi putut proveni decât de la evreii americani. Eichmann, sunt convins, a luat această propunere a la lettre, cu atât mai mult cu cât comandantul Diviziei 22, SS-Brigadefuhrerul August Zehender, era unul dintre bunii săi amici. El chiar îşi imaginase că obiectivul îl reprezenta într-adevăr motorizarea acestor divizii, şi, chiar dacă protesta că „scapă din mână" atâţia evrei, voia să-şi ajute prietenul Zehender. Ca şi cum câteva camioane ar fi putut schimba cursul războiului. Câte camioane ori tancuri sau avioane ar fi putut construi un milion de evrei, dacă am fi avut vreodată un milion de evrei în lagăre? Sioniştii, bănuiesc eu, cu Kastner în frunte, trebuie să fi înţeles imediat că era o amăgire, dar o amăgire care servea şi interesele lor, îi făcea să câştige timp. Erau oameni lucizi, realişti, trebuie să fi ştiut la fel de bine ca şi Reichsfuhrerul nu numai că nicio ţară inamică nu avea să accepte să livreze zece mii de camioane Germaniei dar şi, că,

în plus, nicio ţară, chiar la vremea aceea, nu era pregătită să primească un milion de evrei. Eu vedeam mâna lui Schellenberg tocmai în precizarea conform căreia camioanele nu vor fi folosite în Vest. Pentru acesta, după cum îmi dăduse Thomas să înţeleg, mai exista o singură soluţie: să se rupă alianţa contra naturii dintre democraţiile capitaliste şi stalinişti, şi să se joace puternic cartea *bastionului Europei împotriva bolşevismului.* Istoria de după război a dovedit de altfel că avea deplină dreptate şi că se găsea cu doar câţiva ani înaintea timpului său. Propunerea camioanelor putea avea mai multe înţelesuri. Bineînţeles, nu se ştie niciodată, un miracol era posibil, evreii şi aliaţii puteau accepta târgul, şi atunci ar fi fost uşor să ne servim de aceste camioane pentru a se crea disensiuni între ruşi şi anglo-americani, chiar să-i împingem la ruptură. Poate că Himmler visa la aşa ceva, însă Schellenberg era mult prea realist pentru a-şi pune speranţe în acest scenariu. Pentru el, afacerea trebuia să fie mult mai simplă. Era vorba despre a trimite un semnal diplomatic, prin intermediul evreilor care mai păstrau încă o oarecare influenţă, cum că Germania se arăta pregătită să discute despre toate, despre o pace separată, despre o încetare a programului de exterminare, apoi de a vedea cum vor reacţiona englezii şi americanii pentru a continua alte demersuri: în definitiv era vorba despre un balon de încercare. Iar anglo-americanii, de altfel, l-au interpretat imediat astfel, după cum o dovedeşte reacţia lor: informaţia privind propunerea a fost publicată în ziarele lor şi a fost denunţată. Este la fel de posibil ca Himmler să se fi gândit că, dacă aliaţii refuzau oferta, asta ar demonstra că nu le păsa de viaţa evreilor, sau chiar că ar aproba în secret măsurile noastre; iar asta măcar ar arunca o parte a responsabilităţii asupra lor, i-ar *mânji,* aşa cum Himmler îi mânjise deja pe Gauleiteri şi pe ceilalţi demnitari ai regimului. Oricum, Schellenberg şi Himmler nu au abandonat partida, iar negocierile au continuat până la sfârşitul războiului, după cum se ştie, mereu avându-i pe evrei ca miză. Becher a reuşit chiar, graţie mijlocirii evreilor, să-l întâlnească în Elveţia pe Meclellan,

omul lui Roosevelt, o violare de către americani a acordului de la Teheran, care nu a dus la nimic pentru noi. Eu de mult timp nu mai aveam de-a face cu toate acestea. Din când în când mai ajungeau până la mine zvonuri, prin Thomas sau prin Eichmann, dar atâta tot. Chiar şi în Ungaria, după cum am explicat, rolul meu rămânea unul periferic. M-am interesat de aceste negocieri mai ales după vizita la Auschwitz, în vremea debarcării anglo-americane, pe la începutul lui iunie. Primarul Vienei, SS-Brigadefuhrerul (onorific) Blaschke, îi ceruse lui Kaltenbrunner să-i trimită nişte *Arbeitsjuden* pentru uzinele sale care duceau lipsă cumplită de muncitori, iar eu am văzut în asta o ocazie atât pentru a face să avanseze negocierile lui Eichmann – se putea considera că aceşti evrei, livraţi Vienei, ar fi fost puşi „la frigider" –, cât şi pentru a obţine mână de lucru. M-am străduit aşadar să orientez negocierile în acest sens. Aceasta este ocazia în care Becher mă prezentă lui Kastner, un tip impresionant, mereu de o eleganţă desăvârşită, care trata cu noi ca de la egal la egal, şi nutrea un dispreţ profund pentru viaţa sa, ceea ce de altfel îi dădea o anumită forţă în faţa noastră: nu-l puteam înfricoşa (tentative existaseră, fiind arestat de mai multe ori, de SP sau de unguri). El se aşeză fără ca Becher să-l fi poftit, îşi scoase o ţigară aromată dintr-o tabacheră de argint şi o aprinse fără a ne cere permisiunea şi fără a ne oferi şi nouă una. Umbla vorba că Eichmann era foarte impresionat de răceala şi de rigoarea sa ideologică şi considera că dacă acest Kastner ar fi fost german, ar fi fost un foarte bun ofiţer al *Staatspolizei,* ceea ce pentru el reprezenta fără îndoială cel mai mare compliment posibil. „Kastner gândeşte ca şi noi, îmi zise într-o zi. Nu se gândeşte decât la potenţialul biologic al rasei sale, este gata să-i sacrifice pe toţi bătrânii pentru a-i salva pe tineri, pe cei tari, pe femeile fertile. Se gândeşte la viitorul rasei sale. Chiar i-am zis: «Eu, dacă aş fi fost evreu, aş fi fost sionist, un sionist fanatic, ca şi dumneavoastră»." Oferta vieneză îl interesa pe Kastner: era gata să dea bani, cu condiţia garantării securităţii evreilor trimişi acolo. I-am transmis această ofertă lui Eichmann, care îşi rodea unghiile de ciudă că Joel Brandt

dispăruse şi că nu exista răspuns în privinţa camioanelor. În tot acest timp, Becher negocia propriile aranjamente, evacua evrei în grupuri mici, mai ales prin România, pentru bani, desigur, aur, mărfuri, Eichmann era negru de furie, chiar îi ordonă lui Kastner să nu mai vorbească nicidecum cu Becher; Kastner, bineînţeles, nici nu băgă de seamă ordinul, iar Becher reeuşi de altfel să-i scoată familia din Ungaria. Eichmann. În culmea indignării, îmi spuse că Becher îi arătase un colier din aur pe care intenţiona să-l ofere Reichsfuhrerului pentru amanta sa, o secretară căreia îi făcuse un copil. „Becher îl are la mână pe Reichsfuhrer, nu mai ştiu ce să fac", se tânguia el. Până la urmă, manevrele mele înregistrară un oarecare succes: Eichmann primi 65 000 de reichsmarks şi nişte cafea un pic răsuflată, ceea ce el considera a fi un acont pentru cele cinci milioane de franci elveţieni pe care îi ceruse, iar zece mii de tineri evrei plecară să lucreze la Viena. I-am raportat mândru Reichsfuhrerului, dar nu am primit niciun răspuns. Oricum, Einsatzul se apropia de sfârşit, chiar dacă noi încă nu o ştiam. Horthy, pare-se îngrozit de emisiunile de la BBC şi de telegramele diplomatice interceptate de serviciile sale, îl convocase pe Winkelmann ca să-l întrebe ce se întâmpla cu evreii evacuaţi care rămâneau totuşi cetăţeni maghiari; Winkelmann, neştiind ce să răspundă, îl convocase la rândul său pe Eichmann. Eichmann ne povesti acest episod, pe care îl găsea hilar, într-o seară, la barul hotelului Majestic; mai erau acolo Wisliceny şi Krumey, precum şi Trenker, KdS de Budapesta, un austriac afabil, prieten de-al lui Hottl. „l-am răspuns: îi ducem la muncă, povestea Eichmann râzând. Nu m-a mai întrebat nimic altceva." Horthy nu se arătă a fost satisfăcut de acest răspuns cam dilatoriu: pe 30 iunie, amână evacuarea Budapestei, care trebuia să înceapă a doua zi, iar câteva zile mai târziu o interzise de tot. Eichmann mai izbuti, în ciuda interdicţiei, să golească Kistaresa şi Szarva, însă era un gest *pentru onoare.* Evacuările luaseră sfârşit. Avură loc şi alte peripeţii: Horthy îi destitui pe Endre şi pe Baky, dar fu obligat sub presiunea germană să-i ia înapoi; mai târziu, spre sfârşitul lui august, îl înlătura pe Sztojay şi îl înlocuia cu

Lakatos, un general conservator. Dar eu nu mai eram de mult acolo: bolnav, epuizat, mă întorsesem la Berlin, unde m-am prăbuşit. Eichmann şi colegii săi reuşiseră să evacueze patru sute de mii de evrei; dintre aceştia, abia vreo cincizeci de mii putuseră să fie reţinuţi pentru industrie (plus cei optsprezece mii de la Viena). Eram terminat, îngrozit de atâta incompetenţă, obstrucţionism, rea-voinţă. Eichmann, de altfel, nu se simţea nici el mai bine. L-am făcit o ultimă vizită la biroul său, pe la începutul lui iulie, înainte de a pleca: era exaltat, dar şi măcinat de îndoieli. „Ungaria, Obersturmbannfuhrer, este capodopera mea. Chiar dacă trebuie să ne oprim aici. Ştiţi câte ţări am golit deja de evrei? Franţa, Olanda, Belgia, Grecia, o parte din Italia, Croaţia. Şi Germania, desigur, dar asta era uşor, reprezenta doar o chestiune de transport. Singurul meu eşec este Danemarca. Dar i-am dat lui Kastner mai mulţi evrei decât am lăsat să o şteargă în Danemarca. Şi până la urmă, ce înseamnă o mie de evrei? Praf. Acum, sunt sigur, evreii nu îşi vor mai reveni. Aici, a fost magnific. Ungurii ni i-au oferit ca pe o bere acră, nici că s-a putut lucra mai repede. Păcat că a trebuit să ne oprim, poate că vom putea să reluăm cândva.” îl ascultam fără să spun nimic. Ticurile îi frământau figura mai mult decât de obicei, îşi freca nasul, îşi răsucea gâtul. În pofida cuvintelor sale orgolioase, părea foarte abătut. Brusc, mă întrebă: „Şi în toate astea, ce sunt eu? Ce se va întâmpla cu mine? Ce se va întâmpla cu familia mea?” Cu câteva zile mai înainte RSHA interceptase o emisiune radio de la New York care dădea numărul evreilor ucişi la Auschwitz, cifre destul de apropiate de adevăr. Eichmann probabil că era la curent, aşa cum ştia că numele său figura pe toate listele inamicilor noştri. „Vreţi părerea mea sinceră?” l-am întrebat pe un ton blând. „Da, îmi răspunse Eichmann. Ştiţi bine că, în ciuda diferendelor noastre, v-am respectat întotdeauna părerea.” „Ei bine, dacă pierdem războiul, aţi încurcat-o.” îşi ridică ochii spre mine: „Asta o ştiu. Nu cred că am să supravieţuiesc. Dacă suntem învinşi, am să-mi trag un glonţ în cap. Mândru de a-mi fi făcut datoria de SS-ist. Dar dacă nu pierdem?” „Dacă nu pierdem,

am zis eu cu şi mai multă blândeţe în glas, va trebui să evoluaţi. Nu puteţi continua mereu aşa. Germania de după război va fi diferită, multe lucruri se vor schimba, vor fi alte treburi. Va trebui să vă adaptaţi." Eichmann rămase cufundat în tăcere, iar eu am plecat înapoi la Astoria. În afară de insomnii şi de migrene, începeam să am puternice accese de febră care dispăreau la fel de brusc precum veneau. Însă ceea ce mă deprimă complet fu vizita celor doi buldogi, Clemens şi Weser, care se prezentară la hotel fără a se anunţa în prealabil. „Ce căutaţi aici?" am zis eu mirat. „Ei bine, Obersturmbannfuhrer, zise Weser sau poate Clemens, nu-mi mai amintesc, am venit să stăm de vorbă." „Dar despre ce vreţi să vorbim? am spus eu, exasperat. Afacerea este închisă." „Ba bine că nu", zise Clemens, cred. Ambii îşi scoseseră pălăriile şi se aşezaseră fără să ceară permisiunea, Clemens pe un scaun rococo prea mic pentru volumul său, Weser cocoţat pe un divan lung. „Nu sunteţi pus în cauză, fie. Acceptăm aceasta. Dar ancheta asupra respectivelor omoruri îşi urmează cursul. Îi căutăm în continuare pe sora dumneavoastră şi pe gemeni, spre exemplu." „închipuiţi-vă, Obersturmbannfuhrer, francezii ne-au trimis marca hainelor pe care le-au găsit, vă mai amintiţi? în sala de baie. Datorită acestui lucru, am ajuns la un croitor cunoscut, un anume Pfab. Aţi comandat cumva costume la Herr Pfab, Obersturmbannfuhrer?" Eu am zâmbit. „Bineînţeles. Este unul dintre cei mai buni croitori din Berlin. Dar vă previn: dacă veţii continua să mă anchetaţi, voi cere Reichsfuhrerului să vă demită pentru insubordonare." „O! exclamă Weser. Nu-i nevoie să ne ameninţaţi, Obersturmbannfuhrer! Vrem doar să continuăm să vă audiem ca martor." „Exact, zise Clemens cu vocea sa groasă. Ca martor." îi dădu lui Weser carneţelul, iar acesta îl răsfoi şi i-l înapoie, arătându-i o pagină. Clemens citi, după care i-l dădu din nou lui Weser. „Poliţia franceză, susură acesta din urmă, a găsit testamentul răposatului Herr Moreau. Mă grăbesc să vă liniştesc, nu sunteţi trecut în el. Nici sora dumneavoastră, de altfel. Herr Moreau şi-a lăsat totul, averea, întreprinderile, casa, celor doi gemeni." „Nouă, mârâi Clemens, ni se pare că-i

bizar.” „Absolut, continuă Weser. În fond, din câte am înţeles noi, sunt nişte copii luaţi poate din familia mamei dumneavoastră, poate nu, în orice caz, nu dintr-a lui.” Am ridicat din umeri. „V-am spus deja că eu şi Moreau nu ne înţelegeam. Nu sunt surprins că nu mi-a lăsat nimic. Însă el nu avea copii, familie. Probabil că i-au intrat la suflet aceşti gemeni.” „Să admitem, zise Clemens. Să admitem. Şi totuşi: e posibil să fi fost martori la crimă, moştenesc şi apoi dispar, datorită surorii dumneavoastră care, după câte se pare, încă nu s-a întors în Germania. Dar poate ne lămuriţi dumneavoastră, nu? Chiar dacă nu aveţi nimic de-a face cu treaba asta.” „Meine Herren, am răspuns eu dregându-mi glasul, v-am spus deja tot ce ştiu. Dacă aţi venit până la Budapesta ca să mă întrebaţi asta, v-aţi pierdut timpul.” „O, ştiţi, rosti mieros Weser, noi nu ne pierdem niciodată timpul chiar de tot. Mereu găsim ceva folositor. Şi apoi, ne place să stăm de vorbă cu dumneavoastră.” „Da, bubui Clemens cu glasul lui dogit. E foarte plăcut. De altfel, vom continua.” „Fiindcă, vedeţi dumneavoastră, odată un lucru început, trebuie mers până la capăt.” „Da, aprobă Clemens, altfel nu ar avea sens.” Eu nu spuneam nimic. Mă uitam la ei cu o privire rece, dar în acelaşi timp mă cotropea groaza, fiindcă, vedeam bine, aceşti fanfaroni erau convinşi de vinovăţia mea şi nu aaveau să înceteze să mă persecute. Trebuia să fac ceva. Dar ce? Eram prea deprimat ca să reacţionez. Ei îmi mai puseră câteva întrebări despre sora mea şi despre soţul ei, la care am răspuns cu gândul departe. Apoi se ridicară să plece. „Obersturmbannfuhrer, zise Clemens, cu pălăria deja pe cap, e o adevărată plăcere să vorbim cu domnia voastră. Sunteţi un om de înţeles.” „Sperăm din tot sufletul că nu va fi pentru ultima oară, spuse Weser. Vă gândiţi să reveniţi la Berlin? O să aveţi un şoc: oraşul nu mai este ce era odată.”

Weser avea dreptate. M-am întors la Berlin în a doua săptămână din iulie pentru a raporta activităţile întreprinse şi a aştepta noi instrucţiuni. Am regăsit birourile Reichsfuhrerului şi ale RSHA grav încercate de bombardamentele din martie şi din aprilie. Prinz-Albrecht-

Palais fusese complet distrus de bombe cu explozibil concentrat; SS-Haus încă mai era în picioare, dar numai în parte, iar biroul meu trebuise să se mute din nou într-o altă anexă a Ministerului de Interne. O întreagă aripă a sediului *Staatspolizei* arsese, crăpături adânci învârstau zidurile, ferestrele goale erau astupate cu scânduri; majoritatea departamentelor şi secţiilor se răspândiseră pe la periferie sau chiar prin sate depărtate. Nişte *Häftlinge* încă mai lucrau la văruirea culoarelor şi a scărilor şi la înlăturarea molozului din birourile distruse; de altfel, mulţi dintre ei fuseseră ucişi în timpul unui raid, la începutul lui mai. În oraş, oamenii rămaşi aveau parte de o viaţă grea. Aproape că nu mai exista apă curentă, soldaţii distribuind câte două găleţi pe zi familiilor nevoiaşe, nu mai era curent electric, nici gaze. Funcţionarii care mai veneau încă la muncă îşi acopereau faţa cu fulare pentru a se proteja de fumul incendiilor care nu mai conteneau. Supunându-se propagandei patriotice a lui Goebbels, femeile nu mai purtau pălării, nici haine prea elegante; cele care se aventurau să iasă machiate în stradă erau huiduite. Marile raiduri de sute de avioane încetaseră de ceva timp, însă micile atacuri continuau cu aparatele Mosquito, imprevizibile, extenuante. În sfârşit, izbutiserăm să lansăm primele rachete asupra Londrei, nu cele ale lui Speer şi Kammler, ci cele mici de la Luftwaffe, pe care Goebbels le botezase V-l, de la *Vergeltungswaffen,* „arme de represalii", însă efectul asupra moralului englezilor era minim, ca şi efectul asupra moralului propriilor noştri civili, cu mult prea abătuţi de bombardamentele din Germania Centrală şi de ştirile dezastruoase de pe front, de debarcarea reuşită din Normandia, de capitularea Cherbourgului, pierderea Monte Cassino şi dezastrul de la Sevastopol, de la sfârşitul lui mai. Wehrmachtul încă nu pomenea nimic despre teribila străpungere sovietică din Bielorusia, puţină lumea ştia, chiar dacă zvonurile circulau, dincoace de adevăr, eu însă ştiam totul, mai ales că în trei săptămâni ruşii ajunseseră la mare, că Grupul de Armate Nord era izolat pe Baltica şi că Grupul de Armate Centru nu mai exista deloc. În această ambianţă

mohorâtă, Grothmann, adjunctul lui Brandt, mă primi rece, aproape dispreţuitor, părea că vrea să mă învinovăţească personal pentru rezultatele slabe din Einsatzul maghiar. L-am lăsat să vorbească, eram prea demoralizat ca să mai protestez. Brandt se afla la Rastenburg cu Reichsfuhrerul. Colegii mei păreau dezorientaţi, nimeni nu ştia prea bine unde trebuia să meargă sau ce trebuia să facă. Speer, de când cu boala, nu mai încercase să mă contacteze, dar primeam în continuare copii după scrisorile sale furioase adresate Reichsfuhrerului; de la începutul anului, Gestapoul arestase pentru diverse infracţiuni peste trei sute de mii de persoane, dintre care două sute de mii de muncitori străini, care urmau să îngroaşe efectivele lagărelor; Speer îl acuza pe Himmler că îi fura mâna de lucru şi ameninţa că se va adresa Führerului. Dinspre ceilalţi interlocutori ai noştri primeam în continuare plângeri şi critici, mai ales de la *Jägerstab,* care se considera lezat în mod deliberat. Scrisorile noastre sau cererile nu primeau decât nişte răspunsuri indiferente. Dar nu-mi păsa, parcurgeam această corespondenţă fără ca măcar să o înţeleg pe jumătate. În teancul de corespondenţă care mă aştepta, am găsit o scrisoare de la judecătorul Baumann. Am rupt plicul în grabă şi am scos câteva rânduri anodine şi o fotografie. Era reproducerea unui clişeu vechi, granulos, cam neclar, cu tonuri foarte contrastante. Se vedeau nişte bărbaţi pe cai în zăpadă, cu uniforme eteroclite, căşti de fier, caschete de marinari, căciuli de astrahan. Baumann făcuse o cruce cu cerneală deasupra unuia dintre aceşti oameni care purta o manta lungă cu galoane de ofiţer. Faţa ovală şi mică nu se distingea deloc, era de nerecunoscut. Pe dos, Baumann menţionase: Curlanda, sub Wolmar, 1919. Cele câteva cuvinte politicoase aşternute pe hârtie nu aduceau nimic în plus.

Avusesem noroc: apartamentul supravieţuise. Din nou nu mai avea niciun geam, iar vecina le astupase cu scânduri şi cu pânză de prelată. În salon, vitrinele bufetului se spărseseră, plafonul avea crăpături, lustra căzuse; în cameră persista un miros de ars, fiindcă apartamentul vecin luase foc atunci când îi trecuse o bombă incendiară prin fereastră, dar se dovedea

locuibil şi era chiar curat: vecina mea, Frâu Zempke, curăţase totul şi văruise pereţii pentru a acoperi urmele de fum; lămpile cu ulei, curăţate şi lustruite, stăteau rânduite pe bufet, un butoiaş şi mai multe bidoane de apă fuseseră îngrămădite în baie. Am deschis uşa de la balcon şi toate ferestrele care nu fuseseră bătute în cuie pentru a mă bucura de lumina de sfârşit de zi, apoi am coborât să-i mulţumesc lui Frâu Zempke, căreia i-am dat bani pentru osteneală – ea ar fi preferat nişte mezeluri ungureşti, dar nici de data aceasta nu-mi dăduse prin cap să procur aşa ceva – şi cupoane ca să-mi pregătească de mâncare. Cupoanele, îmi explică ea, nu îmi vor servi la mare lucru, fiindcă magazinul la care erau înregistrate nu mai exista, dar dacă îi mai dădeam ceva bani s-ar putea descurca. Am urcat. Am tras un fotoliu în faţa balconului deschis; era o seară liniştită şi frumoasă de vară; din jumătate din clădirile dimprejur rămăseseră numai nişte faţade goale şi mute sau grămezi de moloz, iar eu am contemplat îndelung acest peisaj de sfârşit de lume; jos, parcul rămânea învăluit în tăcere, probabil că toţi copiii fuseseră trimişi la ţară. Nu am pus nici măcar muzică, spre a mă abandona puţin acestei linişti şi blândeţi. Frâu Zempke îmi aduse câmaţi şi pâine, un pic de supă, scuzându-se că nu putea face mai mult, însă bucatele îmi conveneau de minune, luasem bere de la barul *Staatspolizei,* aşa că am mâncat şi am băut cu plăcere, prins în strania iluzie că pluteam pe o insuliţă, o oază liniştită în mijlocul dezastrului. După ce am pus la locul lor tacâmurile, mi- am turnat un pahar mare de schnaps prost, mi-am aprins o ţigară şi m-am aşezat, pipăind buzunarul pentru a simţi plicul de la Baumann. Dar nu l-am scos imediat, priveam jocurile înserării peste ruine, acea lumină care cădea într-o dungă şi îngălbenea tencuiala faţadelor, pătrunzând prin ferestrele căscate spre a îmbrăţişa haosul grinzilor calcinate şi al pereţilor interiori prăbuşiţi. În unele apartamente, puteai zări urmele vieţii care se desfaşurase aici: o ramă cu o fotografie sau o reproducere încă agăţată de perete, tapet sfâşiat, o masă pe jumătate spânzurând în gol, cu muşamaua în carouri roşii şi albe, o coloană de sobe din ceramică, în continuare

încastrate în zid la fiecare etaj, deşi planşeele dispăruseră. Pe ici, pe colo oamenii trăiau pe mai departe: vedeai lenjerie atârnată la câte o fereastră sau la câte un balcon, ghivece de flori, fumul unui hogeag de sobă. Soarele se scufunda repede pe după imobilele sfârtecate, proiectând umbre mari, monstruos deformate. Iată, îmi ziceam, la ce este redusă capitala Reichului nostru milenar; orice s-ar întâmpla, nu vom mai trăi atât de mult încât să reconstruim. Apoi am pus câteva opaiţe lângă mine şi am scos fotografia din buzunar. Trebuie să mărturisesc că imaginea aceea mă speria: zadarnic o cercetam atent, nu-l recunoşteam pe acel bărbat a cărui faţă, sub caschetă, se reducea la o pată albă, nu întru totul informă, căci se puteau distinge un nas, o gură, doi ochi, dar fără trăsături, fără ceva personal, putea fi chipul oricui, iar eu nu înţelegeam, bându-mi schnapsul, cum de era posibil, cum, privind această fotografie proastă, rău reprodusă, nu mă dovedeam în stare să-mi spun instantaneu, fără ezitare: Da, e tata, sau: Nu, nu-i tata, o asemenea îndoială mi se părea insuportabilă, îmi terminasem paharul şi îmi mai turnasem unul, continuând să examinez fotografia, răscolind în amintire pentru a aduna fărâme din tata, aspectul său, dar parcă detaliile se fereau unele de altele şi îmi scăpau, pata albă din fotografie le alunga precum două capete de magnet de aceeaşi polaritate, le dispersa, le coroda. Nu aveam niciun portret al tatei: la câtva timp după plecarea lui, mama le distrusese pe toate. Iar acum această fotografie ambiguă şi imposibil de descifrat strica până şi ceea ce îmi mai rămânea din amintire, îi înlocuia prezenţa vie cu un chip neclar şi cu o uniformă. Cuprins de furie, am rupt fotografia în bucăţi, pe care le-am aruncat de la balcon. Apoi mi-am golit paharul şi mi-am mai turnat imediat altul. Transpiram intens şi voiam să-mi ies cumva din piele, prea strâmtă pentru furia şi angoasa care mă cuprinseseră. M-am dezbrăcat şi m-am aşezat gol în faţa balconului, fără ca măcar să mă ostenesc să sting lămpile. Ţinându-mi sexul şi ouăle în palmă, ca pe o vrăbiuţă rănită adunată de pe câmp, am golit pahar după pahar şi am fumat cu disperare; când am golit sticla, am apucat-o de gât şi am

aruncat-o departe, spre parc, fără să-mi pese de eventualii trecători. Îmi venea să arunc în continuare lucruri, să golesc apartamentul, să azvârl mobilele. M-am dus să-mi dau cu puţină apă pe faţă şi, ridicând un opaiţ, m-am privit în oglindă: trăsăturile îmi erau livide, răvăşite, aveam impresia că figura mi se topea ca o ceară deformată de căldura urâţeniei şi urii mele, ochii îmi luceau ca două pietre negre înfipte în mijlocul acestor forme hidoase şi ţicnite, nimic nu se mai lega. Am dus brusc braţul în spate şi am zvârlit opaiţul în oglindă, aceasta se sfărâmă, stropi de ulei fierbinte îmi căzură pe umăr şi pe gât. M-am întors în salon şi m-am ghemuit pe divan. Dârdâiam, clănţăneam din dinţi. Nu ştiu de unde am găsit puterea să mă duc în pat, cu siguranţă pentru că muream de frig, m-am înfăşurat în pături, dar nu s-a schimbat mare lucru. Pielea mă furnica, pe spinare îmi treceau frisoane, cârcei îmi străbăteau grumazul şi mă făceau să gem de disconfort, iar toate aceste senzaţii mă loveau precum nişte valuri mari, mă purtau într-o apă sordidă şi tulbure, iar în fiecare clipă mă gândeam că mai rău nu îmi putea fi, apoi eram din nou luat de valuri şi mă regăseam într-un loc în care durerile şi senzaţiile dinainte îmi păreau aproape plăcute, o exagerare de copil. Gura mi se uscase, nu puteam să-mi dezlipesc limba de învelişul păstos care mă năclăia pe dinăuntru, dar nu eram în stare să mă scol să merg după apă. Am rătăcit astfel îndelung prin hăţişurile febrei, cu trupul bântuit de vechi obsesii: odată cu frisoanele şi crampele, trupul meu paralizat era străbătut de un soi de furoare erotică, anusul îmi fremăta, mă găseam pradă unei erecţii dureroase, dar nu puteam face nici cel mai mic gest ca să mă uşurez, era ca şi cum mă masturbam cu o mână plină de sticlă pisată, şi mă lăsam purtat de asta ca şi toate celelalte. În anumite momente aceşti curenţi violenţi şi contradictorii mă făceau să alunec în somn, fiindcă mintea îmi era invadată de imagini angoasante, eram un copilaş gol care se căca ghemuit în zăpadă, iar eu ridicam capul şi mă vedeam înconjurat de cavaleri cu feţe împietrite, în mantale din Marele Război, purtând însă lănci lungi în loc de puşti, şi mă mustrau în

tăcere pentru comportamentul meu inadmisibil, voiam să fug, dar era imposibil, formau un cerc în jurul meu, şi, cuprins de groază, mă zbăteam în rahatul meu, mă murdăream în timp ce unul dintre călăreţi, cu trăsături neclare, se desprindea de grup şi înainta spre mine. Dar imaginea dispărea, probabil că intram şi ieşeam din somn şi din aceste vise apăsătoare ca un înotător care, la suprafaţa mării, trece într-un sens şi în celălalt la limita dintre apă şi aer, descoperind uneori că trupul îmi este inutil, şi aş fi vrut să mă dezbrac de el aşa cum lepezi o manta udă, apoi pătrundeam într-o altă poveste încurcată şi confuză, unde o poliţie străină mă urmărea, mă îmbarca într-un furgon care trecea pe lângă o faleză, nu prea ştiu bine, se găsea acolo un sat, erau nişte case din piatră, etajate pe o pantă, iar în jur pini şi tufişuri, un sat dintr-o zonă provensală retrasă, iar eu îmi doream asta, o casă în acel sat şi liniştea pe care putea să mi-o aducă, iar la capătul unor lungi peripeţii situaţia mea îşi găsea rezolvarea, poliţiştii ameninţători dispăreau, cumpărasem casa cea mai joasă din sat, cu o grădină şi cu o terasă, apoi cu o pădure de pini împrejur, o, dulce imagine naivă, după care se făcea noapte, era o ploaie de stele căzătoare pe cer, meteoriţi care ardeau cu o lumină roz sau roşie şi cădeau încet, pe verticală, precum scânteile de la focurile de artificii, o perdea mare mângâietoare, iar eu priveam la ea, iar primele dintre aceste proiectile cosmice atingeau pământul, şi în locul unde cădeau începeau să crească plante stranii, organisme pestriţe, roşu, alb, cu pete, groase şi grase ca unele alge, se lărgeau şi urcau spre cer cu o viteză nebu- nească, la sute de metri înălţime, proiectând nori de seminţe care la rândul lor dădeau naştere unor plante asemănătoare care se-nstăpâneau pe câmpuri, creşteau pe verticală însă strivind totul în jur, cu forţa desfăşurării lor irezistibile, copaci, case, vehicule, iar eu priveam toate acestea, îngrozit, un zid gigantic din aceste plante cuprindea acum orizontul şi se întindea în toate direcţiile, şi înţelegeam că acest eveniment care mi se păruse atât de anodin era de fapt catastrofa finală, aceste organisme, venite din cosmos, găsiseră în pământul şi în atmosfera

noastră un mediu care le era cu mult mai favorabil şi se înmulţeau cu o viteză ameţitoare, ocupau tot spaţiul liber şi sfărâmau totul sub ele, orbeşte, fără animozitate, doar prin forţa pulsiunii lor de viaţă şi de creştere, nimic nu le putea înfrâna, iar în câteva zile pământul urma să dispară sub ele, tot ceea ce fusese viaţa, istoria şi civilizaţia noastră avea să fie şters de aceste vegetale hulpave, era o idioţenie, un accident nefericit, dar nu aveam vreme să găsim o împotrivire, umanitatea urma să fie măturată. Meteoriţii continuau să cadă scânteind, plantele, stârnite de o viaţă nebunească, dezlănţuită, urcau spre cer, încercau să umple întreaga atmosferă, atât de îmbătătoare pentru ele. Şi atunci am înţeles, sau poate o fi fost mai târziu, ieşind din visul acela, că aşa era drept, că este legea oricărei fiinţe vii, fiecare organism necăutând altceva decât să trăiască şi să se reproducă, fără răutate, bacilii lui Koch care roseseră plămânii lui Pergolesi şi ai lui Purceii, ai lui Kafka şi Cehov, fără a nutri vreo duşmănie faţă de ei, nu voiau răul gazdelor lor, însă era legea supravieţuirii şi a dezvoltării lor, la fel cum noi îi combatem pe aceşti bacili cu medicamente pe care le inventăm în fiecare zi, fără ură, pentru propria noastră supravieţuire, iar întreaga noastră viaţă este clădită pe uciderea altor făpturi care ar vrea şi ele să trăiască, animalele pe care le mâncăm, şi plantele consumate de noi, insectele pe care le exterminăm, fie că sunt realmente periculoase, ca scorpionii sau ca păduchii, fie numai deranjante, ca muştele, acea plagă a omului, cine nu a omorât o muscă al cărei bâzâit iritant îi deranja lectura, asta nu este cruzime, este legea vieţii noastre, suntem mai puternici decât celelalte vietăţi şi dispunem după cum vrem de viaţa şi de moartea lor, vacile, găinile, spicele de grâu sunt pe pământ ca să ne slujească, şi e normal ca noi între noi să acţionăm la fel, ca fiecare grup uman să vrea să-i extermine pe cei care îi contestă pământul, apa, aerul, de ce, până la urmă, să tratezi mai bine pe un evreu decât pe o vacă sau pe un bacii al lui Koch, dacă avem puterea, şi dacă evreul ar avea puterea ar face la fel cu noi, sau cu alţii, pentru a-şi asigura supravieţuirea şi propăşirea, este legea tuturor lucrurilor,

războiul permanent al tuturor contra tuturor, iar eu ştiu că acest gând nu are nimic original, că este aproape un loc comun al darwinismului biologic sau social, însă în noaptea aceea, în febra mea, forţa adevărului ei m-a izbit ca niciodată mai înainte sau după, stârnită de acel vis în care omenirea sucomba în faţa altui organism a cărui putere de viaţă era mai mare ca a sa, iar eu înţelegeam bineînţeles că această regulă era valabilă pentru noi toţi, că, dacă alţii s-ar arăta mai puternici decât noi, ne-ar face la rândul lor ceea ce am făcut noi altora, şi că în faţa acestor impulsuri fragilele bariere pe care oamenii le ridică pentru a ordona viaţa comună, legi, justiţie, morală, etică, contează mai puţin, că până şi cea mai mică teamă sau cea mai mică pul- siune ceva mai puternică îi fac să le sară cum sari un pârleaz, însă cei care au făcut primul pas nu trebuie să creadă că toţi ceilalţi, când le va veni rândul, vor respecta justiţia şi legile, şi mă temeam, fiindcă noi pierdeam războiul.

Lăsasem ferestrele deschise, iar zorii se revărsau puţin câte puţin în apartament. Încet, zvâcnetele febrei mă purtau către conştiinţa trupului meu, a cearceafurilor ude care îl strângeau. O nevoie violentă îmi străbătu măruntaiele, trezindu-mă de tot. Nu prea ştiu cum, am reuşit să mă târăsc până la baie, să mă aşez pe budă ca să mă golesc, o diaree lungă ce părea că nu se mai sfârşeşte. Când în sfârşit încetă m-am şters, de bine, de rău, am luat un pahar puţin cam murdar în care îmi ţineam periuţa de dinţi şi l-am cufundat în găleată, pentru a bea acea apă proastă, care însă mi se părea a veni de la cel mai pur izvor; dar nu am mai avut puterea să vărs restul de apă din găleată în vasul plin cu mizerii (bazinul de apă nu mai funcţiona de mult). M-am întors în pat, înfăşurându-mă în cuverturi, şi am tremurat puternic, îndelung, copleşit de efort. Mai târziu am auzit bătând la uşă: trebuie să fi fost Piontek, care de obicei mă aştepta în stradă până mă alăturam lui, dar acum nu mai aveam tăria să mă ridic. Febra urca şi cobora, ba uscată şi aproape dulce, ba o dogoare dezlănţuită în trupul meu. Telefonul sună de mai multe ori, fiecare apel îmi sfredelea timpanul ca o lovitură de cuţit, dar nu puteam face nimic, nici să răspund, nici să-l întrerup. Setea revenise numaidecât şi îmi absorbea mare parte din atenţie, care, acum aproape detaşată de tot, îmi studia simptomele fără patimă, ca din exterior. Ştiam că dacă nu făceam nimic, dacă nu venea nimeni, aveam să mor în patul acela, în mijlocul unor băltoace de excremente şi de urină, fiindcă, incapabil să mă ridic, urma să fac în curând pe mine. Însă ideea aceasta nu mă îndurera, nu-mi inspira milă ori teamă, nu simţeam decât dispreţ faţă de ceea ce ajunsesem, şi nu doream nici să înceteze ce mi se-ntâmpla, nici să continue. În toiul rătăcirilor gândului meu bolnav, ziua lumina acum apartamentul, uşa se deschise şi intră Piontek. L-am luat drept o nouă halucinaţie şi nu am făcut decât să surâd prosteşte atunci când îmi vorbi. El se apropie de patul meu, îmi puse mâna pe frunte, şi pronunţă clar cuvântul „Rahat”, chemând-o pe Frâu Zempke, care trebuie să-i fi deschis. „Mergeţi şi căutaţi ceva de băut”, îi

zise. Apoi l-am auzit telefonând. Se întoarse la căpătâiul meu. „Mă auziţi, Herr Obersturmbannfuhrer?" I-am făcut semn că da. „Am telefonat la birou. Va veni un medic. Sau poate vreţi să vă duc la spital? 14 Am făcut semn că nu. Frâu Zempke reveni cu o carafă de apă. Piontek turnă într-un pahar, îmi înălţă capul şi îmi dădu să beau puţin. Jumătate din apă îmi curse pe piept şi pe cearceafuri. „încă", am zis eu. Am băut astfel mai multe pahare, reîntorcându-mă la viaţă. „Mulţumesc", am zis. Frâu Zempke închidea ferestrele. „Lăsaţi-le deschise", am ordonat eu. „Vreţi să mâncaţi ceva? întrebă Piontek. „Nu", i-am răspuns şi m-am lăsat pe perna udă. Piontek deschise şifonierul, scoase cearceafuri curate şi schimbă aştemuturile. Lenjeria uscată era răcoroasă, dar prea aspră pentru pielea mea devenită hipersensibilă; nu puteam găsi o poziţie odihnitoare. Puţin mai târziu, sosi un medic SS, un Hauptsturmfuhrer pe care nu îl cunoşteam. Mă examină din cap până în picioare, mă palpă, mă ascultă – metalul rece al stetoscopului îmi ffigea pielea îmi luă temperatura, mă bătu pe piept. „Ar trebui să fiţi la spital", se pronunţă el într-un târziu. „Nu vreau", am zis. El strâmbă din nas. „Aveţi pe cineva care să se ocupe de dumneavoastră? Am să vă fac o injecţie, dar va trebui să luaţi pastile, să beţi suc de fructe şi supă" Piontek se duse să discute cu Frâu Zempke, care coborâse, apoi se întoarse spunând că ea s-ar putea ocupa de asta. Medicul îmi descrise ce anume aveam, dar, fie că nu am înţeles nimic din vorbele lui, fie că am uitat imediat, fapt e că nu am reţinut nimic din diagnosticul său. Îmi făcu o injecţie groaznic de dureroasă. „Am să revin mâine, îmi zise. Dacă febra nu a scăzut, vă internez" „Nu vreau să fiu internat", am mormăit eu. „Vă asigur că îmi este totuna", zise el cu severitate. Apoi plecă. Piontek avea un aer jenat. „Bine, Herr ObersturmbannFührer, mă duc să văd ce pot să găsesc pentru Frâu Zempke" Am încuviinţat dând din cap şi dispăru la rândul lui. Puţin mai târziu, Frâu Zempke se înfiinţă cu un bol de supă din care mă obligă să înghit câteva linguri. Lichidul călduţ îmi curgea din gură, se scurgea pe bărbia invadată de o barbă aspră; Frâu Zempke mă ştergea răbdătoare şi încerca

din nou. Apoi îmi dădu apă. Medicul mă ajutase să urinez, însă colicile reîncepeau; după şederea la Hohenlychen, pierdusem orice urmă de timiditate în privinţa asta, aşa că am rugat-o pe Frău Zempke, scuzându-mă, să mă ajute, iar femeia aceasta deja în vârstă o făcu fără dezgust, ca şi cum ar fi fost vorba despre un copilaş. Apoi mă lăsă singur, iar eu am plutit spre pat. Mă simţeam acum uşor, calm, injecţia probabil că îmi adusese puţină uşurare, dar nu aveam pic de energie, iar ca să învinge greutatea aşternutului şi să-mi ridic mâna se dovedea peste putinţă. Îmi era totuna, mă lăsam dus, mă adânceam liniştit în febra mea şi în blânda lumină a verii, în cerul albastru care umplea cadrul ferestrelor deschise, pustiu şi senin. În gând, trăgeam în jurul meu nu numai cearceafurile şi păturile, ci apartamentul întreg, îmi înfaşuram trupul în el, era cald şi liniştitor, ca un uter din care nu aş fi vrut să ies niciodată, paradis întunecat, mut, elastic, agitat doar de ritmul bătăilor inimii şi ale sângelui ce curge, o imensă simfonie organică, nu îmi trebuia o Frău Zempke, ci o placentă, mă îmbăiam în sudoarea mea precum într-un lichid amniotic, şi aş fi vrut ca naşterea să nu existe. Paloşul de foc, cel care mă alungă din acest eden, fu vocea lui Thomas: „Ei bine! Nu prea eşti în formă”. Mă ridică la rândul lui şi îmi dădu să beau un pic. „Ar trebui să fii la spital”, zise el ca şi ceilalţi. „Nu vreau să merg la spital, am repetat eu în mod stupid, cu încăpăţânare. El se uită în jur, ieşi în balcon, apoi reveni. „Ce-ai să faci în caz de alarmă? Nu vei putea în veci să cobori în pivniţă.” „Nu-mi pasă.” „Atunci, măcar vino la mine. Acum stau la Wannsee, o să ai linişte. Guvernanta mea se va ocupa de tine.” „Nu.” El ridică din umeri. „Cum doreşti.” îmi venea din nou să urinez; am profitat de prezenţa lui ca să-l pun la treabă. El voia să mai vorbească, dar eu nu-i răspundeam. În cele din urmă, plecă. Puţin mai târziu, se întoarse Frău Zempke, foindu-se preocupată pe lângă mine: m-am lăsat pe mâna ei cu o indiferenţă morocănoasă. Seara, în încăpere apăru Helene. Avea o valiză mică, pe care o lăsă lângă uşă; apoi, încet, îşi scoase acul de la pălărie şi îşi scutură părul des şi blond, uşor buclat, fără a mă scăpa din priviri. „Ce naiba

căutaţi aici?” am întrebat-o eu grosolan. „Mi-a spus Thomas. Am venit să mă ocup de dumneavoastră.” „Nu vreau să se ocupe cineva de mine, am zis eu furios. Frâu Zempke îmi este de ajuns.” „Frâu Zempke are o familie şi nu poate fi aici tot timpul. Am să stau cu dumneavoastră până vă faceţi mai bine.” Am aţintit-o cu o privire rea. „Plecaţi de- aici!” Ea se aşează lângă pat, mă luă de mână; aş fi vrut să mi-o retrag, dar nu aveam putere. „Ardeţi tot.” Helene se ridică, îşi scoase haina, o agăţă de spătarul unui scaun, apoi se duse să umezească un prosop şi se întoarse pentru a mi-l pune pe frunte. În tăcere, am lăsat-o în voia ei. „Oricum, zise ea, nu am mare lucru de făcut la serviciu. Am timp. Trebuie să stea cineva cu dumneavoastră” Eu nu ziceam nimic. Se întuneca. Îmi dădu să beau, încercă să-mi dea apoi puţină supă rece, după care se aşeză lângă fereastră şi deschise o carte. Cerul de vară pălea, era seară. M-am uitat la ea: mi-era ca o străină. De când plecasem în Ungaria, cu mai bine de trei luni în urmă, nu avusesem niciun contact cu ea, nu-i scrisesem niciun rând şi mi se părea că aproape o uitasem. I-am privit atent profilul blând şi serios şi mi-am zis că era frumos; însă frumuseţea aceasta nu avea pentru mine nici sens şi nici utilitate. Mi-am întors ochii spre tavan şi m-am lăsat dus de gânduri un timp, eram foarte obosit. În sfârşit, poate o oră mai târziu, am zis fără să o privesc: „Mergeţi să o aduceţi pe Frâu Zempke”. „Pentru ce?” întrebă ea, închizând cartea. „Am nevoie de ceva”, am zis eu. „De ce anume? Sunt aici ca să vă ajut” Am privit-o: liniştea din ochii ei negri mă ofensa, mă scotea din sărite. „Vreau să mă cac”, am zis eu cu brutalitate. Dar părea imposibil să o provoc. „Explicaţi-mi ce trebuie să fac, zise ea calm. Am să vă ajut” I-am explicat, fără cuvinte grosolane, dar şi fără eufemisme, iar ea făcu ceea ce trebuia făcut. Mi-am zis cu amărăciune că era pentru prima dată când mă vedea gol, nu aveam pijama, şi că nu cred că îşi imaginase vreodată că mă va vedea gol în acele condiţii. Nu simţeam ruşine, dar eram dezgustat de mine însumi, iar dezgustul acesta se întindea şi asupra ei, asupra răbdării şi blândeţii sale. Îmi venea să o ofensez, să mă masturbez în faţa ei, să-i cer

favoruri obscene, dar era doar un gând, eram incapabil să mi se scoale, incapabil să fac vreun gest care să ceară un pic de forţă. Oricum, febra creştea din nou, reîncepeam să tremur, să transpir. „Vă este frig, spuse ea după ce termină să mă cureţe. Aşteptaţi” Ieşi din apartament şi se întoarse după câteva minute cu o pătură pe care o întinse peste mine. Mă ghemuisem, clănţăneam din dinţi, aveam impresia că oasele mi se izbesc unele de altele ca într-un joc de arşice. Noaptea nu mai venea, interminabila zi de vară se prelungea, lucru care mă scotea din minţi, dar în acelaşi timp ştiam că noaptea n-avea să-mi aducă odihnă, n-avea să-mi aducă liniştire. Din nou, cu multă blândeţe, mă obligă să beau. Dar această blândeţe mă scotea din sărite: la urma urmei, ce voia fata asta? La ce se gândea ea cu amabilitatea şi bunătatea sa? Spera ca în felul acesta să mă convingă de ceva? Mă trata ca şi cum aş fi fost fratele, amantul sau soţul ei. Dar nu-mi era nici soră, nici soţie. Tremuram, valuri de febră mă scuturau, iar ea, ea îmi ştergea fruntea. Când mâna ei mi se apropia de gură, nu ştiam dacă să o muşc sau să o sărut. Apoi totul se înceţoşă. Mă asaltau imagini, şi nu ştiam să spun dacă erau vise sau gânduri, erau aidoma celor care mă preocupaseră atât de mult în primele luni ale anului, mă vedeam trăind cu această femeie, ordonându-mi astfel viaţa, părăseam SS-ul şi toate ororile care mă înconjurau de atâţia ani, necazurile personale cădeau de pe mine precum pielea unui şarpe atunci când năpârleşte, neliniştile mi se risipeau ca un nor de vară, intram în fluviul comun. Însă aceste gânduri, departe de a mă linişti, mă revoltau. Cum adică, să-mi ucid visele pentru a-mi băga puia în vaginul ei blond, a-i săruta burta care se va umfla purtând nişte copii frumoşi şi sănătoşi? Revedeam tinerele femei însărcinate, stând pe valizele lor în mocirla de la Kachau sau de la Munkacs, mă gândeam la sexul lor ascuns discret între picioare, sub burţile lor rotunjite, aceste sexe şi burţi de femei pe care ele le vor duce spre gazare ca pe o medalie de onoare. Doar că în pântecele femeilor se găsesc copiii, asta-i îngrozitor. De ce acest atroce privilegiu? De ce relaţiile dintre bărbaţi şi femei trebuie să se rezume

întotdeauna, la urma urmei, la impregnare? Un sac pentru sămânţă, o clocitoare, o vacă de lapte, iată ce ajunge femeia prin taina căsătoriei. Oricât de puţin atrăgătoare mi-ar fi moravurile, ele rămâneau pure în faţa unei asemenea stricări. Poate e un paradox, însă îl văd abia acum, scriind, dar în momentul acela, în vastele spirale pe care le descria mintea mea înfierbântată, mi se părea perfect logic şi coerent. Aveam poftă să mă ridic, să o zgâlţâi pe Helene şi să-i explic toate acestea, dar poate că şi acea poftă o visam, fiindcă nu aş fi fost deloc în stare să schiţez vreun gest. Odată cu zorii, febra îmi scăzu un pic. Nu ştiu unde dormea Helene, probabil că pe divan, dar ştiu că venea să mă vadă în fiecare oră, îmi ştergea fruntea şi îmi dădea să beau. Odată cu răul mă părăsise toată energia, zăceam *cu membrele zdrobite şi fără de putere,* o, ce frumoasă amintire de la şcoală. Gândurile înnebunite se risipiseră în fine, lăsând în urma lor doar o amărăciune profundă, o dorinţă acră de a muri degrabă, pentru a pune capăt stării în care mă aflam. Dis-de-dimineaţă, Piontek sosi cu un coş plin cu portocale, comoară nemaivăzută în Germania acelor vremuri. „Le-a trimis Herr Mandelbrod la birou", îmi explică el.

Helene luă două portocale şi coborî la Frâu Zempke ca să le stoarcă; apoi, ajutată de Piontek, mă ridică pe perne şi îmi dădu să beau cu înghiţituri mici. Sucul de portocale îmi lăsa în gură un gust ciudat, aproape metalic. Ea şi Piontek discutară ceva ce nu am auzit, apoi el plecă. Frâu Zempke veni şi ea, îmi spălase şi îmi uscase cearceafurile din ajun, o ajută pe Helene să-mi schimbe patul, din nou ud de sudoarea din timpul nopţii. „E foarte bine că asudaţi, zise ea, asta alungă febra." Nu-mi păsa, voiam doar să mă odihnesc, dar nu aveam o clipă de linişte; Hauptsturmfuhrerul din ajun reveni şi mă examină cu un aer morocănos. „Tot nu vreţi să mergeţi la spi- tal?" „Nu, nu, nu." Trecu în salon pentru a discuta cu Helene, apoi apăru din nou. „Febra a scăzut un pic, îmi zise el. I-am spus prietenei dumneavoastră să vă ia în mod regulat temperatura, dacă mai depăşiţi 41° va trebui să vă trimită la spital. Aţi înţeles?"îmi făcu o injecţie în fesă, la fel de

dureroasă ca şi cea din ajun. „Am mai lăsat una aici. Prietena dumneavoastră are să v-o facă diseară. Va reduce febra pe timpul nopţii. Încercaţi să mâncaţi puţin.” După ce medicul plecă, Helene îmi aduse supă. Luă o bucată de pâine, o făcu bucăţele, o înmuie în lichid şi încercă să mă facă să o înghit, dar eu am clătinat din cap; îmi era imposibil. Am reuşit totuşi să beau un pic. Ca şi după prima injecţie, aveam mintea mai limpede, dar mă simţeam sfârşit, pustiit. Nu m-am împotrivit nici atunci când Helene îmi spălă răbdătoare trupul cu un burete şi cu apă călduţă, apoi mă îmbrăcă într-o pijama împrumutată de la Frâu Zempke. Abia când veni lângă mine şi se aşeză să-mi citească, am explodat: „De ce faceţi toate astea? i-am zis cu răutate. Ce vreţi de la mine?” Ea închise cartea şi mă aţinti cu ochii ei mari şi liniştiţi. „Nu vreau nimic de la dumneavoastră. Vreau doar să vă ajut.” „De ce? Ce speraţi?” „Absolut nimic. Ridică uşor din umeri. Am venit să vă ajut din prietenie, atâta tot.” Stătea cu spatele la fereastră, faţa îi era în umbră; i-am privit chipul cu lăcomie, dar nu puteam citi nimic pe el. „Din prietenie, am hămăit eu. Ce prietenie? Ce ştiţi despre mine? Am ieşit de câteva ori împreună, asta-i tot, iar acum veniţi şi vă instalaţi la mine ca şi cum aţi locui aici.” Ea zâmbi. „Nu vă aprindeţi aşa. O să obosiţi.” Zâmbetul acela mă scoase din minţi. „Ce ştii tu despre oboseală? Spune! Ce ştii? Mă ridicasem, apoi am căzut pe spate, epuizat, cu capul de perete. Habar nu ai, nu ştii ce-i oboseala, îţi trăieşti viaţa de fată germană, cu ochii închişi, nu vezi nimic, te duci la serviciu, cauţi un nou soţ, nu vezi nimic din ceea ce se petrece în jurul tău.” Chipul ei rămânea calm, nu dădea atenţie brutalităţii tutuirii, eu continuam, stropind cu salivă printre ţipete: „Nu ştii nimic despre mine, nimic din ceea ce fac, nimic despre oboseala mea, de trei ani de când se ucid oameni, da, iată ce se face, sunt omorâţi oameni, sunt omorâţi evrei, ţigani, ruşi, ucraineni, polonezi, bolnavi, bătrâni, femei, femei tinere ca tine, copii!” Acum strângea din dinţi, tot nu zicea nimic, dar eu eram pornit: „Iar cei care nu sunt ucişi sunt trimişi să muncească în uzinele noastre, ca nişte sclavi, vezi tu, asta înseamnă chestiuni economice. N-o face pe

inocenta! De unde crezi că îţi vin hainele? Şi obuzele de la antiaeriana care te apără de avioanele inamice, de unde vin? Tancurile care îi reţin pe bolşevici, în Est? Câţi sclavi au murit ca să le fabrice? Nu ţi-ai pus niciodată genul acesta de întrebări? 14 Nu schiţa în continuare niciun gest, şi cu cât rămânea mai calmă şi mai tăcută, cu atât mă ambalam eu: „Sau nu ştiai? Aşa-i? Ca toţi bunii germani. Nimeni nu ştie nimic, în afară de cei care fac treaba asta murdară. Unde s-au dus vecinii tăi evrei din Moabit? Nu te-ai întrebat niciodată? în Est? Au fost trimişi să muncească în Est? Unde anume? Dacă ar fi fost şase sau şapte milioane de evrei care să muncească în Est, s-ar fi construit oraşe întregi! Nu asculţi BBC? Ăştia ştiu! Toată lumea ştie, numai oamenii de bine germani nu vor să ştie nimic11. Eram mânios la culme, probabil că mă albisem la faţă. Ea părea că ascultă cu atenţie, nu se mişca. „Şi soţul tău, în Iugoslavia, ce crezi că făcea? în Waffen-SS? Se războia cu partizanii? Ştii ce înseamnă lupta cu partizanii? Pe partizani îi vezi rareori, şi atunci se distruge mediul în care supravieţuiesc. Înţelegi ce înseamnă asta? îl vezi pe Hans al tău cum ucide femei, cum le ucide copiii în faţa lor, cum dă foc la case, să ardă cu cadavrele lor înăuntru?”Pentru prima dată, ea reacţionă: „Tăceţi! Nu aveţi dreptul!”„Şi de ce nu aş avea dreptul? am zis eu batjocoritor. Crezi că eu sunt mai breaz? Vii să mă îngrijeşti, crezi că sunt un om amabil, un doctor în drept, un gentleman perfect, o partidă bună? Ucidem oameni, înţelegi, cu toţii, soţul tău era un asasin, eu sunt un asasin, iar tu, tu eşti complicea asasinilor, porţi şi mănânci fructul muncii noastre.” Era lividă, însă chipul ei nu reflecta decât o infinită tristeţe. „Sunteţi un nefericit.” „Şi de ce, mă rog? îmi place ceea ce sunt. Câştig grade. Bineînţeles că nu va dura. Degeaba am ucis pe toată lumea, sunt prea mulţi, o să pierdem războiul. În loc să-ţi pierzi timpul jucându-te de-a infirmiera şi bolnavul cel drăguţ, ai face mai bine să te gândeşti cum să scapi. Dacă aş fi în locul tău, m-aş duce spre vest. Yankeii vor avea scula mai puţin săltăreaţă ca alde Ivan. Cel puţin o să-şi pună prezervative: băieţii ăştia se tem tare de boli. Doar dacă nu cumva preferi

vreun mongol care pute! Poate că asta visezi noaptea?”Era în continuare albă la faţă, dar la auzul acestor cuvinte zâmbi. „Vorbiţi în dodii. E din cauza febrei, ar trebui să vă auziţi ce spuneţi.41 „Mă aud foarte bine!”Gâfâiam, efortul mă epuizase. Ea se duse să umezească o compresă şi se întoarse pentru a-mi şterge fruntea. „Dacă ţi-aş cere să te dezbraci la pielea goală, ai face-o? Pentru mine? Să te masturbezi în faţa mea? Să-mi sugi sula? Ai face-o?” „Liniştiţi-vă, zise ea. O să vă crească temperatura” Se dovedea peste putinţă, fata asta era prea încăpăţânată. Am închis ochii şi m-am lăsat în voia senzaţiei aduse de apa rece de pe frunte. Ea aşează mai bine pernele, trase păturile. Respiram şuierând, îmi venea din nou să o bat, să-i trag picioare în burtă, pentru obscena, inadmisibila sa bunătate.

Seara, veni să-mi facă injecţia. M-am întors cu greu pe burtă; când mi-am dat chiloţii jos, amintirea unor adolescenţi viguroşi îmi trecu grăbit prin minte, apoi se fărâmiţă, eram prea obosit. Ea ezită o clipă, nu făcuse niciodată vreo injecţie, dar când introduse acul dovedi o mână fermă şi sigură. Avea un ghemotoc de vată îmbibată cu alcool şi îmi şterse fesa după injecţie, mi se părea a fi un gest înduioşător, trebuie să-şi fi amintit că infirmierele făceau aşa. Culcat pe o parte, mi-am băgat singur termometrul în anus ca să-mi iau temperatura, fără să mă uit la ea, dar şi fără a căuta să o provoc în mod anume. Trebuie să fi avut un pic peste 40°. Apoi începu noaptea, a treia din această eternitate de piatră, aiuram din nou printre hăţişurile şi falezele surpate ale gândirii mele. Pe la miezul nopţii, am început să transpir tare, pijamaua mi se lipea de piele, abia mai eram conştient, îmi amintesc de mâna lui Helene pe frunte şi pe obraz, îndepărtându-mi părul ud, atingându-mi barba, mai târziu ea avea să-mi spună că începusem să vorbesc tare şi că asta o trezise şi o adusese lângă mine, frânturi de fraze, mai degrabă incoerente, îmi zicea, dar nu a vrut niciodată să-mi spună ce înţelesese din ele. Nu am insistat, presimţeam că era mai bine astfel. A doua zi dimineaţă, febra scăzuse sub 39°. Când Piontek trecu să mai afle veşti, l-am trimis la birou să aducă nişte cafea adevărată

pe care o păstram de rezervă, pentru Helene. Apoi medicul veni să mă examineze şi mă felicită. „Aţi trecut de partea cea mai rea, cred. Însă nu s-a terminat şi trebuie să vă recăpătaţi puterile” Mă simţeam ca un naufragiat care, după o luptă crâncenă şi epuizantă cu marea, se lasă în sfârşit rostogolit pe nisipul unei plaje, în fond, poate că nu aveam să mor. Însă comparaţia nu este bună, fiindcă naufragiatul înoată, se zbate să supravieţuiască, iar eu nu făcusem nimic, mă lăsasem dus, numai că moartea nu mă voise. Am băut hulpav sucul de portocale pe care mi-l aduse Helene. Pe la prânz, m-am ridicat un pic. Helene stătea în cadrul uşii dintre cameră şi salon, sprijinită de toc, cu o vestă pe umeri, privindu-mă absent, cu o ceaşcă de cafea aburind în mână. „Vă invidiez că puteţi bea o cafea”, am zis. „O, aşteptaţi să vă ajut.” „Nu-i nevoie.14 Stăteam cât de cât în capul oaselor, reuşisem chiar să-mi trag o pernă la spate. „Vă rog să mă iertaţi pentru cele spuse ieri. M-am purtat îngrozitor.” Ea făcu un mic semn din cap, sorbi din cafea şi îşi întoarse privirea spre uşa de la balcon. După o clipă, se uită din nou la mine. „Ceea e spuneaţi… despre morţi. E adevărat?”„Vreţi într-adevăr să ştiţi?”„Da.” Ochii săi frumoşi mă scrutau şi mi se părea că percep o lucire neliniştită, însă stătea calmă, stăpână pe sine. „Tot ce am spus este adevărat.” „Şi despre femei şi copii?”„Da.” îşi întoarse capul dinspre mine, muşcându-şi buza de sus; când mă privi din nou, ochii îi erau plini de lacrimi. „E trist11, spuse. „Da, îngrozitor de trist.” Stătu un moment să se gândească, apoi spuse: „Ştiţi că vom plăti pentru asta11. „Da. Dacă pierdem războiul, răzbunarea inamicilor noştri va fi nemiloasă.” „Nu vorbeam despre asta. Chiar dacă nu pierdem războiul, vom plăti. Va trebui să plătim. Şovăi din nou. Vă deplâng11, încheie Helene. Apoi nu mai vorbi despre asta; continua să mă îngrijească, făcea până şi cele mai umilitoare treburi, însă gesturile sale păreau să aibă o altă consistenţă, erau mai reci, mai funcţionale. De îndată ce am putut să stau în picioare, i-am cerut să plece acasă. Ea se lăsă un pic rugată, dar am insistat. „Cred că sunteţi epuizată. Mergeţi şi vă odihniţi. Frâu Zempke va putea să se ocupe de cele ce-mi sunt de trebuinţă.”

în cele din urmă, acceptă şi îşi puse lucrurile în valijoară. L-am chemat pe Piontek să o ducă înapoi. „Am să vă telefonez11, i-am spus. Când sosi Piontek, am însoţit-o până la uşa apartamentului. „Mulţumesc pentru îngrijiri11, i-am zis strângându-i mâna. Ea dădu din cap fără să spună nimic. „Pe curând11, am adăugat eu rece.

Mi-am petrecut zilele următoare dormind. Încă mai aveam febră, în jur de 38°, câteodată 39°, însă beam suc de portocale şi supă de came, mâneam pâine, puţină came de pui. Noaptea aveam adesea parte de alarme, dar nu le dădeam atenţie (se poate să fi fost şi în cele trei nopţi de delir, însă nu ştiu). Erau raiduri mici, câteva avioane Mosquito care lansau nişte bombe la întâmplare, mai ales asupra centrului administrativ. Dar într-o seară Frau Zempke şi soţul ei mă obligară să cobor în pivniţă, după ce-mi cerură să-mi pun halatul. Efortul mă epuiză în aşa măsură, încât mai că trebuiră să mă poarte pe braţe când reveneam sus. La câteva zile după plecarea lui Helene, Frâu Zempke se repezi în cameră pe la începutul serii, roşie la faţă, cu bigu- diuri în cap şi îmbrăcată în halat. „Herr Obersturmbannfuhrer! Herr Obersturmbannfuhrer!” Mă trezise din somn şi eram iritat. „Ce este, Frâu Zempke?” „Au vrut să-l ucidă pe Führer!” îmi explică în fraze frânte ceea ce auzise la radio: avusese loc un atentat, la cartierul general al Führerului, în Prusia Orientală, el scăpase nevătămat, îl primise pe Mussolini în cursul după-amiezii şi se întorsese deja la lucru. „Şi ce-i cu asta?” am întrebat-o. „Păi, e-ngrozitor!” „Desigur, i-am întors-o eu sec. Dar spuneţi că Führerul este în viaţă, asta este esenţial. Mulţumesc.14 M-am culcat la loc; ea aşteptă o clipă, puţin descumpănită, apoi bătu în retragere. Trebuie să mărturisesc că nici nu m-am gândit la vestea aceasta: nu mă mai gândeam la nimic. Câteva zile mai târziu, Thomas trecu să mă vadă. „Se pare că ţi-e mai bine.” „Un pic”, i-am răspuns. Mă bărbierisem în sfârşit, începeam vag să capăt o înfăţişare omenească, dar îmi era greu să-mi ţin şirul gândurilor; se fragmentau în timp ce mă străduiam să le ţin laolaltă, rămâneau doar nişte frânturi, fără legătură între ele, Helene, Führerul, munca mea, Mandelbrod, Clemens,

Weser, o îngrămădire informă. „Ai aflat?" mă întrebă Thomas, care se aşezase lângă fereastră şi fuma. „Da. Cum îi merge Führerului?" „Führerul e bine. Dar a fost mai mult decât o tentativă de asasinat. Wehrmachtul, cel puţin o parte, a vrut să dea o lovitură de stat." Am scos o exclamaţie de surpriză, iar Thomas îmi dădu detalii despre întâmplare. „La început, se credea că este doar o cabală a ofiţerilor. În fapt, erau ramificaţii peste tot: în Abwehr, la *Auswărtiges Amt,* printre vechii aristocraţi. Se pare că şi Nebe era băgat în afacere. A dispărut ieri, după ce a încercat să se acopere arestându-i pe unii dintre conspiratori. Ca Fromm. Pe scurt, e jale mare. Reichsfuhrerul a fost numit în fruntea *Ersatzheerâ*n locul lui Fromm. Este clar acum că SS va avea un rol crucial de jucat." Vocea îi era încordată, dar sigură şi hotărâtă. „Ce s-a întâmplat la *Auswărtiges Amt?"* l-am întrebat eu. „Te gândeşti la prietena ta? Au fost deja arestaţi destui oameni, inclusiv câţiva dintre superiorii ei. În una din zilele următoare probabil că va fi arestat şi von Trott zu Solz. Dar nu cred că trebuie să-ţi faci griji pentru ea." „Nu-mi făceam griji. Întrebam doar. Te ocupi de toate astea?" Thomas făcu semn din cap că da. „Kaltenbrunner a creat o comisie specială pentru a ancheta ramificaţiile afacerii. Huppenkothen e cel care se ocupă de asta, iar eu am să-i fiu adjunct. Panzinger îl va înlocui probabil pe Nebe la Kripo. Oricum, se începuse deja să se reorganizeze totul la *Staatspolizei,* asta nu va face decât să grăbească lucrurile." „Şi ce vizau conspiratorii tăi? „Nu sunt conspiratorii mei, şuieră el. Şi situaţia diferă de la caz la caz. După toate aparenţele, majoritatea credeau că, fără Fuhrer şi Reichsfuhrer, occidentalii vor accepta o pace separată. Voiau să desfiinţeze SS-ul. Se pare că nu îşi dădeau seama că era exact o nouă *Dolchstoss,* o lovitură de cuţit în spate, ca în 1918. De parcă Germania i-ar fi urmat. Trădătorii. Am impresia că mulţi dintre ei erau cam cu capul în nori: unii credeau chiar că vor fi lăsaţi să păstreze Alsacia şi Lorena, după ce îşi vor fi lăsat pantalonii în jos. Şi teritoriile încorporate, desigur. Nişte visători, ce mai! însă vom vedea: erau atât de proşti, mai ales civilii, încât treceau totul pe

hârtie. S-au găsit o grămadă de proiecte, liste de miniştri pentru noul lor guvern. Chiar îl puseseră pe amicul tău Speer pe una dintre liste. Pot să-ţi spun că omul stă cam pe jar acum." „Şi cine urma să ia conducerea? 14 „Beck. Dar a murit. S-a sinucis. Iar Fromm a pus imediat să fie împuşcaţi o mulţime de ţipi, încercând să se acopere. Îmi povesti detaliile atentatului şi ale puciului ratat. A fost cât pe ce. Niciodată nu ne-a trecut atât de aproape glonţul pe la ureche. Trebuie să te însănătoşeşti: vom avea de lucru" însă eu nu aveam chef să mă înzdrăvenesc imediat, îmi doream să mai vegetez un pic. Începusem să ascult din nou muzică. Încet, încet îmi recăpătăm forţele, reînvăţam să mă mişc. Medicul SS îmi acordase o lună de concediu pentru convalescenţă şi aveam de gând să profit din plin, indiferent ce se întâmpla. La începutul lui august, Helene veni din nou să mă vadă. Eram încă slăbit, dar puteam merge; am primit-o în pijama şi în halat şi i-am făcut ceai. Aveam parte de caniculă, nici urmă de vânt prin ferestrele larg deschise. Helene era foarte palidă şi avea un aer descumpănit pe care nu i-l văzusem niciodată. Mă întrebă de sănătate; am văzut atunci că plângea. „E îngrozitor, zicea, îngrozitor" Mă simţeam stânjenit, nu ştiam ce să spun. Îi fuseseră arestate mai multe colege, persoane cu care lucra de ani de zile. „Nu se poate, trebuie să fie o eroare… Am auzit că prietenul dumneavoastră Thomas se ocupă cu investigaţiile, nu aţi putea vorbi cu el?" „Nu ar servi la nimic, i-am zis eu cu blândeţe. Thomas îşi face datoria. Dar nu vă îngrijoraţi pentru prietenii dumneavoastră. Dacă sunt nevinovaţi, li se va da drumul" Nu mai plângea, îşi ştersese ochii, dar faţa îi rămânea încordată. „Vă rog să mă iertaţi, zise ea. Totuşi, nu credeţi că ar trebui să încercăm să-i ajutăm?" în ciuda oboselii mele, mă arătam răbdător: „Helene, ar trebui să înţelegeţi climatul care domneşte. S-a încercat uciderea Fuhrerului. Oamenii aceştia voiau să trădeze Germania. Dacă încercaţi să interveniţi, nu veţi face decât să atrageţi bănuieli asupra dumneavoastră. Nu puteţi face nimic. Sunt în mâinile Domnului". „Ale Gestapoului, vreţi să spuneţi, replică ea mânioasă. Apoi îşi reveni: Scuzaţi-mă, sunt… sunt…" Eu i-am atins mâna. „O să

fie bine." Ea sorbi din ceai, eu o priveam. „Dar dumneavoastră? întrebă ea. Vă veţi relua… munca?" Mă uitam pe fereastră, la ruinele moarte, la cerul de un albastru palid, tulburat de fumul omniprezent. „Nu imediat. Trebuie să-mi recapăt forţele." Ea ţinea ceaşca în palme. „Ce se va întâmpla?" Am ridicat din umeri. „în general? Vom continua să ne batem, oamenii vor continua să moară, iar într-o zi se va sfârşi, şi cei care mai rămân în viaţă vor încerca să uite." Ea lăsă capul în jos. „Duc dorul zilelor când mergeam la piscină", murmură ea. „Dacă doriţi, i-am propus eu, când mă voi simţi mai bine, vom merge din nou." Privi la rându-i pe fereastră. „Nu mai există nicio piscină în Berlin", spuse ea calm.

La plecare, se opri în pragul uşii şi mă mai privi o dată. Am dat să vorbesc, dar ea îmi puse un deget pe buze. „Nu spuneţi nimic." Degetul odihni o frântură de secundă mai mult decât firesc. Apoi ea se întoarse pe călcâie şi coborî scările cu paşi iuţi. Nu înţelegeam ce voia, părea că se învârte în jurul a ceva fără să îndrăznească nici să se apropie, nici să se îndepărteze. Ambiguitatea aceasta îmi displăcea, aş fi vrut să mărturisească deschis ce doreşte, atunci aş fi putut alege, să spun nu sau să spun da, şi treaba ar fi fost lămurită. Dar poate că nici ea nu ştia. Iar lucrurile despre care îi vorbisem în timpul crizei nu cred că îi uşurau situaţia; nicio baie, nicio piscină nu ar fi fost de-ajuns pentru a spăla asemenea cuvinte.

Reîncepusem şi să citesc. Dar nu aş fi fost capabil să citesc cărţi serioase, literatură, reluam de zece ori aceeaşi frază până să-mi dau seama că nu o înţelesesem. Şi astfel, mi-am regăsit pe etajeră aventurile marţiene ale lui E.R. Burroughs, pe care le luasem din podul casei lui Moreau şi le aranjasem cu grijă, fără să le deschid vreodată. Am citit cele trei cărţi dintr-o suflare; dar, spre regretul meu, nu am mai regăsit nimic din emoţia care mă cuprindea în timpul lecturilor mele de adolescent, când, închis în W.C. Sau băgat în pat, uitam ore întregi de lumea exterioară şi mă pierdeam cu volup- tate în meandrele acestui univers barbar, de un erotism tulbure, populat cu războinici şi cu prinţese având pe ei doar arme şi bijuterii, şi cu o adunătură barocă de monştri şi de maşinării.

În schimb, am făcut nişte descoperiri surprinzătoare, nebănuite de copilul uimit care fusesem: unele pasaje din aceste romane de science-fiction mi-l dezvăluiră pe acest prozator american ca pe unul dintre precursorii necunoscuţi ai gândirii *volkisch.* În lipsa mea de preocupare, ideile sale îmi dictară altele; amintindu-mi sfaturile lui Brandt, pe care fusesem prea ocupat până atunci pentru a le urma, am cerut o maşină de scris şi am redactat un scurt memoriu pentru Reichsfâihrer, citân- du-l pe Burroughs drept model pentru *reforme sociale profunde pe care SS va trebui să le aibă în vedere după război.* Astfel, pentru a creşte natalitatea după război şi a-i obliga pe oameni să se căsătorească de tineri, luam exemplul marţienilor roşii, care îşi recrutau forţa de muncă obligatorie nu numai din rândurile criminalilor şi ale prizonierilor de război, ci şi din rândurile *celibatarilor socotiţi prea săraci ca să plătească taxa mare de celibat impusă de orice guvern roşu-marţian;* şi am consacrat un întreg studiu acestei *taxe de celibat,* care, dacă va fi impusă vreodată, îmi va afecta puternic propriile finanţe. Dar rezervam propuneri încă şi mai radicale pentru elita SS, care trebuia să ia exemplu de la marţienii verzi, acei monştri de trei metri cu patru braţe şi cu fildeşi de apărare: *La marţieni, orice proprietate aparţine întregii comunităţi, în afară de armele personale, ornamentele şi mătăsurile şi blănurile de pat individuale… Femeile şi copiii din suita unui bărbat pot fi comparate cu o unitate militară de care este răspunzător în privinţa pregătirii, disciplinei şi aprovizionării… Femeile nu sunt nicidecum soţii… Acuplarea lor este doar o chestiune de interes comunitar şi este dirijată fără referinţă la selecţia naturală. Sfatul căpeteniilor fiecărei comunităţi controlează această problemă la fel de sigur ca proprietarul unui armăsar de curse din Kentucky care îndrumă creşterea ştiinţifică a progeniturii sale pentru ameliorarea întregii rase.* M-am inspirat din acestea pentru a sugera reforme progresive în *Lebensbom.* În fapt, îmi săpam singur groapa, iar o parte din mine aproape că râdea scriind, dar lucrul mi se părea decurgând la fel de logic din *Weltanschauung.* În plus, ştiam că asta îi va plăcea Reichs- fuhrerului. Pasajele din

Burroughs îmi aminteau vag utopia profetică pe care ne-o expusese la Kiev, în 1941. Şi iată că, la zece zile după ce mi-am trimis memoriul, primeam un răspuns semnat de mâna sa (instrucţiunile de la el erau semnate, în cea mai mare parte a timpului, de Brandt sau chiar de Grothmann):

Prea scumpe Doktor Aue!

Am citit cu un viu interes expozeul dumneavoastră. Sunt fericit să aflu că vă simţiţi mai bine şi că vă consacraţi convalescenţa unor cercetări utile.

Nu ştiam că vă interesaţi de aceste chestiuni atât de vitale pentru viitorul rasei noastre. Mă întreb dacă Germania, chiar după război, va fi gata să accepte idei atât de profunde şi de necesare. Va mai fi încă nevoie, cu siguranţă, de o îndelungată muncă asupra mentalităţilor. În orice caz, după ce vă veţi însănătoşi, voi fi bucuros să discut cu dumneavoastră mai în detaliu despre aceste proiecte şi despre acest autor vizionar.

Heil Hitler!
Al dumneavoastră, Heinrich Himmler

Flatat, am aşteptat ca Thomas să mă viziteze pentru a-i arăta atât scrisoarea, cât şi memoriul, dar, spre surpriza mea, el se înfurie. „Tu chiar crezi că e momentul pentru asemenea copilării?" Părea să-şi fi pierdut orice urmă de simţ al umorului; când se porni să-mi dea detalii despre ultimele arestări, am început să înţeleg de ce. Erau implicaţi chiar şi oameni din anturajul meu: doi dintre camarazii de universitate şi profesorul meu de la Kiel, Jessen, care în ultimii ani se pare că se apropiase de Goerdeler. „S-au găsit dovezi împotriva lui Nebe, dar acesta a dispărut. S-a evaporat pur şi simplu. Ai să-mi spui că dacă este cineva care ştie cum să o facă, atunci el este acela. Cred că era cam ţicnit: acasă i-au găsit un film cu o gazare, din Est, ţi-l imaginezi proiectând asta seara?" Rareori l-am văzut pe Thomas atât de nervos. I-am dat să bea, i-am oferit ţigări, dar acestea nu îl destinseră cine ştie ce. Din puţinele lui vorbe mi se păru a desprinde că

Schellenberg avusese nişte contacte cu unele cercuri din opoziţie, înainte de atentat. În acelaşi timp, Thomas se manifesta împotriva conspiratorilor. „Să-l ucizi pe Führer! Cum au putut măcar să creadă că asta ar fi o soluţie? Să se retragă de la comandamentul Wehrmachtului, de acord, oricum este bolnav. Ne-am fi putut gândi, ştiu eu, să-l facem să iasă la pensie, dacă într-adevăr era nevoie, sau să fie lăsat preşedinte, dar să i se dea puterea Reichs- fuhrerului… După părerea lui Schellenberg, englezii ar accepta să negocieze cu Reichsfâihrerul. Dar să-l ucizi pe Führer? E o nebunie, nu-şi dădeau seama… I-au jurat credinţă şi apoi încearcă să-l ucidă." Era un lucru care părea să-l preocupe. Pe mine, ideea că Schellenberg sau Reichsfuhrerul se gândiseră să-l înlăture pe Führer mă şoca. Între asta sau a-l ucide, nu vedeam mare diferenţă, dar nu i-am zis-o lui Thomas. Era prea deprimat.

Ohlendorf, pe care l-am vizitat spre sfârşitul lunii, când am reînceput în fine să ies din apartament, părea să gândească la fel ca mine. L-am regăsit, el, care era oricum atât de morocănos, încă mai abătut decât Thomas. Îmi mărturisi că, în noaptea care precedase execuţia lui Jessen, cu care rămăsese totuşi în legătură, nu putuse să pună geană pe geană. „Mă gândeam întruna la soţia şi la copiii săi. Am să încerc să-i ajut, aş vrea să le dau o parte din salariul meu." Considera, totuşi, că Jessen merita pedeapsa cu moartea. De ani de zile, îmi explica el, profesorul nostru rupsese legăturile cu naţional-socialismul. Continuaseră să se vadă, să discute, iar Jessen chiar încercase să-şi recruteze fostul elev. Ohlendorf era de acord cu el în multe privinţe. „E clar, corupţia generalizată din partid, erodarea dreptului formal, anarhia pluralistă care a înlocuit *Fuhrerstaat-ui,* toate astea sunt de neacceptat. Iar măsurile împotriva evreilor, această *Endlosung,* au reprezentat o eroare. Dar să-l răstomi pe Führer şi NSDAP-ul, este ceva de negândit. Partidul trebuie epurat, trebuie promovaţi veteranii de pe front, care au o viziune realistă asupra lucrurilor, cadrele din Hitlerjugend, poate singurii idealişti care ne mai rămân. Tocmai aceşti tineri sunt cei care vor trebui să impulsioneze partidul după război. Dar nu ne putem gândi să

ne întoarcem în trecut, la conservatorismul burghez al militarilor de carieră şi al aristocraţilor prusaci. Acest gest îi desconsideră pentru totdeauna. De altfel, poporul a înţeles bine acest lucru." Rostea adevărul: toate rapoartele SD arătau că oamenii şi soldaţii de rând, în pofida grijilor pe care le aveau, a oboselii, a temerilor, a demoralizării, chiar a defetismului lor, erau scandalizaţi de trădarea complotiştilor. Efortul de război şi campania de austeritate găseau aici un mic avânt; Goebbels, autorizat în sfârşit să declare „războiul total" care îi era atât de drag, se străduia să-l stârnească, fără ca asta să fie într-adevăr necesar. Situaţia însă se înrăutăţea. Ruşii recuceriseră Galiţia şi trecuseră frontiera din 1939, Lublinul cădea, iar valul ajunsese până în foburgurile Varşoviei, unde comandantul bolşevic aştepta în mod evident ca noi să zdrobim în favoarea lor insurecţia poloneză declanşată la începutul lunii. „Aici, facem jocul lui Stalin, comenta Ohlendorf. Ar fi mai de folos să se explice la AK faptul că bolşevicii reprezintă un pericol şi mai mare ca noi. Dacă polonezii ar lupta alături de noi, încă i-am mai putea ţine-n loc pe ruşi. Însă Führerul nici nu vrea să audă de aşa ceva. Iar Balcanii vor cădea ca un castel din cărţi de joc." în Basarabia, într-adevăr, Armata a 6-a reconstituită sub Fretter-Pico era pe cale să fie făcută bucăţi la rândul ei: porţile României se căscau larg deschise. Franţa era clar pierdută. După ce deschiseseră un alt front în Provence şi cuceriseră Parisul, anglo-americanii se pregăteau să cureţe restul ţării, în timp ce trupele noastre decimate se retrăgeau spre Rin. Ohlendorf era foarte pesimist. „Noile rachete sunt aproape gata, după spusele lui Kammler. Este convins că asta va schimba cursul războiului. Dar nu văd cum. O rachetă transportă mai puţin explozibil decât un B-17 american, şi nu te foloseşti de ea decât o singură dată." Spre deosebire de Schellenberg, despre care refuza să vorbească, nu avea planuri, soluţii concrete: nu putea vorbi decât despre un „ultim elan naţional-socialist, o gigantică tresărire", ceea ce pentru mine semăna puţin cam mult cu retorica lui Goebbels. Aveam impresia că, în secret, se resemna cu înfrângerea. Dar nu cred că şi-o mărturisise încă.

Evenimentele din 20 iulie avură şi o altă consecinţă, minoră, dar supărătoare pentru mine: la jumătatea lui august, Gestapoul îl aresta pe judecătorul Baumann, de la Curtea SS din Berlin. Am aflat vestea destul de repede prin Thomas, dar nu i-am înţeles imediat consecinţele. La începutul lui septembrie, am fost convocat de către Brandt, care îl însoţea pe Reichsfuhrer în inspecţia din Schleswig-Holstein. M-am alăturat trenului special în apropiere de Lubeck. Brandt începu prin a mă anunţa că Reichsfuhrerul voia să acorde clasa 1 Crucii Serviciului de Război pe care o aveam deja. „Orice aţi crede, acţiunea dumneavoastră din Ungaria a fost foarte pozitivă. Reichsfuhrerul este foarte mulţumit. De asemenea, a fost impresionat în mod favorabil de ultima dumneavoastră iniţiativă." Apoi mă informă că Kripo îi ceruse înlocuitorului lui Baumann reexaminarea dosarului care mă punea în cauză. Acesta îi scrisese Reichsfuhrerului, socotind că acuzaţiile meritau o anchetă. „Reichsfuhrerul nu şi-a schimbat părerea, dumneavoastră beneficiind de întreaga sa încredere. Dar crede că v-ar aduce un deserviciu dacă ar împiedica din nou ancheta. Încep să circule tot felul de zvonuri, ar trebui să ştiţi. Cel mai bun lucru ar fi să vă apăraţi şi să vă dovediţi nevinovăţia. În felul acesta, afacerea s-ar putea încheia o dată pentru totdeauna." Ideea respectivă nu-mi plăcea deloc, începeam să cunosc prea bine încăpăţânarea maniacă a lui Clemens şi a lui Weser, dar nu aveam de ales. Întors la Berlin, m-am prezentat singur în faţa judecătorului von Rabingen, un naţional-socialist fanatic, şi i-am expus versiunea mea în pri- vinţa faptelor. Îmi răspunse că dosarul întocmit de Kripo conţinea elemente tulburătoare; se întorcea mereu la acele haine germane pătate, de mărimea mea, era intrigat şi de povestea gemenilor, pe care voia să o limpezească. Kripo o interogase în sfârşit pe sora mea, întoarsă în Pomerania; ea îi încredinţase pe gemeni unei instituţii private din Elveţia şi afirma că sunt verişorii noştri orfani, născuţi în Franţa, dar ale căror acte de naştere dispăruseră în dezastrul francez din 1940. „Poate că este adevărat, zise trufaş von Rabingen. Dar momentan nu se poate

verifica.41

Această suspiciune permanentă nu-mi dădea pace. Timp de mai multe zile fu cât pe ce să mă îmbolnăvesc din nou şi am rămas închis în apartament, pradă unei apatii adânci, mergând până la a refuza să-i deschid uşa lui Helene, venită să mă viziteze. Noaptea, Clemens şi Weser, marionete animate, prost cioplite şi vopsite, ţopăiau pe somnul meu, scârţâiau prin vise, bâzâiau prin jurul meu ca nişte muşte murdare şi batjocoritoare. Însăşi mama se alătura uneori acestui cor, iar în angoasa mea ajungeam să cred că acei doi clovni aveau dreptate, că înnebunisem şi într-adevăr o asasinasem. Dar nu eram nebun, simţeam asta, iar toată povestea se reducea la o neînţelegere îngrozitoare. Când mi-am mai revenit puţin în fire, îmi trecu prin minte să-l contactez pe Morgan, acel judecător integru pe care îl cunoscusem la Lublin. Lucra la Oranienburg. Acesta mă invită imediat să mă duc să-l văd şi mă primi cordial. Îmi vorbi întâi despre activităţile sale: după Lublin, instituise o comisie la Auschwitz şi îl inculpase pe Grabner, şeful de la *Politische Abteilung,* pentru două mii de omoruri ilegale; Kaltenbrunner îl făcuse scăpat pe Grabner; Morgan îl arestase din nou, iar instrumentarea cazului îşi urma cursul, atât în privinţa lui, cât şi a numeroşilor complici şi alţi subalterni corupţi; însă în ianuarie un incendiu de origine criminală distrusese baraca unde comisia depusese toate dovezile de acuzare şi o parte a dosarelor, ceea ce complica mult lucrurile. Acum, îmi mărturisi el secretos, îl viza pe însuşi Hoss. „Sunt convins că s-a făcut vinovat de deturnare de bunuri aparţinând statului şi de ucideri. Îmi va fi greu să o dovedesc. Hoss beneficiază de protecţii sus-puse. Dar dumneavoastră? Am auzit că aveţi probleme.”l-am prezentat cazul meu. „Nu este suficient să acuze, zise el gânditor, trebuie să dovedească. Personal, am încredere în sinceritatea dumneavoastră. Cunosc foarte bine cele mai proaste elemente din SS, şi ştiu că nu sunteţi ca ei. Oricum, pentru a vă inculpa, trebuie să dovedească, prin prezentarea unor probe concrete, că vă aflaţi acolo în momentul omorului, că aceste faimoase haine sunt ale

dumneavoastră. Şi unde se găsesc hainele respective? Dacă au rămas în Franţa, mi se pare că acuzaţia nu prea stă în picioare. În plus, autorităţile franceze care au emis cererea de întrajutorare judiciară se află acum sub controlul puterii inamice. Ar trebui să cereţi unui expert în drept internaţional să studieze acest aspect al problemei." Am ieşit de la această întrevedere puţin mai îmbărbătat: încăpăţânarea maladivă a celor doi anchetatori mă adusese într-o stare paranoică, nu mai reuşeam să văd unde era adevărul, unde minciuna, însă bunul-simţ juridic al lui Morgen mă ajuta să-mi regăsesc reperele.

În final, şi ca întotdeauna în justiţie, povestea mai dură câteva luni. Nu am să povestesc peripeţiile în amănunt. Am avut mai multe confruntări cu von Rabingen şi cei doi anchetatori; sora mea, în Pomerania, trebui să dea declaraţii: nu avusese nici ea încredere în ei şi nu le spusese că eu o informasem despre omor, afirmând că primise o telegramă de la Antibes, din partea unui asociat al lui Moreau. Clemens şi Weser fură nevoiţi să recunoască faptul că nu văzuseră niciodată acele haine; toate informaţiile proveneau din scrisorile poliţiei judiciare franceze, care nu aveau o prea mare valoare juridică, mai ales acum. În afară de asta, cum omorul fusese comis în Franţa, o inculpare nu ar fi servit decât la extrădarea mea, ceea ce evident devenise imposibil – deşi un avocat, de altfel deloc dezagreabil, îmi sugeră că în faţa unei curţi SS puteam să risc pedeapsa cu moartea pentru prejudicii aduse onoarei militare, fără referinţă la codul penal civil.

Aceste consideraţii nu păreau să ştirbească în vreun fel aprecierea de care mă bucuram din partea ReichsFührerului. Într-una din trecerile sale fulger prin Berlin, mă chemă în trenul său şi, după o ceremonie în care am primit o nouă decoraţie în compania unei duzini de alţi ofiţeri, majoritatea din Waffen-SS, mă invită în cabinetul său personal ca să discutăm despre memoriul meu, ale cărui idei, în opinia sa, erau sănătoase, dar cereau o aprofundare. „Spre exemplu, există Biserica Catolică. Dacă impunem o taxă pe celibat, cu

siguranţă că va cere o exceptare pentru cler. Far dacă le-o acordăm, va fi o nouă victorie pentru ei, o nouă demonstraţie a forţei lor. Astfel, cred că o precondiţie pentru orice evoluţie pozitivă, după război, va fi să se regleze *Kirchefrage,* chestiunea celor două biserici. Cât se poate de radical, fiindcă aceşti *Pfaffen,* aceşti călugăraşi, sunt aproape mai răi ca evreii. Nu credeţi? în privinţa acestui subiect sunt absolut de acord cu Fuhrerul: religia creştină este o religie evreiască, întemeiată de un rabin evreu, Saul, ca vehicul pentru a duce iudaismul la un alt nivel, cel mai periculos împreună cu bolşevismul. A-i elimina pe evrei şi a-i păstra pe creştini ar însemna să ne oprim la jumătatea drumului." Ascultam toate acestea grav, luând notiţe. Abia la sfârşitul întrevederii, Reichsfuhrerul aminti de problema mea. „Nu au produs nicio probă, îmi închipui." „Nu, mein Reichsfuhrer. Nu există niciuna." „Foarte bine. Am văzut imediat că este o prostie. În fine, e mai bine să se convingă singuri, nu?" Mă însoţi până la uşă şi îmi strânse mâna după ce l-am salutat: „Sunt foarte mulţumit de munca dumneavoastră, Obersturmbannfuhrer. Sunteţi un ofiţer cu tot viitorul înainte".

Cu tot viitorul înainte? Mie mi se părea că atât viitorul meu, cât şi cel al Germaniei, mai degrabă se mistuia ca fumul. Când m-am întors, am contemplat cu spaimă lungul culoar întunecat, tunelul care ducea din adâncul trecutului până în prezent. Ce se întâmplase cu câmpiile nesfârşite care se deschideau în faţa noastră atunci când, ieşiţi din copilărie, abordam viitorul cu energie şi cu încredere? Orice forţă părea a nu fi servit decât la clădirea unei închisori, chiar a unei spânzurători. De când mă îmbolnăvisem, nu mai vedeam pe nimeni, iar sportul îl lăsasem altora. În majoritatea timpului mâneam acasă, cu uşa de la balcon larg deschisă, profitând de aerul blând de sfârşit de vară, de ultimele frunze verzi care, încet, încet, în mijlocul ruinelor oraşului, îşi pregăteau ultima jertfă de culori. Din când în când, ieşeam cu Helene, dar peste aceste întâlniri plana o stânjeneală dureroasă; amândoi trebuia să căutăm blândeţea, intensa suavitate a primelor luni, dar aceasta dispăruse şi nu mai ştiam să o găsim, însă, în

acelaşi timp noi încercam să ne prefacem că nimic nu se schimbase. Era ciudat. Nu înţelegeam de ce se încăpăţâna să rămână la Berlin: părinţii îi plecaseră la un văr în regiunea Baden, însă atunci când – cu sinceritate şi nu cu cruzimea inexplicabilă de bolnav – insistam să meargă după ei, ea îmi opunea pretexte derizorii, munca sa, păzirea apartamentului. În momentele de luciditate îmi ziceam că rămânea din pricina mea, şi mă întrebam dacă oroarea pe care i-o inspiraseră cuvintele mele nu o încurajau, dacă nu cumva spera, poate, să mă *salveze* de mine însumi, idee ridicolă, în fond, dar cine ştie ce se petrece în capul unei femei? Trebuie să mai fi fost ceva, iar uneori observam asta. Într-o zi, mergeam pe stradă, o maşină trecu printr-o băltoacă în apropierea noastră: perdeaua de apă nimeri sub fusta lui Helene, stropind-o până la pulpă. Ea izbucni într-un râs ciudat, aproape muşcător. „Ce aveţi de râdeţi aşa, ce-i aşa de amuzant?" „Dumneavoastră, îmi spuse printre hohote, dumneavoastră. Niciodată nu m-aţi atins atât de sus!" Nu am răspuns, ce aş fi putut zice? Ca să o pun la punct i-aş fi putut da să citească memoriul pe care i-l adresasem Reichsfuhrerului, însă simţeam că nici aceasta, nici chiar o explicaţie deschisă privind moravurile mele nu ar fi descurajat-o, aşa era Helene, încăpăţânată, făcuse o alegere, la întâmplare, iar acum se ţinea cu obstinaţie de ea, ca şi cum alegerea însăşi conta mai mult decât obiectul acesteia. De ce nu o trimiteam la plimbare? Nu ştiu. Nu mai aveam mulţi oameni cu care să vorbesc. Thomas lucra paisprezece, şaisprezece ore pe zi, abia îl vedeam. Majoritatea colegilor mei fuseseră *delocalizaţi*. Hohenegg, am aflat telefonând la OKW, fusese trimis pe front din iulie, iar acum se găsea la Konigsberg cu o parte a OKHG Centru. Profesional, în ciuda încurajărilor venite din partea Reichsfuhrerului, atinsesem un punct mort: Speer îmi pusese cruce, aveam contact doar cu subalternii săi, iar biroul meu, căruia nu i se mai cerea nimic, servea aproape doar de cutie poştală pentru plângerile multelor întreprinderi, organisme sau ministere. Din când în când, Asbach şi ceilalţi membri ai echipei mai scoteau un studiu, pe care îl trimiteam în dreapta şi în stânga; mi se

răspundea fie politicos, fie deloc. Dar nu am înţeles pe deplin în ce măsură mă găseam alăturea cu drumul decât în ziua în care Herr Leland mă invită la un ceai. Era la barul Adlon, unul dintre singurele restaurante bune încă deschise, un adevărat Tum Babei, se vorbeau o duzină de limbi, toţi membrii corpului diplomatic străin păreau să-şi fi dat întâlnire aici. L-am găsit pe Herr Leland la o masă, puţin mai retrasă. Un chelner îmi servi ceai cu gesturi precise, iar Leland aşteptă să se îndepărteze pentru a mi se adresa. „Cum îţi merge cu sănătatea?"întrebă el. „Bine, mein Herr. M-am refăcut complet" „Şi munca?"„Merge bine, mein Herr. Reichsfuhrerul pare satisfăcut. Am fost decorat recent" El nu spunea nimic, sorbea din ceai. „Dar a trecut mult timp de când nu l-am mai văzut pe Reichsministerul Speer", am continuat eu. El făcu un gest brusc, dând din mână. „Nu mai are importanţă. Speer ne-a dezamăgit mult. Acum trebuie să trecem la altceva" „Ce, mein Herr?"„E în curs de elaborare", zise el rar, cu fărâma aceea de accent destul de aparte. „Şi cum o mai duce dr. Mandelbrod, mein Herr?"Mă fixă cu privirea sa rece, severă. Ca de fiecare dată, nu puteam să-i disting ochiul de sticlă de celălalt. „Mandelbrod e bine. Dar trebuie să-ţi mărturisesc că l-ai dezamăgit puţin" Nu am spus nimic. Leland mai bău un pic de ceai înainte de a continua. „Trebuie să-ţi mărturisesc că nu ne-ai satisfăcut toate aşteptările. Nu prea ai dat dovadă de iniţiativă în ultimul timp. Performanţa ta din Ungaria a fost dezamăgitoare" „Mein Herr… Am făcut tot ce am putut. Iar Reichsfuhrerul m-a felicitat pentru munca mea. Dar există atâta rivalitate între departamente, toată lumea obstrucţionează…" Leland nu părea să dea vreo atenţie cuvintelor mele. „Avem impresia, zise el după un timp, că nu ai înţeles ce anume aşteptăm noi de la tine." „Ce aşteptaţi de la mine, mein Herr?" „Mai multă energie. Mai multă creativitate. Trebuie să dai soluţii, nu să creezi obstacole. Şi apoi, permite-mi să ţi-o spun: te risipeşti. Reichsfuhrerul ne-a trimis ultimul tău memoriu: în loc să-ţi pierzi timpul cu copilării, ar trebui să te gândeşti la salvarea Germaniei.14 Simţeam cum îmi ard obrajii şi am făcut un efort ca să-mi

strunesc vocea. „Nu mă gândesc la nimic altceva, mein Herr. Dar, aşa cum ştiţi, am fost foarte bolnav. Mai am… şi alte probleme.” Cu două zile mai înainte avusesem o întrevedere neplăcută cu von Rabingen. Leland nu spunea nimic, făcu un semn, iar chelnerul veni să-l servească. La bar, un bărbat tânăr cu părul ondulat, în costum cu carouri şi cu papion, râdea cumva prea zgomotos. O privire scurtă îmi fu suficientă pentru a-l măsura: de mult nu mă mai gândisem la asta. Leland reîncepea: „Suntem la curent cu problemele tale. E inadmisibil ca lucrurile să fi mers atât de departe. Dacă aveai nevoie să o ucizi pe femeia aceea, fie, dar ar fi trebuit să o faci curat”. Sângele mi se scurse din obraji. „Mein Herr… am reuşit eu să articulez cu o voce pierită. Nu am ucis-o. Nu eu am făcut-o.” Se uită la mine calm. „Fie cum zici, spuse el. Află că nouă ne este totuna. Dacă ai făcut-o, era dreptul tău, dreptul tău suveran. Ca vechi prieteni ai tatălui tău, înţelegem foarte bine. Dar nu aveai dreptul să te compromiţi. Lucrul acesta reduce foarte mult utilitatea ta pentru noi.” Eram pe cale să protestez din nou, dar el îmi tăie vorba cu un gest. „Să aşteptăm să vedem cum evoluează lucrurile. Sperăm să-ţi revii.” Nu am spus nimic, iar el ridică un deget. Chelnerul reapăru; Leland îi şopti ceva şi se ridică. M-am ridicat la rându-mi. „Pe curând, zise el cu voce monocordă. Dacă ai nevoie de ceva, ia legătura cu noi.” Plecă fără să-mi strângă mâna, urmat de chelner. Nu mă atinsesem de ceai. M-am dus la bar şi am comandat un coniac, pe care l-am golit dintr-o înghiţitură. O voce plăcută, tărăgănată, cu un accent puternic, se făcu auzită lângă mine: „E cam devreme pentru a bea aşa. Mai doriţi unul?” Era tânărul cu papion. Am acceptat; el comandă două şi se prezentă: Mihai I., secretar III la legaţia României. Ciocnirăm, apoi el mă întrebă: „Cum merg lucrurile la SS?” „La SS? Merge. Dar corpul diplomatic?” El ridică din umeri. „Mohorât. Mai sunt – făcu un gest larg înspre sală – doar ultimii mohicani. Nu se mai pot organiza cocteiluri din cauza restricţiilor, aşa că ne întâlnim aici, o dată pe zi.

Oricum, nu mai am guvern de reprezentat.” România, după ce declarase război Germaniei la sfârşitul lui august, tocmai

capitulase în faţa sovieticilor. „Aşa-i. Atunci ce reprezintă legaţia dumneavoastră?” „în principiu, pe Horia Sima. Dar ne minţim singuri, Herr Sima se reprezintă foarte bine pe cont propriu. Oricum – arătă din nou spre mai multe persoane aproape toţi suntem în aceeaşi situaţie. Mai ales colegii francezi şi bulgari. Finlandezii au plecat cam toţi. Mai sunt elveţienii şi suedezii ca adevăraţi diplomaţi. Mă privi zâmbind. Luaţi cina cu noi, vă voi prezenta altor fantome ale prietenilor mei.”

În relaţiile mele, probabil că am spus-o, am avut grijă întotdeauna să-i evit pe intelectuali sau pe cei din clasa mea socială: aceştia voiau mereu să vorbească şi aveau o supărătoare tendinţă înspre a se îndrăgosti. Cu Mihai am făcut o excepţie, dar nu existau riscuri prea mari; era un cinic, un frivol şi un amoral. Avea o căsuţă la vest de Charlottenburg şi m-am lăsat invitat în prima seară, după cină, sub pretextul de a mai bea un păhărel, petrecând noaptea acolo. Dincolo de aerele sale excentrice, descopereai corpul tare şi noduros al unui atlet, moştenire desigur a originilor sale ţărăneşti, nişte floci negri, bucălaţi, bogaţi, şi un miros puternic de mascul. Îl distra mult faptul că sedusese un SS-ist. „Ăia din Wehrmacht sau de la *Auswărtiges Amt* sunt prea facili.” L-am revăzut din când în când. Uneori mă duceam să-l întâlnesc după ce luam cina cu Helene, mă serveam de el cu brutalitate, ca pentru a-mi spăla din minte dorinţele mute ale prietenei mele, sau propria-mi ambiguitate.

în octombrie, exact după ziua mea de naştere, am fost trimis din nou în Ungaria. Horthy fusese răsturnat printr-o manevră a lui von dem Bach şi a lui Skorzeny, iar Crucile cu Săgeţi al lui Szâlasi se afla la putere. Kammler cerea cu insistenţă mână de lucru pentru uzinele sale subterane şi pentru V-2, ale cărei prime modele tocmai fuseseră lansate în septembrie. Trupele sovietice pătrundeau deja în Ungaria, prin sud, dar şi pe teritoriile Reichului, în Prusia Orientală. La Budapesta, SEk-ul fusese dizolvat în septembrie, însă Wisliceny se afla în continuare acolo, iar Eichmann îşi făcu repede apariţia. Încă o dată, se dovedi un dezastru. Ungurii

acceptară să ne dea cincizeci de mii de evrei din Budapesta (în noiembrie, Szâlasi insista deja asupra faptului că erau doar „daţi cu împrumut"), însă convoaiele trebuiau îndrumate către Viena, pentru Kammler şi pentru construirea unui *Ostwall,* şi nu mai existau transporturi disponibile; Eichmann, desigur cu acordul lui Veesenmayer, hotărî să-i trimită pe jos. Povestea este cunoscută: mulţi muriră pe drum, iar ofiţerul însărcinat cu recepţia, Ober- sturmbannfuhrerul Hose, îi refuză pe majoritatea celor sosiţi, fiindcă nu putea, a câta oară, să folosească femei la lucrările de terasament. Nu am putut face absolut nimic, nimeni nu îmi asculta sugestiile, nici Eichmann, nici Winkelmann, nici Veesenmayer, nici ungurii. Când Obergruppen- fuhrerul Jiittner, şeful de la SS-FHA, sosi la Budapesta împreună cu Becher, am încercat să intervin pe lângă el; Jiittner se intersectase pe drum cu mărşăluitorii, care cădeau ca muştele în mocirlă, în ploaie, în zăpadă; spectacolul acela îl scandalizase şi se dusese efectiv la Winkelmann pentru a protesta, însă acesta îl trimisese la Eichmann, asupra căruia nu avea niciun control, iar Eichmann refuză categoric să-l vadă pe Jiittner, trimiţându-i pe unul dintre subordonaţi, care îi înlătură plângerile cu morgă. Era clar că Eichmann devenise lipsit de raţiune, nu mai asculta de nimeni, poate doar de Miiller şi de Kaltenbrunner, iar Kaltenbrunner nu părea să-l mai asculte pe Reichsfuhrer. Am vorbit despre asta cu Becher, care urma să-l vadă pe Himmler; i-am cerut să intervină, iar el îmi promise că va face tot ce se poate. Pe Szâlasi îl cuprinse repede frica: ruşii înaintau; la jumătatea lui noiembrie el puse capăt marşurilor, nu se trimiseseră nici măcar treizeci de mii, încă un eşec absurd, unul în plus. Aproape nimeni nu părea să ştie ce face, sau mai degrabă fiecare făcea exact ce voia, singur, de capul său, în asemenea condiţii devenea imposibil să munceşti. Am făcut un ultim demers către Speer, care în octombrie preluase întreg controlul asupra *Arbeitseinsatz,* inclusiv folosirea deţinuţilor de la WVHA; în cele din urmă, acceptă să mă primească, dar expedie întrevederea, pe care o considera lipsită de orice fel de interes. E drept că nu aveam mare lucru să-i ofer concret. Cât îl priveşte pe Reichsfuhrer,

nu-i înţelegeam deloc poziţia. La finele lui octombrie, el dădu ordin la Auschwitz ca evreii să nu mai fie gazaţi, iar la sfârşitul lui noiembrie, declarând chestiunea evreiască rezolvată, ordonă distrugerea instalaţiilor de exterminare din lagăr; în acelaşi timp, la RSHA şi la *Personlicher Ştab* existau vii discuţii despre crearea unui nou lagăr de exterminare la Alteist-Hartel, în apropiere de Mauthausen. Umbla vorba că Reichsfuhrerul ducea negocieri cu evreii, în Elveţia şi în Suedia; Becher părea a fi la curent, dar îmi ocolea întrebările atunci când îi ceream lămuriri. Am aflat atunci că obţinuse în sfârşit convocarea lui Eichmann de către Reichsfuhrer (asta se petrecea mai târziu, în decembrie), dar nu am aflat ce s-a spus cu această ocazie decât şaptesprezece ani mai târziu, la procesul de la Ierusalim al acestui brav Obersturmbannfuhrer: Becher, devenit om de afaceri şi milionar la Bremen, a explicat în depoziţia sa că întâlnirea avusese loc în trenul special al Reichsfuhrerului, în Pădurea Neagră, în apropiere de Trimberg, şi că Reichsfuhrerul îi vorbise lui Eichmann cu *bunătate, dar şi cu mânie.* De atunci se citează adeseori prin cărţi o frază pe care, după spusele lui Becher, i-o aruncase subordonatului său încăpăţânat: „Dacă până acum i-aţi exterminat pe evrei, de acum înainte, dacă vă ordon, aşa cum o fac, veţi fi ca o bonă de copii cu evreii. Vă reamintesc că în 1933 eu am fost cel care a înfiinţat RSHA, şi nu Gruppenfuhrerul Miiller ori dumneavoastră. Dacă nu sunteţi capabili să-mi daţi ascultare, spuneţi-mi- o!" Se poate să fie adevărat. Însă mărturia lui Becher este una extrem de echivocă; spre exemplu, îşi atribuie, datorită influenţei sale asupra lui Himmler, încetarea marşurilor forţate de la Budapesta – în timp ce ordinele veneau de la ungurii panicaţi – şi, de asemenea, pretenţie încă şi mai deplasată, iniţiativa privind ordinul de întrerupere a *Endlosung.* Or, dacă cineva a putut să-i sufle aşa ceva Reichsfuhrerului la ureche, cu siguranţă că nu a fost acest afacerist viclean (poate Schellenberg).

Problema mea juridică îşi urma cursul; în mod regulat, judecătorul von Rabingen mă convoca spre a lămuri un aspect

sau altul. Din când în când îl vedeam pe Mihai; cât despre Helene, părea să devină tot mai transparentă, nu de teamă, ci de emoţie adunată. Când, la întoarcerea mea din Ungaria, i-am vorbit despre atrocităţile de la Nyiregyhăza (Corpul III blindate recucerise oraşul de la ruşi, pe la sfârşitul lui octombrie, şi găsise femei de toate vârstele violate, părinţi ţintuiţi pe uşi de vii în faţa copiilor mutilaţi; şi era vorba de unguri, nu de germani), mă privi lung, apoi zise cu blândeţe: „Dar în Rusia era altfel?"Nu am replicat. Mă uitam cum îi ieşeau din mâneci încheieturile mâinilor ei, extraordinar de delicate, zicându-mi că le-aş fi putut cuprinde cu uşurinţă între degetul mare şi arătător. „Ştiu că răzbunarea lor va fi îngrozitoare, zise ea. Dar o vom fi meritat-o." La începutul lui noiembrie, apartamentul meu, până atunci parcă vrăjit, dispăru în urma unui bombardament: o mină trecu prin acoperiş şi spulberă cele două etaje superioare; sărmanul Herr Zempke muri făcând atac de cord atunci când ieşi din pivniţa pe jumătate prăbuşită. Din fericire, căpătasem obişnuinţa de a-mi păstra o parte din haine şi din rufarie la birou. Mihai îmi propuse să merg la el, dar am preferat să mă instalez la Wannsee, la Thomas, care se afla acolo după ce în mai îi arsese casa din Dahlem. Ducea o viaţă frenetică, aici aflându-se mereu câte vreo figură de la Amt VI, unul sau doi colegi de-ai lui Thomas, Schellenberg şi, desigur, fete. Schellenberg discuta adesea în particular cu Thomas, dar se ferea în mod evident de mine. Intr-o zi m-am întors mai devreme de la birou şi am auzit o discuţie aprinsă în salon, voci ridicate, intonaţia zeflemitoare şi insistentă a lui Schellenberg: „Dacă acest Bemadotte acceptă…" Se întrerupse imediat ce mă văzu în prag şi mă salută pe un ton glumeţ: „Aue, încântat să vă văd!" Dar nu mai reluă conversaţia cu Thomas. Când mă săturam de ţopăielile din fiecare seară ale prietenului meu, îl însoţeam câteodată pe Mihai. Acesta frecventa petrecerile de adio cotidiene date de dr. Kosak, ambasadorul croat, care aveau loc fie la legaţie, fie în vila sa din Dahlem; elita corpului diplomatic şi de la *Auswărtiges Amt* venea să se ghiftuiască, să se îmbete şi să frecventeze cele mai frumoase

starlete de la UF A, Maria Milde, lise Wemer, Marikka Rokk. Pe la miezul nopţii, un cor intona cântece populare dalmate; după raidul obişnuit al avioanelor Mosquito, artileriştii de la bateria Flak croată de alături veneau să bea şi să cânte jazz până în zori; printre aceştia se afla un ofiţer scăpat de la Stalingrad, dar m-am ferit să-i spun că şi eu eram în aceeaşi situaţie, fiindcă nu m-ar mai fi slăbit. Aceste bacanale degenerau uneori în orgii, cuplurile se înlănţuiau prin alcovurile legaţiei, iar fanfaronii frustraţi ieşeau să-şi descarce pistoalele în grădină, într-o seară, beat, am făcut dragoste cu Mihai în camera ambasadorului, care sforăia jos, pe un divan, după care Mihai, supraexcitat, aduse o mică actriţă, regulând-o în faţa mea în timp ce eu dădeam gata o sticlă de şliboviţă şi meditam asupra servituţilor cărnii. Această veselie vană şi frenetică nu putea dura. La sfârşitul lui decembrie, în timp ce ruşii asediau Budapesta şi ultima noastră ofensivă se împotmolea în Ardeni, Reichsfuhrerul mă trimise să inspectez evacuarea Auschwitzului.

În vară, evacuarea grăbită şi tardivă a KL-ului Lublin ne cauzase multe probleme: sovieticii preluaseră instalaţiile intacte, cu depozitele pline, dând apă la moară propagandei lor privind atrocităţile. De la sfârşitul lui august, trupele lor campau pe Vistula, dar era clar că nu aveau să rămână acolo. Trebuiau luate măsuri. Evacuarea lagărelor şi a sublagărelor din complexul Auschwitz, la nevoie, cădea în sarcina Obergruppenfuhrerului Emst Schmauser, HSSPF al Districtului Militar VIII, care cuprindea Silezia Superioară. Operaţiunile, îmi explica Brandt, vor fi executate de personalul lagărului. Rolul meu consta în garantarea caracterului prioritar al evacuării mâinii de lucru utilizabile, în bună stare, menite a fi exploatată în interiorul Reichului. După deziluziile maghiare, eu nu prea mai aveam încredere. „Ce puteri voi avea? l-am întrebat pe Brandt. Voi putea da ordinele necesare?”. El îmi ocoli întrebarea: „Obergruppenfuhrerul Schmauser are autoritate deplină. Dacă vedeţi că personalul lagărului nu cooperează în spiritul dorit, discutaţi cu el şi va da ordinele necesare”. „Şi dacă am probleme cu

Obergruppenfuhrerul?”„Nu veţi avea probleme cu Obergruppenfuhrerul. Este un excelent naţional-socialist. Oricum, veţi fi în contact cu Reichsfuhrerul sau cu mine personal.” Ştiam din experienţă că asta nu reprezenta cine ştie ce garanţie. Dar nu aveam de ales.

Posibilitatea unei înaintări inamice care ar ameninţa un lagăr de concentrare fusese evocată de Reichsfuhrer în 17 iunie 1944, în cadrul unei instruiri intitulate *Fall-A,* „Cazul A”, care îi dădea HSSPF-ului regional, în caz de criză, puteri extinse asupra personalului lagărului. De aceea, dacă Schmauser înţelegea importanţa de a salva maximum din forţa de lucru, lucrurile puteau să se petreacă aşa cum se cuvenea. M-am dus să-l văd la cartierul general pe care îl avea la Breslau. Era un om din vechea generaţie, să fi avut în jur de cincizeci sau cincizeci şi cinci de ani, sever, rigid, dar profesionist. Planul de evacuare a lagărelor, îmi explică el, intra în cadrul general al strategiei de retragere *Auflockerung-Raumung-Lähmung- Zerstdrung* („Demontare-Evacuare-lmobilizare-Distrugere11) formulată la sfârşitul lui 1943 „şi aplicată cu atâta succes în Ucraina şi în Bielorusia, unde bolşevicii nu numai că nu au găsit unde să locuiască şi să se hrănească, dar în unele districte, ca Novgorod, nu au putut recupera nici măcar un om potenţial util11. Districtul VIII promulgase ordinul de realizare a ARLZ pe 19 septembrie. În acest cadru, 65 000 de *Häftlinge* fuseseră deja evacuaţi spre *Altreich,* inclusiv ansamblul deţinuţilor polonezi şi ruşi, susceptibili de a prezenta un pericol pentru spate în caz de apropiere a inamicului. Mai rămâneau 67 000 de deţinuţi, dintre care 35 000 încă lucrau în uzinele din Silezia Superioară şi din regiunile învecinate. Schmauser îi încredinţase încă din octombrie ofiţerului său de legătură, Major der Polizei Boesenberg, planificarea evacuării finale, dar şi ultimele două faze ale ARLZ; pentru detalii, urma să discut cu acesta, ţinând cont de faptul că numai Gauleiterul Bracht, în calitatea sa de Reichskommissar pentru apărarea *Gau*-lui, putea lua decizii de punere în aplicare. „înţelegeţi, îmi precizează Schmauser în încheiere, ştim cu toţii în ce măsură

este important să ne protejăm potenţialul de muncă. Însă pentru noi, dar şi pentru Reichsfuhrer, problemele de securitate rămân primordiale. O asemenea masă umană inamică, în interiorul liniilor noastre, reprezintă un risc formidabil, chiar dacă nu sunt înarmaţi. Şaizeci şi şapte de mii de deţinuţi înseamnă aproape şapte divizii. Imaginaţi-vă şapte divizii inamice în libertate în spatele trupelor noastre, în timpul unei ofensive! în octombrie, poate că ştiţi, s-a înregistrat o revoltă la Birkenau, printre evreii din Sonderkommando. Din fericire a fost înăbuşită, însă am pierdut oameni, iar unul dintre crematorii a fost dinamitat. Imaginaţi-vă: dacă ar fi putut face joncţiunea cu partizanii polonezi care se învârt în permanenţă în jurul lagărului, ar fi putut cauza pierderi incalculabile, ar fi permis ca mii de deţinuţi să scape! Iar din august, americanii tot bombardează uzina IG Farben, iar deţinuţii profită de fiecare dată pentru a încerca să fugă. Pentru evacuarea finală, dacă ea are loc, trebuie să facem totul pentru a împiedica producerea unei asemenea situaţii. Va trebui să veghem cu multă luare-aminte." înţelegeam foarte bine acest punct de vedere, dar mă temeam de consecinţele practice care puteau decurge din el. Expozeul lui Boesenberg nu avu darul să mă liniştească. Pe hârtie, planul său fusese pregătit cu meticulozitate, cu hărţi precise pentru toate rutele de evacuare, însă Boesenberg îl critica plin de avânt pe Sturmbannfuhrerul Bar, care refuzase orice consultare comună pentru elaborarea acestui plan (o ultimă reorganizare administrativă, la sfârşitul lui noiembrie, îl lăsase pe acest fost cofetar Kommandant al lagărelor I şi II, cât şi *Standortältester* al celor trei lagăre şi al tuturor *Nebenlager-e*lor). Bar pretexta că HSSPF nu avea nicio autoritate asupra lagărelor, ceea ce din punct de vedere tehnic era exact până fusese declarat *Fall-A,* şi nu accepta să discute decât cu Amtsgruppe D. O cooperare strânsă şi transparentă a instanţelor responsabile, în cazul unei evacuări, nu părea posibilă. În afară de asta – lucru care mă neliniştea încă şi mai mult după experienţele din octombrie şi din noiembrie – planul lui Boesenberg prevedea o evacuare a lagărelor pe jos,

deţinuţii trebuind să mărşăluiască între 55 şi 63 de kilometri înainte de a fi urcaţi în trenuri la Gleiwitz şi la Loslau. Acest plan era logic: situaţia de război anticipată de plan nu avea să permită o utilizare deplină a căilor ferate; oricum, duceam o lipsă disperată de material rulant (în întreaga Germanie, nu mai rămăseseră decât vreo două sute de mii de vagoane, o pierdere de peste 70% din parcul feroviar în două luni). Era nevoie de asemenea să se ia în considerare evacuarea civililor germani, prioritari, a muncitorilor străini şi a prizonierilor de război. Pe 21 decembrie, Gauleiterul Bracht promulgase un *U-Plan/Treckplan* complet pentru provincie, încorporând în acesta şi planul lui Boesenberg, conform căruia deţinuţii din KL, din motive de securitate, vor avea prioritate la trecerea Oderului, gâtuire principală a rutelor de evacuare. Încă o dată, pe hârtie, treaba ţinea, însă eu ştiam ce putea rezulta dintr-un marş forţat în plină iarnă, fără pregătire; în plus, evreii din Budapesta plecaseră sănătoşi, în timp ce aici va fi vorba despre *Häftlinge* obosiţi, slăbiţi, prost hrăniţi şi îmbrăcaţi, într-o stare de spaimă care, chiar dacă planificată, putea uşor să degenereze în derută. L-am chestionat îndelung pe Boesenberg asupra aspectelor-cheie, iar el îmi dădu asigurări că înainte de plecare se vor distribui haine groase şi pături suplimentare şi se vor prepoziţiona stocuri de provizii pe drum. Mai mult de atât nu se putea, afirma el. Trebuia să recunosc că avea dreptate.

La Auschwitz, l-am întâlnit la Kommandantură pe Sturmbannfuhrerul Kraus, un ofiţer de legătură delegat de Schmauser cu un Sonderkommando al SD şi instalat în lagăr în fruntea unui „birou de legătură şi de tranzitare14. Acest Kraus, un tânăr ofiţer afabil şi competent, având pe gât şi la urechea stângă urme ale unor arsuri serioase, îmi spuse că el era responsabil în principal de fazele „Imobilizare” şi „Distrugere”: el trebuia să se asigure mai ales ca instalaţiile de exterminare şi depozitele să nu cadă intacte în mâinile ruşilor. Responsabilitatea punerii în operă a evacuării, când avea să fie dat respectivul ordin, îi revenea lui Bär. Acesta mă primi cu destulă antipatie; în ochii lui eram în mod evident încă un

birocrat din afară care venea să-l inoportuneze în munca sa. Mă frapară ochii săi pătrunzători şi neliniştiţi, nasul puţin borcănat, gura fină, dar straniu senzuală; părul bogat şi ondulat era pieptănat cu grijă şi dat cu briantină, ca al unui dandy din Berlin. Mi-am zis că este uimitor de banal, în mai mare măsură chiar decât Hoss, care păstra cel puţin flerul fostului franctiror. Profitând de gradul meu, l-am muştruluit aspru pentru lipsa de cooperare cu serviciile HSSPF. Îmi răspunse cu o aroganţă nedisimulată că Pohl îi susţinea din plin poziţia. „Când se va declara *Fall-A,* voi trece sub ordinele Obergruppenfuhrerului Schmauser. Până atunci însă, depind doar de Oranienburg. Nu-mi puteţi da ordine." „Când se va declara *Fall-A,* i-am replicat eu furios, va fi prea târziu ca să mai remediem incompetenţa dumneavoastră! Vă previn că în raportul meu către Reichsfuhrer vă voi socoti personal responsabil de orice fel de pierdere excesivă." Ameninţările mele păreau să nu aibă niciun efect asupra lui. Mă asculta în tăcere, cu un dispreţ abia stăpânit.

Băr îmi dădu un birou în Kommandantura din Birkenau, iar eu i-am adus de la Oranienburg pe Obersturmfuhrerul Elias şi pe unul dintre noii mei subordonaţi, Untersturmfuhrerul Darius. M-am încartiruit la *Haus der Waffen-SS*. Îmi fu repartizată aceeaşi cameră ca în prima mea vizită, cu un an şi jumătate înainte. Vremea era îngrozitoare: frig, umezeală, timp schimbător. Întreaga regiune odihnea sub zăpadă, un strat gros, adesea presărat cu funingine provenind de la mine şi de la coşurile uzinelor, o dantelă cenuşie, murdară. Pe câmp se arăta aproape neagră, bătătorită de tălpile miilor de deţinuţi şi amestecată cu un noroi întărit de ger. Uneori, dinspre Beskides, veneau brusc scurte vijelii, învăluind lagărul şi sufocându-l preţ de cincisprezece, douăzeci de minute sub un văl alb şi agitat, înainte de a se risipi cu aceeaşi repeziciune, lăsând totul imaculat, timp de câteva momente. Doar un coş mai fumega la Birkenau, cu întreruperi – Krema IV –, pentru a elimina deţinuţii morţi în lagăr; Krema III fusese distrus în zilele insurecţiei din octombrie, iar celelalte

două, conform instrucţiunilor lui Himmler, erau parţial dărâmate. Fusese abandonată noua zonă aflată în construcţie şi mare parte a barăcilor fuseseră retrase, terenul vast şi pustiu rămânând în stăpânirea zăpezii; problemele de suprapopulare fuseseră rezolvate prin evacuările preliminare. Când uneori norii se risipeau, linia albăstruie a Munţilor Beskides apărea în spatele şirurilor geometric aliniate ale baracamentelor, iar lagărul, sub zăpadă, părea paşnic şi liniştit. Mergeam aproape în fiecare zi în inspecţie în diferite lagăre auxiliare, Gunthergrube, Furstergrube, Cehowitz, Neu Dachs, în micile lagăre de la Gleiwitz pentru a verifica nivelul pregătirilor. Drumurile lungi şi netede erau aproape deşerte, când şi când perturbate de camioanele Wehrmachtului; mă întorceam seara pe un cer întunecat, o masă apăsătoare şi cenuşie având în fundal zăpada care cădea uneori ca un cearceaf peste satele îndepărtate, iar în spate un cer încă delicat, albăstrui şi galben pal, doar cu câţiva nori de un violet mut, tiviţi de lumina soarelui la apus, albăstrind zăpada şi gheaţa mlaştinilor cempânzeau pământul polonez. În seara de 31 decembrie, la *Haus* fu organizată o sărbătorire discretă pentru ofiţerii aflaţi în trecere şi câţiva ofiţeri din lagăr: se cântau melodii melancolice, oamenii sorbeau încet din pahare şi discutau cu glas scăzut: toată lumea înţelegea că era ultimul Revelion de război şi că existau puţine şanse ca Reichul să supravieţuiască până la următorul. L-am regăsit aici pe dr. Wirths, profund deprimat, care îşi trimisese familia în Germania, şi l-am întâlnit pe Untersturmfuhrerul Schurz, noul *chef* de la *Politische Abteilung,* care mă tratã cu mult mai multă deferenţă decât Kommandantul său. Am discutat îndelung cu Kraus; servise vreme de mai mulţi ani în Rusia, până când fusese grav rănit la Kursk, unde reuşise să iasă exact la timp din panzerul său în flăcări; după convalescenţă, se văzuse trimis la districtul SS Sud-Est, la Breslau, şi ajunsese în statul-major al lui Schmauser. Acest ofiţer, care purta aceleaşi prenume, Franz Xaver, ca un alt Kraus, cunoscut teolog catolic din secolul trecut, îmi făcu impresia unui om serios, deschis la opiniile altora, dar fanatic în privinţa ducerii la bun sfârşit a

misiunii sale; deşi afirma că îmi înţelege bine obiectivele, susţinea totodată ideea că niciun deţinut nu trebuia, fireşte, să cadă viu în mâinile ruşilor, şi estima că aceste două constrângeri nu erau incompatibile. Fără îndoială că, în principiu, avea dreptate, dar eu îmi făceam griji – pe bună dreptate, după cum se va vedea – că ordinele prea aspre excită brutalitatea paznicilor lagărului, provenind în acest an de război din rândurile SS, oameni prea bătrâni sau prea bolnavi pentru a mai servi pe front, *Volksdeutschen* abia vorbind germana, veterani suferind de tulburări psihiatrice, dar consideraţi apţi pentru serviciu, alcoolici, drogaţi şi degeneraţi destul de şireţi pentru a evita batalioanele de muncă sau plutonul. Mulţi ofiţeri nu erau mai breji decât oamenii lor: odată cu expansiunea nemăsurată, în acest din urmă an, a sistemului de KL-uri, WVHA se văzuse obligat să recruteze pe oricine, să promoveze subalterni în mod clar incompetenţi, să-i reînregimenteze pe ofiţerii daţi afară pentru greşeli grave sau pe cei pe care nimeni altcineva nu-i dorea. Hauptsturmfuhrerul Drescher, un ofiţer pe care l-am întâlnit tot în seara aceea, îmi confirmă perspectiva pesimistă. Drescher conducea ramura comisiei Morgen aflată încă în lagăr, şi mă zărise odată cu superiorul său la Lublin; în seara aceea, la o masă ceva mai retrasă din restaurant, el mi se destăinui destul de deschis în privinţa investigaţiilor în curs. Ancheta împotriva lui Hoss, aflată pe punctul de a se încheia în octombrie, se prăbuşise brusc în noiembrie, în pofida mărturiei unei deţinute, o prostituată austriacă pe care Hoss o sedusese, apoi încercase să o ucidă închizând-o într-o celulă *disciplinară* a PA. *După mutarea sa la* Oranienburg la sfârşitul lui 1943, Hoss îşi lăsase familia în casa Kommandantului, obligându-i pe înlocuitorii săi să se încartiruiască în altă parte; nu îşi mutase familia de acolo decât în urmă cu o lună, fără îndoială din cauza ameninţării ruseşti, şi reprezenta un fapt de notorietate publică în lagăr că Frâu Hoss ceruse patru camioane pentru a-şi transporta bunurile. Asta-l scosese pe Drescher din minţi, dar Morgen se izbise de înaltele protecţii ale lui Hoss. Anchetele continuau, dar nu priveau decât

mărunţişuri. Wirths ni se alăturase, iar Drescher continua să vorbească fără a se formaliza de prezenţa medicului; se vedea clar că nu-i spunea nimic nou. Wirths îşi făcea griji în privinţa evacuării: în ciuda planului lui Boesenberg, în *Stammlager* şi la Birkenau nu fusese luată nicio măsură pentru a pregăti raţiile de călătorie sau hainele groase. Şi eu îmi făceam griji.

Totuşi, ruşii continuau să stea pe loc. La Vest, forţele noastre se străduiau să străpungă (americanii se agăţaseră de Bastogne), iar noi, la Budapesta, trecuserăm la ofensivă, ceea ce ne dădea un pic de speranţă. Însă faimoasele V-2, pentru cei care ştiau să citească printre rânduri, se dovedeau ineficace, ofensiva noastră secundară în Alsacia de Nord fiind imediat oprită, şi se vedea bine că nu mai era decât o chestiune de timp. La începutul lui ianuarie, i-am dat o zi de concediu lui Piontek ca să-şi evacueze familia din Tamowitz, cel puţin până la Breslau; nu doream ca, atunci când va veni timpul, să-şi facă sânge rău pentru ei. Ningea la intervale regulate, iar când cerul se limpezea, fumul greu, murdar, al topitoriilor domina peisajul silezian, martor al unei producţii de tancuri, de tunuri, muniţii care va continua până în ultimul moment. Se scurseră astfel vreo zece zile, într-un calm neliniştit, punctat de certurile birocratice. Am reuşit în final să-l conving pe Bär să pregătească raţii speciale, spre a le distribui deţinuţilor în clipa plecării. În privinţa hainelor călduroase, îmi zise că va lua din „Canada”, ale cărei depozite erau ticsite, din lipsă de mijloace de transport. O veste bună izbuti să detensioneze puţin această atmosferă. Într-o seară, la *Haus,* Drescher veni la masa mea cu două pahare de coniac, surâzând în bărbuţă. „Felicitări, Herr Obersturmbannfuhrer”, zise el întinzându-mi un pahar şi ridicându-l pe celălalt. „De acord, însă pentru ce?” „Am vorbit astăzi cu Sturmbannfuhrerul Morgen. Mi-a cerut să vă spun că afacerea dumneavoastră s-a închis.” Faptul că Drescher era la curent abia dacă mă tulbură, într-atât de uşurat eram la auzul ştirii aceleia. Drescher continua: „în absenţa oricărei dovezi materiale, judecătorul von Rabingen a hotărât să abandoneze urmărirea pornită împotriva dumneavoastră. Von Rabingen i-a

zis Sturmbannfuhrerului că nu a văzut niciodată un caz atât de prost însăilat şi care se baza pe atât de puţine lucruri, şi că Kripo făcuse o treabă demnă de dispreţ. Nu era departe de gândul că totul venea de la o cabală pusă la cale împotriva dumneavoastră." Eu am tras aer în piept. „E ceea ce am spus întotdeauna. Din fericire, Reichsfuhrerul mi-a acordat întreaga sa încredere. Dacă afirmaţiile dumneavoastră sunt adevărate, atunci onoarea mea este spălată." „într-adevăr, dădu Drescher din cap. Sturmbannfuhrerul Morgen mi-a mărturisit chiar că von Rabingen se gândea să ia măsuri disciplinare împotriva inspectorilor care se ţineau scai de dumneavoastră11. „Nu va vedea om mai fericit ca mine." Ştirea îmi fu confirmată trei zile mai târziu de o corespondenţă primită de la Brandt, care avea anexată o scrisoare către Reichsfuhrer în care von Rabingen afirma că era *pe deplin convins de nevinovăţia mea.* Niciuna din cele două scrisori nu îi menţiona pe Clemens şi pe Weser, dar atât îmi era de ajuns.

În cele din urmă, după scurtul răgaz, sovieticii lansară ofensiva cea atât de temută, pornind de la capetele lor de pod de pe Vistula. Slabele noastre forţe de acoperire fură măturate din cale. Ruşii, în pauza avută, acumulaseră o putere de foc nemaiauzită: T-34 ale lor se năpustiră în coloane prin câmpiile poloneze, dislocându-ne diviziile, imitându-ne cu brio tacticele din 1941; în numeroase locuri, trupele noastre se văzură surprinse de tancurile inamice în timp ce credeau că liniile se aflau la peste 100 de kilometri depărtare. Pe 17 ianuarie, guvernatorul general Frank şi administraţia sa plecau din Cracovia, iar ultimele noastre unităţi se retrăgeau din ruinele Varşoviei. Primele blindate sovietice pătrundeau deja în Silezia atunci când Schmauser declanşa *Fall-A*. În ceea ce mă priveşte, făcusem tot ce consideram posibil: stocasem bidoane de benzină, sendvişuri şi rom în cele două vehicule ce ne aparţineau, şi distrusesem copiile rapoartelor. În seara lui 17, am fost convocat de Bar împreună cu ceilalţi ofiţeri, iar acesta ne anunţă că, în conformitate cu instrucţiunile date de Schmauser, toţi deţinuţii valizi vor fi evacuaţi, pe jos, începând cu a doua zi dimineaţă: apelul din acea seară avea să

fie ultimul. Evacuarea se desfăşura după un plan. Fiecare comandant de coloană trebuia să vegheze ca niciun deţinut să nu poată evada sau să rămână în urmă pe drum, se impunea ca orice tentativă să fie sancţionată nemilos; Bar recomanda, totuşi, să se evite împuşcarea deţinuţilor la trecerea prin sate, spre a nu şoca populaţia. Unul dintre comandanţii de coloană, un Obersturmfuhrer, luă cuvântul: „Herr Sturmbannfuhrer, ordinul acesta nu este cumva prea strict? Dacă un *Häftling* încearcă să scape, e normal să-l împuşcăm. Dar dacă este pur şi simplu prea slab ca să poată merge?" „Toţi *Häftlinge* care pleacă sunt clasaţi ca fiind apţi de muncă şi trebuie să poată să facă 50 de kilometri fără probleme, veni replica lui Bar. Bolnavii şi cei inapţi vor rămâne în lagăre. Dacă există bolnavi în coloane, trebuie eliminaţi. Aceste ordine trebuie aplicate."

în noaptea aceea, SS-iştii din lagăr dormiră puţin. Din *Haus,* aflată aproape de gară, priveam trecând lungi coloane de civili germani fugind de ruşi: după ce traversaseră oraşul şi podul de peste Sola, luau gara cu asalt, ori continuau pe jos spre vest. Nişte SS-işti păzeau un tren special rezervat familiilor personalului din lagăr; acesta era deja ticsit, bărabţii căutau să îngrămădească baloturi pe lângă soţii şi copii. După cină, m-am dus să inspectez *Stammlager-u*\ şi Birkenau. Am vizitat câteva baracamente: deţinuţii încercau să doarmă, kaposii îmi spuneau că nu se distribuise nicio haină în plus, dar eu încă speram să se facă acest lucru a doua zi, înainte de plecare. Pe alei, ardeau grămezi de documente; incineratoarele erau supraaglomerate. La Birkenau, am observat multă zarvă lângă „Canada": nişte deţinuţi încărcau la lumina proiectoarelor tot felul de mărfuri în camioane; un Untersturmfuhrer care supraveghea operaţiunea mă asigură că urma să plece spre KL-ul Gross-Rosen. Însă vedeam bine să paznicii SS se serveau şi ei, uneori pe faţă. Toată lumea striga, se zbătea frenetic, inutil, şi simţeam că pe oamenii aceştia îi apuca panica, că le scăpa simţul măsurii şi al disciplinei. Ca întotdeauna, se aşteptase până în ultima clipă pentru a se face ceva, fiindcă, dacă s-ar fi acţionat mai din timp, ar fi fost o dovadă de defetism; acum, ruşii erau peste noi, gărzile de la Auschwitz

îşi aduceau aminte de soarta SS-iştilor capturaţi în lagărul de la Lublin, pierdeau orice noţiune legată de priorităţi şi nu căutau decât un singur lucru: să fugă. Deprimat, m-am dus la Drescher, în biroul său din *Stammlager*. Şi el îşi ardea documentele. „Aţi văzut cum prăduiesc? îmi zise el râzând în bărbiţă. Dintr-un sertar, scoase o sticlă de armagnac de preţ. Ce ziceţi de asta? Un Untersturmfuhrer pe care îl urmăresc de patru luni, dar pe care nu am reuşit să-l încolţesc, mi-a oferit-o drept cadou de adio, jigodia! Bineînţeles că a furat-o. Beţi un pahar cu mine, nu? Turnă în două pahare de apă: îmi pare rău, dar nu am nimic mai bun. Ridică paharul, iar eu am făcut la fel. Haideţi, zise el, propuneţi un toast." însă nimic nu-mi venea în minte. El ridică din umeri. „Nici mie. Atunci, hai să bem." Armagnacul era excelent, o uşoară arsură parfumată. „Unde mergeţi?"l-am întrebat eu. „La Oranienburg, să dau raportul. Am la mine material cu care să mai inculp încă unsprezece. După aceea, mă vor trimite unde-or vrea." în timp ce mă pregăteam să plec, îmi întinse sticla. „Poftim, păstraţi-o. Veţi avea mai multă nevoie decât mine." Am băgat sticla în buzunarul mantalei, i-am strâns mâna şi am ieşit. Am trecut pe la HKB, unde Wirths superviza evacuarea materialului medical. I-am vorbit despre problema hainelor groase. „Depozitele sunt pline, mă asigură el. Nu ar trebui să fie greu să se distribuie pături, cizme, mantale." însă Bar, pe care l-am întâlnit pe la ora două dimineaţa la Kommandantura din Birkenau planificând ordinea plecării coloanelor, nu împărtăşea aceeaşi părere. „Bunurile depozitate sunt proprietatea Reichului. Nu am niciun ordin să le distribui deţinuţilor. Vor fi evacuate cu camioanele sau pe calea ferată, când se va putea." Afară trebuie să fi fost -10°, aleile erau îngheţate, alunecoase. „îmbrăcaţi aşa, deţinuţii dumneavoastră nu vor rezista. Mulţi sunt aproape în picioarele goale." „Cei care sunt apţi vor supravieţui, afirmă el. De ceilalţi nu avem nevoie." Din ce în ce mai furios, am mers la centrul de comunicaţii şi am cerut să mi se facă legătura cu Breslau, însă Schmauser nu putea fi contactat, şi nici Boesenberg. Un operator îmi arătă o depeşă de la

Wehrmacht: Czentochau tocmai căzuse, iar ruşii se aflau la porţile Cracoviei. „Arde”, zise el laconic. M-am gândit să trimit un telex Reichsfuhrerului, dar asta nu ar fi folosit la nimic: era mai înţelept să-l găsesc a doua zi pe Schmauser, în speranţa că va avea mai multă minte-n cap decât boul acela de Bar. Cotropit brusc de oboseală, m-am întors la *Haus* să mă culc. Coloanele de civili, amestecaţi cu soldaţi din Wehrmacht, continuau să curgă, ţărani epuizaţi, înfofoliţi, cu lucrurile îngrămădite intr-un cărucior, alături de copii, mânându-şi vitele în faţă.

Piontek nu mă trezi, aşa că am dormit până la ora opt. Încă se mai servea la bucătărie şi am cerut o omletă cu câmaţi. Apoi am ieşit. La *Stammlager* şi la Birkenau, coloanele se scurgeau dincolo de lagăr. *Häfilinge,* cu picioarele înfăşurate în ce putuseră găsi, mergeau încet, cu paşi târşâiţi, încadraţi de gărzi SS şi mânaţi de kaposi bine hrăniţi şi îmbrăcaţi cu haine groase. Toţi cei care aveau o pătură o luaseră cu ei, pur- tând-o pusă pe cap, aproape ca nişte beduini; dar asta era tot. Când am cerut lămuriri îmi fu explicat faptul că li se dăduse pâine şi o bucată de câmat pentru trei zile; nimeni nu primise ordine în privinţa hainelor.

Totuşi, în prima zi, în ciuda gheţii şi a unei zăpezi apoase, treburile păreau să meargă cât de cât. Studiam coloanele care părăseau lagărul, discutam cu Kraus, circulam pe drum ca să văd cum stăteau lucrurile. Pretutindeni, observam abuzuri: gărzile îi puneau pe deţinuţi să le împingă căruţele cu bunurile lor sau îi obligau să le ducă valizele. Pe marginea drumului, vedeam din loc în loc câte un cadavru culcat în zăpadă, cu capul adeseori însângerat; gărzile aplicau ordinele severe ale lui Bar. Dar coloanele avansau în ordine şi fără tentative de revoltă. Pe la jumătatea zilei am reuşit să intru în legătură cu Schmauser pentru a discuta problema hainelor. Mă ascultă puţin, apoi îmi înlătură obiecţiile: „Nu putem să le dăm haine civile, ar încerca să scape”. „Atunci măcar încălţăminte.” Schmauser stătu o clipă pe gânduri. „Aranjaţi asta cu Bär”, zise el în final. Probabil că avea şi altele pe cap, simţeam asta, însă aş fi preferat un ordin clar. M-am dus după

Bar la *Stammlager*. „Obergruppenfuhrerul Schmauser a ordonat distribuirea de încălţăminte deţinuţilor care nu au.” Băr ridică din umeri. „Aici, nu mai am nici eu, totul a fost deja încărcat pentru expediere. N-aveţi decât să vorbiţi la Birkenau, cu Schwarzhuber.” îmi trebuiră două ore ca să-l găsesc pe acest ofiţer, Lagerfuhrerul de la Birkenau, care plecase să inspecteze una dintre coloane. „Foarte bine. Am să mă ocup”, îmi promise el când i-am transmis ordinul. Spre seară, i-am regăsit pe Elias şi pe Darius, pe care îi tri- misesem să inspecteze evacuarea de la Monowitz şi a mai multor *Nebenlager*. Totul se petrecea aproape în ordine, însă, spre sfârşitul zilei, tot mai mulţi deţinuţi, epuizaţi, încetau să mai înainteze şi se lăsau împuşcaţi de gărzi. Am plecat din nou cu Piontek să inspectez staţiile de oprire pentru noapte. În pofida ordinelor formale ale lui Schmauser – exista teama ca unii deţinuţi să nu profite de întuneric pentru a fugi –, unele coloane încă mai înaintau. I-am criticat pe ofiţeri, însă ei îmi spuneau că nu ajunseseră încă la punctul de oprire desemnat şi că nu puteau să-şi pună coloanele să doarmă afară, în zăpadă sau pe gheaţă. Punctele pe care le-am vizitat se dovedeau oricum insuficiente: câte un grajd sau vreo şcoală, pentru două mii de deţinuţi, uneori; mulţi dormeau afară, strânşi unii într-alţii. Am cerut să se aprindă focuri, însă nu existau lemne, copacii erau prea umezi şi lipseau uneltele pentru a-i tăia; acolo unde se putură găsi scânduri sau cutii vechi fură făcute câteva focuri, dar acestea nu aveau să dureze până în zori. Nu era prevăzută distribuirea vreunei supe, deţinuţii trebuiau să supravieţuiască doar cu ceea ce li se dăduse în lagăr. Mai departe, am fost asigurat, vor exista raţii. Majoritatea coloanelor nu făcuseră nici cinci kilometri; multe se mai aflau încă în zona de interes aproape pustie a lagărului. În ritmul acela, marşul avea să dureze între zece şi douăsprezece zile.

M-am întors la *Haus* plin de noroi, ud, obosit. Kraus era acolo, la un pahar cu câţiva colegi de-ai săi din SD. Veni să se aşeze lângă mine. „Cum merg lucrurile?” întrebă el. „Nu prea bine. Vor fi pierderi inutile. Băr ar fi putut face mult mai

mult.” „Pe Bär îl doare-n cot. Ştiţi că a fost numit Kommandant la *Mittelbau?”* Am înălţat din sprâncene. „Nu, nu ştiam. Cine va supraveghea închiderea lagărului?” „Eu. Am primit deja ordinul să formez un birou pentru ca, după evacuare, să am grijă de dizolvarea administrativă.” „Felicitări”, i-am zis. „O, replică el, să nu credeţi că mă încântă. Sincer să fiu, aş fi preferat să fac altceva.” „Şi care vă sunt sarcinile imediate?” „Aşteptăm ca lagărele să fie golite. După aceea, vom începe.” „Ce veţi face cu deţinuţii care rămân?” El ridică din umeri şi pe chip îi flutură un zâmbet ironic. „Ce credeţi? Obergruppenfuhrerul a ordonat să fie lichidaţi. Nimeni nu trebuie să cadă viu în mâinile bolşevicilor.” „înţeleg. Mi-am terminat paharul. Atunci, curaj. Nu vă invidiez.”

Lucrurile se degradară pe nesimţite. A doua zi dimineaţă, coloanele continuau să iasă din lagăre pe porţile principale. Gărzile încă mai ocupau turnurile de pază, domnea ordinea; însă, câţiva kilometri mai încolo, coloanele începeau să se lungească, să se subţieze, pe măsură ce deţinuţii cei mai slăbiţi încetineau. Se vedeau din ce în ce mai multe cadavre. Ningea tare, însă nu era prea frig, cel puţin pentru mine, avusesem parte de geruri mult mai rele în Rusia, dar eram şi bine îmbrăcat, circulam într-o maşină încălzită, iar gărzile care trebuiau să mărşăluiască aveau pulovere, mantale bune şi cizme; însă *Häftlinge* probabil că se simţeau pătrunşi până la os. Gărzile începeau să se teamă din ce în ce mai mult, strigau la deţinuţi, îi băteau. Am văzut un gardian împuşcând un deţinut care se oprise să-şi facă nevoile; l-am mustrat aspru, apoi i-am cerut Untersturmfuhrerului care comanda coloana să-l pună sub arest; acesta îmi răspunse că nu avea suficienţi oameni pentru a-şi permite un astfel de lux. În sate, ţăranii polonezi, aflaţi în aşteptarea ruşilor, se uitau în tăcere la deţinuţii care treceau, unii le strigau câte ceva în limba lor; gărzile îi repezeau pe cei care încercau să le dea pâine sau alimente; erau foarte nervoşi, fiindcă ştiau că satele erau pline de partizani, se temeau de vreun atac. Seara însă, la punctele de oprire pe care le vizitam tot nu se distribuia supă, nici

pâine, iar mulţi deţinuţi îşi mâncaseră deja raţia. Mi-am zis că, în ritmul acesta, jumătate, chiar două treimi din coloane se vor prăbuşi până la destinaţie. I-am ordonat lui Piontek să mă ducă la Breslau. Din cauza timpului urât şi a coloanelor de refugiaţi, am sosit acolo abia după miezul nopţii. Schmauser dormea deja, iar Boesenberg, mi se transmise la cartierul general, plecase la Katowice, aproape de front. Un ofiţer nu prea bine bărbierit îmi arătă o hartă a operaţiunilor: poziţiile ruseşti, îmi explică el, erau mai degrabă teoretice, fiindcă avansau atât de repede, încât nu se putea aduce la zi traseul. Cât despre diviziile noastre, încă aflate pe hartă, unele nici nu mai existau, altele, după informaţiile fragmentare, se deplasau probabil în *kessel* mobil în spatele liniilor ruseşti, încercând să refacă joncţiunea cu forţele noastre repliate. Tamowitz şi Cracovia căzuseră în după-amiaza aceea. Sovieticii intrau de asemenea în forţă în Prusia Orientală şi se vorbea despre atrocităţi cu mult mai cumplite decât în Ungaria. Era o adevărată catastrofă. Însă Schmauser, când mă primi pe la mijlocul dimineţii, părea calm şi sigur pe sine. I-am descris situaţia şi i-am spus ce doresc: raţii şi lemne pentru încălzit în halte, căruţe pentru transportul deţinuţilor epuizaţi, care ar putea fi astfel îngrijiţi şi repuşi la treabă, în loc să fie lichidaţi. „Nu vorbesc de bolnavii de tifos sau de tuberculoză, Herr ObergruppenFührer, ci doar de cei care rezistă cu greu la frig şi la foame.” „Şi soldaţilor noştri le este frig şi foame, răspunse el brutal. Şi civililor le este frig şi foame. Se pare că nu vă daţi seama de situaţie, Obersturmbannfuhrer. Noi avem un milion şi jumătate de refugiaţi pe drumuri. E cu mult mai important decât deţinuţii dumneavoastră.” „Herr ObergruppenFührer, aceşti deţinuţi, ca forţă de muncă, sunt o sursă vitală pentru Reich. Nu ne putem permite, în situaţia actuală, să pierdem douăzeci sau treizeci de mii.” „Nu dispun de niciun mijloc pentru a vă aloca aşa ceva.” „Atunci daţi-mi un ordin ca să mă pot face ascultat de şefii de coloană.” Am pus să se bată la maşină un ordin în mai multe exemplare, pentru Elias şi pentru Darius, iar Schmauser le semnă în după-amiaza respectivă. Am plecat înapoi imediat. Drumurile erau

îngrozitor de încărcate, de coloane nesfârşite de refugiaţi mergând pe jos sau în căruţe, de camioane izolate ale Wehrmachtului, de soldaţi rătăciţi. Prin sate, bucătăriile mobile ale NSV împărţeau supă. Am sosit târziu la Auschwitz; colegii mei se întorseseră şi dormeau deja. Mi se transmise că Bär părăsise lagărul, fără îndoială că definitiv. M-am dus până la Kraus şi l-am găsit stând cu Schurz, şeful PA. Luasem armagnacul lui Drescher şi băurăm împreună. Kraus îmi spuse că dinamitase de dimineaţă Krema I şi II. Lăsându-l pe IV pentru ultima clipă; începuse, de asemenea, lichidările ordonate, împuşcând două sute de evreice rămase în *Frauenlager*-ul de la Birkenau, însă Springorum, preşedintele provinciei Katowice, îşi retrăsese Sonderkommandoul pentru nişte sarcini urgente şi nu mai avea destui oameni ca să continue. Toţi deţinuţii valizi părăsiseră lagărul, însă mai rămâneau în întregul complex peste opt mii de deţinuţi, bolnavi sau prea slabi ca să se deplaseze. A-i masacra pe aceştia, în starea actuală a lucrurilor, mi se părea o treabă cretină şi inutilă, însă Kraus avea ordinele sale, iar chestiunea nu ţinea de domeniul meu de competenţă; eu aveam destule probleme cu coloanele de evacuaţi.

Am petrecut următoarele patru zile tot alergând după coloane. Aveam impresia că mă lupt cu un torent de noroi: îmi trebuiau ore ca să înaintez, iar când în sfârşit găseam un ofiţer responsabil şi îi arătam ordinele, acesta îmi urma instrucţiunile în cea mai mare silă. Am reuşit prin unele locuri să organizez distribuirea de raţii (în alte părţi, de asemenea, se împărţeau fără intervenţie din partea mea); am pus să fie luate păturile celor morţi pentru a fi date celor vii; am pus să se confişte căruţe de la ţăranii polonezi şi să fie încărcate cu deţinuţii epuizaţi. Însă a doua zi, când revedeam aceleaşi coloane, ofiţerii puseseră să fie împuşcaţi toţi cei care nu se mai puteau ridica, iar căruţele erau aproape goale. Abia mă uitam la *Häftlinge,* fiindcă nu soarta lor individuală mă preocupa, ci soarta lor colectivă, şi oricum toţi semănau între ei, alcătuiau masă cenuşie, murdară, împrăştiind miasme în ciuda frigului de-afară, nediferenţiată, nu puteai sesiza decât

detalii izolate, ecusoane, un cap sau nişte picioare goale, o haină diferită de a altora; cu greu distingeai o femeie de un bărbat. Uneori le zăream ochii, de sub pliurile păturii, dar ei nu-ţi întorceau nicio privire, erau pustiiţi, cu totul devoraţi de acel marş, de necesitatea de a nu se opri din mers. Cu cât ne îndepărtam de Vistula, cu atât se făcea mai frig, şi pierdeam tot mai mulţi. Uneori, pentru a face loc Wehrmachtului, coloanele trebuiau să aştepte ore întregi pe marginea drumurilor sau să o taie prin câmpurile îngheţate, să se zbată să treacă nenumărate canale şi ramblee înainte de a ajunge din nou la drum. Imediat ce o coloană se oprea, deţinuţii, însetaţi, cădeau în genunchi ca să lingă zăpadă. Fiecare coloană, chiar şi cele în care adusesem căruţe, era urmată de o echipă de gărzi care, cu un glonţ sau cu o lovitură cu patul armei, le făceau felul deţinuţilor căzuţi sau numai opriţi. Ofiţerii lăsau în grija autorităţilor problema îngropării trupurilor. Ca întotdeauna în asemenea gen de situaţie, brutalitatea nativă a unora se exacerba, iar zelul lor ucigaş depăşea instrucţiunile; tinerii lor ofiţeri, la fel de speriaţi ca şi ei, îi controlau cu dificultate. Dar nu numai oamenii trupei îşi pierdeau simţul măsurii. În ziua a treia sau a patra, m-am dus să-i găsesc pe traseu pe Elias şi pe Darius; inspectau o coloană de Laurahutte, al cărei itinerar fusese deviat din cauza rapidităţii cu care înaintau ruşii, care nu veneau numai din est, ci şi din nord, aproape ajungând, după informaţiile mele, la Gross Strehlitz, cu puţin mai înainte de Blechhammer. Elias stătea cu comandantul coloanei, un tânăr Oberscharfâihrer foarte nervos şi agitat; când l-am întrebat unde era Darius, îmi zise că se dusese în spate şi se ocupa de bolnavi. M-am dus la el ca să văd ce face şi l-am găsit ucigându-i pe deţinuţi cu pistolul. „Dar ce mama naibii faceţi?” El mă salută şi îmi răspunse fără să clipească: „Vă urmez ordinele, Herr Obersturmbannfuhrer. Am triat cu atenţie pe *Häftlinge* bolnavi sau slăbiţi şi am pus să fie urcaţi în căruţe cei care îşi mai pot reveni. Nu i-am lichidat decât pe cei care sunt definitiv inapţi”. „Untersturmfuhrer, am zis eu cu o voce glacială, lichidările nu sunt de resortul dumneavoastră. Aveţi ordinul să

le limitaţi la maximum şi în niciun caz să nu participaţi la ele. Înţeles?" M-am dus apoi să-l iau la refec şi pe Elias, în fond Darius era în subordinea sa.

Uneori, găseam şefi de coloană mai de înţeles, care acceptau logica şi necesitatea celor ce le explicam. Însă mijloacele ce li se acordau erau limitate, iar ei comandau oameni mărginiţi şi înfricoşaţi, deveniţi insensibili după anii petrecuţi în lagăre, incapabili să-şi modifice metodele şi, odată cu slăbirea disciplinei adusă de haosul evacuării, îşi regăseau vechile metehne, vechile reflexe. Îmi imaginam că fiecare îşi avea motivele personale de a se comporta violent; astfel, Darius dorise să-şi demonstreze fermitatea şi hotărârea în faţa acestor oameni adesea mai vârstnici ca el. Însă eu aveam lucruri mai bune de făcut decât să analizez respectivele motivaţii, încercam doar, cu cea mai mare dificultate, să-mi impun cumva ordinele. Majoritatea şefilor de coloană se arătau pur şi simplu indiferenţi, nu aveau decât o idee în minte, să se îndepărteze cât mai repede posibil de ruşi împreună cu animalele ce le fuseseră încredinţate, fără a-şi complica viaţa.

În timpul acestor patru zile, am dormit pe unde am apucat, în hanuri, la primarii din sate, în casele oamenilor. Pe 25 ianuarie, un vânticel răsfiră norii, iar cerul deveni limpede şi curat, strălucitor; eu m-am întors la Auschwitz ca să văd ce se întâmpla. La gară, am găsit o unitate de baterie antiaeriană, majoritatea nişte Hitlerjugend trimişi în Luftwaffe, nişte copii, care se pregăteau de evacuare; Feldwebelul lor, care mai că-şi dădea ochii peste cap, mă informă cu o voce pierdută că ruşii se aflau pe malul celălalt al Vistulei şi că se dădeau lupte în uzina IG Farben. Am pornit pe drumul care ducea la Birkenau şi am dat peste o coloană lungă de deţinuţi care urca dealul, înconjuraţi de SS-işti care trăgeau focuri pe deasupra capetelor lor, cam la întâmplare; în urma lor, până la lagăr, drumul era presărat de trupuri. M-am oprit şi l-am strigat pe comandantul lor, unul dintre oamenii lui Kraus. „Ce faceţi?" „Sturmbannfuhrerul ne-a ordonat să golim sectoarele fie şi Iff şi să transferăm deţinuţii în *Stammlager*. „ „Şi de ce trageţi pe

deasupra lor aşa?" El făcu o mutră acră. „Altfel nu înaintează" „Unde este Sturmbannfuhrerul Kraus?"„La *Stammlager*. „ M-am gândit o clipă. „Aţi face mai bine să o lăsaţi baltă. Ruşii vor fi aici în câteva ore" El ezită, apoi se hotărî; făcu semn spre oamenii săi, iar grupul o porni la trap spre Auschwitz I, lăsându-i acolo pe *Häfilinge*. M-am uitat la ei: nu se mişcau, unii se uitau la mine, alţii se aşezau pe jos. Am îmbrăţişat cu privirea Birkenau, vizibil în întregime dinspre partea aceasta: sectorul „Canada11, în capăt, era în flăcări, trimiţând spre cer o coloană groasă de fum, pe lângă care firişorul ce ieşea din coşul de la Krema IV, încă operaţional, abia se observa. Zăpada de pe acoperişurile barăcilor scânteia în soare; lagărul părea pustiu, nu distingeam vreo formă umană, în afară de petele risipite pe alei şi care trebuie să fi fost nişte trupuri, turnurile de pază se înălţau, goale, nimic nu mişca. M-am urcat în maşină şi am făcut cale întoarsă, lăsând deţinuţii în voia sorţii. În *Stammlager,* unde am ajuns înaintea Kommandoului pe care îl întâlnisem, alţi membri ai SD sau ai Gestapoului din Katowice alergau în toate direcţiile, agitaţi şi înfricoşaţi. Aleile lagărului erau pline de cadavre deja acoperite de zăpadă, de deşeuri, de grămezi de îmbrăcăminte murdară. Din loc în loc, zăream câte un *Häftling* buzunărind câte un trup sau strecurându-se furiş de la o clădire la alta; acesta, la vederea mea, o ştergea în grabă. L-am găsit pe Kraus la Kommandantură, ale cărei culoare pustii erau pline de hârtii şi de dosare; dădea gata o sticlă de schnaps, trăgând totodată dintr-o ţigară. Am luat loc şi i-am urmat exemplul. „Auziţi?" zise el cu glas liniştit. La nord, la est, detunăturile înfundate şi monotone ale artileriei ruseşti răsunau surd. „Oamenii dumneavoastră nu ştiu ce fac", i-am spus, tumându-mi schnaps. „Nu-i nimic. Plec îndată. Dar dumneavoastră? 14 „Şi eu, desigur. *Haus* mai este deschisă?"„Nu. Au plecat ieri." „Iar oamenii dumneavoastră?"„Am să las vreo doi să termine dinamitarea în seara asta sau mâine. Trupele noastre vor rezista până atunci. Pe ceilalţi îi duc la Katowice. Ştiţi că Reichsfuhrerul a fost numit comandant al unui grup de armate?"„Nu, am zis eu surprins, nu ştiam." „Ieri. A fost

botezat Grupul de Armate Vistula, deşi frontul este deja aproape pe Oder, chiar trecut. Ruşii au ajuns şi-n Baltica. Prusia Orientală este ruptă de Reich." „Da, am zis eu, nu sunt veşti bune. Poate că Reichsfuhrerul va putea face ceva." „M-ar mira. După părerea mea, am dat de dracu'. În fine, ne vom bate până la capăt." îşi turnă în paharul său ce mai rămăsese pe fundul sticlei. „îmi pare rău, am zis eu, am terminat armagnacul." „Staţi liniştit. Bău un pic, apoi mă privi. De ce vă încrâncenaţi atât? Pentru muncitorii dumneavoastră, vreau să spun. Credeţi într-adevăr că acei câţiva *Häfilinge* vor schimba ceva din situaţia noastră?"Am ridicat din umeri şi mi-am golit paharul. „Am ordinele mele, i-am zis. Dar dumneavoastră? De ce vă străduiţi atât să-i lichidaţi pe aceşti oameni?"„Şi eu am ordinele mele. Sunt duşmanii Reichului, nu există motive ca ei să scape în timp ce poporul nostru este pe cale să moară. O s-o lăsăm totuşi baltă. Nu mai avem timp." „Oricum, am comentat eu privindu-mi paharul gol, majoritatea nu vor rezista decât câteva zile. Aţi văzut în ce hal sunt." îşi goli la rândul său paharul şi se ridică. „Să mergem.41 Afară, mai dădu câteva ordine oamenilor săi, apoi se întoarse către mine şi mă salută. „Adio, Herr Obersturmbannfuhrer. Mult noroc!"„Şi dumneavoastră" M-am urcat în maşină şi i-am ordonat lui Piontek să mă ducă la Gleiwitz.

Începând cu 19 ianuarie, de la Gleiwitz plecau trenuri în fiecare zi, transportând deţinuţii pe măsură ce soseau din lagărele cele mai apropiate. Primele trenuri, o ştiam, fuseseră îndreptate spre Gross-Rosen, unde Băr plecase pentru a pregăti recepţia, însă Gross-Rosen, repede umplut, refuzase să mai primească deţinuţi; acum convoaiele treceau prin Protektorat, apoi erau dirijate fie către Viena (pentru KL-ul Mauthausen), fie spre Praga, pentru ca mai apoi să fie dispersate prin KL-urile din *Altreich.* Când am ajuns în gara din Gleiwitz, tocmai se încărca un tren: spre marea mea oroare, toate vagoanele erau descoperite, fiind deja pline de zăpadă şi de gheaţă, iar soldaţii îi urcau în ele, cu lovituri de pat de puşcă, pe deţinuţii epuizaţi; înăuntru, nu existau apă, provizii sau hârdău sanitar.

I-am întrebat pe deţinuţi: veneau din Neu Dachs şi nu primiseră nimic de la plecarea din lagăr; unii nu mâncaseră de patru zile. Înspăimântat, mă uitam la fantomele acelea scheletice, înfăşurate în pături ude şi îngheţate, stând în picioare, strânşi unii într-alţii în vagonul plin de zăpadă. Am apostrofat un paznic: „Cine comandă aici?”Acesta ridică furios din umeri. „Nu ştiu, Herr Obersturmbannfuhrer. Nouă doar ce s-a spus să-i urcăm” Am intrat în clădirea principală şi l-am chemat pe şeful de gară, un om înalt, slab, cu o mustaţă periuţă şi cu ochelari rotunzi de profesor. „Cine răspunde de aceste trenuri?”El arătă spre galoanele mele cu steguleţul său roşu, pe care îl ţinea răsucit într-o mână. „Nu sunteţi dumneavoastră, Herr Offizier? în orice caz, cred că SS-ul.” „Cine, mai exact? Cine formează convoaiele? Cine alocă vagoanele?”„în principiu, răspunse el punându-şi steguleţul sub braţ, pentru vagoane este vorba de *Reichsbahndirektion* din Katowice. Însă pentru aceste *Sonderzuge,* au trimis aici un Amtsrat” Mă însoţi afară din gară şi îmi arătă o baracă aflată ceva mai jos, de-a lungul căii ferate. „Acolo stă” M-am dus şi am intrat fără să bat la uşă. Un om în civil, gras, prost bărbierit, stătea prăbuşit în spatele unui birou acoperit de hârtii. Doi lucrători de la căile ferate se încălzeau la o sobă. „Dumneata eşti Amtsratul din Katowice?”am urlat eu. El ridică ochii spre mine. „Eu sunt Amtsratul din Katowice. Kehrling, la dispoziţia dumneavoastră.41 Un miros insuportabil de schnaps îi ieşea din gură. Am arătat înspre linile ferate. „Dumneata eşti responsabil de această *Schweinerei?”* „De care *Schweinerei* vorbiţi, mai exact? Fiindcă acum sunt multe.” M-am stăpânit. „Trenurile, vagoanele descoperite pentru *Häfuinge* din KL-uri.” „A, această *Schweinerei.* Nu, asta e a colegilor dumneavoastră. Eu coordonez asamblarea garniturilor, atâta tot.” „Aşadar, dumneata aloci aceste vagoane.” El scotoci printre hârtii. „Am să vă explic. Luaţi loc, amice. Da, iată. Aceste *Sonderziige* sunt alocate de către *Generalbetriebsleitung Ost,* din Berlin. Vagoanele trebuie găsite la faţa locului, din materialul rulant disponibil. Or, probabil că aţi remarcat – agită o mână spre

exterior –, e cam harababură zilele astea. Vagoanele descoperite reprezintă tot ce ne-a mai rămas. Gauleiterul a rechiziţionat toate vagoanele închise pentru evacuarea civililor sau pentru Wehrmacht. Dacă nu sunteţi mulţumit, puteţi să le puneţi o prelată." Eu rămăsesem în picioare pe durata explicaţiei lui. „Şi unde vreţi să găsesc prelate?"„Nu-i problema mea." „Aţi putea cel puţin să puneţi să se măture vagoanele!"El oftă din rărunchi. „Ascultaţi, amice, acum eu trebuie să formez douăzeci, douăzeci şi cinci de trenuri speciale pe zi. Oamenii mei abia au timp să lege vagoanele." „Şi aprovizionarea?"„Nu-i domeniul meu. Dar dacă vă interesează, există un Obersturmfuhrer pe undeva care are sarcina să se ocupe cu toate astea." Am ieşit trântind uşa. Lângă tren am găsit un Oberwachtmeister de la Schupo. „A, da, am văzut un Obersturmfuhrer care dădea nişte ordine, îmi zise acesta. Cu siguranţă că se află la SP." La birouri, am fost informat că există într-adevăr un Obersturmfuhrer de la Auschwitz care coordona evacuarea deţinuţilor, dar că se dusese la masă. Am trimis să fie căutat. Când acesta sosi supărat, i-am arătat ordinele de la Schmauser şi l-am acoperit cu reproşuri despre starea convoaielor. El mă ascultă în poziţie de drepţi, roşu ca un bujor, iar când am terminat îmi răspunse bolborosind: „Herr Obersturmbannfuhrer, Elerr Obersturmbannfuhrer, nu-i vina mea. Nu am nimic, niciun mijloc. *Reichsbahn* refuză să-mi dea vagoane acoperite, nu există provizii, nimic. Sunt sunat în permanenţă şi întrebat de ce trenurile nu pleacă mai repede. Fac tot ce pot." „Poftim? în tot Gleiwitzul nu există un stoc de alimente pe care să-l puteţi rechiziţiona? Prelate? Lopeţi pentru a curăţa vagoanele? Aceşti *Häftlinge* sunt o resursă a Reichului, Obersturmfuhrer! Nu-i mai învăţăm oare pe ofiţerii SS să arate spirit de iniţiativă?"„Herr Obersturmbannfuhrer, nu ştiu. Pot să mă informez." M-am încruntat. „Atunci, mergeţi să vă informaţi.

Pentru mâine vreau nişte convoaie puse la punct. Înţeles?" *„Zu Befehl,* Herr Obersturmbannfuhrer." Mă salută şi ieşi. Eu m-am aşezat şi am cerut un ceai, care îmi fu adus de un planton. În timp ce suflam în ceai, un Spiess veni la mine.

„Scuzaţi-mă, Herr Obersturmbannfuhrer. Sunteţi de la statul-major al Reichsfâihrerului?” „Da.” „Doi domni de la Kripo caută un Obersturmbannfuhrer de la *Personlicher Ştab*. Cumva sunteţi dumneavoastră?” L-am urmat, iar el mă pofti într-un birou: Clemens stătea sprijinit în coate la o masă, iar Weser – cocoţat pe un scaun, cu mâinile în buzunare, aplecat spre perete. Am zâmbit şi m-am sprijinit de cadrul uşii, cu ceaşca aburindă în mână. „Ia te uită, prieteni vechi! Ce vânt bun vă aduce?” Clemens îşi aţinti un deget noduros spre mine. „Dumneavoastră, Aue. Vă căutăm.” Zâmbind în continuare, m-am bătut pe epoleţi. „Uitaţi că am un grad, Kriminalkommissar?” „Nu-mi pasă de gradul dumneavoastră, mormăi Clemens. Nu-l meritaţi.” Weser luă cuvântul pentru prima dată: „Când aţi primit avizul judecătorului von Rabingen, trebuie să vă fi zis că s-a terminat, aşa-i?” „Efectiv, aşa înţelesesem. Dacă nu mă înşel, dosarul dumneavoastră a fost considerat foarte nemulţumitor.” Clemens ridică din umeri. „Ce ţi-e şi cu judecătorii ăştia. Dar asta nu înseamnă că au dreptate.” „Din păcate pentru dumneavoastră, am zis eu batjocoritor, vă aflaţi în slujba justiţiei.” „Tocmai, spuse morocănos Clemens, noi slujim justiţia. Suntem singurii.” „Şi pentru a-mi spune asta aţi venit în Silezia? Mă simt flatat.” „Nu chiar, zise Weser lăsându-şi scaunul în faţă. Vedeţi dumneavoastră, ne-a venit o idee.” „A, asta-i ceva nou”, am zis eu ducând ceaşca la gură. „Am următoarea istorioară a vă spune, Aue. Sora dumneavoastră ne-a declarat că trecuse prin Berlin cu puţin timp înainte de crimă şi că v-aţi întâlnit acolo. Că ea trăsese la Kaiserhof. Aşa că am mers la Kaiserhof. Ei îl cunosc foarte bine pe Freiherr von Uxkull, este un vechi client, cu obiceiurile sale. La recepţie, unul dintre angajaţi şi-a amintit că, la doar câteva zile după plecarea sa, un ofiţer SS trecuse pe acolo ca să-i trimită o telegramă lui Frâu von Uxkull. Şi, vedeţi dumneavoastră, atunci când se trimite o telegramă de la un hotel, se notează într-un registru. Există un număr de înregistrare pentru fiecare telegramă. Iar la poştă se păstrează o copie a telegramelor. Trei ani, aşa e legea.” Weser scoase o hârtie din buzunarul interior al mantalei şi o desfăcu.

„Recunoaşteţi asta, Aue?” Eu continuam să zâmbesc. „Ancheta este închisă, meine Herren.” „Ne-aţi minţit, Aue!” bubui Clemens. „Da, nu-i bine să minţi poliţia”, aprobă Weser. Mi-am terminat calm ceaiul, le-am făcut un semn politicos din cap, le-am urat un sfârşit bun de zi şi am închis uşa.

Afară, ningea din nou, tot mai aprig. M-am întors la gară. Un grup compact de deţinuţi aştepta pe un teren viran, stând în noroi, sub rafalele de zăpadă. Am încercat să-i duc la adăpost, dar sălile de aşteptare erau ocupate de soldaţii Wehrmachtului. Am dormit cu Piontek în maşină, sfârşit de oboseală. A doua zi dimineaţă, terenul viran era gol, în afară de câteva zeci de cadavre acoperite de zăpadă. Am încercat să-l găsesc pe Obersturm- Führerul din ajun, ca să văd dacă îmi urmează instrucţiunile, însă imensa inutilitate a tuturor acestora mă apăsa şi îmi paraliza demersurile. La prânz, mă hotărâsem. I-am ordonat lui Piontek să facă rost de benzină, apoi i-am contactat prin SP pe Elias şi pe Darius. La începutul după-amiezii, porneam spre Berlin.

Luptele ne obligară să facem un ocol considerabil, prin Ostrau, apoi prin Praga şi Dresda. Eu şi Piontek conduceam cu rândul. Ne trebuiră două zile să ajungem. Cu zeci de kilometri înainte de Berlin, furăm nevoiţi să ne croim drum printre valurile de refugiaţi din Est, pe care Goebbels îi obliga să ocolească oraşul. În centru, din anexa Ministerului de Interne unde se afla biroul meu mai rămăsese doar o carcasă goală. Ploua, o ploaie rece şi păcătoasă care topea zăpada prinsă de ruine. Străzile erau murdare şi noroioase. Într-un târziu l-am găsit pe Grothmann, care îmi spuse că Brandt se afla la Deutsch Krone, în Pomerania, împreună cu Reichsfuhrerul. M-am dus la Oranienburg, unde biroul meu încă mai era funcţional, parcă rupt de lume. Asbach mă informă că Frăulein Praxa fusese rănită într-un bombardament, avea arsuri la braţ şi la sân, şi că o trimisese la un spital în Franconia. Elias şi Darius se repliaseră la Breslau după căderea oraşului Katowice şi aşteptau instrucţiuni: le-am ordonat să vină la birou. Am început să-mi citesc corespondenţa, de care nu se mai atinsese nimeni de la

accidentul lui Frăulein Praxa. Printre scrisorile oficiale se găsea şi una particulară. Am recunoscut scrisul lui Helene. *Dragă Max,* îmi scria ea, *casa mi-a fost bombardată şi trebuie să părăsesc Berlinul. Sunt disperată, nu ştiu unde sunteţi, colegii dumneavoastră nu vor să-mi spună. Mă duc la părinţii mei, la Baden. Scrieţi-mi. Dacă doriţi, mă întorc la Berlin. Nu este totul pierdut. A dumneavoastră, Helene.* Era aproape o declaraţie de dragoste, însă nu înţelegeam ce voia să spună prin *Nu este totul pierdut.* I-am scris imediat la adresa indicată pentru a-i spune că m-am întors, dar că pentru moment era mai bine să rămână la Baden.

Timp de două zile am stat să redactez un raport foarte critic privind evacuarea. I-am vorbit şi personal lui Pohl, care îmi înlătură argumentele. „Oricum, zise el, nu mai avem unde-i pune, toate lagărele sunt pline." La Berlin, mă întâlnisem cu Thomas; Schellenberg plecase, nu mai dădea petreceri şi părea posomorât. După părerea lui, performanţele Reichs- fuhrerului în calitate de comandant al unui grup de armate se dovedeau destul de lamentabile; nu era departe de gândul că numirea sa reprezenta o manevră a lui Bormann pentru a-l discredita. Dar aceste jocuri imbecile din ceasul al treisprezecelea nu mă mai interesau. Mă simţeam din nou rău, reîncepusem să vomit, mă apuca greaţa în faţa maşinii de scris. Aflând că Morgen se afla tot la Oranienburg, i-am făcut o vizită şi i-am povestit încăpăţânarea de neînţeles a celor doi agenţi de la Kripo. „într-adevăr, zise el gânditor, e ciudat. Se pare că au ceva cu dumneavoastră personal. Totuşi, am văzut dosarul, nu există ceva substanţial. Criminalul trebuie să fi fost unul din declasaţii ăia, un om fără educaţie, îţi poţi imagina orice, dar, în fine, vă cunosc, mi se pare grotesc." „Poate că este un resentiment de clasă, am sugerat eu. S-ar zice că vor să mă doboare cu orice preţ." „Da, e posibil. Sunteţi un om cultivat, există multe prejudecăţi împotriva intelectualilor printre oamenii de jos din partid. Ascultaţi, am să vorbesc cu von Rabingen. Am să-i cer să le trimită un avertisment oficial. Nu au de ce să continue o anchetă trecând peste o hotărâre judecătorească."

Pe la prânz, cu ocazia celei de a douăsprezecea aniversări a Luării Puterii (şi, după cum s-a dovedit, cea din urmă) fu difuzat la radio un discurs al Fuhrerului. L-am ascultat în sala de mese de la Oranienburg, fără prea mare atenţie, nu-mi mai amintesc nici măcar ce spunea, trebuie să fi vorbit tot despre *mareea bolşevismului asiatic* sau aşa ceva, dar ceea ce mă frapă fu reacţia ofiţerilor SS prezenţi: doar o mică parte se ridicară pentru a întinde braţul atunci când, la final, fu transmis în eter imnul naţional, chestiune care cu câteva luni mai înainte ar fi fost considerată inadmisibilă, de neiertat. În aceeaşi zi, un submarin sovietic torpila în largul Danzigului *Wilhelm-Gustloff,* mândria flotilei „Kraft durch Freude11 a lui Ley, care transporta peste opt mii de evacuaţi, jumătate copii. Nu exista aproape niciun supravieţuitor. A doua zi după întoarcerea mea la Berlin, ruşii ajungeau la Oder şi îl treceau fluierând, pentru a ocupa un cap de pod larg între Kiistrin şi Frankfurt. Vomitam aproape tot ce mâneam, mă temeaam să nu mă apuce din nou febra.

La începutul lui februarie, americanii reapărură în plină zi deasupra Berlinului. În ciuda interdicţiilor, oraşul era sufocat de refugiaţi posaci şi agresivi care îşi găseau adăpost printre ruine şi jefuiau depozitele şi magazinele fără ca poliţia să intervină. Eu eram în trecere pe la *Staatspolizei,* trebuie să fi fost cu puţin înainte de ora unsprezece; împreună cu puţinii ofiţeri care mai lucrau, am fost îndreptat spre adăpostul antiaerian construit în grădină, la marginea parcului devastat al Prinz-Albrecht-Palais, palatul însuşi fiind o cochilie goală, fără acoperiş. Respectivul adăpost subteran era de fapt un culoar lung din beton, iar lucrul acesta nu mă făcea să mă simt prea în siguranţă înăuntru, dar nu aveam de ales. În afara câtorva ofiţeri de la Gestapo, fură introduşi în adăpost şi câţiva prizonieri, nişte bărbaţi prost bărbieriţi, cu lanţuri la picioare, care probabil fuseseră scoşi din celulele învecinate; am recunoscut câţiva, nişte conspiratori din iulie, ale căror fotografii le văzusem prin ziare şi jurnalele de actualităţi. Raidul fu de o violenţă extremă; buncărul nu prea înalt, ale cărui ziduri aveau peste un metru grosime, se legăna dintr-o

parte în alta ca un tei bătut de vânt. Aveam impresia că mă aflu în inima unui uragan, a unei furtuni nu stârnită de elemente ale naturii, ci de zgomot pur, sălbatic, întreg zgomotul lumii dezlănţuit. Presiunea exploziilor apăsa dureros pe timpane, nu mai auzeam nimic, mă temeam să nu-mi crape, într-atât de tare mă dureau. Îmi doream să fiu spulberat, strivit, nu mai puteam suporta. Prizonierii, cărora li se interzisese să se aşeze pe scaune, se culcaseră pe jos, majoritatea ghemuiţi. Apoi mi se păru că o mână gigantică mă ridică de la locul meu şi mă azvârle. Când am deschis ochii, mai multe chipuri pluteau deasupra mea. Păreau că strigă, dar nu înţelegeam ce doreau. Am scuturat din cap, dar am simţit că nişte mâini mi-l prindeau şi mă forţau să-l las jos. După alarmă, am fost scos. Thomas mă sprijinea. Cerul, în miezul zilei, era negru de fum, iar flăcările lingeau ferestrele clădirii *Staatspolizei,* în parc, copacii ardeau ca nişte torţe, o latură întreagă de la faţada din spate a palatului se prăbuşise. Thomas mă ajută să mă aşez pe rămăşiţele unei bănci pulverizate. Mi-am atins faţa: sângele îmi curgea pe obraz. Urechile îmi vâjâiau cumplit, dar distingeam nişte sunete. Thomas se întoarse lângă mine. „Mă auzi?" Am făcut semn din cap că da; în ciuda îngrozitoarei dureri din urechi, înţelegeam ce spunea. „Nu te mişca. Te-ai lovit tare." Puţin mai târziu am fost aşezat într-un Opel. Pe Askanischer Platz, maşini şi camioane contorsionate ardeau, Anhalter Bahnhof părea să se fi prăbuşit în sine şi slobozea un fum negru şi acru, Europa Haus şi imobilele din jur ardeau la rândul lor. Soldaţi şi ajutoare cu feţele înnegrite de fum luptau zadarnic cu incendiile. Am fost condus în Kurfurstenstrasse, la birourile lui Eichmann, care mai stăteau încă în picioare. Acolo, mă întinseră pe o masă, printre alţi răniţi. Sosi un Hauptsturmfuhrer, medicul pe care îl cunoşteam, dar al cărui nume din nou îl uitasem. „Iarăşi dumneavoastră14, îmi zise el amabil. Thomas îl lămuri că mă izbisem cu capul de zidul buncărului şi că îmi pierdusem cunoştinţa cam vreo douăzeci de minute. Medicul îmi ceru să scot limba, apoi îmi puse o lumină groaznică în ochi. „Aveţi o comoţie cerebrală, îmi

spuse. Se întoarse spre Thomas: Faceţi-i o radiografie craniană. Dacă nu are nicio fractură, atunci să stea trei săptămâni în repaus." Mâzgăli un nume pe o hârtie, îi dădu foaia lui Thomas şi apoi dispăru. Thomas îmi zise: „Am să- ţi caut un spital pentru radiografie. Dacă nu te opresc ei acolo, atunci te întorci la mine ca să te odihneşti. Am să mă ocup eu de Grothmann". Am izbucnit în râs. „Şi dacă nu mai există nici casa ta?" El ridică din umeri. „Te întorci aici."

Nu aveam fractură, iar Thomas încă mai avea casa. Se întoarse spre seară şi îmi întinse o foaie de hârtie semnată şi ştampilată. „Concediul tău. Ai face mai bine să părăseşti Berlinul." Mă durea capul, sorbeam nişte coniac îndoit cu apă minerală. „Şi unde să mă duc?" „Habar nu am. Ce-ar fi să te duci la prietena ta, la Baden?" „E posibil să ajungă acolo americanii, înaintea mea." „Păi, tocmai. Ia-o cu tine în Bavaria sau în Austria. Găseşte-ţi un hotel mic, vei avea parte de o vacanţă romantică. Dacă aş fi în locul tău, aş profita din plin. Rişti să nu mai ai parte de aşa ceva o vreme." îmi făcu un bilanţ al raidului: birourile de la *Staatspolizei* nu mai puteau fi folosite, fosta cancelarie era distrusă, cea nouă, a lui Speer, fusese grav lovită, până şi apartamentele personale ale Fuhrerului arseseră. O bombă căzuse pe Tribunalul Poporului în plin proces; era judecat generalul von Schlabrendorff, unul dintre conspiratorii de la OKHG Centru; după raid fusese găsit trupul neînsufleţit al judecătorului Freisler, cu dosarul lui Schlabrendorff în mână, cu capul zdrobit, se zice, de bustul din bronz al Fuhrerului care trona în spatele lui atunci când îşi ţinea rechizitoriile pătimaşe.

Mi se părea o idee bună să plec, dar unde să mă duc? De Baden sau de vreo vacanţă romantică nici nu se punea problema. Thomas voia să-şi evacueze părinţii din foburgurile Vienei şi îmi propuse să merg în locul său ca să-i conduc la ferma unui văr. „Ai părinţi?" l-am întrebat. El îmi aruncă o privire uimită. „Bineînţeles. Toată lumea are. De ce?" însă opţiunea vieneză mi se părea groaznic de complicată pentru o convalescenţă, iar Thomas fu om de înţeles. „Stai liniştit. Am să mă descurc altfel, nu-i o problemă. Du-te undeva şi te

odihneşte.14 Habar n-avem încotro să apuc, totuşi am trimis după Piontek şi i-am transmis să vină a doua zi dimineaţă, cu mai multe canistre de benzină. În noaptea aceea mai mult m-am perpelit, mă dureau capul şi urechile, junghiurile mă trezeau, am vomat de două ori; dar mai era ceva, pe lângă toate astea. Când se prezentă Piontek de dimineaţă, mi-am luat adeverinţa de concediu – esenţială pentru a putea trece de posturile de control –, sticla de coniac şi cele patru pachete de ţigări pe care mi le oferise Thomas, sacul de voiaj în care-am pus câteva lucruri şi nişte haine de schimb, şi, fără ca măcar să-i ofer o cafea, i-am dat ordin să demareze, „încotro mergem, Herr Obersturmbannfuhrer?" „Ia-o pe drumul spre Stettin."

O spusesem fără să mă gândesc, sunt sigur, dar, după ce am rostit acele vorbe, mi se păru evident că nu putea fi altfel. Fu nevoie de ocolişuri complicate pentru a ajunge la autostradă. Piontek, care îşi petrecuse noaptea la garaj, îmi spuse că Moabit şi Wedding fuseseră rase de pe faţa pământului şi că hoarde de berlinezi îngroşau acum rândurile refugiaţilor din Est. Pe autostradă, şirul căruţelor, majoritatea având deasupra nişte corturi albe pe care oamenii şi le improvizaseră pentru a se feri de zăpadă şi de frigul pătrunzător, se lungea la nesfârşit, botul fiecărui cal stând imediat în fundul căruţei din faţă, ţinut pe dreapta de către membri Schupo şi Feldgendarmi, pentru a lăsa să treacă traficul militar care mergea spre front. Din când în când, un Sturmovik rusesc îşi făcea apariţia şi atunci se isca panica, oamenii săreau din căruţe şi o luau la goană pe câmpurile înzăpezite în timp ce avionul de vânătoare zbura în lungul coloanei trăgând rafale de obuz care îi secerau pe cei întârziaţi, crăpau capetele şi burţile cailor panicaţi, incendiau saltelele şi căruţele. Cu ocazia unuia dintre aceste atacuri maşina primi câteva lovituri şi când m-am întors dinspre câmp am găsit-o cu portierele găurite şi cu luneta spartă. Din fericire, motorul era întreg, iar coniacul aşijderea. I-am întins băutura lui Piontek, apoi am tras şi eu o duşcă direct din sticlă în timp ce porneam din nou, în mijlocul ţipetelor răniţilor şi ale urletelor civililor îngroziţi.

La Stettin, trecurăm peste Oder, a cărui dezgheţare fusese grăbită de cei de la Kriegsmarine cu dinamită şi cu spărgătoare de gheaţă; apoi, ocolind Manu-See pe la nord, traversarăm Stargardul ocupat de nişte Waffen-SS cu ecuson negru şi roşu, oameni de-ai lui Degrelle. Continuarăm pe şoseaua mare de Est, îl ghidam pe Piontek cu ajutorul unei hărţi, căci nu mai fusesem niciodată prin aceste regiuni. De-a lungul şoselei încărcate se întindeau câmpii unduitoare, acoperite de o zăpadă curată şi plăcută, cristalină, apoi nişte păduri de mesteceni sau de pini lugubri şi întunecaţi. Ici şi colo se vedea câte o gospodărie izolată, clădiri lungi şi joase, ghemuite sub acoperişurile lor de paie acoperite de zăpadă. Satele mici din cărămidă roşie, cu acoperişurile cenuşii şi în pantă şi cu austere biserici luterane, păreau uimitor de calme, locuitorii văzându-şi de treburile lor. După Wangerin, drumul domina nişte lacuri mari, reci, având numai marginile îngheţate. Traversarăm Dramburg şi Falkenburg; la Tempelburg, un orăşel pe malul sudic al lui Dratzig-See, i- am spus lui Piontek să părăsească autostrada şi să o ia spre nord, pe şoseaua spre Bad Polzin. După o lungă linie dreaptă peste câmpiile aşternute între nişte păduri de brazi care ascundeau lacul, drumul o ţinea de-a lungul unui istm abrupt, încoronat cu arbori, care desparte ca o lamă de cuţit Dratzig-See de Sareben-See, ceva mai mic. Jos, formând o linie sinuoasă între cele două lacuri, se întindea un sat mic, Alt Draheim, etajat în jurul unui bloc de piatră pătrat şi masiv, ruinele unui vechi castel. Dincolo de sat, o pădure de pini acoperea malul nordic al Sareben-See. M-am oprit şi l-am întrebat de drum pe un ţăran; acesta ni-l arătă aproape fără să facă vreun gest: mai trebuia să mergem încă doi kilometri, apoi să o luăm la dreapta. „Nu puteţi greşi cotitura, îmi spuse el. E acolo o alee mare de mesteceni/1 Şi totuşi, Piontek aproape că era să treacă fără să o vadă. Aleea traversa o pădurice, apoi o tăia drept printr-un câmp frumos, o lungă fâşie deschisă între două perdele de mesteceni goi şi palizi, senină în mijlocul întinderii albe, neprihănite. Casa era tocmai în capăt.

AIR

Casa era încuiată. I-am spus lui Piontek să oprească la intrarea în curte şi m-am apropiat pe jos, prin zăpada virgină şi compactă. Vremea era ciudat de blândă. De-a lungul faţadei, toate obloanele erau închise. Am ocolit casa, partea din spate dădea într-o terasă mare cu o balustradă şi o scară curbată ducând către o grădină înzăpezită, terenul fiind mai întâi plat, apoi în pantă. Dincolo de grădină se ridica o pădure, pini zvelţi printre care zăreai câţiva fagi. Şi aici totul era ferecat, mut. M-am întors la Piontek şi i-am cerut să mă ducă în sat, unde am fost direcţionat spre o casă a unei anume Käthe, care lucra la domeniu ca bucătăreasă şi avea grijă de locuinţă în absenţa proprietarilor. Impresionată de uniforma mea, această Käthe, o ţărancă zdravănă de vreo cincizeci de ani, palidă şi încă foarte blondă, îmi dădu cheile fără comentarii; sora mea şi soţul ei, îmi explică ea, plecaseră înainte de Crăciun şi de atunci nu mai dăduseră nicio veste. M-am întors la casă cu Piontek. Locuinţa lui von Uxkiill era un conac mic şi frumos din secolul al XVIII-lea, cu o faţadă vopsită-n ruginiu şi ocru, combinaţie foarte vie de culori în mijlocul acelei zăpezi, de un stil baroc în mod straniu lejer,

subtil asimetric, aproape fantezist, neobişnuit în aceste regiuni reci şi aspre. Nişte personaje groteşti, cu totul diferite unele de altele, împodobeau uşa de la intrare şi lintourile de la ferestrele duble de la parter; din faţă, personajele păreau că zâmbesc larg, dezvelindu-şi dinţii, dar dacă le priveai dintr-o parte vedeai că de fapt se strâmbau. Deasupra uşii grele din lemn, un cartuş împodobit cu flori, muschete şi instrumente muzicale purta o dată: 1713. La Berlin, von Uxkiill îmi povestise originea acestei case aproape franţuzeşti, care îi aparţinuse mamei sale, o von Recknagel. Strămoşul care o construise era un hughenot ce trecuse în Germania după revocarea edictului de la

Nantes. Era un om bogat şi reuşise să-şi păstreze o bună parte din avere. La bătrâneţe, se căsătorise cu o fată orfană a unui mic nobil prusac, care moştenise acele pământuri. Însă nu-i plăcea casa soţiei sale, aşa că o demolase pentru a o construi pe aceasta. Soţia, fiind foarte credincioasă, considera inacceptabil un asemenea lux: prin urmare pusese să se ridice o capelă, dar şi o anexă în spatele casei, unde îşi sfârşise zilele şi pe care soţul ei ceruse să fie imediat culcată la pământ, după moartea femeii. Capela încă se mai afla acolo, puţin retrasă sub nişte stejari bătrâni, dreaptă, austeră, cu o faţadă din cărămidă roşie lipsită de ornamente şi cu un acoperiş din ardezie cenuşie puternic înclinat. I-am dat încet ocol, dar nu am încercat să o deschid. Piontek stătea tot lângă maşină, aştepta fără să spună nimic. M-am dus la el, am deschis portiera din spate, mi-am luat sacul de voiaj şi i-am zis: „Am să stau aici câteva zile. Tu te întorci la Berlin. Voi telefona sau voi trimite o telegramă ca să vii să mă iei. Ai să ştii să găseşti drumul? Dacă te întreabă cineva, spui că n-ai idee unde sunt.” El făcu manevrele de întoarcere şi o porni săltând pe aleea lungă de mesteceni. M-am dus şi am aşezat sacul în faţa uşii. Am contemplat curtea plină de zăpadă, maşina lui Piontek îndepărtându-se pe alee. În afară de cele lăsate de pneuri, nicio altă urmă nu se zărea; nimeni nu venea aici. Am aşteptat ca Piontek să ajungă la capătul aleii şi să o ia pe drumul către Tempelburg, apoi am deschis uşa.

Cheia din fier pe care mi-o dăduse Käthe era masivă şi grea, însă broasca, bine unsă, se deschise uşor. Probabil că şi balamalele erau unse, fiindcă uşa nu scârţâia. Am deschis câteva obloane ca să luminez holul de la intrare, apoi am privit scara frumoasă din lemn lucrat cu pricepere, bibliotecile lungi, parchetul lustruit de vreme, sculpturile mici şi mulurile pe care încă se mai puteau distinge urme de foiţă de aur scorojită. Am învârtit comutatorul: se aprinse o lustră, în centrul camerei. Am stins lumina şi am urcat fără să încui uşa şi fără să-mi scot cascheta, mantaua şi mănuşile. La etaj. Un culoar lung mărginit de ferestre traversa casa. Am deschis geamurile unul câte unul, am împins obloanele, apoi am închis ferestrele. După care am deschis uşile: în apropierea scării se aflau o debara, o cameră de bonă şi un alt culoar care dădea în scara de serviciu; în faţa ferestrelor, un cabinet de toaletă şi două camere micuţe şi reci. La capătul culoarului, o uşă tapisată dădea în dormitorul stăpânului, o cameră mare, care ocupa toată partea din spate a etajului. Am aprins lumina. Aici se aflau un baldachin cu torsa- de, fără perdele şi fără acoperiş, un divan din piele veche, crăpată şi uzată.

Un şifonier, un secreter, o măsuţă de toaletă cu o oglindă înaltă şi o altă oglindă cât peretele, în faţa patului. Aflată lângă şifonier, o altă uşă dădea spre o sală de baie. Era în mod evident camera surorii mele, rece şi fără miros. Am mai privit-o o vreme, apoi am ieşit şi am închis uşa, fără să ridic obloanele. Jos, holul ducea într-un salon larg, cu o masă lungă din lemn vechi şi cu un pian; urmau dependinţele şi bucătăria. Aici am deschis tot ce se putea, ieşind o clipă pentru a contempla terasa, pădurile. Era o vreme călduţă, cerul se arăta cenuşiu, iar zăpada se topea pe la streşini, picurând cu zgomot plăcut pe dalele terasei, iar mai încolo, săpând mici adâncituri în stratul de zăpadă de la temelia zidurilor. Îmi trecu prin minte că dacă nu vine gerul, peste câteva zile va fi noroi, iar asta îi va încetini pe ruşi. Eln corb îşi luă cu greu zborul dintre pini, croncănind, aşezându-se puţin mai departe. Am închis uşa vitrată şi m-am întors în hol. Uşa de la intrare rămăsese deschisă: mi-am luat sacul din prag şi am închis. În spatele

scării se mai afla o uşă dublă, din lemn vopsit, cu ornamente rotunde. Probabil apartamentele lui von Uxkull. Am şovăit o clipă, apoi am trecut în salon, unde m-am uitat la mobile, la puţinele bibelouri alese cu grijă, la şemineul mare din piatră, la pianul cu coadă. Un portret în mărime naturală era agăţat în spatele pianului, într-un colţ: von Uxkull, încă tânăr, un pic din profil, dar cu ochii întorşi spre privitor, cu capul gol, în uniforma de pe vremea Marelui Război. L-am cercetat atent, i-am privit medaliile, şevaliera, mănuşile din piele de căprior ţinute cu indiferenţă în mână. Portretul acesta mă înspăimânta un pic, simţeam cum mi se adună un ghem în stomac, dar trebuia să admit că odinioară fusese un bărbat frumos. M-am apropiat de pianul mare şi am ridicat capacul. Privirea mea trecea de la tablou la clapele de fildeş, apoi se întorcea la tablou. Cu un deget înmănuşat, am bătut de câteva ori într-o clapă. Nu ştiam nici măcar ce notă era, nu ştiam nimic, iar dinaintea acestui frumos portret al lui von Uxkull eram din nou cuprins de vechiul regret. Îmi ziceam: Aş fi vrut atât de mult să cânt la pian, aş vrea atât de mult să ascult din nou muzică de Bach înainte de a muri. Însă asemenea păreri de rău se dovedeau zadarnice, am închis capacul şi am ieşit din salon prin terasă. Într-o remiză aflată lângă casă, am găsit magazia de lemne şi am făcut mai multe drumuri ducând butuci pentru şemineu, precum şi câteva braţe de lemne pe care le-am depozitat într-o cutie pliabilă, din piele groasă. Am dus lemne şi la etaj şi am aprins focul în una dintre camerele mici pentru prieteni, aţâţând focul cu numere vechi din *VB* din teancurile ce se găseau la toalete. M-am dezbrăcat în holul de la intrare, schimbându-mi cizmele cu nişte papuci pe care i-am găsit pe acolo, apoi mi-am dus sus sacul de voiaj, pe care l-am desfăcut pe patul îngust de alamă, aranjându-mi lenjeria în şifonier. Camera era simplă, cu mobile funcţionale, existau o cană şi un lavoar, pereţii fiind acoperiţi cu tapet discret. Soba din teracotă se încălzea repede. Am coborât cu sticla de coniac şi am încercat să fac focul în şemineu. Se dovedi ceva mai dificil decât în cazul sobei, dar într-un final am reuşit. M-am servit cu un coniac, am găsit o scrumieră şi m-am instalat

într-un fotoliu confortabil aflat aproape de vatră, cu tunica desfăcută. Afară, lumina scădea încet, iar eu nu mă gândeam la nimic.

Despre ceea ce s-a petrecut în casa aceasta frumoasă nu ştiu dacă pot spune mare lucru. Deja am scris câte ceva despre aceste evenimente, iar când scriam, mi se păreau lucruri veridice, adecvate realităţii, dar s-ar părea că de fapt ele nu corespundeau adevărului. De ce este astfel? Greu de spus. Nu pentru că amintirile mi-ar fi neclare, dimpotrivă, păstrez în minte multe amănunte şi dintre cele mai exacte, însă multe dintre ele se suprapun şi chiar se contrazic, iar statutul lor este incert. M-am gândit mult timp că sora mea trebuia să fie acolo atunci când am ajuns, că mă aştepta în faţa intrării în casă într-o rochie cu culoare închisă, cu părul ei întunecat, lung şi greu amestecându-se cu ochiurile unui şal negru pus pe umeri. Vorbiserăm, stând în picioare în zăpadă, voiam să plece cu mine, dar ea nu voia, eu îi explicam că Roşiii soseau, că era o chestiune de săptămâni, chiar de zile, iar ea refuza, soţul ei lucra, spunea ea, compunea muzică, se-ntâmpla pentru prima dată de foarte mult timp şi nu puteau să plece tocmai acum, atunci eu mă hotărâm să rămân şi îl trimiteam înapoi pe Piontek. După-amiază lua- serăm ceaiul şi discutaserăm, îi vorbisem despre munca mea, dar şi despre Helene; ea mă întrebase dacă mă culcasem cu ea, dacă o iubeam, iar eu nu ştiam ce să-i răspund; mă întrebase de ce nu o luam în căsătorie, dar eu tot nu ştiam ce să răspund, până la urmă mă întrebase: „Din cauza mea nu te-ai culcat cu ea şi nu o iei în căsătorie? 14; iar eu, ruşinat, stătusem cu ochii plecaţi, pierduţi în desenele geometrice ale covorului. Iată ce îmi aminteam, dar se pare că lucrurile nu se petrecuseră aşa, iar acum trebuie să recunosc că sora mea şi soţul ei nu se aflau acolo, şi de aceea reiau această povestire de la început, încercând să mă ţin cât mai aproape de ceea ce se poate afirma. Kăthe sosi spre seară cu provizii într-o şaretă trasă de un catâr şi îmi pregăti de mâncare. În timp ce făcea mâncarea, eu am coborât după vin în pivniţa lungă şi boltită, prăfuită, mirosind plăcut a pământ umed. Se găseau aici sute de sticle,

unele foarte vechi, trebuia să suflu praful ca să pot citi etichetele, câteodată complet mucegăite. Am ales cele mai bune sticle fără cea mai mică jenă, de ce să-i fi lăsat asemenea comori lui Ivan, oricum el n-ar fi apreciat decât votca, am găsit un château-margaux 1900 şi am luat de asemenea un ausone din acelaşi an dar şi, cumva la întâmplare, un gra- ves, un haut-brion din 1923. Mult mai târziu, am înţeles că era o greşeală, 1923 nu fusese cu adevărat un an reuşit, ar fi fost mai înţelept să aleg 1921, mult mai bun. Am deschis sticla de margaux în timp ce Käthe îmi servea masa şi am convenit cu ea, înainte să plece, să treacă în fiecare zi pentru a-mi face de mâncare, lăsându-mă însă singur în restul timpului. Bucatele erau simple şi îndestulătoare, supă, came, cartofi prăjiţi în grăsime, savuram astfel mai bine vinul. Mă aşezasem în capătul unei mese lungi, nu la locul stăpânului, ci pe o latură, cu spatele la şemineul în care focul trosnea, având lângă mine un candelabru mare; stinsesem lumina electrică şi mâneam în strălucirea aurie a lumânărilor, devorând metodic carnea în sânge şi cartofii, bând lungi înghiţituri de vin, şi era ca şi cum sora mea mi-ar fi stat dinainte, mâncând la fel de liniştită, cu zâmbetul său frumos fluturând pe chip, eram aşezaţi unul în faţa celuilalt, iar soţul ei între noi, în capul mesei, în scaunul său cu rotile, şi flecăream prieteneşte, sora mea vorbea cu un glas blând şi limpede, von Uxkiill vorbea cordial, cu acea trufie şi severitate de care părea că nu se poate despărţi, dar păstrând amabilitatea atentă a aristocraţiei de viţă veche, fără să mă facă să mă simt stânjenit, iar în această lumină caldă şi tremurătoare vedeam şi auzeam perfect conversaţia noastră care îmi ocupa mintea în timp ce mâneam şi terminam sticla de vin roşu onctuos, opulent, fabulos. Eu îi descriam lui von Uxkiill distrugerea Berlinului. „Nu prea pare să vă şocheze”, am zis eu într-un sfârşit. „E o catastrofă, veni replica lui, dar nu este o surpriză. Inamicii noştri ne imită propriile metode, ce vreţi mai normal? Germania va bea paharul până la fund, până se sfârşeşte totul.” De aici, conversaţia ajungea la 20 iulie. Ştiam de la Thomas că mai mulţi prieteni de-ai lui von Uxkiill erau direct implicaţi. „O bună parte a aristocraţiei

pomeraniene a fost decimată de Gestapoul vostru după acele evenimente, comentă el cu răceală. Îl cunoşteam foarte bine pe tatăl lui von Tresckow, un om de o mare rigoare morală, ca şi fiul său. Şi, bineînţeles, von Stauffenberg, o relaţie de familie." „Cum asta?" „Mama sa este o von Uxkiill-Gyllenband, Karoline, verişoară de-a mea de-a doua." Una asculta în tăcere. „Se pare că le aprobaţi gestul", am zis eu. Răspunsul său venea de la sine în mintea mea: „Am mult respect personal pentru unii dintre ei, dar le dezaprob tentativa din două motive. Mai întâi, este mult prea târziu. Ar fi trebuit să o facă în 1938, când cu Criza Sudeţilor. Se gândeau la asta, iar Beck voia, dar când englezii şi francezii s-au speriat în faţa acelui caporal ridicol, elanul li s-a tăiat. Şi apoi, succesele lui Hitler i-au demoralizat şi în final s-au lăsat pe tânjeală, chiar şi pe Halder, care este totuşi un om foarte inteligent, dar prea cerebral. Beck avea inteligenţa onoarei, el probabil că înţelesese că acum era prea târziu, dar nu a dat înapoi, ca să-i susţină pe ceilalţi. Adevăratul motiv, totuşi, este că Germania a ales să-l urmeze pe acest om. El însă îşi vrea cu orice preţ acel *Gotterdammerung,* iar acum trebuie ca Germania să-l urmeze până la capăt. A-l ucide acum, pentru a salva aparenţele, ar însemna să trişezi, să truchezi jocul. V-am spus-o, cupa trebuie băută până la fund. Este singurul mijloc pentru a începe ceva nou". „Şi Jiinger gândeşte la fel, zicea Una. I-a scris lui Bemdt." „Da, asta mi-a dat de înţeles. Are şi un eseu care circulă pe acest subiect.14 „L-am întâlnit pe Jiinger în Caucaz, am zis eu, dar nu am avut ocazia să discut cu el. Oricum, să vrei să-l ucizi pe Fuhrer este o crimă nesăbuită. Probabil că nu există ieşire, dar găsesc că trădarea este inacceptabilă, atât astăzi, cât şi în 1938. Este reflexul clasei voastre, condamnată să dispară. Ea nu va supravieţui mai bine sub bolşevici." „Fără îndoială, zise calm von Uxkull. V-am spus: toată lumea l-a urmat pe Hitler, chiar şi iuncherii. Halder credea că ruşii puteau fi bătuţi. Doar Ludendorff a înţeles, însă prea târziu, şi l-a blestemat pe Hindenburg pentru faptul de a-i fi dat puterea lui Hitler. Eu întotdeauna l-am detestat pe omul acesta, dar prin asta nu

înţeleg să fiu scutit de destinul Germaniei.” „Dumneavoastră şi semenii dumneavoastră, scuzaţi-mă că v-o spun, v-aţi trăit traiul.” „Iar în curând şi dumneavoastră. Va fi fost mult prea scurt.” Se uita fix la mine, aşa cum te uiţi la un gândac sau la un păianjen, nu cu dezgust, ci cu pasiunea rece a entomologului. Îl vedeam foarte clar cu ochii minţii. Terminasem vinul, eram uşor ameţit, am desfăcut sticla de saint-emilion, făcurăm schimb de pahare şi i-am dat lui von Uxkull să guste. El se uita la etichetă. „îmi amintesc sticla aceasta. Mi-a trimis-o un cardinal roman. Avusesem o lungă discuţie despre rolul evreilor. El susţinea foarte catolica propunere că evreii trebuie asupriţi, dar păstraţi ca martori ai adevărului lui Hristos, poziţie care mie mi s-a părut întotdeauna absurdă. De altfel, cred că o apăra mai degrabă pentru plăcerea disputei, era un iezuit. Uxkull zâmbea şi îmi puse o întrebare, fără îndoială ca să mă irite: Se pare că Biserica v-a creat necazuri când aţi vrut să-i evacuaţi pe evreii din Roma?” „Se pare. Nu eram acolo.” „Nu e numai Biserica, spunea Una. Îţi aminteşti că prietenul tău Karl-Friedrich ne spunea că italienii nu înţeleg nimic din chestiunea evreiască? „ „Da, e adevărat, răspunse von Uxkull. Zicea că italienii nu îşi aplicau nici măcar legile lor rasiale, că îi protejau pe evreii străini împotriva Germaniei.” „E adevărat, am zis eu, stânjenit. Am avut greutăţi cu ei pe acest subiect.” Şi iată ce răspundea sora mea: „E tocmai dovada că sunt nişte oameni sănătoşi. Apreciază viaţa la justa ei valoare. Îi înţeleg: au o ţară frumoasă, au soare, mănâncă bine, iar femeile lor sunt frumoase”. „Nu-i ca-n Germania”, zise laconic von Uxkull. Am gustat în fine vinul: mirosea a cuişoare prăjite şi un pic a cafea, mi se păru mai bogat decât acel margaux, dulce, rotund şi superb. Von Uxkull mă privea. „Ştiţi de ce îi ucideţi pe evrei? Ştiţi?” în această stranie conversaţie el nu înceta să mă provoace, însă eu nu răspundeam, savuram vinul. „De ce s-au încrâncenat într-atât germanii să-i ucidă pe evrei?” „Vă înşelaţi dacă gândiţi că este vorba doar despre evrei, îi spuneam eu calm. Evreii nu sunt decât o categorie de inamici. Noi îi distrugem pe duşmani, oricare şi oriunde ar fi.” „Da,

însă recunoaşteţi că, în privinţa evreilor, aţi dat dovadă de o îndărătnicie aparte." „Nu cred. Într-adevăr, Führerul are poate motivele sale personale să-i urască pe evrei. Dar la SD, noi nu urâm pe nimeni, noi urmărim în mod obiectiv nişte duşmani. Alegerile pe care le facem sunt raţionale." „Nu chiar atât de raţionale. De ce trebuia să-i eliminaţi pe bolnavii mintali, pe handicapaţii din spitale? Ce pericol constituiau ei, nefericiţii aceştia?" „Guri inutile. Ştiţi câte milioane de reichsmarks am economisit astfel? Fără a mai vorbi de paturile din spitale eliberate pentru răniţii de pe front." „Eu, rosti atunci în lumina aceea aurită Una, care ne ascultase în tăcere, eu ştiu de ce i-am ucis pe evrei." Vorbea cu un glas limpede şi hotărât, o auzeam clar şi distinct şi o ascultam sorbind din pahar, căci sfârşisem de mâncat. „Ucigându-i pe evrei, spunea ea, am vrut să ne ucidem pe noi înşine, să-l ucidem pe evreul din noi, să ucidem ceea ce în noi semăna cu ideea pe care ne-o făceam despre evreu. Să ucidem în noi burghezul burtos care-şi numără banul gros, care aleargă după onoruri şi visează la putere, însă o putere pe care o concepe sub trăsăturile unui Napoleon al III-lea sau ale unui bancher, să ucidem moralitatea măruntă şi liniştitoare a burgheziei, să ucidem chivemisi- rea, supunerea, servitutea specifică *Knecht-u\ui*, să ucidem toate aceste frumoase virtuţi germane. Fiindcă nu am înţeles niciodată că aceste calităţi pe care noi le atribuim evreilor numindu-le josnicie, nevolnicie, avariţie, aviditate, sete de dominare şi răutate facilă sunt calităţi funciar germane şi că dacă evreii dau dovadă de aceste calităţi este pentru că au visat să le semene germanilor, *să fie* germani, pentru că ei ne imită servil întrucât reprezentăm imaginea însăşi a tot ceea ce este frumos şi bun în înalta Burghezie, Viţelul de Aur al celor care fug de asprimea deşertului şi a Legii. Sau poate că se prefăceau, poate au sfârşit prin a adopta aceste calităţi numai din curtoazie, printr-o formă de simpatie, pentru a nu se arăta atât de distanţi, far noi, dimpotrivă, visul nostru de germani era să fim evrei, puri, indestructibili, fideli unei Legi, diferiţi de toţi ceilalţi şi aflaţi sub protecţia Dumnezeu. Când, în fapt, toţi se înşală, germani ori evrei. Fiindcă dacă termenul

evreu, în zilele noastre, mai vrea să spună ceva, el vrea să însemne Celălalt, un Celălalt şi un Altceva poate imposibile, însă necesare. Una îşi goli paharul dintr-odată, apoi continuă: Nici prietenii lui Bemdt nu au înţeles nimic din toate acestea. Ei ziceau că în fond masacrarea evreilor nu avea mare importanţă şi că ucigându-l pe Hitler ar putea arunca această crimă în cârca lui, în cârca lui Himmler, în cârca SS, în cârca unor asasini bolnavi, în cârca ta. Însă ei sunt la fel de responsabili ca şi tine, fiindcă şi ei sunt germani, şi ei se războiesc pentru victoria acestei Germanii, nu a alteia. Iar lucrul cel mai rău din toate e că dacă evreii scapă, dacă Germania cade. Iar evreii supravieţuiesc, vor uita ceea ce vrea să însemne cuvântul evreu, vor dori să fie mai mult ca niciodată germani.14 Eu continuam să beau în timp ce ea vorbea cu glasul ei limpede şi rapid, iar vinul mi se urca la cap. Şi dintr-odată îmi reveni în memorie viziunea de la Zeughaus, Fuhrerul ca evreu cu şalul de rugăciune al rabinilor şi cu obiectele ritualice din piele, în faţa unui public larg unde nimeni nu remarca acest fapt, *în afară de mine,* şi toate acestea dispărură brusc, Una şi soţul ei şi conversaţia noastră, eu rămânând singur cu resturile mâncării şi cu vinurile extraordinare, beat, sătul, un pic amărât, un oaspete pe care nimeni nu-l invitase.

În noaptea aceea, am dormit rău în micuţul meu pat. Băusem prea mult, capul mi se învârtea, încă resimţeam urmările şocului suferit în ajun. Nu închisesem obloanele, iar lumina lunii se strecura în încăpere, mi-o imaginam pătrunzând aidoma în camera din capătul culoarului, alunecând pe trupul adormit al surorii mele, goală sub aşternut, şi aş fi vrut să fiu acea lumină, acea blândeţe intangibilă, dar în acelaşi timp mintea mea se încrâncena, şiragul gândurilor mele scrâşnite de la cină îmi răsuna în cap precum bătaia nebună a clopotelor ortodoxe la Paşti, năruind calmul în care aş fi vrut să mă scald. În cele din urmă am alunecat în somn, dar răul se prelungea, îmbrăcându-mi visele în culori îngrozitoare. Într-o cameră întunecoasă, vedeam o femeie înaltă şi frumoasă purtând o rochie albă şi lungă, poate

o rochie de mireasă, nu-i puteam desluşi trăsăturile, dar era limpede sora mea, se prăbuşise pe mochetă, pradă unor convulsii şi unei diarei incontrolabile. Excremente negre îi răzbăteau prin rochie, interiorul probabil că era umplut. Von Uxkiill, găsind-o astfel, ieşea pe culoar (putea merge) ca să cheme pe un ton imperativ un liftier sau pe băiatul care răspundea de etaj (aşadar, era vorba despre un hotel, îmi ziceam că trebuie să fie noaptea nunţii lor). Întor- cându-se în cameră, von Uxkull îi ordona băiatului să o ridice de braţe în timp ce el o lua de picioare, pentru a o duce la baie să o dezbrace şi să o spele. Făcea lucrul acesta cu sânge rece, eficace, părând indiferent la mirosurile cumplite pe care Una le emana şi care pe mine mă sufocau, trebuia să mă forţez să-mi stăpânesc dezgustul, greaţa care creştea (dar unde eram eu în visul acela?).

M-am sculat devreme şi am străbătut casa goală şi tăcută. În bucătărie am găsit pâine, unt, miere, cafea şi am mâncat. Apoi am trecut în salon şi am examinat cărţile din bibliotecă. Erau multe cărţi în germană, dar şi în engleză, italiană şi rusă. În cele din urmă, m-am decis, tresărind de plăcere, pentru *Educaţia sentimentală,* pe care am găsit-o în franceză. M-am aşezat lângă fereastră şi am citit preţ de câteva ore, ridicând din când în când capul pentru a privi pădurea şi cerul cenuşiu. Spre prânz, mi-am pregătit o omletă cu şuncă şi am mâncat la vechea masă de lemn aflată în colţul bucătăriei, tumându-mi bere pe care am băut-o cu înghiţituri lungi. Mi-am făcut cafea şi am fumat o ţigară, apoi m-am hotărât să fac o plimbare. Am luat pe mine mantaua de ofiţer fără să o închei: vremea era încă blândă, zăpada însă nu se topea, dimpotrivă, se întărea sub paşi. Am traversat grădina şi am intrat în pădure. Pinii erau destul de depărtaţi unii de alţii, foarte înalţi, urcau spre cer iar tocmai sus se închideau ca o boltă largă, aşezată pe nişte coloane. Ici şi colo mai existau pâlcuri de zăpadă, iar solul gol era tare, roşu, plin de ace uscate care foşneau sub tălpi. Am dat într-o cărare largă nisipoasă, o linie dreaptă între pini. Roţi de căruţe îşi lăsaseră tiparul în pământ; pe margine, din loc în loc, trunchiuri retezate de arbori erau

aşezate în grămezi bine rânduite. Drumul ducea la un râu cenuşiu, larg de vreo zece metri; de cealaltă parte se întindea un ogor arat, ale cărui brazde negre hăcuiau zăpada şi se opreau la marginea unui codru de fagi. Am luat-o la dreapta şi am intrat în pădure, urmând cursul râului care susura molcom. Mergând, mi-o imaginam pe Una mergând lângă mine. Purta o fustă de lână şi cizme, o haină bărbătească din piele şi şalul ei mare tricotat. O vedeam mergând în faţa mea, cu pas sigur şi liniştit, o priveam, lăsându-mă sedus de jocul muşchilor de la pulpe, de fesele ei, de spatele mândru şi drept. Nu-mi puteam imagina nimic mai nobil şi mai frumos, mai adevărat. În depărtare, stejarii şi fagii se amestecau cu pinii, pământul devenea mocirlos, acoperit de frunze moarte mustind de apă, prin care piciorul se afunda într-un noroi întărit puţin de frig. Însă ceva mai departe solul se înălţa uşor şi redevenea uscat şi plăcut la mers. Aici aproape că nu vedeai decât pini, subţiri şi drepţi ca nişte săgeţi, copaci tineri replantaţi după o tăiere. Apoi pădurea dădea într-un tăpşan tare, rece, fără zăpadă, aflat chiar deasupra apelor nemişcate ale lacului. Spre dreapta zăream câteva case mărunte, drumul, creasta istmului încoronat cu brazi şi cu mesteceni. Ştiam că râul se numea Drage şi trecea dinspre acest lac spre Dratzig-See, apoi îşi continua drumul către Krossin-See, unde se afla o şcoală SS, în apropiere de Falkenburg. Priveam întinderea cenuşie a lacului: în jur, acelaşi peisaj ordonat de pământ negru şi de pădure. Am continuat să merg pe mal, până în sat. Un ţăran mă strigă din grădina sa şi am schimbat câteva vorbe cu el; era neliniştit, se temea de ruşi, nu puteam să-i dau veşti precise, dar ştiam că avea tot dreptul să se teamă. Pe drum, am luat-o la stânga şi am urcat încet coasta lungă, între cele două lacuri. Taluzul era înalt şi nu vedeam apa. Ajuns la capătul istmului, am traversat ridicătura şi am trecut printre arbori, dând la o parte crengile, până într-un loc de unde, de la acea înălţime, ţi se deschidea la picioare un golf care mai departe se preschimba în întinderi mari, neregulate. Nemişcarea apelor, pădurile negre de pe malul celălalt îi confereau acestui peisaj un aspect solemn, misterios, ca unei

împărăţii de dincolo de viaţă, şi totuşi dincoace de moarte, un tărâm aflat cumva între cele două. Mi-am aprins o ţigară şi am privit lacul. Îmi revenea în minte o conversaţie din copilărie sau mai degrabă din adolescenţă; sora mea mi-a povestit într-o zi un vechi mit pomeranian, legenda Winetei, un oraş frumos şi arogant înghiţit de Marea Baltică, ale cărui clopote încă erau auzite de pescari, bătând deasupra apelor la ora prânzului, şi pe care unii oameni îl situau câteodată în apropiere de Kolberg. Acest oraş mare şi foarte bogat, mi-a explicat ea cu acea seriozitate copilărească, a fost distrus din cauza poftelor nemăsurate ale unei femei, fiica regelui. Mulţi marinari şi cavaleri veneau aici să bea şi să se distreze, bărbaţi frumoşi şi puternici, plini de viaţă. În fiecare seară, fata regelui ieşea în oraş deghizată, mergea prin hanuri, în speluncile cele mai murdare şi îşi alegea un bărbat. Îl aducea la palat şi îl iubea toată noaptea; până dimineaţa, omul murea de epuizare. Niciunul, oricât de puternic ar fi fost, nu rezista poftei sale nesătule. Cadavrele le erau aruncate în mare, într-un golf bătut de furtuni. Dar, neputând să fie satisfăcută, dorinţa ei devenea şi mai aprigă. Era văzută plimbându-se pe plajă, cântându-i Oceanului, cu care voia să facă dragoste. Numai Oceanul, cânta ea, ar fi atât de cuprinzător, de puternic pentru a-i potoli dorinţa. În cele din urmă, într-o noapte, nemairezistând, a ieşit goală din palat, lăsând în pat cadavrul ultimului său amant. Era o noapte furtunoasă, Oceanul izbea digul care proteja oraşul. Ea s-a dus pe jetelă, a deschis larg poarta de bronz pusă acolo de tatăl ei. Ocean a intrat în oraş, a luat-o pe prinţesă şi a făcut din ea soţia lui, păstrând oraşul înecat ca zestre. Când Una şi-a terminat povestea, eu i-am spus că semăna întocmai cu legenda franceză a oraşului Ys. „Da, mi-a răspuns ea pe un ton mândru, dar asta e mai frumoasă.” „Dacă înţeleg eu bine, legenda spune că ordinea cetăţii este incompatibilă cu plăcerea nesăţioasă a femeilor.” „Aş spune mai degrabă plăcerea nemăsurată a femeilor. Dar ceea ce propui tu este o moralitate de bărbat. Eu cred că toate aceste idei, măsura, moralitatea, au fost inventate de bărbaţi pentru a compensa

limitarea plăcerii lor, fiindcă bărbaţii ştiu de mult că plăcerea lor nu va putea fi niciodată comparată cu plăcerea de care avem noi parte, că plăcerea aceea este de un cu totul alt ordin.”

Pe drumul de întoarcere, mă simţeam ca o cochilie goală, un automat. Mă gândeam la visele îngrozitoare din noaptea precedentă, încercam să-mi imaginez sora cu picioarele pline de o diaree lichidă, lipicioasă, răspândind o duhoare înfiorător de dulce. Evacuatele descărnate de la Auschwitz, ghemuite sub păturile lor, aveau şi ele picioarele acoperite de rahat, picioarele acelea care păreau nişte beţe; cele care se opreau să-şi dea drumul erau executate, fiind astfel obligate să se uşureze în marş, ca nişte iepe. Sora mea Una acoperită de rahat ar fi fost cu mult mai frumoasă, solară şi pură, acoperită de acest mâl care nu ar fi atins-o, care nu ar fi putut să o murdărească.

Între picioarele sale murdărite m-aş fi ghemuit ca un bebeluş, flămând de lapte şi de iubire, descumpănit. Gândurile acestea îmi răvăşeau mintea, mi-era imposibil să le alung, abia respiram şi nu înţelegeam ce anume mă cuprindea atât de brutal sub aripile sale. Acasă, am rătăcit fără ţintă pe culoare şi prin camere, deschizând şi închizând uşi la întâmplare. Am vrut să le deschid şi pe cele din încăperile lui von Uxkiill, dar m-am oprit în ultima clipă, cu mâna pe clanţă, reţinut de o stânjeneală inexprimabilă, ca pe vremea când, copil fiind, pătrundeam în absenţa tatălui în birou ca să-i mângâi cărţile şi să mă joc cu fluturii săi. Am urcat la etaj şi am intrat în încăperea Unei. Am deschis imediat obloanele, trântindu-le zgomotos. De la ferestre, într-o parte dominai curtea, iar de cealaltă terasa, grădina şi pădurea, dincolo de care se zărea un colţ de lac. M-am aşezat pe lada de la piciorul patului, cu faţa la oglinda mare. Am contemplat omul din oglindă, un tip pleoştit, obosit, morocănos, cu figura umflată de resentimente. Nu-l recunoşteam, nu puteam fi eu, şi cu toate acestea, eram. M-am sculat, am înălţat capul, dar nu se schimba mare lucru. Mi-o imaginam pe Una în faţa oglinzii, goală sau în rochie, trebuie să se fi considerat extrem de frumoasă, şi ce noroc

avea să se poată privi astfel, să se uite la orice detaliu al trupului său superb, dar poate că nu, poată că nu vedea frumuseţea, invizibilă pentru ochii ei, poate că nu pătrundea stranietatea înnebunitoare, scandalul acestor sâni şi al acestui sex, acel lucru dintre picioare ce nu se poate vedea, dar care îşi ascunde cu străşnicie întreaga splendoare, poate că nu resimţea decât apăsarea cărnii şi lenta îmbătrânire, cu o uşoară tristeţe sau cel mult un dulce sentiment de complicitate familiară, niciodată acreala dorinţei panicate: Iată, nu există *nimic* de văzut. Respirând greu, m-am dus să privesc pe fereastră, spre pădure. Căldura care mă cuprinsese cât timp mă plimbasem acum se risipise, camera mi se părea îngheţată, îmi era frig. M-am întors spre secreterul aflat între două ferestre ce dădeau spre grădină, încercând dus pe gânduri să îl deschid. Era încuiat cu cheia. Am coborât şi m-am dus să caut un cuţit mare de bucătărie, am mai luat câteva vreascuri pentru foc, dar şi sticla de coniac şi un pahar, apoi am urcat. Ajuns în cameră, mi-am turnat în pahar, am băut puţin şi am încercat să fac focul în soba mare ridicată în colţ. După ce l-am aprins, m-am ridicat şi, folosin- du-mă de cuţit, am forţat broasca de la secreter. Încuietoarea cedă uşor. M-am aşezat, cu paharul de coniac lângă mine, şi am scotocit prin sertare. Erau acolo tot felul de obiecte şi de hârtii, bijuterii, câteva cochilii exotice, fosile, corespondenţă de afaceri, pe care am parcurs-o distrat, scrisori adresate Unei din Elveţia şi referitoare mai ales la chestiuni de psihologie amestecate cu bârfe anodine şi alte lucruri. Într-un sertar, strâns într-un portofoliu de piele, am dat peste un teanc de hârtii scrise cu mâna sa; ciorne de scrisori care îmi erau adresate, dar pe care nu le trimisese niciodată. Cu inima bătând cu putere, am eliberat tăblia biroului băgând toate obiectele în sertare şi am aşezat scrisorile ca pe un evantai de cărţi de joc. Mi-am plimbat degetele peste ele şi am ales una, la întâmplare, credeam eu, dar se pare că nu era cu totul o întâmplare, această scrisoare era datată 28 aprilie 1944 şi începea astfel: *Dragă Max, a trecut deja un an de când a murit mama. Nu mi-ai scris niciodată, nu mi-ai spus niciodată nimic din cele ce s-au*

întâmplat, nu mi-ai explicat niciodată nimic… Scrisoarea se întrerupea aici, am mai parcurs câteva, toate părând neterminate. Atunci am băut un pic de coniac şi am început să-i povestesc totul surorii mele, aşa cum am scris aici, fără să omit ceva. Acestea îmi luară ceva timp; când am sfârşit, camera se cufunda în întuneric. Am luat o altă scrisoare şi m-am ridicat, mergând la fereastră. Epistola vorbea despre tatăl nostru şi am citit-o dintr-o suflare, cu gura uscată, crispat de nelinişte. Una scria că resentimentele mele împotriva mamei, în privinţa tatei, fuseseră nedrepte, că mama avusese o viaţă grea din cauza lui, a răcelii sale, a absenţelor sale, a plecării sale, în cele din urmă, una inexplicabilă. Mă întreba dacă măcar îmi aduceam aminte de el. La drept vorbind, îmi aminteam puţine lucruri, îmi aminteam de mirosul lui, de transpiraţia lui, cum ne repezeam la el ca să-l atacăm, atunci când citea pe divan, şi cum ne lua atunci în braţe râzând în hohote. Odată tuşeam şi mi-a dat să înghit un medicament pe care l-am vomat imediat; muream de ruşine, îmi era teamă să nu se supere, dar el a fost foarte înţelegător, m-a consolat, apoi a curăţat covorul. Scrisoarea continua, Una îmi spunea că soţul ei îl cunoscuse pe tata în Curlanda, că tata, aşa cum îmi spusese judecătorul Baumann, comanda un Freikorps. Von Uxkull comanda o altă unitate, dar îl cunoştea bine. *Bemdt spune că era un animal dezlănţuit,* scria acolo. *Un om fără Dumnezeu, fără limite. Le crucifica pe femeile violate pe arbori, arunca el însuşi copii vii în hambarele incendiate, îi lăsa pe inamicii capturaţi în seama oamenilor de la trupă, nişte fiare turbate, râdea şi bea privind chinurile la care aceştia erau supuşi. În calitate de comandant era încăpăţânat, mărginit şi nu asculta pe nimeni. Întreaga aripă pe care trebuia să o apere la Mitau se prăbuşise din cauza aroganţei sale, grăbind retragerea armatei. Ştiu că nu mă vei crede,* adăuga ea, *dar acesta este adevărul, poţi să crezi ce vrei.* Înspăimântat, cuprins de furie, am mototolit scrisoarea, am dat să o rup, dar m-am abţinut. Am aruncat-o pe secreter, am făcut câţiva paşi prin cameră, am vrut să ies, m-am întors, am ezitat, blocat de o avalanşă de porniri contradictorii, în cele din urmă am băut coniac, lucru care îmi

aduse puţin calm, am luat sticla şi am coborât să beau în salon.

Käthe sosise şi pregătea mâncarea, intra şi ieşea din bucătărie, eu nu voiam să mă aflu în prezenţa ei. M-am întors în holul de la intrare şi am deschis uşa ce dădea în încăperile lui von Uxkiill. Erau două camere frumoase, un cabinet de lucru şi un dormitor, mobilate cu gust, mobilier vechi şi greu din lemn de culoare închisă, covoare orientale, obiecte simple din metal, o sală de baie prevăzută cu un echipament aparte, desigur adaptat paraliziei sale. Privind toate astea, am simţit din nou un puternic sentiment de stânjeneală, însă în acelaşi timp nu-mi păsa. M-am plimbat prin camera de lucru: niciun obiect nu încărca biroul mare, fără scaun; pe etajere, se găseau numai partituri, de compozitori de toate felurile, aranjate pe ţări şi perioade, iar într-o parte, un teanc mic de partituri legate, lucrările sale. Am deschis una şi am privit seriile de note, o abstracţiune pentru mine, pe care nu ştiam să le descifrez. La Berlin, von Uxkiill îmi vorbise despre o lucrare pe care o proiecta, o fugă sau, după cum spusese el, o suită de variaţiuni seriale în formă de fugă. „încă nu ştiu dacă tot ce am de gând este într- adevăr posibil", spusese el. Când îl întrebasem care ar fi tema, făcuse o mutră acră. „Nu este muzică romantică. Nu există temă. E doar un studiu" „Şi ce destinaţie are?"îl întrebasem atunci. „Niciuna. Ştiţi bine că lucrările mele nu sunt interpretate în Germania. Fără îndoială că nu o voi auzi niciodată cântată" „Atunci de ce o scrieţi?"Zâmbise, un zâmbet larg, exprimând plăcere. „Ca să o fac înainte de a muri"

Printre partituri se găseau, bineînţeles, Rameau, Couperin, Forqueray, Balbastre. Am scos câteva de pe etajeră şi le-am frunzărit, privind titlurile pe care le cunoşteam bine. Era acolo *Gavota cu şase variaţiuni* de Rameau, şi privind pagina muzica pomi imediat să se desfăşoare în mintea mea, limpede, săltăreaţă, cristalină, precum galopul unui cal de rasă pornit în stepa msească, iama, atât de uşor, încât copitele abia dacă atingeau zăpada, abia lăsând urme. Dar degeaba priveam fix pagina, nu puteam lega acele triluri vrăjite cu semnele trasate

acolo. Von Uxkiill, la sfârşitul mesei de la Berlin, vorbise din nou despre Rameau. „Aveţi dreptate să iubiţi această muzică, zisese el. Este o muzică lucidă, suverană. Nu se depărtează niciodată de eleganţa sa, dar rămâne plină de surprize şi chiar de capcane, este ludică, veselă, de o ştiinţă veselă care nu neglijează nici matematicile, nici viaţa." îl apărase şi pe Mozart, în termeni curioşi: „Mult timp l-am subestimat. În tinereţe, mi se părea un hedonist cu har, fără profunzime. Dar probabil că era judecata propriului meu puritanism. Îmbătrânind, încep să cred că avea poate un sentiment al vieţii la fel de pregnant ca al lui Nietzsche, şi că muzica sa pare simplă doar pentru că viaţa, în fond, este destul de simplă. Dar încă nu am hotărât pe deplin, mai trebuie să ascult".

Käthe tocmai pleca, aşa că m-am dus să mănânc, golind ceremonios una dintre minunatele sticle ale lui von Uxkiill. Casa începea să-mi pară familiară şi primitoare, Käthe făcuse din nou focul în şemineu, încăperea era călduţă, mă simţeam împăcat, prieten cu toate acestea, focul, vinul bun şi chiar portretul soţului surorii mele, agăţat deasupra pianului la care nu ştiam să cânt. Dar sentimentul acesta nu dură mult. După masă – strânsesem tacâmurile şi îmi mai turnasem coniac –, m-am instalat în faţa şemineului şi am încercat să citesc Flaubert, dar nu reuşeam. Prea multe lucruri mă răscoleau pe dinăuntru. Intram în erecţie şi îmi trecu prin minte să mă las în pielea goală, să explorez această casă mare întunecată, rece şi tăcută, un spaţiu vast şi liber, totodată personal şi plin de secrete, ca şi casa lui Moreau, atunci când eram copii. Iar acest gând trăgea un altul după el, dublul său obscur, cel al spaţiului cadrilat şi supravegheat al lagărului: promiscuitatea baracamen- telor, forfota din latrinele colective, fără niciun loc posibil în care să te bucuri, singur sau în doi, de un moment omenesc. Discutasem odată cu Hoss despre aşa ceva, iar el îmi spusese că, în ciuda tuturor interdicţiilor şi a precauţiilor, deţinuţii continuau să aibă activitate sexuală, nu numai kapo- sii cu acei *Pipei* ai lor sau lesbienele între ele, ci bărbaţi şi femei, bărbaţii îi plăteau pe gardieni ca să le aducă

femeia, sau se strecurau în *Frauenlager* cu un Kommando de lucru, riscând moartea pentru o zbânţuială scurtă, un frecuş al două bazine schiloade, un scurt contact de trupuri rase şi păduchioase. Fusesem puternic impresionat de acest erotism imposibil, destinat să sfârşească sub cizmele potcovite ale gărzilor, contrariul însuşi în disperarea sa al erotismului liber, solar, transgresiv al celor bogaţi, dar poate având şi adevărul său ascuns, indicând viclean şi cu obstinaţie că orice dragoste adevărată este în mod ineluctabil îndreptată spre moarte, şi nu ţine cont, în dorinţa sa, de mizeria trupurilor. Căci omul a luat faptele brute şi fără urmări date oricărei creaturi sexuate şi a construit un imaginar fără limite, tulbure şi profund, erotismul care, mai mult decât orice, îl diferenţiază de animale, făcând la fel şi cu ideea de moarte, însă acest imaginar nu are nume, în mod curios (probabil că ar putea fi numit *thanatism):* şi tocmai aceste plăsmuiri ale imaginaţiei, aceste jocuri cu bântuiri întoarse pe toate feţele, iar nu lucrul în sine, reprezintă motoarele neînfrânate ale setei noastre de viaţă, de ştiinţă, de sfâşiere lăuntrică. Continuam să ţin în mâini *Educaţia sentimentală,* odihnind pe picioare aproape în contact cu sexul meu, uitată, şi îngăduiam acestor gânduri de idiot înnebunit să-mi stoarcă creierii, cu urechea zvâcnind de zbaterea temătoare a inimii.

Dimineaţa mă găsi ceva mai calm. În salon, am încercat din nou să citesc, după ce mai întâi am băut nişte cafea, ronţăind puţină pâine, însă gândul pleca haihui, lăsând în urmă frământările lui Frederic şi ale doamnei Amoux. Mă întrebam: Ce-ai venit să faci aici? în fond, ce vrei? Să aştepţi ca Una să se întoarcă? Să aştepţi ca un rus să vină şi să-ţi taie gâtul? Să te sinucizi? Mă gândeam la Helene. Ea şi sora mea erau singurele femei, cu excepţia câtorva infirmiere, care îmi văzuseră trupul gol. Ce văzuse oare Helene, ce gândise oare văzându-l? Ce anume vedea ea în mine ce nu vedeam eu, lucru pe care sora mea, deja de mult timp, nu mai voia să-l vadă? Mă gândeam la trupul lui Helene, îl văzusem adesea în costum de baie, formele sale erau mai fine şi mai nervoase decât cele ale surorii mele, sânii îi erau mai mici. Ambele

aveau pielea albă, dar această albeaţă făcea să iasă în evidenţă părul negru şi bogat al surorii mele, în timp ce la Helene se prelungea în blondul dulce al coafurii. Şi sexul trebuie să-i fi fost blond şi moale, dar nu voiam să mă gândesc la asta. Brusc, mă cuprinse dezgustul. Îmi ziceam: Dragostea a murit, singura dragoste a murit. Nu ar fi trebuit să vin, trebuie să plec, să mă întorc la Berlin. Însă nu voiam să mă întorc la Berlin, voiam să rămân. Puţin mai târziu, m-am ridicat şi am ieşit. Am apucat-o din nou prin pădure, am dat peste un pod vechi din lemn peste Drage şi am trecut de cealaltă parte. Hăţişul era tot mai des, tot mai întunecat, nu puteai înainta decât pe potecile pădurarilor şi ale tăietorilor de lemne, unde dădeam peste crengi care îmi agăţau hainele. Ceva mai departe se înălţa un munte mic şi izolat, de unde puteai fără îndoială să vezi întreaga regiune, dar nu m-am dus până acolo, ci am mers fără nicio ţintă, poate în cerc, găsind într-un târziu râul şi întorcându-mă acasă. Käthe mă aştepta şi îmi ieşi în întâmpinare din bucătărie. „A venit Herr Busse, împreună cu Herr Gast şi cu încă vreo doi. Vă aşteaptă în curte. I-am servit cu schnaps." Busse era fermierul lui von Uxkull. „Ce doresc de la mine?" am întrebat. „Să vă vorbească.41 Am traversat casa şi am ieşit în curte. Ţăranii stăteau într-o trăsură la care fusese înhămat un cal cam costeliv, ce păştea iarba ce se iţea de sub zăpadă. Când mă văzură îşi descoperiră capetele şi săriră jos. Unul dintre ei, un om roşu la faţă, cu părul cărunt, dar cu mustaţa încă neagră, înaintă şi se înclină uşor în faţa mea. „Bună ziua, Herr Obersturmbannfuhrer. Käthe ne-a spus că sunteţi fratele Doamnei" Tonul îi era politicos, dar ezita, îşi căuta cuvintele. „Aşa este", am zis. „Ştiţi unde se află Freiherr şi Doamna? Ştiţi ce gânduri aveau?"„Nu. Credeam că am să-i găsesc aici. Nu ştiu unde sunt. Cel mai probabil în Elveţia" „Vedeţi dumneavoastră, în curând va trebui să plecăm, Herr Obersturmbannfuhrer. Nu mai trebuie să aşteptăm. Ruşii atacă Stargardul, au încercuit Amswalde. Oamenii sunt îngrijoraţi. Kreisleiterul spune că nu vor ajunge niciodată până aici, dar noi nu-l credem" Era stânjenit, îşi frământa pălăria în mâini. „Herr Busse, am zis eu,

vă înţeleg îngrijorarea. Trebuie să vă gândiţi la familiile dumneavoastră. Dacă dumneavoastră consideraţi că trebuie să plecaţi, atunci plecaţi. Nimeni nu vă reţine" Faţa omului se lumină un pic. „Mulţumesc, Herr Obersturmbannfuhrer. Ne făceam griji, casa fiind goală. Şovăi, apoi zise: „Dacă doriţi, pot să vă dau o căruţă şi un cal. O să vă ajutăm, dacă doriţi să încărcaţi mobile. Le vom lua cu noi şi le vom pune la adăpost". „Mulţumesc Herr Busse. Am să mă gândesc la asta. O voi trimite pe Käthe să vă caute, dacă hotărăsc ceva"

Oamenii se urcară din nou în trăsură, îndepărtându-se încet pe aleea de mesteceni. Cuvintele lui Busse nu aveau niciun efect asupra mea, nu reuşeam să mă gândesc la sosirea ruşilor ca la un lucru concret, apropiat. Stăteam acolo, sprijinindu-mă de tocul uşii mari şi fumam o ţigară privind cum dispărea trăsura în capătul aleii. Mai târziu, după-amiază, se prezentară alţi doi oameni. Purtau haine albastre din pânză grosolană, cizme zdravene cu ţinte şi îşi ţineau caschetele în mâini. Am înţeles imediat că era vorba despre cei doi francezi de la STO de care îmi vorbise Käthe, care făceau muncile agricole sau de întreţinere pentru von Uxkull. Împreună cu Käthe, erau singurii oameni din personal care mai rămăseseră: toţi bărbaţii fuseseră mobilizaţi, grădinarul era la *Volkssturm,* camerista plecase la părinţii evacuaţi la Mecklemburg. Nu ştiam unde locuiesc cei doi, poate la Busse. M-am adresat direct în franceză. Cel mai în vârstă, Henri pe numele său, era un ţăran mic şi îndesat, dar vânjos de vreo patruzeci de ani, originar din Luberon, şi cunoştea Antibes; celălalt venea cu siguranţă dintr-un oraş de provincie, şi încă mai părea tânăr. Erau îngrijoraţi la rândul lor, veniseră să-mi spună că voiau să plece, dacă toată lumea pleca. „înţelegeţi, domnule ofiţer, nu ne plac bolşevicii mai mult decât vă plac dumneavoastră. Sunt nişte sălbatici, nu ştii la ce să te aştepţi de la ei." „Dacă Herr Busse pleacă, le-am spus eu, puteţi pleca împreună cu el. Nu vă reţin." Se vedea cât de acolo că le luasem o piatră de pe inimă. „Mulţumim, domnule ofiţer. Respectele noastre domnului baron şi Doamnei, când îi veţi vedea."

Când îi voi vedea? Ideea mi se părea aproape comică; în

acelaşi timp eram absolut incapabil să accept ideea că poate nu am să-mi mai văd niciodată sora: era pur şi simplu ceva de negândit. Seara, am trimis-o pe Käthe devreme acasă şi mi-am pregătit eu însumi de mâncare, cinând pentru a treia oară singur în acea sufragerie mare, la lumina lumânărilor, cu solemnitate, şi în timp ce mâneam şi beam mă cuprinse o ciudată fantasmagorie, viziunea dementă a unei perfecte autarhii coprofage. Mă vedeam închis în acest conac cu Una, doar noi, izolaţi de lume, pentru totdeauna. În fiecare seară, ne puneam cele mai frumoase haine, costume şi cămăşi de mătase pentru mine, rochii frumoase mulate şi despicate la spate pentru ea, cu bijuterii grele din argint, aproape barbare, aşezându-ne pentru a avea parte de o cină elegantă, la această masă acoperită cu o faţă de dantelă, cu pahare din cristal, argintării cu blazonul nostru, farfurii din porţelan de Sevres, sfeşnice din argint masiv cu lumânări lungi, albe; în pahare – urina noastră, pe farfurii – nişte rahat palid şi tare pe care îl mâneam liniştiţi cu o mică linguriţă de argint. Ne ştergeam la gură cu şerveţele cu monogramă, beam, iar după ce terminam mergeam amândoi la bucătărie să spălăm tacâmurile. În felul acesta ne eram suficienţi unul altuia, fără pierderi şi fără urme, curat. Această viziune aberantă mă lăsă pradă pentru restul mesei unei angoase sordide. Am urcat apoi în camera Unei să beau un coniac şi să fumez. Sticla era aproape goală. Mă uitam la secreterul din nou închis, starea proastă nu mă părăsea, nu ştiam ce să fac, dar mai presus de toate nu voiam să ridic iarăşi capacul. Am deschis şifonierul şi am cercetat rochiile surorii mele, inspirând adânc ca să-mi umplu plămânii cu mirosul pe care îl răspândeau. Am ales una, o rochie frumoasă de seară, fină, cu negru, gri şi fire de argint; stând în faţa oglinzii înalte, mi-am pus rochia pe piept şi am schiţat cu seriozitate câteva gesturi feminine. Dar mă cuprinse repede frica şi am pus-o la loc, plin de dezgust şi de ruşine: oare de-a ce mă jucam? Trupul meu nu era al ei şi nu avea să fie niciodată. În acelaşi timp nu mă puteam abţine, ar fi trebuit să părăsesc imediat casa, dar nu puteam părăsi acea casă. Atunci m-am aşezat pe divan şi am terminat sticla de

coniac, forţându-mi gândul către frânturile de scrisori pe care le citisem, la acele enigme fără de sfârşit şi fără de rezolvare, plecarea tatălui meu, moartea mamei. M-am ridicat, am mers să iau scrisorile şi m-am reaşezat ca să mai citesc câteva. Sora mea încerca să-mi pună întrebări, mă întreba cum de putusem să dorm în timp ce ne era ucisă mama, ce sentiment avusesem văzându-i trupul, despre ce anume discutaserăm în ajun. Nu puteam să-i răspund la aproape nicio întrebare. Într-o scrisoare îmi vorbea despre vizita lui Clemens şi a lui Weser: intuitiv, îi minţise, nu le spusese că eu văzusem trupurile, dar voia să ştie de ce îi minţisem eu şi ce anume îmi aminteam exact. Ce îmi aminteam? Nu ştiam nici măcar că înseamnă o amintire. Copil fiind, am escaladat într-o zi, şi chiar şi azi, când scriu, mă văd clar escaladând treptele cenuşii ale unui mare mausoleu sau ale unui monument pierdut într-o pădure. Frunzele erau roşii, trebuie să fi fost sfârşit de toamnă, nu vedeam cerul printre copaci. Un strat gros de frunze moarte, roşii, portocalii, maronii, aurite acopereau treptele, mă afundam în ele până la şolduri, iar treptele erau atât de înalte, încât eram obligat să mă folosesc de mâini ca să mă ridic la următoarea. În amintirea mea, toată această scenă poartă amprenta unui sentiment copleşitor, culorile arse ale frunzelor mă apăsau, îmi croiam drum pe aceste scări de uriaş prin covorul uscat şi sfarâmicios, îmi era frică, credeam că am să mă afund în ele şi că am să dispar. De-a lungul anilor, am socotit că această imagine reprezenta amintirea rămasă a unui vis din copilărie. Dar într-o zi, la Kiel, când m-am întors pentru studii, am ajuns din întâmplare pe acest zigurat, un mic monument din granit dedicat morţilor, i-am dat ocol, treptele nu erau mai înalte decât altele, era exact acel loc, locul acela exista. Desigur că trebuie să fi fost foarte mic când hălăduisem pe acolo, de aceea treptele mi se păreau atât de înalte, dar nu asta mă bulversase, ci faptul de a vedea astfel, după atâţia ani, prezentându-se în realitate, ca un lucru concret şi material, ceva ce eu situasem întotdeauna în lumea visului. Şi legat de tot ceea ce încercase Una să-mi vorbească, în scrisorile acestea neterminate şi pe care nu mi le trimisese

niciodată, mi se-ntâmpla la fel. Aceste gânduri fără capăt aveau colţuri, mă rănisem cumplit în ele, culoarele acestei case reci şi apăsătoare erau pline de fărâme însângerate ale sentimentelor mele. Ar fi trebuit ca o cameristă tânără şi în putere să spele totul cu multă apă, însă nu mai exista vreo cameristă. Am pus scrisorile în secreter şi, lăsând acolo sticla şi paharul goale, am mers să mă culc în camera alăturată. Însă, de îndată ce m-am întins, gândurile obscene, perverse, reîncepeau să mă invadeze. M-am sculat din nou şi la flacăra tremurată a unei lumânări mi-am privit trupul gol în oglinda de la şifonier. Mi-am atins burta plată, sexul întărit, fesele. Cu buricele degetelor mi-am pipăit părul de la ceafa. Apoi am suflat în lumânare şi m-am culcat la loc. Gândurile însă nu voiau să se dea plecate, se iveau din ungherele camerei ca nişte căţele furioase şi se aruncau asupra mea ca să mă muşte şi să-mi aprindă corpul, eu şi Una schimbam între noi hainele, gol, în afară de ciorapi, am tras pe mine rochia ei în timp ce ea se încheia la uniforma mea şi îşi ridica părul pentru a-l fixa sub caschetă, apoi mă aşeza la măsuţa de toaletă şi mă machia cu grijă, pieptănându-mi cu grijă părul pe spate, dându-mă cu ruj de buze la gură, cu rimei pe gene, pudră pe obraji, îmi stropea gâtul cu parfum şi îmi lăcuia unghiile, iar când totul era gata schimbam la fel de brusc rolurile, ea îşi punea un falus din abanos sculptat şi mă regula ca un bărbat, în faţa oglinzii sale mari care reflecta impasibilă imaginea trupurilor noastre înlănţuite ca nişte şerpi, ea dăduse pe falus cu cremă, iar mirosul acela acru îmi pătrundea în nări în timp ce se folosea de mine ca de o femeie, până când totul se amestecă şi i-am zis: „Eu sunt sora ta, iar tu eşti fratele meu”, iar ea: „Tu eşti sora mea, iar eu sunt fratele tău”.

Aceste imagini înnebunitoare continuară să mă atace zile întregi, ca nişte căţeluşi surescitaţi. Eram în relaţie cu aceste gânduri aşa cum sunt doi magneţi cărora o forţă misterioasă le inversa constant polaritatea: dacă ne atrăgeam, ei se schimbau ca să ne respingem; însă abia schiţam mişcarea că totul se schimba din nou, ne atrăgeam încă o dată, şi totul se desfăşura foarte repede, în felul acesta oscilam unul în raport

cu celălalt, aceste gânduri şi eu, la o distanţă mereu constantă, la fel de incapabili de a ne apropia pe cât eram de a ne îndepărta. Afară, zăpada se topea, pământul devenea mocirlos. Käthe veni într-o zi să-mi spună că pleacă; oficial, evacuarea era interzisă, dar ea avea o verişoară în Saxonia de Jos şi se ducea să locuiască la ea. Busse reveni ca să-şi reînnoiască oferta: tocmai fusese încorporat în *Volkssturm,* dar voia să-şi trimită familia în altă parte, până nu era prea târziu. Îmi ceru să reglez socotelile cu el, în numele lui von Uxkull, însă eu am refuzat şi l-am dat expediat de acolo, cerându-i să-i ia pe cei doi francezi odată cu familia. Când mă duceam să mă plimb la şosea, vedeam puţină circulaţie; însă în Alt Draheim, oamenii prudenţi se pregăteau discret pentru plecare; îşi goleau rezervele şi îmi vândură la preţ mic stocuri de provizii. Zona era calmă, abia dacă se auzea din când în când vreun avion, sus pe cer. Dar într-o zi, în timp ce mă aflam la etaj, intră o maşină pe alee. De la fereastră, ascuns în spatele unei perdele, o priveam cum vine; când se apropie, am recunoscut un număr de înmatriculare de la Kripo. Am alergat în camera mea, mi-am scos arma de serviciu din tocul aflat în sacul de voiaj, şi fără să mai stau pe gânduri am fugit pe scara de serviciu şi pe uşa de la bucătărie, refugiindu-mă în pădure, dincolo de terasă. Strângând nervos pistolul în mână, am ocolit un pic grădina, dincolo de linia de arbori, apoi m-am apropiat, la adăpostul unui tufiş, pentru a observa faţada casei. Am văzut astfel o siluetă ieşind pe uşa de la salon şi traversând terasa, venind până la balustradă şi cercetând grădina, cu mâinile în buzunarele mantalei. „Aue, strigă el de două ori, Aue!” Era Weser, îl recunoşteam. Silueta înaltă a lui Clemens se ghicea în pragul uşii. Weser îmi mai strigă o dată numele, pe un ton răspicat, apoi se întoarse şi intră în casă, în urma lui Clemens. Am rămas în aşteptare. După un timp destul de lung, le-am zărit umbrele patrulând în spatele ferestrelor de la camera surorii mele. O ură dementă mă cuprinse şi îmi ridică tot sângele în cap în timp ce îmi armam pistolul, gata să mă năpustesc în casă şi să-i ucid fără milă pe aceşti doi câini turbaţi. M-am stăpânit cu greu şi am rămas

locului, cu degete albite de cât strângeam de tare patul pistolului, tremurând. În cele din urmă, am auzit zgomot de motor. Am mai aşteptat puţin, apoi m-am întors, fiind cu ochi-n patru în caz că-mi întinseseră o cursă. Maşina plecase, casa era goală. În camera mea nimic nu părea să fi fost atins; în camera Unei, secreterul era tot închis, dar când am privit înăuntru, ciornele scrisorilor dispăruseră. Copleşit, m-am prăvălit pe un scaun, cu pistolul pe genunchi, uitat. Oare ce căutau aceste două fiare turbate, încăpăţânate, surde la orice voce a raţiunii? Am încercat să mă gândesc la ce conţineau scrisorile, dar nu reuşeam să-mi pun ordine în gânduri. Ştiam că furnizau o dovadă a prezenţei mele la Antibes în momentul omorului. Asta însă nu mai avea nicio importanţă. Dar gemenii? Pomeneau scrisorile despre cei doi gemeni? Am făcut un efort pentru a-mi aminti, mi se părea că nu, nu spunea nimic de ei, deşi mi-era foarte clar că gemenii reprezentau singurul lucru care o interesa pe sora mea, cu mult mai mult decât soarta mamei. Ce însemnau pentru ea aceşti doi puşti? M-am ridicat, am pus pistolul pe policioară şi am început să cotrobăiesc din nou prin secreter, încet şi metodic de data aceasta, aşa cum trebuie să fi făcut Clemens şi Weser. Şi iată că am găsit, într-un sertăraş pe care până atunci nu-l observasem, o fotografie a celor doi micuţi în care erau goi şi zâmbitori, cu spatele la mare, fără îndoială undeva aproape de Antibes. Da, mi-am zis eu privind cu atenţie imaginea, e posibil, trebuie să fi fost ai ei. Dar cine era tatăl? Cu siguranţă că nu von Uxkiill. Am încercat să mi-o imaginez pe sora mea însărcinată, ţinându-şi burta umflată cu ambele mâini, sora mea născând, desfăcută, urlând, îmi era imposibil. Nu, dacă lucrurile stăteau astfel, atunci trebuie să o fi deschis, să-i fi scos pruncii prin burtă, nu era posibil altminteri. M-am gândit la teama ei în faţa acelui lucru care se umfla în ea. „întotdeauna mi-a fost teamă”, îmi spusese ea într-o zi, acum mult timp. Unde se întâmpla asta? Nu mai ştiu. Mi-a vorbit de teama permanentă a femeilor, această veche prietenă care trăieşte cu ele tot timpul. Teama când sângerează o dată pe lună, teama de a primi ceva în interiorul lor, de a fi pătrunse

de părţile bărbaţilor care sunt adesea egoişti şi brutali, teama de gravitaţia care trage carnea, sânii în jos. Trebuie să fi fost la fel şi cu teama de a fi însărcinată. Tot creşte, tot creşte în trup, un corp străin în interiorul sinelui, care se agită şi soarbe toată puterea ta, şi ştii că trebuie să iasă, chiar dacă te ucide trebuie să iasă, ce oroare. În pofida tuturor bărbaţilor pe care îi cunoscusem, nu mă puteam apropia de aşa ceva, nu puteam să înţeleg nimic din această teamă nebună a femeilor. Iar odată copiii născuţi, trebuie să fie şi mai rău, fiindcă atunci începe teama constantă, teroarea care te bântuie zi şi noapte, şi care nu se sfârşeşte decât odată cu tine, sau cu ei. Vedeam imaginea acelor mame care îşi strângeau copiii în braţe în timp ce erau împuşcaţi, le vedeam pe acele evreice maghiare aşezate pe valizele lor, femei însărcinate şi fete care aşteptau trenul şi pe care la capătul călătoriei le aştepta gazul, probabil că asta văzusem la ele, acel lucru de care nu m-am putut desprinde şi pe care nu ştiusem niciodată să-l exprim, acea teamă, nu frica lor sinceră şi explicită faţă de jandarmi şi de germani, de noi, ci frica aceea mută care trăia în ele, în fragilitatea trupurilor lor şi a sexului lor ascuns între picioare, acea fragilitatea pe care noi urma să o distrugem fără a o vedea vreodată.

Era o vreme aproape călduţă. Scosesem un scaun pe terasă şi rămâneam aşa ore în şir, citind sau ascultând cum se topeşte zăpada în grădina în pantă, privind cum reapar de sub omăt tufişurile îngrijit tăiate, impunându-şi din nou prezenţa. Citeam Flaubert şi, totodată, atunci când mă săturam de *marele trotuar rulant* al prozei sale, versuri traduse din franceza veche care mă făceau să râd tare, scoţând exclamaţii de surpriză: *Am o prietenă, cine-i, habar n-am, / Pe crucea mea de-am văst-o, neam.* Aveam acel plăcut sentiment că mă aflu pe o insulă pustie, rupt de lume; dacă, aşa cum se petrece în poveştile cu zâne, aş fi putut înconjura domeniul cu o barieră de invizi- bilitate, aş fi rămas acolo aşteptând veşnic întoarcerea surorii mele, aproape fericit, în timp ce trolii şi bolşevicii supuneau pământurile din jur. Fiindcă, precum poeţii din Evul Mediu timpuriu, gândul la iubirea unei femei

închise într-un castel îndepărtat (sau într-un sanatoriu elveţian) mă mulţumea pe deplin. Cu o veselie senină, mi-o reprezentam stând ca şi mine pe o terasă, mai degrabă în faţa unor munţi înalţi decât a unei păduri, la fel de singură (aşteptând ca soţul să-şi urmeze cura), şi citind cărţi asemănătoare cu cele pe care le citeam eu, luate din biblioteca sa. Aerul rece al înălţimilor trebuie să-i fi ars buzele, poate că se înfăşurase în ceva, ca să citească, într-o pătură, dar dedesubt i se găsea trupul, cu greutatea şi prezenţa sa. Pe când eram copii, trupurile noastre se repezeau unul în altul, se izbeau cu putere, dar parcă erau nişte cuşti de piele şi os care ne împiedicau sentimentele să se atingă în goliciunea lor. Încă nu sesizasem în ce măsură trăieşte dragostea în trupuri, se ascunde în ungherele lui cele mai secrete, dar şi în oboseala şi în greutatea lor. Vedeam atât de aievea cu ochii minţii trupul Unei citind, luând forma scaunului, îi ghiceam curbura coloanei vertebrale, a cefei, greutatea piciorului pus peste celălalt, sunetul aproape neauzit al respiraţiei, şi chiar ideea transpiraţiei de la subsuoară mă încânta, mă ridica în ceruri uitând de trupul meu şi făcând din mine acea pură percepţie, gata să se rupă. Însă asemenea momente nu puteau dura: apa picura încet din arbori, iar acolo, în Elveţia, ea se ridica dând la o parte pătura şi intra din nou în sălile comune, lăsându-mă cu himerele mele, himerele mele sumbre care, în timp ce, la rândul meu, intram în casă, luau forma arhitecturii, se desfăşurau după cum erau încăperile în care locuiam, pe care le evitam sau, precum în cazul încăperii ei, doream să le evit fără însă a reuşi. Deschisesem în sfârşit uşa de la sala ei de baie. Era o încăpere largă de femeie, cu o cadă lungă din porţelan, un bideu, şi o budă în spate. Am pipăit flacoanele cu parfum, m-am contemplat cu amărăciune în oglinda de deasupra lavaboului. Ca şi în cameră, în baia ei aproape că nu era miros, degeaba trăsesem adânc aer în piept, ea plecase de prea mult timp, iar Käthe făcuse curăţenie. Dacă adulmecam săpunurile sau deschideam fla- coanele cu apă de toaletă, atunci simţeam nişte miresme magnifice, profund feminine, însă nu erau ale ei, nici măcar cearceafurile nu aveau vreun

miros, ieşisem din baie şi desfacusem patul, ca să-l adulmec în zadar. Käthe pusese cearceafuri curate, albe, apretate, proaspete, nici chiloţii nu miroseau în vreun fel, cei câţiva chiloţi din dantelă neagră de prin sertare, spălaţi cu grijă, şi doar afundându-mi capul în rochiile din dulap percepeam ceva, un miros vag, indefinibil, dar care îmi umfla tâmplele şi făcea să-mi bată surd sângele în urechi. Seara, la lumina unui sfeşnic (alimentarea cu electricitate fusese întreruptă de câteva zile), am încălzit două cazane mari de apă pe sobă şi le-am turnat în cada surorii mele. Apa clocotea şi trebui să iau mănuşi ca să pot ţine mânerele fierbinţi; am adăugat câteva lighene de apă rece, verificând cu mâna temperatura, şi am turnat spumă parfumată. Beam acum un rachiu de prune local, din care găsisem o damigeană mare în bucătărie, şi luasem sus cu mine o sticlă, un pahar şi o scrumieră, pe care le aşezasem pe un mic platou de argint pus de-a latul bideului. Înainte de a mă abandona apei m-am uitat la trupul meu care căpăta o tentă uşor aurie în bătaia lumânărilor aprinse într-un sfeşnic aşezat pe jos, lângă vană. Trupul acesta nu-mi prea plăcea, şi totuşi, cum să nu-l ador? Am intrat în apă gândindu-mă la aspectul lăptos al pielii surorii mele, singură şi goală într-o sală de baie pardosită din Elveţia, cu vene albăstrii şerpuindu-i pe sub piele. Nu-i mai văzusem trupul gol din copilărie, la Zurich, cuprins de frică, stinsesem lumina, dar mi-l puteam închipui în cele mai mici detalii, sânii grei, tari, şoldurile solide, pântecul frumos rotunjit pierzându-se într-un triunghi negru, des şi creţ, tăiat probabil de o cicatrice lungă verticală de la buric la pubis. Am băut un pic de rachiu şi m-am lăsat cuprins de apa caldă, cu capul sprijinit de marginea vanei, lângă sfeşnic, cu bărbia depăşind cu puţin stratul de spumă, aşa cum poate că plutea deasupra apei chipul senin al surorii mele, pletele lungi fiind strânse într-un coc greu, prins cu un ac de argint. Gândul la acest trup întins în apă, cu picioarele uşor depărtate, îmi amintea de clipa conceperii lui Rhesus. Mama sa, una dintre muze, nu-mi mai amintesc care, Calliope probabil, era încă fecioară şi mergea la o întrecere în ale muzicii pentru a răspunde provocării lui Thamyris; ca să

ajungă acolo, trebui să treacă râul Strymon, care îşi strecura valurile răcoroase în trupul ei, între picioare, şi astfel concepu ea. Sora mea, îmi ziceam eu cu amar, aşa îşi concepuse oare gemenii, în apa spumoasă a băii? Trebuie să fi cunoscut bărbaţi, după mine, mulţi bărbaţi; dat fiind că mă trădase astfel, speram să o fi făcut cu mulţi bărbaţi, o armată, şi că zilnic îşi înşela soţul neputincios, cu cine se nimerea. Mi-o imaginam cum aduce un bărbat în această sală de baie, un argat de la fermă, grădinarul, un lăptar, unul dintre francezii de la STO. Toată lumea din împrejurimi probabil că ştia, însă nimeni nu spunea nimic din respect pentru von Uxkull. Iar lui von Uskiill nu-i păsa, el stătea ascuns în apartamentele sale ca un păianjen, visând la muzica sa abstractă, care îl ducea departe de trupul său frânt. Nici surorii mele nu-i păsa de cele ce se spuneau prin vecini, din moment ce aceştia continuau să urce în iatacul ei. Una le cerea să aducă apă, să o ajute să-şi desfacă rochia, iar ei erau neîndemânatici, se înroşeau, degetele lor groase întărite de muncă se încurcau, ea îi ajuta probabil. Majoritatea intrau deja cu ea sculată, se zărea prin pantaloni; nu ştiau ce să facă, ea îi îndruma pas cu pas. Ei îi frământau fundul, sânii şi după aceea ea îi regula în camera sa. Miroseau a pământ, a jeg, a sudoare, a tutun prost, iar ei trebuie să-i fi plăcut asta la nebunie. Atâmătorile lor, când ea le belea ca să le sugă, puţeau a urină. Iar când totul se termina îi trimitea înapoi, amabilă, dar fără să zâmbească. Nu se spăla, dormea în mirosul lor, ca un copil. Astfel, viaţa sa, când nu eram de faţă, era ca şi a mea, amândoi, unul fără celălalt, nu ştiam decât să ne ghemuim în trupurile noastre, în posibilităţile lor infinite şi în acelaşi timp atât de restrânse. Apa din cadă se răcea încet, însă nu ieşeam, mă încălzeam la focul acesta răutăcios al gândurilor, găseam un confort nesănătos în aceste reverii, în chiar cele mai sordide, căutam refugiu în visurile mele ca un copil sub cuvertura sa, fiindcă, oricât de desfrânate ar fi fost, era totuşi ceva mai bun decât insuportabila amărăciune de afară. Intr-un târziu, am ieşit din cadă. Fără a mă şterge, am dat de duşcă un pahar de rachiu, apoi m-am înfăşurat în unul dintre prosoapele mari rânduite

acolo. Am aprins o ţigară şi, fără să mă ostenesc să mă îmbrac, m-am dus să fumez la una dintre ferestrele care dădeau spre curte: undeva departe, o linie palidă mărginea cerul, trecând încet de la trandafiriu la alb, la gri, apoi la un albastru întunecat ce se topea în cerul nopţii. După ce am terminat ţigara, am mai băut un pahar, după care m-am culcat în patul mare cu baldachin, adunând în jurul meu cearceafurile scrobite şi cuverturile grele. Mi-am întins membrele şi m-am întors pe burtă, cu capul afundat în perna moale, culcat aşa cum se culcase ea, după baie, timp de atâţia ani. Aşa de limpede mi-era, toate aceste lucruri agitate şi contradictorii mă cuprindeau ca o apă întunecată, ca un zgomot strident ce ameninţa să acopere toate celelalte sunete, raţiunea, prudenţa, chiar dorinţa bine chibzuită. Mi-am băgat mâna între picioare şi mi-am zis: Dacă i-aş băga ei mâna aşa, n-ar mai rezista, însă în chiar clipa aceea gândul mă revoltă, nu voiam ca ea să mă reguleze ca pe un argat de la fermă, pentru a-şi potoli pofta, voiam să mă dorească neconstrânsă, aşa cum o doream şi j eu, voiam să mă iubească aşa cum o iubeam eu. În cele din urmă am lunecat în somn şi-n nişte vise cumplite, rupte, din care nu am păstrat decât frântura aceasta de frază spusă de glasul senin al Unei: „Eşti un bărbat prea greu pentru femei”.

Ajungeam la capătul puterilor mele de a stăpâni fluxurile derutante, puseurile incompatibile care mă invadau. Mă zvârcoleam prin casă, mângâiam câte o oră cu buricul degetelor ornamentele din lemn lustruit care decorau uşile apartamentelor lui von Uxkiill, coboram în pivniţă cu o lumânare şi mă lungeam pe pământul bătătorit, umed şi rece, amuşinam cu deliciu mirosurile ascunse, închise, arhaice din această subterană, inspectam cu migală aproape poliţienească cele două camere ascetice ale personalului casei şi closetele lor turceşti cu ridicăturile pentru picioare striate, bine şlefuite, cumpănit distanţate spre a lăsa spaţiu necesar pentru deversarea a toate cele din măruntaiele acestor femei pe care mi le imaginam zdravene, albe şi bine făcute, cum era Käthe. Nu mă gândeam deloc la trecut, acum nu mai eram deloc ispitit să mă întorc să o văd pe Euridice, mă uitam ţintă

înaintea mea la acest prezent inacceptabil care se dilata la nesfârşit, peste nenumăratele obiecte care îl mobilau, şi ştiam, cu o încredere neştirbită, că ea, ea mă urma pas cu pas, ca o umbră. Iar când deschideam sertarele ca să-i umblu prin lenjerie, mâinile sale se strecurau uşurel sub ale mele, mângâiau aceste desuuri somptuoase, din dantelă neagră foarte fină, şi nu aveam nevoie să mă întorc ca să o văd stând pe divan şi trăgându-şi un ciorap, ornamentat la jumătatea pulpei cu o bandă lată de dantelă, pe acea întindere netedă şi cărnoasă de piele albă uşor vălurită între tendoane, sau ducân- du-şi mâinile la spate pentru a-şi încheia sutienul, în care îşi ajusta cu un gest rapid sânii, unul câte unul. Ea ar fi săvârşit aceste gesturi de fiecare zi în faţa mea, fără pudoare, fără falsă ruşine, fără exhibiţionism, exact aşa cum probabil că o făcea singură fiind, nu maşinal, ci cu atenţie, făcându-i multă plăcere, iar dacă purta lenjerie intimă din dantelă nu era pentru soţul ei, nici pentru amanţii de o seară, nici pentru mine, ci pentru sine. Pentru propria-i plăcere, plăcerea de a simţi această dantelă şi această mătase pe trupul ei, de a-şi contempla frumuseţea împodobită astfel în marea oglindă, de a se privi exact cum mă privesc eu, sau voiam să mă pot privi: nu cu o privire narcisistă, nici cu ochi critic, care caută defectele, ci cu o privire care caută cu disperare să surprindă insesizabila realitate a ceea ce vede – o privire de pictor, dacă vreţi, dar eu nu sunt pictor, cum nu sunt nici muzician. Iar dacă, în realitate, ea stătuse astfel în faţa mea, aproape goală, m-aş fi uitat la ea cu o privire asemănătoare, a cărei dorinţă nu ar fi făcut decât să-i ascută luciditatea, i-aş fi privit textura pielii, reţeaua porilor, micile punc- tişoare pistruiate risipite la întâmplare, constelaţii cărora le trebuiau un nume, dungile proeminente ale venelor care îi înconjurau cotul, urcau în lungi încrengături pe antebraţ, apoi îi cuprindeau încheietura şi îi ridicau puţin pielea mâinii, spre a sfârşi canalizate între articulaţii, pierzându-se în degete, precum în braţele mele de bărbat. Trupurile ne sunt identice, voiam să-i explic: oare bărbaţii nu sunt nişte rămăşiţe ale femeii? Fiindcă orice fetus începe prin a fi femelă înainte de a se diferenţia, iar trupurile

bărbaţilor păstrează această urmă pentru veşnicie, vârful inutil al sânilor care nu au crescut, linia care împarte scrotul şi trece prin perineu ca să ajungă la anus, trasând locul unde vulva s-a închis pentru a cuprinde ovarele care, coborâte, se preschimbă în testicule, în timp ce clitorisul creşte nemăsurat. În realitate nu-mi mai lipsea decât un lucru pentru a fi o femeie ca ea, o adevărată femeie, acel e mut din franceză de la terminaţiile feminine, posibilitatea nemaipomenită de a spune şi de a scrie: „Eu sunt nudă, sunt iubită, sunt dorită". Tocmai acest teribil a este cel care le face pe femei să fie femei, iar eu sufeream peste măsură de a fi deposedat de el, pentru mine era o pierdere cumplită, cu mult mai puţin compensabilă decât aceea a vaginului pe care îl lăsasem la porţile existenţei.

Din timp în timp, atunci când aceste furtuni lăuntrice se linişteau puţin, reluam lectura, mă lăsam purtat seren de paginile din Flaubert, cu faţa la pădure şi la cerul jos şi cenuşiu. Însă, în mod inevitabil, ajungeam să uit cartea pe genunchi, în vreme ce sângele îmi inunda obrajii. Atunci, ca să câştig timp, reveneam la unul dintre vechii poeţi francezi, a căror condiţie nu trebuie să fi diferit cu mult de a mea: *Nu ştiu când am adormit anume/ Nici veghe când, de nu mi-o spune.* Sora mea avea o ediţie veche din *Tristan* al lui Thomas, pe care am frunzărit-o astfel, până când am văzut, cu o groază aproape la fel de mare precum aceea adusă de coşmar, că ea subliniase cu creionul următoarele versuri:

Când fapta însă nu doreşte
Ca bun să nu şi-l poată-avea
Contra dorinţei-atunci ar vrea.

Şi era încă o dată ca şi cum mâna ei lungă, fantomatică, mi se strecurase pe sub braţ, din exilul ei helvetic sau poate tocmai din spatele meu, pentru a-mi pune încet dinaintea ochilor un deget sub aceste cuvinte, această sentinţă definitivă pe care nu o puteam accepta, pe care o refuzam cu întreaga mizerabilă încrâncenare de care mai eram în stare.

In felul acesta m-am legănat încet într-un lung *stretto* nesfârşit, unde fiecare răspuns se arăta înainte ca întrebarea să fie pusă complet, dar în *can- crizan,* ca racul. De la ultimele zile petrecute în această casă nu mi-au mai rămas decât nişte frânturi de imagini fără legătură, confuze şi animate totodată de logica implacabilă a visului, cuvântul însuşi – sau mai degrabă orăcăitul stângaci – al dorinţei. Acum dormeam în fiecare seară în patul ei fără miros, întinzându-mă pe burtă sau ghemuindu-mă pe o parte, cu capul golit de orice gând. Nu mai rămăsese nimic în acest pat care amintească de ea, nici măcar un fir de păr, desfăcusem cearceafurile ca să examinez salteaua, sperând să găsesc cel puţin o pată de sânge, dar salteaua era la fel de curată ca şi aştemuturile. Atunci începeam să o murdăresc eu, stând pe vine, cu picioarele bine desfăcute, cu trupul fantomatic al surorii mele deschis sub mine, cu capul întors uşor şi cu părul dat deoparte pentru a-i dezvălui urechiuşa rotundă şi fină care îmi plăcea atât, apoi mă prăbuşeam în propriile-mi secreţii şi adormeam pe dată astfel, cu burta încă murdară. Voiam să posed acest pat, dar tocmai el mă poseda, nu-mi mai dădea drumul. Tot soiul de fantasme mi se adăposteau în somn, eu încercam să le alung, fiindcă voiam să o văd doar pe sora mea, însă ele erau încăpăţânate, se întorceau pe unde mă aşteptam cel mai puţin, asemenea micuţelor neruşinate de la Stalingrad, deschideam ochii şi una dintre ele se şi strecurase lângă mine, îmi întorcea spatele şi îşi freca funduleţul de mine, mădularul îmi pătrundea pe partea aceea şi ea rămânea aşa, mişcându-se foarte încet, după care mă păstra în curul ei, adormeam amândoi astfel, băgaţi unul într-altul. Iar când ne trezeam ea îşi strecura mâna între pulpe şi îmi freca testiculele, aproape dureros, şi mă întăream din nou în ea, cu mâna pe osul şoldului ei întins, o răstumam pe burtă şi reîncepeam, în timp ce ea strângea în pumnii mici cearceafurile şi se mişca fără vreun sunet. Nu-mi dădea deloc drumul. Atunci însă mi se strecura în suflet un alt sentiment, neaşteptat, un fel de blândeţe şi de disperare. Da, asta e, îmi revine acum în minte,

era blondă, plină de blândeţe şi de disperare. Nu ştiu până unde au mers lucrurile între noi. Cealaltă imagine, cea a fetei care doarme cu puia amantului ei în cur, nu o priveşte. Nu era Helene, asta e sigur, fiindcă îmi amintesc cumva prin ceaţă că tatăl ei era poliţist, un înalt responsabil care nu aproba alegerea făcută de fiica sa şi se uita la mine cu ostilitate, şi apoi, cu Helene mâna mea nu mersese niciodată mai sus de genunchiul său, ceea ce probabil nu era cazul aici. Şi fata asta blondă lua loc în patul acesta mare, un loc care nu i se cuvenea. Faptul îmi stârnea multă îngrijorare. Dar în final reuşeam să le resping pe toate, cu forţa, cel puţin până la stâlpii torsadaţi ai baldachinului, şi o aduceam de mână pe sora mea, culcând-o în mijlocul patului, aici mă întindeam peste ea cu toată greutatea, pântecele meu gol pe cicatricea pântecelui ei, mă izbeam de ea, zadarnic şi cu o ură tot mai mare, şi în sfârşit se făcea o deschizătură mare, ca şi cum corpul meu la rândul său era despicat de cuţitul unui chirurg, maţele mi se vărsau peste ea, uşa copiilor se deschidea de la sine sub mine şi totul intra pe acolo, eram culcat pe ea aşa cum te culci în zăpadă, dar eu încă mai eram îmbrăcat, îmi scoteam pielea, îmi lăsam oasele goale în îmbrăţişarea acestei zăpezi albe şi reci care era trupul ei, închizându-se peste mine.

O rază de lumină a soarelui la apus trecea pe sub nori, dezmierdând peretele camerei, secreterul, o parte a dulapului, piciorul patului. M-am ridicat şi m-am dus să mă piş, apoi am coborât în bucătărie. Totul era cufundat în tăcere. Am tăiat o bucată dintr-o pâine bună de ţară, de o culoare cenuşie, am uns-o cu unt, am pus deasupra nişte felii groase de şuncă. Am găsit şi castraveţi, o terină de pateu, ouă fierte tari, şi am pus totul pe un platou, alături de tacâmuri, de două pahare şi de o sticlă de vin de Bourgogne, un vosne-romanee, dacă nu mă înşală memoria. M-am întors în cameră şi am pus platoul pe pat. M-am aşezat cu picioarele turceşte şi m-am uitat la spaţiul gol al cearceafului din faţa mea, de dincolo de platou. Încet, încet sora mea începea să prindă contur, căpăta o consistenţă surprinzătoare. Dormea pe o parte, cu genunchii la gură; greutatea îi trăgea sânii şi chiar pântecele un pic în jos, pielea

îi era întinsă pe şoldul ridicat, curbat. Nu trupul ei dormea, ci ea, făptura care, împăcată, dormea ghemuită în trupul ei.

Puţin sânge roşu i se ivea între picioare, fără a murdări patul, şi toată această grea umanitate era ca un piron înfipt în ochii mei, care nu mă orbea, ci dimpotrivă, îmi deschidea al treilea ochi, acel ochi pineal sculptat în capul meu de un trăgător de elită rus. Am desfăcut sticla, am inspirat adânc mirosul voluptuos, apoi am turnat în ambele pahare. Am băut şi m-am pornit să mănânc. Mi-era o foame de lup, am devorat tot ce se afla acolo şi am golit sticla de vin. Afară ziua se sfârşea, camera se scufunda în întuneric. Am dus platoul de acolo, am aprins lumânări şi mi-am adus ţigări pe care le-am fumat întins pe spate, cu scrumiera pe burtă. Deasupra mea am auzit un bâzâit puternic. M-am uitat, fără să mă mişc, şi am văzut o muscă pe tavan. Un păianjen tocmai pleca de lângă ea, dispărând într-o fantă din stucatură. Musca era prinsă în pânza păianjenului, zbătându-se nebuneşte ca să se elibereze, dar în zadar. În clipa aceea parcă trecu un suflu peste mădularul meu, un deget fantomatic, vârful unei limbi; imediat, începu să se umfle, să se ridice. Am dat deoparte scrumiera şi mi-am imaginat corpul ei alunecând peste mine, cabrându-se pentru a mă introduce-n ea, în timp ce sânii îmi atârnau în palme, pletele negre alcătuiau o perdea în jurul capului meu, încadrând o faţă luminată de un zâmbet imens, radios, zicând: „Ai fost adus pe lumea asta pentru un singur lucru, să mi-o tragi”. Musca îşi vedea de bâzâit, dar din ce în ce mai rar, începea brusc, apoi se oprea. Eu simţeam în palme vertebrele Unei, chiar deasupra şalelor, gura, deasupra mea, şoptea: „Oh, Doamne, Dumnezeule”. După aceea, am privit iarăşi musca. Zăcea mută şi nemişcată, otrava o doborâse în sfârşit. Aşteptam să iasă păianjenul. Apoi cred că am aţipit. Bâzâituri furioase mă treziră, am deschis ochii şi am privit. Păianjenul stătea în apropierea muştei, iar aceasta se zbătea frenetic. Păianjenul ezita, înainta şi apoi bătea în retragere, până la urmă se întoarse din nou în crăpătura sa. Musca iar încetă să se mai zbată. Încercam să-mi reprezint groaza ei tăcută, teama fracturată în ochii ei cu mii de faţete. Din timp

în timp, păianjenul ieşea, îşi testa prada cu un picior, mai adăuga câteva fire la cocon şi se întorcea; eu priveam cu luare-aminte această agonie interminabilă, până când păianjenul, câteva ore mai târziu, trase în fine musca moartă sau sfârşită în crăpătură ca să o consume, liniştit.

Când se lumină de ziuă, în continuare dezbrăcat, am luat nişte pantofi ca să nu mă murdăresc pe tălpi şi am pornit să explorez casa aceasta mare, întunecată şi rece. Ea se desfăşura în jurul trupului meu electrizat, cu piele albă şi încreţită de frig, pretutindeni la fel de sensibilă precum penisul întărit sau anusul care-mi picotea. Era o invitaţie la cele mai rele excese, la jocurile cele mai nesăbuite şi mai neruşinate, iar întrucât trupul tandru şi cald pe care îl doream mi se refuza, m-am folosit de casa lui ca şi cum m-aş fi servit de el, îi regulam locuinţa. Intram peste tot, mă culcam în paturi, mă întindeam pe mese sau pe covoare, îmi frecam fundul de colţul mobilelor, mă masturbam în fotolii sau în şifoniere închise, între hainele care miroseau a praf şi a naftalină. Am intrat astfel la von Uxkiill, cu un sentiment de triumf copilăresc, apoi de umilinţă. Iar umilinţa într-un fel sau altul nu mă mai slobozea din gheare, sentimentul unei nebuneşti vanităţi a gesturilor mele, dar această umilinţă, ca şi această vanitate se puneau în slujba mea, iar eu profitam cu o bucurie rea, nemărginită.

Aceste gânduri dislocate, această epuizare frenetică a posibilităţilor înlocuiseră timpul. Răsăriturile şi apusurile de soare nu făceau decât să marcheze ritmul, ca foamea sau ca setea sau ca nevoile naturale, precum somnul care apărea în orice moment pentru a mă înghiţi, a-mi reface forţele şi a-mi arăta mizeria trupului meu. Uneori mă îmbrăcam un pic şi ieşeam să mă mişc. Era aproape cald afară, câmpurile părăsite de dincolo de Drage deveniseră grele, păstoase, pământul mi se lipea de picioare şi astfel eram obligat să le ocolesc. În timpul acestor expediţii nu vedeam pe nimeni. În pădure, un suflu de vânt era de-ajuns ca să mă dea peste cap, îmi lăsam pantalonii jos, îmi ridicam cămaşa şi mă culcam direct pe pământul tare şi rece, acoperit de ace de pin care mă înţepau

în fund. În pădurile dese de după podul de peste Drage m-am dezbrăcat de tot, păstrându-mi doar încălţămintea, şi am început să alerg, ca atunci când eram copil, printre crengile care îmi zgâriau pielea. Apoi, m-am oprit lângă un copac şi m-am răsucit, am dus mâinile la spate şi am cuprins trunchiul, ca să-mi frec încet anusul de scoarţă. Dar asta nu mă satisfăcea. Într-o zi am găsit un copac căzut, smuls de o furtună, cu o creangă ruptă în partea de sus a trunchiului, şi folosind un briceag am mai cioplit creanga, i-am scos scoarţa şi am finisat lemnul, rotunjindu-i cu grijă capătul. Apoi, udând-o din belşug cu salivă, m-am aşezat călare pe trunchi şi sprijinindumă pe mâini am băgat încet această creangă în mine, până la capăt. Asta îmi dădea o plăcere imensă, şi în tot acest timp, cu ochii închişi, uitând de mădularul meu, mi-o închipui- nam pe Una făcând la fel în faţa mea, ca o driadă lubrică iubind copacii din pădurea sa, folosindu-se de vaginul ei ca şi de anus ca să obţină o plăcere infinit mai înnebunitoare decât a mea. Am juisat cu jeturi lungi, dezordonat, smulgându-mă apoi din creanga murdărită, căzând într-o parte, pe spate, peste o ramură uscată care îmi răni adânc spinarea, o durere crudă şi adorabilă în care am zăbovit câteva clipe, sprijinit cu toată greutatea trupului meu aproape leşinat. În cele din urmă, m-am rostogolit alături, sângele îmi curgea tare din rană, m-am ridicat cu frunze şi cu ace lipite de palme, cu picioarele tremurând de plăcere, şi am început să alerg printre arbori. Ceva mai încolo pădurea devenea umedă, o pojghiţă de noroi acoperea pământul, prin locurile mai uscate se vedeau întinderi de muşchi, am alunecat în noroi şi am căzut pe o parte, abia trăgându-mi sufletul. Cântecul cucului răsuna pe sub poala pădurii. M-am ridicat şi am coborât până la Drage, mi-am scos încălţările şi m-am azvârlit în apa îngheţată caremi blocă plămânii, ca să mă curăţ de noroi şi de sângele care continua să curgă, îndoit cu apa rece şiroind pe trup atunci când am ieşit. După ce m-am uscat m-am simţit în- zdrăvenit, aerul cald şi blând îmi dezmierda pielea. Aş fi vrut să tai crengi, să construiesc o colibă pe care s-o fi astupat cu muşchi, să-mi petrec noaptea acolo, gol; dar era prea frig, şi-n plus nu

exista vreo Yseut care să o împartă cu mine, nici vreun Marc care să ne alunge din castel. Şi-atunci am încercat să mă pierd prin pădure, mai întâi cu o bucurie copilărească, apoi aproape cu disperare, fiindcă nu se putea, dădeam mereu peste un drum sau peste vreun ogor, toate căile mă duceau spre repere cunoscute, indiferent în ce direcţie porneam.

Habar nu aveam de lumea de afară, nu ştiam nimic din ce se petrecea. Nu exista vreun radio, nimeni nu venea la mine. Înţelegeam cumva ca prin ceaţă că undeva la sud, pe când eu mă pierdeam în nebunesca amăreală a neputinţei mele, viaţa multor oameni îşi găsea sfârşitul, aşa cum se sfârşiseră deja atâtea vieţi, dar îmi era totuna. Nu aş fi putut spune dacă ruşii se aflau la douăzeci de kilometri sau la o sută şi nu-mi păsa, mai mult, nici măcar nu mă gândeam, toate acestea se desfăşurau într-un cu totul alt timp decât al meu, fără a mai pomeni de spaţiu, iar dacă acest timp venea în întâmpinarea timpului meu, ei bine, vom vedea care din ele va ceda. Însă, în pofida abandonului meu, o angoasă pură îmi izvora din trup, se scurgea din el, precum picături de zăpadă topită se scurg atunci când o ramură loveşte alte ramuri, scuturând şi ace dedesubt. Angoasa aceasta mă măcina, pe tăcute. Ca un animal care caută în blană pentru a găsi de unde îi vine durerea, ca un copil, îndărătnic şi furios pe jucăriile care nu-l ascultă, încercam să dau un nume suferinţei mele. Beam vârtos, goleam mai multe sticle de vin sau pahare de rachiu, apoi îmi abandonam trupul pe pat, lăsându-l pradă vânturilor. Un curent rece şi umed se-nvârtojea prin încăpere. Mă priveam trist în oglindă, contemplându-mi sexul roşu şi obosit atârnând în mijlocul părului, îmi ziceam că se schimbase şi că, chiar dacă ea ar fi fost acolo, nu ar mai fi ca înainte. La unsprezece sau doisprezece ani, sexul ne era minuscul, aproape că doar scheletele noastre se izbeau unul de celălalt în lumina crepusculară; acum aveam parte de toată această came groasă, de teribilele răni pe care ea le suferise, fără îndoială că pentru Una spintecarea, iar pentru mine gaura lungă din craniu, cicatrice închizându-se în sine, tunel de cărnuri moarte. Un vagin, un rect sunt tot o gaură în corp,

însă înăuntru sunt cărnuri vii, formează o suprafaţă, pentru ele nu există gaură. Şi până la urmă, ce-i o gaură, un vid? E ceea ce se află în cap atunci când gândirea încearcă să fugă, să se detaşeze de trup, să facă aşa fel de parcă trupul nu ar exista, ca şi cum s-ar putea gândi fără trup, ca şi cum gândirea cea mai abstractă, cea a legii morale de deasupra mea precum cerul înstelat, spre exemplu, nu s-ar uni cu ritmul respirării, cu pulsaţia sângelui în vene, cu scârţâitul cartilajelor. Şi e adevărat, când mă jucam cu Una, în copilăria noastră, iar mai târziu, când am învăţat să mă servesc în scopuri mai precise de trupurile băieţilor care mă doreau, eram tânăr, încă nu pricepusem apăsarea şi greutatea trupurilor, şi la ce duce, la ce sorteşte şi condamnă negoţul acesta al iubirii. Vârsta nu-mi îngăduia să înţeleg, chiar la Zurich fiind. Acum, începusem activitatea de abordare, presimţeam ce anume putea însemna să trăieşti într-un trup, ba chiar într-un trup de femeie, cu sâni grei, forţat să te aşezi tot mereu pe budă sau să te ghemuieşti pentru a urina, şi căruia trebuie să-i desfaci pântecele cu cuţitul ca să scoţi copiii. Mi-ar fi plăcut să mă bucur de trupul acela în faţa mea, pe divan, cu coapsele desfăcute ca filele unei cărţi, cu o bandă îngustă de dantelă albă ascunzând proeminenţa sexului, izvorul cicatricei aceleia mari de sus, iar pe laturi, naştere a crestelor tendoanelor, adâncituri unde pofteam să-mi pun buzele, şi să o privesc în timp ce două degete dădeau încet la o parte ţesătura: „Ia uită-te ce alb e. Ia gândeşte-te, visează cât de negru este dedesubt”. Doream la nebunie să văd acest sex culcat între aceste două văi înguste de came albă, umflat, parcă oferit pe platoul coapselor sale, să-mi trec limba prin fanta aproape uscată, de jos în sus, delicat, o singură dată. Mai voiam şi să privesc acest trup frumos pişându-se, aplecat în faţă deasupra budei, cu coatele sprijinite pe genunchi, şi să aud urina ţâşnind în apă; mai voiam ca gura să i se aplece pe când termina, să-mi ia puia moale între buze, nasul ei să-mi adulmece florii, golul dintre testicule şi coapsă, linia dintre picioare, să se îmbete de mirosul meu aspru şi tare, de acel miros de bărbat pe care îl cunosc atât de bine. Ardeam de nerăbdare să culc apoi acest

trup pe pat şi să-i desfac picioarele, să-mi afund nasul în această vulvă umedă, ca o scroafa care caută cu râtul un cuib de trufe negre, apoi să-l întorc pe burtă, să-i desfac fesele cu amândouă mâinile şi să-i contemplu mugurul violaceu al anusului care fremăta domol asemenea unui ochi clipind, să-mi pun nasul deasupra şi să inhalez. Şi visam ca, dormind, să-mi împing faţa în părul creţ de la subsuoară şi să-i las sânul să apese pe obrazul meu, cu picioarele încolăcite în jurul unuia de-al ei, cu mâna odihnindu-mi-se uşor pe umărul ei. Iar când la trezire acest trup sub mine mă va fi absorbit pe de-a-ntregul, m-ar fi privit cu un zâmbet abia-nflorit, şi-ar fi deschis încă o dată picioarele şi m-ar fi legănat în ea pe un ritm lent şi subteran, ca o veche mesă de Josquin, şi ne-am fi îndepărtat uşor de mal, duşi de trupurile noastre ca de o mare călduţă, fără valuri şi bogată în sare, iar glasul ei mi-ar fi susurat lângă ureche, clar şi distinct: „Dumnezeu m-a făcut pentru dragoste”.

începea să fie din nou frig afară, mai ninse puţin; terasa, curtea, grădina erau presărate cu zăpadă. Nu prea mai rămăsese mare lucru de mâncat, terminasem pâinea, am încercat să-mi fac eu, cu făina de la Käthe, nu prea ştiam cum, dar am găsit o reţetă într-o carte de bucate şi am copt astfel mai multe pâini din care rupeam bucăţi şi le înghiţeam fierbinţi de îndată ce le scoteam din cuptor, ronţăind în acelaşi timp ceapă crudă care îmi dădea o răsuflare insuportabilă. Nu mai erau nici ouă, nici şuncă, însă am găsit în pivniţă nişte cutii cu mere verzi din vara anterioară, cam făinoase, dar dulci, pe care le ronţăiam toată ziua trăgând câte o duşcă de rachiu. Pivniţa de vinuri era inepuizabilă. Mai rămăsese nişte pateu, aşa că mâneam pateu, slănină prăjită pe plită cu ceapă, şi beam cele mai bune vinuri franţuzeşti. Noaptea ninse din nou, cu vârtejuri, vântul, venit din nord, lovea lugubru pereţii casei, izbea obloanele fixate prost în timp ce zăpada bătea în geamuri. Lemn aveam însă destul, soba din cameră duduia uşor, era plăcut în această încăpere în care mă întindeam gol în obscuritatea luminată de zăpadă, ca şi cum furtuna îmi biciuia pielea. A doua zi continua să ningă,

vântul însă încetase, iar zăpada cădea drept şi îndesat, acoperind copacii şi pământul. O formă conturată în grădină mă făcu să mă gândesc la trupurile culcate în zăpadă la Stalingrad, le aveam înaintea ochilor, cu buzele lor vinete, cu pielea de culoarea bronzului, cu obrajii acoperiţi de barbă, surprinşi, stupefiaţi, înmărmuriţi în moarte, însă calmi, aproape împăcaţi, exact opusul trupului lui Moreau scăldându-se în sângele de pe covor, al corpului cu gâtul frânt al mamei, întinsă pe pat, imagini atroce, de nesuportat, nu reuşeam să le fac faţă în ciuda tuturor eforturilor mele, iar ca să le alung am urcat în gând treptele ce duceau la podul casei lui Moreau, m-am refugiat acolo şi m-am cuibărit într-un ungher, aşteptând ca sora mea să mă găsească şi să mă consoleze, pe mine, tristul ei cavaler cu capul sfărâmat.

În seara aceea am făcut o baie îndelungată, fierbinte. Am pus un picior pe marginea vanei, apoi pe celălalt, şi, clătind lama direct în apa din cadă, m-am ras pe picioare, cu grijă. Apoi m-am ras la subsuori. Lama aluneca în desişul de păr, dat cu pastă, căzând în smocuri buclate în apa înspumată a băii. M-am ridicat, am schimbat lama, am aşezat un picior pe margine şi m-am ras la sex. Am fost cu băgare de seamă, mai ales în privinţa părţilor greu de ajuns, între picioare şi între fese, dar am făcut o mişcare greşită şi m-am tăiat chiar sub scrot, acolo unde pielea e cea mai sensibilă. Trei stropi de sânge picurară unul după altul în spuma albă a băii. M-am dat cu apă de colonie, mă ustura puţin, dar uşura totodată pielea. În apă pluteau peste tot fire de păr şi insuliţe de spumă de ras, am luat o căldare de apă rece ca să mă clătesc, pielea mi se zbârlea, scrotul mi se strângea. Ieşit din vană, m-am privit într-o oglindă, iar acest trup înspăimântător de gol mi se părea străin, semăna mai mult cu cel al lui Apollo cântăreţul din citeră de la Paris decât cu al meu. M-am sprijinit de oglindă cu tot trupul, am închis ochii şi m-am închipuit râzând sexul surorii mele, încet, delicat, trăgând pliurile cărnii cu două degete ca să nu o rănesc, apoi întorcând-o şi facând-o să se aplece în faţă, ca să-i rad părul creţ din jurul anusului. După aceea ea îşi freca obrazul de pielea mea goală şi pleoştită de

frig, îmi mângâia testiculele retrase de copil mic şi îmi lingea vârful pulei mele circumcise, cu zvâc- nituri de limbă aţâţătoare: „îmi era aproape mai dragă când era *atâta* de mare”, spunea râzând şi depărtând degetul mare de arătător cu câţiva centimetri, iar eu o ridicam şi îi priveam sexul nud care i se reliefa între picioare, proeminent, cicatricea lungă pe care mi-o imaginam se găsea acolo, nu se unea cu el dar aproape-l atingea, era sexul surorii mele gemene, iar eu izbucneam în lacrimi în faţa lui.

M-am culcat pe pat, mi-am atins părţile de copil, atât de stranii sub degetele mele, m-am întors pe burtă, mi-am mângâiat fesele, mi-am atins uşor anusul. Mă străduiam din toate puterile să-mi imaginez că aceste fese aparţineau surorii mele, le frământam, le băteam cu palma. Ea râdea. Continuam să trag palme, cu latul mâinii, fundul acesta elastic plesnea sub palmele mele, iar ea, cu sânii, cu chipul culcate ca şi mine pe cearceaf, era cuprinsă de un râs nestăpânit. Când m-am oprit fesele erau roşii, nu ştiam dacă ale mele erau cu adevărat astfel, fiindcă în acea poziţie nu puteam să lovesc tare, dar în acest tablou invizibil desfăşurat în mintea mea ale ei erau, vedeam vulva rasă răsărind dintre ele, încă albă şi trandafirie, i-am întors trupul, cu fesele spre oglinda cea mare, şi îi ziceam: „Priveşte”, iar ea, râzând în continuare, întorcea capul pentru a privi, iar ceea ce vedea îi tăia râsul şi respiraţia, aşa cum mi se întâmpla şi mie. Prins de gând, plutind în acest spaţiu întunecat şi gol locuit doar de trupurile noastre, eu îndreptam încet mâna către ea, întinzând arătătorul, şi îi introduceam degetul în crăpătura care se deschidea ca o rană încă necicatrizată bine. Şi-atunci mă strecuram în spatele ei şi, în loc să stau în genunchi, mă ghemuiam în aşa fel încât să văd între picioarele mele şi să poată vedea şi ea. Sprijinit cu o mână pe ceafa ei lăsată liberă – avea capul pe pat şi se uita între picioarele ei – îmi luam mădularul cu cealaltă mână şi îl împingeam între buzele sexului ei; în oglindă, întorcând capul, puteam să mă văd intrând în vulva ei de copilă şi totodată îi zăream chipul răsturnat, injectat de sânge şi hidos. „Opreşte-te, gemea ea, nu

se face aşa”, şi atunci eu o împingeam înainte, astfel încât trupul să-i fie din nou pe pat pe burtă, strivit de al meu, regulând-o aşa, cu palmele mele înconjurându-i gâtul lung, ea gâfaia în timp ce eu mă porneam să ejaculez cu un horcăit. Apoi mă smulgeam din ea şi mă rostogoleam pe pat, iar ea plângea ca o fetiţă: „Nu se face aşa”, atunci începeam şi eu să plâng şi îi atingeam obrazul: „Cum trebuie făcut? „, iar ea se întindea peste mine, mă săruta pe faţă, pe ochi, pe păr, „Nu plânge, nu plânge, am să-ţi arăt”, ea se calma, mă calmam şi eu, ea stătea călare pe mine, pântecele şi vulva fină mi se frecau de burtă, ea se ridica, se ghemuia în aşa fel încât să stea pe bazinul meu, cu genunchii ridicaţi şi cu sexul umflat, ca un obiect străin, decorativ ataşat de trupul ei, ajunsă pe abdomenul meu începea să-l frece, iar buzele se deschideau, lăsând să curgă spermă amestecată cu propriile-i secreţii, cu care îmi ungea burta, cu faţa la mine, sărutându-mi burta cu vulva precum o gură, eu mă ridicam, o luam de ceafă şi lipit de ea o sărutam pe buze, fesele sale se împingeau acum în mădularul meu care se întărea din nou, ea mă dădea pe spate, cu o mână sprijinită de pieptul meu, tot ghemuită, mă ghida cu cealaltă mână şi mă aducea în ea. „Uite-aşa, repeta ea, uite-aşa.” Se mişca înainte şi înapoi, sacadat, cu ochii închişi, eu îi priveam trupul, îi căutam corpul acela mic şi plat de odinioară pe sub sâni şi pe sub rotunjimile şoldurilor, ameţit, aproape năucit. Orgasmul sec şi nervos, aproape fără spermă, mă sfâşie de sus şi până jos, ca un cuţit ce despică un peşte, ea continua să mă aibă înăuntru, vulva sa ca o cochilie deschisă, prelungită de lunga cicatrice dreaptă care îi împărţea pântecele, şi toate astea formau acum o singură şi lungă fantă, pe care sexul meu o deschidea până la buric.

Ningea în noapte, dar eu încă rătăceam în acest spaţiu nemărginit în care gândirea mea era stăpână, făcând şi desfăcând formele cu o libertate absolută care totuşi se lovea fără încetare de limitele trupurilor, al meu real, material, iar al său imaginat şi prin urmare inepuizabil, într-un du-te-vino aiuritor care mă lăsa de fiecare dată mai stors, mai aprins, mai disperat. Aşezat gol pe pat, extenuat, beam rachiu şi trăgeam

din ţigară, iar privirea îmi trecea dinspre afară, de la genunchii mei înroşiţi, mâinile lungi cu vene proeminente, sexul zbârcit sub burta mea uşor bombată, înspre înăuntru, unde se plimba peste un trup adormit, întins pe burtă, cu capul întors spre mine, cu picioarele întinse, ca o fetiţă. Îi dădeam uşor deoparte părul şi îi eliberam ceafa, frumoasa ei ceafă viguroasă, şi atunci gândul meu se întorcea, precum după-amiază, la gâtul strangulat al mamei, cea care ne purtase pe amândoi în pântec, mângâiam ceafa surorii mele şi încercam cu seriozitate şi cu străduinţă să mă văd frângându-i gâtul mamei mele, dar era imposibil, imaginea nu-mi apărea, nu exista în mine nicio urmă a unei astfel de imagini, ea refuza cu încăpăţânare să se formeze în oglinda pe care o contemplam în mine însumi, acest luciu nu reflecta nimic, rămânea gol, chiar şi atunci când îmi puneam ambele mâini sub părul surorii mele şi îmi ziceam: O, mâinile mele pe ceafa surorii mele. O, mâinile mele pe gâtul mamei mele. Nu, nimic, nu apărea nimic. Zguduit de frisoane, m-am culcat la capul patului, cu genunchii la gură. După o vreme, am deschis ochii. Ea odihnea întinsă cât era de lungă, cu o mână pe pântec şi cu picioarele desfăcute. Vulva ei se afla chiar în faţa mea. Buzele mici depăşeau cu puţin carnea palidă şi moale. Sexul acesta mă privea, mă spiona, ca un cap de Gorgonă, ca un ciclop nemişcat al cărui unic ochi nu clipeşte niciodată, încet, încet această privire mută mă pătrunse până în măduva oaselor. Respiraţia mi se acceleră şi am întins mâna pentru a-l ascunde: nu-l mai vedeam, dar el, el încă mă vedea şi mă despuia (deşi mă găseam deja gol). Dacă aş fi în stare să mi se scoale, mă gândeam eu, aş putea să mă servesc de mădularul meu ca de un ţăruş trecut prin flacără şi să-l chiorăsc pe acest Polifem care mă transforma în Nimeni. Însă puia îmi zăcea inertă, parcă stupefiată. Am întins braţul şi mi-am afundat degetul mijlociu în acest ochi nemărginit. Şoldurile se mişcară uşor, dar asta fu tot. Departe de a-l fi crăpat, dimpotrivă, îl deschisesem mai tare, eliberând privirea ochiului care se ascundea. Mult mai în spate. Atunci îmi veni o idee: mi-am retras degetul şi, târându-mă pe antebraţe, mi-am împins

fruntea în vulva aceea, potri- vindu-mi cicatricea în gaură. Acum, eu eram cel care privea în interior, cercetând profunzimile acestui trup cu cel de-al treilea ochi al meu, strălucitor, în timp ce singurul ei ochi îşi răsfrângea la rându-i razele peste mine, şi ne orbeam astfel reciproc: fără să mă mişc, am ejaculat într-o explozie de lumină albă, în timp ce ea striga: „Dar ce faci, ce faci?", iar eu râdeam în hohote, cu sperma ţâşnind în jeturi mari din pulă, jubilând, îi muşcam sălbatic vulva ca să o înghit nemestecată, ochii mi se deschideau în sfârşit, se limpezeau şi vedeau totul.

Dimineaţa, o ceaţă groasă acoperise totul: nu vedeam din cameră nici aleea de mesteceni, nici pădurea, nici măcar marginea terasei. Am deschis fereastra, auzeam din nou picăturile scurgându-se de pe acoperiş, ţipătul miorlăit al unei păsări, departe în pădure. Am coborât la parter în picioarele goale şi am ieşit pe terasă. Zăpada aşternută pe dale îmi îngheţa tălpile, aerul rece îmi făcea pielea de găină, m-am dus să mă sprijin de balustrada din piatră. Întorcându-mă cu faţa la casă, am constatat că nu vedeam nici măcar faţada, prelungirea balustradei dispărea în ceaţă, aveam impresia că plutesc, rupt de toate cele. O formă profilată în zăpada din grădină îmi atrase atenţia, poate că era aceeaşi pe care o întrezărisem în ajun. M-am aplecat pentru a o vedea mai bine, ceaţa o ascundea pe jumătate, asta mă făcea să mă gândesc din nou la un trup, dar mai degrabă la cel al tinerei spânzurate de la Harkov, culcate în zăpada din Grădina Sindicatelor, cu sânul muşcat de câini. Începeam să am frisoane, pielea mă pişcă puţin, frigul îmi transforma epiderma într-o pojghiţă extraordinar de sensibilă, sexul meu gol şi ras, aerul tare, ceaţa care mă învăluia îmi dădeau un fabulos sentiment de nuditate, o nuditate absolută, aproape de-nceput de lume. Acum forma dispăruse, probabil că era vorba despre vreo ridicătură de pământ, am dat-o uitării şi mi-am apăsat trupul de balustradă, lăsându-mi degetele să se plimbe pe piele. Când mâna începu să-mi maseze mădularul abia dacă mi-am dat seama, atât de puţin îmi tulbura treaba asta senzaţiile care încet îmi jupuiau carnea, apoi îmi

smulgeau unul câte unul muşchii, apoi îmi scoteau chiar şi oasele, pentru a lăsa doar ceva ce nu se putea numi, ceva care, reflectându-se pe sine, îşi dăruia plăcere precum unui lucru identic numai că uşor decalat, nu opus, ci amestecat cu opoziţiile sale. Juisarea mă proiectă în spate ca o descărcare de armă şi mă azvârli pe dalele acoperite de zăpadă ale terasei, şi am rămas acolo năucit, tremurând din toate încheieturile. Mi se părea că văd o siluetă învârtejindu-se prin ceaţă în apropierea mea, o siluetă feminină, auzeam urlete, mi se păreau îndepărtate, dar probabil că-mi aparţineau, şi în acelaşi timp ştiam că toate acestea se petreceau în tăcere şi că niciun sunet nu-mi ieşea din gură pentru a tulbura o dimineaţă atât de cenuşie. Silueta se desprinse din ceaţă şi se întinse peste mine. Răceala zăpezii îmi pătrundea în oase. „Noi suntem, am şoptit eu în labirintul micuţei sale urechi rotunde. Noi suntem.” Dar silueta rămânea tăcută, iar eu ştiam că sunt tot eu, doar eu. M-am ridicat şi am intrat în casă, dâr- dâiam, m-am rostogolit pe covor ca să mă usuc, respirând greu. Apoi am coborât în pivniţă. Am luat nişte sticle la întâmplare şi am suflat peste etichete pentru a le putea citi, norii mari de praf facându-mă să strănut. Mirosul rece şi jilav al acestei pivniţe îmi pătrundea în nări, talpa piciorului se bucura de senzaţia rece, jilavă, aproape alunecoasă a pământului bătucit. M-am oprit asupra unei sticle şi am deschis-o cu un tirbuşon ce atârna de o sfoară, am băut direct din sticlă, vinul îmi curgea de pe buze pe bărbie şi pe piept, mi se scula din nou, silueta se afla acum în spatele etajerelor şi vălurea uşor, i-am oferit vin însă ea nu se mişcă, atunci m-am culcat pe jos, iar ea se ghemui îndată peste mine, eu continuam să beau din sticlă în timp ce ea se înfrupta din mine, am scuipat-o cu vin, dar ea nici nu băgă de seamă, continua să se mişte, într-un du-te-vino sacadat. De-acum, de fiecare dată juisarea mea era mai acră, mai aspră, mai acidulată, perii minusculi care reapăreau îmi iritau carnea şi mădularul, iar atunci când. Imediat după, mi se blegea, dezvăluia vederii proeminente vene verzi sub pielea roşie şi zbârcită, reţeaua de vinişoare violete. Şi totuşi, nu puteam să

mă opresc, alergam duduind prin casa aceea mare, prin camere, prin sălile de baie, excitându-mă prin toate mijloacele, fără însă a ejacula, fiindcă nu mai puteam. Mă jucam de-a v-aţi ascunselea, ştiind că nu era nimeni să mă găsească, nu prea mai ştiam ce făceam, urmam impulsurile trupului meu năucit, mintea îmi rămânea limpede şi transparentă însă trupul se refugia în opacitatea şi în slăbiciunea sa, cu cât îl munceam mai mult, cu atât reprezenta mai puţin o cale de trecere, transformându-se într-un obstacol, îl blestemam şi încercam să păcălesc această îngreunare, îl stârneam şi îl excitam până la demenţă, dar cu o excitare rece, aproape desexualizată. Mă dedam la tot felul de obscenităţi infantile: într-o cameră de bonă, mă aşezam pe pat în genunchi şi îmi înfigeam o lumânare în anus, o aprindeam cum puteam şi o manevram, făcând să-mi cadă picături de ceară pe fese şi pe spatele testiculelor, răcneam, cu capul strivit de căpătâiul patului de fier; apoi mă căcam stând pe vine în toaleta turcească din cămăruţa servitorilor; nu mă ştergeam, dar mă masturbam stând în picioare pe scara de serviciu, frecân- du-mi de balustradă fesele pătate de căcat al căror miros mă ameţea; iar când ejaculam eram gata-gata să cad pe scări, mă agăţam în ultima clipă râzând şi mă uitam la urmele de rahat de pe lemn, pe care îl ştergeam grijuliu cu un mic şerveţel de dantelă luat din camera de oaspeţi. Scrâşneam din dinţi, abia mai suportam să mă ating, râdeam ca un nebun, în cele din urmă am adormit întins pe duşumeaua din coridor. La trezire îmi era foame, am devorat tot ce am putut să găsesc şi am mai băut o sticlă de vin. Afară ceaţa ascundea totul, trebuie să fi fost încă zi, dar era imposibil să ghiceşti ora. Am deschis podul: era întunecat, scăldat în praf, plin de un miros înţepător, tălpile mele lăsau urme în praf. Luasem cu mine nişte curele din piele, pe care le-am trecut peste o grindă şi am început să-i arăt siluetei, care mă urmase discret, cum mă spânzuram eu în pădure atunci când eram mic. Strânsoarea de la gât făcea să mi se scoale din nou, mă înnebunea, ca să nu mă sufoc trebuia să mă ridic în vârful picioarelor. Mă masturbam în această poziţie, foarte rapid,

frecând doar glandul uns cu salivă, până când sperma ţâşnea de-a curmezişul podului, doar câţiva stropi, însă proiectaţi cu o forţă nemaivăzută, mă lăsam cu toată greutatea atunci când juisam, iar dacă silueta nu m-ar fi susţinut m-aş fi spânzurat de-a binelea. Într-un târziu, m-am desprins din chingi şi m-am prăbuşit în praf. Silueta, în patru labe, îmi adulmeca membrul flasc ca un mic animal pofticios, ridica piciorul ca să-mi arate vulva, dar îmi evita mâinile atunci când le-ndreptam spre ea. Nu mi se scula suficient de repede pentru gustul ei, aşa că mă strangulă cu una din curele; când în sfârşit puia stătea dreaptă, îmi slobozi grumazul, îmi legă picioarele şi se azvârli pe mine. „Hai, zise ea, strânge-mă de gât.” I-am luat gâtul în mâini şi am apăsat cu ambele degete mari, în timp ce ea îşi aduna picioarele de o parte şi de alta a mea, sprijinindu-se cu tălpile-n pământ, primea şi izgonea din sine mădularul meu îndurerat. Respiraţia îi şuiera ascuţit printre dinţi, apăsam şi mai tare, faţa i se umfla, căpăta o tentă vineţie, îngrozitoare la vedere, trupul îi rămânea alb însă chipul îi era roşu ca o came crudă, limba îi ieşea dintre dinţi, nu mai putea nici măcar horcăi, iar atunci când juisă, înfigându-şi unghiile în mâinile mele, se uşură totodată, iar eu am început să urlu, să mugesc şi să mă dau cu capul de duşumea, nu mă mai puteam abţine, îmi izbeam capul şi hohoteam, nu de oroare, fiindcă această siluetă femelă care nu voia cu niciun chip să rămână cea a surorii mele se pişase pe mine, nu era asta, văzând-o juisând şi pişându-se strangulată le vedeam pe spânzuratele de la Harkov care, sufocându-se, se deşertau peste trecători, o văzusem pe fata aia pe care o spânzuraserăm într-o zi de iarnă în parcul din spatele statuii lui Şevcenko, o fată tânără şi sănătoasă, plină de viaţă, care juisase atunci când o spânzuraserăm şi îşi dăduse drumul în chiloţi, în timp ce se zbătea şi gemea, strangulată, juisa, oare juisase vreodată până atunci, era foarte tânără, cunoscuse ea asta oare înainte de a o spânzura noi, cu ce drept o spânzuraserăm, cum puteai s-o spânzuri pe fata aceea, iar eu hohoteam încontinuu, răvăşit de amintirea ei, Sfânta mea Fecioară a Zăpezii, nu erau remuşcări, nu aveam remuşcări, nu mă simţeam vinovat, nu

credeam că lucrurile ar fi putut sau ar fi trebuit să fie altfel, numai că nu înţelegeam ce vrea să însemne să spânzuri o fată, noi o spânzuraserăm aşa cum un măcelar taie gâtul unei viţici, fără patimă, numai pentru că se cuvenea făcut, fiindcă făcuse o prostie şi trebuia să plătească pentru ea cu viaţa, asta era regula jocului, jocul nostru, dar cea pe care o spânzuraserăm noi nu era un porc sau o vită pe care o ucizi fără să stai pe gânduri, întrucât vrei să-i mănânci carnea, era o tânără care fusese o fetiţă poate fericită şi care abia atunci făcea cunoştinţă cu viaţa, o viaţă plină de asasini pe care ea nu se pricepuse să-i evite, o fată ca sora mea, într-un fel, sora cuiva, poate, aşa cum şi eu eram fratele cuiva, iar o asemenea cruzime nu avea nume, indiferent de necesitatea sa obiectivă ea prăbuşea totul, dacă se putea face asta, să spânzuri astfel o tânără, atunci se putea face orice, nu exista nicio siguranţă, sora mea putea într-o zi să se pişe veselă într-un W.C., iar a doua zi să se uşureze sufocându-se la capătul unei frânghii, asta nu avea niciun sens, iată de ce plângeam, nu mai înţelegeam nimic şi voiam să fiu singur ca să nu mai fie nimic de înţeles.

M-am trezit în patul Unei. Eram tot dezbrăcat, dar trupul îmi era curat, iar picioarele libere. Cum ajunsesem aşa? Nu-mi aminteam nimic. Focul din sobă se stinsese şi îmi era frig. Am pronunţat încet, ca un idiot, numele surorii mele: „Una, Una”. Tăcerea mă îngheţă şi mă făcu să tremur, dar poate că era din pricina frigului. M-am ridicat: afară era zi, cerul era acoperit de nori, dar răspândea o lumină frumoasă, ceaţa se risipise, iar eu priveam pădurea, copacii cu crengile încă încărcate de zăpadă. Câteva versuri absurde îmi răsăriră în minte, un cântec vechi de Guillaume al IX-lea, acel duce cam nebun, din Aquitania:

Voi face vers de pur neant
Nici despre mine, nici de altul,
Nici despre-amor, nici tinereţe,
Şi de nimica altceva.

M-am ridicat şi m-am dus spre un colţ în care zăceau grămadă câteva haine de-ale mele, am luat de acolo o pereche de pantaloni, trăgându-mi bretelele peste umerii goi. Trecând prin dreptul oglinzii din cameră, m-am privit: o dungă mare, roşie îmi străbătea gâtul. Am coborât; ajuns în bucătărie, am ronţăit un măr, am băut un pic de vin dintr-o sticlă deschisă. Nu mai era pâine. Am ieşit pe terasă: vremea era rece, mi-am frecat braţele. Mădularul iritat mă durea, pantalonul de lână nu-i dădea pace. Mi-am privit degetele, antebraţele, mă jucam golind cu vârful unghiei venele albastre de la încheietura mâinii. Unghiile îmi erau murdare, cea a degetului mare de la mâna stângă era ruptă. Dinspre cealaltă parte a casei, în curte, se auzea croncănit de păsări. Aerul era tare, muşcător, zăpada de pe jos se topise puţin, apoi se întărise la suprafaţă, urmele lăsate de paşii mei şi de trupul prăvălit pe terasă erau încă vizibile. Am mers până la balustradă şi m-am aplecat. Un trup de femeie era culcat în zăpada din grădină, pe jumătate gol în halatul desfăcut, nemişcat, cu capul lăsat pe o parte, cu ochii deschişi spre cer. Vârful limbii odihnea frumos în colţul buzelor sale vineţii; între picioare, o umbră de păr îi apărea pe sex, probabil continua să crească, cu încăpăţânare. Nu puteam respira: trupul acesta din zăpadă era oglinda celui al fetei din Harkov. Şi am ştiut atunci că trupul acestei fete, că gâtul ei răsucit, bărbia proeminentă, sânii îngheţaţi şi muşcaţi nu reprezentau reflexia oarbă, aşa cum crezusem eu, a unei singure imagini, ci a două amestecate şi separate, una în picioare pe terasă şi cealaltă jos, culcată în zăpadă. Probabil că vă gândiţi: Aha, povestea asta în sfârşit s-a încheiat. Nu, povestea continuă încă.

GIGĂ

Thomas mă găsi stând pe un scaun, pe marginea terasei. Priveam pădurea, cerul, beam rachiu direct din sticlă, cu înghiţituri mici. Balustrada prea înaltă îmi ascundea grădina, însă gândul la ceea ce văzusem săpa domol în mintea mea. Trebuie să fi trecut una sau două zile, nu mă întrebaţi cum le-am petrecut. Thomas ocolise casa pe o parte; nu auzisem nimic, nici zgomot de motor, nici vreun strigăt. I-am întins sticla. „Mântuire şi frăţie. Bea." Eram fără îndoială puţin cam beat. Thomas privi în jur, bău un pic, dar nu îmi înapoie sticla. „Ce dracu' faci?" mă întrebă el într-un târziu. I-am zâmbit prosteşte. El se uită la faţada casei. „Eşti singur?" „Cred că da." Se apropie de mine, mă privi, repetă: „Ce dracu' faci? Concediul ţi s-a terminat de-o săptămână. Grothmann este furios, zice că deferă curţii marţiale pentru dezertare. În perioada asta sentinţa se pronunţă-n cinci minute". Am ridicat din umeri şi am făcut un gest către sticlă, pe care o ţineam în continuare în mână. El o îndepărtă de mine. „Dar tu? l-am întrebat. Ce faci aici?" „Mi-a spus Piontek unde eşti. El m-a adus. Am venit să te iau." „Aşadar, trebuie să plecăm?" am zis eu trist. „Da. Du-te şi te-mbracă." M-am ridicat, am urcat la

etaj. În camera Unei, în loc să mă îmbrac, m-am aşezat pe divanul ei din piele şi mi-am aprins o ţigară. Mă gândeam la ea cu greutate, gânduri ciudat de goale şi de inconsistente. Vocea lui Thomas, din casa scărilor, mă smulse din visare: „Grăbeşte-te! Fir-ar al dracului!" M-am îmbrăcat, am tras hainele pe mine la întâmplare, dar cu o oarecare raţiune, fiindcă era frig, nişte lenjerie lungă pe dedesubt, şosete de lână, un pulover cu guler întors pe sub uniforma de birou. *Educaţia sentimentală* se afla pe secreter: am pus cartea în buzunarul hainei. Apoi am început să deschid ferestrele ca să trag obloanele. Thomas apăru în uşă. „Ce tot faci?" „închid. Nu o să lăsăm casa larg deschisă." Atunci izbucni: „Se pare că nu-ţi dai seama de ce se întâmplă. Ruşii atacă de-a lungul frontului de o săptămână. Pot sosi dintr-o clipă în alta. Mă apucă fără menajamente de braţ: Hai, vino!" în holul mare, m-am smuls din strânsoarea lui şi m-am dus să caut cheia mare de la intrare. Mi-am pus mantaua şi cascheta. Ieşind, am încuiat cu grijă uşa. În curtea din faţa casei, Piontek ştergea farul unui Opel. Mă salută şi urcarăm cu toţii în vehicul, Thomas lângă Piontek, iar eu în spate. Pe aleea lungă, printre hurducături, Thomas îl întrebă pe Piontek: „Crezi că putem trece tot prin Tempelburg?" „Nu ştiu, Herr Standartenfâihrer. Părea linişte, putem încerca."

Pe şoseaua principală Piontek viră la stânga. În Alt Draheim, câteva familii încă mai încărcau nişte căruţe la care erau înhămaţi nişte cai mici pomeranieni. Maşina ocoli pădurea bătrână şi o porni de-a lungul coastei istmului. În capăt apăru un tanc, plat şi bondoc. „Fir-ar! zise Thomas. Un T-34!" Piontek înţelesese deja şi băgase în marşarier. Tancul îşi coborî ţeava şi trase spre noi, dar nu putea ţinti atât de jos, iar obuzul ne trecu pe deasupra capului şi explodă alături de drum, la intrarea în sat. Tancul înainta în zgomot de şenile pentru a trage mai jos; Piontek dădu înapoi de-a curmezişul şoselei şi pomi cu toată viteza în direcţia satului; a doua lovitură lovi destul de aproape de noi, făcând ţăndări unul din geamurile din stânga, apoi ocolirăm fortul şi ajunserăm la adăpost. În sat oamenii auziseră detunăturile şi alergau în

toate părţile. Traversarăm fără să ne oprim şi o luarăm spre nord. „N-au putut totuşi să cucerească Tempelburg! se trezi urlând Thomas. Am trecut acum două ore!” „Poate că au luat-o peste câmp”, sugeră Piontek. Thomas examina o hartă. „Bine, mergi până la Bad Polzin. O să ne informăm acolo. Chiar dacă Stargard a căzut, o putem lua pe la Schivelbein-Naugard, apoi să ajungem la Stettin.” Eu nu prea dădeam atenţie discuţiei lor, priveam peisajul prin geamul spart, pe care-l curăţasem de ultimele cioburi. Nişte plopi înalţi mărgineau şoseaua lungă şi dreaptă, iar dincolo de ei se întindeau câmpiile ninse şi tăcute, văzduhul cenuşiu în care zburau câteva păsări, nişte ferme izolate, închise, mute. La Klaushagen, un sătuc curat, trist şi demn, la câţiva kilometri mai jos, se afla un baraj de *Volkssturm* în costume civile şi cu brasarde, închizând drumul între un lac mic şi o pădure. Neliniştiţi, ţăranii ne solicitară veşti: Thomas îi sfătui să plece cu familiile spre Polzin, dar ei se codeau, îşi răsuceau mustăţile şi îşi pipăiau puşcoacele şi cele două *Panzerfâuste* ce li se dăduseră. Unii îşi atârnaseră la piept medaliile de pe timpul Marelui Război. Cei din Schupo, care îi însoţeau în uniforma lor verde-închis, nu păreau mai în apele lor decât ţăranii, oamenii vorbeau cu acel fel de a vorbi al consilierilor municipali, aproape solemni din pricina spaimei.

La intrarea în Bad Polzin, apărătorii păreau mai bine organizaţi. Soldaţi din Waffen-SS păzeau drumul, iar un tun antitanc PAK, poziţionat pe o înălţime, acoperea împrejurimile. Thomas ieşi din maşină pentru a discuta cu un Untersturmfuhrer care comanda secţia, însă acesta nu ştia nimic şi ne trimise la superiorul său, în oraş, la PC-ul instalat în castelul vechi. Străzile erau pline de autovehicule şi de căruţe, atmosfera era tensionată, mame care strigau după copii, bărbaţi care trăgeau brutal hăţurile cailor, bruftuluindu-i pe muncitorii agricoli francezi care încărcau saltelele şi sacii cu provizii. L-am urmat pe Thomas în PC şi am stat în spatele lui, ascultând. Obersturmfuhrerul nu ştia nici el mare lucru. Unitatea sa era ataşată Corpului al X-lea SS, fusese trimis aici în fruntea unei companii pentru a apăra axele căilor de

deplasare; considera că ruşii vor veni dinspre sud sau de la est – Armata a 2-a, în jurul Danzigului şi Gotenhafenului, fusese deja ruptă de Reich, ruşii străpunseseră până la Baltica pe axa Neustettin-Koslin, lucrul era aproape sigur. Dar presupunea că rutele spre vest erau încă libere. Am pornit pe drumul spre Schivelbein. Era o şosea solidă, şirurile de căruţe ale refugiaţilor ocupau o întreagă latură, o deversare continuă, acelaşi spectacol trist ca acum o lună, pe autostrada de la Stettin la Berlin. Încet, în pasul cailor, Estul german se golea. Era puţin trafic militar, dar mulţi soldaţi, unii cu arme, alţii fără, puteau fi zăriţi printre civili, *Ruckkämpfer* care căutau să ajungă la unităţile lor sau să găsească o alta. Era frig, un vânt puternic sufla prin geamul spart al maşinii, aducând cu sine o zăpadă înmuiată. Piontek depăşea claxonând căruţele, oameni care mergeau pe jos, vite ce congestionau drumul se dădeau în lături cu greu. Mergeam de-a lungul câmpurilor, apoi şoseaua trecea din nou printr-o pădure de brazi. În faţa noastră căruţele se opreau, se stârnise agitaţie, auzirăm un zgomot uriaş, de neînţeles, oamenii ţipau şi fugeau spre pădure. „Ruşii!” răcni Piontek. „Jos, jos!” ordonă Thomas. Am ieşit prin stânga, cu Piontek. La două sute de metri în faţă, un tanc înainta repede în direcţia noastră, strivind în trecere căruţe, cai şi fugari întârziaţi. Înspăimântat, am alergat cât am putut de repede, alături de Piontek şi de civili, încercând să mă ascund în pădure; Thomas traversase coloana şi fugea de cealaltă parte.

Căruţele trosneau sub şenilele tancului ca nişte chibrituri, caii mureau în nechezături groaznice, retezaţi de şenile. Maşina noastră fu luată din plin, împinsă, măturată şi, într-un vacarm de tablă sfărâmată, proiectată în şanţul de pe margine. Îl zăream pe soldatul cocoţat pe tanc, exact în faţa mea, un asiatic cu nasul câm, negru de uleiul de motor; sub casca de tanchist din piele, purta nişte ochelari hexagonali de femeie cu lentilele roz, având într-o mână o mitralieră mare cu încărcător rotund, iar în cealaltă, aplecată pe umăr, o umbrelă de vară, tivită cu dantelă. Cu picioarele desfăcute, sprijinit de turelă, stătea călare pe ţeavă ca pe un cal, suportând

zdruncinăturile tancului cu uşurinţa unui cavaler scit care direcţiona din călcâie un căluţ nervos. Alte două tancuri, cu saltele sau cu somiere fixate pe flancuri, îl urmau pe primul, dându-i gata sub şenile pe mutilaţii care se zvârcoleau printre rămăşiţe. Trecerea lor dură câteva zeci de secunde, cel mult, se îndreptau spre Bad Polzin, lăsând în urmă sfărâmături amestecate cu sânge şi cărnuri strivite printre maţele de cai. În ambele părţi ale drumului, zăpada era străbătută de dungi roşii lungi, întinse de răniţii care încercaseră să se pună la adăpost; ici şi colo, câte un om se zvârcolea fără picioare, urlând, pe drum se vedeau torsuri fără capete, braţe ieşind dintr-o masă strivită de came roşie, insuportabil de privit. Tremuram din toate mădularele, Piontek trebui să mă ajute să ajung la dram. În jurul meu oamenii urlau, gesticulau, alţii rămâneau nemişcaţi, în stare de şoc, copiii scoteau ţipete stridente, fără încetare. Thomas veni îndată lângă noi, scotoci prin resturile maşinii şi scoase harta şi o raniţă mică. „Va trebui să continuăm pe jos", zise el. Am schiţat un gest de om zăpăcit. „Şi oamenii…?" „Vor trebui să se descurce, mi-o reteză el. Nu putem face nimic. Să mergem." Mă obligă să traversez din nou şoseaua, urmat de Piontek. Aveam grijă să nu calc pe resturi omeneşti, dar era imposibil să evit sângele, cizmele mele lăsau urme roşii în zăpadă. Ajunşi la pădure, Thomas desfăcu harta. „Piontek, ordonă el, du- te şi caută prin căruţe, găseşte ceva de mâncare" Apoi cercetă harta. Când Piontek se întoarse cu ceva provizii puse într-o faţă de pernă, Thomas ne-o arătă. Era o hartă la scară mare a Pomeraniei, indicând dramurile şi satele, dar nimic altceva. „Dacă ruşii au venit de aici, înseamnă că au cucerit Schivelbeinul. Probabil că merg spre Kolberg. O să mergem spre nord. Să încercăm să ajungem la Belgarde. Dacă ai noştri mai sunt acolo, e bine, dacă nu, vom mai vedea. Evitând dramurile, ar trebui să nu avem probleme: dacă au mers aşa de repede, înseamnă că infanteria se află încă departe. Îmi arătă un sat pe hartă, Gross Rambin: „Aici este o cale ferată. Dacă ruşii încă nu au ajuns în zonă, poate vom găsi ceva".

Traversarăm rapid pădurea şi o apucarăm peste câmp.

Zăpada se topea pe pământul arat, ne afundam până la pulpe. Între loturi se aflau şanţuri pline cu apă şi garduri de sârmă ghimpată, joase, dar greu de sărit; apoi treceam pe drumuri de pământ, şi ele noroioase, totuşi mai uşoare, pe care le părăseam atunci când ajungeam la marginea vreunui sat. Se dovedea obositor, însă aerul era tare şi câmpul, pustiu şi liniştit; mergeam cu pas ţanţoş, cam ridicoli, eu şi Thomas în uniformele noastre negre de ofiţeri, cu picioarele pline de noroi. Piontek ducea proviziile; singurele noastre arme erau cele două pistoale, nişte Luger parabellum. Spre sfârşitul după-amiezii, ajunserăm în dreptul Rambinului; un râu mic curgea la dreapta noastră, făcurăm popas într-o pădurice de fagi şi de frasini. Ningea din nou, o zăpadă umedă şi lipicioasă pe care vântul ne-o arunca în faţă. La stânga, puţin mai departe, se zăreau calea ferată şi primele case. „Aşteptăm să se înnopteze11, zise Thomas. Eu m-am sprijinit cu spatele de un copac, trăgându-mi poalele mantalei sub mine, iar Piontek ne împărţi ouă fierte şi câmaţi. „N-am găsit pâine11, spuse el trist. Thomas scoase din raniţă sticla de rachiu pe care mi-o luase şi ne oferi fiecăruia câte o duşcă. Cerul se întuneca, începea din nou să ningă. Eram obosit şi am adormit, sprijinit de copac. Când Thomas mă trezi, mantaua îmi era presărată cu zăpadă şi eram ţeapăn de frig. Nu era lună, iar din sat nu se vedea nicio lumină. Urmarăm liziera pădurii până la calea ferată, apoi înaintarăm în întuneric, unul după altul, de-a lungul taluzului. Thomas îşi scosese pistolul, iar eu i-am urmat exemplul, fără să ştiu ce-aş face dacă eram surprinşi. Paşii scrâşneau pe pietrişul acoperit de zăpadă. Primele case apărură pe partea dreaptă a liniei ferate, în apropiere de o baltă mare, forme întunecate, tăcute; gara, aflată la intrarea în sat, era închisă; râmaserăm pe şine, ca să traversăm târgul. În sfârşit, puturăm să ne punem pistoalele la loc şi să mergem mai în voie. Balastul era lunecos, se mişca sub tălpile noastre, însă distanţa dintre traverse nu ne permitea să păşim normal. În cele din urmă am coborât unul câte unul de pe taluz, apucând-o prin zăpada proaspătă. Puţin mai departe, calea ferată trecea din nou printr-o pădure mare de pini. Mă

simţeam obosit, mergeam de ore întregi, nu mă gândeam la nimic, nu-mi trecea nimic prin minte, idee sau imagine, îmi îndreptam toate eforturile către paşii pe care îi făceam. Respiram greu, iar gâfâielile noastre, alături de scrâşnetul cizmelor pe zăpada înmuiată, reprezentau aproape singurele sunete pe care le auzeam, un zgomot obsedant. Câteva ore mai târziu luna se ridică de după pini, nu pe de-a-ntregul plină, şi aruncă pete de lumină albă pe zăpadă, printre arbori. Ceva mai târziu, ajunserăm la liziera pădurii. Dincolo de o câmpie mare, la câţiva kilometri în faţă, pe cer dansa o lumină galbenă şi la vederea ei ghiceam trosnetul focului, detunăturile înfundate şi surde. Luna lumina zăpada de pe câmpie şi distingeam firul negru al căii ferate, tufişurile, crângurile risipite. „Cred că se bat în jurul Belgardelui, zise Thomas. Să dormim un pic. Dacă ne apropiem acum, ne împuşcă ai noştri." Nu prea îmi venea să dorm în zăpadă; împreună cu Piontek, am adunat câteva crengi uscate ca să-mi încropesc un pat. M-am făcut covrig şi am adormit.

Mă trezi o lovitură puternică peste cizmă. Încă mai era întuneric. În jurul nostru stăteau mai multe siluete, vedeam sclipind oţelul automatelor. O voce şopi deodată: *„Deutsche? Deutsche?"* M-am ridicat în capul oaselor, iar silueta se dădu înapoi. „Pardon, Herr Offizier", se auzi o voce cu un accent puternic. M-am ridicat în picioare, Thomas se sculase deja. „Sunteţi soldaţi germani?" întrebă el încet. *„JawohI,* Herr Offizier." Ochii mi se obişnuiau cu întunericul: distingeam pe mantalele acestor oameni însemnele SS şi ecusoanele albastru-alb-roşu. „Sunt SS-Obersturmbannfuhrer", am zis eu în franceză. O voce exclamă: „Ai văzut Roger, vorbeşte franceza!" Primul soldat îmi răspunse: „Scuzaţi-ne, Herr Obersturmbannfâihrer. Nu v-am văzut prea bine în întuneric. V-am luat drept dezertori". „Suntem de la SD, zise Thomas tot în franceză, cu accentul său austriac. Am fost tăiaţi de ruşi şi încercăm să ajungem la liniile noastre. Dar dumneavoastră?" „Oberschutze Lanquenoy, Compania a 3-a, secţia 1, *zu Befehl,* Herr Standartenfuhrer. Suntem cu Divizia «Charlemagne». Am fost separaţi de regimentul nostru." Erau vreo zece.

Lanquenoy, care părea a fi liderul, ne-a explicat situaţia în câteva cuvinte: li se dăduse ordin să-şi părăsească poziţiile cu câteva ore în urmă şi să se replieze spre sud. Grosul regimentului, pe care încercau să-l ajungă din urmă, probabil că se afla puţin mai la est, spre Persante. „Cel care comandă este Oberfuhrerul Puaud. Mai sunt nişte ţipi de la Wehrmacht la Belgarde, dar acolo-i prăpăd." „De ce nu mergeţi spre nord? întrebă sec Thomas. Spre Kolberg?" „Nu ştim, Herr Standartenfuhrer, spuse Lanquenoy. Nu ştim nimic. Sunt rusnaci peste tot." „Drumul cred că e tăiat", zise altcineva. „Trupele noastre mai ţin Korlinul?"

întrebă Thomas. „Nu ştim", spuse Lanquenoy. „Dar Kolbergul?" „Nu ştim, Herr StandartenFührer. Nu ştim nimic." Thomas ceru o lanternă şi îi puse pe Lanquenoy şi pe un alt soldat să-i arate pe hartă. „Vom încerca să trecem prin nord şi să ajungem la Korlin, iar dacă nu, la Kolberg, decise Thomas. Vreţi să mergeţi cu noi? în grup mic, vom putea trece liniile ruseşti, dacă e nevoie. Cred că deţin doar drumurile, poate şi câteva sate." „Nu că nu am dori, Herr StandartenFührer. Am vrea. Dar trebuie să ne alăturăm camarazilor." „Cum credeţi." Thomas ceru să i se dea o armă şi muniţii, pe care i le încredinţă lui Piontek. Cerul se limpezea încet, încet, iar o pătură groasă de ceaţă umplea valea câmpiei, spre râu. Soldaţii francezi ne salutară şi se mistuiră în pădure. Thomas îmi spuse: „Vom profita de ceaţă ca să ocolim Belgarde, repede. De cealaltă parte de Persante, între bucla râului şi drum, este o pădure. Vom trece pe acolo până la Korlin. După aceea, mai vedem". N-am zis nimic, voinţa mi se scursese din trup. O apucarăm din nou pe lângă şine. Exploziile răsunau în ceaţă, în faţa noastră şi pe dreapta, însoţindu-ne înaintarea. Când linia ferată se încrucişa cu un drum, ne ascundeam, aşteptam câteva minute, apoi traversam în goană. Uneori se auzea zgomot metalic de hamuri, de gamele, de ploşti care se ciocneau; ne încrucişam cu oameni înarmaţi, prin ceaţă; rămâneam pitulaţi, cu ochii-n patru, aşteptând să se îndepărteze, fără să ştim dacă erau sau nu de-ai noştri. La sud, în spatele nostru, începuseră să se facă auzite canonade; în

faţa noastră zgomotele deveneau mai uşor de identificat, dar erau împuşcături şi rafale izolate, doar câteva explozii, luptele erau pe sfârşite. Când ajunserăm la Persante, se porni un vânt uşor care începea a risipi ceaţa. Ne îndepărtarăm de calea ferată şi ne adăpostirăm în stufăriş, cercetând situaţia. Podul metalic al căii ferate fusese dinamitat şi zăcea, contorsionat, în apele tulburi şi mâloase ale râului. Am stat aşa cam un sfert de oră, observând; ceaţa aproape că se ridicase acum, un soare rece se zărea printre nourii cenuşii; în spate, spre dreapta, Belgarde ardea. Podul distrus nu părea a fi păzit. „Am putea trece pe grinzi, cu băgare de seamă", şopti Thomas. Se ridică, urmat de Piontek, cu automatul francezilor gata de tragere. De pe mal trecerea părea uşoară, dar odată ajuns pe pod, grinzile înguste se dovediră nesigure, umede şi alunecoase. Trebuia să te agăţi de marginea tablierului, chiar deasupra apei. Thomas şi Piontek trecură fără probleme. La câţiva metri de mal, imaginea mea din apă îmi atrase privirea; era tulbure, deformată de mişcările de la suprafaţă; m-am aplecat pentru a vedea mai bine, piciorul îmi alunecă şi m-am trezit în râu. Prins în mantaua grea, m-am scufundat o clipă în apa rece. Am atins cu mâna o bară metalică, m-am agăţat de ea şi am ieşit la suprafaţă; Piontek se întorsese şi mă trase de mână pe mal, unde am rămas culcat, cu hainele şiroind, tuşind înfuriat. Thomas râdea, iar râsul acela mă mânia şi mai tare. Reuşisem să nu pierd cascheta, pe care o băgasem sub centură înainte de a traversa. Trebui să-mi scot cizmele ca să le golesc de apă, iar Piontek mă ajută să-mi storc cât de cât mantaua. „Grăbiţi-vă, şoptea Thomas, continuând să râdă. Nu trebuie să rămânem aici." Mi-am pipăit buzunarele, am dat peste cartea pe care o luasem, iar apoi uitasem de ea. La vederea paginilor ude şi vălurite mai că mi se făcu rău. Dar nu se putea îndrepta nimic, Thomas mă grăbea, am pus-o înapoi în buzunar, mi-am aruncat mantaua pe umeri şi am pornit din nou la drum.

Frigul răzbătea prin hainele ude şi aveam frisoane, însă mergeam repede şi asta mă încălzea un pic. În spatele nostru se auzea pocnetul incendiilor din oraş, un fum gros înnegrea cenuşiul cerului şi acoperea soarele. O bucată de vreme furăm

hărţuiţi de o duzină de câini înfometaţi şi înnebuniţi; se repezeau la picioarele noastre, lătrând furios, Piontek trebui să rupă un băţ ca să-i împrăştie. Aproape de râu, pământul era mocirlos, zăpada se topise deja, doar câteva petice albe mai arătau locurile uscate. Cizmele ni se afundau până la glezne. În faţa noastră apăruse un dig lung şi presărat cu zăpadă, urmând malul Persantei; la dreapta, la poalele taluzului, bălţile se îndeseau, apoi începeau pădurile, dar tot mocirloase; în curând ne trezirăm blocaţi pe acest dig, dar nu vedeam pe nimeni, nici germani, nici ruşi. De altfel, şi alţii trecuseră pe aici înaintea noastră: ici şi colo, prăbuşiţi în pădure, cu câte un picior sau vreun braţ prins în crengi, sau întinşi cu capul în jos pe marginea digului, se zăreau cadavre, vreun soldat sau vreun civil care se târâse până acolo ca să moară. Cerul se limpezea, soarele palid de sfârşit de iarnă risipea puţin câte puţin cenuşiul zilei. Se putea merge cu uşurinţă pe dig, înaintam repede, Belgarde dispăruse deja din vedere. Pe apele închise la culoare ale Persantei pluteau raţe, unele cu capul verde, altele negre şi albe, păsările se ridicau brusc la apropierea noastră scoţând strigăte tânguitoare, şi zburau ceva mai încolo. În faţă, dincolo de mal se întindea o pădure mare de pini, copaci foarte înalţi şi întunecaţi; la dreapta noastră, după cursul mic de apă care izola digul, se vedeau mai ales mesteceni, dar şi câţiva stejari. Am auzit un bâzâit îndepărtat: deasupra noastră, foarte sus pe cerul de un verde-deschis, se învârtea un avion singuratic.

Vederea acestuia stârni îngrijorarea lui Thomas, care ne trase spre micul canal; un trunchi de copac căzut ne îngădui să-l trecem şi să ajungem la adăpostul arborilor; dar aici pământul dispărea sub apă. Traversarăm un mic tăpşan acoperit cu o vegetaţie înaltă şi deasă, udă şi culcată la pământ, mai departe se întindeau alte ochiuri de apă. Am dat peste o cabană mică de vânător încuiată cu lacăt; şi aceasta zăcea în apă. Zăpada dispăruse cu totul. Nu folosea la nimic să te lipeşti de arbori, cizmele ni se afundau în apă şi în mâl, solul ud era acoperit de frunze putrede care ascundeau băltoace. Din loc în loc câte o ridicătură de pământ solid ne

mai dădea curaj. Dar ceva mai departe devenea imposibil de trecut, arborii creşteau pe movile izolate sau chiar direct în apă, limbile de pământ dintre suprafeţele de apă erau la rândul lor inundate, mătăhăiam demni de milă, trebui să renunţăm şi să revenim la dig. Într-un târziu, acesta dădu peste câmpuri, ude şi acoperite de zăpadă înmuiată, dar pe care se putea înainta. Apoi trecurăm printr-o pădure de pini pentru tăiere, drepţi şi înalţi, cu trunchiuri roşii. Soarele se strecura printre copaci, aruncând pete de lumină pe solul negru, aproape golaş şi presărat cu pâlcuri de zăpadă sau de muşchi verde şi rece. Trunchiuri tăiate şi părăsite şi crengi rupte împiedicau trecerea printre copaci, dar era şi mai greu să mergi prin noroiul negru, răscolit de roţile căruţelor, drumuri ale tăietorilor de lemne care şerpuiau prin pădurea de pini. Nu mai puteam, îmi era şi foame, Thomas acceptă în sfârşit să se oprească un pic. Mă încălzisem datorită mersului, lenjeria aproape că mi se uscase pe trup. Mi-am scos tunica, cizmele şi pantalonii, şi le-am întins la soare pe nişte grămezi de lemne rânduite pe marginea drumului. Am pus acolo şi cartea de Flaubert, deschisă, ca să se usuce paginile care se văluriseră. Apoi m-am cocoţat pe un alt morman de lemne, arătând grotesc în lenjeria mea lungă de corp; după câteva minute îmi era din nou frig, iar Thomas îmi întinse mantaua lui, râzând. Piontek ne dădu câte ceva de pus burta la cale şi mâncarăm. Eram frânt de oboseală, îmi venea să mă culc pe manta în bătaia slabă a soarelui şi să adorm. Dar Thomas voia cu tot dinadinsul să ajungem la Korlin, în speranţa că izbuteam să mergem până la Kolberg în aceeaşi zi. Mi-am îmbrăcat hainele umede, am băgat cartea în buzunar şi l-am urmat. Imediat dincolo de pădure apăru un cătun aşezat în curbura râului. L-am cercetat un timp, ar fi trebuit să facem un ocol mare ca să trecem pe lângă el; auzeam lătrat de câini, nechezat de cai, vaci mugind cu acel sunet lung şi dureros pe care-l scot atunci când nu sunt mulse, iar ugerele li se umflă. Dar atâta tot.

Thomas hotărî să înaintăm. Erau nişte clădiri vechi de fermă din cărămidă, lăsate în paragină, cu acoperişuri mari

peste nişte hambare largi; uşile fuseseră sparte, drumul era plin de căruţe răsturnate, mobilă stricată, cearceafuri rupte; din loc în loc, păşeam peste câte un cadavru de gospodar sau de bătrână, ciuruiţi de aproape; o stranie mică furtună de zăpadă sufla pe alei, ghemotoace de fulgi din plăpumi şi din saltele spintecate, luate de vânt. Thomas îl trimise pe Piontek să caute de mâncare prin case şi în aşteptarea lui îmi traduse ceva scris în grabă în rusă, atârnat la gâtul unui ţăran legat de un stejar, la înălţime, cu maţele revărsate din burta spintecată, pe jumătate smulse de câini: *Aveai o casă, vaci, cutii de conserve. Ce-ai căutat la noi, pridurok?* Mirosul maţelor îmi făcea greaţă, îmi era sete şi am băut direct de la o pompă manuală care încă funcţiona. Piontek se întoarse cu slănină, ceapă, mere şi câteva conserve pe care le-am băgat prin buzunare, dar era galben la faţă, iar maxilarul îi tremura, nu voia să ne spună ce văzuse în casă, iar privirea lui trecea înspăimântată de la omul spintecat la câinii care se apropiau mârâind, prin volutele de puf. Părăsirăm cătunul cât puturăm de repede. Dincolo de el se întindeau câmpuri vălurite, de un galben pal şi cafeniu sub zăpada încă tare. Drumul ocolea un mic afluent, urca o creastă, trecea pe lângă o gospodărie părăsită, de oameni înstăriţi, aflată lângă o pădure. Apoi cobora spre Persante. Ţineam malul, unul destul de ridicat; de cealaltă parte a apei erau tot păduri. Un afluent ne blocă drumul, ne văzurăm nevoiţi să ne scoatem cizmele şi şosetele şi să traversăm prin vad, apa era rece, am băut şi mi-am umezit gâtul înainte de a porni mai departe. Apoi se întindeau alte câmpii înzăpezite; în depărtare, spre dreapta, sus, zăream liziera unei păduri; chiar în mijloc, părăsit, se înălţa un turn din lemn cenuşiu pentru vânat raţe sau folosind pentru împuşcat ciori la vremea recoltelor. Thomas vru să o luăm direct peste câmp, în faţa noastră pădurea cobora până la râu, dar nu era uşor să te îndepărtezi de dmm, solul se dovedea înşelător, trebuia să treci peste garduri de sârmă ghimpată, iar noi o apucarăm spre râul peste care dădurăm puţin mai departe. Două lebede pluteau în voia apei, deloc speriate de prezenţa noastră; se opriră aproape de o insuliţă, îşi ridicară şi

îşi întinseră într-o mişcare gingaşă gâturile nesfârşite, apoi începură să-şi facă toaleta. Mai departe, reîncepeau pădurile. Aici găsei mai ales pini, arbori tineri, o pădure care fusese bine administrată în privinţa tăierilor, deschisă şi aerisită. Drumurile erau bune, aşa că mergeam mai uşor. În două rânduri, zgomotul paşilor noştri puse pe fugă nişte căpriori, îi vedeam sărind printre copaci. Thomas ne conducea pe felurite cărări, pe sub bolta înaltă şi calmă, mereu regăsind râul Persante, firul nostru conducător. Un drum o tăia printr-o pădurice de stejari, nu prea înaltă, o întrepătrundere deasă şi cenuşie de mlădiţe şi de crengi desfrunzite. Pământul de sub zăpadă era aşternut cu frunze moarte, uscate, maronii. Când mă apuca setea, coboram la râu, dar adeseori la mal apa stagna. Ne apropiam de Korlin, îmi simţeam picioarele ca de plumb, mă durea spatele, dar din fericire drumul nu era prea dificil.

La Korlin se dădeau lupte crâncene. Ascunşi la marginea pădurii, ne uitam la tancurile ruseşti dispersate pe un drum puţin mai ridicat, bombardând necontenit poziţiile germane. În jurul tancurilor alergau infanterişti, se culcau în tranşee. Erau multe cadavre, pete întunecate răspândite pe zăpadă sau pe pământul negru. Ne adăpostirăm în pădure, prudenţi. Puţin mai sus, reperaserăm un podeţ de piatră peste Persante, rămas intact; ne întoarserăm pentru a-l traversa, apoi, ascunşi într-un făget, ne strecurarăm spre şoseaua mare către Plathe. Şi prin acest codru întâlneai trupuri ţepene, ruşi şi germani amestecaţi, trebuie să fi fost o bătălie crâncenă; mulţi morţi germani purtau ecusonul francez. Acum totul era liniştit. Căutându-i prin buzunare am dat peste câteva obiecte utile, bricege, un compas, peşte uscat în traista unui rus. Pe drum, sus, blindatele sovietice se îndreptau cu toată viteza spre Korlin. Thomas hotărâse să aşteptăm venirea nopţii, apoi să încercăm să traversăm pentru a vedea mai departe cine, dintre ruşi şi noi, stăpânea şoseaua spre Kolberg. M-am aşezat în dosul unui tufiş, cu spatele la drum, şi am mâncat o ceapă, udându-mi gâtlejul cu rachiu ca să se ducă dumicaţii, apoi am scos *Educaţia sentimentală,* ale cărei coperte din piele se

umflaseră şi se deformaseră, am dezlipit cu grijă câteva pagini şi am început să citesc. Apele adânci ale prozei mă cuprinseră rapid, şi nu mai auzeam scârţâitul şenilelor, nici bubuitul motoarelor, nici strigătele ciudate în rusă – *„Davai! Davai!”* nici exploziile, puţin mai departe; doar paginile vălurite şi lipite îmi tulburau lectura. Venirea serii mă obligă să închid cartea şi să o pun în buzunar. Am închis puţin ochii. Dormea şi Piontek, Thomas stătea în capul oaselor, cercetând pădurea. Când m-am trezit, eram acoperit de un strat gros de zăpadă; cădea perpendicular, cu fulgi deşi care se învârtejeau printre arbori înainte de a se aşterne. Pe drum mai trecea din când în când câte un tanc, cu farurile aprinse, lumina străpungând volutele de zăpadă; în rest, totul era tăcut. Ne apropiarăm de drum şi râmaserăm în aşteptare.

Dinspre Korlin încă se mai trăgea. Se apropiară două tancuri, urmate de un camion, un Studebaker purtând steaua roşie; de îndată ce acestea trecură, traversarăm şoseaua cu paşi iuţi şi ne prăvălirăm de cealaltă parte, într-o pădure. Câţiva kilometri mai departe fu nevoie să repetăm operaţiunea ca să traversăm mica şosea ce ducea spre Gross-Jestin, un sat învecinat; şi aici, tancurile şi vehiculele se aglomerau pe drum. Ninsoarea deasă ne ascundea atunci când traversam câmpurile, nu era vânt şi zăpada cădea aproape vertical, înăbuşind sunetele, detunăturile, motoarele, strigătele. Din timp în timp, le auz de zgomote metalice sau de glasuri ruseşti, ne ascundeam degrabă, aruncându-ne pe burtă într-un şanţ sau în spatele vreunui tufiş; o patrulă trecu chiar pe sub nasul nostru, fără să ne zărească. Din nou, râul Persante ne bară drumul. Şoseaua spre Kolberg se afla de cealaltă parte; urmarăm malul către nord, iar Thomas găsi în sfârşit o barcă, ascunsă în stufăriş. Nu avea vâsle, Piontek tăie nişte crengi lungi ca să o manevreze, iar traversarea se făcu destul de uşor. Pe şosea domnea o circulaţie intensă, în ambele sensuri: blindatele ruseşti şi camioanele circulau cu toate farurile aprinse, ca pe autostradă. O coloană lungă de tancuri mergea în direcţia Kolberg, un spectacol feeric, fiecare vehicul purta dantele sau bucăţi mari de pânză albă fixate pe ţevi şi pe

turele, fluturând pe flancuri, iar în vârtejurile de zăpadă luminată de farurile lor aceste vehicule întunecate şi gălăgioase căpătau un aspect uşor, aproape aerian, păreau că plutesc pe drum, prin zăpada care se confunda cu acele pânzeturi. Ne traserăm încetişor înapoi şi ne afundarăm în pădure. „O să trecem iar râul, şopti vocea tensionată a lui Thomas, fără de chip în întuneric şi ninsoare. Nicio şansă să ajungem la Kolberg. Va trebui cu siguranţă să mergem până la Oder.” însă barca dispăruse şi trebui să mergem o vreme până să găsim un vad cât de cât acceptabil, indicat de nişte ţăruşi şi de un soi de pasarelă întinsă sub apă, de care se agăţase piciorul unui cadavru ce plutea pe burtă, aparţinând unui ofiţer Waffen-SS francez. Apa rece ne ajunse până la coapse, ţineam cartea în mână pentru a nu se uda încă o dată, fulgi mari cădeau în unde, dispărând instantaneu. Ne scoseserăm cizmele, dar pantalonii ne rămaseră uzi şi îngheţaţi toată noaptea şi dimineaţa următoare, când adormirăm toţi trei, fără a mai face de pază, într-o cabană mică de pădurar aflată în capătul unei păduri. Mergeam de aproape treizeci şi cinci de ore, eram epuizaţi; iar acum trebuia să continuăm să mergem.

înaintam noaptea, ziua ne ascundeam prin păduri şi atunci eu dormeam sau citeam Flaubert, abia schimbam câteva vorbe cu tovarăşii mei. O mânie neputincioasă se năştea în adâncul meu, nu înţelegeam de ce părăsisem casa de lângă Alt Draheim, eram furios pe mine însumi pentru că mă luasem după alţii, rătăcind ca un sălbatic prin pădure, în loc să fi stat liniştit. Barba ne acoperea feţele, noroiul uscat făcea ca uniformele să stea ţepene, iar sub ţesătura aspră a veşmintelor crampele ne prindeau picioarele ca într-un cleşte. Mâneam pe sponci, doar ce mai găseam prin casele părăsite sau resturi de pe la convoaiele de refugiaţi; nu mă plângeam, dar slănina crudă mi se părea mizerabilă, grăsimea rămânea mult timp lipită de cerul gurii, nu găseam niciodată pâine ca să o putem înghiţi ca lumea. Ne era frig în permanenţă şi ne feream să facem focul. Totuşi, îmi plăceau locurile acestea de la ţară prin care treceam, grave şi liniştite, tăcerea prietenoasă a

pădurilor de mesteceni sau a codrilor seculari, cerul cenuşiu, abia stârnit de vânt, scârţâitul stins al ultimelor zăpezi din an. Dar zona de ţară era o câmpie moartă, pustie: goale erau ogoarele şi goale, gospodăriile. Pretutindeni, dezastrele războiului îşi arătau semnele. Toate orăşelele, indiferent de mărime, burguri pe care le ocoleam pe departe, noaptea, erau ocupate de ruşi; de la margine, prin întuneric se auzeau soldaţii beţi, cântând şi trăgând rafale în aer. Mai rămâneau uneori câţiva germani pe aici, le distingeam glasurile înfricoşate, dar răbdătoare, printre exclamaţiile şi înjurăturile ruseşti, dar nici ţipetele nu erau rare, mai ales ţipete de femei. Era totuşi mai bine decât în satele incendiate către care ne împingea foamea: vitele crăpate umpleau străzile cu duhoarea lor, casele, pe lângă mirosul de ars, răspândeau o duhoare de cadavru, şi cum trebuia să intrăm ca să găsim ceva de mâncare, nu se putea să nu vedem cadavrele contorsionate de femei, adesea în pielea goală, chiar şi bătrânele sau fetele de zece ani, cu sânge între picioare. Însă dacă rămâneam în pădure nu însemna că scăpăm de morţi: la întâlnirea potecilor, crengile imense de stejari seculari purtau ciorchini de spânzuraţi, cel mai adesea de *Volkssturm,* baloturi mohorâte, victime ale Feldgendarmilor zeloşi; trupuri erau risipite prin luminişuri, cum era cel al unui tânăr gol, culcat în zăpadă cu un picior sub el, la fel de senin ca spânzuratul din cea de a douăsprezecea carte de tarot, care te înspăimânta prin ciudăţenia sa; iar mai departe, în păduri, cadavrele poluau bălţile cenuşii de-a lungul cărora treceam, tăindu-ne setea. În aceste păduri şi codri întâlneam uneori şi fiinţe vii, civili terorizaţi, incapabili să ne furnizeze până şi cea mai mică informaţie, soldaţi izolaţi sau în mici grupuri, care încercau ca şi noi să se strecoare printre liniile ruseşti. Waffen-SS sau Wehrmacht, nici unii nu voiau să rămână cu noi; probabil că se temeau, în cazul în care ar fi fost capturaţi, să nu fie găsiţi alături de grade înalte din SS. Asta îl puse pe Thomas pe gânduri, şi mă obligă să-mi distrug carnetul de soldă şi actele de identitate şi să-mi smulg însemnele, el făcând acelaşi lucru, spre a fi mai protejaţi în eventualitatea în

care am cădea în mâinile ruşilor; dar, de frica Feldgendarmilor, el hotărî, în mod destul de ciudat, să ne păstrăm frumoasele noastre uniforme negre, cam neobişnuite pentru această parte de lume. Toate aceste decizii le lua singur, eu le acceptam fără să cârtesc şi îl urmam, străin de toate în afară de ceea ce îmi cădea sub priviri, în lenta desfăşurare a marşului nostru.

Când ceva trezea în mine vreo reacţie, era şi mai rău. La cea de a zecea noapte de după Korlin, spre dimineaţă, intrarăm într-un cătun, câteva case adunate în jurul unui conac. Un pic într-o parte se înălţa o biserică din cărămidă, cu o clopotniţă ascuţită având un acoperiş din ardezie cenuşie; uşa era deschisă şi se auzea muzică de orgă; Piontek plecase deja să caute prin bucătării; urmat de Thomas, am intrat în biserică. Un bătrân, aproape de altar, cânta *Arta fugii,* cel de-al treilea contrapunct, cred, cu acel frumos sunet de bas pe care îl dă pedala. M-am apropiat, m-am aşezat pe o bancă şi am ascultat. Bătrânul termină bucata şi se întoarse spre mine: purta monoclu şi o mică mustaţă albă, îngrijită, fiind îmbrăcat cu o uniformă de Oberstleutnant din timpul celuilalt război, cu o cruce la gât. „Pot să distrugă totul, asta însă nu, îmi spuse el liniştit. Este imposibil, asta va rămâne pentru totdeauna; va dăinui chiar şi când eu nu voi mai cânta.” Nu am zis nimic, iar el atacă următorul contrapunct. Thomas rămăsese în picioare. M-am ridicat la rându-mi. Ascultam. Muzica era magnifică, orga nu avea mare putere însă reverbera în această bisericuţă de familie, liniile contrapunctului se încrucişau, jucau, dansau una cu cealaltă. Dar, în loc să mă liniştească, această muzică nu făcea decât să-mi aţâţe furia, nu mai puteam suporta. Nu mă gândeam la nimic, capul îmi era gol de toate în afară de această muzică şi de apăsarea neagră a furiei mele. Voiam să-i strig să se oprească, dar am lăsat să treacă finalul bucăţii, iar bătrânul atacă imediat următorul contrapunct, al cincilea. Degetele sale lungi, aristocratice, zburau pe clape, trăgeau sau împingeau registre. Când le închise cu o mişcare scurtă, la sfârşitul fugii, am scos pistolul şi i-am tras un glonţ în cap. Se prăbuşi peste clape, deschizând jumătate dintre tuburi într-un

muget dezolat şi discordant. Mi-am pus pistolul înapoi în toc, m-am apropiat şi l-am tras înapoi de guler; sunetul încetă, lăsând să se audă doar susurul sângelui, curgând din capul său pe dale. „Ai înnebunit cu totul! şuieră Thomas. Ce te-a apucat?" L-am privit cu ochi reci, eram palid, însă vocea mea, sacadată, nu tremura defel: „Din cauza iuncherilor săi corupţi pierde Germania războiul. Naţional-socialismul se prăbuşeşte, iar ei cântă Bach. Ar trebui să fie interzis"1. Thomas se uită lung la mine, neştiind ce să spună. Apoi ridică din umeri. „La urma urmei, poate că ai dreptate. Dar să nu se mai întâmple. Să mergem!"Piontek, în curte, era îngrijorat din pricina împuşcăturii şi aţintise pistolul-mitralieră. Eu am propus să dormim în casă, într-un pat adevărat, cu aşternuturi, dar Thomas, probabil supărat pe mine, hotărî să dormim tot în pădure, ca să mă ofenseze, cred. Însă nu mai voiam să mă enervez; în plus, era prietenul meu, aşa că m-am supus şi l-am urmat fără să protestez.

Vremea era schimbătoare, se îndulcea subit; de îndată ce frigul dispărea, se făcea cald, iar eu transpiram din abundenţă în manta, pământul îmbibat de apă de pe câmpuri mi se lipea de picioare. Ne găseam în continuare la nord de drumul spre Plathe; încet, încet, evitând spaţiile prea deschise, şi ţinând aproape de păduri, ne trezeam încă şi mai la nord. Ne pusesem în gând să traversăm Rega în regiunea Greifenberg, însă ajunserăm la râu abia lângă Treptow, la mai puţin de zece kilometri de mare. Între Treptow şi gurile de vărsare, după harta lui Thomas, tot malul stâng era mlăştinos, dar la marginea mării se întindea o pădure mare, pe unde puteam să mergem în siguranţă până la Horst sau la Rewahl; dacă aceste staţiuni balneare se mai aflau în mâini germane, puteam trece liniile, dacă nu, aveam să ne întoarcem spre interior. În noaptea aceea, traversarăm calea ferată ce leagă Treptow de Kolberg, apoi şoseaua spre Deep, aşteptând timp de o oră trecerea coloanei sovietice. Dincolo de şosea ne pomenirăm aproape descoperiţi, însă nu exista niciun sat, mergeam pe drumeaguri izolate în bucla pe care o făcea Rega, apropiindune de râu. Pădurea, în faţă, se zărea în întuneric, un perete

mare, negru în faţa zidului limpede al nopţii. Puteam deja simţi mirosul mării. Dar nu vedeam nicio posibilitate de a trece râul, care se tot lărgea înspre revărsare. În loc să facem cale întoarsă, continuarăm să mergem spre Deep. Ocolind oraşul în care dormeau, beau din greu şi cântau ruşii, coborârăm spre plajă şi instalaţiile balneare. Un paznic sovietic dormea pe un şezlong, iar Thomas îi fâccu felul cu coada metalică a unei umbrele de soare; zgomotul resacului înăbuşea orice alt sunet. Piontek rupse lanţul care ţinea prizoniere hidrobicicletele. Un vânt glacial sufla peste Marea Baltică, de la vest spre est, de-a lungul coastei, apele întunecate fiind foarte agitate; traserăm ambarcaţiunea pe nisip până la gura râului; acolo apele erau mai calme şi m-am aruncat pe valuri cu o exclamaţie de bucurie; în vreme ce pedalam, îmi aminteam verile de pe plajele de la Antibes sau de la Juan-les-Pins, unde eu şi sora mea îl rugam pe Moreau să ne închirieze o hidrobicicletă, apoi plecam singuri pe mare, cât de departe puteau să ne poarte micile noastre picioare, înainte de a ne lăsa duşi în derivă, stând fericiţi la soare. Traversarăm destul de repede, eu şi Thomas pedalam din toate puterile, Piontek, culcat între noi, supraveghea malul cu arma; pe malul celălalt, m-am despărţit aproape cu regret de hidrobicicletă. Pădurea începea imediat, tot felul de arbori mici, răsuciţi de vântul care mătură fără încetare această lungă coastă mohorâtă. Nu era uşor să mergem prin pădure: existau puţine poteci, lăstari, mai ales de mesteacăn, invadau solul dintre copaci, trebuia să ne croim drum printre ei. Pădurea înainta până la nisipul plajei, străjuind de sus marea, urcând dunele mari care se întindeau sub vânt şi se împrăştiau printre arbori, îngropându-i până la jumătatea trunchiului. În spatele acestei bariere răsuna fără încetare bătaia valurilor invizibile. Merserăm până în zori; mai departe se găseau mai ales pini; avansam ceva mai repede. Când cerul se lumină, Thomas se urcă pe o dună pentru a privi plaja. L-am urmat. O linie neîntreruptă de resturi şi de cadavre traversa nisipul rece şi decolorat, epave de vehicule, piese de artilerie abandonate, căruţe răsturnate şi sfărâmate. Unele trupuri zăceau acolo

unde căzuseră, pe nisip sau cu capul în apă, pe jumătate acoperite de spuma albă, altele pluteau ceva mai departe, luate de valuri. Apele mării păreau cumva grele, aproape murdare pe această plajă cafenie şi luminoasă, colorate într-un gri-verde ca de plumb, dur şi trist. Pescăruşi mari se roteau razant deasupra nisipului sau planau deasupra hulei gălăgioase, cu ciocul în vânt, parcă suspendaţi o clipă, după care porneau mai departe cu o bătaie sigură de aripi. Coborârăm duna pentru a scotoci cadavrele, în căutare de ceva provizii. Erau tot felul de morţi, soldaţi, femei, copii mici. Dar nu găsirăm mare lucru şi ne întoarserăm degrabă în pădure. De îndată ce m-am îndepărtat de plajă, mă cuprinse calmul pădurii, lăsând să-mi răsune în cap zgomotul puternic al resacului şi al vântului. Îmi doream să mă culc pe spatele dunei, nisipul rece şi tare mă atrăgea, dar Thomas se temea de patrule, mă duse mai adânc în pădure. Am dormit câteva ore pe acele de pin, iar pe urmă am citit din cartea mea complet deformată până la venirea serii, păcălindu-mi foamea cu descrierile somptuoase ale banchetelor monarhiei burgheze. Apoi Thomas dădu semnalul de plecare. În două ore de marş, ajunserăm la liziera pădurii, un arc trasat deasupra unui lac separat de Baltica de un dig de nisip gri, plin de vile abandonate, ce cobora înspre mare într-o lungă şi blândă plajă semănată cu resturi. Ne strecurarăm din casă în casă, cercetând atent drumurile şi plaja. Horst se afla puţin mai departe; o veche staţiune balneară, intens frecventată la vremea ei, dar lăsată de câţiva ani în seama invalizilor şi a convalescenţilor. Pe plajă, grămada de epave şi de trupuri neînsufleţite se îngroşa; aici se dăduse o bătălie crâncenă. Mai departe se zăreau lumini, se auzea zgomot de motoare; trebuie să fi fost ruşii. Trecusem deja de lac; după hartă, ne aflam cam la douăzeci, douăzeci şi doi de kilometri de insula Wollin. În una dintre case descoperirăm un rănit, un soldat german lovit în pântece de o schijă de şrap- nel. Se ascunsese sub o scară, dar ne strigă atunci când ne auzi şuşotind. Thomas şi Piontek îl purtară până la o canapea spintecată, ţinându-i gura ca să nu ţipe; voia să bea puţină apă, Thomas înmuie o cârpă şi i-o

stoarse între buze de câteva ori. Zăcea acolo de zile întregi, iar cuvintele sale, între două gâfâituri, abia puteau fi auzite. Resturile mai multor divizii, înregimentând şi zeci de mii de civili, formaseră o pungă la Horst, Rewahl, Hoff; el ajunsese acolo cu ce mai rămăsese din regimentul său, de la Dramburg. Apoi încercaseră o străpungere în forţă spre Wollin. Ruşii ocupau falezele de deasupra plajei şi trăgeau metodic asupra masei disperate care trecea pe sub ei. „Era ca la tirul de antrenament.” Fusese rănit aproape imediat, iar camarazii îl părăsiseră. Ziua, plaja era plină de ruşi care veneau să ia de la morţi ce se putea lua. Ştia că ocupaseră Kamminul şi probabil controlau tot malul dinspre Haff. „Zona trebuie să fie plină de patrule, comentă Thomas. Roşiii îi vor căuta pe supravieţuitorii de la străpungere.” Soldatul bâiguia înainte, gemând. Transpira. Cerea apă, dar nu-i dădeam, fiindcă l-ar fi făcut să urle; nu aveam nici ţigări să-i oferim. Înainte de a ne lăsa să plecăm, ne ceru un pistol. I l-am lăsat pe al meu, împreună cu restul de rachiu. Ne promise că va aştepta să fim departe ca să tragă. O luarăm spre sud: după Gross-Justin şi Zitzmar se găseau alte păduri. Pe şosele se circula intens, jeepuri sau camioane americane Studebaker cu steaua roşie, motociclete, iarăşi blindate.

Pe drumuri se găseau acum patrule de câte cinci sau şase oameni, fiind nevoie de toată atenţia ca să le evităm. La zece kilometri de coastă, regăseam zăpada pe câmpii şi în păduri. Ne îndreptam spre Gulzow, la vest de Greifenberg; apoi, ne explica Thomas, aveam să ne continuăm drumul, încercând să trecem Oderul pe la Gollnow. Înainte de răsărit, găsirăm o pădure, o cabană, dar zărirăm urme de paşi şi părăsirăm drumul, alegând să dormim ceva mai departe, înfăşuraţi în mantale, între nişte pini aflaţi lângă un luminiş.

M-am trezit înconjurat de copii. Formau un cerc mare în jurul nostru, erau cu zecile şi ne priveau tăcuţi. Purtau nişte zdrenţe, aveau feţe murdare, cu părul zburlit, mulţi îmbrăcau bucăţi de uniformă germană, o scurtă, o cască, o manta tăiată grosolan; unii ţineau în mâini unelte agricole, săpăligi, greble, lopeţi, alţii îndreptau spre noi puşti şi pistoale-mitralieră

făcute din sârmă sau din lemn ori carton. Privirile le erau hotărâte şi ameninţătoare. Majoritatea păreau să aibă între zece şi treisprezece ani; unii nu trecuseră însă de şase ani; în spatele lor stăteau fetele. Ne ridicarăm în picioare, iar Thomas le dădu politicos bună ziua. Cel mai mare dintre ei, un băiat blond şi sfrijit care purta o manta de ofiţer de stat-major cu revere de catifea roşie peste o haină neagră de tanchist, făcu un pas înainte şi strigă: „Cine sunteţi?"Vorbea germana cu un puternic accent de *Volksdeutscher,* din Rutenia sau poate chiar din Banat. „Suntem ofiţeri germani, răspunse Thomas hotărât. Dar voi?" „Kampfgruppe Adam. Eu sunt Adam, Generalmajor Adam, eu comand." Piontek pufni în râs. „Suntem din SS", spuse Thomas. „Unde vă sunt însemnele? se încruntă copilul. Sunteţi nişte dezertori!" Piontek nu mai râdea. Thomas nu se lăsă, zise, ţinând mâinile la spate: „Nu suntem dezertori. Am fost obligaţi să ne scoatem însemnele de teamă să nu cădem în mâinile bolşevicilor". „Herr Standartenfuhrer! strigă Piontek. De ce discutaţi cu mucoşii ăştia? Nu vedeţi că sunt săriţi de pe fix? Trebuie să le tragem o mamă de bătaie!" „Taci, Piontek", zise Thomas. Eu nu rosteam o vorbă, mă cuprindea spaima în faţa privirii fixe şi nesănătoase a acestor copii. „Ei, nu, am să le-arăt eu lor! urlă Piontek dând să apuce pistolul-mitralieră de la spate. Băiatul în manta de ofiţer făcu un semn şi vreo jumătate de duzină de copii se repeziră pe Piontek, lovindu-l cu uneltele lor şi tăvălindu-l pe jos. Un băiat ridică o săpăligă şi îl izbi în obraz, zdrobin- du-i dinţii şi scoţându-i un ochi. Piontek încă mai urla; o lovitură de măciucă îi crăpă fruntea, iar el tăcu. Copiii continuară să-l lovească până când din cap nu mai rămase decât un terci roşu în zăpadă. Înmărmurisem, cuprins de o spaimă pe care nu o puteam controla. Thomas nu schiţa nici el vreun gest. Când copiii abandonară cadavrul, cel mare strigă din nou: „Sunteţi nişte dezertori şi o să vă spânzurăm ca pe nişte trădători!"„Nu suntem dezertori, repetă pe un ton îngheţat Thomas. Suntem în misiune specială pentru Fuhrer în spatele liniilor ruseşti şi tocmai ne-aţi omorât şofe- rul." „Unde vă sunt documentele ca să dovediţi?" insistă băiatul. „Le-am distrus. Dacă ruşii ne capturează, dacă ar ghici

cine suntem, ne-ar tortura şi ne-ar face să vorbim." „Dovediţi-o!" „Escortaţi-ne până la liniile germane şi veţi vedea." „Avem altceva de făcut decât să escortăm nişte dezertori, şuieră copilul. Am să-mi sun superiorii." „Cum vreţi", spuse calm Thomas. Un băieţel de vreo opt ani traversă grupul, cu o cutie pe umăr. Era o ladă pentru muniţii din lemn, cu însemne ruseşti, pe fundul căreia erau fixate mai multe şuruburi şi cercuri de carton colorate. O cutie de conserve, legată de ladă printr-o sârmă, atârna agăţată într-o parte; nişte legături menţineau în aer o lungă tijă metalică; în jurul gâtului, copilul purta o cască adevărată de radiofonist. Acesta îşi puse căştile peste urechi, aşeză lada pe genunchi, învârti cercurile de carton, meşteri pe la şuruburi, apropie cutia de conserve de gură şi rosti: „Kampfgruppe Adam către cartierul general! Kampfgruppe Adam către cartierul general! Recepţie!" Repetă asta de mai multe, ori apoi îşi scoase o ureche de sub căştile prea mari pentru el. „I-am prins, Herr Generalmajor, îi spuse băiatului înalt şi blond. Ce să le transmit?" Adam se întoarse spre Thomas. „Numele şi gradul dumneavoastră!" „SS-Standartenfuhrer Hauser, ataşat la *Sicherheitspolizei."* Băiatul se întoarse către cel mic de la staţie. „întreabă-i dacă pot confirma misiunea Standartenfuhrerului Hauser de la Sipo." Copilaşul repetă mesajul în cutia sa de conserve şi aşteptă. Apoi zise: „Nu ştiu nimic, Herr Generalmajor". „Nu-i de mirare, spuse Thomas cu calmul său uluitor. Noi raportăm direct Führerului. Lăsaţi-mă să sun la Berlin şi are să vă confirme el personal." „Personal?" întrebă băiatul care comanda, cu o lucire stranie în ochi. „Personal", repetă Thomas. Am rămas mut; îndrăzneala lui Thomas mă îngheţa. Băiatul blond făcu un semn, iar cel mic îşi scoase căştile şi îi dădu cutia de conserve lui Thomas. „Vorbiţi. Spuneţi: «Recepţie» la sfârşitul fiecărei fraze." Thomas apropie căştile de o ureche şi luă cutia. Apoi vorbi în cutie: „Berlin, Berlin. Hauser cheamă Berlinul, recepţie! Repetă fraza de câteva ori, apoi spuse: Standartenfâihrerul Hauser, în misiune comandată, la raport. Trebuie să vorbesc cu Führerul. Recepţie… Da, aştept. Recepţie". Copiii care ne înconjurau

stăteau cu ochii aţintiţi spre el; maxilarul celui care îşi zicea Adam se încleşta uşor. Apoi Thomas luă poziţie de drepţi, pocni din călcâie şi strigă în cutia de conserve: „Heil Hitler! Standartenfuhrer Hauser de la *Geheime Staatspolizei,* la raport, mein Führer! Recepţie. Făcu o pauză şi continuă: Obersturmbannfuhrerul Aue şi cu mine ne întoarcem din misiunea specială, mein Führer! Am întâlnit Kampfgruppe Adam şi cerem confirmarea misiunii şi a identităţii noastre. Recepţie. Făcu o nouă pauză, apoi zise: *Jawohl,* mein Führer. Sieg Heil! îi întinse căştile şi cutia de conserve băiatului în manta de ofiţer. Vrea să vă vorbească, Herr Generalmajor." „E Führerul?" zise acesta cu o voce înfundată. „Da. Nu vă fie frică. E un om bun." Băiatul luă încet căştile, le lipi de ureche, luă poziţie de drepţi, aruncă un braţ în aer şi strigă în cutie: „Heil Hitler! Generalmajor Adam, *zu Befehl,* mein Führer! Recepţie! Apoi: *Jawohl,* mein Führer! *Jawohl! Jawohl!* Sieg Heil! Când îşi scoase căştile ca să i le dea celui mic, ochii îi erau umezi. Era Führerul, zise el grav. Vă confirmă identitatea şi misiunea. Îmi pare rău pentru şoferul dumneavoastră, dar a făcut un gest nepotrivit şi nu puteam şti ce are de gând. Kampfgruppe vă stă la dispoziţie. De ce aveţi nevoie?" „Trebuie să ajungem la liniile noastre nevătămaţi, ca să transmitem informaţii secrete de o importanţă vitală pentru Reich. Ne puteţi ajuta?" Băiatul se trase la o parte cu alţi câţiva şi se sfătui. Apoi se întoarse la noi. „Am venit pe aici ca să distrugem o concentrare de forţe bolşevice. Dar vă putem însoţi până la Oder. La sud se află o pădure, vom trece pe sub nasul acestor brute. O să vă ajutăm."

Pornirăm în marş cu această hoardă de puşti zdrenţăroşi, lăsând acolo trupul sărmanului Piontek. Thomas luă pistolul-mitralieră, iar eu, raniţa cu provizii. Grupul număra cam şaptezeci de copii, între care vreo zece fete. Majoritatea, aşa cum am înţeles cu timpul, erau *Volksdeutschen* orfani, unii veneau din regiunea Zamosc şi chiar din Galiţia, ori din convoaiele de la Odessa; de luni de zile rătăceau în spatele liniilor bolşevice, trăind din ce găseau, adunând alţi copii, ucigând fără milă ruşi şi germani izolaţi, consi- derându-i pe

toţi nişte trădători. Ca şi noi, mărşăluiau noaptea şi se odihneau ziua, ascunşi în păduri. Pe drum, înaintau în ordine militară, cu cercetaşi trimişi înainte, apoi grosul trupei, iar fetele la mijloc. În două rânduri îi văzurăm masacrând grupuri mici de ruşi adormiţi: prima dată fu o treabă uşoară, soldaţii, beţi, dormeau într-o fermă şi le tăiară gâtul sau îi despicară în somn; a doua oară, un puşti îi sfărâmă capul unei santinele cu o piatră, apoi ceilalţi se repeziră peste cei care sforăiau în jurul focului, lângă camionul aflat în pană. În mod ciudat, nu le luau niciodată armele. „Armele noastre germane sunt mai bune", ne explică băiatul care îi comanda şi zicea că se numeşte Adam. I-am văzut atacând şi o patrulă, cu o viclenie şi cu o sălbăticie uluitoare. Mica unitate fusese reperată de iscoade; grosul trupei se retrase în pădure, iar vreo douăzeci de băieţi înaintară pe drum spre ruşi, strigând: *„Russki! Davai! Hleb, hleb!"* Ruşii nu îşi făceau griji şi îi lăsară să se apropie, unii chiar râdeau şi scoteau bucăţi de pâine din raniţe. După ce îi înconjurară, copiii atacară cu uneltele şi cuţitele pe care le aveau şi avu loc un măcel nebun. Am văzut un puşti de şapte ani sărind în spinarea unui soldat şi înfigându-i un cui mare în ochi. Doi dintre soldaţi reuşiră totuşi să tragă câteva rafale înainte de a cădea: trei copii fură ucişi pe loc, iar cinci fură răniţi. După luptă, supravieţuitorii, plini de sânge, îi aduseră pe răniţii care plângeau, urlând de durere. Adam îi salută şi punând mâna pe un cuţit, îi execută cu mâna lui pe cei atinşi la picioare sau în burtă; ceilalţi doi fură încredinţaţi fetelor, iar eu şi Thomas încercarăm de bine, de rău să le curăţăm rănile şi să-i pansăm cu fâşii de cămaşă. Între ei se purtau la fel de brutal ca şi cu adulţii. Când ne opream, aveam răgaz să-i observ: Adam era servit de una dintre fetele mai mari, pe care o ducea apoi în pădure; ceilalţi se băteau pentru bucăţile de pâine sau de câmaţi, cei mai mici trebuiau să fure din saci în timp ce băieţii mai mari le trăgeau scatoalce sau îi loveau cu lopata; apoi doi sau trei puşti apucau o fată de păr, o trânteau la pământ şi o violau în faţa celorlalţi, muşcând-o de gât ca motanii; unii se masturbau privindu-i, alţii îl loveau pe cel care era peste fată, aruncându-l deoparte ca să-i ia

locul, fetiţa încerca să fugă, o prindeau, o răsturnau cu un picior în burtă, totul în mijlocul strigătelor şi al urletelor stridente; de altfel, câteva dintre aceste fete abia ajunse la pubertate păreau însărcinate. Asemenea scene îmi zdruncinau puternic nervii, suportam cu greu o astfel de companie dementă. Unii copii, mai ales cei mari, abia dacă rupeau câteva cuvinte în germană; până anul trecut, cel puţin, toţi probabil că fuseseră şcolarizaţi, dar părea să nu fi rămas nici urmă din educaţia lor, în afară de convingerea de nezdruncinat că aparţin unei rase superioare; trăiau ca un trib primitiv sau ca o haită, cooperând abil pentru a ucide sau pentru a găsi ceva de mâncare, apoi îşi disputau prada. Autoritatea lui Adam, care din punct de vedere fizic era cel mai mare, părea a nu fi contestată; l-am văzut izbind un copil cu capul de un copac până îi ţâşnise sângele pentru că întârziase să i se supună. Probabil că – îmi ziceam eu – pune să fie ucişi toţi adulţii pe care îi întâlneşte pentru a rămâne cel mai mare.

Acest marş în compania copiilor se întinse pe durata mai multor nopţi. Simţeam cum încet, încet îmi pierdeam controlul, trebuia să fac un imens efort interior ca să nu-i lovesc la rândul meu. Thomas rămânea de un calm olimpian, urmărea înaintarea cu harta şi cu busola, discuta cu Adam în ce direcţie să se meargă. Înainte de Gollnow trebui să traversăm calea ferată de la Kammin, apoi, în mai multe grupuri compacte, şoseaua. Dincolo de acestea nu se mai găsea decât o imensă pădure deasă, pustie, însă periculoasă din cauza patrulelor care, din fericire, ţineau linia potecilor. Începusem de asemenea să întâlnim soldaţi germani, singuri sau în grupuri, care, asemenea nouă, se îndreptau spre Oder. Thomas îl împiedica pe Adam să omoare soldaţii izolaţi; doi dintre ei ni se alăturară, între care un SS-ist belgian, ceilalţi îşi ţineau drumul lor, preferând să-şi încerce singuri norocul. După o altă şosea, pădurea se transformă în mlaştină, Oderul nu putea fi departe; la sud, conform hărţii, aceste mlaştini dădeau peste un afluent, Ihna. Trecerea devenea dificilă, ne afundam până la genunchi, uneori până la talie, copiii scăpau

ca prin minune de la înec. Vremea era frumoasă, chiar şi în pădure zăpada dispăruse, am renunţat la manta, udă în permanenţă şi atâmându-mi greu pe umeri. Adam decise să ne escorteze până la Oder cu un grup mai mic, lăsându-şi o parte din soldaţi, fetele şi pe cei mai mici să-i păzească pe cei doi răniţi pe o limbă de pământ uscat. Traversarea acestor mlaştini ne luă bună parte din noapte. Uneori trebuia să facem ocoluri serioase, însă ne ghidam după busola lui Thomas. În cele din urmă, am ajuns la Oder, negru şi lucios în bătaia lunii. O linie de insuliţe lungi părea să se întindă între noi şi malul german. Nu puturăm găsi nicio barcă. „Nu-i nimic, traversăm înot”, spuse Thomas. „Nu ştiu să înot”, zise belgianul. Era un valon, îl cunoscuse bine pe Lippert în Caucaz şi îmi povestise cum murise acesta la Novo Buda. „Te ajut eu”, i-am zis. Thomas se întoarse spre Adam. „Nu vreţi să treceţi cu noi? Să ajungeţi în Germania? 14 „Nu, zise băiatul. Avem propria noastră misiune.” Ne scoaserăm cizmele şi le aşezarăm la centură, iar eu mi-am băgat cascheta sub tunică. Thomas şi soldatul german, care se numea Fntz, îşi păstrară automatele în caz că insula nu ar fi fost pustie. În locul acela, probabil că râul avea trei sute de metri lărgime, dar odată cu primăvara se lăţise, iar curentul era puternic.

Belgianul, pe care-l ţineam pe după gât în vreme ce înotam pe spate, mă încetinea, mă luă rapid curentul şi fu cât pe ce să nu ajung la insulă; imediat ce am simţit pământ sub picioare, i-am dat drumul soldatului şi l-am tras de guler până când putu merge singur prin apă. Ajuns pe mal, mă copleşi oboseala şi trebui să stau un pic jos. În faţă, dinspre mlaştini de-abia răzbătea vreun sunet, copiii dispăruseră, insuliţa pe care ne aflam era împădurită, iar eu nu auzeam nimic, în afară de murmurul apei. Belgianul plecă în căutarea lui Thomas şi a soldatului german, care nimeriseră mai sus, apoi se întoarse şi-mi spuse că insula părea pustie. Când m-am putut ridica, am traversat pădurea împreună el. De cealaltă parte, malul era la fel de tăcut şi de întunecat. Dar pe plajă, un stâlp vopsit în roşu şi alb indica amplasarea unui telefon de campanie, protejat de o prelată, firul dispărând în apă.

Thomas ridică receptorul şi sună. „Bună seara, zise el. Da, suntem militari germani. Preciză numele şi gradele noastre, apoi zise: Foarte bine. Puse receptorul la loc, se ridică şi mă privi cu un zâmbet larg. Spun să ne aşezăm în formaţie şi să ridicăm braţele.” Abia avurăm timp să ne aliniem: un proiector puternic se aprinse de pe malul german şi se fixă pe noi. Stăturăm astfel preţ de mai multe minute. „Bine conceput sistemul”, comentă Thomas. Un zgomot de motor se auzi în noapte. O barcă de cauciuc se ivi din întuneric şi acostă în apropierea noastră; trei soldaţi ne examinară în tăcere, cu armele în mâini, până ce se asigurară că eram într-adevăr germani; tot fără vreun cuvânt, urcarăm la bord, iar barca o porni legănându-se peste apele negre.

Pe mal, în întuneric, aşteptau nişte Feldgendarmi. Paftalele lor mari metalice sclipeau în lumina lunii. Furăm duşi într-un buncăr, în faţa unui Hauptmann de la poliţie, care ne ceru actele. Nimeni dintre noi nu avea. „în acest caz, zise ofiţerul, trebuie să vă trimit sub escortă până la Stettin. Îmi pare rău, dar tot soiul de indivizi încearcă să se infiltreze.” în timp ce aşteptam, ne dădu ţigări, iar Thomas încropi o discuţie amicală cu el. „Aveţi multe treceri?” „între zece şi cincisprezece în fiecare noapte. În tot sectorul, cu zecile. Zilele trecute au sosit peste două sute de oameni deodată, înarmaţi. Majoritatea ajung aici din cauza mlaştinilor, unde mşii patmlează puţin, după cum aţi putut constata.” „Ideea telefonului este ingenioasă.” „Mulţumesc. Apa a crescut şi mai mulţi oameni s-au înecat încercând să traverseze înot. Telefonul ne scuteşte de surprize neplăcute… cel puţin, aşa sperăm, adăugă el râzând. Se pare că mşii au trădători cu ei.” Spre dimineaţă ne urcară într-un camion cu alţi trei *Ruckkämpfer,* împreună cu o escortă înarmată de Feldgendarmi. Traversaserăm râul un pic mai sus de Politz, însă oraşul era sub asediul artileriei ruseşti, iar camionul nostru făcu un ocol mare ca să ajungă la Stettin. Dar şi acolo cădeau obuze, unele clădiri ardeau cu flăcări vii; pe străzi, prin prelata camionului, zăream aproape numai soldaţi. Furăm duşi la un PC al Wehrmachtului, unde ne separară

imediat de soldaţi, apoi un Major sever ne interogă, acestuia alăturându-i-se rapid un reprezentant al Gestapoului în civil. L-am lăsat pe Thomas să povestească totul în amănunt, eu vorbind doar atunci când eram întrebat direct. La sugestia lui Thomas, omul de la Gestapo acceptă în cele din urmă să telefoneze la Berlin. Huppenkothen, superiorul lui Thomas, nu era acolo, dar putu fi găsit un adjunct de-al său, care ne identifică imediat. Atitudinea Majorului şi a omului de la Gestapo se schimbă pe dată, începură să ni se adreseze folosind gradele şi ne oferiră schnaps. Funcţionarul de la Gestapo ieşi, promiţându-ne să găsească un mijloc de transport către Berlin. Cât timp îl aşteptam, Majorul ne dădu ţigări şi ne spuse să luăm loc pe o bancă pe coridor. Fumam fără să vorbim: de la începutul marşului aproape că nu apucaserăm să fumăm, iar acum ţigările ne ameţeau un pic. Un calendar de pe biroul Majorului arăta data de 21 martie: făcusem şaptesprezece zile împreună, iar asta se vedea de altfel după halul în care arătam: puţeam îngrozitor, obrajii ne erau invadaţi de barbă, noroiul ni se uscase pe uniformele rupte. Însă nu eram primii care soseau în această stare, iar lucrul nu părea să şocheze pe nimeni. Thomas şedea băţos, picior peste picior, părând a fi extrem de fericit de ce izbutiserăm împreună; eu şedeam mai degrabă prăbuşit, cu picioarele desfăcute în faţă, arborând o postură foarte puţin militară. Un Oberst grăbit care trecea prin dreptul nostru, cu o servietă sub braţ, îmi aruncă o privire dispreţuitoare. L-am recunoscut imediat, m-am ridicat dintr-un salt şi l-am salutat călduros: era Osnabrugge, demolatorul de poduri. Îi trebuiră câteva clipe pentru a mă recunoaşte, apoi căscă ochii mari: „Obersturmbannfuhrer! în ce hal sunteţi!” I-am povestit pe scurt aventura noastră. „Dar dumneavoastră? Dinamitaţi poduri germane acum?” Chipul i se mohorî. „Din păcate, da. L-am aruncat în aer pe cel de la Stettin acum două zile, când am evacuat Altdamm şi Finkenwalde. Era oribil, podul era plin de spânzuraţi, fugari prinşi de Feldgendarmerie. Trei au rămas agăţaţi şi după explozie, chiar la intrarea pe pod, verzi din cap până-n picioare. Dar, zise el revenindu-şi, nu am

stricat totul. Oderul, în faţa

Stettinului, are cinci braţe, iar noi am decis să nu demolăm decât ultimul pod. Există toate şansele pentru reconstrucţie.41 „E bine, am comentat eu, vă gândiţi la viitor, vă păstraţi moralul ridicat” Ne despărţirăm cu aceste cuvinte: câteva capete de pod, mai la sud, încă nu se retrăseseră, Osnabrugge trebuia să meargă pentru a inspecta pregătirile pentru demolare. Nu după mult timp, omul de la Gestapoul local reveni şi ne urcă într-o maşină lângă un ofiţer SS care trebuia să meargă la Berlin şi nu părea deloc deranjat de mirosul nostru. Pe autostradă, spectacolul era încă şi mai înspăimântător decât în februarie: un val continuu de refugiaţi buimăciţi şi de soldaţi epuizaţi şi vineţi, camioane burduşite cu răniţi, rămăşiţe ale prăpădului. Am adormit imediat, fură nevoiţi să mă trezească la atacul unor Sturmovikuri, dar am adormit din nou de îndată ce am putut să mă urc în vehicul.

La Berlin, avurăm dificultăţi în a ne justifica, dar mai puţine decât mă aşteptam eu: pe soldaţii de rând îi spânzurau sau îi împuşcau pentru o simplă bănuială, fără menajamente. Înainte de a se bărbieri ori de a se spăla, Thomas se duse să se prezinte lui Kaltenbrunner, care îşi avea acum biroul pe Kurfurstenstrasse, în fostele birouri ale lui Eichmann, una dintre ultimele clădiri ale RSHA ce mai rămăsese oarecum în picioare. Cum eu nu ştiam unde să merg la raport – până şi Grothmann părăsise Berlinul –, m-am dus cu el. Conveniserăm asupra unei povestiri cât de cât plauzibile: profitam de concediu ca să-i ajut la evacuare pe sora mea şi pe soţ, iar ofensiva rusească ne luase din scurt, împreună cu Thomas, care venise să dea o mână de ajutor. De altfel, Thomas fusese suficient de prevăzător pentru a se înarma cu un ordin de misiune de la Huppenkothen înainte de a pleca. Kaltenbrunner ne ascultă în tăcere, apoi ne expedie fără comentarii, spunându-mi că Reichsfuhrerul, care îşi dăduse demisia în ajun de la comanda Grupului de Armate Vistula, se afla la Hohenlychen. Am raportat repede moartea lui Piontek, dar trebui să completez tot felul de formulare ca să justific pierderea vehiculului. Seara, am mers la Thomas, la Wannsee:

casa era intactă, dar nu exista curent electric, nici apă la robinet, şi nu am putut să ne facem decât o toaletă sumară cu apă rece şi să ne bărbierim înainte de a ne culca. A doua zi dimineaţă, îmbrăcat într-o uniformă curată, am ajuns la Hohenlychen şi am urcat să mă prezint lui Brandt. Imediat ce mă văzu acesta îmi ordonă să fac un duş, să mă tund şi să revin când voi fi arătat cum se cuvine. Spitalul dispunea de duşuri calde, am petrecut cu voluptate aproape o oră sub duş, apoi m-am dus la frizer şi am profitat de ocazie pentru a mă bărbieri cu apă caldă şi a mă da cu apă de colonie. Destul de bine dispus, m-am prezentat din nou la Brandt. El îmi ascultă încruntat povestea, mă admonestă scurt pentru faptul că prin imprudenţa mea costasem Reichul mai multe săptămâni de lucru, apoi mă informă că între timp fusesem dat dispărut; biroul meu era desfiinţat, colegii – trimişi în alte părţi, iar dosarele mele – arhivate. Pentru moment, Reichsfuhrerul nu mai avea nevoie de serviciile mele. Brandt îmi ordonă să mă întorc la Berlin pentru a mă pune la dispoziţia lui Kaltenbrunner. Secretarul său, după întrevedere, mă invită în biroul lui şi îmi înmână corespondenţa personală, transmisă de Asbach odată cu închiderea biroului de la Oranienburg: erau mai ales facturi, câteva cuvinte de la Ohlendorf cu privire la rana mea din februarie şi o scrisoare de la Helene, pe care am băgat-o în buzunar fără să o citesc. Apoi m-am întors la Berlin. Pe Kurfurstenstrasse domnea haosul: clădirea adăpostea acum statul-major al RSHA şi al *Staatspolizei,* şi numeroşi reprezentanţi ai SD; toată lumea ducea lipsă de spaţiu, puţini ştiau ce au de făcut şi rătăceau fără ţintă pe culoare, încercând să pară preocupaţi. Cum Kaltenbrunner nu mă putea primi decât spre seară, m-am aşezat într-un colţ pe un scaun şi am reînceput să citesc din *Educaţia sentimentală,* care suferise din nou stricăciuni la trecerea Oderului, dar pe care ţineam să o termin. Kaltenbrunner mă pofti exact înainte ca Frederic să o întâlnească pe doamna Amoux pentru ultima oară; era frustrant. Ar fi putut să mai aştepte un pic, cu atât mai mult cu cât habar nu avea în ce fel m-aş fi dovedit folositor. În final, aproape la întâmplare, mă numi ofiţer de

legătură cu OKW. Treaba mea consta în următoarele: de trei ori pe zi trebuia să mă duc în Bendlerstrasse şi să aduc depeşe privind situaţia de pe front; în restul timpului, puteam să visez liniştit la cai verzi pe pereţi. Am terminat rapid Flaubert, dar am găsit alte cărţi. Aş fi putut să mă plimb, dar nu era recomandat. Oraşul se afla într-o stare foarte proastă. Peste tot se căscau ferestre, bucăţi de zid se prăbuşeau în mod regulat, cu mult zgomot. Pe străzi, echipe speciale curăţau tot timpul resturile şi le aşezau în mormane distanţate, pentru ca maşinile să poată circula, în zigzag, dar adeseori grămezile acestea se prăbuşeau la rândul lor, şi totul trebuia luat de la capăt. Aerul de primăvară purta un miros acru, era încărcat de fum negru şi de praf de cărămidă care scrâşnea între dinţi. Ultimul raid important avusese loc cu trei zile înainte de întoarcerea noastră: cu această ocazie, Luftwaffe îşi etalase noua sa armă, nişte aparate cu reacţie uimitor de rapide, care făcuseră ceva pagube duşmanului. De atunci, nu se înregistrau decât atacuri de hărţuire, ale avioanelor Mosquito. În duminica următoare, ne bucurarăm de prima zi frumoasă din primăvara anului 1945: în Tiergarten, copacii înmugureau, iarba începea să crească pe movilele de resturi, înverzeau grădinile, însă nouă ni se ofereau puţine ocazii pentru a profita de timpul frumos. Raţiile alimentare, de la pierderea teritoriilor din Est, se reduceau la strictul necesar; chiar şi în restaurantele bune nu se mai găsea mare lucru. Erau luaţi membri din personalul ministerelor pentru a umple golurile din Wehrmacht, însă, odată cu distrugerea majorităţii fişierelor şi a dezorganizării poştei, cei mai mulţi dintre oamenii eliberaţi în felul acesta aşteptau săptămâni întregi până să fie chemaţi. Pe Kurfurstenstrasse fusese instalat un birou care elibera documente false din partea Wehrmachtului sau provenind de la alte organisme pentru responsabilii de la RSHA consideraţi *compromişi*. Thomas îşi făcuse mai multe, toate diferite, şi mi le arătă râzând: inginer la Krupp, Hauptmann în Wehrmacht, funcţionar la Ministerul Agriculturii. Voia să-mi fac şi eu unele de felul acesta, dar tot amânam decizia. În schimb, mi-am refăcut livretul de soldă şi

carnetul de SD, pentru a le înlocui pe cele distruse în Pomerania. Din când în când îl vedeam pe Eichmann, care îşi pierdea vremea pe acolo, foarte abătut. Era extrem de nervos, ştia că dacă duşmanii noştri puneau mâna pe el, se terminase, se întreba ce avea să se întâmple cu el. Îşi trimisese familia la adăpost şi voia să i se alăture; l-am văzut într-o zi certându-se cumplit pe coridor, fără îndoială că pe acest subiect, cu Blobel, care rătăcea şi el fără să ştie ce să facă, aproape mereu beat, pus pe harţă, mânios. Cu câteva zile mai înainte Eichmann îl întâlnise pe Reichsfâihrer la Hohenlychen şi se întorsese de la discuţie foarte deprimat; mă pofti în biroul său la un schnaps şi pentru a-l asculta vorbind, părea să păstreze o oarecare consideraţie faţă de mine şi mă trata aproape ca pe un confident, fără să pot înţelege de unde îi venea asta. Eu am băut în tăcere şi l-am lăsat să mi se destăinuie: „Nu înţeleg, zicea el pe un ton plângăreţ, împingându-şi ochelarii pe nas. Reichsfuhrerul mi-a spus: «Eichmann, dacă aş lua-o de la capăt, aş organiza lagărele de concentrare aşa cum o fac britanicii». Aşa mi-a spus. Apoi a adăugat: «Am făcut o greşeală, asta e». Ce a vrut să spună? Nu înţeleg. Dumneavoastră înţelegeţi? Poate că a vrut să spună că lagărele ar fi trebuit să fie, ştiu eu, mai elegante, mai estetice, mai cu ştaif4. Nici eu nu pricepeam ce voise Reichsfuhrerul să spună, dar la urma urmei îmi era totuna. Ştiam de la Thomas, care intrase imediat în toate intrigile, că Himmler, sfătuit de Schellenberg şi de masorul său finlandez Kersten, făcea în continuare diverse gesturi – la drept vorbind, mai degrabă incoerente – în direcţia anglo-americanilor: „Schellenberg a reuşit să-l facă să spună: «Protejez tronul. Asta nu vrea neapărat să spună că şi pe omul care stă pe el». E un mare progres”, îmi explica Thomas. „Fără îndoială. Spune-mi, Thomas, de ce rămâi la Berlin?”Ruşii se opriseră pe Oder, dar toată lumea ştia că era numai o chestiune de timp. Thomas zâmbi. „Schellenberg mi-a cerut să rămân. Să fiu atent la Kaltenbrunner şi mai ales la Muller. Cam fac ce vor ăştia doi” De fapt, toată lumea făcea cam ce voia, Himmler în primul rând, Schellenberg, Kammler, care avea acum acces direct la

Führer şi nu-l mai asculta pe Reichsfuhrer; Speer, se spunea, alerga prin Ruhr şi încerca, în faţa înaintării americane, să stăvilească ordinele de distrugere date de Führer. Populaţia pierdea orice speranţă, iar propaganda lui Goebbels nu îndrepta nicicum lucrurile: drept consolare, se promitea că Fuhrerul, *în marea sa înţelepciune,* îi pregătea poporului german o moarte uşoară, cu gaz. Era foarte încurajator, şi după cum spun gurile rele: „Ce este un laş? Este un tip care stă la Berlin şi se duce pe front". În cea de a doua săptămână a lui aprilie, orchestra filarmonică dădu un ultim concert. Programul, unul execrabil, era complet pe gustul acestei perioade – ultima arie a Briinhildei, *Gdtterdămmerung,* bineînţeles, iar în final *Simfonia romantică* de Bruckner totuşi m-am dus. Sala cufundată în frig era intactă, lustrele străluceau, fără a face ecpnomie de lumină, l-am zărit pe Speer, de departe, aflat în loja de onoare împreună cu amiralul Donitz; la ieşire, nişte Hitlerjugend în uniformă purtând coşuri ofereau spectatorilor capsule cu cianură: de ciudă, mai c-am fost tentat să înghit una pe loc. Cu siguranţă că Flaubert s-ar fi sufocat dinaintea unei asemenea etalări a prostiei. Aceste demonstraţii ostentative de pesimism alternau cu efuziuni estetice de veselie optimistă: în chiar ziua acelui faimos concert murea Roosevelt, iar Goebbels, confundându-l pe Truman cu Petru al III-lea, lansa încă de a doua zi sloganul *A murit ţarina.* Nişte soldaţi afirmară că zăriseră chipul „unchiului Fritz" pe cer, sculptat în nori, şi se promitea o contraofensivă hotărâtoare, ce avea să aducă victoria cu ocazia zilei de naştere a Führerului, pe 20 aprilie. Thomas cel puţin, chiar dacă nu renunţa la manevrele sale, îşi păstra capul; reuşise să-şi trimită părinţii în Tirolul austriac, lângă Innsbruck, într-o zonă care avea să fie cu siguranţă ocupată de americani. „Kaltenbrunner s-a ocupat de asta, îmi spuse el. Prin Gestapoul de la Viena." Iar când m-am arătat un pic surprins, veni replica: „Kaltenbrunnere un om de înţeles. Are şi el o familie, ştie ce înseamnă asta". Thomas îşi reluase de îndată viaţa socială excesivă şi mă purta din petrecere în petrecere, unde eu beam până nu mai ştiam de mine în timp

ce el le istorisea cu lux de amănunte unor domnişoare excitate aventura noastră prin Pomerania. Erau petreceri în fiecare seară, cam peste tot, aproape că nu se mai dădea atenţie raidurilor de Mosquito, nici cerinţelor propagandei. Sub Wilhelmplatz, un buncăr fusese transformat în club de noapte, foarte vesel, unde se serveau vin, tării, trabucuri de marcă, antreuri de lux. Locul era frecventat de gradaţii de la OKW, de la SS sau de la RSHA, de civili importanţi şi de aristocraţi, dar şi de actriţe şi de fetişcane cochete, superb gătite. Petreceam aproape fiecare seară la Adlon, unde şeful de sală, solemn şi impasibil, ne întâmpina în frac şi ne poftea în restaurantul fastuos luminat spre a fi serviţi, de către un chelner de asemenea în frac, cu felii violete de gulii în farfurii de argint. Barul din local era mereu plin, îi găseai aici pe ultimii diplomaţi rămaşi, italieni, japonezi, unguri sau francezi. Într-o seară l-am întâlnit pe Mihai, îmbrăcat în alb, cu o cămaşă din mătase de un galben strălucitor. „Tot la Berlin? zise el zâmbind. Nu te-am mai văzut de mult." începu să mă curteze ostentativ în faţa mai multor persoane. L-am apucat de braţ şi, strângându-l tare, l-am tras deoparte. „încetează", am scrâşnit eu. „Ce să încetez?" făcu el zâmbind. Zâmbetul acela prostesc şi calculat mă scoase din fire. „Vino", am zis, şi l-am împins discret spre W.C. Era o sală mare albă, cu pardoseală pătrată, cu chiuvete şi cu pisoare masive, puternic luminate. Am verificat cabinele: erau goale. Apoi am tras zăvorul la uşă. Mihai mă privea zâmbind, cu o mână în buzunarul vestonului său alb, stând lângă lavabourile cu robinete mari cositorite. Înaintă spre mine, cu acelaşi zâmbet pofticios; când înălţă capul să mă sărute, mi-am scos cascheta şi l-am izbit foarte tare în faţă cu fruntea. Nasul i se sparse în urma loviturii, sângele începu să ţâşnească peste tot, Mihai slobozi un urlet şi se rostogoli pe jos. Am trecut peste el şi m-am dus să mă privesc în oglindă: aveam sânge pe frunte, dar nici gulerul, nici uniforma nu se pătaseră. Mi-am clătit cu grijă faţa şi mi-am pus cascheta. Pe jos, Mihai se zvârcolea de durere, ţinându-se de nas şi gemând ridicol: „De ce ai făcut asta?" Mă prinse cu mâna de pantalon; mi-am tras piciorul şi m-am uitat

prin încăpere. O mătură de spălat pe jos era sprijinită într-un colţ, într-o găleată din metal galvanizat. Am luat mătura, am pus coada de-a curmezişul gâtului lui Mihai şi m-am urcat deasupra, cu câte un picior de fiecare parte; am balansat uşor coada. Faţa lui Mihai, sub mine, se făcu roşie, stacojie, apoi violacee; maxilarul îi zvâcnea convulsiv, ochii ieşiţi din orbite mă fixau îngroziţi, unghiile îmi scrijeleau cizmele; în spate, picioarele izbeau dalele podelei. Voia să spună ceva, dar din gură nu-i ieşea vreun sunet, doar o limbă umflată şi obscenă. Se goli cu un zgomot moale, iar mirosul rahatului umplu încăperea; picioarele i se mai zbătură o dată, apoi căzură fără vlagă. M-am dat jos de pe mătură, am pus-o la loc, am împins cu vârful cizmei obrazul lui Mihai. Capul inert se rostogolea într-o parte, apoi revenea. L-am luat de subsuori, l-am tras într-o cabină şi l-am poziţionat pe budă, aşezându-i picioarele drept. Cabinele aveau un tip de clanţă care pivota pe un şurub: ţinând limba încuietorii ridicată cu vârful briceagului meu, am putut trage uşa şi să o fac să cadă astfel încât să închid cabina pe dinăuntru. Pe dale cursese un pic de sânge; m-am folosit de mătură ca să curăţ, apoi am spălat-o şi i-am frecat coada cu batista, punând-o în găleata în care o găsisem. În fine, am ieşit. Am mers la bar şi am comandat un pahar; în W.C. Intrau şi ieşeau oameni, fără ca nimeni să pară a observa ceva. O cunoştinţă veni să mă întrebe: „L-ai văzut pe Mihai?” M-am uitat înjur. „Nu, trebuie să fie pe aici.” Am terminat paharul şi am mers să mai pierd vremea discutând fleacuri cu Thomas. Pe la unu, se stârni agitaţie: fusese găsit trupul. Unii diplomaţi scoteau exclamaţii oribile, veni poliţia, ne interogară, eu, asemenea celorlalţi, am spus că nu văzusem nimic. De atunci, nu am mai auzit vorbindu-se despre povestea asta. Ofensiva rusească se pornea în sfârşit: pe 16 aprilie, noaptea, atacară înălţimile de la Seelow, poarta oraşului. Era vreme închisă, burniţa; mi-am petrecut o parte din noapte ducând depeşe de pe Bendlerstrasse în Kurfurstenstrasse, un drum scurt, dar devenit complicat din pricina raidurilor de Sturmovik. Spre miezul nopţii, l-am reîntâlnit pe Osnabrugge în Bendlerstrasse: avea un aer

rătăcit, nu mai ştia ce-i cu el. „Vor să arunce în aer toate podurile oraşului.” Aproape că plângea. „Ei bine, am zis eu, dacă inamicul avansează, e normal, nu?” „Nu vă daţi seama ce înseamnă asta. Sunt nouă sute cincizeci de poduri la Berlin! Dacă le distrugem, oraşul moare! Pentru totdeauna. Nu mai există aprovizionare, industrie. Mai rău, toate cablurile electrice, toate conductele de apă trec prin podurile astea. Vă puteţi închipui? Epidemiile, oamenii murind de foame printre ruine?” Am dat din umeri: „Nu putem să predăm pur şi simplu oraşul ruşilor11. „Dar nu-i un motiv pentru a se demola totul! Putem alege, să distrugem doar podurile axelor principale. Îşi ştergea fruntea. În orice caz, vă spun, împuşcaţi-mă dacă vreţi, dar este pentru ultima oară. Când toată această nebunie se va termina, nu-mi pasă pentru cine lucrez, am să construiesc. Vor trebui să reconstruiască, nu?” „Absolut. Veţi mai şti să construiţi un pod?” „Desigur, desigur11, făcu el depărtându-se şi dând din cap. Mai târziu, în aceeaşi noapte, l-am regăsit pe Thomas la locuinţa sa din Wannsee. Nu dormea, stătea îmbrăcat în cămaşă şi bea de unul singur în salon. „Ei bine?”mă întrebă el. „Rezistăm la Seelow. Dar la sud, tancurile lor trec râul Neisse.” Thomas făcu o grimasă. „Mda. Oricum e *kaputt*. „ Mi-am scos cascheta şi mantaua ude şi mi-am turnat un pahar. „S-a sfârşit, într-adevăr?” „S-a sfârşit11, confirmă Thomas. „Iarăşi înfrângere?”„Da, iarăşi înfrângere.” „Şi după?”„După? Vom vedea. Nu-i fie cu supărare lui Herr Morgenthau, Germania nu va fi ştearsă de pe hartă. Alianţa contra naturii a inamicilor noştri va ţine până la victorie, dar nu mai mult. Puterile occidentale vor avea nevoie de un bastion împotriva bolşevismului. Le dau trei ani, cel mult.” Eu sorbeam din pahar, ascultam. „Nu vorbeam despre asta11, am zis eu în sfârşit. „A, te referi la noi?”„Da, la noi. Va trebui să dăm socoteală.” „De ce nu ţi-ai făcut nişte hârtii?”„Nu ştiu. Nu prea cred în chestia asta. Ce-o să facem cu hârtiile? Mai devreme sau mai târziu, ne vor găsi. Şi-atunci ori funia, ori Siberia.” Thomas învârti lichidul în pahar. „E limpede că va trebui să plecăm un oarecare timp. Să dispărem, până se calmează spiritele. După aceea, ne vom putea întoarce. Noua

Germanie, oricare ar fi ea, va avea nevoie de talente.” „Să plecăm? Unde? Şi cum?”El mă privi zâmbind. „Crezi că lumea nu s-a gândit la asta? Există filiere, în Olanda, în Elveţia, oameni gata să ne ajute, din convingere sau din interes. Cele mai bune filiere sunt în Italia. La Roma. Biserica nu îşi va părăsi mieii aflaţi la ananghie. Thomas ridică paharul ca pentru a ciocni şi apoi bău. Schellenberg, dar şi Wolfie, a primit garanţii solide. Bineînţeles că nu va fi uşor. Finalurile de partidă sunt întotdeauna delicate.” „Şi după?”„Vom vedea. America de Sud, soarele, pampasul, nu? Sau poate preferi piramidele. Englezii vor pleca, vor avea nevoie de specialişti acolo.” Mi-am turnat din nou în pahar şi am băut. „Dar dacă Berlinul e încercuit? Cum te gândeşti să ieşi? Rămâi?”„Da, rămân. Kaltenbrunner şi Miiller încă ne îngrijorează. Nu sunt rezonabili. Dar m-am gândit. Hai să-ţi arăt. Mă duse în camera sa, deschise dulapul şi scoase nişte haine, pe care le întinse pe pat: Uite.” Erau haine de lucru grosolane, din doc albastru, murdare de ulei şi de unsoare. „Uită-te la etichete.41 M-am uitat: erau haine franţuzeşti. „Am şi încălţăminte, beretă, brasardă, tot. Şi documente. Uite. Îmi arătă actele: aparţineau unui muncitor francez din STO. Bineînţeles că în Franţa o să-mi fie greu să-i păcălesc, dar pentru ruşi va fi suficient. Chiar dacă nimeresc peste vreun ofiţer care vorbeşte franţuzeşte, sunt puţine şanse să-mi observe accentul. Pot oricând spune că sunt alsacian.” „Nu-i rău, am zis. Unde-ai găsit astea?”El ciocăni cu degetul pe marginea paharului şi zâmbi. „Crezi că numără cineva muncitorii străini zilele astea, la Berlin? Unul în plus sau în minus… Sorbi din pahar, apoi îmi spuse: Ar trebui să te gândeşti. Cu franceza ta, ai putea ajunge până la Paris.” Ne întoarserăm în salon. Thomas îmi turnă din nou în pahar şi ciocni cu mine. „N-o să fie fără riscuri, zise el râzând. Dar ce este fără risc? Am ieşit cu bine din Stalingrad. Trebuie să fii isteţ, asta-i totul. Ştii că există ţipi din Gestapo care încearcă să-şi caute stele şi documente evreieşti? Izbucni iarăşi în râs. Le vine mai greu. Nu prea mai sunt pe piaţă.”

Am dormit pe sponci şi m-am întors devreme pe Bendlerstrasse. Cerul se limpezise şi erau Sturmovikuri peste

tot. A doua zi avurăm parte de o vreme şi mai frumoasă, grădinile, printre ruine, înfloreau. Nu l-am văzut pe Thomas, se vârâse într-o poveste dintre Wolff şi Kaltenbrunner, nu ştiu exact, Wolff venise din Italia să discute despre posibilităţile de capitulare, Kaltenbrunner se supărase şi voia să-l aresteze sau să-l spânzure, dar ca de obicei totul se termină în faţa Führerului care îl lăsă pe Wolff să plece. Când în sfârşit am dat de Thomas, în ziua când căzură înălţimile Seelow, era furios, pornit împotriva lui Kaltenbrunner, a prostiei acestuia, a îngustimii gândirii lui. Nici eu nu înţelegeam ce anume voia Kaltenbrunner, la ce-i servea să se întoarcă împotriva Reichsfuhrerului, să ţeasă intrigi cu Bormann, să facă manevre pentru a deveni noul favorit al Führerului. Kaltenbrunner nu era idiot, cred că ştia mai bine ca oricine că jocul era pe sfârşite, însă în loc să-şi caute un colţişor în care să-i fie cald după aceea, se risipea în certuri sterile şi inutile, un simulacru de „până la capăt11 pe care, era evident pentru cine îl cunoştea, nu va avea niciodată curajul să-l ducă până la deznodământul logic. Kaltenbrunner era departe de a fi singurul care îşi pierdea simţul măsurii. Pretutindeni în Berlin răsăreau *Sperrkommandos,* unităţi de blocaj apărute din cadrul SD şi al poliţiei, Feldgendarmi, organizaţii de-ale partidului, care aplicau o justiţie mai mult decât sumară celor care, mai rezonabili decât ei, nu voiau decât să trăiască, uneori chiar unora care nu aveau nimic de-a face cu toate acestea, dar se nimeriseră pe acolo. Micii fanatici din „Leibstandarte" îi scoteau pe soldaţii răniţi din pivniţe ca să-i execute. Peste tot, veterani obosiţi din Wehrmacht, civili recent înrolaţi, copii de şaisprezece ani decorau, cu chipuri vinete, lampadare, copaci, poduri, căi aeriene ale S-Bahn-ului, orice loc unde putea fi agăţat un om, purtând aceeaşi pancartă la gât: Sunt aici pentru că am părăsit postul fără ordin. Berlinezii aveau o atitudine resemnată: „Decât să fiu spânzurat, prefer să cred în victorie1*. Eu însumi aveam probleme cu aceşti turbaţi, fiindcă circulam mult, eram nevoit să-mi prezint actele, mă gândeam să-mi iau o escortă înarmată pentru a mă apăra. În acelaşi timp, aproape că îmi era milă de aceşti oameni ameţiţi

de furie şi de amărăciune, devoraţi de o ură neputincioasă pe care, neputând să o canalizeze spre inamic, o îndreptau spre ai lor, nişte lupi loviţi de turbare care se devorau între ei. Pe Kurfurstenstrasse, un tânăr Obersturmfuhrer de la *Staatspolizei,* Gersbach pe numele lui, nu se prezentase într-o dimineaţă; nu avea de lucru, este adevărat, dar absenţa fusese remarcată; nişte poliţişti îl găsiseră acasă, beat mort; Miiller aşteptase ca să se trezească din beţie, apoi pusese să fie executat cu un glonţ în ceafă în faţa ofiţerilor adunaţi în curtea imobilului. După aceea, cadavrul îi fusese aruncat pe asfalt, iar un tânăr recrut SS, aproape isteric, îşi golise încărcătorul de la automat în trupul acestui nefericit.

Ştirile pe care le aduceam de mai multe ori în cursul zilei erau rareori bune. Zi după zi, sovieticii avansau, intrau în Lichtenberg şi în Pankow, cucereau Weissensee. Refugiaţii traversau oraşul în coloane mari, mulţi erau spânzuraţi, la întâmplare, ca dezertori. Bombardamentele de artilerie rusească făceau în continuare victime: de la ziua de naştere a Führerului, oraşul era aproape permanent în gura tunului. Fusese o zi foarte frumoasă, o zi de vineri călduţă, însorită, mirosul liliacului umplea grădinile părăsite. Ici şi colo fuseseră agăţate steaguri cu crucea încârligată pe ruine sau pancarte mari, de o ironie pe care o consideram inconştientă, cum era aceea de pe dărâmăturile din Lutzowplatz: îi mulţumim Fuhrerului nostru pentru tot. Dr. Goebbels. E drept că, la drept vorbind, se vedea că nu se pusese suflet în ele. În plină dimineaţă, anglo-americanii lansaseră unul dintre raidurile lor masive, peste o mie de aparate în două ore, urmate de avioane Mosquito; după plecarea lor, preluase ştafeta artileria rusească. Avuseserăm parte fără îndoială de un frumos foc de artificii, însă puţini îl apreciaseră, cel puţin din tabăra noastră. Goebbels încercase să distribuie raţii suplimentare în onoarea Führerului, dar chiar şi asta se sfârşise brusc: artileria făcuse numeroase victime printre civilii care stăteau la coadă; a doua zi, în ciuda ploii, fusese şi mai rău: un obuz lovise o coadă care se formase în faţa marelui magazin Karstadt, Hermannplatz era plină de cadavre însângerate, bucăţi de

membre se găseau împrăştiate peste tot, copii care trăgeau urlând de trupul inert al mamelor. Am văzut cu ochii mei. Duminică, se ridicase un soare splendid, primăvăratic, apoi veneau aversele, apoi iar soarele, care strălucea peste resturile şi ruinele udate. Păsărelele cântau; peste tot înfloreau lalelele şi liliacul, merii, prunii şi cireşii, iar în Tiergarten, rododendronii. Însă aceste mirosuri frumoase nu puteau acoperi izul de putrefacţie şi de cărămidă arsă care plutea pe străzi. Un fum greu, stagnant, acoperea cerul; atunci când ploua, fumul se făcea şi mai gros, sufocându-i pe oameni. Pe străzi, în pofida loviturilor de artilerie, era animaţie: pe baricadele antitanc, copii, purtând căşti din hârtie, cocoţaţi pe obstacole, agitau săbii de lemn; întâlneam femei bătrâne care împingeau cărucioare pline de cărămizi, apoi, traversând Tiergarten spre buncărul de la Grădina Zoologică, dădeam peste nişte soldaţi care mânau o turmă de vite ce mugeau. Seara ploua din nou, iar Roşiii, la rândul lor, sărbătoreau aniversarea lui Lenin într-un des- frâu brutal de artilerie.

Serviciile publice se închideau unul câte unul, personalul era evacuat. Generalul Reynmann, Kommandantul oraşului, distribuise unor responsabili de la NSDAP, cu o zi înainte de a fi dat afară, două mii de permise de liberă trecere, pentru a părăsi Berlinul. Cei care nu avuseseră şansa să primească unul îşi puteau cumpăra ieşirea: pe Kurfurstenstrasse, un ofiţer de la Gestapo îmi spuse că un set de acte complet ajungea până la 80 000 de reichsmarks. U-Bahn-ul funcţionă până în 23 aprilie, S-Bahn-ul – până în 25, telefonul interurban – până în 26 (se spune că un rus reuşise să ia legătura cu Goebbels la biroul de la Siemensstadt). Kaltenbrunner plecase în Austria, imediat după aniversarea Führerului, însă Miiller rămăsese, iar eu continuam serviciul de legătură pentru el. Cel mai adesea treceam prin Tiergarten, fiindcă străzile de la sud de Bendlerstrasse, dinspre Landwehrkanal, erau înfundate; în Neue Siegesallee, exploziile repetate distruseseră statuile suveranilor Prusiei şi Brandenburgului, capete şi membre ale Hohenzollemilor zăceau pe străzi; noaptea, fragmentele de marmură albă scânteiau în lumina lunii. La OKW, unde se

instalase acum Kommandantul oraşului (un anume Käther îl înlocuise pe Reynmann, apoi, două zile mai târziu, Käther fusese demis la rândul său, lăsându-i loc lui Weidling), eram lăsat adesea să aştept ore întregi până să primesc o informaţie incompletă. În încercarea de a nu încurca prea mult locul, aşteptam în maşină împreună cu şoferul meu, în curte, după o ieşitură din beton, privind cum aleargă prin faţa mea ofiţeri surescitaţi şi buimaci, soldaţi epuizaţi care nu se grăbeau spre a nu se întoarce prea repede în bătaia focului, Hitlerjugend avizi de glorie veniţi să cerşească *Panzerfauste,* membri *Volkssturm* descumpăniţi care aşteptau ordine. Într-o seară, pe când căutam prin buzunare o ţigară, am dat peste scrisoarea de la Helene, pusă acolo încă de la Hohenlychen şi de care uitasem. Am desfăcut plicul şi am citit în vreme ce fumam. Era o declaraţie de dragoste, scurtă şi directă: nu-mi înţelegea atitudinea, scria ea, nu încerca să mi-o înţeleagă, voia doar să ştie dacă doream să o întâlnesc, întreba dacă mă gândeam să o iau în căsătorie. Am fost foarte tulburat de onestitatea şi francheţea acestei scrisori; însă era mult prea târziu, aşa că am aruncat hârtia într-o băltoacă, pe geamul de la maşină.

Menghina se strângea. Restaurantul Alton îşi închisese porţile; singura mea distracţie rămăsese să beau schnaps pe Kurfurstenstrasse, sau la Wannsee cu Thomas, care, făcând haz, îmi povestea ultimele peripeţii. Acum, Miiller căuta o cârtiţă: un agent inamic, pare-se aflat în anturajul unui înalt demnitar SS. Schellenberg vedea în asta un complot pentru a-l destabiliza pe Himmler, iar Thomas trebuia aşadar să urmărească desfăşurarea afacerii. Situaţia degenera în vodevil: Speer, care pierduse încrederea Führerului, se întorsese, strecurându-se printre Sturmovikuri, pentru a contribui la axa Est-Vest şi a reintra în *graţii;* Goring, pentru că anticipase un pic prea în grabă moartea domnului şi stăpânului său, fusese decăzut din toate funcţiile şi pus sub arest în Bavaria; cei mai sobri, von Ribbentrop şi militarii, tăceau mâlc sau o tăiau în direcţia americanilor; nenumăraţii candidaţi la sinucidere îşi pregăteau cu grijă scena finală. Soldaţii continuau să se lase ucişi cu conştiinciozitate, un regiment de francezi din

„Charlemagne” găsi o modalitate de a intra în Berlin pe 24 aprilie ca să întărească Divizia „Nordiand”, iar centrul administrativ al Reichului aproape că nu mai era apărat decât de finlandezi, de estonieni, de olandezi şi de câţiva găinari parizieni. În alte părţi, lumea îşi păstra mintea limpede: umbla vorba că o puternică armată se afla pe drum, dornică de a salva Berlinul şi de a-i arunca pe ruşi dincolo de Oder, însă în Bendlerstrasse interlocutorii mei rămâneau pe deplin evazivi în privinţa poziţiei şi înaintării diviziilor, iar ofensiva anunţată de Wenck întârzia să se materializeze, la fel ca şi cea a Waffen-SS a lui Steiner, cu câteva zile mai înainte, în ce mă priveşte, la drept vorbind, *Gdtterdămmemng* mă tenta foarte puţin şi aş fi vrut să fiu în altă parte, ca să reflectez cu calm asupra situaţiei. Nu atât pentru că mă temeam să mor, puteţi să mă credeţi, în fond aveam puţine motive să rămân în viaţă, însă gândul de a fi ucis, cumva la întâmplare, de un obuz sau de un cartuş rătăcit, îmi displăcea foarte tare, şi aş fi dorit mai degrabă să mă aşez şi să contemplu lucrurile decât să mă las purtat astfel de acest curent întunecat. Dar o asemenea alegere nu mi se oferea, trebuia să-mi fac datoria, ca toată lumea, iar fiindcă mi se impunea o făceam în mod loial, culegeam şi transmiteam acele informaţii atât de inutile, care mi se păreau a nu servi decât unui singur scop, a mă ţine la Berlin. Inamicii noştri erau surzi la toată această frământare şi înaintau.

În scurt timp fu nevoie să evacuăm şi Kurfurstenstrasse. Ofiţerii care rămăseseră se văzură dispersaţi; Miiller se retrase la cartierul său general de urgenţă, în cripta de la Dreifaltigkeitskirche de pe Mauerstrasse. Bendlerstrasse se afla practic pe linia frontului, serviciul de legătură devenise foarte complicat: pentru a ajunge la clădire, trebuia să o iau printre dărâmături până la marginea Tiergartenului, apoi, pe jos, ghidat de *Kellerkinder,* micuţi orfani murdari care cunoşteau fiecare colţişor. Zgomotul bombardamentelor părea un lucru însufleţit, un asalt multiform şi neobosit asupra auzului, dar era şi mai rău când se aştemea copleşitoarea tăcere a pauzelor. Părţi întregi de oraş ardeau, incendii uriaşe cu fosfor ce aspirau aerul şi provocau vârtejuri violente care, la rândul

lor, întreţineau flăcările. Ploile dense, brutale şi scurte, stingeau uneori câteva focare, dar mai cu seamă sporeau mirosul de pârlit. Câteva avioane mai încercau să aterizeze pe axa Est-Vest; douăsprezece Ju-52 care transportau cădeţi SS fură doborâte la abordare, unul după altul. Armata lui Wenck, după informaţiile pe care binevoiau să mi le transmită, părea să se fi evaporat undeva pe la sud de Potsdam. Pe 27 aprilie, pe o vreme foarte friguroasă, după un violent atac sovietic pe Potsdamer Platz, respins de „Leibstandarte AH", avurăm parte de câteva ore de calm. Când m-am întors la biserica din Mauerstrasse ca să-i raportez lui Miiller. Am fost informat că se afla în una dintre anexele Ministerului de Interne şi că trebuia să merg acolo. L-am găsit într-o sală mare aproape fără mobilă, cu pereţii pătaţi de umezeală, în compania lui Thomas şi a vreo treizeci de ofiţeri de la SD şi *Staatspolizei*. Miiller ne făcu să aşteptăm cam o jumătate de oră, dar în acest interval mai sosiră numai cinci oameni (el convocase cincizeci în total). După acea jumătate de oră ne ceru să ne aşezăm în formaţie desfăşurată, pe loc repaus, pentru a ne ţine un scurt discurs: în ajun, după o discuţie avută la telefon cu Obergruppenfuhrerul Kaltenbrunner, Fuhrerul onorase RSHA pentru serviciile sale şi pentru loialitatea sa nezdruncinată. Ceruse să fie decoraţi cu Crucea Germană din Aur zece ofiţeri rămaşi la Berlin care se distinseseră în mod deosebit în timpul războiului. Lista fusese întocmită de Kaltenbrunner; cei care nu se vor vedea numiţi nu trebuiau să fie dezamăgiţi, onoarea se răsfrângea şi asupra lor. Apoi Miiller citi lista, în fruntea căreia se afla el însuşi; nu am fost surprins să-l văd figurând acolo şi pe Thomas, dar, spre marea mea uimire, Miiller mă numi şi pe mine, pe penultimul loc. Dar ce făcusem ca să fiu remarcat în felul acesta? Nu eram nici pe departe în graţiile lui Kaltenbrunner. Thomas, din cealaltă parte a sălii, îmi făcu repede cu ochiul; deja ne regrupam ca să mergem la cancelarie. În maşină, Thomas mă lămuri cum stăteau lucrurile: printre cei care se mai găseau la Berlin, eu eram, împreună cu el, unul dintre puţinii care serviseră pe front, iar asta contase. Drumul până la cancelarie, de-a lungul

Wilhelmstrasse, se dovedea dificil, canalizările crăpaseră, strada era inundată, cadavrele pluteau în apă şi se legănau încet la trecerea maşinilor; furăm nevoiţi să coborâm şi să ajungem pe jos, uzi până la genunchi. Miiller ne introduse în rămăşiţele de la *Auswartiges Amt:* de acolo, un tunel subteran ducea la buncărul Fuhrerului. Şi în tunel curgea apă, eram inundaţi până la glezne. Nişte Waffen-SS de la „Leibstandarte" păzeau intrarea în buncăr: ne lăsară să pătrundem, dar ne luară armele de serviciu. Furăm conduşi prin primul buncăr, apoi, pe o scară în formă de spirală pe care se prelingea apa, într-un al doilea, şi mai adânc. Mătăhăiam prin şiroaiele care veneau de la AA, udând covoarele roşii din coridorul larg unde ni se spuse să luăm loc, de-a lungul zidului, pe nişte scaune de şcolari, de lemn. Un general din Wehrmacht, în faţa noastră, striga către un altul care purta epoleţi de Generaloberst: „O să ne înecăm cu toţii aici!" Generaloberstul încerca să-l liniştească asigurându-l că trimisese după o pompă. Buncărul puţea îngrozitor a urină, în amestec cu mirosuri umede de loc închis, de sudoare şi de lână udă, pe care încercaseră zadarnic să le mascheze cu dezinfectant. Trebui să aşteptăm un oarecare timp; ofiţerii veneau şi plecau, traversând cu pleoscăituri mari covoarele îmbibate şi dispărând într-o altă sală, în capăt, sau urcând pe scara în formă de spirală; sala răsuna de vuietul continuu al unui generator Diesel. Doi ofiţeri tineri şi eleganţi trecură prin dreptul nostru discutând cu aprindere; în spatele lor apăru vechiul meu prieten, doctorul Hohenegg. M-am ridicat dintr-un salt şi l-am apucat de braţ, foarte bucuros să-l văd acolo. El mă luă de mână şi mă conduse într-o cameră unde mai mulţi Waffen-SS jucau cărţi sau dormeau pe nişte paturi suprapuse. „Am fost trimis aici ca medic auxiliar al Führerului", îmi explică el pe un ton lugubru. Craniul său pleşuv lucea sub becul gălbui. „Şi cum îi merge?" „Nu prea bine. Dar nu mă ocup eu de el, mi-au fost încredinţaţi copiii scumpului nostru ministru al Propagandei. Sunt în primul buncăr, adăugă el arătând cu degetul spre plafon. Se uită înjur, apoi reluă în şoaptă: E cam pierdere de timp: imediat ce rămân singur cu

mama lor, ea îmi jură pe tot ce are mai sfânt că îi va otrăvi pe toţi înainte de a se sinucide ea însăşi. Sărmanii micuţi nu bănuiesc nimic. Sunt fermecători, vă mărturisesc că mi se rupe inima. Dar Mefistofele al nostru cel şchiop este ferm hotărât să formeze o gardă de onoare pentru a-şi însoţi stăpânul în iad. Cu atât mai bine pentru el." „Aşadar, aici am ajuns?" „Fără discuţie. Grasul de Bormann, căruia nu-i surâde deloc ideea, a încercat să-/ facă să plece, dar *el* a refuzat. După umila mea părere, nu mai durează mult." „Dar dumneavoastră, scumpe doctore?" l-am întrebat eu zâmbind. Eram într-adevăr foarte fericit să-l revăd. „Eu? *Cârpe diem,* cum spun acei *public school boys* englezi. În seara asta organizăm o petrecere. Sus, în cancelarie, ca să nu-/ deranjăm. Veniţi, dacă aveţi posibilitatea. Va fi plin de tinere fecioare aprinse, care preferă să-şi ofere fecioria unui german, indiferent de cum arată, decât unui calmuc hirsut şi împuţit. Hohenegg se bătu de mai multe ori pe burta revărsată: La vârsta mea, nu se refuză asemenea oferte. După aceea – sprâncenele i se ridicară comic pe craniul ca un ou –, după aceea vom vedea." „Doctore, i-am spus pe un ton solemn, sunteţi mai înţelept ca mine." „Nu m-am îndoit nicio clipă, ObersturmbannFührer. Dar eu nu am norocul dumneavoastră chior." „în orice caz, credeţi-mă, sunt încântat să vă revăd." „Şi eu, şi eu! Deja ne aflam pe culoar. Veniţi, dacă puteţi!" îmi mai strigă el înainte de a dispărea, purtat de picioarele sale mici.

Nu mult după aceea, furăm poftiţi în sala din capăt. Împinserăm într-o parte mesele pline de hărţi şi ni se ceru să ne aliniem lângă perete, cu bocancii înfipţi în mocheta umflată de apă. Cei doi generali care mai adineauri se certau în privinţa apei se aşezară în dreptul unei uşi ce se afla chiar în faţa noastră: pe una dintre mese, un adjutant pregătea cutiile cu medalii. Apoi uşa se deschise şi apăru Fuhrerul. Cu toţii, simultan, luarăm poziţia de drepţi, ridicarăm braţul în aer şi răcnirăm salutul. Cei doi generali se aflau de asemenea în poziţie de drepţi. Fuhrerul încercă să ridice braţul în semn de răspuns, dar îi tremura prea tare. Apoi înaintă cu un pas nesigur, sacadat, instabil. Bormann, strâns amarnic în

uniforma sa brună, ieşea din încăpere în spatele lui. Niciodată nu-l văzusem pe Führer de atât de aproape. Purta o simplă uniformă gri şi o caschetă; faţa îi părea galbenă, rătăcită, umflată, ochii îi erau ficşi, inerţi, apoi deodată se porneau să clipească puternic; o picătură de salivă îi sclipea în colţul gurii. Când se clătina, Bormann îşi întindea laba păroasă şi îl susţinea de cot. Se sprijini de colţul unei mese şi ţinu un discurs scurt, destul de dezlânat, în care vorbea de Frederic cel Mare, de gloria eternă şi de evrei. Apoi se apropie de Muller. Bormann îl urmărea ca o umbră; adjutantul îi ţinea deschisă în apropiere o cutie cu o medalie. Fuhrerul o ridică încet între degete şi o aşeză pe buzunarul drept al lui Muller fără a o prinde în clamă, îi strânse mâna numindu-l „Bunul meu Muller, credinciosul meu Miiller" şi îl bătu pe braţ. Eu ţineam capul drept, dar trăgeam cu ochiul. Ceremonia se repeta pentru următorul: Muller răcnea numele, gradul şi serviciul, apoi Fuhrerul îl decora. Thomas fu decorat la rândul său. Pe măsură ce Fuhrerul se apropia de mine – eram aproape la capătul rândului. Atenţia mea se concentra pe nasul său. Nu remarcasem niciodată cât era de mare şi de lipsit de proporţie nasul acela. Din profil, mustăcioara distrăgea mai puţin atenţia, totul devenea cât se poate de evident: avea o bază lată şi laturile nărilor plate, o mică înfundare a crestei îi ridica vârful; era în mod clar un nas slav sau ţigănesc, aproape mongolo- ostic. Nu ştiu de ce detaliul acesta mă fascina, mi se părea ceva aproape scandalos. Fuhrerul se apropia, iar eu continuam să-l cercetez cu coada ochiului. Apoi ajunse în faţa mea. Am constatat cu surprindere un lucru: cascheta sa abia îmi ajungea la nivelul ochilor; şi totuşi, eu nu sunt un bărbat înalt. El mormăia complimentul şi pipăia după medalie. Răsuflarea sa acră, fetidă, reuşi să mă irite pe deplin: era într-adevăr prea mult de suportat. Atunci, m-am aplecat şi i-am muşcat nasul bulbos până la sânge.

Nici astăzi nu aş putea spune de ce am făcut asta: pur şi simplu nu m-am putut abţine. Fuhrerul scoase un strigăt ascuţit şi făcu un salt înapoi, în braţele lui Bormann. Pentru o clipă, nimeni nu mişcă. Apoi câţiva săriră asupra mea. Am fost

lovit, trântit la pământ, rostogolit pe covorul ud, încercam să mă protejez cât mai bine de loviturile de cizmă. Lumea striga, Fuhrerul răgea. În cele din urmă, mă ridicară în picioare. Cascheta îmi căzuse, voiam să-mi aranjez măcar cravata, dar mă ţineau zdravăn de braţe. Bormann îl împingea pe Führer spre camera lui şi urla: „împuşcaţi-l!" Thomas, în spatele gloatei, mă privea în tăcere, cu un aer dezamăgit şi ironic. Mă purtară spre o uşă din fundul sălii. Apoi Mul Ier interveni cu vocea sa dogită şi dură: „Aşteptaţi! Vreau să-l interoghez mai întâi. Duceţi-l la criptă".

Trevor-Roper, ştiu bine, nu a suflat nicio vorbuliţă despre acest episod, nici Bullock, şi niciunul dintre istoricii care s-au aplecat asupra ultimelor zile ale Fuhrerului. Totuşi, vă asigur că aşa s-a întâmplat. Tăcerea cronicarilor asupra acestui aspect este de altfel de înţeles. Miiller a dispărut, ucis sau trecut la ruşi câteva zile mai târziu; Bormann cu siguranţă a murit încercând să fugă din Berlin; cei doi generali trebuie să fi fost Krebs şi Burgdorf, care s-au sinucis; adjutantul probabil că a sfârşit şi el mort. Cât priveşte ofiţerii RSHA martori ai incidentului, nu ştiu ce s-a ales de ei; dar ne putem uşor da seama, date fiind statele lor de serviciu, că aceia care au supravieţuit războiului nu s-au putut lăuda cu faptul de a fi fost decoraţi de Fuhrerul în persoană cu trei zile înainte de a muri. Aşa că este absolut posibil ca acest incident minor să fi scăpat atenţiei anchetatorilor (dar se poate să fi rămas vreo urmă în arhivele sovietice?). Am fost târât până la suprafaţă pe o scară lungă, ce dădea în grădina cancelariei. Clădirea magnifică zăcea în ruine, strivită de bombe, însă o mireasmă frumoasă de iasomie şi de tuberoze plutea în aerul proaspăt. Am fost împins cu brutalitate într-o maşină şi dus la biserica aflată nu departe; acolo mă duseră într-un buncăr şi mă aruncară într-o încăpere din beton, goală şi umedă. Pe jos erau băltoace; pe ziduri se prelingea apa; iar când uşa grea, metalică, se închise am fost scufundat într-un întuneric absolut, uterin: căscam zadarnic ochii cât puteam de tare, nu se zărea nici urmă de lumină. Am stat aşa mai multe ore, eram ud, îmi era frig. Apoi veniră după mine. Mă legară de un

scaun, clipeam din ochi, lumina îmi făcea rău; Miiller mă interoga personal; mă loveau cu bastoanele, peste coaste, peste umeri, peste braţe; Miiller însuşi îmi trăgea în răstimpuri câteva cu pumnii săi mari, de ţăran. Am încercat să explic că gestul meu nechibzuit nu însemna nimic, că nu-l premeditasem, că fusese vorba despre un moment de rătăcire, însă Muller nu mă credea, el vedea aici un complot îndelung pritocit, voia să-i spun numele complicilor. Degeaba protestăm, el o ţinea una şi bună: când se pornea, Muller ştia să fie încăpăţânat. Într-un târziu, mă azvârliră în celulă, unde am stat culcat în băltoace aşteptând ca durerea loviturilor să se potolească. Trebuie să fi adormit aşa, cu capul în apă. M-am trezit amorţit de frig şi străbătut de crampe; uşa se deschidea, era împins un alt om sub o ploaie de lovituri. Am apucat să zăresc o uniformă de ofiţer SS, fără medalii şi fără însemne. În întuneric, îl auzeam înjurând într-un dialect bavarez: „E pe undeva vreun loc uscat?" „încercaţi pe lângă perete", am murmurat eu politicos. „Tu cine eşti?" ţâşni cu vulgaritate glasul său, pe un ton totuşi cultivat. „Eu? Sunt ObersturmbannFührerul dr. Aue, de la SD. Dar dumneavoastră?" Vocea i se calmă: „Scuzele mele, Obersturmbannfuhrer. Eu sunt GruppenFührerul Fegelein. Ex-Gruppenfuhrerul Fegelein", adăugă el cu o ironie destul de apăsată. Îl cunoşteam după nume: îl înlocuise pe Wolff ca ofiţer de legătură al Reichsfuhrerului pe lângă Führer; înainte de asta, comanda o divizie de cavalerie SS în Rusia, îi urmărea pe partizani şi pe evrei prin mlaştinile Pripetului. La Reichsfuhrung umbla vorba că era ambiţios, jucător, lăudăros, un tip bine. M-am ridicat în coate. „Şi ce vă aduce pe aici, Herr ex-Gruppenfuhrer?" „O, e vorba despre o neînţelegere. Băusem un pic şi eram acasă cu o damă; ciudaţii ăştia de la buncăr au crezut că vreau să dezertez. Pariez că e tot o lovitură de-a lui Bormann. Ăştia au înnebunit cu toţii, cu poveştile lor despre Walhalla, nu ţin la mine, mersi. Însă treaba se va lămuri, cumnata mea va aranja totul." Nu ştiam despre cine vorbeşte, dar n-am spus nimic. Abia după ce l-am citit pe Trevor-Roper, ani mai târziu, am înţeles. Fegelein se

căsătorise cu sora Evei Braun, despre a cărei existenţă, pe vremea aceea, ca toată lumea, eu nu ştiam nimic. Căsătoria aceasta foarte diplomatică din păcate nu i-a fost de mare ajutor: Fegelein, în pofida legăturilor sale, a farmecului pe care îl avea, a priceperii în a se folosi de cuvinte, a fost executat a doua zi seara în grădina cancelariei (dar şi asta am aflat-o mult mai târziu). „Dar dumneavoastră, Obersturmbannfuhrer?" întrebă Fegelein. Eu i-am povestit aventura cea neplăcută. „A! exclamă el. E clar! De aia sunt toţi aşa de prost dispuşi. Am crezut că Muller ăsta o să-mi rupă gâtul, animalul." „V-a lovit şi pe dumneavoastră?" „Da. Şi-a pus în minte că fata cu care eram este o spioană engleză. Nu ştiu ce l-a apucat aşa, dintr-odată." „Aşa-i, am zis eu, amintindu-mi de vorbele lui Thomas: Gruppenfuhrerul Miiller caută un spion, o cârtiţă." „E posibil, mormăi el. Însă eu nu am nimic de-a face cu asta." „Scuzaţi-mă, l-am întrerupt, ştiţi cât e ceasul?" „Nu prea exact. Trebuie să fie miezul nopţii, poate ora unu." „Atunci, am face mai bine să dormim", i-am sugerat eu în glumă. „Aş fi preferat patul meu", bombăni Fegelein. „Vă înţeleg." M-am tras lângă zid şi am aţipit; stăteam cu şoldurile în apă, dar era mai bine decât să fi stat cu capul. Somnul se arătă blând şi îmi dărui vise plăcute; m-am trezit cu regret, însă cineva mă lovea cu piciorul în coaste. „Sus!" striga o voce. M-am ridicat cu greu. Fegelein stătea ghemuit lângă uşă, cu braţele în jurul genunchilor; când am ieşit, îmi zâmbi timid, făcând un gest uşor cu mâna. Am fost dus în biserică: acolo mă aşteptau doi bărbaţi în civil, poliţişti, unul ţinând revolverul în mână; cu ei mai era şi un SS-ist în uniformă. Poliţistul cu revolver mă apucă de braţ, mă trase în stradă şi mă împinse într-un Opel. Urcară şi ceilalţi. „Unde mergem?" l-am întrebat pe poliţistul care îmi ţinea ţeava pistolului în coaste. „Gura!" zbieră el. Maşina demară şi intră pe Mauerstrasse, făcând cam o sută de metri; am auzit un şuierat ascuţit; o explozie uriaşă ridică vehiculul în aer şi îl proiectă pe o latură. Poliţistul, de sub mine, cred că apăsă pe trăgaci; îmi aduc aminte că am avut impresia că focul ucisese pe unul din oamenii din faţă. Celălalt poliţist, plin de sânge,

căzuse inert peste mine. Cu lovituri zdravene de picioare şi de coate, am ieşit din vehiculul răsturnat prin geamul din spate, tăindu-mă un pic. Alte obuze cădeau în apropiere şi aruncau jerbe de cărămizi şi de pământ. Eram asurzit, urechile îmi ţiuiau puternic. M-am prăbuşit pe trotuar şi am rămas acolo pentru o clipă, năucit. Poliţistul escaladă geamul spart în urma mea şi se rostogoli peste ţurloaiele mele. Am găsit o cărămidă şi l-am lovit în cap. Ne tăvăleam amândoi printre resturi şi noroi. Îl loveam cât puteam de tare, dar nu-i uşor să îi faci felul unui bărbat lovindu-l cu o cărămidă, mai ales dacă aceasta arsese deja. La a treia sau la a patra lovitură, mi se sfărâmă în mână. Am dat să caut alta, dar poliţistul mă răsturnă pe spate şi începu să mă stranguleze. Rotea nişte ochi ca de nebun deasupra mea, sângele care îi curgea din frunte săpa urme în praful roşu de pe faţa lui. Am nimerit cu degetele peste o piatră şi am izbit undeva sus, în arc de cerc. Se prăbuşi peste mine. M-am eliberat şi l-am lovit cu piatra până ce i-am crăpat cutia craniană, împrăştiindu-i creierii amestecaţi cu praf şi smocuri de păr. Apoi m-am ridicat, zăpăcit. Am căutat cu privirea revolverul, dar probabil că rămăsese în maşina unde o roată încă se mai învârtea în aer. Ceilalţi trei din interior păreau morţi. Pentru moment, nu mai cădeau obuze. Am început să alerg şontâcăind pe Mauerstrasse.

Trebuia să mă pun la adăpost. În jur nu erau decât ministere sau clădiri oficiale, aproape toate în ruină. Am luat-o pe Leipzigerstrasse şi am intrat în holul unui bloc de locuinţe. Picioarele goale sau purtând încălţări pluteau dinaintea mea, întorcându-se încetişor. Am ridicat privirea: în faţa mea atârnau de balustrada scării mai multe persoane, între care femei şi copii, cu braţele bălăngănindu-se. Am găsit intrarea de la subsol şi am deschis-o: mă trăsni un damf de putrefacţie, de rahat şi de vomă. Subsolul era plin de apă şi de cadavre umflate. Am închis uşa şi am încercat să urc la etaj: după primul palier, casa scărilor se deschidea către cerul liber. Am coborât, ocolind spânzuraţii, şi am ieşit. Începuse să plouă uşor, din toate părţile se auzeau detunături. În faţă se

deschidea o gură de metrou, staţia Stadtmitte, pe linia C. Am alergat într-acolo şi am coborât în viteză scările. Am trecut de tur- nicheţi şi am continuat să mă afund în întuneric, căutând zidul cu mâna şi ghidându-mă astfel. Pardoseala era umedă, apa izvora din plafon şi curgea pe boltă. Zgomot de voci surde se ridica dinspre peron. Era plin de trupuri, nu puteam vedea dacă erau morţi, adormiţi sau doar culcaţi, mă clătinam păşind pe deasupra lor, cei maturi strigau, copiii plângeau sau gemeau. La peron staţiona un vagon de metrou cu geamurile sparte, luminat de nişte lumânări gata să se stingă: înăuntru, nişte Waffen-SS cu ecusoane franţuzeşti stăteau în poziţie de drepţi, iar un Brigadefuhrer într-o manta de piele neagră, cu spatele la mine, le distribuia solemn nişte decoraţii. Nu am vrut să-i deranjez, am trecut uşurel pe lângă ei, apoi am sărit pe linie, aterizând într-o apă rece care îmi ajungea până la pulpe. Voiam să merg spre nord, dar eram dezorientat; am încercat îmi aduc aminte direcţia în care o apucau garniturile, pe vremea când luam acest metrou, dar nu ştiam nici măcar pe ce peron ajunsesem, totul mi se învârtejea în cap. Într-o parte, în tunel, se zărea puţină lumină; am luat-o într-acolo, înaintând cu greu prin apa care ascundea şinele, împiedicându-mă de obstacole invizibile. La capăt se aflau aliniate mai multe garnituri de metrou, şi ele luminate cu lumânări, un spital improvizat, ticsit de răniţi care ţipau, suduiau sau gemeau. Am trecut pe lângă aceste vagoane fără să mi se acorde atenţie şi am înaintat pe pipăite, ghidându-mă după zid. Apa urca, îmi ajungea acum la jumătatea gambei. M-am oprit şi mi-am cufundat mâna: părea să curgă spre mine. Am continuat. Un trup care plutea mi se izbi de picioare. Abia îmi mai simţeam membrele, amorţite de frig. În faţă, mi se părea că zăresc o lumină şi că aud alte zgomote decât clipocitul apei. Am ajuns în cele din urmă la o staţie luminată de o singură lumânare. Apa îmi ajungea la genunchi. Şi aici era lume. Am întrebat: „Ce staţie e aici, vă rog?” „Kochstrasse”, veni răspunsul destul de amabil. Mă înşelasem în privinţa direcţiei. Mă îndreptam spre liniile ruseşti. Am făcut cale întoarsă şi m-am afundat din nou în tunel, spre

Stadtmitte. În faţă puteam desluşi luminile de la metroul-spital. Pe şine, lângă ultimul vagon, se aflau două siluete, una destul de înaltă, cealaltă mai micuţă. O lanternă se aprinse şi mă orbi; pe când eu îmi acopeream ochii, o voce cunoscută mormăi: „Salut, Aue. Ce mai faci?" „Ai picat la ţanc, se auzi o a doua voce, mai mieroasă. Tocmai te căutam." Erau Clemens şi Weser. Fu aprinsă o a doua lanternă şi poliţiştii înaintară; eu m-am dat înapoi, împleticindu-mă. „Voiam să stăm de vorbă, zise Clemens. Despre mama ta." „A, meine Herren! am izbucnit eu. Credeţi că e momentul potrivit?" „întotdeauna este momentul potrivit pentru a vorbi despre lucruri importante", se făcu auzită vocea aspră şi ascuţită a lui Weser. M-am dat şi mai mult înapoi, însă m-am trezit cu spatele la zid; o apă rece se scurgea din beton, îngheţându-mi umerii. „Ce mai vreţi de la mine? am ţipat eu. Dosarul este închis de mult!" „De nişte judecători corupţi, necinstiţi", îmi azvârli Clemens. „Până acum ai scăpat prin tot felul de învârteli, zise Weser. Acum, gata, s-a terminat." „Nu credeţi că sarcina să judece asta le revine Reichsfuhrerului şi Obergruppenfuhrerului Breithaupt?" Ultimul era şeful de la *SS-Gericht*. „Breithaupt a murit acum câteva zile într-un accident de maşină, zise flegmatic Clemens. Cât despre Reichsfuhrer, el e departe." „Nu, adăugă Weser, acum treaba este între tine şi noi." „Bine, dar ce vreţi?" „Dreptate", zise rece Clemens. Se apropiaseră şi mă încadrau, ţintuindu-mi lanternele în ochi; constatasem deja că ţineau în mână automate. „Ascultaţi, am bolborosit eu, toată chestia asta este o mare neînţelegere. Sunt nevinovat." „Nevinovat? mi-o tăie scurt Weser. O să vedem." „O să-ţi povestim cum s-au petrecut lucrurile", începu Clemens. Lumina puternică a lanternelor mă orbea, vocea sa dogită izvora din această lumină crudă. „Ai luat trenul de noapte Paris-Marsilia. La Marsilia, pe 26 aprilie, ai solicitat un permis de liberă trecere pentru zona italiană. A doua zi, ai mers la Antibes. Acolo, te-ai prezentat acasă şi te-au primit ca pe un fiu, ca pe adevăratul fiu care eşti. Seara, aţi cinat împreună, iar după aceea ai dormit într-o cameră de la etaj, lângă cea a gemenilor, vizavi de camera lui Herr Moreau

şi a mamei tale. Apoi a fost 28." „Ca să vezi, îl întrerupse Weser. Astăzi tocmai suntem în 28 aprilie. Ce coincidenţă!" „Meine Herren, am zis eu bravând puţin, deliraţi." „Gura, mi-o tăie scurt Clemens. Continui istorisirea. Ziua, nu ştim prea bine ce ai făcut. Ştim că ai tăiat lemne, că ai lăsat toporul în bucătărie în loc să-l pui în magazie. Apoi te-ai plimbat prin oraş şi ţi-ai cumpărat biletul de întoarcere. Erai îmbrăcat în civil, nu te-a remarcat nimeni. Apoi te-ai întors." Weser luă cuvântul la rândul său: „După aceea, s-au petrecut lucruri de care nu suntem prea siguri. Probabil că ai discutat cu Herr Moreau, cu maică-ta. Poate v-aţi spus nişte vorbe. Nu suntem siguri. Nu ştim nici ora, exact. Ştim însă că ai rămas singur cu Herr Moreau. Atunci ai luat toporul din bucătărie, acolo unde îl lăsaseşi, te-ai întors în salon şi l-ai omorât". „Suntem dispuşi chiar să credem că nici nu te gândeai la asta atunci când ai lăsat toporul în bucătărie, reluă Clemens, că ai lăsat toporul din întâmplare, că nu ai premeditat nimic, că totul s-a petrecut aşa, pur şi simplu. Însă, odată ce ai început, n-ai stat pe gânduri." Weser continuă: „Asta e sigur. El trebuie să fi fost destul de surprins când l-ai lovit cu toporul în piept. Lama a intrat cu un zgomot de lemn spart şi omul a căzut gâlgâind, cu gura plină de sânge, trăgând toporul după el. Ai pus piciorul pe umărul lui ca să te sprijini şi ai smuls toporul, apoi ai lovit din nou, însă ai calculat greşit unghiul, iar toporul a ricoşat, rupându-i doar câteva coaste. Atunci te-ai dat înapoi, ai ochit cu grijă şi l-ai izbit cu toporul peste gât. Lama a trecut prin mărul lui Adam şi ai auzit pocnetul atunci când i-a sfărâmat coloana vertebrală. A mai avut o ultimă tresărire şi a vomat un val de sânge negru, peste tot, pe tine, ţâşnea şi din gâtul lui, iar tu erai plin, apoi ochii i s-au înceţoşat în faţa ta şi s-a golit de sânge prin gâtul pe jumătate retezat, îi priveai ochii cum se sting ca ai unei oi căreia i s-a tăiat gâtul pe iarbă". „Meine Herren, am zis eu aproape strigând, sunteţi absolut nebuni!" Clemens luă din nou cuvântul: „Nu ştim dacă gemenii au văzut toate astea, în orice caz, te-au văzut urcând. Ai lăsat cadavrul şi toporul şi ai urcat la etaj, plin de sânge". „Nu ştim de ce nu i-ai ucis şi pe ei, zise Weser. Ai fi putut să o

faci şi încă uşor. Dar n-ai făcut-o. Poate că nu ai vrut, poate că ai vrut, dar era prea târziu, fugiseră. Poate că ai vrut, dar mai apoi ţi-ai mutat gândul. Poate că ştiai deja că erau copiii surorii tale." „Am trecut pe la ea, prin Pomerania, mârâi Clemens. Am găsit scrisori, documente. Erau lucru foarte interesante, între altele, actele copiilor. Dar noi ştiam deja cine era mama." Mă cuprinse un acces de râs isteric. „Eram acolo, să ştiţi. Eram în pădure, v-am văzut." „La drept vorbind, reluă imperturbabil Weser, am bănuit. Dar nu am vrut să insistăm. Ne-am zis că te vom găsi într-o zi. Şi precum vezi, te-am găsit, într-adevăr." „Să continuăm povestea, zise Clemens. Ai urcat plin de sânge. Mama te aştepta în picioare, fie în capătul scării, fie în pragul uşii de la camera ei. Purta o cămaşă de noapte, bătrâna ta mamă. Ţi-a vorbit privindu-te în ochi. Ce a spus nu ştim. Gemenii au ascultat totul, dar nu s-a putut scoate un cuvânt de la ei. Trebuie să-ţi fi amintit cum te-a purtat în pântece, apoi te-a hrănit la sân, cum te-a şters la fund, cum te-a spălat în timp ce taică-tău umbla brambura Dumnezeu ştie pe unde. Poate că ţi-a arătat sânul." „Puţin probabil, am zis eu cu o ironie amară. Eram alergic la laptele ei, nu am supt niciodată/4 „Păcat pentru tine, reluă Clemens, fără să tresară. Poate că te-a mângâiat pe bărbie, ţi-a atins obrazul, ţi-a zis copilul ei. Însă pe tine asta nu te-a emoţionat: îi datorai dragoste, însă tu nu te gândeai decât la ura ta. Ai închis ochii ca să nu-i mai vezi pe-ai săi, ai prins-o de gât şi ai strâns" „Sunteţi ţicniţi! am urlat. Spuneţi numai năzbâtii!"„Nu chiar, făcu Weser cu viclenie. Desigur, e o reconstituire. Dar se potriveşte cu faptele" „După aceea, continuă Clemens cu vocea sa profundă, te-ai dus la baie şi te-ai dezbrăcat. Ţi-ai aruncat hainele în cadă, te-ai spălat, ai şters tot sângele, te-ai întors în cameră gol-puşcă." „Aici, nu putem spune exact ce-ai făcut, comentă Weser. Poate că te-ai dedat la acte perverse, poate că doar ai dormit. În zori, te-ai sculat, ţi-ai pus uniforma şi ai plecat. Ai luat autobuzul, apoi trenul, te-ai întors la Paris, apoi la Berlin. Pe 30 aprilie i-ai trimis o telegramă surorii tale. Ea s-a dus la Antibes, i-a îngropat pe mama voastră şi pe soţul ei, apoi a plecat în cea mai mare grabă, cu micuţii. Probabil că

ea ghicise deja" „Ascultaţi, am bâiguit eu, v-aţi pierdut minţile. Judecătorii au spus că nu aveţi nicio dovadă. De ce-aş fi făcut-o? Care ar fi mobilul? E nevoie întotdeauna de un mobil" „Nu ştim, zise calm Weser. Dar, la drept vorbind, nu ne interesează. Poate că voiai banii lui Moreau. Poate că eşti un dezechilibrat sexual. Poate că rana te-a stricat la cap. Poate că era doar o veche ură de familie, aşa cum se văd atâtea, şi ai vrut să profiţi de război pentru a-ţi regla conturile pe şest, crezând că lucrul abia dacă va fi băgat în seamă, printre atâţia alţi morţi. Poate că ai înnebunit pur şi simplu" „Dar ce doriţi, în fond?"am urlat eu încă o dată. „Ţi s-a spus, şopti Clemens. Vrem dreptate" „Oraşul arde! am ţipat eu. Nu mai există tribunal! Toţi judecătorii sunt morţi sau plecaţi. Cum vreţi să mă judecaţi?" „Te-am judecat deja, rosti Weser cu o voce atât de şoptită, încât auzeam apa clipocind. Te-am judecat şi te-am găsit vinovat." „Voi? am ricanat eu. Sunteţi nişte poliţai. Nu aveţi dreptul să judecaţi." „Date fiind circumstanţele, se rostogoli vocea de bas a lui Clemens, ne-am luat acest drept." „Atunci, am zis eu trist, chiar dacă aveţi dreptate, nu sunteţi mai breji ca mine."

În clipa aceea, am auzit gălăgie mare dinspre Kochstrasse. Oamenii urlau, alergau înnebuniţi. Un bărbat trecu pe lângă noi strigând: „Ruşii! Ruşii sunt în tunel!" „Ei, drăcie", hârâi Clemens. El şi Weser întoarseră lanternele în direcţia staţiei; soldaţii germani se retrăgeau, trăgând la întâmplare; în capăt, se zărea flacăra de la gura mitralierelor, gloanţele şuierau, se izbeau de pereţi, loveau apa cu plescăituri scurte. Bărbaţi strigau, căzeau în apă. Clemens şi Weser, luminând cu lanternele lor, ridicară hotărâţi pis- toalele-mitralieră şi începură să tragă glonţ după glonţ spre inamic. Tot tunelul răsuna de ţipete, de împuşcături, de zgomotul apei. În faţă, mitralierele ripostau în rafale. Clemens şi Weser dădură să stingă lanternele, dar chiar în clipa aceea, într-o sclipire fugară de lumină, l-am văzut pe Weser primind un glonţ sub bărbie, fiind proiectat în aer şi apoi căzând pe spate cât era de lung, cu un plescăit puternic. Clemens mugi: „Weser! Fir-ar al dracu'!" însă lanterna i se stinsese, iar eu, ţinându-mi

respiraţia, am plonjat sub apă. Mai mult ghidându-mă după şine decât înotând, m-am îndreptat spre vagoanele metroului-spital. Când am scos capul la suprafaţă, gloanţele şuierau în jurul meu, pacienţii de la spital răcneau panicaţi, auzeam glasuri rostind cuvinte în franceză, ordine scurte. „Nu trageţi, băieţi!" am urlat eu în franceză. O mână mă apucă de guler şi mă târî, cu hainele şiroind, spre peron. „Eşti din ţară?" mă întrebă o voce în zeflemea. Respiram cu greu, tuşeam, înghiţisem apă. „Nu, nu, german", am zis eu. Tipul trase o rafală chiar la urechea mea, asurzindu-mă, chiar în clipa în care auzeam glasul lui Clemens: „Aue! Jigodie! Pun eu mâna pe tine!" M-am ridicat pe peron şi, croindu-mi drum cu mâinile şi cu coatele printre refugiaţii cuprinşi de panică, am fugit spre scări, pe care le-am urcat câte patru.

Strada era pustie, în afară de trei SS-işti străini care alergau înspre Zimmerstrasse cu o mitralieră grea şi cu *Panzerfâuste,* fără să ne bage în seamă pe mine ori pe ceilalţi civili care ieşeau în goana mare din gura de U-Bahn. Am pornit cu toată viteza în direcţia opusă, urcând pe Friedrichstrasse, spre nord, printre clădiri în flăcări, cadavre şi vehicule distruse. Am ajuns pe Unter den Linden. Dintr-o canalizare spartă ţâşnea apă ca dintr-o fântână arteziană, stropind trupurile şi resturile. Chiar la colţ treceau doi bătrâni prost bărbieriţi care păreau să nu dea nicio atenţie bubuiturilor mortierelor şi loviturilor de artilerie grea. Unul din ei purta banderolă de orb, celălalt îl conducea cu toată viteza. „Unde mergeţi?" i-am întrebat suflând din greu. „Nu ştim", răspunse orbul. „De unde veniţi?" i-am mai întrebat. „Nici asta nu ştim." Se aşezară pe o ladă printre ruine şi grămezi de moloz. Orbul se sprijinea în baston. Celălalt privea înjur cu ochi îngroziţi, trăgându-şi prietenul de mânecă. Le-am întors spatele şi am pornit mai departe. Strada, cât vedeam cu ochii, părea complet pustie. În faţă se ridica imobilul care adăpostea birourile dr. Mandelbrod şi ale lui Herr Leland. Fusese lovit, dar nu părea distrus. Una dintre uşile de la intrare atârna într- o balama, am împins-o cu umărul şi am pătruns în holul plin de plăci de marmură şi de stucaturi căzute de pe pereţi. Se pare că aici

stătuseră nişte soldaţi: am observat focurile pe care le făcuseră, cutiile de conserve goale, rahatul aproape uscat. Holul însă era pustiu. Am împins uşa de la scările de urgenţă şi am urcat alergând. La ultimul etaj, scara se deschidea spre un culoar care dădea spre frumoasa sală de recepţie ce preceda biroul lui Mandelbrod. Două dintre amazoane stăteau acolo, una pe divan, cealaltă într-un fotoliu, cu capetele aplecate într-o parte sau în spate, cu ochii larg deschişi, iar câte un firicel subţire de sânge le curgea fiecăreia de la tâmple şi din colţul buzelor; ambele ţineau în mână câte un pistol automat cu patul de sidef. O a treia fată zăcea de-a latul dublei uşi capitonate. Îngheţat de groază, m-am dus să văd de aproape, mi-am apropiat faţa de a lor, fără să le ating. Erau într-o ţinută perfectă, cu părul tras spre spate, date cu ruj transparent care făcea să le sclipească buzele pline, rimelul încă mai desena o coroană de gene lungi şi negre în jurul ochilor pustii, unghiile, profilate pe mânerul pistoalelor, erau tăiate cu grijă şi lăcuite. Sub taioarele călcate, niciun suflu nu le ridica pieptul. Degeaba le scrutam feţele frumoase, nu puteam să le disting pe una de alta, nu o recunoşteam pe Hilde, ori pe Helga, ori pe Hedwig; totuşi, nu erau gemene. Am păşit peste cea culcată de-a latul uşii şi am intrat în birou. Alte trei fete zăceau pe canapea şi pe mochetă; Mandelbrod şi Leland se aflau în fund, în dreptul uşii de la balcon făcute ţăndări, lângă un munte de valize şi de geamantane din piele. Afară, în spatele lor, era un incendiu, dar ei nu dădeau nicio importanţă norilor de fum care invadau camera. Am mers până la ei, m-am uitat la bagaje şi am întrebat: „Vreţi să plecaţi în voiaj?” Mandelbrod, care ţinea o pisică pe genunchi şi o mângâia, zâmbi uşor în valurile de osânză care îi înecau trăsăturile. „Exact, zise cu vocea lui frumoasă. N-ai vrea să vii cu noi?” Am numărat geamantanele şi valizele cu voce tare: „Nouăsprezece, am zis. Nu-i rău. Mergeţi departe? 14 „Pentru început, la Moscova, zise Mandelbrod. Apoi, vom vedea.” Leland, îmbrăcat cu un impermeabil lung bleumarin, stătea pe un scăunel lângă Mandelbrod; fuma o ţigară, ţinând o scrumieră de sticlă pe genunchi; se uita la mine fără să spună

nimic, „înţeleg, am zis eu. Şi credeţi că veţi putea lua toate astea?” „Bineînţeles, zâmbi Mandelbrod. E deja aranjat. Aşteptăm numai să vină să ne ia.” „Ruşii? Vă semnalez că ai noştri încă mai ţin cartierul.” „Ştim, zise Leland, slobozind un fuior lung de fum. Sovieticii ne-au spus că mâine vor fi cu siguranţă aici.” „Un colonel foarte cultivat, adăugă Mandelbrod. Ne-a spus să nu ne facem probleme, că va avea personal grijă de noi. Vezi tu, noi încă mai avem multă treabă.” „Şi fetele?” am întrebat eu arătând cu mâna spre trupurile lor. „O, sărăcuţele nu au vrut să vină cu noi. Ataşamentul faţă de patria-mamă era prea puternic. Nu au vrut să înţeleagă că există lucruri şi mai importante.” „Führerul a eşuat, zise rece Leland. Însă războiul ontologic pe care l-a început nu s-a terminat. Cine altcineva, dacă nu Stalin, ar putea termina treaba?” „Când le-am propus serviciile noastre, susură Mandelbrod mângâindu-şi pisica, s-au arătat imediat foarte interesaţi. Ei ştiu că vor avea nevoie de oameni ca noi, după acest război, că nu vor putea să-şi permită să lase puterile occidentale să ia crema. Dacă vii cu noi, îţi pot garanta un post bun, cu toate avantajele.” „Vei continua să faci ceea ce ştii să faci atât de bine”, spuse Leland. „Sunteţi nebuni! am exclamat eu. Sunteţi cu toţii nebuni! Toată lumea a înnebunit în oraşul ăsta.” Mă retrăgeam deja spre uşă, am păşit peste trupurile graţios prăbuşite ale fetelor. „în afară de mine!” am strigat înainte de a fugi. Ultimele cuvinte ale lui Leland mă ajunseră la uşă: „Dacă te răzgândeşti, caută-ne!”

Unter den Linden era tot pustie; ici şi colo câte un obuz lovea o faţadă, vreo grămadă de moloz. Urechile mele încă mai răsunau de la rafala de mitralieră a francezului. Am început să alerg spre Poarta Brandenburg. Trebuia cu orice preţ să ies din oraş, devenise o capcană monstruoasă. Informaţiile mele aveau deja o zi vechime, dar ştiam că singura scăpare era să trec prin Tiergarten, apoi pe axa Est-Vest până la Adolf-Hitler Platz; după care aveam să mă orientez la faţa locului. În ajun, partea aceasta a oraşului încă nu era închisă, cei din Hitlerjugend încă mai rezistau la podul

de pe Havel, Wannsee rămânea în mâinile noastre. Dacă ajung la Thomas, mi-am zis, sunt salvat. Pariser Platz, în faţa Porţii încă relativ intacte, era plină de vehicule răsturnate, sfărâmate, carbonizate; în ambulanţe, cadavrele calcinate purtau încă la încheieturi brăţări albe din ghips, care nu arde. Am auzit un huruit puternic: un blindat rusesc trecea prin spatele meu, măturând carcasele din faţa lui; mai mulţi Waffen-SS stăteau cocoţaţi deasupra, probabil că îl capturaseră. Se opri chiar lângă mine, trase, apoi pomi într-un zgomot infernal de şenile; unul dintre Waffen-SS mă privea cu un aer indiferent. Tancul o luă la dreapta pe Wilhelmstrasse şi dispăru. Puţin mai departe, pe Unter den Linden, între lampadare şi cioturi de arbuşti aliniaţi, am zărit prin fum o siluetă, un bărbat în civil, purtând pălărie. Mi-am reluat drumul şi, şerpuind printre obstacole, am trecut de Poarta înnegrită de fum, ciuruită de gloanţe şi de schije.

Dincolo, se găsea Tiergarten. Am părăsit şoseaua şi m-am afundat printre copaci. În afară de vuietul proiectilelor în zbor şi a detunăturilor îndepărtate, parcul era ciudat de liniştit. *Nebelkrähe*, acei corbi al căror croncănit răsună mereu prin Tiergarten, erau acum de negăsit, alungaţi de bombardamentul constant şi plecaţi în căutarea unor locuri mai sigure: niciun *Sperrkommando* pe cer, nicio curte marţială volantă pentru păsări. Ce noroc au, şi nici măcar nu ştiu. Cadavre zăceau peste tot, prăbuşite printre arbori, iar de-a lungul aleilor sinistre se legănau spânzuraţii. Se porni din nou să plouă, o ploaie uşoară, prin care încă zăreai soarele. Pe straturi, tufişurile înfloriseră, mirosul trandafirilor se alătura celui al cadavrelor. Din timp în timp, întorceam capul: mi se părea că văd printre copaci silueta care mă urmărea. Un soldat mort încă îşi mai ţinea Schmeisserul în mâini; am luat arma, am îndreptat-o spre silueta aceea şi am apăsat pe trăgaci; mitraliera însă se blocase şi am amncat-o furios într-un tufiş. Îmi făcusem planuri să nu mă depărtez de şoseaua centrală, dar în partea aceea am văzut mişcare, nişte vehicule, aşa că m-am afundat şi mai mult în parc. Pe dreapta, Coloana Victoriei se ridica deasupra copacilor, ascunsă de schele

protectoare şi rămânând cu încăpăţânare în picioare. În faţa mea, mai multe întinderi de apă blocau drumul. Pentru a nu mă apropia de şosea, am ales să le ocolesc în direcţia canalului, acolo unde mă duceam noaptea, cu mult timp în urmă, umblând în căutarea plăcerii. De acolo, îmi ziceam eu, o voi lua prin Grădina Zoologică şi mă voi pierde în Charlottenburg. Am trecut canalul pe podul pe care într-o seară avusesem acea ciudată altercaţie cu Hans P. Dincolo, zidul de la Zoo se prăbuşise în mai multe locuri, şi m-am căţărat pe moloz. Dinspre marele buncăr veneau tiruri aprige, lovituri de artilerie uşoară şi rafale de mitraliere.

Această parte a Grădinii Zoologice era complet inundată: bombardamentele spintecaseră Casa Mării, iar acvariile sparte se împrăştiaseră prin jur, vărsând tone de apă, aruncând pe alei peşti morţi, languste, crocodili, meduze, un delfin încă-n viaţă care, culcat pe o parte, se uita la mine cu un ochi neliniştit. Înaintam cu greu, am ocolit Insula Babuinilor unde puii se agăţau cu mâinile lor micuţe de burţile mamelor înnebunite, mă strecuram printre papagali, maimuţe moarte, o girafă al cărei gât lung atârna peste un grilaj, urşi însângeraţi. Am intrat într-o clădire pe jumătate distrusă: într-o cuşcă mare, o gorilă neagră, imensă, stătea în capul oaselor, moartă, cu o baionetă în piept. Un râu de sânge negru curgea printre zăbrele, amestecân- du-se cu băltoacele de apă. Gorila avea o mină surprinsă, mirată; faţa sa ridată, ochii larg deschişi, mâinile enorme îmi părură cumplit de omeneşti, ca şi cum era pe cale să-mi vorbească. Dincolo de această clădire se întindea un iaz mare, închis: un hipopotam plutea în apă, mort, cu un stabilizator de obuz de mortier înfipt în spinare; un al doilea zăcea pe o platformă, ciuruit de schije, şi agoniza suflând din greu. Apa care vălurea din iaz uda uniformele a doi Waffen-SS culcaţi acolo, fără suflare; un altul parcă se odihnea, sprijinit cu spatele de o cuşcă, cu ochii tulburi, cu mitraliera pusă de-a latul peste genunchi. Am vrut să merg mai departe, dar am auzit glasuri vorbind ruseşte, amestecându-se cu urletul unui elefant înnebunit. M-am ascuns după un tufiş, apoi am făcut cale întoarsă, ocolind cuştile pe un fel de punte. Clemens îmi

bara drumul, cu picioarele într-o băltoacă aflată de cealaltă parte a pasarelei; de pe borurile pălăriei încă i se scurgeau picături de ploaie, ţinea automatul îndreptat spre mine. Am ridicat mâinile, ca la cinema. „M-ai făcut să alerg, gâfaia Clemens. Weser a murit. Dar te-am prins." „Kriminalkommissar Clemens, şuieram eu, doborât de alergare, nu fiţi ridicol. Ruşii sunt la o sută de metri. Vor auzi împuşcătura." „Ar trebui să te înec în bazin, otreapă, spuse el cu glas dogit, să te cos într-un sac şi să te înec. Dar nu am timp." „Nici măcar nu v-aţi bărbierit, Kriminalkommissar Clemens, am urlat eu, şi vreţi să faceţi dreptate cu mine!" Poliţistul izbucni într-un râs răguşit şi sec. Se auzi o împuşcătură, pălăria îi căzu peste faţă, iar el se prăbuşi ca un bloc de piatră de-a curmezişul punţii, cu capul într-o baltă. Thomas apăru din spatele unei cuşti, cu o carabină în mâini şi purtând un zâmbet satisfăcut pe buze. „Ca de obicei, sosesc la timp, îmi zise el vesel. Aruncă o privire spre trupul masiv al lui Clemens. Ce voia ăsta de la tine?" „Era unul dintre cei doi poliţişti. Voia să mă ucidă." „Tenace, tipul. Tot pentru povestea aia?" „Da. Nu ştiu, au înnebunit.41 „Dar nici tu nu ai fost prea isteţ, îmi zise el cu asprime. Eşti căutat peste tot. Miiller e furios." Am ridicat din umeri şi am privit înjur. Nu mai ploua, soarele strălucea printre nori, sclipind pe frunzele ude ale copacilor şi-n bălţile de pe alei. Am prins câteva frânturi de glasuri ruseşti: probabil că nu erau prea departe, se găseau undeva în spatele ţarcului pentru maimuţe. Elefantul urla din nou. Thomas, punându-şi carabina pe podeţ, se aplecă asupra trupului lui Clemens, îi luă pistolul automat şi îl puse în tunică, apoi îl căută prin buzunare. Am trecut în spatele lui şi am privit în acea direcţie, dar nu mai era nimeni. Thomas se întorsese către mine şi agita un teanc de reichsmarks. „Ia uită-te, zise el râzând. Bună pradă, poliţaiul tău!" Puse bancnotele în buzunar şi continuă să scotocească. Lângă el, am observat o bară groasă de fier, pe care o explozie o smulsese de la o cuşcă. Am ridicat-o, am cântărit-o în mâini, apoi am lovit cu toată forţa în ceafa lui Thomas. Am auzit pocnind vertebrele, iar el căzu în faţă, ca fulgerat, peste trupul lui Clemens. Am

lepădat drugul de fier şi am privit cele două cadavre. Apoi l-am întors pe Thomas, ai cărui ochi încă mai erau deschişi, şi i-am desfăcut tunica. Am dat-o jos şi pe a mea şi am făcut repede schimbul, după care l-am rostogolit din nou pe burtă. I-am inspectat buzunarele: în afară de pistolul automat şi de bancnotele lui Clemens, mai erau acolo documentele lui Thomas – cele ale francezului din STO – şi nişte ţigări. I-am găsit cheile casei în buzunarul de la pantalon; actele mele rămăseseră în haina mea.

Ruşii porniseră mai departe. Pe alee venea tropăind înspre mine un pui de elefant, urmat de trei cimpanzei şi de un ocelot. Ocoliră corpurile inerte şi trecură peste podeţ fără a încetini, lăsându-mă singur. Eram agitat, mintea mi se întuneca. Dar încă îmi mai amintesc perfect două trupuri culcate unul peste celălalt în băltoacă, pe pasarelă, şi nişte animale care se îndepărtau. Eram trist, fără să ştiu de ce. Am resimţit dintr-odată apăsarea trecutului, a durerii vieţii şi a memoriei care nu se alterează, rămâneam singur cu hipopotamul agonizând, cu câţiva struţi şi cu cadavrele, singur cu timpul şi cu tristeţea şi cu pedeapsa amintirii, cruzimea existenţei şi a morţii mele care va să vină. Binevoitoarele îmi regăsiseră urma.

GLOSAR

AA (*Auswărtiges Amt,* „departamentul extern”): Ministerul Afacerilor Externe, condus de Joachim von Ribbentrop.

Abwehr: serviciul de informaţii militare. Denumirea completă era *Amt Ausland / Abwehr im Oberkommando der Wehrmacht,* „birou extern / apărare al înaltului Comandament al Wehrmachtului”.

Amt: birou.

Arbeitseinsatz („operaţionalizarea muncii”): departamentul însărcinat să organizeze munca forţată în lagărele de concentrare.

AOK *(Armeeoberkommando):* statul-major al unei armate, care controla un anumit număr de divizii. La toate nivelurile (armată, divizie, regiment etc.), organizarea statelor-majore militare avea, printre altele, un şef de stat-major, un Ia (pronunţat „Un-a”, *Eins-a* în germană), ofiţerul general însărcinat cu operaţiunile, un Ib *(Eins-b)* sau vagmistru însărcinat cu intendenţa, şi un Ic/AO *(Eins-c/AO)* ofiţerul de informaţii militare sau *Abwehroffizier*.

Beruck: comandant al zonei de spate al unui grup de armate.

Einsatz: termen militar însemnând „acţiune” sau „operaţiune”.

Einsatzgruppe („grup de acţiune” din SP şi din SD): desfăşurate pentru prima dată în 1938, pentru Anschluss şi ocuparea Cehoslovaciei, aceste grupuri SS erau însărcinate să rezolve problemele de securitate cele mai urgente în aşteptarea stabilirii de *Stelle* („birouri”) de poliţie permanente. Sistemul a fost formalizat pentru Polonia în septembrie 1939. Pentru invadarea URSS, în urma unui acord formal stabilit între Biroul Central pentru Siguranţa Reichului (RSHA) şi Wehrmacht, s-a afectat câte un

Einsatzgruppe la fiecare grup de armate (împreună cu un al patrulea, Einsatzgruppe D, ataşat direct Armatei a 1l-a pentru Crimeea şi zona de ocupaţie românească). Fiecare Einsatzgruppe era format dintr-un *Gruppenstab* sau stat-major şi din mai multe *Einsatzkommandos* (Ek) sau *Sonderkommandos* (Sk). Fiecare Kommando se subdiviza la rândul său într-un stat-major *(Kommandostab),* cu personal de sprijin (şoferi, traducători etc.), şi mai multe *Teilkommandos.* Statele-majo- re ale grupurilor, ca şi ale Kommandourilor, reproduceau forma de organizare a RSHA: astfel, se găseau un Leiter I sau *Verwaltungsfuhrer* (personal şi administraţie), un Leiter II (aprovizionare), un Leiter III (SD), IV (Gestapo) şi V (Kripo). Unul dintre ei, în general Leiterul III sau IV, era şi şef de stat-major.

Gauleiter: Germania nazistă era împărţită în regiuni administrative numite *Gaue.* Fiecare *Gau* era condus de un Gauleiter, provenit din rândurile Partidului Naţional-Socialist (NSDAP) şi numit de Hitler, în faţa căruia răspundea.

Gestapo *(Geheime Staatspolizei):* „Poliţia Secretă de Stat", condusă de SS-Gruppenfuhrerul Heinrich Miiller, din 1939 până la sfârşitul războiului. Vezi RSHA.

Goldfasanen („fazani aurii"): termen peiorativ pentru desemnarea funcţionarilor din *Ostministerium,* din cauza uniformelor de un brun-gălbui, ca şi a altor funcţionari nazişti.

GFP *(Geheime Feldpolizei,* „Poliţia Militară Secretă"): ramură a Wehrmachtului însărcinată cu siguranţa militară în teatrul de operaţiuni, îndeosebi în cadrul luptei împotriva partizanilor. Majoritatea ofiţerilor din GFP fuseseră recrutaţi din sânul poliţiei germane şi prin urmare aparţineau de poliţia de siguranţă (SP), dacă nu de SS; totuşi, acest serviciu de siguranţă militară a rămas distinct de serviciile din RSHA.

Haftling (plural *Haftlinge):* deţinut.

Hiwi *(Hilfswillige,* „auxiliare voluntare”): ajutoare locale ale Wehrmachtului, în majoritatea timpului recrutate din lagărele de prizonieri, şi folosite în linia a doua pentru transport, intendenţă, munci forţate etc.

Honved: denumirea armatei ungare.

HSSPF *(Hohere SS-und Polizeifuhrer,* „Comandantul Suprem al SS şi al Poliţiei”): pentru a asigura coordonarea tuturor birourilor sau oficinelor SS la nivel regional, Himmler a instituit în 1937 HSSPF, care, în principiu, aveau în subordine toate formaţiunile SS din zona lor. În Germania, Reichsfâihrerul-SS a numit unul pentru fiecare *Wehrkreis* („regiune de apărare” definite de către Wehrmacht); iar mai târziu, unul pentru fiecare ţară ocupată, având uneori sub comanda sa, ca în Polonia ocupată („General-Gouvemement”), mai mulţi SSPF. În Rusia sovietică, în momentul invaziei din 1941, Himmler a numit câte un HSSPF pentru fiecare dintre cele trei grupuri de armate, Nord, Centru şi Sud.

IKL *(Inspektion der Konzentrationslager,* „Inspecţia Lagărelor de Concentrare”): primul lagăr de concentrare, cel de la Dachau, a fost creat încă din 20 martie 1933, urmat de multe altele. În iunie 1934, în urma „puciului lui Rohm” şi a eliminării conducătorilor SA, lagărele au fost puse sub controlul direct al SS, care a înfiinţat atunci IKL, cu baza la Oranienburg, sub comanda SS-Obergruppen- fuhrerului Theodor Eicke, comandantul de la Dachau, căruia Himmler i-a încredinţat misiunea să reorganizeze toate lagărele. „Sistemul Eicke”, care s-a aplicat începând cu 1934 şi care a durat până în primii ani de război, viza distrugerea psihologică, iar uneori fizică, a opozanţilor regimului; munca forţată, la vremea aceea, ţinea numai de tortură. Dar la începutul lui 1942, în timp ce Germania îşi intensifica efortul de război ca urmare a împotmolirii ofensivei în URSS, Himmler a decis că acest sistem nu era adaptat noii situaţii, care cerea o folosire maximală a forţei

de muncă a deţinuţilor; în martie 1942, IKL a fost subordonată Biroului Central pentru Economie şi Administraţie (WVHA) ca Amtsgruppe D, având patru departamente: D I) Birou central; D II) *Arbeitseinsatz,* însărcinat cu munca forţată; D III) departament sanitar şi medical; şi D IV) departament însărcinat cu administraţia şi cu finanţele. Această remaniere a avut un oarecare succes: Pohl, şeful WVHA, nu a reuşit niciodată să reformeze total IKL, nici să-i schimbe cadrele, iar tensiunea dintre funcţia politico-poliţienească şi funcţia economică a lagărelor, agravată de funcţia de exterminare încredinţată unor lagăre aflate sub controlul WVHA, două la număr (KL Auschwitz şi KL Lublin, mai cunoscut sub numele de Maidanek), a durat până la prăbuşirea regimului nazist.

KGF *(Kriegsgefangener):* „prizonier de război".

KL *(Konzentrationslager,* „lagăr de concentrare", desemnat adeseori incorect KZ de către deţinuţi): gestionarea zilnică a unui KL ţinea de unul dintre departamentele controlate de Kommandantul lagărului, Abteilung III, condus de un *Schutzhaftlagerfuhrer* sau *Lagerfuhrer* („şeful lagărului de detenţie preventivă") şi de adjunctul său. Biroul însărcinat cu organizarea muncii deţinuţilor, *Arbeitseinsatz,* era ataşat acestui departament sub denumirea de lila. Celelalte departamente erau: I) Kommandantur; II) *Politische Abteilung* („departamentul politic", cu alte cuvinte, reprezentanţii în lagăr ai SP); IV) Administraţie; V) Medical şi sanitar (pentru SS-iştii din lagăr, cât şi pentru deţinuţi); VI) Pregătirea şi întreţinerea trupelor; şi VII) Trupe de pază SS. Toate aceste birouri erau administrate de ofiţeri sau de subofiţeri SS, dar partea principală a muncii era efectuată de către deţinuţii-funcţionari, numiţi adesea „privilegiaţi".

Kripo: poliţia criminală, condusă de SS-Gruppenfuhrer Arthur Nebe din 1937 până în iulie 1944. Vezi şi RSHA.

Lebensborn: asociaţie a SS, formată în 1936 şi ataşată direct statului-ma- jor personal al Reichsfuhrerului-SS, însărcinată

să gestioneze atât orfelinatele, cât şi maternităţile pentru membrii sau soţiile membrilor SS. Pentru a încuraja natalitatea printre SS, *Lebensborn* garanta secretul naşterilor, inclusiv pentru femeile nemăritate.

Leiter: şef de serviciu.

Mischlinge: metis, sânge-amestecat, de rasă amestecată. Acest termen făcea parte din vocabularul juridic al legilor rasiale naţional-socia- liste, care defineau acest statut în funcţie de numărul de ascendenţi nonarieni.

NKVD *(Narodnâi Komissariat Vnutrenih Del,* „Comisariatul Poporului pentru Afacerile Interne11): principala structură de securitate sovietică în vremea celui de al Doilea Război Mondial, organism continuator al Ceka şi GPU; precursor al KGB.

NSV *(Nationalsozialistische Volkswohifahrt):* organism de binefacere naţional-socialist.

OKH *(Oberkommando des Heeres,* „înaltul Comandament al Armatei Terestre11): în timp ce OKH era în principiu subordonat înaltului Comandament al Forţelor Armate (OKW), în practică el comanda ansamblul operaţiunilor de pe frontul de Est, în timp ce OKW controla operaţiunile pe toate celelalte fronturi. Hitler a luat comanda directă a OKH în decembrie 1941, după ce l-a destituit pe Generalfeldmarschallul Walter von Brauchitsch.

OKHG *(Oberkommando der Heeresgruppe):* statul-major al unui grup de armate, care controla mai multe arme.

OKW *(Oberkommando der Wehrmacht):* „înaltul Comandament al Forţelor Armate", creat în februarie 1938 de către Hitler pentru a înlocui Ministerul de Război şi plasat sub comanda sa directă. În principiu, OKW controla OKH (armata), *Luftwaffe* (aviaţia, comandată de Reichsmarschallul Herman Goring) şi *Kriegsmarine* (marina, comandată de Grossadmiralul Karl Donitz). Şeful său de stat-major era Generalfeldmarschallul Wilhelm Keitel.

Orpo *(Hauptamt Ordnungspolizei,* „Biroul Central al Poliţiei de Ordine"): structură integrată în SS în iunie 1936 sub comanda SS-Oberstgruppenfuhrerului Kurt Daluege şi grupând jandarmeria şi diferitele forţe ale poliţiei în uniformă *(Gemeindepoâizei, Schutzpolizei* sau Schupo etc.). Batalioane de poliţie ale Orpo au fost desfăşurate în numeroase rânduri pentru a comite masacre în masă în cadrul „soluţiei finale".

Ostministerium: abreviere curentă pentru *Reichsministerium fur die besetzen Ostgebiete,* „Minister pentru Teritoriile Ocupate din Est", condus de ideologul nazist Alfred Rosenberg, autorul lucrării *Mitul secolului XX.*

OUN *(Organizaţia Ukrainskih Naţionalistiv):* „Organizaţia Naţionaliştilor Ucraineni".

Personlicher stab des reichsfuhrer-ss: statul-major personal al Reichsfuhrerului-SS, Heinrich Himmler.

Revier: spital sau infirmerie. În unele lagăre de concentrare se numea HKB, *Hăftlingskrankenbau* sau „spital pentru deţinuţi".

RKF *(Reichskommissariat fur die Festigung deutschen Volkstums.* „Comisariat al Reichului pentru întărirea Germanităţii"): sarcinile de distrugere încredinţate *Einsatzgruppen,* în Polonia la sfârşitul lui 1939, şi mai ales începând cu invadarea URSS, erau strâns legate de un ansamblu de sarcini „pozitive" încredinţate tot Reichsfuhrerului-SS: repatrierea *Volksdeutschen* (etnici germani din URSS şi din Banat) şi germanizarea Estului. Pentru a duce la bun sfârşit aceste sarcini. Himmler a creat în cadrul SS RKF-ul, fiind numit Reichskommissarul acestuia. Cele două sectoare de activitate, distrugerea evreilor şi germanizarea, erau strâns legate, atât conceptual, cât şi pe plan orgam- zaţional: astfel, când regiunea Zamosc a fost aleasă ca obiectiv prioritar pentru germanizare, Himmler a încredinţat această sarcină şefului SS şi al poliţiei (SSPF) din districtul Lublin, SS- Gruppenfuhrerul Odilo Globocnik, care

comanda atât „Einsatz Reinhard”, o structură stabilită pentru a administra cele trei lagăre de exterminare de la Treblinka, Sobibor şi Belzec, cât şi batalioanele de Orpo desfăşurate pentru a comite masacre în masă în regiune.

Rollbahn: unităţi ale Wehrmachtului însărcinate cu transportul şi cu aprovizionarea trupelor (termenul desemna şi marile rute de aprovizionare militară spre Est).

RSHA *(Reichssicherheitshauptamt,* „Birou Central pentru Siguranţa Reichului”): încă de la luarea puterii, la data de 30 ianuarie 1933, SS a căutat să-şi întindă prerogativele în termeni de funcţii de securitate. După o lungă luptă internă, în principal împotriva lui Goring, Himmler reuşeşte, în iunie 1936, să preia controlul tuturor poliţiilor germane, noile poliţii politice, precum şi poliţia criminală sau poliţiile obişnuite grupate în Orpo. Aceste poliţii rămâneau totuşi instituţii ale statului, finanţate de la bugetul Reichului, şi ai căror angajaţi rămâneau nişte funcţionari, supuşi regulilor de recrutare şi de promovare ale birocraţiei de stat. Pentru a legitima această stare de lucruri, incoerentă din punct de vedere birocratic, Reichsfuhrerul a fost numit şef al poliţiei germane în cadrul Ministerului de Interne. Kripo (poliţia criminală) a fost alipită la Gestapo pentru a forma o poliţie pentru siguranţă (SP), care rămânea o structură statală; Serviciul de Siguranţă (SD) continua să funcţioneze în cadrul SS. SP şi SD au fost reunite astfel prin „uniunea personală”: SS-Obergruppenfuhrerul Reinhard Heydrich devenea în mod oficial *Chef der Sicherheitspolizei und des SD,* o poziţie dublă, la fel ca şi aceea a şefului său, Heinrich Himmler, de partid şi de stat.

În 1939, imediat după invadarea Poloniei, s-a încercat oficializarea acestei curioase situaţii crcându-se o structură mixtă: RSHA, care trebuia să grupeze SP şi SD într-o singură organizaţie. Această reorganizare a fost dusă la bun sfârşit: toate serviciile administrative ale diferitelor structuri au fuzionat într-un Amt I (pentru serviciile de

personal) şi un Amt II (buget, administraţie, organizare); SD a fost împărţit între un Amt III *(SD-Inland* sau „Intern") şi un Amt VI (SD-Ausland sau „Extern"); Gestapo a fost redenumită Amt IV, cu pompoasa denumire de *Gegnererforschung und -bekămpfung* („Investigare şi luptă împotriva adversarilor"); iar Kripo a devenit Amt V, sub numele de *Verbrechensbekampfung* („Lupta împotriva criminalilor"). S-a mai creat şi un Amt VII pentru „Cercetare şi evaluare ideologică", *Weltanschauliche Forschung und Auswertung.* Însă nimic din toate acestea nu a fost vreodată legalizat: birocraţia ministerială se împotrivea amestecării administraţiilor de stat cu formaţiunile partidului; era în afara oricărei discuţii să înscrii SD în bugetul Reichului. Astfel, chiar dacă RSHA exista în fapt, nu avea antet, şi era interzis să se folosească termenul în corespondenţă; Heydrich rămânea oficial „şeful SP şi SD".

Structura RSHA era reprodusă la toate nivelurile regionale, *Oberabschnitt, Abschnitt* etc.: în fiecare circumscripţie se aflau un Amt III, un Amt IV şi un Amt V, totul sub responsabilitatea unui *Inspekteur der SP und des SD* (IdS). După începerea războiului, s-au stabilit aceleaşi structuri în teritoriile ocupate, unde *Inspekteur* devenea totuşi un *Befehishaber* („comandant suprem") *der SP und des SD* (BdS), care avea uneori în subordine mai mulţi *Kommandeur der SP und des SD* (KdS). Orpo urma aceeaşi schemă, cu IdO, BdO şi KdO.

SA *(Sturmabteilung,* „detaşament de şoc"): unităţi paramilitare ale Partidului Naţional-Socialist (NSDAP) care au jucat un rol considerabil în momentul ascensiunii la putere a partidului şi imediat după luarea puterii, în ianuarie 1933. În iunie 1934, ajutat de SS şi de Wehrmacht, Hitler i-a lichidat pe conducătorii SA, printre care şi pe şeful organizaţiei, Emst Rohm. SA a continuat să existe până la căderea regimului, dar nu a mai jucat niciun rol politic.

Sd *(Hauptamt Sicherheitsdienst,* „Biroul Central al Serviciului de Siguranţă"): structură a SS creată în toamna lui 1931 sub

comanda lui Reinhard Heydrich. Vezi şi RSHA.

SP *(Hauptamt Sicherheitspolizei,* „Biroul Central al Poliţiei de Siguranţă"). Numită uneori Sipo. Vezi şi RSHA.

Spiess: termen familiar desemnând pe subofiţerul însărcinat cu însoţirea, în general era vorba despre un *Hauptfeldwebel.*

SS *(Schutzstaffel,* „eşalon de protecţie"): primele unităţi ale SS au fost formate în cadrul Partidului Naţional-Socialist în vara lui 1925, iniţial ca gărzi de corp ale Fuhrerului, Adolf Hitler, care căuta deja să creeze o contrapondere influenţei SA. Heinrich Himmler a fost numit *Reichsfuhrer-SS,* „Comandat Suprem al SS", pe 6 ianuarie 1929. SS a devenit complet independentă de SA în toamna lui 1930 şi a jucat un rol major în eliminarea conducătorilor SA în iunie 1934.

Volksdeutschen: prin opoziţie cu *Reichsdeutschen,* germani implantaţi de mai multe generaţii în străinătate, majoritatea în comunităţi omogene.

WVHA *(Wirtschafts-Verwaltungshauptamt,* „Biroul Central pentru Economie şi Administraţie"): această structură a SS a fost creată la începutul lui 1942 pentru a grupa ramura administrativ-economică a SS ramurile însărcinate cu problemele de construcţie şi aprovizionare, întreprinderile economice ale SS, şi Inspecţia Lagărelor de Concentrare (IKL). Condus de SS-Obergruppenfuhrerul Oswald Pohl, eminenţa cenuşie economică a lui Himmler, WVHA cuprindea cinci *Amtsgruppe* sau „grupuri de birouri": Amtsgruppe A, *Truppenverwaltung* („administraţia trupelor") şi Amtsgruppe B, *Truppen wirtschaft* („economia trupelor"), se ocupau de toate problemele legate de administraţie şi de aprovizionare ale Waffen-SS (unităţile combatante ale SS), dar şi ale gărzilor lagărelor de concentrare; Amtsgruppe C, *Bauweisen* („construcţie"), grupa toate serviciile tehnice ale SS legate de construcţii; Amtsgruppe D era IKL-ul redenumit; cât priveşte Amtsgruppe W, *Wirtschaftliche Untemehmungen* („întreprinderi economice"), aceasta acoperea imensul imperiu economic al SS, care cuprindea

firme în sectoare cât se poate de diverse, cum sunt construcţiile, armamentul, apa minerală, textilele şi editarea.

TABEL DE ECHIVALENŢĂ A GRADELOR MILITARE

Română			
Reichsführer-SS			
Generalfeldmarschall			
Generaloberst der Waffen-SS und Polizei			
General der Waffen-SS			
Generalleutnant der Waffen-SS			
Generalmajor der Waffen-SS			
SS-Oberführer			
Standartenführer			
Obersturmbannführer			
Sturmbannführer			
Hauptsturmführer			
Obersturmführer			
Untersturmführer			
Sturmscharführer			
Stabsscharführer			
Hauptscharführer			
Oberscharführer			
Scharführer			
Unterscharführer			
Rottenführer			
Sturmmann			
Obergefreiter			
Gefreiter			
Oberschütze			
Schütze			

---- Sfârşit ----

{1} Ecole Libre des Sciences Politiques.

{2} Service du Travail Obligatoire.

{3} Întrucât, în dese ocazii, autorul nu explicitează numeroşii termeni de vocabular militar şi administrativ german, puţin cunoscuţi în afara cercurilor specializate, am socotit de cuviinţă să adăugăm un glosar şi un tabel al gradelor militare la sfârşitul volumului, învitându-1 pe cititor să se raporteze la acestea, (nota editorului francez)

{4} Compagnie du chemin de fer metropolitain du Paris.

{5} „Avem cu toţii o Lege/ şi după acea Lege/ cuvine-se să mori."

{6} „Din Ceruri în Infern, prin Lume trecând" (Goethe, ***Faust,*** în lb. germ,. în orig.)

{7} „Tatăl tău e-n fund de mare/ Oasele îi sunt mărgean/ Ochii lui, mărgăritare./ Tot ce-n el e pământean/ Plătind valurilor vamă/ în scumpeturi se destramă." (W. Shakespeare, ***Furtuna,*** actul I, scena II, traducere în lb. rom. de N. Argintescu-Amza)

{8} L'Ecole Normale

{9} „Toate trec/ Toate s-au dus/ Doi ani în Rusia/ Şi nu pricep nimic." (în lb. germ. în orig.)

{10} ca un câine, atras şi totodată dezgustat/ De duhoarea celor de acelaşi fel cu el/ Arzând. (în lb. engl. în orig.)

{11} Adevărul este mare şi va izbândi/ Chiar dacă nimănui nu-i păsa de biruie sau nu." (în Ib. engl. în orig.)